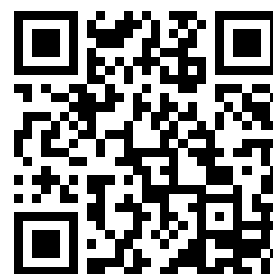

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

GoogleTM books

<https://books.google.com>

20 C. 234.
95
815
-3-

86.

37

ANNALIUM
PADERBOR-
NENSIIUM
PARS III.

MUHAMMAD
- 2000000
MUMBAI
III 2121

ANNALIUM
PADERBOR-
NENSIIUM

PARS III.

COMPLECTENS

IMPRIMIS FUSIOREM

EPISCOPORUM
PADERBORNENSIIUM

DEINDE
SUCCINCTIOREM HISTORIAM
RELIQUORUM PER WESTPHALIAM & SAXONIAM

ANTISTITUM

ae Littin.

TUM

Paderb.

Res gestas aliorum in eadem hac Regione

CLARORUM VIRORUM

POSTREMO

Pontificum, Imperatorum, Principum

acta & bella, maximè ea, quæ Westphaliæ contingunt.

Ab anno Christi 1500. usq; ad annum 1618. inclusive

OPUS POSTHUMUM

AUTHORE

R. P. MICHAËLE STRUNCK

SOCIETATIS JESU

Sacrosanctæ Theologiæ Doctore.

PADERBORNÆ:

Imprimebat FERDINANDUS JOSEPHUS SCHIRMER, Typographus Aulicus,

Cum Privilegio Sacrae Caesaræ Majestatis.

Anno MDCCXLI.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

DEDICATIO

Reverendisſimis, Excellentisſimis,
Illuſtrisſimis, Perilluſtribus, Præ-
nobilibus, Conſultisſimis,
Doctisſimisq; &c.

D.D. STATIBUS PATRIÆ.

REVERENDISSIMI, EXCELLENTISSIMI &c.

Nnum jam ſecundum numeramus, & quadrageſimum, ex quo ANNALIUM PADERBORNENSIIUM pars ſecunda ſuperiore ſeculo, Schatenio Authore, in lucem edita, non parum luminis antiquiſſimorum temporum hiſtoriæ attulit. Operi poſthumo parta exiſtimatio ingens & authoritas, poſtquam intellectum fuit, Schaténium in eo conſcribendo magnopere adjutum fuiſſe ab ipſo laudatiſſimo Principe, & Epíſcopo FERDINANDO FÜRSTENBERGICO. Is enim, cùm Romæ per novennium verſaretur; ceterorum, qui ante ipſum hanc Paderbornæ, Carolinam ſacrorum Antiſtitum ſedem, tenuerant; res præclare geſtas è vetuſtis Vaticanæ Bibliothecæ monumentis ſingulari ſtudio collegerat: reverſus in patriam, quæ tumultuariè ab ipſo Romæ excerpta erant, in annos, & ordinem digeſſit, poſtque adeptam Paderbornenſis Dioceſis inſulam ſcriptori ANNALIUM tradidit. Idem ille FERDINANDUS, immortalis memoriæ Epíſcopus, ultimis tabulis hæredes ſuos ad opus illud Schatenii

D E D I C A T I O

nii, typo vulgandum obligavit, certâ pecuniæ summâ eam in rem assignatâ. A decessu autem hujus FERDINANDI Episcopi, cùm tempora calamitosa essent; patriæ ærarium, urbes, & oppida plurium annorum bellis, ac infortunjiis exhausta; nemo fuit, qui de proseguendo opere susciperet curam; aut sumptuosum, ejus continuationi annexum onus, Dioecesi impositum vellet. Tantò nunc major laus Vestra, Reverendissimi, & Illustrissimi, ceterique Primates Patriæ; tantò inquam illustrior gloria, quòd æquè miseris, certè difficillimis temporibus, cùm pecunia, milites, arma, in bellum ad Rhenum, ad Mosellam, ad Danubium subministranda erant; cùm annonæ caritas, penuria rerum, Dioecesi premerent; nihil desiderari unquam passi sitis, ut coepta à Schatenio Historiæ tela pertexeretur. Quo laudabili consilio, cùm se obstrictam Vobis literaria omnis Respublica fatebitur; tum maximè feri nepotes Vestri, Vobis Majoribus suis, se æternùm devinctos agnoscent, ubi aliquando rerum per Dioecesi tot retro seculis gestarum, & præteriti temporis memoriâ, curis & impensis Vestris conservatam intuebuntur.

Utcunque splendida sint & egregia, quæ alibi in regionibus geruntur; quæ tamen domi in natali solo peracta legimus; tametsi non adeò magna sint & illustria, plurimùm tamen, & nescio quid occultæ dulcedinis habent; majoréque popularium animos non solum voluptate capiunt; sed & eorum in legendo assiduitatem acuant, necesse est. Quàm turpe enim, & præposterum foret? scire ortus, & occasus Regionum, Provinciarum, Regnorum, quæ trans Indum, & Gangem, trans maria altero in orbe sita sunt: scire jura eorum; quæ gesserint bella; quid cladis, aut quas victorias abstulerint: Interim velut ignotum hospitem oberrare in patria; rudem esse ac pere-

D E D I C A T I O

peregrinum in rebus domesticis : quæ illis inflicta olim ab inimicis vulnera, quomodo perſanata ſint ; quò jure urbes, oppida, arces, gaudeant ; prorsus neſcire. Sanè quantain Dioceſin damna, earum rerum ignoratio ducentis & quindecim ab hinc annis invexerit, hæc ætas etiamnum ſentit in jactura Comitatus Pyrmontani. Eum ERICUS Epifcopus anno MDXXII. à Simone Comite Lippiaco Eccleſiæ Paderbornenſi recuperaverat, perpetuis temporibus poſſidendum. At per brevis poſſeſſio, turbata ſtatim triennio poſt, & everſa à Friderico Comite de Spiegelberg.

Pyrmontanum, inquiebat ille, Comitatum Patri ſuo obveniffe, tanquam dotem ab uxore, quæ filia Pyrmontani Comitis fuiſſet, allatam. Inepta poſtulatione, nullòq; fundamento nixa ! nemo unus tamen erat, qui ſciret, aut veteres ex archivo afferret tabulas, quarum teſtimonio probari liquidò poterat, Comitatum clientelare beneficium eſſe ; ſive feudum ad ſolos reſtriçtum hæredes maſculos, nulli extra hos alienationi obnoxium. Relictis igitur in archivi caligine tam luculentis probationibus, ultro confugitur ad tranſactionem, ad arbitros Gerhardum & Albertum Comites Mansfeldianos ; & eos quidem juriſum Patriæ omnino ignaros. Quæ tum ſententia lata, & quàm damnosa Dioceſi fuerit, prolixius narratum eſt ad annum MDXXV. Hæc autem, atque id genus plura publicis jam mandata literis cùm poſteri legent, an non ſeculi illius ſocordiæ indignati, exardeſcent magis, ad jura Dioceſeos, ſi quando officii ratio exiget, ſollicitiùs tuenda. Quocirca pergite Reverendiſſimi, & Illuſtriſſimi &c. &c. ceterique Proceres Patriæ, pergite cùm meliora redibunt tempora, tam utiles ſumptus facere, paucorumque, qui reſtant, Epifcoporum famam, & gloriam nominis, ex ſitu & tenebris producere in lucem :

DEDICATIO

cem: simul varios fortunæ casus, vicissitudines rerum, Patriæ commoda & detrimenta, Administrorum, Regentium, virtutes & errata posteritati ob oculos ponere: sat ingens operæ pretium erit, simul posteros, quam devitent, aut sequantur viam, docuisse. Nolim ego contra malevolos obtrectatorum calamos, & linguas huic literario operi præsidium aliud quærere, nisi ipsammet Vestram Omnium Patriæ Ordinum tutelam; utpote quorum liberali sumptu, & auspiciis prodiit, eorundem quoque insignitum Nominibus abunde virium & authoritatis habebit, ut tutò in virorum doctissimorum conspectum offerre se valeat. Vivite Integri, Valentésque in sæcula; vivite Deo, Religioni, Patriæ; & mementote semper, Vos publicæ incolumitati, Dioeceseos emolumentis, natos esse. Ità ex animo & profunda cum veneratione precatur, qui operi huic posthumo quindecim annos ultimos adjecit, illudque sic completum typo paravit

Reverendisimarum,
Excellentissimarum &c. &c.
Dignitatum Dignitatum &c. &c.

Servus Devotissimus

CASPARUS MÜLLERS
Societatis Jesu Sacerdos.

Præfatio ad Lectorem.

destandem, benevole Lector, diu desiderata Annalium Paderbornensium Continuatio, five Pars Tertia; Authore R. P. Michaële Strunck Societatis Jesu. Opus limatum satis; nec tamen ultimis perpolitum curis, quòd operi immortalis Author, ætænam applicare manum, haud potuerit. Et ne fortassis tarditatem Scriptoris in absolvendo opere incuses, aut annis justo pluribus sub incude opus sudasse putes; cogita, quid hac in re Horatius moncat: potiùs reprehendendum censet ille omne opus literarium, Quod non multa dies, non multa litura coërcuit: nonùmque, inquit, prematur in annum, quod publico, aut luci committere velis.

Horatius de arte Poëtica versu 294. & 388.

Non diffiteor tamen, proditurum multò citiùs fuisse hoc volumen, mole simul, et elegantia majore, nisi Scriptor complures annos in revidendis, quos Schatenius scripsit, libris consumpsisset; tum ut emendaret, si quæ errata in Schatenio occurrerent; tum ut adderet, quæ ex inopia documentorum ab Authore prætermissa, animadverteret. In utroque genere plurimum annorum laborem invenit, nec inutilem; fructum enim sic impensi laboris habemus satis amplum, et dignum, qui aliquando cum erudito orbe per typum communicetur. Varia etiam negotia, (exempli causâ, Sancti Liborii vita germanico et latino idiomate conscripta) quæ à Statibus Patriæ Scriptori imposita sunt, multum retardârunt calami velocitatem. Denique postremis annis sæpe intervenientes morbi, et curanda valetudo infirmior multum Scriptori ademit temporis; atque ex his consecuta mors totum laborem abruptit. Igitur huic operi cum eo, cujus continuatio est, commune fatum fuit, quòd posthumum sit, ultimâ Authoris limâ carens: felix tamen illud dixerim, si verum est, quod Poëta canit:

Scripta placent à morte ferè; quia lædere vivos Ovid. de Pont.
Livor, & injusto carpere dente solet. lib. 3. Eleg 4.

Quaquam haud facile malevolentia, quod mordeat, inveniet. Procul à genio scriptoris plùs æquo floridum et calamistratum scribendi genus: satis habuit vir omni excultus literaturâ, nudam hîc, se ipsa ornatam satis veritatem proposuisse. Ut enim in vita verè Religiosus, comis semper, et candidus absque artificio mundana calliditatis extitit; sic in scriptis modestia ejus, et natus quidam candor elucet: atque ita, ubi historia fert, scelera perstringit, et tangit vulnera, ut non insigere aculeum, sed sanare velle videatur. Episcopi Paderbornenses, quorum vita hac in parte percurritur, sequentes sunt:

Hermannus Archiepiscopus Colonienfis, Administrator Paderbornensis. Erius Dux Brunsvicensis de Grubenhagen. Hermannus II. de Wieda, Archiepiscopus Colonienfis, Administrator Paderbornensis. Rembertus à Kersbroich. Joannes II. Comes de Hoya. Salentinus Comes de Isenburg. Henricus Saxo Lowenburgicus, Archiepiscopus Bremensis, Administrator Paderbornensis.

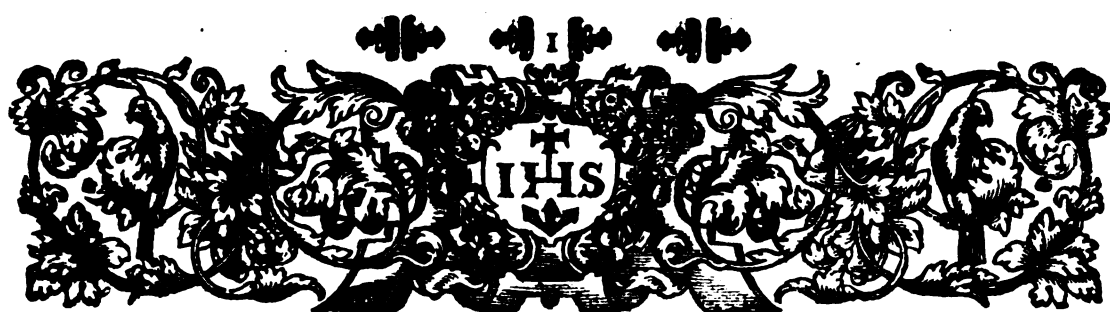
nensis. Theodorus de Fürstenberg. Horum autem res gesta, dum recensentur, fit subinde digressio extra fines Patrie ad finitimarum Diocesium turbas; ad tumultus Lutheri, et Anabaptistarum; ad seditiosos Belgarum motus; ad Gebhardi Truchsessii, Colonienfis Archiepiscopi defectionem, ad Archiepiscopos Moguntinos, Metropolitans nostros; ad urbes Imperiales, ad cetera, quæ Pontifici, quæ Cæsari per seditionem, aut per bella evenerunt. Ità enim fieri jubet titulus, cuius anno de Pontifice, de Imperatore præfixus. Quorsum enim ille, si quandoque mentio de utrisque non fieret? et certò timendum esset, ne jejuna nimium, et exilis historia, minimè expleret Lectoris famem, nisi scriptor, Schatenii exemplo, subinde limites Diocesis hujus egressus, ex connexis Germaniæ partibus novam scribendi materiem accerseret; novàsque apponeret dapes. Fruere his Lector, vale, et fave.

APPROBATIO LIBRI & PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

Cùm ex mandato sacræ Cæsareæ Majestatis omnibus, & singulis Typographis, Bibliopolis, ac aliis quibuscunque libram negotiationem exercentibus seriò, firmiterque inhibeatur, ne quisquam libros ullos à Societatis nostræ Patribus hæcenus editos aut imposterum edendos intra Sacri Romani Imperii, Regnorum, & Dominiorum Sux Cæsareæ Majestatis hæreditariorum fines, simili, aliòve Characterè aut formâ, sive in toto, sive in parte excudere, vel aliò excudendos, recudendos mittere, vendere, distrahere clàm, seu palàm citra supra dictorum Patrum consensum ac testimonium audeat, vel præsumat.

Ego FERDINANDUS LIMPENS Societatis Jesu per Provinciam Rheni inferioris Præpositus Provincialis, potestate mihi ab Admodum Reverendo Patre Nostro FRANCISCO RETZ Præposito Generali ad id factâ concedo FERDINANDO JOSEPHO SCHIRMER, Reverendissimi & Serenissimi Archi-Episcopi & Principis Electoris Colonienfis, & Episcopi, ac Principis Paderbornensis &c. Typographo Aulico facultatem excudendi librum, cui titulus: ANNALIUM PADERBORNENSIIUM Pars III. à P. Michaële Strunck Societatis ejusdem Sacerdote publico usui donatum, atque à deputatis ad id Patribus ejusdem Societatis lectum, & approbatum, eidemque jus Cæsarei Privilegii usurpandi eatenus indulgeo, ut librum hunc nemo alius recudere sive in toto, sive in parte, vel aliò recudendum mittere, vendere, distrahere possit. Hâc tamen lege, ut Typographus mittat quinque exemplaria Viennam ad Excelsum Consilium Imperiale Aulicum. In quorum omnium fidem has litteras manu propriâ subscriptas, & Officii Sigillo munitas dedi Treviris 22da Septembris 1740.

FERDINANDUS LIMPENS. (L.S.)

ANNALIUM
PADERBORNENSIIUM
LIBER XIX.

HERMANNUS

Hassiae Landgravius,

ARCHI-EPISCOPUS COLONIENSIS,

ECCLESIAE PADERBORNENSIS ADMINISTRATOR,

ET

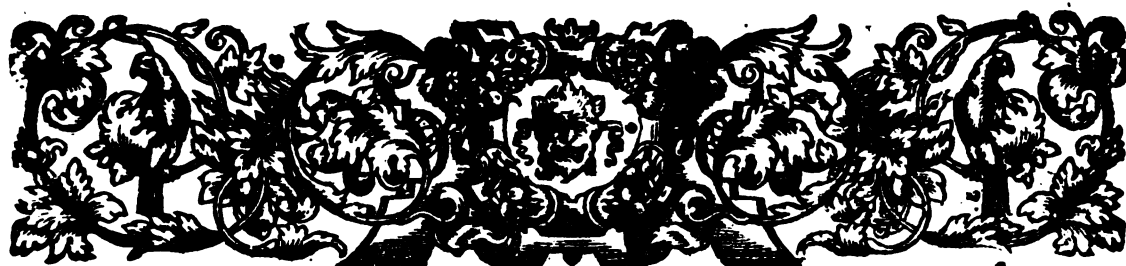
EPISCOPUS XXXVIII.

ERICUS

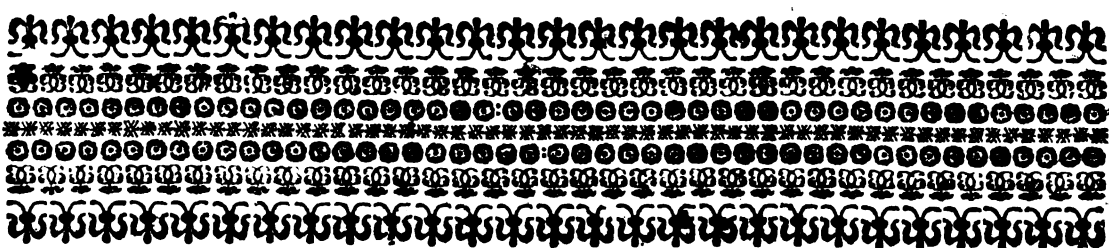
Dux Brunsvicensis,

PADERBORNENSIS ECCLESIAE

EPISCOPUS XXXIX.

An-

HERMANNUS

Halsia Landgravius,

ARCHI-EPISCOPUS COLONIENSIS,

ECCLESIAE PADERBORNENSIS ADMINISTRATOR,

E T

EPISCOPUS XXXVIII.

Annus Christi 1500.

ALEXANDRI VI. Pontif. 8. & 9.

MAXIMILIANI I. Imper. 7. & 8.

HERMANNI Admin. Pad. 2. & 3.

Rectus ordo postulasset forsitan, ut hic Annalium nostrorum Liber decimus nonus initium desumpsisset, ab anno prioris sæculi nonagesimo octavo, quo Hermannus antea Coadjutor, extincto Nonis Martii Simone Episcopo, pleno jure Paderbornensis Ecclesiæ clavum adire coepit. Sed quia Majores nostri à quibus opera Schatzeniana post laudatissimi Scriptoris mortem, prælo commissa sunt, eorundem editionem jam perduxerunt usque ad hunc annum, Hermannii Administratoris in Ecclesia Paderbornensi tertium, necesse fuit ipsorum vestigiis insistendo scriptionis ab sæculari, quem prænotavimus, anno exordium capere.

Carolus V. Hunc autem penè in ipso introitu suo memorabilem reddidit
hoc Aō nascitur Gandavi, die 25 vicesima quinta Februarii tunc Beato Apostolo Matthiæ sacra,
Februar. Gandavi in Flandriâ magno Orbis Germanici gaudio in lucem dedit,

dit, Patre Philippo Maximiliani Imperatoris Filio, & Matre Joan-
 nâ Ferdinandi Regis Hispaniarum Filiâ. Magnum revera Cœsarem,
 (ut alibi videbimus) & inter innumeras, quæ consecutæ sunt, secta-
 riorum Principum dissensiones, non modò labentis Imperii, sed
 etiam Catholicæ Religionis columen! verbo, Principem talem, de
 quo postmodum Jacobus *Thuanus supremæ curiæ in Francia
 Præses hoc insigne iudicium tulit: *In eo Principe cum virtute certa-
 vit fortuna, ut illius meritis supremum felicitatis fastigium imponeret. Ne-
 que verò ullum perfecti magis, et ad omnem virtutem expressi Principis ex-
 emplar nostrâ et retrò sæculorum memoriâ reperiri posse arbitror, quod iis,
 qui ad imperium virtutis viâ grassantur, ad imitandum proponi queat.*

Quàm autem felix huic novo Principi, tam infelix ac propè
 lethifer hic annus fuit Alexandro VI. summo Pontifici; etenim
 die vicesimâ nonâ Junii, sanctis Apostolis Petro & Paulo sacrâ (dum
 horâ nobis post meridiem quartâ. in coenaculo suo cum paucis age-
 ret) caminus ab insolenti ventorum turbine revulsus decidit: per-
 foratoque superiore tabulato cædem inibi tam inexpectatam edi-
 dit, ut ante pedes ejus duo viri penitus obtriti, tertius verò immani
 vulnere prostratus fuerit. Ipse Pontifex inter circumfusa tigno-
 rum fragmina, morituro magis quàm spiranti similis inventus est;
 neque mortis improvisæ minas evasisset, nisi cadentium lignorum,
 ac tabularum impetus à superstantis umbellæ tegmine refractus
 esset. Variam augurandi, & ratiocinandi materiam inopinus hic
 eventus præbuit. Sed quis omnes fortuitorum hujusmodi casuum
 significationes divinare sinè periculo erroris poterit?

Sanè tristiores, ut opinor, futurarum calamitatum, ac malo-
 rum Iliadem præsignârunt eventus alii: nimirum illæ maculosæ
 cruces coloris plerumque rubei vel subrubei, quæ hoc anno cæle-
 sti quâdam, & invisibili pluviâ vestimentis hominum, ac præcipuè
 mulierum, altariumque linteis etiam sereno cælo inspersæ sunt;
 nullâque arte vel abstergi poterant, vel aquis incoctis elui, donec i-
 terum spontaneo abscessu post nonum decimûmve diem evanesce-
 rent. Apparuerunt hæ primùm in tractu Rheni superioris, uti re-
 fert coævus Author Joannes *Trithemius: deinde verò sequenti-
 bus duobus annis paulatim, & successivè per totam ferè Germaniam,
 Galliam, Italiam, Poloniam, & alias Europæ nostræ Provincias
 cum incredibili mortalium stupore conspectæ sint. Decidebant au-
 tem occultissimè tam inobservabili subitoque modo, ut aliquando
 sub ipsis precibus in templo publico decantatis quadraginta, & am-
 pliùs homines unâ vice cruciferis hisce maculis notarentur; ma-
 ximè verò in ornatu lineo, quem foeminæ in capitibus, Canonici in
 choro, & Sacerdotes in Sacrificio divino gerunt. Neque solum id

Spondan.
 Neucler.
 Surius in
 Comment.
 rerum ge-
 star. & alii
 passim.
 *Thuan.
 ap. Auth.
 Phosph.
 part. 2. fol.
 301.

Alexander
 Pontifex ex
 camini in-
 cidentis
 lapsu ægrè
 admodum
 evadit viv.
 Spondan.
 ad hunc
 annû. n. s.
 & alii ab
 eocitati.

Prodigiôsæ
 cruces invi-
 sibili modo
 incidunt in
 hominum
 vestimenta.
 Thritem. l.
 2. Chron.
 Hirsaug.
 Langius in
 Chron. Ci-
 tit. 2. ad an-
 num 1501.
 Surius in
 Comment.
 rerum gest.
 ad an. 1501.
 & alii.
 *Trithem.
 to. 2. Chro.
 Hirsaug. ad
 hunc annû.

fiebat in Ecclesiis, locisque patulis; verum etiam in vestiariis, arcu-
lisque domi clausis: in quibus pariter inventa sunt linteamina plu-
ra ejusmodi prodigiosis crucibus insignita, uti fusiùs ostendetur ad
annum proximè secuturum. Quis non putasset rem adeò novam
ac salutiferi terroris plenam valuisse plurimùm ad excitandas ani-
mi poenitentis lacrymas? Et tamen hujusmodi effectum portento-
sis hisce crucibus respondisse, passim omnes illorum temporum scri-
ptores negant. *Terrebant multos* (ait *Mutius l. 30. Chronicorum
stor. 10. 2. Germaniæ) *paucorum verò, atque adeò nullorum vitam mutabant: uti*
pag 310. ad *solent prodigia omnia, quæ, cum deberent nobis esse doctrina, et admonitio,*
ann. 1501. *ut resipisceremus; ferè semper magis judicio nobis, quàm documento sunt.*

Reforma-
tio Monast.
Gaukirché-
sis intra Pa-
derbornā.
Littera an-
tiqua.

Moniales
hujus loci,
quæ olim
Ordinis Ci-
stercienſis
fuerant, ad-
stringuntur
ad Ordinē
S. Benedi-
cti.
Ex litteris
antiquis
& Bullā

Interea Hermannus Ecclesiæ nostræ Administrator nihil cu-
rarum, & bonæ sollicitudinis omittebat in agendis, ordinandisque
rebus iis, quæ ad Pastorale officium pertinent. Et quia ad extir-
panda aliorum subditorum scelera nullum gravius obstaculum est,
quàm, si Religiosæ domus permittantur sine lege, & regularis disci-
plinæ custodiâ vivere; etiam hoc anno intrâ urbis Paderanæ mœ-
nia reformari jussit Monasterium Virginum, quæ ad Ecclesiam
Gaukirchenſem, sive ad S. Udalricum habitant, solæque hætenus
reformationem in aliis Monasteriis factam subterfugerant. Vi-
vebant illæ veluti exleges foeminæ: propterque malum Abbatis-
sæ prioris regimen in eam agendi, & converſandi licentiam vene-
rant, ut, abjectâ Regularum custodiâ, non solum pro suo libitu
extra septa Monasterii currerent; verum etiam suæ vocationis ob-
litæ nescirent ampliùs, cuinam Ordini, vel Statui Religioso quon-
dam adscriptæ fuerint. Quâ ex re, cum innumera animarum peri-
cula & offensiones populi nascerentur, Hermannus Episcopus
ineunte Julio misit illuc Visitatores Ecclesiasticos probatissimi ex-
empli: eisdemque seriò in mandatis dedit, ut non modò statum
istius Monasterii penitiùs introspicerent; sed etiam ea, quæ à recto
deviâssent, ad arctiorem vitæ Regularis normam sedulò coërcerent.
Paruerunt ii protinus tam devoto Principis imperio; summâque
animi integritate correxerunt inibi, quidquid antea solutum, &
inadstrictum fuerat. Una solum difficultas remanebat, ad quod-
nam, vel quale instituti Religiosi genus exleges istæ Monachæ re-
ducendæ sint? Nam ex antiquis Monasterii tabulis elucebat, eas à
primordio suæ Foundationis fuisse Ordinis Cisterciensis: contrà ve-
rò Abbatisſa & seniores Monachæ existimabant, se esse Ordinis S.
Benedicti, cujus regulam in suorum votorum emissionem professæ
fuerint. Ac tametsi, cum ista dicerent, sat apertè indicarent,
ignorari à se discrepantiam utriusque ordinis antedicti (uterque
enim profitetur eandem regulam, utiturque eadem Professionis for-
mulâ)

mulâ) nihilominus, ne contra voluntatem suam adstringerentur ad aliud vitæ genus, quàm cui se adstrictas esse putaverant; communi tandem Visitatorum consilio statutum est, ut retento Virginum Benedictinarum instituto, Bursfeldianæ Reformationis, & Congregationis legibus in posterum se subjicerent. Id autem, ut facilius, & majori cum efficacia fieret; exauctoratâ Abbatisâ, ac Priorisâ veteri, duæ aliæ religiosissimi exempli fœminæ ex Willebadessensi *Monasterio ejusdem Ordinis, Paderbornam evocatæ sunt, nimirum Anna de Westphalen, & Mechtildis Vetten: quarum illa Abbatissam agere; hæc verò Priorissæ officium subire, veteresque Monachas ad accuratiorem vivendi normam deducere debuit. Ità Monasterium hoc, regulari disciplinâ jam ab annis pluribus destitutum, Hermanni Administratoris operâ ad frugem rediit: ideoque & LEO X. Papa Maximus reformationem, & ordinationem hanc, ab eodem Hermanno, & Visitatoribus prædictis factam, post aliquot annorum intervalla non solum stabilivit; verum etiam Virginitatibus Deo sacris omnia privilegia, & exemptiones, quibus olim sub instituto Monacharum Cisterciensium gavisæ fuerant, liberalissimè concessit, & confirmavit hoc insigni diplomate:

LEO Episcopus, Servus Servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Ex assuetæ pietatis officio, et commissi Nobis Pastoralis Officii debito ad ea Nostræ sollicitudinis curas libenter apponimus, per quæ singulæ Nobis et Apostolicæ Sedi fideles personæ, præsertim fœminæ sexûs, sub suavi religionis iugo, altissimo famulantes in earum sancto proposito perseverare valeant: et ea, quæ pro earum saluti directione providè facta fuisse, dicuntur; ut firma perpetuè et inconcussa permaneant, libenter, cùm à Nobis petitur, Apostolice munimine roboramus, et illa etiam de novo concedimus, pro ut in Domino conspiciamus salubriter expedire. Sanè pro parte dilectarum in Christo filiarum, modernæ Abbatissæ ac Priorissæ, et Conventus Monasterii Monialium Sancti Odalrici in Gokercken Paderburnensis, Ordinis S. Benedicti, Nobis nuper exhibita petitio continebat, quòd, cùm superioribus annis aliquæ Moniales dicti Monasterii, cujus Abbatissa, et Moniales, quæ pro tempore fuerant, antea inibi regularem et monasticam vitam ad aliquod tempus duxerant, ob malum regimen tunc earum Abbatissæ, et nimiam libertatem per eandem Abbatissam eis concessam, disciplinâ regulari spretâ, extra dictum Monasterium discursissent, ac infra claustrum ejusdem Monasterii suspecta personæ, usque etiam (quod dolendum erat) ad virginalis castitatis corruptionem inventæ fuissent: bonæ memoriæ Hermannus Archi-Episcopus Colonienfis, Ecclesiæ Paderburnensis perpetuus Administrator in Spiritualibus, et temporalibus, per Sedem Apostolicam deputatus, in capite et in membris ordinariâ auctoritate reformavit, et

Leonis X.
Pontificis.

*ex literis
Monasterii
Gankir-
chenfis, &
Willbadessensis.

Reformatio illa confirmatur à Leone X. Pontifice, anno 1513. Ex Tabulario Monasterii Gankirchensis.

et ad debitam reformationem reduxit. Ipsique Commissarii (licet ex nonnullis antiquis scripturis, in eodem Monasterio repertis, ab aliquibus prætenderetur dictum Monasterium Cisterciensis Ordinis fore) quia tamen Abbatissa, et Moniales Monasterii huiusmodi, quæ longo tempore fuerant, reperiiebantur Ordinem Sancti Benedicti professæ fuisse, et sub ejusdem Ordinis Sancti Benedicti regularibus institutis vixisse, et tunc vivere; Monasterium huiusmodi ejusdem Ordinis Sancti Benedicti esse, ac ipsius Monasterii pro tempore Abbatissam et Moniales sub regulâ et regularibus institutis dicti Ordinis Sancti Benedicti continuare, et ex tunc in antea vivere debere decreverunt, pro ut in literis seu documentis publicis desuper confectis dicitur plenius contineri. Quare pro parte Abbatissæ et Priorissæ modernarum, ac Conventûs prædictarum assentientium, se sub reformatione et regulâ Sancti Benedicti huiusmodi, jam per duodecim annos et ultra quiete permansisse; Nobis fuit humiliter supplicatum, ut reformationi, decreto, et declarationi prædictis, pro illorum subsistentiâ firmiori robur Apostolicæ confirmationis adjicere, et aliâs in præmissis opportunè providere, de benignitate Apostolicâ dignaremur. Nos igitur, qui sacra religionis honestatem ubique vigere et conservari, sinceris desideriis affectamus, Abbatissam et Priorissam modernas, ac Conventum prædictum, et Conventûs huiusmodi singulares personas, à quibusvis excommunicationis, suspensionis, et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris et pœnis, à jure vel ab homine quâvis occasione vel causâ latis, si quibus quomodolibet innodatae existunt, ad effectum præsentium duntaxat harum serie absolventes, et absolutas fore censentes, huiusmodi supplicationibus inclinati, reformationem, decretum, et declarationem, prædicta, ac pro ut illa concernunt, omnia et singula in dictis literis et documentis contenta, auctoritate Apostolicâ tenore præsentium approbamus et confirmamus, ac præsentis scripti patrocínio communimus, illaque perpetuò observari debere decernimus, suppletes omnes et singulos defectus, si qui forsan intervenierint in eisdem. Et nihilominus pro potiori cautelâ, quòd præfatæ Abbatissa et Moniales sub regula Sancti Benedicti in eodem Monasterio ejus, et non præfati Cisterciensis seu alterius Ordinis statutis se conformare, ac omnibus et singulis unionibus, annexionibus, incorporationibus, literis, contractibus, munimentis, instrumentis, publicis juribus, et consuetudinibus, etiam quo ad Parochialem Ecclesiam Rurensen dictæ Diocesis, illiuspue Rectoris (Prepositi nuncupati) pro tempore existentis nominationem, et præsentationem, aliisque privilegiis, libertatibus, exemptionibus, favoribus, gratiis et indultis etiam Apostolicis (etiam quibus olim sub dicto Cisterciensis Ordine degentes et aliæ dicti Ordinis Sancti Benedicti Moniales hæcenus usæ sunt, seu utebantur, potiebantur, et gaudebant, ac utuntur, potiuntur, et gaudent, atque potiri et gaudere poterant, quomodolibet in futurum) de cætero sub regula Sancti Benedicti viventes, et illius

Ordi.

Ordinis existentes, uti, frui, et gaudere, ac illorum omnium vim et effectum consequi libere ac licite possint ac debeant, præfatâ auctoritate Apostolicâ etiam decernimus et declaramus, eisque pariter indulgemus. Non obstantibus promissis, ac constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, nec non Monasterii et Ordinum prædictorum juramento, confirmatione Apostolicâ, vel quâvis aliâ firmitate roboratis, Privilegiis quoque, Indultis et Literis Apostolicis, dicto Cisterciensi Ordini, illiusque Patri Abbati, et diffinitoribus, et aliis superioribus, quâvis auctoritate nunc et pro tempore fungentibus, sub quibusvis verborum formis et cum quibuscunque derogatoriis derogatoriis, ac fortioribus, efficacibus et insolitis clausulis, ac irritantibus, aliisque decretis, etiam talibus, quod illis nullatenus aut non nisi sub certis modo et formâ inibi expressis derogari nequeat per Sedem Apostolicam, etiam motu proprio et ex certa scientia, ac de Apostolica potestatis plenitudine quomodolibet concessis, ac reiteratis vicibus approbatis et innovatis (quibus, illorum tenorem et formas, ac si præsentibus de verbo ad verbum inserta forent, pro sufficienter expressis habentes, illis aliâs in suo robore permansuris, hac vice duntaxat specialiter et expresse derogamus) ceterisque contrariis quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostræ absolutionis, approbationis, confirmationis, communitiois, decreti, suppletionis, declarationis, indulti, et derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum Anno incarnationis Dominicæ millesimo, quingentesimo, tertio decimo, quarto decimo Kalendas Maji, Pontificatus Nostri anno primo.

Restituto in hunc modum Gaukirchenfi Monasterio, Hermannus Episcopus exeunte Septembri Paderbornam venit, celebraturus ibi diem clientelarem seu beneficiariam, *quam in proximas Kalendas Octobris constituerat. Magna tunc virorum illustrium turba confluit in urbem nostram. Nam è Statu Equestri ad renovationem feudorum aderant, Wernerus de Spiegel ex Pickelsheim Dioecesis nostræ Marecallus hæreditarius, Jacobus de Asseburg, Conradus de Exterde, Gerardus à Ledebuër, Wolfgangus & Rabanus à Saleberge, Wilhelmus à Cloister, Theodorus à Wrede, Henricus & Rabanus de Heyen, Joannes & Itelius de Torn, Wolfgangus de Haxthausen, pro se suisque fratribus, Conradus de Haxthausen pro se suisque fratribus & cognatis, Henricus de Friesenhausen, Herboldus, Fridericus, Joannes & Georgius de Papenheim fratres, & cognati, Joannes ab Oyenhusen, Ludolphus de Yenhufen, Wernerus de Falckenberg, Conradus Oyenhusen, Theodorus de Borg, Erasmus de Lippe, Mauritius de

Hermannus
Ecclesiæ
nostræ Ad-
ministrato
Paderbornæ
celebrat
diem feuda-
lem.
Ex tabula-
rio Cashe-
dral. Eccl.
Paderb.
*Lehntag

de Amelunxen, Conradus de Spiegel pro se suoque fratre Gerhar-
do, Hermannus de Calenberg, Bruno & Godeschalcus de Donop
cognati, Hermannus de Mengersheim Senior pro se & cognato
suo, Burchardus & Fridericus de Oyenhufen fratres, Hermannus
de Schilder, Theodorus de Niehufen, Albertus de Busch, Libo-
rius de Sieghart, Joannes ab Hiddefen, alique non pauci, quo-

Inter alios
sua feuda
recipiunt ac
renovant
Comes de
Schaum-
burg, &
Comes de
Lippia.

*Jam est Op-
pidum*

Salzhausen

**Die Bös-*

gedie to

Müdden-

horst.

**colitur die*

22. & 23.

Octobr.

Hermann

Admini-

strator, &

Conradus

Episc. Mo-

nafterien-

sis

foedus in-

eunt contra

Prædones

milites de

Guardia

nominatos.

Kleinsorg.

in Hist. ms.

in Pervigilio

**S. Petri ad Cathedram.*

Nec operæ pretium est, eas ex

de pradon.

istis vide

Grantz. l.

12 Metrop.

6. 25 in fin.

**uff sunt*

Peters

Abend ad

Cathedrā.

**zu Ross*

un Gues.

**Peterfen*

in Chron.

Holfsat.

rum confessoria vel *Reversales*, ut vocant, literæ in Ecclesiæ Ma-
joris archivo adhuc supersunt. E Comitibus verò comparebant
Bernardus Comes de Lippia, & Antonius Comes de Holstein &
Schawenburg: quorum ille clientarii beneficio recepit Comita-
tum Lippiensem, ac Pyrmontanum, Simonis Episcopi concessio-
ne ante sex annos aditum; hic verò bona plurima ad Sterneber-
gensem Comitatum pertinentia, nimirum Arcem Berentorpien-
sem, Pagum *Uffelsen, Advocatiam Müddenhorstensem*,
omnesque decimas ac prædia in Dominio Lippiensi, Ravensber-
gensi, & super Begham sita, cum aliis bonis quàm plurimis, uti
sonant *Reversales* aut confessoria ejusdem Comitis Antonii literæ,
hoc anno Cassellis datæ in die *S. Severi.

Cæterum Westphalia tota versabatur his temporibus in pace
optatissima. Ac tamen per initium hujus anni prædatrix aliqua
hominum armatorum turma (qui de *Guardia* sibi nomen assumpse-
re) in vicinas quasdam Provincias non parvo numero se infuderit:
ea tamen in terras Westphalas pedem injicere non est ausa, postea-
quam hoc anno præcipua Westphaliæ capita, Hermannus Archi-E-
piscopus Coloniensis, Ecclesiæ nostræ Administrator, & Conra-
dus Episcopus Monasteriensis, Ecclesiæ Osnabrugensis Admini-
strator, contra ejusmodi grassatores communi foedere se conjunxe-
runt. Autographæ istius foederis & conjunctionis tabulæ adhuc
supersunt Osnabrugi in Ecclesiæ Majoris tabulario, datæque sunt
in *Pervigilio* *S. Petri ad Cathedram. Nec operæ pretium est, eas ex
germanica lingua in latinam vertere, cum ferè nil aliud in se conti-
neant, quàm quòd alter alteri toto virium suarum pondere cum e-
quitibus & peditibus in auxilium advolare debeat, simul atque ei-
dem nuntiatum fuerit, pedestres copias de *Guardia* nuncupatas,
conjunctim vel divisim, in alterius dominia, vel ditiones involasse.
Quare prædones illi Westphalam intrare veriti trans Visurgim a-
bierunt; tandemque mortem, quam diu promeruerant, trans Al-
bim reperere, trucidati * à Dithmaris, uti refert Peterfenius.

Decembrem hujus anni urbs Moguntina sibi maxime infaustum
sensit per fraudem & malitiam unius lapidæ. Is cum ad Eccle-
siam Collegiatam S. Stephani, diu laborasset in cædendis lapidibus
pro

pro fabrica novæ turris, pectoralem statuam ex argento factam (in qua servabatur pars capitis S. Annæ, Christi aviæ) circa festum Conceptionis B. MARIE Virginis occultè ex templo sustulit; eamque Marcodorum* deferens, donavit Ecclesiæ Parochiali istius oppidi. Furtum illud receperunt incolæ cum ingenti gaudio; Et quia facerrimum Caput illud summâ pietate complexi sunt, succedentibus miraculis compluribus, coepit illico magnus inibi populorum accursus fieri, non solum è locis vicinioribus, verum etiam è remotis, & longè dissitis. Id verò, cum ad Ecclesiæ suprâ dictæ Canonicos nuntiante famâ perlatum est, continuo litem intenderunt Marcoduranis: eaque lis primùm in aula Cæsaris, ac deinde coram Raymundo Cardinale, qui sequenti anno cum Apostolici Legati munere in Germaniam venit, magnis utrimque studiis agitata est. Sed frustra & sinè fructu. Quidquid enim Cardinalis cum civibus Marcoduranis ageret, sive eos benignis, mitibusque verbis admoneret, sive poenis & censuris Ecclesiasticis quantumvis gravibus iterumque & iterum intentatis, ad restitutionem adstringere pertentaret; illi tamen his omnibus non attentis retinebant mordicus rem acceptam scelere: malebantque poenas omnes, ac terrores à quovis homine incussos perpeti; quam spirituale hunc thesaurum, velut munus è coelo datum, rursus à se dimittere. Quare tandem Julius II. Pontifex anno 1507 venerabile caput illud Marcoduranis permittere debuit, eoque modo rem decidere, ut Canonici Moguntinenses in poenam irreverentiæ suæ, & negligentioris custodiæ, sacri hujus thesauri jacturam ferrent; Marcodurani verò propter singularem pietatem ac devotionem suam, quam hucusque ardentè exhibuerant, eundem perpetuis temporibus retinerent. Id quod etiam peculiari diplomate ab eodem Summo Pontifice roboratum ac stabilitum asserunt. Seriem totius rei explicatiùs describit Jacobus Polius Minorita in *Exegetico historico* S. Annæ c. 24. & sequentibus. Mihi satis est, eam brevius delibare è Serario l. 1. rerum Moguntiacarum c. 17. in fine, ubi sic habet: *In S. Stephani templo (Moguntia) fuit olim S. Annæ Caput. Sed anno Domini MD, circa B. Virginis Conceptionis Festum à Lapidâ Marcoduram furto sublatum est, ubi et hodie magnâ religione, circumfremmentibus hæreticis, colitur. Nam ibidem illud assertari decrevit, post longas lites, Julius II. anno MDVII.*

caput S. Annæ è templomoguntino furtivè transfertur Marcodurum.

Trithem. l. 2 Chron. Hirsau. ad hunc annum.

Teschemmach. Annal. part. 2. pag. mihi 357.

* *Marcodurum; vulgò Dürren / Oppidum Ducas. Juliac.*

Marcodurani Caput istud post litem 7tennem retinent ex decreto Julii II. Papæ. *Teschemmach. loc. cit. Serar. l. 1. rer. Mog. pag. 72.*

Videantur de hac re Hagiographi tomo 6. Julii in vita S. Annæ folio 256.

Annus Christi 1501.

ALEXANDRI VI. Pontif. 9. & 10.

MAXIMILIANI I. Imper. 8. & 9.

HERMANNI Administrat. 3. & 4.

B

Fini-

Raymund⁹
Cardinalis,
ad perfe-
rendas in-
dulgencias
Jubilzi
mittitur in
Germaniâ.
Difficultas
in eo reci-
piendo.
Spondan.
ad hunc
annum.
Trithem.
10. 2. Chro.
Hirsaug.
& alii pas-
sim.

continuan-
tur in variis
Germaniæ
locis prodigiosa
cruces, in ho-
minum ve-
stimenta
lapsæ.
Naucler. in
Chron. ad
hunc ann.
Surius in
Comment.
rer. gestar.
Langius in
Chron. Ci-
rizenf.
*apud Nau-
cler. in
Chron.

*Stauro-
sticho il-
lud cum
præfatione

initis Romæ indulgentiis anni sancti, ad easdem in Germaniam perferendas, cum auctoritate Legati Pontificii missus est Raymundus titulo S. Mariæ Novæ Cardinalis Presbyter, & Episcopus Gurcensis. Præcurrentem hujus legationis famam invitissimis primùm animis acceperunt non pauci Germaniæ Principes; Verebantur enim (quæ jam vetus eorundem querela fuerat) ne Legatus ille obtentu pietatis ingentem pecuniæ vim à suis subditis emulgêret pro se, vel pro aulâ Pontificiâ. At, ubi postmodum humanissimis literis ad Cæsarem exaratis docuit, longè alium sibi finem esse, nec venire se nummorum gratiâ; sed ut labentem Cleri, & quorundam Religiosorum disciplinam restauraret, paulò post ab urbe Tridentinâ ad Cæsarem evocatus, & ab eodem Oeniponti per menses aliquot familiarissimè detentus est. Neque Cæsarem ab hujusmodi viro deceptum, aut inani verborum fucò delusum esse, eventus docuit. Erat enim homo sanctus, pietate, mansuetudine, sinceritate plenus; & quod omnium caput est, vir ejusmodi, qui divitias contemneret, atque (ut Spondanus de eo loquitur) *Elargiendo omnia, nihil admodum reservaret sibi ipsi*. Quâ de causâ etiam in Provinciis, ad quas devenit, præter omnem præcedentium Legatorum consuetudinem acceptissimus fuit.

Dum autem hic insignis Vir legationem suam ordiretur; adhuc in variis Germaniæ tractibus perseverabant insolitæ cruces illæ, quas anno superiore, velut invisibili quâdam pluviâ, in altarium hominumque pepla decidisse diximus. Harum aliquæ majores erant, madentesque sanguine: qui, cùm deflueret, successivo motu suo minores iterum ac minores cruculas efformabat. Cum aliis apparuere simul quàm plura signa patientis Domini, nimirum corona spinea, flagra, clavi, lancea, & alia id genus plura. In aliis denique tam occulta ac mirifica fuit penetrandi vis, ut etiam in occultissimas arcas vel cistulas viam invenirent, & reperta in iis vestimenta linea non minùs inficerent & signarent, quàm si in aëre locove patulo fuissent exposita. Ferme supra fidem sunt (etiamsi reapse vera ac indubitata) quæ die 18 Maji præsentis anni ad Maximilianum Imperatorem hac de re scripsit Joannes Episcopus *Leodienfis: additque mirificos eventus istos, quos in suis literis ibidem recitat, à se tam solerter gnaviterque examinatos esse, ut nulla fraudis malive doli suspicio subesse queat. Nec minora vel minùs authentica censerì debent, quæ Joannes Franciscus Picus de Mirandula de eodem prodigio retulit, partim in carmine *Staurosticho, partim in illius præfatione ad Cæsarem. *Monstrâsti Imperator (ait in præfatione) cùm essem apud te in Germania, cruces, clavos, lan-*

lanceas, et alia pleraque, cœlesti quâdam nec visibili pluvîâ in corporibus vide apud delincentâ: et, quæ hac de re tibi etiam literis significata fuerant, quâ es ^{Freher. 10.} facilitate, dignatus es è germanica in latinam linguam interpretari. ^{2. rer. Germanic. à pag. 242.} Vidi et ipse, postquam à Tua Majestate discessi in Italiam rediturus, multa quæ non modò fidem rei jam vulgata adstruerent; sed majorem multò admirationem inxerent, et universam penè Germaniam ad cœlestia prodigia religionis ergò commoverent. Quo factum, ut rem tam celebrem, tam dignam posteritatis memoriâ, literarum monumentis heroicis que potissimum versibus mandare destinaverim. Similiter etiam in adjuncto carmine (quod appellat Staurostichon, à voce græca σταυρός, latine crux) portentosas hujusmodi cruces, aliaque addita passionis Dominicæ monumenta, pulcherrimè describit hisce versibus:

Hic demissa recens populi mysteria, mirum!

Attoniti inspecant homines, et inania passim*

Inscribunt puro delapsa insignia celo

Sanguinolenta crucis. Clari memoranda triumphæ

Effigies latè spectatur. Spongia, flagra,

Visuntur. Tunica inconsutilis intima, clavi

Cernuntur multo madefacti sanguine. Telum,

Quod sacram sevo discreverat impete costam,

Pingitur. Excubitor cristâ spectabilis ales,

Tergeminique micant tali, quos incluta Christi

Fecerat innocui sortitus tegmina miles.

Non ignota cano. Caesar monstravit, et ipsi

Vidimus. Innumeros prompsit Germania testes.

*inania, id est æreum.

Quid autem portenderint hæc signa, terroris plena; quis divinet? scio, & olim ante complura secula prodigiosas hujusmodi cruces de cœlo decidisse, nimirum anno* Christi nongentesimo quinquagesimo octavo, quando post ejēctos è Germaniæ visceribus infideles Hunnos vel Hungaros, Catholica Religio latissimè propagari cœpit ab Ottone Magno & ejusdem successoribus, qui & plurimos Episcopatus in infidelium finibus erexēre. Atque ideo vereor, ne, ut eo tempore cruces illæ præsignârunt salutiferæ crucis honorem & exaltationem, quæ secuta est; ita nunc è diverso præsignaverint ejusdem salutiferæ crucis depressionem & ignominiam, quæ secuta est non multò post, quando Lutherus & Calvinus hæresum suarum tubas inflaverunt, etiam salutiferæ cruci & aliis redemptionis nostræ monumentis cultum omnem ac venerationem abrogantes.

Sed *judiciorum Dei abyssus multa*, quis ea perscrutari poterit. Ego, quod mei instituti est, ad alia hujus anni gesta me recipio; ac præcipuè ad enarrationem illustrissimæ victoriæ, quam hoc

Cruces illæ videntur præsignâsse despectum & ignominiam, sanctissimæ crucis ejus mysteriis postea irrogatâ à Lutherò & ejus asectis.

Walterus
de Pletten-
berg, supre-
mus Ordi-
nis Teuto-
nici Magi-
ster in Livo-
nia, magnā
victoriam
contra mos-
cos obti-
net.

*Ruffov. in
Chron. Li-
vonie.*

*Chytranz
l. 5. Saxon.
ad hunc
annum.*

anno contra barbaras Moscorum copias æternā cum laude retulit. Walterus de Plettenberg, ex Nobili Westphalo supremus Ordinis Teutonici Magister in Livonia. Initium huic bello fecerat Joannes Moscorum Dux : quippe qui anno superiore cum prædatrixibus copiis in Livoniam se injecerat ; ac Dioecesin Dorpatensem, Rigensem, aliasque terras, citra omnem offensionis causam ferro & armis evastaverat. Provocatus hac injuriā Plettenbergius, cum Alexandro Lithuanie Duce (qui & ipse à Mosco Socero suo non leviter offensus erat) contra communem amborum hostem, sociali foedere se conjunxit : adscitōque peditum Germanicorum, quater mille, nec minore equitum consimilium exercitu, in campum hoc anno prodit ; nihil dubitans, quin & promissæ Ducis Lithuani copię propediem adfuturæ essent. Sed eam spem inopinō fregit & incidit amor Coronæ Regiæ. Lithuanus enim, cum ejusdem frater Joannes Albertus Poloniæ Rex mense Junio extinctus esset ; de Corona regali magis, quàm de foedere sociali cogitans, convertit iter in Poloniam, nullōque adducto milite frustra expectantem, suspirantēque belli socium iniquissimo tempore dereliquit. Neque tamen idcirco despondit animum Plettenbergius, in Deo magis, quàm in militum suorum numero confisus. Primum igitur ardentissimis precibus Deo, omnium bonorum largitori, expeditionem suam commendavit ; atque, ut omnia feliciter evenirent, ab Episcopo Dorpatensi benedictionem sacram sibi suisque copiis impertiri, demissē petiit. Hac autem acceptā, *Die Jovis post S. Bartholomæi*, quæ tunc erat vicesima sexta Augusti, magnis animis Moscorum fines ingressus est : & quem ibi consistentem reperit, quadraginta millium Russorum exercitum, non modò fortiter aggressus fuit ; sed etiam admirabili victoriā stravivit, obtulit, profligavit, amissis è suorum numero viris admodum paucis, nec magni nominis. Trium deinde milliarium itinere fugitivis institit, impedimenta ipsorum omnia in prædam abstulit, urbes & arces limitaneas diripuit vel incendit ; ac denique spoliis laureisque circumfusus, triumphantem exercitum, quod hic à ventris profluvio jam invadi cæperat, hiemandi & quiescendi causā in Livoniam reduxit. Cetera longēque illustriora, quæ ab hoc Achille Westphalo contra eosdem Russos admirabili fortitudine gesta sunt, ad annum proximè sequentem uberiùs exhibebo.

Inchoatur
Monasteriū
PP. Franciscanorum
in monte S.
Jodoci
propè Bilsfeldiam.

Interim & hoc anno Patres Franciscani de strictiore Observantia novum in Diocesi nostra Monasterium accepere beneficio Wilhelmi, Juliæ & Montium Ducis Comitisque Ravensbergici, qui sanctissimo huic Ordini propter singularem ejus integritatem ac vitæ Religiosæ studia maximopere addictus erat. Monaste-

rium

rium hoc, quod modò Bilefeldiæ intrà muros conspicitur, primò coeptum & inchoatum est in monte S. Jodoci extra urbem; ejusdémque inchoandi licentia hoc anno data est ab Alexandro Pontifice: cujus Bullam, quòd à Schatenio* jam pridem alibi producta sit, hîc omittere necessum fuit. Bullam hanc Wilhelmus Dux, & Monasterii Jodociani Fundator, sub initium anni sequentis tradidit Joanni de Nagel Paderbornensis Ecclesiæ Thesaurario, velut executori primario in literis Apostolicis nominato. Atque, ut nihil eorum prætermitteret, quæ in hujusmodi executionibus rite peragendis requiri solent; primùm Hermannò Episcopo nostro velut ordinario Bilefeldiensi, deinde etiam feriâ quintâ post festum Paschatis Capitulo Cathedralis Ecclesiæ Paderbornensis humanissimè scripsit: velle se, Patribus Franciscanis in monte S. Jodoci Monasterium condere, licentiam id agendi ab Alexandro Pontifice jam obtentam esse, ac proinde etiam sperari à se, nec prudenter dubitari posse, quin & ipsi, quanti ipsorum interesset, ad hujusmodi pium opus consensum suum facillimis animis præbituri sint. Quod, cum ab utrisque perlubenter concessum & approbatum esset; antè dicti Patres per æstatem istius anni in montem hunc solenni ritu introducti sunt, præeuntibus Collegiatæ Bilefeldiensis Ecclesiæ Decano, Capitulo, Vicariis, Presbyteris, & Præfectis Ministrisque Ducalibus, uti Wilhelmus Dux & Fundator jusserat. Quî autem & quâ de causâ postmodum stationem in hoc monte captam rursus deferere & in urbem Bilefeldiensem se retrahere coacti sint, inferiùs ostendetur ad Annum Christi 1507.

Reperio & hoc anno insigne miraculum in Dioecesi nostra perpetratum esse, beneficio & intercessione S. Modoaldi Trevirensis Archi-Episcopi, cujus ossa jam à quatuor seculis requieverant apud nos in Monasterio Helmershusano. Henricus Hagemans, Pastor in Herstelle (quod olim Heristallum Saxonicum appellavêre) gravissimâ corporis infirmitate diu pressus fuerat, atque ità membrorum ac virium usu destitutus, ut in lectulo suo semetipsum versare, vel de loco in locum demovere non posset, nisi beneficio alicujus funiculi, de superiore tabula dependentis. Interea appetebat duodecima dies Maji, sancto Modoaldo sacra; In cujus pervigilio cum audiret, campanarum Helmershusensium æra solennissimè pulsari ad primas vespèras (favebat enim ventus, & locus alter ab altero non multum distat) conceptâ ingenti fiduciâ, quàm poterat ardentissimè, hunc Sanctum invocabat, inquit: *O Sancte Modoalde! amice Dei altissimi! oro* ** per sanctorum operum tuorum gloriosa merita? intercede pro me apud* *Do.*

Ex literis antiquis.

** Schaten ad annum 1483. pag. 748. & seq.*

Henricus Pastor in Herstelle miraculosè curatur per invocationem S. Modoaldi, Patroni in Helmershusen. Hagiographi Answ. 10. 7. Ss. Maji, in appendice ad miracula S. Modoaldi pap. 717. n. 21.

Dominum nostrum JESUM Christum, ut eripiat me ab hac, in qua nunc versor, infirmitate maxima! Quod si per tuam intercessionem à Deo gratiam sanitatis impetravero; voveo tibi, me semper; quàm diu vixero, in pervigilio tui festi jejunaturum, diem ipsam, tuo nomini consecratam, perpetuò mihi sacram fore, atque eàdem die unius talenti cereum à me in templo tuo oblatum et accensum iri. Finità hac oratione votòque edito, eodem vespere in lenem soporem incidit; alteròque mane de somno experrectus, nullum ampliùs dolorem aut morbum sensit. Itaque plenus gaudio surgit è lecto, gratias agit sancto, ad Ecclesiam parochialem advolat, hostiam salutarem Deo litat, beneficium, S. Modoaldi meritis impetratum, coram populo universo prædicat, & eodem die cum omnibus Parochianis suis pedestri itinere Helmershusium properans, ibidem lignea brachiorum suorum sustentacula, quibus remittente morbo nonnunquam usus fuerat, Sospitatori Deo sanctòq; Patrono suo cum summa gratiarum actione dedicat. Plura *id genus alia etiam sequentibus annis prodigiosè ac divinitus ibidem accidere: certumque est, eo tempore Monasterii labentis accolas multò probiores fuisse, quàm ipsos Monachos in eodem existentes. Hi enim, sive seculi istius vitio, sive Abbatum suorum luxu & incurià, jam diu coeperant vitam exlegem agere. Et quia Bursfeldianæ Congregationi se adjungere, atque ab ejusdem Præsidentibus ad S. Benedicti præceptiones reformari detrectârunt: in eam denique morum licentiam ac dissolutionem devenire, ut post annos viginti quatuor, abjecto sui Ordinis & Catholicæ Religionis jugo, monasterium suum deseruerint, faventiora Lutheri dogmata ambabus manibus amplectentes; uti latius deducetur ad annum hujus sæculi vicesimum quintum.

**iidem Hagiographi loc. cit. n. 22. & seq. Monachorum Helmershusensium licentiosa ac dissoluta vita.*

*reformatio Monasterii Corbejensis sub Hermannò de Bômelburg Abbate. Bucelin. in Benedicto Redivivo ad annum 1500. ms. vetust. Corbej. ad hunc ann. *Chron. Huxar. ap. Paulin.*

Eandem propè fortunam incurrisset Monasterium Corbejense, nisi hoc anno Hermannus Bômelburgius Abbas propinquante ipsius casum avertisset, introductâ in illud reformatione Bursfeldiensi. Dominabatur istic, jam ab annis triginta & ampliùs, extrema rerum omnium egestas ac penuria: cujus non alia causa vel origo fuerat, quàm quòd antiqua pietas exularet, solutique Monachi pro suo libitu per agros & oppida sinè lege & regula vagarentur; uti fusiùs declarat Wittehenius in Chronico *Huxariensi ad annum 1470. Neque hunc malorum tantorum fontem ignorabat Bômelburgius. At, quomodo eundem obturare & claudere, sinè turbis ac seditione suorum posset, non satis ipsi in promptu erat. Aiebant enim se esse nobiles: & hac Nobilitatis suæ *nomenclaturâ decepti, ut inquit Bucelinus, contendebant, non solum delicatius meliusque; sed etiam licentiosius haberi, quàm alii

aliorum locorum Monachi, quibus natura parens humiliores natales dederat. jamque à multis annis dissimulaverat hæc bonus Bômelburgius, meliora semper sperans & exoptans : imò *lachrymas inter ei suspiria* **sedebat, lentè contabescens præ mœrore animi sibi à suis filiis inuito.* Postremum verò, cum videret, nullam emendationis cupitæ spem superesse, & omnia quotidie in pejus ruere ; postpositis omnibus obloquentium ac renitentium vocibus, monasterium hoc Bursfeldianæ congregationi submittere, & per ejusdem Commissarios ad severiorem observationum regularium formam adstringere, generosis animis aggressus est. Scio quidem, à Bucelino reformationem hanc referri ad annum præcedentem : at in vetusto Corbejensi manuscripto ponitur ad annum hunc, additurque, eam esse factam *per Abbates Hildesheimenses, Joannem Abbatem S. Michaelis, et Henningium Abbatem S. Godehardi.* Neque sanctissimis horum conatibus favor cælestis defuit. Nam ipsorum laudatissimo studio feliciter extirpatum est infelix lolium ; reductaque vitæ religiosioris methodo, brevè rursus Corbeja didicit, verum esse, quod eodem loco Bucelinus asserit, veram optimamque *generositate in spiritu potius, quam in carne et sanguine consistere.* Bômelburgius autem, tam prospero successu lætus, canebat cum Simeone sancto : *Nunc dimittis servum tuum Domine !* ac trinennio post, laudabili fine regimen diuturnum clausit anno 1504 ; posteaquam Corbejensi Monasterio præfuisset annis triginta quatuor. Successit in ejus locum Franciscus de Ketteler, nobilis Westphalus, ex Perillustri Ketteleriorum familia genitus, & è coenobio Liesbornensi ad Abbatialem infulam postulatus ; de quo hæreticus temporum istorum *scriptor ita loquitur : *Hic Franciscus summa cum gloria Prælatura dignitatem auspicatus est : et, nisi temporum iniquitas laudabili ejus proposito aliquando posuisset obicem ; cuncta, quæ moliebatur, ad optatum finem perduxisset.* Interim, quæ potuit, fecit, candore et industria in Ecclesiasticis æquè ac secularibus maxime commendandâ. Bona siquidem distracta, vendita, oppignorata, aliquot millibus redempta, monasterio suo reddidit, disciplina monastica cultor.

*Bucelin.
loc. cit. pag.
11.

*Erbenius
in additionibus ad
Chron.

Huxar.
apud Paul.
lin. ad ann.
1499.

Bômelburgius moritur triennio post : cui successit Hermannus de Ketteler, ex Liesbornensi monasterio postulatus.
*Erben. in
addis. ad
Chron.

Huxar. ad
ann. 1504.

Annus Christi 1502.

ALEXANDRI VI. Pontif. 10. & 11.

MAXIMILIANI I. Imper. 9. & 10.

HERMANNI Admin. Pad. 4. & 5.

Joannes Moscorum Princeps, ulturus cladem, quam acceperat nuper à Magno Livonum Magistro Plettenbergio, per quadragesi-

Joannes
Moscorum
Dux, agro-

ante Plettenbergio, ecelerrimâ incursione Livoniam vastat.

Russow. in Chron. Livon. part. 2. fol. 33. & seq.

**Bozins l. de robore bel. pag. 17. *Russow. & Chytra. us loc. cit.*

Plettenbergius, restituta sanitate, cum suorum paucis profligat hostilem exercitum, centum ac triginta millibus constant.

Bredembach. in libro pecuniari. Russow. Chytraus, Bozins, & alii.

gesimam hujus anni rursus irruit in Livoniam; eamque celeritate maximâ, ac multò prius, quàm Provinciæ istius Proceres ad arma concurrere possent, foedissimè populatus est. In eo transcurso barbaro, mulieres, virgines, adolescentes & pueri, ab iisdem pejùs habiti, quàm ab ipsis Turcis haberi possent: auctorque est Russovius, tunc ab iis aut ferro cæsa, aut in captivitatem abrepta esse, ad quadraginta hominum diversi sexûs & ætatis millia. Decubuerat eo tempore magnus Magister Plettenbergius; nec ægritudo corporis, quâ oppressus erat, permiserat ipsi, in hostem ire. At ubi postmodum suis viribus restitutus est, jussit ocyùs per omnes Livoniæ & Curlandiæ Provincias exercitum colligi: quem aliqui septem millia Germanicorum equitum* & quinque millia Livonum; alii verò non nisi bis mille equites* & sesqui mille pedites cum aliquot armatorum rusticorum turmis complexum volunt. Parvus revera numerus! & solùm quasi manipulus militum, si cum innumera multitudine hostium collatus fuerit! & tamen cum istis, utcunque brevibus minutisque copiis, novus hic Achilles Deo magis, quàm viribus humanis fretus, audacter movit in fines hostium; pervenitque tandem ad Plešcoviam, Russorum urbem limitaneam. Ibi, dum in loco plano, duobus circiter milliaribus explicato, sua signa figeret; processit ingens Russorum exercitus, quem feruntur anteivisse triginta Tartarorum millia, futuro prælio viam apertura. Stupebat omnis Plettenbergii miles ad aspectum formidandæ hujus multitudinis. At ille nihil territus, posteaquam cordatissimâ nervosâque oratione militum suorum animos nonnihil accendisset, jussit illico dari signum pugnæ, & Germanâ Westphalâque fortitudine generosè in hostem iri. Primus incurrentium impetus extemplo factus est in antecedentes Tartaros; qui tamen facilè, & sinè magno sudore martio, disjecti sunt. Nam, ut primùm contra eos continuis tormentorum fragoribus ardentius fulminari coeptum; gens illa tantùm arcibus levibusque telis pugnare docta, continuò dorsum vertit, cæsisque suorum plurimis, præcipiti fugâ salutem in pedibus & cursu equorum posuit.

Sed hæc initia tantùm erant, & victoriæ difficilioris præludia. Fugatis enim Tartaris è vestigio succèdebat longè fortior Moscorum acies virorum* propè centum, vel, ut alii volunt, nonaginta* millium; quibus intimè constitutum erat, ut exercitui Livonum sese in modum coronæ quaqua versum circumfunderent, Namque Magnus Moscorum Dux (utì è duobus captivis, ante Plešcoviam acceptis, compertum erat) multitudine suorum fretus, voce admodum* superbâ dixerat: *Non fore opus, inire pugnare*

**Bozins loc. cit.*

**Russow. in Chron. Livon. fol. 55. *Russ. part. 2. fol. 54.*

cum adversario: parvam hanc equitum peditumque manum, quam adduxisset Plettenbergius, levioresse, quam ut praelio decertari queat cum ipsâ: oportere, pauculos istos, velut ovium gregem ex omni latere circumcingi; ferroque postmodum et catenis graves ante se in triumphum agi. Plettenbergius igitur, ut ostenderet, se Leonem esse, nec ab eiusmodi canibus incinctum pertimescere; militem in primis omnem sollicitè componebat in pulchros ordines: & quia probè nôrat, Moscorum gentem adhuc ferendis tormentorum ictibus inassuetam esse, continuâ eorundem explosione adventantia ipsorum castra validissimè verberari iussit. Quo peracto, cum eos jam* in fugam declinare, & perculsis confusisque ordinibus retrocedere comperiret; fortissimas cataphractorum suorum phalanges audacter in hostem egit: perfractâque bis terve Moscorum acie obvios quosque more pecudum contrucidari, mactari, & in terram prosterni fecit. Prælium hoc, aut veriùs laniena devictorum hostium, (quæ Russovio auctore contigit in pervigilio *Exaltationis sanctæ Crucis*) duravit usque ad istius diei vesperum: ferunturque in loco pugnæ cecidisse Russorum ac Tartarorum centena millia, desideratis ex parte Plettenbergii* tantum uno alterove equite, & quadringentis peditibus, unius transfugæ ac proditoris nequitia* interceptis. Post hanc victoriam Plettenbergius, tametsi nimia suorum fatigue cognita, non auderet amplius hostem fugitivum insequi; adhuc triduo perstitit in loco prælii: novam utique pugnandi copiam facturum adversario, si quis animus redeundi foret. At ille amisso Moscoviæ totius robore, consilia pacis respicere maluit; brevi que post, quinquaginta annorum inducias cum Livonibus & eorundem invictissimo Ductore pactus est.

Admiratus autem insuperabilem Germanorum fortitudinem, victori suo Legatum cum obsidibus misit, rogavitque, ut unum ex illis ferreis hominibus (hoc enim nomine appellabat equites cataphractus) in quorum ferrata pectora Moscorum sagittæ incassum ruerent; curiositatis & spectaculi causâ ad se dirigeret: eum à se multis cum honoribus excipiendum, nec sinè magnis donariis muneribusque remittendum esse. Consensit ad hæc faciliè Plettenbergius: retentisque interim obsidibus & Legato, misit ipsi ex equitibus loricatorum virum aliquem, robore corporis & arte militari valentissimum, à vertice usque ad talos ferro inclusum, præterque enses & bombardam, quæ ab equi lateribus dependebant, etiam lanceâ bene longâ obarmatum. Is, ut primùm deductus est ad aulam Russicam, continuò ad se attraxit omnium Procerum & Magnatum oculos: utpote qui nunquam viderant id hominum

*Bredenb.
in lib. peculiar.
Schaten in suis collect.

*Bozins
loc. cit.

*Bredenbach. loc. cit.

Surius in commentis.

Ruffov. in Chron. Livon.

Joannes Moscovia Dux à Plettenbergio victore petit, sibi miti unum è suis equitibus cataphractis.

Bredenb. in lib. peculiar. Schaten in suis collect.

Ejusdem e-
quitis exer-
citia, coram
Duce & ejus
Proceribus
exhibita.
Auctores
ibidem.

genus, velut ex chalybe & ære fustum. Demirantibus autem illis, quomodo sub hoc æris pondere, armorum tractandorum vis & agilitas esse queat; exhibendi militaris exercitii causâ, in apertam aream palatio Ducali proximam intromitti petiit: ibique primò equum alacerrimum, in quo sedebat, admirabili dexteritate huc illuc in omnem partem circumegit. Mox & galeam sive petasum capiti suo detractum, projicere coepit in mediam aream: subitoque iterum cum equo suo longiùs retrocedens, ac deinde pleno cursu & exporrectâ lanceâ in petasum humi jacentem vectus, eundem rursus extremâ cuspide de terra levat, capitique suo agilitate stupendâ injicit. Paulò post exsertâ antrorsum lanceâ perniciosissimo cursu devolat in adversum parietem, non secus, ac si eundem infixio mucrone perforaturus esset: at ubi gressum illuc propiorem attulit, momento temporis revolvit equum, convertit lanceam, & veluti in hostes à tergo insequentes pugnaturus, nunc illi, nunc isti, simulatâ comminatione eam obversat intentatque. Demum verò, post multa alia ostensæ fortitudinis argumenta, concitato rursus equo in murum saxeum validissimo incursu ruens, hastam ferream circumvolantibus undique fragmentis in frustra comminuit: simulque, ut omnibus palàm faceret, se hac amisâ nondum penitus exarmatum esse; modò enssem ex latere, modò scloppum corripit, novis hostibus novo rursus armorum genere occursurus.

Reliquæ
laudes Plet-
tenbergii,
ejusdemq;
mors anno
1535.

**Russow. in*
Chron. Li-
von.

Magistri
Livoniz à
Carolo V.
creantur
Imperii
Principes.
Russow.
ibid.

**Russow.*
loc. cit.

Eo spectaculo mirificè delectatus Moscorum Dux, equitem hunc, bene largitèrque donatum, remisit Plettenbergio. Et hic deinde, ab omni Russorum invasione liber, ætatem reliquam in pace egit; interimque successores suos egregiis quibusdam ornamentis ac privilegiis auxit. Primum est quòd Livoniæ Magistros ab omni subjectione* Supremi Borussiz Magistri, datis aliquot aureorum millibus, exemerit anno 1513. Alterum, quòd se suosque successores à CAROLO V. Imperatore, circa annum hujus seculi vicesimum primum, sacri Romani imperii Principibus adscribi commeruerit. Obiit anno 1535 in Dominica *Oculi*, quæ tunc erat vicesima octava Februarii: & ex nobilitate Westphalicâ, tam in Magisterio, quàm in adepta Principis dignitate, successores habuit Hermannum de *Bruggency** conditum *Hasenkamp*, Joannem de *Reck*, Henricum de *Galen*, Wilhelmum de *Fürstenberg*, ac denique Gothardum de *Ketteler*, gloriosi istius in Livonia Ordinis extinctorem; quippe qui Lutheranam hæresin amplexus uxorem duxit, & ex pacto turpissimo sibi suisque posteris Curlandiz Principatum reservavit.

Hermannus
Admini-
strator hoc

De rebus nostris nihil aliud hoc anno reperi, quàm quòd Hermannus Archi-Episcopus & Ecclesiz nostræ Administrator, con-
sen-

fentiente Decano & Capitulo Collegiatæ Ecclesiæ Huxariensis ad S. Petrum, curaverit ibidem erigi novum Beneficium Ecclesiasticum in Capella S. Hieronymi, fundatum à Domino Remberto Remberti, ejusdem Ecclesiæ Canonico & Scholastico. Quâ de re adhuc supersunt literæ, à Joanne Lofs, Hermannii Episcopi nostri in Spiritualibus Vicario generali datæ & consignatæ, quarum finis est: *Datum anno Domini millesimo quingentesimo secundo, ipso die S. Hieronymi Confessoris.* Ità Huxarienses, & qui in Corbejensi territorio degunt, eo tempore adhuc agnoscebant Antistitem nostrum, ut suum ordinarium & dioecesanum: neque ab ejus jurisdictione sacra subtrahebant se, ut modò faciunt.

anno erigit
novum Be-
neficium
Ecclesiasti-
cum in ur-
be Huxa-
riensi.

Ex tabula
rino Vicarii
Generalis
Paderbor-
na.

Annus Christi 1503.

ALEXANDRI VI. Pontif. ultimus.

MAXIMILIANI I. Imper. 10 & 11.

HERMANNI Administrat. 5. & 6.

Raymundus Alexandri VI. Pontificis Legatus & Cardinalis Presbyter, postquam indulgentias jubilæi præcedente anno per superiorem Germaniam promulgasset; etiam hoc anno Brunsvicum, Bremam, Hamburgum, Lubecam, & alias regiones aquilonares adiit, non sinè magna suarum virtutum & facinorum præclarissimorum commendatione. Certè in urbe Lubecensi non modò feliciter extinxit funestam illam bellorum facem, quæ inter urbem hanc & Joannem Danorum Regem exardere coeperat; sed etiam singulæ dexteritate suâ effecit, ut Christina Regis ejusdem uxor, quæ apud Svecos in Vastanenfi Monasterio biennalem custodiam sustinuerat, libertati reddita ac maritali thalamo restituta fuerit. Advenerat autem Lubecæ sub festum *Paschatis (quod hoc anno incidit in diem decimam sextam Aprilis) ibique mansit usque ad Kalendas Maji; uti constat ex ejusdem literis *à Cypræo editis, quarum finis est: *Datum Lubeck, anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo tertio, Kalendis Maji, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, Domini Alexandri divinâ providentiâ Papæ, & seq. anno undecimo.*

Raymundus
Cardinalis
& Legatus
Pontificus
visitat Pro-
vincias A-
quilonares.
Crantz. l.
12. Me-
trop. c. 30.
Chytræus
l. 5. Saxon.

*Crantz.
loc. cit.

*Cypræus
in Annal
Ep. Sclesv.
pag. 402.

Indè non multò post appulsus est in Westphaliā; auctorque est *Kleinsorgius, quod hoc anno in Marienfeldensi Monasterio fuerit, & ibidem solenne sacrum in altari maximo decantaverit. Similiter & apud nos monumenta vetera Dalheimensis Monasterii docent, Cardinalem hunc octavâ die Junii, nimirum feriâ quintâ

indèq; ve-
nit in West-
phaliā.

*Kleinsf. in
hist. ms. ex
annotatis
Marienf.

Pentecostes, ibidem pernoctasse: monstraturque adhuc viri tanti cubiculum, & supra januam depicta illius insignia cum hisce verbis:

* *feria s^{ta}*
Pentec.
 * *Cardina-*
lis.
 * *arma, seu*
insignia.

Annis millenis quingentis cum tribus, atque
*Quintâ Pncuma * die dum sua dona dedit,*
Hic fuit Eximius Raymundus Cardine clarus:*
Hac jussit cellâ, cuius et arma vides.*
Alexander cum Legatum destinat orbi,
Huncque locum dotat munere magnifico.

Confirmat
 bona Mo-
 nasterii
 Dalheimen-
 in Diœcesi
 Paderana.
Litera Ar-
chivi Dal-
heim.

Illud autem egregium ac singulare munus, quo Dalheimense Monasterium se ab ipso donatum prædicat, non modò consistebat in indulgentiis & peccatorum remissionibus: verùm etiam in eo maximè, quòd omnia Monasterii istius bona ac possessiones auctoritate Apostolicâ roborari; & si quis necessariorum solemnitatum defectus in iisdem acquirendis intervenisset, eâdem auctoritate suppleri iusserit. Quâ de re adhuc supersunt hæ illius mandatoriaræ literæ, ad Hermannum Antistitem nostrum Dalhemii datæ:

Raymundus, miseratione dⁱvinâ Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ et sanctæ Mariæ Novæ Presbyter Cardinalis Gurcensis, ad universam Germaniam, Daciam, Sueciam, Norwegiam, Frisiam, Prussiam, omnesque et singulas illarum provincias, civitates, terras, et loca, etiam Sacro Romano Imperio in ipsa Germania subiecta ac eis adjacentia, Apostolicæ Sedis de latere Legatus, Reverendo in Christo Patri Episcopo Paderbornensi, seu ejus in spiritualibus Vicario salutem in Domino. Ad ea, quæ pro piorum locorum comoditate acta sunt, ut firma perpetuò possint persistere, cum à Nobis petitur, favorem præbemus opportunum. Sanè dilectorum Nobis in Christo Prioris et Conventus Ordinis Canoniorum Regularium in Dalhem, vestræ Diœcesis, Nobis nuper exhibita petitio continebat, quòd olim (postquam ipsi in locum prædictum, quem antea Moniales S. Benedicti tenuerant, ut juxta Ordinis Canoniorum Regularium instituta religiose et sub stricta observantia viverent, et Altissimo deservirent, translati fuerint) quàm plurima mobilia et immobilia bona, etiam possessiones et decimæ, interdum per piam donationem, interdum verò per emptiones et alios licitos contractus, ad idem Monasterium adducta, ac Prioris et Conventus prædicti industriâ acquisita extiterint, prout defacto illa tenent ac possident: Et sicut eadem petitio continebat, dicti Prior et Conventus, subtilitatum et apicis juris ignari, in acquisitione hujusmodi se timeant solemnitatem omisisse, unde etiam in conscientiis suis aliquando gravantur: et, si omnia præmissa Apostolicâ auctoritate confirmarentur cum opportuna defectuum suppletionem; profectò utilitas ejusdem Monasterii plurimum promoveretur, et tranquillitati conscientiarum suarum etiam consuleretur.

Nos

Nos igitur huiusmodi supplicationibus inclinati, cū de premissis certam notitiam non habeamus, circumspeditioni vestre auctoritate Apostolicā et legationis munere, quo fungimur in hac parte, per hæc scripta mandamus, quatenus de premissis omnibus et singulis in forma juris vos dilucidè informetis; et (si vera sunt, pro ut narrantur omnia et singula) res, decimas, et bona, nō præinsertum, quasitas et quasita approbetis, ratificetis, et confirmetis, supplendo omnes et singulos defectus, tam juris, quā facti, si qui forsan intervenerint in eisdem. Volumus etiam, quod vos in decimarum et bonorum prædictorum manutenentiam et conservationem, ac alienationum recuperationem præfatis Priori et Conventui efficacis defensionis auxilio assistendo, non permittatis eos contra Nostram confirmationem quomodolibet molestari, contradictores eādē auctoritate per censuram Ecclesiasticam compeſcendo, non obstante quavis constitutione et ordinatione, in synodalibus et comprovincialibus communiter conciliis, generali vel speciali, ceterisque contrariis quibuscunque. Nos enim ex nunc irritum decernimus et inane, si secus super his à quoquam Nobis inferiori, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attemptari. In quorum fidem præsentēs literas fieri, Nostrique Sigilli iussimus appensione communiri. Datum in Monasterio prædicto, anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo tertio, sexto Idus Junii, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et Domini Nostri, Domini Alexandri divinā providentiā Papæ sexti, anno undecimo.

Postridie, quā has dedisset Cardinalis, Dalhemio rursus ad Rhenum abiit: ac demum exeunte Octobre, Principibus Electoribus Francofurti congregatis, nimirum Bertholdo Moguntino, Jacobo Trevirensi, Hermanno Colonienſi, Philippo Comiti Palatino, & Joachimo Brandenburgico, humanissimā oratione valedixit, eosdem iterum iterumque obsecrans, ut inter semet ipsos mutuam concordiam alerent, & laboranti Reipublicæ Christianæ contra infestas Turcarum invasiones auxilium ferrent.

Interea, qui eum miserat Alexander Pontifex, die decimā octavā Augusti in viam æternitatis ierat, recepturus illic à Deo Iudice, pro ut gesserat hic in mortali corpore. Multum boni prædicari de eo non potest: utinam nec multum mali! sanè, eum ante adeptos honores Pontificios cum Vanotia puella nobili intemperantiùs consuevisse; liberisque ex ea genitis, ac præsertim Cæsari Borgiæ (qui postea Dux Valentinus appellatus fuit) nimium indulsisse, toti orbi manifestum est. Ac fortè hoc eodem insolente filio Deus uti voluit ad castigandam remissi Patris indulgentiam; Nam, ut plurimi Scriptores* referunt, causam suæ mortis hausit ex vino venenato, quod ab eodem filio quibusdam aliis Cardinalibus præparatum, & ex errore pocillatoris ipsimet Pontifici obla-

Dalhemio
Cardinalis
ad Rhenum
proficiscitur;
ac tandem
exeunte
Octobre,
Principibus
Francofurti
congregatis
valedicit.

Trithem.
to. 2. Chr.
Hirsang.
Moritur
Alexander VI
Papa, die 18
Augusti.

*Spondan.
ad hunc
annum.
Pocellum

visis Pon-
tificum.

Gratian. de
casibus Vi-
ror. illustr.
& alii pas-
sim.

Successit
Pius III, &
huic repen-
tè mortuo
Julius II.
Bertholdus
Ep. Hildesf.
& Admini-
strator Ver-
denfis mo-
ritur die 24
Maji.

Grantz. l.
12. Metr.
c. 17.

Brusch in
Catal. Ep.
Hildesf.
Chytraus
l. 2. Saxon.
& alii.

Successit
Verdæ
Christoph.
Brunsvic.
Hildesf. ve-
rò Eric. Sa-
xo-lawen-
burgicus,
*Kerfenbr.
in Catal.
Episc. Pad.
sub Her-
manno.

Crasepol.
in Catal.
Archiepisc.
Colon. sub
Hermannno
Pestis hoc
año grassari
cœpit Pa-
derbornæ.

*Hac eo
tempore co-
lebasur die
13. Julii.
*exarchiv.
Cathedr.
Ecclesia.

oblatum fuerat. Successit autem Alexandro Pius III, dictus antea Franciscus Piccolominius, electus Romæ die 22. Septembris: & huic, intra mensem defuncto, Julius II, dictus antea Julianus Ruvexus, itidem electus Romæ Kalendis Novembris, in festo omnium Sanctorum.

Mortem utriusque summi Pontificis maturiore morte antevenit Bertholdus Episcopus Hildesienfis, & Ecclesiæ Verdenfis Administrator, vir eximiâ prudentiâ præditus, eloquio gravis, atque, ut ait Bruschi, *omnium doctorum hominum amicus et fautor maximus*. Præfuit utrique Ecclesiæ summâ cum laude: & Verdenfi quidem ab anno 1470; Hildesienfi verò ab anno 1481. Obiit Rotenburgi *pridie Ascensionis Domini*, die vicesimâ quartâ Maji; sepultusque est Verdæ in Ecclesia Cathedrali, quam annorum septendecim spatio præclarissimis ædificiis exornarat, ac deinde solenni ritu consecraverat anno 1490. Successorem accepit Verdæ Christophorus Brunsvicensis, Archi-Episcopi Bremensis Coadjutorem: Hildesii verò Ericum Saxo-Lawenburgicum, Metropolitanæ Colonienfis Canonicum. Sed hic eam dignitatem sequente anno rursus abdicavit, eâque in Joannem fratrem suum reclinatâ, ad Colonienfis Ecclesiæ Canonicatum rediit. Unde tamen quinquennio post Monasterium evocatus; & ibidem nobiliore, quæ tum vacabat, infulâ potitus est.

Inter has vicinorum Episcopatum vicissitudines Dioecesis nostra Paderana sub tutela Hermannii Administratoris gaudebat hactenus pace tam jucundâ, *ut eo imperante*, quemadmodum Kerfenbrochius & Crasepolius referunt, *nemo hostilem animum in hanc terram declarare ausus fuerit*. Ab aliis tamen adversitatibus, quæ à coeli & aëris intemperie solent profluere, Dioecesis nostra hoc anno libera & immunis esse non potuit. Nam, quæ ab anno præcedente universam penè Germaniam pervagata est pestilentia, ea nunc etiam in diversos Westphaliæ tractus infundi cœpit: quamquam longè mitius (ut opinor) in his terris grassata sit, quam in aliis; ubi subinde tertiam, subinde mediam incolarum partem in tumultum deturbavit. In urbe Tremonienfi refert * Westhovius, eam incolis bene multis exitialem fuisse. Quæ verò damna creaverit Paderbornæ, quot mortes & funera concitavit, nemo veterum videtur adnotasse. Certè huc etiam penetrasse malum istud, manifestò liquet è statuto Capitulari, quo Ecclesiæ Majoris Canonici, pestilentiae grassantis causâ, licentiam dederunt omnibus residentibus, ut à festo S. Margarethæ * usque ad S. Martini ad alia salubriora loca se recipere, interimque ab urbe & Choro abesse, sinè omni suorum Jurium fructuumque detrimento possent. Ecce hîc statutum * illud, è vernacula lingua redditum: *Nos*

Nos Wilhelmus Westphalen *Cathedralis Ecclesiæ Decanus, Theodor-
 rus Westphalen Senior, Pancratius *Westphalen Archidiaconus *Germani-
 Sedis Horhusane, Conradus ab Haxthausen Archidiaconus Sedis Steinhei-
 mensis, Otto ab Oynhusen Archidiaconus Sedis Huxariensis, Joannes ab
 Immesen, Theodorus Westphalen Præpositus in Buxtorff, Ludolphus de
 *Busch Scholasticus, Hermannus Krevet, Nicolaus de Cloister, Lauren-
 tius Nafschart, Fridericus ab Hörde, Philippus ab Hörde, et Fridericus
 Westphalen Cantor, nunc temporis in præbendis nostris residentes, confite-
 mur publicè in hoc scripto, quòd, cùm doctores medicina suadeant, pesti-
 lentiam et locum, in quo ea grassatur, fugere propter periculum contagio-
 nis, quæ ex infectione loci et aëris facillimè contrahi, et ab uno homine in
 alium transfundi solet: idcirco inter nos capitulariter conventum decre-
 tumque sit, ut nobis residentibus antè dictis, et cuilibet nostrum, cui id al-
 lubuerit, permissum ac licitum esse debeat, extra Paderbornam ad alios cam-
 pestres idoneosque locos discedere, et ibidem permanere, à die, quo hæc litera
 data sunt, usque ad festum proximum S. Martini, citra neglectum et ja-
 cturam proventuum ac fructuum suorum, qui iisdem promptè et expedite
 persolvi debent, perinde ac si hic ad fontes Paderæ continuò resedissent: ita
 tamen, ut in Exaltatione Sanctæ Crucis oporteat eos interesse rationibus
 reddendis de granario etc. In testimonium veritatis horum omnium, Ca-
 pituli nostri Sigillum secretius hæc literis appendimus. Datum Anno
 Domini millesimo quingentesimo tertio, in die Beatae Margarete Virgi-
 nis.

Erato eo tempore inter Ecclesiæ Majoris Canonicos Ericus Dux, Ericus Dux
 Brunsvico-Grubenhagius (qui postea Paderanam simul & Osnabru-
 gensensem infulam adeptus est) agebátque tunc Paderbornæ primam
 lex hebdomadarum residentiam, quam Canonici omnes ex veteri
 lege ad amissim explere debent, priusquam ad percipiendos Bene-
 ficiorum seu Canonicatum suorum fructus admitti queant. Hæc
 autem residentia Paderbornæ semper tam severè ac rigide ab omni-
 bus exigi solet, ut is, qui eam coepit, toto illo tempore in cubi-
 culo, Cathedrali Basilicæ contiguo, pernoctare, extra septa im-
 munitatis Ecclesiasticæ pedem non efferre, omnibus horis canoni-
 cis à principio ad finem interesse; & si vel semel in his fefellerit,
 residentiam totam repetere, atque ab initio rursus exordiri debeat.
 Non putabat Ericus Dux, huic rigori locum esse in eâ temporum
 habitudine. Atque ideo, cùm videret, Canonicos antè dictos me-
 tu pestis ad alium salubriorem aërem commigrasse; ejusdem peri-
 culi evitandi causâ aliquamdiu se retraxerat ab urbe & loco resi-
 dentiae: planissimè confisus, interruptionem hanc à præsentis aë-
 ris intemperie apud alios Canonicos excusatum iri. At illi mordi-
 cus pro veteri lege & consuetudine stantes, denuo remiserunt eum
 ad

Ericus Dux
 Brunsvi-
 censis de
 Grubenha-
 gen, Cano-
 nicus Pa-
 derborn. &
 postea Epi-
 scopus pri-
 mam resi-
 dentiam
 hoc anno
 peragit Pa-
 derbornæ.
 Ex veteri-
 bus M. fs.

ad novum aliud sesquimestre tyrocinum; neque prius admiserunt ad Capitulum & perceptionem fructuum Canonicalium, quàm in explendâ hac mutilâ imperfectâque residentiâ dispensationem Pontificiam accepisset.

Annus Christi 1504.

JULII II. Pontificis 1. & 2.

MAXIMILIANI I. Imper. 11. & 12.

HERMANNI Admin. Pad. 6. & 7.

Bellum Pa-
latinum,
ejusque
origo

Trithem.

10. 2. Chro.

Hirsaug.

*Langius in
Chron. Ci-
tiz.*

*Lintur. in
append. ad*

Fasc. temp.

*Palat. in a-
quila Au-
striaca, &
alii.*

**Lintur.
in append.
ad fascicul.
tempor.*

Rupertus à
Cæsare
proscribi-
tur; & alii
Imperii
Principes
contra eum
ut rebellem
convocan-
tur ad arma
*Auctores
iidem.*

ermania superior ferè tota hoc anno in armis consti-
tit propter bellum Palatinum. quod improspere ex-
citaverat Georgius, cognomento *Dives*, Bavariz
Dux è linea Landshutana. Obierat hic anno supe-
riore; ac, priusquam terrenis rebus valefaceret, hæ-

redem omnium provinciarum suarum armatâ manu constituerat
Rupertum, Philippi Comitis Palatini Filium tertio genitum: quip-

pe qui Elisabetham filiam ipsius unicam tenebat in matrimonio,
& ex ea jam susceperat unam alteramve prolem masculam. Su-

pra modum tristabatur hac de re Albertus Bavariz Dux è linea
Monachienfi. Et quia viribus infirmior erat, quàm ut solus & sinè

aliorum auxilio posset fortiorem adversarium ex nido jam infesso
pellere; ad æquitatem Cæsaris confugiebat, acerbè questus: *inju-*

riam sibi factam esse à Georgio defuncto: ditiones ejus Ruperto Palatino

transcribi non potuisse: obstare pacta familia, jam pridem inter se ac Geor-

*gium Ducem inita: in his ab utraque * parte cautum, et cum obligatione*

mutua conventum esse, ut, qui prior ex ipsis moreretur sinè hærede mas-

culo, ipsorum alteri ditiones omnes in Bavaria sitas relinquere, neque eas

in alium extraneum transferre debeat. Cæsar, his auditis, judicium

causæ traxit ad se; vocatisque ambabus partibus, nullum non mo-
vit lapidem, ut eas ad concordiam ineundam flecteret: At Ru-

pertus, homo juvenis, ac divitiis à defuncto focero acceptis tumi-
dus, non modò protervè subterfugit arbitrium Cæsaris; sed etiam

soepius amicè monitus, ac tandem inobedientiæ causâ Cæsa-
reæ proscriptionis fulgetro percussus, rem suam ferro & armis

committere maluit, quàm prudentiæ & æquitati.

Tum verò Cæsar, ne supremam auctoritatem suam planè de-
spici ac veluti sub pedibus haberi sineret; confestim omnes imperii

Principes ad arma vocat. Et quia jam satis norât, Philippum Pa-
latinum, Ruperti supra dicti patrem, eâdem rebellionè implexum

esse; jubet eos, divisis exercitibus in terras amborum ire. Præci-
pium

puum belli robur ducebat Imperator ipse, cui præter Albertum Bavariæ Ducem aderat Ericus Brunsvicensis, & Fridericus Marchio-Brandenburgicus: certumque erat, victoriam penè totam in manibus ipsorum fore, si adventantes Bohemorum infidelium copiae ab iisdem prius obteri ac profligari possent, quàm Ruperto conductori suo se conjungerent. Cæsar igitur, ut viam his abscinderet, festinatis itineribus castra movit Ratisbonam; ibique eos ex improvviso obruens, felicissimo *conflictu stravit, ferè citiùs victor hostium salutatus, quàm bellandi initium faceret. In eo prælio Ericus Dux Brunsvicensis à devictis Hussitis * principale ipsorum labarum, aurato calice insignitum retulit; illudque postmodum in Ecclesia Mündensi, ad Werræ & Fuldæ confluentem, velut æternum victoriæ monumentum appendi fecit.

Bohemi, à
Ruperto
conducti
& accersiti
à Cæsare
profligan-
tur.

Auctores
iidem.
*pridie 7-
dus Sept.
*Ghytræus
l. 5. Saxon.
pag. m. 138.

Jam dimidium belli confectum erat, cum ista Bohemorum conjunctio successum non haberet. Quare & suum Cæsar exercitum subdivisit, alteramque illius partem reliquit in Bavaria contra ceteras Ruperti copias; alteram verò secum ipse in Palatinum abstulit contra Philippum Ruperti patrem. Sed hîc non erat opus longiori Marte; nam eodem ferè tempore adhuc alii tres exercitus illuc ierant, Palatini terras à diversis lateribus invasuri. Primus erat Udalrici Ducis Würtenbergici, quem cum viginti millibus peditem & octingentis equitibus venisse referunt. Alter Wilhelmi Hassiæ Landgravii, quem comitati sunt Henricus Dux Brunsvicensis, & Henricus Mecklenburgicus. Tertius erat Alexandri Comitæ Veldentienensis: si tamen ille exercitum adduxisse dicendus est, cujus copiae breviores erant, magisque rusticano agmini, quàm exercitui bene ordinato similes. Hi omnes, dum unà simul in Palatinum ruerent, ità ibidem velut in hostico grassati sunt, ut nobilissima illa regio brevi tempore in luctuosissimam solitudinem conversa fuerit. Fumabant incendiis pagi, gemebant urbes murorum ornamentis denudatæ, cadebant in terram præcelsæ turres & arcium barbarum culmina, monasteria templaq; optima in cineres & favillas abiêre: non quòd cum iis gereretur bellum; sed quòd armati hostes intrà eorum septa se recepissent. Rupertus ipse, belli totius fax, intrà hos tumultus martios, unà cum Elisabetha conjugē suā, eodem anno extinctus est, relictis duabus vel tribus prolibus, quas parentum obstinatio infelices fecerat. Mirum interea, quā benignitate & clementiā Maximilianus Imperator usus fuerit, non solum erga prædictos orphanos; sed etiam erga Philippum Palatinum. Hoc enim devicto, & rebellionis* admissæ venam postulante, continuo militem omnem à Palatinatu reduci jussit: severèque simul indixit Principibus belli sociis, ut in posterum ab inimicitias absti-

Ditiones
Palatinæ à
Cæsare ac
tribus aliis
exercitibus
invadun-
tur.

Trishem.
to 2. Chro.
Hirfang.
Langius in
Chron. Ci-
ti 2.
Palat. in
Aquila An-
striacæ.

Ghytræus
l. 5. Sax.

Rupertus
cum uxore
sua in his
turbis mor-
ritur.
Auctores
iidem.

*Trishem.
to. 2. Chr.
Hirf. ad
hunc ann.

D

nerent;

p. 606. & nerent; &, si quid amplius querelarum foret, ad comitia sequentis
627. anni juxta receptam Imperii consuetudinem deferrent.

Terræ mo-
tus in West-
phalia.

Westphalia cum his turbis militaribus nihil commune habuit. In ea tamen duæ aliæ mutationes, perenni memoriâ dignæ, hoc anno contigerunt. Prima est insolita concussio vel tremor terræ, de quo manuscriptum Chronicon Dominicanorum Tremoniensium ita memorat: *Anno 1504, ipsâ nocte Bartholomæi Apostoli, terræ motus factus est magnus in partibus Westphalia, et circa Rhenum, et Colonia, ita ut multa ædificia commoverentur, turres ac muri succuterentur.*

*Westhov.
in Chron.
Tremon.
msf.

Duravit autem hic terræ motus, teste *Westhovia, per decursum unius *Psalmi quinquagesimi*: neque ferè alia labe ex eo consecuta, quam quod orbes mensales, patenæ, scutellæ, aliæque hujusmodi vasa stannea & cuprea (quæ a veteribus in interiore ac propatula domuum suarum parte ad splendorem exponi & ostentari è ligneo theatro vel suggestu siveverant) de superiore loco excussæ,

Joannes de
Steck, Co-
mitum Tre-
moniensium
ultimus,
moritur die
5 Aprilis.

Chron. Tre-
mon. msf.

*ergo die 5.

April. Pa-

scha enim

fuit die 7.

Aprilis.

Comitatus

Tremoni-

nensis à

Maximilia-

no Cæsare

magistratus

& urbi Tre-

monienfi

in feudum

datur.

Chron. msf.

Tremon.

*westhov.

in msf. Chr.

Tremon. ad

hunc ann.

atque in terram dejecta fuerint. Altera eaque insignior mutatio hoc anno consecuta est ex funere Joannis Steckii, Comitatus Tremoniensis in Westphalia possessoris achæredis ultimi. Vitam hic finè stirpe virili clausit *feriâ sextâ in Parasceve; ac triduo post, nimirum feriâ secundâ Paschatis, Tremonia in templo Minoritarum ante aram principem tumultatus est, comitante urbis totius Magistratu. Vacantem ejus comitatum, neglectis consanguineorum precibus, Maximilianus Imperator eodem hoc anno in feudum tradidit civitati Tremonienfi: tum quia hæc jam à duobus ferè seculis medietatem istius comitatûs, quam à Comitibus prædictis emerat, clientelari beneficio possidebat: tum quia medietas altera, quæ tunc vacabat, ante omnes alios competitores huic urbi concedenda erat vi quarundam conventionum, gratiarum ac privilegiorum, de quibus Imperator ipse in diplomate infeudationis apud

*Westhovium hoc modo loquitur: *Posteaquam verò per obitum quondam Joannis Steck altera medietas ejusdem liberi comitatûs ad nos et Sacrum Imperium recidit, eaque vigore quarundam conventionum, gratiarum, ac privilegiorum, quibus ipsi consules et magistratus à nobis nostrisque decessoribus cum in finem communiti sunt, iisdem præ quovis alio adscribi et concedi debet; suppliciter ac demissè nos exorârunt, ut unâ cum dimidia parte jam ante habita, etiam residuam ejusdem liberi comitatûs partem, prout eam possedit quondam Joannes Steck, sibi in feudum traderet clementissimè dignaremur. Nos igitur, attentâ eorundem humili ac devotâ petitione etc. - - - Datum in aula nostra ante Kuffsteinium, die 12 mensis Octobris, anno post Christum natum millesimo quingentesimo quarto.*

Moritur
Bertholdus
Archiepisc.

Finem hujus anni funestavit inopina mors Bertholdi Archiepiscopi moguntini, Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ; cui dies decima nona

nona Decembris laudatissimæ vitæ filium incidit. Vir erat per-
 magnæ auctoritatis & prudentiæ, ingenio acutus, eloquio prom-
 ptus, laborum patiens, rerum experienciâ versatissimus, ideóque
 & Maximiliano Imperatori cum primis charus. Ajunt, primo &
 ultimo *ipſius anno creviſſe tantam vinorum copiam, ut menſura
 vini ſolùm conſtaret quatuor obolis; nec defuerint, qui ut novum
 generoſius acciperent, vinum vetus aut effuderint, aut murorum
 coementa eodem effuſo temperârint. Suffectus eſt in ejus locum,
 die 30 Decembris ejusdem anni, Jacobus de Liebenſtein, Metro-
 politanæ Eccleſiæ Decanus: quem & Bruſchius anno 1504. ele-
 ctum aſſerit; etiamſi paulò antè per errorem calami vel typi refe-
 rat, ejus deceſſorem obuiſſe anno 1505.

Moguntin⁹
 Serar. l. 5.
 rer. Mog.
 Bruſch in
 Catal. Ar-
 chiep. Mog.
 Triſthem.
 10. 2. Chro.
 Hirſ. ad
 ann. 1505.
 *Serar. loc.
 cit.
 Succedit Ja-
 cob⁹ de Lie-
 benſtein.
 Ser. ibid.

Annus Christi 1505.

JULII II. Pontificis 2. & 3.
 MAXIMILIANI I. Imper. 12 & 13.
 HERMANNI Administrat. 7. & 8.

COlonia Agrippina Maximilianum Imperatorem hoc
 anno vidit in comitiis publicis, magno splendore ibi-
 dem habitis, omniumque Ordinum concursu fre-
 quentissimis. Coepta hæc sunt ineunte Julio, præ-
 tæque Cæsarem è proceribus infulatis aderant Hermannus Archi-
 Episcopus Colonienſis, Eccleſiæ noſtræ Adminiſtrator, Jacobus
 Archi-Epiſcopus Trevirenſis, Conradus Episcopus Monasterien-
 ſis, Laurentius Episcopus Herbipolenſis, Georgius Bambergensis,
 Fridericus Ultrajectenſis, Chriſtophorus Labacenſis, Petrus Ter-
 geſtenſis, Matthæus *Gurcenſis, Chriſtophorus *Chiemeniſis:
 è Principibus verò ſæcularibus Philippus Elector Palatinus cum
 tribus filiis, Fridericus Elector Saxonicus cum Joanne fratre &
 Georgio patruo ſuo, Joachimus Elector Brandenburgicus cum
 Friderico patruo, Ericus Dux Brunſvicenſis, Henricus Dux Lawen-
 burgenſis, Wilhelmus Dux Juliacenſis, Henricus Dux Mecklen-
 burgenſis, Wilhelmus Landgravius Haſſiæ, Joannes Comes Hol-
 ſatiæ, Philippus Comes de Waldeck, Adolphus Comes Naſſoviæ,
 Fridericus Comes de Zollerem, aliique Comites, Barones, Nobi-
 les, Urbiùmque & Ordinum Legati plurimi. Scopus iſtorum
 comitiorum præcipuus erat, belli prioris reliquias abolere, & ſi
 quæ offenſionum ac diſſenſionum cauſæ adhuc ſuper'eſſent, eaſ-
 dem ex æquo & bono conſopire. Quod ut majori cum efficacia
 fieret, Philippus Elector Palatinus, à Friderico Saxonix ſeptem-

Maximilia-
 nus Cæſar
 Coloniae
 celebrat
 comitia pu-
 blica.
 Triſthem.
 10. 2. Chro.
 Hirſaug.
 Brower. 10.
 Ann. Trev.
 Surius in
 *Gurca
 urbs Epiſc.
 ſubmetrop.
 Salisburg.
 *Chiemum
 germanicè
 Chiem-
 ſen / urbs
 Epiſcopalis
 ſub Me-
 tropoli Sa-
 lisburg.

Philippus
 Palatin⁹ re-
 conciliatur

Cæsari; & componitur pax inter ipsum & Albertum Bavarum. *Trish. 10. 2. Chron. Hirsaug. Palatinus in Aquila Austr.*

Surius in comment. rerum gest.

Cæsar in bellū proficiscitur contra Carolū Geldrum. *Trish. 10. 2. Chron. Hirsaug. Brewer in annal. Tre. vir.*

*Surius in comment. *vide Schat. ad ann. 1465. & 1470.*

**snoyus l. 12. rerum Batavicar.*

**Haraus in annal. Brabant.*

Arnhemium in adventu Cæsaris Philippo Belgarum duci se submittit, unā cum aliis urbibus. *Haraus & snoyus loc. cit.*

viro ad solium Imperatoris deductus, & coram eo in genua provolutus, demissè petiit, clementer agi secum, & criminis admissi veniam indulgeri. Hac autem impetratâ processum est ad leges pacis, conventumque in hos articulos: Philippus Elector amittat ac dimittat ea, quæ superiore bello amissa sunt: Albertus Bavarus ditiones omnes, à Georgio Duce quondam possessas, ad suum Ducatum retrahat: Ruperti Palatini proles accipiat eam ditionum controversarum partem, quæ inter Danubium & Nābum fluvios ad antiquos limites Palatini dominatûs adjacet: atque has leges pacis ad amissim observent omnes, quorum interest; neque plura poscant vel accipere contendant sub gravissima poena læsæ Majestatis.

Coloniâ Cæsar à Philippo Filio in Geldriam evocatus est contra Carolū Egmondanum, turbatorem Belgii. Filius hic erat Adolphi Geldri, hominis impiissimi, qui Arnoldum patrem sola dominandi libidine diuturnis in vinculis detinuerat: quique ideo ab eodem Arnoldo *patre suo non solum exhæredatus; verum etiam avito Geldriæ Ducatu per bonorum omnium venditionem exutus fuerat. Ac tamen ab eo tempore Ducatus hic sub potestatem Principum Belgicorum venerit; Carolus tamen, mali patris pejor filius, Geldriensium seditione in avitam ditionem sese iterum intromiserat; indeque coeperat Gallorum auxiliis toti Belgio infestus esse. Dissimulaverat hæc aliquantulum Philippus Archidux, Belgarum Princeps. Tandem verò, cum inquietum illud caput à molestiis inferendis non desisteret, eundem justo bello adoriri statuit. Itaque primū anno superiore in ipsum emisit Florentium Iffelsteiniū; qui eundem in agro Dordracensi palantem occupans tam feliciter profligavit, ut ejus miles, loco humido ac glebofo constitutus, trepidissimā in fugā mille calceorum paria* luto infixā reiquerit. Mox etiam Philippus ipse per æstatem hujus anni in Carolū turbatorem prodiit: & occupatā Graviā, quæ portas ultro aperuerat, repentino Marte *Arnhemium circumfudit. Potuisset hæc urbs obsidionem bene longam ferre: sed ubi cives comperere, Maximilianum Imperatorem cum aliis Principibus in Geldriam advenire; deditioe subitā fortunarum suarum incolumitatem pacti sunt, oblatis numeratisque florenorum aureorum octo millibus, quos Philippus Archidux viritim in omnes milites distribui jussit. Exemplum hoc è vestigio consecutæ sunt urbes aliæ, Harderovicum, Thiela, Bommelia, Hattemium, Elburgum, Doisburgum, Lochemium, Grolla, cum plerisque nobilium dominorum arcibus: neque dubium erat, quin Egmondanus eodem armorum cursu totā Geldriā fuisset ejiciendus, nisi blanditiis ac demissione fictā ruentem impetum avertisset.

Au-

Audiêrat vir astutissimus, Isabellam Hispaniæ Reginam ex-
eunte anno superiore defunctam esse; ideoque Philippum Isabel-
læ generum, cum Joanna Coniuge sua in Hispaniam cogitare, ut
ibidem accipiat coronam regni. Petitâ igitur fide publicâ, ad Phi-
lippi genuale provolvit, inquiens: *minimè se parem esse, qui bellum*
gerat cum tanto Principe: cupere se tantum, ut constituentur iudices ad
examinandum utriusque jus; atque interea permittatur sibi, residuam Du-
catûs partem retinere. Id si fieret, se cum Domino suo novo Rege in Hi-
spanias profecturum esse; visurumque, ut ejusmodi comitatu honorario ad
hoc iter sese compareret, qui Regi profecturo gaudium, et Hispanis, Germa-
nicorum apparatus in suis, admirationem pariat. Credidit Philip-
pus homini versipelli, præsertim quòd itineris Hispanici Comi-
tem se futurum, non solum jure jurando; sed etiam (ut Haræus
refert) *accepto* sacratissimo Christi corpore confirmârit.* Apparantur
ergo biennialium induciarum tabulæ, nullis temporibus obseryan-
dæ. Maximilianus iisdem approbatis Coloniam revertitur; alte-
ròque die ibidem omnes urbis campanas, veluti re feliciter gestâ,
festivum resonare jubet. Philippus bonâ spe delinitus, reliquos
anni menses consumit unicè in adornandis omnibus, ad intentum
iter necessariis: ridente interim Carolo Geldro; & victorem suum,
à quo debellari poterat, his officiis tam fabre ac vafre à se delusum
esse, intrâ sinum sui cordis applaudente.

Carolus Gel-
der dolose
pacem im-
petrat à
Philippo.
Haræus in
Annal.

Haræus in
Brabant.

**Haræus in*
annal. Bra-
bant. ad
hunc ann.

Philippus
accingit se
ad iter His-
panicum, fi-
dem fallen-
te Geldro.

snoyus l. 12.
rerum Ba-
var.

Haræus &
alii.

Hermannus,
Ecclesiæ
nostræ Ad-
ministrato-
r partem no-
stram Kru-
ckenbergen-
sis, & oppi-
di Helmers-
husani, re-
dimit à
Wintzin-
gerodiiis.

Litera Ar-
chiv. Pa-
derb.

Confirmat
foundationē
& privile-
gia Mona-
sterii Virgi-
num in Bre-
de.

Litera Ar-
chiv. Ca-
thedr. Eccl.

Porro Hermannus Coloniensis Archiepiscopus & Ecclesiæ no-
stræ Administrator, posteaquam Imperator Coloniâ rursus disces-
serat, profectus est Arensbergam in Ducatum Westphaliæ: tum ut
animum venatu oblectaret in silvis adjacentibus; tum ut rebus no-
stræ diocesis è viciniore loco vigilantiorum oculum impendere
posset. Ibi primùm à nobilibus de Wintzingerode paderanam
partem castri Kruckenbergensis & oppidi Helmershusani, quæ iis-
dem oppignorata fuerat, mille centumque aureis redemit *die ve-*
neris post Agidii. Deinde *in festo S. Dionysii Martyris*, die 9 Octo-
bris, Monialibus Augustinianis in *Brede* / propè muros Brakelen-
sis oppidi, confirmavit omnes immunitates ac privilegia, à Simo-
ne decessore suo olim concessa; uti docent sequentes tabulæ.

Hermannus Sanctæ Ecclesiæ Coloniensis Archiepiscopus, Sacri Roma-
ni Imperii per Italianam Archi-Cancellarius, Westphalia et Angaria
Dux, --- ac Administrator Ecclesiæ Paderburnensis, devota, Nobis
in Christo dilecta, Rectrici, sororibus, et Conventui Domus vallis Præsen-
tationis Mariæ de Brede nuncupati, ac propè oppidum nostrum Brakel
constituti, salutem in Domino sempiternam. *Literas admissionis dicti*
vestri Conventus, ac Domus vestre regularis congregationis prædictæ, per Paderborn-
colen.

colenda memoria quondam Dominum Symonem, nostrum in dicta Ecclesia Paderburnensi immediatum predecessorem, de dato anni Domini millesimi quadringentesimi nonagesimi, die Luna, quintâ mensis Aprilis, vobis per ipsum concessas, nobis nuper pro parte vestra, ad illas per nos de Capituli nostri et Archidiaconi loci dicta vestra Domûs consensu ratificandum exhibitas et presentatas, per nos visas, sicut petistis, ratas et gratas habuimus et habemus: càmque clausulam, quâ inibi dictus noster predecessor vos et dictum vestrum Conventum ab omni impetitione temporali, omnibûsque exactionis, petitionis, seu contributionis, per nos et Successores nostros imponendis oneribus perpetuò liberare et eximere voluit, aliis juribus nostris et Ecclesiæ nostræ quibuscunque penitus exceptis harum nostrarum serie literarum, de Capituli et Archidiaconi Ecclesiæ nostræ prædictorum consensu ratificamus, et perpetuò comprobamus. In cuius rei testimonium presentes literas nostri sigilli muniri iussimus et fecimus appenditione roborari. Et Nos Decanus et Capitulum, ac Theodericus Varenfel Camerarius, loci Domûs prædicta Archidiaconus, in evidens testimonium præmissorum et singulorum, sigilla nostra post Reverendissimi Domini nostri sigillum, suprâ dictis huiusmodi literis ratificationis ejusdem, in signum nostri consensûs iussimus et fecimus respectivè appendi. Datum in castro nostro Arensbergensi, anno Domini millesimo quingentesimo quinto, ipso die sancti Dionysii Martyris.

Gravissimè
commove-
tur contra
Delbru-
genes,
multorum
excessuum
reos.

Ex literis
Archivi
Delbrug.

Eodem hoc tempore ab Hermanno Administratore cudebantur gravissima irarum & comminationum fulmina contra nostræ Dioecesis inquilinos in tractu Delbrugenfi. Populus hic, potissima ex parte in ericetis locisque palustribus habitans, ab aliquot annis in eam agendi & exorbitandi licentiam venerat, ut nullâ habitâ ministrorum Episcopaliū reverentiâ, justitiam pessundaret, leges violaret, tumultuosis vocibus in iudicium iret, innocentes divexaret, infirmiores opprimeret, factiones concitaret, aliâque non pauca ageret, unde non solum omnis boni regiminis eversio; sed etiam quotidianæ partium turbæ, verbera, percussiones, vulnera, homicidia, plurimâque id genus mala consecuta fuerant. Commovebant hæc acerrimè Hermanni Principis iracundiam: certumque erat, eum in Delbrugeses non solum poenâ pecuniariâ; verum etiam suppliciis corporum, exiliis, mutilationibus, & privilegiorum veterum abolitione animadversurum fuisse, nisi duo nobiles viri, Philippus & Joannes ab Hôrde, consanguinei ac Dynastæ in Boke, ruituram Principis indignationem salutare consilio prævertissent. Horum impulsu Delbrugeses, tempestatem suis capitibus imminentem fugituri, patrociniū quæsierunt à Majoris Ecclesiæ Capitulo, enixè deprecantes, ut sui causâ Principem offensum adeant, ejusdemque permissu faciant, sibi ex tribus Ordinibus Dioc-

Implorant
hi patrocini-
um Capi-
tuli Cathedra-
lis.
Ex literis
Hermanni
Admini-
stratoris in
archivo
Delbrug.

Dioecesanorum statibus designari duodecim arbitros, qui non procul à Bo-
kenfi castro ad iudicium conveniant, Delbrugensium excessus et peccata
audiant, poenam exigant, et, quæ in posterum emendanda vel præcaven-
da fuerint, ex equo et bono statuunt. Promittere se vicissim, quòd co-
rum arbitrio stare, poenam exsolvere, inobedientes aut refractarios trade-
re, ac denique novam iudiciorum suorum formam, suis Privilegiis con-
sentaneam, cum approbatione sui Principis acceptare perlubenter velint.

Ex cujus
patrocinio
designan-
tur è statib⁹
patriæ duo-
decim arbi-
tri.

Ex iisdem
litteris.

*germani-
ce Cracht
West-
pfalen.

Acceptarunt hanc petitionem Reverendissimi Domini Cathe-
drales, & obtento Principis annutu designarunt è Capitulo Wil-
helmum de Westphalen Decanum, Ludolphum de Busch Schola-
sticum, Pancratium* de Westphalen Archidiaconum sedis Hor-
hulanæ, ac Theodericum de Varenfel Cathedralis Ecclesiæ Came-
rarium: ex equestri Ordine Philippum & Joannem ab Hôrde Do-
minos in Boke, Bernardum seniore Dynastam in Büren, & Hen-
ricum de Westphalen: ex urbibus patriæ duos consules Paderbor-
nenses, quorum unus erat Ludolphus Schnërman; ac duos War-
burgenses, quorum præcipuus erat Bartholdus à Geismar. Hi

*erat hæc
dies 30 Sep-
tembr. sub
littera Do-
minicali E.

*Vulgo
vor der
Schlins-
gen.

duodecim, feriâ tertiâ* post S. Michaëlis, in congressum pacificato-
rium coiverunt ante castrum Boke, in loco* ab hoc conventu ce-
lebri; ubi & ingens Delbrugensium turba convenerat, rerum ge-
rendarum seriem præstolatura. Accusatores ipsorum erant qua-
tuor Consiliarii, ab Hermanno Præsule nominati, nimirum Vin-
centius de Schwanenburg Magister aulæ, Gaspar Reneke Metro-
politanae Colonienfis Canonicus Presbyter, Arnoldus de Schor-
lemmer Satrapa* provincialis, & Petrus von Eins provincialis

*Land-
Droste.

*Land-
Rento-
meister.

auditusque
Delbrugē-
sium excelsi-
bus, promi-
tiganda eo-
rum poena
intercede-
bant.

Ex litteris
Hermanni
Administ. in archivo
Delbrug.

*quæstor. Ab his omnium accusationum, delictorum, excelsuum, & prævaricationum capita Delbrugensibus longo ordine
prælecta sunt; simulque incussus terror ingens ex denuntiata Prin-
cipis iracundia. Cùm autem iisdem Consiliarii à prædictorum fa-
cinorum publicatione procedere ulterius vellent ad prælegenda
reorum supplicia; duodecim illi pacificatores quantocyus inter-
venerunt, suspensâque poenali sententiâ polliciti sunt, curaturos se,
ut offenso Principi satisfiat. Delbrugenses quidem deliquisse graviter; sed
tamen à suis culpis respiscere, ideoque et contumaces reputari non posse.
Dolendum esse, quòd peccarint; gaudendum verò, quòd præteritarum
noxarum poenitentiam ceperint. Cupere eos, in gratiam offensi Principis
recipi; paratōsque fore ad acceptanda omnia, quæ vel ad ipsorum corre-
ctionem, vel ad innovandam iudiciorum Delbrugensium formam visa
fuerint expedire.

Ita concilium illud hac die solutum est. Postea inter eosdem
pacificatores actum de mitiganda poena, Delbrugensibus reis in-
figenda. Postremò etiam per menses aliquot laboratum in con-
ficien-

Conficitur
nova Del-

brugensiū
judiciorum
forma ex
veteribus
privilegiis,
& sequenti
anno pub-
licatur.

Ex literis
antè dictis
de aō 1506.
*uff dem
Keller-
berge/ali-
as Keller-
brinck.

ficienda nova regiminis Delbrugensis & judiciorum nationalium forma, antiquis ipsorum juribus consentanea. Quæ deinde sequenti anno ab Hermanno Antistite confirmata; ac tandem à prædictis duodecim pacificatoribus *die Mercurii post Dominicam 2dam à Paschate*, quam appellant *Misericordia Domini*, Delbrugensibus omnibus, in clivo *Relleriano congregatis, solennissimè tradita ac promulgata est. Exemplar istius constitutionis Episcopalis aservatur in chartulario Delbrugensi. Et quia germanico sermone scripta est, nec multum potest prodesse publico; fatis erit, solam ultimam illius partem, latinè redditam, hìc adjungere, quæ ita habet: *Atque, ut hac ordinatio perpetuis temporibus ita observetur, Nos Hermannus Archi-Episcopus Coloniensis - - - et Ecclesiæ Paderbornensis Administrator, pro nobis nostrisque in Diocesi Paderana successoribus, in testimonium hujus rei, sigillum nostrum hisce literis, cum filo serico rubri coloris, ab utraque parte per omnes paginas transmissio, appendi fecimus: ac subinde à Reverendis nobisque dilectis ac devotis Decano et Capitulo Majoris Ecclesiæ Paderbornensis flagitavimus, ut et ipsi eandem ordinationem et constitutionem sigillo suo, quo ad causas utuntur, in signum consensûs et voluntatis suæ communiant. Quod Nos Decanus et Capitulum suprâ dictum, in signum consensûs nostri à nobis factum esse profiteamur. Datum die jovis post S. Gertrudis, anno Domini millesimo quingentesimo sexto.*

Annus Christi 1506.

JULII II. Pontificis 3. & 4.

MAXIMILIANI I. Imper. 13. & 14.

HERMANNI Admin. Pad. 8. & 9.

Philippus
Belgarum
Princeps, in
Hispaniam
navigatur,
adversâ
tempestate
rejicitur in
Angliam.

Spondan.
ad hunc
annum.

Trish. 10.

2. Chron.

Hirsaug.

Palat. in a-

quila austr.

Haraus in

annal. Bra-

bant.

Annus hic ab initio infelix, ac tandem etiam fatalis fuit Philippo Belgarum Principi, Maximiliani Imperatoris filio. Solverat hicè portu Belgico postridie sanctorum trium Regum, abiturus in Hispaniam cum Joanna conjuge sua, Regni Castellani hærede. Etecce! vix iter unius bidui emensus erat, cum repente coelum inhorrescere, classem ejus disjicere, navium aliquas in Hiberniam, alias in extrema Scotiæ, alias aliorum pellere, pro ut fortuna quamlibet ac pelagus iratum ferret. Philippus & Joanna post innumera vitæ pericula, Deo sæpius invocato, ægre tandem in portum Anglicanum incurrerunt: unde non multò post ab Henrico Rege Windesorem invitati, & omni officiorum genere in Aprilem usque detenti sunt.

Re-

Reparatis ibidem navibus, rursus ingressi pelagus, prospere vento in Hispaniam pervenerunt exeunte jam Aprili. Tri-
pudiabat in adventu suorum Principum tota Castilia; magnisque
gaudiis collocabat eos in throno Regni, invito licet Ferdinando
Rege, Philippi focero. Sed hoc gaudium brevi rursus in acerbos
dolores conversum est. Vix enim Philippus Rex Coronæ Castel-
lanæ commoda per unum alterumve mensem degustaverat; quan-
do post lulum pilæ, ex potu frigida avidius haustæ, in morbum
fatalem decidit, & septiduo post cum incredibili subditorum suo-
rum luctu extinctus est Burgis in Hispania die 25. Septembris,
anno ætatis suæ vicesimo octavo. Mortem ejus propè omnis Eu-
ropa flevit, exceptâ Galliâ. *Erat enim Princeps, teste *Palatio, ro-*
bustus corpore, plenus pectore, concinnis membris, decorâ facie, virtuti-
bis animi clarus, et gravitatem Regionum gressuum ingenuâ liberalitate
mulcens. Reliquit ex Joanna conjuge sex liberos, videlicet Caro-
lum V. & Ferdinandum I. Imperatores; itémque filias quatuor,
Eleonoram, Isabellam, Mariam, & Catharinam posthumam,
omnes deinde variis Europæ Regibus in matrimonium datas. Cor-
pus ejus tumulatum est in Hispania apud Burgos; cor autem ex
ejus mandato ad Belgas missum, & (utî Haræus *refert) Brugis
in Flandria depositum est apud ossa Matris suæ, cum *hoc epi-
taphio:

Reparatâ
classe. rur-
sum ingres-
sus iter, in
Hispaniam
venit; ibiq;
coronatus
Castiliæ
Rex, cum
ingenti om-
nium do-
lore mori-
tur.

*Auctores
eîdem.*

*Palat. loc.
cit. n. 104.

*Haræus ibi
ann. brab.
*Palat. in
Aquila au-
striaca.

Urbes et populos, diversâque regna tenebam:

Spes dabat imperium, spes dabat orbis opes.

Si spes in quoquam, fuerat mihi gloria prima:

Heu! heu! quanta fuit spes mea, tanta jacet.

Perversa quorundam hominum sceleratorum consuetudo est,
ut, cum ædes aliorum ardent, ad incendia quidem currant: non
tamen, ut auxilium afflictis præbeant; sed, ut ex eorum afflictio-
ne, rapiendo ac deprædando, locupletiores fiant. Idem in hujus
funeris eventu egit Carolus Egmondanus, Geldriæ Dux, quem an-
no superiore ferè penitus devictum ac debellatum vidimus. Pro-
miserat ille, se profecturum cum Philippo; sed, cum eundum erat,
fingebat morbum. Biennales armorum inducias cum Belgio pa-
ctus erat; sed, auditâ Philippi morte, continuò rursus his disruptis
in Belgium irruit, Brabantiam invasit, Torholtum incendit, vi-
cos & oppida infirmiora despoliavit, nihilque non egit, quo &
suas fortunas erigere, & belli prioris damna reparare posset. Ac-
cendebat audaciam ejus, quòd auxiliares copias acciperet à Rege
Galliæ; nec pupillis facilè ad manum esset, qui ditiones Belgicas
loco ipsorum regeret. Cæsarem enim, pupillorum avum, terre-
bat memoria anni millesimi quadringentesimi octogesimi octavi,

Carolus Gel-
der, auditâ
Philippi
morte, rup-
tis induciis
irruit in
Brabantiam.
Haræus ibi
ann. Brab.
Smeyns l.
12. rer. Ba-
lavic.

E

quan-

*Schaten.
& Haraeus
ad annum
1488.

Belgæ Cæ-
sarem in-
eunte se-
quente an-
no per Le-
gatos ro-
gant, ut pu-
pillorum
loco susci-
piat guber-
nationem
Belgii.

Haraeus in
ann. brabant.
Snoyus l. 13
rerum Ba-
ravicar.

Paderbor-
na magnam
partem gra-
vi incendio
conflagrat.
Ejusdem o-
rigo & pro-
gressus.
Ex vetusto
codice ur-
bis & curia
Paderb.

*germani-
cæ den
schilderẽ/
Kötterha-
gen/ gro-
we/ Koll/
growe/dẽ
Rampic.
*Irenic. in
exegeſi ger-
man l. 12.
sub litera
p.

quando in eodem *Belgio à tutela Philippi filii per tumultum popu-
li exclusus, & (quod longè indignius) in custodiam ferè quadri-
mestrem Brugis in Flandria detrusus fuerat. Itaque ut hunc obi-
cem auferrent Belgarum procures, hinc à Geldro & inde à Gallo-
rum incurſu trepidi; sub initium ſequentis anni Legatos ad Cæſa-
rem mittunt, qui & vicarium pro pupillis regimen ei deferrent, &
veteris injuriæ plebæ veniam ab eo poſcerent. Inter alios Hau-
themius, Brabantia Cancellarius, nervoſiſſimam orationem ſuam
hac de re habitam ita clauſit: *Indigent regales pueri tuo, Cæſar, auxi-
lio; tremulâque id voce per nos eblandiuntur: injurioſa plebs præteriti er-
roris culpam deprecatur: nos, et boni omnes maturando adventui tuo ſup-
plices inſiſtimus: Deus Cæſarem venire jubet, natura ſubditorum ſagi-
tat, extrema rerum Belgicarum neceſſitas extorquet, ſequè id extorturam
eſſe, planiſſimè conſidit.* Motus hac oratione promiſit, venturum
ſe, cùm primùm poſſet. Atque ut interea nihil rerum neceſſaria-
rum omitteretur, Caroli nepotis informationem commiſit Ha-
driano Florentio, poſtea ſummo Pontifici; reliquam verò guber-
nationem filia ſua Margaretæ, Philiberti ſabaudia Ducis reli-
ctæ Viduæ.

Luctuoliſſimus etiam hic annus fuit urbi Paderbornæ, ſtra-
gem admodum doloriferam paſſæ ab exitiali incendio, quo ferè
quarta vel quinta pars urbis intrà paucas horas in cinerem & fu-
mum abiit. Natum eſt hoc incendium *die S. Gertrudis, feriâ terciâ
poſt Dominicam Oculi*, in platea ſita ex adverſo Forenſis Eccleſiæ,
vulgò dictæ *die Mart. Kirche*: auctórque illius fuit homo aliquis
emotæ mentis, qui ibidem ex phrenèſi decumbens in loco ſuperio-
re domûs imprudens inſciensque accenderat fasciculum ſtra-
minis. Inde flamma ſub meridiem ſurgens, ab occidentali vento,
qui tum afflabat, in orientem propulſa eſt verſus urbis Paderanæ
curiam: conſumptisque ædificiis omnibus, quæ interjacent, eo-
dem incendio concremavit plateam * Schilderenſem, Kötterhagen-
ſem, Grovenſem, Kolgrovenſem, Campenſem cum templo Mi-
noritarum, & quidquid ædium poſt plateam Campenſem eſt uſ-
que ad urbis muros poſt Eccleſiam collegiatam ſanctorum Petri
& Andreae in *Buſtorff*. Univerſim hoc ingente flammæ dilu-
vio cenſebantur periſſe trecentæ domus, & homines quinque.
Meminerunt hujus incendii Franciſcus * Irenicus in exegeſi Ger-
maniae, & Kleinſorgius in hiſtoria Weſtphaliæ manuſcripta. At
nemo melius, quàm ſcriptor Synchronus, qui originem & pro-
greſſum ejus manu propriâ adnotavit in antiquo libro urbis ac ſe-
natûs Paderbornenſis: ex quo & ea, quæ modò protuli, in breve
compendium traxi. Creverat autem hic ignis non ſolùm ab aſpi-
rante

rante ventorum flatu; sed etiam ab ingente aquarum penuria, quâ superior hæc urbis pars huc usque laboraverat. Atque ideo non multò post cum æterno omnium incolarum commodo fabricari cœpta est nobilis illa officina *hydraulica, quæ modò Paderbornæ visitur, & immensam aquarum copiam ex urbe inferiore per canales subterraneos in urbem superiorem deducit, uti fusiùs exponetur ad annum 1523.

*die Was-
serkunst.

Priùs autem, quàm Paderborna in hanc miseriam conjicere-
tur, Hermannus Ecclesiæ nostræ Administrator pro veteri jure
nostro Dioecesano consecravit novam Ecclesiam in oppido Beve-
ren. Jacet hoc ad visurgim fluvium saltumque Solinganum haud
procul ab Holtzminda, estque intrà limites ditionum Brunsvico-
Wolfenbutensium. Jurisdictio tamen spiritualis & Ecclesiastica
ab antiquissimis temporibus ad Paderanam Dioecesin pertinet, uti
constat ex nostris *veteribus chartis: quarum una ad sedem Huxa-
riensis Archidiaconatûs nostri assignat urbes, oppida, & pagos
infra scriptos, nimirum *Höxer, Albaxen, Godelheim, Broickhusen, Lühtringen, Erckelen, Boissen, Holtzminne, Oldendorp, Meinbersen, Homborg, Heinhusen, Ottbergen, et Beveren.* Juvat hic addere ver-
ba Erbenii, qui de templi *suprà dicti dedicatione ita scribit: *An-
no MDVI, Hermannus Hassiæ Princeps, et Antistes Padaburnensis, quem Pacificum vocant, templum, Beveræ à Brunone de Beveren con-
ditum, ipso Vincentii die in honorem S. Joannis Apostoli sollemniter conse-
cravit.*

Hermannus
Episcopus
noster con-
secrat Ec-
clesiam pa-
rochiale in Beveren.

Erbenius
apud Paul-
lin. in ad-
dition. ad
Chron.

Huxar.
*litera ve-
teres Ar-
chiv. Pa-
derb.

*Erben.
loc. suprà
cit.

Annus Christi 1507.

JULII II. Pontificis 4. & 5.

MAXIMILIANI I. Imper. 14. & 15.

HERMANNI Administrat. 9. & 10.

Cum primùm depulsâ hieme succederet anni tempestas
mitior, Maximilianus Imperator in urbe Constan-
tensi aperuit comitia publica; quæ Trithemio teste,
à die 16. Aprilis tenuerunt usque ad exitum Augusti.
Confluxit illuc magna Principum tam secularium, quàm Eccle-
siasticorum frequentia; inter quos tamen Hermannus Ecclesiæ no-
stræ Administrator numerari non debet: quippe, qui itineris lon-
gitudine senioque præpeditus, misit illuc Oratorem suum, Joan-
nem à Reichenstein Metropolitanæ Colonienfis Decanum. Ce-
lebratæ hîc primùm solennes exequiæ pro Philippo Imperatoris fi-
lio, ante annum defuncto; maximâque pompâ & apparatu lugu-
bri

Cæsar Im-
perii comi-
tia celebrat
Constantiæ
Trith. 10.
2. Chron.
Hirsaug.
Brower. in
ann. Trev.
Surius in
comment.
rerum gest.

** Historia german. archiepisc. Mogunt. Deliberatū inibi de bello inferendo Venetis, quod minus felicitate anno sequente coepit.*
Trithem. loc. cit. Brow. ibid. bri adornatum Cathedrale templum, operante ad aram primariam Conrado * Episcopo Monasteriensi, ex pervetusta apud nos Comitum Ritbergicorum prosapia. Consultatum post hæc non parvo tempore de bello inferendo Venetis, decretaque in eum finem octo equitum & viginti duo peditum germanicorum millia: sed nullo penitus tam diuturnæ consultationis, & machinationum in peregrino solo inchoatarum pretio. Prius enim, quam Imperator sequenti anno in Italiam se infunderet, aditus omnes jam à Venetis præclusi erant: & parvæ illæ militum Germanorum copię, quas in agrum Cadoritanum intulit, facillè ab exercitu Veneto auxiliis Gallorum circumventæ, prostratæ, & in celerem fugam conjectæ sunt.

*Palas. in a. quil. austr. Carol' Gelder iterum infestat Brabantia, cum auxilio Gallorum. Haras in Ann. Brab. Trithem. in Chron. Hirsang. Surius palas. & alii. * Thienen alias Tiro lemont. Hermann' Archiepisc. Colon. à Corbejensibus emit alteram partem oppidi Stadbergen. Erben. in Chron. Huxar. Monu-menta Paderb. tit. Bresburgum n. 9. vid. Schassen. ad annum 1230.* Longè salubrius & sibi & Nepotum suorum felicitati consulisset, si dilato in tempus aliud bello Veneto, statim arma sua convertisset in auxilium Belgii. Interea namque (dum compararet se contra Venetos) Carolus Gelder, acceptis quadringentorum equitum & bis mille peditum Gallicorum auxiliis, non solum recuperat multas urbes, sibi ante biennium ereptas in Ducatu Geldriæ; sed etiam septembri mense rursus in Brabantiam involat, occupatque * Thinâ (seu Tirlémontio) immensam ex hac urbe & regionibus circumsitis prædam abripit. Neque forsan adhuc fecisset rapiendi & prædandi finem; nisi Rudolphus Anholtenis, exeunte jam Octobre à Cæsare missus, cum selectis Germanorum copiis advenisset.

SpecTABAT hæc per quietem Hermannus Antistes noster, verè dictus *Pacificus*; interimque suarum Ecclesiarum commodis intentus, hoc anno singularem hanc fortunam habuit, ut Coloniensi Archi-Episcopatu suo per emptionem acquisiverit universum temporale dominium castri & oppidi Stadtbergensis, quod Eresburgum dixere veteres. Locum hunc olim Corbejensi Monasterio donaverat Ludovicus Imperator, cognomento *Pius*. Post annos deinde quadringentos Hermannus I. Abbas dimidiam illius partem concessit * Henrico Archi-Episcopo, successori S. Engelberti. Postremò & alteram ejus medietatem, quam Corbejenses hucusque retinuerant, Coloniensibus hoc anno vendidit Franciscus Abbas, ex perillustri familia Dominorum de Ketteler. Successerat hic ante annos tres Hermannò Bômelburgio: statimque omnem sollicitudinem & industriam suam eò verterat, ut Monasterii labentis bona, quæ jam antè per vitam solutiorem vendita, distracta, & oppignorata reperit, in florem aut vigorem pristinum restitueret. At, cum ubique saccos vacuos & ærarium perforatum cerneret; necessarium huic malo remedium quæsiturus,

rus,

rus, confūgit ad Hermannum Archi-Episcopum: acceptisque ab eo ter mille & quingentis florenis aureis, residuam oppidi castrique partem Colonienſi Eccleſiæ tranſcripſit. Superſunt adhuc literæ, ea de re hoc anno datæ *Marspergi** *poſtridie S. Ægidii*. Ac licet in iisdem Conventus Corbejenſis reſervarit ſibi jus reluendi hanc pecuniam, locumque veterem repetendi; id tamen rectè ac veriffimè, cum Ferdinando Fürſtenbergio, literatiſſimo Antiftite noſtro, *ad Kalendas Græcas reſervatum*, dixeris. Pulchrè Erbenius ad hunc annum, in additionibus ad Huxarienſe chronicon: *Anno inquit, M.D.VII. vendunt Corbejenſes alteram partem civitatis Eresburgenſis Hermannſi Archi-Epiſcopo Colonienſi. Facilius eſt capere, quàm retinere.*

* Marsbergum, Stadberga, Martismons, & Eresburgum, nomina ſynonyma.

Monasterio Flechtorpienſi ejuſdem Ordinis ac Diæceſis noſtræ in comitatu Waldecenſi, præerat hoc tempore Jodocus Abbas, è coenobio Abdinghoffenſi recentiffimè poſtulatus, *Vir, ut Henſchenius** *loquitur, pietate, doctrinâ, et rerum uſu ornatiffimus.* Hunc Wilhelmus Haſſiæ Landgravius, Princeps pientiffimus, adeò ſibi charum habuit, ut hoc anno ipſum, totumque Conventum Flechtorpienſem, in perpetuam ſui ſuorumque ſucceſſorum tutelam receperit; ſolam animæ ſuæ majorumque ac poſteriorum ſuorum memoriam* anniverſariam, die decimâ nonâ Auguſti cum vigiliis miſſis que defunctorum ſolenniter celebrandam, viciffim cum eo pactus. Verùm hæc promiſſa Landgravii tutela, prò dolor! ætatem non longam vidit. Paucis enim poſt ejus deceſſum annis Philippus Landgravius, catholiciffimi Patris diſſimillimus filius, non modò veterem proavorum ſuorum fidem ejuravit; ſed etiam, ex perversa Lutheri institutione, monachos omnes & eorum ſacratiffima aſceteria implacabili ſemper odio, quàm diu vixit, perſecutus eſt. Unde etiam proceſſu temporis evenit, ut inſigne monaſterium, invaleſcente Lutheranâ hæreſi, primùm in temporalibus ac ſpiritualibus graviffima damna ſuſtinuerit; poſtmodum verò (cùm nemo eſſet, qui cadenti religioſorum diſciplinæ manum ſupponeret) ob inquinatiſſimam vitam Balthaſaris Haghmeiſteri, Abbatis ultimi, penitus everſum ac diſſipatum fuerit, uti ſuo loco memorandum eſt.

Wilhelmus Haſſiæ Landgravius Monasteriū Flechtorpienſe in ſuam tutelam recipit. * Henſchen. 10. 2. Ss. 7. n. ii, ante vitam S. Landelini pag. 1064. n. 9. * Henſch. loc. cit. Kleinſorg. in Hiſt. Weſtphal. mſ. Sed hæc tutela brevi deſiit ſub Philippo ejus filio, Lutherum novatorem ſecuto.

Feliciùs in iſtis Luthericarum novationum turbis perſeveravit monaſterium Patrum Franciſcanorum de ſtrictiore obſervantia, quod hoc anno Bilefeldiæ, intra ſpiritualis noſtræ jurisdiſtionis limites, inchoatum eſt. Coeperat id nuper erigi ante Bilefeldiam in monte S. Jodoci, uti ſuprà explicavi ad annum 1501. Sed cùm il-
boni Patres brumali tempore moleſtiſſimis ventorum turbinibus, præ æſtatem verò iteratâ fontium & aquarum ſiccitate premerentur;

Conditur hoc anno Monasteriū PP. Franciſcanorum intra urbem Bilefeldiam.

tur; duæ perillustres familiæ de Wend & Quernheim, commiserationis affectu motæ, commodiorem iis locum intrâ oppidi Bilefeldiensis moenia largiti sunt. Superfunt hac de re tres donationum factarum tabulæ, quarum primis Lubertus de Wend, anno 1505. die 4 Decembris, cum consensu Annæ uxoris suæ pro construendo monasterio novo donavit ipsis medietatem curiæ suæ, dictæ **der Wendenhoff** / in loco urbis dicto **Hagenbroick**: alteris Hermoldus de Quernheim anno 1506. in Dominica *Reminiscere*; tertiis verò Balduinus, Joannes, Reinerus, & Alardus de Quernheim, *feriâ 2dâ post Reminiscere*, iisdem Patribus transcripsere *suam quisque partem deserte aræ, in loco Hagenbroick intrâ urbem Bilefeldiam sitæ*. Quæ omnia cum à Wilhelmo Juliæ & Montium Duce, qui Ravensbergensi comitatui præerat, lubenter approbata essent; iidem Patres ad Julium II Pontificem hoc anno recurrerunt, suumque Monasterium è monte S. Jodoci in hanc urbem transferendi licentiam ab eodem impetrârunt hoc diplomate:

Julius Pontifex dat licentiam transferendi Monasterium ex vicino monte in urbem.

Julius Episcopus, servus servorum Dei, Dilectis filiis, salutem et Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecistis, quòd, cum aliàs dilectus filius, Nobilis vir, *Wilhelmus Dux Juliacensis et Montensis*, de propria salute recogitans, ac cupiens terrena in cœlestia, et transitoria in æterna, felici commercio commutare, de bonis à Deo sibi collatis, in monte S. Jodoci prope oppidum *Bilvelde Paderburnensis Diocesis*, Domum vestram pro usu et habitatione perpetuis Fratrum Minorum, de Observantia nuncupatorum, cum Ecclesia, campanili, campana, refectorio, dormitorio, hortis, hortaliis, et aliis officinis necessariis, de licentia sedis Apostolicæ construi et edificari fecerit: propter ventorum tempore hiemali flatus, et aquarum pro usu vestro necessariorum tempore æstivo carentiam (cum illas propter loci montuosi altitudinem sine magna difficultate habere non possitis) in eadem observantiam et institutionem regulares dicti ordinis observando, non sine magno incommodo inibi habitare potestis. Quare pro parte tam vestra, quam dicti *Wilhelmi Ducis*, nobis fuit humiliter supplicatum, ut vobis aliam domum in dicto oppido, ubi juxta regularia instituta dicti Ordinis vivere poteritis, construendi, vobisque ad illam vos transferendi licentiam concedere, ac aliàs statui vestro in præmissis opportune providere, de bonitate Apostolica dignaremur. Nos igitur, qui singulorum præsertim Religiosorum incommoditatibus, quantum in Domino possumus, libenter obviamus, eorumque commoditatibus consulimus, vestris ac dicti Ducis in hac parte supplicationibus inclinati, vobis, de licentia Vicarii Generalis dicti Ordinis desuper obtenta, aliam Domum in dicto oppido, quod (ut asseritur) à dicto monte ultra medium miliare *Alemannicum* non distat, ubi juxta regularia instituta dicti Ordinis vivere, et Verbum Dei Christi fidelibus ibidem commorantibus predicare possi-

possitis, cum Ecclesia, campanili, cœmeterio, refectorio, dormitorio, hortis, hortaliis, et aliis officinis necessariis, sine alicujus præjudicio pro vestro et Fratrum dicti Ordinis usu et habitatione construi et edificari faciendi, ac structuras et edificia dictæ Domus antiquæ eidem Domui noviter edificanda, applicandi, et uniendi, nec non vos de dicta Domo antiqua ad Domum noviter edificandam hujusmodi transferendi, licentiam et facultatem auctoritatē Apostolicā tenore præsentium elargimur. Et nihilominus eidem construenda Domui, postquam constructa fuerit, et vobis, et aliis in ea protempore degentibus Fratribus, omnibus et singulis privilegiis, libertatibus, exemptionibus, immunitatibus, favoribus, gratiis, indulgentiis, cindaliis, quibus aliæ Domus dicti Ordinis et illorum Fratres utuntur, potiantur, et gaudent, ac uti, potiri, et gaudere poterunt quomodolibet in futurum, uti, potiri, et gaudere possitis, eadem auctoritate de speciali gratia indulgentis, jure parochialis Ecclesiæ et cujuslibet alterius in omnibus semper salvo. Non obstante felicis recordationis Bonifacii Papæ VIII. prædecessoris nostri constitutione prohibente, ne quis Ordinum mendicantium Fratres nova loca ad inhabitandum recipere, seu jam recepta mutare præsumant, absque sedis Apostolicæ licentia speciali faciente plenam et expressam, ac de verbo ad verbum, de prohibitione hujusmodi mentionem, et aliis Apostolicis constitutionibus, ac dicti Ordinis juramento, confirmatione Apostolicā, vel quāvis firmitate aliā roboratis statutis, et consuetudinibus, ceterisque contrariis quibuscunque: proviso, quod Ecclesia antiqua Domus hujusmodi ad profanos usus non redigatur, sed in ea Missæ et alia divina officia quandoque celebrentur. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die X. Julii, anno incarnationis Domini millesimo quingentesimo septimo, Pontificatûs nostri anno quarto.

In terris Brandenburgicis hoc anno Julius Papa duas Ecclesias Cathedrales, Brandenburgensem & Havelbergensem (itâ dictas à duabus urbibus Episcopalibus, Brandeburgo & Havelbergâ) unâ cum earundem Canonicis, qui hucusque Regulares Ordinis Præmonstratensis fuerant, à statu religioso ad secularem Ecclesiasticum Papali dispensatione* transtulit. Videnturque Ecclesiarum istarum Canonici ad hoc petendum & impetrandum animati esse exemplo Canonorum Raceburgensium in Ducatu Lawenburgico. Nam & hi* à tempore B. Evermodi Episcopi, hoc est, à seculo Christi duodecimo, ejusdem Ordinis Præmonstratensis fuerant; & paulò ante hunc annum, dispensante summo Pontifice, ad Canonorum secularium vitam pertransierant, uti refert *Albertus Crantzius. In has autem tres Ecclesias Cathedrales religiosus Ordo Præmonstratensis, meo judicio, introductus fuerat à tribus olim Canonicis Ecclesiæ Capenbergensis in Westphalia, Evermodo, Walono, et Wügero, qui seculo duodecimo ad Race-

Canonici
Cathedra-
lium Eccle-
siarum, Ha-
velberg.
Brandeburg.
& Raceburg.
à statu reli-
gioso ad
secularem
transeunt.
*Trith. 10.
2. Chron.
Hirsang.
*Crantz. l.
6 Metrop.
c. 28.
*Crantz. l.
12 Metrop.
c. 18.

burgen-

burgensem, Havelbergensem, & Brandenburgensem infulam accersiti sunt. De B. Evermodo (qui ex Canonico Capenbergensi primùm factus est Præpositus Magdeburgensis in Ecclesia S. **Crantz. l. 1. Mariæ*) clarissimè id affirmat **Crantzius* ita scribens: *Erat autem Evermodus aliquando Præpositus Magdeburgensis: inde translatus ad Episcopatum Raceburgensem, Ordinem Præmonstratensem huc adduxit; permansitque is. Ordo in Episcopatu et Capitulo ejus usque in præsentem diem.* De Walono autem & Witgero id apertè colligitur, partim ex regulari observantia, Havelbergæ ac Brandenburgi ab ambo-
**Crantz. l. 1. Mariæ* rum temporibus usque in hunc annum custoditâ: partim ex vi-
6. Metrop. c. 18. ta B. Godefridi Comitæ **Capenbergensis*, quæ, uti Evermodum
Ordo Præmonstra- ad infulam Raceburgensem; ita pariter Walonum & Witgerum
tensis vide- ad Havelbergensem & Brandenburgensem, ab Ecclesia Capenber-
tur huc o- genis assumptos asserit hisce verbis: *Anno Domini MCXXII Ca-*
lim invest- *strum hoc Capenberg fuit Domus Religionis.* A quo tempore plures de
esse ex Mo- *Fratribus nostris, in diversis extra nos locis, Episcopatus, Abbatias, Præ-*
nasterioCa- *posituras, et dignitates alias sunt adepti. Episcoporum autem horum, quos*
penbergen- *ab Ecclesia nostra sic assumptos legimus, hæc sunt nomina: EVERMO-*
si in West- *DUS Raceburgensis Episcopus, WALONUS Havelbergensis Episco-*
phalia. *pus, WITGERUS Brandenburgensis Episcopus etc.* Similem trans-
**Visa B. Go-* *lationem à statu regulari ad secularem Ecclesiasticum impetrârunt*
defridi, 10. *septennio post Canonici Cathedralis Ecclesiæ Salisburgensis. Nam*
1. Ss. 7 ann- *& hi olim anno 1122, urgente *Conrado I. Archi-Episcopo, am-*
arii, pag. *plexi erant Ordinem Canoniorum Regularium S. Augustini. At*
357. n. 1. *anno 1514, agente Matthæo Langio tunc Salisburgensis Archi-*
**Hansiz. l. 10.* *Episcopi Coadjutore, per dispensationem Pontificiam rursus ad*
2. Germ. *statum Canoniorum secularium translati sunt. Qua de re apud*
sacra pag. *Hansizium *videri potest Bulla Leonis X. Pontificis, data Romæ*
216. *& sequenti, anno millesimo quingentesimo decimo quarto, X. Kalend. Octobris.*

Annus Christi 1508.

JULII II. Pontificis 5. & 6.

MAXIMILIANI I. Imper. 15. & 16.

HERMANNI Admin. Pad. 10. & 11.

Cæsar im-
prospere
transit in
Italiam,
brevique
redit.

*Palatius
in Aquila
Austriaca.

Maximilianus Imperator, bello Venetos appetiturus, exeunte Januario Tridentum abiit. Ubi cum audisset, eos cum ingentibus Gallorum auxilios occurrentes; aliquot peditum equitumque millia in provinciam *Cadoritanam, velut in locum securiorem, transire jussit: ipse autem citatis itineribus in Germaniam relapsus est, ut inde con-

tra

tra vim hostium numerosiorem exercitum adduceret. Abeuntem haud multò post consecuti sunt infelices duo nuntii: unus de clade militum * relictorum in Italia, quos exercitus Gallo-Venetus inopino transitu circumvenerat: alter de periculis rerum perendarum in Brabantia; cui Carolus * Gelder, Francorum auxilio fulsus, extremam perniciem intentabat. Utrique huic malo simul occurrere, non erat intra vires & potentiam Cæsaris. Quare misiss aliquantulum rebus Italicis convertit iter in Belgium, ut nepotum suorum terras ab Harpyjarum Geldriensium unguibus defenderet. Ibi Gallus, repente à Venetorum amicitia retrocedens, Imperatori suggerit, ut ineat pacem cum Geldro; contra Venetos autem coeat secum in foedus quadruplum, quo ipsimet ambo, pariterque Pontifex & Hispanus, in eorum excidium se conjungant. Placebat omnibus id consilium, locus ineundo foederi constituitur urbs Cameracensis, diriguntur huc Legati singularum partium. Cum Geldro mox convenitur, ut retineat ea, quæ recuperaverat in Ducatu Geldriae: contra Venetos autem in commune statuitur, ut omnes quatuor unanimibus armis in eorum ditiones ruerent; neque prius desisterent ab iisdem impugnandis, quàm foederatorum quilibet recepisset omnes urbes & oppida, quæ sibi quondam ab iis erepta vel extorta fuerant. Atque hoc est famosum illud Cameracense foedus, quod hoc anno usque ad IV. Idus Decembris tam incredibili taciturnitate confectum asserunt, ut Venetorum Proceres, quàm primum rei gestæ fama ad aures ipsorum venit, fabellam potius quàm veritatem esse existimarent.

Interea, dum ista fierent, successivè omnes Westphaliae Praefules per decursum praesentis anni in viam aeternitatis abiêre. Choream hanc mortualem ordiri coepit Henricus Episcopus Mindensis è familia Comitum Schawenburgensium, Vir (ut ait Crantzius) animi tranquilli, modestus, pacificus, et semper ita versatus sine querela, ut per annos triginta quinque sui Episcopatus nemini unquam * detrimento fuerit. Extremas testamenti sui tabulas absolvit breviter * hisce verbis: Corpus terra, anima Deo, bona pauperibus et amicis commenda sunt. Obiit Petershagii in arce sua, die vicesimâ quintâ Januarii, in festo Conversionis Divi Pauli, sepultusque est Mindæ in Ecclesia Cathedrali. Successorem habuit sibi multum dissimilem, & ingenio magis inquieto praeditum, Franciscum Brunsvicensem, Christophori Verdensis Episcopi & Coadjutoris Bremensis fratrem; de quo surrogando jam antè cum Henrico ejus patre à quibusdam Capitularibus actum fuerat.

Alter, quem hoc anno Libitina sustulit, est Conradus, è Comitum Ritbergicorum prosapia Episcopus Monasteriensis, & Ecclesiae

* Palat. loc. cit.

Spondan. hic n. 1.

* Haraeus in Annal. Brabant.

Fœdus Cameracense, quo Pontifex, Cæsar, Gallus, & Hispanus, conspirant contra Venetos.

Palat. in aquil. austr.

Spond. ad hunc ann.

Haraeus in ann. brabant.

Trith. to 2 chron. hirs.

Henricus Episc. Mindensis moritur die 25. Januarii.

Crantz. in append. Metrop.

wittius in chron. ms.

Kleins. in hist. ms.

* Crantz l. 12 metrop.

c. 19.

* Cratopol. in Catal. Episc. mind.

succedit illi Franciscus Brunsvic.

Conradus
Episcopus
Monaste-
riensis &
Admini-
strator Of-
nabrugensis
moritur
die 9. Febr.
*chron. Mo-
nast. ms.*

clesiæ Osnabrugensis Administrator, vir egregius, & prudentiâ, humanitatē, pacisque studio nemini secundus. Præfuit Ecclesiæ Monasteriensi in annum undecimum; Osnabrugensi verò, quam priorem obtinuerat, in annum vicesimum sextum. Obiit Bevergernæ in Diocesi Monasteriensi, die 9. Februarii; ejusque cor Osnaburgi, reliquum verò corpus Monasterii in Cathedrali Basilica tumulatum est cum hoc epitaphio, in appensa tabula descripto :

*Hac ego Conradus coniectus mole quiesco,
Ritbergi comitum stemmata clara ferens.
Romuleas arces ac celsa palatia Regum
pervidi, mores tum varios hominum.
Hanc sedem undecimum possedi lætus in annum,
Principis Imperii functus honore sacri:
Arces, Paule, tibi restaurans mœnibus altis,
cetera structurus; sed cita mors vetuit etc.*

Successit ei
in Episco-
patu Mona-
steriensi E-
ricus è do-
mo Saxo-
Lauwen-
burgica.
*Crant?
in initio
appendicis
ad metrop.
*Chron.
monast. ms.
Et in Epif-
copatu Of-
nabrugensi
Ericus Dux
Brunsvi-
censis.
*chron. Of-
nabrug ms.
Qui eodem
anno cons-
firmatur à
Pontifice,
simulq; li-
centiam ac-
cipit reti-
nendi Ca-
nonicatum
Ecclesiæ
Paderb.

Monasterii ad vacantem ipsius Cathedralam die 24. Februarii postulatus est Ericus Saxo-Lauwenburgicus, natus patre Joanne Lawenburgi Duce, matre* Dorotheâ Marchionissâ Brandenburgicâ. Qui & eodem anno, die vicesimâ nonâ Octobris, cum egregio splendore Monasterium ingressus est; & sequenti anno in ara summa Basilicæ Cathedralis primam hostiam Deo obtulit, ministrantibus ejusdem* ambobus fratribus; Joanne Episcopo Hildefiensi tanquam Diacono, & Bernardo Præposito Coloniensi tanquam Subdiacono. Contrâ verò Osnaburgi pro Conrado mortuo delectus est Ericus Dux Brunsvicensis, Paderbornensis Ecclesiæ Canonicus, patre Alberto Grubenhagensi, & matre Elisabethâ Waldecensi genitus. Hujus loco maluerant cives Joannem comitem de Rittberg, defuncti Antistitis ex fratre Nepotem: atque ideo, ut primùm audiit insana plebs, eligentium vota concurrisse in Ericum, furens ac fremens in plateas proruit* & clamavit: *Nolumus hunc, sed Joannem Ritbergensem.* At Julius Pontifex, qui Ericum è Romano studio jam antè noverat, non modò postulationem ejus ratam & gratam habuit; sed etiam insuper suâ sponte, nullòque rogante indulgit ipsi, ut Paderbornensem Canonicatum cum Osnabrugensis Episcopatûs infula conjungeret ac retineret, uti constat è subjecta hîc Papali Bulla:

Julius Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Erico, ex Ducibus Brunsvicensibus Electo Osnabrugensi, salutem et Apostolicam Benedictionem. Personam tuam, nobis et Apostolica Sedi devotam, tuis exigentibus meritis paternâ benevolentia prosequentes, illa tibi libenter concedimus, quæ tuis commoditatibus fore conspiciamus opportuna. Cum itaque nos hodie Ecclesiæ Osnabrugensi, tunc certo modo Pastore carenti, de

per-

Persona tua, nobis et Fratribus nostris ob tuorum exigentiam meritorum accepta, de Fratrum eorundem consilio duxerimus auctoritate Apostolicâ providendum, præficiendo te illi in Episcopum et Pastorem, prout in nostris inde confectis * literis plenius continetur: et sicut accepimus, tu tempore provisionis et præfecturæ prædictarum Canonatum et Præbendam Ecclesie Paderbornensis obtineres, prout obtines: Nos tibi, ut statum tuum ^{*in aliis eodem die dasis, quæ supersunt Osabrugi.} juxta Pontificalis dignitatis exigentiam decentius tenere valeas, de alicujus subventionis auxilio providere, ac te præmissorum meritorum intuitu gratiofo favore prosequi volentes, teque à quibuscunque excommunicationis, suspensionis, et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, et penis, à jure vel ab homine quâvis occasione vel causâ latis, si quibus quomodolibet innodatus existas, ad effectum præsentium duntaxat consequendum harum serie absolventes, et absolutum fore censentes, motu proprio, non ad tuam vel alterius pro te nobis super hoc oblata petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate, tecum, ut etiam, postquam in vim provisionis et præfectionis prædictarum pacificam possessionem, vel quasi, regiminis et administrationis dictæ Ecclesie Osnaburgensis, et bonorum ejus, seu majoris partis eorum, assecutus fueris, ac munus consecrationis susceperis. Canonatum et Præbendam prædictos (quorum fructus, redditus, et proventus, viginti quatuor marcarum argenti puri secundum communem estimationem valorem annum, ut etiam accepimus, non excedunt) etiam unâ cum dicta Ecclesia Osnaburgensi, quam diu illi præfueris, ut prius retinere liberè ac licitè valeas, Generalis Concilii et quibusvis aliis constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, nec non dictæ Ecclesie Paderbornensis, juramento, confirmatione Apostolicâ, vel quâvis firmitate aliâ roboratis statutis et consuetudinibus, ceterisque contrariis nequaquam obstantibus, auctoritate Apostolicâ tenore præsentium de specialis dono gratia dispensamus: decernentes, Canonatum et Præbendam prædictos propterea non vacare, ac irritum et inane, si secus super his à quoquam quâvis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attemptari, proviso, quòd Canonatus et Præbenda prædicti debitis propterea non fraudentur obsequiis; sed illorum congruè supportentur onera consuetæ. Nulli ergo omnino hominum liceat etc. - - Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ millesimo, quingentesimo, octavo, octavo Idus Septembris, Pontificatus nostri anno quinto.

Vix æ literæ abierant in Westphaliâ, cum iterum Libitinæ Jacobus de Liebenstein Archiepiscopus Moguntinus, Ecclesiæ nostræ Metropolitanus; & Hermannus Hassus Archiepiscopus Colonienfis, Ecclesiæ nostræ Administrator. Prior horum, vir infirmus, post quadriennale regimen è vivis abiit die 15 Septembris: habuitque successorem accipit Urielem à Gemmingen, Majoris Ecclesiæ Decanum, qui & altero anno

**Trith. 10. 2. Chron. Hirs.* anno in *Dominica* **media quadragesima solenni pompâ consecratus est.*
Die 27 Septembr. moritur Hermannus Archiepiscopus Colonien- sis, & Administrator Paderborn. Posterior verò, uti reperitur in veteribus manuscriptis nostris, die vicesimâ septimâ Septembris vitam exiit Poppelsdorffii, tanto suâ apud omnes relicto desiderio, ut in ejus exequiis *Colonia et Paderbornæ* **omnia in luctu peracerbo fuerint.* Neque id mirum est ob illustrissima, quæ in eo constanter fulserant, Episcopaliū virtutum ornamenta. Nam, ut omittam, quòd assiduè pacem coleret (unde & *Hermannipacifici* cognomen retulit) erat Princeps apprimè sapiens, mitis, religiosus, & erga inopes tam beneficus ac liberalis, **Cratsep in casal. Arch.* ut nunquam aliquem è pauperibus vel **mendicis à se vacuum discedere* *Colon.* passus fuerit. In publicis Imperii comitiis, Augustæ, Wormatiæ, **Trith. 10. 2. chron. Hirs.* Norimbergæ, & alibi, sub horam prandii numerosior egenorum turba confluebat ad illius unius aulam, quàm ad omnes ferè Principum reliquorum curias; ideòque & in vulgo proverbium erat: *ad hunc ann.* **Trith. 10. 2. chron. Hirs.* qui diversorium **Colonien- sis Archiepiscopi* *quarit; ibi illud inveniet,* *ad annum 1480.* ubi congregatam viderit multitudinem pauperum. Nec minor erat ejus devotio ac rerum spiritualium cura. Nam præter quotidiana horarum Canoniarum pensâ (quod ex more veteri *Breviarium* dicimus) recitabat omni die preces alias voluntarias, ab iisque decurrendis **Trith. ad ann. 1480.* vix unquam abstinebat; etiam eo tempore, quo præcipuis Imperii negotiis distentus erat. His adjungebat meditationes aliquas cum ardentissimis orationibus de passione Domini, quas ejusdem rogatu scripserat Venerabilis Pater Theodoricus **à Monasterio,* ex Ordine S. Francisci de strictiore observantia vir sanctissimus. Divino etiam Sacrificio constanter intererat quovis die, nisi fortè per se ipsum ad aram facere, & æterno Patri agnum illum immaculatum suismet manibus immolare vellet. Consecrationes **Cratsep. in casal. Archiepi. Col.* Altarium & Presbyterorum **frequenter* obibat in persona propria; tametsi non deessent Antistites Vicarii, quibus id officium committere potuisset. Colonien- si Ecclesiæ præfuit annis viginti octo: Paderbornen- si per annos decem, eâ subditorum pace & exterorum formidine, ut intrâ decennium istud, Cratepolio **teste,* *nemo hostilem animum in terras nostras declarare ausus fuerit.*

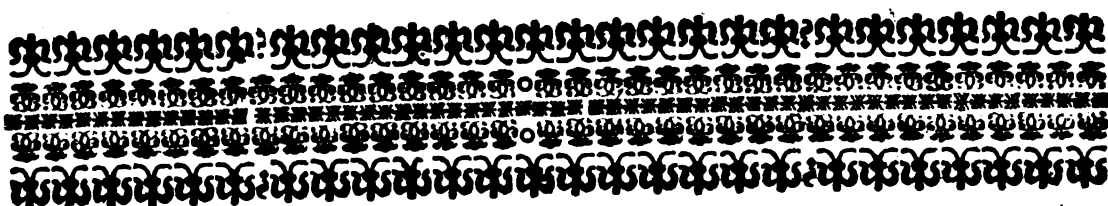
Successit ei in Archiepiscopatu Colonien- si Philippus à Daun; & in Episcopatu Paderbornen- si Ericus Brunsvicensis. In ejus locum suffectus est Coloniae Philippus à Daun Comes Obersteinius, Majoris Ecclesiæ Decanus, à Capitulo electus die 13. Novembris, & sequente anno solenni ritu consecratus. Paderbornæ verò eodem Novembri mense ex Capituli nostri Cathedralis gremio postulatus est Ericus Brunsvico-Grubenhagius, jam antè electus & confirmatus Episcopus Osnabrugensis. Ante hujus postulationem unanimi consensu omnium **Canonicorum,* inter quos & ipse Ericus erat, conventum est in hos articulos: *primò* **littera ca. ut,* quicumque eligendus foret, intrâ annum proximum acceptæ confirmatio-

mationis, non modò Presbyterum se, sed etiam Episcopum consecrari faceret; neque ea in re dispensationem peteret, vel oblatam acceptaret. 2dò, ut omnem adhiberet operam ad recuperanda bona, ab aliis Dominis Episcopati nostro subtrahenda; neque pateretur, nostra Diocesis bona ad alios Dominos pervenire, aut limites Diocesanos contrahi. 3tiò, Ut Officium suum nullo alio in loco, quàm intra Paderbornam habitare sineret, nisi forte postea inter ipsum et Capitulum aliter conventum fuerit. Quartò, ut habeat aliquem suffraganeum, qui sollicitè ac sedulò curet, ne Sacramenta simoniace administrantur aut conferantur etc. Literæ hæ, quas Capitulationis vocant, à toto Capitulo subsignatæ, datæque sunt Anno Domini millesimo quingentesimo octavo, die veneris post S. Martini, hoc est, die decimâ septimâ Novembris sub litera Dominicali A. Quâ eâdem die* etiam Ericus Episcopus, receptis, probatisque huiusmodi articulis, per majora Canonorum Capitularium vota ad vacantem Paderbornensis Ecclesiæ infulam postulatus est.

pitulationis in archivo Cathedralis Ecclesiæ. Qui etiam ex conventionis prævia sequenti anno debuit consecrari Episcopus.

*ex veter. ms.

ERI.

ERICUS

Dux Brunsvicensis,

PADERBORNENSIS ECCLESIAE

EPISCOPUS XXXIX.

Annus Christi 1509.

JULII II. Pontificis 6. & 7.
 MAXIMILIANI I. Imper. 16. & 17.
 ERICI Episcopi Paderborn. 1.

Bellum
 contra
 Venetos
 ex foede-
 re Came-
 racensi
 feliciter
 inchoatur à
 Rege Gal-
 liae.
Spondan.
ad hunc
annum n. 1.
2. & 3.
Palat in A.
quila Au-
striaca pag.
214 & seq.
 Progressus
 federatorum
 post victo-
 riam Galli-
 cam.

**vulgò*
Brescia.

**aliàs Pa-*
dua.

Udovicus Galliarum Rex, Cameracensi foederi ante alios obsecundans, Aprili mense contra Venetos in bellum ivit: nec multò post, superato amne Adduâ, memoratissimam ab iis victoriam reportavit pridie Idus Maji, occisis eorum non paucis millibus, capto Liviano exercitûs Imperatore, signis militaribus, tormentisque & impedimentis propè omnibus in illustrem prædam acceptis. Eâ clade tam insolitus pavor disjecti exercitûs reliquiis incussus est, ut ferè omnes, qui ex prælio evasere, turpissimè dilapsi fuerint, & sub infelicibus Venetorum signis militiam facere detrectârint. Quin & ipsi Venetorum proceres, tam inopinâ jacturâ perciti, jam agebant inter se desperata consilia de relinquendo totius terræ continentis imperio; ideoque passim urbes & oppida extractis præsidiiis deserebant, arbitrati nunc sibi satis fore, si maritimum imperium retinere possent. Ità Gallus brevi tempore accepit Cremam, Cremonam, Bergomum, & *Brixiam, urbes insubriæ: Pontifex Ariminum, Cerviam, Faventiam, & Ravennam, urbes Ecclesiæ: Hispanus Molam, Polignanum, Brundusium, Hydruntum, & alias maritimas urbes Apuliæ: Cæsar denique Goritiam, Tergestum, Bel-lunum, Feltriam, Veronam, Vicentiam, ac *Patavium; potuissetque adhuc urbes multò plures obtinere, dummodo satis citò habuisset militem in Italia, qui easdem ab hoste vacuas potuisset introire, vel defendere. Quantum verò ea militis adducendi tarditas nocuerit Imperatori, ex ejusdem anni decursu patuit. Hinc enim

enim Tarvisium urbs cum regione adfita sub Venetorum dominio mansit: hinc Patavium, à Cæsareanis malè custoditum, facili negotio in potestatem Venetorum rediit: hinc afflicta ipsorum respublica optatissimam occasionem ac tempus habuit, non solum recolligendi militem; sed etiam dejectos animos ad melioris fortunæ spem erigendi, cum ingenti rerum Cæsarearum damno & everfione. Adeo verum est, felicitatem bellicam ut plurimum in celeritate sitam esse, juxta vulgatum illud: *fronte capillatâ post est occasio calva.*

Cæsari multum nocuit tardior adventus militum Cæsareorū.
Spondan. ibid. n. 5. & 6. Palatinus in Aquila Anstriana.

Hæc rerum facies in Italia. Nunc ad nostra me recipio. Hermannus Ecclesiæ nostræ Administrator, cum ante annum è vivis iret, in ærario Dioecesis nostræ adhuc reliquerat mille aureos florenorum Rhenensium: è quibus quadringenti insumendi erant in Castrum Krukenbergense prope Helmershusium; reliqui autem in redemptionem Castri Beverungensis. Hanc pecuniam Ericus successor ejus, pro impetranda confirmatione sua, sibi à statibus dioecesanis aliquantisper commodari petiit; eâ lege, ut iidem mille aurei quantocyus reciperentur ex dono gratuito seu pecuniis gratulatoriis, confirmato Episcopo à tota Dioecesi donari solitis. Imò & restitutione istâ non contentus, libere ac sponte voluit, adhuc alios trecentos florenos aureos ex eodem dono gratulatio detrahi, & applicari ad anniversariam perpetuamque memoriam sui decessoris Hermanni Archiepiscopi; uti constat ex ejusdem Erici * literis, Paderbornæ hoc anno datis, *die Martis post Dominicam Invocavit*, hoc est die * vicesimâ septimâ Februarii. His peractis, pecunia Romam transmissa, & Erici confirmatio non multo post, nimirum die vicesimâ Aprilis, à Julio Pontifice expedita est in hunc modum:

Fundatur Paderbornæ memoria Hermanni Administratoris defuncti.

* *litera Archiepiscopi Cathedralis Ecclesie. Pascha enim hoc anno erat die 8. Aprilis. sub littera Dominicali G. Julius Pontifex confirmat postulationem Erici Brunsvicensis ad Episcopatum Paderbornensem. ex Archiv. Cathedr. Ecclesie.*

Julius Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Erico, Electro Paderbornensi, salutem et Apostolicam benedictionem. Divinâ disponente clementiâ, cujus inscrutabili providentiâ ordinationem suscipiunt universa, in Apostolica dignitatis specula, meritis licet imparibus, constituti, ad universas orbis Ecclesias aciem nostræ considerationis extendimus, et pro earum statu salubriter dirigendo Apostolici favoris auxilium adhibemus. Sed de illis propensius cogitare nos convenit, quas propriis Pastoribus carere intuemur, ut eis juxta eorum nostrum Pastores præsiciantur idonei, qui commissos sibi populos per suam circumspectionem providam, et providentiam circumspectam salubriter dirigant et informant, ac bona Ecclesiarum ipsarum non solum gubernent utiliter; sed etiam multimodis efferant incrementis. Sanè Ecclesiâ Paderbornensi, quam bona memoria Hermannus Archiepiscopus Colonienfis ex concessione et dispensatione Apostolicâ in administrationem, dum viveret, obtinebat, cessante administratione

tione huiusmodi per obitum ejusdem Hermannii Archiepiscopi, qui extra Romanam curiam debitum naturæ persolvit, adhuc eo (quo, dum idem Hermannus Archiepiscopus eidem Ecclesiæ in Administratorem deputatus extitit, vacabat) modo vacante: Nos verum et ultimum dictæ Ecclesiæ vacationis modum, etiamsi ex illo quævis generalis reservatio etiam in corpore juris clausa resultaret, presentibus pro expresso habentes, et ad provisionem ejusdem Ecclesiæ celerem et felicem, ne longa vacationis exponatur incommodis, paternis et sollicitis studiis intendentes, post deliberationem (quam de præficiendo eidem Ecclesiæ personam utilem et etiam fructuosam cum fratribus nostris habuimus) diligentem; demum ad te Electum Osnabrugensem, de illustri Ducum Brunsvicensium genere procreatum, quem dilecti filii, Decanus et Capitulum dictæ Ecclesiæ in Episcopum Padeburnensem concorditer postulârunt, consideratis grandium virtutum donis, quibus personam tuam illarum largitor altissimus multipliciter insignivit, et quod tu, qui Ecclesiæ Osnaburgensi hæctenus laudabiliter præfuisi, scies et poteris Ecclesiam ipsam Padeburnensem salubriter regere et feliciter gubernare, direximus oculos nostræ mentis. Quibus omnibus debitâ meditatione pensatis, de personâ tuâ, nobis et eisdem Fratribus ob tuorum exigentiam meritorum accepta, eidem Ecclesiæ Padeburnensi de ipsorum Fratrum consilio auctoritate Apostolicâ providemus; teque illi præficiamus in Episcopum et Pastorem, curam et administrationem ipsius Ecclesiæ Padeburnensis tibi in spiritualibus et temporalibus plenariè committendo. Itâ tamen, quod propter hoc dictæ Ecclesiæ Osnaburgensi præesse non desinas; sed etiam, postquam munus consecrationis ratione dictarum Ecclesiarum seu alterius earum susceperis, ac pacificam possessionem, vel quasi, regiminis et administrationis dictæ Ecclesiæ Padeburnensis ac bonorum ejus, seu majoris partis eorum assecutus fueris, utriusque earundem, Padeburnensis et Osnaburgensis Ecclesiarum, verus Prasul et Pastor existas, firmâ spe fiduciâque conceptis, quod, dirigente Domino actus tuos, præfata Ecclesia tuâ Padeburnensis per tuâ circumspeditionis industriam et studium fructuosum vegetetur utiliter, et prospere dirigetur, ac grata in eisdem spiritualibus et temporalibus suscipiet incrementa. Jugum igitur Domini, tuis impositum humeris, promptâ devotione suscipiens, curam et administrationem prædictas sic per te, vel alium, seu alios, exercere studeas sollicitè, fideliter, et prudenter, quod ipsa Ecclesia Padeburnensis gubernatori provideo, et fructuoso Administratori gaudeat se commissam, et odor tuæ bonæ famæ ex laudabilibus tuis actibus latius diffundatur; tuque præter æternæ retributionis præmium nostram et Apostolicæ sedis benedictionem et gratiam exinde uberius consequi merearis. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo nono, duodecimo Kalendas Maji Pontificatus nostri anno sexto.

Notâ singulari dignum est, quòd Julius Pontifex in hoc diplomate utatur iisdem omnino verbis, quibus ante annum usus fuerat in diplomate provisionis Osnabrugensis, nimirum his: *de persona tua eadem Ecclesiæ providemus, téque illi præficimus in Episcopum et Pastorem etc.* Quo loquendi modo, semper hætenus inusitato, satis apertè indicat, Ericum ab utraque Ecclesia successivè postulatum, non solum fore Episcopum unius, & Administratorem alterius (utî hætenus in usû fuerat) sed verè ac simpliciter Episcopum & Pastorem utriusque. Id quod inferiùs eodem diplomate adhuc apertiùs indicat hisce verbis: *itâ, quòd utriusque eandem, Paderbornensis et Osnaburgensis, Ecclesiarum verus Prasul et Pastor existas etc.* Unde & Ericus hîc sese passim in omnibus literis, tam Paderbornensem, quàm Osnabrugensem Episcopum scripsit: adeoque primus omnium (ut opinor) fuit, qui sub uno Episcopali nomine & persona geminas Dioeceses copulaverit; secus ac in Ecclesia hucusque receptum fuerat. Lætus igitur tam insigni concessione per æstatem hujus anni Paderbornam rediit; exhibitoque diplomate Pontificio, juramentum, à confirmatis Antistitibus requiri solitum, Capitulo Paderbornensi præstitit, utî constat ex ejusdem literis, quarum initium & finis est: *Ego Ericus, Dei gratiâ Ecclesiæ Paderbornensis Electus et confirmatus, Dux Brunsvicensis etc. . . . Sic me Deus adjuvet, et sancta Dei Evangelia. Datum* sub meo sigillo secreto, anno à Nativitate Domini millesimo quingentesimo nono, sabbatho post Petri ad vincula, hoc est, die 4. Augusti sub litera Dominicali G.*

Ericus Episcopus fuit primus, qui ex Pontificia concessione nominavit se Episcopum duarum Ecclesiarum.

Juramentum Erici, Paderb. Capitulo præstitum.

*in aliis literis, eodè anno ac die datis, additur: datum Paderborne. Ericus Brunsvicensis Osnaburgi solennissime inauguratur die 26. Augusti. Chron. Osnabrug. ms.

Post hæc Ericus apparatu maximo se accinxit ad solennem ingressum, proximè celebrandum Osnaburgi. Concurrerunt ad eam pompam illustrandam, unâ cum Philippo ipsius fratre, Dux Lünenburgensis, multique Comites, Nobiles, & vasalli. Ab his Episcopus, inter Duces antè dictos medius, in urbem deductus est die vicesimâ sextâ Augusti, vel, ut verbis chronici Osnabrugensis utar, *septimo Kalendas Septembris* in Dominica. Venientem excepere Cives in sua signa distributi, raroque vestium & armorum splendore conspicui, intersonantibus tubicinum ac tibicinum jucundissimis choris. Ante fores Ecclesiæ Cathedralis præstolabatur eum Clerus urbicus, longo ordine compositus. A quo deinde ad aram Principem deductus, & cantu hymni Ambrosiani aliisque Ceremoniis consuetis festivo ritu honoratus est. Quo peracto coepit instrui generale epulum: totumque sequens biduum inter choreas & ludos equestres magno luxu transactum fuit.

Annus Christi 1510.

JULII II. Pontificis 7. & 8.
 MAXIMILIANI I. Imper. 17. & 18.
 ERICI Episc. Paderborn. 2.

Cæsar Augustæ celebrat comitia Imperii, ibique sollicitat auxilia contra Venetos.

Trish. 10. 2
chron. hirs.
Brewer. in
Annal.
Trevir.
Surius in
comment.

**Trithem.*
loc. cit.

Quæ tandem impetrat, ostendit Venetorum malitiam.

**Trithem.*
& Surius
loc. cit.

Augustæ Vindelicorum hoc anno celebratus est magnus conventus Principum, quem Cæsar Maximilianus ibidem indixerat in festum Epiphaniæ Domini. Aderant illic è præcipuis Germaniæ Principibus, Uriel Archiepiscopus & Elector Moguntinus, Jacobus Archiepiscopus & Elector Trevirensis, Philippus Archiepiscopus & Elector Colonienfis, Fridericus Dux & Elector Saxonie, Ludovicus Elector Palatinus, Fridericus Dux Bavarie, Ericus Dux Brunsvicensis, Fridericus Marchio Brandenburgensis, Ulricus Dux Wirtenbergensis, aliique Proceres quàm plurimi, unà cum Legatis vel Oratoribus Regis Gallie, Regis Hispanie, Regis Bohemie, & aliorum Principum Germanicorum. Consultatum ab his longo tempore, & magnâ sententiarum diversitate, de bello continuando contra Venetos: augebátque difficultatem, quòd Julius Pontifex, postquam suas urbes receperat, non solum à Cameracensi foedere ad Venetos defecisset; verùm etiam Hispanum & Cæsarem ab eodem abstrahere, contraque Gallos incendere moliretur. Vacillantibus hisce consiliis intervénit primum *Orator Gallicus, & nervosissimâ oratione declaravit Venetorum superbiam, avaritiam, rapacitatem, fraudes, latrocinia, contemptum Cæsaris & Imperii. Nec multò post etiam accedebant ferales nuntii, à quibus perferebatur, quinquaginta & amplius incendiarios in Carinthiam & Austriam *introisse, ut urbes, oppida, arces, & villas, admotis latenter ignibus in flammâ agerent: eorum aliquos jam esse comprehensos, & in tortura vel equuleo confessos, quòd à Venetis pecuniâ conducti, in Germanorum terras emissi, atque, ut latentiùs desævirent, Religiosorum aut mendicorum habitu se contegere jussi fuerint. His auditis Principum congregatorum animi vehementer concitati sunt, ac tandem ex cuncte Majo (quo comitia solvebantur) communi suffragio decrevere, bello coepto insistendum esse, eoque fine pendenda Cæsari trecenta Rhenensium aureorum millia. Quanquam eo subsidio singulare nihil hoc anno effectum sit. Nam, ut communiter apud Germanos fieri solet, pecuniæ & milites huic bello destinati, propter comitiorum diuturnitatem, serò nimis in Italiam appulere.

In-

Interea Ericus Episcopus noster, posteaquam in Augusto superioris anni solenniter invecus esset Osnabrugum, reliquâ anni parte in eadem Dioecesi perstitit: interque alia, die vicesimâ septimâ Decembris, Capitulo Osnabrugensi confirmavit piscaturam fluvii à molendino post Ecclesiam S. Joannis posito, usque ad inferiorem urbis turrim, vulgò dictam *Hellings-Thurn*; uti constat ex ejusdem * literis, quarum finis est: *Datum Anno Domini millesimo quingentesimo nono, ipso die B. Johannis Apostoli et Evangelistæ.* His autem traditis & consignatis, continuò intra dies proximos discessit Osnabrugo; abiitque Neuhausium in Dioecesi nostra, ut ibidem pariter appararet omnia pro solenni ingressu & inauguratione, propediem futura ad fontes Paderæ. Superfunt adhuc ejusdem literæ * ad Saltkottenfes, per quas ex arce nostra Neuhausana, *feriâ quintâ post Circumcisionis Domini*, sive diē tertiâ Januarii anno 1510, ab iisdem petiit, ut in diē proximum suæ inaugurationis et ingressus publici, sibi trutas aliquas, de salmonum fluviatilium * genere submitti studeant. Superfunt & aliæ post solennem ingressum datæ, quibus urbi nostræ Brakelensi, diē duodecimâ Januarii, sive *sabbatho post trium Regum*, confirmavit omnia privilegia, à suis decessoribus concedi & approbari solita. Unde colligo, introductionem & inaugurationem ejus, Padibornæ celebratam esse, vel diē sextâ Januarii in Dominica, vel certè alio diē proximo infra eandem hebdomadam. Quo autem apparatu Civium, quâ Nobilitatis & Cleri pompâ, quo Principum & aliorum Procerum comitatu festivitas illa peracta fuerit; id neque in temporum istorum fastis neque in aliis monumentis literariis, pro memoria nostra annotatum legitur.

Certiora nobis hoc anno suppetunt de Erico Episcopo Monasteriensi. Is enim (ut in fastis ipsorum scribitur) pro singulari suo in Beatam Virginem affectu & studio hoc anno sanxit, Beatam Annam ipsius matrem in tota Dioecesi sua cultu annuo celebrandam, ejusque festum perpetuis temporibus deinceps peragendum esse postridie gloriosæ Assumptionis Beatissimæ Virginis MARIE. Quin etiam, ut novæ huic festivitati proprium exemplo suo novum splendorem adderet, eadem diē Monasterii in summo templo ad aram fecit; magnâque ædificatione populi solenne sacrum Pontificali ritu pientissimè decantavit. Quam deinde consuetudinem totâ vitâ suâ non solum hoc in festo; sed etiam in pluribus aliis constanter tenuit, majori merito apud Deum, quàm si delictis ac vanitatibus ætatem insumpisset.

Claudo hunc annum insigni historiâ: quæ, tametsi ab Annalium nostrorum scopo sit remotior (contigit enim in Marchio-

Ericus Episcopus Paderborn. & Osnabrug. sub initium hujus anni Osnabrugo venit Neuhausium.

* literæ Archiv. Osnabrug.

* literæ Archiv. Saltkott.

* vulgò *Lachs*, Borellen Paderbornæ solenniter introducit & inauguratur initio Januarii.

Ericus Lauburgicus, Episcopus Monasteriensis, instituit festum S. Annæ, perpetuò celebrandū postridie Assumptæ Virginis. *Chron. Monaster. ms.*

In tertiis
Brandebur-
gicis virCa-
tholicus su-
ratur è tem-
plo sacram
pyxidem,
& inven-
tam in ea
hostiam
vendit ju-
dæo.

*Trith. to. 2.
chron. hirs.*

*Surius in
comment.*

*Spond. ad
hunc ann.*

n. 17.

*Linsur. in
append. ad
fascic.*

Hostia, à
judæo va-
riis pun-
ctionibus
impetita,
dissiliit in
tres partes,
quarum
duas mittit
aliis judæis.

*Trith. &
Surius loc.
cit.*

Tertia pars,
ab eodem
judæo re-
genta &
rursus per-
forata, &
mittit san-
guinem.

*Auctores
ibidem.*

natu Brandenburgico) iis tamen vel idcirco meretur inferi, quòd plerique temporum istorum Scriptores mentionem illius faciunt. Paulus **Gromm**, oppidi Pernaviensis incola, die 6. Februarii mediâ nocte, ex pagi vicinioris templo furatus erat inauratam pyxidem, in qua Sacramentum Divini Corporis asservari solet. Altero mane, cum abiret Spandaviam, furtum hoc judæo venditurus; quievit paululum in via: apertâque pyxide videt in ea duas hostias consecratas, majorem unam, & minorem alteram. Expalluit primùm hisce visis: & repentini consilii inscius, minorem ex iis deglutivit; majorem verò aliquantisper in sinu suo recondidit. Statimque eum tantus invasit horror torpôrque sensuum, ut horam integram planè cœcus ac stupens, non potuerit se movere loco. Demum verò permittente Deo usuram luminis recipiens, neglectâ cordis poenitentiâ, resumpsit iter ad urbem Spandaviam, ibique sacrilegium suum venale obtulit Judæo, cui nomen erat Salomon. At ille videns, mercem hanc non esse argenteam, sed ex cupro solùm inaurato factam: *Bone vir!* inquebat, *vasculum illud est ex cupro, ideòque illud non desidero. Si quid ampliùs in eodem obtulisses* (puta hostiam consecratam) *fortassis illud emerem à te.* Ad quæ verba homo improbus majorem hostiam de sinu profert; eamque judæo tradens: *Ecce, ait, quod modò quæris, in promptu est!* Mox judæus, intrâ se ipsum plaudens: *quanti vendis hunc Deum tuum?* Et ille: *sedecim grossis.* Numeravit judæus novem; Deoque vendito, venditorem pessimum dimisit. Secuta mox ingens tragœdia. Nam judæus illico divinissimum corpus in mensam projicere, in illud cultris involare, proscindere, pungere, fodicare. Et quia nihilominus hostia manebat integra, nullisque puncti- bus perforata; tandem ipse, ut Avernalis furia: *in nomine*, inquebat, *mille Dæmonum!* *situ es verus Christianorum Deus, ostende te, et manifesta temet ipsum!* quo dicto, sponte suâ dissiliit hostia in tres partes, quarum singulæ ad oram exterioram hujus fracturæ sanguineo colore erant imbutæ.

Convenerat autem aliquantò priùs inter judæum hunc, & alios duos (quorum unus Brandenburgi & alter Stendaliæ sedem fixerat) ut, quisquis eorum potiretur hostiâ consecratâ, partem hujus ad ipsos mitteret. Quare Salomon, ex tribus istis hostiæ divi- sæ partibus, duas misit ad ambos illos; & hi deinde ad multos alios, qui iisdem speciebus sacris turpissimè sunt abusi. Tertiam verò particulam pro se retinuit, eamque pannis involutam ferme per mensam integrum in sacculo suo tulit. Postea eam rursus è sac- culo protulit; impositamque tabulæ mensæve domesticæ, tam diu transfixit & perforavit stylo ferreo, donec aliquis miraculosus

crucor

crucior aspectabili modo ex eadem fluere. Eo viso maximopere
 territus, continuo sævire destitit; modisque omnibus laboravit,
 particulam istam prorsus destruere. Et in primis quidem tenta-
 vit eam deglutire: sed non potuit. In aquas deinde misit; & non
 est dissoluta. Mox etiam in ignes misit: & à flammis intacta man-
 sit. Postremò commiscuit eam parti farinæ, & congestam ex ea
 massam unà cum aliis panibus immisit furno: & ecce! furnus igne
 extracto clausus prodigioso lumine quantocyus inclarescit. quòdque
 magis admirandum est, cum judæus bis in furnum introspiceret;
 bis ille supra panem, sacramenti particulam infertum, videt puerum
 elegantem & coelesti splendore fulgidum considere, uti hic idem
 Salomon, etiam extra torturam & equuleum, postea confessus est.

Mittitur in
 furnum, ubi
 puer JE-
 SUS appa-
 ret.
*Auctores
 iidem.*

Interea sacrilegium Pauli furis prodebatur multis indiciis. Cumque ideo apprehenderetur, fatereturque venditionem Salo-
 moni judæo factam; non solum ille, sed etiam centum alii judæi
 processu temporis comprehensi, & carcerum diversorum vinculis
 constricti sunt. Prodiere tunc horrenda Hebræorum scelera: præ-
 terea omnia suprà dicta, etiam compertum est, paucorum an-
 norum spatio septem pueros Christianos, quorum innocentis fan-
 guine gens illa nequam abuti solet, ab iisdem occisos, & multis
 acum stylorumque punctationibus crudelissimè trucidatos fuisse.
 His detectis processum est ad supplicia. Paulus *Gromm* / Corpo-
 ris Divini venditor, primùm ignitis forcipibus laceratus, ac dein-
 de scorsim in rogo separato flammis injectus. Salomon Hebræus, tot
 miraculis à se visis nihil motus, ex temporali combustione ad ignes
 æternos abiit. Alii tres Christiano ritu baptismum recepere: quo-
 rum duo sequenti mane capite plexi; tertius verò, quòd singula-
 rem inhonationem Sacramenti non commiserit, vitæ gratiam
 consecutus, & ordinem S. Francisci in Berolinensi Monasterio in-
 gressus est. Reliqui judæi omnes proscriptione publicà è toto Mar-
 chionatu Brandenburgico expulsi, ne vel suorum necem vindi-
 care, vel alia id genus crimina consiliis auxiliisque suis confovere
 possent.

Sacrilegiū
 proditur,
 judæi capi-
 untur.
*Trithem.
 l. 2. Chron.
 Hirs.*

Rei gravis-
 simè puni-
 untur; &
 omnes Ju-
 dæi pro-
 scribuntur
 ex Marchia
 Brandebur-
 gica.
*Trithem.
 & Surius
 loc. cit.*

Annus Christi 1511.

JULII II. Pontificis 8. & 9.
 MAXIMILIANI I. Imper. 18. & 19.
 ERICI Episcopi Paderborn. 3.

JULIUS Papa, vir inquietus & mutabilis, postquam à Cameracen-
 si foedere ad Venetos descivisset, etiam hoc anno Cæsarem &
 Hispania-

Julius Pon-
 tificis frustra
 nititur

Imperatorē Hispanum invitavit, ut iidem pariter, abjecto Cameracensi foedere, sibi ac Venetis sociarent arma in Regem Galliae. Et Hispanus quidem facillimè se in eam partem inclinari passus est, quod maritimas Apuliae urbes retenturus, & investituram Neapolitani Regni à Pontifice accepturus esset. Cæsar autem, cum neque infidum se ostendere vellet Regi Galliae, neque magnum aliquid se à Venetis consecuturum cerneret; invitationem hanc à se rejecit, firmiterque perstitit in Cameracensi foedere, cum Gallis inito. Neque defuit fortuna bello. Nam à Gallis occupata est Mutina, Concordia, Mirandula, & Bononia: à Cæsareis receptum est Cadubrium, Gradisca, totumque forum Julium. Quin & initio sequentis anni exercitus Germano-Gallicus duas insignes victorias ab hoste retulit: unam die 18 Februarii in expugnatione Brixiae sive Bresciae, quæ proditione suorum civium in partes Venetorum ierat: alteram die 11 Aprilis* in conflictu prope Ravennam habito, in quo ex Hispanis Venetorum focis feruntur cecidisse ad novem millia.

Hæc inter in vicinia nostra vitam hoc anno finiit Bernardus Comes de Lippia, Simonis quondam Episcopi nostri germanus frater; vir ut bello strenuus, ita etiam de re Catholica ac diversis Religiosorum domiciliis præclare meritis. Permisit hic Patribus Franciscanis de strictiore Observantia, ut in urbe sua Lemgovien- si Monasterium struerent: restauravit coenobium Virginum in urbe Lipstadiensi: condidit Monasterium Canonorum Regularium S. Augustini in oppido Blombergensi: obiit annorum octoginta duorum senex die 2da Aprilis, & ex Anna Schawenburgica Coniuge sua post se reliquit sex liberos, videlicet Bernardum Colonien- sis Ecclesiae Canonicum, Simonem Comitem successorem suum, & quatuor filias.

Lippiensem post quinque menses in viam æternitatis consecutus est Wilhelmus Comes de Ravensberg, Juliae & Montium Dux, defunctus Düsseldorfii die 6. Septembris. Huic Monachi Altenbergenses insigne elogium tribuunt, vocantque *Monasterii sui * cordialissimum Patrem, in omnibus adversitatibus suis protectorem vigilantissimum, quiq; toto tempore sui regiminis admirabili quadam et propè Divinâ usus prudentiâ, rempublicam suam continuâ pace gubernâ- rit, auxerit, ac defensarit.* Præfuit à morte Patris annis triginta sex, & è Sibylla Brandenburgica uxore sua tantum unicam reliquit filiam Mariam; quæ anno superiore, die primâ Octobris, Joanni III Clivorum Duci conjugata, eidem Juliae ac Montium terras cum comitatu Ravensbergensi in dotem attulit. Corpus ejus, uti vivus jusserat, ad monasterium Altenbergense deportatum, ibi- dem-

démque in Sacello Principum singulari pompâ tumulatum est, ap-
posito hoc epitaphio:

*Anni milleni, quingenteni quasi pleni,
Unius ac deni, rapidi prope flumina Rheni,
Düsseldorf urbe, gemitu tamen haud sine turba,
Septembris mensis die sextâ, Juliacensis
Terra ac Montensis Dominum succiderat ensis
Mortis falcatus WILHELMUM: tempore natus
Qui multum tardo fertur genitore Gerardo,
Ducissâque piâ generosâ Matre Sophiâ etc.*

Ejus Epita-
phium.
apud jon-
gelin. loc.
cit.

De rebus ad nostram Dioecesin pertinentibus nihil aliud ex
veteribus monumentis erudere licuit, quàm hæc duo tantum:
Primum est, quòd hoc anno Ericus Episcopus noster, collectis
Nobilium ac satellitum suorum turmis, in Corbejenſe territorium
involârit; evastatisque tribus * pagis, *Ottberga*, *Godelhemio*, et
Ovenbusio cum abreptis hominum agrestium spoliis in Dioecesin
nostram se receperit. Cur autem id ab eo factum, & quâ inju-
riâ ad hoc audendum provocatus fuerit, nemo veterum scripto-
rum tradidit. Alterum est, quòd idem Episcopus contributio-
nes publicas, annorum præcedentium decursu pro bello Veneto
imperatas taxatasque solvere, pertinaciter detrectârit. Quâ de
causâ etiam in Imperiali Camerâ lis eidem intentata, ac tandem eò
usque perducta est, ut & ipse, & ambæ Dioeceses ejus, propter
hujusmodi recusationem, in poenam Banni seu minoris * & mayo-
ris proscriptionis incidisse declarati fuerint. Sed hanc maculam,
quâcunque demum ex causâ ortam, sequenti anno in comitiis
colonienſibus iterum absterſit, uti videbitur suo loco.

Ericus Epi-
scopus Pa-
derborn.
hostiliter
invadit a-
gros Corbe-
jentes.

* *Erbenius*
in *Chron.*

Huxar. a-
pud Panll.

Recusavit
solvere

contribu-
tiones im-

peratas pro
bello Vene-

to, ideoque
multatur

poenâ Ban-
ni.

Ex *Literis*
Archiv.

Osnabrug.
* *germani-*

oe, die
acht und

oberacht.

Annus Christi 1512.

JULII II. Pontificis 9. & 10.

MAXIMILIANI I. Imper. 19. & 20.

ERICI Episcopi Paderborn. 4.

Annus hic admodum celebris & illustris fuit à comi-
tiis, Augustæ Trevirorum habitis, inchoatisque
die 11. Aprilis, in festo Paschatis. Præter Maxi-
milianum Imperatorem convenerunt illuc è præ-
cipuis Imperii Principibus, Uriel Archiepiscopus
Moguntinus, Richardus Archiepiscopus Trevirensis, Philippus
Archiepiscopus Colonienſis, Ludovicus Elector Palatinus cum
suo fratre Friderico, Georgius Episcopus Bambergensis, Wilhel-
mus

Maximilia-
nus Impera-
tor celebra

comitia
Treviris,

magnâ
Principum

frequentiâ.
Trish. 10. 2.

chron. hirs.
Brower. in

Ann. Trev.

mus Episcopus Argentinensis, Hugo Episcopus Tullensis, Fridericus Marchio Brandenburgensis cum suo Filio Casimiro, Udalricus Dux Würtembergensis, Ericus Dux Brunsvicensis, Joannes Comes Palatinus in Spanheim, Christophorus Marchio Badensis cum Ernesto & Philippo filiis, Itelius Fridericus Comes de Zollerren, Wilhelmus Comes de Fürstenberg, Ludovicus Comes Nassovio-Saërburgensis, & alii Comites viginti sex. His accedebant Legati & Oratores, Ludovici Regis Galliae, Henrici Regis Angliae, Sigismundi Regis Poloniae, Joannis Regis Navarrae, Friderici Electoris Saxoniae, Joachimi Electoris Brandenburgici, Wilhelmi Ducis Bavariae, Joannis Ducis Clivensis, Alexandri Ducis Bippontini, Wilhelmi Hassiae Landgravii, aliorumque plurium Episcoporum ac Principum, quorum nomina hic sigillatim recensere, nimis prolixum foret.

Ejus jussu
ibidem
quaeritur &
invenitur
toga Christi,
& multae
aliae reliquiae
sacrae.
*puta ab
anno 1218.
*Tribem.
& Brewer.
loc. cit.

*fuit Discipulus
S. Petri Apostoli.

Ad videndam
togam Domini
confluit ingens
multitudo hominum;
& cum
iis simul intrat
in urbem
lues contagiosa.
Auctores
videm.

Cum verò tardiùs advenirent antè dicti Principes & Legati, Cæsarem cupido subiit videndi togam Christi Domini, quam audierat, ibidem in Cathedrali templo sub ara maxima custodiri, neque ab annis *propè trecentis ostensam esse. Itaque feriâ quartâ infra diem solennem Paschatis altare majus præsente Cæsare *apertum est, inventæque sub eo tres arculæ. Una ad cornu dexterum, ex ebore & peregrino ligno scitissimè concinnata, quaesitumque thesaurum continens, cum hac inscriptione: *Hæc est insignis togæ Domini et Salvatoris nostri JESU Christi*: insigne donum S. Helenæ Imperatricis, quæ togam hanc ex itinere Hierosolymitano Treviros adduxisse creditur. Altera ad cornu sinistrum exhibebat reliquias varias, de veste B. MARIE Virginis, de fasciculis Christi infantis, de sepulchro & columna Domini, de S. Paulo Apostolo, aliisque Sanctis ac Martyribus. Tertia, in medio altaris posita, continebat corpus S. Materni *Trevirensis Episcopi, cum argenteo nummo, cui inscripta erant hæc verba: *sanctus Maternus*.

Rei novitas, rumore cognita, excivit illico multorum absentium desideria. Quorum petitioni concedi debuit, ut sacratissima Toga Domini ostenderetur publicè; eamque in rem constitueretur dies tertia Maji, quâ S. Crucis inventionem anniversariâ recordatione colit Ecclesia. Ex ea die thesaurus iste nobilissimus in Cathedrali templo primùm ostensus est Principibus congregatis, deinde & aliis hominibus per plures dies & hebdomadas: dicique non potest, quàm innumera multitudo populi, tam insuetæ exhibitionis ac devotionis causâ, Treviros confluerit. Cum iis tamen (id quod æstivo tempore in tanta hominum constipatione facillimè fit) simul in urbem ingressa est contagiosa lues; quæ &

Cæ.

Cæsarem Principesque compulit, comitia jam incepta solvere, & ea Coloniam ad salubriorem aërem transferre. Ex itinere paululum declinavit Cæsar ad Monasterium Epternacense in Ducatu Luxemburgico; ubi ad reliquias Divi Sebastiani, pestiferorum patroni, devotissime obtulit ingentem cereum * *trecentarum et sexaginta librarum*, qui etiamnum ibidem visitur. Diameter istius cerei complectitur pedem unum, altitudo verò pedes duodecim; insistitque basi lignæ, cui inscripta sunt hæc verba: *Hunc cereum, CCCXXIII librarum, anno Domini MDXII. Epternaci in Imperiali Monasterio S. Willibrordi, S. Sebastiano in persona dicavit Maximilianus Romanorum Imperator.*

Epternaco (ut opinor) discessum est Coloniam Agrippinam, adaperienda ibidem comitia, Treviris advocata. In ius Regnum Germaniæ divisum in decem circulos: recessum ab inito foedere Gallico, Cæsari & suis noxio: repudiata auctoritas Pisani conciliabuli, anno superiore contra Pontificem convocati: missus ad Romanam Curiam Matthæus Episcopus Gurcensis, ut ibidem tractaret pacem cum Pontifice; quæ &, exclusis Venetis, cum Imperatore inita, & Romæ die 25 Novembris in Ecclesia S. MARIE de populo solenniter promulgata est. Denique & inter Imperatorem, Hispanum, & Henricum VIII Angliæ Regem, novum belli foedus eâ lege percussum fuit, ut omnes uno impetu in Gallum irent, ejusdemque vires & arrogantiam coercerent. Quo auditomiles * Gallicus, dum ab omni parte se derelictum cerneret, Italiam ferè totam quantocyus deferere; & Mediolanensem Ducatum Maximiliano Sfortiæ, Ludovici Ducis in Gallicano carcere defuncti filio, rursus permittere coactus est.

In iisdem comitiis Colonienfibus hujus anni, Ericus Episcopus noster demissè ad Cæsarem venit; præsentèque pecuniâ numeravit eidem omnes contributiones, præcedentium annorum decursu pro bello Veneto imperatas, & nondum persolutas: humilimè simul orans, ut Cæsarea Majestas excusationem à se prætentam admittere; poenâsque omnes, à se suisque Dioecesium incurfas, clementissime tollere ac relaxare velit. Id quod etiam in iisdem comitiis factum & impetratum esse, declarant publicæ ejusdem Imperatoris * tabulæ, Erico traditæ, quarum finis est: *Datum in nostra et sacri Imperii civitate Colonia, die vicesimâ primâ mensis Augusti, Anno à Nativitate Christi millesimo quingentesimo duodecimo; Regnorum nostrorum, Romani vicesimo septimo, et Hungarici vicesimo tertio.* Multum verò ad eam Cæsaris benevolentiam experientiam contulere Papales literæ, Kalendis Maji ex urbe Romana

Atque ideo comitia transferuntur Colon.

antiores

idem.

* Bolland. 10. 2. St. Januarii, in appendice pag. 1134, & seq.

Cæsar in itinere Epternacum veniens, offert ingentē cereum, librarum 364 In comitiis Colonienfibus imperium divi dicitur in 10 circulos, & alia multa utiliter fiunt.

Trithem. l. 2. chron. Hist. Chytrani l. 6. Saxon.

Scrius in comment.

Palat. & alii Galli Italiâ deferunt, &

coguntur Mediolanensem Ducatum relinquere Maximiliano Sfortiæ.

* Palat. in Aq. Austr. pag. 238, n. 150.

Ericus Episcopus & ejus Dioeceses absolventur à poena Banni Imperialis, commendante Julio Pontifice.

* ex arch. Cath. Eccl.

* data Osnabrug.

*Ex literis
archiv.
Paderb.
Ericus Epi
scopus Pa-
derborn.
curat im-
primi novū
Breviarium
Paderbor-
nense.

*datae; per quas Ericus Episcopus, omniāque ad ejus causam per-
tinentia, Maximiliano Cæsari magnopere commendata fuerant.

Ceterum & hoc anno suprā dictus Præsul singularem suū lau-
dem promeritus est accuratā ordinatione officii ecclesiastici. Au-
diērat ille pridem sub initium Episcopatūs aditi, Horas Canonicas
à quibusdam Clericis nostræ Diocesis recitari ex quibusdam lace-
ris mutilisque chartis, indēque fieri, ut ex seepius non modò plu-
rimū detruncantur; sed etiam in una eadēque Ecclesia à diver-
sis Clericis diversimode ac difformiter persolvantur ex defectu Bre-
viarii Diocesani. Itaque ut huic ordinationi confusionique suc-
curreret; pro Episcopali sollicitudine sua novum Breviarium ex-
cudi jussit cum hoc titulo: *Breviarium Diocesis Paderburnensis, sumptibus Reverendi in Christo Patris et Domini, D. ERICI, Osnabrugensis et Paderburnensis Ecclesiarum Episcopi, de communi Capituli sui Venerabilis Ecclesie Paderburnensis consensu noviter exaratum, ab omnibus Clericis Beneficiatis in Diocesi Paderburnensi inviolabiliter observandum.* Simulque sub poena excommunicationis districtè sanxit, ut, quā primū novus ille Horarum Canonicarum liber è prelo venerit, omnes illum quantocyus emere, atque ad suos usus com-
parare studeant. Edictum Episcopale, hac de re editum* ac pro-
mulgatum, itā sonat:

*Edictum
hoc inser-
tum est isti
Breviario
sub initium.

Ericus, Dei et Apostolica sedis gratiā Ecclesie Paderburnensis et Osnaburgensis Episcopus, Dux Brunsvicensis etc. Dilectis nobis in Chri-
sto Clericis universis nostræ Paderburnensis Diocesis salutem in Domino
sempiternam. Quoniam omnia, in hoc transitorio seculo agenda, con-
fusē et indeterminatē aguntur, si sinē debito peraguntur ordine: profectō
juxta sanctorum Patrum instituta, ac sanctæ et Catholicæ Romanæ Eccle-
siae ordinationem, in Divinis Horis Canonicis dicendis et legendis non so-
lū devotionem et attentionem; sed etiam debitū ordinem, secundū
temporum varietatem et diversitatem Sanctorum sub gravibus peccatis
Clericis oportere observare præcipitur. Sanē, sicuti ad nostram veridi-
cam pervenit notitiā (quod dolenter audivimus) sunt nonnulli Clerici
dictæ nostræ Diocesis, qui enormiter syncopando legunt Horas Canonicas:
alii, unius etiam oppidi, et unius etiam Parochialis Ecclesie Clerici, dif-
formiter et differenter persolvunt hujusmodi Divinum officium: alii ex
chartulis defectuosiss et truncatis dicere Deo Canonicas non verentur Ho-
ras. Cū itaque ex debito nostri officii et Pastoralis dignitatis nobis in-
cumbat, quod saluti animarum nostrorum subditorum, maxime Clerico-
rum, pro posse nostro diligentius intendamus; vestigiis felicitis recordatio-
nis quondam Domini Bernardi Episcopi, dum viveret, dictæ Paderbur-
nensis Ecclesie, nostri prædecessoris, inherentes. visum est nobis necessa-
rium, ut defectibus illis in præfata nostra Diocesi opportunē et salubriter
occur-

occurramus. Et ut uniformitas et aequalitas in Divinis officiis et Floris Canonice legendis et dicendis in prefata nostra Diœcesi existat; et ut illa tam in precipuis solemnitatibus et Sanctorum festivitibus, quàm feriabilibus diebus, decentiùs et honorificentius per anni circulum observetur: de consilio et assensu dilectorum nobis in Christo, Decani, Archidiaconorum, et Canonorum ejusdem Ecclesiæ nostræ Paderburnensis, ordinamus, statuimus, et districtiùs sub excommunicationis et anathematis pœna precipimus et mandamus, ut unusquisque Clericorum secularium sæpe dictæ nostræ Diœcesis, infra unius mensis spatium post præsentium Synodalem publicationem, et postquam beneficium aliquod Ecclesiasticum consecutus, vel ad sacros Ordines promotus fuerit; proximè sequens Breviarium, nostris impensis impressum, pro uniformi debita observantia, in dicta nostra Diœcesi aequaliter tenenda et habenda, sibi comparare et emere studeat et procuret: et secundùm illud, et ordinationem in eo annotatam, per anni decursum tam circa festa mobilia, quàm Sanctorum festa pro qualitatibus temporum occurrentia, in horis Canonice dicendis, legendis, et persolvendis se regat, nisi propter varietatem temporum, in futuris Synodis, circa aliqua festa aliter fuerit ordinatum et statutum. Nolumus tamen per hujusmodi ordinationem et statutum, nostræ Majoris et aliarum Collegiatarum Ecclesiarum ejusdem nostræ Diœcesis Prælatos, Canonicos, et Clericos, quibus in hoc deferimus, ad prælibata Breviaria comparanda, aut secundùm ea Horas Canonice legendum, cantandum, aut dicendum, aliquatenus fore adstrictos: cùm in illis Ecclesiis, ex bonarum mentium et fidelium ordinationibus, nonnulla reperiantur festa statuta, extra ordinem prædictum per anni decursum servari solita. Datum Anno Domini millesimo quingentesimo duodecimo, die quidem tertiâ mensis Januarii, nostri Officialatus Curia nostræ Paderburnensis sub sigillo majori, quo ad hæc in præsentiarum utimur.

Annus Christi 1513.

JULII II. Pontificis	10.
LEONIS X. Pontificis	1.
MAXIMILIANI I. Imper.	20. & 21.
ERICI Episcopi Paderborn.	5.

Postquam Imperator sub anni prioris exitum pepigisset pacem cum Pontifice, rursus Veneti in societatem armorum cœunt cum Rege Galliarum: unde huic spes nova rediit ad Ducatum Mediolanensem, à Maximiliano Sfortia jam infideri tenerique coeptum. Itaque rursus viginti Gallorum millia in Italiam abire iussa: primaque eorum im-

Rex Galliarum
novo fœdere cum Venetis inito, remittit suos in Italiam.
Spond. his
n. 5.
Palat. in A.
quib. Austr.

*Galli in-
genti clade
cœduntur
ab Helvetis
in Italia.
*Surius ad
hunc annũ.
Spond. &
Palat. loc.
cit.*

pressio facta est in urbem Novariam, ubi Sfortia cum quatuor Helvetorum millibus agebat in præsidio. Obsessis addebant animos novæ Helvetorum copię propediem adfuturæ: ideoque ad omnes obsidentium terriculationes tam erant imperterriti, ut, ubi moenia tormentis fracta jam patefcerent, cum opprobrio suos hostes ad assultum invitârint, sola quædam detrita lintea murorum hiatui prætexentes. Quo viso Galli, murum subire veriti, ad plura stadia recesserunt; atque ita viam dederunt Helvetis in propinquo exspectantibus, ut aliquot suorum millia in urbem intromitterent. Et hi deinde uno impetu in hostium castra* prorumpentes, brevi tempore celeberrimam ab iis victoriam retulere, cæsis ex parte Gallorum decem & ampliùs eorum millibus, ex parte autem Helvetorum mille trecentis tantum. Peractâ clade, quæ teste Spondano contigit die 6. Junii, Helveti cum Cæsareis & Hispanis in unum belli corpus conjuncti: Galli Italiâ ferè totâ rursus exacti: Veneti multis urbibus exuti, itaque territi, ut vix Patavium Tarvisiumque à foederatorum armis tutari potuerint.

Julius II.
Papa mori-
tur, cui suc-
cedit Leo X.
*Spondan.
Trith. in
chron. hirs.*

At priusquam ille Gallorum exercitus in Italiam se infudisset, Julius Papa fatali necessitate à ciendis bellis desistere didicit, utpote extinctus Romæ die vicesimâ primâ Februarii, multasque molitiones & consilia militaria suo secum sepulchro contumulans. Successit in ejus locum Joannes de Medices, electus die 11. Martii, dictusque postmodum Leo decimus. Is, ubi Cardinales conciliabuli Pisani affeclas, eorumque fautorem Galliæ Regem, à vinculo anathematis absolvisset; nihil industriæ prætermisit, ut Cæsarem inter ac Venetos concordiam pacemque restauraret. Sed,

Veneti ma-
gnâ clade
sternuntur
ab Hispanis
& Cæsareis
prope Vi-
centiam.
*Spondan.
n. 11. hic.
Surius &
Trith. ad
hunc annũ.
Palat. in
Aq. Austr.*

cum hi, superbis Gallorum pollicitationibus deliniti, consiliis omnibus aurem occluderent, nisi eâ pace Vicentiam ac Veronam, urbes à Cæsare captas reciperent; utrimque bellum ardore maximo resumptum est. Quanquam id non sinè magno Venetorum infortunio. Nam eorum exercitus paulò post, die septimâ Octobris, novo atrocissimoque prælio ab Hispanis & Cæsareis ita obtritus est prope Vicentiam, ut occisis eorum quinque vel novem millibus (prout Scriptores inter se variant) tota castra cum signis, impedimentis, pulvere, tormentisque militaribus in Cæsareanorum potestatem venerint.

Seditio gra-
vissima Ci-
vium Colo-
nienfium
contra Ma-
gistratum
urbicum.

Longè foedior his bellis erat atrocissima seditio civium, quæ sub initium hujus anni consurrexit Coloniae Agrippinæ. Murmuraverunt hîc aliqui Cives, urbem suam premi nimis pecuniarum exactionibus, easque non converti in usus publicos; sed in privata quorundam Senatorum commoda. Ea res cum facilè inveniret aurem fidemque multitudinis; irritata plebs pridie trium Regum

Regum infano motu concurrat ad Prætorium, ibidem clamans & vociferans: *ubi sunt nequissimi isti, qui tam immodicis pecuniis nos emungunt? veniant ocyus; et nobis omnium, tam acceptorum, quam expensorum, rationem reddant!* Conſternati Senatores jubent illico, duos ex ordine ſuo in apertum progredi, qui lenioribus verbis plebem demulceant; promittantque, operam ſe daturus, ut eorum votis ac deſiderio ſatiſſiat. His auditis paululum conquievit & abſceſſit populus. At altero die, qui erat Ss. trium Regum, furore novo concurrat iterum ad Prætorium. Cùmque ibidem comperiſſet, Senatorum plures populari ferociâ terriſos ad curiam non veniſſe; continuò cœpit eos in alicujus culpæ ſuſpicionem trahere: inde in omnes urbis plateas ruere, concurrere domos, viſitare cubicula, perquirere omnes domorum angulos; & quotquot Senatorum Conſulũve domi reperit, in cuſtodiam deturbare. Ex his in foro *ſœnario, die decimâ Januarii, caput enſe abſectum eſt Theodoro de **Epſ** / die duodecimâ Joanni de Berchem, die decimâ tertiâ duobus Conſulibus Joanni **von Reide** & Joanni Oldendorpio, die decimâ quintâ tribus aliis Senatoriæ dignitatis viris, Petro **Rott** / Franciſco **von der Linden** / & Bernardo **Eyſ**. Præter hos, teſte Chytræo, alii ſex inferioris ordinis in furcam acti, alii ab urbe proſcripti exiliòque perpetuo mulctati ſunt, judicio planè tumultuario, & exemplo tam ſœdo ac barbaro, ut vel ipſorum Thracum aut Scytharum truculentiam ſuperet. Plures aliæ, ſed non adeò præcipites ac ſanguinariæ ſeditiones, eodem ferè tempore coortæ ſunt in aliis Germaniæ civitatibus, puta Aquisgrani, Noveſii, Antenaci, Spiræ, Wormatiæ; Ratiſbonæ, Brunsvici, & alibi. Unde vides, quàm periculofus eo tempore dominatus fuerit multarum urbium: utpote in quibus plebs, & civium plebejorum vulgus, plerumque magis imperitabat Senatoribus, quàm Conſules & Senatores civibus. Ex hoc autem præpoſtero dominandi modo, cheu! quàm execrandæ confuſiones, haud multò poſt, per univerſam penè Germaniam conſecutæ ſunt? Certè, quòd inaudita priùs Lutheri & Calvinii dogmata ferè in omnes Germaniæ urbes tam repentino diluvio diſfuſa fuerint; id nulli alteri cauſæ adſcribi poteſt, quàm turbulento plebis dominatui, quæ abjectâ Episcoporum ac Magiſtratum ſuorum auctoritate, ſequioris Evangelii præcones in eccleſiarum parochialium cathedras violentis manibus intromiſit.

De rebus noſtræ Dioceſis nihil hoc anno ex literis antiquis proditum, quàm quòd *Breviarium Paderbornenſe*, juffu Erici Anſtiſtis noſtri excudi cœptum, hoc anno tandem è Lipſienſi prelo in lucem venerit, uti monſtrant hæc verba in fine ejusdem addita:

*Surius in
comment.
Trith. l. 2.
chron. hirs.
Chytræus
ad hunc
annum.
Chron.
Tremou.
ms.*

**furioſa
cædes Con-
ſulum &
Senatorum.
Auſtores
iidem.*

*Plures aliæ
ſeditiones
Civium in
aliis urbib?
Auſtores
iidem.*

*Breviarium
Paderbor-
nenſe, ab
Erico Epi-
ſcopo edi-
juffum hoc
anno perfi-
citur.*

**nunc* dita : *Impressum* *Liptzick per Melchiorum Lotterum Anno Domini
Leipzīg. MDXIII. In præfatione hujus Breviarii præmisit Episcopus uti-
 lissimam instructionem pro quovis Clerico; pulcherrimèque do-
 cet, quomodo ad Horarum Canoniarum recitationem accedere,
 seseque ad eam comparare debeat: *Omnis Beneficiatus*, inquit, *ani-*
mum suum ad debite orandum præparet, varias cogitationes prorsus ab-
jiciat, inter orandum colloquia, risus, et jocos non admisceat, canibus
bestiisque ceteris non intendat, locum devotioni aptum eligat et omni im-
pedimento vacuum. Non gratiâ humanæ laudis accedat; sed rectâ et bo-
nâ intentione, in Dei laudem, officii satisfactionem, meriti augmentum,
et benefactorum suffragium singulariter intentus. Initiando denique se
signo sanctæ crucis muniat, orationem Dominicam cum salutatione An-
gelica præmittat, ut ei Divina gratia, quo mens in Dei laudem devotius
elevetur, et obsequium creatori acceptabilius reddatur, assistat. Legen-
da igitur sunt Horæ canonicæ intellectualiter cum cordis attentione, affe-
ctualiter cum mentis devotione, integraliter cum distincta oris expressione,
venerabiliter cum reverenti gestu corporis et animæ, congruenter locis et
horis statutis. Psallentibus, inquit S. Bernardus, Angeli sancti admis-
ceri dignantur. Ea propter eorum debemus attendere præsentiam, cum
stamus ad orandum aut psallendum, et stare cum omni reverentia, et his
crebrius intendere versibus:

Cum Domino psalles, psallendo tu tria serves:

Dirige cor sursum, profer bene, respice sensum.

Tunc orantur Horæ, cum corde leguntur et ore.

Ericus Epi-
 scopus in
 orandis
 Horis erat
 admodum
 assiduus.

Non dubito, quin Ericus Episcopus etiam ipsemet in decur-
 su Officii diurni talem se exhibuerit, quales alios nostræ Dioecesis
 Clericos in hoc orandi genere inveniri voluit. Qui enim alios
 fructuosè adhortari, atque ad bonum aliquod accendere cupit;
 necesse est, ut semetipsum prius ad hoc bonum incitet, & aliis
 præclaro exemplo præeat. Certè manuscriptum Osnabrugense
 Chronicon apertè asserit, Ericum ab exordio sui Episcopatus in
 recitandis Horis fuisse perassiduum; solitumque, eas quotidie cum
 duobus Aulæ Capellanis legere. An autem & ultimis vitæ annis
 devotum illud orandi studium pari sedulitate & industriâ conti-
 nuârit; non ausim pro certo dicere: cum antedictum Osnabru-
 gense Chronicon eodem in loco addat, eum denique, à Philippo
 Hassiæ Landgravio seductum, languidiùs orâsse; veletiam quan-
 doque penitus à peragendo Horarum Canoniarum penso desti-
 tisse.

Ernestus
 Archiepi-
 scopus Mag-
 deburgen-
 sis & Ad-

Obiit & hoc anno, die Mercurii tertiâ Augusti, Ernestus Ar-
 chiepiscopus Magdeburgensis, & Ecclesiæ Halberstadiensis Ad-
 ministrator, Ernesti quondam Saxonæ Ducis & Electoris filius.

De

De ejus laudibus multa reperiuntur in ambarum Dioecesium fastis, ministrator Halberstad. moritur. ex quibus duopotissimum excerpere volui. Primum est, quod in utraque Dioecesi nunquam à suis subditis *pecuniariam præstationem exegerit, nisi in primo regiminis ingressu; neque tunc à singulis capitibus in recognitionem signumque subjectionis postulaverit plus, quam unum, ut appellabant, nummum Schreckenbergi. Alterum est, quod colonos & rusticos nunquam onerari voluerit *servitiis vecturisque extraordinariis. Atque ideo, cum prope Halam *Saxonie inchoasset arcem Mauritzburgensem, audissetque postea, se absente multos rusticos à Præfecto Gebingensteiniano ad convehendos lapides & ligna compulsos fuisse; jussit illum vocari ad se, verbisque severissimis eum ita adortus est: *Quis imperavit tibi, ut me absente subditos meos astringeres ad infecta servitia? nolo maculam hanc aspergi meo nomini! vade protinus, colonos illos convoca, pretium omne vecturarum iisdem solve usque ad extremum assem: et certus esto, structuram hanc meo solius sumptu; non autem subditorum meorum sudore vel sanguine staturam esse.* Pari modo etiam peracto consummatoque ædificio *dixisse fertur: *Si scirem, in ædificium hoc vel tenuem obolum à meis subditis collatum esse, vel aliquid servitii et laboris præstitum, pro quo non fuerit repensa merces laboranti debita; mallet illud suscipere, quam ejusmodi notam meo nomini iniustam ferre.* Sepultus est Magdeburgi in æde Cathedrali: & successorem in utroque Episcopatu habuit Albertum Brandenburgicum, Joachimi I. Electoris fratrem; qui & anno sequente ad septemviralem dignitatem venit in Ecclesia Moguntina.

Chytraus l. 6. saxon. ad hunc ann. & alii *Chron. Halberstad. ms. *idem chron. ms. *Hall in Sachsen.

*Libellus germanicus, describens Cathedr. Ecclesiam Magdeb. Successit Magdeburgi & Halberstadii Albertus Brandenburgicus.

Annus Christi 1514.

LEONIS X. Pontificis 1. & 2.
MAXIMILIANI I. Imper. 21. & 22.
ERICI Episc. Paderborn. 6.

Septimus hic annus erat belli Veneti: sed rursus admodum infelix Venetis. Nam initio noctis inter undecimam ac duodecimam Januarii, Venetiis in frequentissima urbis regione consurrexit feralis flamma: quæ adjuvante ventorum inclementia, dextrorsum ac sinistrorsum tam insolito furore ac velocitate sæviit, ut intra paucas horas innumeræ ædes ac Basilicæ in cineres ac favillas irerint. Neque hinc finis fuisset malo, per totam noctem continuato, nisi Andreas Gritus, primariæ Nobilitatis vir, initio sequentis diei cum ingenti fabrorum & operariorum turba advolasset; mandassetque domos

Gravissimum incendium Venetiis. Palat. in Aq. Austr. Surius in comment. Jovius l. 12 Histor. & alii.

Veneti à
Cæsareis
cæduntur
prope Mu-
ranum.

*Palat. in
Aq. Austr.
pag. 252.

mos omnes, quæ ardentibus propinquæ erant, festinato labore in terram detrahi. Jacturam hanc brevi consecuta est eorundem Venetorum clades bellica. Obsederant illi Muranum oppidum, haud procul à Venetiis in insula situm, quod in fine superioris anni à Cæsareis interceptum erat. Repulsi sæpius cum ingenti suorum detrimento, parabant abscessum: sed eventu improspero. Dum enim reductis impedimentis ad suas naves classémque vicinam se reciperent; inopinatò vident eam propter aquæ & maris refluxum *in sicco stare. Quo animadverso, Cæsareus miles magno impetu ex oppido erupit, fugitivos invasit, in classem irruit, occupatisque Venetorum triremibus, non pauca signa tormentaque militaria in prædam abstulit.

Henricus
VIII. Ang-
liæ Rex re-
cedit à tæ-
dere Cæsa-
reo & His-
panico.

*Surius ad
hunc ann.
Spondan.
& alii.
*Palat. in
Aq. Austr.
pag. 252. n.
179.

Hisce casibus fatigati quieverunt hoc anno Veneti. Neque etiam Cæsar singulare aliquid egisse visus est adversus ipsos: tum quia ei plus animorum erat ad prosequenda bella, quàm pecuniarum ad conducendos alendosque milites: tum quia consilia belli vertebant se per mortem Annæ Francorum Reginæ, die 9. Januarii è vivis evocatæ. Hac enim occasione Henricus VIII. Angliæ Rex ab Hispano Cæsareoque fœdere abstractus est, Ludovico Galliarum Rege *Mariam sororem ejus in thori sociam expetente. Et nuptiæ quidem die 9. Octobris peractæ sunt Abbavillæ in Picardia; sed magno sponsi jam veterascentis malo: nam, ut ait *Palatius, *dum novæ nuptiæ amoribus* (quæ tantum octodecim annorum puella erat) *præter ætatis et infirmæ valetudinis rationem plusculum indulgeret*, febris corripitur, & in ipso ingressu anni sequentis, die 1. Januarii, celeriore fato uxori simul & rebus humanis valedicit.

Uriel Ar-
chiepiscop⁹
Moguntin⁹
moriatur:
cui succedit
Albertus
Brandebur-
gicus.
*Serar. l. 5
rerum Mo-
gunt.

*Trish. 10.
2. Chron.
Hirs. ad
ann. 1513.

Interim & hoc anno ex Imperii Principibus decessit Uriel Archiepiscopus Moguntinus & nostræ Dioecesis Metropolitā; quem alii tertiā, alii undecimā, alii verò *nonā Februarii* (prout in ejus epitaphio legitur) huic seculo subtractum volunt. In hujus locum, die 9. Martii, unanimi Canonorum suffragio postulatus est *Albertus Brandenburgicus, ejusdem Ecclesiæ Canonicus; quem & anno superiore ad Magdeburgensem & Halberstadiensem insulam pervenisse diximus. Virum hunc ad eam dignitatem quasi fictum factumque fuisse, non falsò dixerim. Erat enim singularis amator statûs Clericalis: cujus incensissimo desiderio per quadragesimam anni superioris (priusquam ad ulla infulas postulatus esset) Presbyterium suscepit, atque in octava Paschatis *Berolini publicè ac solenniter Missam decantavit, nondum expleto ætatis anno vicesimo tertio. Exinde singulis diebus in capella, ab ejus fratre Joachimo I. præparata, cum aliis octo sacerdotibus Divinum offi-

*officiū devotissimè peregerat, usque dum ad sacras infulas ad-
motus esset, uti refert Joannes Trithemius, in aula Brandenbur-
genſi cum primis notus. *Trithem.
ibidem.

Triste rursus, & vel ipsis barbaris execrandum facinus hoc anno vidit Westphalia in Conrado Comite Tecklenburgico. Is enim, ut ante diem regeret, præposterâ dominandi libidine inflammatus, Ottonem patrem suum nefariè trussit in carcerem. Quade recūm acerbissimè quererentur boni omnes; ejusdem Conradi Soror, Comiti Bronckhorstiano nupta, Procerum vicinorum aulas pientissimè imploravit, ut captivo patri repentinum auxilium ferrent. Convenerunt igitur Monasteriensis & Paderbornensis Episcopi, simulque Comites Oldenburgensis, Lippiensis, Ritbergensis, & Schawenburgensis, hominēque impium in suo castro Tecklenburgico minis & armis ita presserunt, ut Ottonem patrem è vinculis relaxare, & gubernationi pristinæ restituere compulſus fuerit. Neque tamen id erat primum impietatis exemplum in hac familia. Nam & idem hic Otto Comes paulò antè Nicolaum fratrem, & idem ille Nicolaus ante annos non multos Nicolaum patrem in vinculis attinuerat.

Prodiit & aliud hoc anno scelus hominum, longo tempore in latrociniiis aliisque horrendis flagitiis versatorum. Præcipui ipsorum duces fuere tres fratres Westphali, in oppido Lunensi geniti. Quorum unus, cum in homicidio prope Hammonam factō comprehenderetur, sinè mora factus est, multa alia hujusmodi homicidia à se suisque duobus fratribus communi studio perpetrata esse: quin & incestuosos coitus cum propria matre ab iisdem habitos; & si quas alias mulieres in abstrusioribus locis corripuerint, easdem violenter à se vitiatas, & peracto scelere jugulatas. His enuntiatis, etiam alii duo fratres in diversis Westphaliæ partibus comprehensi. Primusque eorum, qui triginta quatuor homicidia confessus fuerat, Hammonæ quadrifariam dissectus est: alter, qui septuaginta quinque cædes perpetraverat, Paderbornæ apud nos; ac tertius, qui similiter non parvam hominum multitudinem trucidarat, apud Unnam in comitatu Marcano gravissimis suppliciis facinorum suorum poenas exsolvit. Idem & alios quosdam Lünenſes oppidanos, flagitiorum suorum socios, prodidēre; qui similiter prope Unnam oppidum feriâ secundâ post Dominicam in albis crurifragio plexi, ac deinde in rotam acti sunt. Nullusque ex numero eorum fuit, qui non quinque, vel septem, vel etiam viginti quatuor homicidia commisisset; uti per bacillos, ex rotis eorundem pendulos, commonstratum esse, refert Westhovius. Potissimum verò scelerata hæc latronum societas desævierat

Otto Comes Tecklenburgic⁹ à Conrado filio suo conjicitur in vincula. Chytræus ad hunc annum. Hamelmann in appendice Chron. Osabr. pag. 643.

Sed iterum è vinculis eripitur à vicinis Episcopis.

Auctores iidem.

Detecta etiam societas quorundam latronum, qui diu plurimos occiderunt in Marcano comitatu Westphaliæ. Chron. Tremon. msf.

*Westhov. in Chron. Tremon. msf.

vierat in viatores exteros, peregrinis ex urbibus adventantes : eaque
**diversorū* res multis annis occulta mansit, quod ab iis hominum occisorum
inter Lü- corpora prope villam seu diversorium (cui nomen **Birkenbaum*)
nam & in profundum puteum coniecta essent.
Hammonā,

Annus Christi 1515.

LEONIS X. Pontificis 2. & 3.

MAXIMILIANI I. Imper, 22. & 23.

ERICI Episcopi Paderborn. 7.

Ludovicus

XII Rex

Galliarum

moritur

Kalendis

Januarii.

Succedit

Franciscus I.

Palat. in

Aq. Austr.

Spondan. &

Syrins.

Hic, reno-

vato cum

Venetis

foedere, in Ita-

liam profi-

cilcitur ad

recuperan-

dum Me-

diolan.

Auctores

iidem.

Chytraus ad

hunc annū.

**Salutia*

urbis Italia

in Pedemon-

tio, vulgo

Saluzzo.

Helvetos

pro Sfortia

pugnantes

feliciter ex-

dit, & Me-

diolanensē

Ducatum

recuperat.

Auctores

iidem.

Langius in

Chron. Ci-

tiz.

Kalendis Januarii bellicosam animam exhalavit Ludo-
 vicus XII. Galliarum Rex : & quia prole masculâ de-
 stitutus erat ; Franciscus I, Comes Engolismensis,
 proximioris cognationis titulo ad coronam evocatus
 est, unctusque Remis die vicesimâ quintâ Januarii. Is, ut erat
 avidissimus recipiendi Ducatus Mediolanensis, in primo statim re-
 giminis aditu renovavit armorum foedus cum Venetis ; ac deinde
 per æstatem hujus anni cum ingenti exercitu properavit in Italiam.
 Prima belli auspicia dependebant à felici transgressu Alpium. Nam
 in harum introitu miles Helvetus ita occupârat omnes viarum an-
 gustias, ut vix ulla penetrandi spes videretur affulgere. At Fran-
 ciscus, nihil istis obstaculis territus, inimicorum suorum consilia
 novo prorsus consilio fregit ; omnemque exercitum suum, tam
 equestrem quàm pedestrem, unâ cum tormentis bellicis deduxit
 per altissimos asperrimosque scopulos etiam solo aspectu horridos :
 labore quidem immenso difficillimoque ; sed tamen hostibus omni-
 no insciis, neque prius hunc descensum advertentibus, donec
 omnis miles in aperta **salutiarum* devenisset. Indè rectâ Medio-
 lanum progrediens, nobilissimam, ab Helvetis Maximiliani Du-
 cis adjutoribus, victoriam reportavit. Initium conflictus fuit Idi-
 bus Septembris, quando Helveti duabus ante vesperum horis Gal-
 licanum exercitum adorti sunt : pugnatumque in multam noctem
 pertinacissimis utrimque animis, donec propter immodicas tene-
 bras aliquantisper conquiescere necessum fuerit. Mansêre tamen
 in armis omnes : & ipse Rex, ut erat indutus apparatu martio,
 somnum in arena cepit reclinato ad bellicum tormentum corpore.
 Altero mane, nimirum die 14 Septembris, albescente coelo novis
 animis resumpta est pugna : in eâque tandem Helveti, propter
 allapsa Venetorum auxilia, campo cedere coacti sunt, amissis ex
 parte sua quindecim millibus ; reliquis autem diffugientibus ac dis-
 persis. Finito prælio Franciscus Rex Mediolanum victor ingressus
 est ;

est; brevique post etiam arx huic urbi adlita cum toto Mediolanensi Ducatu in potestatem Gallorum rediit, Maximiliano Duce capto & in Franciam deportato: ubi & finem vivendi fecit.

Cæsar hoc rerum statu novis amicitiiis Austriacam Domum firmaturus, Sigismundum Poloniæ, ejusque fratrem Vladislauum Hungariæ ac Bohemiæ Regem, humanissime invitavit Viennam Austriæ. Quod cum illi pari humanitate condixissent, Cæsar iis processit obviam haud procul à Vienna; ibidemque in aperto campo tres illi Reges sese invicem jucundissime complexi sunt, dicente Cæsare: *hæc dies, quam fecit Dominus!* & Sigismundo respondente: *Faxit Deus, hunc nostrum *congressum Christianæ Reipublicæ salutarem esse!* Institutâ dein brevi hilarique venatione, pernoctatum est in vicinis arcibus. Alterâ verò die, quæ erat decima septima Julii, solennis Regum ingressus in urbem Viennensem habitus, universâ multitudo civium cum omni Clero, Magistratu, & Academiæ proceribus, in occursum hospitum effusâ. Pom-pam hujus introductionis ex parte Cæsaris adauxerunt Matthæus Episcopus Gurcensis, Coadjutor Salisburgensis, & S. R. E. Cardinalis, inter Hispanum Anglicumque Legatos medius, Christophorus Archiepiscopus Bremensis, Joannes Episcopus Ratisbonensis, Wiguleus Episcopus Passaviensis, Christophorus Episcopus Labacensis, Bertholdus Episcopus Chiemenis, Guilielmus & Ludovicus Baviaræ Duces, Casimirus Marchio Brandenburgicus, Albertus Dux Mecklenburgicus, Udalricus Dux Würtembergicus, multique illustres Imperii Comites, præstantissimo ornatu fulgidi. Nec minori ferè pompâ se ostentârunt duo Reges advenæ. Nam ex parte Sigismundi Poloniæ Regis in urbem comitati sunt Matthias Episcopus Vladislaviensis, Joannes Episcopus Posnaniensis, Petrus Episcopus Premisliensis, unâ cum Palatino Sendomiriensi, Lublinensi, Vilnensi, & aliis magni nominis: ex parte autem Vladislai, Hungariæ ac Bohemiæ Regis, Thomas Cardinalis & Archiepiscopus Strigonienis, Hungariæ Primas, Gregorius Archiepiscopus Colociensis, Georgius Episcopus Quinque-Ecclesiensis, Ladislaus Episcopus Vacienis, Michaël Episcopus Bosnensis; &, quod omnium caput est, Ludovicus & Anna, Vladislai Regis egregia Soboles. Exinde sequenti triduo Cæsarem inter & Reges consultatum est de rebus Regni: conventumque primò, ut inter eos maneat ætèrnis & nunquam dissolubilis amicitia: deinde ut in hujus amicitie confirmationem Anna, Regis Vladislai Filia, desponsetur Ferdinando Archiduci, Maximiliani Imperatoris ex filio Philippo nepoti; & vicissim Ludovicus, ejusdem Vladislai filius, desponsetur Mariæ Archiduci,

Congressus Maximiliani Imperatoris, Sigismundi Poloniæ, & Vladislai Hungariæ Regis prope Viennâ.

Cuspinian^o in Diario istius congressus. Palat. in Aq. Austr. Langius in Chron. Cist.

Chytræus & alii. *Palatinus loc. cit. Cæsar cum duobus Regibus magno splendore Viennam ingreditur. Cuspinian. in Diario hujus congressus ap. Frecher. to. 2 rer. germanic.

Ludovicus Regis Hungariæ filius despondetur Mariæ Austriacæ: & Anna Regis Hungariæ filia despondetur Ferdinando Austriaco.

Cuspinian. loc. cit. Surius in commentis.

ejus-

eiusdem Imperatoris ex filio Philippo nepti. Quibus utrimque stabilitis, reliqui dies usque in mensem Augustum venationibus, ludis, & oblectationibus dati sunt; ac tandem conjunctissimi Reges non minori, quàm quo venerant, honore rursus dimissi.

Philippus
Archiep.
Colonien-
sis moritur:
cui succedit
Hermannus
de Wieda.

Sarins in
comment.
Græopol.
in Catal.
Arch. Col.
*Græopol.
loc. cit.

Eodem anno è vicinorum nobis Antistitum numero defunctus est Philippus Archiepiscopus Colonienſis, vir insigni prudentiâ & humanitate præditus. Luculentum utriusque hujus virtutis exemplum inter alia dedit, quando comperit, non paucos è Nobilitate patria sibi clanculum inimicos esse. Tunc enim eosdem illos humanissimè invitavit ad convivium; interque geniales epulas, veluti per jocum, interrogavit eos: *Quot proditores habuerit? Christus inter suos?* Respondentibus autem illis: *unum duntaxat, nempe Judam Iscariotben*: singulari comitate reposuisse fertur: *at ego tot penè proditores habeo, quot convivias.* Atque hoc dicto, cum adhuc pergeret amicè ac hilariter cum iisdem agere, ità animos convivarum ad se rapuit, ut infida ipsorum consilia humanitate magis quàm severitate disturbaverit. Successorem in Episcopatu nactus est Hermannum de Weda, qui & postea anno 1532 Paderbornæ apud nos ad cathedram Episcopalem venit. Initia ejus in utroque loco fuerunt bona. Sed, quia minùs literatus & in quæstionibus fidei neutiquam versatus erat; à Martino Bucero, Apostatâ Dominicano, tandem seductus est, & initia bona fine pessimo corripuit, quemadmodum suo loco referetur.

Theodoricus à Mo-
nasterio,
qui & aliàs
Theodoricus de Os-
nabrugo
dictus est,
ex ordine S.
Francisci
de strict.
Observ.
cum fama
sanctitatis
moritur
Lovanii.

Annal. Or-
dinis mss.
Vita ejus à
Raisius edita
*Raisius in
ejus vita.
monumen-
ta Provin-
cialia istius
Ordinis.

Longè beatiori morte Westphaliâ hoc anno illustravit Venerandæ memoriæ vir, Theodoricus Cœlde ex ordine S. Francisci strictioris Observantiæ, natione Westphalus, hoc anno sanctissimè defunctus in Conventu Lovaniensi, die undecimâ Decembris. Virum hunc aliquando à loco natali patris, qui origine Osnabrugensis erat, appellârunt cum Trithemio Theodoricum ab Osnabrugo; aliquando autem & multò soepius à loco natali proprio Theodoricum à Monasterio: nam in hac urbe domicilium fixerant parentes ejus, ibidemque pariter jure civico donati erant. Id quod cum in monumentis Provincialibus ejusdem ordinis clarissimè annotatum, sed à quibusdam recentioribus ignoratum fuerit; diversitate nominum decepti, unum eundemque Theodoricum in duas personas divisere. Literarum Philosophicarum causâ à parentibus suis missus erat Coloniam Agrippinam. Ubi postquam præclarissimè in studiis profecisset, aggregare se primò cœpit ad Ordinem *Eremitarum S. Augustini: inde verò non multò post, severioris vitæ desiderio, amplexus est Ordinem S. Francisci de strictiore Observantia, quem id temporis religiosæ pietatis & virtutum studia maximopere commendabant. Et verò hujusmodi

mu-

mutationem Deo placitam, atque ex ejus voluntate vel impulsu susceptam fuisse, eventus docuit. Nam ex eo tempore tam eximium verbi Divini præconem effecere Superi; ut, cum totum ferè Belgium concionando & catechizando peragraret, ubique admirabilis doctrinæ & sanctitatis vestigia post se relinqueret. Hunc in finem addiderat illi Deus non modo singularem in dicendo gratiam; sed etiam in agendo vim & energiam, de qua ^{*Trithemius,} cum eo vivens, ita loquitur: *Theodoricus de Osenbrück* (alias de ^{viris illu-} Münster) *Ordinis Fratrum Minorum Coloniensis* ^{*hac pro-} *Provincia*, ^{vincia eo-} *vir est* ^{tempore} *in Divinis scripturis exercitatum habens ingenium, declamator sermo-* ^{complete-} *rum popularium famosissimus: cujus vitam omnes, qui eum noverunt, sanctam et religiosissimam prædicant. In sermonibus enim faciendis ad* ^{batur Bel-} *populum tantâ gratiâ divinitus illustratur, tantâ facundiâ loquitur, tantâ denique compunctione et dulcedine auditores suos afficit, ut simi-* ^{gium.} *lem inter Germanos habuerit neminem. Unde et per totam provin-* *ciam generalis prædicator constitutus est.* Multa hac de re, uti etiam de illius ardentissimo animarum zelo, aliisque virtutibus, quibus cum admiratione omnium excelluit, scribi possent, sed ^{Spiritus} his omissis, hîc solum adjungo ea, quæ ad Spiritum ejus ^{ejus Pro-} *Propheticum*, rerumque arcanarum notitiam pertinent. Cum Ant- ^{pheticus.} *verpiæ* ^{*circa an-} *Guardianum* ageret; inde ad oppidum Hochstraten ^{nus 1509.} *se* ^{*Raisius in} *ductus, in curru publico Virginem offendit Catharinam nomine:* ^{vita Patris} *quæ, ut erat adhuc recens alteri promissa & coccineo indumento fulgens, identidem respiciebat anxia, ne pretiosus ille vestium suarum nitor ab excusso è rotis luto aspersione caperet. Huic* ^{Theodoricus,} *Theodoricus* ^{*Raisius in} *dicebat ore fatidico: desine, mea filia! desine vestimen-* ^{vita} *ti hujus nimiam custodiam gerere! non diu amplius uteris illo; sed assu-* ^{mea} *mes aliud indumenti genus, de quo nondum cogitas. Ut dixit, ita fa-* ^{illam,} *ctum. Accidit post breve tempus, ut ejusdem Catharinæ soror Hochstraten in oppido ingrederetur Monasterium S. Claræ. In quo actu religioso cum Theodericus nuptialem illi concionem diceret, spirituali verborum pondere adeo commota est Catharina; ut abdicato protinus mortali sponso, religiosam vitam conjugio antetulerit, & in eodem Hochstraten Monasterio ætatem reliquam Christo Domino consecravit. Alio tempore invitatus à viro Nobili, aliâque & alia fercula in mensam afferri ^{*Raisius in} *videns: Quan-* ^{ejus vita} *ta, inquiebat, hîc est ciborum abundantia? et, cheu! quanta apud alios* ^{de, inquiebat,} *corundem penuria? Ausimne petere abs te, mi Domine! ut ex eis mit-* ^{ad plateam} *tatur aliquid ad hominem, occultâ inopiâ pressum? Annuente Domi-* ^{*die schrei-} *no, præceptum aliquid congestumque in unam lancem cooper-* ^{ux stras-} *tam linteo, quam Theodoricus famulo domestico tradens: va-* ^{illam,} *de, inquiebat, ad plateam* ^{*scriniariam,} *et cibum hunc infer in domum**

Mortem
suam eodē
die, quo
obit, præ-
dixit publi-
cē in con-
cione.
*Raisius in
ejus vita.
Annales
Provincia.*

Ossa ejus
elevata as-
servantur
in valetudi-
natio cer-
nobii Lo-
vanienſis.
*Raisius in
ejus vita.*

Ferdinandus
Hispaniarum
Rex mori-
tur, & hæ-
redem
ſceptri de-
claravit Ca-
rolum Au-
ſtriacum.

illam, in quam a volabit linteum à vento raptum. Paret famulus: ab-
ripitur à vento linteum, detruditurque in domum civis, commu-
ni hominum opinione divitis. Eam verò cum intrare non aude-
ret famulus, continuo scutellam cum cibis retulit; edixitque Pa-
tri, domum hanc opulentiorē esse, quā ut hujusmodi cibo-
rum frustula in eandem inferre audeat. Ad quæ verba sanctus vir:
ſcio, ſcio, quam ſit iſta domus: tu modò perge, dictis que meis obſecunda.
Redit igitur ad eam famulus: & ecce? ut primum penitus intro-
greditur, videt omnia plena fame; interque alia duas proles, por-
corum filiquis eſuriem ſui ventris mitigantes. His prodigiis in
vita geſtis acceſſit etiam prodigioſa multumque admiranda mors.
Die undecimā Decembris, quæ illi poſtrema fuit, Lovanii de ſug-
geſtu ſacro edicebat publicē, *depoſitionem tabernaculi ſui velocem
fore.* Dimiſſā concione pergit ad ſacriſtiam templi, præpa-
rat ſe ad offerendum Sacrificium, devotione maximā ad aram fa-
cit: atque, ut erat rigidus communis vitæ ſectator, conſuetā re-
fectionis horā ſimul cum aliis fratribus ad menſam adit. Sub ea
mortem viciniorem ſentiens, iterum ſurgit è triclinio, cubiculum
ſuum repetit, in genua ſupplex devolvitur: dūmque agonem ſu-
um complicatis manibus Deo commendat, eodem penē tempo-
ris momento beatam animam exhalat. Interea poſt ipſum emit-
titur Fratrum aliquis, ut videat, quid agat? quī valeat? quid ei-
dem accidat? ſed jam ſerò nimis. Cum enim cubiculum ipſius
aperit, jam exanimem ac deſunctum reperit, genibus adhuc flexis,
& manibus ad orandum compoſitis. Acta ſunt hæc Lovanii, ubi
ſepultus eſt in choro templi cum hoc epitaphio: *Hic jacet ſepultus
Venerabilis ac devotus Pater, Frater Theodoricus à Monasterio, eximius
Predicator verbi Dei, quondam huius Conventus et aliorum Guardia-
nus.* Oſſa ejus anno 1618. die 12 Septembris * iterum exhumata, &
in ſacello valetudinarii Lovaniensis etiamnum aſſervantur in arca
ligna & elegante.

Annus Christi 1516.

LEONIS X. Pontificis 3. & 4.
MAXIMILIANI I. Imper. 23. & 24.
ERICI Episcopi Paderborn. 8.

Ub initium hujus anni, die xxiii. Januarii decessit
Ferdinandus cognomento *Catholicus*, Hispaniarum
Rex potentissimus: hæredemque ſceptri decla-
ravit Carolum Austriacum, ex ejusdem filia Joanna
geni-

genitum, qui paulò antè*provinciarum Belgicarum gubernationem aggressus erat. Hic, ut pacificè transiret in Hispaniam, neque interim à Gallis turbaturum aliquid vereri posset in Belgio Regnòque Neapolitano; sinè mora cum Francisco I. Galliarum Rege novum pacis & amicitiae foedus ineundum censuit: id quod etiam Augusto mense praesentis anni per utriusque partis Legatos Novioduni percussum firmatumque est. Nec multò post etiam Caesar in favorem Caroli nepotis eidem foederi se adjunxit: & quia Gallus Veronam repetebat pro Venetis belli praeteriti sociis; etiam urbem hanc eà lege reddidit, ut pro illius restitutione intra semestrispatium à Gallis Venetisque solverentur sibi ducenta aureorum millia. Quo peracto Verona ad Venetos rediit, ac demum finis bello Veneto impositus est.

Major difficultas erat eidem Carolo in tuenda interim; dum abesset, Frisia. Provinciam hanc jam ab anno 1498 legitimè obtinuerat Albertus Saxo, & post eum Georgius filius. Jamque omnes ferè urbes & oppida subjecerant se juri Saxonis, exceptà urbe Grôninganâ; quæ eidem diu restitit, ac tandem anno 1514, cum à Georgii Saxonis exercitu* vehementissimè premeretur, à Carolo Geldro auxilium petiit. Is, ut erat homo turbidus & in omnes rapiendi occasiones intentissimus, repentè cum exercitu numerofo advolat, Saxones ab obsidione Groningensi rejicit, urbem intrat, juramentum fidelitatis accipit, occupatâque Snecâ, Slotâ, Bolswerdâ, & aliis oppidis, universam Frisiam occidentalem suæ potestati submittere nititur. Irritatus hac injuriâ Saxo, ut hosti hostem potentiorē objiceret, initio sequentis* anni recepit se ad Carolum Austriacum, Belgii totius Dominum; acceptisque ducentis aureorum millibus jus omne, quod in Frisiam occidentalem habuit, in eundem transtulit. Submisere se protinus novo Principi munitiones urbésque illæ, quæ hucusque in Saxonis obsequio manserant, ac præcipuè Harlinga, Franickera, & Leowardia: reliquæ verò contra jus fâsque retinebantur ab invasore Geldro. Et hic, eà Saxonis renuntiatione flocci habitâ, etiam hoc anno* ausus est, non solum in mari Austrio Hollandorum naves deprædari; verum etiam in Frisia urbes illas, quas Carolus Austriacus occupârat, obsidione admotâ cingere. Tum verò Carolus, nihil ampliùs morandum ratus, misit illico Florentium Isselsteinium cum navali classe & quindecim armatorum millibus; quos inter non pauci Belgarum Proceres, novo Principi virtutem fidemque suam probaturi. Cum his Florentius processit primò in classem Geldricam; eaque disjectâ, omnium piratarum ac prædonum colla, quotquot eorum* comprehendere poterat,

Spondan.
Chytraus &
alii passim.
*nistrum

anno 1514.

mense Janio
ut scribis

Siffidus
Peirs.

Hic foedus
init cum
Rege Gal-
liæ.

Spond. Pa-
lar. Chytraus

Cui foederi
dum acced-

dit Caesar,
finis impo-

nitur bello
Veneto.

Auctores
idem.

Frisia de-
pulso Gel-

dro, magnâ
ex parte se

submittit
Carolo Bel-

garum
Principi.

*Chytraus
l. 7. Saxon.

Snoyus Rer.
Barav. l. 13.

& alii.

*anni 1515.

Chytraus &
Snoyus loc.

cis.

*anno 1516.

Chytraus &
Snoyus loc.

cis.

*Auctores
idem.

terat, laqueis infamibus inferi, & sparsim ad maris littora suspendi fecit. Inde verò terrestri Marte in Geldrum prodiens, Franiceram ac Leowardiam ab obsidione diuturna liberat, hostili exercitu ad primos Belgarum aspectus diffugiente. Solutionem hujus obsidii propediem futuri subsecuta est deditio Doccomii, Worcomii, Stáveræ, Hindelópæ, Bolswerdæ, multorumque militum, qui à fugitivo Geldrorum exercitu Bolswerdam se receperant.

Ericus Episcopus Paderborn, & Osnabr. mutua assistentiaæ foedus init cum Ducibus Brunsvicensibus. Ex literis Archivi Cathedr. Eccles. Paderb.

*Tabula hæ sunt germanica, ex quibus hæc pauca latine reddidi.

Inter hos Frisæ motus Westphalia tota gaudebat hætenus optatissimâ ab armis tranquillitate. Quam ut pro se suisque Dioecesibus conservaret Ericus Episcopus noster; hoc anno cum Henrico, Wilhelmo, & Erico Ducibus Brunsvicensibus, mutua defensionis & assistentiæ foedus inît contra hostes, ac terrarum vel Diocesium suarum invasores qualescunque. Tabulæ* publicæ, eâ de re confectæ, adhuc supersunt; earumque initium & finis est, uti sequitur:

NOs Dei gratiâ Ericus Episcopus Osnabrugensis et Paderbornensis, Dux Brunsvicensis: et Nos Henricus junior, Dux Brunsvicensis ac Luneburgensis, pro nobis et nomine Illustrissimorum Principum, Domini Wilhelmi et Domini Erici etiam Ducum Brunsvicensium ac Luneburgensium, fratrum nostrorum, profitemur in his literis publicis coram omnibus hominibus, quòd nos ad omnipotentis Dei laudem, Sacri Romani Imperii honorem, nostrarum Diocesium, Principatum, terrarum, subditorumque incolumitatem, pro pace, concordia, et salute earundem Diocesium, Principatum, terrarum, subditorumque nostrorum, singularem amicitiam, conjunctionem, fœdusque mutuum inierimus: idque in præsens facimus hisce literis, ita ut etc. --- Quòd si et nostrum aliquis improvise marte invaderetur, Officiales et subditi nostri, qui gravatæ vel offensa parti viciniore erunt, non expectatâ illius requisitione statim et incunctanter cum omni armorum et armatorum robore, quantum in ea festinatione colligi poterit, etiam nobis adhuc absentibus in auxilium advolabunt; illumque et ejus ditiones ac subditos tam diu ab injuriis vindicare, eripere, et servare satagent, donec nos ad ulteriorem requisitionem cum reliquo exercitu nostro advenire possimus. ----- Datum Fürstenbergæ, anno post Christum natum millesimo quingentesimo decimo sexto, feriâ sextâ post S. Catharina Virginis.

Fürstenbergam, ubi foedus illud conclusum est, arbitror esse eam, quæ haud procul ab Huxaria supra Visurgim sita est in Ducatu Brunsvicensi; non autem eam, quæ in campo Sintfeldico jacet intrâ Diocesin nostram. Illa enim, cum in Principum amborum finibus constituta sit, magis apta ac idonea erat ad hujusmodi congressum. De cetero jam antè per menses aliquot Ericus Episcopus in Diocesi nostra commoratus fuerat, ibique be-

nefi-

neficientiam non parvam exhibuerat Catharinæ Greven Abbatissæ, totique Monasterio Wurmeleni Virginum Ordinis Cisterciensis. Habuerant illæ quondam pro suis & pagi totius usibus molendinum aliquod in amne *Twista*. Id quidem ante plures annos jam collapsum, & nescio qua de causa, quibusque hominum vel temporum injuriis, hucusque nondum ab iis restauratum fuerat: sed tamen adhuc supererant antiqua rudera, vel certè alia monumenta literaria, quibus ostendi probarique poterat jus antè habitum. Itaque pro eo rursus excitando humillimè supplicant Erico Antistiti nostro. Et ille considerato ipsarum jure, adhibitoque etiam Capituli majoris consensu, benignissimè indulgit earum petitioni: ita tamen, ut id fiat citra omne detrimentum juris molendinarii ad Calenbergense castrum pertinentis; vitæque religiosa, ex præscripto reformationis in eodem coenobio factæ, accuratissimè observetur. Literæ istius concessionis conscriptæ sunt linguâ westphalicâ; earumque, si latinè reddantur, initium & finis est, uti sequitur:

Nos Ericus, Dei gratiâ Episcopus Osnabrugensis et Paderbornensis, Dux Brunsvicensis, notum facimus ac profitemur publicè per has literas, pro nobis et omnibus successoribus nostris in prædicta Paderbornensi Ecclesia, quòd nos cum consilio, scientia, et consensu Reverendorum ac Honorabilium Dominorum, Decani et Capituli nostræ Cathedralis Ecclesiæ Paderbornensis, concesserimus, indulserimus, ac permiserimus etc. --- Datum Anno Domini millesimo quingentesimo decimo sexto, in vigilia Pentecostes.

Biduo post hæc datas, Monasterii Gerdensis Virgines in summas angustias & pericula conjectæ sunt ex funesto incendio Gerdensis urbeculæ. Erumpebat hoc feriâ 2dâ Pentecostes * in domo cujusdam civis: statimque tantâ ferocitate grassatum est per omnes incolarum ædes & horrea, ut intra paucas horas oppidulum illud, excepto Monasterio ac templo, in cineres & favillas totum abièrit.

Monasterio Virginum in Wurmelen Diocet. Paderborn. concedit facultatem resuscitandi molendinum à plurimis annis collapsum ac desolatum. *Littera Monasterii Wurmelen.*

Oppidum Gerdense totum, excepto Monasterio, per incendium destruitur. * *Ex diario mss. Henrici Schröder Abbatis in Marienmünster.*

Annus Christi 1517.

LEONIS X. Pontificis 4. & 5.
MAXIMILIANI I. Imper. 24. & 25.
ERICI Episcopi Paderborn. 9.

Piphaniam Domini Maximilianus Imperator celebravit hoc anno Treviris. Indè non multò post in Belgium profectus est ad Carolum nepotem suum, acturus cum eo de rebus bellicis adversus Geldrum. Accepe-

Caesar in Belgium proficiscitur ad Carolum nepotem suum.

Brower. in ann. Trev. cep erat hic per initia præsentis anni exercitum prædatorium novies mille armatorum hominum; quos maritimo itinere miserat ad infestandam Hollandiam, robore militari vacuum. Illic Me-
dræ dirè denblicum, Alcmariam, aliâque oppida, villas, ac pagos expila-
grassatur in Hollandia. verant; ac deinde magnis onusti spoliis, per Dioecesin Ultrajecti-
Snoyus l. 13 rer. Batav. nam se retraxerant in fines Geldriæ. Ibi rursus novorum spolio-
rum avidi, pedestri itinere se infuderant in vicinas Hollandiæ ter-
ras. Ac tametsi ubicunque locorum immanissimè grassarentur, nullibi tamen asperius debacchati sunt, quàm in oppido Asperensi: idque non alia de causa, quàm quòd ejusdem inquilini contra præ-
dones istos acerrimè se defenderint, ardenti pice, calce, aliisque materiis urentissimis, hominum nequissimorum capita è moeni-
bus perfundentes. Capto igitur devictoque tandem hoc oppido, prædones isti continuò cum ingenti fremitu in omnes plateas ac
**Snoyus l. 13 rer. Batav.* domos ruere, obvios quosque furori suo immolare, sacerdotes ad aram confugientes * interimere, mulieres partui vicinas ferro
Haraus in ann. Brab. perfodere, infantium animas impacto in terram capite ex corpo-
**Auctores iidem.* ribus ejicere, virgines ac viduas infandis libidinibus conspurcare, aliâque id genus agere, quæ Christianus animus cogitare, nedum
Teschema-cher, in ann. Clivia exequi, probrosum duceret. At carò admodum stetit illis hæc fe-
part. 2. pag. m. 305. rocia. Nam paulò post à superveniente Belgarum exercitu pri-
**aliàs Arn-heimium.* mum dispersi; ac deinde partim hoc, partim sequenti anno à di-
Dux Gel- versis Principibus intercepti, meritisque * suppliciis affecti sunt, aliis in furcam actis, aliis infami rotæ impositis, aliis alio poena-
dræ cogi- rum genere nocentem animam evomentibus. Neque hîc rerum
tur pacem à hoc anno gestarum finis. Nam fugato prædonum istorum agmi-
Carolo Au- ne ulteriùs processum est contra Geldrum, neque priùs ab eodem
striaco pe- persequendo destitutum, donec omnis Belgarum exercitus ante Arc-
tere. nacum * staret. Ibi dum arctissimâ obsidione premeretur Gelder,
Snoyus loc. cit. & jam horribili tormentorum fragore quaterentur moenia; tan-
Chytraus l. 7. Saxon. dem ipse desperatis auxiliis extra urbem progredi, pacemque pe-
Carolus Au- tere coactus est: quam etiam, interventu Legati Gallici, eâ lege
striac, Bel- obtinuit, ut acceptis à Carolo Austriaco centum millibus coro-
garum Prin- natorum, ab omni Frisia terrâ marique abstineret.
ceps, in His- Ità Carolus Austriacus, hujusmodi impedimentis ac pericu-
paniam sol- lis liber, tandem hoc anno pridie Nativitatis B. MARIE Virginis
vit, & initio conscendit classem; ventoque tam secundo navigavit in Hispa-
sequentis niam, ut eodem mense, die vicesimâ octavâ Septembris in Bisc-
anni coro- niam, ut eodem mense, die vicesimâ octavâ Septembris in Bisc-
natur His- yam appulsus fuerit. Venientem cum ingenti gaudio susceperunt
Snoyus l. 13 rer. Batav. Hispaniæ totius Proceres: à quibus etiam per initia sequentis an-
Palat. in ni Vallisoletum deductus, regali solio impositus, & Hispaniæ
Aq. Austr. Rex unâ cum Joanna matre sua, defuncti Regis Ferdinandi Filia, salutatus est.

Quis

Quis non putasset, eam rerum Austriacarum & Hispanicarum conjunctionem toti Imperio Germanico maximopere salutarem fore? Præsertim, cum idem Carolus Austriacus etiam biennio post ad coronam Imperii suscipiendam evocatus fuerit? sed eheu! ^{Martinus Lutherus incipit suis doctrinis germaniam turbare.} spem illam optatissimam repente hoc anno rescidit unus desertor Monachus, Martinus Lutherus ex ordine Eremitarum S. Augustini. Erat hic anno 1483 in comitatu Mansfeldiensi prope Islebiam natus egentissimis parentibus, nimirum patre Joanne Euder/ & matre Margaretâ Lindeman; uti fatetur ipsemet hisce * verbis: ^{* 10 2. col. loq. men-} *Ego sum rustici filius de Möer circa Islebiam. Ego natus ex pauperibus parentibus. Pater fuit pauper fossor montium: mater omnia ligna ad rem domesticam necessaria in dorso importavit.* Literas humaniores didicerat * Magdeburgi & Isenaci; philosophicas autem in Academia ^{* Chytræus l. 7. saxon.} Erfurtenfi. Indè se ad ordinem Augustinianum transferens, eruditionem & ingenium suum ita excoluit, ut anno 1512 Sacrosanctæ * Theologiæ Doctor creatus sit Wittenbergæ in Saxonia. Quo ^{* Spondan. & Surius ad hunc annum.} ex loco etiam hoc anno furere, & hæresum suarum perversa dogmata propalare coepit. Occasio autem novarum doctrinarum fuit hæc: Leo Pontifex omnibus Christianis, qui pro bello Turcico pecuniariam opem conferrent, liberales peccatorum indulgentias dederat; iisdemque promulgandis in Germania præfecerat Albertum Archiepiscopum Ecclesiæ Moguntinæ. Hic omissis Augustiniani Ordinis Eremitis, per quos ejusmodi indulgentiæ jam ab annis plurimis promulgari sueverant, ad munus istud assumpsit Joannem Tetzelium ex ordine S. Dominici. Quod cum ægerri- ^{* Spondan. ad hunc annum.} mè ferrent Augustiniani; Joannes Staupitius, ejusdem * Ordinis ^{Langius in Chron. Ci. tiz ad ann. 1513.} Vicarius in Germania, Martinum Lutherum Wittenbergæ doctorem incitat, ut contra novos istos pecuniarum collectores linguam suam calamumque stringeret. Neque deerat materia ad prosequendas hujusmodi cavillationes peridonea. Nam sub illo indulgentiarum prætextu collectores nonnulli quandoque dixerant fecerantque multa præter intentionem Pontificiam, quæ à viris prudentioribus concedi vel approbari nequaquam poterant. Imò Paulus Langius, ex ordine S. Benedicti scriptor coævus, in chronico Citizenfi asserit, Fratrem aliquem ex ejusmodi indulgentiarum prædicatoribus ab obitu suo reliquisse duo millia florenorum aureorum, quæ è solis poenitentium lachrymis non sinè vitio corrasa fuerant. Itaque Lutherus, tam fertili in campo se constitutum videns, primò contra quæstores illos acerrimè detonuit è suggestu sacro. Postea verò, vel ab ipso verborum plausu insolentior factus, nonaginta quinque Theses in lucem edidit: in quibus non modò præcones hujusmodi; sed etiam Pontificem ipsum aggressus

*Spondan.
& Surius
ad hunc
annum.
*Auctores
iisdem, &
alii passim.

aggressus est, ejusque* in concedendis indulgentiis auctoritatem in dubium traxit. Secuta mox ambarum partium concertatio Vulcania. Tetzelius enim, Francofurti ad Oderam, Lutheri theses ut hæreticas comburi fecit, iisdemque centum & sex alias opposuit: contra verò Lutherus* pariter Tetzelianas theses per Academicos Wittenbergenses in conspectu totius urbis igni infauisto tradidit. Ex his autem igniculis, tam improvidè succendi jussis, coortum est immane illud incendium, quod intrà paucos annos Germaniam totam in horrendas bellorum, seditionum, ac tumultuum flammæ egit, uti videbimus alibi.

Capitulum
Osnabru-
gense im-
petrat à
Leone Pa-
pa, ut in po-
sterum ne-
mo ampli-
us ad Cano-
nicatum Ec-
clesiæ Cathedra-
lis admittatur
nisi qui
fuerit ple-
næ nobili-
tatis.

Ex archiv.
Cathedr.
Eccl. Osn.

Interea Collegium Cathedralis Ecclesiæ Osnabrugensis constitit hucusque non solum è personis genere perillustri natis; verum etiam ex aliis viris, Magisterii seu Doctoratus honore conspicuis. Quorum operâ cum se suæque bona ab iniquis appetitoribus defendi non posse crederent ejusdem Ecclesiæ Canonici; adjuvante Erico Episcopo, impetrârunt hoc anno Romæ à Leone X. Pontifice, ut, quemadmodum Paderbornæ, ita etiam Osnaburgi, nemo deinceps ad Capituli Majoris gremium recipere-
tur, nisi qui de Nobili Baronum vel ex utroque parente de militari genere se procreatum esse demonstraret. Pontificium diploma hac de re datum est Romæ die 17. Julii. Et quia simul complectitur multa alia, quæ ad hunc scopum non faciunt, prolixitatis evitandæ gratiâ sufficiet, primariam illius partem hîc adducere.

LEO Episcopus, Servus Servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. *Ad ea, quæ Ecclesiarum, præsertim Cathedralium insignium decorem et utilitatem, nec non personarum earundem commodum et tranquil-
lum statum concernunt, et quibus ipsarum Ecclesiarum honor augetur et
status conservatur, libenter intendimus, et circa illa statuimus et ordina-
mus etc. - - - Quare pro parte modernorum Episcopi ac Decani et
Capituli prædictorum, asserentium dictam Ecclesiam primam omnium Ec-
clesiarum in Saxonia per claræ memoriæ Carolum Magnum Romanorum
Imperatorem sufficienter et copiosè dotatam fuisse, et bona ad eandem
Ecclesiam pertinentia in terris et dominiis diversorum Principum
et Dominorum temporalium sparsim sita esse, ac pro illorum de-
fensione et conservatione assistentiam Nobilium et potentium perne-
cessariam existere, nobis fuit humiliter supplicatum, ut de cetero perpetuis
futuris temporibus nullus, etiam in quacunque facultate graduatus, qua-
rumcunque literarum dictæ Sedis, aut Legatorum vel delegatorum ejus,
seu quacunque aliâ, etiam dictâ ordinariâ, auctoritatibus ad Canonicatus
et Præbendas, ac suprâ dictas et quascunque alias dignitates, personatus,
et officia dictæ Ecclesiæ quomodolibet assumi deberent, statuere et ordinare,
aliasque de super opportunè providere, de benignitate Apostolica dignaremur.*

Nos

Nos igitur modernos, Episcopum, ac Decanum et Capitulum præfatos, ipsiusque Capituli singulares personas à quibusvis excommunicationis, suspensionis, et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, et pœnis, à jure vel ab homine quâvis occasione vel causâ latis, si quibus quomodolibet inmodati existunt, ad effectum præsentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, et absolutos fore censentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, ut de cetero perpetuis futuris temporibus nullus, etiam in quacunque facultate graduatus, quarumcunque literarum dicta Sedis, vel Legatorum aut delegatorum ejus, seu quacunque aliâ, etiam dictâ ordinariâ, auctoritatibus, ad Canonicatus et Præbendas, Dignitates, Personatus, et officia prædicta, quomodolibet admittatur; nec Episcopus et Decanus nunc et pro tempore existentes, ac Capitulum præfati, ad quemcunque recipiendum et admittendum, quarumcunque literarum, etiam quascunque sententias, censuras, et pœnas in se continentium vigore, invito compelli possint, nisi eisdem Episcopo, ac Decano et Capitulo clarissimè constiterit, quod hujusmodi recipiendus sive admittendus de Nobili Baronum, seu ex utroque parente, de militari genere ac de legitimo thoro procreatus, et aliâs statu liber, ac scientiâ, moribus, famâ et honestate præclarus existat: ac ut quacunque collationes et provisiones, ac aliæ dispositiones de Canonicatibus et Præbendis, Dignitatibus, Personatibus, et officiis dictæ Ecclesiæ, etiam per Sedem prædictam aliter pro tempore facta, nullius sint roboris ac momenti, ac præsentibus literis per quascunque literas Apostolicas, quasvis etiam derogatoriâ derogatorias, aliâsque fortiores, efficaciores, et insolitas clausulas, ac irritantia vel alia decreta et declarationes in se continentes, etiam per nos et dictam sedem etiam motu proprio et ex certa scientia, ac de Apostolica potestatis plenitudine pro tempore concessas, nullatenus derogatum existat aut censeatur derogari, nisi earundem præsentium de verbo ad verbum toto inserto tenore, et trinis literis in forma Brevis expediendis, et per intervallum eisdem Episcopo ac Decano et Capitulo intimandis, et tunc demum Episcopi et Decani et Capituli ipsius Ecclesiæ pro tempore existentium expressus ad id consensus accesserit, auctoritate Apostolicâ prædictâ earundem tenore præsentium statuimus et ordinamus, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscunque. Nulli ergò omnino hominum liceat hanc paginam etc. - - Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo decimo septimo, die XVII mensis Julii, Pontificatûs nostri anno quinto.

Ad impetrandum hoc diploma non parùm contulit Erici Antistitis, unâ cum eodem Capitulo supplicantis, auctoritas. Et hic etiam, quia nostræ simul Dioecesi præerat, per æstatem hujus anni Paderbornam venit; ibique desideratam diu concordiam statuit inter Monasterium Bodecense, & vicinæ arcis ac satrapie Wewelsburgensis possessores hypothecarios, Conradum de Brencken,

Ericus Episcopus Paderbornensis. componit lites diuturnas inter Monasterium Bodecense,

& Præfe-
ctos arcis
Wewels-
burgensis.
Ex literis
Cancellaria
Paderb.

*Ex literis
Archivi
Cath. Eccl.
Paderb.

*sunt in
arch. Cath.
Eccl.

*Litera
transactio-
nis in Can-
cellaria Pa-
derb.

*die Tyn-
deler und
Bödeker
Markt.

Simon Co-
mes de Lip-
pia, prole
masculeâ
carens, ab
Erico Epi-
scopo reli-
quisq; sta-
tibus Dice-
cesanis im-
petrat, ut, si

cken, & Bernardum ac Joannem Dominos de Büren: quorum ille diuturno tempore Wewelsburgum obtinuerat usque in annum 1513; hi verò illud post Conradum Brenckium etiam nunc obtinebant. Utraque hæc perillustis familia, ob agrorum silvarumque Wewelsburgensium limites, jam dudum acriter decertaverat cum prædicto Monasterio, ita ut etiam à prædictis Nobilibus ad varias damnorum illationes processum fuerit. Ac tametsi postmodum res ista primò * Colonia, deinde & Romæ in iudicium deducta esset; nihilominus tamen Domini Bürani, maximèque Brenckius, pendente lite, Monasterium hoc novis invasionibus, incendiis, aliisque nocumentis, & pecorum abactionibus, acerbè divexaverant. Intervenit quidem his injuriis Illustrissima vidua Hassiæ Landgravia, à Bòdecensibus implorata; uti constat ex ejusdem literis ad Capitulum nostrum Cathedrale * datis, quarum initium & finis est: *Anna, Dei gratiâ, nata Ducissa Mecklenburgensis, Landgravia Hassiæ, Comitissa Cattimelibocensis, Vidua etc. --- Datum Marpurgi, sabbatho post Lucia anno M.D.XV.* Sed quia in hac lite agebatur simul de juribus bonisque Episcopalibus castri & satrapiae Wewelsburgensis; nihil aliud hujusmodi literis effectum est, quàm quòd Ericus Episcopus noster inter partes litigantes amicabilem compositionem & concordiam tentare conatus fuerit. Neque tentamen istud fortunato successu caruit. Nam inspectis partium ambarum juribus, præmissaque sequenti consultatione, res illa tandem hoc anno ad amicam transactionem * venit; interque alia conventum est, ut pagus Haren, Oisthelmeren, & Westhelmeren, cum omnibus (uti vocant) appertinentiis suis, in posterum esse debeant sub dominio castri Wewelsburgensis: ut Marca Tyn-delensis * & Bòdecensis perpetuò maneat in usu ac dominio solius Monasterii: ut arbuſtum Swaffensis Marcæ dividatur in duas partes æquales, è quibus una pertineat ad castrum Wewelsburgense; altera verò ad Monasterium Bòdecense: aliæque id genus multa, quæ prolixiùs videri possunt in tabulis publicis, eâ de re confectis, & sigillo quadruplici consignatis, *die jovis in sancta hebdomada Pentecostes, Anno Domini millesimo quingentesimo decimo septimo.*

Eodem hoc tempore Simon Comes de Lippia adhuc omni prole destitutus erat; neque ampliùs affulgebat ulla spes, accipien-di hæredis è sua conjuge Walburge Bronckhorstiana. Itaque, ne se defuncto Comitatus Lippiae revolveretur ad Ecclesiam nostram (cui feudi masculini titulo obstrictus est) devotissimè se recepit ad Ericum Antistitem; ab eoque obnixè petiit, ut, si fortè moriturus esset non relictâ prole masculâ, permetteretur sibi pro tali casu, unum è proximioribus consanguineis Lippiaci comitatûs hære-dem

dem dicere. Deliberatum est ea de re cum statibus patriæ. Et hi non modò petitioni Comitis assensum præstitère; verùm etiam (quod longè amplius demirandum est) incredibili facilitate mentis eidem indulserunt, ut, si in linea hæredis proximè nominandi iterum atque iterum ejusmodi casus eveniret, etiam iterum atque iterum postremus Comes è proximioribus consanguineis hæredem ac successorẽ sibi deligere ac nominare posset. Eâ tamen adjunctâ lege, ut feudum hoc nunquam aliter, ac masculinum censeri debeat, juxta antiqua Cæsarum privilegia: item ut nullo tempore deligatur ejusmodi successor, qui sit Imperii Romani Princeps; ne per ejus potentiam gravari & opprimi queat Ecclesia nostra: denique ut alter alteri in bello & aliis dissidiis fidelissimè semper assistat. Visuntur adhuc ea de re prolixæ literæ, quibus præter Episcopum & Capitulum subscripserunt, è nobilitate Joannes Dominus de Büren, Wernerus de Spiegel, Joannes de Stapel, Jodocus Westphalen, Elmerinchusius de Haxthausen, Franciscus de Hörde; ex parte Dioecesanarum urbium, Paderborna, Warburgum, Brackelia, & Borgentrica: finisque literarum est hic: *Datum Anno Domini millesimo quingentesimo decimo septimo, die S. Odelrici Episcopi.*

fortè finè
prole mascula
more-
retur, non
solum ipse
possit suc-
cessorem
nominare
è proximis
cognatis;
sed etiam e-
jus posteri
id possint
per duas vi-
ces.

Ex Archi-
vo Cath.
Eccles. Pad.

Quis non videt, concessionem & pactionem hanc nimis prodigam fuisse, imò & Canonum sacrorum legibus vel maximè adversantem? tantos enim Ecclesiæ fundos, videlicet Lemgoviam, Dethmoldiam, Hornam, Falckenbergam, & Lage, cum suis Satrapiis, in tot generationes lineasque novas extendere, quid aliud esse aut videri potest, quàm aliqua alienationis bonorum Ecclesiasticorum species? At, quia insolitus ille favor solum eâ lege & conditione Simoni Comiti concessus est, si quidem ipse prolem masculam non acciperet: is autem postea è secundo connubio filios & hæredes consecutus fuerit cum bene longa successorum usque adhuc superstitum serie; pactio illa tam ingenti molimine stabilita, rursus casu eventu concidit.

Ceterum & hoc anno, die 11. Septembris *in festo Sanctorum Pro-
ti et Hyacinthi*, turris Ecclesiæ & oppidi nostri Brakelensis funesto incendio periit. Pro qua restauranda Ericus Episcopus anno proximo, *in Dominica Reminiscere*, eidem oppido literas commendatitias dedit ad corroganda piorum hominum subsidia.

Turris Ec-
clesiæ Bra-
kelensis ig-
ne consu-
mitur

Annus Christi 1518.

LEONIS X. Pontificis 5. & 6.
MAXIMILIANI I. Imper. 25. & 26.
ERICI Episcopi Paderborn. 10.

Per

Maximilia-
nus Impe-
rator cele-
brat comi-
tia in urbe
Augustana.
*Brower. in
ann. Trev.
Spondan.
Surius &
alii.*

consultatur
ibidem de
bello con-
tra Turcas.

*Auctores
iidem.*

Palat. in

Aq. Austr.

Udalricus

Huttenus,

orator Sa-

xonis à Lu-

thero con-

citatus, dis-

suadet bel-

lum, & gra-

vissimè in-

vehitur

contra Pon-

tificem.

Palat. in

Aq. Austr.

oratio Hus-

teni apud

Freher. 10.

2. Rer.

Germ.

Consulta-

tio de bello

Turcico

differtur in

alia comitia

Palat. in

Aq. Austr.

Er æstatem hujus anni Maximilianus Imperator Augustæ Vindelicorum aperuit comitia publica, deliberaturus ibidem cum Imperii statibus de bello Turcico, mediisque ad illud exequendum necessariis. Con-
venerunt ea de causa Electores & Principes quàm plurimi, in-
terque alios Albertus Archiepiscopus Moguntinus, Richardus
Archiepiscopus Trevirensis, Hermannus Archiepiscopus Colo-
niensis. Matthæus Episcopus Gurcensis & Coadjutor Salisbur-
gensis, Christophorus Archiepiscopus Bremensis, Georgius Epi-
scopus Bambergensis, Gabriel Episcopus Aichstadiensis, Chri-
stophorus Episcopus Augustanus, Laurentius Episcopus Herbi-
polensis, Joannes Episcopus Ratisbonensis, Ernestus Episcopus
Passaviensis, Henricus Episcopus Razeburgensis, Petrus Episco-
pus Tergestinus, Ludovicus Comes Palatinus Rheni & Elector,
Fridericus Saxonie Dux & Elector, Joachimus Marchio Brande-
burgicus & Elector, Georgius Saxonie Dux, Casimirus Marchio
Brandenburgicus cum duobus fratribus, Joannes Landgravius
Leuchtenbergensis, & plures alii, quos è chartis veteribus non
detexi.

In eo congressu, postquam Imperator & Legatus Pontificius
gravissimam orationem habuere de necessitate belli Ottomannici;
repentè consurrexit Udalricus de Hütten, Friderici Saxonis Ora-
tor: totòque ore & pectore Lutherum spirans, tanta cum vehe-
mentia dissuasit bellum istud, ut uno simul eodémque impetu in
everfionem sedis Pontificiæ classicum fennale caneret. *Evomuntur,*
inquirebat, *Legati quatuor ad nationes Christianas, ut Reges et Princi-*
pes ad expeditionem instigent; ipsi verò pecuniam emulgeant, et prædi-
cent: qui crediderit et decimas solverit, salvus erit! O avaritiam im-
mensam et carentem fundo! Provenit Pontifici ex sua terra vectigal,
quantum nulli Regum Christianorum. Et tamen asinos auro onustos Ro-
mam mittimus, aurum cum plumbo mutamus, negligentias (hem! lapso
calamo) indulgentias passim admittimus! --- Turcam profligare vultis:
laudo propositum. Sed vehementer vereor, ne erretis in nomine. In
Italia querite; non in Asia. Contra Asiaticum quisque nostrorum Re-
gum pro finibus suis defendendis per se satis est. Ad alterum verò do-
mandum totus orbis Christianus non sufficit. --- Hic ubique grassatur, et
sanguinem miserorum sitit etc. Quis non videt hæc & alia complu-
ra, quæ novus iste cerberus in prolixa oratione sua velut Averni
spumam cructavit, fuisse meras calumnias & mendacia, à Lu-
thero ejusque sociis putidissimè conficta? & tamen ea tantum va-
luere apud aliquos Principes à Friderico Saxone concitatos, ut ne-
gotium

gotium expeditionis Turcicae usque in alia comitia differendum fuerit, Maximiliano Imperatore tam iniquis ipsorum tergiversationibus frustra obnitente.

Inter hæc Lutherus à Pontifice Romam accersitus, Friderici Saxonis & aliorum operâ id impetraverat, ut à Legato Pontificio de doctrina sua audiretur in Germania: & quidem in comitiis Augustanis, ubi Legatus Pontificius, Cardinalis Thomas Cajetanus, adhuc agebat cum Cæsare & Principibus. Ab eo pressus impulsusque, ut errorum suorum palinodiam caneret, fateri quidem noluit se errasse; postridie tamen, puta VII. Idus Octobris, in confesso quatuor consiliariorum Cæsaris chartam aliquam suâ manu scriptam Cardinali tradidit, & eidem prælegit in hæc verba: *Ego frater Martinus Luther Ordinis S. Augustini protestor, quod reverear et sequar Sanctam Romanam Ecclesiam in omnibus meis factis et dictis, presentibus, præteritis, et futuris. Si quid mihi excidit, quod contra vel aliter dictum fuit vel fuerit; rogo et volo, id pro non dicto haberi et habere.* Similiter & hoc anno scripsit ad Leonem Pontificem, suâque omnia eidem judicanda submisit hîscè verbis: *Beatissime Pater! prostratum me pedibus Tuae Beatitudinis offero cum omnibus, quæ sum et habeo. Vrvifica, occide! voca, revoca! approba, reproba, ut placuerit! vocem tuam vocem Christi in Te presidentis et loquentis agnoscam.* Sed hæc agebat & scribebat vir nequissimus, ne initio statim videretur ab Ecclesia Catholica defecisse. Atque ideo, cum adhuc acrius urgeretur à Cardinale supra dicto, ut errores hucusque sparsos apertius recantaret; periculi declinandi causâ clanculum se subduxit. Nec multò post ex urbe Wittenbergensi de confessione sua, coram Cardinale & aliis facta, perversè ac subdolè* ita scripsit: *Posteriorem responsionem meam, etsi cum multa re-*

Lutherus
evocatur ad
comitia Au-
gustana: ubi
à Cardinali
Cajetano
pressus,
confitetur
se velle se-
qui doctri-
nam Eccle-
siae Roma-
næ.

Cochlaus
in actis Lu-
theri.
Sarius in
comm. rer.
gest.

Spond. hîc
n. 3. & alii.

Wittenber-
gam redi-
ens, ad er-
rores pristi-
nos rever-
titur.

*apud Cob-
laum in A-
ctis Lube-
ri ad hunc
annum in-
fuit.

*Palat. in
Aq. Austr.
Carol. stem-
gel. in com-
mens. rer.
Auguß.

par. 2. c. 34
florimund.
Remund.
& alii.

Ericus Epi-
scopus Mo-
naster. Lin-

Præter ista religionis dissidia, etiam in Westphalia turbæ quædam excitæ sunt à Nicolao Dynasta Lingensi, Ottonis Comit

L

Teck-

gam occu- Tecklenburgensis fratre. Invaferat hic vias publicas, infestave-
 pat, & Ni- rat itinera, spoliaverat mercatores, maximeque Monasterienses,
 colaum Co- ditioni suæ vicinissimos. Ac tametsi idcirco ab Episcopo Mona-
 mitem pro- steriensi de restitutione spoli compellatus esset, contemptis hu-
 pter depræ- jusmodi monitionibus non solum recusabat ablata reddere; sed
 dationes et- jusmodi monitionibus non solum recusabat ablata reddere; sed
 publicas è et- jusmodi monitionibus non solum recusabat ablata reddere; sed
 Dynastia ejicit. Quare Episcopus, rem experturus, castra locat ad ur-
 chron. Mo- bem Lingam; eaque tandem expugnata, intra breve tempus Dy-
 nast. ms. nastiam totam in suam suæque Dioecesis potestatem redigit. In-
 Chytræus terea Comes, liberorum expers, Joanni Clivorum Duci Lingæ-
 l. 7. Saxon. se Dominium obtulit; id unum ab illo postulans, ut ejusdem auxi-
 Comes eje- lio Lingam reciperet, quam diu in vivis ageret. Lætus eo mu-
 ctus fugit nere Dux continuò scribebat ad Episcopum, simulque minabatur,
 ad Ducem se hostem ipsius fore, nisi Linga quantocyus redderetur Nicolao
 Clivensem, qui frustra Comiti. At Episcopus, ejusmodi minas flocci pendens, intre-
 ab Erico pe- pidè respondit Clivio: *hostem alium à se nesciri, quam Nicolaum Co-*
 tit restitu- mitem: *ab hoc se injuriis appetitum: hunc à se justissimo bello domitum;*
 tionem Dy- et *veluti prædonem publicum dominio suo exutum esse. Id si Dux ulcisci*
 nastiæ, *velit, expectari à se adventum ejus: sibi tam parum formidinis esse ab*
 chron. Mo- *hoste voluntario, ut etiam præfidat, suam Dioecesis filo serico circumdu-*
 nast. ms. *cere; interimque videre, quis filium istud se nolente ausit incidere.* His
 intellectis, paulisper conquievit Clivius. Per Autumnum verò se-
 quentis anni coepit aggredi mercatores Monasterienses, præser-
 tim eos, qui Coloniam nundinandi causâ cornutum pecus dedu-
 cebant: eorumque duos non solum interceptit; verum etiam re-
 bus omnibus exspoliatos, in custodiam & captivitatem traxit. Of-
 fensus eo facto Præsul cogitabat illico parare bellum adversus Cli-
 vium: petebatque in hunc finem à statibus patriæ, ut indulgerent
 sibi, à quolibet subdito per singula capita pauculos duntaxat num-
 mos in hoc bellum exigere. At illi non putarunt operæ pretium fo-
 re, ut parvæ hujus Dynastiæ causâ Dioecesis tota in periculum ca-
 deret: ideoque petitionem istam non solum rejecere; sed etiam as-
 siduis importunisque precibus Episcopum * adegerunt, ut Clivii
 Ducis comminationi cederet, & Nicolao Comiti Lingæ se domi-
 nium restitueret. Fecit igitur, uti volebant; sed animo invitis-
 simo: memorantque passim Annalistæ Monasterienses, ex eo tem-
 pore Episcopum hunc præ dolore vel tædio paulatim ita contabu-
 isse, ut biennio post, nimirum anno 1522. mortalem vitam dese-
 ruerit. Quin & iidem ipsi, qui restitutionem Lingæ tam impo-
 tenter urserant, suo damno didicere postea, quam improvidè &
 imprudenter egerint. Nam anno 1526 ingratus ille Comes
 recessit iterum à Joanne Clivio, seseque contulit in clientelam Ca-
 roli

Clivenfis
 ad sequenti
 capit ali-
 quos mer-
 catores
 Monaster.
 chron. Tre-
 mon. ms.
 chron. Mo-
 nast. ms.

Dynastia
 Lingensis
 anno 1520
 Nicolao re-
 stituitur,
 urgente Ca-
 pitulo &
 statibus pa-
 triæ.
 chron. Mo-
 nast. ms.

* anno 1520

roli Geldrorum * Ducis : qui deinde ex eodem Lingensi oppido Monasteriensem Diocesin pro inquieto ingenio suo non parum divexavit.

*Chron.
Monast.
Pontan. in
bist Geldr.
ad an 1526
Ericus Ep.
noster coms
ponit litem
cum nobi-
libus de
Hörde.
litera Pad.
Confirmat
electionem
Abbatis
Marien-
münster.
Henricus
Abbas in
Diario.

De rebus Diocesis nostræ nihil hoc anno reperitur , quàm quòd Ericus Episcopus noster, *feriâ sextâ post Latare*, in arce Reckenbergen prope Wiedenbrugum composuerit litem , in causa Delbrugenfi habitam cum Nobilibus de Hörde, castri Bokensis possessoribus. Item quòd Henricus Schröder, electus Abbas in Marienmünster , die undecimâ Augusti ab eo confirmatus; & sequenti anno, die vicesimâ Julii, per Suffraganeum ejus Joannem Episcopum Tepehlicensem consecratus fuerit.

Annus Christi 1519.

LEONIS X. Pontificis 6. & 7.

CAROLI V. Imperatoris 1.

ERICI Episc. Paderborn. 11.

Olutis anno superiore comitiis Augustanis, Imperator Maximilianus animi laxandi causâ Aenipontum, & inde post aliquot hebdomadas Kuffsteinium se receperat. Ibi febriculâ parvâ tentatus, jussit illico se deferri Viennam Austriæ. Sed priusquam eò pervenisset, incrementis tam celeribus aucta est morbi vis, ut Welsii in Austria superiore iter inceptum sistere compulsus fuerit. Aliam ergò viam sibi proximè ineundam videns, primùm aliquoties poenitentiae & Eucharistiae Sacramenta devotissimè suscepit: deinde verò, die undecimâ Januarii, etiam oleo sacro juxta ritum Ecclesiæ Catholicæ se inungi petiit. Quo peracto, cum juberet, sibi varias preces, insuperque historiam Dominicæ Passionis usque ad mortem prælegi; inter illa Evangelistæ verba (*Et inclinato capite emisit spiritum*) suum & ipse spiritum pientissimè emisit horâ tertiâ post mediam noctem, die duodecimâ Januarii. Nulla penè virtus erat, quæ in hoc laudatissimo Principe sedem non habuerit. Ut omnem animi tumorem evitaret, mortualem tumbam cum omni supellectile ad sepulturam necessaria * tectissimè secum circumtulit; eamque frequenter inspiciens, inquiebat clanculum intrâ se: *quid te, Maximiliane, dilatas et extendis? quid multa possidens, plura appetis? tot Provinciae, tot Regna, te non capiunt: et tamen erit, ut ca-
piat te locus iste!* zelo fidei & religionis Catholicæ, detestabatur summopere turbulenta Lutheri dogmata: atque ideo pridie suæ mortis, quâ potuit extremâ voce, rogabat adstantes Principes

Maximilia-
nus Impe-
rator hoc
anno mori-
tur die 12.
Januarii.
Palat. in
Aq. Austr.
Joannes
Faber in o-
ratione fu-
nebris apud
Ferber. 10.
2 rev. Ger-
manic.

Ejusdem
virtutes
præclarissi-
mæ.
*Palat. in
Aq. Austr.
Vernalens
in virtuti-
bus domus
Austr. l. 3.
c. 10.

** Vernul. Renuntiate Carolo et Ferdinando nepotibus meis, ut * Majorum suorum
ibid. l. 1. c. 1. vestigiis insistentes, Catholicam religionem adversus novorum dogmatum
Schönleben auctores et sectatores etiam cum vita periculo defendant. Liberalitatem
in diff. de ejus, uti & opum terrenarum despicientiam, commendant exem-
de orig. Do. pla plurima; tum verò maximè hæc illius verba * cedro digna:
mús Austr. hominum custodia mihi demandata est; non opum: quibus, si semel ca-
part. 2. piar, illico è Rege servus futurus sum. Plura de his ac similibus vide-
pag. 148. ri possunt apud Vernulæum, Palatium, & alios non paucos.
* apud Pal. in Aq. austr. pag. 292.*

Vacantem Imperii thronum ambivère protinus duo maximi Reges, Franciscus I Galliarum Rex, & Carolus Hispaniæ Rex, defuncti Imperatoris ex filio nepos. Pro illo stabat Archiepiscopus Trevirensis; pro hoc autem Albertus Cardinalis & Archiepiscopus Moguntinus. Illum commendabat ætatis maturitas, potentiae amplitudo, opum affluentia, Principum Italicorum favor, & Mahometici furoris refrænandi spes. Hunc autem præter ea, quæ in Gallo prædicari poterant, adhuc apertius commendabat sanguis Germanicus, propago Austriaca, Philippi patris jam defuncti egregiæ ad regendum dotes, ac denique in omnium oculis constituta felicitas, quâ Romanum Imperium sub ejus avo Max-

miliano Cæsare gavisum fuerat. Itaque, ut averteretur omne incommodum, quod è suffragiorum diversitate subnasci poterat, Albertus Moguntinus in primo Electorum congressu, die decimâ septimâ Junii intrâ urbem Francofurtensem habito, è diversis veterum exemplis ostendebat, quàm periculosa bella Germaniæ toti metuenda forent, si in electione novi Cæsaris inter se invicem discordes fuerint: ac proinde suaderi à se, ut ante omnia firmissimè sanctissimèque statuunt, non alium Cæsarem se habituros aut proclamaturos esse, nisi qui unanimi omnium consensu electus sit. Id cum ab omnibus maximopere approbatum atque receptum esset, sequenti die processum est ad consultationem alteram. In ea primum Albertus Moguntinus, pro Rege Carolo perorans, inter alia proponebat: *Imperatoriam dignitatem non videri à Gallo alium ob finem appeti, quàm ut eam iterum à Germanis ad Gallos transferat. Id autem illi facillimum fore, si Imperator fiat. Sicut enim adhuc recenter Mediolanensem Ducatum avulsisset ab Imperio; ita cum pariter conaturum esse, ut provincias totius Belgii et alia, quæ Dominus Austria sunt, propter veteres inimicitias vi et armis ad se rapiat. Hæc autem Domo enervatâ vel oppressâ, cogitarent ipsi, quanam umbra libertatis in posterum relinquenda sit penes alios inferiores Germania Principes et Electores?* Silente Moguntino, ceteri Electores post brevem collo-

locationem petiêrunt à Trevirensi, ut & ipse pariter ediceret ea, quæ conceperat & studiosè comparaverat pro Rege Galliarum. At

Trevirensis
perorat pro
Francisco I.

Atille, jam devictus à Moguntino, potissimum adducebat: *quàm florens olim ac fortunatus fuit Imperii Romani status, quando sub Carolo Magno et quibusdam aliis Francorum Imperatoribus Germani et Galli ferè in unam Rempublicam coaluere. Hanc verò atatem auream, hac secula felicissima reduci posse per electionem Francisci Regis. Neque eidem obstare sanctionem Bullæ, ut vocant, aureæ: quippe quæ suo iudicio tantum excludat eos, qui nullam veteris Imperii ditionem possident. Inter hos autem non esse Regem Gallia, utpote regni Arelatensis et Mediolani possessorem. Videbatur hæc oratio, & quidquid in ea roboris erat, jam satis elisum esse per verba Moguntini. Pro majori tamen consultationum facilitate placuit etiam audire Fridericum Saxonem, cognomento sapientem. Respondit ille sinè magnis verborum ambagibus: Dubitari in primis à se non posse, quin electio Galli prohibita sit per Bullam auream; adeoque frustra laborari in hac aliter explicanda. Deinde et illud planum esse, quòd Carolus Hispania Rex verè ac propriè sit Princeps Germanicus, tametsi materno titulo ad Coronam Hispania evocatus fuerit. Denique et sole clariùs versari in oculis omnium, quòd periculosis hisce temporibus necesse sit, ejusmodi Imperatorem circumspicere, qui istius fastigii Majestatem et opibus illustrare, et magnâ potentiâ tueri possit. Talem verò inter modernos Germania Principes alium non occurrere, quàm Carolum Hispania Regem, Austria Archiducem, Belgii totius Ducem. Hæc ubi pro singulari sapientia sua protulerat Saxo, ferè omnium septemvirorum vota in eandem sententiam inclinavit: Ipsèque Trevir eatenus assensum præbuit, ut, etiamsi Gallia Regem Hispano præhaberi cuperet, fateretur tamen, se publicæ quietis causâ ab aliorum votis non esse dissensurum. Subinde adhuc aliqui dies conscribendis, uti vocant, capitulationibus insumpti sunt; atque ita demum, die vicesimâ octavâ Junii, Carolus Hispania Rex Francofurti ad S. Bartholomæum communi omnium suffragio delectus ac proclamatus est.*

Fridericus Saxo censet indubiè standum esse pro Carolo: Auctores iidem.

Qui tandè unanimib⁹ votis eligitur die 28. Junii.

Pridie, quàm ista fierent Francofurti, celeberrima disputatio institui coepit in urbe Lipsia inter Andream Carolstadium Lutheri asseclam, & Joannem Eckium Sacrosanctæ Theologiæ Doctorem ac Professore Ingolstadiensem. Occasionem huic pugnae literariæ dederant annotationes quædam, ab eodem Eckio primis Lutheri propositionibus appositæ, & alicui amico traditæ. Hæc cum incidissent in manus Carolstadii, audacissimis animis ad certamen scholasticum provocavit Eckium, nihil ambigens, facillimum sibi triumphum fore à viro tali, quem Lutherus antea comparaverat *Leoni mortuo*. At alium planè virum in eo reperit, quàm à Luthero depictus fuerat. Nam ab isto *Leone mortuo* in congressibus publicis, de gratia & libero hominis arbitrio habitis, adeò ad-

Carlstadius in urbe Lipsia infelici-ter disputat cum Eckio. Cochleus in actis Lutheri Surius in comment. rer. gest.

mor.

Similiter &
Luther⁹ ibi-
dem vinci-
tur; & fate-
tur, rem
hanc non
esse cœptā
propter De-
um.

Cochlaus
& Surius
loc. cit.

Embser. in
script. con-
tra Luthere-
rum.

*Pichler in
append.
Theologia
& cris literis.
alii ab eo
cit.

morsus ac dejectus est, ut non modò laudem nullam; sed etiam in-
gentem suū confusionem è prædicto certamine reportarit, uti præ-
ter Cochlaeum & alios contestatur Casparus Peucerus, Catholicæ
religionis hostis infensissimus. Neque tamen hîc finis pugnae; de-
bellato enim Carolstadio etiam ipse Lutherus, ut athleta novus, in
arenam prodiit: sed æquè ac magis infelicitè. Nam in ipso sta-
tim literarii congressus limine, cum rogaretur, ut modeste ac re-
ligiosè ageret; prius irā quàm argumentis victus, non sinè maxi-
mo auditorum scandalo exclamavit: *non propter Deum res ista cœpta*
est, nec propter Deum finietur. Per quæ verba quid aliud voluit,
quàm hujusmodi novitates à se procusas esse in nomine atri istius
genii, de quo * alio in loco dixit, *se non nisi Theologum speculati-*
vum fore, si non semper cacodemonem suo collo incubantem gereret. Dein-
tra & in ipso disputationis cursu ita pressus est ab eodem Eckio, ut
fateretur primò, *se non impugnare, nec Christianè à quoquam impu-*
gnari posse primatum et obedientiam Romana Ecclesia. Secundò, cre-
dere se et scire, quòd detur purgatorium; fierique mentionem ejus in sa-
poem. & cris literis. Tertiò, *admitti etiam à se illud Macchab. 2. c. 12. Sancta*
et salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.
Sed in ea confessione coram Eckio facta non diu perstitit homo
versatilis, & modò asserens, modò negans eadem. Nam paulò
post recessit iterum ab hac sententia, similis illi, de quo Horatius
l. 2. satyrâ 7.

- . - *Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis,*
Vixit inaequalis, clavum ut mutaret in horas.

Origo belli
Hildesien-
sis, hoc an-
no habiti.
Chytraus l.
3. Saxon. ad
ann. 1519.
Lezner in
Chron. &
alii.
Nobiles
Domini de
Saelderren,
& Francisc⁹
Episcopus
Mindensis
infestant
Hildesien-
sem Diœ-
cesin anno
præcedente
Chytraus
loc. cit.

Erupit & hoc anno grave bellum Joannis Episcopi Hildesien-
ducibus Saxo-Lawenburgicis, paulò antè concitatum à vasallis ejus.
Nobilibus viris de Salderen. Redemerat ab his Episcopus Præfectu-
ram aut Satrapiam Lawensteinianam, quam iisdem oppignoraverat
prædecessor ejus Bertholdus. Id cum ægerrimè ferrent Salderi,
Præfecturæ istius retinendæ avidi; mense Julio prioris anni cum
prædatoria cohorte in eandem Præfecturam irruerunt: direptis-
que pagis & villis agrestibus, etiam oppidum Lawensteinien-
se in-
jectis per noctem ignibus concremârunt. Nec minore trucu-
lentiâ in Diœcesin Hildesiensem sæviit eorundem Salderorum fautor,
Franciscus Episcopus mindensis, ex domo brunsvicensi, homo ad ga-
leam potius, quàm ad infulam gerendam natus. Præterquam
enim, quòd hujusmodi grassatoribus tutissimum in Diœcesi sua
receptum præstitisset; etiam ipse eodem ferè tempore, quo Lawen-
steinium adorti sunt Salderi, in Præfecturam Artzensen irruit:
frustrâque oppugnato Artzensi castro, circumscitos hinc inde pa-
gos rapinis ac direptionibus miserrimè depopulatus est. His
offen-

offensus Hildesienſis imploſaverat opem Henrici Ducis Luneburgenſis in Zell. Et hic iterum iterumque Mindenſem Episcopum ſtudioſè monuit, ut ab ejuſmodi injuriis abſtineret, & ab iniqua Salderorum factione vel tumultu ſe retraheret. At ille conſanguineorum ſuorum, videlicet Henrici, Erici, & Wilhelmi, Ducum Brunsvicenſium auxilio fretus, non modò admonitiones iſtas non amiſit; verùm etiam in ipſum admonitorem pervicaciſſimè inſurrexit, filiàmque ejus Eliſabetham, Carolo Geldro deſponſatam (cùm in ſponſi amplexum properaret) prope Mindam urbem à fluvii Viſurgis tranſitu prohibere ſtudit. Quare tandem Hildesienſis, nullam concordiaſpem ſuperèſſe videns, ad arma ſe convertit, cum Henrico Luneburgico foedus contrahit, Carolum Geldrum Henrici generum ſibi adjungit, ab Erico fratre ſuo Monasterienſi Episcopo militare ſubſidium poſtulat, denique etiam vicinos Comites, Jodocum de Hoya, Simonem de Lippia, Fredericum de Diepholt, Antonium & Joannem de Schawenburg, omnes Franciſco Mindenſi inſenſiſſimos, & ab eo plurimis injuriis appetitos, contra communem hoſtem in bellum ſociale vocat. Ab his adjutus, exeunte quadageſimâ præſentis anni caſtra movit in Dioceſin Mindenſem, devictâque illius arce primaria, quæ Petershagium dicitur, intrâ breve tempus toto Mindenſi territorio unâ cum urbe Minda potitus eſt. Inde Episcopus & foederati ejus verterunt arma contra Duces Brunsvicenſes, Franciſci jam debellati conſanguineos: nam & illi Salderis aliſque rebellibus in Ducatu ſuo receptum dederant, & Franciſci Mindenſis petulantiam conſiliis & auxiliis confirmârunt. Initio res utrimque geſta eſt ſerè ſolis agrorum finiùmque populationibus: at exiguo cum fructu partium. Dum enim foederati ex uno latere incurrebant in terras Brunsvicenſium; hi viciffim ex alio latere incurrebant in terras Hildesienſes & Luneburgenſes: donec tandem prope Soltoviam in Ducatu Luneburgico ambo exercitus ſibi invicem occurrerunt. Conſlictum hîc die viceſimâ octavâ Junii, certatùmque fortiter ab utraque parte: ſed longè fortiùs à cataphractis Monasterienſibus & equitatu Geldrico. Hi enim acerrimâ impreſſione ità ſe intruſerunt in hoſtiles cuneos, ut iſdem tormenta omnia & eorum uſum eripuerint. His autem ereptis Brunsvicenfium acies quantocyus in fugam acta, & ab Hildesienſibus foederatis ingenti clade proſtrata eſt. Memorantur ex hoſtibus in loco prælii cecidiſſe tria vel quatuor millia. E captivis præcipui fuère duo Duces Ericus & Wilhelmus Brunsvicenfis, duo Comites Wünſtorffius & Regenſteinius, centum & viginti viri Nobiles, interque eos etiam Burchardus de Salderen, belli totius fons & origo: Brunsvic.

Henricus Dux Lüneburgenſis, ab Hildesienſi Episcopo implo-
ratus, mo-
net Min-
denſem, ut
à factione
Salderorū
ſe retrahat.
ſed nihil
efficit.

*Chytræus
loc. cit.*

Joannes E-
piſcopus
Hildesienſ.
contractis
aliorum
Principum
amicitiis &
auxiliis,
hoc anno
invadit &
occupat
Dioceſin
Mindenſe.

*Chytræus
ibid.*

Ann. Hild.
Inde cum
foed. ratis
convertit ſe
contra Du-
ces Brun-
vicenſes,
Franciſci
Mindenſis
conſangu-
ineos & ad-
jutores.

*Auſtores
iidem.*

Brunsvicen-
ſes graviſſi-
mè cœdun-
tur à foede-
ratis Hildes-
ienſibus.

Chytr. l. 8.

*Saxon. ad
ann. 1519.*

Inter alios
capiuntur
Ericus &
Wilhelmus
Duces

Brunsvic.

origo: nec multum abfuit, quin caperetur etiam Henricus Dux, præcipiti fugâ tandem elapsus. Denique & in prædam accepta sunt tormenta bellica viginti quatuor, vasa pulveris nitrati septuaginta, equi militares propè octingenti, currus onusti amplius mille, supellex argentea Ducum, & alia quàm plurima.

Ericus Dux
Brunsvi-
censis li-
bertatem
suam redi-
mit, & Ho-
yano Co-
miti resti-
tuit arces
ante septen-
nium abla-
tas.
*Chytræus
ibidem.*

Exeunte post hæc mense Julio Ericus Brunsvicensis, qui in custodia Henrici Luneburgensis erat, libertatem suam redemit eâ lege, ut præter ingentem pecuniæ summam, detentori suo perfolvendam, Hoyano Comiti restitueret Erenburgum, Barenburgum, & Stoltenaviæ arces, eidem Comiti ante septennium ablatas. De reliquis autem captivis, totòque belli negotio, à vicinis Electoribus exeunte hoc anno constitutum est *primò*, ut novæ armorum induciæ, prioribus jam elapsis, utrimque fierent & servarentur usque ad finem sequentis anni. *2dò*, ut Franciscus Mindensis, auditis ambarum partium querelis, intrâ sextam hebdomadam Episcopatu suo restitueretur. *3tò*, ut Wilhelmus Brunsvicensis, aliique Domini captivi, cautione præstitâ relaxentur; sed elapso induciarum tempore in priorem custodiam redeant, nisi res eorum interea transactæ fuerint. *4tò*, ut Henricus Brunsvicensis Burchardum de Salderen nec receptu nec opibus juvet: ceterarum verò controversiarum causâ, Moguntinus, Saxo, & Brandenburgicus Electores, intrâ tempus induciarum conveniant, & easdem complanare satagant.

**Vide dicta
ad annum
1516.
Ericus Epi-
scopus Pad.
& Osnabr.
hoc anno
mutuæ de-
fensionis
foedus Lip-
stadii inist-
eum pluri-
bus Comi-
tibus.
Litera Eri-
ci Episcopi
de a. 1523.*

Porro Ericus Episcopus noster, etiam si Ducum Brunsvicensium consanguineus, & iisdem foedere* conjunctus fuerit, à bello tamen supra dicto videtur sese penitus retraxisse. Nam eodem hoc anno, *feriâ quintâ post Dominicam Misericordia Domini*, in urbe Lipstadiensi cum diversis Comitibus, etiam iis, qui contra Brunsvicenses Hildesien si Antistiti adhærebant, mutuæ defensionis & assistentiæ tractatum iniit: uti edocemur ex ejusdem Erici literis de anno 1523, in quibus ille tractatus allegatur unâ cum his Dominorum paciscentium & contrahentium nominibus, Philippus Dux Brunsvicensis, Erici Antistitis frater, Wolfgangus Princeps Anhaltinus Ascania Comes, Wilhelmus Comes Hennebergensis, Philippus senior, Philippus medius, pater ac filius, et Philippus junior Comites ci Episcopi Waldecenses, Ewerwinus et Arnoldus cognati Comites in Bentheim et Steinfurt, Simon Comes de Lippia, Jodocus et Joannes Comites Holsatia et Schawenburgi, Otto Comes Rittbergen sis, Conradus Comes Tecklenburgensis, Jodocus, Joannes et Ericus Comites Hoyani, Fridericus Comes Diepholdiensis, Ulrichus Comes de Regenstein et Blanckenburg, Wolfgangus Comes de Gleichen, Gebhardus et Albertus fratres Comites de Mansfelt, Balthasar et Christophorus fratres de Mülingen et Barbey, Hen-

Henricus Senior Dominus de Schlaitz, et Lobenstein, Henricus Reuß de Plawen Dominus de Graitz, et Chranichfelt etc.

Annus Christi 1520.

LEONIS X. Pontificis 7. & 8.

CAROLI V. Imperatoris. 1. & 2.

ERICI Episcopi Paderborn. 12.

Mense Junio Carolus V. Imperator feliciter ex Hispania in Belgium appulsus, maximisque gaudiis ibidem non solum à Ferdinando fratre & Margarethâ amâ gubernatrice; verum etiam ab innumeris Germanicorum Principum urbiumque Legatis exceptus est. Mansit illic trimestri circiter aut paulò amplius; & interea curabantur omnia, ad solennem coronationis pompam necessaria. His autem adornatis, die vicesimâ 2dâ Octobris cum incredibili splendore Aquisgranum venit; posteraque die ibidem in Ecclesia, Caroli Magni sepulchro inclyta, inter lætissimas Procerum populique acclamationes Germaniæ Rex inunctus & consecratus fuit. Modus & forma coronationis ferè nihil singulare habuit ab aliis ejusdem antecessoribus: cetera verò, quæ ad solennem urbis ingressum pertinent, admodum superba erant, & magnifica visu. Horâ post meridiem secundâ, in aperto campo venientem excepere Principes Electores cum omni Clero urbico & innumera populorum turba; peractisque gratulationum officiis, hoc ordine in urbem Regiam deduxerunt. Primus omnium anteequitabat Marchio Brandenburgensis cum triginta equitibus vexilliferis. Insequebantur mox tria millia peditum Germanicorum; & post eos Dux Juliacensis cum quadringentis equitibus gravis armaturæ: qui tamen omnes rectâ per urbem viâ rursus egressi sunt per aliam portam, ut omnia circa urbem loca suis excubiis tutarentur. His è vestigio succedebant equitatus Electoralis, nimirum Saxonicus, Palatinus, Brandenburgicus, Moguntinus, Trevirensis, & Coloniensis: tum deinde Aula Regia cum primaria totius Belgii Nobilitate, auro gemmisque fulgida: postremò equitatus Imperatorius circiter bis mille capitum, cum duodecim tubis tympanisque æneis. Prægresso hoc splendore militari, qui potissimam diei partem absolvebat, consecuta est ingens diversorum Religiosorum Aquisgranensium turba, in suas classes pulcherrimè distributa: postque illos, interjectis iterum duodecim æneatoribus ac tubicinibus, Majoris Ecclesiæ Canonici, complures Divûm reli-

Carolus V.
è Regno
Hispaniæ
veniens, Aquisgrani
coronatur
die 23.
Octobris.
*Palat. in
Aq. Austr.
Hartmannus Maur.
l. de coronat. Caroli V.*

Solemnis
ingressus
Caroli V.
in urbem.
*Palatinus in
Aq. Austr.
Hartmannus Maur.
rus loc. cit.*

M

quias

quias, maximèque S. Caroli Imperatoris caput, & crucem Domini Servatoris nostri præferentes. His autem proximè insistebat Collegium Electorale, nitidissimis in equis confidens, & novum Imperatorem in medio suū complectens: nimirum primo loco Trevirensis, cui à dextris adequitabat Elector Palatinus, & à sinistris Legatus Electoris Brandenburgici: tum Udalricus de Papenheim, loco ægrotantis Friderici Saxonis evaginatū gladium ante Majestatem Cæsaream vibrans: mox Imperator argenteo vestitu rutilans, deinde Moguntinus & Colonienſis Electores, postremo loco Legatus Regis Bohemiæ, velut septimi Electoris. Infra hos verò sequebantur tres Cardinales, nimirum Guilielmus Croyus Cardinalis & Archiepiscopus Toletanus, Matthæus Langius Cardinalis & Archiepiscopus Salisburgensis, Matthæus Schinnerus Cardinalis & Episcopus Sedunensis, aliique Regum, Principum, urbiūque præcipuarum Legati. Denique totam hanc introductionis & ingressūs pompam conclusere duo millia Cæsareorum equitum, quorum singulæ turmae diverso colore vestium disgregatæ, atque ad omnem splendorem compositæ erant.

Aquisgrano

Cæsar pro-

pediem ab-

ſceſſit Co-

loniam, ubi

primò indi-

xit comitia

Wormati-

ensis ad ini-

gium ſe-

quentis an-

ni: deinde

etiam urbi

Tremoni-

ensis confir-

mavit Co-

mitatum

Tremoni-

ensem.

*Westhov.

in chron.

Tremon.

ms. ad ann.

1504.

Lutherus à

Leone con-

demnatus,

impuden-

tiſſimè ſu-

rit contra

ipſum.

Peraçtâ coronatione Carolus Imperator vix ultra biduum Aquisgrani perſtitit; atque inde Coloniam Agrippinam ſe recepit, quò & ceteri Principes, propter metum invaleſcentis peſtilentiæ, vel jam antè præiverant, vel abeuntem proſecuti ſunt. Ibi primū indixit comitia publica, ſub initium ſequentis anni celebranda Wormatiæ. Deinde quā plures urbium Imperialium Legatos audiit, interque eos Hildebrandum Schwartzium, Conſulem ac Legatum Tremonienſem; qui & ibidem die ſextâ Novembris impetravit confirmationem Tremonienſis Comitatus, Magiſtratui urbico ante ſedecim annos à Maximiliano Cæsare conceſſi. Diploma Germanicum, ea de re conſcriptum, exhibetur* à Westhovio, ejusque initium & ſinis hoc modo ſonat. *Nos Carolus quintus, electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, Germania, Hispania, utriusque Sicilia Hieroſolyma, Hungaria, Dalmatia, Croatia etc. Rex, Archidux Austria, Dux Burgundia etc. Comes Habsburgi, Flandria, ac Tirolis etc. - - - Datum in noſtra et Imperii noſtri civitate Colonia, die ſexto Menſis Novembris, Anno poſt Chriſtum natum milleſimo quingentefimo viceſimo, Regnorum noſtrorum, Romani ſecundo, ceterorum verò omnium quinto.*

Pergebat interea Lutherus non modò novos quotidie errores cudere; ſed etiam Bachârū inſtar furere ac ſævire. Dederat ille quidem die ſextâ Aprilis humaniſſimas ad Papam Leonem literas, in quibus fatebatur, ejus vitam adeò ſanctam & inculpatam eſſe, ut à nemine convitiis appeti, niſi per ſummam injuriam poſſit.

Ce-

Celebratior, inquiebat, et angustior est, in omni terrarum orbe, vita tua inculpata fama, quam ut à quovis vel maximi nominis possit impeti. At ubi paulò post doctrinam suam ab eodem Papa damnatam audiit, non modò totis conviciorum plaustris in eundem involavit; verùm etiam ipsius famam propudiosis imaginibus putidissimè proscidit. Modò enim depingi illum fecit ut Cacodæmonem cum horrendis cornibus, modò ut draconem cum diductis faucibus, modò ut monstrum hominis cum asininis auribus, modò aliis inficetis expressionibus, adeò turpibus & injuriis, ut existimarentur, potius ab infami scurra, quàm à Doctore Christiano & ingenuo proficisci. Quin imò cum audisset, suos libros ex decreto Caroli V. Imperatoris in Belgio combustos esse; adeò vehementer excandescere, & in furias agi coepit, ut studiosam juventutem die decimâ Decembris Wittenbergæ convocaverit, & coram ea Papalem suæ damnationis Bullam, unà cum toto jure Canonico, suismet manibus concremârit.

Cochleus in actis Lutheri. Pistori in anatomia Lutheri. & plures alii.

Eodem hoc anno multis in locis grassata est feralis pestilentia: quæ in aliquibus provinciis, teste Spangenbergio, tam sæva fuit, ut etiam in sylvarum ac montium abdita sese penetraverit. Hæc & Aquisgranum ingressa erat paulò antè, quàm ibidem procederetur ad coronationem Cæsaris: interimque sic invaluit, ut Imperatorem coegerit, re peractâ cum Principibus congregatis Coloniâ fugere. In Diocesi quoque nostra videtur ea non modicam stragem edidisse. Nam è solo Monasterio B. Mariæ (vulgò Marien-Münster) septem viros religiosos è vivis abstulit, quem admodum loci istius Abbas Henricus Schröder in diario suo annotavit hisce verbis: *Anno 1520. P. Nicolaus Cellerarius noster, cum aliis sex Monasterii nostri Religiosis decessit in pestilentia.*

Pestis hoc anno grassata est Aquisgrani, Paderbornæ & in aliis provinciis. Spangenberg. in Chron. Mansfeld. Diarium Henrici Abbatis in Marienmünster.

Annus Christi 1521.

LEONIS X. Pontificis 8. & 9.
CAROLI V. Imperatoris 2. & 3.
ERICI Episc. Paderborn. 13.

Memorabilis hic annus fuit à comitiis Wormatiensibus, quæ præsentè Carolo V. Imperatore à die sextâ Januarii protracta sunt usque in mensem Majum. Aderant illi Principes frequentissimo numero. Et quidem è statu Ecclesiastico, Albertus Cardinalis & Elector Moguntinus, Richardus Elector & Archiepiscopus Trevirensis, Hermannus Elector & Archiepiscopus

Carolus V. initio hujus anni comitia Wormatiensia celebrat.

Coloniensis Matthæus Cardinalis & Archiepiscopus Salisburgen-
sis, Christophorus Archiepiscopus Bremensis, Georgius Episco-
pus Bambergensis, Conradus Herbipolensis, Reinardus Worma-
tensis, Georgius Spirensis, Christophorus Augustanus, Guiliel-
mus Argentinenfis, Joannes Hildesienfis, Ernestus Passaviensis,
Franciscus Mindensis, Erardus Leodiensis, Hieronymus Brande-
burgensis, & alii non pauci. E statu autem seculari, Fridericus
Electoꝝ Saxonie Dux, Joachimus I. Electoꝝ Brandenburgicus, Lu-
dovicus Electoꝝ Palatinus, Joachimus & Joannes Brandenburgien-
fis Electoꝝ filii, Georgius & Joannes Saxonie Duces, Wilhelmus,
Otto, & Joannes Bavarie Duces, Fridericus & Casimirus Mar-
chiones Brandenburgici, Ericus & Henricus Duces Brunsvicenses,
Henricus & Albertus Duces Mecklenburgici, Philippus Hassie
Landgravius, Philippus Marchio Badensis, Antonius Comes de
Schawenburg, alique Duces & Comites penè innumeri.

Lutherus,
ad ea comi-
tia evocatus
protervè
renuit suos
errores re-
vocare.
*Palatinus in
Aq. Austr.
Cochlaus
in actis Lu-
theri.
Surius in
comm. rer.
gest.
Spond. ad
hunc ann.
* Diversus
à Joanne
Eckio Do-
ctore Ingol-
stadiens.
* Auctores
iidem.*

In horum augustissimo confessu paulò post etiam Lutherus,
acceptis publicæ fidei securitatisque tabulis, comparere jussus est.
multa enim blasphemata, seditiosa, impia, & Germanicæ quieti
inimica, ex ejusdem libellis prælegerat Legatus Pontificius, quæ
Fridericus Saxo, & alii fautores ejus, negabant esse ab eo scripta
vel typis data. Venientem, alterâque post adventum die, quæ
erat decima septima Aprilis, ad comitia publica introductum, Jo-
annes ab Eck* Trevirensis Archiepiscopi Vicarius Generalis nomi-
ne Cæsaris interrogavit palam: *Num libellos hos, quorum titulos
& inscriptionem prælegebat, agnoscat ut suos? cùmque id affirmâs-
set præter opinionem Friderici Saxonis, ulteriùs inquisivit: an ea,
quæ in ejusmodi libellis contenta sunt, etiam nunc tueri velit, an verò
aliqua ex iis revocare et expungere?* Hærebat ad hæc Lutherus, pe-
tebatque deliberandi spatium: id quod ei permissum est usque in
diem crastinam. Tunc autem rursus ad comitia vocatus, cùm
extra scopum quæstionis non pauca diceret, ideòque rursus ur-
geretur, ut simpliciter & categoricè responderet ad quæstionem
heri propositam; demum impudenti ore prorupit * in hæc verba:
*Quoniam Sacra Casarea Majestas vestra ceterique Principes ita jubent
ac volunt, dabo responsum, neque cornutum, neque dentatum. Ego
nec volo nec possum revocare quidquam, nisi convictus fuero, vel scriptu-
rarum testimoniis, vel evidenti ratione: Etenim neque Papæ, neque solis
conciliis credo; quia scio illos, et errasse crebrius, et sibi met ipsis contradi-
xisse.*

Offendebat plerosque Principes tam infrunita responsio Mo-
nachi, suam folius opinionem tot sanctorum Patrum & concilio-
rum auctoritati præferentis. Neque dubium est, quin Cæsar sta-
tim

tim adversus eum, veluti manifestum hæreticum, fuisset processurus; nisi jam antè fide publicâ addixisset Friderico Saxoni, Doctorem hunc Wittenbergicum sinè omni nocumento reducendum esse. Certè Cæsar ab eo tempore scelus illud è suis oculis exesse voluit; ac demum die octavâ Maji severissimo edicto cavit sub poena banni vel proscriptionis Imperialis, ne quis deinceps eum vel ejus complices, adhærentes, fautores & sectatores, receptare, defendere, sustentare, fovere, dicto, facto, aut scriptis publicis præsumeret. Quin & eodem decreto jussit, ut elapso viginti dierum, à die vicesima quinta Aprilis computandorum termino, quisque Principum adversus eum, ubicunque deprehensus fuerit, juxta formam Imperialis Banni procederet; vel certè injectis manibus tam diu sedulò custodiri faceret, donec ipse Imperator, eâ de re certior factus, indicaret illi, quid hoc homine fieri, & quali quantâque poenâ in eundem animadverti vellet. Occisissimus tunc fuisset homo pestilens, nisi clanculariè servâisset illum nova Saxonis astutia. Is, cum audisset hujusmodi edictum cudi, intrâque dies paucos evulgandum esse; jussit illico, Lutherum ab hominibus larvatis in via corripì, & in aliquam suarum arcium, quam ipse primùm nescire voluit, secretissimè abduci. Arcem hanc plerique *Wartenburgum*, Lutherus autem arroganti nomine suam *Pathmum* appellavit: in eâque sub initium tam occultè latuit, ut silente simulanteque Saxone, permulti crederent, eum ab Imperatore Carolo vel è vivis exturbatum, vel in abstrusam custodiam abreptum esse. Prorupit tamen ea fraus post menses pauculos: imò Lutherus ipsemet eam prodidit variis libellis literisque seditiosis, ex eadem *Pathmo* in vulgus editis. Quæ tametsi hæresibus doctrinisque pessimis repletæ essent, ejusmodi plausum acceperunt apud indoctum vulgus, ut eundem (si fas est dicere) infinitis laudibus in coelum tulerint. Quin & aliqui ob amorem ejus in eam blasphemiam proruerunt, ut eodem anno duos nummos honorarios procudi fecerint, in quorum uno Lutherus in veste *Monachali visus est cum hac inscriptione: *Beatus venter, qui te portavit*; & in altero similiter ejusdem imago cum hoc impiissimo versu:

Hæresibus si dignus erit Lutherus in ullis;

Et Christus dignus criminis hujus erit.

Ceterum furtiva ista Lutheri abductio id effecit, ut hîc in primo persecutionis & proscriptionis æstu extra omnem teli jactum poneretur. Quòd autem postea, cum illæ Saxonis fraudes jam ubique palàm fierent, id ipsum Cæsaris edictum ad executionem deduci non potuerit; adscribendum est Francisco Galliarum Regi, ejusdemque bellis contra Cæsarem hoc anno motis. Invaserat ille

Re-

Cæsar Lutherum abire jubet, eumq; & omnes ejus receptores, fautores & sectatores proscribit edicto publico.

Palat. in Aq. Austr. Spond. ad hunc ann. & alii.

Lutherus, ne quid mali pateretur ex hoc edicto, jussu Friderici Saxonis clam abducitur Wartenburgum.

Palat. Spondan. Cochlaus, & Surius ad hunc annum.

A Lutheranis eidem ineptissime applauditur, imò & blasphemè.

*Weisslinger l. 308 gel friff.

pag. 70. Juncker in vita Lu-

theri, nummis & iconibus illustratâ.

Franciscus Galliarum Rex, absente Cas- rolo Rege, invadit & occupat Regnum Navarrae. *Palat. in Aq. Austr. Spond. hic n. 6. Bartoli de Vita S. Ignatii l. 1. pag. 4. seq.* Regnum Navarrae. Et quia per absentiam Caesaris Hispania tota laborabat rebellionibus intestinis; facillimè Navarram omnem occupaverat, exceptâ arce Pampelonensi, in quam Ignatius de Lojola victâ urbe se injecerat. Et hic quidem fortissimè defendit eam, quàm diu viribus & corpore sanus fuit. At ubi postmodum lapis muralis, jactu globi tormentarii excussus, pedem ejus alterum comminuit, & alterum gravissimè fauciat; etiam arx ista, meticulosi gubernatoris ignaviâ, decimo quarto Kalendas Junii in potestatem Gallorum venit. Indè animus ita increvit Gallo, ut etiam trans Iberum amnem sua signa ferre, & in ipsâ Castellæ viscera se infundere non dubitaverit. Sed eventu planè & improspero. Nam interea, cæsis peremptisque rebellium antesignanis, tota Hispanorum militia conjunctis in unum viribus, obviam sese Gallis trans fluvium Iberum tulit: initoque ibidem prælio, tam insigni clade eos profligavit, ut captis eorundem bel- liducibus, Navarra tota eâdem facilitate, quâ prius amissâ fuerat, ab Hispanis recepta sit. Neque hîc finis fuit infelicitatis Gallicæ. Imperator enim invasione Gallicâ laceffit, percusserat interea foedus cum Pontifice, ad invadendum hoc anno Gallum in Italia. *Spond. & alii.* Pauloque post amborum exercitus ibidem coit sub egregiis belli- ducibus, quorum præcipuus erat Prosper Columna, exploratæ virtutis miles. Prima deinde vis impressa est urbi Parmæ. Quâ cadente, etiam Placentia, Pavia, & Cremona ad repentinam de- ditionem compulsæ sunt. Indè victores contra Mediolanum ver- si, Gallorum castra disjecerunt, cedentibus primùm Venetis, Gallo- junctis; reliquis verò cum Lautrecio, Principatûs Mediolanensis gubernatore, tumultu magis ac metu panico, quàm Cæsareo fer- ro in fugam actis. Corona victoriæ fuit urbis Mediolani deditio. Quæ sequenti nocte Cæsareo marti portas aperuit; suoque exem- plo etiam Alexandriam, Comum, Laudam*, aliasque non pau- cas urbes, in Caroli V. potestatem progressu tam felice traxit, ut intrâ breve tempus Insubria ferè tota, excepto Mediolanensi ca- stro, à Gallorum servitute liberata fuerit.

Nihil funestius nationi Germanicæ poterat accidere, quàm ista amborum Regum discordia. Hac enim inceptâ, ac deinde quàm plurimis annis inter concatenatas bellorum turbas protractâ, Lutherus optatissimam occasionem habuit ad suas hæreses libere securæque divulgandas, uti ex annorum sequentium decursu pla- num fiet. Interea adhuc paululùm revertamur ad comitia Wor- matiensia; maximèque ad ea, quæ ibidem acta sunt in causâ Epi- scopi Hildesienfis & foederatorum ejus, contra Duces Brunsvicen- ses aliòsque Dominos, ante biennium in bello Hildesienfi captos.

La-

Laboraverant in componendo hoc dissidio tres Electores, Moguntinus, Saxo, & Brandenburgicus. At, cum in duobus congressibus, mense Januario Majorque ante annum habitis, res ea ad optatam concordiam perducere non potuerit; partes ambæ in comitiis Wormatiensibus hoc anno comparere, ibique suas controversias novo Cæsari dijudicandas proponere jussæ sunt. Quo peracto Carolus Imperator communi Principum consilio primum tres Commissarios in inferiorem Saxoniam ablegavit, qui intra spatium quadrimestre, adhibitis ab utraque parte quibusdam arbitris, controversiam hanc amicabili viâ dirimere studerent. Deinde etiam severissimo edicto cavit, ut ambarum partium captivi unâ cum oppidis, arcibus, & pagis, quæ alter alteri eripuerat, intra mensem traderentur in manus ac potestatem Cæsareæ Majestatis, usque ad exitum totius causæ: & si quis ambarum partium id recusaverit, certò sciret, se Imperatoriæ proscriptionis poenâ, & omnium bonorum, beneficiorum, ac Regalium amissione multatum iri. Oportebat Episcopum Hildesensem tam severis præceptionibus morem gerere. At ille iterum iterumque de obedientia præstanda monitus, non modò non obediit; verum etiam captivos à se detentos adhuc arctius custodiri & adstringi jussit. Quare tandem Imperator (qui tunc agebat Gandavi in Flandria) sententiam banni, vel proscriptionis contra omnes immorigeros tulit; simulque Ducibus Brunsvicensibus, Henrico & Erico, mandavit, ut sententiam à se datam executioni darent. Conster-natus indè Luneburgicus, priusquam ab imminente fulmine propius tangeretur, continuò suorum amicorum operâ transegit cum Brunsvicensibus: idemque & alii foederati Comites vel antè fecerant, vel tunc fecerunt simul cum Luneburgico. Solus Episcopus Hildesensis, etiamsi ejus proscriptio festo S. Laurentii per totam Dioecesin promulgata esset à caduceatore Cæsareo, concordiam omnem obstinatissimè respuit, instigatione civium & senatorum Hildesensium, qui sententiam proscriptionis (germanicè *die acht und ober-acht*) contemptissimis vocibus explodebant, sermone vernaculo vociferantes: *Wat acht und aver acht? tweymahl acht synd sefteyne*. At paulò post Episcopus infelix didicit, quàm stolidè & imprudenter egerit! nam exeunte mense Augusto suprâ dicti Brunsvicensium Duces Hildesensem Dioecesin cum instructissimis copiis ingressi sunt. Et quia Episcopus tunc temporis non solum necessario milite destitutus, verum etiam à prioribus belli fociis derelictus erat; primò arcem Hundesruckam, deinde Lawensteiniam, Poppenburgum, Steinbruckam, Liebenburgum, Woldenbergam, aliasque arces, oppida, & præfecturas, continuato

Carolus V. in comitiis Wormatiensibus Joanni Episcopo Hildesensi, præcipit sub poena banni, ut omnes bello Hildesensi captos relaxet, sibi tradat usque ad exitum totius causæ. *Chytrius l. 8. Saxon.*

Quod cum Episcopus pertinaciter abnuitt, Cæsare proscribitur, & maxima terrarum suarum parte exulatur. *Chytrius loc. cit. Lezner in Chron. Dassel. Spangenberg. in Chron. Mansfeld.*

nuato victoriarum cursu in potestatem suam redegerunt. Attoni-
 tus hoc eventu Joannes Episcopus, festinatis itineribus fugit ad
 fratrem suum Ericum, Monasteriensis Ecclesiæ Præfulem. Sed,
 cum ille solus res afflictas restituere non posset, nec auderet pro-
 pter edictum Cæsaris: nullo recreatus auxilio, ad suos redire de-
 buit; ac tandem biennio post *foedissimâ pace Brunsvicensibus
 *Chytrani
 l. 8. Saxon. permittere, ut retinerent omnes arces, oppida, & Præfecturas,
 post Imperialis banni *executionem Hildesiensi Episcopatu subtra-
 ctas. Ità factum, ut Episcopus retinuerit solum tres præfecturas,
 nempe Sturwaldiam, Peinam, & Marienburgum unâ cum urbe
 Hildesiensi: reliquæ autem præfecturæ omnes, plus quàm sede-
 cim, in Ducum Brunsvicensium potestate manserint per annos
 ferè centum & viginti.

Ericus Epi-
 scopus Pa-
 derb. & Os-
 nabr. Wor-
 matiz per
 suos Lega-
 tos accipit
 confirma-
 tionem
 suorum Re-
 galium.
 Litera in
 archivo
 Cath. Eccl.
 Paderb.

Ericus Episcopus noster prædictis comitiis Wormatiensibus
 non interfuit. In iis tamen per ablegatos & Oratores suos Alber-
 tum Comitem de Mansfeld, & Mauritium de Amelungen, am-
 borum Episcopatum suorum jura & Regalia à novo Imperatore
 consecutus est; uti constat ex ejusdem Imperatoris diplomate Ger-
 manico, quod adhuc Paderbornæ in Ecclesiæ majoris archivo su-
 perest, & hoc modo clauditur: *Datum in nostra et Imperii nostri ci-
 vitate Wormatia, die 2dâ mensis Aprilis, Anno post nativitatem Christi
 Domini nostri millesimo quingentesimo vicesimo primo, Regnorum no-
 strorum, Romani secundo, ceterorum verò omnium sexto.* In eodem hoc
 diplomate scribit Imperator, quod Ericus Episcopus noster per
 Legatos antè dictos absentiam suam excusaverit, proponique fe-
 cerit, se, tametsi Regalium suorum recipiendorum causâ persona-
 liter accedere perlubenter voluerit, uti deberet; *gravissimis tamen
 suis et suarum Diœcesium negotiis præpediri*, quò minùs id per se ip-
 sum facere ac præstare possit. Quænam autem hæc ejus negotia
 fuerint, non satis liquet: nisi forsitan occupatus fuerit Osnaburgi
 in comprimenda Lutheri doctrina, quam ibidem id temporis à
 Gerardo Heckero, Augustiniani Conventûs Monacho, propa-
 latam esse, refert *Hamelmannus. Certè in Diœcesi nostra nihil
 aliud ab eo gestum reperitur, quàm quod per ætatem hujus an-
 ni laboraverit in pacanda controversia de pagis *Attelen & Heng-
 leren* inter Nobiles Calenbergios & Capitulum Cathedrale agita-
 ri coepta, ac tandem die 4. Augusti felicissimè composita: uti do-
 cent ejusdem Episcopi tabulæ, ea de re conscriptæ, signatæque
*Paderborna in Monasterio Abdinghoff, Dominicâ post vincula Petri,
 Anno post nativitatem Christi millesimo quingentesimo vicesimo primo.*

Litera in
 archiv.
 Cath. Eccl.
 Paderb.

Claudo hunc annum præmaturâ morte Leonis Papæ, qui
 nondum quinquagenarius inter armorum curas in morbum inci-
 dit,

dit, obiitque Romæ die 1. Decembris. In ejus locum die 9. Januarii sequentis anni, delectus est Hadrianus VI. titulo Ss. Joannis & Pauli Cardinalis Presbyter & Episcopus Dertusensis* in Hispania; antea Caroli V. Imperatoris Præceptor, natione Belga, & honestæ fortunæ parentibus Ultrajecti genitus. Qui, cum id temporis abesset, & apud Hispanos ageret; demum die 29. Augusti Romam appulsus, ac biduo post in Basilica S. Petri coronatus est die 31. Augusti, in Dominica.

Leo X. Papa moritur die 1. Decembris. In ejus locum initio sequentis anni eligitur Hadrianus VI.

Spond. n. 10
*Dertusa,
Hispanicè
Tortosa.

Annus Christi 1522.

HADRIANI VI. Pontificis 1.

CAROLI V. Imperatoris 3. & 4.

ERICI Episcopi Paderborn. 14.

Bellum, quòd anno præcedente exarserat in Italia, hoc anno rursus urgeri cœpit; sed magno iterum Francisci Regis Galliarum damno. Collegerat hic ibi novum exercitum, virorum sexaginta millium; eumque urbi Mediolano admoveri jusserat sub Duce Lautrecio. Sed hac in urbe Prosper Columna, Cæsareorum supremus Ductor, adeò fortiter se defendit contra omnes assultus hostium, ut hi urbis potiundæ spe depositâ, aliò mentem & arma vertere coacti fuerint. Recedentes pedetentim insequabatur Cæsareanus miles. Nec multò post in vicino loco ad Bicocam pagum totis utrimque castris concursus est, eâ Gallici exercitus clade, ut amissis ferè omnibus belli Ducibus, Helvetiorum Gallorumque octo millia occubuerint; reliqui verò in effusissimam fugam coniecti sint, relicto simul toto ærario bellico. Magnus exinde pavor in regno Galliæ, secuta mox deditio arcis Mediolanensis, Genua ipsa, urbs magna & præpotens, quæ tunc à Gallis tenebatur, ingressum Cæsareo militi aperire compulsæ est.

Galli rursus obsident Mediolanum; & ab eo depulsi, cum ingenti clade cæduntur à Cæsareis. *Palat. in Aq. Aust. Spond. hic n. 4.*

Ripamont. l. 15. hist. Eccles. Mediolan. Genua à Cæsareis occupatur. Palat. Spond. & Suerius ad hunc ann.

Verùm quàm feliciter in eo loco procedebant res domini temporales; tam infeliciter in Germania procedebant res Ecclesiæ, quas ubique pessundabat & evertebat Lutherus Evangelista Saxonum. Wittenbergam hic è sua *Pathmo* reductus erat ineunte Martio; statimque inibi diversos libellos edidit, omni spurcitiâ & scurrilitate refertissimos. Primus est contra Sedem Pontificiam, quam Suillus Doctor ita alloquitur: *Martinus Lutherus Sanctissima Sedi Romæ, et toti ejus Parlamento, meam gratiam et salutem.* Deinde recitatâ suæ damnationis Pontificiæ Bullâ, sic pergit: *Ego autem dico ad Papam et Bullæ hujus minas: qui præminis moritur, ad ejus defun-*

Lutherus, Wittenbergam rediens, tres libellos puridissimos edidit, nempe contra Papam, contra statum Ecclesiasticum, & de vita conjugali.

N

Et

Cochlaus
in actis Lu-
theri ad
hunc ann.
& alii.

Eti sepulturam compulsari debet crepitibus ventris etc. Secundus est contra statum Ecclesiasticum, cui vir audacissimus novam excommunicationis & reformationis bullam seditiosè intentat, insolentibus hîsce verbis, in medio libelli positis: *Doctoris Lutheri Bulla et reformatio. Quicumque opem ferunt, et corpus, bona, ac famam, in hoc impendunt, ut Episcopatus devastentur, et Episcoporum regimen extinguatur; hi sunt dilecti filii Dei, et veri Christiani, observantes præcepta Dei, et repugnantes ordinationibus Diaboli. Contrà verò, quicumque defendunt Episcoporum regimen, eisque obediunt voluntariâ obedientiâ; hi sunt Diaboli ministri proprii, et repugnant Dei ordinationi ac legi.* Tertius denique foedissimi Doctoris libellus est de vita conjugali, in quo Sacerdotes, Monachos, & Sanctimoniales omnes adhortatur ad ineundas nuptias; & addit: *carnalem commixtionem cuilibet homini tam necessariam esse, quàm edere, bibere, screeare, dormire, vigilare; ideòque penitus oportere, ut omnis vir habeat mulierem, et mulier virum, juxta illud Genesis 1. Crescite et multiplicamini.*

Superi boni! quænam hæc doctrina? quàm foeda? quàm sacrilega? quàm impia, & magno gentium Doctori contraria? Nonne hic apertè inquit 1. Cor. 7. *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit, melius facit: puto autem, quòd et ego spiritum Dei habeam?* & tamen hoc deploratissimo tempore nemo Principum Germanicorum fuit, qui tam impiæ doctrinæ se opponere vellet aut valeret! Carolus enim Imperator per æstatem hujus anni in Hispaniam iêrat, ut rebellionum præteritarum reliquias funditus extirparet. Saxo & Palatinus, penès quos Imperii administratio solebat esse in absentia Cæsaris, aut Lutheri fautores erant, aut certè nondum penitus ab eo alieni. Ferdinandus Imperatoris frater, qui Palatino & Saxoni velut Imperii Vicarius adjunctus erat, nondum eò ætatis venerat, ut regere sinè istis ambobus posset. Atque ideo Lutherus, ab omni metu solutus, non solum impunè agebat & scribebat omnia, quæ volebat; sed etiam ubique passim Sacerdotes, Monachos, Sanctimoniales, & omne indoctum vulgus hominum, ad avitæ fidei desertionem cum æterno animarum suarum exitio pertrahebat. Id quod etiam acerbè queritur Hadrianus Papa in Epistola* verè aurea, ad Fridericum Saxonem hoc anno scripta: *Tibi, inquit, debemus omnes, quod nunc passim ab unitate Matris Ecclesie recedatur: quòd indoctum vulgus mille præstigiis ac fascinationibus retrahatur à fide, quam suxit ab ubere matris: quòd Basilica sint sinè plebe, plebs sinè Sacerdotibus, Sacerdotes sinè debita reverentia, et sinè Christo denique Christiani.*

*vide hanc
in opere
concilior.
& apud
Palat. in
Aq. Austr.

Accedebant his malis truculentæ invasiones Solymanni Turcarum

carum Imperatoris, cui istæ Lutheri & suorum seditiones ad auferendas Christianorum terras non parum profuere. Obsederat hic anno superiore Belgradum urbem, Hungariæ Dominam; eamque demum die 29. Augusti post bimestrem oppugnationem ceperat, nullo Principum Christianorum in urbis auxilium advolante. Id cum ei tam prospere successisset, etiam hoc anno adjecit animum ad invadendam Insulam urbemque Rhodum, ab equitibus Rhodiis (quos hodie à moderna ipsorum sede Melitenses appellamus) hucusque fortiter custoditam. Itaque mense Junio præmisit illuc numerosissimam classem trecentarum ferè navium, quæ urbem incingerent, & omnes insulæ accessus clauderent. Has deinde partim secutus, partim etiam comitatus est ingens exercitus terrestris ducentorum vel trecentorum millium; insuperque tanta militarium tormentorum ac balistarum copia, quæ duabus propè oppugnationibus urbium sufficere posset. Consternatus eorum adventu Philippus Liladamus, Rhodiorum equitum supremus Magister Ordinis, misit ocyùs è suorum numero, qui à Pontifice, ab Imperatore, à Galliæ Angliæque Regibus, festinata auxilia contra hostem præpotentem peterent: interimque urbem istam cum armatis, quos habebat, quinque millibus fortissimè tutatus est usque in mensem sextum. At, cum intra tempus illud nihil auxiliorum adveniret, ac plerique urbis propugnatores diuturnâ jam obsidione fracti vel extincti essent; ægerrimè tandem die vicesimâ Decembris urbem dedere coactus est, æterno, ut ait Palatius, Christianorum* Principum opprobrio, qui discordiis à se invicem distracti, commune illud atque fortissimum Christianæ Religionis propugnaculum neglexere. Hi nimirum sunt primi fructus Lutherani Evangelii! Hæc illa præclara merita verborum seditiosorum, quæ novus Evangelista Lutherus hoc anno protulit, in libello contra Bullam Cœnæ* hoc modo scribens: *Quid juvat armis corporeis Turcam avertere? quid nobis malifacit? occupat Provincias, easque gubernat dominio temporali. At hoc ipsum pariter ferendum nobis est à Papa: qui et vitam nobis et corpus excoriat, secus quàm Turca faciat. Inò iberi, Turca permittit victis, ut eorum quisque maneat in sua fide. Hoc autem Papa non facit; sed mundum universum cogit, ut deficiat à fide Christi, transeatque ad sua Diabolica mendacia. Unde, si Turcam velimus aggredi, initium nobis ducendum est à Pontifice. Certè longè melius Luthero censit hac de re suprâ dictus Liladamus, Rhodii Ordinis Magister supremus. Qui, dum urbe deditâ ad Solymannum deductus, atque ab eo magnis honorum pollicitationibus ad defendendam Fidem Romano-Catholicam invitatus esset; intrepidè respondit* in hæc verba: *Malo vitam hanc, aut statim amittere coram**

Solymann^o
Turcarum
Imperator
occupato
ante annū
Belgrado,
etiam hoc
anno occupa-
bat insulam
Rhodum;
fortissimū
Christianos
rum propu-
gnaculū.
Spond. hic.
Palat. in
Aq. Austr.
Surius in
comment.
Jacobus
Fontan. l.
2. de bello
Rhodio.

Palat. in
Aq. Austr.

*vide Co-
thlaum ad
hunc annū
in actis Lu-
theri.

*Palat. in oculis tuis, aut eam semper ingloriam et inhonorem ducere; quàm à te
Aq. Aust. victus, etiam Catholica Ecclesia ac Religionis desertor fieri. Vincti enim
Jacobus
Fent. l. 2. de est fortuna: suos autem deserere, et à Catholica veritatis tramite in trans.
Bello Rhod. versum ire, extrema levitatis, ignavia, et impietatis est.*

Ericus Epi-
scopus Pa-
derborn. à
Simone Co-
mite Lip-
piensi recu-
perat comi-
tatum Pyr-
montani.

* aō 1494.

* ex literis
archiv.

Cath. Eccl.

Interea Ericus Episcopus noster magno studio desudaverat in recipiendo retrahendoque ad nos Comitatu Pymontano; qui post obitum Mauricii, Comitum Pymontanorum ultimi, à Simone III. Antistite nostro * Lippiacis Comitibus ex nova gratia concessus fuerat. Acceperant hi jam quatuor investituras feudales * bonorum Pymontensium: quarum tres acceperat Bernardus Comes à tribus Episcopis, Simone, Hermanno, & Erico; quartam vero Simon Comes post mortem sui Patris Bernardi Comitis, anno millesimo quingentesimo undecimo defuncti. Nihilominus tamen Ericus Episcopus, collaborante Capitulo suo Cathedrali, repensis aliis beneficiis ac favoribus eò tandem rem deduxit, ut hoc anno Simon Comes Pymontano Comitatu pro se suisque successoribus plenè & integrè renuntiàrit; eundemque totum Ecclesiæ nostræ perpetuis temporibus tenendum ac possidendum restituerit. Quà de re in Ecclesiæ nostræ Cathedralis tabulario adhuc supersunt & custodiuntur duæ literæ, westphalicâ linguâ scriptæ. Primæ sunt Erici Episcopi, quibus Capitulo Majori, propter molestias & labores in recuperando Comitatu Pymontano habitos, perpetuò donavit ac tradidit majorem decimam urbis Lügdenfis pinguem satis & celebrem * à vetustate, unà cum alia minore ad anniversariam suâ memoriam applicanda. Alteræ sunt Simonis Comitis, quibus hic in præsentia *Rabani de Westphalen, et Hermannii de Mengersen*, Comitum Pymontanum perfectissimè abdicat in favorem Ecclesiæ Paderbornensis: & hæ literæ datæ sunt hoc anno, die Jovis post S. Michaelis Archangeli. Nihil optatius accidere poterat Episcopatu nostro, quàm ista renuntiatio: plurimumque utilitatis ex ea sperandum erat, nisi triennio post Ericus Episcopus novâ alienatione spem istam, velut herbam in prima segete, corrupisset; quemadmodum referetur infra ad annum 1575.

Ericus Epi-
scopus Mo-
nasteriensis
moritur.
* Chron.
Tremen.
ms.
* Chron.
Monast.
ms.

Denique & hoc anno ex Antistitum Westphalicorum numero decessit Ericus Episcopus Monasteriensis, Horstmaria defunctus die vicesimâ * Novembris, postquam Ecclesiæ suæ cum laude maxima præfuisset annis quatuordecim. Mortem ei præmaturam attulit lenta corporis & virium corporearum tabes: quam putatur contraxisse, partim * ex dolore ac toedio restitutæ Lingensis Dynastiae, de qua dictum est ad annum 1518; partim ex infelicitate sui fratris, Joannis Episcopi Hildesienfis, priori anno à Cæsare proscripti, ac plerisque bonis Episcopalibus exuti. Corpus ejus

ab

ab obitu deportatum est ad Basilicam Cathedralis Ecclesiæ Monasteriensis, ibidemque è regione chori ad latus * australe conditum, * *Chron. Monast. ms.* cum imposita ex aurichalco lamina, tumultu Anabaptistico postmodum everſa. Præter legata pia quàm plurima, reliquit insuper à morte sua septem millia florenorum aureorum pro ærario publico, & quatuor millia pro Successore: neque ullus Aulæ Minister, imò nec minimus * famulus, etiam inter minimos culinæ mediaſtinos fuit, cui non legaverit aliquod liberale munus. Vacantem ipsius Cathedralis infelici fato recepit Fridericus de Wieda, Hermani Colonienſis Archiepiscopi frater, vir Erico decessori suo plurimum diſſimilis; planèque talis, de quo breviter ac verè dixeris, quòd gravissimo istius Dioceſis infortunio delectus fuerit. Ejus enim negligentia Lutherana hæresis, ac deinde foediſſima lues Anabaptistica Dioceſin urbemque Monasterienſem ingreſſa est; brevique tantum inibi excitavit incendium, ut non nisi plurimo populorum sanguine posterioribus annis reſtingui & opprimi potuerit, uti ſuo loco videbimus.

Annus Christi 1523.

HADRIANI VI. Pontificis 2.
 CLEMENTIS VII. Pontif. 1.*
 CAROLI V. Imperatoris 4. & 5.
 ERICI Episc. Paderborn. 15.

* *electus est die 19. Novembr. coronatus die 26. Novembr.*

Osteaquam Imperator priori anno disceſſerat in Hispaniam, Ferdinandus ejusdem frater & Imperii Vicarius Norimbergæ coepit aperire comitia publica, quæ usque in primos hujus anni menses protracta sunt. In eo Principum conventu Franciscus Cheregatus, cui Hadrianus Pontifex Apostolicæ legationis officium imposuerat, à Principibus congregatis efflictim petiit, ut germanicæ tranquillitatis miserti, sincerè tandem se converterent ad exequenda ea, quæ in comitiis Wormatiensibus contra Lutherum decreta fuerant. At illi, potissima ex parte jam seducti, vicissim obtulerunt ei centum gravamina, contra abusus Pontificios à scriptoribus Lutheranis confarcinata. Quibus addiderunt frigidissimum hoc responsum: *Dolere se, quòd è Lutheri dogmatis tam funesta animarum pericula consurrexerint. Sed ea nunc tempora et hominum sensus esse, ut, si ex edicto Caesaris contra Lutherum processuri forent; necessariò timendum sit, inde plus perturbationis, quàm utilitatis publicæ nasciturum. Jam enim pleraque multitudini persuasum esse, Romanam curiam per abusus varios egisse mul-*

ta,

ta, qua nationi Germanica in-grave præjudiciū cederent: atque ideo primum oportere, ut abrogentur gravamina, Legato Papali tradita. His enim non abolitis, si quid acerbius contra Lutherum fieret, multitudinem popularem in turbas prorspturam, et insano tumultu vociferaturam, talia contra Lutherum et ejusdem fautores agi pro tuendis Romanorum abusibus, et Evangelicæ veritatis oppressione. Quàm speciosa atque ad

Novem
moniales

unâ vice ab
ducuntur

simul ex
monasterio

Nimicensi

inter quas
etiam Cas-

tharina de

Bore/

postea Lu-

theri con-

jux.

Cochlaus

in aetis Lu-

theri.

Surius in

comment.

*germa-

nice

Nimptsch.

Turpe illud

facinus Lu-

therus scur-

riliter lau-

dat.

Cochlaus

& Surius

loc. cit.

Dux Bor-

bonius à

Gallo ad

Cæsarem

transit: res

Gallicæ in-

feliciter ce-

dunt in Ita-

lia.

Spond. ad

hunc ann.

Surius in

comment.

Palas. in

Aq. Austr.

Ripam. l. 15

Hist. Med.

obtegendam astutiam elaborata verba! Quasi verò turbas excita-

ret, qui turbas opprimit!

Sic igitur Lutherus cum suis poterat impuriè furere, nullòque resistente humana Divinæque omnia permiscere. Id quod etiam

hoc anno audacissimè fecit, & effectui dedit. Nam, ut alia ne-

fanda fileam, ejus hortatu vel approbatione Leonardus Koppe-

nus civis, in hebdomada sancta, è Nimicensi *monasterio simul

abstulit, & Wittenbergam attulit novem virgines Deo consecra-

tas: inter quas etiam erat nobilis illa & famosa femina Cathari-

na de Bore/ quæ biennio post novo huic Saxonum Evangelistæ

sacrilegis nuptiis illigata est. Ac, ne quis execrabile illud factum

reprobaret, Lutherus illud peculiari libello edito summopere di-

laudavit, ità scribens inter alia: *Fecisti novum opus Leonarde, quod*

loquentur ac decantabunt omnes provincia. Et multi quidem traducent

illud, ut absurdum facinus. Qui autem cum Deo sentiunt, dilanda-

bunt illud veluti rem præclarissimam, censébuntque id esse opus et consilium

Dei. Audient quidem te fuisse raptorem istum: at verò felicem raptorem!

sicut enim Christus in hoc mundo raptor erat, quando Dæmoni per

mortem suam auferebat arma, ipsūque ducebat captivum; ità et tu

has miseras animas ex humana tyrannidis carcere eduxisti. Et quidem

opportunissimo tempore, in Paschate, quo Christus suorum quoque capti-

vitatem captivam duxit etc. Prò! quæ doctrina? quàm absurda &

absfona comparatio Christi, & illius Koppenii? facecant ab au-

ribus oculisque puris ejusmodi sordes Luthericæ,

- - - - - ne stercore fœda canino

Atria displiceant oculis venientis amici!

Quod attinet ad gesta bellica, satis feliciter ea rursus ceci-

derunt pro Carolo Imperatore. Nitebatur quidem Franciscus

Galliæ Rex Mediolanum recuperare, ideoque præmiserat illuc po-

tentissimum exercitum, quem ipse propediem secuturus, & in

aciem educturus erat. Sed hæc ejus consilia improvise rursus in-

terversa sunt per defectionem Caroli Borbonii, Francorum Ducis

præstantissimi: qui, quòd à Rege se neglectum, & ab Aloysia Re-

gis matre magnis odiis appetitum cerneret, abjectâ ejus militiâ ad

Caroli Cæsaris fortunam se adjungebat. Consternatus indè Rex,

veritusque domi tumultum inter suos, retraxit pedem ex Italia:

totiusque

totiusque exercitus Præfecturam detulit Boniveto Duci, magnis quidem natalibus orto; sed qui rerum bellicarum non satis gnarus, nec alio merito, quàm Regiæ matris commendatione ad huiusmodi honores venerat. Is igitur, tametsi vel tertiâ suarum copiarum parte potuisset Mediolanum frangere, exercitum suum imprudentissimè convertit ad expugnanda quædam levioris momenti oppida: atque ità Cæsareis occasionem tempusque dedit, non modò ad contrahendum augendûmque militem; verùm etiam ad urbes præcipuas, Mediolanum scilicet & Cremonam, novis aggeribus operibusque præmuniendas. Id autem quàm fatale illi fuerit, eventus infelix docuit. Nam paulò post, & exercitus Regius continuis Cæsareorum infestationibus plurimùm diminutus, & Bonivetus Dux velitationum improsperarum toedio in Galliam regressus est, *nullius rei bene gesta gloriam ex provincia* Mediolanensi referens*, uti scribit Ripamontius. *Ripamont. loc. cit.

Neque Gallo felicior fuit ejusdem socius & adjutor Carolus Gelder. Is, tametsi anno 1517, à Carolo V. nondum Imperatore victus, eidem promississet, se deinceps nihil ampliùs acturum esse contra Frisiam occidentalem, quam iniquis armis appetiverat; nihilominus iterum, hortatu Gallico, in Transisalaniam finitimamque Frisiam præcedenti anno se injecerat. Missi igitur hoc anno Joannes Wassenarius, & Georgius Schenckius, ingentium animorum & notæ virtutis viri, cum egregiis militum instructorum copiis, quæ Geldrum insolentem frangerent. Nec defuit amborum votis fortuna prospera; fugientibus enim ad eorum adventum Geldris, devictòque Worcomio Frisiæ prædictæ oppido, primùm Sevenwoldii, mox etiam Ommelandii, ac plures alii circa Groningam populi, submissis capitibus fortunam Cæsaris adoravere. Indè Schenckius & Wassenarius victricia signa protulerunt contra Dockomium: eoque per trimestrem obsidionem domito, etiam Slota, Sneka, & quidquid aliarum urbium ac munitionum in tota Frisia vel retinuerat vel recuperaverat Gelder, oblato fidelitatis & obedientiæ Sacramento Imperium Cæsaris recepere. Supererat adhuc Steenwicum, Transisalanæ oppidum, quod paulò antè à Geldris dolo captum, sollicitèque præmunitum fuerat. Sed & istic vim Cæsareorum non expectarunt Geldri, jam pridem ab illis trepidare docti. Nam adventu eorum intellecto, priusquam ab iis obsiderentur, spoliatis oppidanis præcipiti fugâ se subdixerunt. Quos tamen Wassenarius, relicto ibidem Schenckio, celerrimè insecutus est; & non procul ab urbe Geldrâ, post brevem concertationem, tam feliciter devicit, ut eorum septingenti circiter in loco cæsi, ducenti bello capti, reliqui autem

Carolus Gelder à Cæsareis profligatur ex tota Frisia, quam invaderat suadente Gallo. Haraus in annal Brabant ad ann 1522. & 1523. Chytraus l. 9. Saxon.

autem abjectis desertisque signis militaribus, quâ data via, dilapsi fuerint.

Hadrianus
Papa mori-
tur.

*Spond. ad
hunc ann.
Ost in Ro-
ma glorio-
sa.

Auctores
iisdem, &
alii.

*in ejus vi-
ta 10. 14.
conclior a-
pud Labb.
Lochorst in
Epist post
chron. He-
da.

Ericus &
Henricus
junior, Du-
ces Brunsvi-
censes, in
congressu
Huxariensi
adjungunt
se foederi,
inter Epi-
scopum nos-
trum & al-
ios Comi-
tes ante
quadrien-
nium inito.
ex literis
Archiv.
Cath. Eccl.
Paderb.

Ericus Epi-
scopus Pa-
derb. hoc
anno cœpit
edificare
orientalem
alam arcis
Neuhufan-
æ prope
Paderborn,

Multa alia, quæ contra Gallum hoc anno cusa & fabricata sunt, præpopere abruptit inopina mors Hadriani VI. Pontificis, Carolo V. ante omnes addictissimi. Magno huic Romanæ Ecclesiæ Capiti nihil ad summam existimationem apud Romanos defuit, quàm quòd immodicum * Papalis aulæ splendorem abrogaret; rejectoque superfluo ministrorum circumfluum symmate, instar hominis religiosi privatim viveret. Pro exaltanda familia sua nullam planè curam aut sollicitudinem habuit, ut nepotes & consanguineos suos ad pinguiora * sacerdotia promoveret, solitus dicere: *nolo edificare Sion in sanguinibus*. Obiit Romæ die 14. Septembris in festo Exaltationis S. Crucis; humatusque est in Ecclesia Teutonicorum S. MARIE de anima, cum hac scriptura, monumento ejus incisa: *Hadrianus VI. hic situs est, qui sibi nihil infelicius duxit in vita, quàm quòd imperaret*. Successit illi Julius de Medices Archiepiscopus Florentinus, electus Romæ die 19., & coronatus die 26. Novembris, dictusque *Clemens septimus*.

In Ostphaliæ Westphaliæque finibus hoc anno magnus diversorum Principum & Comitum congressus, die undecimâ Martii, celebratus est in urbe Huxaria. Accesserunt illuc Ericus & Henricus junior Brunsvicenses Duces, ibidemque associârunt sese foederi, quod in urbe Lipstadiensi anno 1509 inter Ericum Episcopum nostrum, aliosque Principes & Comites Ostphaliæ & Westphaliæ, pro defensione & assistentia mutua percussum erat; uti liquet è Ducum prædictorum literis, germanico sermone scriptis, cum hoc initio & fine: *Nos Dei gratiâ Ericus et Henricus junior, Duces Brunsvicenses et Luneburgenses, prostemur ac notum facimus etc. Actum Huxaria, die Mercurii post Dominicam Oculi, Anno à natiuitate Christi Domini nostri millesimo quingentesimo vicesimo tertio*. Recensentur in iisdem literis etiam aliorum Principum Comitumque foederatorum nomina, videlicet Ericus Episcopus noster, Philippus Dux Brunsvicensis Erici Antistitis frater, Wolfgangus Princeps Anhaltinus Ascaniæ Comes, Wilhelmus Comes Hennebergensis, omnesque illi, quos ex foedere Lipstadiensi produximus ad annum 1519.

Renovato firmatoque hoc foedere Episcopus noster Paderbornam se recepit; & Neuhufii in loco amoenissimo, unâ ferè horâ ab urbe dissito, construere hoc anno cœpit orientalem alam novi castri vel palatii Episcopalis. Ædificium istud, quod etiam nunc opere superbo cernitur, intrâ biennium & paulò ampliùs ferè usque ad dimidiam suâ partem perductum est; quemadmodum ad ingressum

gressum castri, quâ Paderbornam respicit, adhuc demonstrant ejus insignia muro infixâ & incisâ, cum hac inscriptione germanica: *Von Gottes Gnaden / Erich Bischoff zu Paderborn und Osnabrück / Herzog zu Braunschweig und Lüneburg / Anno 1525.* Tota autem istius alæ Neuhufanæ fabrica, unâ cum turribus & omni structura interiore, diuturniorem operam expoposcit. Nam, uti cœnobii Mariæmünsterensis manuscripta in diario Henrici Abbatidis perhibent, anno 1529 adhuc indictæ & postulatæ sunt contributiones publicæ pro novi illius ædificii consummatione. Et Ferdinandus Fürstenbergicus in monumentis Paderbornensibus memorat, etiam Hermannum de Wieda, Erici Episcopi successorem, in continuandis ædificiis ab Erico cœptis* non parvam operam præstitisse: addendo forsitan, aut perficiendo partem alæ meridionalis usque ad antiquius ædificium, quondam ab Henrico Spiegelio conditum. *vide dicenda ad ann. 1590.

Urbi etiam Paderbornæ egregium hoc anno decus & commodum accrevit ab inchoata supra minorem Paderam officina aquaria; cujus beneficio fontes Paderæ ex inferiore urbis parte ad superiorem illius partem per canales propelluntur in amplissimos alveos; indeque iterum per canales alios derivantur in præcipuas plateas civiumque vicinorum ædes. Opus sanè utilissimum, non modò ad privatam commoditatem civium; verùm etiam ad restringenda incendia, quæ subinde non modicam urbis partem ex aquarum penuriâ devoraverant. Licentiam exstruendæ hujusmodi officinæ concessit hoc anno civibus Reverendissimum Capitulum Cathedrale; uti constat ex ejusdem Capituli tabulis westphalicâ linguâ conscriptis, quarum partem latine redditam hîc appono. Paderbornæ hoc anno struitur officina hydraulica, per quam fontes Paderæ in superiorem urbis partem derivantur. ex arch. Cath. Eccl.

Nos Decanus, et Cathedrale Capitulum Paderbornensis Ecclesiæ, pro nobis et successoribus nostris profiteamur in his literis, quòd honorabilibus ac providis Consulibus, Senatui, et communitati urbis Paderbornæ, eorundem rogatu permiserimus, ut infra monasterium Abdinghoffsense supra minorem Paderam construere et erigere possint parvam adiculam, cum rota aquatica interiùs agitata; uti cujus aquam suis usibus necessariam in forum et plateas urbis derivare queant etc. - - - In testimonium veritatis, Nos Decanus et Cathedrale Capitulum Paderbornensis Ecclesiæ suprâ dictæ, pro nobis et successoribus nostris, majus sigillum nostrum hisce literis appendi fecimus, Anno Domini millesimo quingentesimo vicefimo tertio, die Mercurii post Ss. Apostolorum Petri et Pauli. Et Nos Consules, Magistratus, et universa communitas Paderbornensis Civitatis profiteamur in his literis reversalibus, quòd in prædicto rivulo minore, ceterisque rivis Paderæ, nihil à nobis habeatur juris, quàm quod et

quo-

quousque nobis à prædicto Cathedrali Capitulo id indultum ac permissum est etc. . . . Datum, ut supra.

Delbrus-
gensium
privilegia
confirman-
tur ab Erico
Episcopo.
ex archiv.
Delbrug.

Ostentant & hoc anno Delbrugeses nostri privilegiorum suorum confirmationem, ab Episcopo Erico datam, & consignatam die Luna post S. Liborii Patroni nostri. Sed, cum in illis tabulis à me inspectis & relectis nihil inveniam relatu dignum; operæ pretium non existimavi, fore, ut eas latinè redderem, & huic operi immiscerem.

Annus Christi 1524.

CLEMENTIS VII. Pontificis 1. & 2.

CAROLI V. Imperatoris. 5. & 6.

ERICI Episcopi Paderborn. 16.

In comitiis
Norimber-
gensibus
rursus à
Cæsare &
Pontifice
urgetur
executio
decreti
Wormati-
ensis cons-
tra Luth-
erum. Sed
frustra.
Cochlaus
in actis Lu-
theri.
Surius in
comment.
rer gest.
Palat. in
Aq Austr.
& aliis.

Inane de-
cretum
Principum
de rebus fi-
dei defini-
endis in
proximo
conventu
Spirensi.
Cochlaus
& Palatius
loc. cit.
Spond. hic
n. 5.

Ntrà primos hujus anni menses nova rursus Imperii comitia Norimbergæ celebrata sunt: at iterum exiguo cum profectu Religionis Catholicæ. Querebatur in iis Legatus Pontificius, causam fidei contra Lutherum tam socorditer ac negligenter à Principibus agi, cum gravissimo periculo totius Germaniæ: orare Pontificem, ut seditiones istius Monachi tandem sincerè compriment; simulque promittere, curaturum se, pro suis viribus, ut vicissim aboleantur mitigenturque decantata sæpius germanicæ nationis gravamina. Similiter & Cæsar absens per Legatum ex Hispania missum querulabatur, edicto suo, in comitiis Wormatiensibus contra Lutherum edito, hucusque tam parùm obediri: cunctationem hanc sibi non exiguo despectui esse; ideòque velle se & præcipere, ut ejusdem edicti executio vel nunc saltem ab universis Principibus citra omnem reluctationem sincerè ac seriò ad effectum deducatur. Secuta est his de rebus diuturna Principum consultatio. Et quia jam pleraque ipsorum pars in Lutheri dogmata non parùm propendebat; tandem die 18. Aprilis nugatorium hoc planèque frivolum decretum consensu plurimorum prodit: *Wormatiense edictum Cæsaris in omnibus Germania terris exequendum esse, quantum pro ratione temporis et circumstantiarum fieri potest*: hoc est, quantum unusquisque Principum pro suo in Lutherum affectu vellet, uti ego ex eventu & rebus postea secutis colligo. Romanum verò Pontificem rogandum esse, ut ad examinanda Lutheri dogmata generale concilium in Germania convocet, quàm primùm potest. Ac, ne interea populus rerum credendarum incertus maneat; primùm in Diocesi qualibet seligi oportere viros doctissimos, qui per astatem hujus anni libros Lu-

Lutheri perlegant, et ex iis bonum à malo segregent: deinde verò circa Novembrem huius anni nova rursus comitia Spirensi in urbe congreganda esse, in quibus audito eorundem eruditorum iudicio definiatur, quid usque ad finem generalis concilii quisque agere vel credere in rebus Divinis debeat. Superi boni! quæ & quantæ hallucinationes in hoc Principum istorum decreto? quomodo poterat convocari concilium generale, nondum conciliatis Gallo & Cæsare? quomodo universalis & antiquissima Ecclesiæ doctrina disquiri debuit in urbe Spira, in conventu particulari quorundam Principum? quis ibi futurus iudex controversiarum? non indocta plebs, uti liquet per se. Non ipsimet congregati Principes: quia potissimam sui partem seculares erant, ad quos orthodoxæ fidei & rerum credendarum censura nunquam pertinuit. Non denique selectiores è Clero viri. Quis enim persuadeat sibi, Gallos, Italos, Hispanos, aliosque Ecclesiæ populos id approbaturus esse, quod paucis Germanis credibile visum fuerit, præsertim in particulari coetu, nullâ Cæsaris ac supremi Pontificis auctoritate cœpto? Hæc & alia contra decretum illud prudenter obmovebat Legatus Pontificius. At à plerisque Principum æquè parùm auditus est, ac ii, qui surdo canunt. Quare tandem coactus est ea de re Pontificem erudire, & hic vicissim apud Carolum Imperatorem conqueri. Carolus autem Imperator, qui tunc agebat in Hispania, non modo hoc Norimbergense decretum, velut inane ac frivolum reprobavit; sed etiam Principibus omnibus gravissimè interdixit, ne in urbe Spira convenirent, ibique novam rerum credendarum normam formamve cuderent: uti constat ex proluxa ejusdem Imperatoris epistola, à Cochleæo recitata, signatâque *Burgis in Castilia, die 15. Julii, anni MDXXIV.*

Cæsareum illud fulmen haud obscure jam præsenferant nonnulli Principes, quorum sincerius adhuc studium erat in religionem Catholicam: nimirum Ferdinandus Archidux Caroli Imperatoris frater, Matthæus Cardinalis & Archiepiscopus Salisburgensis, Georgius Saxoniae Dux, Wilhelmus & Ludovicus Bavariae Duces, Bernardus Episcopus Tridentinus, Ernestus Episcopus Passaviensis, Joannes Episcopus Ratisbonensis, Wigandus Episcopus Bambergensis, Georgius Spirensis, Wilhelmus Argentinenensis, Christophorus Augustanus, Hugo Constantiensis, Philippus Frisingensis, Christophorus Basileensis, & Sebastianus Brixinensis. Hi, cum in comitiis Norimbergensibus contra pluralitatem aliorum Principum nihil evincere potuissent, conventum aliquem particularem condixerunt in urbe Ratisbona, festo S. Joannis Baptistæ; ibidemque præsentem Legato Pontificio con-

Catolus V. per speciale rescriptum, ex Hispania missum, decretum hoc Norimbergense reprobavit.

Cochleus in actis Lutheri.

Spond. & Surius ad hunc ann.

Alii Principes Catholici in alio conventu Ratisbonæ habito, decernunt obtemperare edicto.

Wormatiensi, & Religionem Catholicam tueri.

Cochleus, Surius,

Spond. & alii.

diderunt saluberrima hæc statuta, in eorum terris observanda: *Wormatiensi edicto Cæsaris purè ac simpliciter omnes obtemperent: sacrificium Missæ et omnia Sacramenta consuetis Ecclesiæ ceremoniis peragantur: in jejuniis, precationibus, aliisque ritibus antiquis nihil innovetur: sacrilega Sacerdotum ac sanctimonialium connubia non tolerentur. Studiosi Wittenbergenses ad sacerdotium vel doctorem publicam nullibi admittantur. Subditorum ac civium filii, qui in studiis versantur Wittenberga, intra spatium trimestre revocentur; neque illuc redire audeant sub pœna confiscationis et amissionis bonorum ac beneficiorum omnium. Nemo ad populum verba faciat, nisi examinatus ab Episcopo loci: nemo ex typographis librum aliquem prelo det, nisi qui prius approbatus fuerit ab Episcopo etc.*

Utinam pari zelo exarsissent & alii Principes, maximèque Fridericus Saxoniae Dux & Elector! hujus enim conniventia Doctor Lutherus, in extrema vitiorum ruens, tandem hoc anno die 9. Octobris monachalem cucullum exuit; pessimòque exemplo suo quàm plures alios diversorum Ordinum Religiosos ad hoc audendum & imitandum traxit. Quanquam ii omnes in prædicando hoc novo Evangelio non unâ eademque fortunâ gavisi fuerint. Nam, ut alios non paucos taceam, Henricus Zurphanius ejusdem Augustiniani Ordinis desertor (quem Bremenses primum suæ urbis Evangelistam & purioris doctrinæ præconem vocitant) apostasiæ ac desertionis suæ mercedem tristissimam hoc anno retulit. Wittenbergam hic abiêrat ex monasterio Antwerpiensi; auditòque; Luthero Antwerpiam reversus, perniciosam ejus doctrinam in hac urbe sparserat. Comprehensus idcirco bis, & alterâ vice post errores jam semel ejuratos in severiorem custodiam detrusus, perfracto carcere diffugit Bremam. Hic autem à civibus avidissimè receptus, Lutheranam hæresin intra annum & aliquot menses ita disseminaverat; ut ineunte hoc anno duos alios ejusdem Ordinis apostatas, puta Jacobum* Præpositum & Joannem Amsterdami-um, in operam subsidiariam advocari necessum fuerit. Neque diu tunc eman sit pœna, votorum suorum violatori debita. Cum enim haud multò post à Pastore Meldorpiensi in Dithmarsiam evocatus, ibique non semel impiè contra antiqua Ecclesiæ dogmata concionatus esset; nocte mediâ ab armatis Dithmarsiensibus in lecto comprehensus, alteròque mane, die decimâ vel undecimâ Decembris ferali rogo combustus est. Lutherani hunc passim appellant martyrem. Sed cur etiam eodem titulo martyribus non adscribunt Joannem Leidensem, Bernardum Knipperdollingium, Müntzerum, & alios hujusmodi? *Martyres Christi non facit pœna, sed causa*, ait S. Augustinus. Et ante hunc S. Cyprianus: *ardent-*

Lutherus,
hoc anno
Monachalẽ
cucullum
exuit.
*Spond. ad
hunc ann.
& alii
passim.*
Henricus
Zurphani
apostata
(vulgò
Broer
Henric)
primus Bre-
mensium
seductor,
hoc anno
vivus exu-
ritur in
Dithmarsia
Chron.
Brem. ms.
Spond. hic
n. 12.
Cochleus
in actis Lu-
theri.
Surius in
comment.
** alius Jacob*
Provest
und Jo-
han Gd.
temelct.

licet

licet flammis, et ignibus traditi animas suas ponant; non erit illa fidei corona, sed pena perfidia. Occidi talis potest: coronari non potest.

Hoc etiam anno apud nos inter perillustres Dominos de Spiegel non parva dissensio erat de monte castróque Defenbergico, in quo tanquam primariâ feudorum Spiegeliorum parte domini Defenbergensis jurisdictio quondam fundata fuit. Controversiam hanc ante annos quinquaginta & amplius* jam composuerat Simon Episcopus, constitutâ inter eos pace Castellana, quam vocant germanicè *Burgfriede*. Quoniam verò posterioribus hîsce temporibus novæ iterum discordiæ repullulaverant inter eorundem successores; Ericus Episcopus noster iisdem efficacissimè se interposuit, veteremque pacem Castellanam juxta leges à Simone constitutas renovari fecit. Qua de re in Cathedralis Ecclesiæ nostræ tabulario adhuc asservantur ejusdem Erici literæ, Westphalicâ dialecto scriptæ, quarum initium & finis est: *Nos Ericus, Dei gratiâ Episcopus Paderbornensis et Osnabrugensis, Dux Brunsvicensis, notum facimus et profitemur vigore harum literarum etc. . . . Datum anno Domini millesimo quingentesimo vicesimo quarto, die S. Andrea Apostoli.* Hodie castrum illud, quod in montis Defenbergensis fastigio steterat, nescio quibus annorum præcedentium injuriis planè collapsum est: interque murorum ac turrium ruinas, veterem suæ nobilitatis gloriam concidisse luget. Id quod Ferdinandus Fürstenbergius, Episcopus noster, in monumentis Paderbornensibus* maximopere deplorat, hîsce versibus:

Nunc jacet indignâ latè collapsa ruinâ

Arx vetus, et rerum gloria sola manet.

Quis, nisi mentis inops, factis extendere famam

Negligat; ipsa videt si quoque saxa mori?

Superfunt & aliæ plures Erici Episcopi de hoc anno literæ, ex quibus manifestè liquet, eum potissimâ hujus anni vel æstatis parte in Diœcesi nostra perstitisse. At, cùm in iis nihil inveniam, quod ad illustrandam historiam faciat; libenter eas prætermitto, & adhuc pauca aliqua de rebus in Italia gestis hîc adjungo. Mense Augusto Carolus Borbonius, Cæsareorum ductor, cum nonnullis peditum equitumque millibus in Galliam Narbonensem irruit: Aquisque sextiis* magnâ civium gratulatione receptus, cogitabat Avenionem; & indè rursus Lugdunum (vulgò Lion) urbem id temporis malè firmam aut minùs custoditam. Hac autem occupatâ, facillimum ipsi erat, è vicino Ducatu Borbonico suas copias adaugere, & in ipsa Galliarum viscera se inferre: præsertim cùm viciniore populi adamarent magis Borbonium Ducem; quàm Re-

Ericus Episcopus Paderb. hoc anno confirmat & renovat inter nobiles de Spiegel pacem Castellanam in monte Defenberg.
*ex literis archivi Cath. Eccl. Paderb.
*año 1472.

*fol. 155.

Cæsareani improspere impugnant Marsiliam. Palat. in Aq. Aust. Spond. Svarius & alii.
*gallicè Aix.

gem

Cæsareani
obsidione
solvunt in
adventu
Francisci
Gallorum
Regis: qui
& Papiam
obsidere
cepit men-
se Novem-
bri.

Palat. in
Aq. Austr.
Spond. &
Surius hic.
Ripamont.
l. 16. Hist.
Mediolan.

gem ipsum, ob illicitos amores minùs carum. Displicebat consilium illud Ferdinando Davalo, & aliis quibusdam belli Ducibus; malebântque, non attentâ copiarum suarum paucitate castra verti contra Massiliam: sed eventu maximè improspero; posteaquam enim quadraginta dies in ejusdem urbis diverberatione inutiliter consumpsissent; adveniente Gallorum exercitu, obsidionem malè coeptam solvere, & majori, quàm illuc venerant, celeritate in Italiam se recipere coacti sunt. Abeuntes è vestigio infecutus est Franciscus Rex: omissoque Mediolanensi castro, universum exercitum adduxit ad Papiam urbem, cui præter quingentos Hispanos quinque millia Germanorum à Cæsareanis injecta erant sub Antonio Leva, expertæ fortitudinis & scientiæ militaris viro. Coepta est hæc obsidio sub initium Novembris: certéque tunc fuisset actum de Insubria, si Franciscus Rex tantùm valuisset ingenio & arte militari, quantum Regali potentiâ, & militum congregatorum numero; uti docuit eventus famosissimæ hujus obsidionis, de qua plura ad annum proximè secuturum.

Annus Christi 1525.

CLEMENTIS VII. Pontificis 2. & 3.

CAROLI V. Imperatoris 6. & 7.

ERICI Episcopi Paderborn. 17.

Franciscus
Galliæ Rex,
ante Papiã
ingenti cla-
de prostra-
tus, à Cæsa-
reis capitur
unâ cum
Henrico
Navarræ
Rege.
Palat. in
Aq. Austr.
Spond. &
Surius hic.
Ripamont.
l. 16. Hist.
Mediol. &
alii.

Francisco Galliarum Regi tardè hætenus procedebat obsidio Papiensis in Italia: tum quòd iniquissimo hoc anni tempore obsidionales copias multis inutilibus frustraneisque laboribus nimium delassaret: tum quia simul id temporis ad occupandam urbem Regnùmque Neapolitanum non pauca suorum millia transmiserat; & alia sex Rhætorum Grisonumve millia, ob interceptam à Cæsareis Clavennam, repentè in suam patriam revocata fuerant. Interea Cæsareani, obsidentium tarditate læti, vires suas egregiè restaurabant. Et quidem hi, qui per insubriam in diversis urbibus aut munimentis dispersi fuerant, colligebant se apud urbem Laudam, vulgò *Lodi*. Iis autem brevi tempore accedebant primùm non parva Anglorum & Helvetorum auxilia; pauloque post, circa finem Januarii, adhuc quindecim Germanorum peditum equitumque millia, à Borbonio Duce in Italiam traducta. Quæ dum exercitui reliquo se conjungere, tandem pugna cum hostibus decreta est, omnisque miles tam propè admotus ad castra Gallicana, ut ambarum partium sclopetarii penè se invicem contingere, & mutuis explosio-
nibus

nibus laceßere possent. Initium pugnae duabus ante lucem horis à Cæsareis datum est die vicesimâ quartâ Februarii, sancto Matthiæ Apostolo sacrâ : atque , ut se invicem inter matutinas tenebras discernere à Gallis possent; miles omnis albâ tunicâ , vestimento superjectâ, ante prælium indutus erat. Certatum fortiter aliquot horis ab utraque parte. Demum verò Cæsareani plenissimâ victoriâ potiti sunt; & , quod omnium felicissimum fuit , etiam ipse Gallorum Rex , confosso infra se equo , in manus ipsorum incidit. Rogatus , an se vellet Borbonio Duci captivum dedere? eundem velut Gallicæ coronæ transfugam averfatus, Lanoium Ducem accessit petiit; & huic sese, priusquam Borbonius adveniret captivum tradidit. Præter ipsum bello capti sunt, Henricus Rex Navarrae , Annæus Mommorantius Franciæ Marefchallus , aliique Procerum Gallicorum plurimi cum ingenti militum gregariorum turba: cæsi autem & in prælio strati, Bonivetus Admiralus, Pallissius & Lescutus Marefchalli, Tremollius, Suffolcius, Sanseverinus, multique alii inferioris notæ, quos universim ad octo vel decem millia ascendisse volunt. Reliqui verò Galli (quidquid ipsorum adhuc supererat in tota Insubria) visâ auditâve suorum clade, festinatis cursibus in suam Galliam relapsi sunt; neque prius à fuga destitère, uti scribit Ripamontius, *quàm relictas à tergo Alpes cererent.*

Partâ hac insigni victoriâ, quæ Imperatori Carolo septingentis tantum aut octingentis capitibus constitisse fertur, Henricus Rex Navarrae in arcem Papiensem deductus fuit: ex qua tamen, auxilio quorundam civium, paulò post elapsus; & occultissimis itineribus in Galliam reversus est. Franciscum verò Lanoius Dux primò Piceleonem*, deinde navali itinere in Hispaniam transportavit; ubi Carolo Imperatori traditus, in arce Madritensi decentissimam & Rege dignam custodiam usque in annum proximè sequentem pertulit. Ajunt, ipsum (cùm in hujus arcis pariete scriptum reperisset illud symbolum Caroli V.: *Plus ultra*) suâ manu subnotâsse hanc monitiunculam, *Hodie mihi, cras tibi*: Carolum verò, suæ fortis non immemorem, subscripsisse iterum illud Terentii: *Homo sum: humani nihil à me alienum puto.*

Sopito hunc in modum bello Gallico, exortum est in Germania *bellum Rusticum*, cujus incentor primarius fuit sacerdos apostata Thomas Müntzerus, Lutheri discipulus. Hic, ut erat mortalium audacissimus, cum socio suo Pfeiffero, Præmonstratensis ordinis desertore, coepit hoc anno percurfare varias Germaniæ provincias, & ubique rusticos in pagis excitare, ut Evangelicæ libertatis restaurandæ causâ potestatem omnem, tam secularem

Rex Navarrae clâm e-libitur è custodia: Rex Galliae abducitur in Hispaniam. Spond. ad hunc ann. & alii passim. *vulgò, Piggishone.

Bellum rusticum in Germania, auctore Thoma Müntzero. Cochlaus in actis Lutheri.

quàm

Palat. in Aq. Aust. Helvici in Theatr. Hist. univ. Spond. Surinus & alii. quàm Ecclesiasticam, armatâ manu supprimerent, Sacramenta abolerent, Ecclesias invaderent, monasteria destruerent, Monachos ac Sanctimonialia trucidarent. Mira stolidâque res! intrâ breve tempus post seditiosas hujusmodi conciones trecenta (ut ajunt) rusticorum millia in armis constitère, maximèque in Thuringia, in Alsatia, in Suevia, Franconia, & aliis ad Rhenum locis. Ac priusquam à Principibus conscribi possent necessarij militum exercitus; eo furore proruerunt in Ecclesias, arces, ac monasteria, ut in sola Franconia plùs quàm ducentas Nobilium arces ac monasteria in flammis egerint. At ille hominum seditiosorum furor brevi iterum oppressus est. Nam, ut primùm vicini Principes militari manu adversùs eos in arenam processère; agrestis illa gens tam foedo excidio percussa est, ut intrâ bimestre spatium centena & ampliùs eorundem millia occubuerint. Antonius Lotharingiæ Dux ad viginti sex millia trucidâsse fertur in Alsatia. Pari strage affecti sunt ab Electore Palatino, Moguntino, & aliis foederatis, quibus etiam Dioecesis nostra* subsidium pecuniarium pro communi bello conferre debuit. Postremùm verò à Georgio Saxonum Duce, Philippo Hassiæ Landgravio, & Henrico Brunsvicensi, decumanam ac decretoriam cladem accepere prope Franckenhufium in Thuringia, confossis primo impetu sex & ampliùs rusticorum seditiosorum millibus, captoque ipsorum Evangelista Müntzero, qui ægritudinem à prælio peracto simulans, in lectum se injecerat. Nec multò post etiam Pfeifferus ejusdem socius in fuga comprehensus, & Mülhufium* deductus est; ubi ambo viri nequam infami gladio plexi, & ipsorum* capita ad conservandam facti memoriam feralibus contis imposita fuere: diverso tamen amborum exitu. Pfeifferus enim impoenitens obiit ad modum bestiae: Müntzerus autem revocatis erroribus, acceptisque ritu Catholico Sacramentis, inter pientissimos dolentis animi affectus* occubuisse fertur, melior Christianus in morte, quàm in vita.

*Rustici ubique ingenti clade cæduntur à Principibus Auctores iidem. Brower. in ann. Trev. *ex Diario Henrici Abbatis in Marienmünster. Müntzerus & Pfeiffer*, rusticorum antesignani capiuntur, & afficiuntur morte. auctores iidem. *urbs Thuringia.*

**Cochlaus in actis Lutheri.*

Sed nondum hîc finis fuit malorum, quæ ex malignis Lutheri suggestionibus in hunc annum inciderunt. Nam eodem illo tempore, quo prædicti rustici contra suos Dominos, etiam in urbibus depravati cives contra personas Deo sacras vehementer insurgere visi sunt: neque dubium est, quin divina profanâque omnia fuissent permixturi, nisi compressa rusticorum seditio etiam tumultus hujusmodi civicos feliciter enervâset. De Franckofurtensium ac Moguntinensium seditione, quarum utraque in Aprili contigit, videri potest Joannes Cochlaus. Quæ autem sequenti mense Monasterii Westphalorum contigit, hujusmodi ortum & pro-

progressum habuit. Lutheranam ibi doctrinam de superiore loco proposuerant quatuor Sacellani urbici, Lubertus Cansemius ad S. Martinum, Joannes Tantius ad S. Lambertum, Fridericus Reiningius ad B. Virginem trans aquas, & Joannes Vinchius ad S. Ludgerum: quibus etiam extra templum in privatis colloquiis egregiè assistebat Adolphus Clarenbachius, Ludimagister Martinianus, Coloniae postmodum combustus. Horum tumultuosis adhortationibus concitati cives, adversus Clerum & libertatem ejus conscripserunt leges triginta quatuor, quarum praecipua capita sunt haec: *Sede vacante, custodia castrorum Episcopali non sit in manu solius Capituli Majoris; sed etiam in manu unius è nobilitate, et unus è numero civium. Nullus è Clero sit immunis ab oneribus publicis. Collegia Canonorum, etiam Ecclesiae Cathedralis, subjiciantur correctioni civium. Nullus è statu civico potestatem habeat legandi aliquid personis Ecclesiasticis, etiam ad sacra funebria et memorias anniversarias. Filii civium, ad Clericalem statum transaturi, bona hereditaria non queant aliis donare vel transcribere, quàm solis civibus. Ad Collegium Fratrum communis vitae* nemo deinceps admittatur: iis, qui adhuc ibidem vivunt, suppedientur omnia ad congruam sustentationem necessaria; reliqua verò convertantur in usus pauperum etc.* Has aliasque leges exoticas die vicesimâ sextâ Maji cum ingenti fremitu obtrudunt Magistratui ac Senatoribus urbis, comminantes iisdem extrema omnia, nisi leges istas à Capitulo Majoris Ecclesiae continuo recipi & consignari faciant. Mox etiam furore populi jubentur occludi portae, stringuntur gladii, coguntur ad plebis imperia Consules, adeuntur majoris Ecclesiae Canonici, propositoque mortis periculo legem populi admittunt, consentiunt, subscribunt: ac dein, tumultu paululùm consopito, die primâ Junii, ab urbe se proripiunt. Interea Clerus minor, qui in urbe manserat, in id unum incumberebat, ut quatuor isti Sacellani, velut praecipui tumultuum praeteritorum incentores, dimoverentur à suis cathedralis. Et primò quidem Canonici Martiniani tentârunt illud in Sacellano suo Luberto Cansemio. Is enim omnis verecundiae immemor, tametsi antea conjugii fidem addixisset puellae perhonestae, quam stupraverat; alterius insuper haud parvi nominis virgunculæ pudicitiam sollicitaverat per literas amatorias, foedâ spurcitie ac turpitudine plenas. Quæ literæ cum in publico senatu praelectæ essent, ita commoverunt Senatorum animos, ut Collegio Martiniano quantocyus facultatem dederint, scelus istud ab officio & suggestu sacro detrudendi. Pari felicitate etiam Joannes Tantius à Pastore Lambertino, & Fridericus Reiningius à Decano Transaquensi, sacellanatibus suis exuti ac depulsi sunt: Vin-

Seditio urbis
Monasteriensis,
& ejus origo à praecor-
nibus Lu-
theranis,
Kerssen-
broch. in
hist. Ana-
bapt. mss.
ad annum
hunc &
preceden-
tem.

* vulgò
Frater-
Herren.

Tumulus
hic sedatur,
depositis
ab officio
praedicator-
ibus.
Kerssen-
broch. loc.
cit.

ckio autem, ne quid ampliùs mutiret contra Catholicos, oblato alio pinguiore sacerdotio garrulum os facillimè clausum & obtratum est. His autem ab officio vel ab urbe pulsus, tota factio Lutherana quàm primùm concidit: ac decimo post mense non solum Cathedralis Ecclesiæ Canonici in urbem reversi (ut cives mutata mente jam iterum expetièrunt) sed etiam omnes legum prius obtrusarum articuli solenni pacificatione aboliti & abrogati sunt.

Seditio civium Osnabrugensium, & eorum iniquissima aula contra Clerum & Capitulum. *Chron. Osnabr. ms. Chytræus l. 11. saxon. Hameln. in hist. Ev. rem.*

Non minori cum ferocia contra Clericos tumultuatum ac de-sæviturum est Osnabrugi: nam & ibi novæ libertatis Evangelica tuba jam insonuerat per Gerhardum Heckerum, Ordinis Augustiniani Monachum. Seditionis autem vexillum primus ibidem extulit

Joannes de Oberg, civis Osnabrugensis: cui protinus accesserunt permulti alii, maximèque Joannes Ertmannus, Henricus Lürmannus, & (ut vulgò credebatur) etiam Otto Spikerus, ejusdem urbis Gogravius. Hi, cum audissent, Monasterienses tanta cum audacia adversus Clerum insurrexisse; eorundem exemplo moti judicârunt, sibi pariter aliquid audendum esse pro tuenda (ut vocabant) libertate Evangelica. Itaque his instigantibus, ultimâ die Maji, quæ tunc erat feria quarta ante Pentecosten, coacta est ingens multitudo plebis, effractæ Cathedralium Canonorum ædes, direpta Clericorum bona, aliâque id genus plurima contra immunitatem Ecclesiasticam horribiles inter clamores gesta & attentata sunt, repugnantibus frustra Consulibus & Magistratu urbico, suorummet capitum non securis. Gravissimè hanc injuriam ac seditionem tulit Ericus Episcopus: jamque tales coquebat iras, quæ indubiè toti urbi extremam perniciem attulissent; nisi prudentior

Ericus Episcopus gravissimas minas intendat urbi; sed paulò post iterum pacatur in tercessione Abbatis Iburgensis & aliorum. *Chron. Osnabr. ms. Chytræus loc. cit.*

Magistratus ad mitigandum ipsius animum continuò deprecatores adhibuisset Gerhardum Abbatem Iburgensem, & alios viros eidem Antistiti non parùm caros. Horum intercessione tandem eò res deducta est, ut omisâ armorum vi, concordia & pacificationis ineundæ causâ amicabile congressus fieret; in eoque per designandos arbitros ac mediatores, offensio tota quocunque meliore modo sopiretur. In hoc autem congressu, Bilefeldiæ die sextâ Augusti habito, à designatis mediatoribus, Philippo Erici Antistitis fratre, Philippo seniore Comite Waldecensi, Gerardo Abbate Iburgensi, ac Theodorico Lüningio satrapâ Ravensbergeni, cum utriusque partis consensu statutum est: *Primò*, ut urbs Osnabrugensis Erico Antistiti in satisfactionem offensæ pro mul-

Civitas mulctatur sex millib⁹ aureorum: seditiosi puniuntur. *Ex literis Archivi Cath. Eccl. Osnabr.*

cta solvat sex millia florenorum aureorum Rhenensium. *Secundò*, ut Joannis Obergii, velut primarii incentoris, poena relinquatur arbitrio Principis, qui illum vel supplicio capitis, vel bonorum suorum confiscatione punire poterit; ità tamen, ut ab ingressu urbis

urbis ac Dioecesis Osnabrugensis æternum exclusus maneat. *Tertio*, ut Magistratus Osnabrugensis alios factiosos pro quantitate suorum delictorum puniat, excepto Ottone Spikero Gogravio: qui, si huiusmodi seditionis particeps fuerit (ut refert suspicio) ab Erico Antistite punietur eo modo, quo in alios reos animadverteretur ex parte Magistratus. *Quarto*, ut Canonici Cathedralis aliique Clerici, qui prædictæ seditionis causâ ab urbe profugerunt, securè ac libere ad suas ædes reverti debeant &c. - - - Qua de re servantur adhuc tabulæ publicæ, vernaculo sermone scriptæ, hoc ferè initio & fine: Nos *Philippus Dei gratiâ Dux Brunsvicensis, Philippus senior Comes Waldeckensis, Gerhardus Abbas Iburgensis, ac Theodoricus Lünig satrapa Ravensbergenensis*, profiteamur ac palàm facimus, quòd in dissensionibus et inimicitiis, inter *Ericum Episcopum* --- *ex una*, et *Magistratum urbemque Osnabrugensem* ex altera parte ortis ratione seditionis ac violentiæ, contra Clerum Osnabrugensem usurpatæ, cum utriusque partis notitia et consensu statuerimus in hunc modum etc. - - - Datum et actum Bilefeldiæ, Dominicâ post vincula Petri, anno post natiuitatem Christi Domini nostri millesimo quingentesimo vicesimo quinto.

Inter has urbium ac rusticorum seditiones, die quintâ Maji, è vivis abiit Fridericus Dux & Elector Saxonie: magnus quidem Lutheri fautor & patronus; in eo tamen commendandus, quòd ejusdem errores nunquam amplexus, & adhuc ritu Catholico defunctus fuerit. Sic enim docet * Chytræus, homo Lutheranus, ad hunc annum ita scribens: *Dux Fridericus, sub quo docere Lutherus coepit, nunquam videri voluit, immiscere se illius causæ; sed ostendit potius, Ecclesiasticas controversias commendare se Episcopis, ad quorum curam pertinerent. Ideo sinebat Theologos ea de re scriptis ac disputationibus luctari inter se; eatenus solum Lutherò patrociniū præstans, ne adversariorum violentiâ opprimeretur. Successit ei, velut improbi & cælibi, Joannes frater ejus, acatholicæ doctrinæ primus cultor. Hic Lutherò & aliis ejusdem farinae sociis, omnem agendi, mutandi, reformandi, ac pervertendi libertatem in rebus Ecclesiæ tribuit. Atque ideo infroenis ille apostata in eam vitæ licentiam proruit, ut (quod aliàs nunquam ausurus fuisset vivente Friderico) die vicesimâ septimâ Junii præsentis anni sacrilego connubio se conjunxerit cum sanctimoniali profuga Catharina de Bore, quæ biennio abhinc è Nimicensi monasterio abducta, atque interim (ut Cochlæus * asserit) vagâ suâ inter scholares Wittenbergenses conversatione generis communis effecta fuerat. Præclarissimum inauditis hujusmodi nuptiis epithalamium addidit Hieronymus Emserus, amoeni vir ingenii; interque alia, Lutheranorum personam agens ita * cecinit:*

Fridericus
Dux & Ele-
ctor Saxo-
niæ mori-
tur Catho-
licè.

Chytræus
l. 1. Saxon.
Successor
ejus & fra-
ter Joannes
Dux, plus
indulget
Luthero;
qui paulò
post uxore
ducit Ca-
tharinam
de Bore
Monialem
profugam.
Cochlæus
in actis Lu-
theri.

Spond. ad
hunc ann.
* Cochlæus
loc. cit.
* apud Co-
chlæum in
actis Luth.
ad annum
1525.

*Hoc Magistro licet nobis
Omne nefas, licet probis
Omnibus obstrepere:
Conculcare licet leges,
Infamare licet Reges
Summo cum Pontifice.*

*Sed et ipsos irridemus
Christi Sanctos, ac dellemus
Calitum imagines:
Septa clauſtri diſſipamus,
Sacra vasa compilamus
Divinosque calices.*

*I cuculla! vale cappa!
Vale Prior, Custos, Abba,
Cum obedientia!
Ite vota, preces, hora!
Vale timor cum pudore,
Vale conscientia!*

Albertus;
magn⁹ Ma-
gister Ord-
inis Teuto-
nici in Bo-
russia, defi-
cit à fide, &
uxorem du-
cit.

*Chytrus
Spond. Su-
rins & alii
*Rensner
in Genealo-
gia Regum
Dania.*

Ejus exem-
plo Luther⁹
Albertum
Archiepi-
scopum
Mogunti-
num solli-
citat ad A-
postasiam
& matris
monium.
Serar. l. 5.
rer. mo-
gunt. p. 887.

Spond. hic

*n. 19.
Cochla⁹ Su-
rins & alii.*

Albertus
Moguntin⁹
ne quidem
dignatus est
Luthero ad
has literas
respondere.

Lutheri exemplum continuò, velut obice rupto, secuti sunt. quàm plures alii Sacerdotes, Monachi, ac variorum Ordinum Religiosi: interque eos etiam Albertus Brandenburgicus, Teutonici Ordinis per Borussiam supremus Magister. Nam & ipse hoc* anno, religiosorum votorum immemor, cum Dorothea Friderici Regis Danorum filia matrimonium iniit; assumptoque Ducis Borussiae titulo, regiones istas ab Ordine Teutonico in domum Brandenburgensem transtulit. quod cum summopere probaretur à Luthero, etiam consanguineum ejus Albertum Archiepiscopum Moguntinum in eosdem calles pertrahere, eique similiter per literas persuadere studuit, ut acceptâ Coniuge Archiepiscopales terras in sæcularem Principatum verteret: *Habet, inquit, hac in re Illustrissima Dominatio vestra pulcherrimum exemplum, nempe Magnum Borussiae Magistrum.* Et iterum paulò post: *Quod si hac animum Illustrissima Dominationis vestra non permoveant; certe vel hoc solum sufficere deberet, quòd Illustrissima Dominatio vestra à Deo facta sit persona mascula. Voluntas enim Dei est, ut vir habeat mulierem, juxta illud Gen 2. Non est bonum, esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. - - Horribile est, si vir in morte inveniat sine uxore, nisi saltem habuerit sincerum animum voluntatemque incundi matrimonii! quid enim respondebit, cum Deus interrogaverit: virum te creavi, qui solus esse non debet, ubi ergo est uxor tua?* Superi boni! quænam hæc verba impia, sacrilega, propudiosa: quis unquam vel in Scriptura sacra, vel in sanctorum Patrum voluminibus legit, ejusmodi quæstionem in divino judicio proponendam esse? At alium Lutherus virum in hoc Antistite expertus est, quàm ipse credidisset: imò talem, qui scurrilem hanc epistolam ne levi quidem responsiunculâ dignatus est impertire. Sciebat enim, quod ait Augustinus l. 1. de adulterinis conjugis c. 24. *Quod alicui, antequam vocisset, licuit; id, cum se nunquam fa-*

ctu-

Curum voverit, non licebit; si tamen id voverit, quod vovendum fuit; sicut est perpetua virginitas, vel continentia post experta connubia. Hæc enim, cum homines voverint, nullâ conditione rumpenda sunt: quia et hoc Dominum præcepisse intelligendum est, ubi legitur, Vovete, et reddite Domino Deo vestro.

Paris constantiæ in fide catholica adhuc erat Ericus Episcopus noster: &, quod ampliùs commendandum est, Wormatiense edictum Caroli Cæsaris contra omnes Luthero addictos in Dioecesi sua rigorosissimè solebat exequi. Experti sunt id Sacerdotes vitæ communis* in domo Fratrum, quæ tunc erant Herivordiæ. Audierat, eos vel eorum aliquos Lutheranis doctrinis adhærescere; ideoque in vim edicti Wormatiensis jubet eos, velut Ecclesiasticæ jurisdictioni nostræ subjectos, à Procuratore fiscali Paderbornam evocari, ut ibidem fidei doctrinæque suæ rationem redderent. Mittuntur ergo prædicti Conventus aut Collegii nomine duo Sacerdotes, Henricus *Telgete* / & Gerhardus *von Xanten*, hujus causæ procuratores ab eadem Domo Fratrum constituti. Hi, cum in judicio Ecclesiastico interrogarentur de Lutheri dogmatis, non solum protervè responderunt se iisdem adhærescere; verum etiam singulari immodestia contra sententiam, à generali Vicario in se suosque latam, nescio quibus frivolis audacissimisque appellationibus protestati sunt. Sed hanc eorum audaciam pro merito suo castigavit ac fregit Ericus Episcopus. Continuò namque iussit ambos Dringenbergensem in arcem abripi, in eaque tam diu custodiri & emaciari; donec & ipsi Lutherum ejurassent, & alii ejusdem Domus aut Collegii Sacerdotes, à quibus procuratorio nomine missi fuerant, Papali Cæsareoque edicto sese in posterum parituros esse promisissent. Imò ne tum quidem prædicti duo sacerdotes è Dringenbergeni custodia priùs dimissi sunt; quàm alii complures Domini, maximèque Simon Lippiensis Comes, pro iisdem relaxandis è carcere soepe deprecati fuerint. Seriem rei gestæ, quæ minùs fideliter evulgata est ab Hamelmanno, delibare juvat è tabulis autographis, westphalico sermone scriptis, & in archivo Cathedralis Ecclesiæ nostræ conservatis; quæ ferè hoc modo sonant.

NOs Bartholomæus Amelen Pater, Joannes Neer Procurator, cum omnibus Presbyteris, Clericis, et Fratribus domus Fratrum intra Herivordiam, profiteamur et contestamur hisce literis. Cum Reverendissimus et Illustrissimus Princeps Ericus Episcopus, - - ad instantiam et requisitionem Procuratoris fiscali, nos ut violatores ac transgressores Cæsarei Pontificique edicti, contra seditiosos Martini Lutheri aliorumque adhaerentium ausus jam pridem publicati, judicialiter conveniri, et cum præ-

Serar. loc. cit. pag. 893. Cosbians in actis Lutheri.

Spond. &

Surius ad hunc ann.

Ericus Episcopus Paderb. edictum Wormatiense Caroli V. rigorosè exequitur.

**vulgo*

Fratero Herren.

Sacerdotes vitæ communis in Herivordienfi Domo Fratrum propter doctrinas Lutheranas Paderbornam citat. Eorum duos, aliorum nomine illos missos, & immodestius respondentes in carcerem detrudit,

Litteræ publicæ de tota re conscriptæ. ex archiv. Cath. Eccl. Paderb.

fini.

finitione termini judicialis ad nos tuendos ac defendendos evocari jussit: eumque insuper exhiberi nobis fecerit informem et inconsultam appellationem, in qua adhuc videmur à Lutheranorum ausis ac machinationibus desistere non velle, pro ut nostri Confratres, atque ad eam causam constituti Procuratores, Henricus Zelgete et Gerhardus von Xanten Sacerdotes, non solum temerariè et informiter appellârunt; sed etiam Paderborna indecenti modo, verbis et factis, contra veterem Christiana Ecclesia morem insolescere visi et auditi sunt (id quod à nobis neutiquam approbatur, neque nostrâ voluntate contigit) unde etiam prædicti duo Sacerdotes hac in re graviter deliquerunt, prædictoque Clementissimo Domino nostro justissimam causam dedere, eosdem ex mandato Papali et Cæsareo incarcerandi, puniendi, et castigandi: quemadmodum etiam contra nos pari modo procedere voluit, ut Papalibus hujusmodi, nec non et Cæsareis mandatis morem gereret. Nos igitur Bartholomæus Pater, Joannes Procurator, totusque Convventus Domus Fratrum antè dicta promittimus ac spondemus, quod nos omnes ac singuli doctrinam et institutiones Martini Lutheri nequaquam sequi; sed è diverso nos ita gerere, docere, et concionari velimus, uti Christianarum legum, conciliorum, ac statutorum Ordinationes, in Ecclesia Catholica ab antiquis temporibus observata, nobis indicant et commonstrant. Quod si aliquis nostrum adversus ista quid aliud attentaret, illum vel illos in Convventu nostro ferre non volumus; sed eosdem à nobis segregare, et Episcopali Celsitudini suæ absque omni mora ac tergiversatione in jus et judicium tradere etc. etc. - - - Datum anno Domini millesimo, quingentesimo, vicesimo quinto, ipsâ die S. Lamberti Episcopi.

Fridericus Comes de Spiegelberg, Comitatum Pyrmontanum sibi arrogat, eumque rursus abstrahit à Diocesi Paderbornensi.

Ex literis infra citandis.

His laudatissimè gestis, novum Ecclesiæ nostræ vulnus inflatum est ex iniquissima transactione hoc anno facta de dominio & Comitatu Pyrmontano, quem triennio ab hinc Diocesi nostræ à Comitibus Lippiacis restitutum ac reunitum fuisse vidimus. Invaserat hunc Fridericus Comes de Spiegelberg, ea solum de causa, quod Comitatus iste Joanni patri suo in dotem assignatus fuerit, quando matrimonium iniit cum prima uxore sua Comitissa Pyrmontana, sinè liberis relictis mortua. Stupebant ista Paderbornenses, dicebantque, non videre se, quo jure Fridericus in Comitatum hunc involare queat: hunc enim esse feudum Diocesis nostræ, adeoque nec in dotem assignari posse, multòque minùs ad Fridericum pervenire, utpote qui non sit genitus è matre Pyrmontana; sed è secunda sui patris conjuge, Comitissa Diepholdiensi. At ille contra negare feudum, publicisque in scriptis dicere, Comitatum Pyrmontanum esse dominium planè liberum, atque ab omni clientela seu jure beneficiario solutum: proinde & infeudationem, Lippiacis Comitibus ter quaterque priùs concessam, nullius fuisse roboris

boris ac valoris. Debuissent hîc statim Episcopus & Capitulum Consiliarios suos mittere in archivum patriæ, veteres infeudationum tabulas perquirere, & ex iis non modò jus nostrum, sed etiam qualitatem & modum ejus exhibere. At ipsi (quæ erat illorum temporum socordia) neglecto archivo nostro confugere statim ad amicabilem transactionem; eamque adhuc incautiùs detulerunt Gebhardo & Alberto Comitibus Mansfeldianis, ultroneè se offerentibus, & rerumstrarum ignaris. Hi autem gravissimo nostræ Diocesis damno rem ita composuere, ut *Comitatus *Pyrmontanus sit ac maneat feudum Paderbornense*: Friderico tamen Spiegelbergio & ejus fratri conferatur, non solum pro se suisque hæredibus masculis; verum etiam, si tales non superessent, pro eorundem filiabus, aliisque ex eorum vel earum sanguine descendentibus, prout in *Diocesi Paderbornensi usu et observantiâ receptum est*. Datum *Fluxaria, die Veneris post Crispini et Crispiniani, Anno Domini 1525.*

Quis non videt, hanc transactionem à Comitibus Mansfeldianis factam, fuisse iniquissimam? si enim agnoscebant arbitri, Comitatum Pyrmontanum esse feudum Paderbornense; quomodo ab iisdem decerni poterat, ut conferretur Friderico Spiegelbergio, qui ex matre Pyrmontana nullatenus descendebat? aut quomodo asserere poterant in Diocesi Paderbornensi usu & observantiâ receptum esse, ut emortuâ stirpe masculâ succedant in feudis foeminæ & earum descendentes; cum apertè contrarium elucesceret ex peculiari concessione ante octennium facta *Simoni Comiti Lippiensi, cui id temporis adhuc supererant sorores quatuor, multâ prole masculâ foecundæ? & tamen Ericus Episcopus, nostræque Ecclesiæ Capitulum Cathedrale, nescio, quâ cœcitate vel ignorantia ducti, compositionem istam admisere. Quæ res postmodum, extinctâ Comitum Spiegelbergicorum familiâ, diuturnis litibus & controversiis materiam præbuit usque ad annum circiter 1668; quo Ferdinandus Fürstenbergicus Episcopus noster tandem ita cum Waldeckianis *Comitibus pepigit, ut Comitatus Pyrmontanus, qui tunc ad eosdem venerat, deficiente ipsorum stirpe masculâ ad Episcopatum nostrum recideret.

Controversia per arbitros iniquissimè deciditur pro Spiegelbergio. ex literis transactionis.

*ita litera transact.

*ita habetur in lit.

transact.

*Wie dann

solches in

dem Stifte

van Pader-

born her-

kommen uß

Gebrauch

ist.

Ostenditur

iniquitas

istius sen-

tentiæ vel

transactio-

nis.

*vide di-

cta ad ann.

1517.

*Imhoff. in

Nobil. Proc.

S. R. I. l. 3.

c. 12. n. 5.

& l. 6. c.

19. n. 3.

An-

Annus Christi 1526.

CLEMENTIS VII. Pontificis 3. & 4.

CAROLI V. Imperatoris 7. & 8.

ERICI Episcopi Paderborn. 18.

Carol^{us} Im-
perator u-
xorem du-
xit Isabel-
lam Lusita-
nam,

Haras in

Ann Brab.

Palat. in

Aq. Austr.

& Francis-

cum Gallia

Regem li-

bertati re-

stituit variis

conditioni-

bus: qua-

rum una

est, ut Ca-

rolo reddat

Burgundiā,

ei ab avia

paterna de-

bitam,

Haras &

Pal. loc. cit.

Spond ad

hunc ann.

Gallus li-

bertati red-

ditus, non

modò re-

nuit Bur-

gundiam

reddere;

Haras in

Ann Brab.

Spond. hic.

Pal. in Aq.

Austr.

sed etiam

contra Cæ-

sarem cum

Pontifice &

Venetis

percutit

novum fœ-

derus, ad eun-

dem perfe-

quendum.

Uarto Idus Januarii Carolus V. Imperator in urbe Hispali matrimonium iniit cum Isabella Regis Lusitaniæ filia: interque prima nuptiarum gaudia etiam conclusæ sunt conditiones pacis ac libertatis pro Francisco Galliarum Rege, hætenus captivo. Quas inter præcipuæ erant hæ: ut Gallia Rex intra sex hebdomadas, à die liberationis factæ, Carolo Imperatori pro se suisque hæredibus restitueret Ducatum Burgundia, ab avia paterna debitum. Ut omni iure prætenso in utramque Siciliam, Ducatum Mediolanensem, Ditionemque Genuensem et Astensem perpetuò renuntiaret. Ut Elconoram Caroli sororem viduam, in thalami sociam adscisceret, et cum ea in dotem acciperet ducenta liliorum aureorum milia. Ut Carolo Borbonio, et aliis ad Casarea castra transgressis, redderet omnia, qua possederant in regno Gallia. Ut Carolo Geldro, si bello et armis à Casare peteretur, nullum auxilium ferret. Ut binos filios, ex priore conjugate natos, daret obsides Imperatori; eidemque per ius iurandum promitteret, se in ejus captivitatem reditum esse, si fortè postea conditionibus hujusmodi stare, vel non vellet, vel non posset. His aliisque articulis ab utraque parte consignatis, Franciscus Rex die 18. Martii libertati redditus; & ejusdem ambo filii, Franciscus & Henricus, à Carolo Imperatore velut obsides recepti sunt. At ecce! quàm instabilis & fluxa est fides Gallica. Vix enim aliquot hebdomadis Rex in Galliam reversus fuerat, cum repentè suam promissionem de Burgundia restituenda revocat. Monitusque idcirco à Carolo Cæsare frigidissimè respondet: *Magnates Regni sui in eam restitutionem consentire nolle: sine horum voluntate sibi fas non esse, membrum aliquod à regno separare: proinde rogare se, ut Burgundia loco duos milliones aureorum à se recipiat.* Mirari his auditis Carolus, protinusque respondere: *nullis Regni legibus prohiberi posse restitutionem rei aliena, qualis est Burgundia Ducatus, avia sua Maria Burgundica debitus, et huic per vim ereptus: adeoque vel decedendum ex illius possessione; vel, si id non vellet aut non posset, ad captivitatem Hispanicam ex vi juramenti præstiti redeundum esse.* Quid autem ad ista Gallus? pudor est dicere! Non solùm ei nihil, nisi verba dedit; sed etiam (quod longè foedius est) post duos menses, die 17. Maji, cum Venetis ac Pontifice nefandum foedus iniit ad eundem infestandum,

standum, prosequendum, opprimendum, &, si Superis placuisset, etiam ejiciendum totâ Italiâ.

Nihil perniciosius evenire poterat orbi Europæo, quàm foedus illud: præsertim eo tempore, quo & hæresis Lutherana intestinis dissidiis lacerabat Germaniam, & furor Ottomannicus funestissimis cladibus evertibat Hungariam. Id quod ipsèmet Imperator Clementi Pontifici objectavit in epistola, nono Kalendas Julii ad eum data, cum ita scribit: *Videat, quæso, Sanctitas vestra, an hæc Pastoralis congruant officio, an hic sit gladius per vestram Sanctitatem evaginandus, quem Christus ipse in vaginam potius recondendum censuit, Animadvertat, an hæc justitiæ conveniant, an verò contrà injussu procedatur cum ipso Apostolicæ Sedis protectore, turbetur universæ Ecclesiæ status, et incendatur ignis adeò noxius, ut tandem Christianorum viribus debilitatis, perfidi hostes* velut lupi rapaces gregem Christianum abigant, ac demum hæreticorum dogmata magis magisque invalescant?* Et certè Pontifex ex eo damnofo foedere non modò laudem nullam; sed etiam, puniente Deo, egregiam suâ confusionem & ignominiam retulit. Interea namque, cum foederati Pontificii militum colligerent; Hugo Moncadius Cæsareanæ classis Præfectus, quasi Regni Neapolitani limites defensurus, cum aliquot Cæsareorum millibus ex improvîso Romam se convertit: ac, priusquam de adventu suo Romanis aliquid suboleret, sub auroram die decimâ nonâ Septembris, collusione Principum Columniorum, in urbem se intromisit. Nulli civium in hoc ingressu vel minimum nocumenti datum, Cæsareus miles viâ rectâ progressus ad Palatium Vaticanum, directus illic omnis apparatus aulae, sublata supellex pretiosa, Clemens Pontifex ægerrimè captionis periculo substractus, & in castrum S. Angeli dilapsus est. Ubi, cum formidaret, se minimè securum fore; oblatâ rejiciendi foederis Gallicani spe, quadrimestres cum Hugone Moncadio inducias pepigit, eâ lege ac promissione, ut *adversus Columnios nullam hæc de re vindictam querere, copiasque suas omnes, in Insubriam transmissas, à foederatorum suorum partibus revocare velit ac debeat.* Atque utinam, vel tunc saltem didicisset Papa suo damno sapere! Nam paulò post, cum, elapsis hujusmodi induciis, Gallicano foederi se rursus conjunxisset: à Cæsareis Romæ captus, & in custodiam detrusus est, uti ad annum sequentem referetur.

Merito autem hæc patiebatur Papa Clemens: quippe qui familiæ suæ commoda Religioni præferebat, suoque damnosissimo cum Gallis foedere causa fuit, ut non modò bella Cæsarem inter & Gallum continuata sint; verùm etiam, ut Hungaria acerbissimam hoc anno cladem à Turcis tulerit. Nam interea temporis,

Q

quo

*Auctores
idem &
alii.*

*Cæsaris
contra Pon-
tificem
querelæ ex
de te.*

*Palat. in
Aq. Austr.
Spond. hic
n. 4.*

*Helvicus
in theat.
hist. univ.*

**Turca.*

*Cæsareani
Romam
occupant,
& palatium
Vaticanum
diripiunt,
Pontifice
clam effu-
gente ad
castellum
S. Angeli.
Auctores
idem.*

*Pontifex
quadrime-
stres indu-
cias pacisci-
tur cum
Cæsareis:
postea ta-
men redit
iterum ad
foedus Gal-
licum.*

*Spond. hic
n. 7.*

*Pal. in Aq.
Austr.*

Solimann⁹
Turcarum
Imperator
Hungari-
am invadit.
Exercitus
Hungarorū
cēditur, &
Ladislaus
Rex miserē
occumbit.
Isthuani ff. l.
3. Hist.
Hung.
Sambucus
in append.
rer. Hung.
Spond. Pal.
& alii.

quo Papales copiae contra Cæsareanos in Insubriam processere, Solimannus Turcarum Imperator cum ingenti barbarorum exercitu in Hungariam se infudit: expugnatoque Petri-Waradino, Villaco, & aliis oppidis quàm plurimis, tandem vicesimâ nonâ Augusti Ladislaum Regem, viginti annorum juvenem, cum parvo exercitu suo funestissimâ clade prope Mohazium stravit, perdidit & obtrivit. Ferunt, ex parte Regis, tam in prælio, quàm in fuga, periisse viginti duo millia gregariorum, Nobiles Hungaros præcipui stemmatis quingentos & amplius, Archiepiscopos præterea duos, & Episcopos quinque. Rex ipse, dum amissis omnibus fugâ salutem quæreretur, palude haustus interiit, hærede adhuc nullo propter juveniles annos post se relicto. Neque satis hoc furori Mahometico; indè enim prædatoriae Turcarum cohortes per totam Hungariam inferiorem quaquaversum divisæ, & ubique locorum tam barbarum in modum grassatæ sunt, ut propè ducenta Christianorum millia partim occisa, partim in servitutem abducta fuisset, memorentur. Quo peracto, Solimannus exercitum reduci jussit, & seditionis Asiaticæ causâ Constantinopolim reversus est, nullo (quod mireris) præsidio militari in urbibus bello captis relicto.

Principum
Luthera-
rum info-
rentia in co-
mitiis Spi-
rensibus,
Cochlaus
in actis Lu-
theri.
Spond. Sur.
Pal. & alii.

Debuissent in his angustiis Ladislao Regi auxilium ferre Ferdinandus Archidux, & alii Germaniæ Principes. At ille militum suorum florem Carolo fratri suo miserat in Italiam contra iniqua Papalium foederatorum ausa: ceteri autem Germaniæ Principes nihil opis afferre poterant ob animorum divisiones & execranda Religionis dissidia. Quæ & hoc anno tam flebilibus aucta sunt incrementis, ut in Spirensibus comitiis, per æstatem habitis, nonnulli Principum ausi fuerint conciones Lutheranas in ædium suarum atriis palam instituere, feriâ sextâ & sabbatho coram omni populo carnes comedere, novos rerum credendarum articulos conventui Principum offerre, eorundem approbationem à comitiis flagitare, ac demum Evangelicæ doctrinæ suæ ostentandæ causâ, militum ac ministrorum suorum vestibis hæcce literas in dextram manica affluere *V. D. M. I. Æ.* id est: *Verbum Domini manet in æternum.* Præcipui novitatum istarum auctores erant Joannes Elector

Luther⁹ eti-
am Georgii
Saxonie
Ducem ad
suam sectâ
allicit: sed
ab eo repel-
litur.

Saxonie, & Philippus Landgravius Hassiæ: quorum posterior anno superiore ad Lutheranorum partes accesserat, non attentâ reclamatione pientissimæ genitricis suæ, Annæ Mecklenburgicæ, quæ probè Catholica mansit usque ad extremum vitæ suæ habitum. His duobus novi Evangelii protectoribus etiam Lutherus Georgium Saxonie Ducem adjungere hoc anno studuit. At ille, ut erat in avita fide constantissimus, non modò novum istud Evan-
gelium

gelium à se rejecit; sed etiam Luthero invitanti præclaram epistolam reddidit, in qua recensitis urbium seditionibus, religiosarum domuum expilationibus, conjugatarum personarum adulteriis, monachorum & monacharum nuptiis, aliisque id genus offendiculis ex novo ejus Evangelio profeminatis, ita subjungit: *Hos egregios fructus attulit Evangelium tuum, quod de suppedaneo* in apertam lucem protraxisti! Et rectè ais, de suppedaneo: bonumque foret, ut sub eodem adhuc delitesceret! si enim adhuc semel hujusmodi Evangelium è tenebris abditisq; scamnorum eruas, nullum amplius* agricolam in pagis nostris retinebimus. etc. - - - Datum Dresda die Jovis, festo sanctorum Innocentium, anno Domini 1526.*

Cochlaus in actis Lutheri.

Surius in comment.

Auctor belli de or-

tu & occa-

su evange-

lii Luther.

**germanicè*

welches du

unter der

Banc her

fürgezoget.

**alludit hic*

ad bellum

rusticum.

Et certè, si novus iste Lutheri partus repentè in primis incunabulis oppressus foret; etiam in Dioecesi nostra adhuc incolume staret nobilissimum illud Helmershusense monasterium Ordinis S. Benedicti, quod hoc vel præcedente anno dissipatum est per Apostasiam vitamque nequissimam Georgii Marnholtii Abbatis ultimi. Postulatus hic erat ante annos pauculos in locum sui decessoris Ludovici ab Hanstein: nec voluerat Ericus Episcopus postulationem ejus confirmare, quòd aliunde jam satìs nôsset, in eo nullam religiosæ conversationis micam reperiri. Postremò tamen, cum pro eo constanter intercederent Levinus de Veltheim Præpositus Hildefiensis, Joannes de Marnholt Decanus Halberstadiensis, & alii perillustres viri; eorundem precibus inclinatus, postulationem subprædictam admisit eâ lege, ut se suumque monasterium continuò submitteret congregationi ac reformationi Bursfeldiensi, ibidem hætenus non receptæ. Id quod etiam Huxariæ in scripturis publicis, ea de re confectis, datâ manu stipulatus est: sed heu! quàm instabili & Græcâ fide? Mittebatur quidem illuc ex monasterio Bursfeldiensi Joannes Winhusius, integerrimæ vitæ Sacerdos; eidemque demandatum erat, ut *Prioris* officio fungeretur, monachosque dissolutos ad severiorem vivendi formam adstringeret. Sed quia Abbas ipsèmet religiosam ejusmodi reformationem oderat, bonus *Prior* non modò nihil profecit apud homines infrunitos; verum etiam haud multò post ab iisdem in suo cubiculo per noctem invasus, comprehensus, ligatus, bacillo in os intruso vociferari prohibitus, extra monasterium tractus, in saltum Solinganum trans Visurgim raptatus, ibique tandem soluto oris repagulo dimissus, atque ad monasterium suum remissus est cum hac monitione & comminatione: *abi jam, ac tolle te quantocys, nec deinceps Helmershusium revertere! alioquin deteriora tibi evenient.* Ità rursum exleges monachi, præeunte Abbate suo, ad priorem vitæ licentiam redière; imò etiam delapsi sunt ad pejora, quàm unquam

Monasterii Helmershusani apostasia cum Abbate & malis monachis.

Ex veteri ms relatione Paderborne.

*Relatio
supradicta
Paderb.

antea. Nam, ut vetera Dioecesis nostrae* monumenta perhibent, vagabantur ubique foris pro suo libitu, vivebant sine regula, carebant religiosâ disciplinâ, hærebant in ganeis ac tabernis publicis, non legebant *Missas*, non recitabant *Horas*, non psallebant in choro, non intererant officio Divino, cimelia, calices, vasa sacra potitando absumebant; multaque factitabant alia, non solum homini religioso, verum etiam Christiano turpia. Qua de re cum Abbas iterum severe moneretur ab Erico Episcopo; finxit iterum, se curaturum, ut reformatio Bursfeldiensis nunc tandem serio à suis recipiatur: eumque in finem ex Erfurtenſi monasterio venire iussit Joannem Hunefeldium, virum non minus doctrinâ, quam religione præstantissimum. Sed & hic tentatæ reformationis & correctionis mercedem non meliorem retulit, quam Joannes Winhusius. Nam paulò post à Georgio Abbate, & effreni lurconum suorum turba, gravissimis contumeliis affectus, injuriis oneratus, inediâ pressus, ac demum in ejusmodi miseras detrusus est, ut extra monasterium in ædibus privati civis (ad cujus opem confugerat) ærumnis ac doloribus confectus fuerit. Interea Romæ laboraverat Abbas, ut Conventus Helmershusanus Papali dispensatione* converteretur in Collegium Canonorum secularium; uti postmodum ex variis contractibus & scripturis compertum est. Cum verò id ei negaretur, vel certè ab aliis impeditum sit, ne fieret; maluit ex recenti Lutheranorum doctrina monasterium deferere, quam ex Bursfeldiensium instituto religiosioris vitæ normam acceptare. Itaque primò nummos omnes, quos è pecuniariis monasterii proventibus corradere potuit, clam avexit *Pollas, ubi cistulam habebat pro celandis hujusmodi furtis. Deinde præta & campos, prædiumque unum post alterum, turpissimè vendidit vel oppignoravit, etiam ignorantibus quandoque monachis, à quibus ideo sigillum Conventus per vim extorserat. Ad extremum denique, ab Erico Episcopo nostro comprehendi metuens, cum uno alterove famulo clanculariâ fugâ se subduxit; cumque in montem vicinum evasisset, converso ad monasterium vultu dixisse fertur: *Vale Helmershusium! ego nunquam amplius te videbo.*

*Poll, oppi-
dum ad Vi-
surgim.

Exemplum hoc illico plenis passibus consecuti sunt reliqui istius Ecclesiæ Monachi, abjectoque religioso habitu ita postmodum se in omnem scelerum sentinam demersere, ut in eos, velut homines infames, etiam judicio publico animadverti necessum fuerit. Horum unus Joannes Usler, multis annis per orbem vagus, tandem ab Erico Episcopo scelerum suorum causâ comprehensus, & ad carceres perpetuos condemnatus est. Alius, nimirum Joannes Simons, propter multiplicia crimina Dringenbergæ in custodiam datus: ac tametsi

tametsi per interventionem alicujus viri nobilis cautione datâ libertatem receperit, haud multò post in colluvie militum grassatorum (quos appellabant *Rnechte*) infelici morte trucidatus fuit. Alius demum, cui nomen Henricus *Toldesen*, ob infanda maleficia etiam ab ipsismet Lutheranis carcere constrictus est in Hassia; & adhuc ibidem circa annum 1540. infamibus vinculis inclusus jacuit. Ità sanè præstantissimum illud nostræ Dioecesis monasterium, posteaquam steterat annis quingentis & viginti sex, sine infausto periit; ac tandem post diuturnas gravissimâsque lites in Hassorum potestatem venit, uti suo loco recensetur. Interea lubet hîc addere brevem catalogum omnium Abbatum Helmershusensium, qui ab anno Christi millesimo usque ad Marnholtium desertorem præfuere, operoseque à me collecti sunt ex diversis archivorum nostrorum literis.

CATALOGUS

Abbatum *Helmwardeshusensium

ab anno 1000. usque ad annum 1526.

*nunc Helmershusensium.

- I. *Haulfus* Abbas præesse coepit anno Christi millesimo, quo monasterium hoc à Comitibus, Eckihardo & Mathilda fundatum est sub Ottone III. Imperatore & Silvestro II. Pontifice. Memoratur in Historia translationis S. Modoaldi apud Papebroch. to. 3. Ss. Maji, c. 1. n. 6. Vixit adhuc anno 1017, quo S. Henricus Imperator monasterium hoc Paderbornensium Episcoporum curæ & inspectioni tradidit.
- II. *Wino* Abbas, antea monachus Abdinghoffensis Paderbornæ. Hic anno 1032. à B. Meinwerco Episcopo nostro missus est Hierosolymam, ad afferendam indè mensuram ac delineationem Ecclesiæ supra Christi sepulchrum conditæ. Vixit adhuc, & interfuit consecrationi Ecclesiæ Buxtorffensis anno 1036, uti constat ex tabulis ad eundem annum productis à Schatenio.
- III. *Tammo*, seu *Tangmarus*. Reperitur apud Schatenium in literis Abdinghoffensibus, ad annum 1058.
- IV. } Horum duorum nomina ignorantur. Forsitan sunt *Albericus* &
 } *Berthgerus*, de quibus è Corbejensi manuscripto meminit
- V. } Overhamus in suis notis ad vitam B. Meinwerci, pag. 337.
- VI. *Thietmarus* I. hunc Abbatem sexto loco præfuisse, discimus ex historia translationis S. Modoaldi apud Papebrochium n. 8. ubi sic legitur: *Tietmarus*, hujus cœnobii sextus à Deo electus Abbas. Reperitur apud Schatenium in literis foundationis Bursfeldiensis ad annum 1093. pag. 637. Idem anno 1107. Helmershusium attulit corpus B. Modoaldi Trevirensis Archiepiscopi, uti in historia illius translationis loco citato legitur.
- VII.

VII. *Reimbaldus I.* reperitur in literis Helmershusanis de anno 1126.

<sup>*aliàs Adel-
berti.</sup> VIII. *Thietmarus II.* reperitur in literis Athelberti * Archiepiscopi Moguntini de anno 1139.

IX. *Conradus I.* Reperitur apud Schatenium in literis Gerdensibus ad annum 1142. & in aliis quàm plurimis usque ad annum circiter 1170.

X. *Conradus II.* Hic in literis suis de anno 1180 clarè meminit sui decessoris Conradi primi; simulque nominat se *Conradum huius nominis 2dum*. In aliis verò, post mortem ipsius datis, appellatur *Conradus huius cænobii Abbatum decimus*, sui verò nominis 2dus. Unde certum est, nos hætenus in Abbatum catalogo non errasse.

XI. *Thietmarus*, vel *Ditbmarus III.* Reperitur in literis Helmershusanis de anno 1205, *indictione octavâ*; quarum initium est: *Ego Thietmarus, Divinâ clementiâ huius nominis tertius Helmwardeshusensis Abbas*. Eodem anno postulatus est Abbas in monasterio Corbejensi; ibidemque triennio post, nimirum anno 1208, præmaturâ morte extinctus est, uti ferunt Annales * Corbejenses.

<sup>*Annal.
Corbej. a-
pud Paul.
lin. &
chron. Hu-
xar. apud
eandem.</sup>

XII. *Wernerus*. Reperitur in literis Helmershusanis, datis anno 1215, *indict. III. die 24. Junii*.

XIII. *Henricus Abbas*. Reperitur in literis Helmershusanis de anno 1220, & in Marienfeldensibus de anno 1221.

XIV. *Conradus III.* De hoc supersunt literæ, quæ sic incipiunt: *In nomina sanctæ et individue Trinitatis, ipsius favente clementiâ Conradus huius nominis tertius, Helmwardensis Ecclesiæ Abbatum quartus decimus etc.* Sed annus, quo datæ sunt, non additur.

XV. *Joannes I.* Reperitur in literis de anno 1237. obiit eodem anno.

XVI. *Conradus IV.* Reperitur primùm in literis de anno 1237: deinde in aliis multis usque ad annum 1249. Annus mortis ignoratur.

XVII. *Hermannus I.* Memoratur in literis de anno 1256, & in aliis de anno 1267.

XVIII. *Conradus V.* dictus de Recklinghusen. Reperitur in literis de anno 1270.

XIX. *Joannes II.* Hic in literis de anno 1273, die 14. Aprilis, nominat se *Joannem, electum Abbatem in Helmershusen*. Reperitur & in aliis permultis literis usque ad annum 1303 inclusivè.

XX. *Adolphus Abbas*. Reperitur in literis Helmershusanis de anno 1307. & in Gerdensibus de anno 1310. Hic omisso ne-
gle-

glectoque Episcopo Paderbornensi confirmationem & benedictionem suam petiit à Clemente V. Pontifice, ad quem in Gallias Avenionem profectus est. Sed, cum ab eo post longas pecuniarum ac temporum dilapidationes tandem remitteretur ad Archiepiscopum Coloniensem, velut Apostolicæ Sedis Commissarium; non multò post circa annum 1314 * ante adeptam confirmationem è vivis abiit, nullo alio tantorum itinerum & impensarum fructu, quàm quòd opulentissimum illud monasterium gravissimis debitis oneraverit.

*ex literis
monasterii
Helmshufani de
anno 1319.

XXI. *Reimboldus II.* Reperitur in literis monasterii Wilbadessensis, anno 1316 datis pridie Epiphaniæ. Hic similiter benedictionem suam à Paderbornensi Episcopo suscipere detrectavit. Qua de re cum Episcopus noster conquestus esset apud Pontificem; causæ hujus discussio commissa est Godefrido Episcopo Osnabrugensi, & quibusdam aliis. Hi autem cognitione factâ pronuntiârunt contra Abbatem: atque ideo is tandem anno 1326, *VIII. Idus Martii*, confirmationem suam ab Episcopo nostro accipere compulsus est, uti constat ex actis, quæ supersunt. Rexit usque ad annum circiter 1330.

XXII. *Engelhardus* Abbas. Reperitur in literis de anno 1332, & in aliis de anno 1337.

XXIII. *Sifridus* de Schartemberg. Reperitur in literis datis anno 1339 *in crastino S. Nicolai Confessoris*. Resignavit anno sequente, uti fatetur ipsèmet in aliis literis.

XXIV. *Hermannus II.*, dictus de Hardenberg. Reperitur primùm in literis de anno 1348: deinde in plurimis aliis consequentibus, quarum ultimæ datæ sunt anno 1391, *sexto Kalendas Decembris*.

XXV. *Joannes III.* Reperitur in literis de anno 1394. Non præfuit ultra sexennium.

XXVI. *Theodoricus* de Rebock. Invenitur in literis de anno 1399, datis *pridie Conversionis S. Pauli*: deinde in plurimis aliis, quarum ultimæ datæ sunt anno 1423, *in die S. Martini Episcopi*.

XXVII. *Wilhelmus I.* Reperitur in literis de anno 1424, datis *in die Ss. Apostolorum Petri et Pauli*.

XXVIII. *Arnoldus* de Malsburg. Hic anno 1435 ex Abbate Helmershusano postulatus est Abbas in Corbeja, ubi postea rexit usque ad annum 1463, quo mortuus est.

XXIX. *Wilhelmus II.* Reperitur in variis literis ab anno 1436 usque ad annum 1454 inclusivè.

XXX. *Hermannus III.*, dictus de Stockhusen. Reperitur in literis ab eo datis anno 1456 *in Dominica Judica*. Item in aliis anno 1462.

XXXI.

XXXI. *Wilhelmus* III, dictus de Haxthausen. Reperitur in literis ab eo datis anno 1471, die 22. Januarii: & in aliis quàmplurimis, quarum ultimæ datæ sunt anno 1494, die *S. Petri ad vincula*.

XXXII. *Hermannus* IV. Reperitur in literis ab anno 1496 usque ad annum 1499 inclusivè.

XXXIII. *Ludovicus* ab Hanstein. Reperitur in literis ab eo datis anno 1510, ipso die *S. Michaelis*.

XXXIV. *Georgius* de Marnholtz, Abbatum Helmershusensium pessimus ac postremus: qui & postea monasterium illud Philippo Hassiæ Landgravio vendidisse fertur.

Annus Christi 1527.

CLEMENTIS VII. Pontificis 4. & 5.

CAROLI V. Imperatoris 8. & 9.

ERICI Episcopi Paderborn. 19.

Clemens
Papa redit
ad fœdus
Gallicum:
Veneti,
Galli &
Pontificii
invadunt
Regnum
Neapolis.
Spond. hic.
Heraus in
ann. brab.
Palat. in
Aq. Aust.

Clemens Pontifex, tametsi priore Septembri in præsentissimo captionis periculo fuerit, sub initium huius anni rursus Gallicano fœderi se conjunxit. Coibant igitur haud procul ab urbe Roma Galli, Veneti, & Pontificii milites; junctisque belli viribus procedebant contra Neapolim, ut regnum illud ejecto Cæsare victricibus armis occuparent. Nec defuere primum successus boni. Captæ aliquot urbes, oppida & castella, magno Pontificis gaudio; sed iterum paulò post in dolorem & luctum converso. Nam interea, dum fœderati ad Neapolim obsidendam irent, Georgius Fronsbergius cum quatuordecim millibus Germanorum advenit in Italiam. Quos cum accepisset Carolus Borbonius, Cæsareorum supremus Dux; contractis in unum copiis omnibus, occisoque simul Joanne Mediceo nepote Pontificio (qui Cæsaris transitum prohibere connisus fuerat) properatis itineribus contendit Romam. Tum verò consternatus Pontifex quantocyus ad se accersi petiit Lanoum, Neapolitani Regni Pro-Regem, ut cum eo octimestres iterum inducias pangeret. Sed frustra jam erat, militem famelicum, & necessariis stipendiis diu destitutum, ab invasione Romanæ urbis retrahere. Itaque die sextâ Maji, cum primum dilucesceret, Cæsareani magnis animis in muros urbis incurrerunt: ac tametsi binis vicibus repulsi fuerint, assultu tertio urbe totâ potiti sunt; amisso tamen Duce Borbonio, qui in ipsa murorum consensione globo tactus occubuit. Secuta mox dira cædes, non modò mili-

Interea Cæsarei sub
Duce Borbonio pro-
porant Romam, & eâ
expugnant.
Anonym. in comm.
urb. capta.
Spond. ad hunc ann.
Heraus, Pal.
Surius Helvicus & alii.

militis Pontificii, sed etiam plurimorum civium. Non sexui, non ætati, non religiosis domibus templisque paritum. Direpti è sacrariis calices, refracta sanctimonialium claustra, spoliata monachorum cellæ: tota urbs tam barbarè ac foedè habita, ut à temporibus Gothorum ac Wandalorum ferè nunquam acerbius oppressa fuerit. Ipse Pontifex, tametsi ægerrimè se furori primo subtraxerit, fugeritque in castellum S. Angeli; altero tamen mense, nimirum die sextâ Junii, se & arcem hanc unà cum suis dedere, ac deinde per septem menses in captivitate Cæsaris permanere coactus est. Cæterum & huic fortunæ Cæsaris etiam haud parùm damni conjunctum fuit. Nam interea dum Cæsareani in urbe capta è templorum domuumque spoliis dies geniales agerent, non modò multa ipsorum millia luxu & peste consumpta sunt; verum etiam Gallicanus miles, qui mense Julio cum exercitu novo in Lombardiam transmissus erat, nemine resistente Papiam & Alexandriam urbes recuperavit.

Attamen & ea Cæsaris jactura felicissimè compensata est, quando Ferdinandus ipsius frater, hoc eodem anno, Bohemiæ, Hungariæque thronum conscendit loco Ladislai Regis demortui, cujus unicam sororem Annam conjugali thalamo devinctam habuit. Elegerunt hunc Bohemi præcedente anno, die 24. Octobris; & sub initium præsentis anni, die vicesimâ quartâ Februarii, summo omnium applausu coronârunt Pragæ in templo aulico. Hungari verò, tametsi antea pars eorum Joannem Cepusiensem, Transilvaniæ Waiwodam, in sedem regni elevâisset; postea tamen, cassatâ hujusmodi electione, nova regni comitia indixerunt Posonii: ibidémque pariter Ferdinandum Archiducem, communibus plurimorum Principum Ordinumque suffragiis, Hungariæ Regem edixêre. Et hic deinde in urbe *Abbâ Regali* die 5. Novembris coronatus, intrâque paucos annos toto regno potitus est, Joanne Waiwodâ duobus validissimis præliis devicto fugatoque. Ità rursus Franciscus Galliarum Rex inani spe delusus fuit: quippe qui cum eodem Waiwoda jam electo solenne foedus percuti, scriptoque publico in urbe Buda promulgari fecerat.

In hac rerum Cæsarearum prosperitate nihil erat visu tristius, quàm acerba labes Catholicæ religionis, quæ per absentiam Caroli Imperatoris quotidie magis ac magis diminuta est in Regno Germaniæ. Nam, ut alia non pauca taceam, Philippus Hassiæ Landgravius è bonis mores posteriorum dissipatorum condidit, ad quam è vicinis Westphaliæ locis quàm plurimi adolescentes confluxêre, magno animarum & vitæ fidei decremento. Tremonia quoque per-

R

multi

Pontifex ipse capitur dedito castro S. Angeli, nec nisi post mensem septimum libertati redditur.

aut. iidem Chytræus l. 12. Saxon.

Novus Gallicus exercitus, in Lubriam veniens, Papiam & Alexandriam recuperat.

aut. iidem Ferdinandus Austriacus, ante annu electus Bohemiæ Rex, etiam hoc anno eligitur Rex Hungariæ, contra Joannem Cepusiensem. Isthauss. l. 9. Hist. Hung. & alii.

Philippus Hassiæ Landgrav. è bonis mores posteriorum dissipatorum condidit academiam Marburgensem.

*Dilichè in
chron. hafs.
Chytraus l.
12. Saxon
Cives Tre-
monienſes
petunt Lu-
theranum
Conciona-
torem; ſed à
Magiſtratu
urbico bo-
nis verbis
abſterren-
tur.
chron. Tre-
mon. mſ.
Lipſtadium
pervertitur
à duobus
monachis
Auguſtina-
nis: qui
priori qui-
dem anno
Lutherum
ejuraverant
ſed paulò
poſt ad eor-
dem erro-
res reverſi
ſunt.*

** Hameln.
in hiſt. E-
vang. re-
nati in ur-
be Lippi-
enſi.
* Ulenberg.
l. de gravi-
bus juſtiſq;
cauſis per-
manendi
in Eccl. Ca-
bol. c. 7.*

multi cives cum ingenti fremitu poſtulârunt à Magiſtratu urbico, ut Lutherani Evangelii præcones in Eccleſiarum ſuarum cathedras admitterentur. Sed horum poſtulata Magiſtratus catholicus prudenti alloquio faciliùs rejecit, inquiens: *Tremoniam eſſe urbem Imperialem, ideòque vel maxime Imperatori ſubditam. Conſtare omnibus, quàm ſevere Imperator Lutherana dogmata prohibuerit per edictum Wor-
matienſe. Id ſi modò violaverint, metuendum eſſe, ne offenſo irritatòque Caſare non ſolùm exciderent Comitatu Tremonienſi, quem beneficiario nomine impetrâſſent; verùm etiam aliarum gratiarum ac privilegiorum ſuorum jacturam facerent.* Multò nequiùs res agi viſa eſt Lipſtadii à duobus Auguſtiniani cœnobii monachis, Joanne Weſtermanno, & Hermanno Kothenio, qui Wittenbergâ, ex Lutheri ſchola & magiſterio reduces, doctrinam ibidem Lutheranam ſparſerant. Menſe Martio prioris anni Hermannus Coloniienſis Archiepiſcopus ad eoſdem corrigendos & puniendos miſerat Joannem Rombergium, Ss. Theologiæ Doctorem & Commiſſarium Archiepiſcopalem. Is cùm adveniſſet Lipſtadium, ambòſque illos monachos ad examen evocâſſet; continuò ad mendacia & fraudes converſi, negârunt ſe Lutheranis doctrinis adhæreſcere, ſimulque palàm edixerunt, ſe Catholico ritu ſemper victuros, &, ſi quid hæreticum imprudenter à ſe dictum fuerit, in poſterum correcturos eſſe. At cheu! quàm primùm Rombergius Coloniam Agrippinam rediit; etiam nequiſſimi illi monachi in antiquam ſilvam reverſi ſunt: brevique tempore totam urbem Lippienſem ad infauſta Lutheri dogmata traduxêre, evulgato ſimul catechiſmo weſtphalico, qui eodem veneno etiam vicinos Paderæ fontes inficeret. Mirandum hîc interim, quàm fallaciter mendacitèrque de duobus hiſce monachis pro more ſuo ſcripſerit * Hamelmannus, quòd auditâ ſuorum dogmatum condemnatione obtulerint ſe ad diſputandum de iis in urbe Lippia; id autem à Rombergio detractatum fuerit. Contrarium certè ſcribit integerrimus vir * Caſparus Ulenbergius, in urbe Lippienſi genitus, & rerum in ſua patria geſtarum ante ommes gnarus. Cùm inquit, *monachi, qui Lutheranis fundamenta* poſuerant, *ad reddendam facti ſui rationem citarentur, conqueſti ſunt, ſe per calumniam delatos ad inquiſtorem, et mendaciis oneratos eſſe. Itaque factâ proteſtatione, obediētes ſe Romanæ Eccleſiæ filios appellârunt, et Commiſſario ſtipulatâ manu polliciti ſunt, nullum ſe deinceps à damna-* tis Lutheri erroribus docere velle. Eſtne hoc ad diſputandum provocare; an verò potiùs nequiter ſe ſubmittere?

Præter iſtas Lutheri novitates proruperunt hoc anno quædam aliæ ſectæ ab Oecolampadio, Zwinglio, Carliſtadio, & aliis Lutheri diſcipulis fabricatæ; è quibus tamen ferè nulla pejor, quàm

Ana-

Anabaptistarum fuit. Docebant hi *Baptismum puerorum esse inat-* *Novæ hæ-*
lem, oportere inter Christianos esse omnia communia, omnem feminam *refes hoc*
obligari ad serviendum voluntati cujuslibet concupiscentis, et vicissim vi- *anno ortæ,*
ros omnes obstrictos fore ad admittendam libidinem cujuscunque femina, *ac præfer-*
se rogantis. Quæ & alia id genus plurima cum ab honestis auri- *tum doctri-*
bus nec audiri nec ferri possent; plerique viri Principes nefarium *na Anabap-*
illud genus hominum, velut execrabilem inferni partum, acerrimo *tistarum.*
supplicio persecuti sunt. Rotenburgi ad Neccarum fluvium *Cochlaus*
ex ea hominum colluvie viri novem in ignes missi, feminæque *in actis Lu-*
decem in fluvio suffocatæ sunt. Alii quoque Salisburgi, alii Vi- *theri.*
ennæ, alii Isenaci & Augustæ, alii Wormatiæ & in aliis urbi- *Surius in*
bus comprehensi, & cum ab erroribus suis resipiscere nollent, *comment.*
capitalibus poenis affecti sunt. At nemo ex iis diriori morte pu- *ad hunc*
nitus, quàm eorum Doctor præcipuus, Michaël Sellarius mona- *annum.*
chus apostata: cui primùm excisa est lingua impia, deinde corpus *Spond. ad*
ignitis forcipibus laceratum; semel in foro publico, & quinquies *hunc ann.*
in via ad locum ultimi supplicii; postremò etiam in ignes dejectum, *n. 18 & seq.*
& in cineres redactum est Rotenburgi. Neque tamen pestilen- *Anabapti-*
tissima secta illa tot mortibus extinguere potuit; sed intra paucos *starum per-*
annos in provinciis Belgicis longè validius reviviscere coepit, uti *secutiones*
videbimus infra, cum ad Joannem Leidensem pervenerimus. *& supplicia*
Adeò verum est, quòd hoc anno* *Lutherus*, novitatum suarum *Auctores*
immemor, contra Zwinglium & Oecolampadium scripsit: *iidem.*
Germani, quidquid novum est, arripimus, ei que adharemus velut fatui.
Nulla doctrina, nullumque somnium tam ineptum excogitari potest à Dia-
bolo, quod discipulos suos non inveniat: quantoque ineptius est, tanto
citius.

Lugebat interea Diocesis Hildesina, quòd sibi nondum re-
stitutæ essent Satrapia & præfecturæ plurimæ, quas anno 1521 à
Ducibus Brunsvicensibus occupatas, & huic Episcopatu subtra-
ctas esse diximus. Conquestus quidem fuerat ea de re Joannes
Episcopus; ejusdemque rogatu causæ hujus examen à Romana
curia commissum erat Petro Cardinali Anconitano. At ubi post-
modum hoc anno vidit, opinione suâ tardiùs hac in re processum
iri, tum ob mortem Cardinalis antè dicti, tum ob inopinam cap-
tivitatem ipsius summi Pontificis: tandem vel tædio victus, vel
aversione & odio subditorum fractus, Episcopatu suo renuntia-
vit; & quod reliquum vitæ erat, apud fratrem suum Lawen-
burgi Ducem contrivit, Lubecæ* defunctus anno 1547 die trice-
simâ Novembris, & sepultus Racenburgi. Ejus loco postulârunt
Canonici majoris Ecclesiæ Balthasarem Merckelium, Caroli V.
Imperatoris Pro-Cancellarium, virum eruditione magis, quàm

* *Luther. in*
l. contra
Zwingl.
Cochlaus
in actis Lu-
theri.
Joannes
Episcopus
Hildesien-
sis abdicat
Episcopatu
& vitam
postea pri-
vatam agit
apud fratre
Lawen-
burgi Ducē.
Chyrr. l. 12
Saxon.
Brusch. in
cat. Episc.
Hild.
Reutzel. in
chron. Hild
** Catalogus*
Episc. Hild.
Chyrraus,
Reusner,
& alii.

Succellit
Balthasar
Merckel⁹,
quadrien-
nio pòst
mortuus.
Chytræus
Bruschius
Renselius
loc. cit.

Knippers
dollingius
Monasterii
turbas agit,
& illudic
Episcopo.
*Kerssen-
broch in*
*Hist. Ana-
bapt. Mon.*
ad hunc
annum.
**westpha-
licè spille-
ten-Dre-
her.*
Compre-
henditur ab
Episcopo;
sed brevi
pòst à car-
cere libera-
tur precib⁹
Capituli
majoris.
*Kerssen-
broch. loc.*
cit.

Propylæi
Cathedralis
Ecclesiæ
Monaster.

natalium splendore clarum : cujus potenti patrocínio sperabant apud Cæsarem effectum iri , ut ablatae quondam satrapiae Hildesienſi Episcopatu redderentur. Neque spes illa forſan cecidiſſet irrita , niſi tam inſignis præpotensque vir quadriennio pòſt immaturâ morte è vivis exiſſet , uti referetur infrâ ad annum 1531.

In Dioceſi Monasterienſi per æſtatem hujus anni auditus eſt in aëre magnus fragor ac ſonitus , quaſi martialium tormentorum , ac militum adverſâ acie concurrentium. Veriſimile eſt , eo ſigno prænuntiatos eſſe horribiles iſtos bombardarum ac militum concurrentium fremitus ; qui non longè pòſt , in urbis Monasterienſis obſidione , conſecuti ſunt ſub Joanne Leidenſi , Monasterienſium Anabaptiſtarum Rege. Certè huic tragoediæ jam hoc anno præludere viſus eſt Bernardus Knipperdollingius , homo Lutheranus , inquietus , & urbis totius exitio natus. Præterquam enim quòd varias in plebe turbas concitaret , etiam ipſimet Episcopo Frederico procaciſſimè illudebat ; eundemque ob artem tornariam , quâ temporis fallendi cauſâ nonnunquam uſus fuerat , non alio ferè nomine compellabat publicè , quàm *tornatorem fuſi muliebris. Imò ſubinde colum cum girgillo parvo & aliis instrumentis muliebribus deferebat palàm in ſuo pileo ; atque ità per urbem hiſtrionico geſtu incedebat , ut & populo ridenti ludum , & ſibi de irriſo Episcopo plauſum faceret. Non poterant hæc diu latere Præſulem , abſentem urbe. Quare cùm nugator ipſe haud multò pòſt negotiandi cauſâ proficiſceretur Bremam ; eundem in itinere prope Vechtam attineri , & Horſtmariam in carceres promeritos deduci juſſit. Mirum , quibus motibus agitata fuerit Monasterienſis plebs , ut primùm captivitas hæc urbi innotuit ! Fremere illa per plateas , coire incuneos , adire Magiſtratum , implorare Cathedralis Eccleſiæ Canonicos , miniſ etiam ac terroribus cogere , ut Knipperdollingii liberationem ab Antiſtite poſcerent , ergaque mulctam pecuniariam perurgerent. Ægerrimè permixit id Episcopus , ideòque reſcripſit Capitulo : *Mirari ſe , quòd iſta rogent pro tali homine , qui Clero ſemper et Magiſtratu obſtreperus fuit. Nihil cum in urbe niſi turbas agere , nec ambigi poſſe , quin aliquando totius urbis ac patriæ everſor fiat. Se quidem importunis ipſorum poſtulis nunc annuere ; vereri tamen , ne eos poſtmodum ſui facti pœniteat.* Nec vana præmonitio fuit. Solutus enim carcere , propediem ad ſeditioſum ingenium rediit ; neque priùs à turbis deſtitit , donec è Lutherano Anabaptiſta factus , ac tandem urbe captâ ex turri Lambertina ſuſpenſus fuerit.

Eodem anno , die ſeptimâ Septembris , Monasterii propylæum Baſilicæ Cathedralis (quod vulgò *Paradiſum* vocant) funeſtis ignibus correptum & exuſtum eſt ex incuria operariorum , qui plum-

plumbeas tecti laminas reparabant, & ignes huic operi solidando necessarios incautiùs custodièrant. Hoc incendio simul interit admirandæ vetustatis Bibliotheca, super eodem propylæo structa: in qua præter antiquos codices, ex arborum corticibus consarcinatos, multa virorum doctissimorum autographa unà cum veterum Imperatorum & Regum diplomatis conservata erant. Magna certè jactura, tantòque magis deploranda, quòd hujusmodi thesaurus librarius plerumque nullo pecuniarum impendio restitui ac restaurari queat.

cum Bibliotheca nobilissima conflagravit. *Kerfsenbr. loc. cit.*

Derebus Dioecesis nostræ singulare nihil hoc anno reperitur. Id solum ex chartis antiquis novimus, Ericum Episcopum nostrum potissimâ hujus anni parte in Dioecesi nostra constituisse; intèrque alia laborâsse gnaviter in componenda controversia, quæ inter Capitulum Cathedrale & pagi Ertelenfis incolas exorta erat propter silvam, dictam *die Erteler Marsch*. Superfunt adhuc illius transactionis & conventionis tabulæ, ab Erico Antistite in Abdinghofensi apud nos monasterio consignatæ, quarum finis est hic: *In testimonium rei gestæ* nos duo hujus transactionis exemplaria confici, et utrique parti unum similis tenoris, cum appensa nostro Erici Episcopi sigillo tradi jussimus. Datum Paderborne in Abdinghove, die Jovis post Galli, festigetæ. anno millesimo quingentesimo vicefimo septimo.*

Ericus Ep. Pad. componit litem Capituli majoris, & Ertelenfiū subditorū, de Marca vel saltu Ertelenfi. *Urtund deffen hebbet von diser Abscheide troen vero fertigetæ.

Annus Christi 1528.

CLEMENTIS VII. Pontificis 5. & 6.

CAROLI V. Imperatoris. 9. & 10.

ERICI Episc. Paderb. & Osnabr. 20.

Lautrecius Gallorum Dux, in regnum Neapolitanum progreditur, & Neapolim obsidet.

Exercitus Gallicanus, qui per æstatem superioris anni sub Lautrecio Duce in Insulubriam venerat, mense Februario præsentis anni processit in Regnum Neapolitanum: atque ideo Cæsareanus miles ab urbe Roma, ubi multis millibus peste & luxu imminutus erat, continuò se retraxit Cajetam, Neapolim, & in alia valentiora ejus Regni loca. Primus Gallorum advenientium terror multas urbes, & oppida non satè firma, Regi Francisco subdidit. Neapolis ipsa, cui Lautrecius exeunte Aprili totius exercitûs robur admovit, in extremo deditiois periculo versabatur: quia Cæsar non habebat in campo militem, qui succurreret; & Philippus D'Oria Genuensium Archithalassus haud procul à sinu Salernitano Cæsaream classem navali prælio superârat, interempto Hugone Moncadio classis Præfecto, multisque belli Ducibus in pugna captis. At unde gravissimum

Palat. in Aq. Aust. Spond. ad hanc annū. Harant in ann. Brab. Classis Cæsarea ceditur à Philippo D'Oria, Genuensium Archithalasso.

ant. iidem

Philippus
D'Oria
transit. ad
partes Cæ-
sareas; im-
petratq; ut
Genua sit
in posterū
libera res-
publica.

*Auctores
idem &
alii.*

Exercitus
Gallicanus
ante Nea-
polim peste
consumitur
totūque
regnum re-
pentē ad
Cæsarem
redit.

*Hareus in
ann. brab.*

Palat. in

Aq. Aust.

Surius in

comment.

rer. gest.

Chytraus l.

12. Saxon.

Spond. &

alii.

Henricus

Episcopus

Ultraject.

à Carolo Gel-

dro diu

pressus, totā

provincia

Ultraje-

ctensem

Cæsari

transferit

reservatā fi-

bi suisque

successori-

bus Episco-

pali susten-

tatione.

Hareus in

ann. Brab.

Chytraus

in Saxon.

simum periculum imminebat Cæsari; indè mox inopina rerum Cæsarearum salus exorta est. Cum enim haud multò post, Regem inter & D'Oriam, improvise dissensiones nascerentur propter captivos Duces, quos Galliae Rex imperiosius minaciusque pro se poposcerat: Philippus D'Oria cum Andrea patruo suo repente se convertit ad partes Caroli Imperatoris, belliduces in praelio navali captos in urbem Cajetam à Cæsareis infessam retulit, indeque reversus Genuam, non modò Gallos omnes ejecit urbe, sed etiam universo Genuensi populo inter innumeras gratulationes denuntiavit, urbem statumque Genuensem privilegio moderni Cæsaris elevatum esse in ordinem dignitatēque Reipublicae liberae, qualis ab eo tempore etiamnum perseverat. Tum verò fortuna Cæsaris iterum erigebat se, videbaturque simul coelum ipsum pugnare pro ejus causa. Nam digresso D'Oria, tam acerba pestis ingressa est in castra Gallica, ut exercitus ferè totus brevi tempore consumptus fuerit. E primariis Gallorum Ducibus conciderunt Lautrecius, Vaudemontius, Trivultius, alique plurimi. Ex cetera verò militum gregariorum turba superfuere vix ultra centum equites ac mille pedites, qui bonā valetudine uterentur. Et hi quidem, dum è castris per noctem fugere, & Averfam se recipere nitebantur, à Cæsareis vel in fuga strati, vel paulò post in Averfanæ urbis deditione unā cum Duce suo Marchione Salutio in captivitatem recepti sunt. Mox etiam Capua, Nola, Puteoli, & aliae à Gallis antea occupatae urbes, in Cæsaris potestatem redire: meritoque dubites, an in hostium adventu citius amissae, quam in eorum abitu recuperatae fuerint?

Non minori fortunā Cæsar usus est in Belgio contra Carolum Geldrum, Ultrajectinae Dioecesis invasorem. Hic, ut erat homo inquietissimi capitis, Dioecesi Ultrajectinae sub tribus ultimis Episcopis admodum infestus ac gravis fuerat. Nam sub Friderico Badensi eripuerat ipsi Oldensaliam: reliquosque Transifalanorum agros, populationibus, incendiis, ac deprædationibus, acerbè devastaverat. Sub Philippo Burgundo successore ejus abstulerat Swollam, Covordiam, Diepenheimiam, pluraque alia Transifalaniae castella, cum insigni regionis illius detrimento & ruina. Demum sub Henrico Bavaro Antistite per æstatem prioris anni seditionum complurium factione infuderat se in ipsam urbem Ultrajectinam; eaque obtentā in Transifalania irruens, totius provinciae Ultrajectensis Dominum se proclamari & inaugurari fecerat. Non poterat Episcopus cum inimico tam potente bellum gerere; multoque minùs belli gerendi molem, exhausto jam ærario, sustinere. Itaque rebus desperatis consilio statum Transifalanorum

norum recepit se ad Margaretham Gubernatricem Belgii; & in
 ejus persona, Carolo V. Imperatori ditiones omnes Ultrajectinas
 perpetuò tenendas ac possidendas obtulit, dummodo Pontifex id
 ratum haberet, & Episcopis ejusdem loci præter jurisdictionem
 spirituales relinqueretur honestissima sustentatio, eorundem dig-
 nitati consentanea. Quo peracto statim Transisalani, mense Ja-
 nuario præsentis anni, Carolo Imperatori suam fidem addixere.
 Pro cetera verò Dioecesis parte subigendæ quantocyus expeditæ
 sunt validissimæ Belgarum copiæ. Et hæc, posteaquam Geldro
 multas urbes & oppida surripuerant, tandem etiam Kalendis Ju-
 lii urbem Ultrajectinam proditione quorundam civium interce-
 perunt, captis, & condigno postmodum supplicio punitis iis,
 qui præteritarum seditionum auctores fuerant. Post hæc inita,
 & hîsc legibus definita pax cum Geldro: *Carolus Gelder abjiciat
 fedus cum Gallo. Amissas Geldriæ urbes à Casarcanis recipiat. Zut-
 phaniam Geldriamque à Casare, ut Brabantia Duce, clientelari benefi-
 cio teneat pro se solisque hæredibus masculis, legitimo thoro natis: his
 autem non existentibus relinquat eam Casari, ejusque hæredibus utriusque
 sexus etc.* Acta sunt hæc, ut Haræus refert, in oppido Gorco-
 mienfi, tertio nonas Octobris. Nec multò post, nimirum die vi-
 cesimâ ejusdem Octobris, Henricus Episcopus in urbe Ultrajecti-
 na omne dominium temporale istius Dioecesis in Carolum Impe-
 ratorem transtulit per solennem scripturam: quæ deinde Romam
 Clementi Pontifici missa, atque ab eodem approbata & confir-
 mata est anno 1529, *decimo tertio Kalendas Septembris.* Ità demum
 nobilissima illa civitas & provincia seditionibus bellisque intestinis
 extra suorum Antistitum potestatem abiit.

Aliud hoc anno bellum, in ipsis Germaniæ visceribus, non
 minori cum periculo suscitatum est ab Ottone Packio, Georgii
 Saxoniae Ducis integerrimi Consiliario. Nactus ille sigillum sui
 Ducis, mendacissimè conscripserat arcanum foedus, quo Ferdi-
 nandus Archidux, Joachimus Elector Brandeburgensis, & Geor-
 gius antè dictus, cum Alberto Moguntino, Matthæo Salisbur-
 genfi, Wigando Bambergensi, Conrado Herbipolensi, ac duo-
 bus fratribus Wilhelmo & Ludovico Bavariae Ducibus, fingeban-
 tur conspirasse ad opprimendos Lutheranos Principes, Joannem
 Saxonem & Philippum Hassiæ Landgravium. Hujus deinde foe-
 deris conficti tabulas occultè miserat Landgravio, & hic Joanni
 Saxoni. Uterque fidem adhibet fallaci Packio, simulque magnum
 exercitum inopinò colligit contra hostes imaginarios. Mirari
 mox alii Principes, quorsum iste apparatus hosticus, Propèque
 aberat, ut mendacium illud excrevisset in grande bellum, nisi

Land-

*Suffrid. Pe-
 tri in ap-
 pend. ad Beo-
 kâ in chron.
 Ultraject.
 Transifa-
 lani Casari
 se libenter
 submittere
 Haræus loc.
 cit.
 Ultrajecti
 à Casareis
 capitur.
 Auctores
 supra cit.
 Carolus
 Gelder pa-
 cem init cū
 Casare, &
 Geldriam
 ei clientela-
 rem facit.
 Haræus in
 Ann. Brab.
 Hortens. l. 7.
 vor. Ultraj.
 Suffridus
 Petri in ap-
 pend. ad
 Bekam.
 Otto Pack,
 Georgii Sa-
 xoniæ Duci
 Consiliarius, con-
 fingit foed.
 Catholico-
 rum contra
 Joannem
 Saxonem
 & Philippum
 Landgra-
 vium.
 Cochlaus in
 ast. Luth.
 Spangenberg.
 in Chron.
 Mansf.
 Palat. in
 Aq. Austr.
 Sarrus in
 comment.
 Saxo &
 Landgravi
 conscri-
 bunt ingens
 tem exerci-
 tum contra
 Catholicos.
 auct. eisdem.*

Packius
falsimonii
convincitur,
ejicitur,
ac tandem
diu vagus
Antwerpiæ
promeritâ
mortem
castigatur
anno 1536.
Surius, Co-
chleus, Pal-
& alii.

Landgravius apographum istius foederis misisset Georgio socero suo, eumque præmonuisset, ut ab hujusmodi conventionem facta pedem retraheret. Tum verò Georgius mysterium falsitatis agnoscere, statimque rescribere Landgravio : *Fœdus illud esse purum punitumque mendacium: idcirco tenebrionem istum, qui id ei pro vero obtrusit aut fabricavit, habendum esse pro mortalium omnium, quos terra ferat, perditissimo. Scripturum se pariter aliis Principibus, in eodem commentitio fœdere nominatis; certumque sibi esse, ab iis et suam et ipsorum innocentiam apertissime demonstratum iri.* Quod cum ab iis integerrimè fuisset præstitum; amicâ tandem compositione factâ, ab armis discessum est. Packius autem, quem interea Landgravius in captivitatem egerat, feriâ 2dâ post S. Margarethæ Virginis coram Principum accusatorum Legatis è carcere protractus, & in eorum confesso non solum hac in re, sed etiam in aliis quàm plurimis ita convictus est de falsimonio & scripturis adulterinis, ut ab omnibus unanimi voce conclamatum fuerit, esse hominem sceleratum, perfidum, reumque falsi ac læsæ Majestatis. Neque deseruit eum poena, tamenormi flagitio digna. Licet enim Landgravius recusârit, scelestum illud caput Principibus ab eo læsis puniendum tradere; neque aliamei poenam irrogaverit, quàm solius proscriptionis & ejectionis è terra Hassica: octennio tamen post, nimirum anno 1536, propter consimilia scelera Antwerpiæ captus, mensèque Februario sequentis anni abscisso capite in quatuor partes dissectus est.

Lutheri
mendacia
de isto fœ-
dere dete-
guntur.
Cochleus
in actis Lu-
theri.
Surius in
commentis.
& alii.
*exstat a-
pud Ghy-
traum in
libro spe-
ciali post
hist. saxon.

Quis non sperâisset, Lutherum, si fuisset homo bonus, gavisurum esse de restincto istius belli gliscentis incendio? Et ille tamen impudentissimâ fronte adhuc perrexit, non modò Packium excusare; sed etiam antè dictos Principes mendacissimi istius fœderis reos agere. *Fœdus* (ait in epistola * ad Wenceslaum Lincum, apostatam Augustinianum) *fœdus*, inquam, *illud Principum impiorum, quod ipsi negant, vides, quantos motus concitaverit. Sed ego Ducis Georgii frigidissimam excusationem ferè pro confessione interpretor. Negant, excusant, fingant: ego sciens scio, fœdus istud non esse merum nihil aut chimæram etc.* Calumniam hanc non poterat nec debebat ferre Georgius Dux. Et ideo, quàm primùm aliquod harum literarum exemplar nactus est, misso Norimbergam Secretario suo enixè petiit à Senatoribus, ut Wenceslaum interrogent, an epistola illa verè scripta sit à Luthero, nec ne? cum autem & Wenceslaus id affirmâisset, & Secretarius Ducis ibidem inspexisset originales vel autographas Lutheri literas: continuò scripsit patrueli suo Joanni septemviro, ut vel istam Lutheri impudentiam severe puniat, vel saltem urgeat, ab eo veridicè comprobari, unde

novæ-

moverit fœdus istud non esse merum nihil, aut chimeram? sed neutrum ab eo impetrare potuit: fortè, ne Megalander iste, quem ipsi velut novum Evangelistam suspiciebant, in propudioso mendaciorum sacculo constrictus esse videretur. Nempe Lupus Lupum non mordet.

Inter hæc etiam Paderborna Lutheranis erroribus imbui, & quod indè sequi solebat, gravissimâ seditione contra majoris Ecclesiæ Clerum commoveri cœpit. Intulerat huc novi Evangelii buccinam Joannes Fridericus Saxoniz Dux, Joanne septemviro Ducèque genitus: qui, cùm anno superiore, nuptiarum causâ, ad aulam Clivensem pergeret; Paderbornam transiens, Lutheranum præconem suum aliquoties è fenestra domûs ad plebem dicere, déque nova doctrina Saxonum perorare jusserat. Ad has deinde conciones accessère primùm catechismi novi, Lipstadio missi; tum etiam alii monachorum apostatarum libri, è vicinis Hassorum urbibus importati. Qui, cùm avidiùs legerentur ab indocta plebe, genuerunt in animis plurium non modò falsas opiniones in rebus fidei; sed etiam ferale illud Clericorum odium, quod hoc anno tandem, *quarto* Idus Julii*, in apertas funestasque flammæ erupisse legimus, agebatur eâ die in platea *à carbonibus appellata solenne convivium; ad quod præter civium gregariorum filios etiam non pauci Canonice Cathedralium famuli invitati erant. Post epulas potùmque liberaliorem, consurrectum est ad saltus & choreas: in quibus dum sibi primas arrogassent aliqui è famulitio Reverendissimi Domini Joannis de Imbsen, Cathedralis Ecclesiæ Canonici Senioris; continuò à nonnullis civibus & civium filiis triste murmur obortum est. Ab eo murmure *processum ad rixas & jurgia, à jurgiis ad offensiones, ab offensionibus ad contumelias & vituperia Cleri, ab his denique ad campanæ pulsus ac tumultus publicos adversus Clerum. Tum verò commota plebs tandem signo dato audentiùs ostentare animos, quos è libris Lutheranis hauserat. Mox enim furiarum instar ad campum Dominicum advolare, in Ecclesiam Cathedralem ruere, chori superioris ostia confringere, stalla, vel sedes Clericorum occupare, libros psalmodicos disjicere, & in opprobrium cantûs Ecclesiastici alternatim canere vulgare *illud Lutheranorum convivium: *Hastu ein Brodt / so hebbe iſt twey Brodt; dan hebbe iſt noch eine mehr als du olt.* Post etiam Cathedralium Canonice domos incessere, quævis obvia dissipare, personis eorum illudere, insultare, minitari, ac demum in eas angustias & necessitates adigere, ut universum Capitulum, unâ cum Decano suo & potissima aliorum Clericorum parte, urbem deferere, & primo furori

S

cedere

Seditio civium Paderbornensium contra Clerum. Ex veteribus mss. Paderborn. Item ex transactione Erici Episcopi cum urbe.

*ex veteri mss. Paderborn. *vulgò die Rollgrube.

*ex literis transactionis in Archiv. Cath. Eccles.

*Hamelms. in hist. Evrenati Paderborna.

cedere coactum fuerit. Dies ac mensis anni, quo hæc prima Lutheranorum seditio contigit, à Coævo majoris Ecclesiæ Clerico

**ex veteri-
bus biblicis
ante Lu-
therum
editis.* **brevissimè annotatus est pauculis hisce verbis: Anno 1528, die
12. Julii, magnus tumultus civium hujus civitatis excitatus est propter
anteductionem choreæ, à famulis Domini Joannis de Imbsen attentatam.
Unde templum prophanatum à civibus etc.*

*Ericus Epi-
scopus, Pa-
dibornam
bello ag-
gressurus,
mitigatur à
statibus pa-
triz.*

*Ex veteri-
bus ms.*

Acerrimè res ista pupugit Ericum Episcopum: nec procul aberat, quin extrema omnia fuisset paraturus urbi, nisi reliqui status patriæ sanguinariis ejusdem consiliis intervenissent. Metuebant hi, ne urbs rea, si acerbius plecteretur, vicinum Hassiæ Landgravium in suas partes advocaret: atque ideo sollicitabant, ut ea dissensio componeretur à Philippo Erii Antistitis fratre, aliisque Ordinis Equestris & urbium delegatis. Admisit consilium illud clementissimus Princeps; eumque in finem delecti sunt ex parte Ordinis equestris, Joannes Dynasta ac Dominus de Büren, Jodocus & Rabanus de Westphalen, Wernerus de Spiegel, Franciscus ab Hörde: ex parte verò primariarum Dioecesis urbium, deputati Warburgenses, Brakelenses, & Borgentricenses, quo-

*Transactio
cum urbe,
& civium
seditioforū
pœna.*

*Ex recessu
vel scrip-
tura trans-
actionis, in
arch. Cash.
Eccl. Pad.*

rum nomina in literis ea de re confectis non exprimuntur. Hi, cum in arce Neuhusana convenissent Idibus Augusti; intra spatium unius tridui ream urbem cum Episcopo & Capitulo perfectè reconciliârunt sub diversis legibus, quarum præcipuæ sunt: *ut urbs Episcopo in pœnam delicti solvat bis mille florenos aureos. Ut seditioforū capita, quàm primùm designata fuerint, in jus et pœnam arbitrationis, in* *riam sistat. Ut, si qui ex iis aufugerint, eorum bona in fiscum redigi per-* *mittat. Ut hi, qui fundos emphyteuticos habent, post laudemium semel datum non teneantur illud amplius dare, quàm diu vivunt; sed tantum singulis duodenniis Dominum suum recognoscere, dato medio quartali vini.* *Ut Clerici et eorum domestici mercaturam et seculares negotiationes non exercent; onera tamen civitatis publica non ferant juxta sua privilegia. Denique ut Lutherana novationes puniantur et auferantur, vigore mandatorum et edictorum Papalium ac Cæsareorum: westphalicè,* *der Lutterischen Handelunge soll man upsehen hebben / darmede de ge- straffet und affgestalt werden / nach Vermöge Paderstlicher Hyllichkeit und Kayserlicher Majestät Mandat und Edict.* Superest hac de re

**westpha-
licè tho-
wetien/
nachdem
sich re.*

instrumentum vel recessus publicus, hoc initio & fine: **Sciendum,* *posteaquam non multis abhinc diebus labentis anni, inter aliquos Cathedra-
lialium Canoniorum famulos, et aliquos urbis Paderbornensis cives, co-
orta sunt quadam offensiones ac discordia, ex quibus dein secutus est cam-
pana pulsus ac seditio, propter quam plures Clerici, nec non Decanus et
Capitulum Cathedrale ab urbe profugerunt, non sine tedio et offensione
Reverendissimi et Illustrissimi Principis, Domini Erii Episcopi - - -*

Nos

Nos Philippus, Dei gratiâ Dux Brunsvicensis, rogatu utriusque partis, unâ cum iis, qui à Nobilitate et urbibus Diœcesanis nominati erant, mirum Joanne Dynasta in Bûren, Jodoco et Rabano* Westphalen, Wer-
 nero Speigel, et Francisco de Hôrde, nec non et iis, qui nomine civita-
 tum Warburgi, Brakelie, et Borgentricæ, deputati erant, huic negotio
 manum adjecimus; adhibitôque in exæquandis singularum partium dissen-
 sionibus conatu ac labore plurimo, tandem eo modo transegimus, uti hîc
 sequitur etc. - - - Datum et actum Neuhusii, Dominicâ post as-
 sumptionis Mariæ, Anno post nativitatem Christi Domini nostri millesi-
 mo quingentesimo vicesimo octavo.

*Jost un
 Raue
 Westp
 phalen.

*hac Domi-
 nica tunc
 incidebat
 in diem 16.
 Augusti,

sub litera
 Dominica-
 li d.

Novus Or-
 do Patrum
 Capucino-
 rum, ante
 triennium
 inchoatus,
 confirma-
 tur à Pon-
 tifice.

Spond. ad
 hunc ann.
 1525.

Joannes de
 Terrano-
 va, in rela-
 tione de
 orig. FF.
 Capucino-
 rum.

Denique & hoc anno Romæ Clemens Pontifex cum ingenti plurium animarum commodo confirmavit Ordinem PP. Capucino-
 norum, recens inchoatum à Venerabili Fratre Matthæo à Bascio, eximix sanctitatis viro. Is, cùm antea vixisset in Ordine PP. Franciscanorum de strictiore observantia, anno 1525 ex inspira-
 tione divina coeperat priorem habitum abjicere, aliûmque paulò
 diversum cum barba proluxa gerere. Eadem vestimenti forma,
 unâ cum eremitica vita, quam sectabatur, sequenti anno place-
 re coepit nonnullis aliis Franciscanis, ac nominatim Ludovico &
 Raphaëli de Foro Sempronio, duobus ex eodem observantium Or-
 dine germanis fratribus: quibus etiam Clemens Pontifex tali mo-
 do vivendi & incedendi licentiam dedit. His deinde Illustrissima
 Domina Catharina de Cibo parvum cœnobiolum condidit Came-
 rini in Umbria. Ubi dum hucusque in summo rigore ac pauper-
 tate vitam admodum religiosam peregissent; Clemens Papa tan-
 dem hoc anno laudatissimum institutum illud confirmavit: simulq;
 Patribus antè dictis facultatem generalem dedit condendi nova
 monasteria, & alios quoscunque sive Clericos sive Laicos in ean-
 dem vitæ societatem aggregandi.

Annus Christi 1529.

CLEMENTIS VII. Pontificis 6. & 7.
 CAROLI V. Imperatoris. 10. & 11.
 ERICI Episc. Paderb. & Osnabr. 21.

Cæso iterû
 exercitu
 Gallicano
 Clemens
 Papa inist
 pacem cum
 Cæsare.

Palat. in
 Aq. Aust.
 Haraus in
 ann. Brab.
 Spond ad
 hunc ann.

Andem hic annus bellis Italicis finem optatum attulit, posteaquam Antonius Leva, Cæsarearum copiarum Ductor, Gallicanum exercitum in Ducatu Mediola-
 nensi novâ clade ex insidiis obtrivisset. Primus ad
 pacem ineundam præiit Clemens Pontifex, qui Barcinone die vi-
 cesimâ nonâ Junii cum Cæsare transegit, eâ potissimum lege: ut

Cameraci
constituitur
pax inter
Cæsarem &
Gallum.
auct. iidem
& alii.

initur eti-
am pax in-
ter Cæsare
& Venetos.
Pal. & Ha-
raus loc. cit.
Ducatus
Mediola-
nensis do-
natur Fran-
cisco Sfor-
tiæ.

Haras in
ann. brabant.
Comitia
Spirensia
de compo-
nendis reli-
gionum
dissidiis, &
impetran-
do auxilio
contra Tur-
cas.

* Isthuanff.
l. 10. de reb.
Hung.

* Isthuanff.
ibidem.

A plerisque
Principib.
decernitur,
ut usque ad
adventum
Cæsaris pa-
reant om-
nes edito
Wormati-
ensi, nec

*Papa Cæsari in feudum tradat Regnum Neapolitanum: Cæsar verò Mar-
garetham, filiam suam notham, despondeat Alexandro Mediceo, cümque
reducatur in urbem Florentinam ceterasque dignitates, è quibus Medicæ
plebejo tumultu eiectiones erant.* Octiduo post etiam in urbe Cameracen-
si tractari coeptum de pace cum Gallo; eaque demum post varias
difficultates die quintâ Augusti in hunc modum conclusa est: *Rex
Gallia Eleonoram, viduam sororem Cæsaris, in matrimonium accipiat:
pro liberatione filiorum obsidum vicies centena aureorum millia Cæsari per-
solvat: Regno Neapolitano ac Ducatu Mediolanensi protinus excedat:
jus omne, quod in Flandriam, Artesiam, Tornacum, Duacum, et alias
provinciarum istarum urbes, quoquo modo obtendere potest, penitissimè
abdicet etc.* Postremò etiam die 23 Decembris in congressu Bono-
nienfi, Papam inter & Cæsarem ab Hispania reducem instituto,
fancita est pax cum Venetis: & (quod nemo satis mirari potuit)
Ducatus Mediolanensis, pro quo tot annis dimicatum fuerat,
Francisco Sfortiæ ex incredibili munificentia Cæsaris redonatus est,
eâ lege, ut intra decennium nongenta nummorum aureorum mil-
lia Cæsari persolvat. Neque jam aliud in Italia bellum supererat,
quàm cum solis Florentinis, Medicæos ab urbe pulsos recipere de-
trectantibus. Verùm & illi tandem sequenti anno vi & armis ad
obsequium Cæsaris compulsi sunt, uti suo loco referetur.

Longè infelicius procedebant res gestæ Cæsaris in Germania.
Indixerat ejus nomine Ferdinandus Archidux Comitia publica,
mense Februario inchoanda Spiræ. Proponebantur in iis duæ res
gravissimæ. Prima erat, consultare de modo componendi turbas
ac dissidia novarum religionum. Jam enim ex impunita quidli-
bet opinandi ac docendi licentia eò deventum erat, ut non solum
Catholici colliderentur cum A catholicis; verùm etiam ipsimet
A catholici in sectas diversas irent, & alii Lutherum, alii verò Zwin-
glijum & Sacramentariorum placita sequerentur. Altera erat com-
parare protinus auxilia contra Turcas, ipsimet urbi* Viennensi ob-
sidionem & exitium comminantes. Joannes enim Transilvaniæ
Waiwoda, posteaquam anno 1527. à Ferdinando æmulo suo pro-
fligatus, Regni que Hungarici spe dejectus esset, ad Solimannum
confugerat, & hic receptâ illius causâ non modò Ferdinandi Lega-
tum è suis finibus excedere; sed etiam atrocibus* hisce verbis re-
mittere jussit: *Primo vere se cum exercitu suo prope Budam adfore: ibi se
vel conflicturum cum Ferdinando, si compareat; aut si emanserit, inqui-
rendi ipsius causâ Viennam usque venturum esse.* Utraque res ista erat
gravissimi ponderis; & facilitas impetrandi auxilia contra Turcas
maximopere dependebat à concordia Principum in rebus fidei.
Hanc igitur ut acceleraret Ferdinandus Archidux & Hungariæ
Rex,

Rex, mense Aprili cum potissima procerum & civitatum Imperialium parte hoc decretum commune condidit : *Romanum Pontificem à Carolo Casare sollicitandum esse, ut intra unius anni spatium indicat concilium generale pro definiendis Catholicorum et A Catholicorum dissidiis : aut, si intra tam breve tempus id fieri nequeat, generalem Imperii conventum indici oportere, in quo Casar ipse compareat, laborétque sedulo pro bono pacis. Interea parerent omnes edicto Wormatiensi, nec permitteretur ulla novitas vel novatio in rebus fidei, præsertim circa Venerabile Sacramentum, celebrationes Missarum, et præsentiam Corporis Christi in Eucharistia. Nullus etiam à Principibus vim alteri inferat sub obtentu religionis; neque permittat aliquid à typographis in lucem edi, quod novitatem doctrinæ sapiat etc.* Contra hos aliosque articulos decreti Comitialis, continuo protestati sunt alii Principes urbiumque Legati. Luthero Zwingliove dediti; qui idcirco *Protestantes* appellati sunt novo nomine, ab his Comitibus derivato. *A Pontifice, inquebant, nihil remedii contra hæc dissidia sperari posse, hominum conscientia non debere vim inferri, Missam Pontificiam divino verbo adversari, de præsentia Christi in Eucharistia alios ab aliis dissidere, nec eorum quempiam in auditâ parte condemnandum esse. Proinde rogari à se, ut cuique Principum et Imperialium civitatum liceat, sua dogmata et religionis libertatem retinere: alioquin à se nihil auxiliorum contra Turcas impetratum iri.* Quid hîc ageret Ferdinandus, ex præsentî necessitate malleum inter & incudem positus? durissimum illi erat, libertatem religionis permittere: at multò durius, nullis contra Turcam auxiliis adjuvari, atque ità provincias Austriacas præsentissimo perditionis periculo exponi velle. Quare tandem coactus est, antè decretum retractare, conderéque novum aliud, per quod omnibus Imperii statibus permetteretur, *in rebus fidei et religionis ità se habere vel gerere, ut existiment se Deo et Casari factorum suorum rationem reddere posse.* Atque ità demum impetravit, ut communi Ordinum suffragio decreta fuerint illa peditum equitumque auxilia, quæ paulò antè nullis precibus aut publicæ necessitatis exhibitione potuerat obtinere.

Interea Solimannus, Constantinopoli egressus properabat in Hungariam. Et quia innumeram populi multitudinem trahebat secum, universum regnum illud adventu suo ità perterrituit, ut intra breve tempus facillimam sibi viam aperuerit Viennam usque. Buda vix hostem vidit, & admisit. Strigonium Paulus Vardanus, loci Archiepiscopus, tyranno venienti clavibus oblatis tradidit. Jaurinum & Altenburgum urbes penè prius à suis defensoribus desertæ sunt, quàm hostem vicinum persentiscerent. Atque ità factum est, ut universus Turcarum exercitus, postquam die nonâ

ulla novatio fiat in rebus fidei. Palat. in Aq. Austr. Spond. hic n. 10. Chytraus l. 12. Saxom.

Contra hoc decretum protestantur Principes A Catholici, & ideo tunc primum dicti sunt Protestantes. Auctores iidem. Surius in comment.

Ferdinandus imperatoris frater cogitur prius decretum immutare, & sic tandè impetrat auxilia contra Turcas. auct. iidem Cochlaus in actis Lutheri. Helvic. in theat. hist. univ.

Solimannus occupatâ celeriter Buda & aliis Hungariæ urbibus Viennam obsidet Isthmannffl. 19. rer. Hung.

*Soier. l. 1.
de bello
Pannon.
Anonym.
de obsidio-
ne Vienn.
Pal. Spond.
& alii.*

** Cochlaus
in actis Lu-
theri.
Heraus in
ann. Brab.*

** Isthuansff.
& alii supr.
cit.*

** Isthuansff
loc cit.
Anonym.
in hist. ob-
sid. Vienn.*

nonâ Septembris movisset ab urbe Buda, intra octodecim dies unâ cum Solimanno Imperatore suo ante Viennam steterit. Agebant hîc in præsidio duo millia equitum & sedecim millia fortissimorum peditum, quibus cum supremo imperio præerat Philippus Comes Palatinus Rheni: ceterorum verò Ducum præcipui erant Nicolaus Comes de Salm, Joannes Comes de Hardeck, Nicolaus Comes Turrianus, Guilielmus Rogendorffius, & alii viri præstantissimi, omnes cum suis militibus aut vincere, aut mori certi. Ostentabat his contrâ Solimannus exercitum valentissimum, quem aliqui ducentorum, alii trecentorum aut quadringentorum *millium fuisse referunt. Neque ex omni apparatu militari quidquam aliud ipsi deerat, quàm solæ grandiores belli machinæ, quarum loco, velocioris itineris causâ, secum vexerat colubrinas leviores plurimas, verberandis prosternendisque moenibus inidoneas. Speraverat enim, urbem hanc adhuc minùs paratam fore ad sustinendos Turcarum impetus, ideoque solâ copiarum suarum ostentatione ità perterrefactum iri, ut exemplo urbium Hungaricarum sese quàm primùm dederet. Hac autem spe delusus, convertit se ad agendos cuniculos; iisdemque murum suffodere, ac tormentarii pulveris beneficio diruere conatus est. Quod cum ei uno alterove in loco feliciter evenisset (ceteri enim cuniculi per contrarias fossiones à Viennensibus detecti erant) ferocissimum illic assultum fieri, & continuis novorum militum immissionibus urbem conscendi iussit. At inani prorsus labore & conatu. Nostri enim non solum fortiter illos exceperunt; verùm etiam frequentatis tormentorum *explosionibus, gladiis, contis, hastilibus, & quovis armorum obviorem genere, tam horribilem inter eos edidère stragem, ut cruento plurium horarum certamine delassati, ab assultu tandem desistere, & militum præsidiariorum virtuti cedere coacti sint. Infremuit hac suorum repulsâ tyrannus barbarus. Et majori conatu post dies pauculos novum à suis assultum retentari fecit: & in postremo etiam assultu, qui tertio Idus Octobris contigit, non modò suos ad pertinaciorem pugnam adhortatus est; sed etiam omnibus pedestris militiæ Ducibus severissimè *præcepit, ut, si qui audentiùs in hostem progredi aut pedem ulteriùs promovere nollent, eosdem è vestigio in ipsius urbis conspectu suis ipsi manibus contrucidarent. At neque his imperiis aliquid effectum est pro Solimanni gloria. Iterum enim atque iterum pari clade repulsi sunt Ottomanni: ideoque ad extremum (dum urgeret hinc suorum Ducum, indè verò Christianorum gladius) eò desperationis ac vecordiae devenerunt, ut ad omnia Ducum suorum imperia velut pecudes immotæ starent,

mal-

malléntque occidi ab his, quàm ab illis. Quo viso, compertóque simul Ferdinandum Regem cum Friderico Palatino & selectis Germanorum auxiliis actutum adfore; Solimannus postridie, decimâ sub noctem horâ, silenter abiit, alterâque die etiam totus barbarorum exercitus ea cum festinatione in fugam se abripuit, ut intrâ quinque dies, decursis triginta duobus miliaribus Germanicis, rursus constiterit ante Budam.

Suspexit etiam Germania novum hoc anno genus ægritudinis, quod sudorem Anglicum appellabant, quia ex Anglia primùm in maritimas civitates Belgii, indeque latius in universam Germaniam se diffudit. Morbus hic inter comedendum, ambulandum, colloquendum, repentè corripiebat homines cum ingenti angore sudorifero, ex eoque sequebatur * somnus pertinax Lethargo similis. In quo, si permanerent, passim intrâ viginti quatuor horas vitam simul animamque suam edormiebant: si autem à somno averterentur, aut viginti quatuor horas ægotando superarent, plerumque evadebant periculum vitæ. Unde necessum erat, homines eo sudore contactos assiduè vellicare, trahere, pungere, aliisque modis impedire, ne in somnum inciderent, vel in eo remanerent. Multos malum istud è vivis abstulit, priusquam ejus natura & medicandi methodus comperta esset. Antwerpia intrâ spatium unius tridui quadringentos aut quingentos eo malo perisse, refert * Haræus: alibi ferè tertiam partem hominum eâ lue sublatam esse, memorat * Westhovia. In Westphalia verò, aut certè in Dioecesi nostra locisque vicinioribus, pauci admodum extincti sunt, ob remedia jam satis nota, ac præmaturè adhibita; uti scribit Henricus Abbas * Marien-Münsterensis hîsce verbis: *Hoc anno quadam infirmitas grassabatur, quæ vocabatur sudor Anglicus, de qua nunquam in Germania scivimus. In aliquibus locis multi moriebantur: sed hic in Westphalia major pars convaleuit, adhibentes remedia.*

Alio, ut opinor, ægritudinis & infirmitatis genere, tertio Kalendas Decembris, vitam hoc anno clausit Franciscus Episcopus Mindensis, defunctus Wolffenbuti apud Henricum fratrem, sepultus autem Riddagshufii, celeberrimo quondam vicinóque Cisterciensis Ordinis monasterio. Vir hic erat audacis & cervicosi ingenii; Carolo tamen Imperatori & Ecclesiæ Catholicæ ad mortem usque fidelissimus. Unde & eo vivente Lutherana hæresis Mindam intrare non est ausa: uti contigit, quàm primùm è vivis abiit. Vacantem ipsius cathedram sub initium sequentis anni consecutus est Franciscus Comes de Waldeck, quem & biennio post Monasteriensi & Osnabrugensi mitrâ condecoratum videbimus.

Solimann⁹,
adventu
nostrorum
cognito,
Viennam
deserit, &
celerrimâ
fugâ se sub-
ducit.

auct. idem.
Sudor An-
glicus mul-
tos in Ger-
mania in
mortem
præcipitat.
*chron. Tre-
mon. ms.*
Spangenh.
in chron.
Mansf.
Kerssenb.
in hist.
anabapt.
*Spond Co-
chlans &
alii.*

* *Haræus in
ann. brabant.*
* *Westhoff.*
in chron.
Trem. ms.
* *in Diario
ms suorum*
*Hoc temp ad
ann. 1529.*
Franciscus
Episcopus
Mindensis
moritur die
29. Nov.
Chytraus l.
12. Saxon.
*Reusner in
opere Ge-
nealog.*
Successit ei
Franciscus
de Wal-
deck, elect⁹
initio se-
quentis an-
ni.
*Chytraus
ibidem.*

Cc-

Fridericus
Episcopus
Monasteri-
ensis levi de
causa urbe
Wildeshu-
sanam de-
struit.

Chytrius l.
12. Saxon.

Hamelm. l.
1 de emort.

famil.

Anonymus
in chron.

Monaster.
Gravissimā
indignatio-
nem idcir-
co patitur à
primoribus
sue Diœce-
sis.

Anonymus
in chron.
Monast.

Ceteri Westphaliæ Episcopi adhuc firmâ utebantur valetudi-
ne; sed inæquali tamen cum laude præerant. Nam Fridericus
Monasteriensis apud omnes patriorum annalium scriptores pessimè
audit, non modò propter vecordiam suam in opprimenda Lu-
theranorum & Anabaptistarum factione; sed etiam propter singu-
larem in rebus agendis imprudentiam, cujus triste rursus exem-
plum hoc anno edidit Wildeshusii. Urbem hanc, nescio cujus
existimatæ rebellionis ergò (levem certè causam fuisse memorat
Hamelmannus) clanculariâ expeditione per noctem obruit, & mi-
ferandum in modum penitus everti jussit. Consul Horckenba-
chius capitali supplicio affectus, munitiones dirutæ, turres de-
jectæ, aggeres complanati, muri in fossas detrusi, urbs tota de-
nique in formam pagi redacta, & omnibus veteribus privilegiis
exuta. Iniquissimis animis id accepere omnes Ordines ac primo-
res Diœcesis Monasteriensis: huic enim eo tempore parebat Wildes-
husium. Et quia funestum illud facinus absque eorum notitia vel
consensu peractum erat; id ei toties unâ cum aliis rebus impru-
dentissimè gestis objectârunt, ut ex tædio tandem anno 1532 Epi-
scopalem dignitatem abdicaverit, uti suo loco memorabitur.

Annus Christi 1530.

CLEMENTIS VII. Pontificis 7. & 8.

CAROLI V. Imperatoris 11. & 12.

ERICI Episc. Paderb. & Osnabr. 22.

Carol^{us} Im-
perator à
Pontifice
coronatur
Bononiæ,
die 24. Fe-
bruarii.

Spond. ad
hunc ann.
n. 1.

Palas. in
Aq. Austr.
Cornel. A-
grippa in
historia
hujus coro-
nat. & alii
passim.

EX congressu Bononiensi, de quo ad annum superiorem
egimus, volebat Cæsar cum Pontifice Romam profi-
cisci, ut ibidem in templo, orbis Christiani Principe,
veterum Imperatorum more coronaretur. At, quia
Ferdinandus frater ejus identidem exorabat, ut abruptis Italiæ cu-
ris maturaret iter in Germaniam; solennitas ista mutato consilio
peracta est Bononiæ in Basilica Petroniana. Ubi Clemens Ponti-
fex Carolo Imperatori suis ipse manibus coronam auream impo-
suit in festo S. Matthiæ Apostoli, quo die Cæsar huic mundo na-
tus, & ab eo Franciscus Galliarum Rex Ticinensi prælio ante quin-
quennium captus erat. Aderant solennissimæ huic festivitati Car-
dinales minimùm viginti, Episcopi & Archiepiscopi quinquagin-
ta tres, Legati Regum Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Lusitaniæ, Hun-
gariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Venetorum, Genuensium, Lucen-
sium, Senensium, & aliorum plurium: denique Comites, Prin-
cipes, Marchiones, Ducésque innumeri; quos inter eminebant

Caro-

Carolus Sabaudia Dux, & Philippus Comes Palatinus Rheni, à Vienna priori anno contra Turcas defensa, celebris. De reliquo coronationis istius apparatu & splendore videri potest Cornelius Agrippa in libello peculiari, ea de re conscripto. Mihi satis est, brevissimis verbis dicere cum **Palatio*, coronationem hanc tanta cum maiestate peractam esse, *ut ab omni retro memoria nunquam ulla major illustriorque hominum multitudo, vel in celeberrimi triumphimaiestate, unius urbis mœnibus comprehensa fuerit.*

Postridie coronationis confirmavit Imperator omnia Mindensis Ecclesiæ privilegia, uti constat ex ejus diplomate, quod apud Pistorium **legitur*, signatumque est *Bononia, die vicesimâ quintâ mensis Februarii, anno Domini MDXXX.* Reliquis verò diebus consultatum est de concedenda Equitibus Rhodiis insula Melite: utpote quæ amissâ Rhodo ad prosequendum hujus Ordinis institutum peridonea erat, & castellis validissimis adversus omnes Turcarum incursus præmuniri poterat. Annuuit & his petitis Imperator. Insulamque eam, quæ tunc ad Regnum Siciliae pertinebat, die vicesimâ quartâ Martii prædictis Equitibus perpetuò tenendam dedit eâ lege, ut sibi quidem nullis obsequiis militaribus obstricti essent: Singulis tamen annis sibi vel Proregi suo album Falconem penderent; & quoties novum Sicilia Regem acciperet, coram eo clientelaris fundi professionem aut recognitionem exhiberi facerent. Qua in re prudentissimus Imperator non attendit parvitatem censûs annui; sed utilitates maximas, quæ ex ea concessione sibi suisque successoribus enasci poterant. Nam ab his Equitibus, qui nunc Melitenses appellari solent, paulatim hæc insula tam firmis operibus communita est, ut jam orbis universus fateri debeat, Regno Siciliae non potuisse contra omnes Turcarum impetus murum firmiorem præstrui, quàm ubi Melita his Equitibus tradita, & ab iisdem insideri coepta est.

His peractis Imperator exeunte Martio recepit se in Germaniam, aperturus inibi comitia Augustana, à quibus & *Augustana Confessio* nomen infaustum obtinet. Advênit illuc die decimâ quintâ Junii, magnis honorum exhibitionibus in itinere detentus. Et quia sequenti die commodum incidebat solenne festum, quod à *Corpore Christi* nomen habet; Joannem Saxonem & alios Luthero deditos iterum iterumque per diversos nuntios rogari fecit, ut Majestatem suam veteri more comitari velint in solenni supplicatione, quâ divinissimum illud Sacramentum adorari & circumferri solet. Id ubi obstinatis animis recusassent; postremò rursus ab iis postulavit, ut, si Christo Eucharistico id honoris exhibere nolint, saltem personæ suæ reverentiam non detrectent, sequanturque sese

Ibidem
confirmat
privilegia
Mindensis
Ecclesiæ.

**apud Pi-*
stor. 10. 1.

rer. germ.
Melitensem

Maktam in-

fulam con-

fert Equiti-

bus Rhodi-

is, qui nunc Meli-

tenenses dicti.

Spond. ad
hunc ann.

n. 13.
Baudrand.

in Dictio-
nario Geo-

graph. P.
Melita.

Pridie Cor-
poris Chri-

sti venit ad
comitia Au-

gustana.
Cochlaus

in actis Lu-
theri.

Sarius in
comment.

rer. gest.
Pal. & alii.

Et recusantibus Principibus Lutheranis, postmodum interest solenni processioni.
Cochlaus loc. cit.
Surius ibidem.
Spondan. ad hunc annum.
Pal. & alii.

ut Dominum subditi, ut Cæsarem Vasalli vel clientes. Cum autem & hoc abnuerent, vehementer excanduit; propèque aberat, ut juberet omnes Protestantes ab his comitiis facessere, nisi id alii Principes amore pacis deprecati essent. Supplicatio nihilominus ad invidiam ipsorum solennitereducta est cum splendore & maiestate maxima. præcedebat urbis Clerus, & omnium Principum Nobilitas aulica ardentibus instructa cereis. Sequebantur Ferdinandi Regis & Caroli Imperatoris tubicines & æneatores, exquisito vestium ornatu fulgidi. Post hos ante Venerabile Sacramentum ibant seculares Principes, Comites, & urbium Principumque absentium Legati, cum facibus quadrifidis è cera candida. Thecam sanctissimi Sacramenti, quam vulgò *Monstrantiam* vocant, pientissimè deportabat Albertus Cardinalis & Archiepiscopus Moguntinus: quem à dextris deducebat Ferdinandus Archidux & Hungariæ Rex; à sinistris verò Joachimus Elector & Marchio Brandenburgicus. Umbellam sive *tendam*, sub qua Sanctissimum deferri solet, alternatim portabant seculares Principes. Cæsar autem ponè sequebatur in veste simplici ex nigro holoserico; ac tametsi ardentissimi calores essent, nudo semper ac detecto capite facem quadrifidam in manu gestans. Idem faciebant, qui post ipsum gradiebantur, Hermannus Archiepiscopus Colonienfis, Christophorus Archiepiscopus Bremensis, aliique Prælati Ecclesiastici, Episcopi, Abbates, & Præpositi quàm plurimi, longo ordine comitantes.

Dein die 20 Junii, in primo congressu publico, exponit scopum & finem comitiarum.
Surius ibidem.
Spondan. n. 4. & 5.
Pal. & alii.

Post hæc die 20 Junii, in prima comitiarum sessione, Carolus Imperator congressuum habendorum causas per Fridericum Palatinum hoc modo breviter exposuit: *Videre se non sine maximo dolore cordis, quàm funestis Religionum dissidiis lacerata sit Principum concordia: quàm deficiente, Christianorum potentia decreseat, Turcarum crescat. Venisse nunc post pacata Italiæ bella, ut antiquam animorum et fidei conjunctionem quàm primùm reparet: idèoque omnibus liberam potestatem facere, opinionem fidemque suam sessione proximâ in scripto proferendi. Curaturum se, ut ea probe examinetur: nec ambigere, quin et ipsi Principes unâ secum laboraturi sint, ut ea fidei ac doctrinarum diversitas feliciter extinguatur.*

In 2do congressu præsentatur ei confessio Augustana.
act. iidem

Quatriduo post in confesso proximo Joannes Elector Saxonicus epitomen doctrinæ suæ, quam deinde *Confessionem Augustanam* appellârunt, communi Principum Lutheranorum nomine Imperatori detulit: addiditque geminum exemplar, alterum latinè, alterum germanicè conscriptum, & subsignatum non modò à se & filio suo Joanne Friderico; sed etiam à Georgio Marchione Brandenburgico ex linea Onolsbacensi, Ernesto & Francisco Ducibus Luneburgicis, Philippo Hassiæ Landgravio

gravio, Wolffgango Anhaltino, & quibusdam civitatibus Imperii. Accepit eam Cæsar pacato animo: tardèque simul & articulatè prælectam, Catholicis Doctoribus ad examinandum tradi, & ubicunque id opus fuerit, solidissimis argumentis refutari iussit. Quod cum ab his accuratè ordinatissimèque ad singulos Augustanæ Confessionis articulos fuisset præstitum; etiam responsio illa in comitiis prælecta, eaque Cæsar & Catholicorum Principum approbatione excepta est, ut omnes unanimiter existimarent, responso tam firmo stare, & contra omnes novorum Doctorum objectiunculas acquiesci oportere. Proinde & ceteri Principes Lutherani humanissimè rogati sunt, ut ab antiqua Majorum suorum fide pedem non retraherent, neque refutationem istam cum suis apostatis communicarent, ne eorundem frivolis frigidisque oblocutionibus desiderata Ecclesiæ pax cum æterno Germaniæ damno proteletur. Sed, cum illi novarum doctrinarum dulcedine capti, & bonorum Ecclesiasticorum rapinis hilares, contumaciter id abnuerent; Cæsar offensus è comitiis abiit, & congressus eâ die sinè omni fructu dissolutus est.

Tentatæ quidem postmodum plures collationes privatæ, Catholicos inter & Lutheranos permissu Cæsaris institutæ: sed, ut Cæsar antè jam præviderat, effectu semper irritò, & nullius bonæ expectationis capace. Lutherani enim Principes referebant omnia ad suos præcones & novatores: ab his autem, ut apostatis & variorum Ordinum religiosorum desertoribus, quid boni & frugis sperari poterat? Quare tandem Imperator, cum vidisset, coniventiâ bonisque verbis nihil penitus ad revocandam fidei concordiam profici, primùm Lutheranis Principibus per literas publicas indici iussit, *ut ante medium Aprilem sequentis anni sigillatim à se literis responsum dent, num in causa fidei concordare velint cum Cæsare et aliis Principibus Catholicis; an verò non*: Deinde cum iisdem Principibus Catholicis, quales adhuc erant Electores omnes excepto Saxone, generali decreto sanxit, *ut omnes in avita Majorum suorum fide constantissimè persistant*. Postremò etiam Electores omnes exeunte hoc anno Coloniam convenire iussit, ut ibidem consulerent inter se de eligendo Romanorum Rege, qui se absente gubernaret, & rerum agendarum curam vicariam gereret.

Interea, non expectato comitiorum Augustensium exitu, plures Westphaliæ civitates, maximèque Minda & Herivordia, à diversis apostatis ad Lutherana dogmata seductæ sunt. Minden ses pervertit Nicolaus Cragius, *homo petulans, dissolutus**, præceps, &, uti ab ipsomet Hamelmanno describitur, ad seditiones turbasq; pronus. Is, cum à civibus defuncto Francisco Episcopo in urbem

Hæc dein-
de à Catho-
licis refuta-
tur; & ejus
refutatio
approbatur
à plerisque.
*antè iidem
Helvic. in
theatr. hist.
univ.*

Lutheranis
Principib⁹
præfinitur
tempus de-
liberandi.
*Cochlens
in actis Lu-
theri.
Spond. hic
n. 8.
Electores
invitantur
Coloniam
ad electio-
nem novi
Regis Ro-
manorum.*

Doctrina
Lutherana
per seditio-
nem intro-
ducitur
Mindæ.
*Chytr. l. 12
Saxon.
* Hamelm.
in hist. ren.
Evang. in
urbe Min-
da.*

admissus fuit, repentinâ factione plebis nunc in hanc, nunc in istam Ecclesiam parochialem irruit; ibique *animosâ audaciâ suâ** cum stentoreis clamoribus ita detonuit in Catholicos, ut

**Hamelm. loc. cit.* Canonici monachique omnes, efferatae plebis injurias veriti, urbem relinquere, domosque & monasteria sua seditiosorum direptioni permittere, coacti fuerint. Neque huic malo subvenire potuit defuncti Episcopi successor Franciscus Waldecensis; quia vires illi nervusque deerant, quibus urbem rebellem frangeret.

Item Herivordiae in Westphalia.

**Hamelm. in Hist. Evangelii renasi Herivordia.*

Similiter & Herivordienfes ad defectionem incitavit Joannes Dreyerus Augustiniani Ordinis desertor: quo auctore ferè omnes monachi tam in Augustiniano, quàm in Franciscano coenobio cuculum exuere. His autem incentoribus confestim omnia Catholicorum sacra sus deque versa, Joannes Dreyerus in Parochiam veteris urbis intrusus, Joannes Blombergius itidem desertor monachus parochiali Ecclesiae novae urbis impositus, monasteriorum bona in scholarum usus conversa, multaeque aliae novationes per tumultum & audaciam popularem factae. Opposuit se quidem his tumultibus Illustrissima Princeps Abbatisa; &, quia sola par non erat iisdem refrenandis, etiam sequenti anno imploravit opem Erici Episcopi nostri, tanquam Antistitis Dioeceseos. Sed cum Ericus eo tempore jam laboraret in obtinendo Episcopatu Monasteriensi, & eo vix adepto viam universae carnis ingressus fuerit (utì suo loco referetur) singulare nihil contra novatores istos & iniqua ipsorum ausa effectum est.

Et Lipstadii Hamelm. in hist. Evren.

Kleinsorg. in hist. ms.

Lipstadium à Duce Clivensi & Comite Lippiensi circumvallatur anno sequenti.

**Kerfsenb. in hist. a nabapt. sub initio c. 9. chron. Tremon. ms. ad ann. 1531.*

Neque hinc finis fuit Lutheranorum tumultuum in Westphalia. Nam & Lipstadienses hoc anno vetera Catholicorum sacra sustulerunt adhortantibus Augustiniani coenobii monachis, Joanne Westermanno, & Hermanno Kothenio apostatis, de quibus jam supra actum est ad annum 1527. Cumque eorum conatui se opposerent Consules & Senatores aliqui; eosdem seditione populari ab officio dimoverunt, suffectis in eorum locum viris aliis, doctrinae suae adhærentibus. Acerrimè quidem ea de re moniti ac reprehensi sunt à Joanne Cliviorum Duce, & Simone Comite Lippiensi: quorum uterque pro dimidia parte hujus urbis Imperium obtinebat. Sed, quia ab his iterum iterumque jussi non paruerunt; tandem praedicti Domini cum auxilio vicinorum Principum, rebellem urbem incluserunt, severissimo simul præcepto edito, ne quis ex omnibus pagis locisque proximis obsonii aut frumentorum quidpiam in hanc urbem importaret. Id quod anno sequente factum esse, contra opinionem Hamelmanni clarissime testatur Kerfsenbrochius, ita* scribens: *Anno 1531 ob religionis innovationem civitati Lippiensi, autoritate Episcoporum, Coloniaensis, Mo.*

Monasteriensis, Paderbornensis, Osnabrugensis, nec non Principis Juliacensis et Comitatus Lippiaci, itineribus publicis circumquaque obsessis, commecatus praecluditur. Sensere tunc rebelles incolae, quam severus urbium domitor & expugnator sit quotidiani panis & ciborum defectus. Hoc enim ab hoste victi, in festo Assumptae Virginis, post diuturnam inedia refractaria colla subdiderunt, vitam suam fortunaeque omnes Dominorum suorum arbitrio* ac discretionis permittentes. Ingressi mox urbem Clivensis & Lippiensis, cum aliis quibusdam Dominis & magnis equitum peditumque turmis. Conquisiti postridie Lutheranorum dogmatum seminatores monachi, postulati seditionum ac tumultuum Duces, Westermannus cum Kotherio & omnibus Evangelii novi praconibus ab urbe pulsi, refractarii cives diversis poenis ac suppliciis castigati, postremo etiam (ut contra Hamelmannum scribit Kleinsorgius) Magistratus populusque Lipstadiensis polliceri debuit, se in posterum ab omni rerum novandarum studio abstinenturos esse.

Faciliori negotio compressa est Lutheranorum seditio in urbe Lemgovia. Nam & eam hoc anno ad Lutherum descivisse, memorat Chytræus, ita* scribens: *Lemgovia in Westphalia, invito Comite Simone, recepta est sincerior Evangelii doctrina, et ad Brunsvicensis Ecclesiae formam ritus instituti sunt.* Auctor hujus novationis & consequentium turbarum fuit Liborius* Rudolphi, è Paderbornensi Minoritarum coenobio Sacerdos profugus: ab hoc enim apostatarum & hominum uxorum genere ubique passim in urbibus pulsata sunt prima rebellionis tympana. Is, ubi aliquoties auditus esset in quodam urbis istius angulo, favore plebis insolenter ausus est Mauritium Piderit Pastorem Catholicum non solum ex aede primaria S. Nicolai in urbe veteri; sed etiam è templo S. Joannis in urbe nova, per tumultum ejicere: uti docent ejusdem ejecti literae, Paderbornam scriptae, & hoc modo* subnotatae: *Mauritius Piderit, Pastor nomine tantum apud Lemgenses.* Neque stetit hic plebis insanæ furor. Cum enim Consules & Senatores hunc tumultum premere, & Mauritium restituere niterentur; novis illa motibus agitata, integerrimos hosce viros ab officio movit, in urbis curia diu constrictos tenuit, ac deinde tot ærumnis pressit & afflixit, ut urbe demum excedere, novoque Magistratui per seditionem obtruso, locum dare coacti fuerint. Qua de re Kleinsorgius, rerum in sua patria gestarum praeteris gnarus, ita ad hunc* annum scribit: *Postquam Herivordia Joannes Dreyerus et alii Lutheranam fidem introduxere, etiam Lemgovia in patriam a plebi libuit, contra voluntatem ac prohibitionem Ordinarii sui, Episcopi Paderbornensis, uti etiam Domini sui Simonis Comitatus de Lippia, veterumque Consulum ac*

Lipstadium capitur, seductores expelluntur, cives promittunt se mansuros in fide Catholica. *Kleinsorg. in hist. ms. Hamelm. in hist. Ev. *germanice auffgnade uñ ungnade.*

Lemgovia urbs in Comitatu Lippiensi per seditionem publicam recipit Lutheri dogmata. **Chytræus l. 13. Saxen. *Hamelmo. in hist. Ev. ren. in urbe Lemg.*

**Litera Pideritii ad archidiaconum in archiv. Cath. Eccl. Paderb.*

**Kleinsorg. in hist. ms.*

Sena-

Sed paulò
pòst aucto-
ritate Co-
mitis Lip-
piensis, &
Erici Episc.
Paderborn.
ad fidem
Catholicæ
reducitur.
Kleinsorg.
in hist. ms.

Franciscus
Galliæ Rex
filios suos
recipit à
Carolo Cæ-
sare, & so-
rorem ejus
Eleonoram
ducit uxorem.

Spond. hic
n. 12.

Surius in
comment.
rer. gest.

Harus in
ann. Brab.

Florentia
urbs Italiæ
Cæsarean-
is deditur
Medicæi
restituun-
tur, Ale-
xander Me-
dicæus fit
postea ma-
gnus He-
truriæ Dux.

Harus in
ann. brab.

Surius,

Spond. Pal.
& alii.

*Senatorum urbis, novationem similem vehementi seditione et magnis in-
temperis aggredi. Quo in tumultu veteres Consules, nimirum Chri-
stianus Kleinsorgius avus meus, et Conradus Flörcken senior, aliique
viri senatorii ordinis, à plebe diu in urbis curia conclusi, atque in eas
angustias deducti sunt, ut urbem derelinquere necessum fuerit. Horum
loco plebejæ vulgus alios Consules et Senatores factioni suæ deditos intru-
sit, quemadmodum hæc et similia seditiosa gesta à multis viris senibus ac-
cepi.* Gravissimè offendeat hoc facinus non modò Simonem Co-
mitem, sed etiam Ericum Antistitem nostrum: & uterque, veluti
jam animo destinatum erat, in urbem ream severiùs animadver-
tisset, nisi Nobilium virorum aliqui amborum voluntates ad mi-
tiora consilia revocassent. Horum interventione Lemgovienſes
tandem eò redacti sunt, ut Antistiti Comitique suo datâ fide pol-
liciti fuerint, se in posterum ab hujusmodi novationibus abstitu-
ros, & in antiquis Ecclesiæ Catholicæ ritibus perstituros esse. Ità
amborum jussu revocati in urbem fugitivi Consules, restitutus Ca-
tholicorum sacrorum ordo, & reductus in parochiam suam Pide-
ritius: qui tamen haud multò pòst, Erico Episcopo è vivis evoca-
to, Lutheranum Evangelium amplexus est, & aliorum apostata-
rum more uxorem duxit.

Satis hæc de istis novationibus. Nunc breviter addamus ea,
quæ supersunt de rebus Gallicis & Italicis. Ineunte Junio Fran-
ciscus Galliæ Rex ab Imperatore Carolo recepit obsides filios suos
Franciscum & Henricum: eodémque tempore simul advenit Eleo-
nora Cæsaris soror, & Régis futura conjux. Magnis lætitiis ex-
cepti omnes à toto populo, maximèque ab ipso Rege, qui ab ur-
be Burdigala iisdem obviâ progressus est, paulòque pòst Eleo-
noram sibi conjungi & coronari fecit. In Italia die 11 Augusti
Florentina civitas, posteaquam Cæsareanis ab Octobri superioris
anni pertinacissimè restitisset, ex inopia quotidiani victûs eorun-
dem potestati se dedit. Quo eventu Medicæi protinus ad hono-
res pristinos revocati: nec multò pòst etiam Alexander Medicæus
à Cæsare dictus & pronuntiatus est *Magnus Hetruriæ Dux*, acceptâ
in Conjugem * Margaretâ ejusdem Imperatoris filiâ, quam hic an-
te matrimonium genuerat ex Margareta Vangestia.

Annus Christi 1531.

CLEMENTIS VII. Pontificis 8. & 9.

CAROLI V. Imperatoris 12. & 13.

ERICI Episc. Paderb. & Osnabr. 23.

Imperator è comitiis Augustanis Coloniam attigit in festo S. Tho-
mæ Apostoli: nec multò pòst etiam omnes Electores ibidem ad-

adfuere, excepto solo Joanne Saxone. Qui, licet ad electionem novi Regis humanissime invitatus esset, non solum obstinate se subduxit; sed & suo & aliorum Principum Lutheranorum nomine* per Joannem Fridericum filium suum vehementer exposulavit: *Electiorem hanc juxta Bullam auream non posse alio in loco fieri, quam Francofurti; ideoque inanem et irritam fore, si secus fieret.* At huic facile respondit* Cæsar: *Carolus IV. ita olim statuisse, cum Imperium totum adhuc probe Catholicum esset; nec prævidisse modernorum temporum novationes. Francofurti jam abrogata esse Catholicorum sacra, quibus ipse et ceteri Electores addicti sint excepto Saxone: urbem verò Coloniam in Catholica fide etiamnum permanere, adeoque se et reliquos Electores ibi melius pietati suæ et rebus Divinis vacare posse.* Deinde in primo septemvirorum congressu prudentissimus Imperator novæ hujus electionis causam eleganter exposuit* in hunc ferè modum: *constare omnibus, quàm periculoso in statu jam constituta sint res Germanicæ, non modò ob exorta Religionum dissidia; sed etiam ob immensam Solumanni potentiam, Germanorum cervicibus impendentem. Se quidem pro suis viribus laboraturum, ne quid mali vel à Turcis vel à Principibus Lutheranis accidat. Sed, cum et aliis compluribus Regnis à se invicem longè disjunctis imperet, ideoque in Germania præstò esse non semper queat; indigere se Coadjutore aliquo seu Romanorum Rege, qui se absente curam imperii gerat, qui à suis consiliis non dissentiat, qui potentia valeat, concordiam querat, et omnia Cæsaris præcepta majori cum auctoritate vel efficacia queat perurgere. Huic autem gerendo muneri neminem sibi magis idoneum videri, quàm Ferdinandum fratrem, Archiducem Austria, et Hungaria Bohemiaque Regem: quippe qui præter insignem potentiam singulari simul industriâ polleat; et quod omnium caput est, etiam unitate vel concordia animorum à se minimè disjunctus sit.* Censuere statim Electores, petitionem hanc rationibus gravissimis nixam esse: jam enim satis didicerant ab annis pluribus, quantum ipsis nocuerit absentia capitis. Ideoque non attentâ Saxonis oppositione, sua vota contulerunt in Ferdinandum, qui ibidem pridie Epiphaniæ Romanorum Rex electus, & Aquisgrani undecimâ die Januarii solennissimè coronatus est.

Interea quoque Lutherani Principes agebant sua conventicula, maximè verò Smalcaldia: ubi sub exitum anni superioris, die vicesimâ secundâ Decembris, percussum est famosissimum foedus illud Smalcaldicum, quod abhinc gravissimorum bellorum focus & follis fuit. Subscripserunt ei Joannes Dux & Elector Saxoniae, Joannes Fridericus ejusdem Electoris filius, Georgius Marchio Brandenburgicus ex linea Onolsbacensi, Ernestus & Franciscus Duces Luneburgici, Philippus Hassiæ Landgravius, Wolfgangus Prin-

Ferdinandus Caroli Imperatoris frater, Colonia eligitur Romanorum Rex & coronatur Aquisgrani, frustra contradicente Saxone.

* Helvicus in theat. hist. univ. Palat. in Aq. Austr. & alii
* Palat. in Aq. Austr. Spond. his n. 1.
Spangenberg. in chron. Mansf.
* Auctores iidem.

Foedus Smalcaldicum in fine superioris anni percussum, & hoc anno confirmatum.
Helvicus in theat. hist. Palat. in Aq. Austr. Spangenberg. in chron. Mansf. Sur. & alii.

Princeps Anhaltinus, Gebhardus & Albertus Comites de Mansfeld: qui omnes vi istius foederis quàm arctissimè se invicem obstrinxerunt, ad se suàmque Religionem contra invasores quoslibet omnium bonorum suorum impendio defendendam. Idem foedus hoc anno rursus ab iisdem Principibus confirmatum est, primò Smalcaldiae exeunte Martio, ac deinde Francofurti mense Junio: quibus in locis etiam urbes non paucæ foederi Smalcaldico se conjunxere. Quòd autem suprà dicti Principes etiam contra Ferdinandi electionem se opponere, neque eum in litteris publicis Romanorum Regem appellari vel agnosci vellent; id ab urbi-
**Helvicius, & Sur, cit.* um Legatis* reprobatum est. Inquiebant enim, *sibi satès esse, pro suarum conscientiarum et Religionis libertate stare: hanc si obtinerent, se penitus acquiescere; nec opera pretium arbitrari, ut electionis impugnanda causâ inutilibus jurgiis et gravissimorum bellorum periculo se involvant.*

Zwingliani in Helvetia maximè affligunt pagos vel Cantones Catholicos. Cochleus in actis Lutheri. Surius in comment. rer. gest. Spond. hic n. 6. Helvicus in theatr. hist. Catholici indicunt bellum Zwinglianis, etiam si potentioribus. aut. iidem Prima Zwinglianorum clades, in qua Zwinglius à Catholicis capitur & comburitur aut. iidem Secunda clades.

Longè atrociùs hoc anno contra Catholicos insurrexere Zwingliani in Helvetia, maximèque Bernatenses ac Tigurini. Hi, cum essent pagorum omnium Helveticorum potentissimi, diu graviter divexaverant quinque alios pagos vel Cantones probè Catholicos, nimirum Lucernenses, Urienses, Svitenses, Tugenses, & Unterwaldios vel subsilvanos. Dissimilârunt id primùm Catholici, quòd potentiâ & viribus inferiores essent: postremò tamen, cum adversariorum injuriæ supra modum crescerent; quarto Nonas Octobris bellum ipsis indixere, solenniter contestati, se ad pugnam cogi, ideòque eventum ejus Domino Deo commendare. Præcipua eorum arma fuerunt pietas & oratio. Præterquam enim, quòd in suis castris quotidie flexis genibus interessent sacrificio divino; etiam octodecim viduas constituerant, quæ durante bello in Ecclesia Mariana Einsidelenensis monasterii, alternatis diu noctûque precibus, pro felici expeditione Deum exorarent. Neque fefellit eos tam sancta spes, in Deo posita. Nam intrâ spatium unius mensis Bernatenses, Tigurinos, & quidquid aliorum Zwinglianorum erat, faustissimis quinque præliis ita obtriverunt, ut hi ab ipsis pacem petere coacti fuerint. In primo prælio, die undecimâ Octobris contra Tigurinos gesto, capta sunt eorum tormenta omnia, plùs quàm viginti; cæsi verò mille quingenti, interque eos unus Abbas apostata, duo Canonici Tigurini, & ipsemet hæresiarcha Zwinglius adhuc semivivus, qui & impoenitens in ignes missus, & ultricibus flammis combustus est. In secundo prælio, die decimâ septimâ Octobris habito, rursus Catholici victores effecti sunt, & è Zwinglianorum exercitu septingenti in arena strati, quingenti in vicino fluvio submersi, reliqui omnes in indecorem fugam præcipitati sunt. In tertio prælio, quod com-

Commissum est die vicesimâ quartâ Octobris, Tigurini & Berna- Item tertia.
tenses evocatis in auxilium Schaffhusanis, Basileensibus, & Müll-
husanis, volebant Catholicos longè pauciores per noctem clam
obruere. Hi autem re intellectâ (superinjectis, ut se invicem in-
ternoscerent, albis interulis) hostem intrepidè præstolati sunt;
eumque Deo adjuvante tam feliciter devicerunt, ut è Zwinglianis
iterum sex millia virorum fortium amissa fuerint. In quarto præ-
lio, die trigessimâ primâ Octobris, Catholici rursus Tigurinorum Quarta.
castra per noctem adorti sunt, & ejusmodi victoriam ab iis retulê-
re, ut occisis quinque millibus, reliqui vel in acie capti, vel in
fugam averfi sint. Tum verò Zwingliani, velut avernalibus, fu-
riis agitati, omnem iracundiam suam effudêre contra Ecclesiam
statuamque Marianam Einsidelenfis monasterii, ubi hætenus pro
Catholicis tam feliciter oratum & exoratum erat. Miserant illuc Et quinta.
pagi seu *Cantones* Catholici imbellem populi multitudinem, ni- auct. iidem
mirum senes, pueros, & feminas, ut supplicatione publicâ, vel
Deo pro obtentis victoriis gratias agerent; vel, si ulterius pugna-
re necessum fuerit, novas à Deo laureas ac triumphos peterent. Id
cum ægerrimè ferrent Zwingliani, collegerunt ocyùs novum exer-
citus; eumque adduxerunt versùs oppidum Einsidelense, ut illo
capto, monasterii templum diruerent, & miraculosam Beatæ Vir-
ginis imaginem funestis ignibus concremarent. Sed quis unquam
adversùs hujusmodi imagines impunè sæviit? Sanè Catholici, quàm
primùm id subodorati sunt, continuò rursus adversum eos in bel-
lum processêre: & in planitie vicini montis per noctem obrutos
tam insigni plagâ percusserunt, ut occisis hæreticorum quinque
millibus, etiam quatuor majora labara (quorum unum Tiguri-
norum, alterum Basileensium, tertium Schaffhusiorum, & quar-
tum Müllhusensium fuisse dicitur) in potestatem victorum vene-
rint. Quare tandem Zwingliani, Deum pro Catholicis pugna-
re docti, perpetuam cum iis pacem iniêre: & ex eo tempore quin-
que illi pagi vel *Cantones* in Catholica Fide usque ad hodierna tem-
pora constanter perstiterunt.

Nondum hujusmodi bella contra Catholicos movebantur à Sufatum
Lutheranis: hi tamen in societatem suarum novationum identi- hoc anno
dem attrahebant alias atque alias urbes; quas inter & hoc anno per tumultu
fuit Sufatum in Westphalia. Primus ibi Lutheranismi doctrinam
prædicare cœperat Joannes Kelbergius in æde S. Pauli sacerdos: nam Luther-
cui propediem se adjunxêre tres apostatæ monachi, Thomas anam reci-
Broickwius, Joannes Frye, & qui omnium audacissimus erat, Jo- pit.
annes Campius. Hic, ut aliquantisper in privatis conventiculis Flamelm.
plebem seduxerat; ejusdem favore & annutu die vicesimâ primâ in hist. Ev.
rem.
westhoff.

U

De-

in chron. Decembris, in festo S. Thomæ Apostoli, contra voluntatem con-
Trem. ms cionatoris Catholici profilivit in suggestum: simulque, ut erat vir
Daniel su- linguâ promptus, audacissimâ eloquentiâ suâ vehementer deto-
fatensis in nuit in Pontificem, in Cardinales, in Clerum & monachos, in
libello ipsum denique Magistratum Susatensem adhuc probè Catholicum.
Rhythmico. Finitâ concione jubet Magistratus comprehendi hominem seditio-
 sum, & in urbis curia de calumniis in Ecclesia sparsis responde-
 re. At obsistit furiosa plebs: concitòque tumultu publico pul-
 satur feralis campana, accurrit in forum populus, irrumpunt in
 curiam cives, duòsque Consules, Joannem Gropperum & Alber-
 tum Grevenium, unâ cum aliis quinque Senatoribus in carcerem
 turrèsque protrahunt. Ità plebs, jam urbis Imperio potita, no-
 vat omnia pro suo & præconum Lutheranorum libitu: paulòque
 pòst complures flagitiosi transfugæque monachi, velut corvi ad
 cadaver, Susatum confluunt. Ex horum numero primus in ur-
 be *superintendens* (utì nominant) constitutus est Joannes de Briÿn:
 eidem coadjutor assignatus Joannes Campius: in Ecclesia S. Pauli
 relictus Joannes Kelbergius: in parochiam S. Thomæ introductus
 Joannes Frye, in ædem S. Georgii Joannes Molnerus, in templum
 B. MARIE Virginis Thomas Broickwius, in alias Ecclesias & Sa-
 cella Joannes Sinckhusius, Jacobus Iserlonius, Henricus Velthu-
 sius, & alii id genus plures. Quinam autem & quales viri illi?
 Nónne omnes apostatæ & homines flagitiosi? Joannes de Briÿn,
 Franciscani Ordinis desertor, matrimonio conjunctus erat cum
 sanctimoniali, quam in Flandria vitiaverat; fuitque simul tamar-
 rogans & libidini avaritiæque deditus, ut idcirco ab ipsismet Su-
 satensibus postmodum ejectus, & solum vertere coactus fuerit.
 Joannes Campius ejusdem Ordinis desertor, adhærebat magis do-
 ctrinæ Zwinglii, quàm Lutheri; eratque simul homo impius, &
 præter corruptarum virginum sacrilegia, etiam adulteriis furtisq;
 infamis. Joannes Molnerus, ex oppido Bürano genitus (quem
 Hamelm. Hamelmannus * *primùm Paderbornæ, postea Susati, fidelissimè et inno-*
 in Hist. E. *centissimè Evangelium docuisse* jactitat) scelerum suorum causâ Pader-
 bornâ Susatum fugiens, feminam aliquam, necato clam ejus ma-
 rito, secum abduxit; eaque nondum satiatus, aliarum quoque
 Fluxar. mulierum libidinibus pecuino more se commiscuit. Thomas
 pag. 1087. Broickwius Osnabrugensis, unâ seductâ monachâ non contentus,
 usque adeò se immergit luxuriæ, ut etiam post ipsa templi altaria
 maritalæ feminæ vim intulerit. Ceteri iisdem penè flagitiis con-
 taminati, omnésque ex malis monachis aut sacerdotibus pejores
 mariti, quemadmodum singulos rectissimè descripsit author ca-
 tholicus & horum omnium inspector in libello Rhythmico, qui

Da

Danielis Susatensis titulo circumfertur. Hi nimirum sunt viri isti à Spiritu sancto illuminati, qui veram Evangelicæ doctrinæ lucem Susato intulêre! His instrumentis Deus usus est, ut nobilissimam urbem hanc ad Apostolicæ fidei puritatem revocaret!

Similes tumultus hoc anno cudebantur Monasterii in Westphalia, auctore Bernardo Rotman, qui è Sacerdote catholico primum factus est præco Lutheranus, deinde Zwinglianus, demum etiam Anabaptista & Joannis Leidensis adjutor pessimus, uti suo loco demonstrabitur. Natus hic erat Stadtlonæ in diœcesi Monasteriensi, patre fabro ferrario: literasque humaniores didicerat Monasterii, philosophiam verò Moguntiæ, sustentatus illic ex misericordia piorum hominum. Inde redux Monasterium, recepit se ad consanguineum suum Hermannum Sibingium, Collegii Mauritanii extra muros Vicarium: cujus operâ Sacellanus ibidem factus, primum catholicè docuit; postea verò Lutheri doctrinam, nescio quibus è libellis haustam, plebejis auribus instillavit. Id cum viderent boni Canonici, numerato unius anni stipendio miserunt eum Coloniam Agrippinam, ut ibidem in academia probè catholica theologicis doctrinis melius imbueretur. At ille quorundam civium consilio pro Colonia Wittenbergam ivit; auditoque istuc Luthero & Melanchthone, etiam ad alias nonnullas urbes Zwinglianis erroribus imbutas abiit. Pejor itaque reversus, quàm antè fuerat, coepit iterum audentiùs in silvam antiquam ruere, bona opera vituperare, Ecclesiæ præcepta contemnere, Evangelicam libertatem efferre, monachorum & clericorum vitam sugillare, eaque agendi & carpendi licentiâ tam ingentem populi multitudinem ex urbe tota ad suas conciones trahere, ut Ecclesiæ Mauritanæ brevitatem numerosum auditorem non caperet. Ea res cum in apertam seditionem vergeret, neque ullus esset, qui infruniti hominis insolentiam coerceret (Episcopus enim languidiùs agebat omnia, & Canonici nihil audebant propter comminationes infrænis populi) tandem à majori Capitulo aliisque viris primariis recursum est ad Carolum Imperatorem Bruxellis in Belgio commorantem. Et ille, ut erat catholicæ religionis propugnator acerrimus, continuo severissimè jussit Rotmannum ex Mauritaniana cathedra submoveri; quemadmodum edocemur ex hisce literis ad Episcopum Senatûmque Monasteriensem datis.

Carolus, Dei gratiâ Romanorum Imperator. Multum venerandum Præsul ac Princeps, dilecti piique Domini. Certè ad nos fide perlatum est, impiam proscriptamque à nobis Lutheri doctrinam apud vos in Collegii Mauritanii templo, quod est in suburbio, palam profeminari, atque inde per urbem et Episcopatum latius diffundi. Quod equidem cum

Bernardus
Rotman
apostata
pervertit
cives Mo-
nasterien-
ses. Ejus-
dem patria,
natales, &
studia.
Kerfsenb.
in hist. an-
abapt. mss.
ad hunc
annum.

Carolus
Imperator
jubet Rot-
mannum
ejici.
Schæren in
collectan.

fit contra Imperii decreta, atque ea, quæ in proximis comitiis Augustæ tam severis legibus cauta sunt, ne quis aut Lutheri hæresin, aut alias quascunque perditrices sectas, aut quoslibet errorum magistros publicè ferat, quibus populus ab avita Majorum nostrorum religione abducitur: tum minùs id à vobis permitti oportuit, quòd non ità pridem Consules et Ma-

Decretum gistratus Monasteriensis à nobis per literas moniti, et peculiari decreto illud, anno prohibiti sint, ne quam hæresi libertatem facerent. Interea verò nonnulli 1530 die 9. præcones hæresis, et cum primis Rotmannus Vicarius ad S. Mauritium Augusti e. sacerdos, homo factiosus, palàm receptus est, permixtusque turbulentis comitiis suis declamationibus plebem per speciem Evangelii pervertere, mentes sa- Augustanis crilegis erroribus implicare, Religionem Catholicam juxtà ac Rempubli- vide apud cam conturbare. Non id unquam speraveramus futurum: alia nobis de Kerssenbr. Magistratùs Monasteriensis fide et sollicitudine polliciti, quando pro Im- in hist. perii decretis et obedientia erga Cæsarem par erat ejusmodi sacrilegos præ- anabapt. cones, cum damnata jam dudum Lutheri hæresi, cœercere et proscribere. Jam quidem Magistratus Monasteriensis læsa Majestatis reus, nobisq; ad pœnas obnoxius est: sed monitione denuo, quàm severitate, priùs uti placuit. Quapropter à te, venerande Præsul, reposcimus, ut secundùm Imperii statuta et leges, contra hujusmodi falsos præcones, et cum primis contra Rotmannum agas, quo compressis aut submotis turbatoribus, populus in avita Catholica Religione conservetur. Id sin minùs per te et eos Rotmann*, fiat, Cæsaris erit in vos animadvertere. Hæc verbis significamus, et pro à facellana munere ac imperio nostro à vobis præstari volumus. Bruxellis die 28 De- tu Mauri- cembriis, anno 1531.

Acceptis hîsce literis Fridericus Episcopus, nihil ampliùs con- nivendum vel cunctandum videns, per Satrapam Wolbecensem Rotmanno cathedram interdicat, simùlque omnem apud Mauri- tianos agendi & commorandi securitatem de mandato Imperato- ris adimit. Quo nuntio perculsus, clanculum se recepit in ædes aliquorum civium factioni suæ adhærentium; ibique ea fabrica- vit in occulto, quæ sub initium sequentis anni in apertam seditio- nem erupere. Debuerat & hæsc latebras impedire deses Episco- pus; hominèmq; perniciosissimum non solum è suburbio, sed etiam ex urbe ac Dioecesi tota protinus excludere, ne grex totus ovium ipsi commissus unius scabie & porrigine caderet. At ille, cum semper aliàs fuisset rerum sacrarum negligens, tum verò magis eo tempore: quippe qui per Autumnum præsentis an- ni cum Erico Episcopo nostro jam convenerat de Episcopatu suo in favorem hujus dimittendo. Congressus amborum Antistitum eâ de re celebratus est in arce Iburgensi, die* vicecimâ primâ Sep- tembris. Ubi in præsentia Legatorum Capituli Monasteriensis conclusum fuit, ut Fridericus Episcopatu suo sponte decederet, reser- vata

Rotmann*, à facellana
tu Mauri-
tiano amo-
tus, clancu-
lum se rece-
pit in urbē
ad suos a-
micos.
Kerssenbr.
in hist. ms.
anabapt.
Monast.
Fridericus
Ep. Monast.
cum Erico
Episcopo
Paderb. &
Osnabr.
transigit de
Episcopatu
suo dimitt-
tendo.
*chron. Of-
nabr. ms.
*Chytraus
l. 13. Saxon.
ad annum
1532.

uatâ pensione quatuor millium aureorum Rhenensium: è quibus duo millia quot annis persolvantur ex Monasteriensi arario Camera; reliqua verò duo millia eo tempore, quo renuntiatio fieret, ab Erico statim redimantur viginti millibus aureorum presentis pecunie.* Quæ tam ampla

nummorum summa cum non illico ad manum esset, renuntiatio ista usque in Martium sequentis anni procrastinata est: interimq; Ericus Episcopus nummos istos ex Osnabrugensi & Paderbornensi Dioecesi coacervavit, eo subditorum suorum fremitu & indignatione, ut homines vulgò *dicerent, quòd *Osnabrugenses et Paderbornenses Monasteriensem Episcopatum emerint.*

Cetera, quæ hoc anno apud nos & in vicinis Dioecesibus contigisse legimus, breviter sic refero. Die vicesimâ septimâ Februarii, quæ tunc erat *feria 2da post Dominicam* *invocavit, Joannes Kerckman, falsator monetarum, unâ cum famulo suo Osnabrugensi in foro publico, propter falsarios obulos Erfurteneses in ardenti cacabo vel ahenò coctus est. Die octavâ Aprilis, pridie Paschatis, ibidem Lambertus Flemming vir senex propter procusos nummos Geldricos, quos eo tempore *Schnapphahnios** appellabant, eodem supplicio vitam infaustam finivit. *Feriâ quintâ ante Servatii Episcopi*, quæ tunc erat undecima dies Maji, pagus Pômbfen prope Niehemium in Dioecesi nostra funesto incendio consumptus periit. Die vicesimâ nonâ Maji, postridie Pentecostes, Balthasar Merckelius Episcopus Hildesienensis, cum ab urbe Treviris proficisci & equum inscendere vellet, apoplexiâ tactus exspiravit, & ibidem in tergemina S. Simeonis Ecclesia terræ mandatus est, vir Episcopatu Hildefino plurimum profuturus, dummodo Superi longiorem ei vitam indulgissent. Successit illi Otto Comes de Schawenburg, antea Hildesienensis Ecclesiæ Præpositus, qui tamen post annos paucos matrimonium Episcopatu prætulit, uti suo loco memorabitur. Denique die decimâ quartâ Augusti, pridie Assumptæ in cælum Virginis, apud nos versùs Occidentem apparere cœpit cometa novus, caudam erectam habens, & in nostro horizonte visus per dies quindecim; uti in diario suorum temporum annotavit Henricus Abbas in Marienmünster, vir egregius, & qui historiam nostram variis in locis non parùm illustratus est.

*Chytraus
ibidem.

*Chron.
Osnabr. ms.
Falsatores
monetarū
Osnaburgi
in ardenti
aheno co-
quantur.
*chron. Os-
nabr. ms.

*vulgò
schnapp-
hahnen.
Pagus
Pombfen
exurit.
Henricus
Abbas Ma-
rienmünst.
in diario
suorum
tempor.

Balthasar
Merckelius
Hildesien-
sis Episcop⁹
moritur; cui
succedit
Otto Co-
mes de
Schawen-
berg.

Chytraus l.
13. Saxon.
ad hunc
annum.
Brusch. in
Catal. Ep.
Hild.
Cometa per
dies 15 ap-
parens
mensē Aug.

An-

Annus Christi 1532.

CLEMENTIS VII. Pontificis 9. & 10.

CAROLI V. Imperatoris 13. & 14.

ERICI Episc. Paderb. & Osnabr. 24. & ultimus.

Carolus Im-
perator co-
mitia cele-
brat Ratis-
bonæ.

*Spond. ad
hunc ann.*

n. 1.

*Cochleus
in actis Lu-
theri.*

*Sarius in
comment.
rer. gest.*

Alius con-
gressus No-
rimbergæ:
in quo Cæ-
sar metu
Solimanni
cogitur
permittere
Protestan-
tibus, ut
quisque in
sua religio-
ne maneat
usque ad
futurum
concilium.
*Spond. loc.
cit.*

*Helvicus
in theatr.
hist. univ.
Soiter. l. 2.
de bello
Pannon.
Sarius,
Pal & alii.*

Coronatione sui fratris Ferdinandi Romanorum Re-
gis Carolus Imperator toto anno superiore mansit in
Belgio; ibique nihil sollicitius in curis habuit, quam
ut Principum Lutheranorum conspirationes pruden-
ti consilio dissiparet. Eo fine rursus omnes Imperii Procere con-
scribi fecit ad comitia, mense Martio præsentis anni Ratisbonæ
celebranda. Aperuit ea Cæsar ipsémet cum fratre suo Ferdinan-
do; aderantque & alii Principes exceptis Protestantibus, qui in-
terea conventum peculiarem instituerant Schweinfurti in Franco-
nia. Missi igitur Moguntinus & Palatinus Electores, ut cum iis-
dem agerent, non solum de pace & concordia; sed etiam de auxi-
liis contra Turcam, qui cum ingenti armorum apparatu rursus ad-
ventabat. Sed nihil ab his duobus effectum est. Imò quò ma-
gis hi extollebant periculum à Turcis imminens; eò magis illi re-
cusabant omnem concordiam & armorum conjunctionem, nisi
Imperator suæ suorumque foederatorum religioni plusculum in-
dulgeret. Durum erat Imperatori, in rebus fidei quidquam con-
cedere. Sed quò non cogit necessitas? jam Solimannus immine-
bat Austriæ cum exercitu immenso, quem aliqui sexcentorum aut
quingentorum millium fuisse referunt. Et, nisi Protestantium po-
stulatis Cæsar aliquid permitteret; periculum erat, ne Germaniam
ferè totam perderet. Itaque necessitati cedendum ratus, denuo Mo-
guntinum & Palatinum Electores mittit ad Principes Protestantes,
& in alio congressu Norimbergæ habito tandem cum iis convenit,
*ut omnia relinquuntur in eo statu, in quo jam sunt; neque Religionis cau-
sâ cuiquam aliquid molestiæ inferatur usque ad concilium proxime futurum:
aut si concilium tam citò congregari nequeat, saltem eò usque pax firma
stet, donec ab Ordinibus Imperii reperta fuerit alia methodus, dissidium
illud componendi.* Ità demum Protestantes acquievêre, & copiosa
contra Turcas auxilia polliciti sunt.

Post hæc miles omnis congregari jussus prope Viennam Au-
striæ. Ubi, dum Germani unâ cum Hispanis & Italis confluxisse
visi, tam ingentem exercitum confecêre, ut Jovius ibidem præ-
sens & alii Scriptores memorent, Cæsarem in unis ad Viennam
castris habuisse nonaginta peditum ac triginta equitum armatorum
millia:

millia : quibus ipsémet supremo cum imperio præfuturus , jam advenerat ad urbem Lincium. Interea Solimannus exercitum suum non parvo tempore fatigaverat ante Guntium , Hungariæ inferioris oppidulum. Habebat illud solùm quatuor propugnacula antiqui operis, unà cum arce parva, ad sustinendam hujusmodi obsidionem minimè idonea. Et tamen, sive gubernatoris insuperabili strenuitate, sive Deo fortunam Cæsaris mirabiliter adjuvante, non modò fortissimè se defendit; sed etiam Solimanni insultantis ferociam ità fregit, ut multis millibus amissis post dies circitè viginti quatuor obsidionem solvere coactus fuerit. Ajunt, Solimannum illic à Cæsare ad pugnam decretoriam* chirothecà missà provocatum esse; ipsum verò detrectatà hujusmodi pugna respondisse: *Non ego te Carole, sed fortunam tuam reformido!* Verùmne, an falsum illud sit, non ausim definire. Id autem certum est, Solimannum, cùm audisset, Cæsarem cum auxiliaribus Germanorum copiis adventare, tam præcipiti cursu ex Hungariæ finibus aufugisse, ut identidem respectaverit, an Cæsar à tergo sequeretur? Fugà cognitâ, Cæsar Principum Germanorum auxilia rursum à se dimisit. Suarum verò copiarum partem reliquit Ferdinando fratri, ut cum iis prosequeretur bellum in Pannonia; & aliam partem, præcipuèque Hispanos & Italos, remisit in Italiam: quò & ipse eos propediem consecutus est.

Ante hos eventus belli, imò inter primos ejusdem apparatus, Domum Saxoniam funestavit inopina mors Joannis Electoris: qui, postquam è Norimbergeni congressu rediisset, Schweinitii lethali morbo correptus, & extinctus est die Veneris, decimâ sextâ mensis Augusti. Fuerat ille primus, qui instigante Luthero Catholicorum sacrorum usum è suis Ecclesiis exturbare fecit. At, ubi in lectum fatalem incidit; sacrationi lumine collustratus, errorem hunc amarissimè deflevit, cum Ecclesia Catholica se reconciliavit, Sacramenta moribundis ministrari solita Pontificio ritu suscepit, filiòque suo Joanni Friderico lege testamentariâ severissimè præcepit, ne ditionum Electoralium gubernationem adiret priùs, quàm corporali stipulatione sibi vivo promississet, velle se, novationes omnes abolere, Lutherum expellere, præcones heterodoxos persequi, ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ regredi, & omnia Christiana sacra in statum florémque pristinum revocare. Qua de re cùm apud Chytræum aliòsque Scriptores A catholicos profundissimum silentium sit; juvat hic è Ducali tabulario Monachienfi producere ejusdem Joannis Friderici literas, ad Wilhelmum & Ludovicum Bavarix Duces octiduo post mortem patris de ejusdem conversatione datas:

Solimann^o
diu frustra
oppugnat
Guntium,
randémque
cogitur ob-
sidionem
solvere.

Isthuanff.
in hist.

Hung. l. 11.

Soiser. l. 2.

de bello

Pannon.

Cochlaus

in actis Ln-

theri.

**Palat. in*

Aq. Austr.

Solimann^o

cognito

Cæsaris ad-

ventu, præ-

cipiti fugà

se subducit,

Auctores

supradicti.

Joannes E-

lector Saxo-

niz Catho-

licè mori-

tur, præci-

pitque filio

suo Joanni

Friderico,

ut Catholi-

cam reli-

gionem re-

stituatur, eje-

cto Luthe-

ro & aliis

apostatis.

Joannes

Fridericus

id promittit

morituro

Patri, eaq;

de re cer-

tiores facit

Wilhelmū

& Ludovi-

cum Bava-

rix Duces,

Den

Den Hochgebohrnen Fürsten / unsern freundlichen lieben Dheim / Herrn Wilhelmben und Herrn Ludwigen / Pfaltzgraffen bey Rhein / Herzogen in Ober- und Nieder Bayern ꝛc.

Unser freundlich Dienst / und was wir allzeit ehren / liebs / und guets vermögen / zuvor ꝛc.

*Litera Jo-
annisFride-
rici eade re.
Ex Archi-
vio Mona-
chiensi.*

Wir geben Eueren beeden Lieben mit betrübten Herzen zu erkennen / daß der Hochgebohrne / unser gnädiger lieber Herr und Vatter / Herzog Hans / Churfürst zu Sachsen ꝛc. am Freytag schirft umb den neunnden Seger / auff den Tag als ein Christlicher Fürst mit Tod verschiden / des Seelen der allmächtig Vatter durch Christum unseren Herren barmherzig seyn wölle. Derselb unser lieber Herr / und Vatter seliger Gedechnuß / ist hievor in seiner Schwachheit durch den Geist Gottes angeregt / und dardurch herzlich bewegt worden / sich zu alter Christlicher Religion zu wenden / und mit der Muetter der H. Christlicher Kirchen widerumben zu veräinigen: hat auch darauff nach Christlicher Ordnung alle Sacrament / den Leib Christi / die heilige Beicht / und Oellung / in hitziger Lieb und Demüthigkeit angenommen und empfangen: und alsobaldt in seiner lieb Fürstenthumb ainen Truch außgehen lassen / daß alle neugemachte Ordnung der Kirchen auffgehebt / der Luther / auch andere Prediger und Anhänger der Secten verer nicht gedult werden sollen: und in ainen zierlichen Testament uns / als seiner liebe ainigen Sohn / mit dieser Condition beladen / daß uns die Erbhuldigung der Unterthanen und Regierung des Fürstenthumbs nicht verfolgen solle / biß so lang wir mit unsern Fürstlichen Würden und Worten bestätten und zugesagen / daß wir seiner lieb letzten Christlichen Willen in allen Puncten vollziehen wölle ꝛc. Und wir / Gott zu Ehren / und den Zusagen nach / so wir hochermelten unserm Herren und Vatter leiblichen gethan / uns des schuldig erkennend / seint demnach in unserm Gemüth ernstlichen entschlossen / Weiland Ihrer Lieb letzten Willen alles Fleiß zu vollziehen / alle verführische Secten und Lehren (darin leider: sein Lieb / wir / und unser Unterthanen / betrüglich geführt worden / und Euer Lieb und andere Christen Menschen darab nit wenig gedärgert haben) mit Wurzel und Grund gänglich außzureißen / deroselben Anhänger und Lehrer zu hassen / zu verfolgen / uns gemeiner Christlichen Kirchen demüthiglich zu unterwerffen / und fürter hin mit Hilff des Allmechtigen in unserm Fürstenthumb / rechte / wahre / Christliche Religion zu erhalten. Und ob wir diesem Christlichen Werck zu schwach / und uns etwas beschwärlisches darunder begegnen möchte: wölle wir Euer Liebden / als unser angebohrne Freund / und hochgerüemte Fürsten / Liebhaber und Förderer alter Christlicher Religion / hie mit zum freuntlichsten ersuecht haben / uns hiezu rathlich und beyständig zu seyn / uns in der Noht nit zu verlassen / und uns in unser Jugend und unser Land und Leut in solchen Befelch haben / wie unser gar freuntlich und sonder Vertrauen zu Euer Lieb stehet. Wir wölle uns entgegen mit all unserm Vermögen gegen Euer Liebden also beweisen / daß unsers Theils die hochinnerlich und vertreuliche Verwandtung / so vor Jahren / wie Euer Liebden ohne Zweifel wissen / das Haus Bayern und Sachsen gegen einander gehabt / widerumben erweckt und freuntlich erhalten werde. Datum in unserer Statt Wittenberg / am Sonnabend den 24 Augusti, 1532.

Von Gottes Gnaden Johan Friderich / Herzog zu Sachsen / Churfürst / Landgraff in Thüringen / und Marggraff zu Meissen ꝛc.

Quz

Quæ literæ, ut ab iis pariter, qui germanicæ linguæ ignari sunt, liquidius intelligantur, latinè sic reddi possunt:

Illustrissimis Principibus, amicis ac per-
dilectis cognatis nostris, Domino Wil-
helmo, ac Domino Ludovico, Co-
mitibus Palatinis Rheni, superioris &
inferioris Bavarix Ducibus &c.

*Amicissima obsequia nostra, et quidquid venerationis,
amoris, ac boni possumus, in primis etc.*

Vestra amborum dilectioni mæsto corde significamus, Illustrissimum,
charissimūque Dominum ac Patrem nostrum, Joannem Ducem
et Electorem Saxonia etc. nuperâ die Veneris, circa horam nonam, more
Principis Christiani defunctum esse; cuius animæ omnipotens Pater per
Christum Dominum nostrum velit esse propitiis! idem ille charissimus Do-
minus, ac Pater noster piissimæ recordationis, paulò antè in agnitudine
sua spiritu Divino tactus, et per hoc intimo corde commotus est, ut ad
veterem Religionem Christianam se reciperet, seseque rursus conjungeret
Matri nostræ, sanctæ Ecclesiæ Christianæ. Subinde etiam Christiano ri-
tu omnia Sacramenta, Eucharistia, Pœnitentia, et extremæ Unctionis,
ardentissimâ charitate et humilitate suscepit; simulque in Principatu suo
typis publicis evulgari fecit, novas omnes Ecclesiarum ordinationes tolli,
et Lutherum unâ cum aliis præconibus et sectariis in posterum tolerari am-
plius non debere: quin et in eleganti testamento Nos, ut unicum suæ dile-
ctionis filium, eâ lege et conditione pragravavit, ut subjectionis heredi-
tariæ sponso regiménque Principatûs à nobis accipi non deberet, usque dum
Principali verbo nostro sponderemus ac polliceremur, nos voluntatem ejus
ultimam, ac verè Christianam, ad amissim executuros esse. Et Nos, ad
honorem Dei, et vi promissorum nostrorum, quæ prædicto Domino et Pa-
tri nostro corporali stipulatione dedimus, obligationem hanc agnoscentes,
apud animum nostrum sincerè ac seriò proposuimus, huic ultimæ volunta-
ti ejus studiosè morem gerere, sectas omnes doctrinâsque seductorias (in
quas, prò dolor! et ipse, et Nos, et subditi nostri, subdolè adducti sumus;
et charitati vestræ aliisque Christianis offendiculo non parvo fuimus) ra-
dicitus extirpare, earum sectatores et magistros persequi, universali Ec-
clesiæ Christiana demississimâ voluntate nos subdicere ac deinceps in Princi-
patu nostro sinceram veramque Religionem Christianam auxiliante Deo

X

con-

conservare. Quòd si autem huic operi Christiano essemus impares, aut in eo perficiendo nobis aliquid molestiarum obveniret; vos Dominos dilectissimos, tanquam amicos laudatissimosque Principes, nec non antiquæ Religionis Christianæ cultores ac promotores, hisce literis humanissime rogamus et obtestamur, ut hac in re consilio nobis et auxilio sitis, nos in tempore angusto non deseratis, nostramque juventutem unà cum subditis terrisque nostris ità vobis commendatam habeatis, uti amica et singularis confidentia nostra à vobis præstolatur. Nos vicissim pro viribus nostris erga vestram charitatem ità nos habebimus, ut ex parte nostra sincera et intima cognatio, quam olim (uti scietis) Bavarica Saxonicaque Domus ad invicem habuere, denuo resuscitetur, et cum omni familiaritate conservetur. Datum in urbe nostra Wittenberga, sabbatho die vicesimâ quartâ Augusti, Anno 1532.

Dei gratiâ Joannes Fridericus Saxonie Dux Elector, Landgravius Thuringie, et Marchio Misnie etc.

Literæ hæc ut supra memini, adhuc asservantur in Electorali archivo Monachienfi, ex quo earum apographum anno 1572. Ferdinandus* Maria, Dux & Elector Bavarie, à multis magnisque Dominis rogatus, Viennam Austriæ transmisit. Quare fallitur Spangenbergius, quando contra Joannem Nasum Suffraganeum Brixinensem, qui eodem seculo conversionem hanc evulgaverat, audacter asserit, id esse insolens et diabolicum figmentum. De cetero idem ille Joannes Fridericus aliquantò post, nescio quibus vel terculamentis vel malorum consiliariorum persuasionibus, recessit iterum ab hoc proposito; contraque sponsionem, tam parenti suo, quam Bavaricis Principibus factam, Lutherani Evangelii defensionem acerrimè resumpsit. Quanquam non sinè maxima supremi Numinis vindicta, serò quidem, at serò consecuta. Nam anno 1547 post infelicem pugnam ab Imperatore Carolo Electorali dignitate suâ cum bonis omnibus exutus est; & anno 1567 ejusdem filius cognominis, in urbe Gothana captus, infelicem vitam in Cæsaris custodia finiit. Sed de his uberius suo loco.

Rotmann* Apostata Monasterii in Westphalia per seditionem publicam introducit

Magnus etiam hoc anno tumultus Monasterii Westphalorum concitatus est, auctore & actore Bernardo Rotmanno, de quo ad annum superiorem jam pauca prælibavimus. Is, cum è templo Mauritiano ejectus, & à Lutheranis quibusdam civibus clanculariè receptus esset; continuò fabricavit apud eos novam fidei confessionem, in varios digestam articulos: quæ dein à Joanne Langermanno, Ordinis senatorii viro, typis publicis commendata, &

& è lingua latina in vernaculum sermonem transfusa est. Mirum! quàm avidè hæc ab hominibus indoctis pervoluta, quàm ingenti cum applausu ab iisdem approbata fuerit? Proinde non multò post, nimirum die vicesimâ tertiâ Februarii, Bernardus Knipperdollingius, magnâ civium seditiosorum coronâ cinctus, Rotmannum duxit ad coemeterium Ecclesiæ Lambertinæ: ubi hic apostata in suggestu ligneo, ante ossuarium posito, de libertate Evangelica, de superstitione & idolomania Papistarum, de rebus aliis in prædicta suæ fidei confessione traditis, tam audacter mendaciterque ad plebem dixit; ut promiscuum vulgus concione peractâ in omnes Ecclesias Parochiales ruerit, Sanctorum imagines confregerit, hierothecas Divini Corporis violârit, Rotmannum Pastori Lambertino substituerit, ac demum omnia sus deque verterit, quæ ab ejus dogmatis dissentiebant. His auditis Fridericus Episcopus, comprimendo huic motui sese imparem ac inidoneum videns, Cathedralis Ecclesiæ Canonicos ad se vocavit in oppidum Wernam; atque ibi juxta ea, quæ Iburgi ante annum conventa erant, Episcopatu malè gesto renunciavit in *Dominica Palmarum*, die vicesimâ quartâ Martii.

Lutheranif-
mum.
Kerfsenbr.
in hist.
anabapt.
ad hunc
annum.

Fridericus
de Wieda
Monasteri-
ensem Epi-
scopatum
abdicit
Wernæ
die 24.
Martii,
Kerfsenbr.
in hist.
anabapt.
ad hunc
annum.
In ejus locū
postulatur
Ericus Ep.
Paderb. &
Osnabr.
* Kerfsenbr.
in hist. &
anabapt. ad
annū 1532.
Et in cata-
logo Episc.
Paderb.

Subinde Præsul emeritus, quietiorem vitam acturus, Coloniā ivit. Cathedralis autem Ecclesiæ Canonici, propter seditionem urbis Monasteriensis, Lüdinghusium se recepere: ubi triduo post, pridie *Cenæ Domini*, concordibus omnium votis ad vacantem Cathedram postulatus est Ericus Episcopus Paderbornensis & Osnabrugensis. Is, cum & potentiâ valeret, & acerrimus Lutheranorum persecutor esset; continuò minacissimis literis (quas adducit Kerfsenbrochius) Magistratum urbemque monuit, ut ejecto Rotmanno, & aliis Lutheranæ sectæ prædicatoribus, ad Catholicæ Religionis exercitium quantocyus revertantur. Id, nî ab iis propediem fieret; visurum se, quibus mediis & coactionibus, etiam invocato Cæsaris auxilio, pertinaciam ipsorum frangeret. Et certè non defuissent ei vires, ad hoc efficiendum & exequendum necessariae, nisi præter omnem opinionem velociori morte fuisset præpeditus. Cum enim Fürstenaviæ in Diocesi Osnabrugensi de his & aliis Monasteriensium rebus consilia cum suis ageret; improvisâ ægitudine obrutus, vivere in terris desiit * *po-
fridie S. Servatii*, die decimâ quartâ Maji. Corpus ejus devectum est Osnabrugum, ibique in Cathedrali Basilica summis honoribus tumulatum prope tumbam *S. Reginae Virginis*. Fuerat ille semper, quàm diu Paderbornæ & Osnaburgi præfuit, amator pacis, justitiæ cultor, Diocesum suarum conservator, & quod omnes lau-

Moritur
paulò post
Fürstenaviæ
die 14 Maji.
* Henricus
Abbas Ma-
rienmünst.
in diar ms.
* chron of-
nabr. ms.

**Hamelm.* des alias antecellit, Catholicæ fidei * severissimus defensor. Ne-
l. 2. chron. que aliud à nostris in eo carpitur, quàm quòd coenobiis domibûsq;
Osnabr. religiosi per imperatas vecturas, aliâque nova onera magno gra-
pag. 572. vamine fuerit. Qua de re Henricus Abbas Marienmünsterensis in

diario suo ità scribit : *Anno 1532, postridie S. Servatii obiit*

Ericus Episcopus Paderbornensis ---- ex Ducibus

Brunsvicensibus, qui multum gravavit

Monasteria in hac Diœcesi.

Ignoscat ipsi Deus!

ANNA.

ANNALIUM
PADERBORNENSIIUM
LIBER XX.

HERMANNUS

Comes de Wieda,
ARCHI-EPISCOPUS COLONIENSIS,
ECCLESIAE PADERBORNENSIS ADMINISTRATOR
ET
EPISCOPUS XL.

Annus Christi 1532.

CLEMENTIS VII. Pontificis 9. & 10.

CAROLI V. Imperatoris 13. & 14.

HERMANNI II. Administratoris 1.

Post mortem Eri-
Antistitis, die decimâ* tertiâ
Junii, Paderbornæ postulatus est Herman-
nus de Wieda, Archiepiscopus Coloniensis;
cui sub initium regiminis cum seditiosis fa-
ctiosisque civibus Paderbornensibus non
parum tædii ac molestiarum fuit. Origo
tumultuum erant (utî passim alibi) tres apo-
statae ex Paderbornensi Minoritarum coeno-
bio, Joannes Polhennius, Jacobus Musin-
gius, & Christophorus Danus, quem germanicè *Dâne* vocatum
arbitror. Ab his commoti cives ante adventum novi Antistitis pe-
tebant

Post Eri-
mortem Pa-
derbornæ
postulatur
Hermannus
de Wieda,
Archiepi-
scopus Co-
loniensis.
Ex veteri-
bus anno-
tatis illius
temporis.

Seditio Ci-
vium Pa-
derbornen-
sium ante
adventum
novi Anti-
stiris.
*Kerffenbr.
in catal. E-
pisc. Pad.
Kleinsorg.
in hist. ms.
Chytræus
l. 13. Saxon.
Hamelm.
in Hist. E-
vangelii
renati.*

*Chytræus
loc. cit.
*Hamelm.
& Kerffen-
broch. l. cit.

*Ex Reces-
su Paderb.
buj. anni.

Hermannus
Admini-
strator so-
lenni ritu
Paderbor-
nam ingre-
ditur.
*Chytræus
& Kerffen-
br. loc. cit.
*vulgò die
Rdnig-
strasse.*

tebant à Magistratu urbano, Ecclesiam aliquam sibi assignari, in qua Lutheranae Religionis exercitio gaudere queant. Respondebant Consules & Senatores, *id esse extra suam potestatem: ob stare non solum edicta Caesaris; verum etiam jurata pacta, cum Erico Episcopo ante quadriennium inita.* Jubebant insuper considerari mala, in quæ sine dubio se & urbem conjecturi sint, si ejusmodi postulata in effectum redigant. *Non Casarem, non Episcopum, non alios Principes, qui plerique adhuc in Fide Catholica perstarent, id impune laturos esse.* At hujusmodi sanioribus monitis nihil effectum est apud seditiosos: atque ideo, cum Senatorum animos ad consensum inclinare non possent, suapte audaciâ rapuerunt ad se duas Ecclesias parochiales, nimirum S. Udalrici, quæ aliàs *die Gau-Kirche*, & S. Pancratii, quæ aliàs *die Markt-Kirche* nominari solet. Priori intrusus est Joannes Polhennius, posteriori Jacobus Musingius: quibus cooperator additus Christophorus Danus (aliàs *Dane*) sive is Lutherani Evangelii præconem egerit, uti vult *Chytræus; sive tantum Lutheranæ juventutis instructorem, uti *Hamelmannus & Kerffenbrochius referunt. Hi subinde magnis ausibus occeperunt novo ritu Christiana Sacra peragere, Lutheri dogmata propalare, sub utraque specie Eucharistiam distribuere, Clerum Catholicum vituperare, Papatum contemnere. Unde mox consecutum est, ut excitati cives primùm in privatis conventiculis juramento se obstrinxerint, velle se potius fortunam extremam perpeti, quam novæ Religionis libertatem deferere: tum deinde in Magistratum insurrexerint, claves urbis eidem extorserint, pluribus *diebus portas urbis occluserint, ac demum elato prælatoque vexillo novo, contra arcem Episcopalem seditiosè profecti sint, velut apertè comminantes, in posterum se Episcopi aut Papistarum legibus exsolutos fore.

Hermannus Administrator, quàm primùm audiit, hæc se absente à civibus factiosis fieri, eosdem ab his inceptis paternè dehortatus est, non modò per iteratas literas; verum etiam per diversos Legatos, è nobilitate sua tam Colonienſi, quàm Paderbornenſi missos. Cum autem per hæc omnia nihil profecisset; rebellium poenas aliquantisper distulit usque ad solennem ingressum & inaugurationem suâ, quæ splendore maximo peracta est die octavâ mensis Octobris. Pompa hujus ingressûs viâ *Regiâ ducebatur & propinqua arce Neuhusana. Indè novum Antistitem comitati sunt, Georgius Dux Brunsvicensis, Adolphus Comes de Schawenburg Colonienſis Coadjutor, Simon Comes de Lippia, Otto Comes de Ritberg, aliique permulti Comites & Barones, cum ingenti Nobilium, tam Colonienſium, quàm Paderbornensium

coro-

coronâ. Antè & retro conducebant eum cataphracti equites, quos ultra millenos fuisse refert Henricus Abbas* in Mariënminster, omnes præclarissimè obarmati, & exquisito vestium ornatu fulgidi. Quis non putâisset, seditiosorum civium coryphæos vel tunc demum ad saniora consilia fuisse reversuros? præsertim quia totus Magistratus urbicus adhuc bene catholicus erat, neque seditionis vel tumultuum præteritorum particeps. Et tamen (quid non audet animus ab apostatis & prædicatoribus heterodoxis efferratus?) cùm benignissimus Princeps cives omnes in aream Basilicæ Cathedralis, quem campum Dominicum vocant, præstandi juris jurandi causâ convocâisset: factiosorum aliqui adhuc eò temeritatis devenère, ut ibidem cum aliis præstò esse, & consuetum obedientiæ debitæ Sacramentum dicere, tergiversati fuerint. Dissimulavit hæc Archiepiscopus. Et, ut rem istam callidiùs ageret, jussit omnes equestres copias quatrìduo post, nimirum die duodecimâ Octobris manè ad abscessum paratas esse: cives autem universos altero die, circa horam octavam matutinam, in Abdinghoffensis monasterii pomario congregari; ut, priusquam abscederet, fidelitatis & obedientiæ Sacramentum, sibi nuper ab aliquibus denegatum, dicerent. Primo diei istius diluculo datur signum tubis campestribus, concurrunt equestres copię, accingunt se ad iter: cives etiam universi, à suis Consulibus persuasi, in pomarium Abdinghoffense confluunt, abituro Præfuli juramentum præstituri. Ibi dum in loco, muris undique incluso, starent; repentè post eos pomarium clauditur: simulque signo dato jubetur equitatus omnis per urbem se dividere, portas urbis occupare, plateas obequitando percurrere, ac denique omnes aditus monasterii Abdinghoffensis ità obsidere, ut nemo civium elabi aut aliorum hominum accursu liberari posset. Quo peracto, Princeps gravi primùm oratione rebelles increpat; mox etiam præcipuos ipsorum Duces (quos *Evangelii fautores** nominat Hamelmannus) ex charta prælegi, eosdè que circitè sedecim comprehendendi, & in carcerem detrudi jubet. Indè post triduum reducti, & facinorum suorum convicti, protrahuntur longo ordine in forum urbis ante curiam senatoriam, ut ibidem ea, quæ contumaciter ac seditiosè gesserant, supplicio capitis expiarent. Stabat illic ferale pegma confectum ex asseribus, & conspersum arenâ plurimâ, quæ sanguinem occisorum biberet. Prope illud consistebant sepulchrales tumbæ, in quas projicienda erant exanima eorum corpora. Aderat non uno gladio armatus carnifex, criminalis judicii futurus executor. Forum omne spectatoribus constipatum erat, & ipse Princeps cum præcipua Nobilitate & Magistратu

*Henricus
Abbas in
diario.*

*Præcipuos
rebellionis
præteritas
Duces
compre-
hendi jubet
eosdè que
triduo post
ad mortem
condemna-
ri.
Chytrius l.
13. Saxom.
Kessenbr.
in catal E-
pisc. Pad.
Recessus
Paderb. de
hoc anno.
*Hamelm.
in hist. Ev.
Paderb.*

Ad Capituli Cathedra-
lis alio-
rumq; pre-
ces, Rebel-
libus con-
cedit veni-
am.

Ex recessu
infra ci-
tando.

Recessus
transactio-
nis, ea de re
conditus
inter urbē
& Episco-
pum.

Ex libro
Cancellaria Pad.

*Hamel-
mannus.
in hist. Ev-
renati Pa-
derborna.

gistratu prospectabat è fenestris curiæ. Prælectâ postmodum funestæ mortis sententiâ, fiebat ingens ejulatus necandorum: cui suos quoque ejulatus repentè consociabant non modò ipsorum proles ac mulieres; verùm etiam quidquid matronarum, virginum, ac puellarum aderat. Omnes illæ, ad Hermannum Præfulem è curia prospectantem conversæ, provolutis humi genibus, manibûsque femineo ritu complicatis, pro obtinenda vitæ gratia ardentissimè precabantur. Movebant hæc protinùs benignum Principem. Cùmque & alii viri primarii, maximèque majoris Ecclesiæ Canonici, nec non & Comites, Barones, atque urbium aliarum Deputati, sua vota & intercessionem jungerent; misericordiâ victus, capitalem poenam suspendi jussit, & reos omnes ad ulteriorem animi declarationem in suos carceres deduci.

Nova deinde scriptura transactionis (quam vulgò *Recessum* vocant) urbem inter & Episcopum inita; alterâque die, nimirum decimâ sextâ Octobris, publicata est: in qua post brevem præteritorum facinorum enarrationem præscribuntur novæ leges & articuli, ad præcavendas in posterum ejusmodi turbas profuturi. Labet eam latinè redditam hîc apponere, ut videat orbis Christianus, quàm impudenter suo more calumniatus fuerit *Hamelmannus, Præco Lutheranus; quando scribit, quòd antè dicti civis Cathedralium Canonorum sollicitatione innocenter comprehensi, quòd falsissimis accusationibus onerati, quòd non aliter ac olim Apostoli ad mortem condemnati, quòd in urbis foro ad supplicium pertracti sint, coferè modo, quo à Turcis abduci solent Christiani. Ecce hîc *Recessum* istum, quo ad partem ejus primariam!

NOs Hermannus, Dei gratiâ sanctæ Ecclesiæ Coloniensis Archiepiscopus, - - - et Ecclesiæ Paderbornensis Administrator profite-
temur, et cuilibet hîsce literis publicè notum facimus. Cùm hoc anno post fatalem obitum Reverendissimi, Illustrissimi, dilectissimi in Christo fratris ac decessoris nostri, Domini Erici, Paderbornensis et Osnabrugensis Episcopi, - - - nostrâque postulationem, - - - inquilini civitatis nostræ Paderbornensis, contra omnes laudabiles et hucusque traditas Christianas ordinationes, consuetudines, et ceremonias sanctæ Ecclesiæ, - - contraque Pontificia et Casarea edicta ac Recessus Romani Imperii, nec non contra proprias ea in re factas* et consignatas transactiones, insolenter audacissimèque novationes aliquas Ecclesiasticas - - instituerint, exercuerint, et usurpârint: ex quibus paulò post seditiones turbæque maxima gregariorum civium adversus Consules et Senatum veterem ac novum quantocumque consecuta, atque eum in modum aucta sunt, ut ipsimet gregarii cives absque præscientia et voluntate sui Magistratûs in factiosa conventicula se congregaverint, in iis fœdera et pactiones fecerint, subinde etiam

*und gegen
ihre eigene
derhalben
auffgerich-
tete und be-
willigte
verschiede-
ne Berträge.

Con-

Consulibus ac Senatui claves urbis extorserint, portas aliquot diebus occlusas retinuerint, demum elato novo labaro contra arcem nostram Neuhusanam petulanti hostilique modo profecti sint, atque seditiosè pro suo libitu contra superiores suos insurrexerint.

Qua de causa primum noster Satrapa Provincialis Joannes Quadt, et Nos deinde saepius eosdem per literas nuntiosque missos clementer admonuimus, ut illicitas huiusmodi novationes abolere, et in posterum sese à seditiosis ejusmodi ausis abstinere vellent. Cumque hac omnia nihil proficerent, in comitiis publicis eosdem ut refractarios incusavimus coram Ordinibus ac statibus patriæ. Quorum rogatu eos iterum*per indigenas aut conterraneos, ac deinde rursus per consiliarios nostros Rhenanos, Westphalicos* et Paderbornenses, in et ante urbem Paderbornam conveniri fecimus, cum spe et fiducia praestolantes, ut benignitate et clementiâ nostrâ tandem à suis machinationibus averterentur. At hac iterum fuerunt sine fructu! Demum, cum pro more consueti urbem nostram Paderbornam solenni ritu ingrederemur, et inevitabili necessitate cogeremur ejusmodi inobedientiam aut pervicaciam castigare; universam communitatem civium ante nos venire iussimus, denuo cum iis et clementer acturi de hac re: et tamen iterum nonnullos civium temere inobedientes et immorigeros experti fuimus. Quare tandem injecta nobis est necessitas, refractariorum istorum aliquos in custodiam auferendi, contraque eos judicialiter sic agendi et procedendi, ut seditionis incentores ad nostrorum consiliariorum accusationes, et accusatorum responsa, jure et iudicio ad pœnam capitis condemnati; reliqui verò, qui supra dicto foederi interfuerant, ad nostram correptionem pœnamque arbitrariam remissi fuerint. Quoniam verò totus Clerus noster, major et minor, insuperque Principes, Comites, et universa Nobilitas Dioecesium nostrarum, Colonienfis et Paderbornensis, quin et Consules, Senatores, urbium aliarum Deputati, plurimæque virgines et matronæ, devotissimè intercesserunt pro condemnatis (qui et ipsi pariter misericordiam et vitæ gratiam rogabant) et Nos ipsi quoque, si fieri posset, clementiâ potius ac benignitate, quàm supplicis et severitate juris subditos nostros in pace et concordia retinere exoptavimus: ad huiusmodi magnas valentissimæque*preces ac patrocina, executionem hesternæ sententiæ hac vice revocavimus, et ad clementissimam rei compositionem hisce legibus vel articulis nos permoveri sivimus.

Primo, cum hac seditio plebis contra Magistratum orta sit ex eo, quòd gregarii cives, contra veteres probèque traditas consuetudines Ecclesiæ Christianæ, pro suo solum arbitrio novationes aliquas minimè permissas inceptaverint, vocando novos Evangelii Pracones; ipsique nocentes et condemnati, ad extremum fassi et gravissimè conquesti sint, se à Prædicantibus per seditiosa ipsorum dogmata miserè seductos et abductos esse: idcirco mandamus, et seriò præcipimus Consulibus, Senatoribus, et

*Und sie auf Bitt gemeiner Landschaft durch die Landtassen und solgendes durch unser re Rheinische Westfälische uñ Paderbornische Raths in und vor der statt Paderborn beschickt ic.

*haben wir auff solche grosse danks tere gethane Vorbitt die Vollziehung der geßrigen theilen dieses mahl fallen lassen ic.

universitati civium Paderbornensium, ut in posterum sub evitatione gravissima indignationis nostrae poenaeque capitalis, Praedicatores omnes, à superioribus suis non constitutos, facessere jubeant, et antiquis laudatissimisque sanctae Ecclesiae ordinationibus morigeros se exhibeant, neque adversus eas aliquid attentent, agant, aut agi sinant, quàm diu ordo ille ab universali Ecclesia non immutabitur. Atque ut in hac ordinatione cives nostri et inquilini urbis nostrae Paderbornensis magis pacificè et imperturbatè persistere ac perdurare valeant; praecipimus pariter ac mandamus, ut in posterum* nullus extraneus, vir aut femina, servus aut ancilla, ex urbibus locisque illis, qua nova doctrina adhaerescunt, aut de ea notata aut insinolata sunt (quicumque illi fuerint) in urbe nostra Paderborna ad servitia admittantur, aut ibidem famulari vel ancillari permittantur.

*Dass nun
hinfürter
kein fremd-
der Mann/
Frau /
Knecht/ oder
Magd/ so
aus den
Stätten o-
der Flecken/
die der neu-
en Lehre an-
hängig o-
der damit
berührtiget
zu keinen
Dienstbot-
ten in unser
Stadt Pa-
derborn an-
genommen
oder zu die-
nen zuge-
lassen wer-
den sollen.

Secundò, ut, etiamsi Consules, Senatores, et universitas civium Paderbornensium jam ante paucos dies homagium nobis aut iusjurandum solenne dixerint; denuo tamen atque iterum suam fidem nobis obstringere debeant, et jurare, se nobis, et à morte nostra Cathedrali Collegio nostro tanquam Dominis hereditariis, usque ad adventum novi Principis, semper fidos ac morigeros fore: ac deinceps (utì subditos obedientes decet) absque omni turba vel seditione, Magistratui ac superioribus suis omnem obsequentiam praestituros et exhibituros esse.

Tertiò, cùm gregarii cives jam aliàs, nimirum anno seculi praesentis vicesimo octavo, vivente adhuc decessore nostro, seditionem aliquam excitârint, propter quam eo tempore puniti sunt; eademque occasione erectus fuerit contractus aliquis, ab utraque parte sigillatus, qui ab illis quidem juramento firmatus, at minimè observatus est: promittent nobis iterum et jurabunt, à se deinceps utrumque Recessum, tam illum decessoris nostri, quàm hunc nostrum, quo ad omnia puncta perpetuò, firmiter, et inviolatè observatum iri.

Longum esset referre cetera, quæ in eadem scriptura vel Recessu continentur. Praecipui reliquorum articulorum sunt hi: Nemo recipiatur in numerum civium, quin prius juret in Recessum et ejus leges. Qui jam capitis damnati, et ad nostram castigationem rejecti sunt; de satisfactione nobiscum transigent, et in posterum ita se gerent, utì subditos morigeros decet. Quòd si deinceps* eorum aliquis Recessum hunc violaret; sinè omni mora vel contradictione ad nutum sui Principis, quocunque is voluerit, continuò transmittetur: quem ille pro sententia modò lata, sinè ulteriore processu criminali, punire et plectere debebit. etc. --- Datum in urbe nostra Paderborna, die decimâ sextâ Octobris, anno millesimo, quingentesimo, tricesimo secundo. Appensa sunt sigilla plurima, nimirum Hermanni Administratoris, Capituli Cathedralis, urbis Paderbornensis, Joannis Dynastæ in Büren, Francisci ab Hör-

Hôrde, Rabani de Westphalen, Wernerî de Spiegel Mareſchalli hæreditarii, & quatuor aliarum urbium, Warburgensis, Brake-
lenſis, Borgentricenſis, & Saltzkottenſis.

Interea dum iſta fierent, tres illi Prædicantes ac deſertores mo-
nachi, Joannes Polhennius, Jacobus Muſingius, & Chriſtopho-
rus Danus, quorum ſeditioſis adhortationibus refractarii cives ad
rebellionem concitati fuerant, juffu Principis etiam comprehenſi,
& in arcem Neuhuſanam abducti erant. Indè verò poſt dies ali-
quot, ſeverioris cuſtodie cauſâ, ruſtico curru vehebantur A-
rensbergam, ut ibidem in clauſtro caſtigatorio (quod ironice di-
cebatur vulgò *die Fette Kammer*) aliquantulùm ſervarentur uſque
ad reditum Hermanni Principis; qui interea Falckenhagam iverat
ad componenda finium limitumve diſſidia, Schwalenbergenſes in-
ter & Pollenſes orta. Neque dubium eſt, quin apoſtatas ac tur-
batores iſtos fuiſſet egregie puniturus, niſi in itinere à Suſatenſi-
bus intercepti, ſuiſque vinculis exſoluti eſſent. Etenim cùm im-
providus auriga in eorum fines nimium defleſſet; Lutherani ci-
ves, vel occultè moniti, vel apoſtatarum vociferationibus evoca-
ti, magno agmine prorumpunt portis, captivorum cuſtodes pel-
lunt, currum exſpoliant, vincula diſſolvunt, & remiſſo aurigâ
currûque vacuo, deſertores iſtos, quaſi totidem Apoſtolos pro
Chriſto paſſos, cum ingenti jubilo in ſuam urbem introducunt.
Mirificè hoc Suſatenſium facinus commendat *Hamelmannus: *Videant hæc, inquit, omnes Chriſtiani, quanto in periculo fuerint iſti pii viri; quantâ rabie ſint apprehenſi? quomodo tanquam oves ad macellationem ducti? quâque mirabiliter illos eripuerit Dominus ex omnibus malis?*
At ego nihil mirabile video hac in re: multoque minùs, cur hujus-
modi captivos nominet viros pios? quippe qui non modò religioſi
Ordinis deſertores fuère; ſed etiam homines ſeditioſi, Magiſtra-
tuum contemptores, & Suſatenſi hoſpiti ſuo poſt diuturnas epu-
las ingratiſſimi. Synceriùs de iſdem ſcripſit *Kerſſenbrochius
auctor coævus: *cùm urbem Suſatenſem præterirent, inquit ipſe, cives quidam urbe eruperunt, captosque intercipiunt, et ſecum in urbem cum triumpho deducunt. Ubi in taberna novem hebdomadis commeſſantur; et, cùm impenſas hoſpes exigeret, clanculùm ſe ſubducunt, poſt magnum forſan Platonis annum ſoluturi.* Hem! quàm pii viri?

Ad alios duos Epiſcopatus, qui per obitum Erici Antiſtitis
noſtri pariter vacare cœperant, poſtulatùs eſt Franciſcus de Wal-
deck, Epiſcopus Mindenſis, qui eodem anno Ratiſbonæ comitiis
publicis interfuerat. Delegerunt hunc Monaſterienſes in caſtro
Lüdinghuſano, die primâ Junii; Oſnabrugenſes autem die unde-
cimâ: utrobique non alio fine vel intuitu, quàm quia credebant,

Tres apo-
ſtata &
Prædican-
tes Luthere-
rani, dum
captivi ab-
ducuntur
Arensbergâ,
à Suſatenſi-
bus inter-
cepti ſunt
in via.
Chytræuſl.
13. Saxon.
Kerſſenbr.
in Cat. Ep.
Pad.

*Hamelm.
in hiſt. Ev.
renati Pa-
derborna.

*Kerſſenb.
in Cat. Ep.
Pad.

Monaſterii
& Oſnabru-
gi in deſun-
cti Antiſti-
tis locum
poſtulatùs
Franciſcus
de Wal-
deck, Epiſc.

Mindenſis.
Kerſenbr.
in hiſt.
anabapt.
Monach.

Senatum
urbemque
Monasteri-
enſem per
litteras mo-
net, ut eje-
cto Rot-
manno &
aliis Prae-
conibus reſti-
tuant Sacra
Catholica.
Kerſenbr.
ad hunc
annum in
hiſt. ana-
bapt. Mo-
naſt.

Eccleſias ſuas conjunctis plurium Episcopatum viribus ab eo va-
lidiùs deſenſum iri. Neque is primùm defuit magnæ exſpectatio-
ni, de ſe habitæ. Cùm enim eo tempore quereretur Clerus urbis
Monasterienſis, ibidem omnia per ſeditioſorum arbitrio geri, Pa-
ſtores legitimos amoveri, Lutheranos in eorum ſtationem ſuffici,
plurâque id genus alia inſtigante Rotmanno fieri, quæ in extre-
mum Catholicæ Religionis exitium vergerent, continuò ſeveras
litteras in urbem dedit, his ferè verbis :

Postquam aſpirante Deo ad Eccleſia Monasterienſis cathedram poſtu-
lati ſumus, fide dignâ plurimorum relatione comperimus, quòd ali-
qui Concionatores Lutherani, partim audaciâ ac temeritate propriâ, par-
tim hominum plebejorum inſtigatione ſe in urbem veſtram intromiſerint, et
non modò legationem ac dehortationes antecſſoris noſtri contempſerint;
verùm etiam illius edictum, quo iſdem ſecuritas publica ſublata fuit, in
inſignem prædicti Principis contumeliâ præſractè et contumaciter violâ-
rint, parochiales urbis Eccleſias auctoritate propriâ invaſerint, Paſtores
et Sacellanos legitime conſtitutos ejecerint, et ejuſmodi doctrinas in plebem
divulgârint, quæ eam quotidie magis ac magis ad ſeditionem excitent,
contra Magiſtratum commoveant, ordinem politicum perturbent, pa-
cémque ac tranquillitatem funditus evertant. Certè nos ejuſmodi levi-
tatem, audaciâ, et impietatem, à vobis minimè exſpectavimus, quiſſe
qui ſemper antea morigeri fuiſtis, et pietati gravitatique plurimùm addi-
cti. Proinde, cùm omnipotens Deus Diœceſin hanc ſollicitudini noſtra
jam commiſerit; per ejus gratiam nihil ſollicitiùs à nobis curandum eſſe
duximus, quàm ut ex vi decreti Imperialiſ ſubditi noſtri unanimi religio-
ne, pace, et obedientiâ, inter ſe invicem conjuncti vivant. Eâque ob
cauſam id à vobis pro ſalute et utilitate veſtra poſtulamur, ut in hoc re-
rum ſtatu vos ad Auguſtenſium comitiſſorum decreta componatis, ritus Ec-
cleſiaſticos atque caeremonias antiquitus inſtitutas retineatis, Concionato-
res novos omnesque novationes ab iſdem introductas proſtigetis, ac de-
nique plebem univerſam ad veterem concordiam, tranquillitatem, et obe-
dientiam reducat; donec vel ab Ordinibus Imperii ſtatuatur aliquid cer-
ti in negotio Religionis, vel nos poſt inaugurationem noſtram ad plena-
riam hujus Diœceſis adminiſtrationem pervenerimus. Tunc enim, ſi res
itâ poſtulare videbitur, operam dabimus, ut ad normam Verbi Divini
componatur Eccleſia noſtra, et omnis tumultuandi occaſio recidatur. In-
terea non ambigimus, quin decretum Imperiale, et paterna admonitio no-
ſtra locum apud vos habitura ſit. Quod ſi autem pervicaciter hæc omnia
ſpreveritis (uti minimè confiſimus) vobismet ipſis penſandum relinqui-
mus, quid nos agere, quibùſve pœnis animadvertere in vos oporteat, ne
Imperio Cæſariſque decretis, quæ nunc iterum in comitiſſis Ratiſbonenſi-
bus executioni noſtræ demandata ſunt, immorigeri eſſe aut refragari videa-
mur.

mor. Quanam autem hac in re sit voluntas et affectio vestra, uti etiam quid et quantum huic admonitioni nostra tribuere velitis; clarè à vobis, et absque ambiguis verborum involutionibus edoceri ac responderi cupimus. Datum die vicefimâ octavâ Junii.

Senatus has Episcopi literas communicavit tribunis plebis, & hi reliquæ multitudini civium: sed exiguo cum profectu. Plebs enim, ut primùm audiit, de Rotmanno & ejusdem sociis ejicientis agi: non modò huic Principis postulato superbè obstitit; verùm etiam impotenter & per summam animi obstinationem urisit, ut in alias quoquè urbis parochias Lutherani Evangelii Præcones intruderentur, ejectis Pastoribus, Decanis, aut Præpositis, Catholicæ Religioni deditis. Id quod etiam haud multò post à Magistratu, seditiosorum hominum vociferationibus minisque terrore, permissum est: atque ità in ædem Ægidianam intrusus Henricus Rullius, in Martinianam Briëtius Nordanus, in Ludgerianam Petrus Wirthemius, in Transaquensem Godefridus Stralenius, in alias Parochiales Ecclesias alii, plerique homines protervi, lascivi, suisque solùm flagitiis noti. Certè Rullius & Stralenius cuilibet vento accomodabant sua vela; ideòque postmodum è Præconibus Lutheranis facti sunt* Anabaptistæ pessimi. Rotmannus, qui ædi Lambertinæ præerat, non modò factus est Anabaptistarum Dux, verùm etiam uxorem Joannis Vigerii urbis Syndici suis amoribus turpissimè infatuavit, eamque postea sibi in conjugem* adscivit, marito per venenum interempto. Briëtius Nordanus, tametsi uxorem haberet in oppido Schöppingensi, iteratis nuptiis copulavit sibi insuper sororem Bernardi Rotmanni, cuius turpi consuetudine aliquamdiu usus fuerat: cùmque haud multò post* uxor altera unà cum prole gemina Monasterium advenisset; Rotmanni sororem à se dimittere compulsus est, non sinè magnis offensionibus ac dissidiis, inter Evangelistam utrumque ortis. O! quales Evangelistæ, non è coelo, sed potius ex Averno missi?

Non meliorem effectum habuère Caroli Imperatoris literæ, de eadem read Franciscum Episcopum datæ, & ab hoc in urbem ad Senatores missæ, quas adducit & refert Kerffenbrochius. Jam enim plurimi consulares viri (cùm viderent omnia pro seditiosorum voluntate geri) unà cum præcipuis thesauris opibusque suis ab urbe se retraxerant: interque eos maximè Everwinus Droste & Wilbrandus Plônies Consules, Hermannus Schencking urbis Judex, Theodoricus Münsterman, Hermannus Heerde, Bernardus de Tinnen, aliique non pauci viri probè Catholici. Reliqui verò, qui in urbe manserant, adeò frigide & extra scopum responderunt, ut liquidò apparuerit, eos vel metu ac terrore victos, vel à Rot-

Monasterienses accepit hñce literis, non modò Rotmannum in templo Lamberti no retinent sed etiam in alias urbis parochias intrudunt concionatores Lutheranos.

Kerffenbr. in hist.

anabapt. Monast.

perversa istorum Prædicationum vita.

**Kerffenbr. in hist.*

anabapt.

**Hamelm.*

in hist. Ev.

Mon. pag. 1200.

**Kerffenbr. in hist. a-*

nab. Mon.

ad hunc

annum.

Multi con-

sulares viri

turbarum

causâ ex ur-

be migrant.

Kerffenbr.

ibid.

Franciscus
Episcopus
annonam
urbi inter-
cludit, &
rebellium
bona in fis-
cum redi-
git.
Kerfsenbr.
ibid.

Legati ur-
bici petunt
agi de pace
per iudices
compromis-
sarios.
**Kerfsenbr.*
in hist. A-
nabapt.
Monast.

Monasteri-
enses, ine-
undæ paci-
ficationis
causâ Tel-
getum invi-
tati, con-
siliarios o-
mnes ibidè
congrega-
tos malitios-
se capiunt
& abdu-
cunt.

Kerfsenbr.
loc. cit.
Kleinsorg
in hist. ms.
ad hunc
annum.

Rotmanno & aliis prædicantibus in sequiorem sensum abductos esse. Quare tandem Franciscus Episcopus de mandato Cæsaris ad acerbiora media se convertere debuit. Et primò quidem ineunte Octobri mercatorum Monasteriensium boves & alia, quæ Coloniæ ad autumnales nundinas mittebantur, prope Wernam oppidum attineri fecit. Tum deinde iussit omnes ad urbem vias per equestres copias obsideri, annonam & com meatum intercludi, rebellium bona in fiscum redigi, & præcipuos factiosorum duces ad diversa extra urbem tribunalia postulari, ut ibidem facinorum suorum rationem darent. Interea multi viri nobiles, tam è Capitulo, quàm è statu seculari, nihil industriæ aut laboris omisere, quo dissidium istud omni meliore modo complanarent. Instituti in hunc finem varii conventus: in quorum ultimo Legati urbici consensere tandem in duos iudices compromissarios, ex aliis Romani Imperii Principibus deligendos; unum videlicet ex parte Episcopi, & alterum ex parte urbis senatûs. Ægerrimè id admittit Franciscus Præsul: videbat enim, ex ejusmodi compromisso nihil boni pro re Catholica sperari posse. Indicitur congressus in oppido Telgetano: designatur ex parte Episcopi Hermannus Archiepiscopus Paderbornensis Ecclesiæ Administrator: conveniunt pariter Monasteriensis Diocesis Proceres, cum diversis Consiliariis, Coloniensibus, Paderbornensibus, Osnabrugensibus, & Monasteriensibus, ad perficiendum pacificationis negotium adhibendis: mittitur in urbem nuntius, qui senatui civibusque referat, se ad pacificandum convenisse, præstolarique solum, ut & ipsi pariter per suos ablegatos Telgetum veniant, aut certè per literas indicent, quem è Principibus Imperii velut compromissarium pro sua parte designaverint?

At ecce! quàm insignis fraus ac malitia Lutheranae plebis: Tabellarium, qui ad se missus erat in festo Natalis Domini, totâ die fraudulenter detinent, portas urbis occludi mandant, in curiam senatoriam cum tribunis & opificum Præfectis coeunt; longâque consultatione sub vesperum factâ, cives omnes mediâ nocte convenire jubent cum sclopetis, gladiis, bipennibus, & omni armorum genere. Tum delecti è civium congregatorum coetu sexcenti viri, quibus adjungebantur trecenti milites præsidarii, & aliquot currus, partim asseribus vectibusque, partim nitrato pulvere & scalis levioribus pleni. Cum his nocturno tempore extra muros effusi, summo mane in festo S. Stephani Telgetum veniunt: diruptisque portis, priusquam oppidani id adverterent, non solum omnes plateas occupant; sed etiam viros nobilissimos, pro communi pace laborantes, inaudito ac ferè ab ipsismet barbaris

baris execrando scelere in custodiam abripere satagunt. Evadebant pauci, primis clamoribus è somno excitati, puta Alexander de Morrien majoris Ecclesiæ Præpositus, Rotgerus de Schmisling Scholasticus, & Henricus de Plettenberg Canonicus, qui per Amasim fluvium glacie concretum nudis pedibus effugère. Capti verò Philippus ab Hôrde Vice-Dominus, Melchior de Büren Cellerarius, & Adolphus de Boleschwing, majoris Ecclesiæ Canonici: ex aliis vicinorum Episcopatum Legatis, Consiliariis, ac Nobilitate patriâ, Joannes Dynasta in Büren, & Hermannus de Mengersen, Consiliarii Paderbornenses: Gerhardus de Morrien Mareschallus Monasteriensis, Gerhardus de Reck Consiliarius Coloniensis, Joannes Merckel Cancellarius Osnabrugensis: Hermannus de Schencking, urbis Monasteriensis Prætor, Joannes de Peick, Wilhelmus de Clevorn, Franciscus de Grael, Everhardus de Buck, Everwinus & Alardus de Droste Consulis Everwini filii, Bernardus, Joannes, & Henricus à Warendorp in Evinghoff, & alii quàm plures, consulari quondam aut senatoriâ dignitate functi. Omnes istos, reorum more curribus impositos, inter innumeras vociferationes Monasterium avexère: ubi tres Ecclesiæ majoris Canonici, aliique viri præcipui, honestis hospitiiis commissi sunt; reliqui verò, ac præsertim ii, qui in officio consulari aut senatorio fuerant, primâ nocte in hominum flagitiosorum carceres detrusi, non sinè maxima cunctorum Principum, tam Lutheranorum, quàm Catholicorum, indignatione & offensa. Certè Philippus Hassiæ Landgravius, ut primùm audiit, hæc in ipso tractatu pacis contra omne jus gentium attentata esse: continuo die vicesimâ nonâ Decembris, senatum populūque Monasteriensem severissimè increpavit; monuitque, ut nihil ampliùs contra ejusmodi captivos agant, pacemque bello, & quietem ac tranquillitatem publicam tumultui tam insano præferant.

Longè prosperiora Francisco Præsuli fuerunt initia regiminis in Dioecesi & urbe Osnabrugensi. Ibi, postquam à Pontifice confirmatus erat, solennem ingressum habuit die sextâ Decembris in festo *S. Nicolai*; neque aliud quidquam inquietudinis ibidem reperit, quàm quòd illius Dioecesis incolas hostiliter infestaret inimicus homo, cognomento *Borm-Hermen*: qui jam ante in Dioecesi nostra rapinis & incendiis plurimùm grassatus fuerat, & adhuc recenter, *Dominicâ post vincula Petri*, duas domos in vicinia coenobii Marien-Münsterensis accenderat. Hunc ergo cùm audisset latitare plurimùm in Dioecesi Mindensi, (quæ & ipsa Francisco suberat) primùm severissimis mandatis, ad omnes pagorum Præfectos editis, jussit ipsum unâ cum sociis comprehendi, & in castro Reinenbergi-

Facinus
hoc impro-
batur ab
omnibus
Principib⁹,
etiam Aca-
tholicis.
Ker/senbr.
ibidem.

Franciscus
Episcopus
inaugura-
tur Osnab-
brugi.
Chron. Of-
nabr. ms.
Capit in-
cendiarium
eumq; len-
tis ignibus
comburri
jubet.
Chron. Of-
nabr. ms.
Hameln.

in append. Chron. Ofnabr. pag. 643. & seq. bergico sollicitè custodiri. Mox etiam intelligens, non paucos esse, qui pro eodem liberando satagere vellent; cum exquisita militum cohorte inter frigora & nives Reinenbergam venit, captivosque omnes Decembri ferè medio Iburgum abstulit. Ubi, cum ab Ofnabrugensibus & Paderbornensibus facinorum suorum accusati & legitimè convicti essent; suprà dictus *Boem. Hermen* cum suo famulo, in loco, dicto *Stalbrinck* / ad palum alligatus, lentisque ignibus exustus est: reliqui autem inter alia tormentorum genera nocentem animam exhalârunt.

Annus Christi 1533.

CLEMENTIS VII. Pontificis 10. & 11.

CAROLI V. Imperatoris 14. & 15.

HERMANNI II. Administ. Pad. 1. & 2.

Carolus
Imperator,
Bononiæ
congressus
cum Pontifice,
impe-
trat, ut indicatur
concilium
generale.

Haraus in ann. brab.

Surius in comment.

rer. gest.

Pallav. in hist. concil.

Trid. l. 3. c. 12. n. 2.

Francisco
Sfortiæ,
Duci Me-

diolanensi,
uxorē dat,

suam ē so-

rore neptē
Christier-

nam.
Haraus in ann. Brab.

Concilium
generale

Germanicis
Principib'

indicitur eā
lege, ut e-

jusdem de-

Olimanno victo, Carolus Imperator in Italiam abiens, Bononiæ sub finem anni præteriti solennem congressum habuit cum Clemente Pontifice: ibique inter alia devotissimè petiit, ut, cum omnes controversiæ fidei semper hætenus à Principibus Germanicis ad generale concilium rejectæ fuerint; continuo studeret, illud pro communi bono & periclitantium Ecclesiarum necessitatibus indicare. Quod ubi firmiter statutum promissumque fuit; Cæsar indè Papiam, & hinc ulterius Mediolanum abiit: ubi Christianam (vel ut alii) Christiernam, Elisabethæ sororis suæ & Christierni Regis Danorum filiam, Francisco Sfortiæ Mediolanensium Duci in matrimonium tradidit. Lætus hic tam optatis nuptiis, quærebat modis omnibus recreare Cæsarem. At ipse visendæ magis Hispaniæ, quàm aliarum oblectationum cupidus, post dies pauculos venationi datos festinabat Genuam: ibidemque primo vere commissus pelago, non multò post felicibus ventis in absentis ac derelictæ diu conjugis amplexum rediit.

Interea promovendi generalis concilii causâ in Germaniam ablegati sunt Hugo de Rangonibus Orator Pontificius, & Lambertus Briardius Orator Cæsareus, Belgicique concilii Præses. Hi, cum ad Joannem Fridericum Saxonie Electorem pervenirent in urbe Wimariensi; proposuerunt ipsi octo articulos, quibus admissis Pontifex intra sex menses generale concilium indicare veller.

1. Ut Concilium sit liberum, et celebretur juxta morem à primis Ecclesiæ seculis usitatum. 2. Ut omnes promittant, se ejusdem decretis examussum parituros. 3. Ut ii, qui justè excusati sunt ab accessu illius, legitimos

timos procuratores mittant. IV. Ut interea apud Germanos nihil innovetur in rebus Fidei aut Ecclesiae. V. Ut Concilium celebretur in loco idoneo et salubri, verbi gratiâ Mantua, Placentia, vel Bononia: quarum singula capaces, et Germania propinquiores sunt, quàm aliis regionibus Transalpinis. VI. Ut, si qui Principum neque per se neque per suos Procuratores venerint; synodales tamen sessiones continuentur et pergant. VII. Ut, si qui postmodum Concilii decretis non paruerint; reliqui Principes cum Imperatore conjunctis viribus contra eosdem agant, ac synodaliū decretorum tuitionem in se recipiant. VIII. Ut ab indicti Concilii tempore concedatur adhuc annus integer, intra quem domicilia pro hospitibus adornari, res ad victum necessaria convehi, et, qui è terris longinquioribus advocantur, se ad iter comparare valeant.

His auditis respondet Saxo, acturum se hac de re cum ceteris Protestantium capitibus, Schmalcaldiae congregandis; indeque rescripturum, quid sibi ac suis visum fuerit de Concilii istius inchoatione, loco, modo, ac ordine. Tenor autem hujus responsi, quod ultimâ die Junii è Schmalcaldiensi conventu prodit, erat hic: Generale Concilium sæpius quidem à se suisque postulatum esse; non tamen aliud, quàm quod habendum sit in Germania: ut ibi remedium applicetur, ubi vulnus inflictum dolet. Similiter se velle, ut omnes controversiæ decidantur solum è scriptura sacra. Neque permissuros, ut Romanus Pontifex pari cum aliis jure in suffragio gerendo gaudeat: cum et ipse reus habeatur in rebus plurimis; et iniquum sit, eundem hominem in propria causa reum simul et judicem agere. Quis non videt, hæc fuisse pura putaque effugia, non ad promovendum, sed ad declinandum concilium excogitata? Concilium volebant in Germania: hoc est in loco tali, ubi Patres velut in carcere ita constricti essent, ut, si decernerent aliter, quàm Lutherani vellent; in continuo periculo versarentur, furorem plebis & Lutheranorum Principum contumelias incurrendi. Quæstiones Fidei volebant enucleari: at non à Pontifice, neque ab iis, qui doctrinis Pontificiis adherabant; sed à clamosis quibusdam rhetoribus, qui novam biblicorum interpretationem à Luthero editam, in manibus ostentarent, nec aliud agerent, quàm vociferari & stentoreis clamoribus implere omnia. Scripturam solam volebant esse judicem: quæ tamen, cum de sensu illius disputatur, sui ipsius interpretes aut explanatrix esse non potest, uti patet ex apertissimis verbis illis: *Hoc est corpus meum*. Hæc enim cuilibet sunt ante oculos: & tamen ex iisdem solis nondum hæcenus dijudicata est controversia, quæ de legitimo eorum sensu Lutheranos inter & Calvinistas agitur. Recte igitur pronuntiavit de hac re Nicolaus *Helvicus, cum ita scripsit: *Legatus Pontificius omnes Principes Protestantes ad concilium*

cretis pareant, nec interea aliquid innovent in rebus Fidei.

Pallav. in hist. concil. Trid. l. 3.

c. 13. Palat. in Ag. Austr. Spond. Suerius & alii

Principum Protestantium frigidissimæ exceptiones & effugia, Pallav. loc. cit. Palat. in Ag. Austr. Spondan. ad hunc annum.

Ostendunt, se nunquā voluisse concilium legitimum, auct. iidem Cochlaus in actis Lutheri, & plur. alii.

*Helvic. in theat. hist. aniv. ad hunc annū.

toties expetitur invitavit, atque, ut interessent, monuit. Sed brevi animadversum est, Protestantes non voluisse concilium legitimum et consuetum; sed liberum, hoc est, tale, quod eorum genio arrideret: quod Pontificem rejiceret, et Lutheri assensum daret: quod scripturarum allegationes in sensu ab ipsis explicato reciperet: ac demum, quod ejusmodi esset, in quo nec spiritalis nec civilis auctoritas aliquid valeret.

Monasteri-
enses iterū
petunt
compro-
missum.
Kerssenbr.
in hist.
Anabapt.
Monast.

Monasterii Westphaliæ sub initium hujus anni vergebant omnia in excidium rei Catholicæ. Senatores tribuniq[ue] plebis, cum è variis Principum diversorum literis accepissent, invasionem suam Telgetanam ubique oculis infestis aspici; novā fraude converte-
runt se ad patrocinia Philippi Hassiæ Landgravii. Deinde rogant Hermannum de Mengersen unum è captivis, ut interpositā rede-
undi fide Bevergernam eat ad Franciscum Episcopum; eiq[ue] nun-
tiet, cives omnes reducendæ quietis & amicitiae causā compro-
mittere in arbitrarios judices, à Philippo Landgravio designandos: id n[on] & ipse fecerit, captivos omnes totūq[ue] Clerum ob irrita-
tæ plebis intemperiem in extremo vitæ periculo fore. Timidio-
rem se h[ic] ostendit Princeps, quā ea res postularet: compromit-
tit in pacificatores Hassicos, Religionis Catholicæ inimicos: Men-
gersenius Monasterium revertitur: posterāq[ue] die, quæ erat septi-
ma Januarii, etiam Legati Hassici, videlicet Jacobus à Tauben-
heim, Joannes Fischer jurium Doctor, & Georgius Nufsicker
Licentiatus, fide publicā in urbem veniunt, operam suam Land-
gravii sui nomine ad procurandam pacem oblaturi. Hi, cum non
solum à Senatu, sed etiam ab Episcopo, velut arbitri sequestrésq[ue]
pacis tandem admissi essent; post bene longam utriusq[ue] partis
consultationem, die decimā quartā Februarii convenerunt in va-
rios articulos pacis, quorum præcipui sunt sequentes: *Franciscus*
Episcopus in causa Religionis nullam vim urbi inferet; permittetq[ue], ut
in sex templis parochialibus, nimirum Lambertino, Aegidiano, Marti-
niano, Ludgeriano, Servatiano, et Mariano Trans-aquas appellato, novi
Evangelii ritus et prædicatores maneant, donec aliud statutum fuerit à ge-
nerali concilio, vel communi Principum consensu. In Ecclesia Cathedra-
li, ceterisq[ue] templis non Parochialibus, Catholici retinebunt sua sacra,
donec aliter disponent Superi. Cives in profanis politicisq[ue] rebus Prin-
cipi suo non min[us], ac aliarum urbium oppidani pareant: eidem pariter,
et omnibus personis Ecclesiasticis, vectigalia, pensiones, aliōsque ipsorum
reditus, pro ut aliās consuetum fuit, accurate solvant. Senatores ma-
num suam non injicient in Ecclesiastica beneficia, quæ ad aliorum colla-
tionem ab antiquis temporibus pertinere. Captivi omnes consuetā cat-
tione præstitā relaxentur, cum restitutione omnium ablatorum, quæ in
manibus ac potestate Senatorum fuerint. Joannem Baronem de Buren,
Hec-

Statuitur
per Legatos
Hassicos
fœdissima
pax, quā
Lutheranis
relinquun-
tur sex tem-
pla paro-
chialia.
Kerssenbr.
in hist.
Anabapt.
Hamelm.
in Hist. E.
vangelii
pag. 1195.

Hermannum de Mengersen, et Joannem Merckel Cancellarium Osnabrugensem, levabit civitas ab omnibus expensis, durante captivitate in hospitio suo factis: reliqui verò nobiles Diocesani suas ipsi expensas ferrent etc.

Infelicissimæ hæ leges pacis (quas Episcopus & Nobilitas recipere coacti sunt, ut inique captos è civium indomitum unguibus extorquerent) æternum Catholicæ Religionis exilium indixissent; nisi Anabaptismus, è licentiore vita propediem consecutus, pacem hanc & omnes concordie prædictæ leges iterum dissolveret. Id autem hoc modo contigit. Publicatâ pace Lutherani cives Rotmannum, quem ut hominem de coelo missum venerati sunt, favore novo constituebant primum suæ urbis *Superintendentem*: neque jam aliud ipsi ad Evangelicè vivendum deerat, quàm sola uxor, quæ Lutheranæ vocationis complementum esse solet. Itaque die decimâ nonâ Februarii matrimonio sibi conjunxit relictam viduam Joannis Vigerii, urbis ejusdem Syndici; cui vivente adhuc marito Evangelicum spiritum & amorem infudisse dicitur. Ausus hoc solatio, novationem à se inceptam promovebat acriter: nec minore alacritate vesana plebs funestis ejusdem conatibus obsecundabat. Primum igitur ejus impulsu reformatur Magistratus: ejectisque iis, qui vel probè Catholici, vel certè ad rem Catholicam benè affecti erant, substituuntur homines osiores Cleri, seditionum fabri, novarum doctrinarum asseclæ, tumultuatores indomiti, contumaces, audentissimi. Deinde eadem facilitate persuadet civibus, Eucharistiam non alio ritu ministrandam esse, quàm quo à Christo ministrata est: ideoque abolito naturalis jejunii præcepto, coepit homines communicaturos vespertino tempore vel in templum, vel in ædes privatas convocare, particulas quasdam ex pane similagineo iisdem porrigere, & pateram vino plenam inter se dividendam tradere, nullâ habitâ attentione, utrumne bene poti, an verò ebrii accessissent. Quòd si aliquis ægritudine vel alia de causa impeditus fuerat ab hujusmodi congressu coenâque vespertinâ; huic frustum similaginis istius ad ædes proprias in sua manica adferebat, non sinè risu hominum sapientiorum: à quibus ideo novâ voce, à similis* aut similaginibus derivatâ, passim in urbe nominari coepit *Bernardus similarum portitor*, sordens malæ farinæ nomen. Neque id satis erat nugarum & sordium. His enim principiis positis, etiam paulatim ex prætenso Dei verbo huc insanie devotum est, ut communicaturi non paterentur amplius, panem sacrum sibi à Rotmanno porrigi, sed suis ipsi manibus ex eo decerperent, quantum vellent, ac deinde plenius tractibus è consecrato calice se proluerent. Imò cum Rot-

Rotmannus
Monasterii
fit primus
superintenden-
dens Lutheranus,
& uxorem ducit.
*Kerssenbr.
loc. cit.*

Ejus impulsu, Catholici omnes ejiciuntur à Magistratu.
*Kerssenbr.
loc. cit.*

Ministrat Eucharistiâ in cœtibus vespertinis.
*Kerssenbr.
ibid.*

Quare dictus fuerit stuten Berend.
*Kerssenbr.
ibidem.
Hamelm.
pag. 1190.*

*simila vel similago westphalicè etn stute.

Panem fa-
crum inte-
rit in pati-
nas; vinoq;
superfuso,
dat illum
cochlearib⁹
exedendū.

*Kerssenbr.
in hist.*

Anabapt.

Monast.

Defecit in
errorem
Zwinglii,
& negat
præsentiam
Corporis
Christi in
Euchari-
stia.

*Kerssenbr.
loc. cit.*

mannus inter utramque speciem, simul aut successivè sumptam, nihil interesse duceret: novo convivii spiritualis genere interdum post consecrationem similagines suas intrivit in amplas patinas; vinóque liberali superfuso easdem suis communicantibus apposuit, ut adhibitis cochlearibus totum exederent, ac saturarentur de mensa Domini.

Hæc autem agebat homo nequam, ut paulatim vilescere Sacramento, faciliorem sibi viam aperiret ad excludendam ab eo veram ac realem præsentiam Corporis & Sanguinis Christi. Errorem hunc Zwinglianum jam antè hauserat in urbe Argentina; eumque postmodum instillaverat nonnullis, qui doctrinæ & favori ejus ardentius inhærebant. Ex horum numero Prædicator aliquis Ludgerianus, posteaquam diè vicesimâ septimâ Martii diffregisset repositorium Divinissimi Sacramenti, extractam ex eo hostiam cum ludibrio divisit in tres partes; easdemque sacrilego oris flatu coram pluribus dissipavit, inquiens: *Ecce hic Deus vester!* similiter etiam Bernardus Knipperdollingius, diè nonâ Aprilis per Basilicam Cathedralem transiens, in ea sacrificantem Presbyterum hisce verbis adortus est: *Hæus! tu famelice Sacerdos: nondumne satis Decorum absumpsisti?* Nemo tamen impudentius hac in re locutus est, quàm ipse Rotmannus, istorum sceleratorum signifer. Nam, ut Kleinsorgius & alii perhibent, diè quadam sacramentum hoc ritu judaico fregit, & in terram abiecit, asserens: *Videte! ubi hic est caro et sanguis Christi? Id si esset, utique attolleret se de terra, et rursum se retraheret in altare.* Vah! impudentissimum os, nec absimile illi, quo judæi crucifixores olim vociferati sunt in morte Domini: *si filius Dei est, descendat nunc de cruce!*

Franciscus
Episcopus
Monasterii
solenniter
inaugura-
tur.

*Kerssenbr.
loc. cit.*

Novationi huic Rotmannianæ per breve tempus intervênit solennis inauguratio Francisci Episcopi, qui hoc anno tandem diè quartâ Maji Monasteriensem urbem cum apparatu splendido ingressus est. Venientem excepere cives, longo ordine per plateas dispositi, à porta Ludgeriana usque ad fanum S. Michaëlis. Altero mane novus Princeps, audito solenni sacro, consuetum fidelitatis & obsequii juramentum depoposcit à Senatu & Consulibus, ante propylæum Cathedralis templi congregatis. Quod cum illi more solito præstitissent, magnificis epulis in Episcopali aula excepti sunt; ac vicissim pro diè postera Antistitem suum invitârunt ad refectionem vespertinam, in urbis curia præparandam. Debuisset Princeps in hoc rerum statu ab istius convivii aditu se abstinere: præsertim, quia probè nôrat, in moderno Magistratu Senatores non alios esse, quàm homines audacissimos, osores Cleri, seditiosos, contumaces; qui adhuc recenter viros omnes Catho-

cos

eos è Magistratu ejecerint, & omnium Lutheranorum tumultuum auctores fuerint. At ille non solum epulas in urbis curia præparatas adiit; verum etiam non modicâ noctis parte primariorum civium & matronarum choreas ibidem aspectavit. Nimirum ea tunc erant Episcoporum sensa & mores, ut ferè nullus dolor ex eorum animis facilius evolaret; quàm qui ex naufragio fidei, aut ovium commissarum interitu ac perditione debuisset concipi.

Monasterio discessit Princeps ad alia ejusdem Dioecesis oppida; & interea Rotmannus, novationum suarum progressu tumidus, etiam ad errores Anabaptisticos deflectebat: sive eos didicerit ab Henrico Rullio concionatore Ægidiano (ut aliqui voluerent) sive à Joanne Bockelsonio sartore Leidenſi, qui eodem ferè tempore Monasterium venerat. Ut autem doctrinam hanc sub assumpta sanctitatis larva in hominum plebejorum animos fallaciùs instillaret; coepit hac æstate novos omnino mores induere, levitatem omnem à se rejicere, in incessu gravis esse, in victu sobrius, in vestitu modestus, in communi sermone taciturnus. Non adire ampliùs convivias, non interesse poculis, non frequentare ludos & choreas, non admittere mulierum aut puellarum oscula. In concionibus etiam adhortari suos, ut in operibus misericordiæ sint assidui, ut inimicitias ponant, ut amore se invicem prosequantur, ut veluti fratres & sorores inter se agant, ut exemplo primorum Christianorum omnia sua bona habeant inter se communia; atque ita *peccato mortui et Christo conscripti*, vitam novam planèque spiritualem degant. Quo dicendi vivendique genere cum in hominum simpliciorum animis non parvam suæ sanctitatis opinionem peperisset; meditatum virus tandem effundere, & revelationes à coelesti Patre sibi factas obtrudere coepit, hoc modo loquens: *totum orbem post breve tempus involvendum esse horribili calamitate, quæ à nullo hominum evadenda sit, quàm à solis electis, novique fœderis caractere insignitis. Hunc autem novi fœderis characterem, esse baptisma hominum adultorum: id est, eorum, qui jam credentes mundoque mortui, ad accipiendam S. Spiritus illustrationem se denuo baptizari, undisque salutiferis retingi sinant.* Similia dicebant & annuntiabant alii, è Lutheranis Præconibus Anabaptistæ facti, putà Hermannus Stapreda, Joannes Cloprisius, Godefridus Strahlenius, Dionysius Vinnius, & Henricus Rullius, ex Harlemiensi monacho desertor Ordinis & postea combustus Ultrajecti.

Senatus ex ea doctrina periculosas consecutiones veritus, primum eos amicè monet; ac deinde etiam in urbis curia severissimè præcipit, ut ab odiosis hujusmodi doctrinis in posterum sibi temperent, neque ea de re in suis concionibus ullam ampliùs mentionem

Rotmann⁹ labitur in errores Anabaptisticos: atque ut eos faciliùs in plebem fundat, novam sanctitatem exteriorè induit. Kersienb. in hist. Anabapt. Monast.

Senat⁹ Præconibus Anabaptisticis interdicat Cathedra, monem

vétq; eos ab officio.

Kerssenbr. in hist. ms.

Petit auxilium Episcopi contra Anabaptistas. Kerssenbr. ibid.

Detrectat, in æde Cathedrali ferre concionatorem Catholicū. Kerssenbr. ibid.

Rotmann' factionem Anabaptisticam vehementer augeat, & novos fidei articulos in lucem edit. Kerssenbr. in hist. Anab. Mon.

nem faciant. Quod cum illi protervè contemnerent, & jam ali- quibus civium primariorum pueris baptismum denegassent: no- vo tandem edicto eosdem omnes à sacris officiis amovet; simulque Francisco Episcopo per legatos indicat, urbem suam intestinis dis- fidiis æstuarè, doctrinam Anabaptisticam à Rotmanno & aliis in- troduci, ideoque peti à se, ut malum istud virorum literatorum præsidio quàm primùm tollat. Respondet ille: *mirari se, quòd malorum suorum remedia tam serò flagitent. Tunc illa postulanda fuisse, quando Rotmannum contra sui Principis voluntatem in suis adibus deti- nuère, quando Pastores Catholicos à suis Ecclesiis exclusère, quando sedi- tiosos Concionatores parochiarum suarum cathedris imposuère, iisque o- mnem reformandi novandique licentiam contra antiquas Ecclesiæ consue- tudines permisère. Nihilominus tamen visurum se, ut et nunc presenti malo subveniat: dummodo et ipsi pariter Episcopo suo magis obtemperent; et Patrem Henricum Mumpertium, Ss. Theologia Doctorem Dominica- num, quem ab Ecclesiæ majoris cathedra contra leges pacis hucusque præ- pediverant, ibidem concionari et officio suo perfungi sinerent.* Mirum! quâ perviciâ senatus opposuerit se huic postulato Principis! quidquid literarum ea de re ad senatum daret (dedit autem frequen- tissimas) nullum aliud responsum à senatu obstinato retulit; quàm in æde Cathedrali Mumpertium tolerari à se non posse nec debere, ne illius prædicatione Lutherani cives ad fidem Romano-Catholi- cam revocentur. Prò! quanta excæcatio!

Sed idcirco forsitan Deus permisit hoc, ut nobilissima civitas illa (dum Catholicæ Religionis excidium quæreret) per invalescen- tem Anabaptismum, ejusdemque extinctionem paulò post conse- cutam, ad Ecclesiæ Romanæ gremium reduceretur. Nam interea, dum senatus contra leges pacis Mumpertium recusaret, Rotman- nus factionem Anabaptisticam clanculariis conventionibus vehe- menter auxit; simulque novos doctrinæ hujus articulos excudi fe- cit, quorum præcipui sunt: *Baptismum puerorum esse abominationem coram Deo. Sacramenta, Missas, Chrisma, Oleum sacrum, et similia, à Diabolo et Pontifice velut Anti-Christo inventa esse. Hostiam à Sa- cerdotibus elevari aut circumferri solitam, esse magnum Baal. Diem Sabbathi, et non solis, à Deo institutum, et ex ejus præcepto servandum esse. Christum à MARIA Virgine naturam humanam non assumpsisse. Neminem censeri posse Christianum, nisi qui primùm crediderit, et postea baptizatus fuerit. Magistratui gentium, sive eorum, qui à cætu Ana- baptistico sejuncti sunt, non esse parendum. Omnia bona inter Christia- nos esse communia; et ideo pensiones ab iisdem nec solvi, nec postulari oportere. etc.* Doctrinam hanc maximèque ultimum ejus articu- lum, quantocyus amplexi sunt, non modò pauperes & obærat; ve-

ve-

verum etiam opulentiores aliqui, fucatâ Rotmanni & sociorum sanctitate lusi. Qui, cum omnia bona sua ad novorum Apostolorum pedes pro communi usu detulissent; incredibile dictu est, quanta hominum perditissimorum colluvies è diversis provinciis Monasterium venerit. Huc Westphali, huc Rhenani, huc Hollandi, Geldri, Frisones, & omnium ferè nationum Anabaptistæ profugi, tam ingenti numero confluxere, ut eorum multitudo intra breve tempus toti urbi formidabilis esset.

Anabaptistæ ex omnibus Provinciis Monasterium confluant. *Kerffsenbr. in hist. cit.*

Tum verò Senatus, diuturnam conniventiam suam serò dam-nans, tandem severiora media circumspicere cogitur. Et quia recenter duo novi Prædicantes nimirum Joannes Leningius & Theodorus Fabritius à Philippo Landgravio missi erant; communi decreto statuit, Rotmannum & omnes Præcones Anabaptisticos, unâ cum suis affeclis & sectatoribus ab urbe ejici ac proscribi debere. At frustra jam & nimis serò; cum enim decretum hoc die 5. Novembris publicatum fuit, continuo Lutheranos inter & Anabaptistas tam horrendus in urbe tumultus oritur, ut senatus, posteaquam utraque pars totâ nocte cum gladiis & bombardis contra se invicem in armis constitisset, urbem omnem civili sanguine perfundendam veritus, altero mane cum Anabaptistis pacem facere cogeretur in hunc modum: *Anabaptistæ relinquunt Lutheranis omnes ipsorum Ecclesias, neque publicas conciones habeant. Tolerentur tamen in hac urbe, et cujuslibet libertati permittatur eam fidem amplecti, quam sibi salutique suæ magis profuturam duxerit.* Rebellionem sic pacatâ, Leningius, graviora pericula veritus, non multo post in Hassiam se recepit. Videbat enim, pacem hanc minimè diuturnam fore; neque alio fine ab Anabaptistis initam, quàm ut interea temporis factionem suam novis hominum accessionibus auctiorem redderent. Fabritius autem, homo audax & eloquens, qui depulso Rotmanno Lambertinam Ecclesiam occuparat, non solum in urbe factionibus agitata mansit; verum etiam, invito Præsule, novam Ecclesiæ ordinationem procudere coepit: quam non sinè gravi sua & suorum confusione. Nam eâdem die, quâ novam hanc ordinationem promulgavit (erat autem pridie Kalendas Decembris) à Rotmanno æmulo suo, tam in templo, quàm in cœmeterio, acerbissimè invasus, & innumeris penè contumeliis laceratus est. Studuere quidem Senatores eam Rotmanni maledicentiam intentato exilio plectere. At ille numerum suorum sectatorum brevi tempore jam ita auxerat, ut hujusmodi comminationes ac decreta flocci faceret. Proinde, cum Senatus ei die undecimâ Decembris memoratam exilii poenam indiceret per satellitem; eundem, honorario munere à se donatum, cum ludibrio

Senatus omnes Anabaptistas proscribit ab urbe: sed exorto civili tumultu iterum cogitur eisdem ferre. *Kerffsenbr. ibid.*

Fabritius, Præco Lutheranus, novam Ecclesiæ ordinationem fabricans, multis contumeliis à Rotmanno invaditur. *Kerffsenbr. ibid.*

Senatus Rotmanno indicit exilium: sed ille, suorum auxilio fretus, ridet ejusmodi minas. *Kerffsenbr. in hist. ms.*

brio remisit, inquit : *se Dei et suorum auxilio communitum, non egere Senatorum protectione; atque ideo inanes hujusmodi minas non timere.* Quo audito, protinus Anabaptistarum plurimi ad ejusdem ædes confluxere, unaque voce polliciti sunt, se eidem adversus omnem Senatorum vim usque ad ultimam sanguinis sui guttulam constanter adstituros.

Alia Dio-
cesis Mo-
nasteriensis
oppida, Lu-
theranismū
amplexa,
coërcentur
ab Episco-
po.

Kerfsenbr.
loc. cit.

**Kerfsenbr.*
loc. cit.

Ahlense
oppidum
duos præ-
dicantes
Lutheranos
recipit, per
quos ejici-
untur Pa-
stres Ca-
tholici.

Hamelm.
in hist. Ev.
oppidi Ah-
lensis. pag.
1304. et seq.
**Kerfsenbr.*
loc. cit.

Gerhardus
de Reck
Dominus in
Heëssen, om-
nia Ah-
lensium pe-
cora sub
concione
Lutherana
silenter
abigit.
Hamelm.
loc. cit.

Dum hæc aguntur Monasterii, etiam aliqua è minoribus ejusdem Dioecesis oppidis, putà Warendorpium, Cosfeldia, Dulmania, Beckemium, & Ahlena, Lutherani Evangelii causâ novationem aliquam incepere. Sed, cum infirmi eorum conatus à Francisco Episcopo per se suosque satrapas facillimè repressi fuerint; operæ pretium non est, in earum novationum aliqua nos detinere: præterquam in ea tantum, quæ ex loci istius genio aliisque circumstantiis non parum lepōris habet. Rei seriem sic paucis accipe! Die 2dâ Junii, quæ tunc erat feria 2da *Pentecostes, sollicitaverant Ahlenses, ut exemplo Monasteriensium permittatur sibi Lutheranus *Prædicans*, qui purè doceat verbum Dei. Id cum negatum esset ab Episcopo; nihilominus ex urbe Monasteriensi duos ejusmodi Præcones petunt, instigante Gerhardo Cotio, Ahlensis oppidi Secretario simul & Ludimagistro. Mittuntur ergò insignes duo, Briccius Nordanus bigamiæ commissæ reus, & Joannes Beveranus Franciscani Ordinis Apostata: qui in duas Ecclesias Parochiales per vim intrusi, continuo coeperunt Catholicorum sacra vituperare, Evangelicam libertatem extollere, Sanctorum venerationem velut idololatriam reprehendere, Pastores legitimos ab officio dimovere, ac demum cives eum in modum concitare, ut in utroque templo Divorum statuas*comminuerint, repositorium Augustissimi Sacramenti fregerint, calices diripuerint, suppellectilem sacram profanarint, & ablatis altarium candelabris ædes proprias exornaverint. His peractis, Monasterium rediit Briccius; & Ahlenæ in veteris Ecclesiæ cathedram suo loco reposuit suprâ dictum Gerhardum Cotium, qui jam antè Lutheranis doctrinis Wittenbergæ institutus fuerat. Sed brevi didicit hic novus Præco, quantum periculi sit, in ejusmodi vocatione, per seditionem ac tumultum popularem facta. Etenim Franciscus Episcopus, posteaquam Ahlenses diu frustra ad restitutionem adhortatus esset, rogatu Joannis ab Harman, Capenbergensis Ecclesiæ Canonici & Ahlensis Decani (quem expulerant) negotium illud commendavit Satrapæ suo Gerardo Reckio, Domino in Heëssen; eumque jussit modis omnibus invigilare, ut Ahlenses vi & metu ad obsequium cogat. Nec defuit fortuna votis: Reckius enim, adjuvante Godefrido ab Harman Decani expulsi fratre, non par-

vam

vam equitum peditumque manum tacitissime comparavit: am-
bòque postmodum, in festo S. Matthæi, inter crassiores nebulas
ante oppidum Ahlense veniunt, & sub ipsa concione matutina o-
mne cornutum pecus è pascuis vicinis auferunt.

Id cum oppidani comperissent, dici non potest, quo furore
contra Gerhardum Cotium, velut mutata Religionis authorem
insurrexerint. Ante alios irata femina, cum dolerent sua pascua
lactiferis vaccis & bobus vacua, confestim ad ædes Cotii fremitu
insano currere, flere, gemere, ejulari, interque mille diras eun-
dem cum socio Beverano poscere. Pars etiam tentare januam,
valvas diffringere, scalas apportare, fenestras inscendere, extre-
ma omnia seductoribus comminari. Mille in angustiis tunc erat
uterque *Prædicans*: neque salvis capitibus evasisent, nisi inter hu-
jusmodi fremitus latibulum invenissent. Beveranus enim occu-
luit se sub acervo aridorum fruticum vel ramusculorum; ibique
in diem tertium delitescens, tandem è moenibus beneficio noctis
elapsus est. Cotius autem sub muliebri veste clam erumpens, ab-
scondit se in vicina domo sub acervo straminum: ubi novus mu-
lier per quinque dies in summis angoribus tam diu jacuit, usque
dum sedato plebis tumultu silenter eductus, & Monasterium ave-
ctus fuerit. Sed nec ibi à ludibriis hominum immunis mansit. Quo-
cunque enim per plateas iret; non modò Catholicorum, sed etiam
Anabaptistarum digitis monstrabatur, audiebátque passim de se
dici: *Ecce istum, qui Lutherana predicatione suâ Ahlensem populum
suis vaccis et bobus exuit.* Ità demum Ahlenæ res Catholica postli-
minio restituta est, & Joannes ab Harman Pastoratui ac Decana-
tui suo redditus.

Longè tristius excidium Religio nostra hoc anno passa est in
urbe Huxariensi. Convenerant illuc mense Januario Philippus
Hassia Landgravius, Ernestus Dux Luneburgicus, multique Co-
mites & Barones, composituri lites aliquas inter Jodocum Comi-
tem Hojanum & Franciscum de Halle Ordinis equestris virum.
Aderat Landgravio Lutheranus Prædicans, qui omni mane in e-
jusdem ædibus concionabatur, priusquam Domini congregati
procederent ad examen causæ. Hunc ubi sæpius dicentem au-
divissent gregarii cives; novâ ejus eloquentiâ fascinati, senatum
adeunt, postulántque, ut ejusdem Evangelii præcones aliquos in
urbem advocet. Respondit senatus, *rem istam non esse positam in
sua potestate: formidandum quoque, ne ex eo sequantur magna urbis in-
commoda; ideòque expectandum esse usque ad concilium generale, proxi-
mè indicendum.* At illi nihilominus obstinatè perstant in suis postu-
latis: ac demum auctoritate propriâ in urbem ducunt Joannem

Oppidani
Ahlenses,
maximèq;
feminae,
ambos præ-
dicantes ad
necein pos-
tulant.

Hamelm.
ibid. pag.
1306. &
seq.

Egerrimè
tandem
elabuntur,
oppidumq;
redit ad
religionem
Catholicâ.
Hamelm.
ibid. p. 1308
& seq.

Lutheranis-
mus recipi-
tur Huxa-
riæ, & con-
tra volun-
tatem sena-
tus intro-
ducitur à
Joanne
Winnen-
stadio, apo-
stata Augu-
stiniano.
Chytræus l.
13. Saxon.
Hamelm.
in hist. Ev.
Erbeni in
chron.
Huxar.
Kleinberg.
in hist. msf.

Winnenstedium, ex monasterio S. Joannis prope Halberstadium sacerdotem profugum. Is cum aliquoties concionatus esset in privato loco, seditiosâ audaciâ suâ civium plurimorum animos ita concitavit, ut non modo violenter ipsum intruissent in Ecclesiam parochialem S. Kiliani; verum etiam eâdem pervicaciâ involârint in Ecclesiam Collegiatam S. Petri, eamque præcipuis ornamentis suis turpissimè dispoliârint. Qua de re in veteribus monumentis Ecclesiæ Petrinæ ita legitur: *cum anno 1533 Joannes Winnistadius, Ordinis S. Augustini Canonorum Regularium ex monasterio S. Joannis prope Halberstadium Sacerdos Apostata, Huxaria disseminavit Lutheri dogmata; cives hac peste imbuti, in Ecclesiam S. Petri turmatim irruerunt, everfis unâ die sex altaribus, combustis imaginibus, ablata pretiosissimâ suppellectile, ita ut Canonici tunc temporis damnum illatum computaverint ad octo millia Imperialium. Egerrimè quidem id ferebant, non solum Canonici, sed etiam Senatores. Ast quid agerent contra tumultuatores istos? cum ex una parte Philippus Landgravius pro tuendo civium Lutheranismò staret; & ex altera parte Corbejenfis Princeps imbecillior esset, quàm ut urbem Huxariensem ad obsequium cogeret. Quare tandem anno 1536 Canonici Petri, agente eodem Landgravio, adacti sunt ad foedissimam transactionem, sibi suoque Capitulo maximè exitialem; de qua in prædictis monumentis Ecclesiæ Petrinæ ita legitur: *Mediante Landgravio Hassia, transactio inter Canonicos et cives Lutheranos facta est, quâ agere permissi sunt Canonici, horas Canonicas in choro legere et cantare; Missam verò et aquam benedictam Lutherani excluserunt. Exinde Canonici, ad heresim descedentes, ceperunt curias Canonicales vendere, et ex adibus viginti octo remanserunt quinque tantum, quibus Senatus concessit libertatem.**

*Kleinsorg,
in hist. ms.
ad annum
1533.

Eodem ferè tempore Lutheranismus in Comitatum Tecklenburgensem ingressus est per Mechtildem Hassicam, Philippi Landgravii patruelem. Hæc primam ætatem suam Deo consecraverat in monasterio *Kauffungeni Ordinis S. Benedicti: quod olim à S. Cunegunde conditum, & ab ea post mortem S. Henrici Imperatoris inhabitatum erat. Cum autem Philippus Landgravius Parthenonem hunc everteret; Mechtildem istam, & cum ea pariter Evangelium Lutheranum, tradidit Conrado Comiti Tecklenburgico. Qui ex eo tempore Schmalkaldicum foedus amplexus est; atque, ut Clericorum ac Religiosorum bona ad se raperet, doctrinam Lutheranam in Comitatum suum introduxit.

An-

Annus Christi 1534.

CLEMENTIS VII. Pontificis *II.

PAULI III. Pontificis *I.

CAROLI V. Imperatoris 15. & 16.

HERMANNI II. Administ. Pad. 2. & 3.

*obiit die
25. Sept.
*electus die
12. Octobr.
coronatus
die 3. Nov.
Hariaden^o
Barbarossa,
Turcarum
Architha-
lassus, reg-
num Tune-
tanum oc-
cupat, de-
pulso Rego
Muleasse.

Etropius in
diario ex-
pedit. Tu-
nes.

Surius,
Spondan.
Pal. & alii.
Gravia ma-
la minatur
Hispaniæ
& Italiæ: sed
anno se-
quente Ca-
rolus V. cū
rursus è

regno Tu-
netano eji-
cit, & Mu-
leassem re-
stituit fa-
ventissimis
conditio-
nibus.

Etropius
loc. cit.

Spond. ad
hunc ann.

Surius in
comment.
rer. gest.

Palat. in
Aq. Austr.

*anno 1535
Joannes

Bockelso-
ni^o (aliis

OC anno Hariadenus Barbarossa, Solimanni Turcarum Imperatoris Archithalassus, Italici maris oram cum triginta biremibus & sexaginta triremibus infestare cœpit: expilatisque aliquot oppidis, è quibus multi in servitutem abducti sunt, ejusmodi terrorem iniecit Italis, ut etiam in urbe Roma ac Neapoli trepidatum fuerit. Indè rursus incredibili celeritate vela vertit in litus Africæ: ibique Muleassem Tuneti Regem, ad arma penitus imparatum, repentinâ invasione de throno movit, universo ipsius regno in potestatem Solimanni tradito. Neque satis id erat homini victoriis tumido. Mox enim pro arroganti genio suo majorem aliam apparabat classem, cum qua iterum fines Christianorum aggredi, eosdémque penitus obterere vel debellare posset. Id cū audisset Imperator (qui tunc agebat in Hispania) viderétque simul, quot & quanta pericula sibi suisque terris imminere queant ex istis Barbarossæ motionibus: continuò cœpit adornare classem numerosissimam septingentarum (ut ajunt) navium, putà Melitenium, Genuensium, Papalium, Lusitanarum, & Hispanicarum. Cum his in Africam anno *sequente navigans, Barbarossam è regno Tunetano eadem facilitate, quâ illud occupaverat, rursus ejecit. Ac deinde Muleassem in thronum regni sui reposuit sub faventissimis conditionibus, quarum præcipuæ sunt: *ut arcem Guletanam, cum agris per duo millia circumfusus, in Caroli Imperatoris et suorum Successorum potestatem perpetuò transferat. Ut Christianis permittat, in regno Tunetano degere, negotiari, domicilium figere, et, ubi suas ades ac possessiones habituri sunt, etiam Ecclesias vel cœnobias fructuere. Ut in omnibus Tunetani regni provinciis Christiani omnes, in captivitate vel servitute constituti, cujuscunque sexûs, ætatis, vel nationis fuerint, libertati suæ restituantur, etiam addito viatico, si cui forsan hoc opus fuerit etc.*

Novum aliud hoc anno regnum in urbe Monasteriensi erexerunt Anabaptistæ, elevato in regni solum Joanne Bockelsonio factore Leydeni, quem vulgò nominant: *Johan van Leyden*. Is, cū esset ingenio satis vivo, scripturamque sacram occasione novarum hæresum studiosè pervolvisset; præcedente anno lautio-

Johan van Leyden) al-
 terâ vice
 Monasteriū
 redit cum
 Joanne
 Matthiso-
 nio Ana-
 baptistarū
 duce.
Kerssenbr.
in hist.
Anabapt.
Monast.
ad hunc
annum.
 Simulant se
 esse duos
 Prophetas
 à Deo mis-
 sos.
Kerssenbr.
ibidem.

ris fortunæ desiderio Monasterium venerat, ut Rotmanni famo-
 sissimam doctrinam attentius pervideret. Cum eo collocutus,
 ipsiusque sensa de puerorum baptismo percontatus, post unum al-
 terumve mensem revolavit in Hollandiam: ubi plura conferens
 cum Joanne Matthisonio, præcipuo Anabaptistarum duce, non
 modò sacrilegis undis se retingi fecit; sed etiam sectæ istius fun-
 damenta tam exactè combibit, ut brevi inter primarios Anabap-
 tistarum Doctores reputatus fuerit. Primùm igitur de augendo
 suorum numero sollicitus, Amstelodamum, Roterodamum, Alc-
 mariam, & alias Hollandiæ urbes cursim peragravit, & ubique
 multos pestilenti huic Anabaptistarum coetui adscripsit. Indè sub
 initium hujus anni, die decimâ tertiâ Januarii, unâ cum Joanne
 Matthisonio Monasterium rediit: ubi hi duo novi Prophetæ (quo-
 rum alter Elias, & alter Enoch videri voluit) incredibili suorum
 plausu excepti, & apud Knipperdollingium in hospitio collocati
 sunt. Uterque peregrino & insueto habitu amictus erat: uterque,
 ut plebem falleret, singularem fucatamque sanctitatem in gestu
 & moribus præferebat: uterque spiritu Prophetico vaticinabatur,
 novum inibi Sionis regnum propediem erigendum esse, deletis om-
 nibus doctrinæ suæ non adhærentibus. Id autem ut efficerent,
 primò per comminationes ac tumultus intestinos Magistratum a-
 degerunt, ut permetteret cuilibet, non solum credere; sed etiam
 docere, prout in conscientia sua docendum vel credendum duce-
 ret. Deinde Henricus Rullius, velut entusiasmo correptus, die
 octavâ Februarii per plateas urbis cursitabat, horrendis clamori-
 bus insonans: *pœnitentiam agite, qui nondum rebaptizati estis! ne-
 ultionem Patris provocetis in capita vestra. Pœnitentiam agite! adest
 enim dies Domini: dies, quâ Dominus purgabit arcam suam, ac delebit
 impios de domo sua.* Idem faciebat post ipsum Bernardus Knipper-
 dollingius, & Joannes de Leyden, dictus aliàs Bockelsonius: quo-
 rum uterque nudo capite, oculisque in coelum fixis, attonitam
 urbem oberrabat. His autem clamore nimio cursuque delassatis,
 iterum succedebant plures alii, non solum viri; sed etiam feminae,
 Baccharum aut Mænadam instar in omnes plateas fusæ: quorum
 alii addebant, Regem Sionis è coelo descensurum ad erigendam Je-
 rusalem novam: alii fingeant, coelestem Patrem à se videri in nu-
 bibus coruscantem: alii denique mentiebantur à se conspici mul-
 tas Angelorum centurias, qui Catholicis & Lutheranis miniten-
 tur extrema omnia. Hoc autem insaniendi genere (quod iisdem
 à Rotmanno infusum referunt per potionem aliquam, è lagena
 lignea* propinatam) cives adeò conterriti sunt, ut eorum non
 pauci, deserto Luthero, ad Anabaptistarum partes accesserint, unâ
 cum Tilbeckio Consule, & tota ejus familia.

Tum

Magistratū
 urbicū
 per tumultus
 intesti-
 nos adi-
 gunt ad
 permitten-
 dam omnē
 libertatem
 credendi
 vel docen-
 di.

Kerssenbr.
ibid.

Multi cives
 horrendis
 Anabaptis-
 tarum cla-
 moribus
 territi, ad
 eorum ses-
 sam acce-
 dunt.

Kerssenbr.
ibid.

*Hamelm.
 in hist. Ev.
 Mon. pag.
 1206.

Kerssenbr.
 loc. cit.

Tum verò Cathedralium Canoniorum plures, & cum iis plerique boni viri, non sinè lacrymis ab urbe recesserunt. Anabaptistæ autem horum abitu gavisi, continuò vocârunt ad se alios doctrinarum suarum asseclas, in vicinis urbibus occultatos; miseruntque illis hujusmodi literas, à Bernardo* Rotmanno scriptas: *Monasterium à Deo Patre jam ablegatos esse duos Prophetas, insigni pietate ac vita sanctimoniâ praditos, qui Dei verbum singulari suavitate doceant sinè ulla admixtione legum humanarum. Proinde, si salutis sue consultum velint, cum uxoribus liberisque suis quàm primum veniant ad se, et instaurari secum faciant novam Jerusalem; in qua præter thesauros cælicos etiam satis opum terrestrium reperturi sint.* Nec multò post, nimirum die vicesimâ primâ Februarii, etiam in Hollandiam Frisiam, totumque Belgium emissus est Henricus Rullius, ut ab omnibus Anabaptistarum ducibus pro instauranda nova Hierosolyma novas hominum suppetias peteret. In quo tamen legationis officio perquam infelix fuit, utpote non procul ab urbe Ultrajectina captus, & funestis* ignibus concrematus. Ità Rullii legatio non sinè magno suorum dolore incassum cecidit. Ex aliis verò locis, quò Rotmanni literæ pervenerunt, nimirum Cosfeldiâ, Warendorpio, Schoppingâ, pluribusque oppidis vicinioribus, tanta plebejorum hominum civiumque multitudo Monasterium allapsa est, ut intrâ dies paucos Anabaptistarum numerus Lutheranos Catholicosque reliquos longissimè superaret. Itaque jam ad plenum urbis imperium aspirantes, primum die vicesimâ quartâ Februarii novos Consules elegerunt Bernardum Knipperdolling, & Gerhardum Kibbenbroick, Anabaptisticæ doctrinæ fautores pessimos: quorum præsidio statim omnia sacra, & quidquid in templis ac bibliothecis, vel antiquitate rarum, vel artificio celebre, vel cultu & religione venerandum, reperiri potuit; confectum, ablatum, exustum, vel alio modo pessundatum est. Tri-duo post, nimirum die 27. Februarii, jubentur Anabaptistæ omnes bene obarmati in forum urbis convenire, ut istic audiant, quid Pater velit de illis fieri, qui nondum rebaptizati fuerint. Ibi Matthisonius Propheta, postquam iterum urbe totâ poenitentiam inclamasset, in medio armatorum hominum se prono corpore in terram projicit; totâque multitudine simul humi procumbente, post breve spatium velut è quadam extasi ad se reversus: *Hoc est, inquit, mandatum Patris, ut omnes impii, nâ quantocyus retingi velint, ejiciantur ex hac urbe, ne Dei populus contaminetur eorundem commercio et cohabitatione. Quare agite ô socii mei! ostendite vos esse viros, et expellite filios Esau.* Locus enim hic et civitas sancta debetur filiis Jacob verisque Israëlitis. His auditis, continuò sese fundunt per totam urbem:

Anabaptistæ plura suorum sectariorum auxilia in urbem advocant.

*Kerssenbr. in hist. Anabapt. Monast. ad hunc ann.

*Kerssenbr. ibid.

Crescente suorum numero, novum è suis Magistratum eligunt. Kerssenbr. loc. cit. Haraus in ann. Brab. ad hunc annu pag. 595.

Omnes doctrinæ suæ non adherentes, ab urbe pellunt, dicente Matthisonio Propheta, hoc esse mandatum Patris. Kerssenbr. ad hunc annum.

Hamelm. in Hist. Evang. Monast. p. 1216 & seq. urbem: & horrendis vociferationibus homines omnes Anabaptistum recusantes, viros ac mulieres, juvenes ac senes, Ecclesiasticos & seculares, è suis domibus ejiciunt & urbe extrudunt, non permittentes, ab iisdem vel unum obolum efferri secum pro victu necessario; uti refert Kerffenbrochius, testis oculatus, & unà simul cum aliis ab urbe pulsus. Factum hoc, tametsi barbarum & prorsus inhumanum esset, inter suæ gentis miracula adscriptum voluit Rotmannus, dum in epistola invitatoria ad Henricum Schlachtschapium & alios Anabaptistarum Præsides, in Hollandia commorantes, hoc modo * scripsit: *Bernardus JESU CHRISTI in Ecclesia sua, quæ est Monasterii, Minister, Henrico Schlachtschapio fratri suo. Gratia Domini in fortitudine spiritûs tecum et cum omnibus fidelibus. Tanta et tam magna Dei mirabilia sunt hîc, mi frater, ut, si haberem centum linguas, ea tamen exprimere non possem. Dominus magnificè operatus est nobiscum. Liberavit enim nos de manibus inimicorum nostrorum: et non solum liberavit nos; sed etiam ejecit inimicos nostros, qui ab urbe turmatim diffluunt, percussî timore, nescio quo? Dominus testificatus est nobis per suos Prophetas, fore, ut in hac civitate congregentur Sancti Dei: et ideo jusserunt me tibi scribere, ut tuo ductu huc ocyûs properent fratres omnes; et, quæ in promptu habent, videlicet pecuniam, aurum, et argentum secum afferant. Videte diligenter, ut spiritum Dei sequamini, et valete in Domino.*

Rotmann' ejectionem hanc refert inter miracula suæ sectæ.

**Kerfsenb. in hist. Anab. Mon. ad hunc annum.*

Franciscus Episcopus inchoat obsidionem urbis, cui è Paderbornensib' intertuerè generosissimi duces, Joannes de Bûren, & Hermann' de Mengersen.

**Hamelm. in hist. Ev. Mon. pag. 1220. & Chron. Osabr. mss. item Kerfsenb. variis in locis.*

Knipperdollingius Consul civis obsessos animar, & iisdem promittit auxilium Patris.

**Kerfsenb. in hist. Anabapt. Monast. ad hunc annu.*

Eodem ferè tempore Franciscus Episcopus jam accinxerat se ad inchoandam urbis obsidionem, habebatque in exercitu suo Saxones, Clivenfes, Geldros, Colonienfes, Juliacenfes, & alios Principum diversorum populos: quibus è Dioecesi Paderbornensi accedebant generosissimi duces, Joannes Dynasta in Bûren, & Hermann' de Mengersen, cum aliquot centuriis & potissima parte Nobilitatis nostræ. Cum his pridie Kalendas Martii circa vespèrum propiùs ad urbem accessum est; eadèmq; nocte in parandis fossis & aggeribus ità laboratum, ut altero mane septena Principum foederatorum castra ante urbem starent. Quo intellecto, Knipperdollingius Consul oppidanos omnes, hoc eventu non parùm territos, convocari jussit: longâque oratione eos non solum excitavit ad agendum fortiter; sed etiam adpromisit, Patrem cœlestem pro iis veluti charissimis filiis pugnaturum esse, neque ullatenus permissurum, ut hæc sancta civitas in manus inimicorum suorum veniat, modò & ipsi vicissim probent se viros esse, neque rem suam desidiâ vel torpore negligant. Ad hæc verba, tanquam ex tripode fusa, novos animos resumunt incolæ, distribuunt se in centurias & manipulos, eligunt militiæ præfectos & centuriones, disponunt nocturnas diurnasque vigiliâs. Ac, ne quid hominum*

minum in obsidione longa necessariorum desit; ad alios Anabaptistas, per Hollandiam Frisiâque sparsos, clanculario latore mittunt hæc novas monitorias: *Charissimi fratres et sorores: Certiores vos facimus, à Deo nobis patrefactum et injunctum esse, ut singuli vestrum sese comparent ad profectiorem versum novam electamque à Deo Jerusalem. Tumultus enim horribilis imminet universo terrarum orbi, de qua locutus est Jeremias c. 51. fugiat à Babylone, qui animam suam salvam cupit. Plura non dico; sed Dei nomine precipio, ut obediatis, et opportunitatem tempus elabi non patiamini. -- Nullâ re vos onerate, præterquam auro, argento, panno linco, veste unâ, et commensu, quo per exitum tempus egebitis in itinere. Curate autem, ut vicesimâ quartâ Martii circa meridiem, et neque prius vel posteriùs, conveniatis prope Hassletum in Transisalaniam. Si qui sint, qui venire neglexerint; ab eorum sanguine innocens esse volo. Emmanuel.* Vulgatis hujusmodi literis, Mönnikendami in Hollandia septentrionali convenerunt unâ die plus quam triginta naves onerariæ, plenæ hominibus, Hassletum per mare Austrium profecturis. Eratque tanta illorum cæcitas, ut etiam, quo tenderent, aut ubi hæc nova Jerusalem esset, nemo ipsorum sciret præter solos navium singularum Præsides: quippe qui postea confessi sunt, se Hassletum inter & Zwollam fuisse exscensuros, indeque à Prophetarum aliquo armatâ manu Monasterium deducendos. At brevi didicerunt vesani homines, quàm fluxa & infirma sit Monasteriensium Prophetarum fides! etenim Transisalani, posteaquam variis è locis de eorum adventu præmoniti essent, vicesimâ tertiâ Martii contra novos advenas cum ingenti armatorum turba profecti sunt; eosque jam in litus expositos, & adhuc inermes, facili negotio in suam potestatem accepere. Inventa in eorum navibus magna auri & argenticopia, apparatus belli multus, tympana quatuor, signa militaria quatuor, pulveris tormentarii plura vascula, lancearum, gladiorum, & sclopetorum aliquot millia. Nautæ postmodum, quod ignorârint, qua de causa conducti fuerint, cum suis navibus dimissi: Anabaptistarum Præsides, utpote rerum gerendarum conscii, variè torti, ac demum capite plexi: de reliqua multitudine populi, quæ teste Kerffenbrochio ad sedecim millia creditur ascendisse, rescriptum est à Maria gubernatrice Belgii, omnes illos, qui nefariam sectam ejurare nollent, gladio trucidandos; qui vero eam ejurarent, & ad meliorem frugem reverti vellent, ad sua domicilia rebus omnibus ablatis remittendos esse.

Pergebant nihilominus in suis nugacissimis vaticiniis Monasterienses Prophetæ; maximèque Matthisonius, ex Harmeleni pistore Propheta factus. Jubebat is ex voluntate Patris (utî asser-

bat)

Mittuntur
novæ literæ
mandato-
riæ ad alios
Anabapti-
stas aliarum
urbium ac
locorum.
Kerffenb.
loc. cit.

Hæc in
ann. brab.
ad hunc
annum à
pag. 593.

Multa Ana-
baptistarum
millia, Mo-
nasterium
cogitantia,
detinentur
& capiun-
tur à Trans-
isalanis.
Hæc in
ann. Brab.
Kerffenb.
loc. cit.
ad hunc
annum.

Matthiso-
nius Pro-
pheta jubet
omnia ci-
vium bona

ac thesau-
ros conve-
hi iisdemq;
distribu-
dis præfici-
septem
Diaconos.

Kerßenb.
in hist. ms.

Hamelm.
in hist. Ev.
pag. 1221.

Rupertum
Ruscherū,
sibi contra-
dicentem,
condemnat
& contru-
cidat.

Kerßenb. in
hist. Anab.

Monast. ad
hunc annū.

Occiditur,
dum prodigiosè
vult hostes de-
pellere ab
urbis ob-
sione.

Kerßenb.
loc. cit.

Hamelm.
in hist. Ev.
Monast.

Joannes
Leyden-
sis novo men-
dacio ex-
tollit se in

bat) in ædes à se designatas comportari omnia civium ejectorum bona. Horum distributioni, ex eodem instinctu commentitio, præficiebat septem Diaconos; eosque, suo modo ordinandos, mittebat ad Julium Frisium, quem foedissimæ gentis Episcopum in hac urbe constituerat. Id cum ei feliciter evenisset; etiam non multò post in urbe tota sub poena gravissima præcepit, ut incolarum quilibet omne aurum & argentum, omnes annulos, inares, torques, crateres, & quidquid ei nummorum esset, in usum communem adferat: sic enim fieri oportere inter veros Christianos, apud quos omnia ex mandato Patris debeant esse communia. Durissimum id erat opulentioribus. Et tamen eorum nemo vel minimum audebat mutire contrà, quoniam terrebat omnes exemplum tragicum Ruperti Ruscheri, qui de similibus Matthisonii nugis ante dies non paucos dixerat: *Quid homo iste, recenter è pistrino veniens, tam repente se Prophetam jactitat? stercorem ego hunc Prophetam esse arbitror, quem oracula sua jam sæpius sefellerunt.* Quæ verba, cum ad aures Matthisonii perlata sunt, jussit illico vinciri hominem, convocatâque populi multitudine: *Eccc! ait, vir iste ausus est insurgere in Prophetam Domini, statuenda hîc pœna est: erahunc annū, dicandus est ex numero filiorum Israhel. Scriptum est enim: justitia et iudicium in domo ejus.* Paulòque post, adstipulante Symprophetâ suo Joanne Leydensi, Rupertum frustra supplicantem ante suos pedes hastili per ventrem intruso confoderat; &, quod reliquum vitæ adhuc supererat, sclopeto manuario in caput explosò crudeliter exturbaverat. Eo rerum successu, Propheta stultus in tantam animi cæcitatem incidit, ut, quidquid ei Dæmon suggerebat, sibi à Deo Patre inspiratum esse crederet. Novo igitur Enthusiasmo percitus, octiduo circiter ante pascha per urbem prædicat, se Patris æterni monitu ante urbem abiturum, cumque paucis commilitonibus profligaturum esse inimicos omnes, qui urbem obsiderent. Simul etiam bipenni raptâ, egreditur portâ Ludgerianâ; multisque civibus è superiore vallo inspectantibus, audacissimè in hostem vadit: sed infausto ac funesto rei exitu. Obfidentes enim continuò è castris in ipsum ruere, pugnare, persequi, circumcingere, frustra que in auxilio Patris confidentem non modò sternere; sed etiam suis gladiis minutatim concidere. Tum verò dubitare plurimi de suorum Prophetarum veracitate; imò & tacitè iisdem applicare illud Ezechielis c. 13. *Va Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident!* Quod ubi animadvertit Joannes Bockelsonius (vulgò dictus Joannes Leydenensis) convocatâ plebis multitudine, desinite, inquit, feralem hujus Prophetæ casum demirari! Nam etsi Deus jusserit eum hoc modo vincere; voluit

voluit tamen, ut hac in re non quæreret gloriam suam, sed solius Dei: neque ut statim caco modo in hostem rueret, sed ut prius exemplo Judith universum populum excitaret ad pœnitentiam, jejunium, et orationem. Id autem cùm neglexerit, mirum non est, quod à Patre derelictus, et ab hostibus interemptus fuerit. Ego certè hunc ejus casum jam ante octiduum à Deo didici, quando ante somnum adhuc paululùm meditabar in lege Domini. Tunc enim in visu mihi exhibitus est Matthisonius, militari gladio transfossus. Cùmque supra modum terrerer eo viso, responsum est mihi calitus: ne metuas, vir Dei! sed vocationi tuæ diligenter insiste: non enim tua, sed Matthisonii vita iusto Dei judicio petitur. Ego autem cucurri statim ad Knipperdollingium hospitem meum, eique visionem hanc aperui, ut, ubi id fieret, haberem testem rei visæ et veritatis. Quo tam insigni mendacio, rursus populus conquievit; recepitque pro uno Propheta mendace, alium æquè mendacem, nimirum pro Matthisonio Bockelsonium, pro Pistore Sartorem, pro Harlemensi Leydensem, pro Batavo Batavum.

Exinde jam apertiùs ad Regni solium grassari nifus est Bockelsonius, ideòque primùm abrogare Magistratum urbicum. Quod, ut faciliùs ac sinè turbis fieret; paulò post nocturno tempore nudus per urbem cursitat, horribili voce clamans: *Viri Israelitæ, qui sanctam hanc urbem incolitis, timete Patrem! Propè est, ut veniat Rex Sion cum multis Angelorum millibus, et voluntatem suam vobis aperiat.* Ab his clamoribus domum rediens, rogatusque ab accurrentibus, quid rei sit, aut quidnam sibi velint clamores isti? repente se mutum simulat, postulatòque pugillari scripsit: *sibi os et linguam à celesti Patre constrictam esse usque in diem tertium: tunc autem resoluta oris vinculo dicturum se coram omni populo, quid Pater velit.* Congregatur ergo populus in illum diem; & Bockelsonius in medium procedens inquit, velle Patrem, ex populo suo tolli potestatem senatoriam, ejusdémque loco nominari duodecim Judices, veluti seniores populi Israelitici: penes quos imperii potestas & omne judicium sit, cum jure gladii in vitam & mortem. Quæ nova regiminis forma cùm à Rotmanno è suggestu sacro summopere dilaudata esset; Bockelsonius prælegit publicè istorum Seniorum, Judicumque nomina, sibi, ut assererat à Deo tradita: singulisque ad se vocatis gladium evaginatum tradidit hîsce verbis: *Accipe jus gladii, tibi à Deo Patre per me commissum, eoque utere juxta mandatum Dei.* Superest adhuc exemplum epistolæ, ab iisdem Senioribus conscriptæ, cujus finis est: *scripta sunt hæc Monasterii in civitate Dei Altissimi, anno post Christum natum 1534, octavâ die Aprilis. Seniores, totâque communitas et consociatio Christi, Monasterii congregata.*

Interea urbis obsidio jam eò promota erat, ut proximè tentan-

B b

da

locum occisi Matthisonii.
Kerfsenbr. in hist.
Anabapt. Monast.
Ex conficto mandato Patris abrogat senatû, & loco ejus constituit duodecim judices novi Israël.
Kerfsenbr. ad hæc annum.
Hamelm. in hist. Ev. Mon. pag. 1229.

Tentatur
urbis ex-
pugnatio;
sed eventu
improspero
ex culpa
militum
Geldrico-
rum.

Kerßenb.
in hist.
Anabapt.
Hamelm.
in Hist. E.
vang. Mo-
nast.

Mulier Fri-
sica, mœ-
nibus emiss-
a, necem
parat Fran-
cisco Epi-
scopo; sed
ab alio pro-
ditur, &
capite mul-
tatur.

Kerßenbr.
ad hunc
annum.

da esset ejusdem expugnatio. Muri igitur & propugnacula gra-
vioribus tormentis verberari cœpta; & assultus generalis consti-
tutus in feriam tertiam Pentecostes, quæ tunc erat vicesima sexta
Maji. Sed eventum prosperum fefellere Geldri, quorum statio
fuerat haud procul à porta judefeldica. Hi enim, postea-
quam die præcedenti liberaliore potu se proluerant; sole in occa-
sum declinante, crapulâque nondum edormitâ, invasionem cras
futuram cæco impetu anteverterunt: ideoque & alii, eorum cla-
moribus territi, improvise in hostem ruere, & periclitantibus o-
pem ferre coacti sunt. Quanquam eventu admodum infelici.
Cum enim hæc aggressio tota solum tumultuariè, & sinè lege, si-
nè ordine, sinè certo rerum necessariarum apparatu fieret; etiam
temerarii invasores ab hoc assultu nihil aliud, quàm ingentem suo-
rum cladem & cruenta capita retulere. Tum verò Anabaptistæ,
hoc rerum successu hilares, non modò protinus reparârunt mœ-
nia, ab ictibus tormentorum lacera; sed etiam alias atque alias
invenere fraudes, quibus & obsidentium castra fatigarent, & Fran-
ciscum Episcopum à continuandæ obsidionis consilio dimoverent.
Has inter fraus nulla periculosior, quàm quâ ipsius Episcopi vi-
ta petebatur à muliere Frisica, cui nomen Hilla. Hæc, ubi au-
diêrat, qualiter olim Holofernes à Juditha muliere ante urbem Be-
thuliam interemptus fuerit; eodem spiritu se impulsam rata, Boc-
kelfonium & Knipperdollingium adiit, ut consilia sua cum iis con-
ferat. Ab his in proposito suo confirmata, pulcherrimè se totam
comit: atque ut haberet, quod offerret adeundo Principi, parvo
simul fasciculo includit rarum opus muliebre, nempe indusium è
lino subtilissimo; sed imbutum simul veneno pessimo, ad ejus ne-
cem præparato. Urbem dein egreditur die decimâ sextâ Junii,
statimque à militibus deprehensa Telgetum ducitur; ubi à Theo-
dorico Merveldio, satrapâ Wolbecensi, Præfulis accessum postu-
lat mendaci hoc alloquio: *se hand itâ pridem cum viro suo religionis
causâ Monasterium advenisse; nunc autem visis Anabaptistarum erro-
ribus ab eorum cœtu retrocedere. Maritum suum propediem secuturum,
petiisseque, ut ipsa præcat; et ante pedes Antistitis demissè provoluta, sibi
vita gratiam exoret. Eum esse è præcipuis Proceribus urbis, audire ac
nosse arcana omnia, neque dubium fore, quin is optima potiunda urbis
consilia queat suggerere.* Perditissima tunc fuisset Episcopi vita; nisi
prius, quàm hæc mulier ad ejus colloquium admitteretur, civis
aliquis perhonestus, nomine Hermannus Ramers, ex urbe clan-
culum elapsus, dolosamque mulierem insecutus esset. Captus hic
à militibus, & ad supremos belli præsides deductus, confestim a-
perit: *se venire ad salvandam vitam Francisci Principis. Periclitari
eam*

eam à muliere, ante biduum ex urbe missa. Munus, quod ipsa velit offerre Principi, exitiale esse et morte plenum. Quo audito civis ille celerrimè Telgetum ducitur, examen causæ instituitur, ferale crimen detegitur, Hermannii fidelitas laudatur, dolosæque mulier Bevergernam vecta, amputato priùs capite, in rotam agitur, sinè omni prævio poenitentiae Christianæ signo.

Videbat hinc iterum Bockelsonius, quàm falso agantur spiritu, qui Anabaptisticis inspirationibus se abduci sinunt. Et tamen homo nequam non solum in incepto perstitit; sed etiam haud multò post ad priora scelera sua Polygamiam adicere coepit. Id autem hoc modo factum. Miles aliquis, è castris Episcopalibus ad Knipperdollingium profugus, viderat Bockelsonium Propheetam nocturno tempore de lecto surgere, & ad stratum famulae clanculum se conferre. Miratus illud fieri ab homine tam sancto & conjugato, nonnullis aliis facinus tam foedum detegit. Quod ubi subodoratus est Bockelsonius; famæ suæ naufragium veritus, Rotmannum & alios Prædicantes in commune concilium vocat, & ab iis percontatur, quid ipsi iudicent de Polygamia? an ea populo huic sancto permittenda sit, nec ne? Affirmant illi, eodem luxuriæ spiritu incitati: allegant exemplum Davidis, Abrahami, & aliorum Patrum testamenti veteris: jubent, urgente Bockelsonio, doctrinam hanc toto triduo è suggestu sacro in Ecclesiis explicari. Dubius exinde motus in urbe nascitur. Peregrini & advenæ doctrinam approbant: civium verò multi eam detestantur ac rejiciunt. Horum ducenti, cum ad ejiciendam hujusmodi pestem constituissent, urbem ab istis novatoribus oppressam Episcopo suo tradere; octiduo post nocturno tempore ad arma convolant, præcipuos Polygamiae suasores impetunt, Bockelsonium, Knipperdollingium, Rotmannū, Vinnium, Kloprisiū, Schlachscapiū, & alios ejusdem furfuris Præcones capiunt, eosdémque improvisis vinculis constrictos in carcerem detrudunt. His peractis oportuisset eos protinus in aliquam urbis portam irruere, januas aperire, obsidentium partem intromittere, captivosque suprà dictos eorum potestati tradere. Sed quia ab iis, nescio quâ animi cæcitate, neglectum fuit; ab adversæ partis multitudine tandem superati, nihil aliud ab his ausis retulère, quàm acerba ludibria, captivitatem, carceres, mortemque immanissimam. Certè viginti quinque ex illis postridie in campo Dominico ad tiliam alligati, & novorum Polygamorum telis barbarè trajecti sunt. Alii sexaginta sex gladio perire jussi, in quorum refecandis capitibus egregiè per plures dies exercuerunt se Bockelsonius & Knipperdolling. Ceteri post innumera convicia, carceres, ac dira ver-

Joannes
Leydenfis,
in adulte-
rio depre-
hensus, in-
troducitur
Polygamiam.
*Kerssenbr.
loc. cit.
Hamelm.
& alii.*

Multi civiū
doctrinam
illam dete-
stati, stu-
dent urbem
Episcopo
tradere: sed
quia portas
non ape-
ruerant, ab
aliis vin-
cuntur, &
crudelissi-
mè nocan-
tur.
*Kerssenbr.
ibid.
Hamelm. &
pag. 1234.*

bera, tandem dimissi ac vitæ gratiâ donati sunt. Ità Bockelsonius, jam ab omni metu liber, brevi tempore trium feminarum fit maritus, æmulantur id ipsum alii, rejicitur pudor, exuitur verecundia, ac demum per verba illa turpissima: *spiritus meus appetit carnem tuam*, tam bruto modo in venerem ruitur; ut, quæ ab istis peccoribus gesta sunt, silentio magis præterire juvet, quàm castis auribus explicare.

Abrogatur
iterum po-
testas duo-
decim judi-
cum & se-
niorum po-
puli.

Dufent-
schürus,
Propheta
novus, Jo-
annem Ley-
densem
creat & un-
git Regem.
*Kerssenb.
in hist. A-
nab. Mon.
Hamelm.
& alii.*

At inter hæc omnia nihil magis ridiculum, quàm quâ ratione Leydenfis ille sartor Bockelsonius, amotâ rursus duodecim seniorum sive judicum potestate, in thronum regni se extulerit. Affectârat hoc pridem vir nequissimus, ac tandem effecit per Joannem Dufentschürum, quem in fine Julii ex Warendorpiensi aurifabro Prophetam renuntiaverat. Is, cùm universam populi multitudinem in forum urbis convocâset, ut audirent verbum Domini, quod ad se factum esse mentiebatur; superiore loco stans: *Audi*, inquiebat, *Israël! Hæc dicit Dominus Deus tuus: Elegi mihi Regem de medio tuâ, Joannem Bockelsonium Leydensem, virum sanctum et Prophetam: ipse occupabit sceptrum et sedem David Patris sui, et dominabitur universo terrarum orbi.* Quo dicto à duodecim senioribus nuperrimè constitutis repoposcit gladium, eumque Leydensi porrigens: *accipe*, inquiebat, *gladium justitiæ, et cum eo potestatem super omnes populos terræ!* Deinde caput ejus oleo perfudit, inquiens: *Ego ex imperio Patris inungo te, et pronuntio Regem novæ Sionis, ac totius populi Dei.* Ad quæ verba novus Rex profundissimè in terram provolutus: *O mi Pater!* exclamabat, *Ego servus tuus, cùm nec ingenio me, nec sapientiâ tali instructum videam, quæ sufferendis Regni oneribus parem se inveniatur, ad tuam immensam bonitatem supplex confugio.* Da mihi ergo, O Pater, *sedium tuarum assidricem sapientiâ!* Mitte illam de cælis sanctis tuis, ut mecum sit, et sciam, quid acceptum sit coram te! Mox iterum de terra surgens, & ad populum conversus, ait: *Fratres charissimi! Deus, qui Davidem ex humili loco ad Regni solium vocavit per Prophetam Samuel, etiam hodie vocavit me per Prophetam Dufentschürum. Ego quidem ex revelatione Patris id pridem sci vi: nolui tamen per memetipsum id vobis aperire, sed alterius Prophetæ vaticinium expectare, ne viderer inter vos dignitatem Regiam affectâsse.* Post hæc fanaticus Rex, qui hucusque hospitatus fuerat in domo Knipperdollingii, pro palatio delegit sibi curiam Domini Melchioris de Büren, Cathedralis Ecclesiæ Cellerarii pridem expulsi. Disponuntur etiam ab eo functiones palatinæ cum Regalis aulæ ministerio: Vicarius Regis constituitur Knipperdollingius, Orator Regis Rotmannus, Magister aulæ Tilbeckius, Cancellarius Henricus Krechtingius, Consilarii intimi Bernardus Krechtingius

Novi Regis
aula, Pro-
ceres, &
gynæceum.
*Auctores
eadem.*

tingius & alii tres. His additi ephebi, cubicularii, ciborum prægustatores, pocillatores, & quidquid ministrorum ad aulam Regiam desiderari potest. Neque minor majestas erat Regi in decorare cultuque corporis. Vestitus ejus pretiosissimus, ex aureis argenteisque templorum ornamentis confarcinatus. Caput ejus integebat corona aurea, gemmis ac margaritis interstincta: quarum una erat Regia, & solum aliquibus turriculis fastigiata; altera verò Cæsarea, signoque crucis aureo supernè rutilans. E collo defluebat gemmeus torques, ex quo pependit insigne Regium, scilicet aureus mundi globus, duobus gladiis transfixus, & in medio gladiorum aurea crux cum hac epigraphe: *unus Rex* justitia super omnes*. Per humeros partemque superiorem pectoris decurrebat catena longior, totaque aurea, & in orbem sæpius Regali corpori circumducta. Sinistrum latus decorabat gladius pretiosissimus, cujus manubrium sive capulus auro & gemmis undique inclusus. In manu dextera fulgebat sceptrum tribus aureis circulis incinctum. In digitis radiabant complures annuli, interque eos unus annulus major, qui signatorius erat, habebatque insculptum insigne Regium cum his verbis: *Rex in novo templo gerit hoc* pro exemplo*. Denique Regale solium stabat in medio fori, tribus à terra gradibus elevatum, ac modò aureis, modò purpureis peristromatis in adventu Regis interni solitum. Sed inter hæc omnia nihil foedius in hoc hirco Batavico, quàm ejus execranda mulierofitas. Nam præter conjugem relictam* Leydæ (quæ & ibi propter Anabaptismum capite plexa est) adhuc sedecim alias adoptavit, quarum præcipua & velut omnium caput erat Regina *Divara*, Matthisonii Prophetæ relictæ vidua. His aulam separatam adorabat in vicina Cathedralis Præpositi curia, ad quam dejectâ muri parte fiebat aditus è palatio. Omnes luxu Regio procedebant; & quæ per noctem placitura erat, infixo bacillo notabatur in tabella, nominibus omnium inscripta.

Hæc & alia id genus plura cum à transfugis didicisset Franciscus Episcopus; novum urbis assultum tentaturus, die vicesimâ quartâ Augusti in castra suorum venit. Aderant eodem ferè tempore Hermannus Ecclesiæ nostræ Administrator, Philippus Dux Brunsvicensis in Grubenhagen, Philippus Comes de Waldeck Francisci Episcopi frater cum duobus filiis Volrado & Ottone, aliique non pauci tam Comites, quàm Barones ac viri Nobiles: quorum consilio iterata urbis impressio decreta est in diem tricesimam primam Augusti. Sed iterum eventu irritò. Licet enim ab obsidentibus acerrimè incursum fuerit à primo istius diei crepusculo usque in vesperum; non minore tamen alacritate, vel potius despe-

*germani-
ce, ein Rōn-
nig der
Gerech-
tigkeit/
über alle.

*Westpha-
lic, de Rōn-
nig in
dem nū-
Tempel
steht die
vor ein
exempel.
*alias Lug-
dunum Ba-
tavorum,

Novus in
urbem as-
sultus ten-
tatur; sed
iterum e-
ventu irritò
& magnâ
obsidentium
clade.
Kerßenbr.
ad hunc
annum.
Hameln.
pag. 1245.
& seq.

Urbis ob-
sidio muta-
tur in cir-
cumvallas-
tionem, e-
rectis ante
urbem sep-
tem castel-
lis.
ant. iidem

desperatione, depugnatum est ab Anabaptistis: quorum alii saxa ingentia in incurrentes detrudebant, alii trabes quercinas in eorum corpora è murorum hiatibus devolvebant, alii ardentes coronas piceas aut calcem fervidam, à mulieribus comportatam, in eorum vertices defundebant, alii denique sclopis, bipennibus, & omni armorum genere, ità sæviebant in obvios quosque, ut eorum pauci sinè cæde aut vulnere retrocederent. Quare tandem Episcopus militem revocare; & obsidionem hanc, sumptibus parcedi causâ, in circumvallationem diuturnam vertere coactus est. Id autem ut majori cum effectu fieret, nec interea quidquam alimentorum in urbem inferri posset; erecta sunt primùm ante singulas urbis portas castella singula, sufficiente militum præsidio communita. Deinde in spatii intermediis ab uno castello ad aliudeducti aggeres & fossæ profundiores, quæ viam & com meatum intercluderent. Postremò etiam trecenti equites constituti, qui die totâ contra omnes hostium egressus vigilent, & urbem ob-equitent.

Joannes
Rex, novos
Apostolos
emissurus,
juber insti-
tui cœnam
magnam:
quâ finitâ,
Rex præbet
singulis
fructû pa-
nis triticei,
Regina ve-
rò calicem
cum vino.
*Hamelm.
in hist. Ev.
Kerßenbr.
ad hunc
annum,*

Formidabat hinc Bockelsonius, thronum Regni sui adhuc fulcro admodum infirmo niti, nisi aliarum urbium auxilio fulciretur. Sed hunc metum rursus absterfit promotor ejus, Propheta Dufentschürius, homo stultus, & in vaticinando miris deliriis agitatatus. Adiit ille Regem die duodecimâ Octobris, eumque monuit, *nunc esse tempus, quo Deus Apostolos à se electos in omnes mundi plagas emitti jusserit. Priusquam verò id fiat, Patrem velle, ut in monte Sion (intellige campum Dominicum) infraatur cœna magna pro Christianis fratribus et sororibus.* Annuit Rex, jubetque statim apparari omnia in diem proximum. Altero mane sub horam nonam Dufentschürius Propheta per urbem ubique cursitat; lituisque præcinentibus, homines omnes (præterquam eos, qui in excubiis occupati erant) invitat ad cœnam magnam in monte Sion. Accurrit illico frequens multitudo populi, scilicet viri mille sexcenti, pueri quadringenti, & mulierum quinque millia: quos omnes Tilbeckius Magister aulæ disponebat per singulas mensas ac sedilia. Confidentibus ministrat ipse Rex cum suis aulicis; apponitque primùm carnes recentes cum rapis coctas, deinde pernas & carnes infumatas, postremò carnes assatas cum largo potu cerevisiæ. Succedit postea novum convivium spirituale & mysticum. Afferuntur in canistro panes triticei, quos ipse Rex manu frangit, singulisque frustillum aliquod ori imponit, inquiens: *accipite, comedite, et mortem Domini annuntiate.* Similiter etiam Regina Divara pateram vino plenam iisdem porrigit, dicens: *bibite ex hoc omnes, et mortem Domini annuntiate.* Quo peracto Rex omnes

omnes in unum congregatos palàm interrogat, utrùmne velint parere verbo Dei? cùmque id omnes unâ voce conclamarent; Dufentschürius Propheta conscenso editiore loco inquit: *Pater calistis nominavit mihi viginti septem Apostolos, qui se conferant in quatuor mundi plagas, ibique pradicent doctrinam nostram de Regno Dei.* Subinde nomina singulorum de scheda recitat, ità pergens: *Pater calistis vult ubique vos protegere, nec permittet, ut vel unus capillus pereat de capite vestro. Ite igitur! annuntiate in civitatibus verbum Dei: et sicubi Magistratus urbicus locum dare nolit predicationi vestrae, relinquit illic nummum aureum (à Rege novo signari jussum) et excussipedum vestrorum pulvere ad alia loca demigrate!* Nec mora, omnes isti viginti septem, inter quos & ipse Dufentschürius erat, eâdem nocte portis emissi; &, quia circumvallationis fossæ nondum penitus absolutæ erant, inter densiores tenebras feliciter elapsi sunt: nimirum octo ex iis Cosfeldiam in occidentem, octo Susatum in meridiem, quinque Warendorpium in orientem, & sex Osnabrugum in septentrionem.

At hi omnes pro nugaci missione sua mortem admodum luctuosam experti sunt: suoque damno didicerunt, verissimè de suis Prophetis dici posse illud Ezechielis 13. *Va Prophetis insipientibus, qui sequuntur Spiritum suum, et nihil vident! - - - Vident vana, et divinant mendacium, dicentes: ait Dominus; cùm Dominus non miserit eos!* In primis enim octo illi, qui Cosfeldiam ablegati erant, ibidem comprehensi, atque ad plurimum terrorem in diversis locis vicinioribus, nimirum Cosfeldiæ, Horstmaræ, Borckenæ, Bucholdiæ, Vredenæ præcis caputibus in rotam acti sunt. Similiter & octo illi, qui Susatum ierant, cùm in urbe seditionem accendere velent; post brevem carcerem, resectione capitis infelicem animam exspuere: mirumque est, Dufentschürium Prophetam, qui, inter eos erat, adhuc in loco supplicii tam stultum fuisse, ut putaverit, caput suum nullo carnificis ense dejectum iri. Quod attinet ad urbem Warendorpiensem, recepit ea quidem Apostolos ad se missos, decrevitque pro Monasteriensium Anabaptistarum doctrina stare: sed magno suo malo. Nam paulò post, nimirum die vicesimâ primâ Novembris, Franciscus Episcopus cum ingenti apparatu bellico coepit urbem incingere: fuissetque fortuna civium occisissima, nisi hortatu strenuissimorum ducum, Joannis Dynastæ in Büren & Hermanni de Mengersen Paderbornensium, deditione præmaturâ iracundiam sui Principis mitigassent. Comprehensi tunc statim quinque illi pseudo-Apostoli, unâ cum tribus civibus Anabaptistarum primipilis, qui omnes excepto Joanne Kloprisio, die vicesimâ quartâ Octobris in publico urbis foro decol-

Dufentschürius
Propheta
mendax,
nominat 27
Apostolos,
interque
eos etiam
se ipsum.
Kerßenbr.
& Hamel-
man. ibid.

Octo ex il-
lis Cosfel-
diam, &
octo alii ad
Susatenfes
missi, ple-
ctuntur ca-
pite.
Auctores
iidem.
Quinque
alii recipi-
untur à
Warendor-
piensibus;
at paulò
post, urbe
deditâ, tra-
duntur ac
decollantur
excepto
Kloprisio;
qui Colo-
niensi Ar-
chiepisco-
po missus,
& sequenti
anno Brülæ
combustus
est.
Kerßenbr.
Hamelm.
& alii.

Sex alii capiuntur Osnaburgi. Horum unus in carcere moritur: quatuor plectuntur capite: sextus, Henricus Graßius, promittit omnia Anabaptistarum consilia prodere, acceperat vitam gratiam. *Kerssenbr. ad hunc annum.*
Hamelm. in hist. Br. Monast. Graßius dimittitur, & Monasterium redux, astutissime fallit Anabaptistas. *Autiores iidem.*

Graßius declaratur Propheta, & à Rege discit arcana omnia. *Kerssenbr. & Hamelmann.*

decollati sunt. Civium deinde corpora tumulata in coemeterio; Apostolorum verò quaterna cadavera ante quatuor urbis portas rotæ imposita. Kloprißius denique, ex Lutherano Prædicante factus Anabaptista & pseudo-Apostolus, pro xenio missus est Hermanno Archiepiscopo Colonienfi: qui virum nequissimum, & jam olim ex ejus carcere elapsum, sequenti anno die primâ Februarii Brülæ condemnari, & ferali rogo vivum exuri jussit. Reliqui sex Apostoli Osnabrugum destinati, cum in urbis foro seditiosas conciones agerent, à Magistratu apprehensi, pauloque post è mandato Francisci Præfulis Iburgum abducti sunt. Ibi quatuor ipsorum in loco *Staelbrinck* appellato gladium & rotam in sui Apostolatûs præmium acceperunt. Quintus, nimirum Godefridus Stralenius olim Præco Lutheranus, priusquam ad supplicii locum educeretur, nocentem animam exhalavit in carcere. Sextus & ultimus, Henricus Graßius antea Borckensis Ludimagister, ob detecta Monasteriensium consilia vitæ gratiam impetravit eâ lege, ut in urbem redux adhuc ampliùs indagaret omnia, quæ ubique in locis aliis, vel pro liberando Monasterio, vel pro firmando Anabaptistarum imperio fierent. Id quod ubi fidelissimè addixisset; silenti nocte compedibus manicisque vinctus ad locum urbi vicinum vehitur: ubi altero mane à civibus inventus, ac deinde cum incredibili ipsorum gaudio in urbem reportatus est. Illic vir callidissimus ante conspectum Regis lamentabili voce exposuit, quo furore hominum impiorum Osnaburgi captus, indè verò Iburgum traductus fuerit unà cum ceteris Apostolis Monasterio missis. *Et bi quidem*, inquebat, *in Apostolatu suo mortui atque ab impiis occisi sunt: ego autem, ne pari morte cum iis caderem, singulari prodigio à caelesti Patre servatus fui. Nam superiori nocte, dum in Iburgensi carcere jacerem vinctus mortique destinatus; descendit ad me Angelus Domini, multo lumine circumfusus, apprehensâque manu meâ, corporéque secum per aërem tracto, deposuit me ante hanc urbem. Ecce testes hujus rei compedes manicæque ferreas! Quas idcirco non dissolvit idem Angelus, ut Dominus meus Rex totûsque populus Israël videat, quàm certò possit ac velit Pater, etiam occisis tot Apostolis, urbem hanc sanctam contra omnes impiorum assaultus tegere et custodire.*

Mirificè hoc mendacio delectatus est Rex & omnis populus, concipitur nova spes liberandæ urbis, Henricus Graßius unanimi voce declaratur Propheta, atque ut homo, spiritu divino plenus, admittitur ad arcana omnia Regis consilia. Hinc ille apertius dicit, quot & quales pro Regno Anabaptistarum faciant in urbe Wesaliensi? quid rerum Amstelodami cogitet Jacobus Campensis, ante dies paucos Monasterio illuc missus? quos tumultus ac seditio.

ditiones pro Monasteriensium auxilio cudant alii in Frisia, totóque Belgio. Hæc autem omnia ut celerrimè perferret ad Franciscum Episcopum; paulò post quasi novo enthusiasmo percitus, vociferatur coram Rege: sibi à Patre imperatum esse, ut urbis liberandæ gratiâ Wefaliæ, Daventriæ, Amstelodami, & alibi, Christianos fratres in unum exercitum colligat: omnes illos ubilibet ad succurrendum paratos esse, dummodo Regis imperium ex ejusdem literis & sigillo Regio perspectum habeant. Quo audito, Rex ei protinus ingentem pecuniæ vim numerari jubet, simulque expediri literas novæ hujus missionis testes, in hunc modum: *Nos Joannes Rex justus novi templi, et Minister Dei Altissimi, omnibus et singulis fratribus, fœderi nostro consociatis, præsentis scripto notum facimus, quòd latorem ejus Henricum Graës, Prophetam inspiratione Patris illustratum, auctoritate nostra ablegaverimus, ut fratres nostros, hinc inde per Germaniam dispersos, in Regni nostri augmentum colligat, et mandata reliqua, sibi à Deo et nobis imposita, fideliter exequatur. Rogamus itaque, ut huic non aliter ac nobis ipsis, in rebus omnibus, quæ ad causam nostram pertinent, indubiam certissimamque fidem habeatis. Scriptum Monasterii in civitate Dei, et signo nostro corroboratum anno ætatis nostræ vicesimo sexto, Regni verò nostri primo, secundo die primi* mensis, post incarnationem JESU Christi filii Dei anno 1534. Quid autem porro effecerit Graëus, posteaquam hujusmodi mandatorias acceperat à Rege suo, prolixius dicetur ad initium anni sequentis.*

Fingit, sibi à Deo mandatum esse, ut alibi omnes Anabaptistas ad urbem liberandam colligat. Kerssenbr. ad hunc annum. Accipit à Rege literas, fidei suæ testes, & abit. Kerssenbr. ibidem.

**id est, die 2. Januarii*

Hæc inter Ecclesia Catholica novo lumine collustrari cœpit à novo Ordine Societatis JESU, cujus primi Patres hoc anno, in festo Assumptionis B. MARIE Virginis, præeunte S. Ignatio fundatore, pro salute proximi se totos devoverunt in Monte Martyrum prope urbem Parisios. Diem hanc Societas ista etiamnum celebrat velut Natalem sui Ordinis; factique hujus memoriam sempiternam prædictæ Ecclesiæ ac Parthenonis Mater & Præses literato marmori postmodum incidi* fecit hîsce verbis: *D. O. M. Siste spectator, atque in hoc Martyrum sepulchro probati Ordinis cunas lege! Societas JESU, quæ S. Ignatium Loyolam patrem agnoscit, Lutetiam matrem; anno salutis MDXXXIV, Augusti XV. die, hîc nata est: cùm Ignatius et socii, votis sub sacram Synaxin religiosè conceptis, se Deo in perpetuum consecrârunt ad majorem Dei gloriam. Præerat eo tempore sedi Pontificiæ Clemens VII: qui tamen oriens illud lumen vix primis oculis aspicere, nedum ejus progressum intueri potuit, utpote paulò post mortali vitâ exutus die XXV. Septembris. Successit illi Paulus III, dictus antè Alexander Farnesius, electus die XII. Octobris, coronatus die III. Novembris. Symbolum ejus fuit: *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis: videturque digni-**

Initium Societatis JESU.

**Pinus 10. 7. Ss. Julii, in comm. vita S. Ignatii §. 18. n. 181.*

Moritur Clemens VII Papa: succedit Paulus III. electus die 12 Octobr. Spondan. Papebroch. & alia.

tatem eam sibi met ipsi præcinuisse, cum pridem antè consuèssset dicere: *confectum senio melior fortuna sequetur.*

Annus Christi 1535.

PAULI III. Pontificis 1. & 2.
CAROLI V. Imperatoris 16. & 17.
HERMANNI II. Administ. Pad. 3. & 4.

Carolus V.
è bello Tunetano re-
dux Nea-
polim, Ale-
xandro Me-
dicæo con-
jugem tra-
dit Marga-
retam, filiã
suã notham

Franciscus
Sfortia Me-
diolanen-
sium Dux
moritur, &
sui Ducatûs
hæredem
scribit Ca-
rolus V:
unde nova
bella inter
hunc & Re-
gem Galliar.
Palat. in
Aq. Austr.
Ripam l. 17
hist. Me-
diolan.
Spond. Su-
rius & alii
Grafius,
Monasterio
egressus,
Iburgum
venit, &
Francisco
Episcopo
dereggit o-
mnia Ana-
baptistarû
consilia.
Kerssenbr.
ad hunc
annum.
Chytraus
l. 14 Saxon.

Inito bello Tunetano (de cujus origine prosperoque exitu ad annum superiorem egimus) Carolus Imperator cum sua classe navigavit in Siciliam, indèque Novembri mense præsentis anni Neapolim venit: ubi ex pacto, ante quinquennium inito, Margaretam filiam suam illegitimam Alexandro Medicæo in thalami consortem dedit. In hoc itinere citra omnem expectationem audiit, Franciscum Sfortiam Insubriæ Ducem, suæ neptis Christiernæ conjugem, die vicestimâ quartâ Octobris nullâ prole relictâ mortuum; seseque ab eo hæredem totius Insubriæ seu Ducatûs Mediolanensis postremis testamenti tabulis renuntiatum esse. Luctuosissimus certè casus! imò talis, qui rursus Imperatorem Galliarumque Regem funestissimo bello inter se collisit, non sinè magno Lutheranorum ac Protestantium aliorum gaudio. Franciscus enim Galliarum Rex Insubriæ Ducatum repetebat, ut hæreditatem ad se revolutam à proavia sua Valentina Mediolanensi: contrà verò Carolus Imperator petebat illum non modò ex testamento Sfortiæ; sed etiam ex jure belli, quo eundem ex infestis Francorum manibus eripuerat, & ex mera gratia sua redonaverat Sfortiæ, per injuriam à Gallis pulso. Qua de re plura dicenda sunt ad annos proximè secuturos.

Ego interim ad Monasteriensium Anabaptistarum gesta me recipio, & in primis quidem ad ea, quæ de Henrico Grafio me dicturum appromiseram. Hic, ubi à Rege suo consecutus erat literas illas (quas ad annum præcedentem retuli) sub initium hujus anni urbem egressus est; atque, ut securiùs fugeret, præmissi sunt armatorum virorum plurimi, qui castellum portæ oppositum continuis velitationibus tam diu incefferent ac irritarent, donec ipse inobservatus præterisset. Lætus eo successu Joannes Rex fausta omnia sibi promittebat ab egressu Grafii; ideòque paulò pòst, novam Dei revelationem fingens, edicebat populo: *Verbum Domini hodie ad me factum est circa horam tertiam ante solis ortum. Dixitq; Dominus ad me: tu mihi excitabis populum innumerabilem ad honorem et gloriam nominis mei.* Quandònam verò, et quo anni tempore id fu-
turum

turum sit, revelabo postea. Tu autem interea cautè ambula, et hac an-
nuntia reliquiis populi mei, ut expectent auxilium Domini cum patien-
tia. At longè aliter evenit res, quàm sibi imaginatus fuerat Rex
 fanaticus. Graſius enim, derisis Anabaptistarum ineptiis, pridie
 Epiphaniæ Iburgum rediit ad Franciscum Episcopum: ostensóque
 diplomate Regio, quo donatus erat ad colligenda fratrum auxilia,
 narravit eidem omnes Monasteriensium Anabaptistarum res &
 spes. Nominatim verò, quinam illis confociati sint in urbe We-
 saliensis? quænam arcanæ eorum tesseræ? quid in Geldria, quid in
 Frisia, quid in Hollandia & aliis in locis agant pro liberando Mo-
 nasterio? quas etiam cædes & civium suorum interfectiones aliis
 in urbibus cogitent; ut occisis Magistratibus, venereum illud no-
 væ Sionis Regnum celeriori auxilio fulciant? Exhorruit ad ista Præ-
 sul: statimque die octavâ Januarii Ducem Clivensem, & alios Prin-
 cipes, eâ de re certiores facit, enixè rogans, ut in hujusmodi se-
 ctarios acerrimè inquirant; & si quem inter eos deprehenderint,
 qui vocetur Henricus Graës, eundem velut hominem sibi fidum,
 atque ad alios detegendos missum, ab interitu servant. Exinde
 Graſius jubente Præsule Wesaliam profectus, accedebat clancu-
 lum ad cives varios, quos Anabaptismo infectos noverat: osten-
 sôque novi Regis diplomate ab iisdem petiit, ut attentâ sociorum
 necessitate, quàm citò possent, ad solvendam Regalis urbis obsi-
 dionem se accingerent. Quòd cum illi non solum appromitterent;
 sed etiam varia armorum genera ex eodem fine in ædes aliquas
 comportarent: à Graſio repentè proditi, jussuque sui Principis in
 diversos carceres abrepti sunt. Subinde sex eorum, velut præci-
 pui seditiosorum duces, die decimâ tertiâ Aprilis poenam capitis
 dedere: ceteri verò non pauci vitæ gratiam consecuti, & in Eccle-
 siæ Romanæ gremium eâ lege recepti sunt, ut in lustratione publi-
 ca linteis albis involuti, ardentemque cereum in manibus tenen-
 tes, coemeterium templi circumirent, & in eodem habitu divinis
 officiis interessent.

Mittitur
 Wesaliam,
 ubi ipsius
 proditiōne
 plures Ana-
 baptistæ ca-
 piuntur, &
 puniuntur.
Kerſſenbr.
in hist. A-
nab. Mon.
ad hunc
annum.

Pari felicitate etiam in toto Belgio flagitiosum id genus homi-
 num ubivis repressum est. In urbe Leydâ, fanatici Regis patria,
 multitudo magna eorum (quæ die vicesimâ quartâ Januarii ad hanc
 urbem occupandam se accinxerat) re maturiùs patefactâ in manus
 civium armatorum venit, ferroque postmodum & igne periit.
 Quo in motu etiam Bockelsonii Regis prima uxor, quæ ibidem
 hucusque manserat, infami gladio percussa est: quod non modò
 Anabaptistis conjunctissima; sed etiam eorundem assidua receprix
 fuerit. In Geldria tres hujusmodi sectariorum naves, multis armis,
 hominibus, & vario commeatu plenæ, à Carolo Geldrorum Du-

Eorundem
 perversæ
 machinas
 tiones re-
 primuntur
 in urbe
 Leyda.
Kerſſenbr.
loc. cit.
Haraus in
ann. Brab.
In Ducatu
Geldriæ,
Kerſſenbr.
ibid.

Et in Frisia
occidentali
Kerssenbr.
Harauus &
Surius in
comment.
rer. gest.

Maximè
verò Am-
stelodami :
ubi horrens-
da eorum
conspiratio
cœpta est à
duobus A-
nabaptistis,
Monasterio
missis.
Kerssenbr.
in hist. A-
nabapt.
Harauus in
ann. brabant.
Historia
Amstelod.
Belgicæ.

Anabapti-
stæ nitun-
tur occupas-
se urbem
Amstelo-
damentem.
Auctores
idem.

ce attineri iussæ, nullâque vitæ servandæ gratiâ in Isalam demersæ sunt. In Frisia Georgius Schenckius, Gubernator Cæsareus, ingentem eorundem sceleratorum turmam (quæ coenobium vetus, vulgò dictum **Dude. Kloister**/ Snekam inter & Bolswardam occupaverat, illudque variis aggeribus ac fossis contra hostilem impetum communire coeperat) militari manu aggressus est; eosque demum, post impressionem octiduanam, die septimâ Aprilis munimentis omnibus feliciter eiecit, plerisque ipsorum vel in pugna cæsis, vel in expugnatione captis, posteaque vario poenarum genere trucidatis. At nullibi Christianæ res ab Anabaptistarum seditione in majori periculo versatæ sunt, quàm Amstelodami in Hollandia. Præcipui malorum istorum architecti erant Jacobus Campensis, & Joannes Gelius: quorum hic sub initium hujus anni; ille verò sub exitum anni præcedentis Monasterio missus, & à Joanne Rege Amstelodamensis urbis Episcopus constitutus fuerat. Posterior horum Joannes Gelius (dictus aliàs **Johann van Geel**) posteaquam in Frisia concitârat eam populi multitudinem, quam suprâ diximus à Georgio Schenckio devictam & oppressam esse; novum suo sceleri velamen obducturus, confugit ad Mariam Gubernatricem Belgii: simulatâque facinorum suorum poenitentiâ, eidem pollicitus est, curaturum se, ut urbs Monasteriensis in Caroli Imperatoris potestatem veniat, dummodo vitæ gratiam consecutus, & aliquo militum generosorum auxilio suffultus fuerit. Credit illa huic nequam homini, dat ei diploma gratiæ munitum sigillo Regio, addit etiam pecunias, quibus militem auctoraret, & ad urbem occupandam se accingeret. Exinde Gelius, nequitiarum suarum successu hilaris, festinatis itineribus Amstelodamum prope- rat, literas gratiæ sibi datas exhibet, Monasterii liberandi causâ se ibidem commorari jactitat, indèque tantam existimationem sibi conciliat, ut in urbe tota libere versari, civium ædes introire, & quidquid ei libuit, pro voluntate sua gerere, citra omnem doli suspicionem posset. Sed, eheu! quàm ingenti urbis & Hollandiæ totius periculo? Hoc enim obtectus clypeo, factionem Anabaptisticam, à Jacobo Campensi jam antea concitatam, vehementer auxit; ac tandem eò rem deduxit, ut Anabaptistæ mense Maio, nocte mediâ inter diem decimam & undecimam totius urbis dominium ad se rapere conati fuerint. Neque dubium est, quin id iis feliciter evenisset, nisi hæc eorum consilia eâdem nocte civibus patefacta essent, priusquam seditioni omnes accepto campanæ signo in unum convenissent. Et jam pars eorum, expansis progressa labaris, occupaverat urbis curiam ductore Gelio: solumque exspectabat, ut & reliqua Anabaptistarum turba in vicino aggere

aggere se conjungeret. Sed quia cives alii de malignis eorum consiliis jam edocti erant; ad impediendam hanc eorum conjunctionem, incredibili celeritate occluserunt vias omnes, per quas ad curiam & aggerem vicinum accedi poterat. Ità quidem eà nocte nihil amplius effectum; sed in armis tantum ab utraque parte vigilatum est usque in primam alterius diei lucem. Hac autem appetente, continuo fit impressio in urbis curiam & Anabaptistas eandem insidentes, laxantur in eos tormenta bellica, disjiciuntur postes cum repagulis, franguntur ostia, concurritur, pugnatur, vincitur, occisis Anabaptistarum plurimis; quos inter etiam Joannes Gelius glande plumbea transfossus jacuit. Horum scelerata corpora eodem die in furcas acta & è pedibus suspensa sunt. In alios verò, nefandæ hujus conspirationis participes, per dies proximè sequentes ulteriùs inquisitum, variisque poenis animadversum est. Ex his duodecim viri, qui in assultu capti erant, revulsis è corpore adhuc vivo cordibus in faciem percussi, ac deinde in quatuor partes dissecti fuere: tres alii quadripartito corpore rotis implexi, tres ad gladium condemnati, quatuor mulieres ante ædes proprias suspensæ, septem in aquis suffocatae, septem in ignes missæ & infamibus flammis concrematae. Omnes autem, uti magnitudine scelerum, ità etiam diritate suppliciorum anteivit Jacobus Campensis, Amstelodamensis Episcopus à Bockelsonio Rege designatus. Hic è carcere protractus in theatrum ante curiam, ponebatur in editiore cathedra, gerens in capite Episcopalem infulam ex lamellis ferreis & stanno illitis fabricatam, cujus anteriori parti impressa erant Amstelodamensis urbis insignia. In eo apparatu primùm sedere debuit per horam integram, atque interim à plebe circumfusa innumeras derisiones, opprobria, & subfannationes ferre. Post hæc eidem à carnifice excisa est lingua impia, quæ doctrinam Anabaptisticam evulgaverat: dein abscissa ac detruncata manus dextera, quæ suos asseclos rebaptizaverat: tum lanionio cultro à cervice resectum caput, cui mitram Episcopalem sacrilegè imposuerat: postremò cadaver mutilum flammis absumptum; caput autem, unà cum infula resectaque manu, ad portam, quæ Harlemensis dicitur, palo infixum est.

Interea urbs Monasteriensis propter castella & aggeres circumductos arctissimè claudebatur: veluti sub finem anni superioris decretum erat, primùm in Essendienti Principum conventu mense Novembri; deinde rursus in comitiis Confluentinis medio Decembri habitis, quibus interfuere Legati, Colonenses, Moguntini, Trevirenses, Palatini, Saxonici, Clivenses, & aliorum ordinum circuli Westphalici & Rhenani. Horum voluntate & consensu

Sed ab aliis civibus, maturè præmonitis tandem vincuntur; puniunturque diverso poenarum genere.
Historia Amstelodam.

Horrenda mors ac supplicium Jacobi Campensis, Amstelodamensis Episcopi à Joanne Rege constituti.
Historia Amstelodam.
Surius in comment. rer. gest.

Urbs Monasteriensis tenebatur arctissimè clausa.
Kerssenb. in hist. Anabapt. Monast. ad ann. præc.

copiis

Hamelm. copiis omnibus, toti urbi circumfufis, cum supremo imperio
in Hift. E- præfectus est Wiricus à Daun Comes de Oberstein: pro stipendiis
vang. Mo- verò militaribus, quæ solus Monasteriensis ferre non poterat, in
nast. singulos dimidii unius anni menses decreta sunt quindena floreno-
Brower. in rum aureorum millia, ab omnibus istorum Circulorum Principi-
annal. bus conjunctim exsolvenda. Neque ab ea communi Principum
Trevir. contributione immunis aut libera fuit Paderbornensis Dioecesis
 nostra. Nam & in ea non modò Laici; sed etiam Clerici & Reli-
 giosi, pecuniarium subsidium ad hoc bellum contulère, uti anno-
 tavit Henricus Schröder* Abbas in Marien-Münster, de suo mo-
 nasterio ità scribens: *Anno 1535 dedimus Hermannò Administratori*
Abbas Ma- *Paderbornensi quinquaginta florenos Rhenenses, pro exstirpanda hærese*
rien-mün- *Anabaptistarum in civitate Monasteriensi.* Ità factum est, ut hi, qui
ster. in dia- urbem includebant, rebus omnibus ad vitam necessariis abunda-
rio. rent: contra verò in urbe, quæ jam initio præsentis anni penuriam
 victûs experiri coeperat, acerba fames quotidie magis magisque
 ingravesceret. Qua ex re cùm Joannes Rex popularem tumul-
 tum pertimesceret; primùm è numero fortissimorum civium de-
 legit sibi duodecim duces, quorum uni Saxoniam, alteri Ducatum
 Brunsvicensem, huic Brabantiam, aliis regiones alias cum Ducali
 titulo promittebat, si muneri quisque suo diligenter satisfaceret,
 & omnem quiritantis populi tumultum coërceret. Deinde etiam
 universæ multitudini imaginario suo Prophetico spiritu prædice-
 bat, adhuc paululùm divino jussu expectandum esse usque in pro-
 ximum Pascha: tunc enim à suis emissariis, Henrico Grasio & Jo-
 anne Gelio, urbem hanc à diuturna circumvallatione certissimè li-
 beratum iri. Tacuit his auditis populus. At, ubi postmodum
 advenisset Pascha, eoque præterlapso adhuc nulla spes relevandæ
 urbis allucesceret; adeò recruduerunt plebis jejunæ murmura, ut
 nullâ amplius territatione vel supplicio capitis potuerint coërceri.
 Neque id mirum sanè. Jam enim totâ urbe tam acerba fames in-
 valuerat, ut plerumque vulgus hominum, excepto Rege & ejus
 aulâ, intrâ dies plurimos ne vel unicum panis frustulum degustâ-
 rit, multoque minùs cibos alios humano corpori necessarios. Post
 equos, cattos, canes, & alia id genus animalia sinè pane commesta,
 etiam ranæ, mures, glires, & recentia hominum occisorum cada-
 vera, in deliciis esse præ inedia coeperant. Imò non paucae matres,
 ut indomitam ventris esuriem compescerent, ausæ sunt in cibum
 vertere suosmet liberos, quorum salitæ carnes post urbem expu-
 gnatam variis in locis adhuc inventæ sunt. Quid autem ad ista
 Rex, potu ciboque satur? *Per me licet*, inquebat, *ut hi, qui in fide*
magis infirmi sunt, urbem nostram et Regnum deserant, modò secum
nihil

Joannes
 Leydenfis
 Rex, ex in-
 gruente fa-
 me tumul-
 tum verit,
 creat duo-
 decim du-
 cesspromit-
 titq; urbem
 circa Pascha
 liberandam
 esse ab ob-
 fidione.

Kerfsenbr.
ad hunc
annum.

Spona. ad
hunc ann.

n. 18.

Chytraus l.

14. Saxon.

ad annum

1534.

Horrenda
fames in
urbe.

aut. iidem

Surius ad

ann. 1534.

Kerfsenb.

Hamelm.

& alii.

nihil pretiosum efferant, et vulgari solùm veste contenti fuerint. Ego interim, licet omnes abscedere vellent, caelesti fretus auxilio persistam et manebo hic. Pater enim non deseret me, nec me amplebem; sed hac inedia solùm vult periclitari nostram constantiam. Per quæ verba cum abire liceret omnibus, quicunque vellent; continuò plurimi viri ac mulieres (quos nongentos aut amplius fuisse memorant) urbem hanc & Regnum sartoris deseruere: omnes inedia confecti, pallidi, emaciati, & cadaveri magis quàm homini adhuc vivo & spiranti similes. Ex iis multi primo impetu ab obsessores trucidati: alii verò ab his repulsi, cum in urbem redire nollent aut non auderent; per dies quatuordecim aut paulò amplius, urbem inter & hostium castra more pecudum victitârunt; nihil aliud habentes, unde corpus ex sanguine pascere, quàm sola gramina. Id quod ubi Francisco Episcopo nuntiatum est: hujusmodi vitam omni morte acerbiorē esse ratus, jussit ipsos in locum vicinum colligi, ibique magis reos poenâ capitis condemnari; ceteros verò usque ad urbis expugnationem variis in locis reservari.

Eodem ferè tempore, nimirum die quartâ Aprilis (quæ tunc erat octava Paschatis) ad infringendas Monasteriensium Anabaptistarum oblationes nova imperii comitia celebrata sunt Wormatiæ: in quibus Principum Legati, præter stipendia militaria, quæ mense Decembri decreta erant, adhuc alia viginti millium aureorum stipendia in singulos quinque reliquos æstatis & Autumnus menses decreverunt. Imò, si interea forsan hæc obsidio non esset visura finem; novus alius Principum conventus in diem decimam tertiam Julii constitutus est, in quo decernerentur cetera ad edomandam urbem necessaria. Sed (quæ Deo sint immortales gratiæ) ante hujus ultimi congressus initia civitas Monasteriensis feliciter expugnata est, præeunte juvantēque Joanne Langenstratio, quem à brevi statura corporis appellabant Hansulum aut Hensulum, vulgò *Hänßten von Langenstraten*. Hic è castris Episcopalis anno superiore in urbem fugerat: & quia jam nullum amplius videbat modum, quo afflicta urbs ab annonæ deficientis penuria sublevari posset; quæsitâ elabendi viâ, statuit urbem Francisco Antistiti prodere, si ab eo vitæ gratiam impetraret. Abit igitur silenti nocte: deductusque ad præcipuos militiæ Duces, modum aperit, quo prædicta civitas trecentorum ferè militum auxilio capi, & in Francisci Præfulis potestatem sinè magna suorum clade compelli queat. Audiunt hæc illi cum ingenti gaudio, probant omnia Joannelli vel Hensuli consilia, traditisque immunitatis & gratiæ signatæ literis, adjungunt ei Wilckinum Stedingium, pedestris militiæ ducem, cum quadringentis pugnatoribus ex omni

Multi ob famem dimittuntur ab uibe: quorum alii à militibus occisi, alii usque ad urbis expugnationē custoditi variis in locis. *Kerssenbr. Hamelm. & alii.*

Nova Imperii comitia, Wormatiæ habita, in causa Anabaptistarum Monasteriensium. *Kerssenbr. & Hamelman.*

Joannes Langenstratio, miles transfuga, aperit ac declarat modum capiendi urbem. *Kerssenbr. in hist. Anabapt. Chytraust. 14. Saxoniæ. Hamelm. & alii.*

Wilckin'
Stedingius,
præeunte
Langen-
stratio, cum
quadrin-
gentis mili-
tibus vallū
transcendit
& urbem
intrat: sed
per incuriā
negligit a-
perire por-
tam urbis.
Kerssenbr.
Hamelm.
& alii.

Certatur
acriter in
campo Do-
minico; ac
tandem A-
nabaptistæ
se ex eo re-
trahunt in
forum ur-
bis.
Kerssenbr.
in hist. ms.

Joannes de
Twickel à
Stedingio
mittitur, ut
ex urbis
vallo nova
in urbem
auxilia
convocet.
Kerssenbr.
loc. cit.

nni castrorum flore delectis. Hi igitur nocte illâ, quæ S. Joan-
nis Baptistæ natalem sequitur, inter ventorum fulminumque mur-
mura clanculum accedunt ad portam Crucis: Hensulôque mon-
strante locum, ubi fossa minùs lata, & inops aquarum erat, per in-
jectos virgulteos fascēs emergunt in vallum urbis. Indè per obli-
quos tramites tacitissimè adrepunt ad fudes præpilatas: evulsâque
earum unâ vel alterâ, quam Hensulus jam antè nôrat leviori bra-
chio removeri posse, sinè magna difficultate veniunt in propu-
gnaculum exteriori portæ impositum. Indè rursus, occisis omni-
bus, qui ibidem excubabant, celerrimè descendunt in viam saxeam
inter duas portas intermediam: rursumque interfectis omnibus ex-
cubitoribus, ponticulum ad se attrahunt, per quem ad portam
interiorem simul & in urbem itur. Debuissent hîc statim effrin-
gere portam exteriorē; & aliquem è suis mittere, qui per eam
nonnulla alia consodaliū suorum auxilia in urbem jam apertam
evocaret. At illi nimîâ festinatione rem adeò necessariam negli-
gentes, viâ rectâ properârunt ocyùs in planitiem campi Domini-
ci; occupatisque tormentis bellicis, quæ ibidem erant, contra ad-
volantes Anabaptistarum copias in apertam aciem se composuère.
Certatum exinde fortiter ab utraque parte: ac tandem Episcopas-
les (nescio an ab hoste pressi, an autem novo stratagemate hostem
oppressuri) retraxerunt se in angiportum, propè sacellum S. Mar-
garetæ. Ubi dum eorum pars ex viâ angustæ faucibus egregiè de-
pugnaret; altera pars effractis ædium vicinarum ostiis, elabatur in
plateam Ægidianam: indèque in campum Dominicum redux, tam
ardenter irruit in Anabaptistarum terga, ut antè simul ac retro ab
hostium suorum gladiis prostrati caderent; ideòque demum ulte-
rioris lanienæ impatientes, ex area Cathedralis templi in vicinum
urbis forum se retraherent.

Joannes Rex, eâ suorum clade non parùm territus, post ho-
ram secundam noctis ad Stedingium Legatos ex foro mittit, qui
utrimque breves inducias & paciferum colloquium postulent. An-
nuit Stedingius (nam & ejus miles, pugnando & cædendo fessus,
quiete modicâ indigebat) hostibusque interim non advertentibus,
Joannem de Twickel signiferum secretò in vallum destinat ad ex-
petenda suorum commilitonum auxilia. Abit ille cum tribus aliis,
purpurante jam aurorâ. Cùmque urbis vallum jam ab omni A-
nabaptistarum præsidio vacuum inveniret; explicato vexillo suo,
edictâque simul militari tesserâ (quæ erat *Waldeck*) acclamat sociis
ante urbem præstolantibus: *adhuc omnia satis feliciter geri à nostris:*
eos tamen pugnando et cadendo non parùm delassatos esse; ideòque deside-
rare, ut, et ipsi quâcunque meliore viâ quantocytus in urbem veniant, et
fati-

fatigatis auxilium præstent. Intrâ vallum et portas nihil ampliùs periculi fore, cùm ea defensoribus jam destituta sint; ac belli totius vis nunc tantùm hæreat in campo Dominico, vicinòque urbis foro. Interea Stedingio & fociis ejus per Legatos proposuerat Joannes Rex, paritutum se ipsorum sanguini, dummodo relictis armis vexillisque militaribus vellent urbem derelinquere. Quod, cùm ipsi recusarent, malléntque mori potiùs, quàm regressu tam probroso sui nominis gloriam obfuscare, commodùm è vallo redit Joannes Twickelius, nuntiátque Stedingio & fociis ejus, jam à castris in urbem accurri, intráque breve tempus eorum auxilia præstò fore. Tum verò Stedingius, dimissis Legatis Regiis, jubet iterum dari signum pugnae: dùmque ab ambabus partibus acerrimè certaretur; ecce tibi! copiarum Episcopaliū numerosa turma, per val-la, per fossas, per effracta portarum repagula in urbem ruens, fatigatam suorum aciem ità corroborat, ut Anabaptistæ, diuturniorem cædem non ferentes, dissolutis ordinibus in fugam se conjicerent. Ex his alii in terras subterraneas, alii in turres, alii in evastata Religiosorum domicilia, alii in alios angulos & latibula se abstruserunt, ut mortem capitibus suis imminentem fugerent. Soli, adhuc ducenti circiter, ad munitiones in foro excitatas convolaverant, atque ex iis cum horrifono tormentorum fremitu ità in adversarios detonuère, ut nemo ex his in forum progredi sinè cæde vel sanguine posset. Sed & hæc tempestas brevè rursus debuit. Nam, ut primùm iis oblata est vitæ gratia, si relictis omnibus extra urbem securè duci, ac dimitti cuperent, conditionem hanc perlubenter amplexi, & impunè urbem egressi sunt. Ità demum nobilissima civitas, post unius anni pluriūmque mensium obsidionem, die vicesimâ quintâ Junii in sui Præfulis potestatem rediit, non sinè magno omnium Principum Christianorum gaudio.

Stedingius prælium re-dintegrat, & castrorū accurrentiū auxilio urbem capit, Anabaptistis partim occisis, partim fugatis. *Kerssenb. Hamelm. & Haraus in annal. brabant.*

Victoriæ nuntius eodem die sub horam sextam matutinam à Stedingio missus est ad oppidum Wolbecense, ubi tunc agebat Franciscus Episcopus. Priusquam verò hic in urbem adveniret; omnes omnium domorum ac turrium anguli sollicitè perquisiti, & ex occultis eorum latibulis hominum sceleratorum plurimi ad varia poenarum genera protracti sunt: ità tamen, ut longè mitiùs ageretur cum feminis, quàm cum viris. Illæ enim solo exilio castigatæ, exceptâ Reginâ Divarâ & paucis aliis, quæ supplicio capitis nefariam vitam conclusère: viri autem è diverso vel è turribus in terram deturbati, vel hastilibus transfixi, vel gladiis & mucronibus obtruncati fuère. Soli ex omnibus ad enormia supplicia servabantur Joannes Bockelsonius Rex, Bernardus Knipperdollin-

Joannes de Leyda, Knipperdollingius, & Krechtingius capiuntur, Regina Divara capite plectitur, Rotmannus in acie cecidit. *Kerssenb. Hamelm. Haraus & alii.*

D d

gius

Stedingius
Episcopo
ad urbem
venienti
offert cap-
tivi Regis
coronam,
sceptrum,
& alia Re-
gis insignia

*Kerssenb.
& Hamel-
man.*

Joannes
Rex Iburgi
ad Episco-
pum duci-
tur, & pro-
terve ref-
pondet ipsi.

*Kerssenbr.
Spona. ad
hunc ann.
n. 19 &
alii.*

**germani-
ce. Pfaff:
*moneta
genus, ger-
manice*

*etu weiff-
pfenning*

gius Regis Vicarius, & Bernardus Krechtingius novi Regni con-
filiarius. Horum primus in superiore tabulato portæ Ægidianæ
deprehensus erat, catenam auream è collo defluentem gerens, quæ
hodie adhuc asservatur à perillustri familia Dominorum de Mer-
veld. Alter apud portam Novipontanam latuit, proditusque est
à quadam femina, quæ idcirco impunitatem obtinuit. Postremus
in Ægidiano coenobio se occultaverat, poenamque singularem vel
ex eo meruit, quòd antea sacerdos & Pastor Gillhusanus fuerit.
His adjungi debuisset Bernardus Rotmannus, malorum omnium
fax & incentor primus. At ille, dum acerrimus ambarum par-
tium conflictus esset, in medias hostium phalanges militari sub ve-
ste irruens, ex accepto vulnere sceleratam animam jam antè evo-
muerat. Mirificè gavisus est Episcopus de trium istorum captivi-
tate; magis autem de recuperatione urbis: ad quam videndam
triduo post, nimirum die 28. Junii, ex oppido Wolbecensi Mo-
nasterium venit. Accedenti procedebat obviam Wilkinus Ste-
dingius cum octingentis militibus, eidemque non solum obtulit
claves urbis; verum etiam Regis captivi sceptrum, coronam, gla-
dium, & calcaria ex auro fusa. Lætus hoc donario Princeps, cum
ingenti solatio in urbem ducitur, ibique in gazophylacio Regis
adhuc centum aureorum millia in auro & argento reperit. Cetera
autem curiosis oculis contemplans, nihil aliud in urbe desolata vi-
dit, nisi turres fastigiatis cacuminibus denudatas, Ecclesias tecto
plumbeo exutas, profanata altaria, desertas domos, dispersa cada-
vera, plateas recenti sanguine adhuc madentes. Quare vix ultra bi-
duum hîc moratus, Iburgum abiit; eoque pariter Joannem Re-
gem in vinculis adduci iussit, aliis duobus alibi tantisper custodi-
tis. Ibi Princeps audacissimum hominem primo intuitu sic ador-
tus est: *Scelerate nebulo! in qua damna me meosque conjecisti? Ad quæ*
verba Rex fronte imperterrita: Sacrificule! quid nocui tibi? urbem*
reliqui tibi, non modò amplam ac spatiosam, sed etiam validissimè præmu-
nitam. Si quid ampliùs damnorum à me reparatum velis; jube fieri pro
me corbem ferreum, undique contextum corio: huic me inclusum toto orbe
circumducito, nova Sionis Regem hîc esse proclamato, et à quolibet meâ
videndi cupido nummum album tibi dari facito. Sanè eo modo plùs num-*
morum recipies, quàm bello contra nos gesto consumpsisti. Bene est, re-
ponebat Præsul: circumducam Te, et ab hominibus videri faciam; cor-
bem verò servabo tibi in tempus aliud. Sed heus tu! quâ auctoritate ausus
es arrogare tibi jus in meam urbem et populum? Reponebat ille vicissim
& interrogabat: Quis tibi, Sacrificule, jus istud in urbem contulit?
Cùmque responderet Præsul, se à Canonicis legitime electum, at-
que à Pontifice & Imperatore confirmatum esse: Ego autem, edice-
bat,

bat, non ab homine, sed ab ipso Deo per ejus Prophetam ad hujus urbis imperium vocatus sum. Ità fanaticus homo etiam in vinculis insanire non desit. At brevè didicit, non impunè ludi cum Principibus. Nam paulò post unà cum duobus aliis, Knipperdollingio scilicet ac Krechtingio, spectaculi causâ per diversas urbes & oppida circumductus, ibique à diversis Principibus, Comitibus, Nobilibus, populoque universo, non solum visus; sed etiam derisus ac subsannatus est, non sinè magno spectatorum & auditorum gaudio. Demum verò, cum abunde cum iis lusum esset, Joannes Rex custodiæ arctioris causâ Bevergernam vehitur; Knipperdollingius autem & Krechtingius Horstmariam in diversos carceres abducuntur: ex quibus illos principio sequentis anni in ferale pegma vel theatrum proferemus.

Ceterum inter eas Monasteriensium Anabaptistarum turbas, longè gravius detrimentum Ecclesia passa est in Regno Angliæ, propter divortium Regis & Reginae. Series totius rei ità habet: Catharina, Caroli V. Imperatoris matertera, sub initium hujus seculi nupsit Arthuro, Henrici VII. Regis Angliæ filio natu maximo. Hoc autem post quinque menses decedente, cum adhuc virgo & ob morbum conjugis intacta esset; rursus ad nuptias expetita est pro Henrico VIII, defuncti Arthuri fratre, qui tunc agebat annum ætatis duodecimum. Quæsita postmodum dispensatio Pontificia; eaque post longas consultationes impetrata, demum anno 1509 die 3. Junii Henricus* eam sibi in conjugem adscivit, ac die vicesimâ quartâ Junii unâ secum in Westmünster coronâ Regiâ decorari fecit. Exinde per octodecim annos nemo fuit, qui valorem istius matrimonii in dubium traheret, usque ad annum istius seculi vicesimum septimum. Quo tempore Thomas Volsæus Cardinalis & Regni Cancellarius, cum videret, castissimos Reginae mores lascivo Regi non nihil displicere; primus omnium suggessit ipsi, valorem præsentis matrimonii sibi valde suspectum esse, multisque de causis fieri posse, ut illud iterum declaretur fuisse irritum. At brevè didicit assentator ille, quàm vera sit vetus illa & vulgaris paroemia: *malum consilium consultori suo pessimum*. Cum enim res illa postmodum deduceretur ad examen Pontificium, ibique difficultates multò plures inveniret; quàm putasset Rex, jam proclinatus in amores Annæ Bolenæ, admodum salacis & levitate ipsâ levioris feminæ: Thomas Volsæus, consiliorum istorum auctor, in gravissimam Regis offensam incidit. Ac primò quidem anno 1529 à conspectu Regis faceßere jussus, dein die 18 Octobris Cancellarii dignitate exutus, demum etiam gravissimarum accusationum causâ in ærumnas varias detrusus est. Quas

Knipperdollingius, & Krechtingius, cū Rege suo ludibrii causâ per varias urbes deducuntur: ac demum retruduntur in diversos carceres. *Kerssenbr. Hamelm. Suri⁹ Spondan. & alii.*

Origo schismatis Anglicani ab anno 1527 usque ad annum 1535. *Sander. de schism. Angl. l. 1. Spond. ad ann. 1528. Palat. in Aq. Austr. ad eundem annum. *tunc ingressus annum 1800. Henricus VIII. consilio Thomæ Volsæi petit, matrimonium suum cum Catharina declarari irritum Spond. ad ann. 1528. Sander. l. 1. de orig. Schism. Angl. Palat. in Aq. Austr. Thomas Volsæus, in Regis of-*

sensam in- inter, dum anno subsequente ad dicendam læsæ Majestatis causam
 cidit; eique Londinum abduceretur; fatali morbo in itinere correptus obiit
 in dignitate Cancellarii mense Octobri anno 1530. Huic in officio Cancellarii post octi-
 sufficitur duum suffectus est Thomas Morus, vir sapientissimus, & jam antè
 Thomas in variis legationibus cum egregia laude versatus: cui Henricus
 Morus an- no 1529. Rex eandem sui divortii causam examinandam ac discutiendam
 Spondan. ad tradidit. At ille, post bene longam istius causæ discussionem, se-
 ann. 1529. posito respectu humano respondit Regi: *se quidem, Deo ante ocu-
 Sanderus loc. cit. los habito, stare non posse pro divortio; si tamen alii contrarium sentiant,
 Vita Thoma id à se non iniquè ferendum esse; nec unquam fore, ut idcirco eos malitiæ
 Mori c. 14. vel erroris arguat.* Audiebat hæc Rex moderato, uti exterius præ-
 Thomas se ferebat, animo: sciebat enim, se antea dixisse Moro, ut in hoc
 Morus di- negotio nihil aliud agat vel respondeat, quàm quod ejus conscien-
 vortium à tia dicendum vel agendum suadeat. Re ipsâ tamen ab hujusmo-
 Rege cogi- tum im-
 taturn im- probat; &
 anno 1532 Cancellarii
 officium suâ sponte
 abdicat.
 Sand. l. 1. de
 schism. An- turbarum indè nasciturarum præscius; anno 1532, die 15 Maji,
 glis. cum bona Regis Henrici venia Cancellarii munere se abdicavit. Nec
 multò post etiam Rex, novarum nuptiarum avidus, invenit vi-
 rum suis desideriis obsequentissimum, nempe Thomam Cranme-
 rum profligatæ conscientiae virum, quem eodem anno ad Archi-
 Episcopatum Cantuariensem evexerat, in locum Guilielmi Wa-
 rami mense Augusto mortui. Is, cum Annæ Bolenæ addictissi-
 mus, totusque ad assentationem Regis fictus & factus esset; con-
 tinuò sinè lege, sinè ordine, sinè jure & judiciaria potestate, sen-
 tentiam pronuntiavit pro divortio: simulque permisit Regi, ut
 non expectato Romanæ Sedis judicio ad concupitas nuptias pro-
 cederet. Initæ sunt hæc mense Octobri vel Novembri anno 1532;
 sed admodum occultè paucisq; consciis: volebat enim Rex aliquot
 mensibus expectare favorem summi Pontificis. Sed cum interea
 nihil ex ejus voto Roma decerneret, tandem anno sequente omnem
 Apostolicæ sedis reverentiam exuit, matrimonium à se initum
 publicavit, Annam Bolenam velut Angliæ Reginam coronari fe-
 cit, & eodem anno, die septimâ Septembris, ex ea suscepit Elisa-
 betham filiam, Catholicæ Religionis flagellum pessimum.

Clemens VII. Papa, ut primùm ista per nuntios didicit, Hen-
 ricum Regem non semel paternè cohortatus est, ut ab illicitis
 hujusmodi nuptiis quantocyus resiliret. Cum autem per hæc o-
 mnia nihil profecisset; ad acriora tandem progressus, mense Mar-
 tio anni millesimi quingentesimi tricesimi quarti, Majoris excom-
 muni-

Thomas
 Cranmerus
 anno 1512
 creatus Ar-
 chiepiscopus
 Cantuari-
 ensis, sen-
 tentiam fert
 pro Rege
 Henrico;
 permittitq;
 eum con-
 jungi cum
 Anna Bole-
 na.
 Spond. ad
 ann. 1533.
 Sand. l. 1. de
 orig. schism.
 Angl.

Henricus
 VIII. anno
 1624 à Cle-
 mente VII
 Pontifice

municationis sententiam in Henricum Regem fulminavit: eâ tamen moderatione, ut censuræ hujus declaratio adhuc toto semestri spatio suspenderetur; & si interea Henricus resipisceret, excommunicatio effectum non haberet. At ille jam eò flagitiorum venerat, ut non modò amores illicitos non coërceret; sed etiam quotidie magis ac magis in Catharinam à se rejectam & in Pontificem Romanum fureret. Nam eodem anno, cum assensu Thomæ Cranmeri Cantuariensis Archiepiscopi, novam duplicis juramenti formulam adinvenit, unam, quâ jurarent omnes, consentire se in successionem Elisabethæ filiæ jam recens natæ, cum exclusione Mariæ ex matrimonio prioris genitæ: alteram, quâ jurarent, se Romano Pontifici renuntiare, nullumque aliud Anglicanæ Ecclesiæ caput à se agnoscere, quàm solum Regem. Utrumque illud juramentum offerebatur toti Clero Londinensi, ad Archiepiscopale palatium convocato; uti etiam Thomæ Moro, qui solus è statu Laicali præstò erat, & ante omnes alios juramentum hoc edicere iussus est. Respondit ille, id à se jurari non posse, nisi se suamque animam æternæ damnationis periculo objectam vellet. Simile responsum dedit Joannes Fischerus, Episcopus Roffensis: reliquis verò secularis Clerus, minùs Deum, quàm Regem timens, juramentum illud metu poenarum edidit. Morus igitur & Fischerus, velut homines Regi suo rebelles, auctoritate Regiæ comprehensi, & in carceres abducti; nec multò post etiam varii variorum Ordinum Religiosi ob eandem causam in vincula & compedes pertractati sunt. Ex horum numero, sequenti anno 1535, primi omnium gloriosâ morte procubuere tres Carthusianorum Priores, unâ cum Reginaldo Brigittini Ordinis Theologo, & alio sacerdote seculari: omnes crassiori fune in furcam attracti, dein semivivo corpore ex ea rursus demissi, ac demum detruncato capite in quatuor partes dissecti. Hos iterum die decimâ octavâ Junii ad gloriosam necem consecrati sunt alii tres Carthusiani ex Londinensi monasterio: quos non modò pari morte affectos referunt; sed etiam paulò antè in foetentissimo carcere tam immaniter constrictos, ut debuerint semper erecti stare, ne quidem permiscere (quod ait Surius) purgandi corporis facultate. Quatriduo post, nimirum die 22. Junii, senile caput crudeli ferro subicere debuit Joannes Fischerus Episcopus Roffensis, vir summæ probitatis & religionis: in cujus thesauris à satellitibus Regiis nihil aliud inventum est, Sanderò teste, quàm cilicium & flagellum. Ad supplicii locum deductus, eundemque jam eminens videns, abjecto statim senili baculo: *Eja, inquit, pedes mei! adhuc brevi tempore vestrum officium facite: adhuc parùm itineris restat.* Conscenso demum ferali pegma-

excom-
municatur.
Spondan. ad
ann. 1533.
Harant in
annal. brabant.
Sander. l. 1.
schism. Angl.
Exigit à suis
impissimū
duplex ju-
rumentum.
Spond. ad
ann. 1534.
n. 6.
Pal. & alii,

* Roffa, Anglice Rochester, urbs Episcopalis sub Archiepiscopo Cantuariensi.
Thomas Morus, Joannes Fischerus Episcopus Roffensis, & alii juramentum illud recusantes, in carcerem detruduntur aō 1534.
Spond. ad ann. 1534. & seq.

Fischer & alii cruci-
dantur an-
no 1535.
Spond. ad
ann. 1535.
Sander. l. 1.
schism. Angl.
* Chytra l. 14, Saxon.

pegmate, sublevatis in cœlum oculis, oravit hymnum Ambrosianum; eoque recitato fatalem ictum lætus excepit.

Acerbè ingemuit Morus, cùm audivit, sanctissimum illud caput ad necem rapi; se verò nondum coronæ talis participem fieri.

** Sander. Confiteor* tibi Domine, inquit, quòd non merear tam illustrem glo-*
l. i. schism. riam; non enim sum adeò sanctus, uti Roffensis tuus. Attamen, si fieri
Angl. potest, fiam et ego particeps calicis tui Domine! Placûere cœlo tam bea-
 Thomas ta suspiria: Die primâ Julii Morus iterum è Londinensi carcere
 Morus ad ad Regium tribunal ducitur. Ubi diu multumque exagitatus,
 mortem condemna- cùm nec Annæ Bolenæ nuptias approbare, nec Regem ut Ecclesiæ
 tur & mo- Anglicanæ caput agnoscere vellet; suæ mortis sententiam à supre-
 ritur. mo Regni Cancellario pronuntiatum audiit in hæc verba: *Visum*

est nobis, Thomam Morum ab hoc loco in carcerem turris Londinensis re-
duci oportere: inde verò post dies aliquos per mediam urbem ad furcas
Tyburninas trahi, ibidem suspendi, adhuc spirantem è furca relaxari, pe-
ctus eviscerari, viscera comburi, caput absceri, corpus in quatuor par-
tes diffindi, postremò singulas partes unà cum resecto capite in iis locis affi-
gi, in quibus Rex voluerit. Sed hæc sententia paulò post ab Hen-
 rico Rege mitigata est, conversaque in solum abscissionem capi-
 tis. Morus interim à satellitibus reducitur in suum carcerem, oc-
 currentibus inter viam Joanne Moro filio ipsius unico, & Marga-
 retâ filiâ præ ceteris dilectâ. Ille, tametsi jam vir maturus & ma-
 trimonio ligatus foret, coram patre in genua provolutus, bene-
 dictionem ab eo supremam petiit, & osculo impresso abiit. Illa
 verò in patris amplexum ruens, nihil aliud loqui præ dolore potuit,
 quàm hæc pauca verba: *Ab! mi pater!* Quibus dictis cùm oscula-
 retur patrem, respondit hic: *se, quacunque jam pateretur, Dei vo-*

** Vita Mori luntate* et permissu pati: proinde opus esse, ut et ipsa divina voluntati se*
 6. 19. *accommodet, patrisque sui casum patienter ferat.* Subinde redux in car-

cerem, per dies reliquos ad Martyrium perferendum pientissimè
 se disposuit, usque ad diem sextam Julii, glorioso ejus Martyrio
 designatam. Educebatur eâ die vilissimo indutus habitu, mani-

** Vita Mori busque ferens* crucem, è cujus amplexu frequenter oculos in cœ-*
 6. 20. *lum sustulit.* Vinum, quod ei transeunti offerebatur à quadam
 femina, modestè recusabat, inquit: *Christum in morte sua non*
vino, sed amaro felle potatum esse. Ad locum supplicii veniens, ac

theatrum ibi positum conscensurus, manum alicujus adstantis pe-
 tebat hisce verbis: *juva me, * quaso, ad hunc ascensum: in descensu,*
** Vita Mori ibid. ut quis me juvet, nemini molestus ero.* In ferali pegmate jam consti-
 Sander. l. tutus, prohibitusque ad plebem loqui, brevissimè ad omnes dixit:
 1. schism. *Ego, fratres, contestor apud vos, me et fidelem Regi, et servum Dei mei,*

** Vita Mori et in fide Catholica* mori.* Tum utroque genu flexo clarâ voce re
 ibid. cita.

citavit psalmum: *Miserere mei Deus.* Quo finito, gloriosum caput ferali trunco imposuit, eoque recisò abeuntem animam felici transitu ad coelos misit.

Necem Mori initio sequentis anni consecuta est beata piàque mors Regina Catharina: quæ, tametsi à cæde & ferro intacta manserit, ab Anna tamen Bolena tot æumnis & injuriis pressa est, ut inter eas vitam longiorem agere vix potuerit. Paulò ante mortem Henrico Regi pientissimè valedixit hac epistolâ, uni famularum suarum ad calamum dictatâ: *Domine mi Rex, et Marite mihi semper charissime. Jam adventat hora mortis meæ. In quo temporis articulo jubet amor meus, quo te semper prosecuta fui, ut paucis admoneam te de æterna salute animæ tuæ, universis mundi rebus et bonis anteferenda. Ego tibi libenter ignosco omnia; precorque, ut eadem condonet tibi Deus. Quod reliquum est, commendo tibi Mariam, communem filiam nostram, ut ei præstes officium patris. - - Postremò id unum te, quòd oculi mei te solùm è rebus mortalibus adhuc semel videre desiderant. Vale.* Non potuit sibi Rex à lachrymis temperare, cum hujusmodi literas perlegisset: statimque remisit aliquem è suis, qui eidem suo nomine plurimam salutem diceret. Sed illa jam ante adventum hujus in coelum ierat, defuncta Kimbaltonii in Huntingtonia, die sextâ Januarii anno 1536. Subinde præcepit Rex, ut Aula tota lugubrem vestitum sumeret: & quis non putâset, etiam Annam Bolenam, publici honoris causâ, huic decreto Regio parituram fuisse. At illa (turpe dictu!) non solùm ei non paruit; sed ex adverso, quasi in signum suæ lætitiæ, se suâque famulas ac ministras flavi coloris vestibus amiciri jussit. Imò cum assentatores quidam gratularentur ei de securitate per hunc obitum acquisita, respondit* scelerata mulier: *equidem gaudere se de illius obitu; dolere tamen, quòd obiêrit morte tam honestâ.* Per quæ verba quid aliud indicatum voluit, quàm sibi gratius fuisse, ut gladio carnificis percussa caderet? sed non videbat coronata pellex, malum istud, quod Catharinæ innocenti voluit, suomet scelerato capiti propediem impendêre. Mense enim quarto post illius obitum, nimirum die decimâ nonâ Maji, propter adulteria & incestum cum suomet fratris commissum infami gladio percussa est; & quidem in eodem loco, in quo eadem instigante Thomas Morus ante annum passus erat propter innocentiam & sanctitatem. Adeò verum est illud Poëtæ: *rarè antecedentem scelestum deseruit pede pœna claudò.*

Satis hæc de schismate Anglicano, cujus originem & progressum paucis attingere necessum fuit. Nunc ad ea me recipio, quæ hoc anno gesta sunt in negotio convocandi generalis concilii. Paulus III Papa, cum per Octobrem anni superioris ad summi Pontificatus

Catharina Regina piè
monitur an-
no 1536. die
6. Januarii.
Spond. ad
ann. 1536.
Sander. l.
1. schism.
Angl. &
plures alii.

Regis Hen-
rici moror,
& Annæ
gaudium
de hac
morte.
Auctores
iidem.

* Sander. l.
1. schism.
Angl.
Anna Bo-
lena eodem
anno securi
percutitur
ob incestū
& vasia ad-
ulteria.
Sander.
loc. cit.
Spondan.
loc. cit.

Chytraus
l. 14 Saxom.
Vergerius
Legat⁹ Pon-
tificius, à
Paulo III.

ficatus

ad Principes Germaniæ mittitur, ut cum iis agat de concilio celebrando Mantuz.

Pallav. in hist. concil.

Trid. l. 3.

e. 18.

Spond. ad ann. 1535.

Surius in comment.

rer. gest.

**vide eas*

suprà ad

ann. 1533.

Responsa

Principum

Protestan-

tium ad eā

Legati Pro-

positionem

Palavie.

Spond. &

Surius, loc.

cit.

Impruden-

tia & mani-

tas hujus

responsio-

nis.

ficatus apicem provectus esset; inter primas officii sui curas nihil impensius habuit, quàm ut in bonum nationis Germanicæ tandem aliquod concilii generalis initium pro componendis Religionum discordiis fieret. Ea de causa Petrum Paulum Vegerium, antea Nuntium Viennensem, hoc anno misit in Germaniam, ut ea de re cum Principibus, tam Protestantibus, quàm Catholicis ageret, omissis omnibus conditionibus, antebiennum* à Clemente VII præscriptis. De loco autem futuri concilii nihil aliud suo nomine proponi iussit, quàm lenissima hæc verba: *cogitasse quidem se de urbe Mantua, utpote quæ ad Imperii Germanici clientelam pertineret: expaterna tamen benevolentia et affectu singulari se iis nihil de hac urbe designanda præscribere; sed prius velle, eorundem consensum et voluntatem explorare.* His auditis, Catholici ferè omnes, & ex Lutheranis etiam Georgius Marchio Brandenburgensis, acquievère tam benignæ moderatæque propositioni summi Pontificis. Reliqui verò Principes Lutherani, maximèque Saxo & Hassus, responsionem suam rejecère ad conventum Schmalcaldicum, Decembri mense inchoandum. Indè postmodum rescribebant: *recusare se concilium in Italia: nec unquam permissuros, ut Romanus Pontifex concilio futuro præsit; aut ut ea, quæ in antiquioribus conciliis definita sunt, habeantur in rebus veris et certis. Solam scripturam sacram à se agnosci ut regulam indubitam fidei: atque idè ad componenda Religionum dissidia satis fore, si à Casare et aliis Principibus deligantur ab utraque parte viri idonei, qui ex puro Dei verbo res credendas tenendasque definiant.* Deus bone! quàm imprudens & inepta methodus procedendi in rebus fidei? Certè si olim tempore Arianorum, Nestorianorum, aliorumque id genus hæreticorum veterum, hoc modo actum, & cum iisdem processum esset; quis unquam sperasset, fore ut ejusmodi hæreses in Ecclesia Christi finem acciperent? Nonne & illarum sectatores potuissent dicere, se conciliorum definitiones ut infallibiles non recipere? se Romanum Pontificem ut synodaliū congressionum Præsidem recusare? se tantum velle, ut Imperator & alii Principes, è Provinciis eadem hæresi aspersis, *viros idoneos* deligant, qui è solo Dei verbo de suarum doctrinarum veritate aut falsitate arbitrium ferant? Præterea, qui & quales debebant esse *illi viri idonei*, à Protestantibus deligendi? si volebant Lutherum, si Melancthonem, si Bucerum & alios id genus Apostatas: quis eorum decisioni majorem certitudinem attribuire poterat, quàm definitioni tot sanctissimorum Patrum, qui veteribus conciliis interfuère? Aut quis Italos, Hispanos, Gallos, Polonos, reliquumque orbem Christianum obligare poterat ad amplectendum ea, quæ à paucis Germanis in conventu nationali decre-

decreta essent in materiis ad universalem Ecclesiam pertinentibus. Ridicula sunt hæc; imò talia, quæ apertè indicant, Protestantes illos ad nihil aliud collimasse, quàm ut Ecclesiam universalem scinderent, & ab ejusdem unitate se retraherent: id quod proprium hæreticorum & schismaticorum est.

Annus Christi 1536.

PAULI III. Pontificis 2. & 3.
CAROLI V. Imperatoris 17. & 18.
HERMANNI II. Administ. Pad. 4. & 5.

Carol^{us} Imperator venit Romam & agit cum Pontifice de concilio indicendo Manuz. Pallav. in hist. conc. Trid. l. 3. c. 19. Ibidem accerrimè questus est de Rege Galliarum, quæ Mediolani recuperandi causâ, magnam Sabaudiam partem occuparat. Pallav. ib. Palaz. in Ag. Austr. Spand. Surinus & alii Pessimo consilio exercitum suum transfert in Galliam, auct. iidem Harans in ann. brabant. Chytraus l. 14 Saxon.

Carolus Imperator, cum apud Neapolitanos per hiemem versatus esset, die quintâ Aprilis Romam venit: ubi cum Paulo III Pontifice multa conferens, tandem eò rem deduxit, ut è Principum Catholicorum voto generale concilium in urbe Mantua indictum fuerit. Interea Franciscus Galliarum Rex, intellecto Ducis Mediolanensis obitu, cum ingenti exercitu processerat in Sabaudiam; eaque occupatâ, etiam urbe Taurinensi & magnâ Pedemontii parte potitus erat. Quo audito Cæsar vehementer excanduit in Regem Galliarum: tum quòd Sabaudus affinitate maximâ sibi conjunctus esset; tum quòd apprime nôsset, invasionem istam non alio consilio susceptam esse, quàm ut Gallus ex eo latere in Insubriam se infunderet, rursusque Mediolanensem Ducatum è suis manibus extorqueret. Itaque primum ea de re coram Pontifice & Patribus purpuratis gravissimè conquestus est: deinde verò sequenti die, nimirum decimâ octavâ Aprilis, quàm ocyssimè abiit in Insubriam, ubi ad nova bella florentissimum exercitum coire jusserat. Potuisset hîc illustrem victoriam consequi, si Taurinum prius invasisset; eoque recuperato, Sabaudiam totam ab hostili milite repurgasset, uti suadebat Alphonsus Davalus, & alii plerique Duces. At ille consilio solius Antonii Levæ, qui Mediolano gubernator præerat, statim in ipsa Galliarum viscera transgressus est; relictoque Turino & Sabaudia, castra sua posuit ante Masiliam. Quod, quàm improspere eidem cesserit, funestus eventus docuit. Cum enim Galli (videntes, quòd Cæsar vellet) ibidem omnes frumentarias molas unâ cum furnis & pistrinis evertissent; brevi tempore florentissimum Cæsaris exercitum, necessario pane destitutum, ferèque solis uvis & fructibus victitantem, tam acerba ventris profluvia invaserunt, ut multa armatorum millia in tumulum dejecta fuerint. Ità demum Imperator, nullo tantæ expeditionis fructu, receptui canere; & unâ

E c

cum

cum exercitûs lacerati reliquiis, eâdem viâ, quâ venerat, in Li-
guriam reverti debuit, amisso interim Antonio Leva consiliorum
Carol^o Gelder occultè rursus fœderatur

Prosperius fortuna Cæsaris procedebat in dominio Grôninga-
no, contra detentorem ejus Carolum Geldrum. Hic, tametsi
anno 1528. societatem Gallicam ejurâset (utî suo loco diximus) au-
ro tamen Gallico invitatus, rursus se intromiserat in fœdus inter-
dictum. Ut autem facinus tam iniquum tegeret, neque adhuc
apertè videretur contra Cæsarem, fidemque ei datam agere; Chri-
stiernum Daniæ Regem hostemque Cæsaris invitârat ad invaden-

dam Omlandiam: promittens ei, se, qui Omlandiam* possidebat
solum pro diebus vitæ, externè simulaturum, quasi hæc invasio
se invito fieret; postea verò, cùm occasio tulerit, conjunctis ar-

mis contra Cæsarem iturum ad occupandam vicinam Frisiam. Re-
bus in hunc modum adornatis, copiæ Danicæ, Meinardo & Hac-
kefordio Ducibus in Omlandiam irruunt, Dammum agri Grô-
ningensis oppidum Christierno subigunt, eoque festinatis operi-
bus præmunito, per totam latè viciniam prædas non parvas agunt.
Grôningani fraudis istius insciû recurrunt ocyûs ad Carolum Gel-
drum, cui ex pacto* Gorcomiensi etiamnum suberant. Rescri-

bit ille, invasionem hanc se invito factam esse: visurum tamen,
ut iis opem ferat, dummodo sibi permittere velint, ut in urbe Grô-
ningensi castellum erigat, receptumque Dammense oppidum va-

lidioribus munimentis pro suo libitu circumcingat. At illi timen-
tes vulpem (quam gerebat in pectore) converfis repentè animis
confugiunt ad Mariam Gubernatricem Belgii; tratrique ejus, Ca-
rolo Imperatori, subjectionem suam offerunt, si in rebus afflictis
auxilium ferat. Mittuntur ocyûs mandata Regia, cum selectis

Belgarum copiis, ad Baronem Schenckium gubernatorem Frisiæ.
Et hic celerrimè Groningam tempore nocturno veniens, alterâ die
(quæ erat octava Junii) Caroli Imperatoris nomine juramentum

fidelitatis à civibus Grôninganis recipit. Indè verò cum acceptis
militibus in hostem prodiens, Delfzielam occupat, Dammum op-

pidum incingit, muros ejus majoribus tormentis verberat, ac de-
mum tria millia Danorum & Geldrorum, qui ad obsidionem dis-

solvendam adventabant, sexto Idus Augusti, prælio tam fausto
profligavit, ut captis belli ducibus, reliqui omnes vel in pugna

cæsi, aut in fugam compulsi fuerint. Quo peracto Schenckius,
in obsidione cœpta perseverans, tandem Idibus Septembris oppi-

dum in deditionem accepit, non aliâ conditione, quàm ut Mei-
nardus & Hackefordius captivi fiant; ceteri autem relictis omni-

bus impedimentis cum solo scipione albo è portis emigrent. Deje-
ctæ

Carol^o Gel-
der occultè
rursus fœs-
deratur

Gallo: Das
ni ejus con-
filio Dam-
mum occu-
pant, & a-
grum Grô-
ningensem
infestant.

Haraus in
ann. Brab.

Chytrous l.
14. Saxon.

*Omlandia
regio cir-
cumfusa

urbi Grô-
ningensi,

atque ad e-
jus domi-

nium per-
tinens.

*vide illud
ad ann.

1528.

Grôning-
enses, re-
jecto Caro-

lo Geldro,
se submit-

tunt Imper-
atoris ejus-

que nomi-
ne fidem

jurant Ge-
orgio

Schenckio.

Chytrous
& Haraus

loc. cit.

Schenckius
devicto

Geldro,
Dammobq;

occupato,
Covordiâ,

bronckhor-
stium, & a-

lias urbes
Geldro eri-

pit.
Chytra^o &
Hara^o ibid.

ætæ mox omnes munitiones oppidi, everſa cum portis moenia, complanati aggeres, æquatæ fossæ, locus totus in formam patentis pagi redactus est, qualis hodierno tempore etiamnum viſitur. Neque hîc bellandi finem faciebat Schenckius; ſed eodem victoriæ curſu occupabat etiam Covordiam, Bronckhorſtium, aliâſque urbes & oppida non pauca: quibus amiſſis Gelder tandem à bello malè cœpto abſtitit, pacemque petere coactus eſt. Leges illius pacis, exeunte hoc anno Bruxellis publicatæ, potiſſimùm fuerunt hæ: *Dominium Gröningenſe, cum locis omnibus hoc bello acquiſitis, maneat in poteſtate Caroli Imperatoris. Quo ad Geldriam verò et Zutphaniam ſerventur ea, quæ in Gorcomienſi tranſactione anno 1528 conventa fuerant: nimirum ut hæc utraque Provincia, ſi Gelder ſinè prole maſcula decedat, ad Carolum V. ejusque legitimos heredes tranſeat.*

Gelder ad pacem cogitur, eâ lege, ut, ſi moriatur ſinè prole maſcula, tota Geldria recidat ad Carolū V.

Interea Monasterienſium Anabaptiſtarum Duces, Joannes de Leyda, Bernardus Knipperdollingius, & Bernardus Krechtingius, ineunte hoc anno Monasterium reducti ſunt, ut ſuorum facinorum poenas eo in loco darent, ubi Regni ſceleſtiſſimi ſedem ac ſolium fixerant. Pridie, quàm ad ſupplicium educerentur, omnes interrogati ſunt, num aliquem ſacerdotem cuperent, cum quo devotè & confidenter agerent de rebus animæ? Recuſârunt id Knipperdollingius & Krechtingius, desperatæ ſalutis homines: Leydenſis verò, tametſi Joannem Siburgium Franciſci Principis Capellanum ad ſe popoſcerit, & coram eo crudelitatem & impudicitiam ſuam acerbè deplorârît; nullis tamen adhortationibus huc adduci voluit, ut recantaret errores ſuos de puerorum baptiſmo & humanitate Chriſti, quam è Virgine MARIA aſſumptam eſſe pernegabat. Itaque omnes impœnitentes altero mane, quæ erat viceſima 2da Januarii, poſt horam octavam protrahuntur ad ſupplicium, in primario urbis foro præparatum. Stabat ibi ferale theatrum, in cujus medio palus ligneus cum brevi ſcamno, & numellis vinculisque ferreis, quibus nocentium colla manûſque adſtringerentur. Circùm aſpiciebantur funeſtæ ſartagines, carbonibus ignitis plenæ, cum horrendis forcipibus eidem igni impoſitis. Ex adverſo in æde proxima conſidebat Franciſcus Epiſcopus cum diverſis aliorum Principum oratoribus. Ante reos pro tribunali ſedebat in theatro Joannes Weſſelingus, urbis Judex cum duobus Aſleſſoribus; altâque voce prælegebat ipſorum crimina, & inferendæ mortis ſententiam. Quâ auditâ, prior omnium in poenam trahitur, qui dignitate & honoribus prior fuerat, Joannes Leydenſis, dictus aliâſ Bockelſonius. Hic, ubi veſtibus exutus ac toto corpore denudatus erat, imponitur ſcamno ad palum fixo, conſtringitur vinculis, includitur numellis, laceratur ignitis for-

Haraus & Chytraus ibid. Supplicium Anabaptiſtarum. Kerſſenbr. in hiſt. Anabapt. Spond. ad hunc annū. n. 19. Hameln, Kleinſorg. & alii.

eipibus ad omnes partes carnosas corporis, ac demum ad guttur ipsum: testisque est *Hamelmannus, tenuisse hoc supplicium per horam integram, aut paulò ampliùs. Simili modo processum est cum Bernardo Knipperdollingio, & Krechtingio: quorum prior, cum è scamno se retrahere & collari circulo sibi guttur infringere vellet; recte per os tractà eum in modum constringi debuit, ut nullum accelerandæ mortis remedium inveniret. Nonnulli *Monasteriensium Annales referunt, eosdem, adhuc vivo corpore, feratis corbibus inclusos, & è turri Lambertina suspensos fuisse. Contrà verò Hamelmannus & Kerffenbrochius perhibent, eos postmodum adacto in pectus gladio trucidatos, ac deinde in feratis corbibus inclusos, è Lambertina turri pependisse. Id quod etiam Antonius Corvinus, ejusdem supplicii spectator, indicat in epistola* ad Georgium Spalatinum scripta. Monumenta rei gestæ adhuc visuntur Monasterii, ubi singulorum forcipes etiamnum pendent ante urbis curiam; corbes autem ante turrim suprà dictam: ità tamen, ut Joannes Rex paulò altiùs pependerit in medio; Knipperdollingius verò paulò depressiùs ad Regis dexteram, & Krechtingius ad sinistram.

Catholica Religio

Monasterii restituitur.

*Kerffenb.

in hist. A.

nabapt. ad

ann. 1535.

Hamelm.

in hist. Ev.

pag. 1288.

*Vide dicta

ad annum

1533.

Cives, etià

ii, qui Lu-

thero olim

se adunxe-

rant, urbe

receptà Lu-

theranam

doctrinam

respuunt,

nec ad eam

revocari

volunt.

Hamelm.

in hist. Ev.

pag. 1297.

Prima subinde cura Francisco Antistiti fuit, ut in urbe recuperata quantocyus restitueret antiquam fidem ac Religionem Romano-Catholicam: quam & Ferdinandus Romanorum Rex ibidem recipi, & unice* conservari statuit in comitiis Wormatiensibus, per anni superioris Novembrem habitis. Opponebant se quidem hac in re foederati Schmalkaldienses, maximèque Saxo & Hassus, cupientes illuc iterum introduci doctrinam Lutheranam: quippe quæ, priusquam Anabaptistæ ibidem nidulari coeperant, in omnibus* templis parochialibus recepta fuerat. Sed hæc eorum consilia facillimè disfluxerunt è sola voluntate civium, ab invalescentibus Anabaptistis ejectorum. Hi enim præcipua ex parte adhuc probè Catholici erant: ceteri verò, qui jam antè Luthe- ro se adjunxerant, nunquam ampliùs adduci potuère, ut ab Ecclesiæ Romanæ gremio se retraherent; utpote semper veriti, ne, si rursus in eandem silvam irent, rursus in errores alios & miseriam antè habitam se devolverent. Ità vel ex ipsis adversariis nostris clarissimè fatetur Antonius Corvinus, è Cisterciensi monacho Lutheranus Præco, dum in epistola, ad Georgium Spalatinum hoc anno scripta, in hunc modum loquitur: *de Evangelico negotio, quod tu forsan in ea ditione procedere arbitraris, nihil est. Imò tantò Anabaptistis iniquior sum, quantò certiùs comperi, illorum malitià ac perfidià factum esse, ut vix mutire nunc audeant, qui antea veritati (Luthera- no scilicet Evangelio) erant addictissimi: nimirum iis, penès quos re-*

rum summa est, semper timentibus, ne illud doctrinae genus, quod profitemur nos, ab Anabaptistarum dogmatis diversum non sit. Quis hinc non adoret admirabilem supremi Numinis providentiam, quæ sic elicuit ex malo bonum, attulitque salutem ex inimicis nostris?

Ne autem in posterum novæ civium rebelliones quoquo modo suboriri possent; primum in septentrionali urbis angulo propugnaculum vetus, quod ad portam Novipontanam erat, firmiori opere communitum; fossæque, versùs urbem circumductâ, roboratum est. Ex altera verò urbis parte, in loco dicto *Bischpincthoff* (ubi antiquis temporibus curiam Episcopalem sterisse ferunt) erecta est arx prævalida, muris, aggeribus, fossis, aliisque munitionibus fortissimè cincta, quam Engelburgum appellavere: forsitan ad imitationem istius castelli, quod Romæ intra urbem visitur, diciturque *Castellum S. Angeli*. In hanc arcem illata sunt plurima tormenta bellica, ab Anabaptistis obtenta; primusque illius gubernator omnium Ordinum consensu designatus est Dominus Bernardus ab Ohr, egregiæ nobilitatis, fortitudinis, & auctoritatis miles. Ad hunc omni vespere debebant afferri claves urbis & portarum, neque amplius asservari apud aliquem è Consulibus vel ex Magistratu urbico, penès quem antea portarum & urbis custodia fuerat.

Plura alia, quæ ad reformationem Cleri Monasteriensis, & ad rectam Christiani populi institutionem requiri videbantur, eodem hoc anno pulcherrimè ordinata sunt in provinciali synodo Coloniensi: cui præter Hermannum Archiepiscopum etiam alii Episcopi, Coloniensi Metropolitano subditi, videlicet Leodiensis, Ultrajectensis, Monasteriensis, Osnabrugensis, & Mindensis, per suos Oratores & Legatos interfuere. Præcipui impulsores ad hanc synodum inchoandam fuere tres egregii viri, Adolphus Comes de Schawenburg Archiepiscopi Coadjutor, Quirinus à Vilich Archiepiscopi Sufraganeus, & Joannes Gropperus ad S. Gereonem Canonicus, patriâ Sufatensis, & in sacrarum literarum studio versatissimus. His autem indefessam operam in pertractandis concilii negotiis præstitere plures alii Coloniensis Academiae Doctores; quorum industriâ & integritate facillimè suppletum est, quidquid scientiæ aut fervoris deerat Hermannò Archiepiscopo, homini minùs literato, magisque venationum, quàm Ecclesiasticarum sanctorum studio. Decreta synodalia, quæ à Joanne Groppero in quatuordecim partes ordinatissimè digesta sunt, in tomis* conciliorum generalium videri possunt; facilique methodo completuntur omnia, quæ ad rectam Cleri populique disciplinam inducendam pertinent. Unde etiam synodus illa, teste Cardinale

Construitur in urbe novum castellum, nomine Engelburg / ad refrenandas civium seditiones. *Kerffenbr. in hist. Anabapt.*

Quæ ad reformationem Cleri & morum attinent, pulchrè hoc anno constituta sunt in provinciali synodo Coloniensi. *Acta concilii Coloniensis. Spond. ad hunc ann. n. 16. Kleinsorg. in hist. ms. & alii.*

*apud Lab. baam & Coiffart. 10. 14.

*Palla-

**Pallavic.* **Pallavicino*, non minori plausu excepta est in Germania, quàm octennio antè Senonensis in Gallia.

4 c. 14. n. 2. Inter hæc fausta Religionis promovendæ studia, rursus Ecclesia Catholica stragem non parvam retulit ex immatura morte Simonis V. Comitis Lippiensis: utpote quo defuncto Lippiacæ ditiones ab avita majorum suorum fide ad Lutheranismum abstractæ sunt. Annum ac diem obitûs, in quo Hamelmannus* ac Pideritius exerrârunt, clarissimè nobis indicat necrologium vetus monasterii Falckenhagensis, hoc modo scribens: *VI. Kalendas Octobris* (hoc est, die vicestimâ sextâ Septembris) *Anno Domini 1536 obiit*

**Hamelm.* *quondam Nobilis, dum vixit, Comes et Dominus Simon de Lippia, piissimus amicus et protector omnium Religiosorum, et potissimum hujus Conventûs.* Primis ille nuptiis copulaverat sibi Walburgem Bronckhorstianam. Hac autem sinè liberis relictis mortuâ, novo matrimonio* sibi junxerat Magdalenam, Gebhardi Comitis Mansfeldiensis filiam: ex qua annis vitæ posterioribus genuit Bernardum successorem, Hermannum Simonem, postea Comitem Spiegelbergicum, & quatuor filias, nempe* Margaretam, Annam, Agnetem, & Magdalenam. Tutores horum ob ætatem adhuc teneram constituti sunt Adolphus, è Comite Schawenburgenfi Metropolitanae Colonienfis Præpositus, & Coadjutor Archiepiscopi, Jodocus Comes de Hoya, & Philippus Hassiæ Landgravius: quorum primus quidem bene Catholicus; reliqui autem Lutheranorum dogmatum tenacissimi erant, magno totius Comitatus & nostræ Dioecesis damno. Landgravius enim, ut erat turbulenti & quælibet audentis animi, frustra obnitente Adolpho Schawenburgico, primùm impuberes filios Bernardum & Hermannum Simonem è gremio matris confestim abripuit, eosdémque in aula sua Casselensi Lutheranis doctrinis institui jussit. Postmodum verò, sequenti* anno, *Dominicâ post vincula Petri*, Procancellarium suum Georgium Nufsbickerum cum duobus Lutheranis præconibus Lemgoviam misit, Proceribus vel Deputatis Lippiacis proposituros:

**Hamelm. de Comit. Lipp. pag. 400.* Philippus Hassiæ Landgravius juniores Comites abducit Cassellas, ibiq; eos educari facit in Lutheranism. *Piderit. in chron. Lipp. Kleinorg. in hist. ms. *aº 1537.* Lippiacas ditiones aº 1737 ad Lutherum pertrahere nititur, ac tandem eas ad illum pertrahit aº sequenti. *Kleinorg. in hist. ms.* Landgravii mandatum esse, ut novam illic ordinationem Ecclesiasticam procudant, eamque in omnes Lippiacæ ditionis parochias introduci faciant. Restitère quidem his conatibus Deputati patriæ, juréque merito causati sunt, hujusmodi novationem permitti à se non posse sinè consensu primarii tutoris, & Hermanni Administratoris Paderbornensis; cujus Ecclesiasticam jurisdictionem per hujusmodi reformationes violari compertum erat. Sed quia neuter horum vim vi opponere, & iniquas ejusmodi machinationes æquali potentiâ reprimere poterat; importunis tandem impulsio- nibus eò rem deduxit Landgravius, ut reformatio, seu potius deformatio

matio Lutherana, anno proximo recepta, & contra omne jus Dioecesanum in toto Comitatu promulgata fuerit. Ità unus ille his temporibus versabat omnia pro suo libitu; neque ullus Catholicorum Principum in vicinis Provinciis adeò cordatus, vel potens erat, ut ejus iniquissimo novandi & reformandi studio se opponere vellet vel auderet.

Cetera, quæ de rebus ad hunc annum pertinent, brevissimè sunt hæc. Die octavâ mensis Aprilis, Paderbornæ in Abdinghofensi monasterio cum fama sanctitatis obiit Venerabilis Dominus Joannes de Sufato Abbas, vir egregiæ pietatis, & omnium virtutum laude conspicuus; de quo Bucelinus* ad hunc annum ità scribit: *In Germania insigne iterum fidus extinguitur beata memoria Joannes de Sufato, Abdinghoffensis Abbas in civitate Paderbornensi, Monachica reformationis promotor, Henrici de Peynis viri non minùs sancti successor dignissimus, & relique religiosi et omnium virtutum ex asse hæres: ad cujus tumulum energumena mirè liberata est. Migravit ex hac vita sexto Iduum Aprilis, non absque opinione sanctitatis absolutissima.* Præfuit huic monasterio annis quadraginta quinque; habuitque successorem Theodoricum Ruremundensem, virum non impari sanctitate, & admirabili simul doctrinâ præditum: qui eodem anno, die primâ Augusti, consuetis Ecclesiæ cerimoniis in Abdinghofensi Ecclesia* benedictus est; assistentibus Domino Reinero Abbate Bursfeldiensi, & Domino Henrico Schröder Abbate in Marien-Münster. Die sextâ Maji, in festo S. Joannis ante portam latinam, oppidulum Gerdense funesto rursus incendio in cineres redactum est, salvo tantum Parthenone, seu monasterio Virginum Ordinis S. Benedicti, è quarum fundis oppidani potissimum vivunt. Atque hoc infortunium vel idcirco magis miserandum fuit, quòd viginti abhinc annis locus iste simili incendio conflagraverit; neque ab eo tempore satis respirare, & infortunii prioris damna refarcire potuerit. Denique & hoc anno in vicinia coenobii Marien-Münsterensis ædificari coepta est arx Grevenburgum, conditore Arnoldo ab Oynhusen, prædicti monasterii non exiguo inimico. Qua de re Henricus Abbas in diario suo ità scribit: *Anno 1536. Arnoldus ab Oynhausen incepit edificare domum, dictam Grevenborg, circa piscinam nostram, quæ vocatur piscina comitis, vulgò Grevenbüchel. Hermannus Administrator noster die decimâ quintâ Septembris fuit præfens in Steinheim; cum quo cenavi, et querelas deposui contra Arnoldum ab Oynhausen.*

Joannes de Sufato, Abbas Abdinghoffensis, Paderbornæ cum fama sanctitatis moritur.

*Bucelin. in Benedicto rediit.

Successor ei datus est Theodoricus de Ruremunde, eodem anno benedictus die 1. Augusti.

*Henricus Abbas Marien-Münster. in diario ad hunc annu. Oppidum Gerdense rursus hoc anno conflagrat, salvo tamen coenobio Virginum, Idem.

Grevenburgum, domus nobilis Dominorum de Oynhausen hoc anno conditur, Idem.

An-

Annus Christi 1537.

PAULI III. Pontificis 3. & 4.
 CAROLI V. Imperatoris. 18. & 19.
 HERMANNI Admin. Paderb. 5. & 6.

Alexander
 Medicæus,
 primus He-
 truriæ Dux,
 occiditur à
 Laurentio
 Medicæo,
 cognato
 suo.
*Gratianus
 in casibus
 viror. li.
 lustr.
 Spond. ad
 hunc annū.
 n. 2.
 Palat. in
 Aq. Austr.
 Surins in
 comment.
 rer. gest.
 & aliis.*

INitium hujus anni tristissimum fuit ab immani cæde A-
 lexandri Medicæi, primi Hetruriæ ducis; quem ex-
 eunte anno 1535 cum Margareta, Caroli V. filia notha,
 matrimoniali vinculo conjunctum esse retuli. Erat is
 homo juvenis annorum viginti sex, civibûsque Florentinis comi-
 tate & facilitate suâ non parùm gratus: at immodicè simul concu-
 tatus in Venerem, ut conjugali toro non contentus, plerumque
 vagâ pasceretur libidine, & ab alienis etiam thalamis non abstine-
 ret. Fovebant hanc ejus intemperantiam Laurentius Medices co-
 gnatus ejus, homo fallax, & qui jam sæpius apud alios gloriatus
 fuerat, Alexandri necem à se curatum iri, ut sic iterum Florentina
 respublica in libertatem veterem se attolleret. Quod cum occultè
 renuntiatum esset Alexandro, respondit homo vafer, id à se tan-
 tùm simulatè, nec alia de causa dictum esse; quàm ut penitiùs ex-
 ploraret, quomodo Florentini erga suum Ducem affecti sint, &
 an aliquid sinistri in vitam ejus molirentur? credidit Alexander huic
 mendacio; virûmque perfidum tam singulari amicitia complexus
 est, ut huic uni aperiret, quidquid arcani sub corde gereret. In-
 terea contigit, ut mulierosus Princeps matronam aliquam, genere
 formâque nobilem, in suos amplexus posceret. Quæ cum diu fru-
 stra in facinus pellecta esset; Laurentius, tandem sanguinarium ani-
 mi propositum executurus, finxit apud Alexandrum, feminam
 hanc diuturnis demum blanditiis à se persuasam esse, nocteque
 proximâ apud se in domo sua comparituram. Lætus ille post coc-
 nam abiit ad Laurentii ædes, ducali palatio proximas; dimissisque
 famulis componit se in lecto, dormiturus aliquantulum, donec
 promissa mulier sub medium noctis adveniret. Ibi dum oborto
 somno quietem caperet, Laurentius cum duobus satellitibus cu-
 biculum ingreditur; adactoque per costas gladio, eundem adhuc
 restitantes tam diu à sociis confodi ac perforari jubet, donec mul-
 to vulnere confectus infelicem animam ejectâset. Peracto scelere
 nefarius latro Bononiam primùm, indeque Venetias abiit, præ-
 stolaturus inibi, num Florentini hac occasione sese in libertatem
 pristinam erecturi sint. Sed cum ea spes eundem falleret, audis-
 setque, à successore ejus Cosmo Medicæo septem millia aureorum
 con-

constituta esse in præmium istius, qui Laurentium interficeret; nullibi se tutò consistere videns, Constantinopolim fugit ad Solimannum. Hic autem pariter nullum patrociniū inveniēns, intellecto suæ traditionis periculo Venetias reversus est: ubi non multò post à duobus occisi Ducis militibus trucidatus, condignam flagitii sui mercedem retulit.

Non minori scelere, ac totius Christiani orbis offendiculo, Franciscus Galliarum Rex Legatos hoc anno misit in Turciam, qui Solimannum Imperatorem instigarent ad invadendum litus Italiæ. Argumentum nefariæ legationis erat: Carolum Cæsarem, bello ante annum improspere gesto, non modicè enervatum esse; neque parem hoc anno fore, qui sibi & Solimanno simul geminatis exercitibus queat occurrere: *itaque se æstate proximâ cum ingentibus Gallorum copiis ruiturum in Insubriam; unâque petere, ut eodem tempore Solimannus navali expeditione rem suam agat, et in extrema Regni Neapolitani litora exsensionem faciat.* Indignum profectò facinus; atque ejusmodi, per quod æternam suo nomini ignominiam peperit! certè Spondanus, scriptor Gallicus, non modò legationem istam vehementer improbat; verum etiam patheticè hic* interrogat: *boccine est, esse Christianissimum, capitales christianitatis hostes in perniciem Christianorum evocare?* Deo tamen disponente contigit, ut illa Turcarum expeditio Christianæ reipublicæ nocumento non magno fuerit. Nam egregiæ Belgarum copię in Artesia continuis decertationibus ità distinebant Regem Galliæ, ut ante Octobrem hujus anni cum exercitu suo in Italiam ascendere non potuerit. Atque ideo Hariadenus Barbarossa, qui æstate primâ cum ingenti Turcarum classe in fines Apuliæ venerat, à Francisco Rege se deceptum videns, post aliquam Hydruntini litoris expilationem, ad Solimannum rebus infectis rediit.

Interea Carolus Imperator agebat in Hispania, quò sub anni prioris finem ex Italia profectus erat cum Carolo Sabaudia Duce, ejusdémque uxore & filio. Priùs verò, quàm huic itineri se committeret, accesserant ad eum Legati foederatorum Schmalkaldiensium; nuntiarantque ipsorum nomine: *se constanter hæcenus perstitisse in fide Cæsaris, tametsi adversus eum à Gallo et Anglo magnis sollicitationibus crebrò sollicitati sint.* Proinde à se, tanquam à fidelibus subditis vicissim peti, ut in sua suorumque sociorum causa aboleatur omne iudicium Imperialis Camera: simulque beneficium pacificationis Norimbergicæ extendatur amplius ad eos omnes, qui interea temporis, desertâ Religione Catholicâ, Schmalkaldico fœderi se conjunxissent. Audax postulatio! Norimbergenfi pacto sancitum erat anno 1532, ut omnes Imperii status ubique permanerent in ea Religione, in qua tunc

F f

erant

Cosmus Medicus ei succedit: Laurentius haud multò post interficitur.

Auctores iidem.

Franciscus Galliæ Rex, Turcarum Imperatorem incitat ad invadendas oras Italiæ.

Spond. ad hunc annū.

Pallav. in hist. conc.

Trid. l. 3. c. 19.

Palat. in Aq. Aust.

n. 355.

**Spond. loc. cit. n. 5.*

Classis Turcica recedit ab Italico litore, cum Galli con-

stituto tempore non adessent.

Spond. ad hunc annū.

n. 5. & 6.

Carolus V. ad Principū Lutheranorum postu-

lata, exeunte anno superiore

proposita, spondet se proximè re-

sponsurum esse per

Matthiam Heldium,

Pro-Cancellarium suum.

Surius in comment.

rer. gest.

erant; neque deinceps aliquid novi tentaretur ab utraque parte, donec vel in concilio generali aliud statueretur, vel saltem in comitiis generalibus inveniretur alia methodus ad componenda Religionis dissidia. Hoc autem non attento, multæ urbes magnique Principes ab eo tempore se adjunxerant Lutheranis dogmatis, plurimæque monasteriorum & Ecclesiarum bona violentis ausibus in suos usus ac potestatem abripuerant. Ea de re cum in cameræ Imperialis judicio conventi, & ad restitutionem condemnati essent, volebant, hujusmodi actiones judiciales abrogari, & eos, qui Lutherum postea secuti, vel in posterum adhuc secuturi erant, suprà dictæ pacificationis beneficio securè & integre frui & gaudere posse. Id autem quid aliud erat, quàm ab eo poscere, ut iniquitatem foveat, permittatque ipsis Religionem veterem exscindere, monasteria destruere, Ecclesiarum bona invadere, patrimonium Christi expilare, justitiam proscribere, Catholicos opprimere, Schmalkaldicum foedus quotidianis accessibus adaugere, ac demum ipsimet Imperatori vires omnes adimere, per quas iniquis Lutheranorum conatibus se opponere temporibus futuris possit? Advertebat id facillè prudentissimus Imperator, ideoque Protestantium Legatis brevissimè respondit, properare se ad iter Hispanicum: mandaturum verò Pro-Cancellario suo Matthiæ Heltio, ut ad ipsorum postulata responsum perferat, simulque etiam de futuro generali concilio cum iis conferat.

Heltius in
conventu
Schmalkal-
diensi
ostendit
Principib⁹
lutheranis,
iniquissimū
fore, si a-
ctiones ju-
dicii Camē-
ralis in ip-
sorum cau-
sis abolean-
tur.

Helvicus
& Surinus
loc. cit.
Chytraus l.
15. Saxon.
Spond. hic
n. 10.

Mense postmodum Februario Lutherani Principes & urbium foederatorum Legati Schmalkaldiam convenēre: nec multò post etiam ibidem adfuit Matthias Heltius, à Cæsare absente missus. Is, cum in Schmalkaldiensem conventum introisset, primū gravi oratione declaravit Principibus congregatis, quàm iniqua sint eorum postulata, abituro Cæsari proposita. Palàm esse, quàm innumeræ querelæ ad Cæsarem perferantur adversus Principes, Lutheranis erroribus accedentes? Quomodo adhuc in singulos ferè dies pergant, alios Imperii Proceres ad se attrahere, Catholicani doctrinam persequi, veteris Ecclesiæ ritus proscribere, religiosos è suis monasteriis expellere, in eorum bona vultureis unguibus involare, antiquas proavorum suorum foundationes intervertere, & alia non pauca insolenter agere contra clarissima pacta & conventa pacificationis Norimbergicæ? Has autem querimonias & earum discussionem quò tandem remittat Cæsar; nisi ad judicium Imperialis Cameræ, velut à Majoribus unicè institutum adtribuendum unicuique suum jus? Certè si id non faciat, & hujusmodi actiones interdicat; Cæsarem apertæ injustitiæ manifestum fore: & perinde facturum, ac si permittat, aliorum bona violenter diripi, nec ta-
men

men velit illis remedium aliquod superesse, quo contra invasores jus suum prosequi, & justitiam obtinere valeant. Quocirca Cæsarem justissimè cupere, ut ab ejusmodi postulatis desistant; & cum illud Camerale judicium planè consonet Evangelio (ad quod ipsi tam crebrò provocant) ejusdem decisioni absque omni repugnantia se submittant. Quis non dicat, æquissima fuisse ea Cæsaris responsa? Et tamen in hoc Principum Lutheranorum Areopago benevolam aurem non invenère: quòd ibidem agerentur omnia consilio Lutheri, Melanchthonis, Pomerani, Bucerii, & aliorum id genus Apostatarum, quos adduxerant.

Alteram suæ legationis partem, quæ erat de futuro generali concilio, non minori facundiâ proponebat Heltius: nempe *Cæsarem anno superiore, cum in urbe Roma versaretur, egisse cum Paulo III. Pontifice de accelerando generali concilio, ad quod postea Lutherus, et alii sectatores ejus, ferè in omnibus Imperii comitiis appellâssent. Inchoandum illud proximè, et jam iudicium esse in urbe Mantua, sine ulla rerum agendarum exceptione. Urbem istam nemini Teutonicorum suspectam videri posse, cum sit urbs Imperio subdita, sive talis, quæ teneatur ab Imperii cliente seu vasallo. Hispaniam, Galliam, Poloniam, Italiam, et plerosque Germania Principes, in hanc urbem consentire; nec ambigere, quin ibidem omnia, quæ ad reducendam universalis Ecclesiæ pacem ac tranquillitatem pertinent, pro more veterum conciliorum diligenter examinanda ac dijudicanda sint. Quapropter et Cæsarem cupere, ut Protestantes in hoc negotio ad aliarum nationum vota se conforment; atque ità unanimi studio collaborent pro instauranda Ecclesiarum unitate, innumeris pendè dissidiis lacerata.* Movit hæc oratio nonnullos Principes & Oratores urbium. Ceteri verò, maximè que Saxo & Hassus, consilio cum præconibus Lutheranis communicato, Cæsareis admonitionibus pertinaciter obstiterè; nullum aliud concilium admissuri, quàm quod oecumenicum non sit, ac potissimùm è clamoso quorundam Prædicantium seu Magistrorum Lutheranorum coetu coalescat. Ità & hic iterum nihil actum est ex voto aut voluntate Cæsaris: pergebantque Lutherani Principes non modò societatem sui foederis adaugere; verùm etiam Cameralis judicii decreta contemnere, & eos, qui acceptarum injuriarum causâ ad Imperiale tribunal querimonias suas detulerant, gravissimis comminationibus insectari.

Sensit id hoc anno Dioecesis nostra, occasione monasterii Confugiensis (vulgò Kauffungen) quod olim à beata Cunegunde, S. Henrici Imperatoris conjuge, non procul ab urbe Cassellensi conditum; nunc autem, anno seculi hujus tricesimo primo vel secundo, per novationum Lutheranarum turbines miserrimè deturbatum

Exponit etiam voluntatem Cæsaris de concilio celebrando

Mantua. Pallav. in hist. conc. Trid. l. 4. c. 2.

Spond. hic n. 9. Surius, & alii.

Sed hæc Cæsaris propositiones Lutheranis Principibus displicuere. Pallav.

Spondan. Surius & alii.

Historia disturbati Monasterii Confugiensis in Hassia; uti & malorū

quæ per eâ
occasione
intentata
sunt Epi-
scopatui.
Paderbor-
nensi
*Ex veteri-
bus ms.
*ex anti-
quis ms.
Dilich. in
chron. Hafs-
sia indicat
id esse fa-
ctum anno
1506.*

**vulgo
Kauf-
fungen
vel Hof-
fungen.*

**factum est
hoc circa
annum
1531 vel ad
sequente.
Alferadis
Abbatissa,
Confugio
pulsâ, cum
aliis mo-
nialibus o-
lim Gerda
professis,
recipit se ad
monasteriũ
Gerdenſe:
ubi & mo-
ritur.*

batum est. Floruerat illic olim perfecta regularis vitæ sanctitas: quam & ipsa Cunegundis exemplo suo non parùm auxerat, quando ab obitu sui conjugis monasticam in eo vitam complexa est. At ubi postea sub initium hodierni seculi primævus ille pietatis fervor paulatim visus est refrixisse; Wilhelmus Landgravius, religiosarum domuum singularis cultor, ex florentissimo Diœcesis nostræ monasterio in Gerden* evocârat illuc moniales aliquas probè institutas, quæ labentem inibi disciplinam è congregationis Bursfel-diensis instituto corrigerent ac reformarent. Perlubenter hujusmodi postulatis annuerant Gerdenſis monasterii præsides: atque ideo volente simul ac perurgente Episcopatus nostri Administra-tore Hermannò de Hassia, Wilhelmi prædicti patruo, Confugium sive Kauffungam destinatæ sunt religiosissimæ virgines Anna de Borch, Alferadis de Borch, Helena Fresken, & aliæ complures. Ex earum numero primam istius monasterii reformatricem & Abbatissam egit religiosissima, & apud nos perillustri Nobilium Bor-chiorum sanguine prognata virgo Anna de Borch; cujus obitus (non addito illius anno) in Ecclesiæ Gerdenſis necrologio annota-tus est hisce verbis: *Vll. Kalendas Decembris obiit piæ memoriæ vene-rabilis et per dilecta Domina Anna de Borch, Abbatissa reformatrix mona-steriũ S. Salvatoris in Confugio, quæ fuit ex nostra congregatione.* Huic deinde successit ibidem altera post reformationem Abbatissa Alfe-radis de Borch, olim ex eodem Gerdenſi monasterio Confugium* deducta. Quæ, cum aliquot annos parthenonem hunc laudatissi-mè gubernâset; postremò tamen, unâ cum toto virginum sacra-rum coetu, in gravissimas persecutiones ac molestias incidit sub Phi-lippo Landgravio, pientissimi patris Wilhelmi dissimillimo filio. Hic enim abjectâ Religione veteri, non modò celeberrimum il-lud ac regale monasterium unâ cum plurimis aliis iniquissimè* di-sturbavit: sed etiam virgines omnes Deo sacras, instigante Luthe-ro, vel ad matrimonium ineundum compulit; vel, si constanter id recusarent, saltem omni divinatorum officiorum usu penitus in-terdixit. In his rerum angustiis Alferadis Abbatissa & aliæ sancti-moniales, quæ cum ea venerant, derelicto Confugio receperunt se ad monasterium Gerdenſe, velut ad locum primæve suæ profes-sionis: tum ut ibi consueta pietatis & monasticarum exercitatio-num studiis vacare pergerent; tum ut etiam commodius in eo lo-co præstolari possent mitiora tempora, quæ sperabant.

Interea tertio exulationis anno, videlicet anno Christi mille-simo quingentesimo trigésimo quarto, die 27 Aprilis mortem op-petebat Alferadis Abbatissa. In cujus locum reliquæ sanctimonia-les, quæ supererant, octavo Idus Julii per viam compromissi dele-gerunt

gerunt religiosam devotissimamque virginem Helenam Fresken : In ejus lo-
 simúlque ab Eminentissimo Domino, D. Alberto Cardinale & Ar- cum deligi-
 chiepiscopo Moguntino humillimè petiêrunt, ut electionem istam tur Gerda
 potestate ordinariâ confirmare, ipsamque electam per se vel alium Helena
 benedicere non dedignetur, quemadmodum elucet ex hoc earum Fresken,
 *libello supplice :

Reverendissimo in Christo Patri et Domino, D. Alberto titulo S. Petri
 ad vincula Cardinali, Moguntinensi et Magdeburgensi Archiepi- in chartu-
 scopo, Principi Electori, Primati etc. aut in spiritualibus Vicario ejus ge- lario mo-
 nerali, Priorissa et conventus desolati monasterii S. Salvatoris in Cossun- nasterii
 gen propter tyrannicam expulsionem prò dolor! exules, et jam in Gerden Gerdensis.
 Diœcesis Paderbornensis residentes, vestra Reverendissima Paternitatis
 humiles et devotæ filiae, cum omni reverentia orationum nostrarum suffra-
 gia, et infra scriptorum agnoscere veritatem. Quia propter vocationem
 diuturnam monasteria, pastoralibus solatiis destituta, gravissima in spi-
 ritualibus et temporalibus dispendia patiuntur; idcirco anno Domini mille-
 simo quingentesimo trigesimo quarto, die luna 27 mensis Aprilis, defun-
 ctâ bonæ memoriae Dominæ Alverade von der Borch Abbatis sâ novissimâ
 monasterii præfati, et ipsius corpore cum devotione et reverentia tradito
 ecclesiasticæ sepulturæ (ne ipsum monasterium, si in locum pristinum, ut
 Deo volente speramus, restitutum fuerit, viduitatis suæ incommoda diu-
 tius deploraret) fuit à nobis dies Mercurii, qui fuit octavus mensis Julii,
 ad electionem futuræ Abbatis sâ celebrandam concorditer assignatus. Con-
 vocatis igitur secundum statuta nostra venerabilibus Patribus et Dominis,
 Francisco Abbate Corbejensi præcipuo nostro Commissario, et Joanne Abbate
 Abdinghovensi tanquam assumpto et Collega, Paderbornensis Diœcesis;
 et convenientibus in termino supra dicto in capitulari loco Gerdensi, quem
 ad hoc elegimus (ad proprium enim nostrum capitulare locum accessum
 habere non potuimus) omnibus, qui debuerunt, voluerunt, et potuerunt
 commodè interesse, post invocationem S. Spiritus per devotam Missæ cele-
 brationem, aliisque juxta sacri Basileensis concilii decreta ritè peractis,
 maturâ deliberatione præhabita, placuit nobis omnibus et singulis adhuc
 presentibus et vitam monasticam profitentibus, per formam et viam
 compromissi dicto nostro monasterio providere. Unde Reverendissimum
 Dominum Abbatem Corbejensem, nostrum Commissarium, ac venera-
 bilem Dominam Annam von der Borch Priorissam Gerdensis monasterii,
 in compromissarios concorditer assumendos duximus. Qui potestatem sibi
 à nobis traditam acceptantes, et in partem secedentes, tandem post tra-
 ctatus inter se habitos, et vota singularum personarum inquisita (pro ut
 ipsi nobis postea retulerunt) unanimiter in Helenam Fresken sororem no-
 stram et professam in Cossungen concordârunt, providam et utilem illi mo-
 nasterio prædicto, vitæ et moribus commendandam etc. --- Quam idem
 Abbas

Abbas compromissarius vice suâ et Domina Priorissa Gerdensis compromissaria, ac totius conventûs, elegit solemniter, et publicè pronuntiavit sub hac verborum forma: In nomine Patris, & Filii, & Spiritûs sancti, Ego Franciscus Abbas monasterii in Corbeja, & Domina Anna Priorissa in Gerden, quibus est à toto conventu monasterii in Cossunga de Abbatissa providendi commissa potestas, de sorore Helena Fresken provideo monasterio præfato, vice meâ, & venerabilis Dominæ Priorissæ præfatæ, & aliarum præsentium jus in electionem habentium: eamque etiam his scriptis in Abbatissam eligo. Quâ electione sic rite celebratâ, --- consensum ipsius flagitantes, post humilem insufficientia suâ allegationem, tandem divina nolens resistere voluntati, annuit votis nostris, electioni de se factæ consentiens. Ea propter Reverendissima paternitati vestra, tam devotè, quàm humiliter, unâ cum dicta Electa supplicamus, quatenus electionem eandem, sic Canonice et solemniter celebratam confirmare, ac eidem Electæ munus benedictionis favorabiliter impertiri, aliâsque, pro ut opus fuerit, opportunè providere dignemini etc. --- Acta sunt hæc et data in monasterio sanctorum Petri et Pauli in Gerden sub anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo quarto indictione 7mâ, die Mercurii, octavâ mensis Julii, Pontificatûs sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, Domini Clementis divinâ providentiâ Papa 7mi anno undecimo. In quorum omnium et singulorum fidem etc.

Quæ ex iudicio Camera Imperialis contra Landgravium impetrat mandatum pœnale de restituendo

Landgravi eo accepto gravissimas comminationes intendat Episcopatu Paderbornensi. ex archiv. Cath. Eccl.

*Paderb. *ein peinlich mandat auf die penitissam et conventum cœnobii Confugiensis, ex iudicio Camera Imperialis des Landfriedens meldend.*

Confirmatione acceptâ, cùm adhuc Landgravius detrectaret Confugiense monasterium virginibus iniquè pulsus restituere, Abbatissa nova litem illi intentavit in iudicio Imperialis Camera: eamque demum ita urisit ac perursit, ut hoc anno, Christi Domini nostri millesimo quingentesimo tricesimo septimo, gravissimæ sententiæ contra Philippum Landgravium, veluti pacis publicæ violatorem, ex eadem Imperiali Camera fulminatæ fuerint. Quibus ille auditis, etiamsi factum ipsum sive expulsionem sacrarum virginum negare non potuerit, irritatâ bile haud aliter infremuit, ac leo faucibus à telo venatoris. Moxque etiam ad Paderbornense Capitulum & alios Ordines Dioecesis nostræ dari iussit acerrimas comminatorias, quibus universo Episcopatu, nisi virginum prædictarum audentiam comprimat, horribiles terrores à se & toto corpore Evangelico denuntiat. Ecce hîc literas illas è germanico latine redditas:

Non possumus non aperire vobis, quod intra dies paucos, rogatu ac sollicitatione quarundam sanctimonialium, quæ se nominant Abbatissam et conventum cœnobii Confugiensis, ex iudicio Camera Imperialis acceperimus pœnale mandatum, violatâ pacis publicæ mentionem faciens: cuius genuinum apographum vobis transmittimus. Cùm autem penitus jam

jam edocti simus, personas illas (quæ hujusmodi nomen sibi vendicant, et nos una cum subditis ministrisque nostris aggrediuntur) commorari in monasterio Gerdensi Diœcesis vestræ Paderbornensis; et hac machinatio ipsarum sit ejusmodi negotium, quod nobis ac nostris propè tanti esse debet, quanti salus corporis ac bonorum; neque etiam recordemur, nos Diœcesi Paderbornensi aliquam ad ista causam præbuisse: idcirco vobis, tanquam iis, qui hæreditariam* totius Diœcesis præfecturam gerunt, et in ea res fortunâsque suas possident, hæc illarum sanctimonialium ausa volumus aperire. Simulque propter bonam vicinitatem, quam hucusque diu coluimus, et, quantum in nobis est, adhuc ulterius colere et conservare parati sumus, indubiè nobis pollicemur fore, ut moniales antè dictas, quæ Confugiense monasterium nostrum sibi hoc modo arrogant, uti et earundem receptrices monasterii Gerdensis virgines, non solum severe corripiant; verum etiam instigent ac permoveatis, ut à temerariis hujusmodi postulatis quantocytus desistant, pariterque nos de hac sua desistendi voluntate, sub literis et sigillo vestro, certiores faciant: præsertim cum vobis cognitum ac satis exploratum sit, quo in loco jam versentur Evangelicorum et Papistarum res et spes. Quod si ista non feceritis, ac subinde nobis plus molestiarum aut gravaminum ea ex re nasciturum sit (cum hic agatur de negotio communi totius corporis Evangelici) benignè et gratiosè præmonitos vos esse volumus, quod fœderati nostri Evangelici, et nos, vexationem* et afflictationem hanc suo tempore vindicaturi; neque alibi ultionem nostram quæsitari simus, quam apud vos, in terris et agris, in personis et subditis, in prædiis et possessionibus vestris. Quod sanè ut nullatenus eveniret, ex parte nostra perlubenter vobiscum hoc negotium* composuissimus; neque dubium nobis est, quin et alii status Evangelici ulteriorem discordiam evitari malint. Hæc vobis omnibus ac singulis, erga quos de cetero gratiosè ac benevolè affecti sumus, propenso animo significamus; ac vicissim à vobis ea de re aliquid responsi petimus. Datum Cassellis die jovis post Jubilæ, anno 1537.

Acceptis hisce literis vehementer exterriti sunt Cathedralis Ecclesiæ Canonici. Statimque rescripserunt Landgravio, Diœcesanos Ordines jam abesse: curaturos tamen se, ut proximè convenient, et his de rebus consiliam capiant. De accusationibus, à Confugiensi Abbâtissa factis, nullam sibi ante has literas notitiam fuisse; multoque minùs hanc à se inductam esse, ut in ea causa Landgravio se opponat. Amicitia bonaque vicinitatis conservationem à se unice exoptari: ideoque et operam se duros, ut Abbâtissa Confugiensis, si adhuc moretur aut morari cogitet in Gerdensi monasterio, ab omni Camerali actione quantocytus abstineat. Interea verò, dum Ecclesiæ majoris Canonici prædicta scriberent & agitarent inter se; Abbâtissa Confugiensis, nescio quo rumore vel monitore docta, aliorum se proripuit. Atque ideo status nostri

*als denen die erbliche vornehmung des ganges Stiffes zu siehet.

*daß unsere Evangelische Verwanten/ uñ wir/ solche Beschreibung bey niemand/ dan bey euch/ ewren Lande/ Leuten/ Versonen/ Daab und gütere/ sämtlich und sonderlich zu suchen wissen.

*welches wir vor uns in warheit lieber vertragen hätten/ glauben auch/ daß die gemelte Evangelische Verstandnuß desselben auch lieber übrig stünde.

Responsa Capituli cathedralis ad hujusmodi minas ac territationes. Ex literis Archivi Paderb.

nostri Dioecesani, posteaquam omnia diligenter investigassent, è congregatis patriæ comitiis ad prædictas Landgravii literas in hunc ferè modum responderunt:

Illustrissime Princeps, clementissime Domine.

*essen dan/
dat se erst
Siegel und
breve gebe/
und ge-
nochsame
börge stel-
le; der Sa-
chen und
Rorderun-
ge genoich
to doen.

IN causa *Abbatissæ Confugiensis*, Deputatos nostros è *Capitulo*, *Nobilitate*, et *urbibus Dioecesanis*, ad *monasterium Gerdense* misimus; *maximæque animi sinceritate mandavimus*, ut *eadem Abbatissa* à suis *accusationibus* et *omni actione Camerali* penitus *abstinet*, si in *Diocesi nostra* ulterius *degere* et *cominorari* velit. *His autem Deputatis nostris responsum est à Domina et conventu Gerdensi*, prædictam *Abbatissam* jam *abesse* in *quintam hebdomadam*; neque *sciri à se*, in *quod et quale monasterium* fuerit. *De actionibus Landgravio intentatis sibi nihil constare*. Si *redeat Gerdam*, polliceri se, quod in *posterum eam receptura* non *sint prius*, quam *per sigillatas literas*, aliâque *sufficienti* * *cautione præstitâ*, sibi *fidem indubiam* fecerit; *Landgravii desiderio ac petitioni satisfactum* iri. Quod *autem paulò antè receperint eam*; id sibi *vitio duci nullatenus posse*. Etenim *personam hanc monasterii Gerdensis professam esse*; indeque olim à *Wilhelmo hodierni Landgravii patre* ad *Confugiense monasterium unâ cum aliis nonnullis evocata*. Proinde *cum in eo loco*, ob *interdictum Catholice Religionis et monastici concentus exercitium*, *remanere in posterum* non *licuerit*; *eidem et sociis ejus*, ad *locum suæ professionis revertentibus*, *alimoniam et receptum denegari non potuisse*, quam *diu de aliis ipsarum excessibus non constabat*. Quæ *cum ita se habeant*, *Illustrissime Princeps ac Domine*; *officii nostri duximus*, ea *propensissimo in te animo fideliter significare per presentes*: quæ *sub nostris, Capituli, Nobilitatis, et urbium sigillis*, *data sunt Paderborna, die lunæ post S. Bonifacii, anno 1537.*

Tandem
controver-
sia pacatur
per coa-
ctam deser-
tionem istius
litis.
*Zapfen-
burg; aliàs
Sabbas-
burg.
Castellum
Hassia in
silva Rein-
hardiana.

Non acquievit quidem Landgravius huic statuum responso. Imò novis comminatoriis eosdem inculcavit, quod sæpe dictam *Abbatissam* è *potestate manibusque suis* tam *improvidè elabi* siverint, uti *constat ex aliis ejusdem literis, Zapfenburgi* * *datis, die Mercurii post S. Viti*. At ubi postmodum *Hermannus, Ecclesiæ nostræ Administrator, Poppelsdorffio* scripsit, se *brevi Paderbornam abiturum*, atque *inibi cum Ordinibus patriæ ea de causa deliberaturum esse*; videtur hoc *diffidium* sine *gravio*re *Dioecesis nostræ* *incommodo* ad *concordiam rediisse*, *Abbatissâ* forsan à *suis juribus* propter *quietem publicam* desistente. Certè *eam postea ad Gerdense monasterium reversam*, & in eo tandem *pientissimè defunctam esse*, non *obscurè colligi* videtur ex *Gerdensi necrologio*, in quo ad *diem vicesimam primam Martii ita legitur*: *XII Kalendas Aprilis obiit venerabilis Helena Fresken, Domina electa ad monasterium sancti Salvatoris in Confugia, monacha nostræ congregationis*. Ità demum hic *illustris Parthenon*, posteaquam à *sanctorum Imperatorum*

rum Henrici & Cunegundis ævo per annos quingentos & amplius ^{*Overham} constitisset, infelicissimo tandem hoc seculo penitus abolitus ac di- ^{in notis ad} sturbatus est à Philippo Landgravio, Principe Lutherano. ^{vitam B.} *Qui, Meinwer-* ut ait Adolphus ^{et Episcopi} **Overham, geminam Kauffungam cum aliis pagis et* ^{Paderb.} *prædiis, huic monasterio subditis, ditioni suæ adiunxit, convertitque in* ^{pag. 394.} *præfecturam secularem, quæ nunc vulgò das Ampt Kauffungen appel-* ^{latur.}

Felicibus interim auspiciis procedebant omnia in urbe Mona- ^{Urbs Mo-} steriensi, quæ post ejectos Anabaptistas, incredibili civium & Ca- ^{nasteriensis} nonicorum Cathedralium studio, penè in urbem aliam & longè or- ^{egregiè res} nationem abiit. *Urbs ista, ait Hamelmannus coævus auctor, est* ^{stauratur:} *itâ sub annis sedecim readificata, templâ itâ exornata, ades itâ exstructæ,* ^{et vallis undique munita civitas, ut nunc sit longè* splendidior, firmior,* Hamelm.} *et potentior, quàm ante obsidionem.* Prima omnium Ecclesiarum re- ^{in hist. Ev.} staurari coeperat Ecclesia Cathedralis, quæ ab Anabaptistis non so- ^{Mon. pag.} lùm tecto; sed etiam fenestris, altaribus, organis, & omni ornatu ^{1296.} vel apparatu sacro foedissimè exuta fuerat. Hanc Episcopus & Capitulum intrâ unius biennii spatium festinatis operibus itâ repa- ^{*Kerfsenb.} rârunt, ut hoc anno rursus ad omnimodam perfectionem dedu- ^{in hist. A-} cta; & in *Dominica prima Adventûs* à Joanne ^{nab. Mon.} **Bischoppingio, Fran-* ^{ad hunc} *cisci Episcopi, suffraganeo solennissimè consecrata sit.* ^{annum.} *Quanti* ^{*Kerfsenb.} *verò hic labor steterit, facilius est dicere, quàm divinare.* ^{ibid.} *Sola* ^{Calices &} *ligna ad hoc opus necessaria devorârunt* quercus mille & octogin-* ^{alia orna-} *ta: reliqui sumptus & expensæ, præter fenestras & imagines, ex-* ^{menta sacra} *currerunt ultra septem florenorum aureorum millia & nongentos,* ^{inferuntur} *utî refert Kerfsenbrochius.* ^{ex mona-} *Alia denique ornamenta sacra, nem-* ^{sterio Hu-} *pe calices, thuribula, vestèsque Sacerdotales & Leviticæ, magnam* ^{denfi:} *partem accepta sunt ex direpto Hudensi* monasterio; è cujus spo-* ^{Chytraus l.} *liis adhuc superest amplissimus calix vetusti artificii, cum hac in-* ^{15. Saxoni.} *scriptione veteribus literis inarata: Hic est Calix novum testamentum* ^{ad an 1538.} *in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* ^{*Huda,} *Robertus Abbas in Huda* me-* ^{vulgò} *formari fecit, anno Domini M.CCC.XCVII.* ^{Hude.} *Monasterium hoc Or-* ^{Cujus mo-} *dinis Cistertiensis jacebat in comitatu Delmenhorstensi; eratque* ^{nachi cum} *his temporibus adeò corruptum ac depravatum, ut plerique mo-* ^{Abbate suo} *nachi, desertâ Religione Catholicâ, ad Lutheri & aliorum Apo-* ^{transierant} *statarum castra profilierint.* ^{ad Luthera-} *Neque melioris farinæ erat eorun-* ^{nismum.} *dem Abbas, Liborius Lipkenius.* ^{Itâ refer-} *Nam & hic, dissipato mona-* ^{tur in que-} *sterii nobilissimi patrimonio, Lutherana dogmata complexus erat;* ^{relis ad} *& cum uxore seu pellice sua privatam curiam incolebat in civita-* ^{Franciscâ} *te Brema.* ^{Ep. datis.} *Quæ omnia cùm ad Franciscum Episcopum, cui tunc* *parebat comitatus Delmenhorstani, per literas querelâsque pluri-* *mas delata essent; residuum templi apparatus, omniâque vasa*

& ornamenta sacra Monasterium abduci jussit: longè sanctius ac Deo gratius esse ducens, thesaurum hunc ad sacerdotum Catholicorum servitia conservari; quàm à desertoribus monachis vel in usus profanos distrahi, vel inter meretrices & prostibula sacrilegis impurisque manibus contrectari. Unde patet, quàm iniquè scrip-

** Hamelm. in hist. Ev. Delmenh. pag. 792.* *serit* Hamelmannus, historiarum sui temporis corruptor famosissimus: Monasterienses, qui volant videri Catholici, et sancti cultores Romanæ doctrinæ, destruxerunt cœnobium amplissimum in Hude, monachosque dissiparunt. Hi erant talium Episcoporum et Canonorum fructus! Quantò melius potuisset ac debuisset scribere: Hi sunt fructus Evangelii Lutherani! Haemonachorum ab eo seductorum pœna!*

Otto Episcopus Hildesien-
sis
exauctora-
tur à Paulo
III Pontifice.

Chytræus L. 15. Saxon. Brusch. in Catal. Ep. Hild. & alii.

In cujus lo-
cum eligitur Valenti-
nus à Teutleben, vir
magnæ erudi-
tionis.
*Auctores
idem.*

Episcopatu Hildesien-
si tunc in annum jam sextum præerat,
aut potius præesse visus est, Otto Comes de Schawenburg, Adolphi Colonien-
sis Præpositi & Coadjutoris frater: homo juvenis &
ob ætatem juvenilem adeò suū aut rerum suarum negligens, ut in-
trā sexennium illud non modò se abstinerit à sacrorum Ordinum
susceptione; sed etiam à Romana sede confirmationem suæ ele-
ctionis & Episcopatus non petierit. Quare tandem hoc anno Ro-
manus Pontifex Ottonem Episcopum ab officio movit, severè
mandans Canonicis majoribus, ut vel intrā sex menses virum alium
eligerent, vel alium à sede Apostolica nominandum ac designan-
dum exspectarent. His auditis recessit Otto, factus postea me-
lior maritus, quàm Episcopus. In ejus verò locum, die primā
Octobris, communibus omnium suffragiis delectus est Valentinus
à Teutleben, Sacrosanctæ Theologiæ ac Canonum Doctor, Ca-
thedralium Ecclesiarum Hildesii, Moguntiæ, & Magdeburgi Ca-
nonicus, uti etiam Collegiætæ Francofurtensis ad S. Bartholomæ-
um Præpositus meritissimus. Is, ut erat in rebus agendis alacer,
continuo perrexit Romam ad Paulum III Pontificem; Cūque
ab eo sub initium anni sequentis non solum confirmatus, verum
etiam solenni ritu consecratus esset; non multò post in Germaniam
reversus, & Hildesii, die vicesimā octavā Maji, magno Ordinum
omnium applausu ac gratulatione susceptus est.

Annus Christi 1538.

PAULI III. Pontificis 4. & 5.
CAROLI V. Imperatoris. 19. & 20.
HERMANNI Admin. Paderb. 6. & 7.

** Spond. ad
ann. 1537.
n. 3.
Pallav. l. 4
conc. Trid.
c. 5. n. 2.*

Ub finem anni præcedentis duæ sorores Cæsaris, ni-
mirum Eleonora Regina Galliæ, & Maria* Guberna-
trix Belgii, collatis inter se consiliis id effecerant, ut
Cæsarem inter & Gallum de trimestribus armorum
indu-

induciis conventum fuerit. Hæ induciæ mox ad aliud* semestrem spatium prolongatæ sunt: & interea strenuè laborabatur à Paulo III. Pontifice, ut inter duos maximos orbis Christiani Principes tandem sincera firmæque pax coalesceret. Eo fine Cæsar, Gal-lus, & Pontifex, mense Majo convenerunt prope Nicæam sive Niciam in Ducatu Pedemontano: summæque rei Christianæ felicitas dependebat ab adventu hujus pacis; quod ab ortu Lutheranae hæresis, duarum istarum domuum dissidia fuerint exitium Catho-licæ Religionis in Germania. Verùm, quidquid ibidem ageret ac laboraret Pontifex; haud aliud tamen quàm decennales armo-rum inducias impetravit: quæ & publicistabulis, die decimâ o-ctavâ Junii, utrimque consignatæ sunt. His peractis, Imperator cum Pontifice discessit Genuam: ubi Margaretam, occisi Ducis Alexandri Medicæi viduam, despondit Octavio Farnesio Pontifi-cis cognato. Indè verò in Hispaniam reversurus, prope Aquas Mortuas* Francisco Regi, in illius urbis vicinia demoranti, per Legatos indicavit, sibi in votis esse, eundem hîc amplecti & salu-tare. Lætus eo nuntio Rex (nam apud Nicæam à congressu mu-tuo certis de causis abstinerant) consensâ protinus naviculâ ad ejus quadriremem accurrit, solusque ibi cum solo per horam in-tegram locutus est. Posteriâ die Cæsar vicissim ad Regem adiit, procedente obviâ sorore suâ Eleonorâ Franciæ Reginâ, magnôq; Procerum comitatu. Ab his ad aulam deductus, familiarissimè cum Rege prandit, coenavit, pernoctavit; ac demum postridie, sumpto prandio, inter amicas colloquutiones & amplexus ad clas-sem rediit ac discessit.

Ex eo congressu plurima bona sibi invicem ominabantur Prin-cipum amborum subditi. Sed, quæ temporum istorum infelicitas fuit, propè nulla aut pauca admodum secuta sunt propter alios eventus improsperos. Nam in primis eodem anno, die 2dâ Ju-lii, nullâ prole legitimâ relictâ è vivis abiit Carolus Egmondanus, Dux Geldriæ: & quia perpetuus Caroli Imperatoris ac Burgundo-rum inimicus fuerat, contra omnia præcedentium annorum pacta Wilhelmum Clivensem Geldriæ Zutphaniæque hæredem scripsit. Quæ tam iniqua res quadriennio post iterum novo calamitosoque bello materiam præbuit, Cæsare, quod suum erat, repetente; Cli-vensi autem ad Gallorum auxilia confugiente. Sed & aliam hoc anno tempestatem Cæsari & Principibus Catholicis minitari cœ-perant foederati Schmalkaldienfes, maximèque præcipui eorum duces, Joannes Fridericus Elector Saxonæ, & Philippus Hassiæ Landgravius. Convenerant hi rursus ineunte Martio in urbem Brunsvicensem, haud alio (ut opinor) consilio, quàm ut Camera

* *Haraus in ann. brab. ad an. 1537*
Pontifex,
Cæsar, &
Rex Galliæ
conveniunt
apud Nicæ-
am, ubi de-
cennales in-
ducia fer-
untur inter
Cæsarem &
Regem.
* *Haraus in ann. brab. Sur. in com. rer. gest. Pall. in hist. C. Trid. l. 4.*
* *urbis Lan- guedocia, gallicè dicta Aigues- Mortes.*
Postea Cæ-
sar & Rex
amicissimè
se invicem
comple-
xuntur a-
pud Aquas
mortuas.
* *aut. eodem. Spontan. & alii.*
Carolus Gel-
driæ Dux
moritur, &
hæredem
scribit Wil-
helmum
Clivensem:
unde iterum
nova bella.
* *Haraus in ann. brab. Sur. adhuc ann. in sine.*
Foederati
Schmalkal-
dienfes
conveniunt
Brunsvici,
ibiq; suum
foedus au-
gent.
* *Chytraus l. 1. Saxon. Dilich. in chron. hassia*

*litera Do-
minalis
eras F.
Catholici
contra eos
percutiunt
aliud tœd⁹,
quod ap-
pellârunt
fœd⁹ sanctū.
Chytræus
loc. cit.
Spondan. ad
an. 1537 n. 16
Hansiz. in
hist. Archi-
Ep. Salisb.
pag. 601.
Pallav. in
hist. conc.
Trid. l. 4.
c. 8, n. 10.
Lutherani
Principes
iterū con-
veniunt
Isenaci.
Surin⁹ in
comment.
rer. gest. ad
hunc ann.
Paullin. in
annal. Ise-
nac. & alii.

Imperialis iudicio audenter se opponerent, foedusque suum novis aliorum Principum receptionibus adaugerent: quemadmodum & Christianus Daniæ Rex, quæ Holsatiæ Dux, ibidem Schmalkaldiano foederi adjunctus est. Initium conventui tam nocivo datum die vicesimâ septimâ Februarii, sicut in diario Henrici Schröder Abbatis Marienmünsterensis annotatum legitur hîsce verbis: *Anno 1538, feriâ quartâ *post Petri ad Cathedram servata est magna dieta in Brunsfwick, à Principibus et Comitibus, qui dicuntur Evangelici, et à civitatibus eisdem adhaerentibus.* Has adeò frequentes iteratâsque Lutheranorum conventiones meritò suspectas habebat Ferdinandus Romanorum Rex cum Principibus Catholicis: ideoque & ipsi agente Heltio, Cæsaris Pro-Cancellario, cogitare cœperunt de adverso foedere, quod etiam *fœdus sanctum* appellari voluere. Percussum id Norimbergæ die decimâ Junii: postque Cæsarem & Ferdinandum Regem in illud recepti sunt: Albertus Elector Moguntinus, Matthæus Archiepiscopus Salisburgensis, Georgius Saxoniae Dux, Wilhelmus & Ludovicus Bavariæ Duces, Ericus & Henricus Brunsvici Duces, cum quibusdam aliis; è quorum numero supremus armorum ductor constitutus est Henricus Brunsvicensis, bellicosus eo tempore Princeps, & Cæsari cum primis fidus. Ea res acerbè pupugit adversarios. Atque ideo primò in diem vicesimam quartam Julii novum conventum indixerunt Isenaci: in quo à Ferdinando Romanorum Rege ausi sunt petere, ut Henricus Brunsvicensis ab insectandis Goslariensium Lutheranorum ausibus juberetur abstinere; cum tamen è diverso ipsimet Lutheranii Principes finem propè nullum facerent, Catholicos persequendi, & antiquas proavorum suorum fundationes evertendi. Nec longè post, nimirum die tricesimâ Decembris, Philippus Hassiæ Landgravius Henrici Brunsvicensis Secretarium, cum arcanis literis ad Moguntinum Heltiumque missis, prope Castellâs intercipi, & in custodiam detrudi iussit. Quâ ex re non parum aucta sunt partium ambarum odia, paucorum annorum spatium in apertas belli flammâs eruptura.

Calvinus
Genevâ
pulsus, hoc
anno venit
Argentora-
tum in Ger-
maniâ. Ejus
Natales,
studia, Cle-
ricatus, exi-
lium, & fu-
ga in Italiâ.
Spond. ad
ann. 1534.

Accedebat his aliud malum ab adventu Joannis Calvinii, qui hoc anno pariter irrepsit in Germaniam, posteaque magnam illius partem à Lutheri erroribus ad suos transtulit. Natus hic erat Noviomii in Gallia anno 1509, die decimâ Julii, patre Gerhardo Cauvino: cujus ille nomen latinè in Calvinum, & aliquando etiam transpositis literis in *Alcuinum* vertit; quasi magno illi Alcuino, Caroli Magni præceptori, se parem ferret. Post decursa humaniorum literarum studia Philosophiam Parisiis, Jus Canonicum apud Bituriges audiit: ubi tunc etiam à Melchiore Wolmar-
rio,

rio, homine Germano, qui stipendiis Margaritæ Biturigum Ducis alebatur, Lutheranae hæreseos venenum combibit. Inde Noviomum reversus, clericali vitæ se addixit, nactus ibidem duo beneficia Ecclesiastica, quæ Gerardus pater ei procuraverat. Sed in his possidendis inquietus homo demorari diu non potuit. Cum enim suas hæreses & novarum opinionum venena luculenter hinc inde proderet; propter eas in exilium actus, & (ut Bolsecus* ad-
*Bolsec. in
vitaCalvini
c. 5. & alii.
cit) etiam perpetrata sodomia causâ nigro lilio ad humeros inustus est. Quapropter utroque Sacerdotio vendito, acceptaque certarum
*Spondan.
ibid. n. 10.
in fine.
Bolsec. loc.
cit.
*pecuniarum summâ primò in Germaniam ad præcipuos novarum doctrinarum fabros, indeque rursus ad Pictavos in Galliam se recepit: ubi famosos illos institutionum suarum libros ex diversis, cum veterum, tum novorum sectariorum chartis infelicitè confarcinavit; & eos, qui contenta in iis dogmata in plebem disseminarent, *Ministros** appellari voluit. Ex horum deinde numero tres in Gallia reliquit: ipse verò, ne fortè cogeretur pro fide sua martyrium ferre, securitatis obtinendæ causâ in Italiam ivit. Fidem Catholicam tunc abjecerat urbs Geneva, Zwinglianis erroribus imbui ac deformari coepta anno seculi præsentis
*Spondan.
ibid. n. 13.
*tricesimo
*Spond. ad
ann. 1535.
n. 3.
quinto. Illucigitur anno sequenti veniens, & inter verbi Ministros cooptatus, non modò gnaviter suarum doctrinarum semina in plebem sparsit; sed etiam haud multò post Guilielmum Farellum, Genevensum seductorem, aliosque verbi Ministros inclinavit, ut in odium Catholicæ Religionis Coenam Dominicam non amplius* in pane azymo sed tantum in fermentato porrigere vellent. Cùmque huic novitati senatus populusque Genevensis audenter se opponeret; nihilo minùs nequissimi seductores illi tam perditè & obstinatè persisterunt in proposito, ut hoc anno, seculi præsentis tricesimo octavo, in festo solenni* Paschatis, per omnes totius urbis Ecclesias nulli hominum Eucharistiam seu Communionem sacram distribuerint. Ea res gravissimè offendit populum: atque ideo statim alterâ die, quæ erat vicesima secunda Aprilis, novatores isti ab urbe pulsi, & in exilium ejecti sunt. Ità demum Calvinus, nec Genevæ amplius, nec in Gallia securus, in Germaniam
*Spond. ad
ann. 1538.
n. 12.
Bolsec. in
vitaCalvini
c. 6. &
seq.
*Pascha vñ
1538. intro-
debat in diē
21. Aprilis,
sub litera
Dominicali
F.
*Spond. ad
hunc ann.
loc. cit.
Bolsec. in
vitaCalvini
c. 10.
*Spond. ad
ann. 1541.
n. 4.
*profugit, ac tandem Argentorati hoc anno à senatu Zwingliano cathedram consecutus est. Ex qua tamen triennio post *Genevam rediit, ut ibidem pestilentis doctrinæ suæ principatum stabiliret.

Ceterum & hic annus non omnino immunis fuit à bello, saltem prædatorio. Nam in mense Majo Antonius & Christophorus Comites Oldenburgici, nullâ hostilitatis denuntiatione præviâ (ut refert Kerssenbrochius) in Diocesin Monasteriensem irruerunt:

Anton. &
Christoph.
Comites
Oldenbur-
gici inva-
dunt ac po-
pularur
Diœcesin
Monaster.
Kerßenbr.
in hist.
Anabapt.
Chytraus
l. 15 Saxon.
Hamelm.
in chron.
Olden-
burg. à pag.
366.
Franciscus
Episcopus
eisdem
rursus ex-
pellit, & e-
vastat Co-
mitatum
Oldenbur-
gicum.
Auctores
iidem.
Hermannus
Archiepi-
scopus Co-
lon. & Jo-
annes Dux
Clivensis,
pacē inter;
eos resti-
tuunt.
auct. iidem
** Hamelm.*
in chron.
Oldenb.
pag. 368.
Pœna Hen-
rici de
Schade, in-
cendentis
Ecclesiam
in War-
denburg.
Hamelm.
ibid. pag.
367.

runt: eâ quidem prætextâ causâ, quòd Franciscus Episcopus Hu-
dense monasterium per decursum anni superioris iniquè diripue-
rit; re verâ tamen, ut ab Ecclesia monasterii præfecturam arcemque
Delmenhorstensem, à majoribus suis possessam, vi & armis recu-
perarent. Prima eorum impressio tentata est in arcem hanc, de
qua nunc dixi. At eo conatu propter fortitudinem præsidario-
rum frustrati, subjectum oppidum exspoliant & incendunt. In-
dè latius progressi, Wildeshusium, Vechtam, Haselünnam, Mep-
penam, Harpstadium, Kloppenburgum, & alia regionis istius
castra vel oppida capiunt; magnâque pecuniæ vim è vicinis ad
Amasim pagis extortam auferunt. Sed brevis hic furor fuit, &
instabile gaudium. Nam, ubi haud multò post Franciscus Episco-
pus è triplici Diœcesi sua, videlicet Monasteriensi, Osnabrugensi,
& Mindensi, magnas equitum peditumque turmas adunaverat sub
Joanne Raësfeldio, supremo militum Præfecto: Oldenburgici Co-
mites, incenso post se Vechtenfi castro & oppido, quantocyus re-
gressi sunt; omniâque loca occupata non minori celeritate rursus
amifere, quàm ea prius ab æmulo nondum parato ceperant. Mox
etiam Monasterienses, ut cladem cladi ac damna damnis reponerent,
in comitatum Oldenburgensem vicissim irruunt, pagos di-
ripiunt, oppida incendunt, ac demum ipsimet urbi Oldenburgensi,
velut primariæ Comitum prædictorum sedi, obsidionem admo-
vent. At his eorum conatibus repentè intervenerunt Hermannus
Archiepiscopus Colonienfis, Ecclesiæ nostræ Administrator, &
Joannes Clivensium Dux; quorum uterque duos Legatos, pro
tractando pacificationis negotio, ad partes dissidentes misit. Ho-
rum arbitrato & suasionibus primùm constitutæ sunt induciæ;
deinde verò Wildeshusii, die tricesimâ Julii, eâ lege pax compo-
sita, ut utraque pars in judicio Imperiali experiatur suum jus, &
interea suis quisque rebus ac possessionibus contentus vivat; uti
refert* Hamelmannus. Immitiùs tamen, quàm Christiana repres-
sio ferret, in eo ultionis genere à Monasteriensibus processum est
Wardenburgi, loco olim devotis peregrinorum supplicationibus
haud parùm claro. Templum enim, quod ibidem satis elegans
cupreisque laminis intectum erat, Monasteriensis miles foedissimè
incendit, campanis Bremam abductis; & in urbe, Lutheranis er-
roribus jam addicta, venditis. Auctor hujus facinoris fuisse legi-
tur Henricus de Schade Satrapa Wildeshusianus: qui idcirco (uti
refert Hamelmannus) repentè in eam amentiam ac phrenesim lap-
sus est, ut eundem currui imponi, vinctisque adstrictum, in suas
ædes reportari necessum fuerit.

Eâdem

Eâdem occasione Paderbornensis Dioecesis nostra non parùm nocu-
menti, velut ex obliquo, pertulit. Nam, ut Hamelmannus <sup>*Hamelm.
loc. cit.
pag. 367.</sup> in chronico* Oldenburgensi refert, Philippus Hassiæ Landgravius
in bellum istud nonnulla equitum peditumque auxilia Francisco E-
piscopo suppetias misit. Hos autem per Dioecesin nostram eò tra-
ductos esse, non obscurè constat ex datio Henrici Schröder Abba-
tis Marienmünsterensis, qui ad hunc annum ita scribit: *In vigilia
Pentecostes venerunt ad monasterium nostrum viginti et centum armati
equestres ex curia Principis Hassiæ, ex promotione Arnoldi* ab Oynhau-
sen inimici nostri. Manserunt per unam noctem, et in recessu acceperunt
quatuor boves. Damnum nostrum fuit ad quadraginta florenos aureos.*
Neque dubito, quin adhuc majorem, vel certè non minorem ja-
cturam tulerit monasterium Gerdense virginum; cui Landgravius
jam ab anno priore plurimùm infensus erat propter Abbatissam &
conventum coenobii Confugiensis, de quo alio in loco* <sup>*ad annum
1537.</sup> memini. Hæc autem & plura alia dissimulabat Hermannus Ecclesiæ nostræ
Administrator; neque vel minimùm ausus est mutire contrà, ut-
pote homo languidus, & jam paulatim Lutherano magis, quàm
Principi Catholico similis. Imò & in ceteris rebus, purè civili-
bus, ferè nihil agebat, nisi per suos Ministros: quorum opera Pa-
derbornenses inter & Colonienfes hoc anno complanata est eorun-
dem controversia de jurisdictione in Westerkotten & Erwite; uti
constat ex tabulis publicis, eade re conscriptis, datisque *Nenhusii
die decimâ Octobris, anno 1538.* <sup>Hermann*
Admini-
strator in-
ter Coloni-
enses & Pa-
derborn.
componit
litern de ju-
risdictione
in Erwite
& Weste-
renkotten
Ex literis
cancellaria
Paderb.</sup>

Annus Christi 1539.

PAULI III. Pontificis 5. & 6.
CAROLI V. Imperatoris 20. & 21.
HERMANNI II. Administ. Pad. 7. & 8.

Annus hic fuit quidem à bellis vacuus; sed ab intestinis
Religionum discordiis Catholicos inter & Protestan-
tes non parùm turbidus. Mense Februario institutus
erat Francofurti conventus Principum, pro tentanda
Catholicorum & Lutheranorum concordia. Sinè hac enim, ne-
que bella inter ipsos, propter contraria partium ambarum foedera,
devitari diu poterant; neque ab Imperii Proceribus obtineri subsi-
dia bellica, per quæ Ferdinandus Romanorum Rex Hungariæ scep-
trum in suis & Archiducum Austriacorum manibus contra Tur-
carum insultus firmari satagebat. Aderat ex parte Cæsaris Joan-
nes Wefalius, olim Archiepiscopus* Lundenfis in Dania: præterq;
eum

<sup>Catholici
& Acatho-
lici Princi-
pes conveni-
unt Fran-
cofurti pro
tentanda
concordia;
Spond. ad
hunc annu.
Pallav. in
hist. conc.
Trid. l. 4.
c. 8. n. 10.
*Spond. ib.
n. 3.</sup>

Post longas
partium
discepta-
tiones feri-
untur in-
ducia
quindecim
mensium;
intrà quos
controver-
sæ fidei
utrimque
à Theologis
discutian-
tur, si id
Cæsar ap-
probet.

*Spond. hic
n. 2.
Pallav. loc.
cit. n. 12.*

Inducia il-
la, & con-
gressus
Theologo-
rum, dis-
suasum Pon-
tificis re-
probantur
à Cæsare.
**Spond.
hic. n. 3.
Pallav. ib.
c. 9. n. 1.*

**Spondan.
hic n. 2.
Pallav.
loc. cit.*

eum duo pacificatores ab utraque parte acceptati, nimirum Lu-
dovicus Palatinus, & Joachimus II. Brandenburgicus, Electores:
quorum posterior ad Lutherana dogmata jam plurimum propen-
debat. Hi cum in eo conventu reliquos Principes patheticâ ora-
tione ad pacem & concordiam hortati essent, responderunt pro
more suo Lutherani: pacem utique sibi maximopere in votis esse:
eam tamen haud aliter à se admitti posse; quàm ut vi illius etiam
Cæsareum tribunal Camera in posterum, usque ad futurum con-
cilium, abstineret à causis & quæstionibus in Ecclesiasticorum bo-
norum direptores hucusque exercitis. Conditionem hanc, velut
summè perniciosam, rejecit Orator Cæsareus, aliique Principes
Catholici. Videbant enim à Protestantibus hoc modo nil aliud
quæri, quàm ut interea temporis opulentiora Ecclesiasticorum
prædia, urbes, & oppida, citra omnem Cameralis judicii metum
occuparent: neque postea spem ullam fore, hujusmodi bona è vul-
tureis eorum unguibus recipiendi; quandoquidem ab iis concilii
futuri nomine haud aliud intelligeretur, quàm suorum Præconum
& Apostatarum synagoga. Quare iterum ad alias consultationes
itum; ac tandem die decimâ nonâ Aprilis, post bene longas, acrésq;
disceptationes, unanimi voto conclusum est: *utrique parti con-
cedantur inducia quindecim mensium. Interea Norimberga conveniant
sex Theologi Catholici totidemque Lutherani, qui excluso Pontifice ibidem
inter se conferant de Religione et rebus fidei. Eodem illo tempore suspen-
dantur omnes actiones Camerales propter damna, monasteriis, templisque
Catholicis hætenus inflicta: ita tamen, ut interea Protestantibus non li-
ceat, ullum amplius intrà Schmalkaldicum fœdus admittere; aut Catho-
licis, eorumve Ecclesiis adhuc salvis nova damna vel injurias inferre.*

Mirum est, quòd Archiepiscopus Lundensis (quem Pallavici-
nus *Londensem* ex errore nominat) non adverterit illico, paucorum
hujusmodi Doctorum conventionem, non solum Apostolicæ sed
& ejusdem juribus maximopere fatalem fore; sed etiam innumeris
animarum ac fidei periculis expositam? Quomodo enim à Theo-
logis tam paucis confici vel absolvi poterat ea rerum quæstionumq;
moles, quæ totius œcumenici concilii robur & sapientiam depo-
scebat? aut quomodo ex hujusmodi congressu vel minimum spei
bonæ subducere poterat, in quo nec ipsis Catholicis, eò destinan-
dis, omnimodè confidi poterat: cum & ipsi interdum vel occultè
foverent hæresin, quam celabant; vel etiam conscientiam quan-
doque suam utilitati propriæ posthaberent? Quare Carolo Impe-
ratori (in cujus arbitrio relictum erat, concordiam suprâ dictam
intrà sex menses approbare aut rejicere) continuò dissuasit Ponti-
fex, ne perniciosus ejusmodi pactis comprobationem vel assensum
daret.

daret. Id quod etiam Imperator pro bono Religionis lubenter præstitit: quanquam non sine magno Principum A catholicorum offendiculo. Quippe qui idcirco novam conventionem die decimâ nonâ Novembris instituerunt Arnstadii in Thuringia: ubi iterum ab iis deliberatum de augendo foedere Schmalkaldico, rebusque aliis, ad mutuam sui & sociorum suorum defensionem necessariis.

Catholicorum interea foedus, quod *sanctum* appellaverant, immedicabile vulnus accepit ex inopino obitu Georgii Saxoniae Ducis, viri (si quisquam alius) usque ad mortem probe Catholici, ideoque etiam à Luthero scriptis & maledictis dirum in modum divexati. Excessit hic è vivis Dresdæ die decimâ septimâ Aprilis; &, quod maximè luctuosum erat, cum eo simul in ipsius terris contrumulata est Catholica Religio, quæ eo stante ibidem stetit, & eo cadente concidit. Habuerat quidem antea duos filios, paternæ constantiæ ac pietatis æmulos, Joannem & Fridericum. Sed (quæ inscrutabilis fuit permissio Dei) prior horum Joannes, triginta sex annorum Princeps, biennio ante* patrem extinctus erat, posteaquam ex Elisabetha Hassica uxore sua prolem nullam suscepisset: posterior autem Fridericus, cum in Januario præsentis anni matrimonium inivisset cum Elisabetha Mansfeldica, Ernesti Comitis bene Catholici filia; paulò post in lectum fatalem* decedit, ac die vicesimâ sextâ Februarii è vivis emigravit. Acerrimè id affligebat Georgium, sexaginta & octo annorum senem: augebátque dolorem hunc apostasia Henrici fratris, qui à fide Catholica jam defecerat, & ante biennium Schmalkaldico foederi se associaverat. Itaque, ne antiqua fides detrimenti aliquid pateretur à morte sua, quam timebat; continuò testamentum condidit, in eoque statuit, ut Henricus frater unà cum duobus filiis, Mauritio & Augusto, eâ duntaxat lege bonorum terrarumque suarum hæredes fierent, si ad fidem Romano-Catholicam se reversuros promitterent: sin minus; tota suarum ditionum portio transferretur in potestatem Cæsaris & Ferdinandi Regis, atque ab iis tam diu teneretur, donec vel Henricus frater suus, vel ejusdem filii, vel alius è consanguineis proximis voluntatem suam adimplere, & Catholicam Religionem in suis terris protegere vellet. Sed illa tam salutaris præcautio turbatissimis hisce temporibus nihil profuit. Henricus enim, Protestantium auxilio fretus, non modò statim fraternæ ditionis possessionem adiit: verum etiam ad ejiciendam inde Religionem Catholicam repente ea cum festinatione grassatus est, ut, cum in festo Paschatis adhuc ubique sacra omnia ritu antiquo fierent; in sequenti festo Pentecostes Lutherani concionatores Dresdæ ac Lipsiæ in cathedris templorum starent. Ne verò simplicior po-

Lutherani
Principes
novâ con-
ventionem
celebrant
Arnstadii,
ad augendū
suum foed.
Spond. hic
n. 3.

Georgius
Saxoniae
Dux, Ca-
tholicæ fi-
dei retinen-
tissimus,
hoc anno
moritur.

Spond. ad
hunc an. n. 6

Chytræus l.
15. Saxon.

Spangenberg.
in chron.

Mansfeld:
& alii.

*hist. Ducis
Saxoniae.

*hist. Ducis
Saxoniae.

Spangenberg.
& Chytræus
loc. cit.

Henricum
Fratrem, e-
jusque filios,

à successio-
ne suarum
ditionum

excludit, ni-
si ad fidem

Catholicā
revertantur

Spond. ad
hunc an. n. 6

Spangenberg.
in chron.

Mansfeld.
Sur. & alii.

At ille, Pro-
testantium

auxilio fre-
tus, non

modò suc-
cedit sed e-

riam fidem

Catholicā
è terris eji-
cit.

Chytræus,
Spond. &c.

pulus animadverteret, eo modo defraudari se, privarique divino sacrificio; Lutherani reformatores, à Joanne Friderico Saxoniae septemviro missi, veteres omnes missarum solennium ritus (excepto * *Canone*) in Ecclesiis Misnien-sibus retinere, putà: *introitum*, *Kyrie eleison*, *orationes*, *lectiones Epistolarum et Evangeliorum*, *symbolum Nicenum*, *praefationem*, *vestitum sacerdotalem*, *cereos accensos*, et (* *Chytraeus* *ibid.*) (quod summopere demirandum est) *etiam elevationem* * *Divini Corporis*, quam saepe alias velut idololatriam condemnaverant. Adeo verum est, quod antè dictus Dux Georgius de versatili Lutheranorum Doctorum fide persaepe dixerat: *Scire se, quid hodie credant Lutherani; quid autem cras credituri sint, ne ab ipsis quidem sciri: quod apud eos penè annua menstruaque sint fidei dogmata*; uti olim de veteribus haereticis dixit S. Hilarius.

Joachimus II, Elector Brandeburgicus, Lutheranam doctrinam recipit; sed ita, ut plerique missarum ritus in Ecclesiis retenti fuerint.

Chytraeus *l. 15, Saxon.*

* *Chytraeus* *loc. cit.*

Albertus Elector Moguntinus Lutheranam doctrinam permittere cogitur in Archiepiscopatu Magdeburgensi & Episcopatu Halberstadensi, salvis tamen Ecclesiis Canonici-
Chytraeus *l. 15, Saxon.*

Pallav. in hist. conc. Trid. l. 5.
* *Chytraeus* *loc. cit.*

Sub eodem fraudulento retinendorum rituum Catholicorum praetextu, seductus & circumventus est Joachimus Brandenburgicus, Joachimi I. Electoris, viri semper Catholici, filius & successor. Nam & is hoc anno Lutherana sacra in suas terras introduxit, retentis plerisque cerimoniis veteribus, etiam iis, quae Praedicantium Lutheranorum judicio superstitionem sapere videbantur. Id quod idcirco à novis illis Theologis permissum esse, refert Chytraeus, *ut in prima illa Religionis mutatione minùs offenderentur Pontificii*: quasi verò devitandae offensionis causâ permitti queat, superstitionem colere. Caro tamen res illa stetit Joachimi subditis. Non enim prius novationem hanc ad assiduas iteratasque eorum preces indulgere voluit, quam ingentem æris * alieni molem, ipsius nomine persolvendam, in se reciperent. Similia scribit Chytraeus de Alberto Moguntino, Joachimi patruo. Ait enim, quod & hic in Dioecesebus suis Magdeburgensi & Halberstadiensi hoc anno publicum Lutheranae doctrinae exercitium permiserit; acceptâ prius ingenti pecuniarum summâ, quam ab istorum locorum subditis efflagitaverat. Id quod ego tamen, cum bona Chytræi venia, non eo modo factum intelligo, quasi Catholicam Religionem utilitati vel necessitati propriae posthabuerit; sed quod animo jam prospexerit, Lutheranae doctrinae exercitium, etiam se invito ac repugnante, per vim & seditionem publicam intrudendam esse. De cetero enim Albertus hic antiquae fidei Catholicae retinentissimus fuit (ut summopere commendat Pallavicinus) atque ideo, cum exercitium Lutheranum Halberstadiensibus & Magdeburgensibus permittere coactus est; simul disertè & expressè cavit, ut omnia seu Canonorum collegia, seu Religiosorum * monasteria, per utramque Dioecesin illam in statu pristino relinquantur.

E re-

E reliquis Germaniæ Principibus, maximèque iis, qui ad circulum Westphaliæ pertinent, vitam hoc anno posuit Joannes III, Cliviæ, Juliæ, & Montium Dux, inopinâ morte præventus die sextâ Februarii, cum animi causâ * ad abacum lusorium confideret. Fuit ille quidem Catholicæ Religionis cultor usque ad extremum vitæ halitum: sed admodum languidè ac remissè. Tametsi enim Lutheranorum civium novationes Lipstadii ac Susati sub initium compresserit; postea tamen sequioris doctrinæ libertatem iisdem indulgit: sive quòd hac in re non nihil se accomodaret in favorem generi sui, Joannis Friderici Saxonie septemviri; sive quòd in aula sua viros Catholicæ Religionis non admodum addictos aleret. Foederi Schmalkaldico, adversus Catholicos & Carolum Imperatorem inito, nunquam adscribi voluit: imò & est, qui de eo scribat, quòd, priusquam è vivis emigraret, Wilhelmum filium suum & hæredem unicum sincerè præmonuerit, ut Cæsarem * officiosè colat, & externas aliorum Regum aut Principum amicitias non inquirat. Quæ verba si Wilhelmus Dux attentè in animum demississet; juvenili impetu nunquam in eas miseras vel in eam Cæsaris offensam incidisset, quàm triennio post flexis genibus ab eo deprecari debuit.

De rebus Dioecesis nostræ nihil aliud hoc anno memorandum reperi, quàm quòd in ejus principio, nimirum die sextâ Januarii, ubique apud nos inaudita aquarum eluvio fuerit; uti Henricus Schröder, Abbas Marienmünsterensis, in diario suo retulit hisce verbis: *Anno 1539, in die Epiphaniæ et sequenti, fuit maxima abundantia aquarum, ita ut nullus hominum tunc viventium tale diluvium viderit, quod multis locis et civitatibus grande damnum intulit.* Eadem afferunt chartæ nostræ Falckenhagenses: & addunt, fluvium Ambram* propè oppidum Lügdam* eum in modum exundasse, ut aquæ, ripis egressæ, non modò urbem intraverint; sed etiam cœmeterii muros transcenderint, ædes omnes percursârint, pecora multa absorbuerint, coëgerintque populum universum in superioribus domuum suarum tabulis degere: atque hæc eadem contigisse pariter Brakeliæ, Steinhemii, Huxariæ, & aliis in locis. Inundationem hanc non multò post consecuta est ingens annonæ caritas, quæ in Dioecesi nostra frumentorum pretia supra modum auxit; in aliis verò ad Visurgim locis, uti etiam in vicina Hassia, tam acerbam necessitatem induxit, ut ex urbe Brema fruges Polonicas per Visurgim advehi necessum fuerit. At nullibi ferè major penuria vel necessitas fuit, quàm in urbe Tremonia locisque finitimis: ubi magna pars hominum debuisset ex inedia mori, nisi providi cives ad avertendum commune malum Daventriâ & Amstelodamo

Joannes III, Clivensium Dux, inopinè moritur die 6. Febr. *Teschenm. in annal. Cliv. * Chron. ms. Dominicanorum Tremon.*

* Cratepol. in Catal. Archiep. Colon. apud Gualterium pag. 1353. Magnæ aquarum inundationes in principio hujus anni. ** Ambra fluvius, vulgò die Emmer. Lügdam vulgò Eünde aus Eünde / oppidum Paderbor-nense, non procul à Pyrmonro. Magna annonæ caritas in Dioecesi nostra & alibi. Ex Diario Henrici Schröder Abbatis in Marienm. item ex literis Falckenhagens.*

chron.Trem. ms.**Messis præ-*
*matura.**litera Fal-*
*cken-**haga, mo-*
*nasterium**vetus in*
*comitatu**Swalenb.*

peregrinas fruges importassent. Veniebat illuc ingens * multitudo pauperum ac famelicorum hominum, qui per misericordiam Dei instantissimè flagitabant panem ante urbis portas: iique non solum erant vulgares mendici, corrogandis ostiatim panibus assuefacti; verum etiam personæ honestiores, famuli, ancillæ, opifices, mercenarii, qui perlubenter, etiam pro solo pane lucrando famulitium & laborem præstitissent. Ceterum huic inopiæ satis maturè Deus medelam attulit. Nam, ut literæ Falckenhagenses perhibent, fruges hoc anno visæ sunt solito velocius maturescere: ita ut * Falckenhagæ, loco aliàs perfrigido, die octavâ Julii siligo meti cœperit; & in festo S. Jacobi Apostoli jam penitus demessa, imò & maximam suâ partem granariis illata fuerit.

Annus Christi 1540.

PAULI III. Pontificis

6. & 7.

CAROLI V. Imperatoris

21. & 22.

HERMANNI II. Administ. Pad.

8. & 9.

Carol^{us} Im-
perator, ini-
tio hujus
anni, ex Hi-
spania in
Belgium
redit.

Haras in
ann. Brab.
Spond. ad
hunc ann.
& alii plu-
res.

** Helvicus*
in theatro
bist. univ.
ad hunc
animum,

** Sarius in**comment.**rer. gest.**Mittit Le-**gatum ad**Principes**Protestan-*
tes, Schmal-
kaldie
congrega-
*tos.*** Chytræus*
l. 5. Saxon.

Arolus Imperator, posteaquam anno superiore Elisabetham conjugem in partu amisisset, sub initium præsentis anni ex Hispaniarediit, evocatus inde per tumultus ac rebellionem Gandavensium. Instituerat iter istud per terras Galliæ, Rege ipso Regiisque filiis eum deducen-
tibus usque ad ingressum Belgii; ubi à provinciarum istarum Pro-
ceribus cum ingenti splendore exceptus fuit. Annum exinde to-
tum consumpsit Cæsar in Belgio: tum quòd exortæ Gandavensi-
um turbæ vicinam ejus præsentiam poposcere; tum quòd in ter-
ras Imperii prius ire non vellet; quàm vidisset, quò se rerum Ger-
manicarum turbæ verterent. Ibi foederatorum Schmalkaldiensium
Legati Februario mense ad Cæsarem accessere, simulatâ animorum
submissione obsecrantes: *primum ne in eos vi et inopino aggressus * rue-*
ret; deinde verò, ut omnes Imperialis judicii actiones, quæ contra boio-
rum Ecclesiasticorum directores instituta fuerant, penitus aboleri sineret:
ex his enim omnia Germanicorum Principum dissidia profluxisse, et sinè
earum abolitione pristinam Germaniæ quietem restitui non posse. Respon-
dit Cæsar, se deliberaturum * hac de re. Nec multò post ad con-
ventum Schmalkaldiensem (ubi foederati Principes rursus con-
gregari cœperant ineunte Martio) legationis causâ misit Wilhel-
mum Comitem de Neuenar, verbo ac literis per eundem indicans,
in Germaniam se non venisse animo hostili; sed ut Religionis con-
cordiam æquo modo resarciret: ideoque se ab iis petere, quid Ca-

Catholicis concedere, quidve demum contra eos tueri ac defendere velint: Qua de re posteaquam diu multumque deliberassent cum Theologis suis Melanchthone, Bucero, & aliis Apostatis; tandem responderunt Neuenario Legato: *studium concordia sibi maxime cordi esse: cavendum verò, ne per eam intelligatur * ulla rejectio doctrinae, in Augustana confessione vel ejusdem apologia quondam exhibitae: in hac enim sese mordicus persistere velle; solùmque petere, ut illius fundamenta in comitiis publicis per viros idoneos discutiantur.*

Finito conventu (in quo & Wilhelmus Clivæ Dux, magnâ Catholicorum offensione, Schmalkaldico * foederi, ut petierat, adscriptus est) Carolus Imperator, concordia tentandæ causâ, nova Principum comitia in diem vicesimam tertiam Maji conscribi fecit in urbe Spira: quæ tamen paulò post, cum ibidem grassaretur pestis, Hagenoam translata sunt, mensæque Junio celebrari coepta. Aderat hîc à Catholicis Ferdinandus Romanorum Rex cum diversis Principibus virisque doctis: à Lutheranis verò propè nulli comparuere præter Legatos Principum & aliquos eorum Theologos, cum quibus de reducenda rerum credendarum concordia diligenter agi coeptum. Sed, quia Protestantes, ex decreto conventiculi Schmalkaldienfis, nihil de articulis in Augustana confessione porrectis remittere constituerant, ideòque de iisdem singulis * colloquium aliquod institui petiere; tandem, abruptis comitiis, colloquium illud permissum, & in urbe Wormatiensi die vicesimâ quintâ * Novembris inchoatum est, præsentē Campegio Legato Pontificis, Granvellano Legato Cæsaris, multisque ambarum partium Theologis ac Principum Legatis. Magna spes concordia & conciliationis credebatur fore ex eo colloquio, præsertim cum in ejus ingressu per Campegium Oratorem suum sponderet Pontifex, facturum se, quidquid divinæ gloriæ sinceræque * Religionis studium sibi permetteret. Sed ea spes iterum inani causâque operâ diffluxit. Cum enim Eckius & * Melanchthon, ille Catholicorum, hic verò Protestantium Theologorum primipilus, de peccato originario per dies aliquos disceptassent; Carolus Imperator, se absente nihil perficiendum esse arbitratus, congressum hunc rursus abrumpi, & nova comitia, quibus ipsæmet interesse vellet, Ratisbonæ in annum proximè sequentem indici iussit.

Dum autem hoc modo laboratum est pro bono Religionis, novum Ecclesia Catholica vulnus accepit in comitiis Hagenoæ habitis. Illic enim, die vicesimâ sextâ Junii, ex malo dysenterico extinctus est Ericus Dux Brunsvicensis, cognomento senior, Princeps per omnem vitam Catholicus, & ob egregia belli facinora Carolo Imperatori apprimè charus. Nullum ille filium suscepit

* Chytraus
ibid.

* Chronic.
Dominic.
Tremou.
Varii con-
gressus Prin-
cipum, pro
tentanda
eorum cons-
cordia, Ha-
genoæ &
Wormatiæ
sine fructu
habiti.

Chytraus l.
15. Saxon.
Brower, in
ann. Trev.
* Helvic. in
theatr. hist.
univers.
* Pallav. in
hist. conc.
Trid. l. 4
c. 12. n. 1.
& seq.

* Pallav.
ibid. n. 4.
* Pallav.
ibid. n. 12.
Cochla^o in
actis Luth.
Chytraus
l. 15. Saxon.
Eric^o senior
Dux Brunsvi-
censis
probè Ca-
tholicus, in
comitiis
Hagenoen-
sibus mori-
tur.
Chytraus l.
15. Saxon.
ex

*Kleinsorg. in hist. ms. Hamelm. in hist. Evang. *Rensner. in opere genealog. & alii.* ex primo thoro: è secundo autem adeptus erat Ericum juniorem, tunc adhuc duodecim annorum juvenem. Qui cum ob ætatem puerilem adhuc inidoneus esset ad regendum; Hannoverani Ordines omne regimen paulisper commiserunt ejus matri *Elisabethæ, Joachimi I. Brandenburgici Electoris filia. At illa, regiminis profani limites egressa, etiam ad altare manum applicuit; veteremque fidem Catholicam è suis terris ejici & proscribi fecit, evocato in hunc finem Antonio Corvino Apostatâ, monachoque sceleratissimo, qui per id tempus Witzenhusii, in vicino Hassiæ inferioris ad Werram oppido, Lutherana dogmata propalabat. Hunc deinde generalem, uti vocant, superintendentem constituit, datâ simul potestate novandi & immutandi veteres Ecclesiarum Brunsvicensium ordinationes, pro ut ipsi utilius visum fuerit. Quâ potestate acceptâ, Corvinus omnem illam provinciam peragravit, templa, cathedras, monasteria, scholas, novis errorum magistris adimplevit, ac demum etiam novam Ecclesiarum ordinationem ad

**Hamelm. in hist. Ev. infer. Duc. Brunsvie. Chytrous loc. cit.* Lutheranarum doctrinarum formam fabricavit; quæ triennio post in lucem *publicam evulgata est. Opposuit se quidem huic femineæ machinationi Henricus Dux Brunsvicensis, cognomento junior, & alii Catholici. Sed, cum & ipse eo tempore plurimum exagitaretur à Philippo Hassiæ Landgravio, qui pro tuendis viduæ suprà dictæ ausibus defensorem se objiciebat: consultius erat, aliquid per hæc dissimulare, & eventum hujus rei interea tempori commendare; quàm eam ob causam novo bellorum periculo se exponere. Ceterum hic applausus Lutheranorum, quem ex illo viduæ matris facinore conceperunt, minimè diuturnus fuit. Nam, ubi postea Ericus filius, ex Imperatoris aula redux, Principatum paternum adiit, non modò Lutheranos præcones iterum ejecit, restitutâ Fide Catholicâ; sed etiam Corvinum Apostatam, suprà dictæ novationis auctorem, in arce sua Calenbergica diuturno carceri mancipavit. Ità miser homo, qui Religiosi Ordinis rigorem ferre non potuerat, ejus loco molesti carceris duritiem perferre debuit.

Eric' junior Erici defuncti fili', post paucos annos rem Catholicâ restituit, Corvino superintendente in carcerem dejecto. Hamelm. loc. cit. Chytrous l. 15. Saxon. Valentinus Ep. Hildesf. sententiam restitutionis obtinet contra Henricum Brunsvicensem. Chytrous l. 15. Saxon. Demonstratio tripartita Hildesf. p. 40. & 242. Mortem Erici Ducis propediem consecuta est nova alia Brunsvicensis familiae plaga: nimirum promulgatio sententiæ Papalis, quâ Ericus jam defunctus, & Henricus junior ejusdem ex fratre nepos, Dux Brunsvicensis adhuc superstes, jubebantur Valentino Episcopo Hildesfensi restituere omnes satrapias, urbes, oppida, pagos & castra, Joanni quondam Antistiti in bello erepta. Justissima quidem erat Papalis illa sententia; sed huic tempori minimè conveniens. Eò enim jam dilapsæ erant res Germanicæ, ut Catholicæ religionis erigendæ spes in Henrico Brunsvicensi non mi-

nimâ

nimâ parte conquiesceret: utpote qui & bello strenuus, & Catholici foederis primarius Dux ante biennium constitutus. Quare etiam Carolus Imperator (cujus assensu & imperio Dioecesis Hildesienfis viginti abhinc annis eum in modum lacerata ac mutilata fuerat) exequendæ huic sententiæ tam potenter se opposuit, ut Valentinus Episcopus, quidquid in adversum niteretur, Imperatoris voluntati cedere, & effectum istius causæ usque in alia mitiora tempora differre coactus fuerit.

Novos interea fructus Evangelium Lutheranum hoc anno protulit in primario illius defensore, Philippo Hassiæ Landgravio. Conjugem is habebat Christinam, Georgii Saxoniae Ducis Catholici filiam, numerosâ jam prole fecundam: & tamen huic viventi, ac gignenti simul, alteram conjugem superinduxit Margaretam de Sala, quam hoc anno, die tertiâ Martii, sibi insuper adjungi & conjugari fecit. Pudendum hoc, & inter Christianos hætenus inauditum facinus, à Chytræo, Dilichio, Hartmanno, & aliis rerum Hassiacarum scriptoribus, tacitissimè præteritur; ne cuilibet statim in oculos incurreret, qualem & quantum habuerit Lutherana Ecclesia defensorem. Imhoffius autem (cùm id omittere non posset propter materiam rerum tractandarum) huic turpitudini aliquem honestatis colorem allinit; excusâtque, id factum esse *urgentibus causis* * *secretis, et re cum Theologis communicatâ*. Candidius forsan dixisset cum Joanne Cochleæ, scriptore Catholico, Landgravium ad hoc audendum processisse *consilio* * *et approbatione Lutheri, et quorundam complicum ejus*. Hi enim ex nova Theologia sua declarârunt, id fieri posse: & eâdem, ut opinor, conscientia, quâ Rotmannus & alii Doctores Anabaptistici, rogatu Joannis Leydenfis, ante sexennium * declaraverant, Polygamiam novo populo suo permitti posse.

Non minorem audendi licentiam idem Landgravius hoc anno prodidit in invadendis rapiendisque bonis monasterii Helmershusani, quod ab antiquissimis temporibus ad jurisdictionem & inspectionem Paderbornensis Dioecesis pertinuerat. Abbas ultimus ibidem fuerat Georgius à Marnholtz, homo pessimæ vitæ & exempli. Qui, postquam ab Erico Episcopo nostro persæpe monitus, atque ad severiorem vivendi methodum ex congregationis Bursfeldiensis instituto adigendus fuerat; sanctioris disciplinæ impatiens, anno præsentis seculi vicesimo sexto * monasterium deseruerat, & ex recente Lutheranorum doctrina maluerat esse maritus, quàm monachus. Exinde per annos ferè decem in Hassia vicina vixerat ex direptis * monasterii thesauris: & quia interea temporis etiam omnes monachi in eandem Apostasiam aliâque scelera

Sed hujus executio ob injurias temporum impeditur à Carolo Cæsare.

Catalogus recentior Epise. Hildes.

Philippus Hassiæ Landgravi.

legitimæ conjugis suæ adhuc

alteram superinducit,

consentiente Luthero.

Imhoff. in notitia Procerum Rom.

Imp. l. 4. c. 7. n. 8.

Cochleus in act. Luth. ad hunc ann.

Imhof. loc. cit.

Cochleus loc. cit.

* vide dicta ad ann. 1534

Idem hoc anno invadit bona monasterii Helmershusani, à desertore Abbate sibi iniquissimè venditi.

* vide dicta ad ann. 1526

* ex veteribus manuscriptis.

pro-

prolapsi fuerant; monasterium totum à nostris Episcopis occupatum erat. At, ubi postmodum fugitivus Abbas indigere coepisset cum sua pellice, neque ullam spem videret accipiendi plura de prædiis Helmershusiensibus; tandem hoc anno *monasterium illud cum omnibus bonis & juribus Philippo Landgravio per summam injuriam vendidit. Lætus hic tam pingui bolo, repente se immisit in omnia prædicti monasterii bona. Ac tametsi Dioecesis nostra contra invasionem hanc, in territorio alieno factam, continuo protestata fuerit; nihilo tamen fecius, tum ob ejusdem Landgravii potentiam, tum ob alias istorum temporum injurias, haud aliud obtinere* potuit; quàm exiguam aliquam proventuum partem, quæ jam olim nostris Episcopis vendita, & in perpetuum transcripta fuerat.

Huic damno Dioecesis nostræ accedebant & alia duo mala: unum à peste, & alterum ab exustione oppidi Vördenfis. De priorre malo Henricus Abbas Marienmünsterensis in diario suo ità scribit: *Anno 1540 pestilentia hic grassabatur circumquaque, etiam in curia et familia nostra.* De altero idem Abbas hoc modo refert: *Decimâ quintâ Maji, in vigilia Pentecostes, oppidum Vörden ex toto comburebatur, et non remansit, nisi una parva et vilis domuncula; sed castrum cum suis edificiis mansit illesum.* Erat hoc in eo seculo jam tertium incendium istius oppidi: nam & anno 1511, & anno 1516, totum oppidum, unà cum castro, funestis ignibus in cineres diffluxerat, quemadmodum ab eodem Abbate annotatum legitur. At longè funestius incendium hoc anno exortum est haud procul à Dioecesi nostra in urbe Eimbecensi, quæ prædicto oppidulo nostro longè amplior, ac duobus Canonice collegiis decorata erat. *Anno 1540, ajunt veteres chartæ Falckenhagenfes, in die S. Annæ viduæ insurgebat incendium grande circa horam quintam vespertinam in civitate Eimbecensi, per quod omnes Ecclesiæ turres, ac domos, unà cum urbis curia, ità funditus combustæ sunt, ut nihil ex iis remanserit, nisi sola vestigia: id quod nunquam in his regionibus auditum aut visum est.* Eo

Pestis in
Dioecesi
Paderbor-
nensi gra-
fari cœpit.

Oppidum
Vörde exu-
ritur, castrò
illæso.

Eimbeca,
urbs Duce-
rûs Bruns-
vicensis,
tristissimū
incendium
patitur.

*Hamelm.
in hist. Ev.
urbis Eim-
bec. p. 918.

Hamelm.
loc. cit.

simul infortunio periit magna multitudo hominum, partim suffocata fumo & flammis, partim *oppressa lignis & lapidibus, quæ ex ædibus, templis, ac turribus accensis copiosè decidebant: nec ferè quisquam fuit, qui vel minimum de suis rebus aut pecuniis ferali huic incendio subtrahere, aut ab interitu servare potuerit. Hamelmannus, scriptor nugacissimus, autumat, infortunium hoc urbi accidisse Deo vindicante, quòd novis Præconibus Lutheranis* nimis tenue stipendium assignârit. At cur non alius pari modo potuisset opinari, poenam hanc urbi inflictam esse, quòd ante paucos annos Religionem veterem abjecerit, & bina Canonico-
rum

rum collegia ex Lutheri instituto per Nicolaum Amsdorffium reformari fecerit?

In Dioecesi Monasteriensi, post oppressos Anabaptistas, adhuc omnia quæta erant & pacifica. Quâ tranquillitate feliciter usus Franciscus Episcopus, tandem hoc anno animum adjecit ad accipiendos majores Ordines; è quorum numero, si subdiaconatum exceperis, nullum hætenus obtinuerat. Itaque primùm die vicesimâ octavâ Decembris, festo Sanctorum Innocentium, in Ecclesia monasterii Iburgensis à Joanne Bischoppingio suffraganeo suo creatus est Diaconus, & postridie Presbyter. Deinde verò sub initium sequentis anni, in solenni festo Circumcisionis, in cœnobio Marienfeldensi Episcopus consecratus est ab Antistite Leodien- si, & duobus suffraganeis, Monasteriensi scilicet ac Paderbornensi: quibus in solenni officio per modum Diaconi & Subdiaconi adstiterè Arnoldus Abbas in Marienfeld, & Bernardus Abbas in Iburg.

Franciscus
Ep. monast.
Osnabr. &
Mindens.
majores
Ordines &
consecra-
tionem Epi-
scopalem
suscipit.
Kerfsenbr.
in hist. A-
nab. Mon.
ad hunc
annum.

Quis ex eo Francisci factò non sperasset plurimum boni pro conservanda in suis Dioecesibus re Catholicâ? Et tamen haud multò post, rejectâ fide Catholicâ, Schmalkaldico Principum Lutheranorum foederi se adjunxit. Id quod etiam hoc anno fecit Wilhelmus* Cliviæ Dux; nullo alio impulsu ductus, quàm ut eo foedere Ducatum Geldriæ, quem à morte Caroli Geldri occupaverat, in Cliveni familia stabiliret. Accesserat ille priùs mense Martio Carolum Imperatorem, Gandavi in Belgio commorantem, transacturus cum eo* de Ducatu suprâ dicto, cujus hæredem se à demortuo Carolo Geldro designatum ac declaratum esse dictitabat. Ast, ubi Cæsar vicissim ostendit, Geldriam non uno pacis tractatu sibi adscriptam, ideòque nulli dispositioni testamentariæ obnoxiam fuisse: Wilhelmus Dux, re infectâ domum rediens, primò ad Schmalkaldicum foedus transgressus est; ac paulò post ad Francisci Galliarum Regis amicitiam juvenili animo se convertit. Lætus hic tam desideratâ armorum societate (jam enim occultè* circumspiciebat occasionem, quâ decennales inducias, ante biennium cum Cæsare conventas, rumperet) continuò suam addicit operam: atque ut hominem, adhuc in primo juventutis ardore constitutum, sibi arctiùs obligaret; neptem suam Joannam, Henrici Navarra Regis, & Margaretæ* sororis suæ filiam, eidem in sponsam offert. Qua ex re biennio post nova belli seges prognata est.

Wilhelmus
Dux Cliven-
sis, Geldriæ
retinendæ cau-
sâ convertit
se ad
Schmalkal-
dicense foedus
& ad amicitiam
Regis Galliarum.
**Chronic.*
**Dominic.*
**Trem.*
**chron.*
**Trem. cit.*
**Haras in*
**ann. Brab.*
**Teschenn.*
**in annal.*
**Cliv.*
**Teschenn.*
**ibid.*

Felicio hic annus fuit ab incepto novo Ordine Clericorum Regularium Societatis JESU, qui ante sex annos Lutetiæ Parisiorum natus, & hoc anno Romæ à Paulo III. Pontifice, die vicesimâ septimâ Septembris, approbatus & confirmatus est, cum innumerabili plurimarum animarum ac totius orbis Christiani fru-

**Teschenn.*
**ibid.*
Novus Or-
do Religio-
rum Socie-
tatis JE-
SU à Paulo
III. Pontifi-
ce confir-
matur.

Spond. ad hunc annū. *n. 14.* *Orlandin.* *in hist. Soc.* *& alii.* **proverb.* *27. n. 2.* **Spond. ad ann. 1539.* *p. 9.* *ctu.* Laudes hujus sanctæ societatis, in qua & ego Deo vocante vivo, multæ admodum & magnæ sunt. Sed, cū æterna veritas per Salomonem* dicat: *landet te alienus, et non os tuum; extraneus, et non labia tua*: malim ego hujusmodi laudes ore alieno cani, quàm meo. Id autem copiosè præstitit* Spondanus, hīsce verbis: *cladem hanc (à sectariis inflictam) reparavit Deus institutione florentissima Societatis, qua terrori esset inferno, consolationi orbi, directioni animis, fulcimento fidei, firmamento Ecclesie. Et qui posset aliter, cū sit Societas FESU, in quo est omnis plenitudo gratiæ Panegyrim non agimus. Nota sunt ejus opera, labores, sollicitudines, studia. Ex fructibus ejus, juxta Magistri verbum, cognoscere licet, quantum mundo emolumentum attulerit, in conversione gentium, instructione populorum, extirpatione vitiorum, confusione hæresum.* Unde etiam, teste Romano Breviario in vita S. Ignatii fundatoris nostri, *constans fuit omnium sensus, Deum, sicut alios aliis temporibus viros sanctos; ità Lutherò ejusdemque temporis hæreticis Ignatium et institutam ab eo Societatem objecisse: uti è sequentium annorum decursu manifestiùs elucescet.*

Annus Christi 1541.

PAULI III. Pontificis 7. & 8.
CAROLI V. Imperatoris 22. & 23.
HERMANNI II. Administ. Pad. 9. & 10.

Comitia
Cæsaris,
Ratisbonæ
habita pro
tentanda
concordia
Religionis.
*Surius in
comment.
rer. gest.
Spond. ad
hunc annū.
Cochlæ in
actis Luth.
& alii.*

Ad comitia Ratisbonæ indicta satis maturè advenit Cæsar, uti & Legatus Pontificius Gaspar Contarenus; alii verò plerique Principes haud multò tardiùs. Præcipuus comitiorum scopus erat concordia Religionis: quâ obtentâ faciliùs foret inclinare Principum animos ad mittendum auxilium contra Ottomannos. Delecti igitur ab utraque parte tres Theologi, nimirum Joannes Eckius, Julius Pflugius, & Joannes Gropperus, Doctores Catholici; Philippus Melancthon, Martinus Bucerus, & Joannes Pistorius, Doctores Lutherani: quibus injunctum est, ut de rebus controversis modestè ac nervosè inter se conferrent, sinè omni acrimonia vel æstu invidiosæ disputationis. Tres item ab utraque parte adjuncti testes, qui audirent omnia, testarique possent, quid utrimque à Theologis actum vel conventum fuerit. Postremò etiam constituti duo istius colloquii vel collationis Præsides, nimirum Granvellanus* administer Cæsaris, & Fridericus Palatinus Electoris frater; qui huic tractatui præessent, suique reverentiâ Theologorum dissidentium linguas aut furorem literarium cohiberent. Sed, eheu! etiam

**Pallav. &
Spond. loc.
cit.*

etiam in eo Theologorum colloquio singulare nihil, quod ad concordiam reducendam faceret, effectum est. Licet enim Theologi suprà dicti, post laborem unius mensis & paulò *amplius, tandem in quibusdam articulis de justificatione, de baptismo, de Episcopis, de bonis operibus, concordaverint inter se; in aliis tamen articulis principalioribus, maximèque de Sacramento Eucharistiæ & ejusdem adoratione, nullam concordiae viam invenère. Quare tandem Imperator, communi Principum consensu, acta hujus colloquii ad generale concilium remisit: simulque pollicitus est curaturum se, ut hujusmodi concilium intrà breve tempus indicatur; aut, si id aliis de causis impediendum esset, saltem aliquod concilium nationale convocetur, in quo omnes fidei ac religionis controversiæ coram Legato Pontificio componantur. Ne autem interea temporis Catholica Religio plus nocimenti acciperet, pari Principum consensu decretum est: *Primò, ut ante concilium proxime futurum nemo aliquid in posterum doceat contra articulos, à Theologis utriusque partis unanimiter admissos. 2dò, ut omnes actiones et processus Camerales, qui hucusque adversus Ordinum Protestantium ausa in tribunali Casareo instituti vel agitati fuerant, conservandæ pacis causa usque ad idem concilium suspendantur. 3tiò, ut inconcussè ac firmiter in posterum observetur pacificatio Norimbergensis de anno 1532: idèoque nulli Principum ante finem concilii prædicti liceat, alium Principem bello aggredi, infestare, premere, vel despoliare, non solum ex causâ diversæ Religionis, verùm etiam ex alia qualicunque. Sin verò aliter à quoquam actum vel attentatum fuerit; liceat oppressæ parti ad Camerale tribunal se recipere, et ab eo justitiam ac penalia mandata contra hujusmodi invasorem petere.* Hæc & alia istius generis non solum à Carolo Imperatore, sed etiam ab omnibus* Principibus eorùmque Legatis constituta, recepta, & consignata sunt Ratisbonæ die vicesimâ nonâ Julii, anno seculi præsentis quadragesimo primo. Quî autem & qualiter ab iis observata sint, posteaquam Cæsar in Italiam, & indè in bellum Africanum abiit; manifestius edocebunt gesta sequentis anni.

Evocaverat huc etiam Cæsar Wilhelmum Cliviæ Ducem, ut cum eo de Geldriæ Zutphaniaëque rebus ageret. At ille satis habuit, suos istuc Legatos mittere: interimque occultis itineribus abiit ad Franciscum Gallia Regem, cujus amicitiam præcedente anno jam aucupatus fuerat. Lætus hoc adventu Rex, continuo nuntiat Margaretæ forori suæ, ejusque conjugii Henrico Navarra Regi, ut quantocyus ad se adducant Joannam filiam, Wilhelmo Duci desponsandam. Ægerrimè quidem id ferebant parentes ejus, tum quòd puella nondum in undecimo ætatis* anno constituta

*Cochlæ in actis Luth. ad hunc annum.

Pallav. in hist. conc. Trid. l. 4. c. 14. n. 5. & seq.

Concordiâ non obtentâ, controversiæ Religionis remittuntur ad conciliû; interimque statuitur, ut omnes relinquantur in ea Religione, in qua tunc erant.

Recessus Imperii, conditus Ratisbonæ.

*vide Re-cessum Imperii de hac re.

Wilhelmus Cliviæ Dux conjungit se Regi Gallia, & filiâ sororis ejus in sponsam accipit.

Teschenm. in annal. Cliv.

Hareus in ann. brab. Spond. & alii.

*Spond. ad hunc ann.

*castrum
Heraldi,
vulgo Cha-
stellerand,
urbs Picta-
via.
Cæsar hac
de re gra-
vissimè
conqueri-
tur in co-
mitiis.
Teschenn.
loc. cit. pag.
m. 310.
*Vide dicta
ad an. 1536
& alibi.

Responsu
Cæsar ad
Principes,
unanimiter
pro Cliven-
si depre-
cantes.
Teschenn.
in annal.
Cliv. pag.
m. 311.

Cæsar solu-
tis comitiis
in Italiam
discedens,
agit cum
Pontifice

esset; tum quòd ipsimet vererentur, eam asperiori Germaniæ solo assuefieri difficulter posse. Vicit tamen Francisci Regis auctoritas: ac licet Wilhelmus Dux teneram sponsulam eo tempore adhuc reliquerit in sinu matris, donec viro maturior foret; solennis tamen amborum desponsatio die decimâ tertiâ Junii cum honore & splendore maximo peracta est in castro *Heraldi, Pictavorum urbe. Id cum audisset Imperator, facile suspicatus est, quorsum ista Wilhelmi Ducis consilia tenderent: nimirum ut ope Gallicâ se in usurpato Geldriæ Ducatu stabiliret, non sinè periculo novi belli, ex ea orituri. Itaque die tertiâ Julii, Ratisbonæ in comitiis & consessu Principum, gravi oratione palàm conquestus est: Wilhelmum Cliviæ Ducem nullo jure in Geldriam involâsse, Ducatum hunc sibi deberi, non solum titulo emptionis factæ à proavo suo Carolo Burgundo; sed etiam è diversis tractatibus pacis, cum Carolo Geldro* jam pridem initis: nuntiatum esse à se Wilhelmo Duci, ut ea de causa Ratisbonam veniat ad comitia; illum verò in aliud iter se dedisse, adiissèque ad Franciscum Galliæ Regem, forsan ut eundem novarum nuptiarum vinculo in bellum pertrahat. Excusabant hæc multis verborum coloribus Wilhelmi Ducis Oratores, ac subinde etiam conati sunt exhibere ejusdem jus in occupanda Geldria. At, cum ea in re suos arcus nimium intenderent; Carolus Imperator, seu tædio, seu indignatione victus, è comitiis consurrexit & abiit. Oratores, hoc viso territi, confugerunt ad aliorum patrocinia: actandem, die vicesimâ primâ Julii, Principes Ordinesque omnes ad Cæsarem accessere, unanimi voce deprecantes, ut amicæ tractationi causam istam permittat; vel, si eo modo componi nequeat, per viam juris, quod suum est, à Cliveni repetat. Cæsar autem, his offensus, præclarissimè respondit: mirari se, quòd in hac causa privata, sibi que soli propria, tam unanimi voto inter se consentiant omnes Ordines, Principesque totius Imperii. Sæpe aliàs, inquiebat, de summis gravissimisque reipublicæ negotiis quàm plurimos in Germania conventus egi: nec tamen unquam potui tot Principes simul ad ullam consultationem publicam in unum conventum cogere. Nunc autem, cum de corio meo agitur, quanto numero congregati estis contra me? Comititia hæc indicta sunt ad revocandam concordiam pacemque publicam; non autem, ut à vobis dijudicetur causa hæc privata, quæ inter me et solam Clivensem vertitur. Quo audito Principes controversiam hanc voluntati Cæsar permissere.

Cæsar autem octiduo post, solutis Principum comitiis, festinato itinere discessit in Italiam. Ubi, postquam inter alia negotia, etiam cum Paulo III. Pontifice in urbe Luca familiariter congressus, deque inchoando generali concilio per dies aliquot collocutus esset;

tan-

tandemadulto jam Octobri cum ingenti classe, quam apparaverat in Africam trajecit, expugnaturus Algeriam urbem, à piraticis excursionibus famosam, & Hispaniæ Italiæque plurimum infestam. Sed ea res, tametsi gloriôsè instituta fuerit, longè aliter evenit, quàm ab ullo hominum potuisset exspectari. Cùm enim Cæsar, ad litus Africanum veniens, circiter viginti millia peditum cum præcipua equorum ac tormentorum parte in terram exposuisset; derepente tantus ventorum ac procellarum turbo in Africano mari exortus est, ut intrà paucas horas, inspectante gementéque exercitu, centum ac triginta naves collabefactæ fuerint, unâ cum triremibus aliquot, & magna omnis commeatûs vel annonæ copia. Gravitate hujus infortunii ita postmodum exaggeravit mendax fama, ut Europam communis *rumor pervaserit, ne unum quidem asseremè classe tota servatum, Cæsarémque ipsum vel undis obrutum, vel inter collisarum navium fragmenta contritum esse. At ista magis cupiebant inimici Cæsaris, quàm ejusdem protector Deus. Nam exeunte Novembri salvus ipse in Hispaniam rediit, & paulò antè militum Cæsareorum potissima pars in diversos Italiæ portus feliciter perducta est: quod severè Cæsar edixisset, velle se potius, equos* omnes, & quidquid pretiosum erat, in mare dejici; quàm vel unum hominem è navigiis excludi, & à barbaris in servitutem accipi.

Interea pestis, quam anno superiore Diœcesi nostræ infusam diximus, adhuc perrexit in ea plurimum divagari, uti scriptor coævus* retulit hîsce verbis: *Anno 1541. pestilentia hîc grassabatur circumcirca, maximè in Brakel, Niehem, Steinheim, Driburg, et per totam Diœcesin Paderbornensem.* At longè dirius hoc malum sæviit in urbe Colonia: ubi, teste *Chronico Tremonienfi, ampliùs triginta hominum millia per ætatem hujus anni peste sublata sunt.

Annus Christi 1542.

PAULI III. Pontificis 8. & 9.

CAROLI V. Imperatoris. 23. & 24.

HERMANNI Admin. Paderb. 10. & 11.

Assente Cæsare, nova Imperii comitia ineunte Februario coepta sunt in urbe Spira: ubi coram Ferdinando Romanorum Rege consultatum est, non solum de mittendis auxiliis contra Turcas; verùm etiam de inchoando generali concilio, cujus maturationem Carolus Imperator præcedente Autumno vehementer urserat in congressu habito cum Pontifice. Quod ad pri-

de inchoando concilio.

Haraus in ann. brab. Spond. ad hunc ann. n. 7.

Pallav. in hist. conc.

Trid. l. 4. c. 16. n. 1.

Indè in Africam trajiciens ad expugnandam Algeriam, horrendo ventorum turbine ab ineptis impeditur.

Haraus & Spond. l. 6. Villagagn. de exped. Alger.

* *Pallav.*

loc. cit.

* *Pallav.*

& Haraus ibid.

Pestilentia grassatur apud nos & Colon.

* *Henricus Abbas Marienmünst.*

in suo diar.

* *Chron.*

Trem. msf.

Comitia celebrata Spira. Decernuntur in iis auxilia contra Turcas, frustra obnitante Legato Galliz.

**Pallav. in
bist. conc.
Trid. l. 4. c.
17. n. 7.
Spond. his
n. 1.*

**Pallav. ib.
Spond. n. 1.
Legat⁹ Pon-
tificius pro
futuro con-
cilio pro-
ponit urbē
Tridentinā.
Assentiun-
tur Princi-
pes catholi-
ci, & concilii
Tridentinum indi-
citur.*

*Pallav. ib.
n. 8. & 9.
Haraus in
annal. brab.
Spond. his
n. 10.*

*Sed iterum
triennio su-
spenditur
ob nova
bella.
Franciscus
Galliarum Rex,
inducias
decennales
rumpens,
unā cum
Wilhelmo
Cliviarum Du-
ce invadit
Cæsarem,
in eūque
mittit
quinque
exercitus.
Survins in
comm. rer.
gest.
Sed nihil
singulare
ab iisdem
exercitibus
effectum
est præter*

primam hujus deliberationis partem attinet, Legatus Gallicus die 14. Februarii* orationem satis prolixam habuit, quā Imperii Principes turpissimè dehortatus est, ne quid auxiliorum nationi Hungaricæ in Turcas mitterent. Sed hæc ejus oratio pessimè accepta est à Principibus universis: ideoque non attento cantu Gallicano, magnæ militum Germanicorum suppetiæ in Hungariam destinatæ sunt; etiamsi fructum, expeditioni tantæ consentaneum, diuturnæ cunctationis causâ non retulerint. Longè gravior Principibus fuit oratio Legati Pontificii. Is enim non modò suavit, Regnum illud* Germaniæ vicinum non oportere in manibus Turcarum deferi; sed etiam tria militum præstantissimorum millia, stipendiis Papalibus alenda, in hoc bellum obtulit. Quā tam liberali promissione ita animos cunctorum affecit, ut in altera Spirensium deliberationum parte, quæ ad concilii futuri locum pertinebat, faciliores plurimorum aures invenerit. Proponebat ille nomine Pontificis urbem Tridentinam, Germaniæ conterminam: hanc enim, inquiebat, & Germanici juris esse, & Romano Pontifici velut homini jam decrepito viciniorem. Quod cū omnes Catholici Principes acceptarent, eodem anno concilium à Paulo III. Pontifice in urbe Tridentina indictum est, promulgatumque, ut in festo omnium Sanctorum, die primâ Novembris, initium illius fieret. Sed huic inchoationi propositæ rursus triennalem remoram iniecit funesta belli fax, quæ hoc anno inter duos potentissimos orbis Christiani Principes accensa est.

Enim verò Franciscus Galliarum Rex, cū Imperatorem Algeriensi infortunio fractum esse crederet, ruptis iterum decennialibus induciis in eundem irruit, quasi fortunæ ipsius agonizanti telum ultimum infixurus. Eum in finem quinque simul exercitus in Cæsareas terras infundit: unum in Italiam ad fines Pedemontii, alterum in Hispaniam versùs Perpinianum, tertium in Artesiam & agros Atrebatensium, quartum in Ducatum Luxemburgicum, quintum (cui Dux Clivensis magnas equitum peditumque turmas conjunxerat) in Brabantiam reliquumque Belgium. Actum videbatur de Cæsare, nisi Deus omnem hanc belli molem feliciter enervasset. Nam qui in Hispaniam à Rege missi erant, à Ferdinando Duce de Alba fortissimè repulsi, & re infectâ domum redire coacti sunt. In Italia eventu vario decertatum est ab utraque parte. In Artesia nihil singulare gestum præter agrorum direptiones & spolia. Ducatus Luxemburgensis à Gallis quidem occupatus unā cum urbe Luxemburgo; sed eodem Autumno à Cæsareis recuperatus, Duce Reinero Nassovio Arausionum Principe. In Brabantia denique Martinus Rossemius cum Gallicis Clivis-

vicisque copiis foedissime quidem grassatus est, ubique in pagis & oppidis incendiorum & evastationum suarum vestigia post se relinquens. At, ubi postmodum in Octobri Reinerus Nassovius à recuperato Luxemburgo rediit, etiam ipse Wilhelmo Clivio talionem redditurus, in Ducatum Juliacensem vicissim irruit; occupatoque Marcoduro, Juliaco, Sittardiâ, Heinsbergâ, Süstere-nâ, & Linichio, Rosemianam expeditionem incendiis & pecunia-
rum exactione severissime vindicavit.

Ita demum hoc toto bello nihil aliud effectum est, quam quod Cæsar & Gallus diuturnâ armorum suorum collisione se invicem fatigârunt cum ingenti Catholicæ Religionis & Ecclesiæ damno. Interea namque, dum Cæsar in Gallos & Ferdinandus Romano-rum Rex in Turcas ageret, Joannes Fridericus Elector Saxoniae & Philippus Hassiæ Landgravius nova bella concitârunt adversus Henricum Brunsvicensem, qui ferè solus è Principum Saxonico-num numero Catholicam Religionem sustinebat. Causa illius in-vadendi præcipuè petita est ab urbe Goslariensi, Lutheranis erro-ribus dedita, foederique Schmalkaldico jam pridem illigata. Ci-ves illius urbis anno 1527* ausi fuerant vicinum in Monte S. Geor-gii monasterium (quod modò longius remotum est, conditumque in Grauhoff) armatâ manu impetere, despoliare, diruere: binas etiam Henrici Ducis officinas, in quibus argentum liquefit, vio-lentâ manu occupare, & quos ibidem invenerant, prædicti Du-cis ministros obtruncare. Qua de causa cum à judicio Camerae Im-perialis post diuturna multorum annorum examina condemnati essent; Henricus Dux eosdem commerciis omnibus exclusit, & interdicto commeatu publico ad satisfactionem congruam adige-re conatus est. Cives hoc modo pressi confugerunt ad prædictos Principes, velut præcipua Schmalkaldicæ conjunctionis capita: & hi tandem anno superiore in comitiis Ratisbonensibus eò rem suam deduxêre, ut omnes hujusmodi processus Camerales retinen-dæ concordiae causâ usque ad concilii secuturi exitum suspensi fue-rint. Paruit quidem huic decreto Henricus Dux; at quia nondum penitus abstinebat à vindicanda injuria suis ministris irrogata; Saxo & Landgravius cum suis foederatis (inter quos etiam, prò dolor! erat Franciscus* Episcopus Monasteriensis) per æstatem hujus an-ni Ducatum ejus invadunt, monasterium* Riddagshusenum diri-piunt, arcem Wolffenbutanam obsidione feroci domant, ac de-mum oppida castellâque omnia in suam potestatem adigunt, Hen-rico Duce cum Philippo & Carolo filiis ad Wilhelmum Bavariae Ducem confugiente.

spolia &
agrorum
urbiumque
evastatio-
nes mutuas.
*Auctores
eidem.*

Henricus
Dux Bruns-
vicensis,
probè Ca-
tholicus, &
principibus
protestanti-
bus bello
premitur,
omnibusq;
ferè provin-
ciis suis
exiit.
*historia bel-
li Schmal-
kald. contra
Henricum
Ducem.
Chytræus l.
15. Saxon.
Savins &
alii.
*Hist. belli
prædicti.
Chytræus l.
15. ad ann.
1541.*

*Annal.
Monast. ms.
*Chytræus
l. 15. ad hunc
annum,

Aper-

*vide di-
sta ad ann.
praced.
Saxo, &
Landgravi
Lutheranas
doctrinas
in omnes
terras fugi-
tivi Ducis
introdu-
ducunt,
Chytraus
l. 15. Saxo.
ad hunc
annum.
Hamelm.
in hist. Ev.
Ducat.
Brunsvic.
pag. 892.
& seq.
Et sententiâ
Camerae
Imperialis,
contra se
laram, con-
temnunt.
Auctores
iidem.
& alii.

Dioecesis
Paderbor-
nensis eodē
bello non
parum pa-
titur.
ms. ceno-
bii in Ma-
rienmün-
ster.

Apertissimè hîc læsa erat, non solùm pax & concordia publi-
ca; sed etiam suprema Cæsaris auctoritas. Quippe qui in Recessu
vel edicto publico, ante annum Ratisbonæ condito, severè * ca-
verat, ut nulli Principum ante finem concilii secuturi liceat, alium Prin-
cipem bello aggredi, infestare, premere, despoliare, non solùm ex causa di-
versa Religionis; verùm etiam ex alia qualicunque. Et tamen his in-
juriis nondum contenti, Canonicos omnes Brunsvicensi ex urbe
pellunt, Religiosos è monasteriis ejiciunt, sacerdotes Catholicos
de suis parochiis deturbant, & institutiones Lutheranas ubique per
oppida & pagos introducunt. Evocati ad hanc rem Antonius
Corvinus, Martinus Gorlitius, & Joannes Bugenhagius, quem
alio nomine Pomeranum vocant. Ab his per Octobrem hujus an-
ni visitatæ omnes Ecclesiæ, sacra Catholicorum abrogata, Præco-
nes impositi cathedris, demum res omnes Ecclesiasticæ eum in mo-
dum innovatæ, ut nullam ampliùs antiquæ fidei & orthodoxi cul-
tûs imaginem præ se ferrent. Conquestus quidem hac de re Hen-
ricus Dux, effecitque, ut in hujusmodi violatores pacis varia man-
data pænalia è judicio Camerae Imperialis evibrata fuerint; pro ut
in comitiis Ratisbonensibus anni superioris contra novos aliorum
Principum invasores decretum erat. At illi, citati & accusati,
non modò non comparuère; sed etiam scripto edito judicium illud
velut iniquum in suis suorùmque foederatorum causis recusârunt:
non secus, ac si nullam ampliùs justitiam in terris colerent, solique
in posterum supra Cæsarem, & extra omnium Episcoporum po-
testatem, constituti forent. Ità nimirum volebant omnia licere
sibi, & aliis nihil.

Neque Dioecesis nostra ab ejusdem belli incommodis prorsus
illæsa mansit: quippe quæ per varios militum Hasslicorum accessus
& regressus plurimum nocumenti in oppidis pagisque pertulit.
Argumento nobis esse possunt ea, quæ Henricus Abbas monaste-
rii B. MARIE (vulgò Marien-münster) hac de re annotavit in
diario suorum temporum. Ubi postquam de bello suprâ dicto bre-
viter egisset, ità subjicit: *Damna, quæ monasterium nostrum inde ac-
cepit, sunt sequentia: Primâ vice venerunt ad monasterium hoc viginti
duo, quos cibavimus. 2dâ vice, in vigilia S. Jacobi venerunt octoginta
pedites, et quindecim equestres, et manserunt apud nos in quintum diem.
3tiâ vice, sabbatho post Jacobi, venerunt duo millia peditum, et quin-
quaginta vel ampliùs equestres cum diversis curribus. Quanta damna
et molestias monasterium hoc pauperrimum ab iis sustinuerit, notum est
Deo. Consumpserunt, fregerunt, et secum abstulerunt plurima, quæ
nescio ad quantum damni computanda sint. Die quartâ Augusti adhuc
duodecim sequebantur: omnes ad culinam nostram! Quæ cum verissima
sint,*

sint, nulli dubium esse potest, quin & alia Dioecesis nostræ cœno-
bia & pagi eadem occasione plurimum detrimenti perpeffa sint :
etiamsi nemo ibidem fuerit, qui talia perennibus chartis & poste-
ritati commendaverit. At longè gravior procella Dioecesi nostræ
imminebat ab ejusdem Administratore, Hermanno * Colonienfi
Archiepiscopo. Qui, cum per hujus anni quadragesimam Pader-
bornæ versatus, & adhuc nullius hæreseos labe notatus esset (uti
verisimile est ex ejusdem contractu cum Augustinianis Dalheimen-
sibus inito, signatōque *Neuhufii * die Mercurii post Dominicam Pal-*
marum) nihilo minùs exeunte hoc anno Lutheranam hæresin am-
plexus est, seducēte Martino Bucero, impostore pessimo; de
quo plura videbimus ad annum proximè sequentem.

Huic lamentabili Apostasiæ videtur ostium aperuisse deplora-
bilis ejusdem languor & socordia in conservandis Ecclesiæ suæ ju-
ribus: quam, uti per sæpe alias, ita etiam hoc anno rursus aper-
tissimè prodidit, quando Schildecensis Ecclesiæ Præposituram, ha-
ctenus uni è Majoribus Canonicis nostris conferri solitam, laicali
potestate penitus extingui; ejusdemque præcipuos redditus ad Wil-
helmum Cliviæ Ducem, veluti Ravensbergæ Dominum transferri
passus est. Rem hanc, uti gesta est, narrare lubet ex Adolpho O-
verhamo, qui literas ea de re conscriptas vidit olim in aula Ferdi-
nandi Fürstenbergii, Antistitis nostri. Anno, inquit, millesimo *
quingentesimo quadragesimo secundo, die 2dâ Julii, convenit inter De-
canam ceterasque Collegii Schildecensis Vestales, et inter Wilhelmum Julia,
Cliviæ, ac Montium Ducem, Ravensbergæ Comitem, ut post mortem
Georgii ab Hatzfeld Præpositi nullus deinceps huic successor daretur; sed
domicilium Schildecensis Præpositi cum ea proventuum parte, quam Co-
loni Ducis olim soliti fuerant Præposito pendere, exinde cederent Duci, ve-
lut hereditario Schildecensis Collegii Patrono seu Advocato: reliquos Pra-
positi redditus inter se partirentur ex aquo Vestales; quarum hodie potior
pars Romanos ritus et sacra colit; pars Lutheri Calvinique placita sectatur.
Schildece (vulgò Schildse) intra primum lapidem abest ab oppido Bilefeldia.
Ab aliquot seculis Abbatia esse desiit, regiturque hodie Collegium à Pra-
posita et Decana.

Hermannus
Archiepi-
scopus Co-
lonienfis,
Ecclesiæ
nostræ Ad-
ministrato-
rē fidem Ca-
tholicam
deserit, se-
ductus à
Bucero.

* Litera

Archivii
Cath. Eccl.
Paderb.

Schildecen-
sis Ecclesiæ
Præpositu-
ra, Dioecesis

nostræ in
Comitatu
Ravensber-

genfi, ini-
quē extin-
guitur; ejus-
demq; re-
ditus præci-

pui tran-
scribuntur
Wilhelmo
Cliviæ Du-

ci. Ex literis
Schildec.

* Overham
in notis ad
vitam B.

Meinwer-
Schildece (vulgò Schildse) intra primum lapidem abest ab oppido Bilefeldia. ci. pag. 381.

& seq.

Annus Christi 1543.

PAULI III. Pontificis 9. & 10.

CAROLI V. Imperatoris. 24. & 25.

HERMANNI Admin. Paderb. 11. & 12.

Bellum, anno superiore cœptum, ardentissimè continuârunt
Gallus & Clivius, instigato simul in Cæsarem Solimanno per
Antonium Polinum, Francisci * Regis Legatum. Contra Turcas

Turcæ ma-
gno Chri-
stianorum
damno ir-
rumpunt in

K k

Fer.

ungariam
& mariti-
mas oras
Italiz.

*Pallav. in
hisl. conc.
Trid. l. 5.

*Surius in
comment.

Cochla⁹ in
actis Luth.

*Spondan.
hic n. 1.

Surius l. c.

*Surius in
comment.

Haras in
ann. brab.

*Surius in
comment.

Galli & Cli-
vii Cæsare
adoriuntur
in Belgio.

*Haras in
ann. brab.

Surius ad
hunc ann.

*Hara⁹ ad
ann. 1542.

*Hara⁹ ad
ann. 1543.

Surius in
comment.

Teschenm.
in anal.

Julia.

*Haras in
ann. brab.

Wilhelm⁹
Cliviz Dux
e suarum
provinciaru

Ferdinandus Romanorum Rex, dum Cæsar adhuc abesset, auxilia Principum flagitavit in comitiis, exeunte Januario Norimbergæ coeptis. At, quia foederati Schmalkaldienses opem omnem de-
tredebant, nisi ab officio dimoverentur judices* Imperialis Came-
ræ, qui pro Henrici Brunsvicensis & omnium ejus provinciarum
restitutione stabant; à paucis, qui adhuc supererant, Principibus
Catholicis paucae admodum suppetiæ contra valentissimum ho-
stem impetratae sunt. Eò furiosius igitur Solimannus in Hunga-
riam se effudit; occupatâque* Alba Regali, Strigonio, Valpoviâ,
& aliis urbibus oppidisque, universum Regnum illud miserrimè
depopulatus est. Simul etiam Hariadenus Barbarossa, Turcarum
Archithalassus, cum ingenti classe in fretum Siciliae procurrit; ca-
ptâque ibidem urbe Rhegio, componit se ante ostia* Tiberina, tan-
to Romanorum terrore, ut plerique fugam circumspicere visi sint.
Indè post aquationem triduanam, Hetruriæ Liguriæque oras per-
legens, Gallicanæ classi prope Massiliam se conjungit: quanquam
nullâ aliâ re effectâ, quàm quòd urbs Nicæa, salvo tamen illius ca-
stro, à copiis istis expugnata, direpta, & incensa fuerit. Multi
interim Christiani, intèrque eos ducentæ* virgines Deo sacrae, hac
navali expeditione in Ottomannicam servitutem abducti sunt: quos
tamen haud multò post, cùm in quatuor navigiis ad Solimannum
præmitterentur, Neapolitana classis feliciter interceptit, & unâ
cum ereptis navibus non sinè summo ipsorum gaudio Messanam
perduxit.

Non minore animorum æstu contra Cæsarem in Belgio decer-
tabant, hinc Clivius, indè Gallus. Hic in Hannoniam progressus,
Landrecium* occupat, illudque brevi tempore festinatis operibus
egregiè firmat. Ille verò (posteaquam in fine anni præcedentis,
Haslorum & Saxonum auxilio, ferè omnia Ducatûs Juliensis op-
pida, præter* Heinsbergam, recepisset) Belgarum copias à com-
meatu Heinsbergam deducto reduces, die vicesimâ quartâ Martii
prope Sittardiam adortur: longoque tandem certamine victos in
fugam* abigit, occisis eorundem ferè tribus millibus, plurimisque
captis, unâ cum tormentis & impedimentis omnibus. Tum ve-
rò Clivius victoriâ tam opimâ tumidus, adhuc altius attollere cor-
nua, in Ducatum Limburgensem se injicere, Falckenburgensem
ac Dalemensem ditionem invadere, ferro & flammis* desævire: in
fines etiam Brabantinos incurrere, Helmontium & Endhoviam
occupare, è locis omnibus ingentem prædam avehere. Cùm au-
tem hæc omnia non sufficerent ad exsolvenda militum suorum sti-
pendia (non enim gratis & sinè pretio militare volebant Saxones
& Hassi, in auxilium ipsius missi) exemplo nunquam hæcenus hîc
audi-

audito ad exactiones planè novas & insolentes converti coepit. Nam, ut chronicon Tremonienſe perhibet, menſe Junio ex omnibus ditionum ſuarum parochiis, monaſteriis, Capitulis, templis, & ſacellis, omnes pretioſos calices, ciboria, monſtrantias, candelabra argentea, & quidquid auri vel argenti in ſacris vaſis vel hie-rothecis reperiri poterat, pecuniæ conſlandæ cauſâ auferri juſſit: neque in ſingulis Eccleſiis plus reliquit, quàm unum duntaxat calicem pro divino ſacrificio; niſi forſan è ceteris vaſis aliquid redimere vellent, & pro qualibet argenti uncia unum imperialem ſolvere.

Cæſar, hanc belli flammam oppreſſurus, è portu Barcinonenſi properabat in Italiam, & indè pariter acceleratis itineribus in Germaniam. Venienti Spiram occurrebat Hermannus Archiepiſcopus Coloniienſis, & varii Proteſtantium Legati. Prior horum, cùm intercederet pro Duce Clivio, breve hoc reſponſum retulit: *frustra* pro eodem agi, quàm diu à Principatu Geldriæ non decederet.* Poſterioribus verò, cùm ab Imperatore peterent, ut amoverentur iudices Cameræ Imperialis, neque decernerent aliquid pro reſtituendo Henrico Brunſvicenſi, paucis reſponſum eſt: *Camera iudices* inaudita cauſâ removeri, neſas eſſe; et, ſi Henricum Brunſvicenſem reſtituere nolint, viam Cæſari non deſuturam, quâ cum reſtituere queat.* Interea Cæſareus miles partim itinere terreſtri, partim ſecundo Rheno conſluebat Bonnam: quò & Cæſar propediem conſecutus eſt. Ibi dum exercitum ſuum recenſeret, invenit equitum* octo millia, peditum Germanicorum quatuordecim millia, Belgarum, qui acceſſerant, duodecim millia, Hiſpanorum & Italarum decem millia, univerſim verò millia militum quadraginta quatuor. Cum his die 22. Auguſti Marcodurum* adveniens, eodem veſpere deſignationem à civibus ac præſidiariis expoſcebat. Eâ verò non impetratâ, altero mane urbem hanc quadraginta majoribus tormentis verberari juſſit; ac, tametſi foſſâ duplici muròque lateritio munita eſſet, quinto demum aſſultu feliciter* expugnavit die 24 Auguſti, in feſto S. Bartholomæi Apoſtoli. Trifte erat viſu, quàm acerbè hîc deſævierit inimicus miles, quaternâ commilitonum ſuorum depulſione irritatus! Oppletæ hoſtibus plateæ, vaſtatæ ædes, direpta bona, excuſſi omnes theſaurorum ſecretiorum loculi, & quidquid hominum primo impetu occurrebat, ſub gladio victore cecidit: ita ut ex inquilinis plùs quàm* duo millia & quingenti crudeliter occiſi; nec ferè alii à præſenti morte ſervati fuerint, quàm qui cum imbelli puerorum ac mulierum manu ad Divorum templa ſe receperant.

Eccleſiis omne argentum diripit, pecuniæ conſlandæ cauſâ.

Chronicon. Dominicus. Tremon.

Cæſar ex Hiſpania per terras Italicas venit Spiram. *Harans in ann. Brab. Surins in comment. rer. geſt. *Haras & Surins ibi. Teſchenm. in annal. Jul. Cliv. *Sur. loc. c. Exercitu ſuo prope Bonnam luſtrato pergit Marcodurum, & urbem hanc intra biduū expugnat. *Harans in ann. brab. *Marcodurum, vulgò Dûren/ urbs Ducatus Juliac. *Harans loc. cit. Surins l. c. Chron. Dominicus. Tremon. *Harans in ann. brab.*

Marco-
duren-
sium
exitio terri-
tæ dedunt
se reliquæ
urbes Julæ
& Geldriæ.

*Haraus in
ann. brab.*

*Surius in
comment.*

*Tesch-
enm.*

in annal.

Jul. Cliv.

Wilhelm.

Clivæ Dux

Imperator

ad pedes

accidit, ab

eôq; veniã

perit & im-

petrat.

**Vernulæ*

in virtut.

Austr. l. 2.

c. 4 n. 4.

Haraus

loc. cit.

**Vernulæ*

Haraus ib.

**Auctores*

iidem.

Leges pacis

inter Cæsa-

rem &

Wilhelmū

Clivæ Du-

cem.

Surius, Ha-

raus Tesch-

enm. loc.

cit.

Hildesum

urbs à Ca-

tholica Re-

ligione de-

ficat.

**Hamelm.*

in hist. Ev.

Hildes-pag.

938.

Chytransl.

15. Saxon.

Hoc funesto Durenſium excidio eum in modum exterritæ sunt omnes aliæ Juliacenſis ac Geldrienſis Ducatûs urbes, ut uno ferme conſenſu victori Cæſari, vel ſuarum portarum claves obtulerint, vel adventanti ejuſdem exercitui deditiõnem præmaturam fecerint. Quin & ipſe Wilhelmus Dux non multò poſt, cùm in caſtris prope Venlonam conſideret Cæſar, ad ejuſdem clementiſſimos pedes humillimè provolutus eſt; orantibuſque pro ſe Henrico Brunſvicenſium Duce, Reinero Naſſovio Arauſionum Principe, & aliis quibuſdam viris non parvi nominis, culpæ ſuæ veniam demiſſè flagitavit, inquiens: *patere, clementiſſime* Cæſar, ut adoleſcentia mea, magnificis ingentibûſque Francorum promiſſis decepta, apud te venia locum inveniat! Errata mea in poſterum virilis etas conſtanti erga te fide ſarciat ac emendabit.* Subinde etiam prædicti Ducis Cancellarius (qui ſimul cum primariis octo Proceribus, pullâ veſte indutis, ad Auguſti pedes procumbebat) oratione* ſubmiſſâ addidit: *Auguſtiſſime Imperator! quacunq; pacis et amicitia leges Duci meo præſcripſeris, a quo animo à te accipiet, et ſervabit fideliffimè.* Cæſar, ut hæc audivit, compoſito ad gravitatem vultu ſupplicantem intuitus, ne vel unico* verbo reſponſum dedit: Naſſovio tamen & Granvellano, ut leges deditiõnis & concordiaſcriberent, mandavit & abiit. Leges autem ab iſdem ſcriptæ ac propoſitæ ſichabent: *Wilhelmus Dux ab Eccleſia Catholica et ejus ritibus non diſcedat; et quidquid ea in re jam innovatum aut mutatum eſt, in priorem ſtatum reſtituat. Cæſari et Imperio ſe morigerum et obſequentem præbeat. Fœderi Gallico renuntiet; nec ullum aliud cum aliis ineat contra Cæſarem, et ejus ac Ferdinandi fratris heredes. A Ducatu Geldria et Comitatu Zutphanienſi protinus decedat; Juliacenſem verò provinciam, à Cæſareis occupatam, recipiat exceptâ Heinsbergâ et Sittardiâ: quæ tam diu manebunt in poteſtate Cæſaris, donec ei fides Wilhelmi Ducis abunde cognita, et comprobata ſit.* Quæ omnia cùm libenter acceptaret & amplecteretur Clivius, Imperatoris gratiam penitiſſimè recepit, eiſque poſtmodum in omni vita conjunctiſſimus fuit, non ſolùm conſtanti fidelitate; ſed etiam Religione & Fide Catholicâ, quam exinde in ſuis terris reſtitui ac retineri juſſit.

Sed, cheu! dum ibidem Romana fides revireſcit, Hildesii florem omnem ac virorem perdidit. Steterat in hac urbe Religionis avitæ fervor, quàm diu ſtetit fortuna vicini Ducis, Henrici Brunſvicenſis. Atque ideò Martinus Liſtrius Præco Lutheranus, cùm ante annos tres quorundam civium depravatorum conſilio ſe in ſuggeſtum* publicum extuliſſet, mercedem ſuorum auſuum tam acerbam retulit, ut à Magiſtratu civibûſque Catholicis non ſolùm ex ambone ſacro depulſus; verùm etiam cum omnibus, qui ei-

dem

dem faverant, in exilium eiectus fuerit. At, ubi postmodum à Saxone & Hasso fortuna Ducis eversa, & hæresis Lutherana in omnes illius terras per eandem violentiam introducta est (quemadmodum anno præcedente vidimus) etiam Hildesienſis ^{* Hamelm. loc. cit.} civitas in præſentiffimum amittendæ Religionis periculum delapſa eſt. Nam paulò poſt idem Saxo & Landgravius Magiſtrum populūque Hildesienſem ^{* Chytraus loc. cit.} per literas adhortati ſunt, ut & ipſi tandem novi Evangelii lucem, quæ jam ferè Saxoniam totam pervafiſſet, in urbem ſuam infundi ſinerent. Quod cū illi, vel minis vel potentiâ amborum vicinâ territi, in ſuæ ſalutis exitium conſentirent; repente iſtuc velut corvi ad cadaver hoc anno convolârunt Antonius ^{* Hamelm. & Chytraus ibid.} Corvinus, & Joannes Bugenhagius, duo Apoſtata, jam à Brunſvicenſium terrarum deformatione celebres. His auctoribus nova Eccleſiæ Hildesienſis ordinatio fabricata, & in templis, Andreano, Michaëlitico, Jacobæo, Georgiano, Martiniano, ac Paulino, infeliciffimè recepta eſt, conſtitutis ibidem Prædicatoribus Lutheranis, & eorum primo ſuperintendente Jodoco Iſermanno; quorum infano tumultu etiam Eccleſia ^{* Chytraus loc. cit.} Cathedralis per ſummam injuriam occluſa eſt.

At longè triftius hoc anno in Catholicam Eccleſiam inſurgere cœpit Hermannus Archiepiſcopus Coloniensis, & Eccleſiæ noſtræ Adminiſtrator. In ejus amicitiam jam ab aliquot annis furtivè ingreſſus erat Martinus Bucerus, Dominicani Ordinis deſertor monachus. Et, quia primo ſtatim affatu reperit, eſſe Principem naturâ cereum, ſimulque in literis ac fidei dogmatis minimè verſatum; ſeducatoriâ blandiloquentiâ ſuâ eidem facilè perſuaſit, Catholicos inter & Lutheranos vix aliud intereſſe, quàm quòd hi alios quos Romanorum abuſus deteſtentur, qui tamen prudentis moderatiquè reformatoris operâ haud ægre ſuſtollī poſſent. Idem ſuo Principi identidem oggerant nonnulli Aulici, Lutheranæ ^{Hermannus Archiepiſcopus Colon. & Eccleſiæ Paderb. Adminiſtrator à Martino Bucero ſecundus, Catholicam Religionē deſertit. Surius in comment. Chytraus l. 13. Saxon. Spond. ad hunc annū. Kleinſorg. & alii in chron. mſ. Spond. hic n. 5. Surius loc. cit. Surius ib. Surius & Spond. l. c. Kleinſorg. in hiſt. mſ.} hæreſeos fermento jam corrupti: quorum conſilio ſub exitum prioris anni Martinus Bucerus Argentorato Bonnam accerſitus, & ibidem à deliro Archiepiſcopo in apertam primariæ ^{* Eccleſiæ} cathedralis evectus eſt. Conqueſti ſunt ſtatim hac de re Metropolitana Eccleſiæ Canonici, ſimulque monuerunt Archiepiſcopum, ut huiusmodi impoſtorem quantocyus ^{* ab ſe} dimitteret: fas illi non eſſe, contra ſacros canones, contra juramentum Eccleſiæ præſtitum, contra Cæſaris & Imperii decreta, in rebus factis aliquid immutare, donec aliud à concilio œcumenico ſtatutum fuerit. At ille, jam à Bucero ſuo dementatus, non ſolū in incepto perſtitit; ſed etiam haud multò poſt eadem infaniâ evocavit ad ſe Philippum ^{* Melanchthonem, Eraſmum Sarcerium, Caſparum Hedionem,} Joan-

Joannem Pistorium, & alios id genus Apostatas: qui accepto novationum faciendarum odore, celerrimè Bonnam advolârunt, veluti ad prædâ vultures. Hi deinde collatis in unum consiliis procudère librum *Reformationis*, in quo omnia novæ *Ecclesiæ dogmata, unâ cum ritibus Dioecesi totâ observandis, complexi sunt: eâ tamen calliditate & astutiâ, ut evitandæ offensionis causâ, simul omnia *secularium Capitulorum jura, dignitates, immunitates, ac privilegia retineri vellent. Librum hunc Archiepiscopus continuò misit Collegio Metropolitano; jussitque, ut eundem Academia Colonienſi aliisque viris doctis probandum vel refutandum offerant: alioquin *fore, ut Ordines Dioecesanos convocet, & unâ cum iis reformationem inibi præscriptam quantocyus auspiceretur. His auditis, Theologi Colonienſes intrâ tertiam hebdomadam pestilenti huic libro opposuerunt alium, *Antididagma** appellatum. Et hunc vicissim Clerus Major Archiepiscopo seducto misit, rogavitque, ut in eo omnes novorum dogmatistarum errores dilucidè refutatos legeret: simul etiam expenderet, quæ conturbatio sacrorum, quæ offensiones Ordinum, quæ bella ac seditiones cum æterno ipsius dedecore secutura essent, si primus ipse post tot egregios sanctosque Præsules hæresim introduci, ac prætensæ reformationis librum evulgari sineret.

Caroli Imperatoris monitione Præcones Lutheranos à se dimittit sed paulò post eisdem revocat.

Auctores iidem. & alii Annales mſ.

**Surius in comment. rer. gest.*

**Röparus & alii Annales mſ.*

Commodum his intervenit Carolus Imperator, è superiore Germania descendens in Belgium, ad infringendos conatus armorum hostilium. Is, cum in urbe Bonna per triduum subsisteret mense Augusto, novationum hujusmodi non ignarus, monuit Archiepiscopum, ne seditiosos istos pravorum dogmatum seminatores apud aulam suam diutiùs retineret. Paruit illico *Hermanus Præsul: quid enim negaret Cæsari, cum armato exercitu apud urbem stanti? Statimque Bucerum, Sarcerium, Hedionem, ac Pistorium (nam Philippus Melanchthon jam antè, metu Cæsaris adventantis, Wittenbergam se receperat) honestè à se dimisit, impetrato etiam securitatis publicæ commeatu, ne ab Hispano milite necarentur. Sed hæc eorum dimissio minimè sincera fuit Episcopo, Bucerianis erroribus capto. Siquidem haud multò post, ubi Cæsarem bello Gallico adhuc satis impeditum & implexum audiit, non modò seductores istos è suis latebris revocari jussit; verum etiam reformationis ab iisdem conscriptæ librum typis publicis evulgari, perque totam *Dioecesi suam dispergi fecit, non sinè magno Lutheranorum plausu, & Catholicorum ignominiâ. Neque satis id fuit extremæ ejus insanix: Nam & impulsu Bucer, à quo velut puer à pædagogo regebatur, Bonnensibus monachis plenissimam è suis claustris exeundi libertatem dedit. Quâ acceptâ

ceptâ, inter alios Joannes Meinershagius, ex ordine S. Francisci Presbyter ac Theologiæ Lector, novationi Bucerianæ se conjunxit; celebratisque sacrilegis nuptiis, pestilentem librum sub falso titulo *Enchiridii Christiani* edidit, calumniis in Pontificem, Clerum, & omnes Catholicos refertissimum.

Exemplum hoc sui Archiepiscopi velut ex condicto secutus est Franciscus Episcopus Monasteriensis, Osnabrugensis, & Mindensis, trium Dioecesium Præful; sed jam lupo magis, quàm sincero Pastori similis. Convocârat is hoc anno in Episcopatu Monasteriensi comitia publica suorum statuum, in quibus ante alia potissimum proposuit hæc duo capita: Primum erat, cogitare se, non solum urbi Monasteriensi, sed etiam aliis quibusdam oppidis restituere vetera privilegia & libertates, Anabaptistico tumultu perditas; quemadmodum frequenter & instantissimè id ab iis flagitari viderat. Alterum & longè insolentius erat, cupere se, Monasteriensem Ecclesiam suam reformari juxta normam *Confessionis Augustanæ*: hanc enim jam à Principibus per universam ferè Saxoniam recipi, seseque pariter ad eam suscipiendam vehementer propendere. Mirari hic Ordines Patriæ, oculisque ad se invicem conversis obstupescere, quomodo tam inopinatò se Lutheranum ostendat, qui paulò antè ritu Catholico sacerdos & Episcopus consecratus fuerat. Ut autem in re tanta nihil per tumultum agerent, processerunt seorsim in consilium; justâque deliberatione habitâ responderunt Principi: *Si vetera privilegia ac libertates urbi Monasteriensi aliisque oppidis restituere velit, acquiescere se, neque id agrius laturos esse. Quod autem ad propositam Ecclesiæ reformationem attinet; recordari velit clementissimus Princeps, quàm ingentia damna non solum urbi, sed etiam Diocesi suæ adhuc recenter enata fuerint ex mutata semel religione Catholica? Eapropter communi statuum consensu firmatum esse, ne deinceps in ea fide, quam à suis progenitoribus accepissent, ulla unquam novatio aut immutatio fieret. Proinde rogare se, ut Celsitudo sua dignetur ab ejusmodi conatibus animum abstinere, unâque secum præstolari et acquiescere usque ad concilium universale, cujus initia propediem secutura sint.* Irritatus eo responso Princeps paulò immoderatiùs effervecebat animo. Jam enim à Philippo Hassiæ Landgravio in societatem foederis Schmalkaldici pertractus erat; ideòque minabatur Ordinibus patriæ, visurum se, ut, nisi spontè velint ad Augustanam confessionem accedere, eosdem vi ac violentiâ ad suæ voluntatis arbitrium cogat. Quæ verba cum insolentius dicta essent, quàm causæ istius æquitas pateretur; etiam Ordines Dioecesani in offensam acti, cervicoso Principi frontem ostendere, minasque minis reponentes edixerunt: *se quidem ei tanquam Domino suo obtem-*

Franciscus Episcopus Monaster. doctrinam. Lutheranâ introduce-re studet in Dioecesi Monasteriensem. Chron. Tremon. Patrum Dominic. ad hunc annum.

Status Dioec. cefani huic ejus voluntati ac studio acerri-mè se opponunt. Chron. Tremon. supra cit.

Episcopus minatur, se vi acturû, nisi sponte consenserint status Dioecesani. Chron. supra citat. Status Dioec. cefani vicissim ei mi-

pera-

nantur de-
positionem
ab Episco-
patu, si
quid atten-
ter contra
fidem Cas-
tholicam.
Chron.
Treman.
PP. Domi-
nican.

Episcopus
& Ordines
Dioecesani
utrimque
discedunt
cum indi-
gnatione.
chron. Tre-
mon. supra
cit.

Idem Fran-
ciscus Ep-
permittit,
lutheranif-
mum in-
troducti in
urbem ac
Dioecesi
suam Osn-
brugensem.
Chytraus
l. 15. Saxon.
Hamelm.
in hist. Ev.
Osnabr.
Chron. Of-
nabr. ms.
Hermann
Bonnus,
Lubecā
evocatus,
Lutheri
doctrinam
introducit
in tres Ec-
clesias pa-
rochiales,
consentien-
te Episcopo
auct. iidem

peraturos, quā diu iuberet ea, quae licita sint et honesta; secū s verò, si illicita, et suarum conscientiarum rectitudini adversantia. De cetero se iniquas huiusmodi minas non magni facere. Quidquid enim dominiū aut jurisdictionis obtineret in hoc Principatu, id ei non esse congenitum ab ortu suo vel natalibus Waldeckianis; sed unice provenire à libera electione Capituli, à confirmatione sedis Pontificiae, et à legitima iustaque statuum acceptatione, quae praedictam electionem et confirmationem sequitur. Proinde jam in ejus arbitrio stare, an ipsorum Episcopus et legitimus Princeps manere velit, nec ne? mansurum certè, si à minis ac novationibus huiusmodi se absteat: si autem secū s fecerit, vel attentarit, in sua vel suorum potestate fore, ut è Domino serous aut nihil fiat. His dictis conticuit Princeps, & è comitiis utrimque discessum est cum indignatione maxima. Ne quid autem ulterius hac in re tentari posset ab Episcopo; iidem Ordines, maximè que Nobilitas & Capitulum, novo iterum ac indissolubili foedere sibi invicem polliciti sunt, sese nunquam ab avita patrum suorum Fide recessuros, neque permisuros, ut eadem ab aliis Monasteriensium provinciarum subditis deferatur.

Faciliorem progressum habuit reformatio Lutherana, quam idem Episcopus per hunc annum institui fecit in urbe ac Diocesi sua Osnabrugensi. Permiserat ibi quoque Augustanae confessionis doctrinam recipi, simulque virum idoneum advocari, qui eandem introduceret. Læti eā licentiā cives (jam enim diu mollioribus Lutheri dogmatis adhinniverant) sub finem anni superioris misere duos Legatos, qui à Magistratu Lubecensi peterent, sibi ad breve tempus concedi Hermannum Bonnum, ejusdem urbis superintendentem, novioris Evangelii gnarum; eoque gratiorem futurum Osnabrugensibus, quod eorum conterraneus & ortu Quakenbrugenlis esset. Id cum à Lubecensibus permetteretur, venit Bonnus initio praesentis anni; & in urbe Osnabrugensi, die 2dā Februarii, unā cum uxore ac liberis magno civium applausu receptus est. Assignata ei statim parochialis cathedra in æde B. MARIAE Virginis. Ubi postquam per dies aliquot Saxonici Evangelii suavitatem curiosæ multitudini explanasset, ita animos hominum indoctorum ad se attraxit, ut etiam in alias duas Ecclesias parochiales, nimirum in Catharinianam & Collegiatam S. Joannis, Prædicatores Lutheranos ex voluntate plebis introduci, necessum fuerit; Francisco interim Episcopo novationem hanc non solum tolerante, sed etiam approbante. Erant id temporis Osnabrugii tria monachorum coenobia, unum S. Dominici, alterum S. Francisci, tertium Eremitarum S. Augustini. Ex horum numero Patres Dominicani in Fide Catholica & monasterio suo perstiterè, sicu-

ficuti & aliis in locis constantiores fuerunt, pugnando ac decertando contra hæreticos. E diverso autem Franciscani & Augustiniani, auditâ Bonniâni* Evangelii tubâ, catervatim è suis monasteriis exsilière, simul hæresin & appendicem illius pellicem complexi. Animatus eo successu Bonus perrexit etiam ad reformatas alias ruralium Ecclesiarum parochias; paritèrque è Lubecensis Ecclesiæ forma præscribere coepit ordinationem novam, quâ in posterum sacramenta per totam hanc Dioecesin Christiano populo administranda, patrioque idiomate peragenda sint. Eâ verò in pagis & oppidis promulgatâ, eum in modum auctus est novorum Evangelicorum numerus, ut jam essent plures parochiæ, quæ prædictam reformationem peterent; quam præcones Lutherani, qui iisdem parochiis præficerentur. Rogatus idcirco Bonus, ut novos Ecclesiæ Ministros Lutherano ritu consecraret, præfecit eis primùm desertores monachos & sacerdotes. Dicebat enim: *se quidem Lubecensi in urbe superintendentem esse, et locum Episcopi tenere: re ipsâ verò nec Episcopum, nec sacerdotem esse, nec aliquid plius, quàm verbi Ministrum Doctorémque Ecclesiæ; quales olim primitiva Ecclesia plures habuisset præter Episcopos, sacrorum Ordinum conferendorum potestate præditos.* Verùm & hanc ille sententiam, pro ut huiusmodi novatores & sectarii solent, pro versatili ingenio suo intrâ breve tempus iterum immutavit. Cùm enim haud multò post videret, sibi omnia feliciter evenire, nec Episcopum suis auctoribus contradicere; homo suû & suorum verborum immemor, simul eò temeritatis & audaciæ devenit, ut manuum suarum impositione novos etiam Osnabrugensis Ecclesiæ Ministros ordinare, eosdémque populo velut idoneos mysteriorum divinatorum dispensatores obtrudere, non erubuerit. Quibus præclarè gestis, eodem anno Lubecam* rediit; novamque Ecclesiam Joanni Pollio, quem in æde Cathariniana Pastorem & superintendentem constituerat, in habitu suo commendavit.

Grassante in hunc modum hæresi Lutheranâ, jam in Germania versabantur duo primi Patres è Societate Jesu, Claudius Jajus & Petrus Faber, biennio abhinc à S. Ignatio, novi Ordinis fundatore, pro fide & Ecclesia tuenda missi. Primus horum Claudius Jajus in Bavaria & Austria demorari coeperat; eodémque hoc anno, post obitum* Joannis Eckii, in ejus cathedram Academicam Ingolstadii subrogatus est. Alter verò, nimirum Petrus Faber, posteaquam Spiræ, Wormatiæ, ac Ratisbonæ in comitiis, magnatum plurimorum animos* audiendis confessionibus & omnium virtutum admiratione sibi conciliasset; priore anno Moguntiam venit, expetitus ab Alberto ejus loci Archiepiscopo, & Cardinale, qui

**chron. Osnabr. ms.*

Idem Bonus etiam progreditur ad reformatas Ecclesias rurales, præscribitque novam Ordinationem Ecclesiasticam.

Auctores iidem.

Negat, Ecclesiæ Ministros à se ordinari posse; & tamen postea mutatâ mente id attentat, redi-que Lubecam.

Supplementum ad chron. Osnabr. Erbmanni.

**Hamelm. in hist. Ev. Osnabr. pag. 1137.*

Claudius Jajus, & Petrus Faber, in Germaniam à S. Ignatio missi, operantur ibi plurimum boni pro fide Catholica.

**Annal. Bois part. 2.*

**Annal. Bois. n. 47.*

*Serar. l. 5. religioſâ ipſius converſatione & ſpiritualibus colloquiis magno-
 rer. Mo- pere oblectabatur. Manſit ibidem Faber uſque in æſtatem præ-
 gunt. pag. ſentis anni: atque interim, præter alia animarum lucra, Deo &
 894 & ſeq. Societati genuit magnum illum Germaniæ Doctorem* Petrum Ca-
 *Serar. niſium, qui ab eo ſpiritualibus exercitiis in urbe Moguntina ex-
 loc. cit. cultus; ac deinde Coloniam, unde venerat, tirocinii inchoandi
 Pinus 10.7 cauſâ præmiſſus eſt. Nec multò poſt etiam Faber Coloniam ve-
 Ss. Julii, in comment. nit, receptus illic in monaſterio Patrum* Carthuſianorum, quos
 prævio ad vitam S. Caniſius, à ſpiritualibus exercitiis redux, ardentiffimo ejusdem
 Ignatii S. videndi & audiendi deſiderio jam ante inflammaverat. Lubet hîc
 37. n. 380. adjicere literas commendatitias, quas, antequam Faber Coloniam
 *Pinus ib. adveniſſet, R. Pater Gerardus Hammontius, Carthuſiæ Colonien-
 n. 383. & ſis Prior, ea de re hoc anno ſcripſit* ad R. Patrem Priorem Carthu-
 380. ſiæ Trevirenſis:
 Serar. loc. cit. Pinus ib.

Venerande in Chriſto Pater. Inter luētuoſiſſimas noſtra tempeſtatis
 procellas, quibus nunc undique concutitur Chriſtianitas, non uſque
 adeò Deus reliquit Eccleſiam ſuam, quin ſuſcitârit nobis viros aliquos Apo-
 ſtolicos, quos ſpiritu ſuo implevit, et induit virtute ex alto, ut ex mul-
 torum Doctorem teſtimonio didici: qui vero fervore errantes revocent,
 peccantes recreent, trahantque ad iter ſalutis - - ſunt à Sſmo Domi-
 no noſtro Paulo III. approbati, et ad diverſas nationes miſſi. Primus co-
 rum vocatur Ignatius, et moratur Roma; et in Italia aliqui: in Hiſpa-
 niis, Galliis, et Portugallia ſunt alii, colentes vineam Domini. Unus
 eorum Doctorem eſt in Ingolſtatt; et unus moratur Moguntia apud Cardi-
 nalem, vir magna ſanctitatis. Vocatur M. Petrus Faber, Theologus
 Pariſienſis. Dat hominibus bonæ voluntatis exercitia quadam ſpiritu-
 alia, quibus intrâ paucos dies conſequuntur veram cognitionem ſui et pec-
 catorum ſuorum, gratiam lachrymarum, veram et animoſam converſio-
 nem à creaturis ad Deum, proſectum in virtutibus, et ſecretam familia-
 ritatem, amorem, et amicitiam Dei. Utinam per aliquam occaſionem
 liceret adire Moguntiam! Certè talem theſaurum deberet homo meritò
 querere, etiam apud Indos. Spero tamen, quòd Dominus dabit mihi vi-
 dere hominem Dei, antequam moriar, ut ab eo dirigar ad interiorem ho-
 minis reformationem et unionem cum Deo. Hoc periculoſiſſimo tempore
 multi adherent hæſiarchis, vaſis perditionis, organis diaboli iniquiſſi-
 mis. Ideò libentiùs adherere debemus amicis Dei, organis ſpiritus ſancti,
 ut eò tutiùs defendamur à telis igneis, quæ demon jaculatur in corda ho-
 minum. - - Raptim ultimo Maji, anno 1543.

An-

Annus Christi 1544.

PAULI III. Pontificis 10. & 11.

CAROLI V. Imperatoris 25. & 26.

HERMANNI II. Administ. Pad. 12. & 13.

Annuarius hujus anni celeberrima Principum comitia vidit in urbe Spira, quæ circa festum Conversionis Divi Pauli inchoata, ac deinde usque in mensem Junium protracta sunt. Aderat his Imperator ipsemet cum fratre suo Ferdinando Romanorum Rege, & (quod aliàs rarò fit) Electores vel septemviri ad unum omnes. Ex aliis etiam Principibus adfuere Christophorus Archiepiscopus Bremensis, Henricus Episcopus Wormatiensis, Philippus Spirensis, Otto Augustanus, Joannes Constantiensis, Valentinus Hildesienfis, Wolfgangus Passaviensis, Philippus Abbas Fuldensis, Rudigerus Præpositus Weissenburgensis, Joannes Palatinus Rheni & Comes Spanheimensis, Wolfgangus Palatinus Rheni & Comes Veldentienfis, Mauritius Saxoniae Dux & Marchio Misniae, Joannes & Albertus Marchiones Brandenburgici, Henricus junior Dux Brunsvicensis, Albertus Dux Mecklenburgensis, Wilhelmus Cliviae, Juliae, & Montium Dux, Ernestus Dux Lunenburgensis, Philippus Landgravius Hassiae, & Georgius Landgravius Leuchtenbergensis: reliqui Principes absentiam suam per Oratores ac Legatos expleverunt. Præcipuus comitiorum scopus erat, concitare Principes in Regem Galliae. *Hunc enim, inquit Cæsar, in Imperii perniciem* habere fœdus cum Turcis, ejusque impulsu non solum Hungariam* * *Auctores anno superiore tam crudeliter à Turcis evastatam; sed etiam Italiae Sabaudiaeque fines, conjunctis amborum classibus, extremo periculo objectos esse. Nullam insuper fore spem feliciter pugnandi contra Turcas in Hungaria, nisi prius edometur malorum istorum incentor Gallus; contra quem idcirco totius Imperii arma communi sumptu conferenda sint.* Facile agnoscebant omnes æquitatem istius propositionis: Lutherani tamen (qui in tali necessitate ferè nihil addicebant Cæsari, nisi ab eo novam aliquam libertatem impetrassent) postulârunt iterum, sibi prius* appromitti, ut controversiæ Religionum componerentur in visceribus Germaniæ: ut edictum Augustanum, uti & Mindensium ac Goslariensium proscriptio, suspenderetur usque ad concordiam Religionis: ut usque ad idem tempus abolerentur omnes quæstiones vel actiones Camerae de direptis hucusque monasteriorum vel Ecclesiarum bonis, & alia plura ejusdem generis. Quæ omnia cum pro temporum illorum necessitate concederet Imperator (etiam si

Comitia Spirensia, Cæsare præfente habitata à Januario usque in Junium.
Recessus Imperii de hoc anno.
Helveticus in theatro hist. univ. Spond. ad hunc ann. n. 2.

* Auctores idem.

* Recessus Imperii supra cit.

Chytraeus l. 16 Saxon. Pallav. in hist. conc. Trid. l. 5.

In his comitiis ingentia auxilia Cæsari decreta sunt contra regē galliæ

Recessus Imper. cit. Haraus in ann. Brab. Helvic. in theat. hist. univers. Carol⁹ Cæs. far cogit Gallum ad ineundam pacem, quæ conclusa est die 18. Septembr. contrarium cuperent plures Catholici) tandem ei stipendia pro viginti quatuor millibus peditum & quatuor millibus equitum in sex menses decreta sunt.

*Helvic. in theat. hist. univers. Carol⁹ Cæs. far cogit Gallum ad ineundam pacem, quæ conclusa est die 18. Septembr. Haraus & Helvic. l. c. Spond. n. 12. & alii. *Matrona fluvius, vulgò dicitur Marne. *Crepiaçû, gallicè Crespy, vel Crepy. Conditiones hujus pacis, auct. iidem *ad 1536. *Haraus in ann. brab. Spond. ad ann. 1544. n. 13.* Cum his auxiliis Cæsar Spirâ profectus in Belgium, primò recuperavit Luxenburgum unà cum locis omnibus, quæ in eo Ducatu Gallus ante annum occupaverat, interea dum Cæsar ex parte alia bellum inferret Clivio. Indè victoriæ cursum profecturus, castra movit in Campaniam: debellatòque ibidem Fano S. Desiderii (vulgò S. Dizier) secundùm ripas Matronæ* fluyii restâ contendit in ipsa regni viscera, tanto cum terrore urbium vicinarum, ut etiam Parisienses à Cæsaris adventu contremiscerent. Quo viso Rex, nihil ampliùs cunctandum ratus, Oratores ad Cæsarem misit rogaturos pacem. Et hæc deinde Crepiaci* die decimâ octavâ Septembris feliciter conclusa est pluribus articulis, quorum præcipui fuere: *ut Rex et Cæsar sibi invicem adjumento sint in negotio Religionis. Rex contra Turcas in bellum conferat decem millia peditum et sexcentos equites cataphractos: Carolo Sabaudia Duci restituat omnes urbes et oppida, ante octennium* ablata: juri omni in Insubriam et Regna Sicilia ac Neapolis in perpetuum renuntiet. Vicissim verò Cæsar Carolo Aurelianensi, Francisci Regis filio secundò genito, intrâ annum despondeat, vel suâmet filiam cum dote omnium provinciarum totius Belgii, vel certè unam è filiabus Ferdinandi fratris sui cum dote Principatus Mediolanensis, beneficiario nomine conferendi.* Sed hæc ultima conditio, in qua præ ceteris maxima difficultas hæsit, non multò post ordine factorum ac Deo mirabiliter sic disponente concidit: quando Carolus *Aurelianensis, viginti duorum annorum juvenis, ineunte Septembri sequentis anni præmaturâ morte extinctus obiit.

Magnam ea pax lætitiâ peperit Paulo III. summo Pontifici. Sed & illud rursum singulari tristitiâ eundem affecit, quòd Hermannus Archiepiscopus Colonienfis, Ecclesiæ nostræ Administra- tor, unà cum Francisco, Monasteriensi, Osnabrugensi, & Minden- si Episcopo, Lutheranis novationibus, ante annum inchoa- tis, adhuc perditè adhærerent, non sinè maximo omnium Epi- scopatum Westphalicorum periculo. Uterque enim hoc anno in Spirensibus comitiis apertissimè declaravit, se Protestantium *partibus accedere: auctórque est Seckendorffius, Franciscum* Monasteriensem finitis comitiis ad Landgravium recurrisse, & cum eo reformandæ Dioecesis suæ consilia solerter contulisse. Ità bo- nus ille Princeps, Hassiaco Evangelio captus, nondum concoquere poterat repulsam, superiore anno acceptam in comitiis Monaste- riensibus: pergebátque reformationem à se intentam perurgere, suaden-

*Helvicus in teatro hist. univ.
*Seckend. apud Hart- man. in hist. Hafs. Exercit. 12 thesi 90.

suadentibus id potissimum * Joanne Sibergio, Sacellano ipsius aulico, qui Ecclesiastici Breviarii usum haud pridem ipsi exemerat; & Friderico Twistio, Nobili Waldeckiano, quem vulgò *parvum Episcopum** appellabant, quòd non solum aulæ Episcopalis Magister seu Præfectus esset, verum etiam omnes alios Episcopi Ministros aut consiliarios potentiâ & auctoritate antecelleret.

Franciscus Episcopus Monaster. & Olnabr. perseverat in hæresi Lutherana. *Chron.

Paulò tamen moderatiùs in hoc negotio processit Franciscus Monasteriensis cum suis subditis; quàm Hermannus Colonienſium Præsul cum suis. Ille enim pejora veritus, abstinebat hætenus ab omni vi: hic verò, magis imperiosus quàm prudens, non cessabat Sacerdotes Catholicos è parochiis ejicere, desertores monachos iisdem subintrudere, Ecclesias Lutheranis præconibus commendare, Bucerianæ reformationis librum ubivis introducere, Canonicorum sibi adversantium bona ad se pertrahere, ac demum sub gravi poena omnibus interdiceret, ne quis aliquid contra Præcones à se institutos attentaret. Irritatus hac injuriâ Clerus, monet rursus Archiepiscopum, ut hujusmodi novationes pro more majorum suorum differat usque ad cognitionem concilii œcumenici: paritèrque recordetur, quid ei mandaverit Cæsar anno superiore? quàm instanter urserit volueritque, Bucerum & alios ejusdem farinae socios ab ipsius aula dimoveri? Id, si detrectet facere; necessarium sibi fore, ut ad Cæsarem appellent, ejusque brachium armatum expetant. Respondit iterum Archiepiscopus, *se nihil facere, quàm quod sui sit officii; ideòque etiam sperare, quòd Clerus Colonienſis ab isto appellationis et accusationis proposito sit discessurus. Id se nolit; nihilo timidiùs perrecturum se in rebus jam inceptis, ac visurum, quid in hoc negotio Cæsar valeat.* Per quæ verba satis indicabat, in quo confideret: nimirum in auxilio Principum Protestantium, qui novationem hanc tueri velint, & conjunctis animis propugnare. Tum verò indignati summæ ædis Canonici convocabant omnes totius Dioecesis Ordines: atque, uti jam antè à Monasteriensibus factitatum esse intellexerant, semet invicem hortabantur ad perseverandum fortiter in ea Religione, quam à B. Apostolis, eorùmque discipulo S. Materno traditam, Colonienſis Ecclesia usque in hæc tempora conservâſſet. Principi autem suo rescribi curant, se jam ad Cæsarem ac supremum Pontificem appellâſſe; ideòque iterum atque iterum obsecrare, ut, cùm amborum istorum potestati subiectus esse debeat, eorundem sententiam priùs exspectet, quàm in incepto pergat. Quid autem hæc appellatio apud hominem Bucerianis ineptiis fascinatam effecerit, sequenti anno uberiùs ostendetur.

Mon. ms. *Kerſſenbr. in hist. A-nabapt. Similiter & Hermann? Archiepisc. Colon. reformatione à se inceptam, protervè continuat. Surius in comment. rer. gest. Rovani Pont. l. 4.

Clerus Colonienſis, omnesque Status Dioecelani, eade re ad Cæsarem appellant. Auctores iidem. Kleinsorg. in hist. ms.

Bernardus
Comes de
Lippia in
Diœcesi
Paderb.
invadit pa-
gū Entorp,
& rucolas
indè abdu-
cit:
Hermann^o
Abbas Ma-
rien-mün-
sterensis in
diario.

Paderbornensis Diœcesis nostra, cui idem Archiepiscopus cum titulo Administratoris præerat, videtur hætenus à prædictis impetitionibus mansisse libera. Nam hucusque Clerus Colonienſis tantum ei faceſſebat negotii, ut reformationem Eccleſiæ noſtræ in curis poſtremis poneret. Non deſuere tamen adverſitates aliæ, tum ab ipſo Deo per tempeſtates ac tonitrua; tum à vicino Comite Lippienſi, Lutheranis erroribus jam addicto, per vim & injuriam irrogatæ. Quærebat ille novum aliquod jus in pagum Entorpienſem, Paderbornenſi Epifcopo hucusque ſubditum, ſitumq; haud procū ab oppido Niehemenſi. Cū autem villici Entorpienſes prædicto Comiti ſervitutem omnem ac jurisdictionem abnuiffent; nocte, inter diem viceſimam ſeptimam & octavam Aprilis, mediâ, Lippienſes armatâ manu in pagum iſtum prorupere, villicosque omnes, quos invenire poterant, è ſomno lectulisque ſuis abripere partim in arcem Oldenburgicam, partim in oppidum Blombergenſe, partim etiam Dethmoldiam, Comitſ antè dicti ſedem. At brevi ruſſum ſua cornua depoſuerunt iniqui aggreſſores. Nam octiduo poſt, cū Paderbornenſis Diœceſis Proceres de tali violentia conqueſti, & Lippienſibus adverſa omnia vel à ſe, vel à Cæſare comminati eſſent; iidem cum rubore & confuſione maxima captivos omnes die quartâ Maji reſtituere, atque in pagum Entorpienſem reducere coacti ſunt. Ità nos docet Henricus Abbas Marien-Münſterenſis, in diario ſuo rem iſtam his verbis referens: *2dâ die poſt Marci Evangeliftæ, viceſimâ ſeptimâ Aprilis, de nocte Lippienſes armati violenter venerunt in villam noſtram Entorp, et villanos ibidem captivos abduxerunt, aliquos ad caſtrum Oldenburg, aliquos in Blomberg, et aliquos in Detmold. Sed alterâ die Inventionis S. Crucis, 4tâ Maji, Lippienſes cum rubore et confuſione, propter ſcripta et comminationes Paderbornenſium, coacti dimiſerunt villanos Entorpienſes, quos violenter nocturno tempore captivârunt propter jura et ſervitia monaſterii noſtri: et volebant ſubdi Lippienſibus; ſed Eccleſiæ Paderbornenſi.*

Annus Chriſti 1545.

PAULI III. Pontificis

11. & 12.

CAROLI V. Imperatoris

26. & 27.

HERMANNI Adminiſtr. Pad.

13. & 14.

Cæſar cum
indignatio-
ne videt, in
comitiis
Worma-
tienſib⁹ vix
adeſſe unū

TAm eò tandem veniebat fortuna Cæſaris in Germania, ut nullam ampliùs obedientiam, ac multò minùs concordiam Religionis, à Principibus Proteſtantium exſpectare poſſet, niſi qualibet in re iniquiſſimis eorum poſtularis cum Eccleſiæ Chriſtianæ damno conſentiret. Indixerat Cæſar in urbe Wormatienſi nova

nova Principum comitia: in quibus*agendum erat de bello Tur- alterumve
 cico, de constituenda Religionis concordia, de convocando, è Principi-
 bus,
 quàm primùm id fieri posset, concilio œcumenico. Venerat eò *Chytræus
 Ferdinandus Romanorum Rex* præterito mense Decembri: Cæ- l. 16. Saxon.
 sar autem ob affectam valetudinem haud paulò tardiùs. Ex aliis Spond. hic
 verò septemviris, præter Fridericum Palatinum nemo comparuit, n. 4.
 nisi tantùm per suos Legatos, eosque (ut Chytræus asserit) ple- *Cochle^o in
 nariis* mandatis minimè instructos. Acerbè habebat Cæsarem ea actis Luth.
 septemvirorum suorum paucitas: præsertim cùm & ceteri Prin- Surius in
 cipes, tam seculares, quàm Ecclesiastici, præsentiam suam subtra- comment.
 xissent; nec ferè alii jam adessent, quàm Otto Cardinalis & Epi- *Chytræus
 scopus* Augustanus, Wolfgangus Administrator Ordinis Teu- loc. cit.
 tonici, Melchior Episcopus Herbipolensis, & Valentinus Episco- *vide Re-
 pus Hildesienfis. Auxit etiam hanc ejus indignationem Luthe- cessu Wor-
 ranorum Principum obstinatio & importunitas. Saxo enim & mat. de hoc
 Landgravius publicè declarabant per suos Oratores, nihil à se con- anno.
 tributum iri pro bello *Turcico; nisi omnes Lutherani per com- Lutherani
 mune edictum Cæsaris eximerentur à subjectione judicii Camera- detrectant
 lis, & ab obedientia præstanda concilio Tridentino, à se suisque auxilia
 nunquam acceptando. Quæ omnia, cùm aliò non spectarent, contra Tur-
 quàm ut Cæsari leges præscriberent, & in posterum in suis ausi- cas, nisi
 bus nulli Domino subjacerent; Cæsar tandem ad acriora consilia eximantur
 se convertere, & ensē adversus eos distingere coactus est. à concilio
 Primùm igitur, ne interea sinistri aliquid à Turcis formidari posset, & Camera
 Constantinopolim ex comitiis misit Gerardum* Veltwichium; judicio.
 ejusdémque; & Regis Galliarum operâ, cùm Solimanno armorum *Chytræus
 inducias pepigit. Deinde clanculum percontatus est ex Pontificē, l. 16. Saxon.
 quænam auxilia præstolari ab ipso posset, si bellum*Protestantibus Cæsar me-
 inferendum esset? Postremò etiam, ut Lutheranis palàm faceret, ditatur bel-
 se ad gladium converti nolle, nisi ipsorum protervitas eundem è lum contra
 vagina protraheret; nova iterum comitia indixit Ratisbonæ in Protestan-
 nuarium sequentis anni: jussitque, ut omnes Imperii Principes tes:
 in iis comparerent; & quæ ad reducendam Religionis concor- *Spond. hic
 diam facerent, syncerè consultarent, aut per Theologos ab utraque n. 6.
 parte constitutos expediri finerent. Decretum hac de re conscri- *Pallav. in
 ptum est Wormatiæ die quartâ Augusti: in eoque Cæsar nullam hist. conc.
 ampliùs mentionem fecit de concilio nationali, neque de indul- Trid. l. 5.
 genda *Lutheranis pace, neque de iisdem eximendis à potestate priùs tamen
 & jurisdictione concilii Tridentini, quod hucusque recusaverant. indicit no-
 Jam enim Catholici Principes, agente Caudio Jajo* Societatis JE- va comitia,
 su presbytero, in iisdem comitiis urserant; his & aliis Luthera- sequenti
 norum postulatis nihil ampliùs deferendum, vel immoderatae eo- anno cele-
 rum cupidini permittendum esse. branda Ra-
 In- tatisbonæ.
 Spond. hic
 n. 4.
 Cochle^o in
 actis Luth.
 *Pallav. l.
 5. c. 15. n. 1.
 *Hansiz.
 to 2. germ.
 sacra de
 Archiep.
 Salisb.

Hermannus Colonien- sis obstina- tē perseve- rat in suis novationi- bus Luth- eranis. **Hamelm. in hist. Ev. Paderb. pag. 1333. *Surius in comment. Spond. hic n. 7. & alii.* Interea Hermannus Archiepiscopus Colonien- sis, Bucerianis documentis ebrius, ardentē insistebat novationi à se inceptae: au- ctorque est Hamelmannus, ejusdem jussu docuisse Campis Alber- tum Hardenbergium, Andernaci Joannem Prætorium, Lintzii* Joannem Meinertzhagium, Franciscani Ordinis desertorem, & aliis in locis alios. Contrà verò Clerus & Academia Colonien- sis non minùs acriter insistebat appellationi, ante annum factæ ad Ca- rolem Imperatorem. Et hic, ut ejusmodi turbamentis repagu- lum poneret, primùm literis, mense Junio è Wormatiensi con- gressu datis, Clerum & Academiam Coloniensem in suam *tute- lam suscipit; severè simul & sub poena Cæsareæ proscriptionis im- perans, ne quis eos in Religione Catholica, & omnium bonorum, jurium, ac immunitatum suarum possessione, vel minimùm per- turbaret. Deinde præcepit Archiepiscopo, ut intrà diem tricesi- mum Wormatiæ compareret, de accusationibus contra se addu- ctis responsurus, interimque nihil ampliùs innovaret, & ea, quæ jam antè novata fuerant, in antiquum statum restitueret. Demum etiam ad eundem ampliùs percellendum imploravit* opem summi Pontificis: à quo pariter citatus, & intrà diem sexagesimum, sive per se, sive per Procuratorem suum, in tribunali Pontificio cau- sam dicere jussus est. At ille foederatorum Schmalkaldiensium pa- trocinio fretus, post hujusmodi minas ac terrores non modò non resipuit; verùm etiam antè acti criminis magnitudinem novo ite- rum piaculo cumulationem fecit. Nam & hoc anno Dioecesi no- stræ Paderbornensi, cui hætenus adversi nihil in Religionis nego- tio intentatum fuerat, Lutheranum virus rursus infundere cona- tus est; novo mandato edito, quo omnes urbes & oppida jubeban- tur veteres Ecclesiæ ritus abolere, & novos alios ad Augustanæ confessionis formam recipere. Verùm & hîc in eundem lapidem incurrit, ad quem offenderat in urbe Agrippina. Cathedrales enim Canonici, Monasteriensium & Colonien- sium exemplo pro- vocati, factâ reliquorum Ordinum conspiratione, sacrilegum il- lud mandatum generosis animis abjecere; prudenter obmoven- tes: id sibi non esse integrum: ob stare non solum edicta Cæsaris; sed etiam urbis Paderbornensis pacta, cum Erico* Episcopo inita, ab ipsomet Her- manno in primo sui regiminis aditu* confirmata, et à civibus eorūque posteris ex juramento præstito observanda. Si quid aliud imperaret, quod sibi licitum, et suarum conscientiarum integritati contrarium non sit, se libenter ei morigeros et obsequentes fore. Id quod etiam hoc anno o- pellen/ Ro- stenderunt in comitiis provincialibus, die vicesimâ 2dâ Octobris Paderbornæ extra urbem, *prope sacellum Romanum habitis. Cùm enim in his pro* defensione suâ auxilium aliquod pecuniarium, nescio

nescio, quam ob causam, posceret; continuo addixerunt ei sex millia dalerorum Imperialium, in proximo festo Purificationis B. MARIE persolvenda, uti constat ex ipsius apocha, in archivo Cathedralis Ecclesiæ hæcenus custodita.

Eodem ferè tempore Henricus Brunsvicensis magno animo, sed minori felicitate, conatus est recuperare Ducatum suum, quo ante annos tres bello Schmalkaldico exutus erat à Philippo Landgravio & Joanne Friderico Saxoniæ septemviro. Acceperat ille à Francisco Galliarum Rege magnam pecuniæ vim; sed alios in usus traditam: eaque parvum conscripserat exercitum, circiter octies mille peditum ac mille quingentorum equitum. Cum his è Verdenſi Episcopatu, qui Christophoro ejus fratri tunc parebat, per Autumnum hujus anni processit in Ducatum suum Brunsvicensem; receptaque non modicâ illius parte, appropinquabat Wolfenbutto, ubi aliàs primaria sedes & aula ipsius fuerat. Simul etiam ex altera parte Otto * Comes Ritbergensis, Alhardus ab Hörde, Matthias Schelle, & alii Westphalicæ Nobilitatis viri, cum alio agmine circiter mille equitum ac ter mille peditum, in auxilium Ducis adventabant; & conjunctis cum eo viribus, incipiebant Wolffenbutum feroci obsidio premere. Interea verò, dum urbs illa adversus omnes Henrici impetus fortissimè se defenderet, Philippus Hassiæ Landgravius celeritate maximâ Northeimium venit; contractisque ibidem tum suis, tum aliorum foederatorum copiis, brevi tempore coëgit exercitum virorum, circiter viginti quinque millium, unâ cum tormentis bellicis quadraginta & amplius. Quo audito, Brunsvicensis Wolffenbutanam oblidionem continuo solvit; rectaque progressus in Landgravium, castra sua non procul à castris ipsius posuit, ut ibidem videret, an hostilibus copiis ex opportuno loco stragem aliquam inferre posset. At planè aliter evenit res. Cum enim per dies aliquot levioribus hinc indè pugnis inter se invicem digladiati essent, ab ingenti adversariorum suorum numero ac multitudine tandem Henricus Dux in eas angustias detrusus est, ut sinè graviore prælio fortunam præsentis belli desperare, seseque unâ cum filio suo Carolo Victore in potestatem Landgravii tradere coactus fuerit.

Dies infaustæ hujus deditiois fuit vicesima prima * Octobris, ac postridie statim ambo Duces captivi ab Hermanno Malsburgio Castellis deducti sunt: ubi filius postmodum in custodia retentus; pater autem à filio separatus, ac deinde Ziegenhainam avectus est. Cum in urbem Castellensem advenissent, universa plebs cum aula Principis effudit se in ingentem plausum: solus autem Wilhelmus Landgravii triumphantis natu major filius, inter ista lætitiæ signa

Henricus, Dux Brunsvicensis Catholicus, tentat recuperare suum Ducatum. *Spond. hic n. 10. Spangenberg. chron. Mansfeld. Chytraus l. 16 Saxon.*

* Chron. Trem. ms. Spangenberg. ibid.

Sed ab Hassio & aliis foederatis cogitur, se unâ cum filio suo in captivitatē tradere.

Auctores iidem.

* Henricus, Abbas Malsburgio-riem-münsterensis in diario. Wilhelmus, Landgravii filius, Castellis in adventu ducū

M m

pro-

captivorum
amare flet,
& patri suo
similem
fortunam
præfagit.

*Dilich. in
chron.*

Hassie.

Landgravi
partâ victo-
riâ occupat
Bücke-
burgum & Rit-
bergam.

*Spangenberg.
chron.*

Mansfeld.

*Dilich in
chron.*

Hassie.

Ritbergâ
venit Pa-
derbornâ,
& indè Cas-
sellas rediit

*Henricus
Abbas Ma-
rienmünst.
in diario.*

Lichtenoa
oppidum
in Diœcesi
Paderbor-
nensi, fune-
sto incen-
dio conflagrat.

*Manuscri-
ptum vet.
Concilium*

Tridentinū

hoc anno
inchoatur,
die 13. De-
cembris.

*Acta con-
cilii Trid.*

**Pallav. in
hist. conc.*

Trid.

**Serap. l 5
rer. Mog.*

profusè flevit. Rogatus autem, cur ità gerneret? respondit ani-
mo plùs quàm puerili; sibi in aspectu istorum Principum captivo-
rum venisse in mentem illud Solonis ad Regem Cræsum: *nihil in
orbe tam fœlix esse, quod vicissitudini temporum non subjaceret.* Per quæ
verba, teste Dilichio, videtur præfagiùsse fortunam sui patris, qui
biennio pòst à Carolo Imperatore in similem captivitatem abdu-
ctus est, Henrico Duce & filio ejus in pristinam libertatem & bo-
norum suorum possessionem restituitis. Aberat Landgravius, dum
ista Cassellis fierent. Partâ enim victoriâ, protinus convertit se
contra Joannem Comitem de Schawenburg, & Ottonem Comi-
tem Ritbergensem: quorum ille Henrico Duci auxilia miserat;
hic verò etiam belli stipendia commeruerat. Priori ex his duobus
arcem Bückeburgicam; posteriori autem Ritbergense castrum eri-
puit, illudque in suam & Comitatus Lippiensis fidem jurare com-
pulsit.

His peractis, die 11. Novembris in die S. Martini Episcopi,
Ritbergâ Paderbornam venit: ubi postquam in Abdinghoffensi
monasterio pernoctâset, altero mane Warburgum, & indè Cas-
sellas abiit. Miles autem, quem in hoc itinere trahebat secum,
in diversis hinc indè locis per Diœcesin nostram distributus est; non
sinè magno rusticanorum hominum & monasteriorum quàm plu-
rium damno, uti in militaribus ejusmodi profectionibus evenire
plerumque solet. Quanquam inter hæc incommoda longè am-
plius dolendum fuerit, quòd oppidum Lichtenoënse, in eadem via
Cassellana situm, eo tempore nullam transituro militi mansionem
præbere valuerit à recenti incendio; de quo in veteribus manu-
scriptis hoc modo legitur: *Anno 1545, die vicesimâ nonâ Maji, op-
pidum Lechtenawe, exceptâ arce Episcopali, per incendium ità penitus
conflagravit, ut ne quidem tuguriolum à voraci flamma superstes mansce-
rit.* Simile infortunium, & quidem hoc eodem die, urbecula hæc
rursus experta est post annos centum & quadraginta septem, ut
in iisdem chartis annotatur & adjungitur hisce verbis: *eodem die
Maji, anno 1692, Lichtenoa rursus, exceptâ Ecclesiâ et quibusdam do-
mibus, totaliter conflagravit.*

Lætior hic annus fuit à felici tandem exordio concilii Triden-
tini, quod Idibus Decembris in festo S. Lucie Virginis, & sequenti
anno quattuor sessionibus continuatum est. Sæpius id antè jam
indictum erat, & toties etiam per bella & eventus alios retarda-
tum. Imò & eodem hoc anno timor novus nec parvus erat, ne
id iterum sufflaminaretur ex illapsa morte Alberti *Cardinalis &
Archiepiscopi Moguntini, die vicesimâ quartâ *Septembris huic
mundo subtracti. Nam in ejus locum Philippus Hassiæ Landgra-
vius

vius cupiebat eligi Wilhelmum filium, quatuordecim vix annorum juvenem; eoque fine jam pertentaverat animos* quorundam Canonorum, misso ad eos Alexandro Thannio Darmstadiensi Præfecto. Sed hoc periculum adjuvante Deo feliciter depulsum est; ideoque & initia concilii, ex omnium Catholicorum voto, progressum optatum habuerunt. Præfuerat autem Albertus Moguntinæ Dioecesi in annum tricesimum secundum, & erat germanus frater Joachimi I. Electoris Brandenburgici, decennio prius è vivis evocati. Catholicæ Religionis propugnandæ studium, etsi quandoque timidè, semper tamen usque ad* extremos halitus constantissimè tenuit; ità ut Lutherus ipsèmet, eum frustra pervertere nisus, non sinè indignatione dixerit: *Rectè institutus est Romæ* Albertus, ideoque Lutheranam doctrinam nostram flocci facit.* Cùm videret, plerosque Germaniæ Principes in Lutheri doctrinam certatim ruere, solebat dicere: *multa temporibus* commendanda sunt: confido futurum, ut Catholica rursus Religio ac pietas in Germania vigeat.* Sepultus est Moguntinæ in æde primaria ad basin summi altaris, ubi minimùm ter* sepulchrali ejus lapidi incisæ sunt hæ voces: *alle bernach*: quasi diceret: *ego jam ivi præ; vos autem sequimini.* Thronum ejus Archiepiscopalem recepit Sebastianus ab Heusenstamm, è Cathedralis Ecclesiæ Scholastico ad eam dignitatem subvectus die vicesimâ Octobris; de cujus laudibus id unum dicere hoc loco satis est, fuisse virum talem, qui extincti Principis desiderium eruditione ac pietate suâ compensârit.

*Seckend.
& alii, ap.
Hartm. in
hist. Hass.
Exerc. 12.
thesi 98.
Albertus
Cardinalis
& Archiep.
Moguntin.
moritur, &
laudatur.
*Pallav.
loc. cit.
*Serar. l. 5.
rer. Mo-
gunt. pag.
893.
*Serar. ib.
*Serar. l. 1.
rer. Mog.
c. 31. p. 108.
In ejus locū
eligitur Se-
bastianus
ab Heusen-
stamm.
Serar. l. 5.
rer. Mog.

Annus Christi 1546.

PAULI III. Pontificis 12. & 13.
CAROLI V. Imperatoris 27. & 28.
HERMANNI Administr. Pad. 14. & 15.

NOvis Evangelicis magnum hoc anno sidus extinctum est, morte sui Doctoris Martini Lutheri: si tamen sidus appellari potuit, qui, dum orbi lucem inferre voluit, innumeros homines in æternas tenebras deturbavit. Evocaverant eum Comites Mansfeldienses in urbem Islebiam, ut hîc in terra natali suam operam conferret ad pacificandas, quas inter se habebant, gravissimas controversias. Digressus ergo Wittenbergâ, venit istuc die 28 Januarii; intrâque tres hebdomadas, quæ ibidem perstitit, varias* ad plebem conciones habuit, plenas vanâ gloriâ & conviciis ejectis in Pontificem: ità ut meritò crederes, eundem velut viperam brevi morituram extre-

Martinus
Lutherus
hoc anno
moritur,
die 18. Fe-
bruarii.
Cochlæ in
actis Luth.
Spangenberg.
in chron.
Mansfeld.
*Epist. 1.
de Lutheri
morte ap.
Cochlanum.

M m 2

mum

**epist. 1.*
suprà dicta

num virus ibidem evomuisse. In harum concionum una superbissimè dicebat de se ipso: *dedit mihi Deus intellectum scripturarum, ut eas rectè interpretari sciam; non autem Papa cum suis Cardinalibus et Episcopis. Ego unam quintulam intellectus mei non darem pro centum centenariis intellectus illorum.* Sed brevi Deus obturavit ac filere fecit arrogantissimum illud os. Cùm enim haud multò post, nimirum die decimâ septimâ Februarii, bene potus & coenatus ad lectum se recepisset; repentino morbo suffocatus, infelicem animam exhalavit circiter tertiam horam post medium noctis, inchoatâ jam die decimâ octavâ Februarii. Neque tamen hîc finem habuere turbæ, ab eodem adhuc vivo concitatae. Jam enim Principes Protestantes novâ vitæ licentiâ & bonorum Ecclesiasticorum

**Pallav. in*
hist. conc.
Trid. l. 6.
Protestan-
tes de rebus
à se agendis
consultant
francofurti:

Fridericus
 Elector Pa-
 latinus à Fi-
 de Catholi-
 ca deficit.
Surius in
comment.
rer. gest.
Helvic. in
theatr. hist.
univers.

Pallav. in
hist. conc.
Trid. l. 6.
Colloquiū
Ratisbo-
nense inter
Doctores
Catholicos
& Lutheranos.

Cochlæ in
actis Luth.
Surius in
comment.

Pallav. in
hist. cit. l. 6.
c. 9. m. 5.

rapinis* eum in modum inescati erant, ut, etiamsi Lutherus moriens ad Religionem Catholicam se recepisset, ipsi nihilo segnius in accepta hæresi fuissent perstituri. Denotabant id satis creber-
 rima ipsorum conventicula, ac præcipuè conventus ille, qui ab iis ineunte hoc anno Francofurti habitus; nec alio fine, quàm ad pro-
 movendam tuendamque hæresim, institutus fuit. Ibi enim ab iis actum de instaurando foedere Schmalkaldico, de adsciscendo in
 hoc foedus Friderico Electore Palatino (qui hoc anno ad Luthera-
 nismum transire coeperat) de tuenda juvandâque apostasia Her-
 manni Colonienfis Archiepiscopi, de rejiciendis Tridentini con-
 cilio decretis, de parandis in Cæsarem armis socialibus, nisi Ca-
 meram Imperialem è Protestantium arbitrio formet, & eorum cui-
 libet plenissimam conscientiarum suarum libertatem indulgeat.

Cæsar, tametsi hæc eorum consilia jam satis pervideret; ta-
 men, ut ostenderet, nihil à se omitti, quo amica pax & antiqua
 Religionis unitas revocari valeat, novum Ratisbonæ colloquium
 à Theologis utriusque partis haberi jussit, præsidentibus Mauri-
 tio Hutteno Episcopo Aichstadiensi, & Friderico Comite Fürsten-
 bergio. E Catholicis disputatores constituti erant Petrus Malven-
 da Dominicanus, Everhardus Billichius Carmelita, Joannes Hoff-
 meisterus Augustinianus, & Joannes Cochlæus Doctor: è Luthe-
 ranis verò Martinus Bucerus, Joannes Brentius, Erardus Schnep-
 pius, & Georgius Major, substitutus Melanchthoni, qui collo-
 quium istud subterfugerat. Initium congressui datum est sexto
 Calendas Februarii, multæque hebdomades eidem insumptæ sunt
 finè omni fructu & spe concordiae. Catholici enim ad omnes ma-
 terias paratissimi, accuratè se continebant intrâ limites à Cæsare
 præscriptos. Lutherani autem, extra oleam saltare soliti, nunc
 has nunc illas extravagandi vel secedendi vias inquirebant; ac tan-
 dem appetente die vicesimâ Martii clanculum se subduxerunt ex
 arena, fugisse potius, quàm abiisse visi.

In-

Interea Cæsar è Belgio properabat Ratisbonam ad comitia supra dicto colloquio subjungenda. Prius verò, quàm eò loci pervenisset, accesserunt ad eum Spiræ, Fridericus Palatinus, & Philippus Landgravius. Ille, ut recenti apostasiæ ac defectioni suæ colorem aliquem obduceret: hic verò, ut Ratisbonensis colloquii cessationem, Cæsare invito factam, excusaret; & (quod intolerabilius erat) Hermannii Colonienfis novationes permitti ac tolerari peteret. Audax petitio! atque ejusmodi, quàm veterem veramq; Religionem Catholicam ex omni ferè Germania proscribi deposcebat. Saxoniam penè universam jam obtinebant Lutherani, Henricum Brunsvicensem probè Catholicum tenebant in vinculis, Fridericum Palatinum adhuc noviter in suos errores traxerant, Hermannum Coloniensem ac Paderbornensem in inceptis novationibus confirmari expetebant, Franciscum Monasteriensem & Osabrugensem iisdem vestigiis inhæsurum intellexerant, Mogunti-
ni ac Treverici Electoris consensum elicere modis omnibus contende-
bant. Quid ergo supererat Landgravio, quàm ut simul peteret, Catholicæ Religionis jugulo cultum ultimum ac peremptorium infigi? Quare paucis respondit Cæsar Landgravio: *Ea, quæ Colonienfis attentasset, nullo Canonum sacrorum jure, nullo Cæsaris vel Imperii indulto factitata esse. Et quid? addebat, quid in rebus Ecclesiasticis novare vel immutare vult iste Hermannus, cum ne quidem latinas literas rectè intelligat; et semper in officiis divinis tam socors et deses fuerit, ut, quàm diu in gradu sacerdotali constitit, non nisi tres Missas legerit, quarum duas peragere debuit me præsentem?* Per quæ verba Landgravius, qui & ipse latinas literas non didicerat, sat apertè punctus ac sugillatus obticuit: Cæsar autem, dimisso Palatino & Landgravio, Ratisbonam perrexit ad aperienda comitia, pridem indicta. Venit illuc die decimâ Aprilis; & (quod ingentium dolore vidit) vix unum alterumve è Principibus conscriptis reperit, qui in tantis Imperii negotiis se ipse præsentem stiterit. Iterum ergo novo mandato, die 22dâ Aprilis edito, jubet omnes adesse in persona propria. Cùmque iterum emanerent Lutherani, studerentque magis in privatis conventiculis rem suam agere, quàm in comitiis publicis pro Imperii totius bono collaborare; tandem Imperator, Lutheranorum ferociam quotidianis incrementis augeri viciens, coepit arma circumspicere, & in refractarios bellum adornare, tracto etiam in societatem Catholici foederis Paulo III. Summo Pontifice. Neque id eis occulere vel celare voluit Augustissimus Princeps. Cùm enim haud multò post* à Protestantium Legatis rogaretur, quid sibi vellent isti apparatus belli ac delectus militum, quos in Italia & aliis in locis fieri comperissent? intrepidè

Philippus Hassiæ Landgravius rogat Cæsarem, ne se opponat novationibus Hermannii Archiepiscopi Colon.

Hortens. l. 1. de bello German.

Surius in comment.

Hartm. in hist. Hass. exerc. 13. thesi 102.

Cæsar hanc petitionem rotundè rejicit.

Hortens. loco cit.

*Serar. l. 5. rer. Mog. sub Sebastiani Archiep.

Abit Ratisbonam ad comitia: in quibus videns Lutheranos comparere non velle, decernit bellum in refractarios.

Cochle in actis Luth. ad hunc annum.

*die 10. Junii.

*respon-

**Chytraus* *respondit eis : *Germania pacem ac tranquillitatem sibi cordi esse, hanc l. 16. Saxon. qui vellent, sibi maxime caros et amicos fore; qui verò nollent, et mo-*
Haraeus in nasteriorum ac Præsulum bona iniquè detinere pergerent, bello et armis ad
ann. Brab. obsequium compelli oportere.
Surius ad hunc ann.

Legati Prin-

cipum Lu-

theran. di-

scedunt è

comitiis:

Catholici

Principes a-

pud Cæsare

urgent pro-

gressum

concilii

Tridentini,

**Serar. l. 5.*

rer. Mog.

**Surius ad*

hunc ann

**Hansfz. in*

hist. Ar-

chiep. sal.

**Serar.*

loc. cit sub

Archiep.

Sebastiano.

**Serar. ib.*

Spond. hic

n. 16.

Hansfz. ib.

pag. 614.

Protestan-

tes cum in-

genti exer-

citu adori-

untur bellū

cum Cæsare

Spangenh.

in chron.

Mansf.

Haraeus in

ann. brab.

Surius,

Spondan.

Chytraus

& alii.

Cæsar exer-

citum suū

colligit

Landishuti.

**Chytraus*

l. 16 Saxon.

His auditis Legati Protestantium post dies paucos non saluta-
to Cæsare è comitiis discessere; atque ità rerum agendarum con-
sultatio devoluta est ad solos Principes Catholicos & eorum Le-
gatos, qui jam antea secessionem à Lutheranis * fecerant. Hos
inter è seculari statu præcipui ac potentissimi erant Albertus Bava-
rus & Wilhelmus Clivius: quos, ut arctiori vinculo sibi Cæsar ad-
stringeret, in iisdem comitiis affinitate * proximâ sibi conjunxit;
Alberto Annam, & Wilhelmo Mariam, Ferdinandi fratris Regisq;
Romanorum filias in matrimonium tradens. Similiter & è statu
Ecclesiastico ibidem erant Ernestus Archiepiscopus * Salisburgen-
sis, Otto Cardinalis & Episcopus Augustanus, Christophorus
Cardinalis & Episcopus Tridentinus, Wolffgangus Episcopus Pas-
saviensis, Wigandus Bambergensis, Melchior Herbipolensis, &
Valentinus Hildesienfis, unâ cum Legatis * Moguntinis, Treviri-
cis, & quorundam aliorum Præsulum, quos vel morbus, vel alio-
rum negotiorum gravitas, à comitiorum accessu impediverat.
Hi, cum in eo conventu præsentem Germaniæ statum & antiquæ
Religionis mutationem expenderent, non solum Tridentinæ sy-
nodus exordia comprobârunt; sed etiam Imperatorem * instantis-
simè hortati sunt, ut ulteriorem illius progressum generosè tuere-
tur, nec unquam sineret, Protestantes à rebus in ea statutis ac de-
finitis eximi.

Soluto conventu, qui die 22 Julii finem habuit, Germania su-
perior ferè tota adversus Cæsarem in armis constitit; primæque
ante alios in bellum ierant Ulmensium, Augustanorum, Nôrtlin-
gensium, & Ulrici Ducis Würtembergensis copiae, Ductore Seba-
stiano Schertelio. Has deinde Landgravius & Saxo propediem
consecuti sunt, magnisque itineribus Donawerdam properabant
cum octoginta millibus peditum, decem millibus equitum, & cen-
tum ac triginta tormentis bellicis. Cæsar, cui nondum eo tem-
pore miles omnis ad manum erat, eorum adventu cognito, paulu-
lùm reflexit copias * Landishutum: ubi intrâ dies paucos ad eas ac-
cesserunt è terris Pontificiis duodecim millia peditum cum equiti-
bus quingentis, è Regno Neapolitano & Insubria octo millia pe-
ditum Hispanorum cum equitibus non paucis, à Duce Florentino
ducenti equites, & à Duce Ferrariensi centum. Subinde Saxo
&

& Landgravius, copiarum suarum ubertate & affluxu tumidi, mittebant in castra ejus aeneatorem cum adolescente, qui bellum ei denuntiaret per epistolam ad amentum hastæ alligatam. At ille jam nihil metuens, responsi loco remisit illis Imperatoriæ proserptionis tabulas, Ratisbonæ in comitiis conscribi jussas: alteraque mox die, quæ erat vicesima quinta Augusti, cum exercitu suo progressus est Ratisbonam, & inde Ingolstadium; expectaturus inibi Comitem Bûranum, qui cum decem millibus Belgicorum peditum & quinque millibus præstantissimorum equitum erat in via. Advenit ille tandem exeunte Septembri; suoque accessu castra Cæsaris eum in modum auxit, ut jam in exercitu suo numeraret circiter quadraginta quinque millia peditum, & novem vel decem millia equitum, unâ cum omni re ad bellum inferendum necessaria. Tum verò fortuna Cæsaris lætiores aspectus induit. Nam ex eo tempore usque ad exitum Novembris continuo victoriarum cursu eidem sese dediderunt infessæ ab hostibus urbes, Neoburgum, Wendinga, Donawerda, Dillinga, Lauinga, Gundelfinga, Bopfinga, Nortlinga, Dinckelspila, Rotenburgum ad Tuberum fluvium, & aliæ multæ, Cæsaris adventu magis, quàm armorum vi subactæ.

Non minori felicitate in septemviri Saxonici terras omnes cum alio exercitu ingressi erant Ferdinandus Romanorum Rex, & Mauritius Saxoniae Dux; qui ob inimicitias ac dissensiones, cum Electore jam pridem habitas, in comitiis Ratisbonensibus ad Cæsarem se converterat. Et quia pleræque ipsius urbes præsidariis militibus denudatæ erant; brevi tempore universa propè regio in manus amborum venit, exceptâ Wittenbergâ, Gothâ, Isenaco, & paucis oppidis vel pagis, in harum urbium aspectu positis. Quo audito, cum & aura hiemalis domuitionem suaderet Saxoni, ipse & Landgravius die vicesimâ tertiâ Novembris ab invicem discesserunt: hic in Hassiam, ut eam tueretur ab incurso Cæsaris; ille in Saxoniam electoralem, ut eam suis & socialibus Landgravii copiis recuperaret. Ità Cæsar jam ab omni metu liber, Comitem Bûranum cum suis legionibus à se dimisit: & ut rerum eventus docuit, plures urbes ac provincias recepit in hieme; quàm alias, etiam secundissimâ fortunâ, potuisset vincere in æstate. Bûranus enim, ad Moenum inferiorem abiens, occupavit ibi Darmstadium & Francofurtum, in quibus urbibus hiberna tenuit. Cæsar autem, Rotenburgo Halam Suevorum pergens, passim omnia foederatorum Principum urbiumque loca ad suam gratiam aspirare ac suspirare vidit. Ibi primum Fridericus Elector Palatinus cum

**Surius in comment.*

Chytraus l. 16. Saxon.

Redit Ratisbonam, occupat Ingolstadiū, ibiq; novū belli robur accipit è Belgio.

Helvicus in theatro hist. univ.

Hara^o, Surius & alii

Pleraque urbes, antea ab hostibus occupatæ, se dedunt Cæsari.

Surius ad hunc annū.

Spangenberg. in chron.

Mansf. Ferdinand^o

Rom. Rex, & Mauriti^o

Saxo, occupant terras Electoris Saxoniae.

Surius, & alii auctores cit.

Saxonis & Landgravii

exercitus dissolvitur;

Electo Palatinus, dux

Würtembergicus,

Darmstadiū

Frankfurtum, Ulma,

Augusta, & aliæ urbes,

Cæsari se submitunt

Surius in comment.

Hara^{us} in ann. brab.

acer.

acerbo fletu ad pedes Imperatoris accidit, & sui erroris veniam impetravit. Ibi Ulmenſes, Auguſtani, & Argentinenſes, cum aliis aliarum urbium Legatis, demifſo vultu & genibus incurvatis clementiam exorârunt. Ibi denique Ulricus Dux Württembergienſis, ejuratâ Saxonis & Landgravii ſocietate, in gratiam fidemque Cæſaris receptus eſt: quanquam omnes non ſine gravi multa, in ærarium Victoris inferenda.

Hermannus
Archiepiſcopus Co-
lon. & Ec-
cleſiæ Paderborn.
Admini-
ſtrator hæ-
reticus, à
Pontifice
exaugura-
tur, die 16.
Aprilis:

*Spond. hic
n. 16.

Pallav. in
hiſt. conc.

Trid. l. 7.

*Rader. in
vita P. Ca-
niſii l. 1. c. 4
Annal. Col-
legii Colon.

*Pallav.
loc. cit.

Spond. l. 1. c.

*Pallav. ib.
Spond. ib.

*Spond. &
Pallav. ib.

Post hæc etiam Imperator convertit animum ad caſtigandas abolendasque novationes Hermanni Colonienſis Archiepiſcopi, sæpe antea, ſed fruſtra moniti. Moverat illum Pontifex à gradu Archiepiſcopali velut hominem inutilem, doctrinisque hæreticis pertinaciter inſiſtentem. Simul etiam Imperatori miſerat exaugurationis prædictæ ſententiam, Romæ latam in conſiſtorio publico die decimâ ſextâ *Aprilis: juſſerátque, ut Paderbornæ in ejus locum eligeretur alius; Coloniae verò ſufficeretur ei Adolphus Schawenburgicus, dudum antea ejusdem Hermanni Coadjutor. Qua de re ſimul aliæ ad Adolphum literæ tranſmiſſæ ſunt, quibus ei Pontifex Archiepiſcopale munus auctoritate Apoſtolicâ demandabat. Adolphus, hujusmodi literis potitus, ne quid temere & inconfultè faceret, conſilii cauſâ Petrum *Canifium è Societate Jeſu Colonia miſit ad Cæſarem, adhuc in comitiis agentem Ratiſbonæ. Et ille, cùm id temporis totus eſſet in apparando bello contra Proteſtantes, inſupérque adhuc omnia incerto fluctuarent exitu; jubebat ejusmodi literas adhuc pauliſper obtegi, quemadmodum & ipſe ſuas, à Pontifice miſſas noluerat evulgari. Neque Cæſar opinabatur, id ſummo Pontifici *in modernis rerum circumſtantiis ingratum fore. Videbat enim, executionem ſententiæ, ab eo latae, majori cum efficacia præſtari poſſe conſecto bello: imò, ſi priùs ea tentaretur, multis maximisque periculis obnoxiam eſſe, tum quòd adverſarii inter alias belli cauſas Hermannum unicè defendendum ſuſcepiffent; tum quòd ipſe Imperator adhuc videri vellet, contra Saxonem & Landgravium in bellum ire, non Religionis, ſed rebellionis ac proterviæ cauſâ. Unde & intra primos meſes, poſt acceptam ſententiam Papalem, non modò nihil movit contra hunc apoſtatam; ſed etiam die ſeptimâ Julii *ad eum, velut regentem Archiepiſcopum, Ratiſbonâ ſcripſit, mandavítque, ne Proteſtantibus opem ferret, ne ſuos ſubditos eiſdem militare ſineret, ne Cæſareis militibus è Belgio adventuris viam ac tranſitum prohiberet. Exinde Præſul novam ſibi ſpem fingeſbat emolliendæ, quam incurſerat, indignationis * & iræ Cæſaris: atque ideo literas iſtas, ſibi tanquam Archiepiſcopo adhuc inſcriptas,

Dice-

Dioecesi tota promulgari, & iis examussum obediri iussit. Ne tamen idcirco videretur Bucerianam doctrinam deferuisse, adhuc perrexit eam in suis urbibus & oppidis promovere: testisque est ^{Kleinfor.} Kleinfor-
gius, quod eodem hoc anno Præcones aliqui Lutherani ex man- ^{in hist. msf.}
dato ipsius in Ecclesiæ Werlensis cathedram intrusi fuerint; & Sa-
cerdos alius Catholicus à plebejis quibusdam civibus ac mulierculis
de suggestu sacro deturbatus.

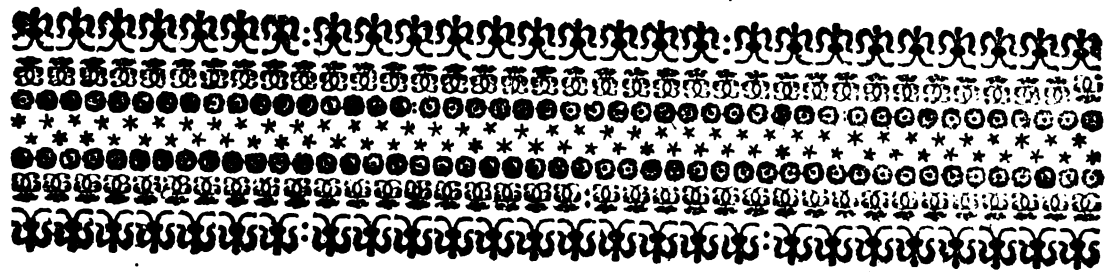
At minimè diuturnus, imò nec semestris fuit hic eorum furor. Et à Carolo
Cum enim haud multò post Lutheranorum belligerantium fortuna Cæsare sub
retrocederet, & jam ferè tota superior Germania Cæsareas Aqu- initium se-
las adoraret; coepit etiam pientissimus Imperator Papali sententiæ quentis an-
morem gerere, & Hermannum diu refractarium à suis infulis ac ni utrum-
honoribus amovere. Id autem ut quietius & sinè strepitu armo- que Episco-
rum fieret, vertente hoc anno suos ad eum Legatos misit Philippum parum ab-
Lalainium Comitem, & Viglium Zwichemum juris consultum, dicare co-
qui suo nomine juberent eum vel ad Fidem Catholicam se recipere, gitur.
& Pontificis gratiam præstolari; vel Cathedris Episcopalibus Abbas Ma-
excedere, & aliis dignioribus locum dare: alterutrum nō fecerit, rienmünst.
Cæsarem usum armis ac vi militari. Hermannus, ut primū in diario,
hos Legatos & hanc eorum propositionem sibi penitus inexpecta- & alia
tam audiit, vehementer exterritus *palluit, ut nudis pressit qui calcibus scriptura*
anguem. Ac primò quidem, ut ex hujusmodi laqueis evolveretur, *veteres.*
sefe in omnes elabendi vias contorsit, appellando nunc ad concilium
*folius nationis Germanicæ; nunc etiam provocando ad ex- **Spond. ad*
empla Joachimi Brandenburgici & aliorum Principum Lutherano- *hunc ann.*
rum, qui in hoc bello secum à Cæsareis partibus non recesserant. *n. 16. in fin.*
Sed cum hæc omnia nihil proficerent; insuperque magnum discrimen
esset inter provincias hæreditarias, & inter eas, quæ Catho- **Mersaus*
licæ Religionis intuitu per electionem conferuntur: tandem initio *Cræp. in*
sequentis anni, die vicesimâ* quintâ Januarii, utriusque Episcopa- *Cat. Arch.*
tûs infulam abdicare, & in gentilitio comitatûs Wiedani castro ad *Colon. sub*
vitam privatam se recipere, coactus est, quinquennio post ibidem *Adolpho*
in miseris mortuus anno 1552. die 15 Augusti. Eandem fortunam *succes. ejus.*
subire debuit Fridericus frater ejus, olim Episcopus Monasterien- *Fridericus*
sis; tunc autem Bonnenfis Ecclesiæ Præpositus. Nam & ipse, Præpositus *frater ejus*
quod cum hæretico fratre suo in eadem nave sessitasset, Bonnenfi *exuitur*
Præpositurâ simul exutus est, adscito in ejus locum Joanne Grop- *Præpositus*
pero Susatensi, viro doctissimo, de quo alibi prolixius differemus. *râ Bonnen-*
si, quæ dein
collata est
Joanni
Groppero,
viro doctis-
simo.

Paulò antè, quàm ista fierent, nonnulli rituum Catholicorum irrisores evidentibus poenis à Deo castigati sunt Werlis in *Sarius in*
West- *com, 1547.*

N n

Irrisores
Missæ & ri-
tuum Ca-
tholicorum
divinitus
puniuntur.
*Kleinsorg.
in hist. ms.
germanicâ
linguâ.
*eine
spöttische
Mess.
*principal
Metaphor.
ter.

Westphalia. Rei seriem pro coronide præsentis anni narrabo bre-
viter ex *Kleinsorgio. Cum per æstatem hanc Lutherani Prædi-
cantes in Ecclesiæ Werlensis cathedram intrusi essent, ejecto (ut su-
prà memini) Sacerdote Catholico; leviculi cives aliqui ausi sunt
in popina cerevisiaria Missam joculari agere, & cæleste illud Sa-
crificium histrionico ritu exhibere. Unus eorum, quem prima-
rium Sacerdotem vel *Sacrificulum appellabant, suprà calicem &
patenam efformabat plurimas cruces; easdémque ludibrii ac de-
risionis causâ nominabat ictus tutatorios, vulgò *Schirm-Schläge*.
At brevi Deus cum ludionibus istis ludum alium tristiores ludit.
Repentè enim omnes aspectabili plagâ in suis corporibus percus-
si sunt: &, qui primarius in eo ludo sacrificulus fuerat, ab usu men-
tis deturbatus, & humanæ miseriæ spectaculum factus est, mem-
bris omnibus in continuos huiusmodi ictus contortis, ut se
non solum ab hominibus fide dignis accepisse; verùm
etiam suismet oculis inspectâsse, refert
Kleinsorgius.

ANNALIUM
PADERBORNENSIIUM
LIBER XXI.

REMBERTUS

à
KERSSENBROICH,
ECCLESIAE PADERBORNENSIS
EPISCOPUS. XLI.

Annus Christi 1547.

PAULI III. Pontificis 13. & 14.
CAROLI V. Imperatoris 28. & 29.
REMBERTI Episcopi Pad. 1.

Ostquam Hermannus, Ecclesiae nostrae Ad-
ministratores, die 25. Januarii Paderbornen-
sem simul & Coloniensem infulam deposuif-
set eo modo, quo supra narratum est; suc-
cessit ei Coloniae Coadjutor ejus Adolphus
Comes de Schawenburg, probatissimae vir-
tutis vir: cujus egregio zelo & constantia
brevi tempore penitus restauratum & emen-
datum est, quidquid antea ab intrusis nova-
toribus vitiatum & corruptum fuerat. Paderbornae verò, cum
ad novam electionem procederetur die 26. Martii postridie Annun-
tiationis B. MARIAE Virginis, omnium eligentium vota singula-
ri consensu cecidere in virum ætate grandem & Seniore Capituli,

Adolphus
Comes de
Schawen-
burg fit Ar-
chiepiscopus
Colonien-
sis.

Kleinsorg.
Gratopol.
Sarius &
alii

Rembertus
de Kerffen-
broich Pa-
derbornæ
Episcopus

Nn 2

D.Rem-

eligitur &
confirma-
tur.

Henricus
Abbas Ma-
rienmünst.
in diario,
& alia ms.

*Epitome
ms.

*Hamelm.

l. 5. de vi-
ris doctri-
nâ illustr.

part. 1. pag.

225.

*Ex vetc-
ribus ms.

*in archi-
vo Cathed.
Eccl. Pad.

D. Rembertum à Kerfsenbroich, Paderbornensis, Monasteriensis, & Osnabrugensis Ecclesiæ Canonicum. Erat hic antiquæ Religionis Catholicæ zelator ardentissimus, uti fatetur scriptor hæreticus Henricus ab Hôvel Epæus, dum in brevi epitome *Paderbornensium Episcoporum ita scribit: *Post resignationem Hermannii Wiedani eodem anno 1547 ad diem 26. Martin eligitur Rembertus Kerfsenbroich, vir Catholicus, atque eam ob rem sedi Romanæ carissimus.* Hamelmanus etiam, *coævus auctor Lutheranus, eum celebrat inter Westphaliæ viros eruditione ac doctrinâ illustres: certumque est, eum Romæ in primo ætatis flore cultioribus literarum studiis præclare institutum esse. In urbe Osnabrugensi parochialem Beatae Virginis Ecclesiam, suæ fidei commissam, contra Lutheranos invasores *acerrimè diu tutatus est, etiam adversante sibi Francisco Waldeckio, urbis Episcopo, Lutheranis erroribus pridem imbuto: ac, licet indè non semel ejectus fuerit; ejus tamen restitutionem, quamdiu potuit, apud Cæsarem urisit. Ab his aliisq; præclaris laudibus exornatus, facile inclinavit animum summi Pontificis; ut electioni de se factæ consensum Papalem daret, & Apostolicæ confirmationis robur adjiceret. Qua de re supersunt *eiusdem Pontificis literæ, die primâ Julii in curia Romana datæ, & simul exaugurationis Hermannianæ causam exponentes in hæc verba:

Paulus Episcopus, servus servorum Dei, Dilecto filio Remberto de Kerfsenbroich, Electo Paderbornensi, salutem et Apostolicam benedictionem. Divinâ disponente clementiâ, cujus inscrutabili providentiâ ordinationem suscipiunt universa, ad Apostolicæ dignitatis apicem sublimati, ad universas orbis Ecclesias aciem nostræ considerationis extendimus, et pro earum statu salubriter dirigendo Apostolici favoris auxilium adhibemus. Sed de illis propensius cogitare nos convenit, quas propriis carere pastoribus intuemur: ut eis juxta cor nostrum, per factâ in illis Canonica electionis confirmationem, aut simplicis provisionis officium, pastores præficiantur idonei: qui commissos sibi populos per suam circumspectionem providam, et providentiam circumspectam, salubriter dirigant et informant, ac bona Ecclesiarum ipsarum non solum gubernent utiliter; sed etiam multimodis efferant incrementis. Sanè nuper Ecclesiâ Paderbornensi, quam iniquitatis filius Hermannus, olim Archiepiscopus Coloniensis, ex concessione et dispensatione Apostolica in administrationem obtinebat, tunc administratione hujusmodi ex eo, quod nos contra eundem Hermannum ritè procedentes, per nostram diffinitivam sententiam, de Venerabilium fratrum nostrorum consilio in consistorio nostro latam, et quæ nullâ provocatione suspensa in rem transverat judicatam, prædictum Hermannum ex eo, quod hæresin Lutheranam profiteri non erubuerat, Colo-
nienſe

nienſi, cui tunc præerat, et dictâ Paderbornenſi Eccleſiâ Apoſtolicâ aucto-
ritate privaverimus, per privationem huiusmodi ceſſante, adhuc eo, qua
ante adminiſtrationem huiusmodi vacabat, modo, Paſtoris ſolatio deſtitutâ,
Dilecti filii Præpoſitus, Decanus, et Capitulum dictæ Eccleſiæ Paderbor-
nenſis, pro futuri Episcopii Paderbornenſis electione celebrandâ, vocatis
omnibus, qui voluerunt, potuerunt, et debuerunt electioni huiusmodi com-
modè intereſſe, die ad eligendum præfixâ, ut moris eſt, convenientes in
annum, te tunc ipſius Eccleſiæ Paderbornenſis Canonicum, de nobili etiam
militari genere procreatum, et in ſubdiaconatus Ordine conſtitutum, in
Episcopum Paderbornenſem viâ ſcrutinii concorditer elegerunt: Tunc
electioni huiusmodi, illius tibi præſentato decreto, conſenſiſti, et deinde
electionis huiusmodi negotium proponi feciſti in eodem conſiſtorio coram no-
bis, petens, illam eadem auctoritate confirmari in his omnibus, ſtatutis
à jure temporibus obſervatis. Nos igitur verum et ultimum vacationis
dictæ Eccleſiæ Paderbornenſis modum, etiamſi ex illo quævis generalis re-
ſervatio, etiam in corpore juris clauſa reſultet, præſentibus pro expreſſo
habentes, electionem prædictâ, nec non idoneitatem et merita perſonæ
tuæ examinari fecimus diligenter. Et quia invenimus electionem ipſam
de eadem perſona tua, cui apud nos de literarum ſcientia, vitæ munditia,
honeſtate morum, ſpiritualium providentia et temporalium circumſpectio-
ne, aliisq; multiplicium virtutum donis, fide digna teſtimonia perhi-
bentur, fuiſſe Canonicè celebratâ; illam de fratrum eorundem conſilio
auctoritate prædictâ approbamus et confirmamus. Teque eidem Eccleſiæ
Paderbornenſi in Episcopum præſicimus et Paſtorem, curam et adminiſtra-
tionem ipſius Eccleſiæ Paderbornenſis tibi in ſpiritualibus et temporalibus
plenariè committendo: in illo, qui dat gratias et largitur præmia, confi-
dentes, quod dirigente Domino actus tuos, dictâ Eccleſiæ Paderbornen-
ſis ſub tuo felice regimine regetur utiliter, ac grata in eiſdem ſpiritualibus
ac temporalibus ſuſcipiet incrementa. Fugum igitur Domini, tuis impo-
ſitum humeris, promptâ devotione ſuſcipiens, curam et adminiſtratio-
nem prædictas ſic exercere ſtudeas ſollicitè, fideliter, et prudenter, quod
ipſa Eccleſiæ Paderbornenſis provido et fructuoſo adminiſtratori gaudeat ſe
commiſſam: tuncque præter æternæ retributionis præmium noſtram et Apo-
ſolicæ ſedis benedictionem conſequi merearis. Datum Romæ apud S. Pe-
trum, Anno incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo quadrage-
ſimo ſeptimo, Kalendis Julii, Pontificatus noſtri anno tertio decimo.

Aliæ literæ
Pontificis
de eadem,
re, ad Cæſa-
rem, ad Mo-
guntinum,
& alios.
Ex archi-
vo Cath.
Eccl. Pad.

Cum iſſdem his literis advenerunt & aliæ quàm plures, ad Cæ-
ſarem, ad Archiepiſcopum Moguntinum, ad Cathedrale Capitu-
lum Paderbornenſe, ad ejuſdem Eccleſiæ vaſallos ac miniſteriales,
ad Clerum denique minorem & ſubditos univerſos, quibus omni-
bus antè dictus Pontifex Electum & Confirmatum impenſiſſimè
commendabat: Cæſari quidem, & Moguntino, ut eundem pro
viri-

viribus defenderent; ceteris verò, ut eidem in rebus, ad Episcopale officium pertinentibus, debitam obedientiam ac morigeram subjectionem præstent. Subinde novus Episcopus, accepto regimine, primum omnia comparari jussit ad solennem inaugurationem & introductionem suâ: quæ in urbe Warburgensi die decimâ octavâ Octobris; Paderbornæ verò die vicesimâ tertiâ ejusdem mensis cum honore splendorêque maximo peracta est. Mox etiam ad altiora versus, applicabat animum ad accipiendos Ordines Episcopales. Neque enim cupiebat esse in eorum numero, qui solo nomine Episcoporum gaudent, & solos ipsorum redditus ad se traducunt (quales ea tempora non rarò tulerant) sed cum ipso nomine personam induturus, volebat etiam re ipsâ esse, quod erat. Et quia difficulter habere poterat tot Episcopos, quot in jure communi ad hujusmodi actum requiruntur; eodem hoc anno supplicibus literis à Paulo III. facultatem petiit, ut ab uno Episcopo ac duobus Abbatibus infulatis consecrari posset: qua de re plura videbimus ad annum proximè consequentem. Memorabilis interim hic annus fuit à singulari siccitate, quæ in principio æstatis tam insueta ac fermè inaudita erat, ut non modò famem paterentur pecora, sed etiam variis in locis homines, utpote non habentes aquam, ad molendas fruges, necessariam. *Hoc anno, scribit auctor* coe-*
vus, fuit magna siccitas. Non fuit homo vivens his temporibus, cui
constet tale tempus. Bestiæ agri magnam penuriam sustinuerunt. Etiam
molendina in multis locis steterunt sine aquis: ita ut Susatenses cogeren-
tur molere in Paderborn.

Magna hoc
 anno siccitas in Westphalia.

chron. Tremon. ms.

& alii.

*Henricus

Abbas Ma-

rienmünst.

in diario.

Joannes

Fridericus,

Electo Saxo,

à Carolo V. Impe-

ratore vin-

citur, & in

captivitatē

accipitur.

Surius,

Spond. Ha-

raus, Chy-

traus &c.

*Haraus in

ann. brab.

Spangenberg.

in chron.

Mansf.

*Haraus &

Spangenberg.

ibid.

Chytraus l.

16. Saxon.

His è rerum nostratium promptuario expositis, revertor ad acta Caroli V. Imperatoris; cui hoc anno eum in modum fortuna favit, ut præcipuos duos Protestantium antesignanos, præclarissimâ victoriâ de coelo missâ, in suam captivitatem & custodiam traxerit. Prior horum Joannes Fridericus Elector Saxo, postquam exeunte anno superiore cum suis & Philippi Landgravii copiis in suam Saxoniam reversus esset, non solum facillimè recuperaverat ea, quæ per absentiam suam istic amiserat; verum etiam propè omnes* Mauritiî patrueles urbes potestati suæ subjugaverat, exceptâ Lipsiâ ac Dresdâ. Indè in vicinas Magdeburgensium & Halberstadiensium ditiones irruens, Joannem Albertum utriusque loci Antistitem ejecerat, populos ei subjectos* in suam fidem adgerat, Cathedralium Ecclesiarum collegia disturbaverat, monasteria diripi, monachos divexari, calices, hierothecas, candelabra argentea, baculos Episcopales & Abbatiales, & quidquid auri vel argenti in sacris thesauris erat, Islebiam avehi, & ex iis pecuniam conflare fecerat. Postremò etiam vicinos Bohemiæ populos pecuniis

niis & sollicitationibus in eam seditionem egerat, ut non solum Ferdinando Regi se opponere, & omne bellum in Saxonem* de-
 tractare; sed etiam inter se & cum Saxone in foedus ire, cum eo
 militem sociare, & Regis filias Pragenſi in arce inclusas tenere auſi
 fuerint. Cæſar, ut primùm iſta in hibernis comperit, nihil ampliùs
 cunctandum ratus, ineunte Martio cum exercitu ſuo abit Egram,
 Bohemiæ urbem; conjungendus ibidem Ferdinando fratri & Mau-
 ritio Saxoniae Duci. His autem à ſe receptis, velociffimè progre-
 ditur ad inquirendum hoſtem; eumque tandem die vicesimâ quar-
 tâ Aprilis mane, prope* Mühlbergam oppidum, in adverſa Albis
 ripa confidentem reperit. Concioni tunc intererat Elector Saxo
 (erat enim Dominica 2da poſt Paſcha) auditoque, Cæſarem ſibi
 tam vicinum eſſe, maximopere conſternatus, imprudenti conſi-
 lio ſtatuit locum hunc deferere, & ſecuritatis ampliſſimæ cauſâ* Wit-
 tenbergam aufugere. Præmiſſis igitur caſtrorum impedimen-
 tis, etiam ipſe cum exercitu ſuo paulatim ſequitur: credebat enim,
 fluvium tam profundum ac trecentis ferè paſſibus latum ſine ponte
 navali trajici non poſſe; &, priuſquam huiuſmodi pons fabrican-
 dus eſſet, ſatis temporis habiturum ſe, ut è Cæſaris conſpectu fu-
 geret. Commodum tunc evenit Cæſari, ut homo ruſticanus,
 cui pridie* duo equi ab hoſtibus ablati erant, offerret ſe ad oſten-
 dendam equitibus viam in loco proximo, ubi fluvius vadofior,
 ac propter firmitatem fundi permeabilis erat. Hunc ergo Cæſar,
 promiſſo ingenti præmio, jubet in equo ſuo præcedere. Sequun-
 tur mox Hungari equites levioris armaturæ, ſinguli ſeſſorem pe-
 ditem poſt ſe ferentes: tum deinde legiones aliorum equitum lo-
 ricatorum, quos cataphractos nominant: demum Cæſar ipſe,
 equo Hiſpano vectus, eum Principibus Ducibùſque ceteris, qui
 ejus caſtra ſecuti fuerant. Cùmque omnes in alteram Albis ripam
 eluctati eſſent; Cæſar illic imaginem crucifixi, tormentario* glo-
 bo perforatam, videns: *O Deus!* inquebat, *quàm facile poteſ eam*
injuriam vindicare, dummodo nunc velis? ſtatimque, non exſpecta-
 to peditatu cetero (qui adhuc in perficiendo navali ponte præpe-
 ditus erat) abeuntem hoſtem inſequitur, è fuga retrahit, ad pu-
 gnam ſiſtit, invadit, cædit, proſſigat, &, quod omnium fortu-
 natiffimum erat, etiam Electorem ipſum cum Erneſto Brunſvi-
 cenſi captivum accipit, deſideratis ex parte ſua non ampliùs quin-
 quaginta* vel centum* equitibus. Ut proinde Cæſar ipſe, viſâ
 tam admirabili victoriâ, ſolo equitatu ſine tormentis bellicis im-
 petratâ, non immeritò dixerit: *veni, vidi; ſed Deus* vicit.*

Finito prælio captivus Elector, ad Cæſarem deductus, capite
 nudato inquit: *Potentiffime et clementiffime Cæſar! tuus ego captivus ſum:*
peto,

* Chytraus
 loc. cit.
 Florens.
 de bello
 german. l.
 6. & 7.

* Surius in
 comment.
 Spangenh.
 & alii.

* deſcriptio
 illi⁹ pugna
 to. 2. rer.
 geſt. ſub
 Carolo V.

* Surius in
 comment.
 Spangenh.
 & alii.

* Surius in
 comment.

* Surius in
 comment.
 Haraus in
 ann. brabant.
 * Surius,
 & alii.

Saxo captivus exiit dignitate septemvirali, terrisq; Electoralibus. *Auctores iidem.* ** Spond. hic n. 8.* *Spond. ad ann 1546.* ** Surius in comment.* ** Hortens. de bello germ. l. 7.* ** Hortens. loc. cit.* *Surius & alii.* *Philippus Hassiæ Landgravius tradit se potestati Cæsaris; & certis conditionibus impetrat immunitatem à custodia perpetua.* *Helvic. in theatr. hist. univers.* *Surius in comment.* *Haraeus in ann. brabant.* *Hortens. l. 7. de bello germanico & alii.* ** Hortens. Surius, & alii.*

peto, me ita habeas, uti Principem captivum decet. Priora hujus alloquii verba, priusquam Elector pergeret, continuo Cæsar interceptit, inquiens: *Nunc ergo demum agnoscis, quis ego sim? sic antea non loquebare.* Saxo enim & Landgravius in hoc tumultu bellico vocaverant eum **Carolus de Gandavo, qui se fert Imperatorem:* eoque nomine etiam usi erant **in denuntiatione belli ante annum facta.* Ad alteram verò alloquii partem respondit Cæsar: *infortunium hoc tibi met ipse *adscivisti! tractabo te pro tuo merito:* eoque dicto eundem, & Ernestum Brunsvicensem, Alphonso Vives Hispanorum tribuno custodiendum tradidit. Constituerat Imperator Electorem plectere pænâ capitis: eamque sententiam haud parùm præcipitaverat concitata rebellio Bohemorum, qui cum pluribus **cohortibus* jam erant in via ad succurrendum Saxoni. At ea sententiâ aliorum Principum interventu mitigata, vitæque gratia postmodum concessa est his **conditionibus: ut septemvirali dignitate, et omni ditione ad eam pertinente, pro se suisque successoribus in perpetuum decederet; neque aliud pro se et illis beneficio Cæsaris retineret, quàm terras et urbes à se habitas in Thuringia: tormenta omnia et apparatus bellicos, in suis urbibus repertos, in Cæsaris potestatem traderet: Magdeburgensem et Halberstadensem Diocesim Joanni Alberto Archiepiscopo restitueret: iudicio Camera Imperialis morem gereret, nec unquam in posterum cum ullo Principe contra Cæsarem et Ferdinandum ejus fratrem in fœdus iret.* His peractis, adhuc supererat Philippus Hassiæ Landgravius, in cuius terras jam tota belli moles transferenda erat, nisi quantocyus amicorum suorum operâ præteritorum facinorum veniam & vitæ gratiam inveniret. Usus igitur intercessoribus, Mauritio Saxe & Joachimo Brandenburgico, Halæ Saxonum ad Cæsarem venit, ejusdem pedibus advolvitur, peccatum à se admissum confitetur, ac demum suas sibi ditiones relinquere, & perpetuæ captivitatis pænâ remitti impetrat, hisce legibus: *ut intra menses quatuorcentum aureorum millia Cæsari persolverat: arces omnes ac munitiones totius Hassiæ, præter Ziegenhainam vel Cassellas, diruat: pulverem tormentarium et omnia tormenta bellica Cæsari quàm primùm tradat: Henricum Brunsvicensem ejusque filium Carolum victorem, è custodia dimittat, et in suas Provincias redire jubeat: fœderi Schmalkaldico renuntiet, decretis Camera Imperialis pareat, et, quidquid Imperator pro tranquillitate Germania constituerit, fideliter observet et exequatur.* Perlubenter hæc omnia subscripta & admissa sunt à Landgravio: credebat enim, se ab omni captivitate liberum & immunem fore. Cæsar autem eodem vespere Landgravium in custodiam deduci jussit, ac deinde pluribus annis captivum tenuit: inquebat enim, *se quidem ei promississe immunitatem à custodia perpetua, quam promeruerat; non*

ta-

tamen addidisse, quandonam à custodia solvi ac liberari debeat. Qua ex re postmodum non parvæ lites, ac demum gravissima bella contra omnem Cæsaris opinionem rursus exorta sunt.

Ceterum & aliqua Westphaliæ loca, propter societatem Schmalkaldici foederis, eodem bello non parum detrimenti accepere à Jodoco Croningio Zelandiæ Præfecto: qui in fine præcedentis anni è Cæsareis castris in inferiorem Saxoniam demissus erat ad oppugnandos omnes Landgravii & Saxonis amicos. Adduxerat ille secum non parvas Belgarum copias: quibus apud urbem Essendiam, ubi incunte hoc anno confidere coeperat, tam multi alii spontaneo affluxu conjuncti sunt, ut intra breve tempus numeraverit decies mille pedites & mille ducentos equites. Cum his mensè Januario profectus est primò contra Conradum Comitem in Tecklenburg, Philippi Landgravii affinem: eumque minis ac terroribus coëgit societatem Schmalkaldici foederis ejurare, Dynastiam & arcem Lingensem Imperatori tradere, ac præterea adhuc quindecim millia Imperialium pro multa solvere. Cives Osna-brugenses, vicini Comitis exemplo territi, obsidionem sibi intentam continuo redimunt quinque millibus Imperialium; promittuntque Cæsari, se abjectâ Protestantium societate ad ejus obsequium redituros. Indè Croningius, ad nostræ Dioecesis confinia se convertens, arcem Ritbergicam ante duos annos à Landgravio captam occupat; eaque Cæsareo præsidio committit, exercitum suum transfert contra Bernardum Lippiensem, Landgravii prædicti partibus adhærentem. Cùmque & hunc ad Cæsaris obsequium reduxisset; acceptâ duodecim millium Imperialium multâ, processit ad urbem Mindam. At illa, tam diu hætenus Cæsareanis imperiis refractaria, continuo portas aperuit, Croningium cum suis copiis intromisit, suoque exemplo vicinos Comites Hohenjenses & Schawenburgenses ita conterruit, ut extemplo missis in eam urbem consiliariis declarârint, se Imperatori suo in rebus omnibus morigeros fore, nec ab ejus fide & obsequio unquam recessuros. Lætus hoc armorum successu Croningius promovit castra ad urbem Bremam, unam è præcipuis, quæ in foedere Schmalkaldienfi etiamnum persistebant. Ac tametsi fortunâ minùs prosperâ ibidem usus, tandèmq; etiam glande plumbeâ trajectus occubuerit; diuturno tamen hujus urbis obsidio feliciter *impedit, ne Bremenses, Hamburgenses, & aliæ urbes maritimæ, periclitanti à Cæsaris adventu Saxoni, auxilium ferrent.

Franciscus Episcopus Monasteriensis, etiamsi magno suo & suorum subditorum commodo præmaturè se separaverit à societate Protestantium, cui pridem adscriptus fuerat; in Bremensi tamen

Jodocus
Croningius
belli ductor
Cæsareus,
varia West-
phaliæ loca
Schmalkal-
dico foederi
illigata, ad
Cæsaris ob-
sequium
cogit.

Chytraus
l. 16 Saxon.
Spangemb.
chron.

Mansfeld.
Hareus in
ann. Brab.
Kleinsorg.
in hist. ms.
& alii plu-
res.

**Hareus in*
ann. brab.
pag. 645.
in initio.

Franciscus
Episcopus
Monaster.
exiit

possessione
arcis ac præ-
fecturæ
Delmen-
horstensis.
Chytræus l.
16. Saxon.
Hamelm.
in chron.
Oldenb.
** Hamelm.*
loc. cit.

obsidione Cæsareano militi non parùm nocumēti intulerat per arcis Delmenhorstianæ Satrapam & Præfectum Hermannum ab Ohr. Quod cùm indignè ferrent Cæsareanæ militiæ Duces; Antonium Comitem Oldenburgerensem iteratis literis instigabant, ut arcem hanc, velut antiquum suæ gentis patrimonium, recuperare satageret: addicebantque se libenter hac in re eidem opitulaturos, &, ne Imperator aliquam inde offensam capiat, præcautos esse. Subinde commodum accidebat * die Jovis ante palmarum, ut Hermannus Ohrius potissimam suæ militiæ partem à se dimitteret, mutandi (ut opinor) præsidii causâ. Usus hac oportunitate Comes Antonius, collectis repentè quatuor millibus virorum fortium, tacitissimâ nocte proficiscitur Delmenhorstum: summòque mane in Dominica Palmarum silentio transmittit fossas, applicat scalas, aggerem conscendit, arcemque minùs custoditam suo rursus dominio subjicit, posteaquam ab annis * sexaginta quinque in Monasteriensium Episcoporum potestate constitisset.

* ab anno
1482.

Citatur à
Pontifice
Romam ad
purgandū
se de susce-
pta hæresi
Lutherana.
*Litteræ Pa-
pales.*
Chytræus l.
16. Saxon.
Kleinsorg.
in hist. ms.
Annal.
Mon. ms.

Gravissimum id erat vulnus Francisco Episcopo, Lutheranæ societatis incommoda jam degustanti. At huic malo non multò post iterum supervenit aliud adhuc longè exitiosius: imò tale, quod ei omnium ditionum suarum possessionem adimere, triplicemque infulam excutere, valuisset. Etenim Paulus III. Romanus Pontifex per Apostolicas literas, hoc anno Romæ die XI. Junii consignatas, peremptoriè & sub pæna privationis omnium Episcopatum suorum, citavit ipsum ad Romanam curiam; jussitque ibidem intrâ bimestre spatium comparere, & legitimè purgare se de desertione Fidei Catholicæ, de amplexu hæreseos Lutheranæ, de novatione rituum Ecclesiasticorum, de admissione heterodoxorum Prædicantium, aliisque rebus contra Ecclesiam Catholicam attentatis. Perditissima tunc fuisset fortuna Principis, nisi Monasteriensis Dioecesis Ordines, ante annos quatuor, eidem in * introducenda confessione Augustana tam potenter obstitissent. Hi igitur, seducti Principis commiseratione tacti, continuo rescribunt summo Pontifici, quæ & quanta olim Franciscus egerit pro bono Fidei Catholicæ: quàm operoso molestoque bello Monasteriensem urbem ex Anabaptistarum manibus recuperaverit? quàm immensos labores & sumptus fecerit pro restauranda Ecclesia Cathedrali, ab Anabaptistis foedissimè deturpata? quâ industriâ & sollicitudine eandem Basilicam & omnia templa parochialia Catholico ritu iterum expiari & consecrari fecerit? Proinde cum viro tali, & aliàs tam bene merito, paulò mitiùs agendum videri, ac priùs omnia pro ipsius reductione tentanda esse, quàm ad ejus exauctorationem pro-

* vide di-
sta ad ann.
1543.
Monasteri-
ensis Epi-
scopatus
Ordines
pro eo in-
tercedunt
Romæ, &
sententiam
privationis
interci-
piunt.
Chytræus l.
Kleinsorg.
loc. cit.

procedatur: præsertim cum adhuc medicabile sit illius vulnus; & ea, quæ in Dioecesi Osnabrugensi per hæreticos labefactata sunt, non minùs ab ipso ad Ecclesiæ Catholicæ gremium revertente; quàm ab alio novo Antistite, corrigi & in statum pristinum revocari queant. Eadem occinebat Romæ ipsius Advocatus, Jodocus Hoitfilius Osnabrugensis, postea Lubecensis Episcopus: qui & causam hanc eò tandem reduxit, ut sententia exauctorationis Francisci Episcopi feliciter sufflaminata fuerit in eventum futuræ conversionis & resipiscentiæ, de qua plura dicemus anno sequente.

Mortalem vitam hoc anno finiére duo magni Principes, Henricus VIII. Angliæ Rex, & Franciscus I. Galliæ Rex. Primus horum defunctus est die vicesimâ octavâ Januarii, posteaquam rexisset annis fermè triginta octo: cui successit ejusdem filius Eduardus IV, ex Joanna Semeira genitus, novem annorum puer. Posterior verò, Franciscus Galliæ Rex, è vivis abiit die tricesimâ primâ Martii, Princeps Catholicæ & orthodoxæ Fidei retinentissimus: in quo vix aliud culpes, quàm quòd inutilibus parùmque profecturis bellis impediverit Carolum V. Imperatorem, quò minùs enascentem hæresin Lutheranam in primis incunabilis extinguere & suffocare potuerit. Regnavit annos triginta duos cum tribus mensibus; & successorem throni post se reliquit Henricum II. filium, viginti & octo jam annos natum. His duobus funeribus adjungere liceat funus aliud, inferioris quidem Ordinis; sed tamen sacri Romani Imperii Principis, Francisci de Ketteler, Abbatis Corbejenfis in Westphalia: qui difficillimis temporibus ibidem summa cum laude præfuit annis quadraginta tribus; in eo solùm infelix, quòd hæresin Lutheranam ab ingressu urbis Huxariensis cohibere non valuerit. Sepultus est Corbejæ die decimâ quintâ Januarii, peragente solenne officium funebre Henrico Abbate in Marienmünster; & evoluto bimestri intervallo, die decimâ quintâ Martii, successorem adeptus est Casparum ab Hôrsel, postulatum ex monasterio Prumiensi.

Henricus VIII. Angliæ Rex moritur. *Spond. hic n. 16. & alii.*

Item Franciscus I. galliæ rex. *Spond. hic n. 23.*

Et Franciscus de Ketteler, Abbas ac Princeps Corbejenfis: cui succedit Casparus ab Hôrsel.

Henricus Abbas Marienmünsterensis in diario.

Annus Christi 1548.

PAULI III. Pontificis 14. & 15.

CAROLI V. Imperatoris 29. & 30.

REMBERTI Episcopi Pad. 2.

Evicto Saxone & Landgravio, Carolus Imperator ad Augustam Vindelicorum conscribi fecit nova Principum comitia, quæ à præterito Septembri per potissimam hujus anni partem extracta sunt. Aderant ibi raro exemplo Electores omnino omnes, interque alios duo novi

Comitia Augustana à Septembri superio-
ris anni, usque ad Augustum anni præsentis

* *Surius ad
hunc ann.*

* *Mamer.
in tract.
peculiari
de hac re,
to. 2. rer.
gest. sub
Carolo V.*

* *vide Re-
cessum Au-
gustan. de
hoc anno-*

Omnes Im-
perii Ordi-
nes addi-
cunt Cæsa-
ri, se in reb?
Fidei statu-
ros esse de-
cretis ac des-
initionib?
concilii
Tridentini.
*Declaratio
Cæsarea
Augustæ
impressa
latine.*

Henric^o II.
Galliæ Rex
impedit, ne
concilium
refumatur
in urbe
Tridentina.
*Pallav. in
hist. conc.
Trid. l. 10.
c. 16. n. 3.
Spond. ad
ann. 1547.
n. 32.*

Contrà ve-
rò Cæsar cū
Principibus

Electores, Adolphus Archiepiscopus Colonienſis & Mauritius Saxo: quorum prior magnificentissimum toti cœtui convivium adornavit, posteaquam sacris Ordinibus initiatus, in conspectu Principum congregatorum* primam Deo hostiam obtulisset: posterior verò Joanni Friderico Saxoni suffectus, ibidem à Carolo Imperatore septemviralis dignitatis insignia splendore maximo suscepit die vicēsimâ quartâ Februarii, uti fusiùs describit *Mamera-nus. Ex aliis etiam Principibus dominisque, tam secularibus quàm Ecclesiasticis, magnus ad ea comitia confluxus fuit; & qui adesse non poterant, per Oratores à se missos absentiam suam explevêre: uti & noster Episcopus, Rembertus Kerſſenbrochius, suo nomine illuc misit Jodocum à Dincklage Cathedralis Ecclesiæ Canonicum, Joannem Albrecht juris utriusque Doctorem, & Henricum von Còllen Secretarium, qui Recessui* Augustano ejus nomine subscripserunt.

Primis quatuor vel quinque mensibus ferè nil aliud actitatum est, quàm ut concilium generale, quod ex metu pestilentis morbi Bononiam translatum erat, Papali jussu Tridentum revocaretur; &, quidquid in eo jam definitum aut ulterius definiendum esset, id omnes Imperii Principes in suis terris unanimi consensu reciperent ac tenerent. Postrema pars hujus deliberationis, cui aliàs à Protestantibus maximopere contradic-tum fuerat, in his comitiis vel amore pacis, vel terrore Cæsaris, perfacilem assensum habuit; uti constat ex proœmio Cæsareæ declarationis ibidem editæ, maximèque ex his verbis: *Quare sua Majestas horum comitiorum initio communes Imperii status eò induxit, ut secuti vestigia sanctorum Patrum Majorumque nostrorum, qui in causis laborantis Religionis confugissent ad œcumenica concilia, iisque semper paruissent; ipsi quoque inchoato Tridentino concilio adhererent, judicium ejus ac definitionem exspectarent, dicto audientes essent, eique se communi consensu submitterent.* Sola diffi-

cultas erat in permovendo summo Pontifice, ut concilium Bononiâ revocari, & in urbe Tridentina denuo reponi sineret. Etenim Henricus II. Galliæ Rex (quem extincto patri successisse memoravimus) Cæsareæ felicitatis odio vehementer stabat pro concilio continuando Bononiæ: suaſerátque Pontificiis, Carolum Imperatorem hujusmodi conciliis aspirare ad plenum Germaniæ dominatum, ut ità postmodum suas vires converteret ad opprimendum unà omnes Principes Italiæ. Cæsar ergo, ne quid industriæ prætermitteret hac in re, Romam misit Christophorum Madrucium Cardinalem & Episcopum Tridentinum; ceteri verò Ordines Ecclesiastici, qui iisdem comitiis intererant, suo nomine conscripserunt libellum supplicem, quo devotè repræsentabant Pontifici:

fici: nunc tandem ope divinâ contigisse, ut afflictâ diu Germania rursum affulserit optata spes opprimenda hæreseos, et restituenda ibidem orthodoxæ Fidei Catholica. Carolum Imperatorem nuperrimo pralio de summis Protestantium capitibus feliciter triumphâsse; eoque demum in his comitiis adduxisse Principum reliquorum animos, ut concilio Tridentino acquiescere, ejusdemque judicio se in posterum submittere in rebus controversis velint, Proinde sanctitatem suam enixissimè rogari à se, ut ex Italia, Lutheranis invisa, concilium revocet, et in urbe Tridentina resumatur. Id si impetrarent, brevi totam Germaniam favente celo ad obsequia Pontificis redituram: sin minùs, indubiè periculum fore, ne totum illud reducenda pacis ac Religionis negotium eventu casso retrocederet.

At jam optimi senis aures. partim Gallicanis persuasionibus, partim aliis Antistitum Italicorum præjudiciis, ad hujusmodi preces ita obsurduerant, ut easdem iteratis vicibus vel non audiret, vel responso minùs favente à se rejiceret. Quare tandem Imperator, ne per eam tergiversationem adhuc magis invalesceret hæresis Lutherana, novum in his comitiis libellum conscribi & publicari fecit: quem vulgato nomine appellârunt *INTERIM*; quoniam in eo præscribebatur, quidquid interim usque ad novam concilii Tridentini resumptionem ac definitionem credendum esset. Hic autem libellus* continebat ferè solas doctrinas Catholicas, excepto sacerdotum conjugio, & usu Eucharistiæ sub utraque specie. Quæ tamen duo ibidem non comprobavit Cæsar, neque permisit ut licita; sed tantum usque ad futuri concilii determinationem toleranda censuit ob innumeras* difficultates, quas prævidebat fore, si sacerdotes ab uxoribus jam acceptis abstrahi, & eos, qui utrique speciei Eucharisticæ jam assueverant, ab usu calicis avelli præcepisset. Imò nec ista duo tolerari voluit in provinciis illis, quæ Catholicam Fidem hucusque retinuerant; sed in iis tantum, quas à novationibus Lutheranis ad Catholicam Fidem reduci studuit, uti constat è sequentibus verbis, in ejusdem libelli* proœmio positis. Quare nunc Casarea Majestas à communibus Imperii statibus, qui Ecclesiæ Catholica institutiones ac decreta hætenus summa cum laude observârunt, clementer requirit, ut eadem deinceps religiose observent, nec se ab eis avelli ullo modo patiantur: à reliquis vero statibus, qui novationes induxerunt, similiter sua Majestas clementer ac seriò requirit, ut vel ad communes status accedant, et in observatione constitutionum aut ceremoniarum Ecclesiæ Catholicæ per omnia cum illis conveniant; vel saltem doctrinam suam juxta prædictam consultationem in omnibus moderentur. Denique etiam in his comitiis constitutum est, ut ad Episcopatum nemo assumatur, nisi sit sacerdos, aut promittat, se velle gradus omnes, quos nondum habet, in ordi-

Ecclesiasticis urget, concilium illic reponi. Pallav. loc. cit. c. 6. per tot. Spond. ad ann. 1547. n. 31.

Quo non impetrato, Lutheranis mi coërendi causâ publicat libellum, appellatum: *INTERIM*. Pallav. in hist. conc. Trid. l. 10. Declaratio Casarea, Augusta edita, & alii scriptores passim. *publicatus est die 15. Maji. *declaratio Casarea c. ult. sub fin.

*vide proœmium istius declarationis

Statuit etiâ, ut omnes Episcopi proximè se consecrari

faciant; &
ante S. mar-
tini cele-
brent syno-
dum Diœ-
cesanam
pro refor-
matione
Cleri.

Formula

*Reforma-
tionis, Au-
gusta edita,
in præsa-
tione.*

Rembertus
Episcopus
Paderborn,
hoc anno in
Dalheimen-
si monaste-
rio conse-
cratur die
22. Maji.

Henricus

Abbas Ma-

rienmünst.

in diario,

**Bulla Pa-*

palis in ar-

chiv. Cath.

Eccl.

**publicatū*

est die 9.

Julii.

**Henricus*

Abbas Ma-

rienmünst.

in diario.

ordinationibus proximis absque dilatione vel tergiversatione susci-
pere. Item, ut pro restauratione disciplinæ Ecclesiasticæ quàm
primum à singulis Episcopis & Archiepiscopis celebrentur synodi:
& quidem Diœcesanæ ante festum proximum S. Martini; Provin-
ciales verò aut Metropolitanæ ante proximam, si fieri possit, qua-
dragesimam anni sequentis.

Vide nunc Lector, & oculis tuis inspicere, quàm bellè & ac-
curatè hæc omnia pro voluntate pientissimi Cæsaris executus fue-
rit novus Episcopus noster, Rembertus Kerffenbrochius? Indul-
serat ei Pontifex peculiari Bullâ, *XV. Kalendas Martii* hoc anno da-
tâ, ut in defectu plurium Episcoporum (quales eo tempore dee-
rant propter apostasiam Francisci Monasteriensis, Osnabrugensis,
& Mindensis Episcopi) consecrari posset * ab uno Antistite Catho-
lico ac duobus Abbatibus Insulatis. Lætus eo beneficio, confe-
ctum adornavit omnia ad hujusmodi solennitatem necessaria. Ac,
priusquam è comitiis Augustanis antè dictum Cæsaris* decretum
emanaret; feriâ tertiâ Pentecostes (quæ tunc erat vicesima 2da Maji)
in monasterio Dalheimensi Canonorum Regularium S. Augusti-
ni solennissimo ritu se consecrari fecit à Reverendissimo Joanne
Episcopo * Thephelicensi, Hermanni decessoris sui suffraganeo,
ac duobus Abbatibus Diœcesis nostræ, Arnoldo Abbate in Ab-
dinghoff, & Henrico Abbate in Marienmünster. Aderant huic
pompæ ac festivitati, è Capitulo majoris Ecclesiæ Paderbornensis
Wilhelmus de Westphalen major Præpositus, Philippus de Twiste
Scholasticus, Buddo ab Hüge Cantor, Philippus de Westphalen
Cathedralis Ecclesiæ Canonicus & Præpositus in Meschede: ex
Prælatibus Diœcesanis, Martinus Abbas in Hardehausen Ordinis
Cisterciensis, Prior & Prælatus in Bôdeken, Prior & Prælatus in
Dalheim, uterque Ordinis Canonorum Regularium S. Augu-
stini: è Consiliariis Episcopi, Conradus Tor-môllen Officialis Pa-
derbornensis, Hermannus Schmedt Decanus Collegiatae Ecclesiæ
Bustorfensis, Hermannus de Viermond Satrapa Dringenbergen-
sis, Widekindus de Valckenberg, & alii quàm plurimi viri Nobi-
les ex Ordine equestri ac militari, qui ibidem splendidissimo &
principali epulo recreati sunt.

Post hæc
die 16.

Octobris,

Paderbor-

næ celebrat

synodum

diœcesanâ.

Henricus

Abbas Ma-

rienmünst.

in diaria,

Mense dein Octobri idem laudatissimus Præsul congregavit
Paderbornæ synodum Diœcesanam, atque in eâ publicavit *formu-
lam reformationis*, in comitiis Augustanis editam & receptam, do-
nec alia rerum Ecclesiasticarum reformatio, vel à synodo Metropo-
litana, vel à concilio generali fieret. Quî autem & qualiter id ab
eo pro sua Episcopali sollicitudine gestum fuerit; lubet audire ex
ore & calamo illius, qui huic synodo interfuit Henricus Abbas in

Ma-

Marienmünster: *In die S. Galli Abbatis*, inquit, *celebrata est Synodus Paderbornæ: et Reverendissimus ac graciosus Dominus Rembertus Episcopus præsidebat, congregatis ibidem Canonicis majoris Ecclesiæ, cum Abbatibus, Prelatis, Pastoribus, ac toto Clero hujus Diocesis. In primis Missa de Spiritu sancto solenniter decantata; et post eam Concionator fecit devotam et integerrimam exhortationem. Quâ finitâ, lectæ sunt literæ Cæsareæ Majestatis, et Archiepiscopi Moguntinensis, velut Metropolitani: in quorum literis Episcopo nostro facta est commissio de reformatione Clericalis disciplina; quæ et ibidem prælecta ac promulgata est in medio majoris Ecclesiæ. Deinde factâ deliberatione lectum est mandatum synodale; et post finem horum omnium solenniter decantatum, Te Deum laudamus. Duravit ista Synodus à medio octavæ usque ad medium primæ; et Dominus Episcopus invitavit omnes Prelatos ad mensam suam. Hucusque prædictus Abbas: qui & rectè ibidem addit, talem Synodum non esse celebratam intra centum annos. Nimirum quia tales plerumque tunc erant Episcopi in Germania, quales in eadem formula reformationis describit ac deplorat sapientissimus Imperator, de iisdem inquires: Est autem præposterum, et eorum vocatione indignum, res temporales spiritualibus præferre, et rebus secularibus sedulò intentos, eos tantum agere PRINCIPES; curam verò Ecclesiasticam omnem rejicere in Vicarios. Itâ eis vita instituenda est, ut appareat, eos Episcopos potius, quàm Principes esse: et calum potius, quàm hunc mundum cogitare.*

Finitâ synodo adhuc supererat, ut Episcopus Pastoralem sollicitudinem suam converteret etiam in terras illas, quæ ad spirituales nostræ Diocesis jurisdictionem pertinebant, maximamque suâ partem Lutheranis erroribus jam infectæ erant. Itaque ut & has in viam salutis revocaret, initium fecit à comitatu Lippiensi; cui ante annum præsidere cœperat Bernardus Comes, homo juvenis, & à morte Catholici patris in aula Hassica educatus. Missi in hunc finem* duo Commissarii, qui mandatum Cæsaris exhiberent Comiti, juberentque, ejusdem subditos vel ad Ecclesiæ Catholicæ instituta regredi; vel saltem ad Religionis formulam, in comitiis receptam, se quantocyus accomodare. Quod cum & Comes, & consulti ab eo status patriæ, metu Cæsaris non detrectarent, continuò cœperunt iidem Commissarii, unâ cum assumpto prædocto monacho, Lippiense territorium obire, pagos & oppida perlustrare, monasteria virorum ac mulierum restituere, Pastores ad examen evocare, de eorum scientia cognitionem accipere, idoneos ab officio dimovere; idoneos verò ac morigeros, etiam toleratis uxoribus jam antè habitis, ad *interimistica* doctrinæ leges adstringere. Simili modo processum est, non solum in comitatu Waldecensi; verum etiam in territorio Corbejensi & Ravensber-

Curat etiâ visitari, & ad *interimistica* doctrinam adstringi terras, jurisdictioni suæ spirituali subditas: nimirum comitatum Lippiensē, Waldecensem, Ravensbergensem & Corbejense territorium.
*Pideris. in chron. Lipp. pag. 621. & seq. Hamelm. in hist. Ev. Lemgov. pag. 1075.

genfi

genſi. Quanquam in his duobus ultimis Episcopus noſter maxi-
mâ ſuorum onerum ac ſollicitudinum parte liberatus fuerit à lo-
corum iſtorum Principibus, Caſparo * Corbejenſi & Wilhelmo
* Hamelm. in hiſt. Ev. Huxar. * Clivenſi, Catholicæ Religionis conſervandæ ac reducendæ cupi-
pag. 1087. entiffimis.

* Hamelm. Longè difficilior fuit medicatio in vicina nobis Dioceſi Oſna-
in hiſt. Ev. brugenſi, ubi non ſolùm oves Chriſtianæ; ſed etiam Paſtor ipſe,
Ravensb. nimirum Franciſcus de Waldeck, Monafterienſis, Oſnabrugenſis,
pag. 833. ac Mindenſis Episcopus, Lutheranâ peſte infectus erat. Hic,
Franciſcus tametſi anno præterito Romam citatus, atque ad cauſam inibi di-
Episcopus cendam poſtulatſe eſſet ſub pœna privationis ſuorum Episcopatu-
Monast. tum; hucusque tamen exiguam planè ſpem de ſe fecerat futuræ
Oſnabrug. emendationis & amplectendæ rurfus Fidei Catholicæ. Quare tan-
& Minden- dem Cathedralis Eccleſiæ Oſnabrugenſis Canonici, qui illius dam-
ſis, comper- nationem Romæ ſedulò perurgebant, novi Antiſtitis deligendi fa-
to ſuæ ex- cultatem à Paulo III. Pontifice conſecuti ſunt: eâ tamen lege, ut
auctoratio- ob Capituli Monafterienſis interceſſionem priùs omnem adhibe-
nis decreto, rent operam pro tentanda ipſius reductione, quàm ad alterius no-
ad Catholi- vi Antiſtitis electionem procederent. His acceptis, unâ cum No-
cam Fidem revertitur. bilitate patria tunc adhuc potiſſimam ſuâ partem Catholica, repen-
Lilius in tē citra Principis voluntatem indixerunt comitia Dioceſana; at-
appendice que ad ea, die viceſimâ octavâ Aprilis, ipſummet Principem evo-
ms. ad Ert- cârunt, ut in perſona propria compareret, audirētque ſententiam
wini Cæſaris & Pontificis. Quod cū ipſe per octiduum recusâſſet;
chron. eundem contumaciæ contra ſupremos dominos reum eſſe, coram
Oſnabrug. Notario ac teſtibus proteſtati ſunt; minatīque ſimul, ſe ad ejus
Hamelm. exauctorationem proceſſuros, niſi poſt alterum octiduum com-
in hiſt. Ev. pariturus eſſet in aliis comitiis, ad quartum Idus Maji denuo con-
Oſnabrug. gregandis. Tum verò tandem Franciſcus Episcopus, amittendæ
pag. 1142. hujus Dioceſis periculum videns, præſtituto die præſentem ſe ex-
hibuit; abjuratâque Lutheri doctrinâ, quam ex quorundam adu-
latorum inſtinctu ſecutus fuerat, ſe Catholicum eſſe, & in poſte-
rum fore, profeſſus eſt. Mox etiam ſuâ & Collegii Cathedralis
auctoritate decretum condidit, quo abolitis novationibus, ab Her-
manno Bonno pſeudo-Apoſtolo nuper introductis, veteres Eccle-
ſiæ ritus Dioceſi totâ reſtitui, & Fidem Catholicam à ſubditis re-
ſumi juſſit: additis quoque graviffimis poenarum comminationi-
bus, niſi hac in re, & ſibi, & Cæſari, morem gererent. Ità rur-
ſus Oſnaburgi, tam in urbe, quàm extra illam in pagis & oppidis,
Catholica Fides reſfloſcere coepit; redditâque ſunt Religioſis mo-
naſteria, Eccleſiaſticis templa, altaribus ſacrificia, choris pſalmo-
diæ, parochiis ejecti Paſtores, cathedris & ſuggeſtibus ſacris con-
cio-

Juber ean-
dem in ur-
be ac Dio-
ceſi Oſna-
brugenſi &
Cæſaris de-
creto re-
cipi:
Auctores
iſdem.

cionatores Orthodoxi. Denique & indicta synodus totius Cleri Osnabrugensis: in qua Franciscus Episcopus Pontificali habitu indutus prodiit, omnibusque Parochis & animarum curatoribus gravissime demandavit, ut gregem sibi commissum ad Ecclesiæ Romanæ gremium revocarent, vel certè limites in decreto *interimistico* præscriptos non excederent.

Cum fine hujus anni in Dioecesi nostra Paderbornensi finem vivendi fecit Reverendissimus Dominus Henricus Schröder, Abbas monasterii B. MARIE Virginis, vulgò Marien-Münster, è cujus diario manuscripto præcedentium annorum historiam persæpe illustravimus. Fuit hic vir egregiæ pietatis, prudentiæ, constantiæ, fortitudinis; & quod nobis in hoc opere nostro frequenter profuit, memorabilium rerum sui temporis annotator sedulus. Adhæc inter innumera temporum istorum pericula pro tuenda suorum Religiosorum salute & custodia tam sollicitus, ut verè potuerit usurpare illud Christi Servatoris: *Pater! quos dedisti mihi, non perdidisti ex eis quenquam.* Atque idcirco anno 1532, cum videret, alibi passim non modò Clericos seculares; sed et monachos, **prostituto honore casti sacerdotii, in execrabilia scorta et pellices, quas ipsi conjuges appellabant, sinè verecundia prorsus;* monachos suos omnes è parochiis ruralibus (quarum non paucas in Episcopatu nostro à temporibus antiquis obtinent) severioris custodiæ causâ ad monasterium retraxit. Simul etiam à Reverendissimo **D. Vicario generali facultatem petiit, ut alios interim sacerdotes Ecclesiasticos, pro suo nutu removendos, iisdem surrogare tam diu posset, donec ea mutandæ Religionis tempestas non nihil deferbuerit.* Idem hoc anno adhuc interfuit synodo Paderbornensi, die 16 Octobris habitæ; & indè redux, nescio quo morbo subitaneo, vitam pietissimè transactam clausit die 4. Novembris. Successit in ejus locum Gerhardus de Colonia, sic dictus ab urbe patria, postulatus ex Abdinghoffensi monasterio **in festo S. Lucie Virginis, confirmatus à Remberto Episcopo nostro pridie S. Thomæ Apostoli, & ab eodem benedictione sacrâ impertitus biduo post die 22. Decembris, vir integerrimæ vitæ & zeli; sed qui sui decessoris vestigia in annotandis temporum istorum gestis minimè secutus fuit.*

Annus Christi 1549.

PAULI III. Pontificis ultimus.
CAROLI V. Imperatoris. 30. & 31.
REMBERTI Episcopi Pad. 3.

Finitis comitiis Augustanis, compositoque Germaniæ statu, Carolus Imperator Septembri mense præcedentis anni in Belgium reversus.

P p

pro-

Conradum proficiscitur, secum ducens captivos Principes, Joannem Fridericum Comitem de Tecklenburg privatum Lingenſi Dynaſtiâ; alios verò mulctat propter communionem ſœderis Schmalkaldi. ** vulgo* audenarde vel denarde. ** Hamelm.* in hiſt. Ev. Waldec. ** vide dicta* ad an. 1518. et Chytraui ad eundem annum. ** Chytraus* ad an. 1547.

ferè ſemper manſit in comitatu Cæſaris; poſterior verò primum * Aldenardæ, dein Mechliniæ, ab Hiſpanis militibus in cuſtodia detentus eſt. Illuc etiam, ut in veteri manuſcripto legitur, mulctationis cauſâ vocati ſunt non pauci Nobiles Weſtphaliæ, qui ſuperiore bello contra Cæſarem Saxoni & Landgravio à ſtipendiis vel auxiliis fuerant; præcipuè verò duo Comites, Volradus Waldecenſis, & Conradus Tecklenburgenſis. Primus horum grandi mulctâ pecuniariâ * temeritatem ſuam expiare debuit: ſecundus autem, arce ac Dynaſtiâ Lingenſi, quam Nicolaus ejuſdem patruus anno 1526 * Duci Geldriæ in feudum dederat, ob infidelitatem & ingrati tudinem ſuam erga Cæſarem, tunc Geldriæ * totius Dominum, exutus fuit; atque ita hæc Dynaſtia à Comitibus Tecklenburgicis in aliorum poteſtatem tranſiit. Cetera per hunc annum Carolo Imperatori pacatiſſima fuere: videbaturque Religio Catholica intra paucos annos ad florem priſtinum reditura, niſi ſpes iſta haud multò poſt iterum everſa eſſet è vicina Gallia, diſſenſionum Germanicarum faultrice.

Interim præſenti bono pacis ad reformandas Eccleſias feliciter uſi ſunt Weſtphalicorum Episcopatum Metropolitani, Sebaſtianus Archiepiſcopus Moguntinus, & Adolphus Archiepiſcopus Colonienſis; quorum uterque hoc anno provincialem ſynodum è comitiſſis Auguſtenſium decreto habuit. Colonienſis eam celebravit in quadrageſima à die undecima Martii uſque ad ſextam Aprilis. Quo tempore, poſteaquam omnes Episcopſi comprovinciales exhibuiſſent acta Dioceſanæ ſynodi ante annum à ſe habitæ; ante alias conſtitutiones quaslibet ſaluberrimè præſcripta ſunt ſex media, quibus Clerus populusque ſenſim ad pleniorẽ perfectioremque reformationem perducì poſſit ac debeat. Nimirum *Pri-* mò, ut juventus Catholica per magiſtros probatos & ſelectos rectè inſtituatur, non ſolùm doctrinis humanioribus & profanis; ſed etiam ſacris ac Theologicis. 2dò, ut hi, qui ſacris ordinibus initiandi, vel ad animarum regimen aſſumendi ſunt, antea per viros doctos probatosque diligenter examinentur, tam de vita ac moribus, quàm de ſcientia ad eum ordinem aut animarum curam neceſſaria. 3tò, ut hi, qui curam animarum tenent, ſumma cum diligentia ſuo munere perſungantur; nec Archidiaconi ſuas vices committant hominibus levibus vitioſiſque, ſed viris gravibus & probatæ exiſtimationis. 4tò, ut Archidiaconi ſuas Eccleſias diligenter viſitent, oculumque pervigilem habeant in detegendis corrigendiſque Parochorum aut Parochianorum vitiis. 5tò, ut frequen-

quenter ab Episcopis celebrentur synodi, sinè quibus Ordo ecclesiasticus facillimè diffluit, uti corpus sinè nervis. Etò, ut jurisdictio ecclesiastica, per abusum depravata, reformetur juxta modum ac normam, aliàs in synodis anterioribus laudatissimè præscriptam.

Post hæc etiam die sextâ Maji celebrari cœpit synodus provincialis Moguntina, in qua non minùs, quàm Coloniae, pro extirpandis novorum hæreticorum doctrinis instantissimè laboratum est. Sanciti in ea sunt articuli centum & quatuor: atque inter eos quadraginta septem, qui ad Fidem aut res credendas; alii verò quinquaginta septem, qui ad mores ecclesiasticos & eorum reformationem pertinent, omnes utilissimi, atque ad scopum à pietissimo Cæsare intentum quàm maximè salutare. Episcopus noster Rembertus Kerffenbrochius, qui Archiepiscopo Moguntino subest, huic synodo non interfuit per se ipsum; sed per idoneos Legatos, pietate, doctrinâ, et consilii* magnitudine præstantes. Erat enim gravissimè impeditus, partim visitatione suæ Dioecesis & correctione defectuum in ea repertorum, partim aliis negotiis, à Cæsarea Majestate sibi demandatis; uti constat ex ejusdem Remberti literis, ad Moguntinum Archiepiscopum exaratis, quas ad egregium ejus fervorem declarandum hîc adjicio.

Salutem et officiosam sui commendationem Reverendissime in Christo Pat-
 ter, amplissime Princeps ac Domine, multis nominibus nobis observande. Quàm flagranti affectu atque studio Dominica illius Domûs, Ecclesie inquam, nunc heu! nimium devastata et multifariam conspurcata, nativum et genuinum decorem sedulò quidem aliàs; sed præcipuè ab illo die, quo Deus optimus maximus gravissimam ac viribus nostris planè imparem hujus gregis sui pascendi sarcinam imposuit, ambièrimus: id solus ille cordium scrutator Deus, tanquam omni exceptione major testis, exactius pernovit. In quo, licet hæcenus nihil licuerit; tamen sedatâ et fiescente jam utcunque (ope divini Numinis, sedulâque invictissimi illius Caroli Imperatoris operâ) servissimâ hac, quâ ad desperationem usque jactati sumus, tempestate, letiora nobis pollicentes, collapsam illam Domum non solum instaurari, verùm etiam ad pristinum statum reduci posse confidimus: ad quam rem et qualiscunque nostra sedulitas band gravatè accedet. Quoniam verò Deo gratissimus ille conatus noster nulla in re, aut meliùs, aut efficacius, quàm tum particularibus ac provincialibus, tum etiam œcumenicis synodis, suo effectui mancipari poterit: quapropter, posteaquam Casarea Majestatis mandatum in hoc accepimus; Episcopalem nostram synodum hîc, quantâ potuimus diligentia, celebravimus. Eamq; necessaria nobis ac decens nobis subjectorum visitatio subsecuta est: in qua etiam, manifestiores errores, defectus, et vitia ressecando, adhuc desu-

Similiter etiam Sebastianus Archiep. Moguntinus congregavit synodum provincialem; cui Rembertus Ep. noster, tunc impeditus, per Legatos interfuit.

Acta hujus synodi extant eodem to. 14. concil. gener. *ex præfatione conc.

Mogunt. Literæ Remberti Episcopi Paderborn. ad Archiep. Moguntinum. ex antiquo libro ms.

damus. De gravioribus verò ad vestra Reverendissima Paternitatis provincialem Synodum, ad quam et nos quoque per Reverendissimam vestram Paternitatem inter alios vocati sumus (cui etiam, si per omnipotentis Dei favorem, et per varia, quibus domi forisque distinemur, per Cæsaream Majestatem nobis demandata negotia, licuerit, constituto loco et tempore interesse studebimus) vel ipsémet, vel saltem per nostros, cum sufficienti instructione et mandato, Legatos referre, ac Reverendissima Paternitatis vestra aliorumque comprovincialium consilium et diffinitionem præstolari decrevimus. Interim, ut Reverendissima Paternitas vestra, Christo Jesu Servatori nostro commendata, diu feliciterque vivat, precamur.

** vulgo
Neuhauß
vel Neu-
hussum.*

*Ericus ju-
nior & Hen-
ricus ju-
nior Duces
Brunsvi-
censes, e-
gregiè de-
sudent in
reducenda
in suas ter-
ras Fide Ca-
tholica.*

** vide di-
cta ad ann.
1540.*

** anno 1550,
ut refert
Hamelm.*

*in hist. Ev.
Brunsvic.
pag. 924.*

** Hamelm.
in hist. Ev.
Brunsvic.
pag. 895.*

** Hamelm.
ibid. p. 895
& seq.*

Datum in arce nostra Novæ domus, die primâ mensis Martii, Anno ab orbe redempto supra sesqui millesimum quadragésimo nono. Rembertus, Dei gratiâ Paderbornensis Ecclesiæ Episcopus.

Non minori studio in repurgandis ditionibus suis desudabant Ericus junior & Henricus junior, Duces Brunsvicenses; quorum ille Principatum Calenbergensem, hic verò Wolffenbutanum cum provinciis annexis tenuit. In Erici terras doctrinam Lutheranam Elisabetha mater invexerat anno 1540, quando ipse* post mortem patris adhuc impubes, & ad regendum inhabilis erat. At ubi is postmodum, adultiori jam ætate, ex aula Cæsaris & comitiis Augustanis rediit: non modò Præcones Lutheranos expulit; sed etiam Antonium Corvinum *superintendentem*, qui *interimistico* Cæsaris decreto se opposuerat, sequenti anno* comprehendi, ac triennio in vinculis eum in modum attineri jussit, ut, etiamsi demum anno 1553 ab iisdem exsolutus fuerit, intra sex menses infelicem animam eiecit. Henrici terris Lutheranismus infuderat Philippus Hassiæ Landgravius, qui eundem ante aliquot annos primùm è Ducatu suo excluserat, ac deinde etiam cum filio suo in acerbam captivitatem abduci fecerat. Sed & ipse pariter, ut primùm alternante Landgravii fortunâ libertati pristinæ se restitutum sensit; Catholicam Religionem postliminio reduxit per duos egregios doctissimosque viros, Bernardinum* Lathausen, & Henricum Helmes, quorum posterior erat ex Ordine S. Francisci strictioris observantiæ. Hi duo in omnes ipsius urbes pagosque missi, cum ingenti zelo parochias visitârunt; eiectisque recentis Evangelii buccinatoribus, qui per ostium verum non intraverant, eorundem loco introduxerunt Sacerdotes probè Catholicos, Ecclesiæ veteris & Sanctorum Patrum doctrinis adhærentes. Hamelmanus præco Lutheranus, vetulæque ejulanti magis, quàm viro cordato similis, visitatores istos pro sua maledicentia vocat homines impios & scortatores. At ab homine malo vituperari, laus est potius, quàm vituperium: præsertim cum ille passim eandem ap-
pella-

pellationem tribuat omnibus presbyteris nostris; putetque hos eodem spiritu agitari cum prædicantibus Lutheranis, qui sibi à scortationibus temperare vix possunt, nisi ad matrimonium convolent. Sed hæc per parenthesin.

Jubilæum sequentis anni quinquagesimi propemodum aperturus erat Paulus III, Romanus Pontifex; cum eundem inopinus animi dolor die decimâ Novembris è numero vivorum abstulit. Erat is exquisitæ sapientiæ senex, & in quo nihil non altum & sublime visum est, nisi quod hominem simul se prodiderit immoderato* amore erga suam stirpem & sanguinem. Id quod etiam in extremis doluisse dicitur, ac deplorasse his verbis Davidicis: *scilicet* *mei non fuissent dominati, tunc immaculatus essem, et emundarer à delicto maximo.* Neque hic immodicus in suos amor sinè pharetra ac telo fuit. Cum enim Octavius Farnesius nepos ejus paucis ante mortem diebus eidem per literas indicaret, vel sibi dominium Parmense ab eo tradi oportere; vel se cogendum esse, ut illud à Carolo Cæsare in feudum peteret; improvisis hujusmodi minis conturbatus, repente velut ex infixo telo* in animi deliquium incidit, ac biduo triduove post extinctus est.

Paulus III.
Pontifex
die 10. Novembris
moritur.

*Pallav. in
hist. conc.
Trid. l. 11.
c. 6. n. 4.

*Spond. ad
hunc ann.
n. 12.

*Pallav.
loc. cit. n. 3.

Annus Christi 1550.

JULII III. Pontificis 1.
CAROLI V. Imperatoris 31. & 32.
REMBERTI Episcopi Pad. 4.

Paulo III. Pontifici, post trium ferè mensium interregnum, in Papali cathedra successit Julius III, electus *die septimâ Februarii, & antea dictus Joannes Maria Vincentius de Monte, Cardinalis & Episcopus Prænestinus. Inter primas officii sui curas nihil impensius habuit, quàm concilii Tridentini resumptionem urgere; & Societatem JESU, à decessore suo ante decennium approbatam, Papali auctoritate suâ denuo stabilire. Postremum ex his duobus præstitit per amplissimum diploma, *duodecimo Kalendas Augusti* hoc anno datum, uti prolixius videri potest apud *Ribadeneiram. Alterum verò, quod ob Regem Galliarum in plures difficultates impingebat, post longas totius anni consultationes tandem effectui datum est *decimo octavo Kalendas Decembris*: quo die Julius Pontifex resumendi concilii Tridentini decretum edidit; simulque statuit, illud anno sequente in ipsis Kalendis Maji pro Germaniarum laborantis bono resumendum ac prosequendum esse.

Julius III.
Pontifex
electus hoc
anno die 7.
Februarii.

*Pallav.
loc. cit.

Confirmat
Societatem
JESU, &
mandat re-
sumi concilium Tri-
dentinum.

*ex vita S.
Ignatii, to.
7. ss. Julii
c. 19.

*Vide ipsius
Bullam in
to. concil.
general.

De-

Ordines
Imperii in
comitiis

Augustanis
denuo pol-
licentur, se
staturos de-
terminatio-
ne concilii
Tridentini;

* *Pallav. in
hist. conc.*

Trid. l. II.

Contradi-
cente quidē

Electore
Saxone;

* *Pallav.*

ib. c. II. n. 3.

*Surius in
comment.*

*ad hunc
annum.*

Spond. hic

n. 5.

* *Auctores
iidem.*

Recess. Au-

gust. de aō

1551.

Sed tamen

postea con-

sentiente

saltem si-

mulatē.

In iisdem

comitiis a-

gitur de do-

ctrina inte-

rimistica, à

statibus Lu-

theranis u-

niformiter

admittenda

* *Helvicius*

in theatro

hist. univ.

& alii.

* *Recessus*

August. de

aō 1551.

Desideratissimum hoc decretum accepit Imperator in comitiis Augustanis, quæ per æstatem hujus anni coepta, & usque in mensem Februarium sequentis anni protracta sunt. In his potissimum urgebat Cæsar, ut omnes Imperii Ordines iteratam sibi fidem darent, concilii Tridentini leges in modernis Religionum discordiis à se receptum & observatum iri. Id enim jam antè promiserant in comitiis, biennio abhinc Augustæ habitis: inquebat Pontifex, non fore * opus concilio; sed armis, ad infringendam eorum contumaciam, qui Ecclesiam audire nollent. Re deliberatâ, ferè omnes consenserunt æquissimæ huic postulationi Cæsaris. Unus hac in re aliquantum reclamabat, qui à Cæsare Carolo maximis beneficiis in sublime evehctus erat, Mauritius Elector Saxonæ, Joanni Friderico Saxoni ante biennium surrogatus. Is enim, cum abesset à comitiis, per suos Oratores * protestatus est, concilium Tridentinum à se non aliter probatum iri; quàm si Augustanæ Confessionis Theologi parem cum aliis decidendi potestatem obtinerent, neque Romanus Pontifex eidem concilio præflet. At, cum ea protestatio superiorum comitiorum decreto contraireret; neque unquam in comitiis œcumenicis auditum fuerit, ut ipsi rei, de novis doctrinis accusati, in causa propria sententiam ferant: ideo contradictione hac rejectâ, ab aliis tam Protestantibus quàm Catholicis * denuo constitutum est, concilii generalis determinatione, tanquam ordinariâ & unicâ ad abolendas Religionum dissensiones viâ, in posterum stari & acquiesci oportere. Id quod etiam postea à Mauriti septemviri Legatis videtur acceptatum: cum & ipsi non minùs ac alii Principes & eorum Oratores Recessum hunc Augustanum suorum nominum subscriptione comprobârint; etiamsi tantum simulatè ac fictè, uti è sequentium annorum serie lucidiùs apparebit.

Major difficultas erat in promovenda Religionis formula, in prioribus comitiis evulgata sub famoso nomine *doctrina interimistica*. Hæc enim, tametsi in plerisque provinciis aliqua ex parte recepta esset; non tamen in omnibus uniformiter ac plenariè. Apud Saxones major Theologorum pars, quos idcirco *molliores* * Lutheranos appellârunt, in rebus plurimis accomodaverant se, præeunte Philippo Melanchthone: alii tamen *rigidiores*, quos inter Nicolaus Ambsdorffius & Illyricus Flaccus, vehementer illis obstrepuere, ideoque etiam è Saxonæ terris excedere jussi sunt. In aliis quoque Protestantium ditionibus, pro diverso Lutheranorum præconum sensu & ingenio, alibi plùs * & alibi minùs è doctrinis *interimisticis* admissum & acceptatum est. Qua de re cum in his comitiis inquisitio fieret, variique varias difficultates & impedimenta prætexuissent,

sent, propter quæ hæcenus nova illa Religionis formula ad plenior-
rem effectum perducì nondum potuerit; Cæsar istorum impedi-
mentorum cognitionem * in se recepit, promisitque, se de iis in-
dagaturum, neque aliquid studii aut laboris omissurum esse, quo
minùs ea sapienti consilio tandem è mediò tolleret.

Postremò etiam consultatum est de infringenda senatùs popu-
lìque Magdeburgensis rebellione & pervicacia. Mirum! quàm
obstinatè civitas illa se opposuerit voluntati Cæsarìs, etiam devi-
cto Saxone, finitòque bello Protestantico! societatem Schmalkal-
dici foederis à victore Cæsare deprecata non fuerat (utì aliæ jam ur-
bes fecerant) doctrinam *interimisticam* * suscipere detrectabat,
Ambsdorffium & Illyricum, seditiosa duo capita, in gremio suo
confovebat, pacem Imperii publicam * violaverat, Cathedralis
Ecclesiæ Canonicos * expulerat, iisdem vivis ac mortuis insolenter
insultaverat, eorum bona reditùsque omnes ad se attraxerat, vi-
cinos Capituli pagos & urbes armatà manu occupaverat: ac ta-
met si nonnulli Principes atque aliorum Ordinum Legati, permissu
Cæsarìs, urbem hanc amicabili transactione ad obsequium redu-
cere conati fuerint, non solum conatus eorundem omnes fefelle-
rat; sed etiam, post imperatam proscriptionis Imperatoriæ sen-
tentiam, in sua contumacia & iniquis ausibus obstinatissimè per-
sistebat. Quare tandem communibus Imperii sumptibus decre-
ta est ejusdem urbis obsidio; atque, ut ea constantius urgeretur,
durante bello in singulos menses assignata sunt * sexaginta aureo-
rum millia, quibus & stipendia solvi, & reliqua ad bellum geren-
dum necessaria conqueri possent. Initium huic obsidioni datum
die quartà Octobris, & (quod omnium maximè Imperatori no-
cuit) suprema rerum agendarum cura demandata est * Mauritio
Saxoni. Qui, utì Cæsari ob accepta beneficia fidissimus fore cre-
debatur; ità etiam turpissimè eum decepit, & omnem restituendæ
Religionis pacisque spem nefariis consiliis intervertit, quem-
admodum ex eventu istius obsidionis manifestum fiet.

Interea Rembertus Episcopus noster, postquam hæcenus in
Diocesi nostrà composuisset ea, quæ ad Religionem & mores Ec-
clesiasticorum pertinent; etiam hoc anno, singulari cum industria,
manum admovit ad complanandas monasteriorum aliquorum con-
troversias. Harum una, quæ inter Abbatem monasterii B. MA-
RIÆ Virginis (vulgò Marien-Münster) & inter Perillustres Domi-
ni Arnoldi ab Oynhausen in Grevenborg relictam viduam, diu agi-
tata fuerat propter bona in Münsterbroick & piscinam appellatam
Greuendieck; per ejusdem Episcopi & Bernardi Comitis Lippien-
sis commissarios, Hermannum de Viermund satrapam Dringen-
ber-

*idem Re-
ces. August.

In iisdem
quoque de-
cernitur
obsidio ur-
bis Magde-
burgensis,
Imperatori
hacten⁹ re-
fractaria:

* Helvic. in
theatr. hist.
univers.

* Recessus
August. de
anno 1551:

* Chytraus
ad annum
1547.

Cujus per-
urgendæ
cura à Cæ-
sare perpe-
ram com-
mittitur
Mauritio
Saxoni.

* Chytraus l.
17. Saxon.
* Chytraus
ibid.

Saxius ad
hunc ann.

* Chytraus,
Spangenberg.
& alii.

Rembertus
Ep. Pader-
born. com-
ponit litem
diu agitã
inter Mari-
enmünste-
rense cœ-
nobium, &
viduam
perillustres
Domini Ar-
noldi ab
Oynhausen
in Greven-
burg.

*erat quar-
tâ Junii,
sub litera
Dominica-
li e.

Item adhuc
aliam litem
inter cœno-
bium Gau-
kirchenſe
Virginum
ex una par-
te; & inter
ipſum Epi-
ſcopum &
Nobiles de
Weſtphalē
in Fürſten-
berg ex alia
parte.

Litera mo-
naſterii ad
S. Udalri-
cum, vulgò
Gaukirchen
*ab anno
circiter
1445. vel
paulò poſt.
Remberti
Epiſcopi li-
teræ de hac
re.

ex archiv.
monaſt.

Gaukirch.
ad S. Udal-
ricum Pa-
derbornæ.
*verrückter
Zeit.

bergenſem, & Hermannum de Mengerſen ſatrapam Lippienſem in Swalenberg, amicabili modo cœquata eſt ſub initium Junii, uti conſtat è prædicti cœnobii tabulis, datis & conſignatis in *Mar-
riemünſter*, Anno poſt Nativitatem Domini noſtri milieſimo quingentieſi-
mo quinquageſimo, die Mercurii* poſt Dominicam Trinitatis. Altera
lis erat monaſterii Virginum Benedictinarum Paderbornæ ad S. U-
dalricum (vulgò Gaukirchen) repetentis antiqua bona ſua in Tydt-
boldinckhuſen & Veſperthe, duobus pagis tunc deſertis & olim
in Suſatensi bello devaſtatis; quorum agri & prædia, jam ultra hu-
manæ memoriæ tempora, partim ad Cameram Epiſcopalem tra-
cta, partim in poſſeſſionem Nobilium Dominorum de Weſtpha-
len in Fürſtenberg dilapſa erant. Conſtabat hîc ab una parte, bo-
na illa ante iſtorum pagorum evaſtationem indubitabili jure ad ſan-
ctimoniales Udalricianas pertinuiſſe: ex altera verò parte non mi-
nùs apertum ac manifeſtum erat, contra antiquum illud jus, vel
ipſarum ſanctimonialium culpâ, vel certè ex earundem Præpoſiti
negligentia ac torpore, jam decurriſſe præſcriptionem *longiſſimi
temporis; adeoque, ſaltem in foro externo, contra modernos poſ-
ſeſſores nihil evictum iri. Ut ergo pientiſſimus Præſul huic pau-
peri monaſterio aliquam de amiſſis bonis conſolationem redderet;
pro majori conſcientiarum ſecuritate ſtatuit, ſingulis annis Udal-
riciano monaſterio dari decem maldera frumentorum ſiliginis &
avenæ, nimirum quinque ex Epiſcopali granario ſatrapie Wûn-
nenbergensis, & alia quinque à Nobilibus Dominis de Weſtpha-
len: eâ tamen lege, ut monaſterium veteri jure ſuo penitùs dece-
deret; omnesque literas antiquas, de bonis ante dictis habitas,
modernis poſſeſſoribus traderet. Juvat hîc apponere partem il-
lius contractûs, quem ex lingua vernacula in latinam tranſtuli:

NOs Rembertus, Dei gratiâ Epiſcopus Paderbornensis etc. Notum fa-
cimus et profiteamur publicè per has literas, quòd Reverendæ, nobis
dilectæ ac devotæ, Abbatiffa, Prioriffa, et Conventus ad S. Udalricum in
urbe noſtra Paderborna, prægreſſo tempore* demiſſe nobis exponi fecerint,
ſe, tametſi vigore illarum adhuc literarum ac ſigillorum jus antiquum ha-
beant in pagis deſolatis, Tydtboldinckhuſen ad campum Mathfelde, et
Veſperthe ad campum Sintfeldicum ſitis; è poſſeſſione tamen huiusmodi bo-
norum dejectas eſſe: eâque nunc, nempe Tydtboldinckhuſen à noſtris Offi-
cialibus in Wûnnenberg; Veſperthe autem à cognatis et fratribus Weſtpa-
liis in Fürſtenberg uſurpari, nullâ viciffim conſolatione redditâ, non ſine
inſuperabili ſuo et memorati monaſterii detrimento: proinde etiam humilli-
mè ſupplicârint, ut nos, veluti Princeps territorialis, earum gravamina
ponderare, ſimûlque proſpicere dignaremur, quo ipſæ rurfus ad prædicta
*deſo-

desolata loca et bona recipiantur. Cum igitur ex officii nostri debito agnoscamus nos obligatos esse, ut cuilibet adjumento simus ad accipiendum id, quod suum est; non intermisimus, de rei hujus veritate et habitudine sedulo percontari. Licet autem in hac investigatione verissime comperissemus, quod Officiales nostri *Winnenbergenses* locum desolatum *Tydboldinckhusen* in commodum istius nostrae satrapiae, et similiter etiam praedicti Nobiles *Westphalii* in *Fürstenberg*, locum desolatum *Vesperthe*, ultra hominum memoriam, supraque tempus à jure praescriptum, in quiete et nunquam impedita possessione tenuerint, ac pro suo libitu usurparint; adeoque praedicta *Abbatissa*, *Priorissa*, et *Conventui* difficillimum futurum sit, viâ juris aliquid per suarum veterum literarum exhibitionem adipisci: Subinde tamen cum eadem *Abbatissa*, *Priorissa*, et *Conventu*, per intimos *Consiliarios* nostros agi, easque demum permoveri curavimus, ut praedictas ejusmodi sigillatas literas de utroque isto desolato loco, ad majorem sui monasterii utilitatem deliberatè ac libere in nostras ac praedictorum *Westphaliorum* manus tradiderint etc. - - - - - Omnia et singula puncta vel articulos, in his literis contentos, promittimus ac profiteamur nos *Rembertus* Episcopus pro nobis et successoribus nostris: et nos *Mauritius*, *Rabanus*, *Lubertus*, *Fridericus*, *Casparus* et *Rabanus*, consanguinei et fratres *Westphalii* in *Fürstenberg*, pro nobis, et heredibus cohæredibusque nostris, constanter, firmiter, et inviolatè observatum iri. In cujus rei ac veritatis testimonium Nos *Rembertus* Episcopus praedictus pro nobis et successoribus nostris: similiter et Nos *Præpositus*, *Decanus*, et *Capitulum* Ecclesiae Cathedralis in signum consensûs nostri: et Nos *Mauritius*, *Rabanus*, *Lubertus*, *Fridericus*, *Casparus*, et *Rabanus*, pro nobis et heredibus nostris, sigilla nostra successivè et seorsum hisce literis appendimus. Datum Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo, die S. Jacobi Apostoli.

Annus Christi 1551.

JULII III. Pontificis 2.
CAROLI V. Imperatoris 32. & 33.
REMBERTI Episcopi Pad. 5.

Solutis comitiis Augustanis, quæ ab æstate præterita usque in hujus anni Februarium extracta sunt, Carolus Imperator adhuc multis mensibus Augustæ mansit, ut Imperii Principes auctoritate suâ ad adeundum concilium Tridentinum impelleret: ac deinde cum Ferdinando Rege fratréque suo Oenipontum abiit, ut eidem concilio vicinior esset. Resumptum est illud ineunte Majo; ac die undecimâ Octobris nova sessio, in qua materiæ controversæ de Sanctissimo

Post comitia Augustana Cæsar diu mansit Augustæ, ac demum abiit Oenipontum. Concilium Tridentinū resumitur, eique inter-

Q q

Eucha-

sunt tres
Archiepi-
scopi Ele-
ctores.

Labbe. 10.

14. concil.

pag. 814.

Pallav. in

hist. conc.

Trid. l. 12.

Electo-

Brandebur-

gicus per

suos Orato-

res offert

concilio

suam obe-

dientiam:

* Pallav. in

hist. conc.

Trid. l. 12.

c. 9. n. 2.

Et erat cu-

pientissim⁹

restituendæ

concordiæ

Religionis.

* Pallav.

ibid. n. 3.

* Chron.

Halber-

stad. ms.

* Pallav. in

hist. concil.

Trid. l. 12.

c. 15. n. 4.

* Chron.

Halberst.

ms.

Henric⁹ II.

Galliar Rex

à concilio

Tridentino

prohibet o-

mnes Epi-

scopos Gal-

liæ.

Pallav. in

hist. cit.

Spond. hic

n. 13.

Eucharistiæ Sacramento deciderentur, à congregatis Patribus ha-
beri coepit. Huic sessioni interfuerunt è Principibus Ecclesiasti-
cis Germaniæ, Sebastianus ab Heusenstamm Archiepiscopus &
Electo Moguntinus, Joannes Comes de Isenburg Archiepisco-
pus & Electo Trevirensis, Adolphus Comes de Schawenburg
Archiepiscopus & Electo Colonienfis: è secularium verò Princi-
pum ac septemvirorum coetu duo Oratores Joachimi Electoris
Brandenburgici, Christophorus von der Straelsen, & Joannes Hof-
mannus. Primus horum Christophorus Straëssius in eo confessu
latinum sermonem ad Patres congregatos habuit, in quo ipsis no-
mine sui Principis obedientiam synceram obtulit; ac tandem ora-
tionem suam* ita conclusit: *Neque verò dubitare debet sancta synodus,*
Principem Electorem Illustrissimum omnia, quæ sancta synodo placitura
sunt, sanctè, syncerè, ut Principem Christianum et obedientem filium Ec-
clesiæ Catholiæ decet, observaturum ac defensurum esse, uti ex authen-
tico ejus mandato sancta synodus percipere potest. Et certè nemo Prin-
cipum Lutheranorum ardentioribus votis ad pacem & concordiam
religionis anhelabat, quàm prædictus Electo Brandenburgicus.
Evidentissima hujus rei argumenta sunt, quòd Julium Papam in
hac synodo appellârit* *sanctissimum in Christo Patrem, sacrosanctæ Ro-*
mana et universalis Ecclesiæ summum Pontificem: quòd Carolo Impe-
ratori in consiliis, pro reducenda Religionis concordia susceptis,
nunquam obstrepuerit: quòd Fridericum filium secundò genitum
in aula pientissimi patris sui, Alberti quondam Cardinalis & Ar-
chiepiscopi Moguntini, Catholicè* educari & institui siverit: quòd
ejusdem filii postulationem, quâ ad Magdeburgensem & Halber-
stadensem infulam anno 1549 canonicè expetitus fuerat, primùm
à Paulo III, tunc brevi mortuo; ac deinde* à successore ejus Julio
III. submissè depoposcerit, simul juratò pollicens, Fidem Catho-
licam ab eo retinendam, & in utroque Episcopatu contra finiti-
morum Protestantium vires tuendam ac sustentandam esse. Id
quod etiam Fridericus* reverà præstitit; & adhuc multò cumula-
tius fuisset præstiturus, nisi præmatura mors Catholici regiminis
initia non sinè maximis plurimorum lachrymis abruptisset anno
1553, die (ut Reusnerus asserit) undecimâ Octobris,
Urgebat Cæsar, & sperabat fore, ut & reliqui Principes aca-
tholici pari modo subjectionem suam Tridentino concilio exhibe-
rent. Sed eam spem, licet oppidò propinquam, repentè rursus
intervertit Gallia, fortunatis Germaniæ rebus ferè semper inimica.
Vetuerat Henricus Rex, ne quis Episcoporum Galliæ ad concilium
Tridentinum se conferret: imò & eos, qui jam Romæ & in aliis
Italiæ locis erant, in suas Dioeceses quantocyus redire jusserat, variis
qui-

quidem de causis in speciem prætextis; re verâ tamen, quia Cæsaris fortunam & Germanicæ Religionis concordiam oderat, uti è rerum sequentium eventu patuit. Deinde Rhætos & Helvetos, tam Catholicos quàm Zwinglianos, contra summi Pontificis invitationem dehortatus est, ne suos ad concilium Tridentinum Legatos mitterent; aut, si quos ibidem miserint, illuc remanere non sinerent: imò, quod longè turpius, ea in re suadenda usus est auxilio & operâ Petri Pauli Vergerii, quondam Episcopi Justinopolitani ac Legati Pontificii; tunc autem foedissimi apostatæ apud Rhætos commorantis. Denique etiam cum nonnullis Principibus Lutheranis, maximèque Mauritio Saxone, Imperialium copiarum supremo Præsidente, nocentissimum foedus iniit, quo non solum Cæsar ipse propemodum oppressus, verùm etiam Tridentinæ synodi continuatio penitus disiecta, &, quod ab iisdem Principibus ardentissimè desiderabatur, Lutherana Religio in terris Germaniæ rursus erecta ac stabilita est. Id autem hoc modo contigit.

Ab Octobre superioris anni usque in hanc æstatem hærebat Saxo in obsidione Magdeburgi; eamque non paucis mensibus urgebat adeò tardè ac languidè, ut ea videretur simulatè magis, quàm animo sincero geri. Timebat enim, ne superatis Magdeburgensibus, etiam alii Protestantes ad *interimistica* doctrinæ legem severiùs adstringerentur: atque ideò malignis oculis circumspiciebat, quâ ratione ex eo laqueo se extricare, & concilii Tridentini observantiam evitare posset. Id cum adverteret Henricus II. Gallia Rex (qui eodem tempore propter urbem Parmam, recenter à se occupatam cum Cæsare dissidebat) pro conservanda Germaniæ libertate Mauritio Saxoni & aliis Protestantibus armorum societatem cum ingentibus pecuniis obtulit. Placuit consilium tam optatum Saxoni, communicatur cum Wilhelmo Hassiæ Landgravio (cujus pater adhuc detinebatur in custodia Cæsaris) indicitur secreta conventio Friedewaldia in Hassia inferiore, mittitur illuc ab Henrico Rege Joannes Fraxineus Episcopus Bajonensis in Gallia, accedit etiam ex aliis Germaniæ Principibus Albertus Marchio Brandenburgicus, Joachimi septemviri agnatus; ac decimum die nonâ Octobris, inter eos quatuor, hoc foedus icitur: *Henricus Rex *Mauritio, et sociis ejus, in singulos menses quadraginta miliorum aureorum millia pro exercitu alendo numeret: militem proprium, Cæsareæ potestatis distrahenda causâ, in Imperii fines, maximèque in Lotharingiam infundat: Metas, Tullum, ac Virodunum, urbes Imperiales, armis admotis occupet; simulque vicino Belgio, ne id Cæsari in auxilium veniat, cum aliis armatorum suorum copiis bellum inferat.* Vicissim

Rhætos & Helvetos ab accessu concilii dehortatur per apostatam Vergèrium: *Spond. ad hunc ann. n. 18.* Cum Saxone & quibusdam aliis Protestantibus foedus init pro defendenda contra Cæsare libertate germanica, seu potiùs Germanicæ Religionis.

foedus illud die nonâ Octobris percutitur Friedewaldia in Hassia, cum Saxone, Hassio & Alberto Marchione Brandenburgico. *Dilich, in chron. Hassie. Hartm. in hist. Hass. *Hareus in ann. brab.*

quoque *Mauritius Elector, Wilhelmus Landgravius, et Albertus Marchio*, suas vires confociant, adversus *Casarem* in bellum coeant, reliquos
**Spond. ad hunc annū. n. 5.* Protestantium Ordines* in suam factionem sollicitent; minenturque eos à se habendos esse ut perduelles et proditores patriæ, si ipsorum conatus impedire, aut aliquo modo *Casarem*, Germanicæ libertatis hostem, adjuvare connisi fuerint.

Magdeburgum post obsidionem annalem *Cæsari* deditur agente Saxone: sed conditionibus tantum simulatis, & nunquam observandis.
Spangenberg. in chron. Mansf. Helvicus in theatro hist. univ. Chytrausl. 17. Saxon. His peractis, *Mauritius* ad *Magdeburgensem* obsidionem rediit. Et quia per *Heideckium* internuntium obsessis indicabat, deditionem urbis jam securissimè & sinè omni Religionis mutandæ periculo fieri posse; facilè persuasit illis, ut ipsius arbitrio suasque fortunas post obsidionem plùs quàm annalem dederent. Id quod etiam die septimâ octavâ, & nonâ mensis Novembris, tandem effectum est. Ne verò *Cæsari* suboleret, fraudem aliquam hîc delitescere; *Magdeburgenses* fucatè & in speciem jussi sunt in hos pacis articulos (non nisi ad *Kalendas Græcas* observandos) consentire: nimirum, ut ante *Casarem* in genua procumbentes, rebellionis præteritæ* veniam exorent; contra *Austriacam Burgundicamque Domum* nunquam aliquid hostile agant: interimistica doctrina formulam cum *Tridentini concilii* legibus acceptent: *Camera Imperialis* iudicio se submittant, *Cathedralis Ecclesiæ* Canonicos in integrum restituant, *Cæsareum* præsidium recipiant, *Cæsari* et *Romanorum Regi* quovis tempore urbem aperiant, quinquaginta *Rhenensium aureorum* millia in panam solvant, ac duodecim tormenta belli maxima *Cæsareæ Majestati* tradant. *Mirificè lætatus est Imperator*, cum istos *Magdeburgicæ* deditionis articulos legeret: atque ideo credebat penitus, neminem è Principibus acatholicis sibi æquè aut magis fidum esse; ac *Mauritium*, tam obstinatæ urbis domitorem. Sed hic jam aliter affectus, vulpem servabat in pectore; neque arcum suæ mentis dirigebat aliò, quàm ut *Cæsari*, falsitatum suarum inscio, repentinis insultibus ferale telum infingeret. Id autem ut occultius efficeret ex pacto cum *Gallicis* inito; primùm eas legiones, quæ *Magdeburgensibus* inservièrant, à *Georgio Mecklenburgico* rursus admitti, suisque stipendiis (dissimulato tamen suo nomine) adscribi jussit. Deinde & illum exercitum, qui *Cæsareo* nomine militaverat ante *Magdeburgum*, totâ hieme in armis retinuit; nec à se dimisit, etiamsi id *Cæsar* vellet. Qua ex re cum *Cæsareorum* aliqui sinistram de eo suspicionem caperent, ideòque rursus moneretur de exercitu dimittendo; suspicionem istam callidissimè à se rejecit, causatus inopiam pecuniæ, ad exsolvenda residua militum stipendia requisitæ. Imò cum *Imperator* denuo præcepisset, pecuniam hanc suo nomine ab aliis mutuato accipi; diversis tamen prætextibus & commentis eam solutionem tam dextre protelavit, ut interim hiems tota sinè mili-

*Camerar. in annot. rev. præcipuar.

militum exauctoratione laberetur. Quo autem Cæsaris & Catholice Religionis nocumento id factum fuerit, sequens annus aperiet.

E rebus Westphalicis memorabile nihil occurrit, nisi grave illud incendium, quod hoc anno Monasterii Westphaliæ exortum in parochia Transaquensi. Cœpit illud die tertiâ Novembris in æde alicujus Pistoris; versûsque portam S. Crucis, quæ moderno tempore jam pridem extincta & antiquata est, aspirantibus ventorum flabris ita sæviit, ut brevi tempore centum & viginti ædes ab infestis ignibus consumptæ fuerint. Per hiemem quoque, nihil ferè nivium aut frigoris animadversum est; ea verò tepidorum imbrium ac pluviarum copia, ut herbarum aliquæ in amœnos flores protuberaverint.

Hildesii hoc anno Valentinus Episcopus, è nobili Teutleborum familia vir & eruditione & virtute maximus, die vicesimâ octavâ Aprilis è vivis abiit; postquam afflictissimis ejusdem Ecclesiæ temporibus majori cum laude, quàm felicitate præfuisset in annum decimum quartum. Vacantem illius cathedram recepit Fridericus Holsatiæ Dux, Adolphi Ducis frater, & Friderici I. Regis Danorum filius; de cujus regimine Cathedralis Ecclesiæ Canonici longè faustiora sibi polliciti sunt, quàm præstiterit.

Monasterii in Westphalia 120. ædes per incendium absumuntur.

Chron. Trem. ms.

Hiems mitissima sine frigore & nivibus.

Chron.

Trem. ms.

Valentinus à Teutlebē, Ep. hildesienſis moritur: cui succedit Fridericus Holsatiæ Dux.

Chytraus

l. 17. Saxon.

Catal. Episcop.

Hild.

Annus Christi 1552.

JULII III. Pontificis	3.
CAROLI V. Imperatoris	33. & 34.
REMBERTI Episcopi Pad.	6.

Excedus, anno præcedente, cum Saxone & aliis initum, Henricus Galliae Rex mense Januario confirmavit, præſente Alberto Marchione* Brandenburgensi, qui post urbis Magdeburgensis deditionem clanculariis itineribus in Galliam ierat. Saxo interim, ut occultius falleret, non modò omne obsequium* pollicebatur Cæsari; sed etiam ex ejus voluntate Oratores Legatósque suos* ad concilium Tridentinum misit: at aliâ prorsus mente, quàm quâ Elector Brandenburgicus anno superiore suos Oratores miserat. Hi enim tam Pontifici, quàm concilio omnem obedientiam ac submissionem obtulerant: illi verò concilium volebant* acephalum, & cui Pontifex non præſideret, sed subesset. Hi venerant, ut concordarent; illi verò, ut conturbarent, multisque tricis inutilibus* tam diu tempus fallerent, usque dum ineunte Vere Saxo & Gallus inopino bello

Mauritius Saxo pergit Cæsarem deludere primis hujus anni mensibus.

*Spand. ad

ann. 1551.

*Surins ad

hunc ann.

*Spand. hic

n. 1.

*Pallav. in

hist. conc.

Trid. l. 12.

*Palat. in

Aq. Austr.

bello

*Pallav.
l. 13. c. 2.
n. 6.

*Heraus in
ann. brab.
Palat. loc.
cit. n. 105.
mense Mar-
tio contra
Cæsarem
ad arma
proruit cū
Wilhelmo
Hasso.
Sleidan. l.
24.
Dilich. in
chron.
Hass.
Variis urbi-
bus occu-
patis, etiam
Augustam
Vindelico-
rum capit.
Palat. loc.
cit. n. 10.

Magistratū
Catholicū
abrogat, &
in res sacras
ibidem de-
fecit.
Annal. Boi-
ci part. 2. l.
21. n. 3.

Henricus II.
Galliarum Rex,
eodem
tempore in
Lotharingi-
am irruens,

bello concilium omne disjicerent. Animadvertiebant hæc facile tres Electores Ecclesiastici, præsentés in concilio (jam enim imminentis belli rumor non unis nuntiis Tridentum venerat) atque ideo Trevirensis die decimâ sextâ Februarii, Moguntinus autem & Colonienſis die vicesimâ primâ Martii * Tridentum deseruere, ut suis Ecclesiis consulerent. Neque tamen Imperator adhucdum induci potuit, ut huic rumori crederet. Putabat enim, facilius fieri posse, ut cælum rueret, quàm ut hostiliter invaderetur à Saxone, viro sibi tantis beneficiis obstrictissimo: præsertim cū hic aliâ fraude non solum nuperrimè rescripsisset, se brevi adfuturum Cæsari in urbe Oeniponta; sed etiam * illuc jam præmisisset Magistrum seu Præfectum aulæ suæ, ad præparandas ædes venturo Domino servituras.

At brevi post Imperator suo damno didicit, dolosam hanc vulpem longè aliud coxisse animo, quàm fronte & verbis fucatis proderet. Nam adulto mense Martio, Mauritius Saxo & Wilhelmus Hassus, Philippi captivi filius, cum ingentibus militum suorum copiis contra Cæsarem ad arma provolarunt: eo quidem prætextu, ut Philippum Landgravium à diuturna Cæsaris custodia solverent; reapse verò, ut Augustanam confessionem in Tridentino concilio periclitantem ab interitu vindicarent, quemadmodum in scripto publico, de belli causis tunc simul edito, luculenter contestati sunt. Ambo etiam haud multò post cum suis exercitibus convenerunt in Franconia: indeque occupato velociter Schweinfurto, Rotenburgo, Dinckelspilâ, Nortlingâ, ac Donawerdâ, magnis itineribus die primâ Aprilis Augustam pervenere. Quæ urbs, cū ob inopiam præsidii militaris, magis autem ob civium propensione Lutheranorum animos, intra quartum obsidionis diem sese dedidisset; continuò aliarum urbium supra dictarum exemplo, Magistratum veterem in sedem pristinam revocare, novosque Senatores à Cæsare constitutos abolere debuit. Coactæ mox ingentes pecuniarum præstationes à majoris Ecclesiæ Collegio, clausa quindecim Catholicorum templa, prohibiti sacrorum ritus, intrusi Præcones Lutherani, ejectus ex urbe Dilingensi Otto Episcopus Augustanus, direpta Religiosorum cœnobîa, contusi crudeliter monachi, sparsæ hæc illac Divorum reliquiæ, ipsum etiam sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum è suis repositoriis effusum, pedibusque diriter conculcatum.

Non minore armorum impetu Henricus Galliarum Rex ex alia parte in Germaniam se infundebat, edito simul scripto publico, quo profitebatur, potissimam hujus belli ac foederis Protestantici causam esse, ut oppressam Germaniæ libertatem (& quænam alia hæc

hæc erat, quàm oppressa libertas Lutheranae Religionis?) ex veteri Germanorum & Francorum amicitia ab interitu vindicaret. Quem in finem etiam huic scripto publico præfixit imaginem aliqujus numismatis, cui ab uno latere incisa erat effigies Regis cum hac inscriptione: *Henricus II. Galliarum Rex invictissimus*, ex altero verò *libertatis propugnandæ symbolum, Pileus inter duos gladios erectos, cum inscriptione supra: *libertas*; & infra: *vindex libertatis Germania*. Hoc ille specioso doloque titulo, circa Idus Martias è Regni finibus egreditur, in Lotharingiam armatus involat, Tullum, Vir dunum, Nanceium, ac *Mussipontum urbes, militari præsidio destitutas occupat, Carolum Lotharingiæ Duce adhuc puerum è matris viduatæ sinu in Galliam abstrahit, ac tandem etiam quarto Idus Aprilis *Metensem urbem, favente suadentéque Lenoncurtio Episcopo, per altum intercipit; cùm ab ea com meatum & annonam sibi tribui, præsentì pecuniâ fallaciter expetiisset. Sperabat Rex, eadem facilitate se potiturum Treviris; ideoque circa finem Aprilis copiarum suarum partem illuc misit, & promissâ benevolentiam suâ, pro Germanicæ libertatis bono in urbem admitti petiit. Sed quia cantilenam hanc Gallicam renuebant audire cives, Metensium damno cautiores facti; converso protinus exercitu suo in Alsatiâ abiit, castrâque posuit ante Argentoratum, urbem illam pari, quo Metas, dolo ac fallaciâ tentaturus.

Interea tantis Germaniæ periculis intervenerat Ferdinandus Romanorum Rex; atque ut inopino huic bellorum tumultui finem imponeret, annuente Imperatore fratre suo rogaverat Mauritium Saxonem, ut alloquii causâ paulisper ad se veniret Lincium: ibi se adfuturum die decimâ septimâ Aprilis *in festo Paschatis, visurumque, ut ejus & sociorum suorum postulatis ex æquo satisfiat. Obsecundabat huic invitationi Mauritius, & venit Lincium: aderant cum Ferdinando Rege Maximilianus ejusdem filius, & Albertus Bavariae Dux, ejusdem gener. Consultatum de pacis reducendæ mediis per dies ferme quatuordecim: & quia interea temporis nondum penitus inter se concordare poterant, novus alius reliquorum septemvirorum ac Principum conventus Passavii in diem vicesimam sextam Maji indictus est. Quo statuto, Ferdinandus explicandi hujus negotii causâ *quantocyus Oenipontum ad Cæsarem ivit: Mauritius autem ad suorum foederatorum castra, quæ tentatâ repulsâque urbis Ulmensis expugnatione Gundelfingam inter & Lauingam consistebant, circa diem nonam Maji reversus est. Fortuna belli Mauritanii in eo potissimum sita erat, ut Cæsarem anteverteret, ac prius in ipsum iret, quàm ex Italia, Carinthiæ, Rhæ-

Tullum, Vir dunum, & Metas occupat.

Sleid. l. 24. Spond. hic n. 8.

Palat. in Aq. Austr.

**Palat. ib. Surius in comment.*

**Haraus in ann. Brab.*

**Haraus in ann. brab.*

Sleid. l. 24. Pal. & alii.

Treviris rejectus, pergit in Alsatiâ, tentaturus Argentoratû.

Sleid. l. 24.

Haraus in ann. brab. Pal. n. 108.

Mauritius Elector, invitatu Ferdinandi Regis venit

Lincium.

Sleid. l. 24.

Haraus, Spond. Surius & alii

**vide Recessum Passav.*

Consentit in conventum Passavii institutum

Passavii institutum

endum die 26. Maji.

Sleid. Ha. ra & alii.

Irruit in Tirolim & occupat Oenipontum.

ant. iidem

Rhætiæque finibus, novum exercitum colligere posset. Quare statim à suo reditu exercitum lustrat, in Tirolim se convertit, Fusi-
**Füssen* *aut Fues-* *sen/ Bau-* *drando* *Faucena,* *aliis Fieffa.* *Cæsar Oe-* *niponto fu-* *git, & Joan-* *nem Fride-* *ricum Saxo-* *nem è cu-* *stodia di-* *mittit: qui* *tamè spon-* *te Cæsarem* *sequi ma-* *luit.* *Auctores* *iidem.* **Helvic in* *theatr. hist.* *univers.* *Mauritius* *elector, Oe-* *niponto re-* *dux, pergit* *ad Conven-* *tum Passa-* *viensem:* *Sleid. l. 24* **Vide Re-* *cess. Passav.* *Ac tandem* *de modo* *pacis cum* *Cæsare* *transigit.* **Sleidam.* *l. 24.* *Recess.* *Passav.* *Haraus in* *ann. brab.* *Helvic. in* *hist. univ.* *& alii.* *fiacum* & Ehrenbergam ad Alpium fauces occupat, indeque gres-* *sibus tam citatis Oenipontum advolat, ut Cæsar inopini adventûs* *rumore territus, pluviosâ nocte Oenipontum deferere, & unâ cum* *Ferdinando fratre Villacum in Carinthia præcipitatis itineribus fu-* *gere compulsus fuerit. Sequebatur huc etiam Joannes Fridericus* *quondam Elector, tametsi jam ante fugam à Cæsare dimissus, &* *è quinquennali captivitate sua relaxatus esset: quippe qui malebat,* *Imperatoris profugi fortunam redivivam; quàm victoris & æmuli* *sui benevolentiam exspectare. Bona omnia, quæ Oeniponti re-* *liquerat Cæsar & Hispani consiliarii, urbe captâ direptioni mili-* *tum permissa sunt: cetera verò, quæ Ferdinandi Regis & civium* *Oenipontanorum erant, Mauritius Elector ab omni suorum de-* *prædatione & rapinis intacta voluit.*

Agebatur tunc dies Maji vicesima tertia; nec deerant, qui sua-
derent Mauritio, ut Imperatorem profugum adhuc longius per-* *sequeretur. Sed ille vertentem belli fortunam veritus, jam satis* *gloriæ se consecutum credidit, quod à subjectione synodi Triden-* *tinæ, quæ ad primos armorum sonitus penè diffata erat, Germa-* *nicæ nationis libertatem vindicasset. Atque ideo, cum solum tri-* *duum adhuc superesset usque ad inchoationem conventûs Passa-* *vienensis nuperrimè conditi; festinatis itineribus indè rursus Passa-* *vium profectus fuit, meditatæ pacis consilia propositurus. Ade-* *rant ibi, præter Ferdinandum & Mauritium, Ernestus Archiepi-* *scopus Salisburgensis, Mauritius Episcopus Aichstadiensis, Wolff-* *gangus* Episcopus Passaviensis, Albertus Baviaræ Dux, & reli-* *quorum septemvirorum ac Principum Legati. Disceptatum hîc* *longo tempore de futuræ pacis conditionibus, propèque aberat,* *ut hoc bellum denuo validiùs recrudesceret; cum & Cæsar varios* *Mauritianæ pacis articulos generosè recusaret; & Mauritius armo-* *rum suorum successu tumidus, arcum suum longè altiùs intendis-* *set, quàm in colloquio Lincienti fecerat. At, ubi postmodum* *Ferdinandus Rex Mauritio jam digresso per novos nuntios indica-* *vit, Cæsari fortissimum exercitum* rursus ad manum esse, & Jo-* *annem Fridericum, si Cæsar jam bello vincat, in ereptam sibi di-* *gnitatem septemviralem reponi posse; repentè animos mitiores* *induit, ac demum die 2dâ Augusti consensit in hujusmodi leges pa-* *cis: Federati Principes mox ab armis discedant, et circa undecimam Au-* *gusti copias suas ubique dimittant. Philippus Hassiæ Landgravius ad can-* *dem diem libertati redditus inducatur in suam arcem Rhinfelsiam, dum-* *modo priùs idoneè caverit de servandis conditionibus, sibi quondam Hale* *Saxo-*

Saxonum à Cæsare dictatis. Intra semestrem spatium Cæsar Imperii comitia convocet, atque in iis deliberetur, quâ potissimum ratione dissidium Religionis componi queat. Interea ab omnibus colatur pax, nec ullus alteri in sua Religionis exercitio molestiam creet. A Cameralis iudicii confesso non excludantur ii, qui sunt Augustanae Confessionis etc.*

Jam diu antè, quàm ista pax coalesceret, Henricus Galliarum Rex deserto Argentorato, cui frustra infidatus fuerat, cum exercitu suo retrocesserat in Lotharingiam: tum quòd ex Lincienfi colloquio non imprudenter metueret, nullam sibi fidem servandam esse à Mauritio, qui jam antea Deo & Cæsari fidem fregerat, uti loquitur *Spondanus: tum quòd eo tempore, quo in Alsatia Rex consistebat, Martinus Rossemius copiarum Belgicarum ductor *cum multis equitum peditumque millibus in provinciam Campaniæ se infudisset, eamque ferro & incendiis longè latèque devastaret. Verùm abscedente Gallo, adhuc acerbior ac pejor hostis in Germania manserat, ejusdem Regis & aliorum foederatorum socius, Albertus Marchio Brandeburgensis, truculenti ingenii vir, & solum quærens è rapto vivere. Jactitaverat & ipse in libellis publicis, bellaturum se pro tuenda libertate Germaniæ, quam Cæsar inducto pridem Hispano milite eversum iret. Et tamen (quæ hujusmodi hominum colorata fallacitas est) hoc toto bello haud aliud egit, quàm rapinas exercere, provincias exsugere, pecunias extorquere, oppida cum villis evertere, & pro libertate prætexta ubilibet extremam inopiam ac paupertatem inducere; idq; non solum in terris Catholicis; verùm etiam in acatholicis & Augustanæ Confessionis deditis. Primum ejus furorem *experti sunt Ulmeneses, quorum oppida & vicos, dum in colloquio Lincienfi Mauritius ageret incendiis & populationibus tristissimè deformavit. Indè in agros Norimbergensium & in Ordinis Teutonici Magistrum versus, utrobique tam foedè ac barbarè grassatus est, ut in solo *Norimbergensi territorio, præter domuum templorumque despoliationem, vicos centum, castella & civium villas septuaginta, silvam denique amplissimam, ejusdem urbis dominio subditam, in flammam egerit, & usque ad tria millia jugerum concremavit. Non minori insolentiâ præter omnem juris & æqui rationem post hæc usus est contra duos Episcopos *Bambergensem & Herbipolensem: quorum hunc adegit ad pendenda sibi suisque creditoribus quingenta & longè ampliùs florenorum aureorum millia; illum verò, ut è terris Episcopalibus sibi circiter viginti oppida cum præfecturis jure perpetuo cederet. O! præclarum defensorem libertatis Germaniæ.

Henricus Galliarum Rex, Argentorati non receptus, rediit in Lotharingiam.

Sleid. l. 24. Spond. & alii.

*Spond. hic n. p. sub fin.

*Flarus in ann. brab. & alii

passim.

Albertus Marchio Brandeburgensis Germaniam pessimè affligit:

Sleid. l. 24. & alii.

*Sleid. ib.

*Sleid. ib. Surius in comment.

Palat. in Aq. Austr.

*Sleid. ib. Annal. Boici pars. 2. l. 11. n. 4.

Surius & alii

Et (protâ

Passaviensi

concordiâ,

pergit fure-

re in Epi-

scopatu

Wormati-

ensi, Spiâ

rensi, Mo-

guntinensi,

ac Trevir-

rensi.

Sleidan. l.

24.

*Serar. l. 5.

ver. Mog.

pag. 910.

Annal. Boi-

ci part. 2. l.

11. n. 8.

*Sleid. l. 24.

Ann. Boici

loc. cit.

*Brower.

in annal.

Trev. h. n.

85. & seq.

*Brower.

ibid. n. 84.

Surius in

comment.

Carol^o Im-

perator,

collecto

rurs^o gran-

di exercitu,

venit Au-

gustam.

Sleid. l. 24.

Palat. in

Aq. Aust.

*Sleidan.

loc. cit.

Harans in

ann. brab

Marchionê

Brandebur-

gicum ad

obsequium

revocat.

Sleid. l. 24.

Harans in

ann. brab

Surius &

alii.

Neque hic finis execrandarum ejus machinationum fuit. Nam & eo tempore; quo Passaviensis concordia, vel conclusa, vel prope diem concludenda erat, solus ille recusatâ pace adhuc perrexit ferocire; occupatâque Wormatiâ, Spirâ, Moguntia, ac Treviri, in iisdem Episcopatibus furore plûs quàm Ottomannico debacchatus est. In urbe Spira imperavit Ecclesiasticis ingentem pecuniæ vim: quæ cum eidem præstari non posset, plerisque maturiore fugâ dilapsis; templa omnia pretiosis ornatibus vasisque sacris depoliavit, etiam ædis primariæ tectum plumbeum demoliturus, nisi Magistratus Luthero deditus eam perniciem deprecatus esset. Moguntia palatium * Archiepiscopale cum coenobio Carthusiano, & Ecclesiis Collegiatis S. Albani, S. Victoris, & S. Crucis, nefariè incendit; etiam pari modo in basilicam Metropolitanam & omnium Ecclesiasticorum ædes grassaturus, nisi trepidi cives eidem ostendissent, universam urbem hoc incendio simul involvi & absumi posse. In urbe Trevirensi, quàm primùm intromissus est, templa omnia claudi, & res * divinas cessare jussit: deinde suburbana monasteria S. Maximini, & Sanctorum Martyrum, cum Ecclesia Pauliniana * & vicinis Canonorum ædibus exussit: postremò etiam Palatiolum & Saraburgum vicina oppida teterrimo incendio deformavit; & jam animo constitutum erat, iisdem furiis in omnes Trevirorum ditiones * ex implacabili Clericorum odio desævire, nisi armati Cæsaris adventus execrandis hujusmodi molitionibus frænum iniecisset.

Collegerat hic Villaci numerosum exercitum, non modò ex Germanis, Italis, & Bohemis; verùm etiam ex Hispanis, qui sub initium Julii ad urbem Genuam appulsi erant. Cum his in unum congregatis, decimo tertio Kalendas Septembres Augustam Vindelicorum venit, senatum à Mauritio Saxone constitutum abrogat, complura templa Catholicis restituit, alia verò ex Passaviensi transactione Protestantibus relinquit. Indè, rescissis Alberti * Brandeburgensis & oppressorum Episcoporum pactionibus, per Franconiâ, Alsatiam, ac Dioecesin Trevirensensem, die vicesimâ 2dâ Octobris cum exercitu suo pervenit Metas, urbem hanc dolo Gallico occupatam vi & armis recepturus. Ibi Albertus Brandeburgicus, qui paulò antè è Trevirorum finibus in Lotharingiam fugerat, propter discordias aliquas cum Gallis habitas Imperatoris offensi gratiam sibi reconciliat; & abjecto Regis externi foedere, cum quinquaginta signis peditum validoque equitatu ad Cæsarem transgreditur. Urbis invasio coepta est cum ardore maximo: ac die vicesimâ Novembris, cum Cæsar hætenus articulari morbo detentus in castra deveniret, eâ martialium tormentorum vi & im-

pe-

petu concussa fuit, ut illorum fragorem usque ad urbem Argentinensem & amplius exauditum ferant. Neque dubium est, quin eam Cæsar tam potenti armorum ac militum apparatu fuisset recepturus, nisi magnanimis ejusdem conatibus obstitisset asperissima nivosaque hiems, & enata in castris dysenteria. Quo utroque ex malo, cum è centenis millibus peditum plùs quàm quadraginta millia periissent; Cæsar suorum incolumitati consulturus, tandem Kalendis Januarii obsidionem hanc, tempore tam iniquo coeptam, deferere debuit. Atque ex eo tempore, quod sinè dolore non referimus, Tullum, Virodunum, ac Metæ, urbes olim Imperiales, cum adjunctis Episcopatibus in Gallorum potestate etiamnum perseverant. Ità facilius est amittere, quàm recuperare.

Sub his autem Germaniæ turbis ac mutationibus Lutherana doctrina rursus invaluit, non solùm extrà Westphaliàm; sed etiam apud nos in propinquo nobis territorio Lippiensi, uti refert Pideritius* ità scribens: *Comradus Meyer, Blombergæ nuper dejectus cathedrâ, prædicandi officium denuo resumpsit, reformatio purioris doctrinæ postluminio rursus incrementum capit, proficit, et per Comitatum Lippiam cum in pleno rursus vigore est anno Christi 1553.* Neque id emendare vel impedire potuit Rembertus Episcopus noster, cui in rebus ecclesiasticis Lippiense territorium subest. Nam & ipse Comes Luthero pridem addictus fuerat; & ex Passaviensi transactione non licebat, ut usque ad futura comitia alter alteri in suæ Religionis exercitio molestiam faceretur. At Francisci Episcopi Osnabrugensis insanam conniventiam quis excuset? Is enim, tametsi ante annos quatuor ad Ecclesiæ Catholicæ gremium se recepisset, importunâ tamen quorundam sollicitatione hoc anno rursus permisit *Osnaburgi, ut in duas Ecclesias Parochiales, Marianam & Catharinianam, Lutherani Prædicatores à senatu revocati sint. Quæ ipsius indulgentia rei Catholicæ tam nociva & exitialis fuit, ut ex eo tempore binæ istæ ac principales parochiæ sub Lutheranorum potestate manserint, maximamque civium partem ad se attraxerint.

In Hungaria per hunc annum versabantur omnia in statu misero. Christiani, cum apud Segedinum incautiùs agerent, fœdâ clade affecti sunt à Budensi Turcarum Præfecto Ali: qui in hujus victoriæ signum, præter vexilla plurima, quinquies mille natos, è Cæsarum cadaveribus abscissos, Constantinopolim Solimanno misit. Nec multò post etiam Temesvarium ingentibus Turcarum copiis obsessum ac devictum est. Præerat huic urbi Losontius animi invicti miles: quem ipsimet oppidani, post unius mensis oppugnationem fortissimè toleratam, adegêret tandem, ut

Metas obsideret, & ob morbos asperitatemque hiemis cogitur obsidionem solvere. Sleid. l. 24. Haranus in ann. brabant. Surius, Spond. & alii passim.

Comitatus Lippiensis ad Lutheri doctrinam relabatur. *Pideris, in chron. Lipp. germanico pag. 623.

Franciscus Episcopus Osnabrugensis Lutheranis Osnaburgi permittit iterum duas parochias, quas adhuc tenent. *Hamelm, in hist. Ev. Osnabr.

Christiani prope Segedinum ceduntur in Hungaria. Palas. in Aq. Aust. Spond. hic n. 13. Temesvarium expugnatur, ac

Turcis de- honestis largisque conditionibus urbem dederet. Sed magno suo
ditur. ac militum suorum nocumento. Nam, ut primum urbe excessse-
Palat. ib. rat, contra datam fidem à Turcis invasus, & unà cum suis omni-
Sambuc. in bus inauditâ barbarie trucidatus est.
hist. expu-

gnat. Te- Apud Indos Orientales hoc anno, die 2dâ Decembris, labo-
meswar. res Apostolicos morte beatâ finiit S. Franciscus Xaverius, è Socie-
S. Francisc. tate JESU Indiarum & Japoniæ Apostolus, postquam decennio
Xaverius, toto innumeras animas à paganorum erroribus ad veræ Fidei agni-
Indiarum tionem perduxisset. De ejus vita, miraculis, & virtutibus, non
Apostolus, est, quod multa scribam; cum ea fusissimè descripta sint in li-
moritur & bris compluribus, neque etiam abnegentur ab ipsismet acatholi-
claret mira- cis. Mihi hoc loco sufficit, ut alios non paucos taceam, testi-
culis. monium Richardi Hacuithusii, hominis Angli & acatholici: qui
Spond. ad libro *de primis navigationibus* parte 2. volum. 2. pag. 20. sancto Xa-
hunc annū. verio hanc laudem tribuit, *omnes historias Indicas, ejus miraculorum,*
n. 13. *virtutum, et gloriosi laboris in conversione gentium, plenas esse.* Quod
Orland. in certè signum indubium est, Fidem ejus & prædicationem fuisse
hist. Societ. Deo probatam & veram: cum aliunde notum sit, nec egeat pro-
batione, miracula à Deo fieri non posse in confirmationem doctri-
næ falsæ.

Annus Christi 1553.

JULII III. Pontificis 4.
CAROLI V. Imperatoris 34. & 35.
REMBERTI Episcopi Pad. 7.

Philippus
magnus,
Henrici
Brunsvi-
censis filius
hostiliter
invadit
diocesim
Osnabru-
gensis &
Monasteri-
ensē, utro-
bique vin-
dicaturus
injurias, Pa-
tri suo
quondam
illatas à
Francisco
Episcopo.
Kersenh. in
hist. Anab.

Imperii comitia, quæ in Passaviensi conventu ad pa-
candas Religionum discordias condita fuerant, in an-
num alium dilata sunt: partim ob affectam Cæsaris
valetudinem, partim ob varia bella, non modò Cæ-
saris cum Gallo; sed etiam aliorum Principum inter se, vel cum
Imperio. Hæc autem bella ut ordinatiùs hoc loco prosequar, in-
cipiendum est mihi ab ea expeditione, quæ hoc anno contra West-
phaliam gesta est ab Henrico juniore, ejusque filio Philippo magno,
Brunsvicensium Duce Catholico. Pro causa belli hujus affereban-
tur injuriæ variæ, à diversis Westphaliæ primoribus acceptæ: præ-
sertim verò à Francisco, Monasteriensis, Osnabrugensis, ac Min-
densis, Ecclesiarum Episcopo, Lutheranis erroribus nuper addi-
cto. Is enim anno 1542, cum Henricus Dux à foederatis Schmal-
kaldiensibus bello obrutus ac Principatu suo exutus est, non solum
eos tormentario apparatu; verum etiam peditibus equitibusq; sub-
missis

missis juverat. Unde & postea viri sagaciores persæpe eum * ver-
 bis & scripto commonuerant, ut causam hanc maturè transigeret: **Kerffenbr. in hist. A-
 mon. Mon.* alioqui periculum fore, ne Henricus Dux occasione datâ in terras
 Episcopales involet, & armatâ manu præteritæ læsionis aut offen-
 sæ vindictam postulet. Cùm autem Episcopus tam sana monita
 in aurem non admitteret; ecce tibi! Philippus magnus prædicti
 Henrici filius, cum paterno exercitu repentè hoc anno Visurgim
 trajicit: percursisque Lippiensium finibus, in Osnabrugensem epi-
 scopatum celerrimè se infundit. Præcipui copiarum Duces cum
 ipso erant Christophorus* de Vriesberg diuturni stipendii miles, & **Kerffenb. loc. cit.*
 Joannes de Münnichausen Magister equitum. Hi cum aliquibus
 militum veteranorum turmis præmissi, Iburgensem arcem die de-
 cimâ quintâ Aprilis improvise impetu sub noctem capiunt: pro-
 péque aberat, ut & ipse Episcopus in manus eorum devenisset cum
 sua pellice vel concubina; cujus amoris magis, quàm rebus aliis
 vecordem animum applicabat. Certè nudus propemodum aufu-
 git Monasterium: totâque arx, rerum omnium abundantia locu-
 ples, unâ cum insigni bibliotheca, supellectile, pecuniis, frumen-
 tis, vasis aureis & argenteis, itâ ab hostibus expilata est, ut præ-
 ter muros & nuda ædificia nihil penitus ibidem relictum fuerit. In-
 terea Dux Philippus potissimam sui exercitus partem admoverat
 urbi Osnabrugo; atque ut eam facilius edomaret, opportunè col-
 locaverat se in colle vicinissimo, cui impositum est monasterium
 S. Gertrudis, Ibi cùm ad ipsum accessissent Vriesbergius & Mün-
 ninchusius, Iburgensi prædâ & spoliis acceptis divites; tremefacti
 cives & Canonici suam ac totius Dioecesis incolumitatem viginti
 novem florenorum aureorum millibus redemere. His acceptis
 mitigatus Dux continuò sua castra vertit in Dioecesin Monasteri-
 ensis: primòque introitu Sassenbergam Episcopi arcem occupa-
 vit, villas & pagos intermedios diripuit, milites Warendorpio tu-
 endo missos in fugam egit, atque ex eorum dissipatione tantum
 oppidanis Warendorpiensibus terrorem intulit, ut apertis conti-
 nuò portis venientem ad se receperint. Qua ex urbe cùm à cir-
 cumfusiis Brunsvicensium copiis gravissima perniciēs Dioecesi toti
 impenderet; concordia tandem quæsitâ, & à congregatis patriæ
 statibus in hunc modum sancita est, ut Franciscus Episcopus Min-
 densis Episcopatum abdicaret, Julius Dux, Philippi frater, eun-
 dem reciperet, Monasteriensis Dioecesis Ordines Henrico & Phi-
 lippo Ducibus centum millia florenorum aureorum in satisfactio-
 nem darent.

Iburgum
capit ac di-
ripit.

*Chytræ &
Kerffenb.*

loc. cit.

Annal.

Monast.

Osnabrugū
obsidet, &
ab ea Dioe-
cesis extor-
quet 29.
millia flo-
renorum
aureorum.
*Auctores
iisdem.*

Warendor-
pium occu-
pat, indeq;
Dioecesa-
nos cogit
ad penden-
da sibi cen-
tum millia
aureorum;
Episcopum
verò ad re-
linquendū
Julio fratri
suo Episco-
patum mina-
densis.
auct. iisdem

Paderbornensis Dioecesis nostra, cùm olim in bello Schmalkal-
diensi nihil opis vel auxilii contra Ducem Henricum attulisset, spem
 sibi

Minatur
etiam Dico-
cesis Pader-
bornensis &
quare?
Ex literis
Cancella-
ria Pader-
born.

Canonici
Cathedra-
les, invasio-
nis evitan-
dæ causâ,
Julium Phi-
lippi Ducis
fratrem de-
ligunt in
Coadjutore
Episcopi
nostri.

ex iisdem
literis.

*Schilske,
alias Schil-
dece, prope
Bilefeldiâ,
locus à Do-
micellarû
Collegio
nobilis.

Ordines
Dioecesiani
cum Phi-
lippo
Brunsvi-
censi tran-
sunt, pa-
cémq; redi-
munt 25
millibus

Imperiali-
bus.
Ex iisdem
literis.

sibi non parvam fecerat, se ab hostilibus istis Brunsvicensium inva-
sionibus immunem fore. Nihilo minùs & ipsa pœnas dare, & ad cru-
cem hanc adrepere debuit, quæsitis undecunque nonnullarum of-
fensionum causis vel prætextibus: nimirum quòd anno superiore Dico-
cesis nostra contra Volradum Comitem de Mansfeldt, ejusque militem
Gallicanis partibus adhaerentem, nulla sibi suisque subditis auxilia miserit,
ut à Casareis edictis oportuisset: quòd ea de causa Henricus Dux ad repel-
lendas Mansfeldii invasiones coactus fuerit auctiorem exercitum conscri-
bere, non sinè maximo suo et suorum detrimento: quòd Episcopus et Ca-
pitulum nostrum passi fuerint, ut suorum subditorum aliqui, tam nobiles
quàm ignobiles, prædicto Mansfeldio se adjunxerint; neque eos à per-
duellibus ejusmodi ausis domum revocari jusserint: postremò etiam, quòd
Episcopus et Capitulum tam nefarios subditos post commissum illud facinus
unà cum spoliis raptisque pradis in suam patriam reverti, et ibidem hæte-
nus impunes agere ac permanere siverint. Patebant hinc, facillè esse,
comminisci causam offensionis si quæretur. Placare tamen ut-
cunque Duces iratos oportebat. Quare Episcopus & Ecclesiæ
majoris Canonici, ut invasionem sibi intentatam anteverterent,
convocato primùm Capitulo Julium Ducem, Henrici Brunsvicen-
sis filium & Philippi magni fratrem, sponte ac libere postulârunt
in Coadjutorem & successorem Dioecesis nostræ. Deinde verò ad
quartum Kalendas Maji ab utraque parte indictus est conventus
publicus in *Schilske, in quo præter Duces antè dictos & Rem-
bertum Episcopum nostrum comparuere statuum Dioecesanorum
deputati: videlicet nomine Capituli Hugo Budde Decanus, Joan-
nes ab Hôrde Senior, Henricus de Meschede Cantor, & Volper-
tus de Brencken: nomine Ordinis equestris Jodocus de Kanne,
Widekindus de Falckenberg, Wilhelmus de Krevet, Conradus ab
Oynhausen, Fridericus de Westphalen, & Jodocus de Brencken:
denique etiam nomine urbium Ludolphus Schnaërman Paderbor-
næ, & Hermannus Listing Warburgi, consules. Horum con-
fessu & voluntate, quidquid offensionum & querelarum prætexe-
batur à Brunsvicensibus, concordia pacisque causâ transactum est
his conditionibus: Primò, ut Episcopus et Ordines Dioecesiani prædictis
Ducibus in compensationem damnorum penderent viginti quinque millia
dalerorum Joachimicorum, quorum una medietas numeranda sit HOLTZ-
minda sabbatho post Ascensionis Domini, die decimâ tertiâ Maji; altera
verò ibidem sabbatho post Pentecosten, die vicecimâ septimâ ejusdem men-
sis. 2dò, ut postulatio Julii Ducis in Coadjutorem Ecclesiæ Paderbornen-
sis rata firmâque maneat: ejusdem verò postulationis confirmatio à Pon-
tifice queratur sumptibus ipsius Ducis, et non Capituli. 3tiò, ut Episco-
pus unà cum patria statibus curet ea bona, quæ in superiore bello prædictis

Du-

Ducibus et eorum subditis per Dioecanos nostros ablata fuerint, suis Dominis restitui aut compensari. etc. Superfunt adhuc illius transactionis literæ, linguâ Germanicâ scriptæ, quarum initium & finis est:

NOS Dei gratiâ Henricus junior, et eadem gratiâ Nos Philippus Magnus, pater et filius, ambo Duces Brunsvicenses et Lunenburgenses, pro nobis et hæredibus ac successoribus nostris, ex una, Et Nos Dei gratiâ Rembertus Episcopus: item Nos Hugo Budde Decanus, Joannes ab Hörde Senior, Henricus de Meschede Cantor, Volpertus de Brencken, totumque Capitulum Cathedralis Ecclesiæ Paderbornensis: Et Nos Jodocus à Kannt, Widekindus de Falkenberg, Wilhelmus de Krevet, Conradus ab Oynhausen, Fridericus Westphalen, et Jodocus de Brencken: itemque Nos Ludolphus Schnaërman Paderborne, et Hermannus Listing Warburgi, Consules, nomine nostro et omnium Prelatorum, Nobilium, urbium, et universæ communis territorii vel Dioecesis Paderbornensis, pro Nobis et nostris quorumlibet hæredibus ac successoribus respectivè, ex altera parte: profiteamur et notum facimus etc. - - - Actum et datum in Schilske, die Veneris post Jubilate, anno post natiuitatem Christi Domini et Salvatoris nostri millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio.

Similes pecuniarum emulendarum tituli à prædictis Ducibus adinventi sunt contra diversos horum locorum Comites & urbes. De Huxaria scribit Erbenius apud Paullinum: Anno MDLIII ci-
ves nostri denuò Philippo Magna Brunsvicensi pro multa dedisse dicuntur
ter mille Joachimicos, quòd Ottoni Malsburgio liberum transitum permi-
serint super pontem Wescranum, Volrado Mansfeldiensi tunc Fürstenber-
gam incendente. Ex Comitatu Lippiensi, Hojano, & Schawenbur-
genfi, multa pariter auri & argenti millia similibus de causis ex-
torta esse, testantur Chytræus & Kerffenbrochius: tametsi neuter
ipsorum addat, quid & quantum pecuniæ ab his emunctum fue-
rit.

Alterum & longè truculentius bellum hoc anno gestum est cum Alberto Brandenburgico; nempe eodem illo, de quo tam multa, inhumanè barbarèque facta, ad annum præcedentem retuli. Hic solutâ obsidione Metensi iussus erat hiemare Treviris, donec ei Cæsar stipendia solveret, ac deinde eum rursus ad alios belli usus evocaret. At ille magis cupiditati suæ, quàm Cæsari militare gesti-
ens, mense Februario cum acceptis pecuniis continuò revolat
in Franconiam; ut ibidem ea, quæ anno superiore à Norimber-
gensibus, Herbipolensibus, ac Bambergensibus, iniquissimè ex-
torserat, vi armorum consequeretur. Nec mulò post (cùm iidem
se opponerent, & violentas pactiones suas, quas tunc inièrant,
Imperialis Cameræ iudicio rescissas, atque in irritum revocatas esse
dicti-

Simili mo-
do etiam
Huxaria, &
plures
Westpha-
liæ & Ost-
phaliæ Co-
mites mul-
tati sunt.
Erben. in
addit. ad
chron. Hu-
xar.
Chytræus,
Kerffenb.
& alii.

Albertus
Brandebur-
gicus, è do-
mo Anspa-
censi, bar-
barè grassa-
tur in ditio-
ne Herbi-
polensi,
Bamber-
genfi & no-
rimber-
genfi.
Sleid. l. 24.
Chytræus l.
18. Saxom.

dictarent) novo incensus furore in ipsorum ditiones irruit: ibiq;
 tam foedè ac barbarè grassatus fuit, ut non modò omnia circa Bam-
 bergam, Herbipolim, ac Norimbergam evastaverit; sed etiam in-
 ter alia crudelitatis argumenta, duas urbeculas, Lauffen * & Al-
 torff, clausis earum portis incenderint, non sinè tristi multorum
 hominum concrematione. Multum à Cæsare & aliis Principibus
 laboratum est in pacando hoc illius tumultu, etiam oblatis condi-
 tionibus faventissimis. At, cum hæc omnia nihil proficerent apud
 hominem turbulentum, & suæ tantum cupidini inservientem; eò
 tandem res devenit, ut Mauritius Saxo & Henricus Brunsvicensis
 (qui & ipsi postmodum se petendos esse verebantur) cum Episco-
 po Herbipolensi, Bambergensi, Moguntino, & aliis Principibus
 communi foedere in eundem Albertum irent. Jamque Henricus
 Dux non modicam suarum copiarum partem unà cum Philippo
 Magno filio suo in Franconiam miserat, ut ibidem se conjungeret
 * Principibus Franconiis & eorum exercitui. Quo animadverso,
 Albertus Marchio incredibili celeritate per Thuringiæ terras con-
 vertit se in Saxoniam inferiorem; occupatòque Halberstadio, in
 Henrici Ducis regiones irruit, populationibus & incendiis omnia
 pro suo more vastaturus. Nec minore animorum contentione
 abeuntem infecuti sunt Mauritius Saxo, & Philippus Magnus è
 Franconia redux. Qui ut primùm Northusii in Thuringia se con-
 junxerant, ab eodem persequendo non priùs destitère, donec eum
 die nonâ Julii prope Sivershusium pagum, duabus ferè horis Pei-
 nâ dissitum, ad pugnam sisterent. Certatum acerrimè ab utraque
 parte: demum verò Mauritius & Henricus, prostrato exercitu Al-
 bertino, nobilissimam victoriam retulère; tametsi non sinè suo
 & suorum sanguine. Mauritius enim tertio post pugnam die ex
 vulnere accepto obiit: Philippus Magnus & Carolus Victor, Hen-
 ricus Brunsvicensis filii, in acie ceciderunt: Fridericus Dux Lune-
 burgicus, inflicta Lethali plagâ Cellas abductus, & undecimâ post
 prælium die extinctus est. Ex aliis occubuerunt Comites * qua-
 tuor, Nobiles plùs * quàm ducenti; milites gregarii quater mille
 & amplius: atque hi potissimùm erant milites Albertini, quorum
 præcipui ductores aut cæsi, aut capti sunt, relictis vexillis eque-
 stribus quatuordecim, pedestribus verò quinquaginta quatuor.
 Albertus, quem ex eo certamine Deus ad acerbiora fata refer-
 vârat, confugit primò Hannoveram ad Ericum Ducem, Calen-
 bergæ Principem, suæ factioni deditum; indè verò Brunsvicum,
 urbem Henrico Duci à pluribus annis refractariam. Ubi, cum
 suarum copiarum reliquias novis auxiliis nonnihil instaurâset; rur-
 sus ab Henrico Duce, die duodecimâ Septembris, haud procul à
 mo-

* Chytræus
 17. Saxon.
 Spangemb.
 in chron.
 Mansf.
 reculat pa-
 cem, sibi
 oblatam fa-
 ventissimis
 conditioni-
 bus.

Auctores
 iidem.
 & alii.

* Camerar.
 in annotat.
 rer. præcip.
 Spangemb.
 chron.

Mansfeld.
 Irruit in
 terras Hen-
 ricus Ducis
 Brunsvic.

Chytræus l.
 18. Saxon.
 Spangemb.
 ibid.

Prope Si-
 vershusium
 gravissimè
 cæditur ab
 Henrico
 Brunsvic.

& mauritio
 Saxones; sed
 victoriâ e-
 tiam victo-
 ribus cru-
 entâ.

auct. iidem

* Chytræus

l. 18. Saxon.

* Spangemb.

in chron.

Mansfeld.

Non longè

post iterum

cæditur ab

Henrico

Brunsvic.

prope

Brunsvicū;

monasterio Riddagshufano cæsus ac profligatus est, præcipuis militum* suorum ductoribus interfectis. Tum verò desperatâ hîc locorum securitate (nam & Erii Brunsvicensis uxor ante dies paucos cum Henrico Duce* transegerat) per Thuringiæ fines cum refiduis equitibus in Franconiam revolavit, meliorem inibi fortunam, quamvis irato Numine, tentaturus. Sed jam ordo fatum ejus devolvi ac deglomerari cœperat in perditionem ejus. Nam paulò post ab Imperiali Camera per solennem sententiam proscriptus est; simulque pænis gravissimis vetitum, ne quis eidem velut hosti publico vel auxilium, vel receptum præberet.

Interea temporis Franciscus Episcopus Monasteriensis & Osnabrugensis, Mindenensi infulâ jam exutus, præ nimia tristitia ac dolore mortales oculos in mortem clausit. Animus ei fuerat, post abscissum Philippi Brunsvicensis in Episcopatum suum Osnabrugensem regredi. Id autem recusabant ejusdem Dioecesis Ordines, renuntiantes ei: auxilia quondam Landgravio & Schmalkaldiensibus foederatis fuisse præstita citra omnem consensum Ordinum: ex ea causa profluxisse recentissimas calamitates ac miseras, quas è moderna Brunsvicensium invasione ceperint: atque idcirco rogari à se, ut ab hujus Dioecesis aditu ac gubernatione se tantisper abstinere velit, donec illa ex ingentibus debitis, & aliis calamitatibus indè contractis, eluctata sit. Quo responso cum eidem pariter omne illic imperium abrogaretur; etiam alteram hanc infulam sibi quodammodo subtractam videns, cum incredibili dolore animi Wolbecam abiit, ibique intrâ paucas hebdomadas lentâ tabe consumptus obiit die decimâ quintâ Julii. Inter ejus gesta nihil gloriosius, quàm Anabaptistarum Monasteriensium extirpatio, & restitutus ibidem Catholicæ Religionis vigor, qui jam ante ingressum Anabaptisticæ seditionis everfus fuerat. Sed quas indè laudes & honores æternos meruit, foedissimè postmodum obfusca- vit, partim apostasiâ ac desertione Fidei Catholicæ, de qua plura locuti sumus ad annum 1543; partim libidine & incastis amoribus unius feminæ, Annæ Poëlmanniæ, Iburgensi in oppido commorantis. Huic tanta in eum potestas erat, ut ipse regeretur, & ipsa regeret; ille quodammodo colum teneret, & illa sceptrum; uti coævus Auctor* his verbis exprimit: *Principalis Celsitudo sua ni- miùm obsecundabat voluntati unius mulieris, quæ ipsi imperabat. Unde Cancellarius et consilarii ejus discedebant ab eo, dictitantes, nolle se deservire Domino, apud quem femina teneret sceptrum. Princeps habebat sacculum, et ipsa pecuniam. Cùm Philippus Dux Brunsvicensis occupa- ret Iburgum, ipsa habitabat ibi. Sed hac de re satis, ac forsitan nimis mul- tum.* Neque mihi dubium est, quin idcirco Deus illum tam acer-

indèq; rur-
sum iugit
in Franco-
niam.

*Camer. in
annos. rer.
præcip.

*Chytræus,
l. 18. Saxon.

Proscribi-
tur ut impe-
rii hostis ab
Imperiali
Camera.

Chytræus
Spangenberg.

& alii.

Franciscus
Ep. monast.
& Osnabr.

in Dioecesi
Osnabru-
gensis re-

versurus, ab
Ordinibus
Dioecesanis

rejecitur:

Chytræus l.
18. Saxon.

Annal.
Monast.

Nec multò
post mero-
re animi

consumptus,
moritur die

15. Julii.

Ejusdem
laudes &
vicia.

*Anonym.
in chron.

Monast. a-
pud Anton.

Marshall.

*Kerffenbr.
vocat Her-
mannum
Korheniū.

bis gravibusque malis ante mortem affligi siverit, ut ærumnis temporalibus castigatus, pœnitentiam salutarem ageret, & mortis æternæ supplicia subterfugeret. Certè illum Catholicè mortuum, & sacramentis extremis à Sacellano suo Joanne * Cõitenio ritè præmunitum esse, Monasteriensium annales perhibent. Qui tamen insuper adjungunt (id quod summopere demireris) tot Episcopatum possessorem obiisse pauperem & ità obæratum, ut non modò suis ministris propter stipendia non persoluta; sed etiam aliis creditoribus quàm plurimis ob ingentia nomina, gravi ære obstrictus manserit. Nimirum tales plerumque sunt opes ecclesiasticæ, ut modicæ ferè semper sufficiant; immodicæ per modum nivis dilabantur. Corpus ejus intrà dies proximos Monasterii receptum, & in Ecclesia Cathedrali ab australi latere (quem chorum S. Joannis nominant) honorificè tumulatum est cum hac inscriptione lapidis:

Franciscus, Dei gratiâ Episcopus Monasteriensis ac Osnabrugensis, Administrator Ecclesiæ Mindensis, de generosa et Illustri Comitum de Waldegg familia ortus, hîc sepultus est: qui hanc urbem, ab Anabaptistis occupatam, post longam et difficlem obsidionem civibus tandem restituit. Obiit autem die XV. Julii, anno 1553, circa horam septimam in arce Wolbeck: cujus anima requiescat in pace! Amen.

Monasterii
in ejus locū
eligitur
Wilhelmus
de Ketteler,
Chytraus l.
18. Saxon.
Ann. Mon.
ms.
*germani-
cus Boddert
*vide Re-
cessus Imp.
frustra ean-
dem insulā
prenfante
Jodoco à
Reck, olim
Episcopo
Derpatensi
in Livonia.
Chytraus
ibid.
Qui postea
uxorem
duxit,
Chytraus
ibid.

Sextâ post obitum ipsius die, nimirum vicesimâ primâ Julii, à Capitulo Monasteriensi in ejus locum surrogatus est perillustis & generosæ Familiæ vir Wilhelmus de Ketteler, Godefridi * vel Godehardi filius; de cujus genealogia (recta, an irrecta, nescio) videri potest Chytræus. Fuerat is antea Cathedralis Ecclesiæ Præpositus, eodémque tempore simul à consiliis intimis in aula Wilhelmi Clivorum Ducis; à quo etiam velut Orator & Legatus anno 1552 ad conventum * Passaviensem, & anno 1550 ad comitia Augustana missus est. Competitorem insulæ nactus erat Jodocum à Reck, ejusdem Ecclesiæ Canonicum, & olim Episcopum Derpatensem in Livonia: qui paulò antè, propter imminentes Moscorum invasiones, Ecclesiam suam deseruerat. Is, cùm ante fugam suam omnia Derpatensis Episcopatus bona aliis oppignorâisset, & hac arte ingentem auri & argenti copiam in suos sacculos congestisset; splendido conviviorum apparatu multorum animos aucupari, & in suas partes inclinare studuit. Sed quia ipsum hæc spes fefellerat, paulò post Canonicatui suo renunciavit; & secularem Nottelensis Collegii domicellam, Joannam ab Heiden, matrimonio sibi conjunxit, melior futurus vir, quàm sacrorum Antistes. Ita non omnibus omnia conveniunt.

Ad

Ad Osnabrugensem infulam Cathedralium Canonorum promotione accitus est Joannes Comes de Hoja, vir insigni eloquentiâ, eruditione, prudentiâ, & studio proferendæ Religionis Catholicæ. Natus hic erat *Wiburgi in Finnia, Patre Joanne Comite Hojano, matre Margarethâ Gustavi Suecorum Regis sorore, quæ patri ejus ob egregiam virtutem in bello præstitam desponsata fuit. Post humaniores literas in terris Suecorum haustas, altioris doctrinæ & linguarum studio primum in Gallias, deinde in Italiam profectus est; ibique *itâ se excoluit, ut præter multiplicem eruditionem, simul etiam septem linguarum, Sueciæ, Germanicæ, Latinæ, Græcæ, Gallicæ, Italicæ, & Hispanicæ, perfectam notitiam acquisiverit, singulis ad loquendum & scribendum expeditissimus. Quæ de causâ etiam à Cæsare expetitus, & in Imperiali Camera Spirensi supremus causarum Judex vel Præses constitutus fuit, priusquam ad Osnabrugensem cathedram vocaretur.

Denique Mindensis Episcopatus, quem Franciscus Episcopus adhuc vivens dimittere coactus fuerat (utî suprâ vidimus) obvenerat quidem Duci Julio, Henrici Brunsvicensis filio. Sed, cum ipsius fratres, Philippus Magnus & Carolus Victor, die nonâ Julii in prælio Sivershusano cecidissent; paterni Ducatus adeundi cupidine, Mindensem infulam abdicavit in favorem Georgii patris sui, Colonienſis Ecclesiæ Præpositi. Et hic sacris istis honoribus, propter singularem orthodoxæ Fidei constantiam, longè dignior erat; quàm Julius Dux, ad errores Lutheranos admodum propensus: utî suo loco videbimus, cum ad mortem Henrici patris narranto pervenerimus.

Coloniz per hunc annum grassabatur horrenda pestis, quæ nonnunquam intrâ diem unicum ducentos homines è vivis exturbabat. Memorantur ex ea per Æstatem & Autumnum periisse circiter viginti quinque millia hominum. His indefessam in sacramentis administrandis operam præstitere Patres è Societate JESU, unâ cum Patre Kesselio, collegii Colonienſis Rectore primo. Visusque est Deus charitatem hanc Apostolicam itâ remunerari, ut è prædictis Patribus, inter quotidiana funera oberrantibus, non solum nemo *defunctus fuerit; verum etiam complures alii, ad quos animarum juvandarum causâ accedebant, ex eorum adventu & spiritali consolatione curati sint. Unde &, Orlandino teste, *ea interdum voces audiebantur in populo, quotquot sua Leonardo peccata aperirent, eos protinus convalescere, et vitam instituere saniores.*

De bellis exteris, Gallum inter & Cæsarem hoc anno gestis, nihil hic memorare volui: tum quia nihil faciunt ad scopum historiz

Osnaburgi
deligitur
Joannes
Comes de
Hojæ.

*Chytræus
l. 11. Saxon.

ad ann.

1574. & l.

23 ad ann.

1574.

*Chytræus

l. 23. ad

ann. 1574.

Julius Dux

brunsvi-

centis min-

denſem in-

fulam ſibi

delatam

abdicat in

favorem

patris ſui

Georgii

Ducis.

*Chytræus l.

18. Saxon.

Flamelm.

in chron.

Mind. pag.

559.

Coloniz

moriuntur

ex peste 25.

millia ho-

minum.

Chron.

Trem. ms.

Orland.

infra cit.

Obſequia

Patrum S. J.

in juvandis

ibidem pe-

ſtiferis.

*Orlandin.

in hiſt. Soc.

Jesu, pars.

1. l. 13. n.

27.

storiæ nostræ; tum quia ad hunc annum satis multa è rebus Westphalicis occurrerunt, quæ calamum nostrum præ ceteris deposcebant.

Annus Christi 1554.

JULII III. Pontificis 5.
CAROLI V. Imperatoris 35. & 36.
REMBERTI Episcopi Pad. 8.

Albertus
Brandenburgicus, Germaniæ turbator ab Henrico brunsvicensi iterum cæditur in Franconia. *Spangenberg. in chron. Mansf. Haraus in ann. brabant. Camer. ad hunc ann.*

**arx illa imminet urbi Calmbacensi*
Ditionibus omnibus exutus, in Galliam fugit; ibique neglectus & exul moritur Pfortzhemii.
*Haraus loc. cit. Camerar. in annotat. rer. precip. *Camerar. loc. cit. ad ann. 1557.*

Albertus Marchio Brandenburgicus, uti sub anni prioris exitum à Camera Imperiali; sic etiam hoc anno ab ipsomet Cæsare per edictum publicum, Bruxellis editum, proscriptus est. Ille tamen, contemptis hæc fulminibus, pergebat adhuc spirare bella, & variis in locis corrogare militem, quo nefarias molitiones suas, ante biennium coeptas, pertexeret. Sed Henricus Dux Brunsvicensis, à quo jam bis gravi clade percussus fuerat, ipsius tergo cum suis & Episcoporum Franconicorum copiis continuo insistebat: neque prius ab eodem persequendo destitit, donec eum in Bambergensi ditione prope silvam Steigerwaldiam assecutus est. Ibi, cum ad manus conferendas veniretur, Henricus Dux novam ab hoste victoriam retulit. Alberti equitatus in fugam actus, pedites omnes vel interfecti vel in prælio capti, reliquus apparatus belli cum tormentis & impedimentis omnibus potestati victoris traditus ac derelictus: nec multò post etiam fortissima Alberti Marchionis arx Plasenburgum* propter alimentorum & victus penuriam se sponte dedit. Ità magnus hic turbator Germaniæ, tandem omnibus ditionibus suis ejectus & exutus, in Galliam profugit: ubi tamen haud magnis à Rege gratiis receptus fuit; quod & istic perfidiæ suæ vestigia ante biennium reliquisset, & nunc veniret, non ut auxilium ferret, sed ut rogaret. Proinde, cum & ibi se neglectum cerneret, suoque ære per sesquiannum tenuiter victitasset; ad Marchionem Badensem, affinem suum, precario se recepit: brevi que post, *inter ingentes craciatus, et vermiculorum* è putrescenti corpore enascentium corrosiones*, turbulentam animam exhalavit Pfortzhemii die 8. Januarii, anno 1557, ætatis suæ tricesimo quinto. Dignus, cujus tumulo inscriberetur vulgatum illud: *hic quiescit, qui nunquam voluit quiescere.*

In Italia, Gallia, & Belgio, fervebant adhuc bella, Cæsarem inter & Gallum à biennio coepta. Decertatum ab ambobus eventu vario: sed in Italia tamen Mars longè faventior erat Cæsareanis,

nis, quàm Gallis. Illic enim die 2dâ Augusti, Marignanus copiarum Cæsarearum ductor tam insigni clade profligavit Strozium Gallorum ducem, ut eorum circiter* quinque millia occisa, ac duo millia cum centum & amplius vexillis militaribus in prælio capta sint, amissis ex parte Cæsareorum vix quadraginta viris. Quæ victoria cum in die S. Stephani Papæ martyris impetrata sit in agro Pisano; Cosmus I. Hetruriæ Dux* in memoriam ejus instituit Ordinem equestrem S. Stephani.

Galli à Cæsareis magnâ clade ceduntur in Hetruria.
*Hæraus in ann. brabant.
Spond. hic n. 5.
*Spond. ib.

In Anglia reflorescebat Catholica Religio per Mariam Reginam, Henrici VIII ex Catharina Hispana filiam; quæ superiore anno post obitum Eduardi Regis, pridie Nonas Julias in tenera ætate mortui, ad Regni istius thronum evecta erat. Hæc deinde Philippo Caroli Imperatoris filio, solennibus nuptiis hoc anno conjuncta est Wittoniæ in Anglia, die vicesimâ quintâ Julii: nec multo post Anglia tota à Cardinali Polo ad obedientiam summi Pontificis reducta, & à schismate ac hæresibus præteritis felicissimè absoluta fuit. Magnum gaudium res illa peperit universo orbi Catholico, si Galliam exceperis. Sed eheu! lætitia ista brevi rursus in luctum abiit, quando hæc Regina quadriennio post cum ingenti bonorum omnium dolore è vivis abiit, nullâ prole post se relicta, quæ Catholicam Religionem sustineret.

Maria Angliæ Regina, Eduardo fratri ante annū successa, rem Catholicam restituit; & hoc anno desponsatur Philippo Caroli V. Imperatoris filio.
Hæraus in ann. brabant.
Spond. hic & ad ann. præced.
Surius, & alii passim.
Joannes Comes de Hoja, Elect. Ep. Osnaburgensis, confirmatur à Pontifice.

Hæc de aliis in Europa gestis breviter attingere necessarium duxi: nunc etiam ad ea pergo, quæ ad historiam Westphaliæ spectantim pertinent. In Episcopatu Osnabrugensi faustissimum hoc anno regimen adortus est Joannes Hojanus, vir & Cæsari gratus, & summo Pontifici. Ejus postulatio à Julio Papa Romæ admissa & confirmata est tertio Kalendas Aprilis, uti constat ex hoc diplomate ad Collegium Cathedrale misso.

Julius Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis, Capitulo Ecclesiæ Osnaburgensis salutem, et Apostolicam benedictionem. Hodie postulationem de persona dilecti filii, Joannis Electi Osnaburgensis, in Episcopum Osnaburgensem, per vos et dilectum filium Decanum et Seniorem Ecclesiæ vestræ Osnaburgensis, Ecclesiâ ipsâ certo tunc expresso modo Pastoris solatio destitutâ, ritè celebratam, de fratrum nostrorum consilio Apostolicâ auctoritate admisimus; ac eundem Joannem Electum dictæ Ecclesiæ in Episcopum præfecimus et Pastorem, curam et administrationem ipsius Ecclesiæ sibi in spiritualibus et temporalibus plenariè committendo, pro ut in nostris inde confectis literis plenius continetur. Quocirca etc. - - - Datum Romæ apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto, tertio Kalendas Aprilis, Pontificatus nostri anno quinto.

Littera Osnaburg. descripta ex autographo.

Gra-

Wilhelm⁹
de Ketteler,
electus mo-
nasteriensis
à sede Pon-
tificia con-
firmatur;
sed non si-
nè difficul-
tate.

*Anton.
Matthaus
to. 8. Ana-
lect. vet.
avi, in no-
tis ad catal.
Ep. Mon.
Matthai
Tympii
pag. 274.

Graviorem in curia Papali remoram invenit Monasteriensis Electus, Wilhelmus de Ketteler: sive quòd à suscipiendo sacerdotio alienior esset; sive quòd in aula Clivenfi nimium adhæsisset Georgio Cassandro, & aliis de integritate Fidei Catholicæ non leviter suspectis. Certè Cassandrum inter & ipsum, extitisse novimus non parva commercia literarum; & inter has unæ sunt, per quas Wilhelmus eundem consuluit de præstatione hujus juramenti *Episcopalis: *Ego Wilhelmus, Electus Monasteriensis, ab hac hora in antea fidelis et obediens ero beato Petro sanctæque Romanæ Ecclesiæ, et Domino nostro Julio III, suisque successoribus Canonice intrantibus etc.* Postremò tamen ob Ecclesiæ detrimenta, quæ ex diuturniori vacatione timeri poterant ac debebant, à Romana Curia impetratum est, ut ei plena Monasteriensis Episcopatus adeundi & administrandi potestas fieret. Unde & anno sequente Monasteriensem in urbem cum honore publico se introduci, & consuetâ statuum Dicesanorum pompâ inaugurari fecit.

Monasteriū
Flechtorpi-
ense Ordini
S. Benedicti
versatur in
statu misero.

ex antiquis
litteris Pa-
derborn.

*ex instru-
mento ele-
ctionis.
Meinolphus
Abbate
mortuo,
ibidem ex
compro-
misso nov⁹
Abbas con-
stituitur &
postulatur
Joannes
Rade, pro-
fessus in
Liesborn.
ex iisdem
litteris an-
tiquis.

In Episcopatu nostro Paderbornensi, vigilantia & sollicitudine Remberti Episcopi nostri, adhuc omnia, quæ ad Catholicam Religionem pertinent, videbantur in statu bono. At in aliis territorii vicinioribus, quæ tantum spirituali jurisdictioni Antistitis nostri subjacent, priorum Dominorum inconstantia ac defectu multa jam pessumibant, non solum in Ecclesiis parochialibus; verum etiam in variis monasteriis, intra eorum ditionem positis. Inter alia, monasterium Flechtorpiense Comitatus Waldecensis (quod virorum religiosorum ex Ordine S. Benedicti erat) propter invalescentem hæresin, tam in temporalibus, quam in spiritualibus bonis maximopere deficiebat. Et jam hoc anno, quo Meinolphus Abbas ibidem die decimâ quintâ Maji è vivis abiit, eâ personarum* paucitate laborabat, ut in toto monasterio præter Priorem & Cellerarium nemo superesset, quam unus junior monachus professus. Quare, cum ad novi Abbatis electionem procedi oporteret, necesse fuit ad aliorum auxilia confugi; rogarique tres Abbates viciniore, Arnoldum Ss. Petri & Pauli Apostolorum, in Abdinghoff, Gerhardum B. MARLÆ Virginis in Marienmünster, & Rotgerum S. Alexandri & sociorum ejus in Graëffschafft, velut istius monasterii visitatores à congregatione Bursfeldiensi designatos, ut in hoc difficili electionis negotio suæ paucitati ac personarum inopiæ subvenirent. Sed & hi, dum ad tempus constitutum in monasterio Flechtorpiensi convenissent, rursus aliud obstaculum invenere à prohibitione Comitum Waldecensium, qui pro Lutherano ingenio suo novam electionem impediabant; malebantque, monasterium hoc paulatim emori, quam ad pristinum flo-

florem revocari. Unde prædicti Abbates unà cum tribus illis monachis, qui ibidem adhuc supererant, coacti sunt pro futura Abbatis electione locum alium circumspicere: tandèmq; habitis inter se consiliis placuit, pridie Idus Julii rursus convenire Paderbornæ in monasterio Abdinghoffensi, quò & Conradus Flechtorpiensis Ecclesiæ Cellerarius nomine suorum venit. Ibi verò à prædictis Abbatibus & Conrado Cellerario per viam simplicis Compromissi delectus est Frater Joannes Raden, professus in Liesborn, & Virginum Benedictinarum confessarius in Wittmersen. Qui & eâdem die; nimirum decimâ quartâ Julii, Remberto Episcopo nostro ad confirmandum & benedicendum præsentatus fuit; uti constat è veteribus literis nostris, cum authentico electionis instrumento ad eundem exaratis, quæ ità habent:

Reverendo in Christo Patri et Domino, D. Remberto Ecclesiæ Paderbornensis Episcopo etc. - - - In nomine Domini amen. Prior et conventus (quamvis defectu personarum exigui numeri) monasterii di-
væ *MARIÆ Virginis in Flechtorp, Ordinis divi Benedicti, vestra Reverenda Paternitatis humiles et devoti filii, cum omni reverentia orationum nostrarum suffragia, ac infra scriptorum cognoscere veritatem. Quia propter vacationem diuturnam monasteria, Pastoralibus solatiis destituta, gravia tam in spiritualibus, quàm temporalibus, dispendia patiuntur: idcirco anno Domini infra scripto, die quidem decimâ quintâ mensis Maji, defuncto piæ memoriæ Meinolpho, Abbate novissimo monasterii nostri præfati, ac ipsius corpore cum devotione et reverentia tradito Ecclesiasticæ sepulture, ne ipsum monasterium viduitatis suæ incommoda diutius deploraret, fuit certus dies à nobis ad electionem futuri Abbatis celebrandam concorditer assignatus. Convocatis igitur secundùm statuta nostra Venerabilibus et Religiosis Dominis, Arnoldo in Abdinghoff, Gerhardo in Marienmünster, et Rotgero in Graëffschafft monasteriorum Abbatibus, et visitoribus nostris, per Capitulum annale nobis deputatis, ad monasterium nostrum prædictum pro electione futuri Abbatis celebranda, fuerunt præfati Abbates, ne ad electionem procederent, pro parte Comitum de Waldecke impediti. Assignato itaque alio loco et die per eosdem Dominos Abbates, hoc est, loco monasterii Abdinghoffensis, et die sabbathi decimâ quartâ mensis Julii, eisdem Abbatibus unà cum Cellerario nostro Domino Conrado, cum constitutionis procuratorio et potestatis dationis eligendi per eundem præsentato, plenariam, ad electionem futuri nostri monasterii Abbatis, propter defectum personarum nostri Conventus concessimus facultatem. Convenientibus ergo præfatis Dominis Abbatibus et Cellerario nostro, in loco Capitulari ejusdem monasterii Abdinghoffensis, et die suprâ dictâ, post solemnem Missæ de S. Spiritu decantationem, et juxta decreta concilii Basileensis procedere volentibus, placuit eisdem præfatis Abba-*

Ejusdem confirmatio & benedictio more antiquo petitur à Remberto Episcopo Paderborn.

Literæ hæc de re datæ ad Rembertum Episc. Ex veteribus mss.

Abbatibus maturâ deliberatione prahabitâ, per formam et modum Compromissi simplicis dicto nostro monasterio de novo Abbate (præstitis hinc inde per eosdem Abbates et Cellerarium nostrum prædictum juramentis) providere. Unde prahabitis deliberationibus Abbatum sapedictorum et Cellerarii nostri concorditer elegerunt et nominârunt religiosum Fratrem et Dominum Joannem Rade, Patrem et confessorem in Wittmersen, Diœcesis Monasteriensis, monachum professum in Liesborre ejusdem Diœcesis, virum utique providum et discretum, literarum scientiâ, vitâ, et moribus meritò commendandum, in sacris Ordinibus et ætate legitima constitutum, in spiritualibus devotum, Religionis et observantia regularis zelatorem, aliisque multiplicibus castimonie et sanctimonie virtutibus insignitum. Quem unus prefatorum Abbatum, Dominus Gerhardus Abbas in Marienmünster, vice suâ et suarum collegarum pronuntiavit sub hac verborum forma: In nomine Patris, et Filii, et Spiritûs sancti, amen. Ego Frater Gerhardus Abbas in Marienmünster etc. Quâ electione sic ritè celebratâ, et cantico Te Deum decantato, aliisque servandis servatis, tandem consensu ipsius Electi per prædictum nostrum Cellerarium . . . humili precum instantiâ flagitato: Idem Electus, post humilem insufficientia sua allegationem, demum divina nolens resistere voluntati, annuit votis nostris, electioni de se facta consentiens. Quapropter Reverendæ Paternitati vestræ, tam devotè, quàm humiliter, unâ cum dicto electo supplicamus, quatenus electionem ipsam sic canonicè et solemniter celebratam confirmare, ac eidem Electo munus benedictionis favorabiliter impertiri, aliâsque, pro ut opus fuerit, opportunè providere dignemini: ut Deo auctore nobis et nostro monasterio velut Pastor bonus præesse valeat utiliter, et prodesse; nōsque et alii ejus subditi sub ipsius regimine, in observantia regulari, Domino virtutum salubriter militare possimus. Acta sunt hæc in loco capitulari monasterii Abdinghoffensis, sub anno Domini millesimo, quingentesimo, quinquagesimo quarto, Indictione 12, die quidem sabbathi, 14 mensis Julii, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini, D. Julii divinâ providentiâ Papæ III. anno quinto. etc.

Rembertus
Ep. Paderb.
componit
controver-
siam, habitâ
cum Phi-
lippo Co-
mite Spie-
gelbergenfi
de limitib.
Pyrmon-
tanis &
Schwalen-
bergenfib.

Quæ autem fortuna postmodum Flechtorpiensi huic monasterio eveniret; quomodo illud per facinorosam immundamque vitam Balthasaris Haghmeisteri, Abbatis ultimi, quotidie in pejus iverit, ac tandem à Comitibus Waldecensibus extinctum fuerit; apertius ostendetur quadriennio post. Rembertus interim Episcopus noster, de terris propriis maximè sollicitus, composuit hoc anno duas graves controversias, quas habebat cum vicinis. Prima erat inter ipsum & Bernardum Comitem Lippiensem ex una parte; atque inter Philippum Comitem Spiegelbergensem & Pyrmontanum ex altera parte, ratione limitum Pyrmontanorum & Schwa-

Schwalenbergensium. Hæc autem controversia feriâ quartâ Pentecostes (quæ erat decima sexta Maji) interveniente Comite *Ot-^{*ex veteribus literis cancellaria Paderb.}tone de Holstein, Schawenburg, & Sterneberg, feliciter complanata est in oppido Lügde: ubi, præter Ottonem Comitem prædictum, velut arbitrum, convenêre simul Bernardus Comes de Lippe, Philippus Comes de Spiegelberg, & ex parte Episcopi Capitulique Paderbornensis, Dominus Philippus de Westphalen Præpositus, Volpertus de Brencken, Henricus de Meschede, Canonici, Philippus ab Hôrde Præfectus aulae, Widekindus de Falckenberg satrapa in Herstelle, & Henricus von Cöllen Cancellarius.

Altera lis erat Nobilium de Amelunxen in territorio Corbejensi, disceptantium cum Episcopo nostro de limitibus inter Beverungam oppidum Diocesis nostræ, suosque pagos Amelunxen ac Drencke. Sed & ista lis, intervenientibus Dominis Ludolpho de Klencke & Melchior de Steinberge, non minùs prospere composita est Beverungæ feriâ quintâ post S. Galli: ubi præter modò dictos interventores & arbitros convenerunt ex parte Amelunxiorum Reinardus, Joannes, Gerhardus, & Ludolphus de Amelunxen, fratres & cognati; ex parte verò Episcopi & Capituli nostri, Henricus de Meschede Cathedralis Ecclesiæ Cantor, Volpertus de Brencken Canonicus, Hermannus de Mengersen satrapa Swalenbergensis, Joannes de Spiegel Mareschallus hæreditarius, Hermannus de Viermund satrapa Dringenbergensis, Philippus ab Hôrde Præfectus aulae, Widekindus de Falckenberg satrapa Heristallensis, & Henricus von Cöllen ad S. Udalricum Præpositus, & Cancellarius.

Finem hujus anni dolendâ morte suâ funestavit egregiæ doctrinæ, zelique ardentissimi vir, Jacobus Schöpperus, Tremonia in Westphalia natus, & ibidem Pastor ad Beatam Virginem. Is, cum ætatem primam humanioris literaturæ studio solerter excoluisset; reliquum suæ vitæ tempus altioribus disciplinis & scripturarum sanctorumque Patrum lectioni tam utiliter impendit, ut apud eruditos & pios quosque magnam sui nominis existimationem promeruerit. Admotus deinde ad sacram ædem cathedrâmq; B. MARIE Virginis, integerrimi Pastoris & ferventissimi concionatoris officium annis quàm plurimis cum laude maxima conjunxit; idque infestissimo Lutheranae hæreseos tempore, quo etiam viri boni propter insanos ubique motus de sua Fide & salute periclitati sunt. Unde etiam id consecutus est, ut quemadmodum passim antiqui scriptores referunt, urbs Tremonia vivente ipso in Catholica Religionis observantia persisteret; quæ tamen haud multò post, cum ejusmodi columna cecidisset, præcipiti lapsu in-

Item aliam controversiam, cum nobilibus Amelunxiis habitam de limitibus inter Beverungenses, & Corbejenses pagos Amelunxen & Drencke. Ex antiquis literis Beverung.

Tremonia in Westphalia hoc anno moritur Jacobus Schöpper⁹, Pastor & concionator celebris: *chron. Tremon. ms. Kleinsorg. ad an. 1550 Crasep. in catal Archiep. Col. Quo extincto, Fides Catholica non multò post ibidem extinguitur.*

T c

Lu-

Turckius in hist. ms. Luthericos errores devoluta est. Mortem ejus Cratepolius, Klein-
**Chron. Trem. ms.* forgius, Callidius, & alii vulgò referunt ad annum 1556: sed,
 cum inscriptio sepulchri ejus in Mariano templo Tremonienſi in-
 dicet, eum hoc anno* è vivis decessisse die quartâ Decembris, in
 testamento S. Barbaræ; testimonium hoc aliorum scriptorum authorita-
 ti præferre malui, & requiem ei sempiternam precor.

Annus Christi 1555.

JULII III. Pontificis ultimus.
 MARCELLI II. & PAULI IV. PP. I.
 CAROLI V. Imperatoris 36. & 37.
 REMBERTI Episcopi Pad. 9.

Julius Papa
 moritur die
 23 Martii.

*Pallav. in
 hist. conc.
 Trid. l. 13.
 Successor
 ejus marcel-
 lus II. mo-
 ritur die 30
 Aprilis.
 *Pallav. ib.
 c. 11. n. 7.

Post hunc
 eligitur
 Paulus IV.

*Pallav. ib.
 c. 11. n. 12.

Sebastianus
 Archiepi-
 scopus Mo-
 guntinus
 moritur die
 17. Martii.

Serar. l. 5.
 rer. Mog.
 vita Ar-
 chiep. Mog.

Cui succe-
 dit Daniel
 de Brendel
 ab Hom-
 burg.

Die vicesimâ tertiâ Martii Julius III. Romanus Pontifex
 quinquennalem Ecclesiæ præfecturam finiit, ex ni-
 mia ciborum abſtinentia: quâ, dum obstinatis acu-
 tisque* podagræ doloribus mederi vellet, stomachum
 prævalidum ciboque plurimo assuefactum ita fregit, ut post unum
 tam importunæ diætæ mensem vitalis calor penitus extinctus fue-
 rit. Successit ei Marcellus Cervinus, qui retento priori nomine
 Marcellus II. appellari voluit, electus die nonâ Aprilis, & sequenti
 die coronatus. At ejus Papale regimen longè brevius & contra-
 ctius fuit, quàm Patrum Purpuratorum opinio tulerit: quippe
 qui eodem mense, nimirum die*ultima Aprilis, catarrho apople-
 ctico tactus in aliam vitam evolavit. Post hunc ad Pontificale so-
 lium pervenit Paulus IV, dictus antea Joannes Petrus Caraffa, ele-
 ctus die vicesimâ tertiâ Maji, ac triduo post coronatus in Domini-
 ca proxima ante Pentecosten: vir egregiæ pietatis ac doctrinæ; sed
 non eâ, quâ oportebat, prudentiâ* & circumſpectione præditus,
 uti in historiæ nostræ progressu clariùs elucescet.

Paucis diebus ante mortem Julii Pontificis, nimirum die de-
 cimâ septimâ Martii, etiam è vita subtractus est Metropolitanus
 noster, Sebastianus ab Heusenstamm, Archiepiscopus Mogunti-
 nus, inopino fato extinctus Elfeldiæ in Rhingavia. Erat hic, ut
 in ejus epitaphio apud Serarium legitur, *vir ingenio rerumque usu*
clarissimus, utriusque juris Doctor, et in administranda re publica domi-
forisque indefessus: verbo talis, cui subditi omnes longiorem vitam
 exoptâssent, nisi Deus illum ob insignia virtutum merita ad me-
 liorem in coelo mitram & coronam voluisset evocare. Successo-
 rem tamen haud minùs dignum à suo decessu nactus est Daniele
 de Brendel ab Homburg, Cathedralium Ecclesiarum Moguntinæ
 &

& Spirensis Canonicum. Qui, tametsi è numero juniorum esset, & fortissimum competitorem contra se haberet Richardum, Cathedralis Ecclesiæ Præpositum è Principibus* palatinis in Simmeren; huic tamen præter omnium expectationem antepositus, atque ad Archiepiscopalem dignitatem electus est die decimâ octavâ Aprilis. Id autem non esse factum sinè digito Dei, & instinctu Spiritûs sancti, posteriorum annorum eventus docuit. Daniel enim, integerrimæ vitæ & castitatis vir, dignitatem hanc cum ingenti istius Episcopatus & Ecclesiæ bono felicissimè gessit; cùm è diverso* palatinus ille postmodum à Fide Catholica ad hæresin, à S. Martino metropolitanæ Ecclesiæ patrono ad Martinum Lutherum turpissimè dilapsus fuerit.

Restitutâ in hunc modum jacturâ primariorum Ecclesiæ capitulum, gravem aliam longèque minùs reparabilem jacturam Germania passa est in comitiis Augustanis, quæ ab ultimo conventu Passaviensi usque in hunc annum dilata fuerant. Præsidebat his Ferdinandus Romanorum Rex, qui exeunte anno superiore, die vicesimâ nonâ* Decembris, Augustam venerat; agebatque vices sui fratris Caroli Imperatoris, morbo & aliis negotiis impediti. E Principibus, qui paulò tardiùs advenêre, pauci aderant per se ipsos: putà, Michaël Archiepiscopus Salisburgensis, Melchior Episcopus Herbipolensis, Everhardus Episcopus Aichstadiensis, Otto Cardinalis & Episcopus Augustanus, Wolfgangus Abbas Campidunensis, Albertus Dux Baviaræ, Christophorus Dux Würtembergensis, Carolus Marchio Badensis, & quidam alii. Reliqui ferè omnes tantùm per suos Legatos comparuêre. Initium congressui datum est Nonis* Februarii; & præcipua deliberationum capita sita erant in his duabus quæstionibus: nimirum, quomodo componendæ sint Religionum controversiæ, ex quibus hætenus tam innumera mala in Germanicam nationem fluxerant? Et quâ ratione stabilienda sit communis pax & securitas? Quod ad primum attinet, facilè videbant omnes, rem hanc esse longioris indaginis, quàm ut in his comitiis absolvi, & Religio concors iterum induci queat: atque ideo unanimi consensu quæstio illa in alium Imperii conventum rejecta est. Quod autem ad alteram quæstionem attinet, petiêrat Ferdinandus Rex clariora Cæsaris mandata; simulq; *suaserat ei pacem cum Gallo: hanc enim velut unicum telum superesse ad infringendam Protestantium pervicaciam. Sed, cùm Imperator eo tempore jam cogitaret Imperii coronam à se deponere; ideoque solùm frigidè responderet, se curis aliis intentum esse, Germaniæ res in ejus arbitrio à se reponi: tandem Ferdinandus Rex, à Lutheranis pejora metuens, post longas multorum men-

*Serar. loc. cit. p. 918.

*Serar. ib. pag. 919.

In comitiis Augustanis constituitur pax Religionis, quam vocant Passaviensem. ita habetur in Re-cessu August.

*Palat. in Aq. Austr. n. 543. Serar. l. 5. rer. Mog. n. 917. 6. 4.

*Paller. in hist. conc. Trid. l. 13. c. 13. n. 3. explicantur istius pacis articuli, Catholicæ

Religioni
magnopere
noxii.

Ex Receptu
Augustano
huius anni
Spond. hic
n. 3.

Palat. in
Aq. Austr.
n. 543.

*quales
sunt Epi-
scopatus
Imperii,
alia Prala-
tura simi-
les.

fium altercationes die 25 Septembris consensit in hos articulos pa-
cis; ab utraque parte acceptatos, & usque ad obtinendam Reli-
gionis concordiam duraturos: *Nemo Principum aut aliorum Imperii
Ordinum (etiam nec ipse Imperator) cuiusvis alteri vim aliquam aut mo-
lestiam inferat ob Religionem seu Catholicam seu Lutheranam, quam am-
plectitur; neque propter ordinationes et ceremonias, utrique Religioni pro-
prias: ita tamen, ut hoc decreto non comprehendantur alii, quam qui
vel Catholica Religioni vel Augustanae Confessioni adhaerint. Quod si in
posterum aliquis Archiepiscoporum, Episcoporum, Praesulum, aut aliorum
Ecclesiasticorum, à Romana Fide abscissurus esset; continuo dignitatem Ec-
clesiasticam et beneficia sacra, cum omnibus fructibus et emolumentis inde
provenientibus, ab se dimittet; licebitque tunc vel capitulis, vel aliis Per-
sonis, quibus id ex jure vel consuetudine competit, alium Catholica Reli-
gioni deditum in ejus locum surrogare, eligere, aut nominare. Bona Ec-
clesiarum et monasteriorum, quae Passaviensis transactionis tempore jam
extra potestatem Clericorum aut Religiosorum constituta, et à statibus Lu-
theranis vel ad pauperum eleemosynas, vel ad literarum scholas, vel ad
alios usus pios applicata fuerant, relinquuntur in eo statu, in quo jam sunt;
neque de iis admittantur processus in judicio Camera, nisi ea pertineant
ad immediatos *Imperii status vel Ordines. Jurisdictio Ecclesiastica (sal-
vis Ecclesiarum, Collegiorum, ac monasteriorum redditibus, decimis, et
aliis juribus) non exerceatur in homines Augustanae Confessioni deditos,
quo ad ea, quae ad ipsorum fidem, religionem, ordinationes Ecclesiarum,
designationes ministrorum, aliosque ritus et consuetudines pertinent: se-
cùs verò in rebus aliis, quae talia non concernunt. Nullus Imperii Or-
do alium ejusve subditos ad suam Religionem alliciat, invitet, aut adver-
sus proprios ipsorum Dominos in suam protectionem suscipiat. Ac denique
in urbibus liberis ac Imperialibus, in quibus utraque Religio, Lutherana
scilicet et Catholica, hactenus in usu fuit, etiam utraque in posterum per-
severet; nec ibidem civium aut incolarum unus alteri ob Religionem ad-
versetur etc.*

Hæc est illa famosa Religionis pax, quæ, tametsi Augustæ
dum confecta sit, communiter tamen *Passaviensis appellari
solet, quod tribus abhinc annis ibidem incipiente fuerit. Pontifex,
ut primum audiit, Ferdinandum Regem his decretis consensisse
(Cæsar enim subscribere non voluerat, quod hac in re successuro
fratri potestatem omnem detulisset) vehementer animo commotus
est: eoque licentiùs indulgit fervori suo, quod jam antè ab Austria-
cis alienior, & in Gallum propensior esset. At Ferdinandus à Pon-
tificiis objurgationibus haud ægre purgavit se; responditque, in
rebus, à sua solius voluntate pendentibus, vel maximum Religio-
nis Catholicæ studium à se hactenus ostensum esse: in iis verò con-
ceden-

*Palat. in
Aq. Austr.
Paulus IV.
apud Ferdi-
nandū Re-
gem acerbè
queritur de
hoc tracta-
tu inito.
Pallav. in
hist. conc.
Trid. l. 13.
Palat. in
Aq. Austr.

cedendis, quæ in alijs Imperij terris Catholicæ Religioni officerent, excusari se ab aperta necessitate; cùm & Lutherani quotidie pejorantur, & à Cæsare fratre, bellis Gallicis, morbisque impedito, non multum opis afferri valeat: proinde consultius sibi visum esse, ut in ea necessitate Lutheranis permitteret aliqua, ne turbarent ac raperent universa. Quæ responsio, tametsi Paulo IV, contrariis præjudicijs occupato, non satisfecerit; verissima tamen fuit, probatæque omnibus, qui pientissimas *Ferdinandi literas, ad S. Ignatium datas, vel obiter inspexere. Fundaverat jam tum Viennæ collegium Societatis JESU pro tuenda Fide Catholica; & eodem hoc anno, cùm in urbe Augustana degeret, urgebat ac meditabatur aliud *in urbe Praga. Evulgaverat in suis terris catechismum Catholicum, à Petro Canisio Societatis JESU conscribi jussum; graviterque simul interdixerat omnes alios catechismos, à Lutheranis editos vel corruptos. Expulerat è Bohemia, non sinè aliquorum Principum offendiculo, Lutheranos omnes verbi ministros, circiter ducentos: neque dubium est, quin id etiam perfecisset in omnibus alijs Germaniæ terris, modò ipsi tantum potestatis fuisset in aliorum ditionibus, quantum in suis. Quare, quod in his comitijs in favorem Lutheranorum statuit, non nisi animo invitissimo fecit: neque desunt *auctores, qui contententur, Ferdinandum Regem, cùm huic tractatui subscripsit, necessitati suæ moestum illachrymâsse profusis fletibus.

Uno duntaxat mense post hanc pacem initam, nimirum die vicesimâ quintâ Octobris, Carolus Imperator totius Belgii gubernationem Bruxellis in filium Philippum transtulit, ægritudine magis ac virium defectu; quàm pondere annorum pressus. Aderant præter innumeros Belgarum procures, aliosque Principes & Principum Legatos, geminæ sorores ejus, Eleonora, Francisci Galliarum Regis, & Maria, Ladislai Hungariæ Regis vidua, unâ cum successore ejus Philippo filio. In horum conventu ægre stans, unâque manu baculo, & alterâ adstantis humero innixus, primum commemorabat labores pro terrarum suarum defensione obitos; deinde modernam infirmitatem suam, quâ moneretur terrenis se abdicare, & æternæ salutis negotium agere. Tum ad Belgii congregatos Procures conversus: *Accipite igitur, inquebat, pro senem juvenem, pro imbelli fortem! Adjungite ei inter vos concordiam, in templo religionem, in foro justitiam! sic Deo cari, fideles Principi, et ubique terrarum victores eritis.* Postremò etiam ad Philippum versus: *At te autem, inquebat, fili mi! hoc unum posco, ut subditos tuos in filios suscipias: sic enim et ipsi suscipient te in Patrem. Ditissimas provincias trado tibi: tu, ut iis feliciter præsis, time Deum, et ama subditos.* Hæc

Ferdinandi
Regis excu-
satio à ne-
cessitate
istorum
temporum.

Pallav.

loc. cit.

Palat. in

Aq. Austr.

Ejusdem

fervor in

Fide.

*extant. 10.

7. Ss. Julii

in comm.

prævio ad

visam S.

Ignatii, §.

44. & 45.

*ibid. § 45.

n. 475. &

sequentib°.

*Palat. in

Aq. Austr.

n. 344. &

alii.

Carolus

Imperator

Bruxellis,

die 25. O-

ctobris, bel-

gii totius

regimen

abdicat, ac

transfert in

Philippum

filium.

Palat. in

Aq. Austr.

Haraus in

ann. brab.

Surius &

alii.

*Palat. ib.
n. 547.

ſi ſerves, neminem formida; ſed cuncta proſpera de cælo ſpera! Quæ ultima verba, dum leni exclamatione & cadentibus è vultu lachrymis terminaret; etiam omnium adſtantium oculi * in uberes fletus reſoluti ſunt. Cæſar interim, ad cujus genua Philippus filius humillimè ſe advolverat, paternâ manu impoſitâ copioſam ei de cœlis opem ac benedictionem precatus eſt. Nec multò poſt etiam Regnis aliis & Imperio Germanico eâdem animi conſtantiâ ac fortitudine renuntiavit, uti ad annum ſequentem plenius exponetur.

Georgius
Episcopus
Mindenſis
eo tempore
nondum
erat conſe-
cratus à ſe-
de Pontifi-
cia.

*vide Re-
ceſſum Au-
guſtan.
Reliqui
Episcopi
Weſtpha-
liæ, Paderb.
Oſnabrug.
& monaſt.
Oratorem
ſuum ha-
buère in
comitiis
Auguſt.
vide Receſſ.

Auguſt.
Wilhelmus
Episcopus
Monaster.
Dominicâ
quingageſi-
mæ urbē
ſuam ſolens
ni pompâ
ingreditur.
chron. Mo-
naſt. mſ.
Lætitia
convivales.
chron. Mo-
naſt. mſ.

In Weſtphalia circa hoc tempus nondum omnes Epiſcopales cathedræ novos acceperant Epiſcopos, à Romana curia confir-
mados. Nam in comitiis & Receſſu Auguſtano, quem die viceſimâ quintâ Septembris concluſum diximus, inter Principum ſubſcribentium nomina prorsus nulla fit mentio Georgii Mindenſis Epiſcopi; ſed ſolius * Decani & Capituli. Quod mihi ſignum certiffimum eſt, reſignationem Julii Ducis, in Georgium Ducem patruumque ſuum, eo tempore nondum receptam & confir-
matam fuiſſe à Pontifice: idque forſan ex eo capite, quòd ipſe Ju-
lius nondum antea confirmatus fuerit, & conſequenter etiam non potuerit legitimè renuntiare in favorem alterius. Reliqui Weſtphaliæ Epiſcopi in iisdem comitiis comparuère per Legatum vel Oratorem ſuum Jodocum de Dincklage, Cathedralium Eccleſia-
rum Paderbornenſis & Oſnabrugeniſis Canonicum: qui non mo-
dò Remberti Paderbornenſis & Joannis Oſnabrugeniſis; verùm etiam Wilhelmi Monaſterienſis Epiſcopi vices ibidem ſupplevit, uti ex Receſſu prædicto conſtat.

Posterior horum, Wilhelmus Epiſcopus Monaſterienſis, poſteaquam à ſede Pontificia confirmatus eſſet; pro ſolenni inaugu-
ratione ſuâ, urbem hoc anno ingreſſus erat die viceſimâ quartâ Februarii in Dominica quingageſimæ, deducente eum frequen-
tiſſimâ Nobilitate, & nongentis equitibus. Peractâ pompâ & ho-
noribus conſuetis, inſtructæ fuerant opiparæ dapes, omni cibo-
rum apparatu & lautitiâ ſplendidæ. Ad quas, dum ſederet Princeps cum nobiliſſimis Convivis, inter alia fercula poſtremum affereba-
tur ingens artocreas: in quo ſub triticei panis operculo claudebatur elegantulus puer, apothecarii filius. Is, cùm operculum re-
moveretur, derepente ſe in altum attollebat; & vivaciſſimo cor-
poris motu, primò Wilhelmum Principem, deinde reliquos con-
vivis, gratioſè intuebatur, & ex ordine ſalutabat hiſce verſibus:

Exſpectate diu, ſis felix inclyte Princeps!

Urbs hæc pacifico ſit pede tacta tuo!

Te Clerus, te Nobilitas, totuſque Senatus,

Te cuncti cives, virginumque decus,

Te

*Te posito luctu vidui, viduaque saluant,
Grataturque tibi, quidquid in urbe vides.*

*Vos quoque magnanimos Proceres salvere iubemus,
Quos minime piguit gaudia nostra sequi!
Olim pro meritis referetur gratia vobis:
Sed nunc letitiam resque locisque petunt.
Hæc dies igitur letos consumite leti:
Principe cum nostro corda levate mero.*

Ex aliis viris Principibus nullum aliud hoc anno funus vidit Westphalia, quàm Illustrissimi Abbatis Corbejenfis, Caspari ab Hôrsel; de cuius morte brevissimis verbis hoc anno meminit Erbenius. Utinam & elogium ejus, ac diem obitus addidisset! In Recessu Augustano, Abbatiae Corbejenfis nomine, nullus planè Legatus vel Orator adfuit: unde colligo, eum circiter Augusto mense extinctum esse. Successor ejus in Prælatura & Principatu fuit Reinerus, vel (ut alii scribunt) Reinhardus de Bucholtz, postulatus ex monasterio Gladbacensi, vir & œconomiae studiosus, & rerum Westphalicarum non ignarus: in eo tamen infelicior, quòd Lutheranorum invalescentium turbas ob istius ævi malignitatem compescere non potuerit. Nam eodem anno, quo clavum adiit, & Patres Minoritæ seu Conventuales *ab Huxariensibus urbe pulsi, & sanctimoniales è Kemnadenfi *monasterio, Corbejenfium directioni subdito, ejecti sunt. Quod cum apertissime repugnaret paci Religionis, non video, cur novus Abbas non solum id permiserit; sed etiam sequenti anno Huxariensibus privilegium dederit, ne quis extra hanc urbem audeat in toto principatu suo cerevisiam coquere.

Casparus
ab Hôrsel,
Abbas &
Princeps
Corbejen-
fis moritur:
cui succedit
Reinerus
vel Rein-
hardus de
Bucholtz,
*Erben. in
addit. ad
chron.
Huxar.
ms Corbej.
PP. Mino-
ritæ ab Hu-
xariensibus
expellun-
tur.
*Erben. ib.
*ms. Corb.
*Erben. ib.
ad ann.
1556.*

Annus Christi 1556.

PAULI IV. Pontificis	1. & 2.
CAROLI V. Imperatoris.	37. & 38.
REMBERTI Episcopi Pad.	10.

Annus hic tribus Imperii septemviris fatalis fuit: nimirum Friderico palatino, qui die vicesimâ sextâ Februarii; Joanni Trevirensi, qui die decimâ octavâ Februarii; & Adolpho Colonienfi, qui die vicesimâ Septembris, vitam in terris finiit. posterior horum (nam de aliis duobus plura loqui, extra nostræ historiæ scopum est) novennali regimine suo apud omnium subditorum animos æternam sibi laudem

Tres Impe-
rii septem-
viri, Palati-
tinus, Tre-
virensis, &
Colonien-
fis moriun-
tur.
*Auctores
passim.*

Adolphi
Colonien-
sis laus.
Cratopol.
in catal.
Archiep.
Colon. &
alii sparsim

Succes-
sit ip-
sius frater
Antonius
Comes de
Schawen-
burg, non
imparis vi-
rutis ac zeli
Cratopol.

loc. cit.
Fridericus
Ep. Hilde-
& Slesvi-
censis mor-
ritur.

Catal. re-
centior Ep.
Hildef.
Ghytraus l.
19. Saxon.

**Reusner.*
in geneal.
Duc. Holf.
hildeſienſi
Eccleſiæ
magno
cum dam-
no præfuit.

Catal. Ep.
Hildef.

**Ghytraus*
l. 19. Saxon.
**Catal. Ep.*
Hildef. ſub
Erneſto
Bavaro.

dem ac honorem peperit. Erat enim Catholicæ Religionis aman-
tissimus, pacis cultor, diffensionum osor, integritate vitæ, mo-
destiâ, humanitate, prudentiâ, & omnium virtutum ornamentis
itâ commendatus, ut meritò in epitaphio suo Colonienſi dictus
fuerit, *Delicia populi*. Lutheranos errores, ab Hermanno deces-
fore ejus quodam introductos, quantocyus abolevit, concilium
provinciale pro reformandis Cleri populique moribus Coloniae ce-
lebravit, Tridentinæ synodo cum Archiepiscopis Trevirensi ac
Moguntino interfuit: neque dubium est, quin pro Ecclesiæ Ca-
tholicæ bono plura fuisset præstiturus; nisi talia meditantem, pri-
mò tumultus bellici, deinde præmatura mors à bene cœptis impe-
diſſet. Successorem in solio Archiepiscopali habuit germanum
fratrem suum, Antonium Comitem de Schawenburg, concordi-
bus votis electum die vicesimâ sextâ Octobris. Fuerat hic antea
Præpositus Leodiensis, Trajectensis, & Colonienſis ad S. Gereonem;
fratrisque suo demortuo, pietate, moribus, & Fidei or-
thodoxæ zelo, ferme tam similis erat, ut ovum ovo. Sed & huic
vita brevior moriendi necessitatem prius imposuit, quàm Electo-
ralis dignitatis commoda penitiùs degustâſſet.

Accessit & aliud, sed magis inglorium ac illaudabile funus,
Friderici Episcopi Hildeſienſis & Slesvicenſis; qui ex pernicioso re-
gimine suo plus vituperii, quàm honoris retulit. Spes magnæ
de ipso fuerant Hildeſii propter cognationes potentissimas: erat
enim frater Adolphi Ducis Holsatiæ; filius autem Friderici I. Da-
norum Regis * è Sophia, Bugslavi Stetinenſium Ducis filia. Sed
ille magnas ejusmodi spes longissimè fefellit. Præterquam enim
quòd ambiguae Religionis fuerit, Episcopale officium neglexit,
sacros Ordines non suscepit, licentiosæ vitæ se tradidit, Ecclesiæ
bona disperſit, Stürwaldiam Adolpho fratri oppignoravit, &
pleraque urbis Hildeſinæ templa, nimirum S. Pauli Patrum Domi-
nicorum, S. Martini Patrum Franciscanorum, S. Michaëlis Pa-
trum Benedictinorum, S. Georgii Equitum Teutonicorum, S.
Andreae Canonorum secularium, duasque alias Ecclesias paro-
chiales, Jacobæam scilicet & Lambertinam, senatui & commu-
nitati Lutheranae cessit. Ac tametsi hoc sacrilegio præfecturam
& arcem Peinenſem, Hildeſinæ urbi oppignoratam, à civibus re-
demerit: ea tamen iterum haud multò post, vel Adolpho ipsius
fratri oppignorata*, vel certè aliorum sumptuum prætextu tra-
dita, neque prius à successoribus Episcopis recepta est; donec Er-
nestus Archiepiscopus, Hildeſinæ Ecclesiæ Præsul, eandem sexa-
ginta imperialium millibus* ab Holsatiæ Duce redemisset. His
tam perniciosè gestis, Fridericus Episcopus anno superiore in Hol-

Holsatiam rediit; ibique hoc anno, die vicesimâ septimâ *Octo-
bris, Chilonii defunctus, & Slesvici tumultus, nocere desiit. In
ejus locum non sinè magna Capitularium dissensione Hildesii susse-
ctus est Burchardus ab Oberg, è Nobili ac pervetusta Obergiorum
familia, Cathedralis Ecclesiæ Senior ac Decanus: vir ex alle pro-
bus, & vel ideo de Ecclesia Catholica maximoperè meritis, quòd
Friderico decessori suo Fide, pietate, ac moribus dissimilis fue-
rit.

*Reusner.
in geneal.
Duc. Holf.
Successor
Hildesii
Burchardus
ab Oberg,
vir maximè
Catholicus
ac devotus,
Catal Ep.

Inter has Episcoporum Principumque mortes Carolus V. Im-
perator, postquam in Autumno superioris anni ditiones Belgicas
in Philippum filium transfulisset, eidem pariter intrà menses pro-
ximos reliqua Regna omnia, tam Europæa, quàm Transmarina
tradidit, reservatâ sibi solùm centies mille coronatorum pensione
annuâ: id quod Wilhelmus Godelevæus *exeunte priori anno;
Pallavicinus autem *die decimâ septimâ Januarii peractum volunt.
Nec multò post Imperator, ut Philippo filio tranquillum paca-
tümque regimen relinqueret, die quintâ Februarii Gallum inter &
Hispanum *quinquennales armorum inducias confecit: quæ ta-
men, priusquam hic annus evolveretur, illaudabili Pauli IV. Pon-
tificis consilio rursus abruptæ sunt. Supererat adhuc ei dignitas
Imperatoris Romani. Et hanc similiter in comitiis publicis ante
suum in Hispanias discessum abdicare voluerat, dummodo id ei
per vires & alia quædam impedimenta licuisset. At, cùm ea in re
plus difficultatis esset; retento paulisper eo titulo, primùm Ferdi-
nando fratri suo, velut electo Romanorum Regi, sollicitè com-
mendavit, ut se absente curam Imperii singularem gereret: deinde
& aliis literis, die vicesimâ septimâ Augusti Gandavi datis, Joan-
nem Episcopum Osnabrugensem, velut Cameræ Imperialis Præsi-
dem, & ceteros ejusdem judicii Assessores, impensè commonuit,
*ut gloriam Dei præ oculis habeant; ut justitiam omnibus aequaliter admi-
nistrent, ut à recti studio se nullo rerum aut personarum respectu averti
sinant, ut Ferdinando Regi in omnibus morigeri sint, et ab eo (cùm opus
fuerit) in absentia sua consilium et auxilium petant.*

Hildes.
Carolus V.
regna sua
transfert in
Philippum
filiū:
*Godel in
hist. abdic.
Caroli V.
*Pallavi. in
hist. conc.
Trid. l. 13.
*Auctores
iidem.
Hareus in
ann. brabant.

Curam Im-
perii com-
mendat Fer-
dinando
fratri, & ju-
stitiam ju-
diciis Cas-
mere.
Godel. in
hist. abdic.
Caroli V.

His expeditis, die 30 Augusti cum duabus sororibus suis, Eleo-
nora Franciæ, & Maria Hungariæ Regina vidua, Gandavo Birsle-
tum venit; visoque ibidem sepulchro Wilhelmi Beuckels (qui pri-
mus haleces in falsamentariis cadis salire docuit, ac defunctus est
anno 1397.) in Zelandiam abiit, ventos inibi secundos ad naviga-
tionem Hispanicam præstolaturus. Iis verò benignè aspirantibus,
die decimâ septimâ septembris cum utraque sorore prædicta navem
conscendit; cursuque optatissimo in Laredanum Biscariæ portum
feliciter appulsus est. Ibi, ut primùm exscendisset è navigio, hu-
mil-

In Zelandiâ
abit, & inde
in Hispaniâ:
Godelev.
loc. cit.
Hareus in
ann. brabant.
Palat. in
Aq. Austr.

Ubi vitæ
solitariae se
committit
in monaste-
rio S. Justi.
*Auctores
iidem.*

Susati, He-
rivordiae,
Lipstadii,
& in aliis
locis West-
phaliae rur-
sum inva-
lescit Lu-
theranismus,
rejecta reli-
gione inte-
rimistica.

* *Piderit.*
loc. cit. pag.
326.
Bernardus
Comes de
Lippia sy-
nodū pro-
vincialem
convocat,
in eaque ju-
bet omnes
subditos ad
lutheranā
doctrinam
transgredi.
Piderit. in
chron. Lip.
624 & seq.

millimè terram osculatus est, inquires: *Salve, mihi optatissima ma-
ter! nudus ex utero matris meae exivi, nudus ad te velut alteram ma-
trem redeo; tibi que, quod unum possum pro tam multis in me meritis, cor-
pusculum hoc et ossa dedo ac dedico.* Indè post multas Hispanicorum
Procerum salutationes, Vallisoletum se deportari fecit. Ubi, cum
brevissimè de residuis regnorum negotiis disposuisset; relictis hîc
sororibus, recepit se ad monasterium S. Justi, Ordinis Eremitarum
S. Hieronymi, reliquam ætatem illic in assiduis religiosæ vitæ exer-
citiis Deo consecraturus.

Eodem hoc tempore Lutherana hæresis vehementer iterum in-
valescebat in Westphalia: præsertim verò Susati, Lipstadii, Heri-
vordiae, Mindæ, Osnabrugi, Ritbergæ, Lemgovia, & aliis in lo-
cis, quæ jam antea Lutherum secuta, & ab eo rursus per edictum
Interimisticum abstracta fuerant. Hæc enim loca omnia, ut pri-
mum anno superiore in comitiis Augustanis novam suæ Religionis
libertatem accepere; statim citatis passibus in antiqua Lutheri pla-
cita sic proruerunt, *qualis ubi abruptis solvit præsepia vinclis tandem
liber equus, campoque potitus aperto.* Inter alios verò egregium no-
vi Evangelii promotorem se exhibuit apud nos Bernardus Comes
de Lippia, de quo Pideritius in chronico Lippiensi * ita scribit:
*cum anno 1555 Protestantium statibus, Augustanae Confessioni deditis, con-
cederetur libertas utendi palam suæ Religionis exercitio; etiam Bernardus
Comes de Lippia Religionem promoveri cepit, et abominationes (ut ipse
loquitur) Papisticas abolere.* Quod ut majori cum effectu ageret,
congregavit hoc anno in castro suo Braeck synodum Ecclesiasti-
cam; sed planè exoticam, & antiquis Ecclesiarum consuetudini-
bus dissentaneam: cui nimirum, præter concionatores Luthera-
nos totius Comitatus, interfuerunt omnes Patriæ status & urbium
consules, unà cum ipsomet Comite & omnibus consiliariis ejus.
In horum confessu orationem synodalem, nomine sui Comitis ve-
lut sacrorum Antistitis, habuit Perillustris Dominus Christopho-
rus de Donop, intimi consilii Senior ac Satrapa provincialis. Me-
morabat is, *Comitem Dominumque suum Lutheranis doctrinis à puero
institutum, et Papatui semper adversatum esse: dolere, quod ab aliquo
tempore Cæsareis edictis ad interimisticam Religionem unà cum subditis
adstrictus fuerit: Nunc verò cum ad Augustanae Religionis placita rever-
ti, ac seriò velle, ut hæc ubique à suis subditis recipiatur: non abituros
impunè, qui hac in re immorigeri, et in antiqua Fide Catholica perstituri
fuerint.* Peractâ hac oratione, Bernardus Comes quatuor concio-
natoribus, quos ex omni Lutheranorum præconum numero sele-
gerat, nempe Mauritio Piderit, Gerhardo Cotio, Herimanno Ha-
melmán, & Joanni Wilhelmo Torrentino concionatori Aulico,
visi-

visitationem & inspectionem Ecclesiarum detulit, cum plenaria novandi ac reformandi potestate.

Haecenus, inter omnes anteriorum temporum vicissitudines, ^{Canonici Regulares S. Augustini in Blomberg deficiunt à fide; Piderit. ib. pag. 626.} adhuc incolume steterat monasterium Blombergense Canonico-regularium S. Augustini; etiam si jam aliqui ipsorum ad infau-
sta Lutheri dogmata propenderent. Sed, cum hoc anno Blombergenses incolæ, quorum Ecclesia parochialis monasterio prædi-
cto suberat, ad reformationem Lippiacam tam severè astringeren-
tur; & jam antè Conradus Meyerus, è coenobio Mindensi deser-
tor monachus, plerosque cives ac parochianos ab Augustinianis
Patribus ad Lutherum avertisset: etiam hi, errorem suarum ovium
secuturi, claustralem vitam abjecere, nobilissimum Schirense præ-
dium vendidere, pecunias ex ea venditione receptas inter se invi-
cem divisere, initoque sacrilego matrimonio ex malis Canonicis
facti sunt pejores mariti. Supererant adhuc tres, qui novi hujus
Evangelii doctrinam constanti animo recusabant, & permanse-
runt in monasterio. Ex iis duo intra paucos annos temporalem vi-
tam cum æterna commutârunt: postremus autem, P. Augustinus
Düvel, anno 1569 in senectute ultima à Jodoco Pideritio, præ-
dicante Lutherano, se perverti passus est; exutisque vestibus re-
ligiosis, divo Patri suo Augustino Lutherum prætulit, biennio
post è præsentī vita ad judicium divinum evocatus. Ità præclarum
illud monasterium, quod ab insigni miraculo initium sumpsit, ad
manus Comitum Lutheranorum recidit, postquam vix ultra unum
seculum constitisset.

In Comitatu Pyrmontano, prope Lügdam aut Lüdam oppi-
dum Diœcesis nostræ, terribilis ac penè immensus hominum con-
fluxus hoc anno fuit ad acidulas fontisque medicos, qui ibidem
faliunt. Fontem hunc appellabant *sacrum*: nec erat novus, aut
nuper è terra prodiens; sed ante secula jam plurima notus. De eo
namque Henricus de Herivordia, qui anno 1370 Mindensi in ur-
be defunctus est, in codice ms. his verbis ^{*vide monum. Paderit. Lüda.} meminit: *In Westphalia juxta oppidum Lûde Diœcesis Paderbornensis fons est, qui dicitur SACER FONS; de quo si quis pronus biberit, in faciem ejus exsilit, et quasi expergisci videtur. Ibidem est et alius fons, qui dicitur FONS BULLIENS. Iste quasi quadratus est de quatuor lateribus equalibus, et fundus subter rubens ad pallorem declinans. Nil in ipsum insluit, nec effluit; sed continuè bullit, et sic sonore, quod ad jactum balistæ potest audiri. Ce-*
terùm vis medica istius fontis non videtur inter homines admodum
nota & explorata fuisse ante exitum anni superioris. Quo tempo-
re, cum aliqui homines acidularum istarum usu à scabie, petigi-
ne, malignis defluxionibus, imò & chiragræ podagræve dolori-
<sup>Ad illum hoc anno fit immens-
sus ægrorū concursus, quorum plures illic</sup>

sanitatem
recepere.

Monum.

Pad. loc. cit.

chron. tre-

mon. ad

hunc annū.

Merian. in

topograp.

Westph.

v. Lügde.

pag. 87.

Dæmon e-

tiam huic

sanationum

generi se

immiscuit.

Chron.

Tremon.

Merian.

loc. cit.

Fons Pyr-

montanus

hodierno

tempore

adhuc val-

de celebra-

tur ab aquis

salutaribus.

S. Ignatius

Societatis

JESU fun-

dator, hoc

anno mori-

tur.

Spond. ad

hunc annū.

n. 10.

bus relevati essent; curationum istarum fama, in orbem volans, tantos ubique motus concitavit, ut ineunte vere præsentis anni 1556 multa hominum ægrotorum millia ex diversis Germaniæ partibus obtinendæ sanitatis desiderio Pymontum venerint. Multitudo horum sub aperto cælo confidebat illic in modum parvi exercitus; erantque inter eos etiam surdi, claudi, cæci, & aliis morborum generibus pressi, è quorum numero non pauci pro sanitate mortem retulere. Neque dubium est, quin malorum omnium architectus dæmon huic etiam negotio se immiscuerit: præsertim cum & energumeni suæ liberationis causâ ad fontem hunc legantur confluisse; & Merianus è chronico Brunsvicensi memoret, magum aliquem seu præstigiatores cæcum, nomine *Simonem*, inibi inventum esse, qui suis incantationibus dæmonia ex hominum obsessorum corporibus expellere nifus aut visus fuerit. Unde & immodicus ille hominum concursus ultra hunc annum non tenuit; sive propter abusus & errores varios, qui intercurrerant; sive quod ægroti per experientiam usumque discerent, fontem hunc non cuiusvis morbo, sed tantum certis infirmitatum generibus mederi posse. Quod autem Merianus è chronico prædicto addidit, Deum postea huic fonti vim subtraxisse propter infamia scelera apud ipsum perpetrata, fabulosum duco. Quis enim credat, fonti huic tunc temporis fuisse vim aliquam naturali majorem, etiam ad curandos homines ab ortu suo claudos, cæcos, & surdos? reliquam verò naturalem vim ab eo tempore in his acidulis permanfisse, perspicuum adhuc est hodiernâ experientiâ: cum & hodie fons ille à magnis dominis per æstatem adiri soleat, non solum jucunditatis causâ; verum etiam propter aquarum Pymontensium salubritatem virtutemque medicam.

Historiam hujus anni meritò coronat, qui hoc anno ad immortalem gloriæ coronam in coelos abiit S. Ignatius de Lojola, fundator Societatis JESU, vir de tota Ecclesia Catholica turbatissimo illo tempore meritissimus. Obiit in urbe Roma die 31 Julii anno ætatis suæ 65: ac, priusquam è vivis decederet, Societatem suam in provincias plurimas diffusam & ferè centum Collegiis locupletatam vidit. De ejus virtutibus & miraculis innumera videri possunt apud Hagiographos Antwerpenses, tomo 7. Sanctorum Julii. Mihi satis est, hic adducere testimonium Urbani VIII. Pontificis, qui in Bulla Canonizationis ejus disertè asserit: *fuisse virum, quem præelegat Deus, ut eorum dux foret, qui portarent ejus sanctissimum nomen coram gentibus et populis; quique fideles ad veram Fidei cognitionem inducerent, et rebelles hæreticos ad illius unitatem revocarent etc.*

AN-

Annus Christi 1557.

PAULI IV. Pontificis 2. & 3.
CAROLI V. Imperatoris. 38. & 39.
REMBERTI Episcopi Pad. 11.

Nondum abiêrat annus ab induciis quinquennialibus, præcedente anno Gallum inter & Hispanum initis; cum iterum Gallus in bella profilit, rumpitque inducias, etiam juramento interposito à se firmatas. Incensor hujusmodi turbarum erat Paulus IV. Pontifex, ejusdemque ambitiosior nepos Carolus Caraffa Cardinalis, homo in armis enutritus, & insatiabili dominandi libidine præditus. Hi, ut erant ab Austriacis & Hispanis alienissimi; ita etiam variis artibus (quas fusissimè recenset Pallavicinus) perpetuò sollicitabant Gallum, ut perniciosas hujusmodi inducias rumperet, junctisque secum armis in Hispanos iret: alioquin fore, ut Hispani per quietem hanc vires afflictas reparent, & universæ demum Italiæ jugum imponant. Audiit hæc tandem Gallus: multumque ponderis ad eundem inclinandum addidit, quod Hispani, maximis Pauli IV. injuriis provocati, superiori Autumno Papales terras invasissent; & jam aliàs eidem Gallorum Regi promissum esset à Pontifice, ut in belli præsentis præmium unus e Regalibus filiis Regnum Neapolis, & alter Mediolanensem Ducatum acciperet. Itaque ineunte hoc anno Franciscum Guisium cum valido exercitu mittit in Italiam; jubetque eum rectà ad Pontificem contendere, & unitis amborum viribus in regnum Neapolitanum irruere. Alium verò exercitum è suis colligit adversus Belgium; partemque illius pridie trium Regum sub Duce Colignio mittit ad intercipiendum Duacum: eventum quidem irritum; sed hostiles tamen animos & violatas armorum inducias declarante. Expavit his auditis Philippus Hispaniæ Rex, eaque indignatione commotus est, ut juramento affirmarit, haud prius à se gladium in vagina reconditum iri; quàm poeniteret Gallos, à juratis induciis recessisse. Nec defuit fortuna huic promisso. Nam Augusto mense, die S. Laurentio sacrâ, Philippus Rex, Germanorum & Anglorum copiis adjutus, apud Quintinopolim in Picardia tam insignem de Gallis victoriam retulit, ut ab ea non solum Parisiis; sed etiam totâ Galliâ trepidatum fuerit, præcipuo Nobilitatis ac militiæ flore vel perduto, vel captivo. Periêrunt ex parte Philippi Regis tantum octoginta viri, interque eos Philippus Comes de Spiegelberg & Pymont, de quo postea. Ex parte verò Gallorum amissa fuêre tria millia cæsorum, quatuor millia captorum

Henricus Galliarum Rex, violatis induciis, in Regnum Neapolis irruit cum Paulo IV. Pontifice. **Pallav. in hist. conc. Trid. l. 13.*

**Pallav. ib. c. 16. n. 5.*

**de his vide Pallav. c. 17. & 18.*

**Pallav. ib. c. 15. n. 6.*

**Pallav. ib. l. 14. c. 1.*

Ex alia parte etiam invadit Belgium.

Haraeus in ann. brab.

Surius in comment. rer. gest.

Sed ingenti clade afficitur à Philippo Hispaniæ Regis prope Quintinopolim in Picardia, vulgò S. Quintin.

aut. iidem Haraeus in ann. brab.

rum, trecenta plaustra bellico apparatu plena, vexilla tam pedestria quàm equestria nonaginta quatuor, cum omnibus impedimentis ac tormentis militaribus. Nec multò post etiam Quintinopolis, urbs munitissima, cum Novioduno & aliis Gallorum urbibus in Philippi Regis potestatem venit. *Hic fructus fuit, uti loquitur* *Spondanus, *ruptarum contra fas induciarum, et infausi foederis, cum Paulo Pontifice et Caraffis initi!*

*Spond. hic
n. 10.

Gallus ex
Italia mili-
tem suum
revocat;
*Pallav. in
hist. conc.
Trid. l. 14.
c. 3. n. 4.

*Pallav. ib.
n. 8.
Pontifex cū
Philippo
Hispaniæ
Rege paci-
ficatur.
Pallav. ib.
c. 3. & 4.
Spond. hic
n. 2.

*Gratian.
in casibus
Vir. Illustr.
Philippus in
memoriam
Quintinia-
næ victoriæ
statuit ædi-
ficare mo-
nasterium
celeberrim-
um S. Lau-
rentii in Es-
curiaco.
Ortel.

theat. orbis
terr. in fin.
Colloquiū
Worma-
tense inter
Theologos
Catholicos
& Luthera-
nos.

Credi vix potest, quantum eâ clade consternata fuerit Papalis curia: præsertim cū Henricus Rex, necessitati propriæ subventurus, Franciscum Guisium cum exercitu suo è Papalibus terris in Galliam *revocaret; permitteretque foederato Pontifici, ut, quâcunque ratione vellet, cum hostibus concordaret. Sed hunc terrorem non leviter mitigavit Philippi Regis moderatio: qui Senatui Veneto victoriam à se obtentam nuncians, indicavit simul, se ad amplificandam ditionem suam nullatenus *aspirare; ideòque & ad restituendum Pontifici terras, eidem à se ereptas, paratum esse, dummodo & is per æquas pactiones ad Italiæ quietem conspiraret. Quare statim, conciliatoribus Venetis, itum est in consilia tractandæ pacis: ac tandem, die decimâ quartâ Septembris, concordia Pontificem inter & Hispanum inita, pactionibus tam honestis, ut ex iisdem sole clariùs apparuerit, honori & existimationi Pontificiæ à Christianis Catholicisque Principibus plurimùm deferri. Interea pœnam Dei non evasere belli hujus incentores, Carolus & Joannes Caraffæ, Pauli IV. Pontificis nepotes. Uterq; enim altero abhinc anno primùm à Paulo IV. patruo suo ex urbe *Romana pulsus; ac dein, tertio post anno, à Pio IV. ejusdem successore propter gravissimas accusationes morte promeritâ castigatus est. Philippus autem Hispaniæ Rex, ut primùm à bellis omnibus quietem habuit, vel in gratiarum actionem Quintinianiæ victoriæ, in festo S. Laurentii obtentæ; vel (ut alii volunt) ex voto id temporis ad S. Laurentium edito, ingenti magnificentiâ construere coepit nobilissimum illud Hispaniæ monasterium S. Laurentii in Escuriaco, vulgò *Escorial*: quod postea infinitis opum impendiis, & plurium annorum labore impigro, in ejusmodi molem excrevit, ut hodie inter orbis miracula censeretur.

In Germania hoc anno post cladem Quintiniensem pugna alia spiritualis instituta est, in cujus decursu Confessio Augustana plagam mortiferam accepit à suis met affeclis ac defensoribus. Deceverat hoc anno Ferdinandus Romanorum Rex in comitiis Ratisbonensibus, ut pro tentanda Catholicorum & Lutheranorum concordia, in urbe Wormatiensi, die vicesimâ quartâ Augusti, inchoaretur colloquium aliquod; in quo duodeni Catholicorum,

ac

ac duodeni Lutheranorum Theologi, conferrent inter se de modo concordiae in rebus, ab utraque parte, controversis. Praesidem quoque hujus colloquii nominaverat * Rudolphum Episcopum Spirensen; pro quo tamen postea, ob incidentem ejus ægritudinem*, designatus est Julius Pflugius Episcopus Naumburgensis, integerrimus Fidei *orthodoxæ cultor. Huic è Principum, tam Catholicorum, quàm Lutheranorum numero adjuncti sunt quatuor * Assessores, Joannes Archiepiscopus Trevirensis, Michael Archiepiscopus Salisburgensis, Augustus Elector Saxoniae, & Christophorus Dux Würtembergensis. Congressu inchoato, unus è duodecim Theologis Catholicis (credo Petrus Canisius è Societate JESU) primo loco proposuit Lutheranis: *Ex Recepto Paderbornensi et Augustano nullam aliam Religionem in Imperio permissam esse, quàm veterem Catholicam, et novam Augustanæ Confessioni deditam: Surius in inter has duas concordiam in presenti congressu queri, exclusis aliis: ac proinde necessarium fore, ut omnes collocutores ac Theologi adversæ partis prius declarent, an pro sola Confessione Augustana stent; an verò etiam aliis Majoristarum, Osandrinorum, Adiaphoristarum, et Zwinglianos doctrinis adhaerescant? alioquin frustra se disputaturos esse, nec scituros, cum quo vel quibus? cum Theologo Lutheranis, an verò cum Zwingliano conferant?* Mirum! quàm omnes Adversarii ad improvisam hanc propositionem hæserint! Est enim id genus hominum in oppugnanda quidem Ecclesia Romana concors; at in ipsis Fidei articulis discors: ideòque simile sampsonianis vulpibus, quæ, tametsi caudis inter se colligatae fuerint, capitibus tamen ibant ac tendebant in diversa. Totis ergo sedecim diebus ea de re seorsim altercati sunt inter se. His autem evolutis, cum adhuc discordarent, & quinque ex iis tenerent mordicus, aliorum sectariorum errores à se rejici; alii verò septem (inter quos & Melancthon erat) pertinaciter affirmarent, eos inauditâ causâ à se damnari non posse: totus ille congressus absque omni fructu, & operæ impensæ pretio, dissolutus est. Priores enim quinque, dum pro sola Confessione Augustana pugnari vellent; à septem aliis rejecti, colloquium deseruere: & hi septem rursus à Catholicis repudiati sunt, quod hi nullum sibi negotium esse dicerent cum iis, qui ab Augustanâ Confessione & ejus dogmatis in alios errores inclinarent. Ita nunquam sperari potest concordia cum illis, qui unitatem Ecclesiæ deserunt, & in rebus credendis nullum visibile caput aut judicem controversiarum habent.

Regebatur id temporis Ecclesia Monasteriensis in Westphalia à Reverendissimo Principe Wilhelmo de Ketteler, Godehardi Kettelerii postea Livoniæ Magistri fratre, viro quidem non parvis animi

* Vide Receptis Ratisbon

* Camerar. in annot.

rer. præc. ad hunc annum.

* ex Receptis Ratisb.

* Pallav. in hist. concil. Trid. l. 14.

Surius in comment.

Spond. & alii.

In eo colloquio Confessio Augustana à suis Theologis plagam prægrandem accipit ab eorum diffensionibus. Camerar.

loc sup. cit. Sur. Spond. & alii.

Colloquium sine fructu dissolvitur. Auctores iidem.

Wilhelmus de Ketteler Monaster. episcopatus mi

renuntiat
die 3 Dec.
chron Mo-
nast. msf.

Noluit fieri
Sacerdos.

**chron. msf.*

**Chytraus*
L. 19. Saxon.
& alii.

Cœnobiū
Hohenhol-
tanum su-
periori an-
no conver-
tit in colle-
gium do-
micellariū
secularium.

Kerffenb.
in msf.

In ejus locū
die 4 Dec-
embr. ele-
ctus est Ber-
nardus à
Raesfeldt.
chron Mo-
nast. msf.

Inchoatur
famosa lis
inter Erb-
mannos
Monaste-
rienses,

mi virtutibus prædito; sed hucusque nondum ad sacerdotales & Episcopales Ordines promotus. Hos ut à Pontifice deprecaretur, magnos in curia Romana sumptus adhibuit, missis illuc Oratoribus Legatisque suis, Bernardo à Morrien, Cathedralis Ecclesiæ Canonico, & Casparo de Büren summæ ædis Vicario. At, quia Paulus Pontifex, velut rigidus canonum sacrorum exactor, suscipiendi sacerdotii legem relaxare noluit, ac demum trimestre spatium ei præfixit, intra quod vel consecrationem acciperet, vel Episcopatu abiret; hunc deferere, quàm ad illam accedere maluit. Itaque sub initium Decembris Monasterium se recepit; convocatisque majoris Ecclesiæ Canonicis, die tertiâ Decembris pridie S. Barbaræ, Episcopale pedum ad manus eorum deposuit, reservatâ sibi, quàm diu viveret, mille aureorum pensione aureâ. Sunt, qui hanc ejus abdicationem arbitrentur esse factam ex teneritudine * conscientiæ: alii verò non temere suspicantur, eum erga ritus Catholicos, in hujusmodi ordinationibus adhiberi solitos, non optimè * affectum fuisse; præsertim, quòd cum Gregorio Cassandro, Fidei suspectæ viro, non parva literarum commercia gereret. Certè ex ejus institutione, non videtur opinionem satis Catholicam tenuisse de statu virginum Deo sacratarum. Etenim cum in cœnobio Hohenholtano, quod olim virginum religiosarum erat sub regula S. Augustini, puellæ quædam ad liberiores Canoniarum secularium vitam aspirarent; faciliorem iis, quàm in tanto negotio posset, assensum præbuit. Ac, tametsi è senioribus una aut altera vehementer se opponeret; eas tamen anno superiore per duos Ecclesiæ majoris Canonicos, quos eodem ex fine miserat, à religiosa vita absolvi, & ad statum secularem transferri jussit. Quanquam, ut putabatur, non sinè celeri vindicta Numinis: cum uterque ex illis Commissariis, vix uno mense decurso, in vitam aliam evocatus fuerit. Wilhelmus autem post renuntiationem à se factam adhuc vixit plùs quàm annis viginti quatuor; ac tandem Cosfeldiæ, ubi sedem suam fixerat, anno 1582 die 18 Maji ad manes abiit, sepultus ibidem in sacrario Parochialis Ecclesiæ S. Jacobi. In ejus locum postridie abdicationis, nimirum in festo S. Barbaræ, concordibus votis electus est Bernardus à Raesfeldt ex Hammeren, antea majoris Ecclesiæ Cellerarius, & Præpositus ad S. Mauritium, vir à mansuetudine, prudentia & Religionis orthodoxæ zelo cum primis commendatus.

Eodem anno Monasterii cœpta est famosa illa, & seculi non unius, controversia inter Cathedralis Ecclesiæ Canonicos, aliòsq; viros Nobiles ejusdem Diocesis, quos usitato nomine Erbmannos vocant. Obiérat in mense Pontificio, Kalendis Maji, perillustis

vir

vir Bernardus à Münster, majoris Ecclesiæ Præpositus: ejusque vacantem Canonicatum Romæ obtinuerat Joannes à Schencking, è Nobilitate Erbmännica vir doctissimus, & Augustanæ Ecclesiæ Canonicus Cathedralis. Is, cum deinde Monasterium adveniret, & in sacerdotii vacantis possessionem induci cuperet; præter omnem expectationem suam ab illius aditu exclusus fuit: quod Canonici Majores dicerent, Monasteriense Capitulum ex Papali privilegio patere solis ex equestri Nobilitate genitis; his autem accenseri non posse Nobilitatem Erbmännicam, utpote civium officiis functam, eorumque legibus ac plebiscitis obnoxiam. Ægerimè res ista habuit non modò Schenckingium hunc; sed etiam Erbmännos omnes: quippe qui non minùs, ac alii perillustrium familiarum viri, se de antiqua sincerissimâque Nobilitate progenitos esse contendebant; nec ferè aliis uxoribus, quàm ex Ordine equestri editis, matrimonio conjungi sueverant. Itaque causam hanc sibi omnibus communem esse conspicati, in Papali curia litem intenderunt Majori Capitulo. Ac, tametsi non unis vicibus ibidem, ac Viennæ triumphârint; sententiæ tamen istius executio, partim ob iteratas appellationes ac revisiones, partim ob alias bellorum ac temporum vicissitudines, non sinè summo ipsorum incommodo protelata est usque in annum 1709. Quo tandem Carolus VI. Imperator non modò iterum pro Erbmännis victoriam causæ pronuntiavit; Sed etiam Cathedralis Ecclesiæ Monasteriensis Canonicos gravissimis poenarum comminationibus adegit, ut in posterum Erbmännos, velut syncerâ probatâque Nobilitate genitos, ad Majoris Capituli gremium reciperent.

In aliis Westphaliæ partibus non parvæ hoc anno mutationes acciderunt, partim è bello tumultuario; partim è morte duorum Comitum. Primus horum fuit Conradus Comes Tecklenburgicus, die quintâ Martii defunctus, & à nulla fermè re alia notus, quàm à sceleribus & impietate. Nam (ut omittam, quòd abjectâ patrum suorum fide, prior ipse Lutherana dogmata amplexus fuerit) immaturâ dominandi libidine Ottonem patrem in vincula coniecit, eundem ab amicis libertati redditum solo dominio Rhedenfi contentum esse, compulit, Dynastiam Lingensem post obitum Nicolai patrui suis fratribus præripuit, Ottonem fratrem, quòd abdicato * statu Ecclesiastico ad Lingensem Dynastiam aspirâisset, tenebricofo carceri inclusit; & ex eo postea, quàm diu ipsi vita stetit, nunquam dimisit. Unde etiam benedictione divinâ destitutus, è conjugè sua Mechtilde Hassica prolem masculam non obtinuit; sed filiam duntaxat unicam, nomine Annam: quæ Ewerwino Comiti Benthemensi nupta, ditiones Tecklenburgicas ad familiam

aliosq; Nobiles, de vera istorum Nobilitate, & idoneitate adeundi Canonici Cathedralis.

chron. Mo. n. 1709.

Erbmanni, licet sæpius evicti, mittuntur in possessionem à Carolo VI. Imperatore. Ex actis publicis.

Conradus Comes de Tecklenburg mortitur, unica solùm reliquâ filiâ Anna, Ewerwino Comiti Benthemensi nupta. Chytræus l. 25. Saxon. Reusner. in gen. Com. Tecklenb. Hamelm. l. 3. de famil. emort.

Per quem comitatus Tecklenburgicus ad Benthemenses transiit. *Chytra^o & Hamelm.* miliam Benthemicam transtulit. Et hæc Anna, Conrado patre suo longè melior, non modò Ottonem patrum suum liberavit è carcere, in quo diuturnas inter misérias consenuerat; sed etiam decenti famulatio condecoratum, reliquis vitæ annis in magno honore habuit: donec & ipse anno 1562 mortalitatem relinquens, masculinam stirpem antiquorum Comitum Tecklenburgensium clauderet.

Philippus, Comes de spiegelberg & Pyrmont in prælio S. Quintiniano moritur improlis. Similis mutatio apud nos in Comitatu Pyrmontano contigit ex morte Philippi Comitis Spiegelbergii & Pyrmontani; qui hoc anno, die decimâ Augusti, in prælio Sanct-Quintiniano cæsus occubuit. Reliquerat ille solum tres sorores: quarum prima, cui nomen Ursula, sequenti anno in conjugalem thalamum adscita est ab Hermanno Simone, Bernardi Comitis Lippiensis, fratre. Credebat enim hic, & certissimè persuasus erat, se ex iisdem nuptiis utroque isto Comitatu vacuo potiturum esse. Et priore quidem Comitatu, nimirum Spiegelbergensi, perfacile potitus est beneficio Ducum Brunsvicensium, Henrici & Erici; quorum consensu prædictam Ursulam, Philippi Comitis demortui sororem, duxerat. Major autem difficultas erat in adipiscendo comitatu Pyrmontano, quem Episcopus noster jure beneficiario ad Paderbornensem Ecclesiam suam recidisse, contendebat. Re ad controversiam deductâ, militabant rationes diversæ pro utraque parte. Hermannus Simon allegabat pro se, Fridericum Spiegelbergensem, Philippi nunc defuncti patrem, comitatu Pyrmontano sic potitum esse, ut extinctâ successionem masculinâ devolveretur etiam ad filias; quemadmodum anno 1525 decreverant arbitri ea in re constituti. Contrà verò allegabat Rembertus Episcopus, arbitros istos errasse in substantia; putâsseque, omnia feuda Paderbornensis Ecclesiæ esse talia, quæ successionem femineam admitterent, uti constat ex hisce verbis decreti ab iis editi: *wie dan solches im Stifte von Paderborn herkommen und Gebrauch ist.* Quod cum apertè & evidenter falsum sit, etiam in hoc errore substantiali nullum jus legitimum fundari posse. Multæ postmodum intercessiones pro Hermanno Simone sunt adhibitæ, præsertim verò ab ejus fratre Bernardo Comite Lippiensi. Ac tametsi in posterioribus quibusdam * literis memoretur, eò tandem perventum esse, ut Rembertus Episcopus conferendi hujus feudi promissionem vel spem Hermanno Simoni fecerit; eo tamen vivente collatio ista * ad effectum perducta non est, uti suo loco videbimus.

Joannes Comes Ritbergensis, veluti pacis Tertia & magis luctuosa mutatio hoc anno contigit è captivitate Joannis Comitis Ritbergensis, viri admodum turbulenti ac ferocis. Aluerat ille diu non parvas inimicitias contra vicinos cogna-

cognatosque Comites Lippienses; quod eorum subditi anno 1545, cum Philippus Hassiæ Landgravius, devicto Henrico Brunsvicensi, Ritbergam expugnaret, opem huic & auxilium tulerint. Neque ista animorum alienatio finem habuit, etiamsi postmodum Otto pater ejus cum Philippo Landgravio reconciliatus, & comitatu suo restitutus fuerit. Nam & ab eo tempore, maximèque post mortem sui patris, Joannes Comes iteratas injurias Lippiensibus intulit: ac demum præcedente anno, die vicesimâ *Novembris, in territorium Lippiense irruit, Bernardo Comiti centum & quadraginta porcos eripuit, domum Joannis de Wendt Satrapæ Lippiensis in Lipperode violenter invasit, inde plùs quàm decem millia aureorum sustulit; &, quod longè insolentius est, ejusdem absentis conjugii catenas aureas de collo, armillas de manibus, annulos de digitis, omnemque ornatum muliebrem de toto corpore detraxit. Querebatur hac de re Bernardus Comes apud moderatores circuli Westphalici. Et hi, cum viderent admissi criminis iniquitatem, non solum permiserunt ei, Ritbergensem* velut publicæ pacis violatorem bello aggredi; sed etiam largiter promisere, se eidem in hac invasione bellica suis armis ac militibus adjumento fore. Quo audito, Comes Lippiensis exeunte anno superiore cum auxilio Remberti Episcopi nostri in comitatum *Ritbergensem ingreditur, domum venatoriam in Holte flammis injectis concremat, Nienkerkam & Verlam pagos exspoliât, ac demum etiam Ritbergam oppidum * die 19 Decembris in suam potestatem redigit. Interea Joannes Comes receperat se in vicinam arcem Ritbergensem; palustri in loco sitam, & expugnatu perdifficilem. Quæ, dum à Lippiacis & Paderbornensibus obsideri cœperat; ineunte Januario præsentis anni ad eos adjuvandos allatæ sunt ingentes copiæ, à Coloniensi, Clivensi, & aliis circuli Westphalici Principibus missæ. Ab his deinde castrum illud validius inclusum, & erectis aggeribus ita circumvallatum est, ut ejusdem deditio tandem die 2dâ Junii, quæ tunc erat feria quarta ante Pentecosten, per inediam longamq; famem extorta fuerit. Exibat eo die Joannes Comes, albo solum bacillo nixus; captivumque sistebat se perillustri Domino Casparo de Quernheim, Serenissimi Ducis Clivensis & Juliacensis Consiliario. Ab eo primùm custodiæ datus est Ritbergæ: inde Novis Augusti in curru clauso abductus ad oppidum Buricense, ex adverso urbis Wesaliæ situm: postea anno 1560 in Archiepiscopi Coloniensis potestatem traditus, & ab eo Coloniæ in monasterio S. Martini conclusus est: ubi triennio post, nimirum anno 1564, diuturnis miseris confectus obiit. Ex Agnete Benthemica, uxore sua, duas tantum reliquit filias, Ermegardem & Walburgem.

publicæ violator, bello premitur à Comite Lippi & Episcopo Paderbornensi.

*Chytræus l. 18. Saxon. Piderit. in chron. Lip. *Chron. Trem. msf.*

**Chron. Trem. msf.*

**Piderit. in chron. Lip.*

**Chron. Trem. msf.*

A circuli Westphalici copiis hoc anno arctissime obsidetur in arce Ritbergensi; ac tandem capitur die 2dâ Junii.

chron. Trem. mon. msf. Chytræ & Piderit. loc. cit.

Coloniæ in captivitate moritur anno 1564.

Chytræ & Piderit. loc. cit.

Comitatus
Ritbergen-
sis per filiā
ejus Wal-
burgem de-
volvitur
tandem ad
Comites
Oistfrisiæ.
*Imhoff. in
Not. proc.
S. R. L. l. p.*

Prior harum, cui Comitatus Ritbergensis in dotem obtigit, enupta est primū Erico de Hoja; deinde verò, cū is maturiore fato cederet, Simoni de Lippia, Bernardi Comitis Lippiensis filio. Posterior autem, cui dominium Esense, Stedesdorffense, & Wittmundense in dotem venit, nuptiali thalamo conjuncta est cum Ennone Frisiæ orientalis Comite. Et quia soror ejus Ermgardis ex utroque matrimonio prolem non accepit, etiam Ritbergici Comitatus hæreditas ad Oistfrisiæ Comites devoluta est.

Annus Christi 1558.

PAULI IV. Pontificis 3. & 4.
FERDINANDI I. Imperatoris. 1.
REMBERTI Episcopi Pad. 12.

Carolus V.
Imperii co-
ronam per
legatos ab-
dicat.
*Godelev. in
hist. hujus
abdicat.*

*Palat. in
Aq. Austr.
Sarius in
comment.
Ferdinandus
frater ejus
denuncia-
tur Impera-
tor.*

*Auctores
iidem.
Helvici
in theatro
hist. univ.*

Carolus eo-
dem anno
moritur die
21 Sept.
auct. iidem

**Sarius in
comment.
*Palat. in
Aq. Austr.
*Palat. Sa-
rius, Ver-
nula &c.*

Mense Februario Principes Electores cum Ferdinando Romanorum Rege convenerunt Francofurti. Ibi Carolus V. Imperator die sancto Matthiæ sacrâ (quâ & huic mundo genitus, & à Clemente VII. Pontifice coronatus, & à Francisco I. Galliarum Rege capto nobilissimam victoriam prope Ticinum adeptus erat) solenni legatione coronam Imperii abdicavit, rogans & obsecrans, ut Electores non modò hoc animi sui facinus ratum habere; sed etiam fratrem suum Ferdinandum Romanorum Regem, veluti legitimum Imperii successorem, agnoscere & declarare vellent. Egerrimè quidem id admitterebant septemviri, nec libenter sinebant, Imperatorem tantum à se divelli. Sed quia Legati ejus constanter opponebant, sibi nihil aliud in mandatis esse, quàm Imperii abdicationem sibi commissam exequi; tandem Ferdinandus Rex à septemviris Imperator denunciatus, ac die decimâ quartâ Martii, consuetis Imperii ceremoniis Francofurti in foro publico salutatus est. Ex eo tempore Carolus V, rerum humanarum satur, magnis passibus decurrebat ad vitæ finem; quem in sacra solitudine sua post biennalem præparationem feliciter attigit, ex febris acuta mortuus die vicesimâ primâ Septembris, in festo S. Matthæi Apostoli. Paulò ante mortem divinissimo Christi corpore, quo frequenter solebat refici, devotè iterum præmuniri voluit; eoque accepto **dixit: O Domine! mane in me, et ego maneam in te!* Tum deinde patientis Christi imaginem ardentissimè complexus, post illa verba; *in manus *tuas Domine commendo spiritum meum*, bene actam vitam beatiori morte conclusit, anno ætatis suæ quinquagesimo nono. Virtutes ejus, quas alii scriptores **fusissimè* referunt, brevitatìs & compendii causâ præ-

prætermitto. Sepultus est Granadæ prope matrem suam Joannam, ubi primum ejus epitaphium humillimo stylo* exaratum fuit, hîcce versibus:

*Palat. loc.
cis. n. 374.

Hic jacet intus CAROLUS Quintus!

Ora pro eo bis velter, Ave Maria et Pater noster.

At multò acerbior fuit orbi Catholico præmatura tristisque mors Mariæ Reginae Angliæ; quæ Philippo Hispaniarum Regi nupta, intrâ paucos annos totam Angliam ab hæresibus repurgarat. Credebatur hæc ferre uterum; & erat hydrops: nec prius patuit esse morbum; quàm esse insanabilem. Obiit adhuc improlis, die 15 Novembris; & initio sequentis anni in thronum ejus evocata est Elisabetha soror ejus, ex illegitimo Annæ Bolenæ connubio genita. Quæ, cum hucusque simulâset se Catholicam Religionem colere, non modò in solenni inauguratione sua juramentum præstitit de tuenda Fide Catholica; sed etiam Paulo IV summo Pontifici per Oratorem suum demissè nunciavit, se ad Angliæ solium evectam esse, nec à Fide Romano-Catholica recessuram. At ille, ut erat homo durus & morosi capitis, gravi statim supercilio respondit Oratori, assumptionem Elisabethæ sibi neutiquam probari posse: quòd hæc è conjugio per sedem Apostolicam damnato genita, & citra ejusdem sedis auctoritatem ad Regni solium subvecta fuerit. Quòd si tamen ipsa causam hanc arbitrari suo velit permittere, visurum se, ut eidem indulgeat, quidquid sibi per jus liceret. Acerrimè Reginam pupugit tam importuna responsio summi Pontificis: multique sunt, qui hac ejus duritiâ effectum putent, ut eodem anno Regina Elisabeth ab Ecclesiæ Romanæ gremio discesserit, unâque secum totam Angliam in hæreticæ pravitatis barathrum denuo deturbârit. Adeò verum est, etiam in regimine spirituali & ecclesiastico: *nescit regnare, qui nescit dissimulare.*

Maria Angliæ regina moritur die 15 Novemb. Palat. in Aq. Aust. Pallav. in hist. conc. Trid. l. 14. Spond. ad hunc ann. comment. rer. gest.

In ejus locum eligitur alio Elisabetha, soror ejus ex Anna Bolena, aut. iidem

Harant in ann. brab. Quæ à Paulo IV. Pontifice rejecta Fidem Catholicam deserit.

Palat. in Aq. Aust. Pallav. loc. cit. n. 2. 3.

Simili morositate ac duritiâ Paulus Pontifex detestatur Ferdinandum Austriacum, ut legitimū Imperatorem agnoscere.

Palat. in Aq. Aust. Spond. hic n. 8. Pallav. in hist. conc. Trid. l. 14.

Non minori duritiâ ac morositate usus est hic idem Pontifex in Ferdinandum Romanorum Imperatorem. Nam, cum & ipse Francofurti hoc anno proclamatus esset Imperator, idque per oratorem suum Martinum Guzmanum renuntiaret Paulo IV. Pontifici; Paulus ex antiquo in Austriacos odio, nec legationem hanc admittere voluit, nec Ferdinandum ut legitimum Imperatorem agnoscere. Causam hujus tam frivolæ tergiversationis afferebat, quòd Carolus V. Imperii coronam deposuerit sinè consensu & auctoritate Romani Pontificis; ideòque nec illius abdicatio, nec Ferdinandi Romanorum Regis surrogatio fuerit legitima: quòd in assumptione novi Cæsaris adhibiti sint tres Electores Acatolici, qui à deserta Fide Romana nullum amplius retinuerint jus ad creandum

dum Imperatorem Romanorum : quòd Ferdinandus adhuc Rex in comitiis & pacificationibus publicis multa permiserit Lutheranis, quæ Ecclesiæ Fideique Romanæ detrimentum non parvum afferant. Facillimè quidem hæc refutabantur * à Guzmanno : præsertim cum Ferdinandus olim, adjuvante & comprobante Clemente VII. Pontifice, Romanorum Rex electus esset; atque ideo ad legitimam successionem nullâ aliâ septemvirorum electione indigeret, dummodo Imperium vacaret, uti reipsâ vacabat per voluntariam abdicationem sui fratris. At, quia suprâ dictus Pontifex malebat Imperatorem Gallum, quàm Austriacum, vel Germanum; etiam subsecuto Caroli Imperatoris obitu in imprudenti sententia * sua, quo ad vixit, perstitit, successoris suo in ea causa defæcatius iudicium relinquens.

Joannes Gropperus, S.R.E. Cardinalis designatus, natione Westphal^{us}, Eadem, ut reor, occasione in gravissimas persecutionum tempestates Romæ incidit Joannes Gropperus, Colonienſis Academiæ Doctor, natione westphalus, patriâ Sufatenſis, & Religionis Catholicæ propugnator invictissimus. Erat hic Archidiaconalis Ecclesiæ *Bonnensis Præpositus, & vir ejusmodi, qui admirabili doctrinâ, integritate, sapientiâ, & laboribus pro Fide obitis, jam pridem ita se commendaverat, ut à Paulo IV *Pontifice, die 18 Decembris anno 1556, præter omnem expectationem in Collegium Patrum Purpuratorum adſcitus fuerit. Recusaverat ille quidem honores istos * magnâ animi demissione. Sed quia Pontifex nihilo minùs urgebat & sollicitabat adventum ejus, tandem hoc anno itinere se commisit; &, ut refert Henricus Turckius, die vicesimâ sextâ Augusti Romam ingressus est. Ibi cum ejus iudicium peteretur in causa Ferdinandi Romanorum Imperatoris (de qua antè memini) unus ipse, velut rerum Germanicarum ante omnes gnarus, invictâ animi constantiâ pro Ferdinando stetit; edixitque in concilio publico, Imperatorem alium in præſenti rerum statu eligi nec posse, nec oportere, nisi Pontifex Germaniam totam contra se commovere vellet. Germanos enim Cæsarem non alium velle, quàm Germanum; ac multò minùs passuros esse, ut sibi novus Imperator obtrudatur à sede Pontificia. E Germanis verò Principibus nullum alium nunc inveniri, in quo tanta Religionis avitæ firmitas cum potentia tanta conjungatur, quàm in Ferdinando; quippe qui & hæreditarias ditiones amplissimas habeat, & cum Philippo Hispaniarum Rege arctissimâ necessitudine constrictus sit. Nec eidem prudenter objici posse, quòd in conventu Passaviensi & Augustano Lutheranis multa indulserit: id enim imputandum non esse ejus voluntati; sed necessitati, in quam ex nimia Principum Lutheranorum potentia conjectus erat, non solum con-

connivente, sed etiam favente Gallo. Hæc & alia, quæ sapientissimè Gropperus protulit, mirificè offenderunt alios Pauli IV. Consiliarios. Omnes enim illi cum Pontifice in duriorē sententiā contra Ferdinandum ibant: idque vel ex animi facilitate, quā ministri Principum in rebus ambiguis persæpe solent eorum propensionem sequi; vel ex eo, quòd ipse Pontifex hac in re *sibi tales delegerit Consiliarios, qui propensionem suæ concordem gererent. Itaque hi primū obliquis eundem oculis intueri, deinde sinistros de eo *rumores spargere, demum etiam accedentibus malevolorum aliquorum inculpationibus doctrinas hæreticas eidem appingere, atque ea de re dicam ipsi non levem scribere. Facillimè quidem Gropperus huiusmodi maculam à se absterfit. At interea, dum se purgabat, & invidiosis huiusmodi litibus conflictabatur, ex moerore animi in febrim quartanam incidit; & sequenti anno, die decimā tertiā Martii, extremis Ecclesiæ sacramentis rite præmunitus, innocentem animam exspiravit. Corpus ejus honorificentissimè tumulatum est Romæ in Ecclesia Germanorum ad pedes Hadriani VI. Pontificis; & ipse Paulus IV. Papa, ut ejusdem pios manes ab omni falsarum suspicionum macula depurgaret, oratione funebri eum dilaudavit, inter alia dicens: *Dominum Gropperum non amisimus; sed ad Deum præmisimus.* Vitæ ejus breve compendium exhibet ipsius inscriptio sepulchralis in urbe Roma, quæ *sic habet:

Domino Joanni Groppero, Religionis Fideique Catholica propugnatori acerrimo, post incredibiles labores, summis cum periculis pro Ecclesiæ ac Religionis Catholica conservatione, magno semper et invictō animo exantlato, multaque præclara literarum monumenta edita, ob perpetuam Fidei pietatisque constantiam, incomparabilem doctrinam, summāsque virtutes, absenti nec quicquam minùs cogitanti in sacrum R. E. Cardinalium collegium cooptato, præmaturā adhuc morte, et quando suū opera in primis desiderabatur, ex humanis erepto, fratri piissimo atque optimè merito, Godefridus et Casparus Gropperi fratres, alumni mœstissimi posuere. Vixit annis LVIII, diebus XVIII. Obiit III. Idus Martii, anno MDLIX.

Tam illustri huic viro novem propè mensibus in vitam alteram anteivit ejusdem egregius æstimator, Antonius Archiepiscopus Colonienſis; ex antiqua Comitum Schawenburgenſium familia genitus, & Adolphi decessoris sui germanus frater. Qui, cū hoc anno Francofurtensibus Electorum comitiis interfuiſſet, indeque redux meditaretur solennem ingressum in urbem ædēque Metropolitanam; repentino morbo correptus obiit in arce Godesberg die decimā octavā Junii, postquam uno duntaxat anno & aliquot mensibus Archiepiscopalem honorem degustāſſet. In ejus loco

Gravem persecutionem Romæ patitur, ita ut etiam vocaretur in suspicionem hæresis.

*Pallav. ib. n. 11.

*Turck. in hist. ms. Egrediē se defendens, in febrim incidit, & moritur anno sequente die 13. Martii.

Turck. in hist. ms.

Spond. ad ann. 1559.

Oratione funebri dilaudatur ab ipſomet Pontifice.

Turck. in hist. ms.

Ejus epitaphium Romæ.

*Turck. ib.

Antonius Comes de Schawenburg, Archiepiscopus Colonienſis, hoc anno moritur die 18 Junii
Surius in comment.

cum

Cui surrogatur Joannes Gebhardus Comes de Mansfeld, antea Præpositus Trajectensis, & Coloniae ad S. Georgium. Qui licet ortus fuerit ex familia Lutheranis erroribus tunc imbuta, Catholicae tamen Religioni totâ vitâ suâ *constantissimè inhæsit: dignus idcirco, non solum Archiepiscopatu; sed etiam longioris vivendi spatium, quod eidem adipisci non licuit.

*Antiores
iidem.
*Cratopol.
ibid.*

In urbe nostra Paderborna turris major Ecclesiae Cathedralis, è superiore & acuminata suâ parte, non parùm inclinare jam coeperat in ruinam; nec erat imprudens timor, ne productior ejusdem apex intrâ aliquot annos ab alto rueret, cum ingenti istius Ecclesiae & urbis totius damno. Qua de causa Decanus & Capitulum Cathedrale, hoc anno in festo S. Joannis Baptistæ, solennem contractum iniêrunt cum duobus fratribus architectis, Jacobo & Bertholdo Frunneken, ut antiquam turrim, lapideæ basi vel turri superstantem, cautissimè tollerent; atque è dissolutis demissisque in terram trabibus novam aliam breviorémque turrim antiquæ basi lapideæ superstruerent, juxta ideam ipsis propositam ac præmonstratam. Id quod etiam ab iis feliciter effectum est, uti hodie dum adhuc videri potest.

*Ex literis
Archiv.
Cath. Eccl.
Balthasar
Haghmeisterus,
Flechtorp-
ensis mona-
sterii Abbas
ultimus,
hoc anno
instituitur.
Ex lit. Ar-
chiv. Cath.
Eccl. Pad.*

Pejorem aliam foediorémque ruinam apud nos hoc anno minitari coepit fortuna retrograda monasterii Flechtorpiensis, Diocesis nostræ, in vicino Comitatu Waldeckiano. Abbatem illic egerat ab annis quatuor Joannes Raden professus Liesbornensis: & interea cum ingenti dolore viderat, quàm ingentia damna monasterium hoc in spiritualibus ac temporalibus perpeßum fuerit ab invalescente ibidem hæresi Lutherana. His autem avertendis cum & imparem se agnosceret, & simul animo reputaret, quàm beatè ac feliciter ante infulam acceptam vixerit; deserto Abbatis jure ac titulo quietiorem hoc anno vitam repetiit, rediitque ad monasterium Wittmersense Virginum, quas antè rexerat ut Confessarius.

*Accepto re-
gimine,
coepit agere
vitâ in-
qui-
natissimâ.
Manuscri-
pta Paderb.
Henschen.
to. 2 Ss. Ju-
nii.
Revocatus
ad mona-
sterium
Liesbor-
nense, rursû*

Tum verò Flechtorpiensis Abbatiae res decumano simul impetu in interitum protrusæ sunt. Qui enim successit Abbas Balthasar Haghmeisterus, post aliquot annos vitam adeò inquinatam egit, ut malo exemplo suo non solum bonos omnes ab istius monasterii ingressu absterruerit; verùm etiam Lutheranis ipsis, in eadem viciniâ demorantibus, horrore fuerit. Qua de re, cum à præsidibus Congregationis Bursfeldiensis persæpè & acriter admonitus esset; postremo quidem circa annum 1580 eò inclinatus est, ut in suæ professionis monasterio Liesbornensi ad poenitentiam obeundam se tradiderit, etiam solenni protestatione suam ob admissa crimina indignitatem confitens. At paulò post religiosæ disciplinæ impatiens,

ex

ex eodem coenobio rursus aufugit, habitum Benedictinum exiit, cum Lutherana muliere matrimonium iniit, ac demum in ditione (ut ferunt) Corbejensi animam infelicem exspuit in domo cuiusdam viri Nobilis Lutherani, cui pro scriba frumentario & liberorum simul pædago fuit. Supererat, cum ista fierent, in toto monasterio tantum unus & senex monachus, nomine Humbertus: quem ab infelice Balthasaris fuga rogaverant superiores, ut loci istius curam in se reciperet. Sed cum ille crebrius excusaret senectutem suam, rebus oeconomicis curandis imparem; eo solo ibidem sine sociis relicto, Comes de Waldeck locum hunc ad se attraxit: commendavitque alicui Amptmanno, qui viginti pauperes ex ejusdem proventibus aleret, sibi que in singulos annos omnium acceptorum & expensorum rationes daret.

aufugit, uxoreque ducta infelicitate moritur.

Henschen. loc. cit.

Comes Waldeckensis monasterium desertum occupat, superstiti solum uno monacho sene.

Henschen. ibid. & mss. Pad.

Annus Christi 1559.

PAULI IV. Pontificis ultimus.

FERDINANDI I. Imperatoris. 2.

REMBERTI Episcopi Pad. 13.

Lætior hic annus fuit ab optatissima pace, Gallos inter & Hispanos inita. Occasionem huic dederant prægrandes duæ Gallorum clades: una, quæ ante biennium *apud urbem S. Quintini; & altera, quæ per æstatem superioris anni prope Gravelingam *perculsi & profligati fuerant. Posterior harum priori addita præparavit viam ad pacem: quæ, tametsi ante annum tractari coepta, & per mortem Reginae Angliæ paulisper sufflaminata sit; hoc anno tamen, die 3^{ti}a Aprilis, in Cambresienfi* castro feliciter composita & conclusa est. In ea conventum est, ut ab utraque parte restituantur omnia: sive ea, quæ sibi invicem eripuerant, sive ea, quæ aliis per eandem belli occasionem intra complures annos ablata erant. Unde contigit, ut Henricus Galliarum Rex in terris Belgicis Philippo Hispano, in Sabaudia Sabauda, in ducatu Montis Ferrati Mantuano, in Senensi ditione Cosmo Florentino, in Corsica Reipublicæ Genuensi, & aliis alibi restituere debuerit* centum & nonaginta urbes & oppida; cum ex adverso Gallus non nisi tria oppida reciperet ab Hispano. Ut autem ambo Reges arctiori nexu jungerentur inter se, etiam duo matrimonia in eodem congressu pacis decreta sunt: unum inter Elisabetham Regis Henrici filiam & Philippum Hispanum; alterum inter Margaretam Henrici Regis sororem & Emmanuelem Philibertum Sabaudiarum ducem, Philippi Regis consanguineum.

Pax inter Hispanum & Gallum inita.

*vide dicta ad annum

1557.

*Haræus in ann. brabant.

ad an. 1558

*Gallicè, Cambresy.

*Spand. hic n. 11.

Pallav. in hist. cont.

Trid. l. 14.

nuptiæ Philippi Hispani cum Elisabetha

Galliæ Regis filia; &

Y y

Magni

Philiberti
Sabaudi cū
Margareta
Regis Gal-
liæ sorore.

*Spond. hic
n. 21.*

*Haras in
ann. brab.*

*Savins &
alii.*

Henric^o II.
Galliæ Rex
moritur.

** Auctores
antea cit.*

*Pallav. loc.
cit. c. 9. n. 1.*

** Spond. hic
n. 21.*

Succedit in
regno Fran-
ciscus II, &
huic se-

quente an-
no Carolus
IX, uterque

Regis Hen-
rici filius.

*Spond. &
alii.*

Paulus IV.
Papa mori-
tur.

** Pallav. in
hist. conc.*

Trid. l. 14.

** Pallav. ib.*

** Pallav. ib.
n. 4.*

** Pallav. ib.
n. 7.*

Magni postmodum apparatus facti ad utrasque nuptias. Et primæ quidem Parisiis cum singulari pompa celebratæ sunt exeunte Junio, Philippi Regis vicem peragente Ferdinando Duce Albanos. In his, præter alia ostentandæ lætitiæ signa, etiam instituta sunt trium dierum hastiludia; in quibus & ipse Galliarum Rex primo biduo sic decertavit, ut suorum concertantium (credo Gallorum) plures ex equis & ephippiis ejecerit. Inde elatior factus, die tertio, etiam heroem extraneum, licet invitum ac repugnantem, iteratis invitationibus ad similem concursum laceessivit: sed magno suo infortunio. Nam in eo concursu ex diffracta herois istius lancea *frustillum cuspidis in dexterum Regis oculum tanta cum vehementia per foramen cassidis involavit, ut penè usque ad ipsum cerebrum pervaserit. Læsus ergo defertur in palatium: & quia vulnus erat insanabile, undecimo die post, nimirum sexto Idus Julii, ex infelici vulnere extinctus est; posteaquam biduo antè *etiam posteriores nuptiæ inter Sabaudum & Margaretam sororem ejus absque omni pompa celebratæ essent. Successit in ejus thronum Franciscus II, ejusdem filius, Mariæ Stuartæ Scotorum Reginæ conjux, ætate juvenis, ingenio mediocris, valetudine imbecillis: qui & anno superiore, Nonis Decembribus, Henricum patrem in fata consecutus est, Carolo IX. fratri suo decenni coronam Galliæ relinquens.

At nemo gravius eam Henrici Regis jacturam sensit, quàm Paulus Pontifex: tum quòd ei semper impensè addictus fuerit; tum verò maxime, quòd extincto illo undique se desertum * & periclitantem cerneret. Etenim Ferdinandus Imperator ab eo maxime averfus erat ob negatum hætenus Romani Imperatoris titulum, Philippus Hispaniæ Rex propter iniqua bella duobus abhinc annis contra se commoveri cœpta, Elisabetha Angliæ Regina ob improbatam rejectamque assumptionem suam in thronum Angliæ: qua de causa etiam, ut multi volunt, ab Ecclesiæ Catholicæ gremio se disjunxerat. Nec major apparebat ei securitas domi, quàm foris: cum & subditi * propter onera sibi imposita fremerent, & alii ditionum Papalium Proceres variis injuriis affecti essent. Igitur angoribus undique obsessus, & simul octoginta quatuor annorum pondere delassatus, brevi morbo * vitam exiit die decimâ octavâ Augusti: tanto sui nominis odio apud Romanum vulgus post se relicto, ut eadem die, priusquam adhuc penitus exspirasset, insana plebs cum ingenti fremitu in Capitolium irruerit; ac primò quidem statuam ejus marmoream * naso & manu dexterâ detruncaverit: deinde biduo post eidem simulacro caput absciderit: postremò etiam caput illud cum grandi ignominia

nia per urbem volutârit, ac in Tyberim dejecerit. Ultima de-
 cidentis verba fuerunt illa *Prophetæ Regii, psalmo 121: *Latatus sum*
in his, quæ dicta sunt mihi; in domum Domini ibimus. Neque dubium
 est, quin fuerit vir *admodum pius, devotus, ac fervidus in tuen-
 dare Catholica: simul tamen *austerus, vehemens, iracundus, ar-
 rogans, ideoque minùs commendabilis in sede Apostolica; quàm
 priùs in clauſtro Ordinis Theatini, quem olim instituerat. In ejus
 locum post quatuor mensium vacationem unanimi Purpuratorum
 suffragio ſurrogatus est Pius IV, electus die viceſimâ quintâ De-
 cembris in ipſa nocte Natalem Domini ſubſecuta; coronatus au-
 tem ſequenti anno, die ſextâ Januarii in Epiphania Domini.

*Spond. hic
n. 11.

*Spond. ib.
*Pallav. ib.

n. 5.
In ejus locū
ſub finem
huius anni
eligitur
Pius IV.

Auctores
citati.

Livonia,
Westpha-
licæ Nobi-
litis Palæ-
ſtra, à ruſ-
ſis invadi-
tur.

*Vide dicta
ad annum
1502.

*Ruſſovius
in chron.
Livon. p. 2.

Interea Nobilitas Weſtphalica, graviffimè affligi cœperat in
 Livonia, ſuarum exercitationum vetere Palæſtrâ. Vixerat hæc
 terra diu cum vicino Ruſſorum Principe in ſumma pace, quam ad
 integros quinquaginta annos ab eodem obtinuerat invictiſſimus
 Ruſſorum domitor *Walterus Plettenbergius. Et hac pace non
 ſolùm ipſe gaviſus fuerat uſque ad annum huius ſeculi triceſimum
 quintum, quo è vivis abiit; ſed etiam tres illius in ſupremo ſui Or-
 dinis Magiſterio* ſucceſſores, Hermannus de Bruggeney, condi-
 ctus Haſenkamp, deſunctus anno 1549: Joannes de Reck, deſun-
 ctus anno 1551: & Henricus de Galen, deſunctus anno 1557. At
 paulò poſt, nimirum anno 1558, Ruſſi iterum cum ingenti armo-
 rum fremitu in Livoniam *proruerunt, Narvam expugnârunt,
 Dorpatum ſubegerunt, multisque aliis oppidis & caſtellis captis,
 non modicam Eſtoniæ partem dominatui ſuo ſubdidere. Vehe-
 menter id affligebat Wilhelmum Fürſtenbergium, qui ibidem pau-
 lò antè ad ſupremum Ordinis Magiſterium evectus fuerat. Et quia
 jam gravi ſenio premebatur, quietioris vitæ cauſâ hoc anno ruruſ
 dignitatem iſtam abdicavit, ac tradidit Coadjutori ſuo Gothardo
 Kettelerio, florentioris ætatis viro. Sed eheu! ubi quietem & ſe-
 curitatem quærebat Fürſtenbergius; ibi ſummam infelicitatem &
 exitium reperit. Etenim ſequenti anno 1560 Vellinenſe caſtrum,
 in quo velut loco munitiſſimo conſidere cœperat, proditione, ſeu
 rebellionem militum à Ruſſis occupatur, & optimus ille ſenex amiſſis
 theſauris omnibus in Moſcoviam abductus eſt; ubi reliquam vitam
 in cuſtodia & ærumnis finiit, Catholicæ pietatis ac Fidei aſſertor
 conſtantiſſimus. Utinam & aliquam iſtius conſtantiæ ſcintillam
 habuiſſet ejusdem in Magiſterio ſucceſſor Gothardus de Ketteler!
 de cujus apoſtaſia ac defectione agetur ſuo loco.

*Ruſſov. ib.
fol. 63.

Wilhelmus
de Fürſten-
berg, ſupre-
mus Teuto-
nici Ordinis
Magiſter in Li-
vonia, mu-
nus ſuum
abdicat
propter ſe-
nium:

Chytra^o l.
20. Saxon.
At anno ſe-
quenti à
Ruſſis capi-
tur, & in
moſcoviam
abducitur.
auct. iidem

In Episcopatu noſtro Paderbornenſi adhuc optimè florebat an-
 tiqua Fides Catholica; & in ea conſervanda ſollicitè deſudabant
 Henricus von Cöllen Cancellarius, Conradus Thor Möllen Offi-

Rembertus
Ep. Pader-
born. inter
oppidum

ac monaste-
rium Wil-
badessense,
componit
litem de
quibusdam
silvis &
glandemia.
*Ex literis
monasterii
Wilbadess.*

Item aliam
litem de li-
mitibus do-
minii nostri
Bokense,
& arcis ac
præfecturæ
Lippiacæ in
Lipperode.
*Ex literis
Cancellaria
Pad.*

cialis, & Gerhardus Rôtekenius Concionator primarius. Hac autem Religionis tranquillitate Rembertus Episcopus noster studiosissimè utebatur ad componendas Dioecesis nostræ controversias, quarum duæ hoc anno rursus ad optatum exitum perductæ sunt. Prima erat monasterii oppidique Wilbadessensis de quibusdam silvis & earum glandemia: & hæc ibidem *die decimâ tertiâ Junii* feliciter complanata est per Episcopales Commissarios, Hermannum de Viernund satrapam Dringenbergensem, Widekindum de Falckenberg satrapam Heristallensem, Henricum von Cöllen Cancellarium, & Philippum Poët quæstorem. Altera erat Episcopi nostri, Comitumque Lippiensium de limitibus inter Dominium nostrum Bokense, & arcem vel præfecturam Lippiacam in Lipperode. Qua in lite, cùm hoc anno designati essent partium ambarum arbitri, nimirum ex parte Remberti Episcopi nostri, Gisbertus Budden Cathedralis Ecclesiæ Osnabrugensis Cantor, Widekindus de Falckenberg satrapa in Herstelle, & Schönenbergius de Spiegel vir equestri familia; ex parte verò Bernardi & Hermannii Simonis, Comitum Lippiacorum, Antonius de Donop, Franciscus de Kerffenbroich, & Ludolphus Kottman Lemgovien-sis consul: eorundem industriâ ac sollicitudine tandem lis illa feliciter extincta est; uti constat ex literis ejusdem transactionis, quarum finis est: *Actum et concordatum Delbrugi Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, die decimâ octavâ Julii.*

Annus Christi 1560.

Pii IV. Pontificis	1.
FERDINANDI I. Imperatoris	3.
REMBERTI Episcopi Pad.	14.

Pius IV Pa-
pa Ferdi-
nandi Cæ-
saris assum-
ptionem ra-
tam & gra-
tam habet.

**Pallav. in
hist. concil.
Trid. l. 14.*

**Pallav. ib.
c. 12. n. 1, 2.*

Auli IV. Pontificis duritia, quâ Ferdinandum ut legiti-
mum Imperatorem agnoscere detrectârat, Romæ
passim ab aliis improbata erat ut nimis aspera* ac pa-
rùm prudens. Videbant enim, quàm ingentes Ger-
manorum turbæ, quis Lutheranorum plausus & Catholicorum
dolor secuturus esset, si è supremi capitis intemperie regnum in-
ter & sacerdotium dissensio fieret. Quare successor ejus Pius IV,
ut primùm Romæ electus est, avertendi hujus dissidii causâ Fran-
ciscum Turrianum Ferdinandi Oratorem benevolè ad se admisit;
& paternè significavit, Ferdinandi Cæsaris assumptionem sibi ma-
ximè gratam & ratam esse. Quo audito prædictus Imperator sin-
gulari cum lætitia, non solum literis amantissimis* honores Ponti-
ficios

ficios Pio IV. gratulatus est; verum etiam paulò post, solenni le-
gatione missâ, eundem ex antiqua superiorum Cæsarum consue-
tudine adorari iussit, subjunctâ humili petitione, ut revirescente
Regum Catholicorum pace, concilii Tridentini celebrationem
pro totius Ecclesiæ bono resumeret. Id quod etiam hic novus
Pontifex, uti jam antè purpuratis Patribus declaraverat, lubentif-
simè se facturum adpromisit.

Promittit
etiam re-
sumptionē
concilii tri-
dentini.
*Pallav. ib.
n. 3.*

Et sanè jam summa rei hujus necessitas erat; cum & ipsa Gal-
lia, quæ hucusque bellis inutilibus hæresin Lutheranam foverat in
Germania, Calvinianis erroribus plena esset. Neque pestis illa
serpebat solum inter homines plebejos & vulgus humile; sed etiam
inter ipsos Regni magnates, quorum præcipuus ductor & ante-
signanus erat Ludovicus Princeps Condæus, Antonii Regis Na-
varræ frater. Hi deinde secretioribus consiliis gravissimam con-
juratorem in Regem juvenem hoc anno conflavere: sub eo qui-
dem prætextu, ut Principes Guisios velut extraneos ab administra-
tione regni dejicerent; revera tamen, ut Calvinianam hæresin, de-
pulsâ Religione Catholicâ, stabilirent. Ac tamen ea conjuratio
adhuc maturè detecta, & Condæus* in custodiam detrusus fuerit:
Rege tamen paulò post è vivis decedente, & Carolo IX. decenni
puero in thronum fratris evocato, Condæus iterum* à vinculis
absolutus est, non sinè maxima convulsione totius regni, quod
eo duce calamitates adhuc multò graviores à Calvinistis pertulit;
quàm paulò antè Germania nostra à Lutheranis.

Initia mo-
tuum Cal-
vinistarum
in Gallia.
*Spond. ad
hunc annū.
Pallav. c.
12. n. 9.*

**Spond. hic
n. 9.
*Spond. hic
n. 21.*

Eadem virulenta lues anno superiore jam in urbem & Acade-
miam Heidelbergensem infusa erat, afflante Wilhelmo Clebitio. De-
certaverat hic ibidem cum Tilmanno Heshusio de præsentia Divi-
ni Corporis* in pane Eucharistico; quam affirmabat Heshusius,
& pernegabat Clebitius Calvinista. In hac funesta amborum al-
tercatione Fridericus Elector Palatinus à Philippo Melanchthone
ante annum petiit, ut hac in re suam sibi sententiam aperiret. Sed,
cum ille pro versatili ingenio suo tam ambiguè responderet, ut ne-
que realem Christi præsentiam assereret, neque eam penitus infi-
ciari vellet; Elector ipsèmet officium judicis assumpsit, ejectisque
Lutheranis vel Confessionistis* templa omnia & scholas in Calvi-
nianorum potestatem tradidit. Nec multò post ab iisdem Calvi-
nistis Heidelbergensibus invidiosum hoc decretum* prodit: *Lu-
theri et Brentii catechismi extra Ecclesiam ejiciantur, et eorum scripta
nullam auctoritatem habeant.* Acerbè res ista pupugit Joannem Fri-
dericum Saxoniae Ducem, Electoris Palatini socerum: ideoque hoc
anno cum duobus Theologis suis, Morlino & Stosselio, Heidel-
bergam* profectus est, ut novo huic Augustanæ Confessionis vul-

Fridericus
Elector Pa-
latinus Cal-
vinismum
in suas ter-
ras intro-
ducit.

*Savins ad
ann. 1559.
Epitome
Ephemer.
de ortu &
occasu Au-
gust. Conf.
ad an. 1559*

**Epitome
Ephem.
loc. cit.*

**Savins ad
ann. 1560.*

**Epitome
Ephem. ad
ann. 1560.*

neri

neri medelam ferret. Sed Elector Palatinus venenum illud Calvinisticum tam profundè jam receperat intrà sua viscera, ut, quidquid ibi Morlinus & Stosselius prædicando vel disputando agerent, ex ejus corde malum illud expellere non valerent.

Philippus Melan-
thon mori-
tur: & in-
certum est,
in qua fide.

Chytraus l.

20. Saxon.

Surius ad

hunc ann.

** Surius ib.*

Spond. hic

n. 30.

** Spond. ib.*

Ità Joannes Fridericus re infectâ rediit: & Philippus Melanthon, cujus ambiguae responsiones Palatinatui Calvinismum intulere, eodem anno Wittenbergæ die decimâ nonâ Aprilis obiit; relicto non imprudenti de se dubio, an Augustanam Confessionem, à se olim fabricatam, sub vitæ finem retinuerit, nec ne? certè potremis annis, ut è Wormatiensi colloquio constat, à doctrinâ Calvinistarum aut Zwinglianorum non abhorruit, præsertim in materia de cœna Domini. Imò Florimundus Remundus, teste Spondano, refert, eum, cum ante mortem rogaretur à matre sua adhuc superstite, ut sincerâ conscientiam declararet sibi, *quam sit optima Religio?* nova scilicet, an Catholica vetus? disertè huic respondisse: *novam esse plausibilem; antiquam verò securiorem esse.* Quod si verum est, non video, cur prudens quisque non debeat potius mori Catholicè; quàm ob inanem ejusmodi plausum æternæ salutis periculo se exponere.

Annus Christi 1561.

Pii IV. Pontificis	2.
FERDINANDI I. Imperatoris	4.
REMBERTI Episcopi Pad.	15.

Pius IV.
Pontifex
ubiq; per
suos nun-
tios indicit
concilium
Tridentinum.

Pallav. in

hist. conc.

Trid. l. 14.

Ferdinandi
Cæsaris
consilia,
data nun-
tius in Ger-
maniam
ablegatis.
Pallav. l.
15. c. 2.

Principio hujus anni, cum & Cæsar & Hispaniæ Galliciæque Reges concilii Tridentini resumptionem acceptassent, varii Papales Nuntii ad omnes Regum ac Principum Christianorum aulas ablegati sunt, ut eosdem pro tollendis Religionum dissidiis ad prædictum concilium invitarent. Ad Ferdinandum Imperatorem ea de re missus erat Joannes Franciscus Commendonus, natione Venerus: qui & unà cum Zacharia Delfino Veneto in mandatis habuit, ut ipsorum alter ad superioris, alter ad inferioris Germaniæ Principes diploma concilii cum literis Pontificiis ferret. Approbat id etiam Imperator. Simul tamen prudentissimè suggerebat eis, non parùm temporis inutiliter ab ipsis consumptum iri, si Principum acatholicorum quemlibet separatim adituri sint: imò, si id fiat, eorum singulos indubiè responsuros esse, nihil certi hac in re decerni ac statui à se posse, donec aliorum Protestantium ac foederatorum sensa pernoverint. Quare suo judicio consultius fore, ut ambo simul

simul Naumburgum pergant. Illic enim die vicesimâ Januarii omnes Principes acatholicos, aut eorum Legatos, repurgandæ Confessionis Augustanæ gratiâ, conventuros esse: eodémque tempore curaturum se, ut ope Ministrorum suorum, quos iisdem adungere velit, faciliorem ad hósce Principes accessum habeant.

Placuit consilium istud ambobus Nuntiis; deductique à tribus Oratoribus Cæsareis, Naumburgum pervenêre* die vicesimâ octavâ Januarii. Aderant illic è Principibus acatholicis Fridericus Elector Palatinus, Augustus Elector Saxonicus, Joannes Fridericus Saxoniae Dux, Wolffgangus Comes Palatinus Rheni, Christophorus Dux Würtembergensis, Ulricus Dux Mecklenburgensis, Philippus Landgravius Hassiæ, Carolus Badensis Marchio, multique alii tum Principes, tum aliorum Principum ac Procerum Legati. Præcipua conventionis illius causa erat, ut, cum in decreto pacificationis Augustanæ* ex communi Principum consensu non comprehendantur alii acatholici, quàm qui Augustanæ Confessionis addicti fuerint; sese invicem ab aliis hæreticis, & suam Confessionem à sinistris & insynceris posteriorum temporum Confessionibus discernent. Catholici enim Lutheranis exprobrabant in scriptis & comitiis publicis, eos hodie non amplius Confessionem, sed* *confusionem Augustanam* sequi: cum ab eo tempore, quo ipsorum Confessio in comitiis Augustanis Carolo V. Imperatori exhibita fuit, ea novis editionibus toties recusa, immutata, correctâ, & vitiata vel corrupta sit, ut moderna multorum Confessionistarum doctrina toto ferè cælo à prima discrepet; ideóque & ipsimet Lutherani Theologi in colloquio Wormatiensi noluerint condemnare doctrinam Zwinglii & aliorum hæreticorum, tametsi hæc nunquam ab Imperio recepta, & vel ab ipso Confessionis Augustanæ primordio rejecta fuerit. Itaque ut hanc maculam expurgarent, & in posterum se ab hujusmodi sugillationibus immunes redderent; studebant hîc, è tam multis diversissimisque Augustanæ Confessionis editionibus unam seligere, quam in posterum tenerent & amplecterentur omnes. At brevi hîc iterum patuit, in Ecclesia acephala nullam planè concordiam reperiri posse. Palatinus enim & Saxonicus Electores volebant retineri editionem recentiorum: quippe quæ, ut ipsi asserebant, ab editione prima non differret in re; sed tantum in verbis & explicationum claritate. Contra verò oculatiores alii, ut à Calvini & aliorum erroribus doctrinam suam segregarent, acerrimè contendebant, retinendam esse Confessionem primam, & eâdem verborum formâ, quâ hæc olim Carolo V. Imperatori in Augustanis comitiis oblata fuerat. Post hæc iterum instabant Electores antè dicti, tolerari quidem à se posse,

* *Pallav. ib.*

Aatholicici Principes conveniunt Naumburgi ad statuatam concordiam suæ doctrinæ.

Chytrant.

20. Saxon.

ad hunc

annum.

* de aō 1555

vide dicta

ibid.

* Chytrant

ibid.

Hunc in finem student, è diversis Augustanæ Confessionibus unam seligere & comprobare: sed frustra.

Chytrant

loc. cit.

Dissensiones Principum congregatorum

ut

de renova-
tione Con-
fessionis
Augustanæ.
Chytræus l.
20. Saxon.

Joannes
Fridericus,
Saxoniz
Dux, re in-
fectâ rece-
dit è con-
ventu.

Chytræus ib.
Delfinus &
Commen-
datus, Pa-
pales Nun-
tii, admit-
tuntur
Naumbur-
gi ad con-
ventum
Principum.
Pallav. in
hist. concil.
Trid. l. 15.

**Pallav.*
n. 10.
Utriusque
Nuntii ora-
tio ad Prin-
cipes.
Pallav. ib.
6. 3. n. 1.

Eorundem
Principum
responsio.

**Pallav. l.*
15. 6. 3. n. 3.

**Pallav. ib.*

ut retineatur & recudatur editio prima: ita tamen, ut addatur nova præfatio, & in ea declaretur, editionem primam à recentioribus non differre in substantia; atque ideo, si rem ipsam intuearis, nulla in suis Ecclesiis esse dissidia. Contra verò iterum Joannes Fridericus Saxoniz Dux, & quidam alii, præfationem istam ambabus manibus rejecere: tum quòd in ea falsissimè jactitetur, nulla in suis Ecclesiis esse dissidia, quæ tamen omnium oculis & auribus observentur: tum quòd illius præfationis beneficio etiam inter Augustanæ Confessionis asseclas connumerari vellet Elector Palatinus, & alii sacramentarii, qui errores ab Augustana Confessione alienissimos recenter amplexi erant, neque hætenus induci poterant, ut ab iisdem retrocederent. Ità concordia, quam hîc tentaverant, eventu casso rursus diffluxit; & Joannes Fridericus Dux, tam importunis animorum dissensionibus rem agi videns, die tertiâ Februarii ex improspero conventu abiit.

Interea Papales Nuntii persæpe flagitaverant colloquium privatum cum duobus Electoribus, Palatino & Saxone. Sed, cum illud assiduè negaretur, tandem ipsis die quartâ Februarii à Friderico Palatino significatum est, eos postridie à toto conventu simul auditum iri. Altero mane à quatuor viris primariis, è conventu missis, in ædes congregatorum Principum honorificè deducti sunt, etiam adjunctâ custodum armatorum cohorte; cùmque ad eos ingressi, Principibus singulis diploma concilii, singulasque literas Pontificias, ad eorum singulos nominatim scriptas, perhumaniter obrulissent, in subsellio holoserico, decentissimè præparato, confidère jussi sunt hisce verbis: *sedcant Dominationes vestra.* Tum altissimo * silentio facto, uterque Nuntius oratione geminâ legationum suarum causas exponere, affectum summi Pontificis erga nationem Germanicam dilaudare, ejus desiderium de abolendis Religionum dissidiis extollere, multiplicitatem sectarum quotidie augescentium plangere, œcumenici concilii necessitatem declarare, ad illud adeundum cohortari, ac demum promittere, in eo cuncta per summam pacem, charitatem, ac mansuetudinem peractum iri. Quibus auditis Principes, inter se paululum submissâ voce collocuti, responderunt illis per Cancellarium Electoris * Palatini: *se ea, quæ Romani Pontificis nomine sibi exposita sint, attentis auribus accepisse: negotium illud magis arduum esse, quàm ut in eo statim aliquid à se decerni queat: conventuros primum inter se, ac postea responsuros, quid agere velint, nec ne.* Mox eodem honore, quo * venerant, ambo Nuntii domum reducti sunt: & congregati Principes non solum retinuere diploma concilii; sed etiam Papales literas, ad singulos ipsorum editas, cum inscriptione solita: *Dilecto filio &c.*

Vix

Vix autem horæ quadrans præterierat, cum posteriores literæ ad eorum ædes remittuntur * hisce verbis: *Magnifici Domini: Principes nostri, dum apud eos fuistis, in literis Pontificiis non animadvertērunt verba illa: Dilecto filio. At, ubi postmodum conspicati sunt, se à Romano Pontifice nominari filios; huiusmodi titulum unà cum literis dedignati sunt.* Biduo post, nimirum die septimâ Februarii, remittuntur ad eos iterum decem consiliarii Principum; & eorum nomine ultimum * responsum perferunt: *non esse opus, ut hoc in loco moram longiorem faciant: nullam Pontificis auctoritatem à se agnoscere; ideoque nec futurum, ut concilium ab eo indictum per se suosque Theologos aut Oratores adeant.*

His auditis discessit illico uterque Nuntius. Et Zacharias quidem Delfinus ad invitandas urbes Imperiales, Norimbergam, Augustam, Francofurtum, & Argentoratum abiit: quanquam exiguo cum profectu, ob invalescentem in iis hæresin. Commendonus verò, salutatâ primùm Berolinensi aulâ (Joachimi enim septemviri uxor * adhuc erat probè Catholica) in Germaniam inferiorem se convertit ad invitandos Principes Catholicos, Henricum Brunsvicensem, Wilhelmum Clivensem, Joannem Gebhardum Colonensem, ceterosque horum locorum Episcopos. Ac tametsi omnes hi summa cum reverentia contestati sint, concilii Tridentini convocationem sibi pericaram esse; pauci tamen propter viciniam hæreticorum pericula de ejusdem accessu cogitare visi, excepto Remberto Episcopo nostro: qui, licet podagrâ tunc laborans, ac propè octoginta septem annorum esset; sese tamen ad concilium adeundum obtulit, modò id vires & valetudo ferrent.

Erat eo tempore Paderbornæ primarius concionator Gerhardus Rôtekenius, qui & paulò post ibidem propter egregiam doctrinam creatus est Præpositus ad S. Udalricum. Is, cum acerrimè staret pro conservanda Fide Catholica, quæ in vicinorum Comitum, Principumque ditionibus jam pridem evuluerat; synodicam hoc anno orationem edidit de veteribus Ecclesiæ cerimoniis & consuetudinibus. In ea præter alia complura docuit: *quadragesimale jejunium esse traditionem Apostolicam, et scripturam sacram à Sanctorum Patrum interpretatione explicari oportere.* Non potuit hanc illius lucubrationem æquis oculis intueri vicinus in urbe Lemgovia præco, Hermannus Hammelmannus; atque ideo contrariam falsitatem astruere nisus est alio libello, in lucem publicam evulgato. Sed eadem, ut opinor, felicitate aut imprudentiâ, quâ solam Fidem justificare, quadriennio abhinc * probaverat ex eo, quod in hymno canat Ecclesia, *sola Fides sufficit*: cum tamen eo in loco non dicatur, solam Fidem sufficere ad salutem vel justificationem homi-

Commendonus ad concilium invitatur inferioris Germaniæ Principes Catholicos. * Pallav. in hist. cont. Trid. l. 15.

Remberti Ep. Paderb. alacritas ad concilium adeundum. Pallav. c. 5.

n. 2. Gerhardus Rôtekenius Paderbornæ concionator, edidit librum de cerimoniis veteribus: Hamelm. in hist. Eccl. Paderb. pag. 1342.

Quem frustra impugnât Hammelmannus.

* Kleinfor. in hist. ms. ad an. 1557

*edisa est
Colonia ry-
pis Godefr.
Godeman
aō 1561.
Monasteriū
Lemgovi-
ense PP,
Francisca-
norum
stricti Obs.
invaditur à
Lutheranis
& occludi-
tur.
Ex literis
Paderb.
*conditum
est aō 1463.
à viro No-
bili, Joanne
de Möllen-
beck.

Querelæ
Patrum hac
de re ad
Rembertū
episcopum.
Ex literis
Joachimi
Arnhei-
mensis,
ejusdem
ordinis
Ministri
provincia-
lis, ad Ep.
hoc aō da-
tis die 13.
Augusti.
Eo frustra
se oppo-
nente, mo-
nasterium
illud extin-
guitur.

nis; sed (utè expressè additur) *ad firmandum cor sincerum* in tenenda & confitenda præsentia Christi sub speciebus Eucharisticis. Rô-
tekenii synodicam orationem * probè legi: contrarium Hamel-
manni scriptum adipisci non potui, alioquin similia falsa ac mutilata
plurima in eo facile detecturus.

Nempe id unum agebat semper veteratorius ille scriptor, ut
Catholicis noceret, & plebem indoctam falleret: *dolus an virtus,*
quis in hoste requirat? Neque dubium est, quin eodem auctore vel
impulso factum sit, ut Patres Franciscani, quibus de strictiori
observantia nomen est, Lemgovix hoc anno tam iniquè habiti,
ac demum etiam urbe ipsâ exclusi fuerint. Habebant hi ibidem
coenobiolum, ante annos propè centenos * conditum: toleratisque
primis Religionum dissidentium turbis, credebant se in posterum
tutiores fore beneficio pacis Augustanæ, quæ Lutheranorum po-
testati solùm permiserat monasteria ante id tempus occupata; re-
liqua verò, quæ adhuc supererant, in suo statu citra omnem in-
juriam relinqui voluit. Sed, eheu! contrarium suprâ dicti Patres
experti sunt à Consulibus & Magistratu Lemgovienſi. Hi enim,
quod à suis Prædicatoribus assiduè concitarentur in Catholicos,
eò tandem audaciæ ac temeritatis proruerunt, ut hoc anno bonis
Patribus non solùm interdixerint omnia, quæ ad exercitium Re-
ligionis pertinent; verùm etiam, ne officium divinum canere aut
concionari possent, conventum, bibliothecam, ac templum vio-
lenter occludi jusserint. Qua de causa ejusdem Ordinis Minister
Provincialis Joachimus Arnheimensis apud Rembertum Antisti-
tem nostrum, velut ordinarium istius loci, gravissimè conquestus
est: simulque ab eo demissè petiit, ut Lippiensem Comitem de
insolenti Lemgovienſium Senatorum facto convenire, veteremq;
monasterii istius libertatem efficaciter perurgere, non dedignetur.
Quid ad hæc responderit Episcopus noster, non invenio. Cer-
tus sum, ab eo nihil operæ ac laboris prætermisſum esse in restau-
randa prædictorum Patrum libertate. Sed, cùm hodie monaste-
rium illud adhuc in manibus acatholicorum sit; vereor, ne in va-
num laboraverit propter vicinam Hassi potentiam; qui inter istas
Religionum turbas, & nobis terrori, & Comitibus Lippiacis ad-
jumento semper non parvo fuit.

Hamelmannus, etiamsi de recepto apud Lemgovienſes Evan-
gelio Lutherano, deque illius ortu & progressu non pauca scripse-
rit; iniquum illud subditorum suorum facinus pede tacito præ-
terivit, ne vel eos Augustanæ pacis violatores faceret, vel se ipsum
istius malefici auctorem fuisse, proderet. Aliam tamen historiam
scriptioni meæ suppeditat, quam hîc attexere, necessum est. Ever-

winus

winus Comes Benthemensis, nescio qua de causa, gravem inimicitiam conceperat adversus uxorem suam Annam Tecklenburgicam, aviti comitatûs hæredem unicam. Et jam eò creverat Comitibus offensi furor, ut uxorem hanc, tametsi per ipsius nuptias Tecklenburgensem comitatum indeptus esset, in severam custodiam detrudi jussisset. In his angustiis astuta mulier per literas occultas confugit ad cognatum suum, Christophorum Comitem Oldenburgicum; eundemque demissè rogat, ut sui liberandi curam suscipere, & innocuam se ex his ærumnis eripere, non detrectet. Is autem, ut hoc facilius & sinè omni tumultu fieret, ingeniosam planè fraudem comminiscitur: amicisq; literis Comitem Everwinum rogat, ut, cum avia sua fuerit orta è domo Tecklenburgica, eaque domus adhuc nunquam à se visa vel inspecta fuerit; benignè sibi permittat, occasione datâ eam ingredi, & proprio desiderio perlustrare. Everwinus, nullam fraudem hîc suspicatus, Christophori Comitis petitioni obsecundat; simulque eidem reddit securi commeatûs literas, quibus antè dictæ arcis custodes jubebantur, Christophorum ad se venientem intromittere. His acceptis, Oldenburgicus cum fortissimis quibusdam viris Tecklenburgum proficiscitur: castròque citra ullam offensionem occupato, Everwinum adigit, ut Annam conjugem suam non solum eximeret è custodia; sed etiam sacramento se obstringeret, eidem futuris temporibus nullam ampliùs molestiam illatum vel irrogatum iri. Quo peracto, Christophorus Comes prædictam arcem Everwino reddidit, & abscessit.

Everwinus Comes Benthem. ac Tecklenburg. uxorem suam Annam Tecklenburgicam tradit custodiæ Hamelm. in chron. Oldenb. part. 3. pag. 358. Sed ingeniosâ fraude à Christophoro Oldenburgico cogitur eam relaxare, & à similibus ausis in posterum abstinere. Hamelm. ib. pag. 359.

Annus Christi 1562.

PII IV. Pontificis 3.
FERDINANDI I. Imperatoris 5.
REMBERTI Episcopi Pad. 16.

Annus hic tandem die decimâ octavâ Januarii, non sinè maximo Catholicæ Religionis commodo, resumptum ac restitutum vidit concilium Tridentinum, quod hucusque à decem annis bellorum ac temporum iniquitate suspensum fuerat. In prima sessione numerati sunt Præfules *centum & ampliùs; in aliis verò longè plures. Galli ob intestina Religionis dissidia, quæ Calvinus excitaverat, aliquantò se-riùs advenère. E Cæsareis & Germanis tantùm aderant Marcus Altempsius Cardinalis & Episcopus Constantiensis, Ludovicus Madrutius Cardinalis & Episcopus Tridentinus, Antonius Mu-

Concilium Tridentinû hoc anno resumitur. *Spond. hic n. 3. Pallav. in hist. conc. Trid. l. 15.

Catholici
Principes
Germaniæ,
metu Lu-
theranorū
emanent,
* *Pallav. in
hist. concil.
Trid. l. 15.
c. 9. n. 3.*

Gothardus
de Ketteler,
supremus
Magister
Ordinis
Teutonicī
in Livonia,
à Fide, Or-
dine, & Im-
perio defi-
cit,

A Sigis-
mundo Au-
gusto Polo-
niæ Rege,
post Livo-
niæ tradi-
tionem
creatur
Curlandiæ
Dux, &
Ordo ibidē
extinguitur
*Ghytraus l.
20. Saxon.
ad hunc
annum.*

glitius Archiepiscopus Pragensis & Orator Cæsareus, Georgius Drascovitijs Episcopus Quinqueecclesiensis & Orator Cæsareus, Hercules Rettinger Episcopus Lavenrinus, Leonardus Haller Episcopus Philadelphiæ & Aichstadiensis Episcopi suffraganeus, Augustinus Baumgartner Orator Alberti Ducis Baviariæ, Georgius Hohenwarter Orator Episcopi Basileensis, Joannes Gothardus Orator Episcopi Ratisbonensis, Felicianus Ninguarda Archiepiscopi Salisburgensis Theologus, & Joannes Covillonius Societatis JESU, Alberti Baviariæ Ducis Theologus. Ex aliis Germaniæ Principibus tam Ecclesiasticis quàm secularibus, etiamsi id maximè vellet, nemo per se vel Procuratorem suum ausus est comparere* propter multiplicia pericula, quæ sibi suisque imminere poterant, si, Lutheranis detrectantibus, ad concilium indictum pergerent; uti Cæsar ipse Legato Pontificio jam antè indicaverat.

Enim verò jam in eo statu erant res Imperii, ut Catholicorum potentia quòtidie decresceret, acatholicorum verò cresceret: sicuti & hoc anno ad partes eorum transiit supremus Teutonicī Ordinis in Livonia Magister, Gothardus de Ketteler, quem tribus abhinc annis Wilhelmo Fürstenbergio succēctum diximus. Luctuosus hic viri tanti casus potissimū ortus est è duobus malis, quæ antecesserant. Primum est, quòd supinā Ordinis negligentia pleræque regiones Livoniæ jam ab annis pluribus Religionem veterem deseruerint; atque ideo vicissim à Deo desertæ, & hostium variorum direptioni permissæ fuerint. Alterum est, quòd & ipsēmet Gothardus non satis firmus esset in antiqua Fide, cuperētque sequi exemplum Alberti Brandenburgici, supremi quondam Ordinis Magistri in Borussia; qui jam antè complures annos uxorem duxerat, & consentiente Polonorum Rege, ditionem suam in secularem Ducatum verterat. Itaque, dum & hinc à potentissimo Russorum Duce, & indè ab Erico Suecorum Rege aliisque hostibus acerrimè premeretur; sub finem anni superioris Livoniam totam Sigismundo Augusto Polonorum Regi submisit; eā tamen adjunctā lege, ut Curlandiam cum Ducali titulo retineret; & hac in feudum receptā sibi permitteretur, Lutherano ritu matrimonium contrahere. Id quod ubi obtinuit; hoc anno, die quintā Maji, prædicto Regi, coram Legato ejus Nicolao Radzevilio, clientelare sacramentum dixit, Religiosum Ordinem ejuravit, Magistrorum insignia, crucem, sigillum, privilegia, Cæsarium & Pontificum diplomata, claves urbis & arcis Rigenis, unā cum omnibus Ordinis antiqui juribus Legato tradidit, & ab eo vicissim Curlandiæ ac Semigalliæ Ducem se proclamari fecit. Lugebant multi in aspectu hujus tragediæ; plurimūque miserebat eos, tam indigno modo extingui Ordi-

Ordinem, qui ab antiquis temporibus Christianæ Reipublicæ tam innumeros animarum fructus attulerat. Præ ceteris verò maxime ad hoc facinus ingemiscendum fuit Nobilitati Westphalicæ, quæ ferè sola apud Livones equestrem hunc Ordinem obtinebat, & in eo præcipuis dignitatibus fungebatur.

Ceterum, quidquid incrementi Lutherana Religio cepit ex illa Gothardi Kettelerii ac Livonum defectione, id in Germania rursus deperdi coeptum ex invalescente Calvinismo; qui jam ita infestus erat Augustanæ Confessioni, ut penè jugulum ipsius peteret. Palatini septemviri terras lues ista jam inde à tribus * annis invaserat, agente (ut supra vidimus) Wilhelmo Clebitio, Heidelbergensi Prædicatore. In urbem Bremensem ante annum se infuderat seditiosis * dictionibus Alberti Hardenbergii, concionatoris in æde summa. Ad alias quoque Saxonum provincias, ne propediem se extenderet, non leve * periculum vel metus erat: tum quia Elector Saxonie ante annum in conventu Naumburgensi tam ardentem steterat pro Friderico Palatino, Calvinianis erroribus adducto; tum quia Illyricus Flaccus & alii * hoc anno conquesti sunt, se idcirco à Jenensi schola à Saxonis Principibus ejectos esse, quòd sacramentarium & Calvinistarum doctrinæ se opposuerint. Pulcherrimè scribit hac de re Stanislaus Hosius Cardinalis in epistola, è Tridentino concilio ad Henricum Ducem Brunsvicensem * hoc anno data: *Quorsum, inquit, res modò rediit, per Deum immortalem! putavit Lutherus, eversurum se Papatum Romanum, qui mille quingentis annis duravit in Ecclesia Dei. Ecce autem ipsius Lutheri Papatum, quem vixdum annos quadraginta durasse constat in Saxonia, jam prius eversum esse, non temere gloriantur sacramentarii: cum bona pars eorum, qui Lutheri fidem amplexi fuerant, rejecta eà doctrinam Zwinglii sive Calvinii secuta sit. Plurimos in Germania videre licet, qui de presentia Corporis Christi in Eucharistia, non solum ab Ecclesia Dei; verum etiam ab ipsius Lutheri placitis discesserunt. Conati sunt quidem Lutherani Principes hoc malum eradicare in congressu Luneburgensi, per hunc annum habito; ubi & novum decretum * contra huiusmodi sacramentarios, maximèque Bremenses, editum. At ipsi, hoc edicto magis irritati, continuò Lutheranos omnes eiecunt urbe; responderuntque Principibus, qui ejusdem edicti auctores fuerant: sibi non minùs licere, Zwinglium et Calvinum sequi, ac iis liceat, sentire cum Luthero.*

Longè tristius virulenta ista Calvinistarum factio crescebat in regno Gallie: ubi sub Rege puero, & Regina matris muliebri Imperio, eum in modum aucta est, ut hoc anno demum in apertam seditionem, gravissimùmque bellum eruperit. Præcipuus re-

bellium

Bremensis
urbs à Lu-
thero ad
Calvinum
anno supe-
riore tran-
sit;

*Vide dicta
ad annum
1560.

*Surius ad
ann. 1561.

*Surius ad
ann. 1562.
in fine.

*Surius
loc. cit.
Spond. hic
n. 49.

*data est
Tridentis aò
1562 die
24 Martii:
impressa est

Colonia
apud Cho-
linum an-
no 1564.

Et aliis
Principibus
frustra ob-
nitentibus,
in eodem
errore per-
severat.

*Surius in
comment.
Spond. ad
hunc annu.
n. 49.

Calvinistæ
in Gallia
contra Ca-
tholicos ar-
ma capiunt,

occupantq; bellum signifer fuit is, qui paulò antè è vinculis improspere dimissus erat, Ludovicus Condæus, Regii sanguinis Princeps, & multas urbes. *Spond. hic* Antonii, Regis Navarræ, frater. Huic operam suam adjungebant *n. 10 & 11.* Gaspar Colignius regni Admiralius vel Archithalassus, Andelotus *Surius in* Colignius, peditatûs Gallici tribunus, Odettus Colignius Cardina- *comment.* lis & Episcopus Bellovacensis, aliique plurimi non parvi nominis *ver. gest.* & prosapiæ; quos egregiè pro more suo animabant Joannes Calvinus, ejusque infelix discipulus Theodorus Beza. Ab iis mense Martio conclamatum est ad arma; primoque impetu in potestatem ipsorum venit Aurelia cum vicinis oppidis: deinde etiam urbs Rhotomagensis, Andegavensis, Vindocinensis, Bituricensis, Pic- Etavensis, Turonensis, Lugdunensis, & aliæ complures. Quæ autem sacrilegia ibidem perpetraverint; quàm barbarè, & plus *Spond. &* quàm furore Turcico, debacchati sint in templa, in aras, in sacer- *Surius ad* dotes, in Divorum reliquias, in imagines Beatæ MARIE Virgi- *hunc ann.* nis, in ipsam denique Eucharistiam; horrendum est referre, di- **Suri pag.* ctuque incredibile. In urbe Lugdunensi everterunt *sepulchrum *mibi 751.* S. Irenæi Episcopi, qui seculo Christi secundo vixit: in urbe Pi- **Surius ib.* ctaviensi dissipârunt ossa divi *Hilarii, quem S. Augustinus **S. Aug. l. 1.* *contra Ju-* *rimum* *Ecclesiæ Catholicæ defensorem nominat: in urbe Turonensi *lian. c. 3.* combusserunt *corpus S. Francisci de Paula, qui anno septimo se- **Acta St.* culi præsentis ibidem extinctus fuerat: in urbe Aurelianensi disje- *10. 2. April.* gerunt *ossa S. Aniani, istius urbis Episcopi; & (quod multò acer- **Suri pag.* *m. 743.* bius visum est) etiam cor *Francisci II. Regis, nondum integro **Spond. hic* biennio defuncti, furore barbaro in rogam abjecere. E sacerdo- *n. 11.* tibus & monachis, quorum collegia ubilibet exscindebant, alios **Suri pag.* equorum caudis alligatos *per saxa & lutum raptavere, aliis ocu- *747.* los evulsere, alios naribus & auriculis mutilavere, aliis cutem fa- **Suri pag.* *749.* ciei & capitis abstraxere, alios præcis virilibus glande plumbeâ trajecere: uni etiam grandævo monacho (quod & pluribus for- **Suri pag.* *750.* tasse contigit) non solum virilia membra exsecuere; sed etiam coë- *Funestum* gerunt *eum, ut hæc eadem, in aheno cocta, in cibum sumeret *prælium* ac deglutiret. Nec minore truculentiâ desævierunt in augustissi- *inter Ca-* mum sacramentum divini corporis, quod iisdem sacramentariis *tholicos &* maximopere exosum erat. Id enim frequentissimè, nunc pedi- *Calvinistas,* bus *obterere visi sunt, nunc suis canibus objectare, nunc in ignem *victoriâ* sacrilegum projicere, nunc suorum sclopetorum globulis velut metam configere, nunc aliis modis homine Christiano indignissi- mis tractare. Opponebant sese quidem Catholici tam funestis eorum ausibus; collectoque protinus non parvo exercitu, plures urbes armatâ manu ab hostibus recepere. At ubi postea res ad prælium venit, ea cum pertinacia dimicatum est ab adversa parte; ut Catho-

Catholici, tametsi campo Martio potiti sint, gloriari tamen vix potuerint, se vicisse. Numerus enim occisorum ex parte Catholica, si non major, certè non minor fuit. Et (quod maximè singulare est) ab utraque parte capti sunt amborum exercituum primarii duces: nimirum Condæus, qui in potestatem Catholicorum; & Monmorantius, qui glande plumbeâ vulneratus, in manus Calvinistarum venit.

Cæsar interim, pacato imperio fruens, laborabat sedulò, ut Maximilianum filium, cui Bohemiæ corona jam obvenerat, etiam Romanorum Regem eligi, & Imperii successorem declarari faceret. Eo fine jam indixerat septemvirorum comitia, Octobri mense Francofurti ad Moenum coitura. Sed ecce! dum optatus ille conventus imminet, funesta mors intromittit se in collegium septemvirale; alterâque Novembris die, Brülensi in arce è vivis abripit Joannem Gebhardum Archiepiscopum Coloniensem, ex Mansfeldiorum Comitum familia, virum optimè Catholicum, atque idcirco etiam vitâ longiore dignum. Itaque, ne ex ea morte Romanorum Regis electio prorsus diffunderet, post dies paucos unanimi Capitularium suffragio in Archiepiscopale solium subvectus est Fridericus Comes de Wieda, Metropolitanæ Ecclesiæ Decanus: è Domo quidem Lutheranis erroribus infecta genitus; Religioni tamen Catholicæ usque ad mortem deditus. Is deinde festinatis itineribus die 23 Novembris Francofurtum venit. Ubi, dum & alios Romani Imperii septemviros jam à plurimis hebdomadis congregatos reperit, Maximilianus Ferdinandi Imperatoris filius, conspirantibus omnium votis, die vicesimâ quartâ Novembris, Romanorum Rex denuntiatus; paulòque post in festo S. Andreæ solenni ritu coronatus est, præsentè Ferdinando patre, Mariâ conjuge, Rudolpho & Ernesto filiis, Annâ & Elisabethâ filiabus, nec non omnibus Imperii septemviris, & innumerâ Ducum, Principum, Comitum, Legatorum, virorumque prælustrium multitudine, quorum nomina fusissimè recensentur ab Heydeno.

E rebus Paderbornensis Diœcesis nostræ singulare nihil aut observatione dignum occurrit; quàm funestus ille tristissimûsque casus, qui hoc anno contigit viro Nobili Remberto de Krevet. Matrimonium hic iniêrat cum perillustri Domicella Margareta de Haxthausen; magnisque gaudiis agebantur solennes nuptiæ, die vicesimâ septimâ Januarii. Finito nuptiali epulo surgitur ad choreas: in quibus, dum sponsa saltat & lætùm subsilit; repentino facto inter choreas concidit & expirat. Neque melior fuit fortuna sponsi. Nam & ipse quadriennio post, cùm deambulare in prato suo, nescio quâ incuriâ vel infelicitate in suum ipsius gladium incidit, & eodem in loco die quintâ Octobris obiit.

AN-

penè anticipi. Condæus capitur.

Surius ad hunc annũ. Spond. hic n. 45.

Joannes Gebhardus Archiep. Colonienſis die 2.

Novembris moritur; & in ejus locũ sufficitur

Fridericus Comes de Wieda,

Merſaus

Craſep. in catal. Archiep. Col.

Maximilianus, Ferdinandi Imperatoris filius, Romanorum rex

eligitur & coronatur

Francofurti

Heyden. in hiſt. elect.

& coronat.

Maximiliani II.

funestæ nuptiæ Rem-

berti de Krevet, &

Margaretæ de Haxthausen,

sponsorum nobilium

in Diœceſi Paderb.

Ex veter. mſ. Pad.

Annus Christi 1563.

PII IV. Pontificis 4.
 FERDINANDI I. Imperatoris 6.
 REMBERTI Episcopi Pad. 17.

Concilium
 Tridentinū
 hoc anno
 finitur die
 4. Decemb.

*Pallav. in
 hist. concil.
 Trid. l. 24.
 c. 8. n. 9.

Acatholi-
 corum ca-
 lumniz de
 synodo
 conclusa,
 *Chytræ l.
 20. Saxon.
 in fine.

Acrosancta & oecumenica synodus Tridentina (quæ exeunte anno 1545 sub Paulo III. Pontifice inchoata, interinque pluries reassumpta fuerat) hoc anno tandem, die quartâ Decembris, felicissimo fine coronata est. Id verò tam ingenti Patrum omnium lætitia & applausu factum esse, testatur Pallavicinus, ut non modò ipsorum ora uberibus lachrymis *manare visa sint; sed etiam nonnulli, qui durante synodo interdum animis à se invicem discordaverant, non secus ac unius exercitus milites, è longo prælio cum palma reduces, fraternâ charitate se mutuò amplexati fuerint. Quantum autem ea de re lætati sunt & alii boni Catholici; tantum è diverso ringebantur ac fremebant acatholici, inter quos Chytræus, de fine hujus concilii scribens, ita *loquitur: *die 3. et 4. Decembris, Tridentini Patres brevibus decretis, paucisque verbis immensum teterrimarum superstitionum et idololatricorum abusum pelagus concluscrunt, exeunte anno 1563.* Sed iniquus ille cenfor non advertebat, eodem jure etiam idololatrias vocari à se posse Carolum Magnum, Ludovicum Pium, omnesque viros sanctos & Apostolicos, à quibus olim Saxonia Fidem accepit. Si malevolus Chytræi animus non permittebat ei, hanc synodum dilaudare; mirari tamen debuisset, quomodo tam ingens Episcoporum ac Theologorum cœtus, ex Italis, Hispanis, Gallis, Germanis, Belgis, Lusitanis, Polonis, Hungaris, & omni ferme Christianorum natione, collectus in unitatem Fidei convenire potuerit: cum tamen hætenus apud acatholicos in Germania ne quidem unius parvæ ditionis Theologi cum aliis vicinis in unam animi sententiam coire visi sint; uti ex annorum tam præcedentium, quàm subsequen-
 tum decursu liquet. Nimirum ubi Spiritus Sanctus non est; ibi etiam pax & consonantia rerum credendarum esse non potest.

Catharina.
 Galliz Re-
 gina post
 Guisii necē
 turpissimis
 conditioni-
 bus pacem
 inquit cum
 hugonottis
 vel Calvi-
 nistis,

Interea res Catholica in regno Franciæ gravissimum vulnus acceperat ex funesta morte Francisci Guisii, Regiarum copiarum supremi ducis. Obsidebat is urbem Aureliam, quæ præcipuus Calvinistarum nidus ac latibulum erat. Jamque occupatis aliquot propugnaculis in eas angustias urbem adegerat, ut intrâ diem proximum fuisset occupanda, nisi ducis præstantissimi spem & vitam nefarius percussor abruptisset. Erat hic unus è domesticis Guisii, nomine

nomine Poltrottus, à Theodoro Beza & aliis ad hanc cædem pretio conductus. Qui, dum Guisus die decimâ octavâ Februarii à visitatione operum castrensiurn fero vespere ad hospitium se reciperet; post eundem à tergo equitans, breviori sclopo illum ita per latus trajicit, ut sextâ die post ex inflicto vulnere animam exhalârit. Secuta mox ingens & luctuosa rerum conversio. Regina enim, sive femineo impulsu acta, sive pro filio adhuc impubere nimum sollicita, continuò pacem iniit cum Condæo, eidemque indulgit multa, non solum Regi ignominiosa; verum etiam Religioni Catholicæ noxia, & ad propagandos hæreticorum errores magnopere profutura. Nimirum: *ut illius regni Proceribus liceret Religionem novam exercere in suis territoriis; ceteris verò Nobilibus id solum permitteretur in suis adibus et pro sola sua familia. Ut in singulis præfecturis urbs una designetur, in cujus suburbio Reformati ad liberum suæ Religionis cultum convenire valeant. Ut in aliis urbibus, in quibus usque ad Nonas Martias hujus anni Calviniana Religionis exercitium viguit, id in posterum continuari debeat in uno vel duobus locis, à Regina designandis. Denique ut Condæo Principi, ceterisque ejusdem affectis, condonentur omnia, quæ toto hujus dissidii tempore ab iisdem gesta fuerant.* Conabatur quidem astuta mulier apud concilii Tridentini Patres hanc maculam expurgare, prætextâ necessitate illius pacis* ad evitanda graviora pericula, quæ ex denudato Hugonottorum seu Calvinistarum ferro Catholicis omnibus potuissent impendere. Sed frustra. Facilius enim erat, novam hæresin opprimere in primis incunabulis; quàm ubi temporis diuturnitate validior fieret. Neque deerant vires ad hoc agendum & perficiendum necessariae; dummodo superba & ambitiosa femina in bellum Hugonotticum deputasset vel dimidiam partem istorum sumptuum, quos alii duo Reges decessores quolibet anno profuderant in infaustra bella, contra Carolum V. Imperatorem gesta: quorum scopus non alius erat, quàm in regno Germaniæ tristes illas Lutheranorum Principum factiones confovere.

Eodem hoc anno, die decimâ quintâ Aprilis (quæ tunc erat feria quarta post festum Paschatis) florenti in ætate obiit Bernardus Comes de Lippia, relictis ex Catharina Waldeckiana tribus filiabus, & unico filio Simone, novem annorum puero. Primus ille, post mortem genitoris sui probè Catholici, Lutheranum dogma in comitatu Lippiaco stabilivit. Neque melior affulgebat spes de Simone ipsius filio. Nam & hunc à teneris Lutherana mater ejusdem sectæ magistris instituendum tradidit; ac deinde, cum adultior fieret, studiorum ulteriorum causâ Argentoratum ad scholas misit.

Savins ad hunc ann. Spond. hic n. 13.

Bussier. 10. 2. hist.

Franc. 419 n. 11.

Conditiones hujus infaustræ pacis.

Spond. n. 17.

Bussier loc. cit. n. 12.

** Pallav. in hist. conc. Trid. l. 20. n. 1. & l. 28 c. 3. n. 5.*

Bernardus Comes de Lippia, Comitum Lutheranorum primus, hoc aë moritur. Paderit. in chron. Lip. Simon ejusdem filius novennis in eadem secta educatur. Paderit. ib.

Annus Christi 1564.

PII IV. Pontificis 5.
 FERDINANDI I. Imperatoris ultimus.
 MAXIMILIANI II. Imperat. 1.
 REMBERTI Episcopi Pad. 17.

Pius IV. Pa-
 pa confir-
 mat synodū
 Tridentinā
 & omnia
 ejus decreta

*Pallav. in
 hist. conc.
 Trid. l. 24.*

Rex & Re-
 gina Gallie
 detestant
 illud in suo
 regno pro-
 mulgare,
 tamen illic
 privatim ab
 omnibus
 receptum
 sit.

**Pallav.
 loc. cit. c. 11.*

**Spond. hic
 n. 4.*

Alii tamen
 Reges Ca-
 tholici, ma-
 ximèq; Fer-
 dinandus
 Cæsar cum
 plerisque
 Principib⁹
 Catholicis,
 jubent illud
 in suis di-
 tionibus re-
 cipi.

*Pallav. l.
 24. c. 9.*

Pius IV. Pontifex, cū in senatu Cardinalium die vige-
 simā sextā Januarii Tridentinam synodum & omnia
 ejus decreta confirmasset, non solum ea typis publicis
 excudi jussit; verum etiam Legatos varios ad Impe-
 ratorem, aliosque Reges & Magistratus Catholicos misit, ut eos-
 dem ad recipiendas & promulgandas Tridentini concilii sanctiones
 efficacius instigarent. Licet enim in rebus illis, quæ ad Fidem &
 Catholicam doctrinam pertinent, facillimus omnium Catholico-
 rum assensus fuerit; in aliis tamen, quæ extra fidem sunt, solumq;
 ad mores & reformationem faciunt, non imprudenter formidari
 poterat, aliquid obstaculi ab uno alterove Principe objectum iri.
 Id autem acerrimè ante omnes fecit Carolus IX. Galliarum Rex;
 vel potius Regina mater, quæ teneriorem ipsius animum in sua
 manu versabat, velut ollam recentem figulus. Prætexebat illa po-
 tissimum duas causas, propter quas Tridentina synodus à se recipi
 ac promulgari nequeat. Prima erat, quod in ea vetitum sit, ne
 deinceps Regularium Prælaturæ darentur aliis **in commendam*, uti
 hætenus factitatum fuerat in regno Gallie: altera verò erat, quod
 ex ejusdem concilii receptione certissimè futurum sit, ut adhuc ma-
 gis irritentur Hugonotti, multiplicibus inibi censuris & anathe-
 matis percussi. Quæ & aliæ id genus oppositiones, cū ab ali-
 quibus malevolis ultra modum exaggeratæ essent, cerebrose mu-
 lieris animum ita opplevêre, ut, etiamsi concilium suprâ dictum
 *privatim ab omnibus in regno Franciæ receptum fuerit; nihilo-
 minus tamen, publicam & generalem illius promulgationem fieri,
 interdixerit.

Promptiores, & vel ipso Rege christianissimo magis christia-
 nos, hac in re exhibuerunt se Philippus Rex Hispaniæ, Sebastia-
 nus Rex Lusitaniæ, Sigismundus Augustus Rex Poloniæ; &
 quem omnibus anteponi oportuerat, Ferdinandus I. Romanorum
 Imperator, cum Alberto Baviaræ Duce. Ab his enim sacrosan-
 ctum illud concilium non modò summa cum veneratione susce-
 ptum; sed etiam ubique in suis ditionibus observari ac recipi man-
 datum est. Addit Pallavicinus, etiam hoc anno tentandæ utilita-
 tis causâ quibusdam Germaniæ Episcopis à Pio IV. concessam esse

po-

potestatem permittendi laicis usum calicis in Eucharistia : quandoquidem Ferdinandus Imperator id ardentissimè flagitasset; crederetque, hoc modo Catholicorum plurimos in orthodoxa Fide retineri, & multa hæreticorum millia ad eam revocari posse. At ista concessio, licet admodum restricta fuerit, brevi iterum aboleri debuit ab ejusdem Papæ successoribus. Jam enim in aperto erat, concessionem hanc plus nocuenti, quam utilitatis parere; & eos, qui ad usum calicis contra veteris Ecclesiæ consuetudinem admissi erant, ab hac eadem novitate ad plures alias novationes expetendas præcipiti ausu profligare.

Luculentum istius rei exemplum hoc anno vidit Westphalia in Imperiali ac libera urbe Tremonia. Importunis ibidem precibus nonnulli cives ante duos annos flagitaverant * à magistratu ur- bico, ut sibi permetteretur, sanctissimum Eucharistiæ sacramentum accipere sub utraque specie : id enim primævis temporibus in Ecclesia factitatum esse; neque se de cetero alienum aliquid à doctrina Catholica sentire, aut sequi velle. Annuit his petitis Magistratus, popularem aliquam seditionem veritus : eâ tamen cautione additâ (quæ in edicto publico typis evulgata est) ut cives * omnes in Ecclesiæ Catholicæ gremio permanerent; &, qui unâ tantum specie * pro veteri more contenti esse vellent, id libere ac sine ulla aliorum civium oblocutione possent. At brevi didicit magistratus, hujusmodi concessionem fuisse instar olei in flammam fusi, quo furor ignis non extinguitur, sed augetur. Nam paulò post ineunte Martio præsentis anni, iidem cives & numero & viribus aucti petierunt insuper, ut in Ecclesiis parochialibus * psalmi quidam germanici (quos à circumfusus hæreticis jam adepti erant) ante & post concionem à congregato populo decantentur : idque sibi salutem tam diu liceat, donec aliud quidquam à sacra Cæsarea Majestate & vicinis Principibus imperatum fuerit. Quod cum iterum vitandæ seditionis causâ indultum est, res Catholica non solum vacillare coepit; sed etiam decumano impetu in ruinam agi. Mox enim editus * & in plebem sparsus libellus pestilens, qui summis laudibus doctrinam Lutheranam extulit, & innumeris conviciis Catholicam Religionem discerpfit. Indè non multò post in primariam S. Reinoldi ædem populari factione introductus Dethmarus Wickrodius, præco Lutheranus. Postremò etiam hæc pestis in alias Ecclesias parochiales diffundi coepit, exceptâ Ecclesiâ S. Nicolai : quam egregius vir & zelosissimus Pastor, Nicolaus Glasemacher, usque ad finem vitæ suæ contra omnes hæreticorum ausus insuperabili constantiâ tutatus est. Sed, cum & ille tandem communi mortis necessitati succumberet (id quod ingenti bono-

Pius IV. quibusdam Germaniæ Episcopis dat potestatem, permittendi laicis usum calicis.

Pallav. l.

24. c. 12.

Sed ea concessio à Pio V. & aliis revocata est propter ingentia damna, quæ sequebantur.

Pallav. ib.

Tremonia, urbs Imperialis in Westphalia, à Fide Catholica deficit.

* *Kleinforse.*

in hist. ms.

* *Hamelm.*

in hist. Ev.

Tremon.

pag. 1031.

* *Chron.*

Trem. ms.

ad annum

1564.

* *Chron.*

Tremon. ib.

**Chron.* rum omnium dolore contigit pridie Idus Novembris *anno 1580)
Tremon. in optimi Pastoris locum surrogatus est nocentissimus lupus, Ma-
ms. ad. an- gister Hermannus Emsinghoffius; à quo ultimæ Catholici gregis
num 1580. reliquiæ, vel discerptæ, vel disjectæ sunt. Atque ità civitas illa,
 quæ ante usum calicis inter omnes annorum præcedentium turbas
 in Fide antiqua steterat, obtento hoc usu ab una novitate in aliam
 incidit, ac demum retentæ hæctenus Catholicæ Religionis naufragium
 fecit. Quapropter Pius V. Pontifex de quibusdam Catholicis
 **Hansiz. in* eundem usum calicis impensè flagitantibus, piè admodum ac pru-
hist. Episc. denter scripsit *ad Episcopum Passaviensem: *Si verè Catholici essent,*
Passav. ad *sanctam Matrem Ecclesiam magis revererentur; et potiùs verè Catholicos,*
ann. 1568, *quàm hæreticos horum temporum, in usu tam divini ac venerabilis Sacra-*
pag. 628. *menti sibi imitandos esse statuerent. Si sub una specie perinde Christum inte-*
& seq. *grum, ac sub utraque sumi credunt (sicuti credere debent) cur unâ specie*
contenti non sunt? cur immutari ritum Ecclesie tam antiquum, et ab omni-
bus Catholicis nationibus per tot secula observatum, volunt? si autem id non
credunt, hoc ipso se nomine tantùm Catholicos esse, re ipsâ autem cum hære-
ticis sentire, ostendunt. --- Itaque metus ille, ne denegato usu sacri cali-
cis ad hæreticos transcant, movere te non debet. Si enim id facturi sunt;
jam certum habeas, eos non esse purâ sincerâque Fide, nec pro veris Ca-
tholicis habendos.

Ferdinand⁹ Hucusque Pius V. in literis, anno 1568 ad Antistitem Passa-
 Imperator viensem datis. A quo etiam dissensurus non fuisset Ferdinandus
 moritur: cui succedit Imperator, si licuisset ei vitam longiorem vivere; & videre ea, quæ
 ejusdem filius Maximilianus II. Pius V. ex permisso calicis usu consecuta vidit. At ille tunc tem-
 poris ad superos immortales jam pridem iverat, utpote hoc anno
 mortuus Viennæ, die vigesimâ quintâ Julii, in festo S. Jacobi Apo-
 stoli. De ejus virtutibus laudibusque maximis multa passim repe-
 riuntur apud scriptores. Mihi satis est hîc afferre pauca illa, quæ
 de eo refert Pallavicinus in historia *concilii Tridentini: *Ferdinan-*
 **Pallav.* *duc, inquit, magno animo Princeps fuit: fortis ad bellum pectore; sed ad*
loc. cit. l. *pacem prono. Ingens in illo fuit humanitas ad privatorum benevolentiam*
24. 6. 12. *sibi comparandam: ingens moderatio ad retinendam cum potentioribus con-*
cordiam: ingens studium ad explenda Principatus munera: ingens Reli-
gio ad servandum se suâsque regiones illas à communi Germania mor-
bo. Illi se obnoxiam singulariter fateri debet Apostolica sedes. Quamvis
enim hæc diu resisterit, nomen ac jus Cæsareum ipsi tribuere sub Paulo 1°;
eundem tamen postea experta est egregium inter obsequentissimos Cæsares,
qui unquam in Germania imperaverint: atque illi potissimum acceptam
referre potest immensam utilitatem, quam attulit Ecclesie synodus Triden-
tina. Successit ei in Imperatoria dignitate Maximilianus II. ejus-
dem filius, ante biennium electus Romanorum Rex; de quo Del-
finus,

finus, tunc Viennæ Nuntius Apostolicus, eodem hoc anno significavit * summo Pontifici, eum & reliquos, de mortui Imperatoris filios, paternam pietatem imitatu-^{* Pallav. ib. n. 11.} ros. *Certumque est, ut ait Pallavicus, Ferdinandi posteros fuisse postea quasi Josueos et Gedeones populo Dei in septentrione, et ceteris Germaniæ provinciis.*

Disparem ac longè infeliciorem vivendi finem habuit Joannes Calvinus, hæresiarcha pestilentissimus; qui eodem hoc anno rationum reddendarum causâ ad supremi judicis tribunal evocatus est Genevæ die vicesimâ septimâ Maji. Septennio toto ante obitum suum gravissimis morbis à Deo percussus, atque ad salutarem poenitentiam invitatus est. Sed cùm ad eam homo pertinax non rediret, imò adhuc ampliùs in suis flagitiis obsurdesceret; à Deo tandem derelictus, inter horrendas execrationes & cruciatus corporis (ut Bolsecus* & alii referunt) sceleratam animam ad inferos eiecit. Doctrinam Zwinglii & aliorum sacramentariorum (quam & ipse amplexus erat) suis acuminibus, fallaciis, & subtilitatibus, longè nequiores reddidit. Ac, tametsi propterea à Lutherò & ejusdem affectis acerrimè impugnatus fuerit; ab his tamen adeo parùm devinci aut prosterni potuit, ut etiam inter ejusmodi pugnas & concertationes doctrinam suam ferè latiùs propagari viderit, quàm antea Lutherus suam.

Denique & hoc anno memoranda est apud Gallos mutatio veteris æræ vel supputationis temporum. Usitatum apud eos hucusque fuerat, ut annorum initia caperentur à die Paschatis; adeòque primi menses cujuslibet anni usque ad festum Paschæ, ex eorum putandi modo, pertinebant adhuc ad annum præcedentem. Quæ ex re, cùm in historiis actisque publicis propter mobilitatem istius festi nasceretur magna confusio; tandem hoc anno Carolus IX. Francorum Rex, jam declaratus majorennis, publico edicto statuit, ut in posterum Romano more novorum annorum initia ducerentur à Kalendis Januarii.

Annus Christi 1565.

PII IV. Pontificis 6.
MAXIMILIANI II. Imperator. 1. & 2.
REMBERTI Episcopi Pad. 19.

Er ætatem hujus anni Pius IV, Germanorum periclitantium salutem consulturus, Petrum Canisium Societate JESU, virum doctissimum, ex Urbe misit ad varios Germaniæ Principes & Episcopos, ut eorum animos in promovenda Fide Catholica roboraret.

P. Petrus Canisius S. J. à Pio IV. Papa ad varios germaniæ Principes mittitur

ad promo-
vendam Fi-
dem Catho-
licam, &
promulga-
tionem
concilii
Tridentini.
*Vita Cani-
sii apud
Raderum l.
2. c. 2.*

raret, simulque eos efficaciter impelleret ad promulgandum in
suis terris concilium Tridentinum. Ægerrimè quidem hanc lega-
tionem adiit Canisius, utpote vir honorum ac dignitatum fugiens:
altiore tamen imperio jussus, obivit hoc officium tam singulari
modestiâ ac demissione animi, ut rejecto omni splendore externo,
Religiosi vulgaris instar, uno tantum ejusdem Societatis presby-
tero comitatus, ad Principum Ducumque aulas accederet. Sic
enim scribit ipsèmet in suis literis apud Raderum hisce verbis: *Pius
IV. Pontifex hoc mihi negotium Romæ dedit, ut præcipuos Germania Prin-
cipes, quibus et ipse scribebat, coram accederem, ac eorum animos in Re-
ligione Catholica promovenda confirmarem. Igitur in Westphaliâ usque
peregrinandum fuit: ubi et in Geldriâ penetravi, et satîs laboriosam
sensi processionem, comite ex nostro uno contentus. Quidquid autem in
his itineribus, quæ suis periculis non caruerunt, rectè et feliciter à me ge-
stum est; præpotentis Dei gratiâ et virtute singulari gestum esse, testor: ego
nihil ex his mihi arrogo, utpote servus inutilis.*

Ejus gesta
Paderbor-
næ, Osnab-
rugæ, &
Coloniæ.
*Vita Canis-
sii apud Sachin.*

Fructus modestæ hujus legationis non pauci fuerunt, nec vul-
gares: imò tantò illustriores, quantò majorem sub humili vestitu
sapientiam, pietatem, & eruditionem Canisius prodidit. Pader-
bornæ Rembertum Episcopum ad omnia Pontificis postulata pror-
sus obsequentem reperit; etiamsi hic ob extremum senium (erat
enim nonagenario major) longè minùs præstare potuerit, quàm
promittere. Osnabrugæ apud Episcopum Joannem de Hoja non
solum benevolè auditus est; sed etiam diebus aliquot in Ecclesiæ
majoris cathedram productus. Ubi tanto cum plausu & appro-
batione de rebus Fidei ad plebem dixit, ut & ipse Episcopus & cum
eo boni omnes exoptarent, in hac urbe, Lutheranis erroribus de-
dita, collegium Societatis construi. In urbe Coloniensi, post ex-
hibita summi Pontificis mandata, senatui civili & academico pro-
posuit* ac persuasit: *Primò*, ut ad concionandum in templo, vel
ad juventutem erudiendam in scholis, nemo in posterum admit-
teretur; de cujus fide probatissima & morum integritate non con-
staret. *2dò*, ut scripta omnia, synceræ Fidei doctrinæque mo-
rum adversantia, proscriberentur unâ cum librariis, qui hujusmodi
chartas apertè vel occultè in urbem inferrent. *3tò*, ut in urbem
non reciperentur præcones clancularii; neque eam incolere sine-
rentur Catholicæ Religionis hostes, aut alienæ doctrinæ sectato-
res. *4tò*, ut in quatuor istius academici facultatibus nemo ad ul-
lum publici honoris gradum admitteretur, nisi ex Tridentini con-
cilii formula Catholicæ Fidei professionem ederet.

Interea dum Canisius hæc & alia non pauca sapienter ageret:
die nonâ Decembris Romæ moritur, qui eundem ablegaverat,
Pius

* *Vita Cani-
sii apud Ra-
der. l. 2. c. 2.
Sachin. in
hist. S. J.
part. 3. l. 2.*

Pius IV. Pontifex; vel idcirco sempiternâ memoriâ dignus, quòd indefessâ ipsius operâ concilium Tridentinum cum æterno Catholice Religionis fructu non modò resumptum, sed etiam felicissimè absolutum sit. Id autem, cùm ægerrimè tulerint acatholici; Hamelmannus *præco Lutheranus detractorio calamo suo impudentissimè fingit, Pium IV. Pontificem *jam senem esse mortuum ex turpi concubitu*; & Wilhelmum Juliz Clivizque Ducem, audito ipsius obitu, dixisse ad convivas: *Bona nova! Papa Romanus etiam mortuus est; et hunc sua sanctitas et opera liberare non potuerunt à morte.* Sane, si hoc non est fingere vel detrahere; non video, quis in posterum detractoris vel impostoris nomine culpari queat. Pium IV. *ex intemperantia victus* in morbum incidisse, memoratur* à Spondano: ex turpi autem concubitu morbum vel mortem ejus profectam esse, hætenus non invenio; nec unquam apud aliquem scriptorem probi nominis invenire potero. Similiter & Wilhelmum Cliviz Ducem tam imprudenter locutum esse de morte hujus Pontificis, quis homo sanæ mentis credat? præsertim, cùm Wilhelmus iste (quod Hamelmannus in dubium vocat) Catholicum se profiteretur; & in ea Fide se permanens, tum sæpe *aliàs, tum etiam sequenti anno in comitiis Augustanis coram Legato *Apostolico testatus fuerit? Quòd si tamen absolutè velis hæc à Wilhelmo Duce dicta esse; æquè imprudenter locutus foret, ac si alius quisquam, auditâ Lutheri morte, proclamasset: *Bona nova! Martinus Lutherus, qui Papæ mortem se fore dixerat, etiam mortuus est; neque hunc sua doctrina novitas et sola fides liberare à morte potuit.* De reliquo prædictus Pontifex sacramenta omnia, moribundis administrari solita, à S. Carolo Borromæo nepote suo *pientissimè suscepit; pauloque post inter illa S. Simeonis verba: *Nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace*, sensibus integris placidéque exspiravit, meritorum ac laborum suorum præmia à Deo præstolaturus. Vacantem ipsius Papalem cathedram communi Patrum purpuratorum suffragio adeptus est vir Sanctissimus Pius V, antea dictus Michaël Gislerius, ex Ordine S. Dominici, Cardinalis presbyter, electus initio sequentis anni postridie trium Regum; coronatus die decimâ septimâ Januarii in festo S. Antonii Abbatis.

Canisius, priusquam ei comperta esset mors illa Pii IV, ad aulam Clivensem ierat; ibidem pariter ea, quæ sibi Romæ demandata erant, Wilhelmo Duci propositurus. Ad alloquium admittus publicum (idenim indulgebat ei Princeps, etiamsi Pium IV, Pontificem jam defunctum esse diceret) ponderosâ & eleganti oratione Wilhelmum adhortatus est, ut in antiqua Fide Romano-

Ca-

Pius IV.
Pontifex
moritur die
9. Decemb.

*Hamelm.
in hist. Ev.
renati pag.
1010.

*Spond. hic
n. 19.

*Pallav. in
hist. conc.
Trid. l. 15.
*Vide dic-
cenda ad
ann. seq.

*Spond. hic
n. 19.

In ejus lo-
cum ineun-
te Januario
sequentis
anni eligi-
tur Pius V.

Canisii ge-
sta apud
Wilhelmū
Juliz, Cli-
viz & mon-
tium Ducē,
hamelman-
ni fabulæ
de hac re,

*Vita Cani-
sii apud
Sachin.
Hamelm.
in hist. Ev.
renas. pag.
1010.

Catholica* pede immoto staret, neque in re tam sancta à laudatissimis Majorum suorum vestigiis defleceret: concilium quoque Tridentinum in suis terris reciperet; atque, ut ab aliis etiam Principibus Catholicis in Germania reciperetur, industriam operamque suam sedulò conferret. Quibus auditis per Cancellarium suum respondit Princeps: *in rebus Fidei Majorum suorum exempla sibi assidue præ oculis fore; neque unquam commissurum se, ut ab antiqua eorum Religione deviet. Quod autem ad concilii Tridentini receptionem attineret, ea de re in comitiis proximis deliberatum iri: quidquid illic in commune receptum vel statutum fuerit, id etiam sibi ratum ac gratum fore.*

*Hamelm.
loc. cit.

Hamelmannus, dum ista narrat, novas iterum fabellas pro virulento ingenio suo inspergit; asseritque, Wilhelmum Ducem* audito Canisii adventu stomachantis instar edixisse: *quid hic scelestus vult? optarem, illum ut Patrem Jesuitam, ita reliquos omnes Jesuitas, Rheno immerjos! At, quis existimet, hæc à Principe Catholico dicta esse de viris probè Catholicis, nec adhuc ullius maleficii compertis? aut, si ab eo dicta sint, cur ergò Canisium cum socio suo ad se admisit? cur aurem ei tam benignam præbuit? cur ad ejus orationem Catholicam responsum adeò benevolum reddidit? Multa hujusmodi dicteria ac persecutiones non solum ab inimicis Fidei nostræ; sed etiam interdum ab ipsis Catholicis, passa est Jesuitarum Societas nascens: ipsa tamen inter has adversitates mirum in modum semper crevit; eodémque illo tempore jam stabiliri coeperat Viennæ, Pragæ, Ingolstadii, Coloniae, Treviris, Moguntiae, aliisque pluribus in locis. Proinde non minùs verè, quàm emphaticè scripsit* Spondanus, Episcopus Appamiensis in Gallia: *Nullus fuit unquam Ordo inter cunctas Religiosorum sodalitates, qui plures passus sit per universum orbem controversias et oppugnationes, nec qui gloriosius eas ubique superaverit. A Domino procul dubio factum est istud, et est miserabile in oculis nostris! Verèque possumus ac confidenter de eo dicere, nullum esse (his temporibus) in Ecclesia utiliore; dum contineantur privati socii, ut sapiant ad sobrietatem.**

*Spond. ad
hunc annū.
n. 2.

Insula &
urbs melitē,
seu Malta,
cum ingenti
classe obsi-
detur à
Turcis.
Surius ad
hunc annū.
Spond. hic
n. 9.

Hæc ego non alicujus jactantiæ causâ è Spondano protuli; sed eo duntaxat animo, ut malevolum os obstruerem Hamelmanno conviciatori, qui hujusmodi fabellis & ineptiis anilem historiam suam ubivis commaculat. Nunc etiam breviter adjungo ea, quæ Solimannus Turcarum Imperator hoc anno gessit adversus insulam urbemque Meliten, fortissimum totius Italiae propugnaculum. Obsidere eam coeperat mense Majo cum ingenti classe plus quàm ducentarum triremium, ex quibus triginta & ampliùs armatorum millia in litus Melitense exposita sunt. Prima Turcarum impressio facta est in vicinum urbi castellum S. Erasmi, ab incolis

colis dictum S. Elmo: quod, etiam si à Christianis fortissimè defensum fuerit, postremo tamen assultu (cùm & omnes illius muri horrendo martialium tormentorum impetu concidissent) pridie S. Joannis Baptistæ in potestatem barbarorum venit. Indè omnis illorum furor conversus est in ipsam urbem, tunc adhuc longè minorem, divisamque tantùm in duas partes; quarum una dicebatur *Burgum*, altera verò *oppidum S. Michaëlis*. Utramque hanc urbis partem terrâ marique eum in modum è septuaginta majoribus tormentis verberavêre, ut aliquibus in locis muri etiam curribus & plaustris pervadi possent. Neque tamen idcirco animi ceciderunt Melitensibus, quos ad egregiè resistendum diu noctûque incitabat supremus Ordinis Magister Joannes de Valetta. Decies & amplius mense Julio & Augusto, pertinacissimis assultibus in urbem incurrêre barbari: paritèrque decies & amplius tantâ suorum clade à Melitensibus repulsi sunt, ut ultimâ vice non nisi propositis ingentibus præmiis ad iterandam pugnam excitari potuerint. Una res vehementer affligebat Christianos, quòd auxilia, jam ante tres menses à Sicilia Prorege flagitata, in his angustiis tam diu emanerent: unde necesse erat, eos quotidianis penè decertationibus nimium delassari; cùm è diverso barbari, succenturiato semper novo milite, in assultum ruerent. Sed & huic malo tandem succurrebatur die quintâ Septembris, quando Prorex cum septuaginta duabus triremibus prope insulam applicuit, pauloque post octo millia virorum armatorum in litus exposuit. Ab his iterum devicti, novâque clade mulctati barbari, cum ingenti consternatione sese in suas naves retraxêre: ac demum convasatis omnibus die duodecimâ Septembris in Orientem, unde venerant, non sinè grandi ignominia revecti sunt; posteaquam viginti tria suorum millia quadrimestri obsidione perdidissent. Solutus hoc periculo magnus Magister Ordinis Valetta non modò celerrimè reparavit omnes Erasmiæ arcis ac moenium ruinas; verum etiam, ut urbem hanc adversus omnes hujusmodi invasiones validiorem faceret, sequenti anno novam aliam urbem antiquæ urbi adstruere coepit, quæ reliquis duabus partibus haud paulò major est, & ab ejus nomine appellatur urbs Valettæ, vel, ut Itali loquuntur, *la Valetta*.

Melitenses
fortissimè
se defendunt.

Auctores
idem.

Siciliæ Prorex tandem
obsessis in
auxilium
venit cum
octo millibus
armatorum.

auct. idem
Spond. n. 11
Turcæ fugiunt, amissis in quadrimestri
obsidione
viginti tribus
suorum
millibus.

Auctores
idem.

Annus Christi 1566.

Pii IV. Pontificis 6.

MAXIMILIANI II. Imperator. 1. & 2.

REMBERTI Episcopi Pad. 19.

Solimannus Turcarum Imperator, à Melitensi obsidione se depulsum fremens, & aliunde simul à Joanne Sigismundo Trans-

Comitia
Augustana,
& petita in

Bbb

silva-

iis auxilia
contra tur-
cas.

*Surius ad
hunc annū.
Spond. hic
n. 6.*

Cardinalis
Commendo-
nus Prin-
cipibus Ca-
tholicis ibi-
dem per-
suadet rece-
ptionem
concilii tri-
dentini, &
animorum
conjunctio-
nem contra
protestan-
tes.

**Vita Joan-
nis Francis-
ci Com-
mendoni l.*

3. c. 2. pag.

234. & seq.

**Vita Com-
mendoni
ibid. pag.
237.*

Spond. n. 6.

Principes
acatholici
frustra ibi-
dem petunt
relaxationē
aliquam in
pace Augu-
stana de an-
no 1555.

silvaniae Principe contra Cæsarem incitatus, apparabat hoc anno magnas barbarorum copias; cum quibus ipsemet in Hungariam, & illius provincias Austriacæ Domui subjectas, rueret. Id cum audisset Maximilianus Imperator, qui tunc erat in comitiis Augustanis mense Martio inchoatis, nihil istic impensius egit, quàm ut prævalida pecuniarum & militum auxilia à congregatis Principibus impetraret. Ne autem hoc ipsum fieret cum aliquo Religionis & rerum Catholicarum decremento; Cardinalis Commendonus, ad eundem conventum à Pio V. Pontifice missus, Principes omnes Catholicos ad peculiarem domi suæ congressum invitavit: in quo comparuere simul *Daniel Elector & Archiepiscopus Moguntinus, Joannes Elector & Archiepiscopus Trevirensis, Fridericus Elector & Archiepiscopus Colonienfis, Marcus Altempsius, Cardinalis & Episcopus Constantiensis, Otto Truchsesius, Cardinalis & Episcopus Augustanus, Albertus Bavarie Dux, Wilhelmus Juliae, Cliviae, & Montium Dux, Henricus Brunsvicensis, & alii Episcopi vel absentium Episcoporum Legati. Hos ille gravi nervosâque oratione primùm adhortatus est: *ut sacrilegis Lutheranorum Principum conatibus ardentè se opponerent; quemadmodum haud* agre possent, *si in tutanda Religione veteri tam inter se concordēs forent,* quàm adversarii nostri in eadem evertenda: deinde, *ut unanimi consensu etiam reciperent concilium Tridentinum, in quo et Fidei Christianæ dogmata à sapientissimis omnium nationum viris integerrimè discussa, et saluberrimæ leges ad reformandam Cleri populique disciplinam summa cum industria constitutæ essent.* Finitâ hac oratione Archiepiscopus Moguntinus, post brevem hac de re consultationem cum reliquis Principibus habitam, de eorum sententia *respondit: *agnoscere se, veræ esse hæc omnia, quæ de animis voluntatibusque jungendis tam copiosè graviterque disseruisset; ideòque et se magnopere adnixuros, ut remedia ab eo proposita suis vulneribus adhiberent.* Concilium quoque Tridentinum à se recipi, sanctèque omnes polliceri, quòd ejusdem legibus citra omnem exceptionem obtemperare velint in iis, quæ ad Fidem et cultum sacrorum attinent. In aliis verò, quæ ad solam disciplinæ rationem spectant, aliqua reperiri, quorum executio huic tempori nondum conveniat; sed in aliud pacatius magisque tranquillum tempus differri debeat: atque ideò petere se ab eo, velut rerum germanicarum scientissimo, ut ad obtinendam eorum dilationem apud summum Pontificem auxilio sibi et adjumento sit.

Multum ista privata conventio profuit ad infringendas machinationes acatholicorum Principum: qui, uti semper alias in turbido piscati fuerant; ita rursus bellorum Hungaricorum occasione satagebant, nova pacificationis Augustanæ laxamenta consequi, & Catholicæ Religioni fatalem ictum intorquere. Primaria ipso-
rum

rum * postulatio erat, ut in prædictæ pacificationis *Recessu* dele-
retur articulus ille, quo Archiepiscopi, Episcopi, & alii Ecclesia-
stici à Fide Catholica discedentes, jubebantur ocyùs dignitatem
suam & beneficia sacra cum omnibus emolumentis fructibusque
annexis abs se dimittere. Sed hæc eorum consilia à Principibus Ca-
tholicis tam unanimi omnium refragatione disiecta sunt, ut Maxi-
milianus Imperator non sinè singulari gaudio fateretur, nunquam
antea * à se visam esse inter Catholicos tantam animorum conjun-
ctionem & firmitatem. Quare tandem communi omnium Ordini
consensu decretum est, ut Augustanæ pacificationis leges
prorsus inviolatæ * maneant; & ex earum præscripto nullæ sectæ
vel opiniones, à Fide Catholica & Lutherana dissentientes, in Im-
perio terrisque germanicis tolerari debeant. Sed hinc iterum in-
ter ipsos Protestantes nova altercandi materies orta est propter Fri-
dericum Electorem Palatinum, quem ante paucos annos à Luthe-
ro ad Calvinum descivisse, compertum erat. Accusabant eum hac
de re Lutherani Principes; urgebântque apud Cæsarem, ut jube-
retur Fridericus, damna omnia scholis templisque suis illata, resti-
tuere. Contrà verò negabat ille, se Calvinianum esse; aut aliam,
quàm Augustanæ Confessionis, doctrinam profiteri. Quod cum
iterum iterumque assereret è quibusdam corruptis Augustanæ Con-
fessionis exemplaribus; non attentâ falsi evidentiam à Calvinismo
absolutus, & in corpus Evangelico-Lutheranum receptus est, non
sinè magno Catholicorum risu ac sibilo. Certè Imperator, eam
Principum Lutheranorum inconstantiam demiratus, cum indi-
gnatione dixit: *Augustanam * Confessionem non esse absimilem sacco, in
quo recipiuntur secta qualibet: non ut intra illud constricta maneant; sed
ut postea perforato sacco vehementius iterum se effundant, et nova pariant
Religionum dissidia, Germania fortunam eversura.*

Ceterum in conferendis auxiliis contra Solimannum tam li-
berales in his comitiis fuerunt Imperii Principes, ut antea vix ul-
lus Imperator eosdem liberaliores expertus fuerit. Advenerat So-
limannus cum ducentis*, vel (ut alii referunt) centum & quin-
quaginta * armatorum millibus; cum quibus die sextâ Augusti an-
te Sigethum, Hungariæ inferioris munitissimum oppidum, ca-
stra metatus est. Contrà verò Maximilianus Imperator, decimâ
quintâ Augusti * Viennâ egressus, ex Italis, Germanis, Hungaris,
& Bohemis, ferè centum ac decem millia fortissimorum virorum
in castris habuit. Cum quibus (tametsi egregium aliquid aggredi
& efficere potuisset) metuloso tamen quorundam consilio, qui
bellum * sustinendum potiùs, quàm inferendum esse contendebant,
ferè nil aliud egit; quàm quòd apud Jaurinum urbem procul ab

* Vita Com-
mend. pag.
239.

* Vita Com-
mend. loc.
cit. p. 240.

* Spond. hic
n. 6.

*Recess. Au-
gust. de hoc
anno.*

Fridericus
Electo Pal-
atinus à
Lutheranis
accusatur
Calvinismi
postea tamè
ab iisdem
recipitur
inter asse-
clas Con-
fessionis
Augustanæ.
*Sacchin. in
hist. S. J.
loc. c. n. 27.
* Sacchin.
ibidem.*

Solimannus
in Hungaria
Sigethum
occupat,
non impe-
diente Ma-
ximiliano
Cæsare.

* Spond. hic
n. 9.

* Surius ad
hunc ann.

* Isthuanff.
in hist.

Hungar.
* Isthuanff.

ib. l. 23.
pag. 311.

hostium conspectu staret, interimque Sigethum oppidum, omni auxilio destitutum, ab iisdem expugnari sineret. Unde & multi eorum, qui videndæ hujus expeditionis desiderio è terris alienis venerant, diuturnioris moræ fastidio ducti, in suam patriam ante tempus rediére. Duo tamen haud parvi momenti commoda ex infelici hoc bello reportata sunt. Primum est, quòd obsidio Sigethana ferè septuaginta barbarorum *millia absumpserit: è quibus plùs quàm viginti millia, præfidiariorum militum & Zrinii gubernatoris fortitudine; ceteri verò peste aut aliis morbis vitam amiserunt. Alterum est, quòd ipsèmet Solimannus die quartâ Septembris ante Sigethum extinctus fuerit, relicto dissimili filio & successore Selymo; qui sub finem anni sequentis cum Imperatore Maximiliano octennales inducias pepigit.

**Spond. hic
n. 11.
Solimannus
triduo ante
expugna-
tionem Si-
gethi mori-
tur, eique
succedit Se-
lymus fili⁹.*

*Spond. Sur.
Isthuanff.
& alii.
Calvinista-
rum turbæ
& conspira-
tiones in
Belgio.*

**Surius ad
hunc annū.*

Sed eheu! dum à Turcis appropinquat quies; iterum à Calvinistis funestæ bellorum tædæ accensæ sunt in terris Belgicis. Mense Octobri superioris anni ad Margaretham gubernatricem allatæ erant Regis* Philippi literæ, quibus ad conservationem Fidei Catholicæ jubebat, concilii Tridentini decreta ab omnibus custodiri, Caroli V. Imperatoris edicta contra hæreticos evulgata constanter observari, in vitam & Religionem hominum aliunde adventantium sedulò inquiri, præceptores & ludimagistros ab Episcopis examinari de sua conditione, patria, Fide, & libris, è quibus docent; neque alios, quàm viros probè Catholicos, ad instruendos docendosque pueros in scholis publicis adhiberi. Mandata hæc prudentissima, cum in principio hujus anni deferrentur ad Episcopos & magistratus omnes, mirificè percellebant animos quorundam acatholicorum: jam enim Calvinistæ Galli *non paucos

**Spond. ad
ann. 1565.
n. 5.*

**Surius ad
ann. 1566.*

**Surius ad
hunc ann.*

*Harauus in
ann. brabant.
Calvinistæ
in Belgio
dicuntur
Geusii; &
unde?*

**Surius ad
hunc annū.*

Belgas in suam factionem traxerant; ne, dum ipsi intestinis dissidiis inter se collisi essent, laboranti in Galliis Religioni Catholicæ in auxilium accurrere possent. Itaque primò ab his in occultas conventiones itum, & ex iisdem *sparsum in plebem rumor; Philippi Regis literas eò solùm collimare, ut in Belgium introducatur famosa inquisitio Hispanica, quæ singulari diritate suâ ferè omnem tyrannorum ethnicorum immanitatem superet. Mox etiam à Nobilibus quibusdam viris perniciofa foedera contra Regem * & regimen modernum inita: sub eo quidem prætextu, ut Hispanicam inquisitionem à se averterent; reverà tamen, ut plenissimam conscientiæ suæ libertatem à Philippo Rege obtinerent. Horum plurimi Bruxellis die quintâ Aprilis longo ordine ad Margaretham gubernatricem adeunt, moderationem in edictis Regiis petaturi. Cumque ipsa in eorum accessu timidior se ostenderet; Berlaymontius Comes, qui eidem aderat, edixisse *fertur: *Quid tibi metuis*

ab

ab hominibus istis? Mendici sunt ac triobolares, vel, ut ipse loquebatur Gallicè: *les gueux*. Quod ubi ab iisdem rescitum est; magna foederatorum turba, ferè hominum trecentorum, paucis post diebus ad solenne convivium coeunt, liberali vino se perfundunt, interque iterata pocula Baccharum ac Moenadum instar certatim clamant: *vivent les gueux*, id est: *vivant Gensii*. Primarius etiam factionis illius tubicen Henricus Bredenrodus, multo jam potu madens, ligneam scutellam * instar mendici in manus accipit; infusoque mero vasculum illud convivis fratribus cum eadem acclamatione largiter propinat. Quo exemplo invitati reliqui intra dies paucos nova sibi de panno cinericeo vestimenta comparant, scutellas ligneas lateri appendunt, iisdemque foris infigi curant lamellam argenteam, cum hac * seditiosa inscriptione: *vivent les gueux!* Unde & factum, ut usque in hodiernum diem Calvinistæ in Belgio vocitentur *Gensii*; quemadmodum in regno Galliae à Regis * Hugonis porta, apud quam in urbe Turonensi sua primum conventicula instituerant, nominati sunt: *Hugonotti*. Ab his initiis processum est ad conciones præconum Calvinisticorum, à concionibus ad concursus ac tumultus publicos, à tumultibus ad invasiones templorum, expilationes monasteriorum, violationes altarium, profanationes hostiarum, dejectiones crucifixorum, confractiones imaginum, & alia huiusmodi, quæ à plebe Calvinistica Antwerpiae, Boscoducii*, Gandavi, Aldenardæ, Ultrajecti, Valencenis, plurimisque aliis in locis, tanto cum furore peracta sunt, ut ferè calamum non invenias, tam infandis criminibus describendis parem. Fuerant inter alios, qui Venerabile Sacramentum pedibus conculcarent, qui oleo sacro calceos inungerent, qui ad imagines * Christi & Sanctorum intolerabili blasphemiam dicerent: *Si tu es Christus Dei filius, si quis beatorum et calitum es, si quid vales ac potes, dicito: vivent les gueux! et imagini tuae parcituri sumus*. Bone Deus! quale hoc novum Evangelion, quod ex hominibus feras, è Christianis barbaros & vel ipsis Ottomannis æquales facit?

Aliam hoc anno mutationem sine Fidei dispendio vidit & experta est Monasteriensis Dioecesis in Westphalia. Refloruerat ibi quidem Religio Catholica à temporibus anabaptismi indidem expulsi: cum ea tamen, per sinistram interpretationem decreti Carolini (quod appellabant *Interim*) ita simul invaluerant connubia Sacerdotum & Ecclesiasticorum, ut Clerus primarius non solum occultè aut latenter; sed etiam in luce urbis publica suas passim uxores aleret. Ac tametsi huiusmodi nuptiæ in eodem edicto nequitquam probarentur; imò de Clericorum conjugiiis, jam ante hoc edictum initis, expressè cautum esset: *super ea re generalis concilii senten-*

* Auctores
iisdem.

* Surius ad
hunc annū.

* Spond. ad
ann. 1560.

Calvinistarum Belgicorum impietas in templis, altaria, imagines &c.

* Herborn
gen.
Busch.

* Surius ad
hunc annū.

Bernardus de Raësfeld, Ep. Monasteriensis renuntiavit episcopatu: in cuius locum postulatus est Joannes de Hoja Ep. Osnabrug. Chytra^o l. 21. Saxon.

senten-

Mafen. in ms. collect. hist. Pad. *sententiam expectari oportere*; nihilo minùs idem Clerus, etiam finito ac prohibente concilio Tridentino, adhuc ità persistebat in abusu isto, ut ejusmodi uxores suas, Præpositissæ, Decanissæ, Cantricis, Cultricis, aliisque honoratis officiorum vel dignitatum suarum titulis compellari faceret. Id cùm audisset Pius V. Pontifex,

** Chytraus loc. cit. Mafen. ib.* ad Bernardum de Raësfeld Monasteriensem Episcopum *severas hoc anno literas exaravit, quibus eum non modò permissi, tolerantive hujus abusûs arguit; verùm etiam per sacra omnia obtestatur, ut celerrimum grassanti huic malo remedium adhiberet, neque tali viâ propinquas hæreses in suam Diœcesim ingredi, atque in ea nidulari fineret: alioquin fore, ut in supremo divini Numinis judicio severam hac de re, & de omnibus animarum damnis

** Auctores iidem.* indè secuturis, rationem reddat. Bernardus, tam potenti comminatione perterritus, in synodo *proxima, die decimo quarto Octobris habita, literas illas Clero congregato prælegit; simulque mandat, Papalibus edictis morem geri, & ab illicito mulierum istarum commercio abstineri. At unde laudem & existimationem sui

** Auctores iidem.* nominis promereri debuit; indè summam indignationem * & plerorumque Ecclesiasticorum offensam retulit. Alii namque odiosis hujusmodi mandatis palàm obstrepere visi sunt: alii, ut ab expurganda domo propria initium faceret (nam & ipse eodem concubinatûs vitio interdum laboraverat) insolenter *objectare: alii denique Nobilitatem patriam, affinitate vel consanguinitate proximâ sibi conjunctam, adversùs ipsum incitare; accendere, & inflammare. Quam ob rem, ut ab hac invidia se liberaret, paulò

** Annales Monast. ms.* post (nimirum die vigesimâ quintâ *Octobris) convocato in arcem Wolbecensem Capitulo, Episcopale pedum à se dimisit; & ætatis antè actæ nævos correcturus, ad vitam privatam abiit. Commendatur maximopere à prudentia, mansuetudine, studio pacis, & sincero orthodoxæ Religionis cultu. Obiit Monasterii, in

** Vel, ut alii scribunt, die 18. Apr.* multiplicibus pietatis & precum exercitiis usque ad finem persequens, anno 1574 die vigesimâ octavâ *Aprilis. Vacantem illius cathedram, intrâ paucos à peracta *resignatione dies, unanimi postulantium Canonico- rum suffragio consecutus est Joannes de Hoja, Episcopus Osnabrugensis, de cujus egregiis laudibus plura dixi ad annum 1553, quo ad insulam Osnabrugensem venit.

** Chytraus refert, postulatum esse postri- die resignationis factæ.*

Annus Christi 1567.

PII V. Pontificis

2.

MAXIMILIANI II. Imperat.

3. & 4.

REMBERTI Episcopi Pad.

21.

ANnus, quem ingredimur, in præcipuis Europæ regionibus turbarum ac tumultuum plenus fuit. In Anglia Catholicam

Re

regionem affligere ac pessundare pergebat atrocissima Catholico-
rum hostis Regina Elisabeth. In regno Scotiæ Maria Stuarta, Sco-
torum Regina, à Calvinianis subditis * per fraudem capta, & in
arctissimam custodiam detrusa est. In Gallia rursus Hugonotti,
Condæo duce, ad arma convolârunt; propéque* abfuit, ut Regem
ipsum cum Regina matre interciperent. In Belgio cum seditiosis
Geusiis persæpe ac feliciter decertatum est: unde & ita infracti sunt
eorundem animi, ut ante finem Aprilis ferè omnes urbes ac pro-
vinciæ ad Philippi Regis obsequium reductæ fuerint. Neque par-
va spes erat, quin omnes antè acti motus brevi tempore ad opta-
tam Religionis concordiam redituri essent: nisi mitiora Guberna-
tricis consilia disturbâssent à Rege missus, & exeunte Augusto Bru-
xellas veniens, Ferdinandus Toletanus Albæ Dux, animi quidem
intrepidi miles; sed in quo plus humanitatis ac moderationis à ple-
risque Belgarum Proceribus desideratum fuit. Is, tametsi in ad-
ventu suo reperisset iterum pacata omnia: quiete redditâ non con-
tentus, post dies paucos Hornensem & Egmondensem Comites
in captivitatem abripit, Bredenrodium aliosque fugitivos provin-
ciarum istarum Proceres intrâ dies quatuordecim iterum adesse ju-
bet, novum criminale tribunal (quod à plebe *concilium sanguinis*
appellatum est) ad exquirendos, plectendosque præteritorum tu-
multuum auctores instituit; eoque agendi ac sæviendi modo Bel-
garum animos ita à se avertit, ut rebellionem penè consopitam,
velut oleo morituris ignibus affuso, novas iterum in flammæ ege-
rit, quemadmodum videbimus anno sequente.

In Germania quoque tumultus admodum periculosos fabri-
care cœperat Joannes Fridericus Saxoniz Dux, Joannis Friderici
quondam Electoris, à Carolo V. capti & exauctorati, infelicissimus
filius. Origo turbarum erat Wilhelmus de Grumbach Nobilis Fran-
co, quem Chytræus non immeritò vocat *centaurum Franconicum*,
quòd in castris Alberti Marchionis Brandenburgici, magni quon-
dam Germaniæ turbatoris, ad omnem audendi licentiam adole-
visset. Is cum à Melchiore Zobelio, Herbipolensi Episcopo, feu-
dis omnibus exutus esset propter iniquissimas deprædationes, quas
in ejus Episcopatu cum prædicto Marchione exercuerat; furore
novo incitatus, eundem Antistitem * die 15 Aprilis anno 1558 in
ipso urbis & arcis Herbipolensis conspectu supra Moeni pontem
crudeliter obtruncari fecerat. Accusatus ea de re, tametsi non-
dum convictus, recepit se in regnum Galliæ: indè postmodum re-
versus, clanculariis persuasionibus aggregavit sibi non paucos vi-
ros Nobiles, quos antè noverat perlubenter ex rapto vivere. Ho-
rum auxilio tandem anno 1563 die 2. Octobris per nocturnas tene-

bras

Res in An-
glia, Scotia,
& Francia
gestæ.

* Spond. hic
n. 2.

* Spond. hic
n. 12.

Geusiorum
turbæ in
Belgio
compri-
muntur.

Spond. hic
n. 8.

Surius ad
hunc annu.

Haras in
ann. brabant.
Ferdinandus

Dux de Al-
ba ferocita-
te suâ rebel-
lionem pe-
nè consopi-
tam resuscit-
at.

Spond. hic
n. 10 & 11.

Haras in
ann. brabant.

Joannes
Fridericus
Saxoniz
dux è man-
dato Cæsa-
ris obside-
tur in urbe
Gotha, ob
receptum à
se Wilhel-
mum Grum-
bachium,
& alios re-
belles.

* Chytræus l.
21. Saxon.
grumbachii
prædicti
scelera.

* Crasius
part. 3. An-
nal. Suev.
l. 12. c. 4.
pag. 701.

bras Herbipolim venit, portas malè custoditas celerrimè perfregit, urbem occupavit, eâque expilatâ majoris Ecclesiæ Canonicos per vim adegit, ut alicujus transactionis à se allatæ formulam subscriberent, & in ea non modò magnam pecuniam; sed etiam omnium bonorum feudalium restitutionem sibi faciendam adpromitterent. Proscriptus idcirco à Ferdinando Cæsare tanquam violator pacis publicæ, communi totius Imperii consensu roboratæ, confugit ad Joannem Fridericum Saxoniae Ducem: atque (utì postmodum ex literis, tum interceptis, tum in Ducali chartulario* receptis patuit) spem ei amplissimam fecit, curaturum se, ut conjuratæ sibi Nobilitatis auxilio non modò septemviralem dignitatem, genitori suo ademptam, reciperet; sed etiam depulso Maximiliano, qui Ferdinando mortuo jam successerat, Romanorum Imperator fieret. His illiciis inescatus Dux Grumbachium ad se in urbem Gothanam recipit. Ac, licèt Imperator (cui non minùs quàm Augusto septemviro res ista admodum suspecta erat) anno 1566 in comitiis Augustanis eundem Grumbachium, ceterosque Herbipolensis invasionis primipilos, unà cum omnibus ipsorum adjutoribus ac receptoribus denuo proscriptisset: nihilò tamen secius malitiosos hujusmodi socios ejicere noluit, quòd eorum ope sub initium veris multa equitum peditumque millia pro se in campum proditura crederet. Cæsar itaque graviores motus à Joanne Friderico veritus, jubet ejus consilia quantocyus præveniri; urbemque ejus Gothanam, in qua ipse cum rebellibus & proscriptis erat, inopino Marte circumfundi. Belli curam in se recepit, qui vicinum hostem formidabat, Augustus, Elector Saxoniae. Et hic ea cum celeritate ac silentio* expeditionem istam inchoavit, ut seditiosi moenibus inclusi priùs audiverint funesta balistarum ac tormentorum fulmina; quàm se hostiliter invasum iri, pertimescerent. Initium hujus obsidionis fiebat à copiis Electoralibus, quæ exeunte anno superiore ante urbem advenerunt vespere ante festum Nativitatis Dominicæ. His autem intrà breve tempus adjuncta sunt validissima auxilia* quatuor circulorum, nempe Westphalici, Franconici, Saxoniae inferioris, & Saxoniae superioris: quorum adjumento prædicta urbs tam diu circumcincta, pressa, & impugnata est, donec tandem hoc anno Idibus Aprilis* unà cum arce Grimmensteiniana in Cæsaris potestatem venit, captò simul Joanne Friderico Duce, Wilhelmo Grumbachio, & aliis rebellibus. Ex horum numero, Wilhelmus Grumbachius, & Christianus Bruck, prædicti Ducis Cancellarius, die 16 Aprilis vivo corpore in quatuor partes dissecti, eorumque membra sic divisa ad quatuor urbis plagas in viis publicis appensa sunt: alii vel suspendio, vel ampu-

* *Anonym.*
in vit. Duc.
Saxon.
Chytrani
loc. cit.

Obsidio ac
deditio ur-
bis Gotha-
nz.

* *Anonym.*
in vita
Duc. Sax.

* *Anonym.*
loc. cit.

* *Anon. ib.*
Chytrani
at. Saxon.

Grumbachii & aliorum
seditionum pœna:
Joannis Friderici

amputatione capitis, vel alio poenarum genere, infelicem vitam conclusere: demum etiam Joannes Fridericus Dux Imperatori traditus, & ab eo postmodum Neostadii in Austria custoditus est; ubi post annos viginti & octo in diuturna ac perdifficili captivitate ingloriam animam exhalavit anno 1595, die 9. Maji.

Ducis perpetua captivitas.

Anon. in vita Duc.

Saxon.

Philippus

Hassiae

Landgravius

moritur, &

in fine pro-

pender in

Zwingli-

nismum.

Dilich. in

chron. Has.

*ad 1529.

*Hartm. in

hist. Hass.

exercit. 13.

thesi 153.

Tredecim diebus ante ejus captivitatem, nimirum die 31 Martii, Castellis obiit Philippus Hassiae Landgravius, magnus iste Lutheri cultor, bonorum Ecclesiasticorum inuasor, & Augustanae Confessionis defensor acerrimus: qui tamen, si quibusdam scriptoribus habenda fides, postremis vitae annis à novo Evangelista suo ad Zwinglii errorem transiit. Cum enim anno superiore à Legato Caesaris rogaretur de colloquio Marpurgensi, ante annos triginta octo *Lutherum inter & Zwinglium instituto; hoc ei responsum *edidisse fertur: *Et si non fuit is exitus colloquii, quem et sperassem et optassem, insigni tamen fructu non caruit. Siquidem ex illa collocatione multorum piis mentibus veritatis lux affulsit clariùs: et, ut de me confitear, ab illo tempore, quo abunde cum Luthero et Zwinglio sum collocutus, crassam illam et oralem corporis Christi manducationem in pane probare non potui.* Habuit in matrimonio non successivè, sed simul *duas conjuges: nempe Christinam Saxoniae Ducem, quam sibi devinxit anno 1523; & Margaretham de Sala, quam ex Lutheri dispensatione priori conjugii superinduxit. Ex primo connubio proveniunt decem liberi, è quorum numero Wilhelmus Landgravius lineam Cassellensem, & Georgius Darmstadianam condidit. Ex altero autem connubio simultaneo præter unam prolem femellam procreati sunt sex filii, qui deinde cum aliis fratribus, priori ex thoro natis, perpetuas controversias habuere; nec fuisset altercationum finis, si, ut ipsi concupiverant, ad honestas decentesque nuptias potuissent pervenire.

*vid. dicta

ad an 1540

Ejus filii di-

viferunt fa-

miliam in

duas lineas,

Cassellensem

scilicet ac

Darmsta-

dientem.

Dilich. in

chron. Has.

Interea Joannes de Hoja Episcopus Osnabrugensis, quem anno superiore etiam ad Monasteriensem insulam postulatum esse, diximus, Romae apud Pium V. Pontificem laborabat sedulo pro obtinenda confirmatione; eamque demum die vicesimâ tertiâ Julii feliciter adeptus est auxilio & operâ Cardinalis Joannis Francisci Commendonii, cui ab insigni doctrina, pietate, zelo Fidei, aliisque virtutibus, jam pridem in amore ac pretio singulari fuerat. Expeditæ sunt in hunc finem duæ Papales literæ, quarum unæ complectuntur ejus translationem ab Episcopatu Osnabrugensi ad Monasteriensem; alteræ verò simul conferunt & adjungunt plenariam administrationem Osnabrugensis Ecclesiæ, & honorum omnium ad eam pertinentium. Utræque literæ clauduntur hisce verbis: *Datum Romae apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicæ millesimo*

Joannes de

Hoja, aliàs

Ep. Osnab-

rugensis,

Papali con-

firmatione

constituitur

Ep. Monaster.

& Admini-

strator Osnabrug.

*Chron.

Monast.

apud Anto-

nium Mat-

thæi tom. 8

quingentesimo sexagesimo septimo, decimo Kalendas Augusti, Pontifica-
 ex auto- tū nostri anno secundo. Et in harum alteris expresse additur: Vo-
 graphis li- lumus autem, quod antequam regimini et administrationi dicta Ecclesia
 teris Pii V. Osnaburgensis --- te in aliquo immisceas, in manibus Venerabilium fra-
 * Acconen- trum nostrorum, Paderbornensis et Acconensis* Episcoporum, seu alterius
 sis erat Jo- corum, fidelitatis debita præstes juramentum juxta formam, quam sub
 annes Critie bulla nostra mittimus introclusam. Præstito hoc juramento, magnis
 suffragane^o animis quàm primùm studuit, in Ecclesia Monasteriensi laxatam
 Monaster. Cleri majoris disciplinam leniori quocunque modo restituere. At-
 Menſe que, ut ipſemet ſingulari pietatis exemplo omnibus præluceret;
 Octobri ſuſcipit ſa- que, ut ipſemet ſingulari pietatis exemplo omnibus præluceret;
 ſuſcipit ſa- que, ut ipſemet ſingulari pietatis exemplo omnibus præluceret;
 cros Ordines, & con- continuò ſtatuit, ſacros Ordines, quos hucusque non habebat, è
 ſecratur veteris Eccleſiæ ritu ſuſcipere, ſeſeque ad eoſdem accipiendos cum
 Episcopus. reverentia ac devotione debita præparare. Quod ubi factum; etiam
 chron. Mo- die quintâ Octobris (quæ tunc erat Dominica decima nona poſt
 naſt. ſuprà Trinitatis) in Bentlagenſi Patrum Crucigerorum cœnobio pri-
 cis. & alia mam Deo hoſtiam obtulit, ibique ſimul à Joanne Critio, Monaste-
 mſ. vetera. riens ſuffraganeo, Episcopus conſecratus eſt, aſſiſtentibus tribus
 Abbatibus Benediſtinis, Abdinghoffenſi, Liesbornenſi, & Ibur-
 genſi.

Fridericus
 de Wieda
 Colon. Ar-
 chiepiscop^o
 dignitatem
 Archiepi-
 scopalem
 abdicat.

Utinam & exemplo tali Metropolim suam condecorasset Fri-
 dericus de Wieda, Elector & Archiepiscopus Ecclesiæ Colonien-
 sis! At ille quinto jam anno suæ sedis, non solum erat sacerdotii;
 sed etiam Pontificiæ confirmationis expers, quod juramentum Fi-
 dei ac fidelitatis è recenti Romanæ Ecclesiæ formula, nescio qua
 de causa, recusaret edere. Monuit eum hac de re Cardinalis Com-
 mendonus in comitiis Augustanis anni superioris, jussuque sum-

* Vita Pii V.
 to. 1. Ss.
 Maji n. 76.

mi Pontificis adhortatus est, ut in emittendo hoc juramento *mo-
 ram ulteriorem non faceret: alioquin certò fore, ut sede & Archi-
 episcopatu suo privaretur. Quà ignominiâ se percellendum ve-

* Kleinſorg,
 in hiſt. mſ.

ritus; cùm & ægro corpore non eſſet ampliùs ad regendum habilis,
 die vigefimâ quintâ * Octobris Archiepiſcopalem inſulam ſponte
 ac libere abdicavit; alteròque ſtatim anno Colonia in feſto S. Ste-

In ejus locū
 die 23. De-
 cembriſ eli-
 gitur Salen-
 tinus Co-
 mes de
 Iſenburg.
 Cratēp. in
 catal. Ar-
 chiep. Co-
 lon.

phani protomartyris pientiffimè defunctus, & in Ecclesia Patrum
 Dominicanorum honorificè tumulatus est. Peractâ resignatione
 vacavit sedes duobus ferè menſibus; ac tandem die 23. Decembriſ
 concordibus omnium Capitularium ſuffragiis honores Archiepi-
 scopales delati ſunt Salentino de Iſenburg, Decano ad S. Gereonem,
 viro propter ſingularem Catholicæ Religionis Fideique zelum ſem-
 piternâ memoriâ digno.

Martinus
 Hoitband,
 Paderbor.

Eodem hoc tempore non lentis paſſibus ad cælum feſtinabat
 Rembertus Episcopus Paderbornenſis, cui in ſummo ſenio po-
 ſtremos ictus ad celeriùs decedendum intulit Martinus Hoitban-
 dus,

dus, forensis Ecclesiæ ad S. Pancratium Paderbornæ Pastor & Sa-
 cerdos. Docuerat hic ibidem per aliquot annos probè & Catho-
 licè: reliquisque etiam in rebus, ad Sacramentorum administra-
 tionem pertinentibus, ita se gesserat, ut neque Episcopus, neque
 alii Primores urbis de eo conqueri, aut novationem aliquam ab eo
 faciendam, suspicari possent. At, ubi per æstatem anni superioris
 *Paderbornæ coepit grassari pestis (quæ etiam *Tremoniæ, Mo-
 nasterii, aliisque plurimis in locis vehementer desævuisse legitur)
 rebus adeò turbatis usus, primò Eucharistiam sub utraque specie
 civibus ægrotis obtulit; addiditque istum sumendi modum Chri-
 stianis omnibus à Christo Domino præceptum ac pernecessarium
 esse. Postea verò, cum id ipsi non improspere cecidisset, ineunte
 quadragesimâ præsentis anni coepit etiam cantus veteres de Beata
 Virgine abrogare, Lutheranas cantilenas iisdem substituere, cul-
 tum Sanctorum abjicere, sacrificium altaris abolere, purgatorios
 ignes ut fabulam deridere, aliâque Augustanæ Confessionis dogma-
 ta citra omnem Episcopi consensum & voluntatem introducere.
 Monitus idcirco centies, tum ab Episcopo & statibus patriæ, tum
 à senatu & consulibus pleramque partem Catholicis, non solum
 ab interdictis hujusmodi novationibus abstinere noluit; sed etiam
 contumacissimè perrexit, contra iteratas ipsorum prohibitiones
 pastorem cathedram conscendere, Lutheranam doctrinam pro-
 palare, imperitum vulgus commovere, ad aliorum Principum in-
 terventionem se convertere, seditionem civium pro suis viribus
 confovere, & (quod impostor quilibet, etiam Arianus vel Euty-
 chianus, oggerere posset) ore protervo dicere, se hujusmodi man-
 datis non obligari: tum quòd *oporteat obedire magis Deo, quàm ho-
 minibus; tum quòd Isaias cap. 58 dicat: *clama, ne cesses: quasi tuba
 exalta vocem tuam.* Imò, cum ab Episcopo & congregatis patriæ
 Proceribus die septimâ Junii *conclusum esset, eundem vel ex ur-
 be ejiciendum, vel Ecclesiæ suæ ministerio exuendum esse: adhuc
 ausus est homo pertinax, bis ad Cameram Spirensen *proficisci,
 de Episcopi & Procerum violentia conqueri, atque adversus eos
 poenale mandatum, de se in suis exercitiis non perturbando aut mo-
 lestando, sollicitare. Ibi verò iterum ex Augustanæ pacificatio-
 nis lege bis repulsus, bis iterum Paderbornam rediit; spretâque
 omni superiorum suorum prohibitione, parochialem cathedram
 & Sacramentorum administrationem repetivit. Quare tandem
 Episcopus, inauditam hominis contumaciam acrioribus remediis
 frangendam esse videns, gravissimâ poenarum interminatione con-
 sulibus ac senatui mandat, ut, nisi ante solis occasum Hoitbandus
 urbem deseruerit, violentas manus eidem injici faciant; & omnes,

næ ad S.
 Pancratium
 Pastor, à Fi-
 de Catholi-
 ca deficit.

*Hamelm.
 in hist. Ev.
 *Chron.
 Tremon. &
 Monast.

Confessio-
 nis Augu-
 stanæ do-
 ctrinam in
 suam paro-
 chiam in-
 troducere
 nititur.

Rembert.
 Episc. in li-
 teris ad
 Landgrav.
 Hamelm.
 pag. 1346.

Proscriptus
 ab urbe &
 ministerio
 Verbi re-
 nuit parere;
 *Hamelm.
 in hist. Ev.
 renati pag.
 1362.

*Hamelm.
 pag. 1363.
 *Hamelm.
 ibid.

diu relucta-
 tus, cogitur
 urbem de-
 serere.

Hamelm.
 in hist. Ev.
 rem. p. 1368

qui ipsum detenturi vel suscepturi sunt, jure civitatis privent. Quod cum ipsi & fautoribus ejus die septimâ Octobris à senatu denuntiatum esset; eodem vespere, convasatis omnibus, urbem dereliquit.

Fugit Cassellas ad Wilhelmum Hassiæ Landgravium.

Hamelm. ibid.

Landgravi ad Rembertum Episcopi scribit, rogatq; Hoitbandum restitui: id quod Episcopus constantissime recusat.

Hamelm. ibid.

Littera Remberti mox citanda.

Remberti Episcopi litteræ, ea de re ad Landgravium data.

**extant in apologia*

Hoitbandi, impressa Marpurgi anno 1580.

Neque tamen idcirco destitit à perversis machinationibus, quas in urbe coeperat. Nam à Paderæ fontibus rectà Cassellas abiit: atque ut ibidem à Wilhelmo Hassiæ Landgravio facilius aurem, putidæque causæ suæ patrociniū obtineret; intrā paucas hebdomadas à veteribus parochianis eblanditus est novum libellum supplicem, quo desiderabant, ejus interventu Hoitbandum à se recipi, fidemque Lutheranam retineri. Motus eā civium postulatione Landgravius, Rembertum Episcopum per literas rogat, ut Evangelii Lutherani cursum Paderbornensi in civitate non impediat, ejusdemque promovendi causā, Martinum Hoitbandum ad forensē parochiam suam propediem reverti, sinat. At Episcopus, nec latum unguem à Fide Catholica discedere certus, humanissime respondit Landgravio; petitionem civium pugnare contra varias transactiones & pacta ab iisdem jurata, Catholicam Fidem à primæva foundationis tempore in urbe ac Diœcesi nostra inviolatam hætenus perstitisse, Hoitbandi novationem sinē omni suo & aliorum Procerum consensu refractariè, ac temere inceptam esse: atque ideo, sicuti Landgravius nullo modo permissurus foret, ut aliquis in Principatu Hassiæ Religionem Catholicam sinē ejus consensu ac voluntate solidaret; ita à se nunquam permitti posse aut debere, ut iste Hoitbandus, aut alius quisquam ejusdem farinae socius, Lutheranæ Religionis dogmata in suam urbem vel Diœcesim introduceret. Ecce hîc ipsas Remberti Antistitis litteras*, Dringenbergæ hoc anno die duodecimâ Novembris datas, & ex Hoitbandi apologia fidelissime à me in linguam latinam versas:

Illustrissime Princeps, ac singulariter dilecte Domine et amice. Ea, quæ charitas vestra rogatu subditorum nostrorum, incolarum parochiæ forensis in urbe nostra Paderborna, scripsit et à nobis petiit, rectè accepimus, et eorundem argumentum satîs intelleximus. Sanè de prædictis subditis nostris nihil minùs opinati fuissēmus; quàm quòd ad iniquas ejusmodi sollicitationes ac postulata, quæ contra tenorem publicum quorundam aliàs erectorum, et corporalis juramenti præstatione ab iisdem firmatorum recessuum pugnant, ad eò temere fuissent animum adjecturi: quæ tamen de re modò nolumus plùs verborum facere. De cetero charitati vestræ ad cognoscendam rem præsentem amicissime detegimus, quòd, postquam antiqua Catholica Religio ac doctrina hîc in urbe ac Diœcesi nostra à tempore foundationis ejus piè et constanter usurpata esset: ac subinde aliquis, no-

mine

mine Martinus Hoitband, forensis Ecclesiæ ibidem Pastor, juxta morem antiquæ et veræ Catholice Religionis, divini verbi prædicatione et sacramentorum administratione, prædictæ Ecclesiæ suæ aliquot annis probè et Sincere præfuisse, ita ut nos et omnes incola ejusdem functione et operâ bene contenti fuerimus: postea tamen in præterita quadragesima citra omnem notitiam ac voluntatem nostram, contrâque propriam obligationem suam, ab antiqua verâque Religione Catholica recesserit, et Augustanam Confessionem unâ cum ceremoniis ritibusque suis introducere, ausus sit. A quo etiam conatu et machinatione sua, quanquam idcirco sæpius à nobis conventus, prohibitusque fuerit, nullatenus abstinere voluit; adeoque semetipsum, vigore pacis Religiosæ, à sacro Romano Imperio condita, Pastoratûs sui exsortem fecit. Quare et nos ei non immeritò ministerium verbi et sacramentorum interdiximus; cui et ipsum, contra publicam nostræ veræ, nobisque à teneris infusa Religionis Catholice professionem, restitui neutiquam passuri sumus. Neque in æternum de nobis dici aut affirmari cum veritate poterit, Augustanam Confessionem à nobis unquam permissam, subditisve nostris indultam esse. Cum igitur aliud nihil à nobis factum sit, quàm quod è prædicta Religionis pace pro imposito nobis officio facere debuimus; quodque et ipsamet charitas vestra in Principatu suo citra dubium factura esset, si quis ibidem antiquæ Religionis usum contra receptam Confessionem Augustanam sine præscientia et consensu vestro introducere, niteretur: amice nobis persuademus, fore, ut charitas vestra benignè nos hac in re excusatos habeat; simulque subditos nostros, ut in antiqua Religione sibi tradita cum obsequio et obedientia debita perseverent, severe ac seriò cohortetur. Concionatores boni, qui eos verbo Dei, divinisque sacramentis pascant, nunquam illis Deo favente deerunt: pro ut etiam sine veritatis offendentulo dicere non poterunt, aliquem in his defectum hæcenus extitisse etc. -- Datum Dringenberga, die 12 Novembris, anno 1567.

His acceptis acquievit Landgravius: & Martinus Hoitbandus, urbe & patriâ se exclusum, omnique spe dejectum videns, Huxariam discessit; ubi à senatoribus in Ecclesia Collegiata S. Petri ad verbi ministerium admotus est, suffectusque in locum Jacobi Reuteli, in urbem Eimbeckensem evocati. Quemadmodum verò prædictus Episcopus noster audenter à se rejecit memoratam petitionem Wilhelmi Landgravii; ita pariter à se amovit aliam petitionem, non minùs noxiam Wilhelmi Cliviæ, Juliæque Ducis. Retulerat huic Domina Catharina, Bernardi quondam Comitis Lippiensis relicta vidua, Hermannò Simoni, Comitis ejusdem fratri, à Remberto Episcopo nostro, ceterisque statibus Dioecesanis factam esse promissionem vel spem aliquam recipiendi in feudum comitatûs Pyrmontani, de cujus vacatione plura diximus ad annum 1557. Addiderat etiam, impuberis filii sui consiliarios laborare sedulò,

Hoitband⁹
fit Pastor
Huxariæ ad
S. Petrum,
Hamelm.
in hist. Ev.
Erben, in
chron. Huxar.
apud Paulin.
Wilhelmus
Dux Juliæ-
centis Paderbornæ
sollicitat, ut
infeudatio
comitatûs
Pyrmontani
conferatur
etiam

Simoni, ju-
niori Co-
miti Lip-
piensi,

**ha litera
sunt in Ar-
chiv. Cath.
Eccl. Pad.
Rembertus
Ep. infeu-
dationem
hanc non
solum ne-
gat Simonis;
sed etiam
ejus patro, 1557.
Hermann
Simoni,*

dulò, ut hujus infeudationis & beneficii literis, nondum hætenus expeditis, simul inferatur suus & Bernardi Comitis Lippiensis filius (cui nomen Simon) unà cum omnibus hæredibus masculeis ex eo descensuris. Quod cùm hætenus impetratum non esset; rogaverat ipsum, ut ea in re perurgenda suum quoque patrocini-um interponeret. Consensit huic postulato Wilhelmus Dux: primâque die Martii ad Capitulum nostrum, ceterosque Ordines Dioecesanos ex urbe Düsseldorfienſi literas perhumanas* dedit; quibus impensè petiit, Rembertum Episcopum ad concedendam ejusmodi infeudationem sedulò permoveri. At ille, cùm videret, concessionem hanc Dioecesi nostræ non parùm noxiam ac perniciosam fore, non solum generosè repulit hoc postulatum viduæ; sed etiam, quàm diu vixit, Hermannò Simonì Comiti, qui defuncti Comitis Pyrmontani sororem duxerat, collationem istius feudi constanter denegavit ex causis, alio in loco allegatis ad annum

Annus Christi 1568.

PII V. Pontificis

3.

MAXIMILIANI II. Imperator.

4. & 5.

REMBERTI Episcopi Pad.

ultimus.

Maria Stuar-
ta Scotiæ
Regina, ad
Elisabethâ
Angliæ re-
ginam fu-
giens, car-
ceri manci-
patur.
Hugonotti
in Gallia,
rursus ad
arma versi,
barbarè de-
sæviunt in
sacerdotes.
*Spond. n.
14. & seq.
Bussier. 10.
2. hist.
Franc. 4. 19.
n. 21.*

In Belgio
Ferdinand⁹
dux Alban⁹
feliciter
devincit

Terum hoc anno turbæ, iterum funesta & gravia Catholica Religionis pericula in plurimis Europæ tractibus. Maria Stuarta, Scotorum Regina, à Calvinianis, rebellibusque subditis ante annum capta, cùm è custodia sua ad Elisabetham Angliæ Reginam elapsa esset, ibidem proquæsito solatio novos carceres, ac denique post novendecim annos truculentam suâ necem invenit, feliciorem in cælis coronam habitura, quàm in terris. In Gallia rursus ab Hugonottis, Condæo duce, ad arma concursus est; multisque Pictonum & Engolismensium urbibus occupatis, adeò foedè & inhumaniter desævitum in sacerdotes ac religiosos, ut alii variis membris truncati, alii sclopetariis militibus in scopum propositi, alii vivis corporibus humo infossi, alii lento igne aut oleo fervente costi, alii denique ad trabes, sulphure copioso illitas ac postea incensas, alligati fuerint: visisque milites Calvinistæ ad hujusmodi lucernas per noctem ludere. In Belgio seditiosorum Geusiorum Procures, Wilhelmus Princeps Arausionensis, & Ludovicus Nassovius ejusdem frater, cum suis asseclis gravissima parabant bella in everſionem rei Catholicæ. Sed utrumque singulari vigilantia ac fortitudine suâ brevi

brevi domuit Ferdinandus Dux de Alba, copiarum Hispanicarum ^{rebellium} supremus Præses. Ludovicum Nassovium non modò sui adven- ^{geusiorum} tûs famâ ab obsidione urbis Groninganz depulit; sed etiam paulò ^{duces-} post, die 21 Julii, in comitatu Embdensi tam gravi prælio profli- ^{Spond. &} gavit, ut è Geusiis ferè septem * millia occubuerint, & è castris ^{alii.} Hispanorum vix amplius, quàm decem viri vitam amiserint. Nec ^{* Spond hic} minori felicitate, quanquam sinè cæde & sanguine, triumphavit ^{n. 10.} de ipsius fratre Wilhelmo Arausionensi. Veniebat hic Septembri ^{Haraus in} mense cum ingentibus Germanorum copiis, pretio conductis: ^{ann. brab.} Rhenûmque inter & Mosam ponebat castra, visurus illic, an in agrum Luxemburgensem, an verò in Hannoniam irrumpere vellet. At Ferdinandus Albæ Dux, jam è Frisica expeditione cum suis redux, continuò sic * hærebat ipsius lateri, ut neque justicer- ^{* Spond. hic} taminis copiam ei faceret, neque simul permetteret, eum ulterius ^{n. 11.} posse in Belgium progredi. Atque illo cunctandi, & advigilandi ^{Haraus in} modo consecutus est, ut Arausionensis, tot militibus diu susten- ^{ann. brab.} tandis impar, tandem * ineunte Decembri exercitum suum debue- ^{* Haraus} rit exauctorare; divenditisque tormentis & impedimentis omni- ^{pag. 102.} bus, pecunias pro stipendio solvendo cogere. Qua ex re, cum ^{Spond n. 11} ingentem suæ fortitudinis laudem promeruerit; ex alia tamen par- ^{Ejusdem} te non immeritò bonis omnibus exosus fuit propter singularem ^{Albani Du-} animi truculentiam, quâ desæviit in omnes præteritæ seditionis ^{cis trucu-} quomodolibet incusatos, maximèque in duos Comites bene Ca- ^{lencia in} tholicos, Egmondanum & Hornanum. Hos ille die quintâ Junii ^{plectendo} Bruxellis in publico urbis foro produxerat in theatrum: ac, ta- ^{Comite Eg-} met si iterum iterumque protestati fuerint, se nunquam sinistri ali- ^{mondano,} quid machinatos esse, & quidquid egerint, id in Regis obsequium ^{Hornano,} syncerè, & ex animo præstitisse; eos tamen sinè omni misericor- ^{& aliis plu-} dia plecti, resectoque capite in vitam aliam transmitti, jusserat. His ^{ribus.} autem, aliisque plurimis truculenti animi exemplis ità à se aver- ^{Haraus in} tit favorem populi, ut rebellio jam sopita, quadriennio post lon- ^{ann. brab.} gè terociùs recrudescente coeperit. ^{Spond. hic}

In terris etiam Austriacis Religio Catholica non parùm hoc ^{Maximilia-} anno periclitata est sub Maximiliano Cæsare. Convocaverat hic ^{nus Impe-} Ordinum Austriacorum comitia, petiturus ab iis expunctionem ^{rator Nobil-} æris alieni, in præteritum bellum Turcicum insumpti; quod ad ^{itati Au-} octoginta millia librarum auri excrevisse, refert Chytræus. Illi, ut ^{striacæ per-} in hac necessitate Cæsaris impetrarent, quod sæpe hætenus, & ^{mittit exer-} frustra sollicitaverant; vicissim ab eo petivêre liberum exercitum ^{citium pri-} Religionis Lutheranz: famâque erat, id iis jam indultum esse, vel ^{varum Re-} certè propediem fore, ut permittatur. Attonitus hoc rumore ^{ligionis Lu-} Pontifex, continuò ad Cæsarem legat Cardinalem Commendo- ^{theranz.} num, ^{Chytræ l.} ^{22. Saxon.} ^{Spond. hic} ^{n. 25.}

num, qui vel istam concessionem pro suis viribus impediret; vel certè eam, si jam facta sit, iterum rescindi, ac revocari faceret. Simul etiam alios Principes* Catholicos, maximèque Philippum, Hispaniæ Regem, instantissimè rogat, ut à pernicioso ejusmodi proposito Cæsarem dehortentur. Quod cum illi pro suo in rem Catholicam affectu copiosè præstitissent, Cæsar tandem animos æquiores induit. Ac tametsi exercitium illud jam antè permisisset Proceribus, & Nobilitati Austriacæ privatim in suis castris & ædibus; ea tamen concessio postmodum acerrimè restricta, & coarctata est hisce legibus: *Primò*, ut nulli civium, aut hominum plebejorum liceat avitos Ecclesiæ ritus deferere, & Lutheranam Religionem colere. *2dò*: ut nulli Nobilium impune sit, pro civibus, & plebejis, à Fide Catholica defecturis, intercedere; neque facta Nobilibus concessio priùs valeat, quàm ea de re Cæsari fides, & securitatem dederint. *Tertiò*; ut, si quid ultra prædictæ concessionis terminos ab eorum aliquo tentaretur, *ac nominatim, si quid in fraudem jurium parochialium facerent, si in matrimonii contrahendi ritu, contra leges à concilio Tridentino præscriptas, agerent, si intrà quartum propinquitatis gradum ad celebrandas nuptias processuri essent; in eisdem non levibus poenis, Dioecesani Antistitis judicio, animadverti debeat. Sed ejusmodi cautiones additæ processu temporis parùm profuere: eoque tandem res evasit, ut non solum *in multis oppidis, & pagis; verùm etiam in ipsa urbe Viennensi, quàm plurimi cives & plebeji Lutheranam Fidem publicè amplexi, & professi fuerint. Quod cum apertissimè pugnaret contra leges concessionis; primum ipsèmet Maximilianus, ac deinde Rudolphus II, pientissimus ejusdem filius, & successor, exorbitans illud Lutheranæ Religionis exercitium* continuo sustulit; & concessionem hanc rursus, intrà primævos Nobilium Dominorum terminos, arctissimè constrinxit.

Atrociorum hoc anno plagam Romana Ecclesia cepit ex morte Henrici junioris, Ducis Brunsvicensis ferventissimè Catholici, quem anno suæ ætatis octogesimo dies undecima Junii è numero vivorum abstulit. Multa hic olim passus erat propter Fidem, cujus defensæ causâ à Philippo Hassiæ Landgravio, & sociis ejus vehementer impugnatus, è Ducatu suo bis ejectus, ultimâ vice captus, ac per biennium in severa custodia detentus est, usque dum variatâ fortunæ scenâ Landgravius pariter in Caroli V. Imperatoris captivitatem deveniret. Indè reductus in Ducatum, confestim omnes* Evangelii Lutherani præcones, à Landgravio introductos, expulit, & Fidem Catholicam integritati suæ restituit. Ex Maria Wirtenbergica, uxore primâ, consecutus erat antea tres filios, Carolum

*Vita Pil. V.

10. 1. Ss.

Maj. n. 162

Spond. ib.

Simul tamè

severè pro-

hibet, ne

quis homi-

num plebe-

jorum aut

civium au-

sit Catholi-

cam Fidem

deferere.

Chytræus l.

22. Saxon.

Hansiz. in

hist. Episc.

Passav.

pag. 630.

*Hansiz.

loc. cit.

*Chytræus

& Hansiz.

loc. cit.

*Chytræus

loc. cit.

Henricus

junior, Dux

Brunsvi-

censis, & a-

cerrimus

Catholicæ

Religionis

vindex, hoc

anno mori-

tur.

Chytræus l.

22. Saxon.

*Hamelm.

in hist. Ev.

rolorem Victorem, Philippum Magnum, & Julium: è quorum numero priores duo, viri probè Catholici, anno 1553 in prælio Sivershusano, contra Marchionem Albertum gesto, periêre. Tertius, qui supererat, ad Lutheri dogmata se propendere, non unis indiciis ostendebat: ideoque pater, ut eundem à provinciarum suarum * successione removeret, novi hæredis accipiendi spe accensus, anno ætatis suæ sexagesimo octavo novas iterum adi-
vit nuptias cum Sophia, Sigismundi Poloniæ Regis, sorore. Sed cum ex ea nullam prolem consequeretur; tandem vel invitus ferre debuit, ut Julius antè dictus ditionum suarum hæres fieret. Et ille statim animum à paterna pietate alienum prodere, Jesuitam, in aula patris commorantem, abdicare, sacerdotes alios, Romanæ Fidei sectatores expellere, Lutheranos concionatores eorum loco substituere, ac demum omnia, quæ ad cultum divinum pertinent, ex novorum dogmatistarum arbitrio reformare. Ità Ducis Henrici funus in terris illis etiam Catholicæ Fidei occasus fuit.

Senem hunc octogenarium quaternis mensibus in cælum præiit senex alius nonagenario major, & æquè Catholicus, Rembertus, Episcopus Paderbornensis, Dringenbergæ mortuus die duodecimâ Februarii, postquam Episcopatu suo per viginti & unum annos fructuosè, ac pientissimè præfuisset. Multis ille coruscabat virtutibus, tali Præsule, & animarum Pastore dignis. Justitiam & æquitatem curabat ad eò sollicitè, ut ferè semper in ore haberet * vulgatum illud: *fiat justitia aut pereat mundus*. Unde & eos, qui rapinas alienorum bonorum exercuerant, etiam si Nobiles, & equestri familiâ prognati essent, nullo sanguinis, aut natalium discrimine comprehendi, & ultimo supplicio castigari fecit. Nec minor fuit ipsius mansuetudo, studiùmque pacis. Atque ideò, si quid hostile à vicinis Principibus metuendum erat, eosdem vel amicis verbis mitigare satagebat; vel precibus ad cælum fufis, malum * imminens à suorum subditorum cervicibus divino auxilio depellebat. Conservandæ Religionis ardorem jam olim apertissimè ostenderat, cum adhuc Paderbornæ & Osnabrugi Cathedralium Ecclesiarum Canonicus esset. Nam & eo tempore cum Osnabrugensi Canonicatu simul conjunxit animarum regimen in parochiali urbis Ecclesia ad B. * MARIAM Virginem. Ac, licet ibidem à seditio-
sis civibus, ad Augustanæ Confessionis doctrinam aspirantibus, è pastoralis cathedra bis ejectus esset sub Francisco Episcopo, Lutheranis erroribus dedito; nihilo minùs iterum iterùmque ad eam regredi, veteremque stationem suam defendere, & quasi mordicus tueri non intermisit. Imò, dum postea Paderbornæ ad Episcopale solium evectus est, manutenendæ possessionis causâ Maria-

* Hamelm.
ib pag. 897
Chytræ l.
18. Saxon.
adan. 1556
in fine.

Succedit ei
Dux Julius,
qui à morte
patris Catho-
licam
Religionem
è Ducatu
ejicit.

Chytræ l.
22 Saxon.
Rembertus
de Kerffen-
broich, epi-
scopus Pa-
derbornen-
sis die 12
Februarii
moritur.
Kerffenbr. in
casal. Epi-
scop. Pad.
* Kerffenbr.
ibid.

* Kerffenbr.
loc. cit.

* manuscri.
p. vetera.

*ex iisdem
veteribus
ms.

*Kerfsenb.
loc. cit.

*hoc est no-
naginta
annos.

ni illius Pastoratûs titulum* Episcopali titulo adjungere non erubuit; usque dum ex Augustanæ pacificationis edicto ab urgenda ejusdem Pastoratûs restitutione cogeretur desistere. Quid ergo mirum est? quòd & Paderbornæ Martino Hoitbando, forensis Ecclesiæ Pastori Lutherano, tam egregiè se opposuerit; neque priùs acquievit, donec ille à magistratu & senatoribus ex urbe ejectus fuerit, uti proluxius ostensum est anno superiore. Certè in hoc actu, si unquam aliàs, virum probè constantem, & imperterritum se probavit; etiamsi non sinè maximo depontani corporis, & senilium virium detrimento. Nam ex ea contentione, quæ totum ferè annum tenuit, in morbum lethalem incidit; ac tandem senio, animique mœrore* delassatus, ad capienda Fidei, & virtutum suarum præmia in cælum abiit. Corpus ejus è Dringenbergenfi castro Paderbornam revectum; ibique in medio Cathedralis Ecclesiæ, non sinè multis Catholicorum lachrymis, tumulatum est, cum hac inscriptione, ad Australem columnam sempiterno æri infusa:

Mille ubi quingentos et sexaginta sub octo

A Christo Februos lux duodena notat;

Occubuit Princeps, situs hac Rembertus in urna,

Kerßenbrochiaco sanguine clarus erat.

Præsulis officio ter septem præfuit annis,

Consilio pacem, justitiâque fovens.

Sed bis lustra novem variâ dum mole gravatus*

Vixerat, ad superum transiit astra senex.

ANNA-

ANNALIUM
PADERBORNENSIIUM
LIBER XXII.

IOANNES II.
Comes de Hoja,
ECCLESIAE PADERBORNENSIS
EPISCOPUS XLII.

SALENTINUS
de Ilenburg,
ARCHI-EPISCOPUS COLONIENSIS,
ET
ECCLESIAE PADERBORNENSIS
EPISCOPUS XLIII.

HENRICUS
Saxo-Lavvenburgicus,
ARCHI-EPISCOPUS BREMENSIS,
ADMINISTRATOR OSNABRUGENSIS,
ET
ECCLESIAE PADERBORNENSIS
EPISCOPUS XLIV.

IOANNES II.

Comes de Hoja,
EPISCOPUS PADERBORNENSIS, MONAS-
TERIENSIS, & OSNABRUGENSIS,
Nóstrorum Episcoporum XLII.

Annus Christi 1568.

PH V. Pontificis 3.
MAXIMILIANI II. Imperator. 4. & 5.
JOANNIS II. Episcopi Pad. 1.

Joannes
de Hoja,
Episcopus
Monaste-
riensis &
Osnabru-
gensis, Pa-
derbornæ
postulatur.

Emberto è vivis evocato Cathedralis Eccle-
siæ nostræ Canonici prudenter censuere, si-
bi propter modernorum temporum pericula
non diu cunctandum esse in surrogando no-
vo Antistite. Prævidebant enim fore, ut
Martinus Hoitbandus, ante annum expul-
sus, forensis Ecclesiæ Pastor apostata, vacan-
te sede iterum se è latebris Huxariensibus in
urbem nostram injiceret, eamque Lutherani Evangelii causâ no-
vis tumultibus implicaret. Quare decimâ post mortem die, quæ
erat vicesima 2da Februarii, Neuhusana in arce convenere; ibique
votis concordibus ad vacantem cathedram postulârunt Joannem
Comitem de Hoja, Monasteriensis, & Osnabrugensis Ecclesia-
rum Præsulem, ob insignia maximarum virtutum, ac scientiarum
decora, tantis honoribus longè dignissimum. Rei peractæ nun-
tium accepit Joannes in Diocesi Monasteriensi (illic enim paulò
antè, die undecimâ Januarii, solennem ingressum celebraverat)
statimque Romam festinatas literas misit ad Cardinalem Alexan-
drinum

drinum, qui, proposito Paderbornensis urbis periculo, postulationem de se factam, à Pio V. Pontifice confirmari, peteret. Abhorrebat quidem Papa sanctus à tot Episcopatibus in unam personam congerendis. Ne tamen interea, dum longiores Romæ consultationes fierent, Paderborna aliquid incommodi à Lutheranis pateretur; continuò per eundem Cardinalem, Joanni postulato rescribi fecit; Paderbornensis Ecclesiæ regimen tantisper ei à Pontifice commendari, donec petitiæ confirmationis necessitas in Papali curia penitiùs excussa foret.

Ibidem vacantis Ecclesiæ curâ temporariâ accipit.
Ex literis Pii V. Pontificis infra citandis.

Commodum advenerunt istæ Cardinalis Alexandrini literæ, cum in urbe nostra Martinus Hoitbandus, ab Huxariensi exilio redux, novam populi seditionem, ac tumultum ageret. Crepabat is ubique verbum Dei, ex quo omnes hæretici, tam recentes, quàm antiqui, sua contra Ecclesiam tela malè deprompserunt: & quia simul ortu Paderbornensis erat, faciliè rursus ad se attraxit multos è grege civium, qui ipsius doctrinis, ante annum prægustatis, denuo adhærescerent. Horum deinde adminiculo rursus ille forensis Ecclesiæ cathedram conscendere, Pastorum sibi adeptum repetere, Confessionis Augustanæ suavitatem dilaudare, Beatæ MARIÆ Virginis cultum proscribere; atque, ut alia non pauca taceam, Wilhelmum Hassiæ Landgravium, aliòsque Principes implorare, ne desistant, ejus doctrinam, personamque Paderbornensi magistratui commendare. Quo audito Postulatus noster, ne initia novæ seditionis in pejus vergerent, pro potestate sibi interim commissa, mense* Augusto Paderbornam properat; vocatòque in Abdinghoffense monasterium inquieto, * & jam sæpius rebellis capite, coram universo Clero: *Age, inquit, Hoitbande! tuæ novæ Religionis ac Fidei rationes hic ante oculos nostros palam expone. Si quid Fidei Catholicæ melius, et veritatis patrocinio dignum attuleris, tuæ causæ non deero: sin minus; aut palinodiam cane, aut cathedrâ et urbe cede.* At ille sciens, quàm erudito, & in rebus Fidei exercitato Principi sese oppositurus esset, si quid in suæ causæ, doctrinæque patrocinium diceret; hanc aleam subiri noluit, maluitque videri minus peritus, quàm errorum ac falsitatum suarum publicè convictus. Quare Princeps eidem ocyùs Pastoratu, & urbe interdicat; unâque simul Paderbornensi magistratui severè præcipit, ut, nisi protinus excedat moenibus, eundem armatâ manu, vel satellitibus immixtis, excedere cogat. Ità demum urbs præsentissimo corruptionis periculo subtracta est; & Hoitbandus, alterâ jam vice pulsus, à fontibus Paderæ * Susatum abiit: ubi stationem, apostatico ingenio suo dignam, in Ecclesia S. Walburgis consecutus est.

Martinum Hoitbandû, Huxariâ reducem, Lutheranae doctrinæ & seditionis commotæ causâ rursus ab urbe pellit.
Kerffenb. in hist. Ep. Paderb.

Hamelm. in hist. Ev. Paderb. p. 1370. & sequent.

* Hamelm. pag. 1370.
* Charta Paderb.

* Hoitband in apologia

Glo-

Propterea à
Pio V. tan-
dem confir-
matur us-
que ad suū
& sedis
Apostolicæ
beneplaci-
tum.
Ex literis
Pontificiis.

Literæ con-
firmationis.
ex archiv.
Cath. Eccl.

Gloriosum illud Postulati facinus magnum ipsi adjumentum attulit ad obtinendam, quæ hucusque deerat, confirmationem summi Pontificis. Hic enim, quod ægerrimè ferret, tot Episcopatus, contra sanctiones Tridentinæ synodi, in unam personam confluere; jam certò constituerat, postulationem ejus, à Capitulo Paderbornensi factam, non admittere. At ubi postmodum recentioribus è literis didicit, quæ & quanta Postulatus noster Paderbornæ hoc anno contra pastorem Lutheranum egerit, continuò mutavit animum; & eidem Postulato, velut Principi de Ecclesia nostra præclarè merito, die sextâ Novembris confirmationem Apostolicam impertivit: eâ tamen cautione additâ, ut administratio illi commissa durare solùm debeat usque ad Romanæ sedis beneplacitum. Superfunt hac de re adhuc binæ Pii V. Pontificis literæ, quarum unæ ad Joannem Episcopum, & alteræ ad Paderbornense Capitulum datæ sunt. Priores ità habent:

Venerabili fratri Joanni, Episcopo Monasteriensi, Pius Papa V. *Venerabilis frater, salutem et Apostolicam benedictionem. Molestè tulimus, non potuisse nos postulationem de persona tua ad Ecclesiam Paderbornensem, ab illius Capitulo factam (quod quidem negotium cum nonnullis venerabilibus fratribus nostris, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, communicavimus, maturèque discussimus) obstantibus Canonicis sanctionibus, et sacri concilii Tridentini decretis admittere. Impediunt enim, venerabilis frater, ut nōsti, aliarum duarum Ecclesiarum onera, quæ sustines. Quia verò te, propter eximium tuum in Religionem Catholicam studium, vehementer amamus, et egregiè de te sentimus, magnâque cum letitia intelleximus, quantam diligentiam et vigilantiam in ipsa regenda Ecclesia Paderbornensi adhibueris, quantumque profeceris, postquam ea tibi per literas dilecti filii nostri, Cardinalis Alexandrini, nostro nomine scriptas, commendata fuit: Nos, qui ipsi Ecclesiæ, quantum fieri potest, his turbulentis et periculosis temporibus maxime consultum cupimus, commendationis nostræ tempus ad nostrum, et sedis Apostolicæ beneplacitum prorogamus; teque interim ejusdem Ecclesiæ Paderbornensis in spiritualibus et temporalibus Administratorem, ità quòd ejus fructus, redditus, et proventus percipere et exigere, ac in tuos, ipsiusque Ecclesiæ usus et utilitatem convertere, libere et licitè possis et valeas, auctoritate Apostolicâ tenore præsentium ad simile beneplacitum constituimus et deputamus. Mandantes dilectis filiis, Capitulo, Clero, et populo, Ecclesiæ, civitatis, et Diocesis Paderbornensis, ut te interim, tanquam ejusdem Ecclesiæ Administratorem, animarumque suarum Pastorem, humiliter ac devotè suscipientes, tibi debitam reverentiam et obedientiam præsent et impendant; vasallis verò et subditis, ut consueta servitia et jura, tibi ab eis debita integre exhibeant. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis,*

ac in synodalibus et provincialibus conciliis editis generalibus vel speciali-
bus constitutionibus, et ipsius Ecclesiæ Paderbornensis juramento, confir-
matione Apostolicâ, vel quâvis firmitate aliâ roboratis statutis, et con-
suetudinibus, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud
sanctum Petrum, sub annulo piscatoris, die VI. Novembris MDLXVIII.
Pontificatûs nostri anno tertio.

Alteræ ejusdem Pontificis literæ, eodem die, mense, & anno,
ad Paderbornense Capitulum datæ, hoc modo sonant:

Dilectis filiis, Decano et Capitulo Ecclesiæ Paderbornensis, Pius Pa-
pa V. Dilecti filii, salutem et Apostolicam benedictionem. Po-
stulationem, de persona venerabilis fratris Joannis Episcopi Monasterien-
sis, ad Ecclesiam Paderbornensem, per literas vestras factam, re cum non-
nullis venerabilibus fratribus nostris communicatâ, maturèque examinatâ,
de eorum consilio nequaquam admittendum duximus, obstantibus Cano-
nicis sanctionibus, ac sacri Tridentini concilii decretis, propter onera, quæ
is sustinet, aliarum duarum Ecclesiarum. Quia tamen ipsius Episcopi
persona nobis valde probata est, magnâque cum letitia intelleximus, ejus
curam, operam, et vigilantiam, isti Ecclesiæ, postquam ei fuit per literas
dilecti filii nostri Cardinalis Alexandrini, nostro nomine scriptas, com-
mendata, maximè utilem et salutarem fuisse, et majora etiam ex eo spe-
ramus: ad ejusdem Ecclesiæ utilitatem, cui his turbulentis et miseris tem-
poribus, quantum cum Deo possumus, consultum cupimus, commendatio-
nem prædictam ad nostrum, et Apostolicæ Sedis beneplacitum duximus pro-
rogandam, ipsum Administratorem in spiritualibus et temporalibus Eccle-
siæ Paderbornensi constituentes. Hortamur itaque vos, atque etiam vo-
bis mandamus, ut ei, tanquam Administratori Ecclesiæ Paderbornensis,
debitam obedientiam ac reverentiam præstetis; ipsiusque in regenda Ec-
clesiæ vestra custodiam et diligentiam adjuvare, pro vestra parte enixè stu-
deatis, vitam, actiones, et omnia studia vestra, ad Dei honorem, et Ca-
tholicæ Religionis cultum augendum, salutemque animarum et populorum
vestrorum quietem procurandam dirigentes, sicut vos facturos esse con-
fidimus. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die
VI. Novembris MDLXVIII, Pontificatûs nostri anno tertio.

Paulò post, nimirum die trigesimâ Novembris, etiam expe-
ditæ sunt Viennenses literæ, quibus Imperator Maximilianus, Jo-
anni Episcopo, vel Administratori nostro consueta Principum re-
galia contulit; ejusdemque rogatu simul omnia Paderbornensis Ec-
clesiæ privilegia, donationes, foundationes, immunitates, & alia
hujusmodi jura, benignissimè confirmavit. Operæ pretium non
est, eas hîc adducere: tum quia nimis longæ sunt, & linguâ Teu-
tonicâ scriptæ, tum quia nihil singulare continent, quod ad no-
stræ historiæ scopum queat conducere. Tempus autem, quo
datae

A Maximil-
liano II.
Imperatore
accipit Re-
galia pro E-
piscopatu
Paderbor-
nensi.

Ex diplo-
mate Casa-
reo, in ar-
chiv. Ca-
thed. Eccl.

datæ sunt, in fine earum additur hîsce verbis: *Datum in urbe nostra Vienna, die ultimâ Novembris, anno post nativitatem Christi Domini nostri millesimo quingentesimo sexagesimo octavo, Regnorum nostrorum, Rodolphi septimo, Hungarici sexto, Bohemici vigesimo,*

ab anno

1562, quo

electus est

Romanorû

Rex, patre

adhuc vi-

vente.

Annus Christi 1569.

PII V. Pontificis

4.

MAXIMILIANI II. Imperat.

5. & 6.

JOANNIS II. Episcopi Pad.

2.

Joannes Episcopus
Neuhusii
cum urbe
Paderbor-
nensi beni-
gnè transi-
git de rebus
in seditione
præterita
gestis:
*Ex Recessu
Episcopi
Joannis de
Hoja, in
archiv.
Cath. Eccl.*

Joannes Episcopus noster, postquam, exeunte anno superiore, à Pio V. Pontifice confirmatus, & à Maximiliano Cæsare consuetis Regalibus impertitus esset; continuò se accinxit ad capiendam, ut primùm posset, Diœcesis nostræ possessionem. Itaque mense Februario Neuhusanam ad arcem, Paderbornæ vicinam, cum egregio apparatu venit: atque, ut in solenni urbis ingressu pacata omnia inveniret; priùs illic de rebus omnibus, quæ in seditione præterita, propter Hoitbandum & ejus doctrinam, gestæ erant, cum senatu & civibus benignè transigendum duxit. Evocati in hunc finem primaria statuum Diœcesanorum capita: & quidem nomine majoris Capituli (cujus Decanus ante dies paucos exspiraverat) Wilhelmus de Westphalen, Præpositus, Philippus de Westphalen, Senior, & quidam alii: nomine Ordinis equestris, Joannes Dynasta in Büren, Fridericus de Westphalen, satrapa Dringenbergensis, Philippus de Hôrde, Dominus in Boke, & Schönenbergius de Spiegel, Dominus in Defenberg: denique nomine civitatis Paderbornensis & aliarum urbium, consules Paderbornenses, Warburgenses, & Brakelenses. Horum operâ & consilio tandem die undecimâ Februarii dissidium illud cum urbe & civibus compositum est his conditionibus. *Primò*: ut senatus ac tota civium communitas Recessus omnes, ac transactiones, tam veteres, quàm novas, constantissimè servet; & quidquid ad alendam pacem, quietem, concordiam, & obedientiam debitam conferre potest, cum omni industria præstet. *2dò*: ut Paderbornenses cives nullam in Religione mutationem vel novationem facere præsumant; neque Ecclesiæ ministros, in forense templo, & alibi ab Antistite suo constituendos, perturbent, aut perturbari sinant: & si fortè id fieret, ejusdem facti reos ad supplicium deposcant, vel Episcopali Celsitudini suæ puniendos tradant. *3tiò*: ut consules ac senatores Paderbornenses, quòd annis proximè elapsis, in diversis civium suorum

tur-

turbis, seditionibus, concursationibus, rebellionibus, & iniquis machinationibus, nimiam conniventiam usi fuerint, neque earum auctores & reos tempestive in poenam traxerint, ideoque ab Episcopali Celsitudine sua pro excusatis, aut penitus innoxiiis haberi nequeant; nonnullorum quidem Procerum & consiliariorum intercessione, in gratiam recipiendi sint: ita tamen, ut illaeso honore, statu, & officio suo, humillimam deprecationem praestent; ac deinceps in imposito sibi munere debitam obedientiam, fidamque synceritatem exhibeant. *Acto*: ut Episcopali Celsitudini suae sine omni obstaculo & reclamazione liberum sit, praeteritorum tumultuum auctores, primipilos, concitatores, & consortes, cujuscunque conditionis ii sint, processibus debitis ad poenam deposcere, vel ad gratiam & reconciliationem rursus admittere. Quae omnia, licet pervicacissime neget Hoitbandus in apologia sua, anno 1580 Marpurgi edita; fusissime tamen legi, & videri possunt in transactione vel Recessu Joannis de Hoja, in archivis nostris adhuc optime custodito, cujus finis est: *Actum Neubusii anno Domini nostri JESU Christi millesimo quingentesimo sexagesimo nono, die Veneris, undecima Februarii.*

His peractis, Joannes Episcopus & Administrator quatrinduo post, nimirum die decima quinta Februarii, solenni pompa, ac trecentorum fere hominum comitatu, urbem ingressus est, jurementum fidelitatis a civibus recepit, synceram in antiqua Fide constantiam inculcavit, noxarum praeteritarum condonationem fecit, ac demum, adornatis omnibus, quae ad felicem administrationem, publicamque tranquillitatem pertinent, aliorum negotiorum causa Monasterium rediit. Vix autem discesserat Paderborna, cum illic iterum nova dissidia coorta sunt inter ipsos Cathedralis Ecclesiae Canonicos. Obiit quarto Nonas Februarii, priusquam Episcopus advenisset, Reverendissimus Dominus Volbertus de Brencken, Decanus Major, vir antiquae Fidei: novaeque electionis dies a Capitulo constituta erat dies nona mensis Martii. Congressu inito, frustra exire jussis, qui excommunicati, suspensi, irregulares, aut alio quovis modo ad eligendum inhabiles essent, cum protestatione debita processum est ad scrutinium: eoque habito compertum est, plurima quidem vota steterisse pro Domino Wilhelmo de Schilder; sanio rem verò partem pro Domino Henrico de Meschede. Huic enim, praeter nonnullos alios ad eligendum inhabiles, adhærebant Wilhelmus de Westphalen, Major Praepositus, Philippus de Westphalen, Senior, Rabanus de Hörde, Scholasticus, Godefridus de Raësfeldt, ac Theodoricus de Meschede, omnes in sacris Ordinibus constituti, virique tales, in quorum vota

Ac dein die 15 Februarii solenni ritu, Paderbornam ingreditur. *Kerssenb. in cat. al. Ep. Paderb.*

Ibidem, post obitum Decani Volberti de Brencken, per dissidium eliguntur duo decani, nempe Henricus de Meschede, & Wilhelmus de Schilder. *Acta electionis in arch. Cath. Eccl.*

** Pius V. in Bulla infra cit.* & * personas cadere non poterat ulla exceptio. Contrà verò inter eos, qui elegerant Wilhelmum de Schilder, erant septem in sacris Ordinibus non constituti, duo absentes illegitimè sine justa

** ex eadem Bulla & ex actis electionis.*

Pius V. Papa sequenti anno causâ hanc decidit pro D. Henrico de Meschede, qui & mox decanalem dignitatem adiit.

Bulla pii V. in archiv. Cath. Eccl.

causa, & alii duo irregulares vel excommunicati, quòd in ultimo bello * militâssent hæreticis contra Philippum, Hispaniæ Regem : quorum suffragiis rejectis tantum remanebant ei duo vota valida, nimirum Domini Bernardi de Büren, Subdiaconi, ac Domini Wilhelmi ab Hatzfeldt, in sacro Diaconatûs gradu constituti. Re ad litem deductâ, appellatum est ad summum Pontificem, Pium V. Qui examinato electionis processu (cùm videret, saniora quinque vota stetisse pro Domino Henrico de Meschede) sequenti anno, die decimâ nonâ Aprilis, electionem ejus approbavit; & alteram Wilhelmi de Schilder, utpote in duobus tantum suffragiis jure validis, consistentem, Apostolicâ auctoritate repudiavit, uti constat è proluxa ejusdem Pontificis Bulla, quæ adhuc superest, & ita clauditur: *Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis Domini millesimo quingentesimo septuagesimo, tertio decimo Kalendas Maji, Pontificatûs nostri anno quinto.* Atque hic ille laudatissimus Decanus, cui præter Theodorum Fürstenbergium, paulò seriùs advenientem, Paderbornensis Ecclesia potissimum debet, quòd in antiqua, verâque Religione Catholica etiamnum perseveret; uti è sequentium annorum decursu clariùs elucescet.

Joannes Ep. Monasterii instituit judicium Aulicum, chron. Monast. msf.

** impressa est Monasterii anno 1571.*

Paderbornæ die 2. Septembris curat à suis Vassallis accipi novas infeudationes.

Ex veteribus msf.

Interea Joannes Episcopus noster, retardatæ, multisque abusus corruptæ, justitiæ consulturus, in Monasteriensi Dioecesi sua instituit hoc anno judicium Aulicum, vulgò *das Hoff-Gericht*: cui primus ipse (veluti vir legum gnarus, & qui jam antè Spirensis Camerae Assessor ac Præses fuerat) Rheinenfi in oppido summa cum auctoritate præsidebat. Subinde & primum suo loco judicem in eo tribunali posuit Engelbertum de Langen, celebratæ eruditionis virum; cui & alios duos Assessores, utriusque juris peritissimos, pro faciliiori justitiæ cursu adjungi, voluit. Postremò etiam, ut iidem judices & Assessores intrâ certos rerum agenda- rum cancellos adstringerentur; librum integrum (cui titulus est: *Joannis de Hoja, Monasteriensis Episcopi, ordinatio judicii Aulici*) magnâ industriâ conscribi, à Maximiliano Cæsare approbari, ac demum biennio post * Monasterii typo dari, & evulgari fecit. His autem rectè, ac laudabiliter institutis, exeunte Augusto Paderbornam rediit; ibique postridie Kalendarum Septembrium, pro more veteri, diem solennem egit, quo Vassalli omnes coram Principe clientelam suam profiteri, ab eoque omnium bonorum feudalium confirmationem, renovato fidelitatis juramento, flagitare debent. In eo magnorum Vassallorum conventu etiam sistebat se Herman-

nus

nus Simon, defuncti Comitis Lippiensis frater, & Comes Spiegelbergicus: qui ex Ursula conjuge, postremi Comitis Spiegelbergensis, ac Pymontani, sorore natu maxima, jam pridem arrogaverat sibi jus, & successionem beneficiariam in comitatum Pymontanum. Sed, cum id ei haftenus negatum esset à Remberto Episcopo, femineam successionem rejiciente; Joannem successorem ejus iteratis multorum intercedentium precibus tandem hoc anno * in sua vota pertraxit: eâ tamen lege, ut beneficiaria concessio Pymontani comitatûs masculinam ejus progeniem non excederet. Hæc autem post annos paucos iterum exaruit in Philippo, Hermanni Simonis, unico filio, de cujus obitu plura dicemus ad annum 1583.

Hermanno Simoni, defuncti Comitis Lippiensis, fratri, comitatum Pymontanum concedit pro sola ejus progenie mascula.
* *Hamelm. l. 3. de familiis e-*

De rebus à Maximiliano Imperatore gestis memorabile nihil hoc anno suppetit. In Belgio Geusiorum vires per decursum anni superioris eum in modum accisæ erant, ut eorum furor jam ferè penitus elanguesceret. Nova tamen graviorum bellorum semina pro futuris temporibus jacta sunt à Duce Albano, quòd immodicis pecuniarum postulationibus plebem ægre quiescentem hoc anno premeret. In Gallia Hugonotti, cum assiduè adversus Regem & Catholicos in armis essent, acerrimis duobus præliis vehementem hoc anno cladem accepere. Primum ex iis die decimâ tertiâ Martii commissum est in provincia * Engolismensi, Jarnacum inter & castrum novum: ubi Ludovicus Princeps Condæus, Hugonottorum antesignanus, unâ cum plurimis ipsorum primariis ducibus infelicissime periit, reliquo eorundem exercitu vel à Regiis deleta, vel in fugam præcipitem verso. Alterum longèque truculentius prælium die tertiâ Octobris initum in provincia Pictaviensi prope oppidum * Monconturium: ubi Regales copię, cum Hispanicis, ac Pontificiis auxiliis conjunctæ, tam insignem de Hugonottis victoriam retulere, ut soli milites Pontificii, ductore Sanct-Florio, septem & viginti signa iisdem eripuerint. Desiderati è Catholicis tantum quingenti; ex hæreticis autem ferè decies vel duodecies mille: plures, ne perirent, à supervenienti nocte protecti fuere: tormenta eorum omnia cum cetero apparatu bellico in prædam accepta: Gaspar Collignius, Hugonottorum præcipuus ductor, celeriori fugâ periculum evasit; morti magis ignominiosæ post unius triennii lapsum reservandus.

lit. P. pag. 754.
Belgæ, quiescentibus geusis, premuntur nimis exactionibus à Duce Albano,
Hareus in ann. brabant.
Hugonotti in Gallia ceduntur duobus non parvis præliis.
* *Spond. hic n. 1.*
Vita Pii V. to. 1. ss. Maji n. 111.
* *Spond. hic n. 6.*
Vita Pii V. ib. n. 124.

Annus Christi 1570.

PII V. Pontificis 5.
 MAXIMILIANI II. Imperator. 6. & 7.
 JOANNIS II. Episcopi Pad. 3.

Selymus
 Turcarum
 Imperator
 invadit Cy-
 prum,
Gabus. in

vita Pii V.
so. 1. Ss.
Maji, l. 4.
c. 1. n. 203.
Spond. ad
hunc annū.
Chytra^o l.
22. Saxon.

Et primariā
 ejus urbem
 Nicosiam
 expugnat.
Gabus ib.
n. 212.

Spond n. 13
Chytraus
loc. cit.

**Gabus ib.*
l. 5. n. 259.

Famagustæ
 urbis obli-
 tionem in-
 ceptam de-
 serit,
Spond. n. 15
Chytra^o ib.

Ova belli tempestas Christianæ Reipublicæ hoc anno intentata est à Turcarum Imperatore Selymo, quem ante annos quatuor, in expeditione Sigethana, Solimanno patri suffectum esse, diximus. Hic, tametsi paulò antè renovâsset pacem cum Venetis; eâ tamen superbè ruptâ, Legatum Venetias miserat, qui vel insulam Cyprum sibi tradi posceret, vel senatui, populoque Veneto bellum indiceret. Mirari tam insolentem postulationem Veneti; statimque Legatum hunc à se rejicere, cum hac brevi responsione, perferenda Selymo: *nullam à se causam fœdisfragis ejusmodi invasionibus datam esse; atque ideo, si innoxiiis bellum inferre cogitet, sperare se, divinum sibi auxilium non defore.* Mox etiam à Pio V. Pontifice per Oratorem suum petere, ut iniquè oppressis auxilium ferret, & aliorum quoque Principum subsidia, contra communem hostem, præproperè sollicitaret. Neque defuit sanctissimus Pontifex tam devotis Venetorum precibus: misitque illico suos Oratores, qui ab Hispaniæ, Galliæ, ac Lusitaniæ Regibus, auxilia maritima contra Selymum invasorem poscerent. Interea Turcæ ad insulam Cyprum adnavigabant cum ingenti classe ducentarum & ampliùs instructissimarum navium, e quibus, nullo resistente, quinquaginta peditum selectorum millia in terram exposuere. Ab his ductore Mustaphâ, qui terrestri exercitui cum imperio supremo præerat, exeunte Julio, primùm obsideri cœpta est Nicosia, totius insulæ caput & metropolis. Et quia hæc urbs debiliori præsidio tenebatur, neque classis Christiana, quæ ob ducum suorum dissensionem cum octoginta, centumque navibus otiosè hærebat ad insulam Cretam, satis maturè in urbis auxilium venit; post quadraginta dierum obsidionem, sexto Iduum* Septembris à Turcis expugnata est, occisis eâ die Christianorum viginti millibus, reliquis verò in miserriam servitutem abductis.

Urbe captâ, reliquæ Cypriorum urbes & oppida facillimè in prædicti Mustaphæ potestatem devenere, præter Famagustam, situ & arte munitissimam. Quam ut metu ac terrore cogeret, Nicolai Dandali, Nicosiensis Præfecti, caput, Marco Antonio Bragadeno, Famagustensi Præfecto, misit, severè, barbarèque comminans, eandem ipsi fortunam subeundam esse, nisi urbem istam quan-

quantocyus dederet. Sed, cùm ille hujusmodi minas flocci faceret, jamque Ottomannis aliquoties à primis aggressionum suarum iniitiis ostendisset, sibi cum viris fortissimis rem gerendam esse; tandem, de hac urbe ante hiemem potiunda desperans Mustapha, receptui cecinit, relictóque intrà insulam sufficienti præsidio, Constantinopolim reversus est. Oportuerat vel tunc eos, qui classi Christianorum præerant, insigne aliquid in hostem aggredi, ne tanti bellorum apparatus inutiles forent. At, cùm illi propter continuas animorum dissensiones omnem aliquid audendi occasionem è suis manibus elabi sinerent; insuperque Joannes Andreas D'oria, Hispanicarum navium Præfectus, ineunte Octobri maturaret reditum in Siciliam: totus hic annus, nullâ re præclare gestâ, infructuosissimè consumptus est, cum ingenti non modò sumptuum impensorum; sed etiam plurimarum navium, adversis tempestatibus in infelici reditu dispereuntium, detrimento.

Nihil interim agente Christianorum classe, ferè centû & octoginta navium. *Gabus, loc. cit. n. 212. Spond. hic n. 15 & 16. Chytra^o ad hunc annu.*

Maximilianus Imperator, cui tunc temporis adhuc fluebant induciæ cum Turcis initæ, bellum istud quietis oculis aspectabat: interimque duas filias, nempe Annam natu majorem, Philippo, Hispaniarum Regi, & Elisabetham sedecim annorum adolescentulam, Carolo IX, Galliarum Regi, in matrimonium tradidit. Prior harum sextili mense usque in Belgium deducta est à Joanne de Hoja, Paderbornensis, Monasteriensis, & Osnabrugensis, Ecclesiarum, Episcopo: altera verò mense Octobri in Galliam deducta est à Jacobo, Trevirorum Archiepiscopo, ex antiqua & perillustri Eltziorum familia, genito.

Maximilianus Imperator filias suas, Annam & Elisabetham, Hispaniæ, Galliæque Regibus in matrimonium tradit. *Spond. hic n. 19. Chytraus l.*

Ambarum nuptiæ, atque indè secuta trium Regum potentissimorum conjunctio, plurimùm contulêre ad conservandam Germaniæ pacem: quâ Episcopi non pauci ad suarum Ecclesiarum reformationem pientissimè usi sunt. Etenim (ut omittam alios, qui extra Westphaliâ sunt) Joannes de Hoja, Episcopus noster in Osnabrugensi Dioecesi sua, Lutheranis erroribus non parùm deducta, severissimè præcepit, ut ibidem bis in anno, videlicet in vere & autumno, celebretur synodus Dioecesana; & omnes Clerici, qui huic non interfuerint, gravioribus poenis, etiam per implorationem brachii secularis (cùm opus fuerit) ad obediendum compellantur. Literæ Joannis Episcopi, ea de re ad Conradum von der Burg, Officialem, seu Vicarium Osnabrugensem datæ, hoc modo sonant:

22. *Saxon. ad hunc annum.* Joannes de Hoja, Osnabrugensis Episcopus, gravissimè præcipit, ut Osnaburgi bis in anno celebretur synodus Dioecesana. *ex actis synodalibus Ecclesiæ Osnabrug. Colonia*

Joannes, Dei et Apostolicæ Sedis gratiâ, Episcopus Osnabrugensis, Monasteriensis, et Paderbornensis etc. Quanquam sacrosanctis œcumenicis conciliis, et Canonicis constitutionibus, pro conservatione doctrinæ Catholice salubriter cautum et provisum esse, reperiatur, ut quolibet

an-

anno bis *Diœcesana synodus celebretur*, in eaque omnes jurisdictioni *Diœcesana subiecti Prælati*, sacerdotes, et Pastores, sub pœnis *Canonicis obedientissimè comparere teneantur*: hisce tamen non obstantibus, non sinè magna animi nostri perturbatione comperimus, hujus nostra *Diœcesis Osnabrugensis Pastores*, nostraque ordinaria jurisdictioni subiectos *Curatos*, non solum in magnum *Canonicarum constitutionum contemptum*; sed et in notabile *secularium scandalum*, hoc præcipuè deplorato, et dissidiis intricato tempore, potissima ferè ex parte ex dictis annuis *Synodis contumaciter omnino et absque legitima causa emanere*. Cum autem officii nostri *Pastoralis sit*, similibus gravioribus excessibus opportunis remediis in tempore occurrere, tibi seriò, et clementissimè committimus, quatenus omnes et singulos Pastores, ceterosque alios *Ecclesiastici statûs viros*, *Diœcesana nostra jurisdictioni subiectos*, et *synodalibus conventibus de jure, vel de consuetudine interesse obligatos*, moneas, iisque districtè nomine nostro, sub comminatione pœna, sacris Canonibus contra similes contumaces expressa, et alterius insuper notabilis arbitraria multa pecuniaria mandes, ut rejectâ omni remorâ, in consuetis nostris *Osnabrugensibus synodis*, obedientissimè compareant, nec sub ullo quæsito colore (nisi urgente et legitima ex causa, vel corporis adversa valetudine, de quibus tamen certam fidem facere teneantur) ab iis emanere præsumant. Si jam verò spretis hisce nostris salutaribus monitionibus (quod tamen de nullo confidimus) unus vel plures se à sæpè dictis synodis absentare, obstinatè præsumerent; tibi hisce expressè mandatum volumus, contra tales rebelles, et contumaciter absentes non solum ad pœnas *Canonicas*; sed et ad comminatum multam pecuniariam, summarie in cotinenti procedas: eosque in pœnam utramque incidisse declaratos, ad actualem solutionem competentibus mediis de facto constringas. Quo etiam promptius et expeditius seriam hanc nostram voluntatem per omnia exequaris; vigore hujus omnibus nostris *Drossardis, Quæstoribus, et Officiatis secularibus quibuscunque seriò mandamus etc.* - - - *Data ex nostra Episcopati Residentia Iburgensi, Veneris die XIII Januarii, Anno MDLXX.*

Idem Paderbornensi Capitulo mandat, ut omnes Archidiaconi suas Ecclesias visitent earumque statum sibi exponant. ex antiquis MSS.

Non minori sollicitudine idem Joannes Episcopus curavit rem Catholicam in Episcopatu nostro Paderbornensi. Audiêrat, & hîc aliquam Religionis novationem recenter attentatam esse in quibusdam pagis & oppidis, præfertim verò in Baronatu Bûrano; ubi ante unum alterumve annum Joannes Dynasta ac Nobilis Dominus de Bûren ab antiqua Majorum suorum Fide ad Evangelii Lutherani dogmata transgressus erat. Itaque ut hujus mali progressum quantocyus præpediret, die 23 Januarii literas admodum severas ad Capitulum Cathedrae dedit: jussitque, ut omnes Archidiaconi suas Ecclesias quàm primùm visitent; &, quis earum status, quæ Religio in parochianis, parochisque sit, Celsitudini suæ singil-

singillatim exponant. Paruerunt ii protinus huic mandato; antequam alios Wilhelmus de Westphalen, majoris Ecclesiae Praepositus, cujus Archidiaconatui Dynastia Bûrana suberat, de suarum Ecclesiarum statu, die septimâ Aprilis, hoc modo *retulit: *Visitationem synodalem praeiitâ quadragesimâ diligentissimè à se peractam esse per suos Commissarios, Georgium Holthusen, Ecclesia Forensis in urbe Paderborni, et Jodocum Otterjäger, summa adis Beneficiatum. Ex eorum fideli relatione parochiales Ecclesias, Saltzkottensem, Delbruggensem, Eltensem, Bokensem, Thülensem, Vernensem, Borchensem, Bekensem, Schwaneiensem, Dahlemsem, Dornhagensem, Bödekensem, Harensem, Brenckensem, ac Tudorpiensem (vulgò Tüerpke) adhuc esse in optimo statu; nihilque inibi repertum esse, quod Catholica Religioni, et antiquae nostrarum Ecclesiarum consuetudini adversetur. Contra verò Bûrenae, et in pagis ad Bûrensem Dynastiam pertinentibus, Pastores omnes esse haereticos, et Fidei Catholica desertores: non comparuisse in synodo, non habere oleum pro infirmis, non asseruare in templis Venerabile Sacramentum, non adhibere in baptismo aquam benedictam, omniâque alia more Lutherano agere. In pago etiam, castroque Wewelsburgensi (quod eo tempore à Dynastis Bûrensibus, ex Erici Antistitis oppignoratione, tenebatur) ab iisdem Dominis intrusum esse Praeconem aliquem Lutheranum, Brunsvico adductum, nullisque sacris Ordinibus initiatum: qui non modò vicinis Pastoribus novo Sacramentorum, verbique ministerio suas ovi- culas abstrahere satagat; verum etiam ante dies paucos, cum vir aliquis probè Catholicus, mortique proximus extrema sacramenta sibi ritu Catholico ministrari, petisset, modis omnibus id impediuerit, edixitque *mo- ribundo, cum, si Catholico ritu praeiunxit mortem oppeteret, certissimè damnatum iri, neque unquam ad aeternae salutis gaudia pervenire posse. Denique etiam Paderborna intra urbem Pastores omnes ritu quidem Catholico hucusque vivere, agere, ac docere; eos tamen hoc anno sibi conquestos esse, quod in proximo festo Paschatis nemo ipsorum numeraverit ultra decem vel duodecim viros adultos, divino epulo resectos: ceteri verò omnes, contempto sacerdote proprio, aut Wewelsburgum ierint ad praeconem suum prædictum; aut in Oisteschlangen, Lippiaci comitatûs pagum, tribus fere horis Paderbornâ dissitum.*

Wilhelmus de Westphalen, majoris Ecclesiae Praepositus, denuntiat, Joannem Dynastam Bûranum recenser à Fide Catholica defecisse & cum eo simul omnes Ecclesias in Baronatu Bûrano sitas: *Littera Wilhelmi Praepositi, in archivo Bûrensi.

*ex iisdem litteris.

Addit insuper, cives Paderbornenses aliorum excurrere ad Praedicantes acatholicos,

Hæc & alia prolixè memorat Wilhelmus Praepositus in suis litteris ad Capitulum Cathedrale datis, additque insuper, se jam ante medium annum contra novationes, in Dynastia Bûrana coeptas, auxilium flagitasse à Joanne Episcopo: hujus autem cunctatione non modò pestem illam tam celeriter increvisse; verum etiam adhuc majora illius incrementa formidari posse, nisi ab Episcopali Celsitudine sua, primis hæreticarum novationum principiis, efficacius obsistatur. Quo audito Joannes Episcopus, ne qua rei istius culpa

Joannes Episcopus jubet omnes Pastores acatholicos ex Diocesi Paderbornensi ejici. *Ex veteribus mss.* Simulq; se-
verè præcipit, ne quis extra Episcopatum ad alios concionatores Lutheranos eat.

Ex veteribus mss. Laurentius Surius Carthusianus Coloniae cepit hoc anno edere vitas Sanctorum. *Ex literis Pii V. ad Surium.* Laudatus idcirco à Pio V. Pontifice.

culpa in suam tarditatem refundi posset, continuò securim arbori apposuit. Ac tametsi Dynastam Bûranum à doctrinæ Lutheranæ complexu divellere non valeret: parochias tamen omnes, in ipsius Baronatu ac dominio sitas, ab hæresibus expurgavit, Pastores illegitimos, aut Catholicæ veritatis desertores ejecit, novos alios, antiquæ Fidei defensores iisdem substituit, gravissimèque simul præcepit omnibus tam Paderbornæ, quàm aliarum urbium aut pagorum inquilinis, ut in posterum nemo, verbi divini aut sacramentorum accipiendorum causâ, extra suam parochiam ad alios aliorum locorum concionatores adeat; sed in sua quisque parochia legitimo Pastori suo & ejusdem doctrinæ fideliter adhærescat. Id quod etiam pro singulari, quâ pollebat, auctoritate & potentia sua sic effecit, ut eo vivente Lutherana hæresis in Episcopatu nostro pedem, sedemque figere non potuerit.

Coloniae per hæc tempora Laurentius Surius, Carthusianus, vir in omni literatura versatissimus, post evulgatam sui temporis historiam summo studio se applicuit ad conscribendas veterum sanctorum vitas; quarum tomus prior, sive Januarius, hoc anno editus, & Pio V. Pontifici transmissus est. Legit hic volumen istud non sinè maxîma voluptate animi, simulque auctorem ejus benignissimis literis impensè adhortatus est, ut in opere incepto pergat; nihilque dubitet, saluberrimum hunc laborem à Deo, bonorum omnium retributore, copiosè remuneratum iri. Qua de re supersunt hujusmodi literæ, tomo primo præfixæ:

Pius Papa V. Dilecto filio, F. Laurentio Carthusiano. Dilecte fili, salutem et Apostolicam benedictionem. *Librum, sanctorum Patrum vitas continentem, à te nuper editum, atque ad nos missum, libentissimè accepimus. Qui quidem eo etiam gratior nobis fuit, quòd opus in se contineat à nobis semper desideratum, et ad refellenda hæreticorum in easdem sanctorum Patrum historias maledicta aptissimum. Laudamus vehementer pium hunc laborem tuum: téque, quòd coram Domino vacuus apparere nolueris; sed in ejus domum, pro facultate tibi ab eo concessa, quidquid potueris, ultro obtuleris, debitis in Deo laudibus commendamus. Cujus tamen laudabilis laboris tui gloriam in primis ei tribuendam esse, memento, à quo accepisti et velle et perficere, quod et à nobis, et ab omnibus piis et Catholicæ Religionis studiosis, meritò laudaretur. Hortamur autem te, ut hujusmodi opere prosequendo, et de Ecclesia Dei bene mereri, et tibi apud omnipotentem Deum merita augere, ne desistas, securus, te à Redemptore nostro laborum tuorum centuplum esse fructum percepturum. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die 2. Junii, MDLXX. Pontificatus nostri anno quinto.*

Annus Christi 1571.

PII V. Pontificis 6.
 MAXIMILIANI II. Imperator. 7. & 8.
 JOANNIS II. Episcopi Pad. 4.

Magnam hujus anni partem consumpsere Veneti in percutiendo foedere triplo cum Pio V. Pontifice, & Philippo, Hispaniarum Rege. Tandem verò hoc negotium, decimo tertio Kalendas Junii, feliciter confectum est multis conditionibus: quarum prima ac præcipua erat, ut à foederatis in bellum Turcicum apparentur triremes ducentæ, onerariæ centum, copiarum pedestrium quinquaginta millia, equestrum verò quatuor millia & quingenti. Sed, priusquam hæc omnia pararentur, classis Turcica jam in mare Ægeum ierat: exspoliatisque multis Venetorum insulis, Famagustam urbem situ & arte munitissimam (quæ sola Venetis in Cypro adhuc supererat) medio ferè Majo obsidere coeperat, expositis in terram quinquaginta & ampliùs Turcarum millibus. Præerat huic urbi Marcus Antonius Bragadenus, Patritius Venetus; qui eam singulari virtute & fortitudine sua per bimestre spatium tam egregiè defendit, ut æternam sui nominis memoriam promeruerit. Nec minorem animi generositatem ostendere ceteri ejusdem urbis inquilini. Nam & ipsæ mulieres in suos manipulos distributæ, præeunte & imaginem crucifixi præferente Græco monacho, quotidie procurrebant in urbis moenia; & ubi fortior Turcarum assultus erat, vel arreptis armis in eosdem irruebant, vel saxa, truncos arborum, & quidquid ad hostes avertendos idoneum videbatur, indefessis conatibus apportabant. Sed, quia post longas mensium duorum moras, & assiduas concertationes nulla à Venetis auxilia comparuere; tandem Bragadenus, plurimorum civium sollicitatione victus, ineunte Augusto deditionem cum Turcis pepigit hîsce legibus: *ut Italici pedites cum suis ducibus, armis, et impedimentis omnibus in insulam Cretam perferrentur: Epirota et Græci perducerentur, quocunque ipsi vellet: ceteri verò Græcorum civium, qui abire nollent, una cum uxoribus, liberis, fortunisque suis, non solum ab omni injuria immunes essent; verum etiam in Christiana Religione sua tutò permanere, eamque in duobus templis, ipsorum usui permittendis, exercere et colere possent.*

Hi deditionis articuli, quarto Nonas Augusti, à supremo Turcarum præfecto Mustapha subscripti, & juramento in Mahometis Alcoranum edito confirmati sunt; postea tamen ab eo rursus

Veneti contra Turcas percutiunt foedus cum Pio V. Pontifice, & Philippo Hispaniarum Rege.

Spond. hic n. 2 & 3.

Gabut. in vita Pii V. 10. 1. Ss.

Maji. n.

223 & seq.

Famagusta, Cyprî urbs,

à Turcis invaditur, &

superatur.

Spond. hic

n. 10 & 11.

Gabut ib.

n. 259.

F ff

foedissi-

fidem crudeliſſimè necatur:
Spond. hic n. 12.

Alii duces, militesque Itali, vel neci dantur vel tritremibus addi-
cuntur.
Spond. ib.

Christianorum classis duce Joanne Austriaco serius advenit:
Spond. hic n. 14. Gabus. in vita S. Pii V.
Animosè tamen classem Turcicam adoritur, & usque ad internecionem cedit, Nonis Octobris.

Spond. n. 15 & seq.

foedissimè rupti. Cùm enim Bragadenus urbe deditâ, priusquam navigaturus in Cretam pelago se committeret, unâ cum reliquis belli ducibus ac militibus suis, honoris exhibendi causâ, ad Mustapham accessisset; nescio, qua de causa irritatus barbarus, post familiaria quædam colloquia, eosdem omnes comprehendi jussit. Et Bragadenus quidem inter varias illusiones continuò ambabus auribus mutilatus fuit, cum hac blasphema interrogatione: *ubi est Christus tuus, qui tibi opem ferat?* Deinde post dies aliquot, cùm ad abjurandam Religionem Catholicam sæpe frustra sollicitatus esset; nudo corpore ad columnam vinctus, & inspectante, jubentèque Mustaphâ, membratim suâ pelle vivus exutus est. Quod ille supplicium, inter assiduas divini auxilii invocationes, invictâ animi constantiâ ac fortitudine tam diu generosè pro Christo pertulit; donec tortore ad umbilicum progresso, è copiosiore sanguinis erumpentis profluvio, pientissimam animam exhalaret. Nec multò mitior fuit ejusdem tyranni furor in omnes alios Venetorum duces ac milites: utpote quos eodem perfidiæ exemplo, vel tritremibus addixit, vel vario mortis ac suppliciorum genere è vita sustulit. Hunc finem habuit celeberrima illa Famagustæ urbis occupatio, quæ post Nicosiam, anno superiore captam, Cypri totius possessionem ac dominium Ottomannico Imperio dedit.

Neque ad eam recuperandam valuit Christiana classis, tandem exeunte Septembri veniens. Nam eo tempore terrestrium copiarum Præfectus Mustapha cum ingenti præda jam rediêrat Constantinopolim, & immansuetior anni tempestas non permittebat amplius graviolem obsidionem aggredi. Classis tamen Ottomanica hærebat adhuc apud insulas Echinadas (hodie mutato nomine *Curzolari* dictas) ubi illa, Nonis Octobribus, exoriente sole in conspectum nostrorum venit. Eâ visâ Christiani statim comparârunt se ad prælium: atque ut omnia feliciter evenirent, primùm omnes brevi peccatorum confessione expiati sunt, cum plenaria culparum indulgentia, à Pio V. concessa. Mox etiam Joannes Austriacus, Caroli V. Imperatoris, filius nothus (qui navali huic militiæ cum summo imperio præerat) consensâ celoce mediam aciem circumvectus est; simulque idipsum in cornu dextero per Ludovicum Requesenium, & in sinistro per Marcum Antonium Columnam fieri præcepit. Una horum trium adhortatio erat: *ut quisque locum suum teneret fortiter, animoque suo reputaret, præclare secum agi, sive in prælio caderet, sive ex eo incolumis rediret. Si caderet: gloriosum ei fore pro Deo mori, et obtentâ peccatorum suorum indulgentiâ beatissimis spiritibus in celo consociari. Si autem incolumis evaderet: gloriosum pariter ei fore, tam felici (ut sperabatur) prælio interfuisse.* His auditis

niri-

mirificè accensi sunt Christianorum animi, quorum egregia clas-
 sis plùs quàm ducentis navibus, & selectissimo ducum, ac militum
 flore, instructa fuit. Initium certamini datum circa meridiem,
 pugnatumque solum per quatuor horas: quarum spatio Christia-
 ni, favente Deo, tam insignem à Turcis victoriam retulère, ut fer-
 mè à condito Romano Imperio nulla major in mari obtenta fue-
 rit. Nam hoc prælio in Christianorum potestatem venère Turci-
 carum navium ferè centum & nonaginta, omni apparatu bellico
 & commeatu refertissimæ: octoginta aliæ biremes, ac triremes,
 aut flammis exustæ, aut scopulis diffractæ, aut alio modo lethali-
 bus undis absorptæ sunt. Numerus occisorum hostium ascen-
 disse fertur ad viginti quinque, vel triginta millia; quos inter ipso-
 rum Archithalassius Halis, matrimonio conjunctus cum sorore Se-
 lymi Imperatoris: captivorum verò ad tria millia, & quingentos,
 inter quos pariter multi viri præcipui cum duobus, Archithalassi
 occisi, filius, è Selymi sorore genitis. Denique & hac victoriâ è
 servitute Turcica in libertatem redièrè quindecim millia Christia-
 norum, qui annis prioribus capti, & ad remos in barbarorum na-
 vibus constricti fuerant: contra verò ex parte foederatorum ceci-
 dère tantum septies mille, quingenti, & sexaginta sex.

Prodigiosæ hujus victoriæ nuntius, ut primùm ex oriente in
 occidentem perlatus est, incredibilem toto orbe Christiano læti-
 tiam peperit. Et Pius V, qui triumphum hunc Beatæ MARIÆ
 Virginis patrocinio potissimùm adscribebat, in perpetuam rei tan-
 tæ memoriam Litaniis Lauretanis æternùm inseri, atque inscribi
 *jussit hæc verba: *Auxilium Christianorum, ora pro nobis.* Commu-
 nis omnium existimatio erat, victoriam hanc aliarum plurium vi-
 ctorarum prodromam, & quasi matrem fore; præsertim cum ex
 primo ejus rumore Constantinopolis tota cum universa Thracia,
 ac Peloponneso contremisceret. Sed eheu! fructum alium non at-
 tulit, quàm quòd Christiani Turcis ostenderint, nullam eorum
 vim adeò præpotentem esse, quæ à Christianis vinci nequeat, si
 vires & arma fociant. Nam interea, dum foederati suas naves re-
 pararent, ac dividerent spolia; October ad finem properans, ob
 imminentes hiemis procellas, domuitionem suadebat. Et quia Pius
 V, tanquam præcipuus Christiani illius foederis & consociationis
 auctor, sequenti anno celeriori morte è rebus humanis abiit; etiam
 illud sanctum foedus paulatim elanguescere, ac demum penitus
 dissolvi cœpit: cum Veneti statim altero post mortem anno clan-
 culum ferirent pacem cum Selymo, & Cyprum, insulam poten-
 tissimam, in ejus manu relinquerent.

Captæ sunt
 hoc prælio,
 Turcarum
 naves ferè
 centum &
 nonaginta;
 octoginta
 aliæ peni-
 tús everis.
Spond. hic
n. 20.

Gabus? in
vita Pii V.
 Occisa Tur-
 carum ferè
 triginta
 millia, ter
 mille &
 quingenti
 capti, re-
 dempti &
 servitute
 barbarorū
 quindecies
 mille Chri-
 stiani,
Gabus. loc.
cit. n. 289.
Spond. ib.
 Pii V. gau-
 dium de ta-
 li victoria.

**Spond. hic*
n. 11.
 quam Chri-
 stiani, præ-
 dolor! per-
 secuti non
 sunt annis
 sequentib⁹,
Gabus. loc.
cit. n. 312.
 & 297.

Etiā insu-
 lā Cypro in
 Turcarum
 manibus re-
 lictā.
Gabus. n.
 312.

Joannes de
Hoja Epi-
scopus ju-
bet in Of-
nabrugensi
diocesi sua
promulgari
concilium
tridentinū,
& recipi
catechismū
ex ejusdem
concilii de-
creto edi-
tum.
*Ex actis
synodalib⁹
Eccle. of-
nabrug.
Literæ Jo-
annis Epi-
scopi hac
de re,
ex iisdem
actis.*

Memoravi hæc paulò fusiùs, quòd Cyprii belli fama eo tem-
pore totius Europæ aures & ora compleverit. Nunc in Westpha-
liam redeo; & ea, quæ à Joanne Antistite nostro per hunc annum
gesta sunt, breviter adjungo. Studuerat ille diu, in suis Episco-
patibus, ac præcipuè in Osnabrugensi, Lutheranis erroribus ma-
gis infecto, Catholicæ Religionis cultum nitro pristino restituere.
At, ubi postmodum experientiâ magistrâ didicit, omnem probæ,
Catholicæq; institutionis defectum ex eo maximè proficisci, quòd
ipsi animarum curatores, & parochi in rebus credendis minimè ver-
sati sint, neque satis nôrint, Catholicæ Religionis dogmata à Lu-
theranis erroribus discriminare: tandem hoc anno Tridentini con-
cilii doctrinam per Dioccesin Osnabrugensem promulgari; & Ca-
techismum, ex ejusdem concilii decreto editum, ab omnibus ani-
marum curatoribus examussim observari ac teneri jussit. Literæ
mandatoriæ, ea de re ad Osnabrugensem Officialem seu Vicarium
generalem datæ, hoc modo habent:

Joannes, Dei et Apostolica Sedis gratiâ, Episcopus Osnabrugensis, Mo-
nasteriensis, et Paderbornensis, Comes de Hoja. Honorabilis, et syn-
cerè nobis dilecte etc. Cùm non suè maximo animi nostri mœore intel-
lexerimus, jam dudum varias, erroneas, et orthodoxæ nostræ Religioni
contrarias, etiam in punctis Fidei passim à Pastoribus, præcipuè per hanc
nostram Dioccesin Osnabrugensem, doceri opiniones, easque in rudi et
simplici populo perniciosissimè disseminari: causam verò hujus mali inde
vel maximè profluxisse adverterimus, quòd rudibus et indoctis plerumque
Pastoribus certa et aperta Christiana veritatis articulorum breviter com-
prehensa, ac typis divulgata methodus (secundùm quam pede inoffenso et
se, et suos simplices subditos dirigant) ubique ferè defuerit; et hoc quidem
per incuriam eorum, qui, licet in specula vigilantia Episcopalis constituti
fuerant, hisce tamen malis hætenus inexcusabili torpore indormierunt:
Nos itaque, pro officio nostro Pastoralis, damnatis illis dogmatibus tandem
aliquando finem imponere satagentes, sacrosanctam generalem et œcume-
nicam Tridentinam synodum, nec non ab eadem synodo præscriptum Ca-
tholicum, et orthodoxum catechismum (utpote in quo Romana Catholica
Religio ordinatè, fundamentaliter, et integre continetur, quémque pro-
pterea primâ die imprimi curabimus) per dictam nostram Osnabrugensem
Dioccesin observari, volumus. Ne autem Pastores, tanquam hujus no-
stræ decreta resolutionis ignari, ullam habeant excusationem pretendere,
hisce clementissimè tibi committimus, et mandamus, ut hanc nostræ men-
tis intentionem in proxima vernali synodo, cum prælectione nostri adjun-
cti synodalis decreti de recipiendo et servando in posterum per Dioccesin no-
stram Osnabrugensem concilio Tridentino, ejusque catechismo, debitè in-
sinnari, publicari, et intimari facias: iisque proinde nomine nostro sedulo

et

et severe injungas, ut sese (sicut in decreto transmissso latius continetur) per totam Diocesim nostram Osnabrugensem, tam in ceremonialibus, quam doctrinalibus, sub comminatione gravissima multa, imò et actuali privatione suorum Pastorum, et cura commissa, saepe dictis Tridentina Synodo et catechismo conformiter per omnia gerant. --- Quod nostrum propositum, quò facilius et maturius effectui demus, et per hoc quoscunque inutiles et inqualificatos Pastores penitus exterminemus; aliam adhuc reformationem confici, tibi que extradi curabimus. --- Ex Residentia nostra Episcopali Iburgensi, XVIII Martii, Anno MDLXXI.

Non minori curâ & sollicitudine laudatissimus hic Episcopus concilium Tridentinum, & catechismum ex ejusdem concilii decreto editum, promulgari, ac recipi fecit Paderbornæ, ac Monasterii. Qua de re, licet hætenus nullum in archivis nostris mandatum viderim, absolutam nobis evidentiam & certitudinem ingerunt Pii V. Pontificis literæ, inferius apponendæ. Ab hoc enim Joannes Episcopus licentiam hoc anno petiit, non solum pro Diocesi Osnabrugensi; verum etiam pro ceteris Diocesibus suis, earumque subditis, catechismum supra dictum recudendi, &, ubi opus fuerit, in sermonem germanicum fideliter transferendi. Id quodei pro salute suorum subditorum benignissimè indultum est hisce literis Pontificiis:

Pius Papa V. Venerabili fratri Joanni Episcopo Monasteriensi, ac Osnabrugensi, et Paderbornensis Ecclesiarum, Administratori. Venerabilis frater, salutem et Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecisti, quòd pro tibi injuncto munere Pastoralis, hoc tempore maxime cuperes, quàm plurima catechismi Romani, ex decreto sacri concilii Tridentini, editi exemplaria in tuis civitatibus et Diocesibus, ac earum oppidis, villis, pagis, ac monasteriis haberi et divulgari; ac in unaquaque Cathedrali, Collegiata, Clausrali, parochialique Ecclesia, unum exemplar appendi, quòd populus ex eo erudiri, et ab omnibus legi, et palàm inspicere possit. Verum, quia tot exemplaria in istis partibus vix haberi possunt, ut pio huic tuo desiderio satisfieri valeat; Nobis humiliter supplicari fecisti, ut in præmissis opportunè providere, de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur, Pastoralem hanc Fraternitatis tuæ circa gregem tibi commissum curam et sollicitudinem plurimum in Domino commendantes, hujusmodi supplicationibus inclinati, tibi et impressori tuo catechismum prædictum, tam latinum, quàm in vulgarem germanicum sermonem, per aliquem virum doctum, et in Catholica Religione probatum, fideliter translatum, pro usu tuarum civitatum, Diocesum, et locorum prædictorum, juxta tamen exemplum Romanum, nihil prorsus addito, vel imminuto, aut mutato, imprimendi, seu imprimi faciendi auctoritate Apostolicâ tenore præsentium licentiam et facultatem concedimus. Non obstantibus constitutionibus Apo-
stoli-

Idem hic fieri jubet in Diocesi Paderbornensi & Monasteriensi: eoque sine Pius V. ei concedit facultatem recudendi & evulgandi catechismum Romanum.

Literæ Pii V. ea de re. Habentur in fronte catechismi Romani, à Joanne Hojano editi.

foliis, prohibitionibusque nostris super hoc emanatis, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Roma apud sanctum Petrum sub annulopiscatoris die III Novembris, MDLXXI. Pontificatus nostri anno VI.

Catechism⁹
Romanus,
juxta nor-
mam Tri-
dentini
concilii, an
no sequen-
te editur &
evulgatur
Coloniz.

Acceptâ hac licentiâ catechismus ille prelo statim commissus, & sequenti anno Colonia typis Caleniis latinè evulgatus est cum hoc titulo, fronti præfixo: *Catechismus ex decreto concilii Tridentini ad Parochos, antè quidem Pii V. Pontificis maximi jussu conscriptus; nunc autem in IIII. libros, certâque capita distributus, et summariis capitum, pluribusque ad marginem scripturarum, ac Patrum testimoniis illustratus, nihil interim prorsus in textu addito, immutato, aut mutato. Mandato et auctoritate Reverendissimi in Christo Patris, S. R. I. Principis et Domini, D. Joannis, ex Comitibus de Hoja, Episcopi Monasteriensis, nec non Osnabrugensis, et Paderbornensis Ecclesiarum, Administratoris perpetui, editus Colonia apud Gerwinum Calenium, et heredes Quentelios, Anno Christi nati MDLXXII.* Neque dubito, quin utilissimum opus illud etiam paulò post pro usu totius populi in linguam germanicam translatum fuerit; nisi forsan præmatura ejusdem Episcopi mors meditatam editionem sufflaminaverit.

Mortuo
Theodori-
co, Plessen-
sium dyna-
starum ulti-
mo, Wil-
helmus
Hassiz
Landgravi⁹
dynastiam
Plessensem
occupat.
*Dilich. in
chron. Hef.
Paderborn
ensis Ec-
clesiæ anti-
quum jus in
eandem
dynastiam.
*vide Scha-
ten, ad an-
num 1015.
*Littera
Henrici IV.
Imperato-
ris de anno
1192.
*Diploma
hoc vide
apud Scha-
ten, ad an-
num 1196.*

Fatalis etiam hic annus fuit perantiquæ dynastiarum Plessensium familiæ; quorum ultimus, nomine Theodoricus, posteaquam è defuncto filio suo Christophoro prolem masculam non recepisset, vitam ac seriem suorum decessorum hoc anno clausit die vicesimâ 2dâ Maji. Dynastiam hanc, arcemque Plessensem continuò post mortem ejus occupavit Wilhelmus, Hassiz Landgravius: quò autem id jure vel obtentu fecerit, nusquam apud auctores mihi notos invenio. Sanè locum istum unâ cum prædiis quàm plurimis ex donatione B. Meinwerici ad Paderbornensem Ecclesiam pertinuisse, liquet ex ejusdem Episcopi vita, quæ tomo I Ss. Junii c. 4. in fine, sic habet: *Episcopus autem de bonis hereditariis in Saxonia positis, urbem sitam in loco, qui Plesse dicitur, cum undecies centum mansis jam antè Ecclesiæ traditis, ipso die (quo* nimirum dedicata est major Basilica) recognoscendo et reiterando Ecclesiæ delegavit et confirmavit.* Ac tametsi postmodum anno 1192 Bernardus II. Paderbornensis Episcopus, Plessense castrum Henrico VI. Imperatori cesserit, illudque permutârit cum aliis quibusdam bonis ac prædiis* vicissim redditis; ea tamen permutatio triennio post, nimirum anno 1195, ab eodem Imperatore propter apertam Ecclesiæ nostræ læsionem novo diplomate* revocata & rescissa est, adjectis hisce verbis: *Mandamus igitur, et districtè præcipimus, quatenus jam dictus Episcopus, et Ecclesia Paderbornensis castrum Plesse, et universa ejus pertinentia cum omni jure et plenitudine, sicut prius habuerant, deinceps teneant, et in pace possideant, et in nullo unquam in iisdem bonis et castro mole-*

molestentur. Post aliquot deinde annos, uti refert eruditissimus Adolphus* Overham, Plessensis Dynastia ab Episcopo Paderbornensi feudi titulo concessa est familiæ Nobili, à qua Plessenses Dynastia orti, dictique. Et anno 1300 Joannes Nobilis de Plesse Bernardo Episcopo, & Ecclesiæ Paderbornensi homagium, ut vocant, præstitit* ratione castri Plesse. & villæ Hammenstede, circa festum Ss. Apostolorum Simonis & Judæ. Nec ambiguum est mihi, quin plures aliæ talium infeudationum literæ adhuc inveniendæ sint in archivo nostro Dioecesano; dummodo veteres illius tabulæ eo modo, quo tabularium Ecclesiæ Cathedralis, diligenter perquisitæ, & in bonum, perfectumque ordinem redactæ forent.

*in Notis
ad vitam
B. Mein-
weri pag.
351.
*Overham
loc. cit.

Annus Christi 1572.

PII V. Pontificis	ultimus.
GREGORII XIII. Pontificis	1.
MAXIMILIANI II. Imperat.	8. & 9.
JOANNIS II. Episcopi Pad.	5.

Ultra & magna hoc anno moliebatur Pius V. Pontifex ad prosequendam superioris anni victoriam, & obtendas Turcarum vires. At in medio fortunæ cursu pia ejus consilia intercepit præmatura nimis & prope-
ra mors. Mense Januario sanctus vir gravius affligi coeperat ex morbo, quem dysuriam vocant. Ac tamen non multo post ex eo paululum respiravit; subinde tamen mense Martio & Aprili malum illud longè pejùs recruduit, & accedente senio vires corporis ita enervavit, ut brevi tempore ad extrema deductus, & consuetis Ecclesiæ sacramentis maturè præmunitus, Kalendis Maji beatam animam exhalavit. Papalem ipsius thronum, concordibus omnium Cardinalium votis, eodem mense conscendit Hugo Boncompagnus, electus die decimâ tertiâ Maji, & coronatus die vicesimâ quintâ, in festo Pentecostes: qui assumpto nomine Gregorii XIII. laudatissimè præfuit, vir omni ex parte magnus, & Catholicæ Religionis ubilibet propagandæ studio incensissimus, uti è sequentium annorum decursu manifestum fiet.

Pius V. Papa sanctus, moritur
Kalendis Maji.
Spond. hic
n. 5.
Gabus in
vita Pii V.
to. 1. Ss.
Maji. l. 5.
c. 5.

In cujus locum eodem mense eligitur Gregorius XIII, dictus antea Hugo Boncompagnus.
Spond. n. 7.

Interea motibus luctuosissimis ardebat Belgium, Albani Ducis ferociâ longè magis, quàm ab infestis Geusis, ad seditiones & furias concitatum. Potuisset ille Regis Philippi nomine tranquillum, pacatumque regimen obtinere; dummodo victoriâ, ante quadriennium contra Geusios obtentâ, paulò moderatiùs novisset uti. At ipse, fastu Hispano tumidus, ac timeri magis, quàm amari cupiens,

Belgæ, propter ferociâ Albani Ducis, non parùm nutant in Fide vel obsequio Regis Hispaniarum.

piens,

cupiens, primò in arce Antwerpiana superbum sibi de subacta Nobilitate, populòque Belgico trophæum condidit, non sinè maximâ omnium offensa. Tum deinde ad emungendos provinciarum loculos progressus, inauditum aliquod, novumque tributum genus imperavit: nimirum * ut de omnibus bonis penderetur semel centesima pars; postea verò in quacunque venditione rerum, de mobilibus penderetur decima, de immobilibus vigesima. Quæ omnia cum Albanus imperiosè magis, quàm providè niteretur extorquere; eam sibi invidiam conflagavit in populo, durioribus imperiis inassueto, ut ferè jam nihil aliud ad publicam seditionem deesse videretur, quàm novus tympanotriba, qui ferali pulsu commotæ plebis animos ad rebellandum concitaret. Optatissimum id erat Wilhelmo Arausionensi, Geusiorum primipilo (quem vulgò Orangium nominant) credebaturque, jam tempus esse maturandi seditionem illam, quam ante quatuor aut quinque annos frustra coeptaverat. Volabat ad ejus obsequium per Hollandiæ, Frisiæque oras non parva classis prædatoriarum navium ferè quadraginta, jam pridem è rapinis & spoliis victitantium: jamque nihil aliud ad majora tentandum deerat, quàm portus aliquis, è quo & securiùs in Oceanum iri, & urbium vicinarum deditio faciliùs urgeri posset. Hunc autem, ut obtineret, fortuna viam aperuit per Wilhel-
mum Lumæum, Comitem de Marca, ejusque socios, in mari prædam exercentes. Interceperant hi duas naves pretiosis mercibus oneratas, Hispanicam unam, & Antwerpiensem alteram: de quibus in tutum reducendis deliberantes, adversâ ventorum vi in Voornam, Hollandiæ insulam, propelluntur. Ibi pro mercatoribus tempestate ejectis habiti, periculo in audaciam verso, Brièlam insulæ istius portum adoriuntur: &, priusquam oppidani pro mercibus bellum advehi, intelligerent, insuperabili successu non modo urbem, nemine obsistente, capiunt (quod ineunte Aprili contigit) sed etiam omnes insulanos adigunt, ut, rejectis Albani Ducis imperiis, Wilhelmo Orangio tanquam legitimo Hollandiæ Præfecto, sacramentum dicant.

Mirum! quàm funesta rerum conversio ad occupatæ hujus insulæ famam, veluti ad elatum seditionis inchoandæ signum, toto ferè Belgio derepente consecuta sit. Plures urbium foederatis, ultro favere, nonnullæ etiam eos ad se invitare, aliæ inter foederatos, Regiòsque mediæ, nec Albanum pati, nec à Rege suo deficere: paucissimæ sui obsequi & jurisjurandi memores, pro Hispanis libenter arma induere. Flissinga, Zelandiæ portus, in solenni die Paschatis (utì refert Famianus Strada) Hispanum præsidium ejecit, & in Orangii partes abscessit, ipsòmet parrocho, suo-
met

* *Haræus in ann. brabant. Strada de bello Belg. Dec. 1. l. 7.*

Geusii, Lumæo Duce, Brièlam occupant, insulamque totam adiungunt in obsequium Principis Arausionensis, quem vulgò Orangiū vocant. *Strada loc. cit.*

Haræus in ann. brabant. Multæ urbes Hollandiæ & Zelandiæ, Ducis Albani odio, deficiunt ad Geusios, eorumque Ducem Orangium. auct. iidem

met subditos inter concionandum adhortante, ut libertatem ab Hispanis læsam vindicarent. Nec multò post exemplum illud cætervatim secutæ sunt Enckhufæ, Horna, Alcmaria, Edamum, Guda, Lugdunum, Dordracum, Gorcomium, Harlemum, & omnis ferme Hollandia. Quo autem furore ibidem Geusii in res, personasque Deo sacras debacchati sint, longum esset hoc loco profequi; mihi satè est, paucissimis verbis attingere ea, quæ ab ipsis Gorcomii gesta sunt cum diversis religiosis & sacerdotibus, Catholicæ Religionis odio postmodum trucidatis. Occupaverant hanc urbem Geusii die vicesimâ sextâ Junii; proximâque nocte etiam in arcem, huic urbi contiguam, recepti erant * eâ lege per jusjurandum firmatâ, ut Catholici omnes, qui ibidem erant, salvi & incolumes abire possent. Verùm, quæ fides haberi potest hominibus Deo perfidis, gentique non sanctæ? arce deditâ, comprehenduntur illico religiosi omnes & sacerdotes, qui salutis causâ in eam se receperant: nimirum ex Ordine S. Francisci de strictiore observantia P. Nicolaus Picus, Gorcomiensis monasterii Guardianus, cum aliis octo sacerdotibus, ac duobus Laicis ejusdem Ordinis: è Canonicis Regularibus S. Augustini, Joannes Oisterwicanus, Gorcomiensium sanctimonialium Præses: demum etiam è Clero seculari, Leonardus Vecchellius, Gorcomiensis urbis Pastor primarius, Nicolaus Poppelius, Pastor secundarius, & Godefridus Dunæus, Presbyter, tenui sacerdotio in eadem Ecclesia præditus. Quindecim illi primùm contra juratam Fidem ab hæreticis crudelissimè habiti, in tetrum, foetidumque * carcerem detrusi, verberibus affecti, pugnis contusi, calcibus impetiti, multisque aliis opprobriis & cruciatibus diu divexati sunt. Deinde nocte illâ, quæ inter diem quintam, * sextamque Julii intercedit, navali itinere Briëlam abducti ad Wilhelmum Lumæum, hominem truculentum, & Ecclesiastici sanguinis profundendi sitientissimum. Qui eosdem rursus acerbissimis ludibriis, contumeliis, & carceribus fatigatos, tandem die nonâ Julii (quâ festum ipsorum ex Ecclesiæ præscripto agitur) unâ cum aliis quatuor aliunde Briëlam adductis, nimirum Joanne, * parocho Hornariensi, ex Ordine S. Dominici; Adriano, Parocho in pago Münster, Ordinis Præmonstratensis, Jacobo Lacopio, ipsius adjutore, ejusdem Ordinis; & Andréâ Walteri, presbytero seculari, Parochoque Heinortensi, iniquissimè necari, & in vicini Rüggenensis monasterii horreo è duabus trabibus suspendi fecit. Omnes illi martyrium hoc fortissimè pertulerunt: nihilque ægrius eosdem habuit, quàm quòd alii duo Franciscani Gorcomienses (quos idcirco è Martyrum sanctorum numero prætermisi) in ipso mortis ingressu Fidem, Ordinemque

Geusiorum
furor erga
res, perso-
nâsque Deo
sacras, pau-
cis ostendi-
tur ex hi-
storia Ss.

Martyrum
Gorcomi-
ensium.

* *Estius in
hist. Mart.
Gorcom. 10.
2. Ss. Julii
l. 1. c. 1. &*

* *Estius ib.
l. 1. c. 6. &
sequens.*

* *Estius ib.
l. 3. n. 303.
& seq.*

Omnes isti,
numero
novende-
cim, fortis-
simè sube-
unt marty-
rium.

Ggg

suum

Alius Fran-
ciscanus
metu su-
spendii Fi-
dem abne-
gat; factus
que miles,
eodem an-
no furtorū
causā su-
spenditur.
Estius ibid.

n. 319.

Wilhelm⁹
Comes Ber-
gensis ma-
gnam Gel-
driæ, Fri-
siæq; partē
Hispanis
eripit.

*Haras in
ann. brabant.*

*Strada de
bello Belg.*

*vulgò

*Mons, ger-
manicè*

Bergen

in Scēne.

gaw.

Montes

Hannoniz,

vulgò *Mons*

auxilio Hu-

gonottorū

capiuntur à

Ludovico

Nassovio:

sed paulò

pòst felicif-
simis initis

obsidentur

à Friderico.

Ducis Alba-

ni filio.

Spond. ad

hunc annū.

n. 2.

Haras

loc. cit.

Strada ib.

suum abjurârint. Primus horum erat Henricus, Novitius, octo-
decim annorum juvenis: qui tamen postea juvenilem hunc timo-
rem deslens, ad Ordinem à se desertum rediit, & in eo vitam pien-
tissimè conclusit. Alter, Wilhelmus nomine, erat multorum an-
norum Professus; & idcirco postea divinæ punitionis tristissimum
exemplum fuit. Cùm enim à deserto Ordine ad militiam Geusi-
cam se adjunxisset, in eaque brevi tempore se in omnem vitæ li-
centiam præcipiti lapsu projecisset: eodem anno furtorum causâ
comprehensus est; & suspendium, quod pro Christo subire no-
luit, propter commissa scelera perferre debuit, mense tertio post
necem beatorum Martyrum.

Non minori facilitate procedebant Geusiorum res in Transisa-
lantia, Geldria, Frisia, aliisque locis, quæ Germaniam confinem
habent. Nam & ibi Wilhelmus, Bergensis Comes, qui Orangii
sororem duxerat, seditiones contra Albanum coeptas non instre-
nuè promovebat: brevique tempore sic invaluit, ut Zutphania,
Dodecomium, Dûisburgum, Hardevicum, Elburgum, Olden-
salia, Swolla, Vollenhovia, Stavera, & aliæ urbes non paucae, vi
aut metu ad Geusiorum partes pertransiêrint. At nihil æquè in-
ter hæc infausta nuntia Albanum perculit, quàm quòd interim au-
diret, etiam Hannoniæ * *Montes*, urbem amplam ac præmunitam,
à Ludovico Nassovio, Gallorum hæreticorum ope, interceptam
esse. Verebatur enim, ne & Carolus, Galliarum Rex, inter istas
oppidorum & urbium defectiones, velut in amne turbido piscari
vellet: certumque erat, Regem hunc à Gaspare Collignio, Hugo-
nottorum præcipuo duce, persæpe verbis & scripto sollicitatum
esse, ut in hujusmodi tumultibus Belgicis Philippo Regi bellum
inferret, neque tam egregiam victoriarum inibi consequendarum
occasionem è suis manibus elabi sineret. Itaque, ut Albanus pri-
mum ex eo latere periculosius bellum præpediret; neglectâ mari-
timarum civitatum curâ, ad recuperandos Hannoniæ Montes con-
tinuò se accingit, iisdemque obsidendis Fridericum filium, cum
aliqua legionum suarum parte, præmittit, ipse cum exercitu re-
liquo propediem secuturus. Neque defuit fortuna coeptis. Nam
paulò pòst, sex vel septem Hugonottorum millia, quæ Collignius
obsessæ urbi suppetias miserat, à Friderico, Albani filio, die de-
cimâ septimâ Julii ad internecionem delata sunt: & altero mense
pòst, etiam ipse Collignius, acerrimus Belgicorum tumultuum
promotor, unâ cum præcipuis Hugonottorum capitibus trucu-
lentâ morte sublatus fuit. Hujus autem lanienæ series, è Spon-
dano & aliis rerum Gallicarum scriptoribus, ferè in hunc modum
fese habuit.

Pro-

Promiserat Carolus, Galliarum Rex, Margaretam, sororem suam, Henrico Navarræo, Regi hæretico; & Gregorius Papa, licet ægre admodum, dispensaverat in impedimento consanguinitatis, quâ invicem obstricti erant. Sponsalia magno apparatu celebrata sunt Parisiis die decimâ septimâ Augusti, & postridie solennes nuptiæ; quibus etiam Condæus & Collignius, cum præcipuis aliis Hugonottorum capitibus, interfuerunt: specie quidem, ut Regis Navarræi nuptias honorificentius concelebrarent; reverâ autem, ut partium suarum vires, frequentiore Nobilium accessu, confirmarent. Quatriduum deinde convivii, choreis, ludicrisque spectaculis, & certaminibus datum est in arce Lupara, quæ Parisiis Regale palatium est, vulgò dictum *le Louvre*. His autem peractis, dum Collignius die vicesimâ 2dâ Augusti ad hospitium se reciperet, pauloque tardius ingrederetur propter epistolam, quam legebat; præter omnem expectationem suam sclopeto, è fenestra vicinæ domûs exploso, tangitur: nullo tamen alio nocumento, quàm quòd è manu dextera unus digitus eidem excussus, & in brachio sinistro plaga gravior ipsi inflicta fuerit. Sunt, qui scribant, vulnerationem hanc, biduoque post secutam Hugonottorum præcipuorum cædem, jam pridem antè in secretiori Regis concilio adornatam esse. Sunt etiam alii, qui id apud Spondanum negent; putentque, vulnerationem Collignii, Rege inscio, vel saltem eo non consentiente, nec jubente factam. Ut ut ista sint, jaculator ille statim equo conscenso per posticum fugit; & Carolus Rex, per Collignii nuntios de facinore perpetrato monitus, constantissimè simulavit, sibi nullam percussioneis attentandæ notitiam præluxisse. Quin & saucium perhumaniter invisit Rex; addixitque, modis omnibus laboraturum se, ut percussorem deprehenderet, & injuriam hanc non aliter, ac si ea sibi met ipsi inflicta esset, acerrimè vindicaret. At quia Collignius ne tum quidem à minis abstinebat, oggerebátque Regi, nisi pro adjuvandis Geusiis contra Hispanos arma caperet, eventurum fortè, ut à suis met subditis brevi bellum experiretur: Carolus Rex, pejora veritus, confestim alia consilia cum suis iniit, maluitque periculosum hominem cum suis interimere; quàm ab eo seditionem novam cum sui capitis & coronæ periculo præstolari. Itaque statim alterâ die, nimirum vicesimâ tertiâ Augusti, militibus omnibus, civibusque Parisinis mirabili taciturnitate mandat, ut sequenti nocte, quæ diem sancto Bartholomæo sacram aperiebat, audito ad S. Germanum campanæ signo, confestim omnes ad arma currerent; cunctosque Hugonottos, quotquot in urbe degerent, præter Navarrum & Condæum, sinè ullo personarum discrimine

Henricus Rex Navarræ, vir hæreticus, Parisiis agit nuptias cū Margareta regis galliæ sorore, præsentibus Condæo, Collignio, & aliis primariis Hugonottorum capitibus. *Spond. hic n. 11.*
Bussier. 10. 2. hist.
Franc. 1. 20.
 Collignius, peractis nuptiis ad hospitium rediit, è vicinæ domûs fenestra duabus glandibus vulneratur. *Auctores iidem.*
 Regem ad se venientem verbis minacibus instigat contra Hispanos in Belgio. *Spond. ib.*
 Carolus Rex, pejora veritus, noctu in festo S. Bartholomæi jubet Collignium & omnes Hugonottos tota urbe interfici, exceptis Navarræo & Condæo. *Spond. hic n. 13 & 14.*

*Gallicè
Rochefou-
caut, quod
oppidum
latine dici-
tur Rupes
Fucaldi.

Similis Hu-
gonottorū
cædes ten-
tatur in aliis
urbib⁹ non
paucis.

Spond. hic
n. 18.

Bussier. ib.
n. 5.

Furor po-
puli in Col-
lignii ja-
centis ca-
daver.

Spond. n. 13

Bussier. n. 3

*Spond. n.
n. 13.

cæderent, mactarent, perderent. Initium huic tragoediæ datum paulò post medium noctis: primusque ante omnes gladio ferali cecidit Gaspar Collignius, multis vulneribus confossus, ac deinde è superiore fenestra in subjectam aream præcipitatus. Alteras post eum poenas dedere Franciscus Comes * Rupefucaldius, Telinius Collignii gener, & alii quàm plurimi: ità ut hac unâ nocte è Nobilitate Gallica interfecti esse dicantur quingenti viri, sago, togâq; inclyti; è civibus verò, & reliqua Hugonottorum turba, quorum laniena adhuc triduo continuata est, ferè quatuor millia.

Parisiensium exemplo protinus ad similem carnificinam concitatae sunt urbes aliæ non paucae, in quibus Catholici prævalebant: auctorque est Bussierius, Lugduni, Meldis, Burdigalæ, Trecis, Aureliæ, Tolosæ, & alibi, ad viginti quinque Hugonottorum millia pari tumultu interempta esse. At nullus omnium fuit, in quem acerbius à furenti populo desæviturum sit, quàm in Collignium sæpe dictum: cujus poena, etiam ultra ipsam vitam, in cadaver ejus foedissimè prorogata est. Et primò quidem jacentis in area caput à cervice revulsum: deinde corpus truncum, abscissis manibus, ac pudendis, toto triduo per vicos urbis raptatum: postremò etiam ad furcas Monfalconias abreptum, ibique catenâ ferreâ de pedibus suspensum, & igne supposito ustulatum. Quæ omnia suo modo prælagire visus est medicus aliquis probè Catholicus, qui, auditâ ipsius in Ecclesias & sacerdotes Catholicos impietate, biennio priùs ità de eo cecinit:

*Infauſto quòd ſim Colligni nomine dictus,
Haud dubiè dictum calitus eſſe puta.
Seu collum ligno, ſeu collum junxeris igni,
Conueniet rectè nominis hoc etymon.
Jam pridem amiſi, quæ ſunt digniſſima flammis,
Admiſi pariter crimina digna cruce.
Pendebo è ligno, poſito pendebo ſub igne,
Pròque meo referam nomine ſupplicium.*

Orangius,
montenſem
obſidionē
ſoluturus,
auditià Hu-
gonottorū
& Collignii
cæde con-
feſtim fugit
Strada de
bello Belg.
Dec. 1. l. 7.

Famola iſta Hugonottorum cædes (quam & nuptias Pariſienſes, & Matutinas Bartholomæanas, appellârunt poſteri) plurimum adjumenti attulit ad occupandos, recipiendosque Hannoniæ Montes, urbem, ut antè diximus, ab Albano Duce, ejusque filio hætenus obſeſſam. Properabat ad eam liberandam Wilhelmus Orangius cum ingentibus equitum, peditumque copiis, quas è terris Proteſtantium contraxerat in Germania: neque dubitabat, quin & Collignius antè dictus è Regno Gallia ſibi non parva Hugonottorum auxilia tranſmiſſurus eſſet. Jamque occupatâ per fraudes Mechliniâ, levioribus quibusdam præliis decertare cœperat cum Alba-

Albano, visurus, an eundem posset è suis castris egregiè præmunire in arenam prolicere. At, ubi non multò post è singulari castrorum Hispanicorum lætitia comperit, memorabilem illam Collignii & sociorum cædem Parisiis perpetratam esse; desperatâ Hugonottorum ope, famelicum exercitum à se dimisit, fratremque Montibus inclusum admoneri fecit, ut salutem, rebusque suis quacunque meliore viâ maturè consulat. Ità Montensis urbs tandem Septembri mense ad Hispanos rediit; eaque receptâ, etiam brevi tempore Mechlinia, Aldenarda, Teneramunda, Zutphania, Swolla, Vollenhovia, Duisburgum, Hardervicum, & aliæ pleræque urbes, quæ vel ab Orangio nuper, vel à Comite Bergensi captæ erant, ad Hispani Regis obsequium redierunt.

Montes deduntur Hispanis, multæque postmodum urbes aliæ, ab Orangio & Comite Bergensi prius occupatæ. Strada loc. cit. Haraus in ann. brabant.

Annus Christi 1573.

GREGORII XIII. Pontificis 2.
MAXIMILIANI II. Imperat. 9. & 10.
JOANNIS II. Episcopi Pad. 6.

Carolus IX. Galliarum Rex, Hugonottorum reliquias persecuturus, ineunte hoc anno Sancerram simul & Rupellam urbes, ad quas confugerant, bipartito exercitu obsidere coepit: sed parvo Catholica Religionis incremento. Rupella enim, postquam à mense Februario acerrimè se defendisset, sub initium Julii novam pacem à Rege impetravit iis conditionibus, ut *Fidei Catholica cultus ibidem restituatur: cuique tamen in toto Regno concedatur libertas conscientia; et iis etiam Nobilibus, qui maiorem jurisdictionem obtinebant, à Rege permittatur, domi suæ conciones et sacramenta Calviniano ritu celebrare.* Nec longè post etiam Sancerrana civitas, adeptâ religionis & conscientia libertate, in deditioem, gratiamque Regis admissa est; multis impensè demirantibus, quòd improvidus Rex ad ea civium postulata tam facilem assensum dederit. Jam enim diuturnâ suæ urbis obsidione ad ejusmodi famem redacti erant, ut non modò cattis & muribus; verum etiam antiquis equorum pellibus, librorum involucris, animalium capistris, ephippiorum integumentis, imò & brutorum, hominumque stercorebus vescerentur. Proinde, licet nulla Religionis libertas iisdem indulta foret, nihilo minùs, cogente fame, urbem diu pressam dedere, cervicisque suas ad Regis obsequium flectere debuissent.

Majori constantiâ & fortitudine rem Catholicam contra Geusios promovebat Ferdinandus Dux de Alba, peritissimus bellator; sed

Carolus Gallia Rex Rupellam & Sancerrâ urbes Hugonottorum ad deditioem cogit: sed malè simul permittit omnibus in toto Regno libertatem conscientia. Spond. hic n. 5. 6. & 7. Bussier. to. 2. hist. Franc. l. 20

Ferdinand⁹ sed in homines bello victos nimium truculentus. Postquam is præcedente anno ferè omnes urbes, in terra continente sitas, à Geusius repurgasset; etiam eas, quæ mari adjacent, & aquatilium Geusiorum sedes erat, pari felicitate aggredi, & ad Regis obsequium cogere, nifus est. Primos illic armorum impetus experta sunt minora quædam oppida: his autem facilius occupatis, exeunte anno superiore, tota belli moles conversa est contra Harlemiam, urbem amplam & locupletem; sed Hispanico nomini summè infensam. Offerebatur hujus urbis incolis præteritorum delictorum venia, dummodo, non exspectatâ armorum vi, ad Philippi Regis obsequium se reciperent. At illi, his invitationibus nihil moti, non solum omnia pacis consilia *superbè rejecerunt; verum etiam, ut accipiendæ reconciliationis viam sibi præcluderent, adventu Hispanorum cognito, in primaria urbis templa violenter irruperunt: fractisque Divorum imaginibus palàm contestati sunt, se in posterum, despectâ Religione Catholicâ, nullam ab Hispanico Rege veniam, gratiâque præstolari. Quin & his non contenti, post aliquot menses, dum obsidio ferveret acrius, longè diriori spectaculo Hispanis militibus insultârunt. Nam, ut inquit Famianus Strada, *ludo impio in editioribus mœnium tumultis altaria constituunt, Divorum statuis exornant, supplicantium ritu circumveniunt, sacris vestibus induti: mox etiam ludo isto in furorem verso, stramineas sacerdotum, monialium, et Hispanorum imagunculas è mœnibus ostentatas, flagris cadunt, confodiunt, amputatisque capitibus in castra dejiciunt.* Sed non impunè sic lulum est à sacrilegis ludionibus. Nam ex eo tempore (ut notavit idem Strada) coeperunt Harlempjes res quotidie in pejus ruere, donec tandem post septimum obsidionis mensem extremâ & lamentabili fame, quâ & proprios calceos & equorum, vaccarumque pelles in cibum coxerant, sese ad arbitrium Hispanorum dedere, coacti sint. Exinde continuato plurium dierum supplicio in præcipua seditiosorum capita gravissimè animadversum: feruntque, è militibus præsidiariis nongentos, è civibus verò, & aliis inquilinis ferme quadringentos, quorum plerique aut hæreseos administri, aut præteritæ rebellionis incentores fuerant, aut ferro plexos, aut laqueo strangulatos, aut colligatis binorum ac binorum dorsis in lacum dejectos, & aquis vindicibus interemptos esse.

Philippus Potuisset eo tempore Philippus Rex totam rursus Hollandiam, Hispaniæ aliâsq; maritimas aquatilium Geusiorum sedes, ad imperium, sceptumque suum revocare; dummodo præstantissimam, quam habebat, classem contra perduelles in Oceanum emisisset. Nam hucusque Amstelodamum adhuc manserat Regi Philippo fidum: & Mid-

Ferdinand⁹
Dux de Al-
ba exeunte
anno supe-
riore ador-
nat bellum
contra ma-
ritimas Bel-
garum oras
Haraus in
ann. brab.
Occupatis
que aliquot
minoribus
oppidis, eti-
am Harle-
mum obsi-
dione cir-
cumdat.
Haraus ib.
Harlemen-
ses post va-
rias Catho-
licorum ri-
tum & sa-
crorum ir-
risiones,

tandem
vindicante
Deo cogun-
tur se ad Al-
bani arbi-
trium dedere,
Haraus &
Strada loc.
cit.
& scelorum
perpetrato-
rum pœnas
dare.
Auctores
iidem.

Philippus
Hispaniæ
Rex mariti-
mâ classem,
Geusius im-
mittendâ,
ingenti suo
damno mit-

Middelburgum, primaria Zelandiæ civitas, contra diuturnas Geu-
 siorum impugnationes fortissimè se defendebat. At ipse, con-
 temptis rebellium viribus, classem illam præcipiti consilio misit in
 Africam, ad occupandum inibi regnum Tunetanum, olim à Ca-
 rolo V. genitore suo captum; postea verò per intestinas Mauro-
 rum dissensiones à Turcis debellatum. Qua ex re, quantum sibi,
 rebûsque suis detrimentum accersiverit, experienciâ nimis funestâ
 & serâ didicit. Licet enim Joannes Austriacus, quem Philippus
 Rex Africanæ huic expeditioni præfecerat, Regno Tunetano feli-
 cissimè potitus fuerit; anno tamen sequente *Hispani rursus toto
 eo Regno ejecti sunt à Selymo, Turcarum Imperatore: & interea
 per maritimas Belgarum oras diffusi Geusii, qui à prædicta Hispa-
 norum classe facillimè potuissent opprimi, quotidie majora virium
 suarum incrementa accepere. Errorem hunc Philippi Regis pro-
 pediem consecutus est error alius, priori non longè minor: nimi-
 rum, quòd exeunte hoc anno Ferdinandum Albanum unà cum Fri-
 derico Filio è provinciis Belgicis in Hispaniam revocârît; substi-
 tuto in ejus locum Ludovico Requesenio, magno Equitem S. Ja-
 cobi Magistro. Quamvis enim negari nequeat, virum istum in-
 humano, ferocique ingenio suo plurimùm nocuisse tranquillitati
 Belgicæ; ex alia tamen parte non minùs certum est, quòd bellandi
 peritiâ ac felicitate sibi parem vix habuerit. Quare non immeritò
 censuerunt multi, virum hujusmodi * aut nunquam debuisse mitti
 in Belgium, ne rebellio ista nasceretur; aut nunquam è Belgio di-
 mitti, ut rebellio ista faciliùs finem acciperet.

tit ad occu-
 pandum in
 Africa Re-
 gnum Tu-
 netanum.

*Spond. ad
 ann. 1574.
 n. 11.

nec felicio-
 re consilio
 Ferdinandū
 Albæ Ducē
 è Belgio re-
 vocat, sub-
 stituto in
 ejus locum
 Ludovico
 Requese-
 nio.

*Spond. ad
 hunc annū.
 *Strada de
 bello Belg.
 Dec. 1. l. 7.

Inter ista Catholicæ Religionis turbamenta Gregorius Ponti-
 fex, Germanorum periclitantium saluti consulturus, fundavit hoc
 anno Romæ Collegium Germanicum; in quo ejusdem nationis
 adolescentes per assidua doctrinarum studia formarentur ad statum
 Ecclesiasticum. Initium saluberrimi hujus operis jam antè fecerat
 Julius III. * anno 1552, qui & viginti quinque adolescentes Germa-
 nos, tum suâ, tum aliorum Cardinalium benignitate, ibidem aluit.
 Sed quia hic nondum stabiles, certosque redditus eidem Collegio
 deputaverat; ipso è vivis evocato, laudatissimæ hujus institutio-
 nis primordia * non parum concidere, donec Gregorius XIII. di-
 vino consilio ad supremi Pontificatûs apicem provectus est. Is,
 cùm esset propensissimo in Germanicam nationem animo, non
 modò jacentem illius Collegii fortunam restauravit; sed etiam in-
 signi liberalitate foundationem ei tam copiosam addidit, ut ex an-
 nuis ejus redditibus ferè centum alumni * perpetuis temporibus in-
 strui, & enutrirî possint. Quâ munificentia plerisque Germaniæ
 provinciis maximopere profuit, effecitque, ut ex eo Collegio post-
 modum,

Gregorius
 Papa XIII.
 Romæ fun-
 dat Colle-
 gium Ger-
 manicum.

*Hist. Spē.
 pars. 1. l. 12.
 n. 8. & 9.

*Spond. ad
 hunc annū.
 n. 14.

*Spond. ib.
 & alii.

modum, velut ex equo Trojano, prodiêrunt innumeri viri illustrissimi, qui vel in officio Episcopali, vel certè in Ecclesiarum Cathedralium, aut Collegiatarum subfelliis, Catholicam Religionem strenuissimè tutati sunt.

Joannes Episcopus
Monasterii
Osnab. &
Paderbornensis,
propter infirmitatem suam
urget electionem
Coadjutoris.

Ex veter.

MSs.

Monasterii
jam ante
annum Coadjutor
postulat⁹ erat
Joannes
Wilhelmus
Juliz, Cliviz, & mon-
tium Dux.

Annales

Monast.

Paderbornenses &
Osnabrugenses re-
cusant Coadjutorem.

Ex veter.

MSs.

Burchardi
ab Oberg
Episcopi
Hildesien-
sis mors, &
ejusdem
egregia
laus.

*Ex catalogo
recentiore
Episcop. Hild.*

In Dioecesi nostra Paderbornensi Joannes Episcopus adhuc solerter invigilabat, ne vicinum Lutheranae doctrinae virus in ovile nostrum se infunderet. Pejusculè tamen habere coeperat ejusdem valetudo non parùm inclinata: atque ideo, Catholicae Religionis conservandae studio, sollicitè apud suos urisit, ut pro majori securitate Coadjutorem sibi aliquem, tam zelo Fidei, quàm viciniâ potentiâ præditum, legendo substituerent. Propositionem hanc, ut æquitati ac prudentiæ consonam, quantocyus approbârunt Monasteriensis Ecclesiae Canonici, ideoque & anno præcedente Coadjutorem postulavêre Wilhelmum, Wilhelmi Ducis Clivensis & Juliacensis, filium, tunc adhuc decennem puerum. Contrà verò Paderbornenses, & Osnabrugenses opponebant se huic propositioni, non sinè summo posterioris Ecclesiae damno, uti prolixius videbimus ad annum proximè sequentem.

Hildesiensem Ecclesiam hucusque magno cum fructu rexerat Burchardus ab Oberg, ex antiqua ac perillustri Obergiorum familia Præsul egregiè Catholicus. Erat ille vir excelsi & generosi animi, eaque simul pietate ac devotione præditus, ut in Crypta beatæ MARIAE Virginis infra templum Cathedrale, unà cum sacerdote domestico noctes integras precando soleret exigere, etiam in lachrymas, tenerrimæ devotionis indices, persæpe effusus. Initio Pontificatûs aditi (quod ob diuturnas dissentientium Canoniorum altercationes non nisi sexennio post ejus electionem contigit) omnium Ordinum sacerdotes & Clericos, ad se convocatos, magnificâ, & Episcopo dignâ oratione ad vitam & mores Clericali statui consentaneos, ardentissimè cohortatus est. Sonum campanarum ad officia divina convocantium, supplicationes publicas, psalmodiam, & cantum solennem Ecclesiarum, aliâque pietatis exercitia, pluribus jam antè annis intermissa, summo Catholicorum gaudio, ad usum pristinum revocavit. Arcem Stürwaldensem, ab inutili decessore suo Friderico malè oppignoratam, triginta sex imperialium millibus redemit: ac tandem senio, curis, & laboribus confectus, in eadem arce Stürwaldensi hoc anno pientissimè expiravit die vicesimâ tertiâ Februarii. Cadaver ejus quadriduo post, magno omnium Ordinum ac Prælatorum comitatu, Hildesium ad ædem Cathedralē deportatum, & ibidem haud procul à sacrario sepultum est cum hac inscriptione cippi mortualis:

Hic jacet Hildesia Præsul Borchardus ab Oberg:

Ille Pater patriæ est, Altitonantis ope.

Se-

Sedes Episcopalis ab ejus obitu vacavit solum per dies duodecim; septimâque die Martii in demortui locum suffectus est Ernestus Bavarus, Alberti Bavariae Ducis filius, & Episcopus Frisingensis: qui sequentibus annis etiam Colonensem, Leodiensem, & Monasteriensem infulas, in suum unius caput, ob singularem Catholicæ Religionis integritatem, comportari vidit, uti suo loco memorabitur.

Cui in Episcopali cathedra successit Ernestus Dux Bavarie.
Ex eodem Catalogo.

Annus Christi 1574.

GREGORII XIII. Pontificis 2. & 3.
MAXIMILIANI II. Imperat. 10. & 11.
JOANNIS II. Episcopi Pad. ultimus.

IN Regno Galliae omnia turbata erant post concessam Hugonottis libertatem conscientiae. Detecta adversus Regem periculosa multorum conspiratio, in quam & ipse Regis frater Franciscus Alenzonius à sectariis, & malè contentis pertractus erat: eâ specie quidem, ut suam, Regisque matrem unâ cum Guisii, aliisque exteris rerum publicarum administratione pellerent; reverâ tamen, ut ejectâ Religionis Catholicâ doctrinam Calvinianam toto Regno stabilirent. Capti è conjuratis plurimi, variisque suppliciis affecti: Alenzonius, & Rex Navarrae in libera custodia detenti: Henricus Condæus in Germaniam fugiens Argentorati latibulum invenit. In alios dum inquisitio severa fieret, ipsèmet Galliarum Rex Carolus IX (quem ab aliquo tempore infirmior valetudo prefferat) die tricesimâ Maji in festo Pentecostes obiit, nullâ prole masculâ è legitimo conjugio post se relicta. Successit in thronum ejus Henricus III, Regis defuncti frater, natus major, qui eodem hoc anno Poloniae Rex coronatus erat Cracoviae in festo S. Matthiae Apostoli. Et ille statim, relictis inquietorum Polonorum rebus, in Galliam se recepit, ubi mense Februario sequentis anni in urbe Remis, consueto Regum Francorum ritu, inauguratus est.

In Gallia consurgit nova multorum conspiratio adversus Regem.

Spond. hic n. 3.

Buffier. n. 11.

hac detectâ & puniri coëptâ, Carolus IX, Gallorum Rex è vivis

evocatur:

Spond. hic n. 4. & 5.

Buffier. ib.

Cui succedit Henricus III. Regis defuncti

frater, jam coronatus Poloniae Rex.

Spond. n. 6.

In Belgio Hispani à Geusiiis vincuntur prælio navali;

sed paulò post eisdem egregiè vincunt prælio

In Belgio quoque Hispanos inter & Geusios adhuc utrimque fortuna procedebat ambiguis passibus. Etenim Geusii navali prælio devicerunt Hispanos, cum hi annonam ac militem conarentur inferre Middelburgo, ultra annum à Geusiiis obseffo, pauloque post iisdem dedito. Contrà verò Hispani campestri prælio ita Geusios & eorum auxiliares prostraverunt in Geldria prope Mockam pagum, ut supremi ipsorum duces, nimirum Christophorus Palatinus, Ludovicus Nassovius, ejusdemque frater Henricus Nassovius, ac ferè

Hhh

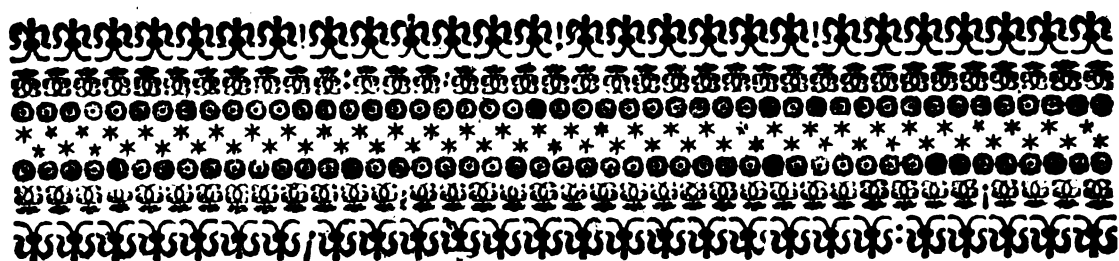
omnes

campestri, omnes legionum Præfecti ibidem occubuerint. Ex aliis militibus
 cæsis eo- gregariis periêrecircitèr quatuor millia, capti ferè trecenti, reli-
 rundem qui derelictis omnibus impedimentis ac triginta signis militaribus,
 præcipuis in præcipitem fugam dissipati. Jámque ad subigendos Geusios ma-
 ducibus. ritimos, utpote re navali superiores, id unum deerat, ut Hispana
 Spond. hic na classis, quæ anno superiore in regnum Tunetanum iverat, hoc
 n. 10. ann. brab. anno in Hollandiæ, Zelandiæque oras procurreret. At illa in Si-
 Spond. hic cilîæ finibus colligebat se contra Turcarum classem, Tunetano
 n. 11. Regno incumbentem: quæ & regnum illud, priusquam Hispana
 classis adveniret, velocissimè recepit; adeoque sumptus omnes,
 priori anno in Tunetanam expeditionem à Rege Catholico factos,
 ad nihilum redegit. Ità nimirum persæpe accidit, ut, qui foris
 nova regna quærit, domi suas ditiones amittat.

Joannes E- Inter hæc Dioecesim nostram, imò totam ferè Westphaliâ,
 piscopus non parùm hoc anno contristavit improvîsa ac nimium præmatura
 Monaster. mors Joannis de Hoja, Paderbornensis, Monasteriensis, & Osnab-
 Paderborn. rugensis, Ecclesiarum, Episcopi. Cœperat hic à biennio circitèr
 & Osnab- non modò lentâ absumi tæbe; sed etiam affligi simul epilepsiâ, mor-
 rugensis moritur die bôve Herculeo. Cúmque malum istud rediret crebrius & magnâ vi;
 5. Aprilis. tandem & viribus fractus, & nimio mœrore consumptus, extre-
 Ex Annal. mum sibi diem appropinquare sensit in arce Ahufana. Illuc igitur
 Monaster. ex urbe Monasteriensi accersi jussit Ecclesiæ Transaquensis Deca-
 mss. & aliis num, Melchiorem Ruperti, virum eruditione pariter ac religione
 veteribus spectatissimum; à quo consuetis omnibus Catholici Ecclesiæ Sa-
 chariis. cramentis maturè præmunitus, inter ardentes erga Deum affectus
 placidissimè exspiravit die quintâ Aprilis, anno ætatis quadragesi-
 Eiusdem se- mo quinto. Funus ejus magnis honoribus deportatum est Mona-
 pultura. sterium Westphaliæ, ibique in Ecclesia Cathedrali conditum ad la-
 Ex Annal. tus Australe chori: multis acerbè deplorantibus, in uno Principe
 Monast. tam innumeras naturæ, gratiæque dotes unâ simul in terram defo-
 mss. di. Nam præter egregiam septem linguarum peritiâ, non modò
 in jure civili & Canonico; sed etiam in studiis Theologicis, rebûsque
 omnibus ad Fidem ac disciplinam Ecclesiasticam pertinentibus, ap-
 Et egregius prime versatus erat. Quàm verò probè & integre semper steterit
 zelus pro pro tuenda, retinendâque in suis terris Religione Catholica; sole
 tuenda Fide clariùs elucescit partim ex omnibus ipsius actis, partim ex decreto
 Catholica. 2dæ synodi Osnabrugensis de anno 1571. In hoc enim præter alia
 complura, quibus miserabilem Osnabrugensis Ecclesiæ statum in-
 cusabat, ità de se ipso loquitur: *In hoc tam deplorando rerum statu,*
si quid à nobis oppressæ Ecclesiæ adjumenti potuisset adferri, officio nostro ne-
quaquam nos defuturos fuisse, existimari debet. Illud certè, quod unum
istis temporibus vel maxime subditos movere posse arbitrabamur, studiosè,
dili-

diligentérque præstitimus; ut videlicet ab omni hæreseos suspitione alieni, sanctam Catholicam Fidem et Religionem palàm ac publicè constanti, infraclòque animo, prædicaremus, profiteremur, atque etiam sequeremur, (cujus rei testimonium omnes, qui nos vel publicis, vel privatis in rebus paulò noverunt familiariùs, facillimè nobis perhibere poterunt) existimantes futurum, ut hoc nostro exemplo, si nulli alii; saltem subditi nostri, qui variis doctrinis à via veritatis abducti essent, excitati, ad gremium matris Ecclesiæ redire satagerent. - Præfuit Osnabrugi annis viginti & uno, Monasterii septem & aliquot mensibus, Paderbornæ sex & paulò ampliùs. Breve ejus encomium complectuntur hi pauci
versus, ex Kerffenbrochio * desumpti, & paululùm emendati: * Kerffenb.
in catal.
Ep. Pad.

*Hic jacet Hojana Præsul de stirpe JOANNES,
Qui fuit Aonidum, Picridùmque decus.
Religionis erat rigidus defensor ævitæ,
Quæ tanto hinc semper vindice tuta stetit.
Bis tribus ad Paderam, vix ultra, præfuit annis;
Ac mœstâ demum tabe necatus obit.*

SALENTINUS

Comes de Ilenburg,
 ARCHI-EPISCOPUS COLONIENSIS,
 ET
 ECCLESIAE PADERBORNENSIS
 EPISCOPUS XLIII.

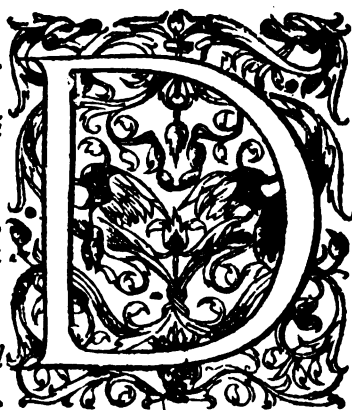
Annus Christi 1574.

GREGORII XIII. Pontif. ut supra.

MAXIMILIANI II. Imper. ut supra.

SALENTINI Episc. Paderb. 1.

Monasterii
 defuncto
 Joanni Epi-
 scopo suc-
 cedit ejusdē
 Coadjutor,
 Joannes
 Wilhelm°,
 Cliviae dux.
*Annales
 Monast.
 Chytra° ad
 hunc annū.
 Osnabrugi
 magno isti
 Ecclesiae
 malo po-
 stulatur
 Henricus
 Saxo Law-
 enburgic°,
 Bremensis
 Archiepi-
 scopus Lu-
 thero dedi-
 tus.
 Annal. of-
 nabr. mss.*

Defuncto Joanne Episcopo, Monasteriensis Ecclesia facile recepit constitutum antea Coadjutorem ejus, Joannem Wilhelmum, Juliae, Cliviae, & Montium Ducem, Wilhelmi Ducis adhuc viventis filium. Sed quia is adhuc admodum juvenis, & nondum duodenario major erat: eidem adjunctus est Conradus de Westerholt, majoris Ecclesiae Scholasticus, & quidam alii non solum e Capitulo; sed etiam ex equestri Nobilitate praelustres viri, qui Monasteriensem Dioecesin per octo annos nomine ipsius regerent. Eadem gubernandi methodus etiam inducenda fuisset in Dioecesin Osnabrugensem, si & ibi Cathedralis Ecclesiae Canonici, quemadmodum rogati erant, in praedictum Joannem Wilhelmum sua vota contulissent. At ipsi, nescio quibus vel promissis irretiti, vel heterodoxae doctrinae illecebris invitati, magno istius Ecclesiae malo sua vota converterunt ad Henricum Saxo-Lawenburgicum, tunc Bremensem Archiepiscopum; sed erroribus Lutheranis deditum, & Catholicae Religionis osorem pessimum. Qua de causa nunquam à Sede Romana agnitus, aut confirmatus est.

Mul-

Multò circumspēctiūs Paderbornæ apud nos egerunt Cathedra-
 dralis Ecclesiæ nostræ Canonici, quibus antiquæ Religionis Ca-
 tholicæ vigor adhuc majori in pretio erat. Hi enim, indicto Ca-
 pitularium suorum conventu, die vigesimâ primâ Aprilis concor-
 dibus votis postulavêre Salentinum Comitem de Isenburg, primæ-
 væ Religionis cultorem studiosissimum. Præfuerat hic jam à se-
 ptem annis Metropolitanæ Ecclesiæ Colonien-
 si: intereâque se, tam in rebus Ecclesiasticis, quàm in profanis, adeò præclarè san-
 ctèque gesserat, ut inter optimos istorum temporum Antistites non
 immeritò censeretur. Unde etiam Gregorius Papa, licet eum
 sacerdotii expertem esse, non ignoraret, ei facile confirmationem
 Apostolicam impertivit, cum plenaria potestate, ut ea, quæ sunt
 Ordinis Episcopalis, per Antistitem suffraganeum expleri faceret.
 Ecce hîc Papales *litteras, die 4tâ Septembris Romæ datas:

Venerabili fratri Salentino Archiepiscopo Colonien-
 si, Gregorius Papa
 XIII. Venerabilis frater, salutem et Apostolicam benedictionem.
 Cùm, sicut accepimus, nuper Dilecti filii Decanus et Capitulum Ecclesia
 Paderbornensis, Ecclesiâ ipsâ tunc per obitum bonæ memoriæ Joannis olim
 Episcopi Monasteriensis, qui, dum viveret, ex concessione Apostolica
 eandem Ecclesiam Paderbornensem in administrationem obtinebat, extra
 Romanam curiam defuncti, Pastoris solatio destitutâ, Te, qui Ecclesia Co-
 lonien-
 si ex simili concessione Apostolica præes, etiam in Episcopum Pader-
 bornensem postulaverint: Nos, qui pro nostri universalis Pastoris officii
 sollicitudine utilitati Ecclesiarum omnium, præsertim Cathedralium, quan-
 tùm cum Deo possumus, his potissimum turbulentis et periculosis tempori-
 bus, ne illa longæ vacationis exponantur incommodis, nève propterea in
 spiritualibus aut temporalibus detrimenta patiantur, diligenter providere
 studemus, sperantes, quòd, dirigente Domino actus tuos, præfata Ecclesia
 Paderbornensis sub tuo felici regimine utiliter regetur, et prospere dirige-
 tur: Te dictæ Ecclesiæ Paderbornensis in eisdem spiritualibus et tempora-
 libus Administratorem auctoritate Apostolicâ tenore præsentium ad no-
 strum et Sedis Apostolicæ beneplacitum facimus, constituimus, et deputa-
 mus. Tibique possessionem ipsius Ecclesiæ Paderbornensis et illius bonorum,
 seu quasi, vigore præsentium per te vel alium, quem ad hoc duxeris de-
 putandum, capiendi et retinendi, nec non illius mensæ Episcopalis fructus,
 redditus et proventus, petendi, exigendi, et percipiendi, ac debitis con-
 suetis ipsius Ecclesiæ Paderbornensis supportatis oneribus, quod supererit,
 in tuos licitos et honestos usus convertendi, ac Pontificalia officia, quo ad
 ea, quæ sunt Ordinis, durante tuâ administratione hujusmodi, per suffra-
 ganeum à te deputandum in civitate et Diocesi Paderbornensi exerceri fa-
 ciendi, ceteraque in præmissis et circa ea necessaria seu quomodolibet op-
 portuna gerendi, mandandi, et exequendi, plenam et liberam facultatem

et

et potestatem concedimus. Mandantes dilectis filiis Capitulo et Vasallis dictæ Ecclesiæ Paderbornensis, ac Clero et populo civitatis et Diocesis Paderbornensis, ut juxta presentium tenorem tibi, tanquam Ecclesiæ hujusmodi Administratori, ac Patri et Pastori animarum suarum, humiliter intendentes, exhibeant tibi obedientiam ac reverentiam debitas ac devotas: Vasalli verò et subditi consuetæ servitia et jura tibi ab eis debita integre exhibere, procurent. Non obstantibus Apostolicis, in provincialibusque et Synodalibus ac generalibus conciliis, editis specialibus vel generalibus constitutionibus et ordinationibus, et Ecclesiæ Paderbornensis prædictæ, etiam juramento, confirmatione Apostolicâ, vel quâvis firmitate aliâ roboratis statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, et literis Apostolicis illi concessis et confirmatis, --- ceterisque contrariis quibuscunque. Hortamur igitur te plurimum in Domino, ut hoc munus regendæ et administrandæ Ecclesiæ Paderbornensis, tuis per nos impositum humeris, sic exercere studeas sollicitè, fideliter, ac prudenter, quòd illa, sicut speramus, provido et fructuoso Administratori gaudeat se commissam; Tuque in nostro et ejusdem Sedis conspectu te semper meritum præmiis digniorem constituas, Nosque proinde ad uberiores gratias tibi faciendas per amplius invitamur. Datum Romæ apud S. Marcum sub annulo Piscatoris die IIII. Septembris MDLXXIII. Pontificatus nostri anno tertio.

Ac dein die
9. Decem-
bris solenni
pompa Pa-
derbornam
ingreditur.
Kerffenbr.
in catal.
Ep. Pad.
Chytra^o 1.
23. Saxon.
& vetera
mss. Pad.
ejusdem ju-
ramentum,
eâdem die
præstitum
de tuendis
Ecclesiæ
Paderbor-
nensis juri-
bus.
Ex archiv.
Cath. Eccl.
Paderb.

Post hæc Salentinus, commissæ Diocesis possessionem aditurus, die nonâ Decembris cum egregio mille equitum comitatu Paderbornam ingressus est. Et quia nondum sacerdotio initiatus erat, non in habitu Episcopali (ut veteres Episcopi solebant) sed in veste militari, totusque cataphractus & obarmatus, Cathedralē Basilicam subiit, ut vel hoc ipso apparatu Martio Paderbornensibus civibus, aliisque subditis commonstraret, se pro Ecclesiæ sibi commendandæ juribus, veterique Fide Catholica, quantum in Domino posset, constanter pugnaturum. Id quod etiam eâdem die in domo Capitulari pollicitus est per solenne juramentum; cujus primam, ultimamque partem, brevitatis confectandæ studio, juvat hic apponere:

Nos Salentinus, Dei gratiâ sancta Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopus, sacri Romani Imperii per Italiam Archi. Cancellarius, Princeps Elector, Westvaliæ et Angariæ Dux, Administrator Paderbornensis etc. Redditi Episcopi Paderbornensis, et Episcopalis mensæ ejusdem, non alienabimus; sed integraliter conservabimus: alienatos pro posse nostro recuperabimus, nec recuperata alienabimus. Præpositum, Decanum, et Capitulum, ac singulos de Capitulo et Ecclesiâ Paderbornensi, in disciplina, in jure suo, in libertatibus et consuetudinibus licitis et honestis conservabimus; et universa bona, ad Capitulum et singulos pertinentia, sicut nostra conservabimus ac defensabimus. etc. - - - Omnia et singula suprâ dicta

dicta Nos Salentinus Archiepiscopus et Administrator supra dictus libenter servabimus, et Capitulo nostro Paderbornensi promittimus. Sic nos Deus adjuvet et sancta Dei Evangelia. Datum sub nostro sigillo et manus nostra propria subscriptione, die jovis, nonâ mensis Decembris. Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo quarto.

Annus Christi 1575.

GREGORII XIII. Pontificis 3. & 4.
 MAXIMILIANI II. Imperat. 11. & 12.
 SALENTINI Episc. Paderborn. 1. & 2.

Referatâ à Gregorio summo Pontifice ante annum in ^{Jubileum celebratur Romæ in-} pervigilio Nativitatis Domini consucto ritu januâ sanctâ Ecclesiæ Vaticanæ ad obtinendas toto hoc anno ^{solito accursu hominum.} indulgentias jubilei, ingens nunc quorumvis hominum Romam accursus ex omnibus Europæ regionibus; quin & ^{Spond. ad hunc annu.} ex Æthiopia, Arabia, Armenia, Græcia, aliisque provinciis orientalibus tantâ multitudine, ut centena millia toto jubilei tempore Romæ numerata fuerint. Placuisse pietatem Superis ex eo arguebant plurimi, quòd Romanam urbem immunem servârint sævissimâ peste, quæ per varias Italiæ urbes, totâque Sicilia grassabatur; & quamvis complures ex contagiosis locis Romam adirent, nihil tamen contagionis ab his allatum fuit, quod in tanta populi frequentia multis miraculo visum simile. Obiit tamen ibidem ^{*Pighius in Her. prodicio.} ex peregrinis Germaniæ Proceribus Carolus Fridericus, Wilhelmi Cliviæ, & Juliæ Ducis, filius primogenitus, consumptus febre in flore ætatis, de cujus vita & præclaris dotibus & quanto cum luctu Domûs Clivenfis decesserit, alibi dicetur.

Cùm Romæ eum in modum ferverent pietatis exercitia, Maximilianus Imperator pacis negotia cum Geusiis tractanda sumpsit; ^{In Belgio congressus de pace initus successu irrito dissolvitur.} eaque de causâ misit illuc Guntherum Comitem de Schwartzenburg, quem ideo valiturum autoritate & gratiâ apud Orangium ^{Spond. hic n. 3.} putabat, quòd hujus soror Gunthero in matrimonium collocata ^{Haras in ann. brabant.} esset. Guntherus igitur re cum Requesenio, Belgii gubernatore, communicatâ, se itineri dedit Dordracum versus, eoque adnitate congressus ambarum partium 2 Martii institutus est in urbe ^{Chytraus in Saxon. ad hunc annum.} Bredana, ad quam diversi tam Catholicorum quàm Geusiorum Legati convenère. Sed pacis desiderio majore, quàm spe, & fructu; quàm primùm enim novæ offensionis lapis positus à Geusiis, postulantibus, ut Hispani tanquam exteri toto Belgio excluderentur; totùmque negotium, tum de rebus ceteris, tum de Religione tractan-

Etandum daretur convocatis omnium provinciarum Proceribus; id, cum à Philippo Rege negaretur, asserente, Gallos, Germanos, Anglos, ac ceteros, qui Orangio militarent, potius externos habendos, non verò Hispanos, qui non minùs, quàm ipsi Belgæ ad ditionem Regis pertinerent; neque generalem Provinciarum conventum, nisi arma priùs poneret Hollandia, ac Zelandia, à se permissum iri; Indè jam de futuro infelici totius congressûs eventu existimari facilè poterat; proposita tamen ad tentandos animos hæc concordia capitula: *privilegia, leges, ac jura omnia conservarentur. Erepta utrimque, quæ extarent, restituerentur. Captivi sine pretio dimitterentur; ità tamen, ut urbes, arces, munitiones, naves, machinae bellicæ, Regi bonâ fide traderentur, et Religio Catholica Romana ubique et NB sola constitueretur; permissio iis, qui eam profiteri nollent, bonis suis intra certum tempus divenditis, aliò migrare.* Hoc ultimum maximè Geusios pungebat, qui pertinacibus animis exercitio suæ Religionis retinendo inhærebant, obfirmati, nec deferere Belgium, nec à possessione bonorum decedere. Igitur conventus ille post inanes trium, quatuorve mensium consultationes dissolutus est. Præcipua tamen impeditæ hujus pacificationis causa meo judicio fuit, Orangii Principis obstinatio, qui, ut antiquæ Fidei æternum valediceret, eodem illo tempore, dimissâ legitimâ conjuge suâ, novo matrimonio sibi devinxerat Charlottam Borboniam, virginem Deo consecratam, & coenobii Jotrensis ex Ordine S. Benedicti Abbatissam profugam. Ità novis istis quinti Evangelii sectatoribus omnia, quæ libent, licent; neque ampliùs apud eos valet illud Ecclesiastæ: c. 5. v. 3. *Si quid vovisti Deo ne moreris reddere, displicet enim ei infidelis et stulta promissio*

Hæc Geusiorum in recusanda pace pertinacia non impunita mansit; finito enim congressu, cum arma resumerent, solito infeliciùs pugnatum est. Præter nonnulla oppida in Zelandiæ insulis amissa, ex toto ferè continente in eas conjecti sunt angustias, ut viribus suis diffidentes, ad potentioris vicini Principis auxilia, ne penitus interirent, confugere, necessum duxerint; atque in primis Elisabetha, Angliæ Regina, opem rogata; tametsi initio difficilior videretur magnorum bello gerendo sumptuum metu, & inimicitias Hispanorum verita, post tamen suppetias non parvas ad-

Rudolphus
Maximilianus II. filius
Ratisbonæ
eligitur &
coronatur
Romanorum
Rex.

Sereniorem hoc anno fortunam vidit Maximilianus II. Imperator in comitiis Ratisbonensibus, pro deligendo novo Romanorum Rege, cum ejusdem assensu habitis. Proposuerat ibi Cæsar vires suas jam deficere, seseque ex earum imminutione non immeritò suspicari de suæ mortis proximitate; proinde ut Electores per

per novam electionem tranquillitati Germaniæ maturè consulant, *Spond. hic n. 9. Chytræus in Sax. ad hunc ann. & alii.* sibi maximè in votis esse, longèque jucundissimum sibi fore, si Rudolpho filio suo, jam creato Bohemorum & Hungarorum Regi, coronam Imperii decernant. Quæ propositio, cum ab omni septemvirorum, Principumque coetu maximopere laudaretur, Rudolphus antè dictus, viginti quatuor annorum Princeps, die vigesima septima Octobris Romanorum Rex pronuntiatus, & Kalendis Novembribus in festo omnium Sanctorum, cum ingenti Cæsaris lætitia, coronatus est.

Optatissima quæque sibi pariter per hæc tempora Diocæsis nostra Paderbornensis sub auspiciis novi Episcopi pollicebatur; nisi quòd non parùm anxia esset ob pestem in vicinia grassantem, ne & illa in hanc urbem, totamque patriam proserperet ex civitate Monasteriensi, quam ab hoc anno per biennium ferè miserandum in modum afflixit, tantamque de medio sustulit hominum multitudinem, ut contumulandis cadaveribus ingentes ruri fossas agere, necessum fuerit. *Pestis in urbe Monasteriensi. Strangeol. chron. Monast. ms.* Accessit alius in eadem urbe timor, ortus ex rumore sparso, cogitare Joannem Wilhelmum, quem præcedente anno ad Monasteriensem insulam pervenisse, diximus, abdicato Episcopatu redire ad Clivensem domum inito matrimonio propagandam, postquam Carolus Fridericus frater, designatus familiæ propagator, Romæ obiêrat. Ex eo ob evidentissima introducendæ hæreseos pericula non parvæ difficultates in eligendo novo, probatæque Religionis Antistite, orituræ timebantur, qua de causa abdicatio Episcopatus **chronicon Monast.* in decennium ex voluntate summi Pontificis dilata fuit, uti triennio post videbimus.

Annus Christi 1576.

GREGORII XIII. Pontificis	6.
MAXIMILIANI II. Imperator.	12
RUDOLPHI II. Imperator.	1.
SALENTINI Episc. Paderb.	2. & 3.

Urbatissimus rerum status hoc anno visus est in toto Belgio. Ludovicus Requesenius, Provinciarum istarum gubernator, sub exitum præcedentis anni non parvos armorum progressus fecerat in una Zelendorum **insula*, cui nomen Scaldia, vulgò *Schouwen*. Jamque aliis munitionibus, urbibusque occupatis, castra moveri jusserat ad primariam illius urbem Ziriczeam, cujus obsidio usque in æstatem hujus anni protracta est. Eâ durante, vir ille præstantissimus die sextâ

*Requesenⁱ gubernator Belgii, inter felices armorum progressus moritur. *Haræus in ann. brabant. ad an. 1575*

Ziriczæa
Zelandiæ
urbs ab Hi-
spanis ad
deditiõem
cogitur, tre-
pidante
cum suis
Orangio.
*Haræus ad
hunc annũ.
Strada de
bello Belg.
Hispani in
seditionem
versũ, Bra-
bantiam,
Flandriam
que Regi fi-
dam co-
nantur ex-
pilare.*

Unde com-
moti Belga-
rum Proce-
res, fœdere
cum Geu-
siis inito,
nituntur
eos expel-
lere toto
Belgio.
*Auctores
iidem.
Chytræ^o 1.
23. Saxon.
ad hunc
annum.*

Henric^o III.
Galliæ Rex
ab Alenzo-
nio fratre,
& Henrico
Principe
Condæo

Martii pestilenti febre sublatus obiit; & rerum administratio à Phi-
lippo Rege tam diu commendata est concilio Statuum, donec alius
gubernator mitteretur. Læti hoc nuntio Belgarum Proceres ob-
sidionem Ziriczææ vehementer promovent; eaque demum expu-
gnatâ, in tantum pavorem coniecere Geusios cum Orangio ipso-
rum duce, ut, qui antea Bredanam pacificationem rejecerant,
nunc in eam faciliè consensuri viderentur. Considerabant enim,
Ziriczæâ captâ totam Scaldiam in manibus Hispanorum esse, To-
lam insulam huic vicinam in Regis obsequio perstitisse, ac proin-
de Zelandiam reliquam istarum insularum interjectu ab Hollandia
separari: his autem ab auxilio mutuo impeditis, & hanc & illam
faciliè ab Hispanis recuperatum iri; præsertim cum in Hollandia
adhuc urbes variæ, maximèque Amstelodamum & Harlemum,
ab Hispanis tenerentur. Sed præclaras hujusmodi spes derepente
rursus intervertit inopina militum Hispanorum seditio. Isti enim
rapacissimi socii Ziriczæâ deditâ, priusquam victoriæ continuân-
dæ causâ in vicinam Walachriam se transportari sinerent, residuo-
rum stipendiorum causâ ferocissimè in suos duces insurrexere: &
quia tot pecuniæ tam celeriter ab iis expediri non poterant; expi-
latâ, relictâque Scaldiâ, turbulento impetu in Brabantiam, vici-
nâmq; Flandriam proruperunt, ibidem undique hostiliter discur-
rentes, ex urbium ac pagorum spoliis crumenam suam repleturi.
Tum verò Belgarum Proceres, qui jam antè similibus rapinis non
semel irritati, ideòq; & militum Hispanorum ferociam perosi erant,
collatis inter se capitibus tandem de Hispanis toto Belgio expellen-
dis agere, ad arma convolare, militem conscribere, Orangium
cum suis invocare, ac demum eò furoris devenire, ut percussio cum
Geusiiis fœdere sèmet invicem adjuvare, & unitis viribus in Hispa-
nos ire, constituerint. Huic autem iniquissimo fœderi, quod in
urbe Gandavensi, sexto Idus Novembris conclusum est, non mo-
dò subscripserunt Ordines Catholici; verùm etiam (quod mirère)
nonnulli Abbates, ac Prælati Ecclesiastici, putantes, conscientiæ
suæ per hoc satis factum esse, quòd in fœderis antè dicti tabulis ex-
pressè caverint; *ne quid in Belgio Catholico ab Hollandis, Zelandisque
Geusiiis contra Catholicam Religionem aut ejus exercitium attentetur.* At
hîc ipsi postmodum serò nimis experti sunt, nullum fœdus tolera-
bile vel securum esse, quod oves cum lupis ineunt.

Neque pacatius hoc anno fuit Regnum Galliæ, in quo Catho-
licam Religionem eversum ibant Henricus Princeps Condæus, &
Franciscus Dux Alenzonius, Regis Henrici frater. Prior horum,
cùm ante biennium conspirationis detectæ causâ in Germaniam au-
fugisset, ibidem cum Joanne Casimiro, Palatini Electoris filio, in-
gen-

gentem conscripserat exercitum, quem viginti duo millia peditum, ^{cogitur ad} equitumque Germanicorum fuisse complexum, asserunt. Cum his ^{perniciosis-} per initium hujus anni magnis itineribus * properat ad Alenzoni- ^{simam pa-} um; qui & ipse belli concitandi causâ præterito Septembri ex au- ^{cemineun-} la fraterna fugiens, non parvas armatorum copias collegerat in re- ^{data cum} gno Galliæ. Conjunctione amborum factâ circa undecimam diem ^{Hugonot-} Martii, numerata sunt in toto exercitu plùs quàm triginta selectis- ^{tis:} simorum virorum millia. Quibus cùm Henricus Rex parem exer- ^{Spond. hic} citum tam celeriter opponere non posset; avertendæ hujus inva- ^{n. 3.} sionis causâ, tandem mense Majo ad propudiosam, reique Ca- ^{Buffier. 10.} tholicæ nocentissimam pacem* adactus est: nimirum, ut Hugonot- ^{2. hist.} tis in toto Regno permittatur facultas libera, non modò suam Religionem ^{Franc. l. 20} exercendi; verùm etiam congregandi et celebrandi synodos. ^{* Spond. hic} Ut iidem ^{n. 4.} cit. m. 19. non minùs, quàm Catholici ubivis admittantur ad honores et magistratus ^{Buffier. loc.} publicos. Ut in supremis Regni tribunalibus (quæ parlamenta vocant) ^{non minùs,} pari numero constituantur iudices è Catholicis et Hugonottis. Ut nihil con- ^{non minùs,} troversia moveatur contra sacerdotum et monachorum conjugia jam con- ^{non minùs,} tracta; eorùmque liberi censeantur tanquam legitimi. Postremò etiam, ^{non minùs,} ut Alenzonio tribuatur Ducatus Audegavensis cum pensione annua cen- ^{non minùs,} ties millium aureorum etc. Sed hæc repentina & coacta pacificatio ^{non minùs,} rursus intra annum concidit; adeoque fuit instar glaciei, quæ hie- ^{non minùs,} me rigente coit, & sole æstivo solvitur, uti videbimus anno se- ^{non minùs,} quente.

Similem suæ Religionis libertatem, pro terris omnibus Roma- ^{Lutherani} no Imperio subditis, flagitabant hoc anno Principes Lutherani in ^{Principes} comitiis Ratisbonensibus. Convocaverat ea Cæsar ad petenda ^{in comitiis} Principum Germanicorum auxilia contra Turcas, qui præcedente ^{Ratisbo-} anno Hungariæ Christianæ fines invaserant, novásque iterum in- ^{nenfibus} vasiones videbantur minitari. Neque magna difficultas erat in in- ^{perunt, li-} clinandis eò Principum Catholicorum animis. At verò Luthera- ^{bertatem} ni seu Protestantes (qui jam sæpe aliàs per eam occasionem favores ^{Religionis} plurimos obtinuerant) vicissim rogavêre Cæsarem, ut in omni- ^{permittere} bus Imperii terris generali indulto permittatur absoluta libertas Re- ^{tiam in ter-} ligionis: paritèrque ut omnes illi, qui in posterum Confessione Au- ^{ris Catholi-} gustanæ se adjungerent, vel jam antè adjunxissent; neque ab ade- ^{cis, cum} undis Cathedralium Ecclesiarum dignitatibus ac beneficiis prohi- ^{potestate} beri; neque ab iisdem antè habitis, mutatæ Religionis causâ, ex- ^{ibidè ades-} cludi vel privari debeant. Quod cùm Imperator non solùm con- ^{undi & re-} stantissimè recusaret; sed etiam nullo modo in consultationibus ^{tinendi Ca-} publicis tractari sineret: multi ipsorum ausi sunt insolenter edice- ^{nonicatus} re & comminari; nihil auxiliorum ad infringendas Turcarum in- ^{ac dignita-} vasiones à se contributum iri, nisi novis hujusmodi postulatis Im- ^{tes.} perator

lùm rejici-
untur à Ca-
tholicis; ve-
rùm etiam
à septemvi-
ro Saxoni-
co.

*Chytræus
hic l. 23.
Saxon.

*Laurea-
censis, nunc
Passavien-
sis.
Maximilia-
nus II. Im-
perator,
Ratisbonæ
moritur.
Spond. hic
n. 14.
Chytræus
& alii.

*Hansiz. in
hist. Episc.
Passav. pag.
631, n. 6.

Succedit e-
jusdem fili-
us Rudolphus
II. Roma-
norum rex.

perator consentiret. At imprudentes illæ comminationes prope-
diem repressæ sunt, non solum à Principibus Catholicis (inter quos
Jacobus Eltzius, Archiepiscopus Trevirensis, edixisse fertur: *malle
se, sibi vivo cutem à corpore universo detrahi, quam istam Religionis li-
bertatem comprobare*) verùm etiam, quod magis admirère, ab ipso
met *Augusto*, Saxoniae septemviro, Lutherano quidem; sed juris &
æqui tenacissimo. Nam & hic teste * Chytræo judicabat, *per hu-
jusmodi postulata perforari pacem Religionis; adeoque et in Caesaris pote-
state non esse, Catholicos Principes contra pacis antè dicta leges compellere,
ut Religionem aliam, quam ipsi hæcenus non probassent, suis subditis in-
dulgerent: alioquin pari jure etiam in Caesaris potestate fore, ut Augusta-
na Confessionis Principes ad Religionem Catholicam suis subditis permitten-
dam cogat.* Ità rursus ab iniquis ejusmodi postulatis destitutum; ac
tandem impetratis iis, quæ Cæsar expetièrat, comitia hæc die duo-
decimâ Octobris optato fine conclusa sunt.

Erat hæc ipsa dies S. Maximiliano quondam Laureacensi *Epi-
scopo & Martyri sacra: eadèmq; die etiam Imperator Maximi-
lianus, cùm decreta comitialia, præsentè ipsius filio Rudolpho Ro-
manorum Rege, in palatio senatorio publicarentur, diuturnâ cor-
poris ægrotatione confectus, ad vitam in cælis immortalem abiit,
anno ætatis quinquagesimo inchoato. Fuit hic Princeps admo-
dum literatus, pius, pacificus; & quod omnium caput est, Ca-
tholicæ Religionis, Fideique antiquæ retinens. Nec ferè aliud
quidquam in eo carpitur, quàm quòd ante aliquot annos Nobili-
bus Austriacis, Lutherò deditis, privatum suæ Religionis exerci-
tium indulserit. Sed ad hoc gravissimâ pecuniarum necessitate in-
ductus est. Atque ideo, cùm videret postmodum, eosdem ex-
tra orbitam ire, contraque præstiti juramenti fidem etiam alios ple-
bejos homines ad Lutherum pertrahere; facinorosam hanc au-
dendi licentiam severissimè compescuit, uti Marcus * Hansizius
refert hisce verbis: *Nulla unquam ætas Austriacis Principibus pares re-
feret gratias: qui nisi fuissent eâ, quæ erant, constantiâ; actum erat in Au-
stria de re Catholica. Maximilianus Cæsar, cùm videret, quòd res eva-
deret, Nobilibus istis frenos adduxit; gravibusque edictis primum, dein-
de etiam pænis, veluti perjuros, læsæque Majestatis reos compressit: quo
ex capite nonnullos etiam è Palatio et officiis publicis jussit facessere.*

Vacantem Imperii thronum à morte patris capessivit ejusdem
filius, Rudolphus II, ante annum coronatus Romanorum Rex:
cui, post consueta funerum solennia, de Imperatoria dignitate in-
ter primos gratulatus est Salentinus Archiepiscopus, Paderbor-
nensis Ecclesiæ nostræ Administrator. Hic enim adhuc agebat Ra-
tisbonæ, cùm comitia finirentur; nec multò post cum perillustri
viro

viro Casparo de Fürstenberg, & aliis intimorum consiliorum arbitris, ad Rhenum inferiorem rediit, Ecclesiarum suarum commodo prospecturus. Nihil optimo huic Præsuli syncerioribus in curis erat, quàm utramque Dioecesim suam à luporum invasionibus custodire, Catholicæ Religionis florem reducere, scholas pro juventute melius formanda instituere, præfecturas, arcésque oppignoratas ab ære alieno expurgare. Et quidem (ut de rebus hoc anno gestis incipiam) die vicesimâ octavâ Maji, priusquam ad Imperii comitia se conferret, præclarissimum diluendi æris alieni specimen dedit in redimendo Metropolitanæ Colonienfis territorio, quod vulgò *Vestam Recklinghusanam* nominant. Hanc ab annis ferè centum & quinquaginta possidebant illustrissimi Comites Schawenburgici; quibus hæc olim, sub Electore & Archiepiscopo Theodorico de Môrsa, pignori data erat pro septendecim florenorum aureorum millibus, ac præterea quingentis & quinquaginta. Neque omnium successorum ullus ab eo tempore inventus est, qui tam ingentis pecuniæ debitum expungere, conaretur. Quod cum indignum duceret Salentinus; magnis animis rem aggressus, ingentem illam pecuniarum vim hoc anno Schawenburgicis Comitibus, licet admodum invitis, reddidit: simulque *Vestam Recklinghusanam*, alieno rursus à nexu liberam, cum immortalis sui nominis gloria Metropolitano Capitulo tenendam, ac possidendam tradidit.

Salentinus
Archiep.
Colon. à
Comitibus
Schawen-
burgicis
Vestam
Reckling-
husanam
redimit.
*Detbmar.
Müller. in
chron. Tre-
mon.*

*Merssians
Cratopol.
in annal.
Archiep.
Colon. sub
Salentino.*

Idem, ut E-
piscop⁹ Pa-
derbornen-
sis, multa
ibidem re-
dimit,

Nec minora suæ caritatis & Pastoralis curæ specimina Dioecesi Paderbornensi præbuit, cum è comitiis Ratisbonensibus in Ducatum Westphaliæ, indeque Neuhausium & Padibornam rediit. Nam, ut refert Kerffenbrochius, Beverungam arcem & oppidum, in ripa Visurgis positum, redemit; Nihemenses decimas, & molas aliquas prope Saltzkottenam, à pignore alieno solvit; insignem suppellectilem argentariam, Rege dignam, pluribusque florenorum aureorum millibus æstimatam, successoribus Principibus pro Episcopali mensa liberalissimè donavit; ac demum, quo nil magis Paderbornæ necessarium erat, pro meliori juventutis institutione novum inibi litterarum gymnasium prope majorem Ecclesiam adornavit, quod ab ejus nomine *Salentinianum* appellatum est. Primum hujus novæ gymnadis Rectorem dixit Magistrum Hermannum Kerffenbrochium, virum apprimè doctum, & à descripta Monasteriensium Anabaptistarum historia celebrem: qui & biennio post in evulgato Paderbornensium Episcoporum catalogo utitur * hoc titulo: *M. Hermannus Kerffenbroch, schola Padibornensis et collegii Salentiniani moderator*. Huic deinde plures alios Magistros ac Præceptores addidit; antiquum, desertumque monasterium

Argentariâ
supellectilē
pretiosam
Ecclesiæ Pa-
derbornen-
si donat,
*Kerffenbr.
in catal.
Ep. Pad.
Et Gymna-
sium Salen-
tinianum
Paderbor-
næ instituit.
Kerffenbr.
ibid.
* in præfa-
tione ad E-
piscopum.*

Mino-

cui sequen-
tia præfe-
cit quatuor
Provisores
& Inspecto-
res perpe-
tuos.

Minoritarum unà cum omnibus ejusdem bonis ac redditibus Magistrorum sustentationi applicuit, novos alios proventus, tum à se, tum à Majori Capitulo assignatos, in augmentum foundationis adjecit: ac demum, ne saluberrimum illud opus ex defectione inspectionis rursus in pejus rueret, ineunte Februario sequentis anni quatuor earundem scholarum Provisores constituit, qui perpetuam assignatorum reddituum curam gerant, bona aliis oppignorata redimant, Præceptoribus & Magistris tempore debito suum stipendium aut minerval solvant, & omnia, quæ ad hujus gymnasii conservationem, florèmque pertinent, sedulò procurent. Hi autem Provisores erant viri selectissimi, & in summa auctoritate constituti: nimirum è Clero primario, Cathedralis Ecclesiæ Decanus, Senior, & Scholasticus; è secundario autem, Curia Episcopalis judex Ecclesiasticus, quem alias vulgò *Officialem* vocant, uti docent hæ ejusdem fundatoris literæ, è lingua vernacula in latinam versæ:

Literæ Sa-
lentini de
hac re.
Ex veteri-
bus mss.

Salentinus, Dei gratiâ sancta Colonienſis Ecclesiæ Archiepiſcopus, S. R. I. per Italiam Archicancellarius, - - - Paderbornenſis Ecclesiæ Administrator etc. Cùm Nos rei Chriſtiana, bonique publici promovendi cauſâ, nec non ad rectam juvenutis educationem et institutionem, in urbe noſtra Paderborna emendationem et reformationem ſcholarum fieri, easque idoneis Præceptoribus adornari curaverimus: bona etiam, redditusque certos unâ cum Capitulo noſtro cum in finem ſepoſuerimus, unde Præceptores ali, et ſcholarum fabrica in poſterum conſervari debeant: hac autem bona ac redditus fortaſſe jacturam aliquam vel detrimentum capere poſſint, niſi è præcipuis viris proviſores et inſpectores aliqui à nobis ordinati ac deputati fuerint: idcirco proviſores, inſpectores, et curatores deputavimus et ordinavimus, deputamus etiam et hiſce literis ordinamus Reverendos, Doctiſſimos, et Honorabiles Conſiliarios noſtros et Officialem, dilectos ac devotos, Henricum de Meſchede majoris Ecclesiæ Decanum, Philippum de Weſtphalen Seniore, Wilhelmum de Schilder Scholaſticum, et Lubertum Mejer juris utriusque Licentiatum: iisdem ſeriò demandantes, ut ſcholarum ſuprà dictarum proventus, redditus, ac bona in hoc Episcopatu noſtro Paderbornenſi ſita, ad easdem applicent; res pignori innexas redimant; cuilibet præceptor ſcorſim ſuum ſtipendium assignent, ac tempore debito perſolvi curent; inſuperque ſedulò proſpiciant ſemper, ut idonei præceptores admittantur, iique ſumma cum induſtria ſuas functiones in ſcholis obeant. Quem in finem etiam prædicti proviſores miniſtrum aliquem inſtituere vel adornare poterunt, qui ipſis annuas omnium acceptorum et expenſorum proventuum rationes reddere, nobisque et noſtris ad Paderam ſucceſſoribus ea de re plenariam informationem ac notitiam exhibere queat. Ut autem hac ordinatio, cura, et inſpectio futuris temporibus

bus non intereat, sed perennet; vigore harum literarum ulterius constituimus, ut huiusmodi cura et inspectio scholarum continuè penes Decanum, Seniores, et Scholasticum prædictæ majoris Ecclesiæ, nec non penes Officialem, vel Curiam nostræ Ecclesiasticæ iudicem, in posterum perseveret, et per eosdem assidue peragatur. - - - In cuius rei testimonium hisce literis arcanum sigillum nostrum appendi iussimus. Id quod factum est anno millesimo, quingentesimo, septuagesimo septimo, die sextâ Februarii.

Annus Christi 1577.

GREGORII XIII. Pontificis 5. & 6.
 RUDOLPHI II. Imperat. 1. & 2.
 SALENTINI Episcopi Pad. ultimus.

Isi nostræ me fallant literæ, Salentinus Episcopus à fine præcedentis anni permagnam hujus hiemis partem Neuhausii & Paderbornæ mansit, ut ibidem interea temporis expediret omnia, quæ ante Episcopatus sui abdicationem, hoc anno factam, expediri & confici peroptaverat. Inter alia adhuc eidem summopere in votis erat, ut Paderbornenses inter & Colonienfes componeretur diuturna controversia de jurisdictione in duobus Angariæ pagis, Erwete & Westerenkotten, nec non salinariis Westerenkottensium officinis. Paderbornenses jurisdictionem illam sibi arrogabant partim ex diuturno illius exercitio, partim ex antiquissima donatione Conradi II. Imperatoris, qui anno supra millesimum vigesimo septimo Curtem Regalem Erwete, cum omnibus ad eam pertinentibus *areis, adificiis, terris cultis et incultis*, imò etiam *cum banno et mercatu apud eandem curtem haberi solito*, Paderbornensi Ecclesiæ perpetualiter habendam tradidit, uti videre est apud Schatenium. Contrà verò Colonienfes jus & jurisdictionem suam fundabant in eo, quòd Fridericus I. Imperator anno 1180. * totum Westphaliæ & Angariæ Ducatum Colonienfi Ecclesiæ dederit (quasi verò ex Henrici Leonis exuviis donare plus potuerit, quàm in devicti Ducis potestate fuit) simulq; allegabant aliqua usurpatæ illius jurisdictionis exempla. Itaque, ut spinoso huic dissidio finem imponeret Salentinus; eò rem deduxit, ut hoc anno ab utraque parte constituti fuerint duo arbitri, qui partium ambarum jura diligenter examinent, &, quod æquum, rectumque viderint, collatis inter se consiliis pronuntient. Quid autem ab his effectum, & quomodo lis ista postmodum in plures adhuc annos protracta fuerit, suo tempore explicatiùs enarrabitur.

Salentinus
Episcopus
Paderb. &
Archiepi-
scopus Co-
lon. plerq;
hiemis par-
te moratur
Paderbor-
næ:

Ex variis
literis Pad.
Conatur in-
ter Coloni-
enses & Pa-
derbornen-
ses compo-
nere litem
de pagis Er-
wite &
Westeren-
kotten.

Ex veteri-
bus mss.

* Vide Scha-
ten. ad istu
annum.

Appe-

Visitat Pa-
derborn,
Dioecesim
& vetera il-
lius monu-
menta:

*Ex veteri-
bus mss.*

Appetente subinde vernali tempore, zelosissimus Episcopus non minimam Dioecesis partem visitandarum parochiarum causâ peragravit. Atque eâ occasione, præter alia complura, quæ ad salutem animarum curandam pertinent, etiam suis oculis inspicere dignatus est singulares aliquas Dioecesis nostræ antiquitates & monumenta: puta, fontem Altenbekanum, vulgò dictum **Bulserborn** / quotidie per aliquot horarum intervalla nunc aquis omnibus destitutum, nunc eas iterum cum ingenti sonitu per herbas & gramina copiosè provolventem: tum desertum Sennæ, veteresque campos & saltus, olim Varianâ clade & Arminii victoriâ celebres: indè rursus prope Wewelsburgum & Brenckam pervertustas Hunnorum fossas & aggeres, ab Henrici Aucupis triumpho claros; aliâque id genus monumentorum Paderbornensium vestigia, quæ Ferdinandus Episcopus toto libro doctissimè complexus est. His autem perlustratis, Arensbergam abiit, ibidem pariter, & in vicino Westphaliæ Ducatu, curaturus ea, quæ ad subditorum salutem, & Catholicæ Religionis integritatem profutura cerneret.

Defuncto
Præposito
Wilhelmo
Westphalen,
electio-
nem Theo-
dori Für-
stenbergii
confirmat.
**vid. dicta
ad ann.
1570.*

Interea die septimâ Julii Paderbornæ moritur Reverendissimus ac Perillustris Dominus Wilhelmus de Westphalen, Cathedralis Ecclesiæ Præpositus. Cujus obitus vel idcirco plurimum deplorandus erat, quòd pro tuenda Fide Romano-Catholica curam semper egregiam ac singularem gereret, uti liquet ex dictis *alibi. Verùm (quæ Deo laus & gloria) tam illustris viri decessum octiduo post compensavit ejusdem successor, Reverendissimus ac Perillustris Dominus, Theodorus de Fürstenberg, Cathedralium Ecclesiarum Trevirensis ac Paderbornensis Canonicus, peculiari dispositione Numinis electus die Lunæ, decimâ * quintâ Julii. Erant id temporis Canonici Capitulares Paderbornæ, præter Theodorum electum, Henricus de Meschede, Decanus, Philippus de Westphalen, Senior, Mauritius de Spiegel, Bernardus de Büren, Georgius de Spiegel, Jodocus de Borch, Camerarius, Wilhelmus ab Hatzfeldt, Walterus à Brabeck, Roserus de Westrem, Zerchius de Westrem, Alhardus de Quernheim, Melchior de Plettenberg, Wilhelmus de Schilder, Scholasticus, Joannes de Hörde, Hermannus de Winckelhusen, Henricus à Pappenheim, Fridericus de Wendt, Theodoricus de Raesfeldt, Rotgerus ab Horst, & Joannes de Hanxleden. Hi omnes & singuli (ut ex instrumento electionis constat) eâ concordia & unanimitate sua vota contulerunt in Theodoricum suprâ dictum, ut aperto scrutinio ne vel unus omnium repertus fuerit, qui in cujuspiam alterius per-

personam inclinârit. Proinde electionem hanc, non sinè Superum afflatu factam, continuò transmisère Salentino Episcopo, qui adhuc agebat in Ducatu Westphaliæ: rogantes & supplicantes, ut eam auctoritate ordinariâ (sic enim ferebat istorum temporum consuetudo) ratam habeat, & clementissimè confirmet. Id quod etiam ab eo factum Arensburgæ, die vicesimâ sextâ mensis Augusti; uti docent hæ ejusdem literæ, Theodoro electo* missæ:

* *Litera Salentini, in archiv. majoris Ecclesie.*

Salentinus, Dei gratiâ sanctæ Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopus, Sacri Romani Imperii per Italiam Archicancellarius, Princeps Elector, Westphaliæ et Angariæ Dux, nec non Administrator Ecclesiæ Paderbornensis, Comes et Dominus in Isenburg etc. Venerabili, devoto, nobis dilecto Theodoro à Fürstenberg, Cathedralis Ecclesiæ nostræ Paderbornensis Electo Præposito, salutem in Domino. Cum superioribus diebus, proximus prædecessor tuus Guilielmus Westphal, prædictæ Ecclesiæ, dum viveret, Præpositus, vitam cum morte commutasset; eâque ratione, defuncto illo, Decanus et Capitulum, Ecclesiæ consultum iri volentes, alium in demortui locum subrogare sategerint: compertum, relatûmque nobis est, te vocatis vocandis, omnium concordantibus suffragiis in Præpositum sæpe dictæ Ecclesiæ electum esse: supplicatûmque sit, ut te, Majorum nostrorum more, auctoritate nostrâ ordinariâ confirmare, dignaremur. Itaque hujusmodi precibus inclinati, decretôque electionis præfata nobis præsentato, ac per nostros ad hoc deputatos Commissarios, uti moris et juris est, diligenter discusso, et Rotulo testium per eos examinatorum per nos viso et examinato, quum suprâ dictam electionem de persona tua rite et Canonice factam constet, eandem auctoritate nostrâ ordinariâ approbavimus, admisimus, et confirmavimus: pro ut approbamus, admittimus, et confirmamus; tibi que (recepto abs te primitus juramento solito) præsentium tenore committimus, ut munus Præposituræ subeas, omniâque, quæ huius provincie atque dignitati incumbunt, expedias, faciâsque. Non obstantibus, in contrarium facientibus quibuscunque. In cuius rei testimonium, sigillum nostrum præsentibus, manu nostrâ propriâ subscriptis, appendi fecimus. Datum ex castro nostro Arnspergo, die vicesimâ sextâ mensis Augusti, Anno à Nativitate Domini millesimo, quingentesimo, septuagesimo septimo.

Post hæc Salentinus, tandem acturus id, quod emorientis familiaris propagandæ causâ jam pridem animo volutaverat, ex Arensburgensi castro Padibornam rediit; ibidemque die quintâ Septembris* in Capituli majoris confessu Paderbornensem infulam abdicavit, non sinè maximo omnium subditorum dolore: qui, uti venientem cum gaudio suscepere; ita recedentem penè cum lachry-

Paderbornensem Episcopatum die 5. Septembris; * *Kerssenbr. in catal. Ep. Paderb.*

Kkk

mis

Coloniensē mis profecuti sunt. Tum deinde citatis itineribus Coloniam Ubiorum properans, etiam illic die decimâ quartâ Septembris in senatu Capitulari Archiepiscopatûs & septemviratûs insignia deposuit: nec longè post, nimirum IV. Idus Decembris, ut labanti Comitum Isenburgicorum prosapiæ masculeam prolem suscitaret; ad huc Ordinum sacrorum expers, cum Antonia Wilhelmina, Joannis Comitis AreMBERGENSIS filia, solenne matrimonium BONNENSI in oppido contraxit. Præfuit utrique Dioecesi cum summa laude, Princeps verè pius, prudens, Catholicus, religiosè parcus, & munificus: verbo talis, in quo nihil culpari potuit, quàm quòd Episcopus non maneret. Certè hac odiosâ renuntiatione non modò sibi; sed & utrique Episcopatui à se dimisso vehementer nocuit. Sibi quidem, quia è tanta dignitate ad exigui Comitatus angustias devenit; & familia Isenburgica, quam ab interitu vindicare voluit, postea tamen in Ernesto ipsius filio* prorsus intercidit. Suis verò Episcopatibus, quia tam Coloniae, quàm Paderbornæ, infelicissimâ Capitularium electione tales (prò dolor!) successores habuit, qui suis Dioecesibus extremam ferè perniciem attulêre; uti ex annorum sequentium decursu manifestum fiet.

*Brower. in
annal.*

Treuir.

*Kerffenbr.
loc. cit.*

*Cratopol.
in annal.*

*Archiep.
Colon.*

**Imhoff. in
notit. Proc*

*S. R. I. I. 6.
c. 7. n. 3.*

HEN-

HENRICUS

Saxo-Lavvenburgicus,
 ARCHI-EPISCOPUS BREMENSIS,
 ADMINISTRATOR OSNABRUGENSIS,

ET

solo nomine tenus
 EPISCOPUS PADERBORNENSIS
 XLIV.

Annus Christi, ut supra.

GREGORII XIII. Pontif. 6.
 RUDOLPHI II. Imper. 2.
 HENRICI Admin. Paderb. 1.

Ræclarissimè se habuerant Cathedralis Eccle-
 siæ nostræ Canonici, cùm ante paucos men-
 ses in locum defuncti Præpositi, Wilhelmi
 de Westphalen, communi suffragio delege-
 rant Theodorum Fürstenbergium, Catholi-
 cæ Religionis defensorem ac tutatorem opti-
 mum. At paulò post, egregium hunc ar-
 dorem, zelumque orthodoxæ Fidei, turpif-
 simo facto corruerunt; cùm Salentinus Præ-

Paderbor-
 næ in locū
 Salentini
 improspere
 deligitur
 Henricus, è
 Domo Saxo-
 lavenburgica,
 Archiepiscopus
 Bremensis
 &c.

ful, conjugales thalamos amplexurus, Paderbornensi Episcopatu in-
 nuntium remisisset. Erant adhuc eo tempore in Cathedralis Ec-
 clesiæ nostræ Collegio non pauci viri præstantissimi ac probè Ca-
 tholici: è quibus (ut postmodum Theodori Fürstenbergii exem-
 plo patuit) facillimè desumi poterat Episcopus, mitrâ Paderbor-
 nensi

Kerffenbr.
 in catal.
 Ep. Pad.
 Chyeraus
 in Saxom.

Kkk 2

qui Catho-
licam Reli-
gionem
egregiè si-
mulabat, li-
cèt animo
Lutheranus
esset.

ex variis
mss. vete-
ribus.

* *Litera ex
autogra-
pho Archi-
epi Osnabr.*

* *Kerßenb.
in catal. Ep.
Paderb. &
alia vetera
mss.*

* *Chytraus
in Saxon.
Hamelm.
in chron.
Oldenb.*

pag 436.
Colonie in
Salentini
locum die
5. Decem-
bris deligi-
tur Gebhar-
dus Truch-
sesius,

*Michaël ab
Isfelt l. 1.
belli Colon.
Klockner.
in hist. Pa-
derb. mss.
part. 3.*

nenſi dignus ; niſi plurimorum judicia cenſuiſſent, ad ejuſmodi honores in his temporum difficultatibus adſciſcendum eſſe Prin- cipem : auctoritate & armis maximè valentem. Talem verò cre- debant fore Henricum Saxo-Lawenburgicum, Archiepiſcopum Bremeniſem, Adminiſtratorem Oſnabrugeniſem, & Episcopatus Monaſterienſis competitorum, Colonia quondam in ſtudiis enu- tritum. Is enim, licèt ad Lutherana Religionis dogmata non me- diocriter affectus, ideòque nondum à Sede Pontificia ad Oſnabru- geniſem Cathedram admiſſus aut confirmatus eſſet; eam tamen ani- mi ſui propenſionem ambidextrâ ſimulatione etiamnum obtege- bat: vidique literas ipſius de anno 1575, in quibus * dolore cro- codilino queritur: *ſe apud Sanctitatem Pontificiam humillimè, et cum omni obſequentia debita, pro obtinenda confirmatione ſua inſtituiſſe: ab ea tamen impetranda ſiniſtris aliorum invidentium denuntiationibus præter omnem exſpectationem hætenus impediri; neque tamen adhuc penitèſ de- ſperare, quin eâ tandem pro ſuo, ſuorumque voto potiturus ſit.* Itaque his, aliis que fucis & ſimulationibus faſcinati Canonorum pluri- mi (frustra diſſuadentibus aliis, qui anguem ſub herba latitantem verebantur) demum die decimâ quartâ * Octobris Henricum antè dictum ad Eccleſiæ noſtræ Adminiſtrationem poſtulavêre: ſimul additâ hac lege, ut ſingulis annis per tres meſes in Dioceſi * Pa- derbornenſi, per tres etiam in Oſnabrugeniſi, & per ſemestre ſpa- tium in Archiepiſcopatu Bremeniſi, aulæ ſuæ ſedem, vel, ut vulgò nominant, *Reſidentiam* caperet. Id quod etiam die decimâ ſextâ Novembris ab eo acceptatum, & ſubſcriptâ manu propriâ robo- ratum eſt.

Infeliciffima quidem fuit hæc electio ſeu poſtulationo viri, de pu- ritate Fidei Catholicæ tam ſuſpecti. At longè infelicioſior fuit ea, quâ Capitulum Coloniènſe die quintâ Decembris, poſtpoſito Er- neſto Bavaro, Hildeſienſi & Friſingenſi Epifcopo, in Salentini lo- cum delegit Gebhardum Truchſeſium: illum, inquam, Truchſe- ſium, qui poſtea ſacrilegis nuptiarum ſuarum tædis non modò Dioceſin Coloniènſem; ſed etiam Weſtphaliâ penè totam in flammâ bellorum egit. Erat is ex perantiqua familia Truchſe- ſiorum de Waldburg, laudatiſſimi quondam Principis, Ottonis Truchſeſii, Cardinalis & Epifcopi Auguſtani, ex fratre nepos, & Præpoſitus Auguſtani. Honores Archiepiſcopales potiſſimùm conſecutus eſt arte & operâ Hermannii Comitæ Neuenarii, homi- nis apprime Lutherani, ideòque Erneſti Bavari potentiam & zelum ſyncerum veriti. Is enim Canonicos illos, quos vel pede non ſa- tis firmo ſtare, vel ad partes Proteſtantium nonnihil propendêre noverat, ſigillatim adiit: eòſque partim blandiloquâ ſui oris elo- quen-

quentiâ, partim etiam promissionibus aut inductionibus subdolis, in Gebhardi vota sic pertraxit; ut, cùm in senatu Metropolitano ad suffragationem veniretur, Gebhardus uno voto Ernestum Bavaram antecesserit. Et hic initio quidem, nisi insignis, perfidusque simulator fuerit, præferebat animum probè Catholicum. Etenim sequenti anno Confluentiæ, die vigesimâ quartâ Aprilis, iuramentum illud, quod Ecclesia Romana ab Episcopis & Archiepiscopis juxta sacrorum Canonum præscripta postulat, Jacobo Archiepiscopo Trevirensi, tanquam Apostolicæ Sedis delegato, in præsentia multorum præstitit; nihilque aliud, quod ad veram Catholicæ Fidei confessionem requiri potest, prætermisit. Qua de causa etiam Gregorius XIII. Romanus Pontifex, repudiata Ernesti Bavari contradictione (qui ad Curiam Papalem appellaverat) non modò Gebhardi electionem confirmavit; verùm etiam, ut in literis iisdem additur, penitissimè persuasus fuit, neminem illo magis idoneum, & *Religionis orthodoxæ studiosiorem, aut Ecclesiasticæ disciplinæ observantio-rem fore.* Hæc autem spes quâ & quali unius Dailæ seductione postmodum interversa fuerit, suo tempore declarabo.

Qui & aò
sequente
publicam
Religionis
Catholicæ
professionē
fecit,

Klockner et
Iselt loc.
cit.

Et paulò
post à Gre-
gorio XIII.
Papa con-
firmatus est

Auctores
iisdem.

Ceterùm & hoc anno Warendorpii in Episcopatu Monasteriensi casus admodum funestus die trigesimâ Aprilis contigit. Civis aliquis domi suæ mactaverat vitulum, qui fortè paulò antè, quod à matre divulsus se doleret, multum clamoris dederat. Id cùm sollicitè observasset ejusdem filiulus; conversus ad eum pater, cultrumque lanionium ostendens, dixerat: *sic et tibi fiet, si in posterum vocifereris, et inconditos in domo mea plaratus edas.* Credidit puer hanc esse poenam parvulorum, qui multum vociferantur & ejulant. Paulò post uterque parens aliquantisper exhibant ædibus; & alium pusioem, adhuc in cunis jacentem ac dormientem, commendat mater filiolo suprà dicto, donec ipsa protinus reversa fuerit. Interim evigilat in cunis pusio, &, ut fieri persæpe solet, ingentem simul vagitum edit. Quem ubi filiulus natu major compescere non valeret; memor verborum sui patris, lanionium cultrum haud procul à se jacentem arripit, & vagienti fraterculo suo jugulum abscindit. Qui & indè, velut re bene gestâ glorians, matri suæ, post breve tempus redeunti, procurrit obviam; & ei cultrum adhuc sanguine madentem exhibet: *ecce!* ait, *o mater! quia noster in cunis pusio tam acerbè flevit, neo absistere à ploratu voluit; ego eidem perinde, ac pater meus vociferanti vitulo, guttur abscidi.* Consternata hoc viso mater, & præ dolore subitaneo penè, quid ageret, facerétque, nescia, continuò sanguineum cultrum filiolo suo è manu eripit, & cordi ipsius ita intorquet, ut exanimis in terram cade-

Funestissi-
mus casus,
qui hoc an-
no contigit
Warendorpii.
Dethmar
Müller. in
chron. Tre-
mon.

caderet. Indè verò adhuc magis exterrita, & velut amens dolore facta, rursus cultrum ex corde ipsius extrahit; séque ipsam è vestigio confodiens, miserabili catastrophe tragœdiam infaustam claudit.

In Belgio
Joannes
Austriacus,
à Rege con-
stitutus gu-
bernator.

*Haras in
ann. brab.
Strada de
bello Belg.
Dec. 1. l. 9.*

Paulò post,
in eâ apud
omnes invi-
diam trahi-
tur, ut ab
iisdem pa-
triz hostis
declaratus
sit,

*Haras &
Strada loc.
cit.*

Vocato in
locum ejus
Matthiâ Ar-
chiduce.

auct. iidem
In Gallia
pacificatio,
præcedente
anno cum
hugonottis
inira, re-
scinditur
occasione
novi fœde-
ris Catho-
lici.

*Spond. ad
ann. 1576.*

Satis hæc de rebus ad Westphaliâ & vicina loca pertinenti-
bus. Nunc etiam delibanda sunt pauca de rebus extraneis; & in
primis quidem de Belgio, ubi adhuc omnia perturbata ac plena
confusionis erant. Advenerat illuc sub finem anni præcedentis Jo-
annes Austriacus, à Philippo Rege designatus gubernator; stu-
debátque istarum Provinciarum Ordines omni humanitatis & offi-
ciorum genere sibi plurimùm devincire: ità, ut etiam ipsorum pa-
candorum causâ Hispanos, exteròsque milites, de quorum inso-
lencia potissimùm conquesti erant, cum Philippi Regis consensu
ab se dimitteret. Placebant hæc summopere Statibus Catholicis:
neque jam aliud ad quietem Belgii reducendam deerat; quàm ut
etiam Orangius & ejusdem focii in communem pacem, cum Joanne
Austriaco à Catholicis initam, suos animos inclinarent. At
ille, ut erat pestilens hæreticus, non modò pacem illam cum sto-
macho rejecit; verùm etiam Catholicorum virorum plurimis fal-
lacissimè persuasit, eam animi facilitatem in Joanne Austriaco si-
mulatam esse, neque ad finem alium, quàm ad eosdem postea frau-
dulentiùs opprimendos tendere. His autem susurrectionibus effe-
ctum est primò, ut in multorum animis nasceretur aliqua in Jo-
annem diffidentia. Deinde etiam processu temporis adversus eum
effusi sunt seditiosi quidam & infames libelli, qui hujusmodi igni-
culos jam accensos alerent. Ad extremum denique, flamma ista
sinistris quarundam literarum interpretationibus eum in modum
crevit, ut Joannes Austriacus die septimâ Decembris à seditiosis
Ordinibus velut publicæ tranquillitatis perturbator declaratus; &
Matthias Archi-Dux, inscio fratre suo Rudolpho Imperatore, in
ejus locum evocatus fuerit. Quæ res iterum diuturno tristissi-
mòque bello feralem scenam aperuit, Geusiis interim sub Oran-
gio duce suo fortunam ad vicina quælibet explicantibus.

In Galliis interim Catholica Religio nonnihil iterum attolli
coepit occasione novi Catholicorum fœderis; quod, quia contra
hostes antiquæ Fidei percussum erat, *fœdus sacrum* appellari voluere.
Auctores illius fuerant quàm plurimi viri Nobiles in Picardia & Pi-
ctavia: qui, cùm vidissent anno superiore nocentissimam illam
pacificationem, quâ Henricus Rex, armis Hugonottorum obru-
tus, omnem illis exercendæ hæreseos libertatem indulserat; faci-
nus tam indignum averfati, se, suâque omnia, etiam usque ad
sanguinis & vitæ profusionem, devoverunt pro tuenda Fide Ca-
tho-

tholica, & excludenda cujuslibet alterius Religionis libertate. Notitia illius tam pii, sacrique foederis primum ad Regis aures permansit in comitiis *Blesensibus, exeunte anno priore coeptis. Deinde in iisdem comitiis actum, & ad instantissimas praelectorum foederatorum sollicitationes conclusum est, pacificationem anni prioris, velut Catholicae Religioni nocentissimam, rescindi ac revocari oportere. Postremo etiam, cum Hugonotti id recusarent, iterumque se ad arma in Regem verterent; immixtis duobus exercitibus eum in modum domiti & oppressi sunt, ut protensis ferme ambobus brachiis ad pacem anhelaverint. Quae & illis postea die quintâ Octobris concessa fuit his conditionibus: *Religio Catholica restituatur in omnibus Regni urbibus et locis, unde ejecta fuerat. Exercitium Calviniana Religionis permittatur solum in iis locis, quae ejusdem exercitio ante hoc bellum ultimum deputata sunt. Liberum Hugonottis esto, sine sua Religionis exercitio habitare, quocunque in loco velint: ita tamen, ut ibidem festa Catholicorum servant, et in matrimoniis contrahendis etiam observent consanguinitatis et affinitatis gradus, à Romana Ecclesia praescriptos.*

*Spond. ib.
n. 8.

Hugonotti,
Regis armis devicti,
adiguntur
ad novam
pacificationem Catho-
licae Reli-
gioni magis faventē.
Spond. ib.
n. 6. & 7.
Buffier. 10.
2. hist.
Franc. l. 20

Annus Christi 1578.

GREGORII XIII. Pontificis 6. & 7.

RUDOLPHI II. Imperator. 2. & 3.

HENRICI Admin. Paderb. 1. & 2.

Prope aberat, ut Catholica Religio novam hoc anno plagam accepisset in Westphalia, nisi imminens illud malum egregio quorundam virorum zelo ac sollicitudine fuisset praepeditum. Joannes Wilhelmus, Juliae, Cliviae, & Montium Dux, cum ob mortem sui fratris Caroli Friderici, triennio abhinc defuncti, in successionem paternorum Ducatum vocaretur; Monasteriensi Capitulo non ita pridem proposuerat, se libenter ab Episcopatu Monasteriensi decessurum, dummodo sibi spem non obscuram facerent de surrogando, ut ipse cuperet, consobrino suo, Ernesto Barvaro, Hildesienfi, & Frisingensi Episcopo. Placebat id summo pere Cathedralis Ecclesiae Decano Godefrido à Raesfeldt, & aliis antiquioribus, Romanae Sedi, veterique Fidei addictissimis. Jam enim ex rebus, Hildesii ab eodem gestis, perspicue norant, esse Principem probe Catholicum, atque ejusmodi, in quo sincera Majorum nostrorum Fides ac pietas cum avito splendore generis felicissime conjuncta sit. Contra verò Conradus à Westerholt, Scho-

Henricus
de Saxen-
Lauben-
burg Mo-
nasteriense
Episcopatu
adipisci ni-
titur fraude
& operâ
Conradi
Wester-
holtii, ejus-
dem Eccle-
siae Schola-
stici.
Chron Mo-
nast. msf.
Chytraus l.
23. Saxon.
adam. 1574

Scholasticus, & Pro-Princeps Monasteriensis, etiamsi exteriùs fronte & ore simularet, se etiam stare pro Ernesto Bavaro; occultè tamen collimabat in Henricum Saxo-Lawenburgicum, Bremensis, Osnabrugensis, & Paderbornensis, Ecclesiarum Antistitem postulatum: pro quo etiam plurimorum Canonorum, præcipuè verò juniorum, vota tacitissimè collegerat. Subinde fraudem fraude cumulaturus, non solùm Raesfeldii Decani & seniorum; sed etiam sua, suorumque juniorum vota ad Ernestum defert: mentiturque, eum certò, conjunctis horum suffragiis, ad Monasteriensem infulam assumptum iri, dummodo Joannes Wilhelmus legitimis tabulis Episcopatu, jurique suo renuntiet. Credidit Ernestus astutæ huic, subdolæque vulpi. Nec multò post etiam Joannes Wilhelmus, ab Ernesto monitus, abdicationis suæ tabulas expediti fecit, easque Legatis Monasteriensibus in manus tradidit: cum ea tamen expressa protestatione * ad Dominos Capitulares à se perferenda, quòd, si in hac re fraudem aliquam animo tegerent, & Ernestum postea dolosè præterirent; hujusmodi abdicatio à se facta nullius planè roboris aut valoris esse debeat. Non prævidebat Westerholtius hanc protestationem, die 23 Februarii unà cum literis abdicatoriis in Capitulo propositam. Eà tamen auditâ, ne continuò vulpem detegeret, permisit intrà dies paucos ad novi Antistitis electionem pergi. Scrutatores votorum designati erant, præter Westerholtium, duo Canonici Ernesto Bavaro addictissimi: quibus de more adjuncti fuere Capituli Syndicus, Notarius, ac alii duo testes. Hos Godefridus Raesfeldius Major Decanus, Westerholtii & juniorum conspiracy non imprudenter veritus, jam antè præmonuerat, ut aliquo pedum strepitu signum ede-
rent, si Westerholtius forsan, aliter ac simulaverat, pro Henrico Lawenburgico suffragium ferret. Prosperrimum sanè consilium! imò & ejusmodi, ex quo pependit salus totius Dioeceseos! cùm enim Westerholtius paulò post Henrico Lawenburgico suffragatus esset; atque idèò Capituli Syndicus, quasi sputum aliquot extriturus, pedum suorum strepitu fraudem ejus detegeret: Raesfeldius Major Decanus continuò assurrexit, & suspensæ hodiernæ electionis actu è Capitulari congressu abiit, reliquis etiam Canonicis abeuntem è vestigio consequentibus.

Tum verò in comitiis Dioecesanis, die decimâ quartâ Martii, Monasteriensi in urbe habitis, Joannis Wilhelmi abdicatio, ab ejusdem & Ernesti Legatis, publicè revocata est propter defectum conditionis non impletæ: simulque Westerholtius primùm infidelitatis ac perfidiæ convictus coram Statibus patriæ; deinde & Romæ apud Gregorium Pontificem accusatus, velut homo suspectus de hæresi,

* *Chytraus
ibid.
chron. Mo-
nast. ms.*

Sed ea fraus
artificiosè
detegitur à
Decano
Godefrido
Raesfeldio.
*chron. Mo-
nast. ms.*

Joannis
Wilhelmi,
Cliviæ Du-
cis, resigna-
tio à Gre-
gorio Pon-
tificè pro-
nuntiatur
irrita.
*chron. Mo-
nast. ms.*

hæresi, Principique Lutherano magis, quam Catholico & probato favens. Quo audito Gregorius Papa, nascenti huic malo occursurus, continuò duplex edictum expediri jussit: unum, quo Joannis Wilhelmi renuntiationem, velut absque Pontificio consensu factam, pronuntiavit irritam ac inanem; alterum verò, quo præcepit Westerholtio, ut intra sexaginta dies Romæ se præsentem sistat, ibidemque in persona propria de criminationibus contra se adductis causam dicat. Ridebat hæc primùm vir ambigua fidei: imò non solùm ridebat ea; sed etiam (ut omnem Romanæ Sedis reverentiam videretur exuisse) literas illas Apostolicas, quibus Romam citabatur, intra ædium suarum septa præalta ex arbore suspendit, non sinè magno Decani & aliorum seniorum opprobrio. At ubi postmodum sequebatur altera, multoque acrior citatio (quâ eidem omnia beneficia & proventus Ecclesiastici tam diu jubebantur subtrahi, donec Romæ se purgasset) Jovi tandem fulminanti cedens, Curiam Papalem adiit: indeque rursus re infectâ Monasterium veniens, abdicato Canonatu suo & honoribus antè habitis, apud Oistfrisiæ Comitem Cancellariatûs officio potitus est. Joannes autem Wilhelmus ex eo tempore Monasteriensem infulam adhuc retinuit usque ad mortem Henrici Lawenburgici; quæ magno omnium Catholicorum gaudio tandem contigit anno 1585, uti suo loco fusiùs exponetur.

Westerholtius ob hæreseos suspicionem citatur ad curiam Romanam: *chron. Monast. ms.*

Indèque causâ vulneratâ, perditâque rediens, Canonatum abdicat. *chron. Monast. ms.*

Paderborna interim, quæ eundem Lawenburgicum jam antè ad Episcopale regimen depoposcerat, non sinè lachrymis hoc anno vidit, cuinam lupo Christianas oves commendaverit. Licet enim ille nullum ad Catholicam Fidem ejurandam cogeret; vel ex eo tamen veræ Christi Ecclesiæ plagam admodum luctuosam intulit, quòd subditorum suorum cuilibet plenissimam Lutheranae fidei complectendæ libertatem daret. Nam hoc ostio aperto, non solùm Paderbornenses cives, quorum animi jam pridem ad Lutherana dogmata propensi fuerant; sed etiam ipsimet Parochi & animarum curatores plenis passibus ad novi Evangelii pascua procurerunt. Hos inter primus erat Georgius Holthusius, Cathedralis Ecclesiæ concionator, & Pastor ad S. Pancratium, homo quidem disertus & ore promptus; at ejusmodi simul, qui prò dolor! teste

Henricus Administrator, Paderbornæ, cum ingenti religionis damno, permittit libertatem doctrinæ Lutheranae: *Ex veteribus mss.*

*Kerfsenbrochio, jam pridem *volaverat inter utrumque*. Is, ut primùm sub acatholico Principe nactus est occasionem effundendi venenum in corde latens; continuò rejectâ Fide Catholicâ Lutherum induit, & mulierculam, quam diu deperiêrat, in urbis totius oculis uxorem duxit. Neque multum temporis intercefferit, quin & alii Pastores urbis in eandem silvam iêrint, Holthusii præeuntis exemplo tracti. Certè is, qui in æde Bustoiffensi parochialem

*Kerfsenb. in catal. Ep. Paderb. sub Joanne de Hoja.

Ipsis etiam animarum curatoribus ab antiqua Fide recedentibus, *Klockner. in hist. Paderb. mss.* cathedram obtinebat Hermannus Kersting, Wiedenbrugenſis (etſi per hunc annum ſe adhuc abſtinuerit à matrimonio, viſurus forſitan, quid Holthuſio præceſſori fieret) à doctrina tamen Catholica ſe averſum exhibere; & Lutheranum virus, quod hucusque texerat, confluenti populo ſuaviloquis verbis inſtillare non deſiit. Oppoſuere ſe quidem huic novatori Buſtorffienſis Eccleſiæ Canonici; neque permiſerunt ampliùs, ut ibidem aliquid ageret vel attemptaret, quod Lutheranam, & Romanæ Eccleſiæ diſſentaneam doctrinam ſaperet. At ille nihil indè motus, dereliſto Buſtorffienſi templo repente ſe recepit ad ſacellum S. Laurentii in vicina platea **vulgo die Genera Straß.* **vulturea*: ibique magno civium favore & applauſu tam diu perrexerit Lutheranam doctrinam evulgare, Catholicæ Eccleſiæ ritus explodere, & Euchariftiam ſub utraque ſpecie accurrenti populo miniſtrare, donec haud multò poſt, ſubitaneâ & improvifâ morte infelicem animam ad inferos eieſtaverit, *ſine luce*, ut ajunt, *et cruce mortuus*. Neque has & aliorum Apoſtatarum inſolentias coërcere poterant Cathedralis Collegii Proceres: quia & ipſi jam didicerant, vereri Principem infauſto fidere poſtulatam, & hic acerrimè pro concedenda civibus conſcientiarum ſuarum libertate ſtabat. Ità factum, ut repente urbe totâ Lutheranum Evangelium reciperetur; intraque unum alterumve annum vix unus & alter in ſenatu aut plebe fuerit, qui antiquam Fidem Romano-Catholicam ſyncero corde ſectaretur.

Paderbornenſem Diœceſim ingreditur, ex antiſ. quis mss.

Inter hæc triſtia ſuæ adminiſtrationis initia, Henricus pseudo-Epiſcopus noſter menſe Julio Neuhuſium ac Paderbornam venit: ubi inter alia gratulationum officia etiam Hermannus Kerſſenbrochius, Salentiniani apud nos gymnaſii Rector, catalogum Epiſcoporum Paderbornenſium à ſe conſcriptum, typiſque Lemgovienſibus editum, novo Principi in xenium obtulit. In eo poterat videre Princeps, quàm probi, ſanctique Præſules Paderbornenſi ſedi à primis Eccleſiæ noſtræ incunabulis præfuerint: è quorum numero (ſi unum excipias Hermannum Wiedanum, poſtea exauctortum) hucusque nemo fuerat, qui doctrinam à Fide Catholica alienam coleret. Sed hæc vel non vidit, vel potiùs videre noluit, quia *oculus* ejus jam erat *nequam*; ſive talis, qui virtuti vitium & præceptis Eccleſiaſticis novam vivendi libertatem ac licentiam anteferebat. Paderbornâ ſubinde poſt moram aliquam proſectus eſt ad alias noſtræ Diœceſis urbes & oppida: inter quæ etiam Saltzkortena, à ſalinariis officinis admodum celebrata, honorem habuit, venientem ad ſe Principem intra ſua moenia complectendi. Ibi controverſiam aliquam de pendendo ſalis tributo, quæ ſub ejus deceſſore Salentino mota & nondum finita erat, conſentiente majori

Saltzkortenam viſitat, controverſiam aliquâ ibi componit, novâſque molas ædificari jubet,

majori Capitulo feliciter composuit; vetera Dominorum salinatorum jura, libertates & privilegia, die vigesima 2da Augusti gratiosissime confirmavit; simulque molam novam frumentariam, oleariam, & fulloniam, pro commodiore civium & accolarum usu ab imis fundamentis erigi ac fabricari, jussit, uti ex literis diversis constat.

Digresso Principe, cum omnis materia, ad exstruendas hujusmodi molas necessaria, studiosè convehi & comparari coepta esset; repente fontes *Hedera** fluvii, qui alias copioso fluxu Saltzkottenam alluebat, aquam solito parciorem protrudere, visi sunt. Factaque tandem investigatione sedulâ compertum est, supra dictam amnis imminutionem proficisci ex eo, quod Canonici Regulares in Bodeken, ut uberiores aquam ad molendina sua derivarent, in flumine *Alma* voraginosos aliquos terræ fauces obstrui & obturari fecerint. Quo intellecto Henricus Administrator, qui eo tempore jam in Osnabrugensem Dioecesin reversus erat, Saltzkotteni Gogravio suo quantocyus imperavit, ut hujusmodi foramina ac subterraneos meatus recludi faciat, atque undis in terram subsidentibus fluxum alias consuetum curet. Ecce hic ipsas Henrici Antistitis literas, hac de re ad Gogravium Saltzkottenensem datas, & è lingua germanica latinè redditas:

Dilecte fidelis. Jam edocti sumus, quod Pater, et Conventus monasterii nostri Bodecensis, voragines quasdam vel hiatus terra in fluvio nostro Alma, ex quo rivus noster Hedera non parvum incrementum accipit, obturare, atque cā ratione nobis et molendino nostro in urbe Saltzkottena nocumentum aliquod inferre, conati sint. Id quod ab iis minime expectavimus; ideoque meritò inducimur, occasionem congruam circumspicere, quā his ipsorum ausibus vicem aliquam rependamus. Ne autem interea nobis detrimentum aliquod ea ex parte accidat; hisce tibi precipimus, ut non minus, ac ab aliis memorati molendini nostri curatoribus hactenus factitatum est, prædictorum hiatuum obturamenta excutias, fluvialibus undis cursum liberum restituas, neque ullatenus te ab hujusmodi rebus exequendis abstrahi vel retardari sinas. Id si fiat abs te, seriam voluntatem nostram effeceris etc. Datum Fürstenavia in Residentia nostra, die septimā Novembris, anno 1578.

In Belgio per decursum præsentis anni adhuc omnia tam plena turbis ac tumultibus erant, ut Ordines Catholici, ad avertendum antiquæ Religionis interitum, penè semper alia ex aliis consilia caperent. Matthias Archidux, quem adversus Joannem de Austria sub finem anni superioris in Belgium evocaverant, non regebat ibi; sed regebatur ab Orangio, vicario suo: qui ejusdem juventute abusus, non modò multis ex urbibus Religiosos & Ca-

In Belgio Matthias Archidux, ab Ordinibus ad regendum evocatus, non regebat; sed regebatur ab

Orangio, tholicorum Primores expulit; sed etiam Amstelodamum, Philippo cum ingen- Regi hætenus fidissimum, diuturnâ obsidione ad se dedendum ac ti dâmo- submittendum compulit. Contrâ verò Joannes de Austria, revo- rei Catholi- catis ex Italia militibus Hispanis, quos amore pacis ante annum cz. abire jusserat, novum adunavit exercitum virorum circiter octo- *Harans in ann. brab.* Joannes de decim millium; deditque eis pro vexillo primario triumphalem Austria in- Domini crucem cum hac inscriptione: *in hoc signo vici Turcas, in signi clade hoc signo vincam Hæreticos.* Tum deinde cum Alexandro Farnesio fœderatorû exercitum notæ pariter virtutis milite, quem ex Italia unâ cum Hispanicis fundit legionibus obtinuerat, summa cum fiducia processit contra fœde- apud Gem- ratos; eosdémque pridie Kalendas Februarii prope Gemblacum* oppidum tam admirabili clade protrivit, ut ejus diei victoria pro- *Auctores iidem.* digio magis, quàm robore militari parta videretur. Ceciderunt **vulgò* ex Hispanis vix decem viri; è fœderatis verò octo vel decem mil- *Gemblours* lia: captus eorundem belli dux Goignius, multique milites Belgæ: relata ab hostibus militaria signa quatuor ac triginta, unâ cum im- pedimentis, curribus, tormentis: &, quod magis admirêre, tota hæc victoria solum à duabus equitum legionibus reportata est, priusquam reliquus miles ad pugnam deveniret. Altero mox die Gemblacum oppidum, ubi sedes belli à fœderatis constituta fuerat, in potestatem Hispanorum venit; & cum eo simul ingens armatu- *Auctores iidem.* ra, multorumque mensium commeatus. Nec multò post etiam Lovanium, Tirlemontium, Bovinianum, Sichemium, Diestemium, Nivella, Philippivilla, Limburgum, & aliæ non paucæ urbes atque oppida, vel armis admotis domita, vel spontaneâ de- ditione in Philippi Regis fidem recepta sunt. Jamque nihil aliud ad plenè debellandum deerat, quàm uberiora militum auxilia, & (qui præcipuus belli nervus est) copiosiores pecuniæ, ad persol- vende militum stipendia necessariæ. Quas cum Joannes de Austria Alexandro Farnesio. diu frustra petiisset ab Hispania, neque tamen aliud indè recipe- *Harans ad hunc annū.* ret, quàm sola verba, *quibus bella* non geruntur*: tandem ex ægri- *Spond. hic* tudine animi in morbum lethalem incidit; & consuetis Ecclesiæ sa- *n. 4.* cramentis maturè præmunitus, die primâ Octobris pientissimè in *Srada dec.* Domino obdormivit. Successorem in officio gubernatoris habuit, *1. l. 10.* quem ipse ante mortem designaverat, Alexandrum Farnesium, Par- **Srada ib.* mæ Ducem, innumeris penè victoriis annorum subsequentiū de- cursu inclytum, uti suo loco denarrabitur.

An-

Annus Christi 1579.

GREGORII XIII. Pontificis 7. & 8.

RUDOLPHI II. Imperator. 3. & 4.

HENRICI Admin. Paderb. 2. & 3.

Aulò antè, quàm anno superiore moreretur Joannes de Austria, rursus in Belgio se ostentare coeperant ingentes Ordinum Belgicorum copiae, post Gemblacense praelium è diversis aliorum Regnorum provinciis accersitæ. Quæ tamen singulare nihil contra Hispanos & Regios profecere; quod ipsimet seditiosi Belgæ magnis animorum dissensionibus à se invicem distracti, ac minimùm in tres diversas factiones divisi essent. Prima earum stabat pro Matthia Archiduce nuper accito; cui favebant Flandro-Belgæ, Brabantini, Frisii, Transisalani. Altera pro Francisco Alenfonio, tunc Andegavensium Duce, è Galliis evocato; cui favebant Hannonienses, Artesii, & Flandro-Galli. Tertia pro Wilhelmo Principe Arausionensi vel Orangio; cui perditè adhærebant Hollandi, Zelandi, Geldri, & Ultrajectini, cum Joanne Casimiro Ludovici Electoris Palatini fratre. Observabat hæc sollicitè è suis castris, probissimè communitis, Alexander Farnesius, Parmæ Dux, quem defuncto Joanni Austriaco surrogatum diximus. Ac tametsi res Hispanicæ tunc temporis jam in eas angustias redactæ essent, ut è septendecim provinciis Belgii solæ tres, nimirum Luxemburgica, Namurcensis, & Limburgensis, unà cum aliis nonnullis urbibus & oppidis in Philippi Regis fide constantes manserint; sperabat tamen, eam Ordinum Belgicorum dissensionem sibi & exercitui suo ad prosperos armorum progressus non parùm profore. Nec fefellit ipsum hæc opinio. Nam Alenfonius, cum ad explenda suorum stipendia non sufficeret, exauctorato milite suo sub finem anni superioris in Galliam reversus est; nullo alio tantorum impendiorum fructu, quàm quòd inani titulo *defensor Belgicæ libertatis* à quibusdam appellatus esset. Similiter & Joannes Casimirus, qui præcedenti æstate multa equitum, peditumque milia in Belgium adduxerat; eadem pecuniarum difficultate pressus, ineunte Januario hujus anni in Angliam discessit, visurus illic, ut Elisabetham Reginam flecteret ad privatas, publicasque Ordinum Belgicorum necessitates, præsentì pecuniâ sublevandas.

In Belgio magnus fœderatorum exercitus, ante annū conscriptus, exeunte eodem aō per intestinas discordias iterum dilabitur. *Spond. ad ann. 1578. Strada dec. 2. l. 1. in initio. Haraus & alii.*

Alenfonius, Gallicæ Regis frater, exauctorato milite in Galliam revertitur. *aut. iidem* Joannes Casimirus Palatinus, deficiente suorum stipendio, abijt in Angliam. *aut. iidem*

Lætus hoc eventu Farnesius mense Januario exercitum suum in hostes duxit: captisque primùm levioribus quibusdam oppidis ac munitionibus, per quas annona fœderatis intercludi ad Mosam

po-

abitu, Joann-
nis Casimiri
copias ine-
unte hoc aō
cogit in
Germaniam
regredi:

*Strada de
bello Belg.
Dec. 2. l. 1.*

*Harans in
ann. brab.*

Ac deinde
Trajectum
ad Mosam
obsidet, il-
ludque die
29 Junii
tandem ex-
pugnat.

*Strada ib.
l. 2. & 3.*

*Harans ib.
Spond. hic
n. 8.*

Colonie
pro tentan-
da Belgarū
concordia
instituitur
conventus
publicus,
solenni su-
plicatione
inchoatus.

*Spond. hic
n. 9.*

*Isfels l. 1. de
bello Colon.
Harans &
Strada loc.
cit.*

poterat, castra movit ad opprimendas Joannis Casimiri copias, in Arschottanis confiniis hiemantes, & ingenti stipendiorum inopia fatigatas. Quas cum ibidem unā aut alterā velitatione aliquantulum attrivisset; in eas tandem angustias compulit, ut omnis ille miles domuitionem suam libero, securōque in Germaniam com-
meatu libentissimè pactus fuerit. Nec multò post etiam ipsēmet Joannes Casimirus, qui die decimā quartā Februarii ex Anglia Fließingam renavigaverat, suorum abscessu cognito, sinè gloria sinè milite, sinè omni honore bellico, properatis itineribus in Palatinatum se recepit. Tum verò Farnesius, à residuo foederatorum exercitu nihil adversi metuens, celerrimè se Trajectum ad Mosam vertit; urbemque illam, satis amplam & optimè communitam, die duodecimā Martii totis castris incingere cœpit, priusquam ab Ordinibus foederatis copiosior miles injici vel infundi posset. Multa quidem ab Orangio tentata sunt ad hanc urbem liberandam. Sed quia Farnesii castra validiùs præmunita erant, quàm ut sinè periculo novæ cladis invadi possent; urbs ea demum in extremas necessitates acta, & infesto sanctorum Petri & Pauli armatâ manu à militibus Regiis expugnata est.

Interea Rudolphus Imperator, volente & consentiente Philippo Hispaniarum Rege, pro tentanda Belgicorum tumultuum pacificatione splendidissimum Colonienſi in urbe congressum instituerat; in quo, præter complures ambarum partium Legatos, nomine Cæsaris comparuere Gebhardus Elector Colonienſis, Jacobus Elector Trevirensis, Julius Episcopus Herbipolensis, & Otto Henricus Comes de Schwartzenburg. Hi ut suorum tractatum ac negotiationum felicius initium caperent, pridie Kalendarum Maji solennem in urbe supplicationem adornârunt; in qua diviniſſimum Christi Corpus, unâ cum innumeris Divorum Reliquiis, apparatu maximo circumlatum est. Juxta illud incedebant suprâ dicti duo septemviri, & in medio eorum Nuntius Apostolicus, Joannes Baptista Castaneus, Archiepiscopus Rossanensis in Italia. Ponè sequebantur Julius Herbipolensis, Legatus Imperatoris, quem ab utroque latere conducebant Carolus, Terræ novæ Dux, Legatus Regis Catholici; & Philippus Dux Arschottensis, Legatus Ordinum Belgicorum. Tum deinde egregii duo Abbates ab iisdem Ordinibus missi, unâ cum ceteris Legatis, Oratoribus, Legatorum consiliariis, & innumera Clericorum, Religiosorum, populique Agrippinensis multitudine, quæ Venerabile Sacramentum anteibat, vel devotis cantibus proſequebatur. His initiis præmissis, die septimâ Maji processum est ad consultationes pacis: magnâ quidem animorum contentione; sed longè minore fructu.

fructu. Licet enim Rex ibidem Ordinibus Belgicis amore pacis concederet omnia, quæcunque salvâ auctoritate suâ & Catholicâ Religione poterat (*nimirum ut omne Belgium externâ militiâ liberetur, ut ejus loco deligatur alius exercitus, Belgarum populo magis gratus, et bello sustinendo par; ut ad civitatum, arciumque præfecturas, aliâque honoratiora munia, in posterum non admittantur, nisi soli Belgæ; ut catholicici, qui in provinciis extra Hollandiam et Zelandiam habitant, im-* Philippus Hispaniæ Rex faventissimos concordiaæ articulos Ordinibus fœderatis offert. *Spond. ib. Haraus ad hunc annũ. pag. 206. Qui cum ab Orangio & suis obstinate rejicerentur, conventus ille tandem eventu casso dissolvitur. Spond. & alii.* punè ibidem sine exercitio suâ Religionis degant; ut ad suprema provinciarum gubernacula à Rege non admoveatur alius, quàm Regii sanguinis Princeps, et ejusmodi, de quo justam conquerendi causam non habeant) Hæc, inquam, & alia Belgis faventissima licet amore pacis concederet Philippus Rex; nihilo minùs tamen Orangius, cui pax & concordia neutiquam in votis erat, semper aliis atque aliis exceptionibus & effugiis rem istam ità involvere studuit, ut casso tandem eventu congressus ille, die decimâ tertiâ Novembris, cum ingenti partium indignatione dissolutus fuerit. Singulari tamen consilio providere Superi, ut obliquè, vel, ut ajunt, *indirectè*, ex eodem conventu non parva rerum conversio in Philippi Regis utilitatem profilièrit. Nam inter ista pacificationis tentamenta, Hannonienses, Artesienses, & Flandro-Galli, cum viderent, Orangium nihil aliud, quàm Catholicæ Religionis interitum velle, ideòq; & æquissimis concordiaæ articulis præfracto animo dorsum obvertere; non exspectato ceterorum Ordinum consensu, pacificationis oblatae leges unanimiter complexi, & in Regis Philippi gratiam promptissimè recepti sunt. Idem fecere postea quinque ex Legatis Ordinum, de Colonienſi congressu reduces; maximèque Philippus Dux Arschottensis, & alii complures Belgarum Proceres, eorundem exemplo tracti. Qui & omnes juramento edito spoponderunt, se in posterum Regi suo constantissimè parituros, & Fidem Romano-Catholicam usque ad vitæ ac sanguinis profusionem defensuros esse.

Utinam laudatissimo hoc Religionis, Fideique zelo arsisset etiam, qui suprà in congressu pacificationis nominatus est, Gebhardus Ecclesiæ Colonienſis Archiepiscopus, & sacerdos consecratus. Memorat quidem Klocknerus auctor coævus, cum Coloniae in congressu prædicto coram pluribus asseverasse, *quòd infurcam agi malit, quàm à Fide Catholica recedere; aut libertati Religionis, quæ à multis in Belgio petebatur, consentire.* Sed, an id seriò ac synceriter; an verò fictè & solùm fuci faciendi causâ ab eo dictum fuerit, quis divinet? certè jam eo tempore propudiosis mulierum amoribus implexus erat, multisque* noctibus furtivè in cubili suo versabatur cum Agnete Mansfeldica, domicellaris Collegii Gerrisheimen-

*Iffelt. l. 1. de bello Colon.

Similiter & heimensis Canonissa, quam deperibat. Nechilo pilóve melior fuit hac in re Henricus Archiepiscopus Bremensis, Paderbornensis & Osnabrugensis Ecclesiæ Administrator. Nam & ipse è civitate Colonienfi, ubi jam antè inter Canonicos majores vixerat, concubinam habebat Annam Bestorpiam Colonienfis Doctoris filiam: quam egregiè comptam, & meretricio ornatu splendidam, assidue ducebat secum, non sinè pessimo Clericorum & sacerdotum in antiqua Fide nutantium exemplo. Unde & eo regente Paderborna ferè tota, quam hucusque priores Episcopi in Catholicæ Religionis gremio retinuerant, unà cum omnibus animarum curatoribus in Evangelii Lutherani complexum proruit; viditque verum esse id, quod ex concilio Tridentino ait Cratepolius: *Integritas presidentium salus est subditorum; totiùsque Dominicæ familiæ status et ordo nutabit, si, quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite.*

Eodem aó in Diœcesi Paderbornensi detegitur perditissima quædam latronum societas, *Klockner. in hist. Paderborn. ms. part. 2.* Ceterùm hic annus Paderbornensi Diœcesi nostræ non parùm felix & auspiciatus fuit ob detectam ac dissipatam scelestissimorum aliquot latronum societatem. Auctor illius erat Bernardus quidam, vilissimo loco natus in pago *Haren*, ad campum Sintfeldicum sito. Is, cùm ferè sex vel septem annorum esset, quotidie cum aliis id genus mendicabulis jacebat ad portam vicini monasterii Bôdecensis. Et quia formosulus, rectique corporis adolescens erat; ejusdem monasterii Frater Laicus (cui rei agrariæ cura commissa erat) misericordiâ Christianâ motus, assumpsit eum, effecitque, ut ex illo mendiculorum grege melioris educationis causâ ad monasterii culinam admitteretur. Ibi, dum horis otiosis ad focum sedens continuò scriptitaret in cineribus, communi ceterorum lixarum joco *Scribonius* appellatus est: quod ei nomen ità semper adhæsit postmodum, ut etiam adultioribus annis haud aliò quàm *Scribonii* vel scriptoris nomine vocatus fuerit. Subinde in monasterio Bôdecensi mansit per annos decem & ampliùs; eoque tempore cum prædicto Fratre Laico frequenter egrediens & regrediens, didicit omnia secreta ejus: nimirum, quâ clave portam coenobii aperiret (poterat enim suorum negotiorum causâ summo mane vel sero vespere exire vel redire) ubi cubiculum ipsius esset, quo in loco pecuniam ex re lignaria vel agraria collectam reponeret, & plura alia. Pòst, ubi jam circiter octodecim annorum esset, exhibat semel ad parentes suos in pago *Haren*. Cùmque ibidem per dies aliquot moraretur; fortè fortunâ contigit, ut peregrinus mercator aliquis, præcipiti nocte à via seductus, ad pater-num ejus mapale adveniret, pretiòque oblato peteret, se deduci ad commune diversorium. Respondit illico scelerata mater: *diversorium adhuc procùl distare, et viam adeò sanosam esse, ut agerri-*

me

Anno ætatis
propè deci-
mo octavo
ad parentes
revertitur,
Et cum eis
nocte in-
tempestâ
mercatorē
peregrē ve-
nientem
obtruncat.
Klockner. ibid.

me illuc inter ejusmodi tenebras pervenire queat: quod si autem in hoc ma-
pali commanere secum non dedignetur, se eidem pro suis viribus infer-
vituram. Acceperat id homo de via fessus ac famelicus; aper-
 toque statim facculo, pecuniam ei dedit, quâ cerovisiam & alia
 ad frugalem coenam necessaria compararet. Sed eâdem nocte,
 postquam jucundè coenatum, bibitumque fuerat, infelix advena
 securi percussus & crudelissimè interfectus est, sceleratâ matre ma-
 ritum, filiûmque suum ad ejusmodi facinus instigante.

Præda satis opima, quam ex latrocinio consecuti sunt, eum Spolio ac-
cepto lætus
eam larro-
cinandi ar-
tem ulteri-
us facitare
statuit,
Klockner.
ibid.
 in modum placuit *Scribonio*, ut in posterum omni vitâ suâ hanc ar-
 tem facitare, constituerit. Eoque in proposito mater venefica non
 modò confirmavit ipsum; sed etiam, ut securiùs latrocinari pos-
 set, ei calamum aliquem, veneficiis imbutum, tradidit, cum ea
 sponcione diabolica; quòd hoc amuleto, manu sinistrâ tento, hu-
 manorum oculorum aciem effugiturus, omniâque vincula sibi in-
 jecta facillimè soluturus vel excussurus sit. Lætus hoc dono *Scri-*
bonius confestim sibi socios complures adlegit: qui, ut firmiùs Socios
complures
in scelerum
societatem
adsciscit;
Klockner.
ibid.
 invicem se astringerent, sanguinem suum ex inciso digito pro-
 manantem sibi mutuò propinârunt, intermixto simul hoc averta-
 li juramento: *quòd nunc et in æternum sanctissima Trinitatis, JESU,*
MARIÆ, sanctorum omnium, et quorumlibet Christianorum, insensis-
fimi hostes vivere, et mori velint. Quo peracto mox decrevêre, pri-
 mum suæ improbitatis experimentum capere in illo Fratre Laico, Ejuratò quo
Deo & San-
ctis omnib;
Klockner.
ibid.
 qui in Bôdecensi monasterio *Scribonium* educaverat. Itaque sub
 vesperum collocabant se in ejusmodi loco; ubi eundem, è silvis,
 agrisque reducem, certò transiturum noverant. Ibi miserum pro-
 tinus invadunt, verberant, humi fundunt, veste religiosâ exuunt,
 simul claves & omnia, quæ habebat, eidem auferentes. Cùmque primum la-
trocinandi
experimen-
tum cum iis
capit in Fra-
tre Laico
Bôdecensis
monasterii:
Klockner.
ibid.
 infelix Frater *Scribonium* suum tristissimo vultu intuitus, diceret:
Hæcine merui abs te, fili mi? ille nihil indè mitigatus, adhuc fero-
 ciùs in insontem irruit, linguam ipsi evellit, genitalia membra ex-
 scindit, frustrâque obluctantem in abstrusissimo saltu crassis funi-
 bus ad arborem prægrandem alligat; ubi nudo, mutiloque corpo-
 re per totum ferè quatrimum stare debuit, & vitam vel ipsâ mor-
 te duriorē agere. Tum verò trifurciter iste religiosam ejus ve-
 stem induere; ceterisque sociis in vicina silva præstolari jussis, ad
 Bôdecense monasterium pergere, portam exteriorē clave acceptâ
 referare, cubiculum Fratris introire, arcas omnes evacuare, pecu-
 nias ab eo custoditas auferre, spoliòque non parvo dives, eâdem
 nocte ad suos regredi. Illi tam optato successu hilares, triduo pro-
 ximo jucundè litârunt Baccho: interimque miserrimus ille Frater,
 cujus vestem inter abdita dumorum texerant, circa fatalem arbo-

M m m

rem

corpore ej⁹
inter vici-
nas lignorū
strues oc-
cultato.
Klockner.
ibid.

rem suam difficillimā vitæ, mortisque luctū eum in modum sese circumegerat, ut eidem injecti funes continuā ligati corporis gyratione profundum huic arbori sulcum induxerint; quemadmodum suis oculis vidit, qui hæc descripsit Martinus Klöckner. Quarto autem die, cum ad arborem redirent, Fratremque morti proximum, & ante oculos suos exspirantem offenderent; cadaver ejus inter vicinas lignorum cæduorum strues abdidere: ubi tandem adultā hieme post avecta culinaria, focariæque ligna inventum est, non finē magno Religiosorum Bodecensium gaudio; quippe qui jam pridem suspicati fuerant, eum unā cum pecuniis sibi creditis à Fide & Ordine suo profugisse.

Post hæc in
omnem la-
trocinandi
licentiam
effusi, toto
ferè bien-
nio cædes
innumeras
perpetrant,
etiam
quandoque
soliis vo-
luptatis
causā.

Post hæc in omnem latrocinandi ac libidinandi licentiam effusi, per totam undique Diocesim, præcipuè verò in silvis prope Dalhemium, Kleinenbergam, Hardehusium, Stattbergam, aliisque in locis proximioribus, tam innumeras hominum itinerantium cædes per biennium perpetrarunt, ut nullum ferè calamum iisdem recensendis vel describendis parem invenire liceat. Neque solum id agebant lucri vel quæstus faciendi gratiā; sed etiam quandoque solius diabolicæ voluptatis explendæ causā: ita ut subinde non minus in mendicos obvios, quàm in homines pecuniosos desævirent. Sanè pauperculum adolescentem ex pago Rösenbeck, dum ex oppido Stattbergensi domum rediturus, levandæ sitis causā in vicinum fonticulum prono ventre procumberet; *Scribonius* à tergo involans, tam diu in aquis tenuit, usque dum in iis violentā morte præfocatus esset. Ac tametsi puer iste, vermiculi morientis instar, miserabili corporis inflexione fatorum necessitati sic oblucretur, ut & ipsi lapides commiseratione tangi aut frangi posse viderentur: *Scribonius* tamen huic spectaculo non solum hilariter adrisit; verum etiam eā de re paulò antè extremum supplicium interrogatus, asseruit: *hanc adolescentis morituri luctum sibi admodum delectabilem, visūque jucundam fuisse.* Pari truculentiā tres mulieres prægnantes, ac nullo ferme peculio præditas, unā cum suis comilitonibus interemit; earundem uterum dissecuit; fetum inibi latentem protraxit; ea solum ex causa, ut videret, an prolem masculinam gererent, quā ad suas præstigias, artesve magicas abuti posset. Cumque in illis tribus non nisi prolem femellam reperisset; cum ingenti stomacho comminatus est, non prius destitutum se ab occidendis hujusmodi mulieribus, donec è dissectis earum uteris fetu masculo potiretur. Quod autem in his malis tristissimum erat, scelesti nebulones isti incredibili celeritate commigrabant ex uno loco in alium: ita ut, si hac horā prope Dalhemium visi essent; non multò post apud Kleinenbergam, Hardehusium, Statt-

Stattbergam, aut Breidelariam conspecti fuerint. Unde etiam communis hominum persuasio erat, eos arte diabolica ex uno loco in alium transportari.

At non ita in his permittendis dormiebat cæli oculus, quin demum evigilaret in interitum *Scribonii* & sociorum ejus. Prima omnium poenas dedit, promiscuæ libidinis mulier, cognomento *Schnatentopff*; quæ iisdem cibaria in silvis afferebat, eaque occasione persæpe illis multorum itinerantium vitam prodiderat. Hæc tandem ab excubitoribus ubique positis comprehensa, severis quæstionibus pressa, condemnata, capite plexa, & prope Kleinenbergam rotæ imposita est. Nec multò post etiam *Scribonius*, Haræ in pago suo natalitio captus, Wewelsburgum ducitur, arctissimis ibidem vinculis præalta in turre constrictus. Ac tametsi rursus ex iisdem, non sine dæmonis auxilio, post unam alteramve noctem eluctatus fuerit; in ea tamen fuga & præcipiti lapsu (quem in petram subjectam fecit) præstigiosum calamum, sibi nuper à matre traditum, non sine magna animi consternatione perdidit. Unde & ipse postmodum conquestus est, vereri se, ne amisso hoc amuleto, vitæ suæ & latrociniorum præteritorum finis appropinquet. Id quod etiam non longè abhinc evenit, eâ occasione & rerum serie, quam hîc adjungo.

Deamabat mulierem aliquam in vicinia Marienlohæ & Benhusii natam, ex qua violenter oppressa filiolum consecutus erat. Huic ille sæpius intentaverat, ut vel ubilibet locorum ad ejus obsequium curreret; vel certè, nisi id ita vellet, extrema omnia, necemque indubitata à se, suisque sociis expectaret. Percussa his minis femina (cùm videret, se vel occidendam à *Scribonio*; vel, si ille tandem caperetur, percutiendam esse manu carnificis) accurrit clanculum ad Aulæ nostræ Ministros; promisitque, si vitæ gratiam sibi fecerint, curaturam se, ut *Scribonius* nullo ferè negotio in manus ipsorum veniat. Libentissimè id acceptabant Ministri Principis. Et, quia mulier ista liberali simul præmio se donandam intellexerat, si telam hanc fortunatè posset pertexere; continuò *Scribonium* suum rogat, ut in pervigilio S. Andreæ Apostoli, non procul Paderbornâ, veniat ad eam officinam laterariam*, quæ ab urbe semotior est, ibi se futuram cum parvula prole sua, & paraturam omnia ad jucundè convivendum necessaria. Quod cùm ipse protinus amore prolis addixisset; rursus illa ad eosdem Aulæ Ministros regredi, *Scribonii* responsum aperire, diem adventûs ejus prodere, simulque eis hoc signum faciendæ invasionis dare, ut executores tunc in ædes condictas irruant, quando ipsa lotos pueruli sui panniculos in ostio domûs explicaret.

M m m 2

Subinde

Mulier, latronum
istorum sociâ, capitur, & extremo supplicio punitur prope Kleinenbergâ.
Klockner.
loc. cit.
Scribonius etiam comprehensus, ope dæmonis è carcere elaboratur, amisso tamen amuleto, quod acceperat à matre venefica.
Klockner.
loc. cit.

Rursus tamen ab alia amasia sua, post promissam vitæ gratiam, judicibus proditur:
Klockner.
ibid.

* *unlgd am ferren Ziegels hauß auf der Eluß*

Et astu va-
ferri in
manus infi-
diatorum
traditur.
Klockner.
*p. 3 hist. Pa-
derb. mss.*

Subinde rerum hujusmodi administer Joannes Rambock, die constitutâ, priusquam dilucesceret, ibidem adest cum expedito armatorum virorum agmine, quos obtegendî consilii sui causâ quaquaversum in latibulis propinquis occulit. Nec multò post etiam *Scribonius* advenit, ædes intrat, amasiam suam salutat, puerulum sibi genitum peramanter excipit, amplectitur, deosculatur, bombardâ & bipenne suâ tantisper ad parietem vicinum positâ. Interea domûs illius hospita, rerum agendarum probè conscia, scopas arripit, culinam everrit, aream emundat; & quò longiùs expurgando progreditur, eò magis ac magis inobservato motu bipennem & bombardam ejus de loco priore demovet. Similiter & *Scribonii* amasia, linteorum infantilium lotionem peractâ, accedit propiùs ad ostium domûs; panniculisque supra illud explicatis, Rambockio & sociis ejus è condito signum dat aggressionis inchoandæ. Quo viso ille derepente cum suis advolat; vigiliis que circa domum totam dispositis, ipse cum quaternis vel quinis per posticum intrans, ait: *Ave hospita! quos et quales hîc habetis advenas?* Consternatus indè *Scribonius*, puerum, quem tenebat, furibundo similis in terram projicit; frustra que circumspiciens bombardam ac bipennem suam (utraque enim protinus ab astuta hospita per fenestram ejecta est) pleno impetu in anteriorem januam & panniculos ibidem explicatos insilit, ut ex ea parte fugiendi viam inveniret. Sed & hîc à constitutis excubitoribus prægrandi clavâ percussus, ac retrorsum in ædes recidens, tandem ab accurrente multitudine comprehenditur, ligatur, stringitur, funeq; toti etiam inferiori corpori circumjecto, & posterius per braccam exeunte vinctus, Neuhufanam in arcem deportatur. Ibi mox in quæstionem severam tractus, fidiculis in equuleo distentus, & horrendam scelerum suorum Iliadem confessus, experienciâ ferali didicit, verum esse Horatianum illud:

*Rarò antecedentem scelestum
deservit pede pœna claud.*

Dalhemiū
deinde ave-
hitur,
Klockner.
ibid.

Supplicii locus, intrâ octiduum circitè, ei constitutus est prope monasterium Dalhemense; ubi plura, quàm in locis aliis latrocinia exercuerat. Illuc ut auctus erat, assiduè circa illum steterunt sacerdotes varii, qui ad Christianam poenitentiam, piàmque mortem hortarentur: nec tamen ullus ipsorum tam felix aut potens, qui incarnatum hunc diabolum (sic enim potiùs, quàm hominem appellari, convenit) vel eò saltem perducere ac permovere potuerit, ut Sanctissimum JESU nomen invocare; ne dicam alias orationes fundere, aut conscientiam suam per salutes actus à peccatis expiare vellet. Unicum ipsius ad omnia pia monita responsum

fumerat: Deo et ejus amicitia se aeternum renuntiâsse; sacrum JESU In Dei ini-
 et MARLÆ nomen sibi pridem in odio fuisse; juramento se obligatum ad micitia se
 perpetuam hostilitatem erga Deum et sacra omnia; nec ullatenus com- moriturum
 missurum, ut ejusdem promissi violatione demoni perjurus fiat. Unde profitetur.
 & ab omni scelerum suorum dolore ac detestatione tam procùl ab- Klockner.
 erat, ut etiam de iisdem perpetratis maximopere lætaretur, & ibid.
 indubitanter diceret: Vos quidem arbitramini, me jam neci dandum esse;
 at ille, cui ego me in aeternum devovi, non omittet, me de manibus tor-
 torum eripere, et à suppliciis omnibus expedire. Ergo, postquam totâ
 nocte superiore frustra laboratum erat in lavando hoc æthiope, se-
 quenti mane rursus in finale judicium adductus est. Ubi, cùm
 abominanda ejus flagitia publicè recitata, & ab eo intrepidè affir-
 mata essent; postrema capitis sententia hoc modo in eum pronun-
 tiata est: Scribonius ob infanda scelera sua in affere vel tabula quadam Ac demum
 fortissimè constringitor: forcipibus ignitis, ubicunque ejus caro prehendi morte seve-
 et interprimi potest, vivo corpore lacerator: postea venter ejus liçtorio cul- rissimâ ple-
 tro inciditor, impiissimum cor in ejus faciem incutitor, corpus totum in ãitur.
 quatuor partes dissecator, singulâque illa segmenta versùs quatuor mun- Klockner.
 di plagas in exemplum ac terrorem omnium appenduntur. ibid.
 Quis non
 putâisset, feram hanc audito hujusmodi supplicio non nihil terrefa-
 ctum iri? At ille vultu nihil immutato, non modò non expavit;
 sed etiam totâ viâ, quâ ad locum supplicii vehebatur (præsertim
 quando virgines & mulieres innuptæ aderant) impudentissimis,
 turpissimisque verbis, devotam orco animam oblectavit. Imò
 cùm ad aream poenalem advenisset, ibidémque in ferali tabula jam
 extendi coeptus, intueretur ignes illos, qui ad accendendas forci-
 pes præparati erant; confictis ambabus manibus joculari verbo
 adhuc dicere ausus est: Adducite mihi hos ignes; ut manus meas non-
 nihil calefaciam! cui tamen perbellè vicissim carnifex: Habe, obsecro,
 adhuc parùm patientiæ; et ego te abunde calefactum dabo. His auditis,
 aliquantulum ei cadebat animus: præsertim cùm videret, adhuc Frustra ab
 nullum sibi auxilium ab orco vel dæmone, ut speraverat, afful- amico dæ-
 gere. Ajunt quidem, eo tempore prægrandem, nigerrimùmque mone se li-
 corvum inter vicinas arbores consedissee, & à Scribonio semper in berandum
 cruciatu suo fixis oculis observatum esse. At funesta avis illa, si sperans,
 sub ea dæmon aliquis delituerit, certè hujus adstrictissimi amici Klockner.
 sui liberatorem se minimè exhibuit: atque ideò, cùm ad ignitas ibid.
 forcipes iteratò ac sæpius processum foret; homo desperatissimus,
 & furiae infernali similis, tam horrendum immugiit, ut ipse carni-
 fex, animi defectionem ex nimio terrore passus, alteri succedaneo
 ulteriorem executionem committere debuerit. Et hic deinde reli-
 qua omnia, pro ut per sententiam suprâ dictam imperata erant,
 tam

tam diu fortiter ac imperterritè fuit executus, donec perditissimus ille trifurcifer sceleratam animam ad æternos ignes exhalaverit. Acta sunt hæc mense Decembri præsentis anni, ferè tredecim diebus ante Natalem Domini.

Paulò post etiam capitur primarius ejusdè socius, parique supplicio afficitur: sed si nè ullo poenitentiae signo.

Klockner. in hist. Paderb. ms. part. 3.

Aliis alibi condemnatis, postremò etiam Scribonii mater venefica Cassellis plectitur *Klockner. ibid.*

Maetata hac diaboli sue, paulò post etiam primarius ejusdem socius (cui nomen *Grumbenstien*) homo pariter adhuc juvenis & imberbis, Wewelsburgi interceptus; & ibidem *prope latam quercum*, eodem, quo *Scribonius*, cruciatuum ac suppliciorum ordine ad inferos demissus est. Nec ille pariter ad cælestia se convertere, aut ullum salutaris poenitentiae signum emittere, visus est; sed velut homo desertus à Deo, quidquid piarum admonitionum à sacerdotibus adhiberetur, obstinata mente cum risu & sibilo semper explosit: non secus, ac si decrevisset ad infernum ire; & eidem consociari in poenis, cui consociatus fuerat in flagitiis. Simili modo alii duo Dringenbergæ, alii verò aliis in locis propediem apprehensi, & ad condigna supplicia raptati sunt: ità, ut ex putidissima illa scelerum colluvie intra breve tempus ferè nemo amplius in vivis degeret; quàm, quæ malorum istorum auctor & origo erat, *Scribonii* occisi mater venefica. Sed & hæc, licèt ocyus in Hassiam vicinam profuga, ibique virum sub assumpto militari habitu mentita fuerit; brevi tamen detectis hujusmodi fallaciis agnita, & Cassellis ad severum tribunal evocata (nescio quo mortis & cruciatuum extremorum genere) sceleratam vitam nece infami clausit.

Annus Christi 1580.

GREGORII XIII. Pontificis 8. & 9.

RUDOLPHI II. Imperator. 4. & 5.

HENRICI Admin. Paderb. 3. & 4.

Mense Februario Paderbornæ moritur Sacerdos apostata, Georgius Holthusius, concionator summæ ædis & Pastor ad S. Pancratium. *Klockner. in hist. Paderb. ms. part. 3.*

Utherana fides Paderbornæ sub auspicio Lutherani Principis jam ità invaluerat, ut passim erecto collo, magnisque gressibus per totam urbem ac Dioccesin iret: cum ex improvise nova syncerioris doctrinæ lux ibidem oritur ex introducta in hanc urbem Societate JESU. Decedebat in Februario Georgius Holthusius, Cathedralis Ecclesiæ concionator, simulque Pastor ad S. Pancratium: qui, tametsi biennio abhinc rejectâ Fide Catholicâ ad Lutheri placita deflexisset, ut uxorem, quam deperibat, cum sacerdotali gradu conjungeret; à majori tamen Capitulo, offensæ Principis evitandæ causâ, tolerari in officio debuit, quàm diu vixit. Ne autem in posterum similis vipera in cathedram veritatis irreperet;

ret; Canonici Cathedrales, pro majori securitate sua, parochialem Ecclesiæ Pancratianæ curam à supremi concionatoris officio iterum sejunctæ, uti jam aliàs ante Holthusium fieri consueverat.

Et Pastoratui quidem Pancratiano admotus est Hermannus Tünneken, vir idoneus, ut initio videbatur; sed qui postea majoris Capituli & proborum omnium expectationem turpiter fefellit. Etiam si enim prius, quàm ad hanc parochiam admitteretur, in domo Capitulari coram Reverendissimo Domino Theodoro de Fürstenberg, tunc adhuc majori Præposito, non solum examinatus; verum etiam in præsentia Notariorum ac testium, antiquam veramque Fidem Catholicam adjuncto corporali juramento professus fuerit: nihilo minus haud multò post, conculcatâ ejusdem jurisjurandi fide, Lutheranismum induit, veteremque Religionem Catholicam acerrimè infectatus est. Contrà verò (quod urbi ac Dioecesi nostræ felicissimum fuit) ad cathedram summæ ædis à majori Capitulo evocatus est sacerdos aliquis è Societate JESU. Quem ut certius impetrarent; continuo Decanus & Capitulum, die decimâ nonâ Februarii, ad Fuldensis & Heiligenstadiensis collegiorum Rectores expediêrunt sequentes literas, zelo Fidei & sancto fervore plenas:

Ad Ecclesiæ Pancratianam seu forensensem promovetur Hermannus Tünneken, sacerdos: post etiam apostata. *Klockner. loc. cit.*

Jesuitæ vocantur Fuldâ & Heiligenstadio Paderbornam.

Hist. Collegii S. J.

P*Ræviâ officiorum delatione, Reverende et admodum erudite Domine. Cum nobis incumbat, veram nostram et veterem Catholicam Religionem omni conatu pro posse nostro vindicare, propugnare, et conservare; in quem finem, hisce dubiis temporibus, opus esset nobis in doctrina Theologica viro benè versato, qui concionandi munere in summa nostra ade præclarè fungeretur, et per hebdomadam aliquot horas lectionibus Theologicis impenderet: Referatur verò à viris fide dignis, huic obeundo officio admodum idoneos, facundos, multâ eruditione pollentes, in isto Collegio reperiri. Quare humanissimè ad Reverentiam vestram petendo recurrimus, ut ad tuendam et propagandam veram Catholicam Religionem omni meliore modo nobis velit esse adjumento; et personam requisitâ eruditione politam, cui de honesta et Ordini vestro conveniente sustentatione providebimus, sub festa Paschalia mittere, non dedignetur. In eam spem venimus, id nos impetraturos: cum sit Deo gratum, nobis ad communem animarum utilitatem necessarium, et à bonis omnino desideratum. Cui beneficio nobis præstando ut respondeamus; omnem curam et cogitationem collocabimus. Expectamus certum et gratum responsum. Data Paderborna, Anno 1580, die 19. Februarii. Decanus et Capitulum Ecclesiæ Paderbornensis.*

Laudabili huic desiderio hujatis Capituli, quod eo tempore penè solum & unice velut murum aheneum se opposuit pro domo Dei, perlubenter obsecundatum est à Præside Provinciali

Mittitur Heiligenstadio P. Christianus

Socie-

Halverius Societatis; misſusque primùm è collegio Heiligenſtadienſi Pa-
 S.J. ter Chriſtianus Halverius, ſacroſanctæ Theologiæ Doct̃or, & vir
Hiſt. Colle- amabilis omnibus. Qui die 26 Martii, pridie Palmarum, unà cum
giſ Paderb. fratre laico Paderbornam veniens, in Abdinghoffenſi monaſterio
 apud Patres Benedictinos, noſtrorum quoque laborum avidos, fa-
 miliari hoſpitio exceptus fuit. Huic deinde, poſt præguſtatos ex-
 hortationum ſacrarum fructus, rogante eodem Capitulo in ince-
 pti laboris partem adjunctus eſt Pater Stephanus Lohn, non mi-
 nori virtute, quàm doctrinâ præditus: qui &, remiſſo ad Heiligen-
 ſtadienſes fratre laico, diè vicesimâ ſextâ Julii Padibornam attigit.
 Sed amica hæc amborum conſociatio brevi iterum diſſipata eſt ce-
 leriore unius morte. Halverius enim, cùm in Septembri negotio-
 rum provincialium cauſâ Moguntiam accitus eſſet, indè redux, in
 collegio Fuldenſi ex illapſa corporis ægritudine cum ingenti no-
 ſtrorum dolore obiit; ſuamque ſtationem Padibornæ coeptam, re-
 liquit ſucceſſori ſuo P. Leonardo Rubeno, viro inſigniter docto,
 pio, ac devoto. Interea Pater Stephanus operam ſuam tam in con-
 cionibus, quàm in catechiſmis, ità probaverat Illuſtriſſimo Capitu-
 lo, ut ab eo non ſolùm de retinendo Patrum binario; verùm etiam
 de eodem augendo & amplificando ſollicitiſſimè cogitatum, a-
 ctumque fuerit. Quem in finem, diè 24 Octobris, primùm duo-
 bus Patribus antè dictis assignata eſt antiqua domus concionatoris,
 in colle Idonis* infra majorem Eccleſiam ſita; deinde etiam, pridie
 Kalendas Novembris, vicinum S. Bartholomæi ſacellum pro cele-
 brando ſacrificio quotidiano, aliis que ſacris functionibus, institu-
 to & vocationi noſtræ conſentaneis. Ibi cùm incepiſſent habita-
 tionem, ſedemque ſuam figere; initio quidem rariffimus poeni-
 tentium & communicantium accuſſus fuit: ità, ut etiam in feſtis
 natalitiis Chriſti Domini non ampliùs, quàm duodecim homines,
 ad accipiendâ poenitentiae & Eucharistiæ Sacramenta accedere, viſi
 ſint. Sed hoc facile concedendum erat malignitati iſtorum tem-
 porum: cùm & univerſa penè civitas Lutheranis erroribus infecta
 eſſet; & apud Catholicos, qui pauci tantùm ſupererant, frequen-
 tia ſacramentorum jam ità exoleviſſet, ut non modò in deſuetudi-
 nem, ſed ferme etiam in contemptum venerit. His tamen Patres
 minimè abſterriti, Apoſtolicæ vocationi ſuæ in ſacris exedris fer-
 venter inſtitere; nihil interim ambigentes, quin progreſſu tem-
 poris & Catholicorum numerus incrementum aliquod acceptu-
 rus, & ſacramentorum frequentior uſus è concilii Tridentini nor-
 ma Deo auſpice reſtituendus ſit. Neque hæ duorum ſacerdotum
 curæ ſolis Padibornæ moenibus includi ſe, ferebant; ſed etiam in
 Dioceſin totam, ubi major animarum utilitas vel neceſſitas po-
 ſtula-

*vulgo am
 Iſtenber
 8e.
 duobus Pa-
 tribus affi-
 gnatur ſa-
 cellum S.
 Bartholo-
 mæi cum a-
 liqua domo
 vicina.
Hiſt. Colle-
giſ Paderb.

stulabat, quaquaversum diffusæ, cunctosque homines pari charitatis affectu pro suis viribus complexæ sunt. Certè Novembri mense unus eorum à Paderæ fontibus excurrere debuit ad monasterium Gerdense virginum, indeque paulò longiùs ad monasterium Patrum Benedictinorum ejusdem Ordinis in Marienmünster. Et quia templum utriusque loci satis amplam parochiam sibi adjunctam habet: præter exhortationes varias, privatim ad Religiosum conventum habitas, etiam persæpe ad frequentem populi multitudinem cum ingenti animarum fructu peroratum est; provisumque, ne qua hæresum vicinarum lues in utramque parochiam se infunderet.

Mense Novembri un⁹ eorum evocatur ad monasteriū Gerdense, ac deinde ad monasterium B. M. V. in Marienmünster. *Ex eadem historia.*

Dis simulavit ista Henricus, Paderbornensis Ecclesiæ Administrator, & Pseudo-Episcopus. Multa enim reservabat in tempora secutura; & hoc anno potissimùm satagebat, ut in Monasteriensem Episcopatum, à quo ante biennium per sententiam Apostolicam exclusus erat, per vim & fraudem se intruderet. Quam ob rem die 24 Aprilis cum insigni comitatu è Dioecesi Osnabrugensi Monasterium venit, ejusdem urbis & plurium Canonorum, sibi nuper faventium, animos tentaturus. Exceperunt hîc illum omnes eo honore, qui Principi externo deferri solet: simulque,

Henricus Ecclesiæ nostræ Administrator Monasteriū venit ad consequendam insulam istius loci. *chron. Monast. ms.*

ut ad portam* Salvatoris adventavit, curulum tormentorum grandiores machinæ ad eundem salutandum explosæ sunt. Exinde complures dies, majori Canonorum simulatione, quàm syncerâ voluntate ac studio, consumpti sunt in transigendo præteritæ electionis negotio. Henricus enim, cum probè sciret, ante biennium plura Canonorum vota stetisse pro se; quàm pro Ernesto Bavaro, cui soli seniores potissimùm adhæsere: adhuc atrociter minabatur, se nullatenus à jure suo abstiturum, nisi & seniores Canonici pariter ab Ernesto Bavaro se retraherent. Commodum

*vulgò die höchster Porte.

hîsce turbis ac disceptationibus intervenit Wilhelmus Cliviæ & Montium Dux, à senioribus quibusdam secretò monitus. Is (ut primùm hæc ausa comperit) unâ cum Joanne Wilhelmo filio suo, qui Monasteriensi Episcopatu jam pridem habito nondum legitime renuntiârat, contractis illico magnis equitum armatorum turmis properavit Monasterium: primâque suî adventûs famâ Henricum, huic mitræ insidiantem, ita conterruit, ut relictâ quanto cyus urbe & Capitulo, in Dioecesin Osnabrugensem festino cursu revolaverit. Subinde uterque Dux, pater & filius, tantâ urbis totius lætitiâ per Ægidianam portam introductus est, ut facile appareret, non adesse merum Episcopalis insulæ competitorem; sed verum, legitimumque Principem Dioecesanum. Displosa statim circa urbem tormenta quælibet, cives omnes bis mille circiter ac

Sed repellitur ab adveniente Wilhelmo Clivorum duce, ejusq; filio Joanne Wilhelmo *chron. Monast. ms.*

Qui & Mo-
nasterienſe
Episcopatū
retinuit uf-
que ad obi-
tum Henri-
ci Saxonis.
*chron. Mo-
naſt. mſ.*

ducenti pulcherrimo ordine ab utroque platearum latere in armis refulgebant, Clerus denique univerſus ac tota Nobilitas patria tali veneratione ac reverentiâ ambos Principes excepere, ut majorem ab iis requirere nemo poſſet. Ne autem Ordines Dioceſani tam citò novas paterentur moleſtias ab Henrico Saxone; magnis precibus egerunt cum utroque Principe, ut Joannes Wilhelmus, tunc ſolū annos octodecim natus, adminiſtrationem hujus Episcopatūs tam diu gereret ac retineret, uſque dum ætate magis provecſtâ ad nuptiales thalamos tranſiret. Quod cum utrimque conſtitutum, & à Monasterienſibus quorundam oppidorum traditione firmatum eſſet; Henricus tandem acquieſcere debuit, nec unquam poſtea ad eandem inſulam pervenire potuit, utpote celeriori morte ſublatus anno 1585, uti ſuo loco referetur.

Philippus
Hiſpaniæ
Rex Luſita-
niam occu-
pat Henrico
illius Rege
defuncto.
*Spond. ad
hunc annū.
Haraus in
ann. brab.*

Interea, dum hæc agerentur in Weſtphalia, fortunam Belgii non modicè retroegit Philippi Hiſpaniarum Regis cupiditas; qui jam alterâ vice deſerebat propria, ut acquireret aliena. Obiérat hoc anno pridie Kalendas Februarii Henricus Luſitaniæ Rex, familiæ totius ultimus: de cujus hæreditaria ſucceſſione, præter Philippum Hiſpaniæ Regem, contendebant complures alii. Hos ut ille præverteret antè, quàm eorum vires diuturniore morâ per amicorum ſuorum factiones creſcerent; per æſtatem hujus annicum ingentibus armatorum copiis, terreſtri ſimul & navali bello, in Luſitaniam irruit: eamque Albani Ducis felicitate ſic infregit, ut intrâ paucos menſes ferè tota ad ejuſdem Philippi Regis obſequium ſe incurvaret. Sed dum ibidem triumphabat contra Catholicos; viciffim ab acatholicis in Belgio multa ſibi met eripi, & in rebellium Calvinistarum poteſtatem devenire, ſivit. Neque ad avertenda huiusmodi mala ſufficere poterat edictum publicum, quo primarius ejuſdem concitator Orangius à Rege proſcriptus; ac velut perduellis, etiam conſtituto in occiſorem illius viginti quinque millium aureorum præmio, declaratus eſt. Quid enim proſint ejuſmodi paginæ, ſi non adſit robur in armis? Conabatur quidem Alexander Farnesius, quantum pro viribus ſuis poterat, inimicas Geuſiorum invaſiones frangere: nec inſtrenuè adjuvabant eum Hanonienſes, Arteſienſes, & Flandro-Galli, quos anno ſuperiore ad Regis Catholici fidem rediſſe, diximus. At longè infirmior ipſorum vis & poteſtas erat, quàm ut Orangium & foederatos debellare, vel obterere poſſent. Deerat miles ad bella neceſſarius: quia Farnesius, ex pacificatione ante annum inſita, Hiſpanicas, Italicasq; legiones è ſuis caſtris dimittere debuerat. Aberant pecuniæ ad novum alium exercitum conſcribendum requiſitæ: quia Philippus Rex omne ærarium hoc anno inſumebat in bellum Luſitanicum.

Idem edi-
cto publico
proſcribit
Orangium
ſeducſtorem
Belgii:
*Spond. hic
n. 9.
Haraus in
ann. Brab.
Sed nulla
contra eum
auxilia præ-
ſtat Alexan-
dro Farnesio
gubernatori
Belgii:
Auctores
iidem.
Chytraus l.
as. Saxon.*

Neque

Neque aderat ullus alius belli nervus, unde ea, quæ deficiebant, Arque ideo
 expromi possent: quia paucae illæ provinciæ, quæ in Regis obse- ^{singulare}
 quio persistebant, nequaquam ita pecuniis abundabant, ut ad ^{nihil effici-}
 omnes belli impensas condignam auri, argentique copiam vale- ^{tur adver-}
 rent suppeditare. Sic igitur sine magnis ambarum partium vi- ^{sus illum}
 etoriis hic annus abiit: nec ferè quid aliud ab iis gestum, quàm ^{& Genios.}
 quod foederati Mechliniam, Diestemium, & Campos, Regii ve- ^{Antiores}
 rò Cortracum & Gröningam interceperint, ^{iidem.}

Porro cum Orangius in id unum collimaret, ut omne Belgium Imò Oran-
 Catholico Regi subtraheret; foederatis Ordinibus hoc anno rursus ^{gius, eâ pro-}
 proposuit: *nullam spem apparere concordandi cum Hispano, ideoque huic* ^{scriptione}
omne Belgarum regimen abrogandum esse, deferendumque alteri cuidam ^{magis effe-}
Principi, qui et impugnatæ opem vicinam ferre, et belli diuturni sumptus ^{ratus, Prin-}
copiosiore nummorum impendio sustinere valeat. Ad hoc autem ferè ne- ^{cipatum}
minem sibi magis idoneum videri, quàm Franciscum Alensonium, nunc ^{Belgii de-}
Andegavensium Ducem, et Regis Galliarum fratrem: quippe qui et re- ^{fert Francis-}
gnandi cupiditate flagret, et jam aliàs à foederatis Ordinibus defensor Bel- ^{co Alenso-}
gica libertatis compellatus fuerit. Quæ Orangii sentia cum à plerisque ^{nio, Regis}
ipforum probarentur; tandem Alensonius, post multas consulta- ^{Galliarum}
tiones, ad capeffendum Belgii Principatum legatione solenni ac- ^{fratri.}
citus est: sed, uti Spondanus inquit, adeò duris, servilibusque con- ^{Spond. hic}
ditionibus, ut appareat, cum valde ambitiosum fuisse, qui oblatus eius im- ^{n. 9. & 10.}
perii umbram tanti emerit. Acerbè res ista pupugit Matthiam Ar- ^{Hareus in}
chiducem, qui triennio abhinc ab iisdem Ordinibus in Belgium ac- ^{ann. brab.}
cerfitus; plurimisque falsis promissionibus ad capienda istarum Pro- ^{Quo audito}
vinciarum gubernacula, invito Rege & Cæsare, seductus erat. Jam ^{Matthias}
pridem ille non sine maximo cordis dolore viderat, Orangium ^{Archidux}
illic omnia pro suo solius arbitrio gerere: se autem è diverso non ^{guberna-}
gubernatorem Belgii; sed potius inane aliquod simulacrum guber- ^{tionem, sibi}
natoris agere. Atque ideo (cum primùm audiit, Ordinum fœ- ^{nuper à fœ-}
deratorum vota se neglecto in Alensonium verti) prædicto guber- ^{deratis ob-}
natoris titulo suâ sponte se palàm abdicavit; mensèque Martio se- ^{latam dese-}
quentis anni foederatis Ordinibus valefecit, relicto hoc prudenti ^{rit.}
monito: Restituo vobis, quidquid auctoritatis et potestatis in me conferri ^{ant. iidem}
à vobis potuit: vos eadem sic utamini, ut hac de re non solum Regi; sed
etiam Deo vestro valeatis respondere.

Annus Christi 1581.

GREGORII XIII. Pontificis 9. & 10.

RUDOLPHI II. Imperator. 5. & 6.

HENRICI Admin. Paderb. 4. & 5.

Gerardus
Episcopus
Leodiensis
exeunte an-
no priore
moritur.

Annales

Boici part.

2. l. 12. n. 2

Harans ad

hunc annū.

In cujus lo-
cum hoc aō
postulatur
Ernestus
Bavarus.

Annal. Boi-

ci loc. cit.

Harans

loc. cit.

Gebhardus
Truchsesius
Archiepisc.
Colon. in-
ter amores
illicitos
egregiè si-
mulat at-
torem Fi-
dei Catho-
licæ.

Klockner.

in hist. Pad.

ms. part. 3.

IN fine anni superioris, die vicesimâ octavâ Decembris, vitam integerrimam sine beato clausit Gerardus à Groësbeck, ex perillustri apud Geldros familia Cardinalis, & Episcopus Leodiensis. In quo, licet omnia fuerint prælustria, laudumque maximarum plena; ante cetera tamen laudatissimum illud fuit, quòd illis turbulentis periculosisque temporibus Leodiensem Episcopatum ab omni hæresum vicinarum contagio prorsus intactum conservaverit. Obtulere se quidem protinus multi magnique candidati, qui vacantem ipsius cathedram diversis Principum aliorum patrociniis vehementer affectabant. Sed quia Gerardus Episcopus, dum adhuc in vivis ageret, Cathedralis Ecclesiæ Canonicos præmonuerat, nihil magis è re Catholica fore, quàm si Ernestum Bavarum, tunc Episcopum Hildesensem & Frisingensem, ad suscipienda pariter Leodiensis Ecclesiæ gubernacula postularent: sapienti hoc monito instigati, eundem Ernestum perhumaniter invitârunt, ut ad constitutam electionis futuræ diem Leodienfi in urbe se præsentem sisteret. Quod cum ab eo confestim fieret, unanimi omnium Canonicorum consensu pridie Kalendas Februarii postulatus; ac deinde, post adeptam Romanæ Sedis confirmationem, die decimâ quintâ Junii magnificè inauguratus est, cum ingenti urbis totius gaudio & gratulatione.

Felicem te, Colonia! si & tu quadriennio ab hinc (utî id temporis complures voluere) eundem Ernestum ad Archiepiscopale solium admisisses pro Gebhardo Truchsesio, rerum tuarum & Catholicæ Religionis everfore pessimo. Ardebat hic jam à biennio tristissimis illis amoribus, qui eundem haud multò post, non modò ad matrimonium sacerdotio suo conjungendum; sed etiam ad impetendum Romanæ Ecclesiæ jugulum, ferociter adegerunt. Et tamen inter ejusmodi turpitudines videri voluit probè Catholicus. Nam, utî Kleinsorgius & Klocknerus coævi scriptores referunt, die septimâ Aprilis anni superioris, Rüdæ in Ducatu Westphaliæ peculiari scripturâ statuit, ut in curiam, cætumque senatorium nemo alius adsciscatur, quàm qui Ecclesiæ Romano-Catholicæ adhærescat. Similiter & hoc anno die primâ Decembris, ejusdem Provinciæ vel Ducatûs Consiliarios tam verbo, quàm scripto monuit;

nuit; jussitque eos omni studio in id incumbere, ut pro tuenda Catholica Religione collegium aliquod & gymnasium Societatis JESU Werlis aut alibi conderetur. Qua de re etiam sequente anno plures consultationes jubente eodem Gebhardo habitas & institutas esse, ex iisdem auctoribus liquet. Sed hæc & alia complura, vel erant meræ tantum simulationes & fallaciæ, ad interiorem vulpem obtegendam compositæ; vel certè liquidò & apertè monstrant, quàm potenter mulierum insanus amor hominem suis retibus innexum teneat, eumque agat & circumagat, quocunque velit, juxta illud Lucretii:

*Nam vitare plagas, in amorem ne jaciatur,
Non ità difficile est; quàm captum retibus ipsis
Exire, et validos Veneris dissolvere nodos.*

Hæc sunt præcipua, quæ de rebus in circulo Westphalico gestis ad calamum affluxere: nunc etiam brevi compendio juvat addere quædam de rebus Belgicis, utpote quæ sequentibus annis cum historiarum nostrarum scopo fuerunt admodum conjunctæ.

Mense Julio insolentissimum edictum à foederatis Belgarum Ordinibus pro exauctorando Rege suo publicatum est, hoc titulo: *Edictum* Ordinum generalium, Provinciarum unitarum; per quod ex rationibus, in eodem edicto prolixè recitatis, declaratur, Hispania Regem excidisse præfecturis et dominiis dictarum Provinciarum: et prohibetur, ne quis deinceps ejus nomine aut insigniis in dictis Provinciis utatur.* --

Datum Hagæ Comitum, die 26 Julii anno 1581. Præcipuam hujus improbæ exauctorationis causam afferebant Philippi Regis tyrannidem, & edicta sanguinaria, contra Geusios, novarumque Religionum sectatores jam pridem edita. Sed hæc ratio (si tamen ratio & non potius rationis aberratio vocari debeat) longè magis verberabat ipsos, quàm Philippum Regem. Quis enim nescit, quàm nefanda & impia commiserint ipsimet Geusii contra Catholicos in suis oppidis & urbibus occupatis? Quot monachos in illis truculentis motibus non fecerunt Martyres? quot sacerdotes non trucidârunt? quot innocentes non occiderunt? quæ templa non profanârunt? quæ altaria non everterunt? quas Divorum imagines aut reliquias non tradiderunt igni? testis est Antwerpia, Mechlinia, Bruxellæ, Harlemium, Ambstelodamum, & aliæ urbes innumerae, in quibus contra Catholicos barbarum in modum grassati fuere! testes quoque Martyres Gorcomienses, & alii aliorum locorum sacerdotes, de quorum nece & sanguinariis cruciatibus plura diximus ad annum 1572! Hæc autem & alia hujusmodi, si volebant sibi licere Geusii; cur non vicissim, longèque magis licebat Regi, in eosdem velut avitæ Fidei desertores animadvertere, & edicta

Fœderati
Belgæ Regi
suo Provin-
ciarum Bel-
gicarum
imperium
publico
edicto ab-
rogant:

*Hæc in
ann. brabant.
103. p. 328.
Spond. hic
n. 9.

Strada &
alii.

Sed futilib⁹
de causis;
imò talibus
quæ magis
contra
iplos.

Auctores
iidem.

edicta sanguinaria in ipsos evulgare? Nónne Rex in suo regno potestatem habet, novas hæreses prohibendi, sanguinisque poenam statuendi in omnes, qui student eas per vim ac tumultus publicos introducere? Nunquid etiam sciebat Rex, Geusios, omnesque alios Calvinii asseclas manifestæ hæreseos condemnatos esse iudicio universalis Ecclesiæ, quæ sola semper infallibilem discernendarum hæresum potestatem habuit? Certè privata Geusiorum iudicia hac in re sequi vel exspectare nullatenus debuit: alioquin Rex nec Anabaptistas, nec Manichæos, nec Arianos, nec quidquid veterum hæreticorum est (si & illi se per vim ac tumultus publicos in ejus regnum infundere niterentur) supplicio capitis mulctare posset; cum & ipsi, non minùs ac Geusii, præfractè ac obstinatè negent se hæreticos esse.

Rege bel-
lis, rebúsq;
aliis occu-
pato, Ale-
xander Far-
nesius, ne-
cessario mi-
lite destitu-
tus, contra
foederatos
non multũ
proficit:

Spond. hic
n. 7. & alii
lis tamen
Bredam ac
Tornacum
eripit.

Spond. ib.
Haræus,
Strada, &
alii.

Alenfonius
cum ingen-
ti apparatu
in Belgium
venit; nul-
lâq; re ma-
gni mo-
menti gestâ
abit in An-
gliam, ina-
nes Elisabe-
thæ nuptias
prensaturus
auct. iidem

Non fuisset admodum difficile Regi, perniciosis hujusmodi turbis Belgium expedire, si vel exemplo sui patris Caroli V. nunquam ex Hispania in Belgium advenisset; vel certè misisset il-
luc sufficientem belli nervum cum pecuniis, ad conscribendum, alendumque exercitum, necessariis. At ille ex his duobus neutrum præstitit; & hunc annum consumebat iterum in componendis rebus Lusitanicis: magis utique sollicitus, ut nova regna potestati suæ adjungeret; quàm ut vetera conservaret. Ità factum, ut Alexander Farnesius Belgii gubernator, tametsi animo ac prudentiâ militari parem vix haberet, sufficienti militum auxilio destitutus, etiam hoc anno ferè aliud nihil contra foederatos Geusiorum Ordines potuerit efficere; quàm quòd urbem Bredanam per stratagemam, Tornacensem verò post bimestre obsidium armatâ manu iisdemeripuerit. Neque Geusii Farnesianis hujusmodi ausis multum obniti poterant. Nam & ipsi, diuturnitate bellorum pressi, non parvâ nummorum penuriâ premebantur; ideoque magnis desideriiis anhelabant ad adventum Francisci Alenfonii Andegavensium Ducis, quem anno superiore ad capiendum Belgii Principatum solenni legatione accersiverant. Et ille quidem cum ingenti Gallorum exercitu (quem Haræus viginti quinque millia, alii verò tantum quatuordecim vel septendecim millia complexum asserunt) mense tandem Augusto in Belgium venit; & urbem Cameracensem à diuturna Alexandri Farnesii obsidione liberavit. Sed quia potissimum exercitûs prædicti robur constabat ex meris volonibus; magnâque insuper illius pars aut assiduis velitationibus imminuta, aut ex defectu stipendiorum ante hiemem dilapsa erat: captis aliquot levioribus castris præmaturè se in Picardiam recepit; indeque non multò post in Angliam ad Reginam Elisabetham abiit, inani Britannicarum nuptiarum spe se ibidem oblectaturus.

AN-

Annus Christi 1582.

GREGORII XIII. Pontificis 10. & 11.

RUDOLPHI II. Imperat. 6. & 7.

HENRICI Admin. Pad. 5. & 6.

Em æternâ memoriâ dignam Gregorius XIII. Romanus Pontifex hoc anno præstitit in correctione antiqui Calendarii; quod à tempore Julii Cæsaris (unde Calendarium Julianum dicebatur) totis integris decem diebus jam exerrare coeperat, non sine magna diei Paschalis, aliorumque festorum ex eo pendendum confusione. Origo hujus erroris erat, quòd in Calendario Juliano constitutum esset, ut in posterum constaret annus trecentis sexaginta quinque diebus, horisque sex; quæ singulis quadrienniis ob residuas viginti quatuor horas unum diem intercalarem facerent. Hæc autem computatio, tametsi in ceteris accurata fuerit; in eo tamen adhuc paululum deviabat, quòd antè dictæ sex horæ putarentur esse omnino integræ: cum tamen aliquæ brevissimi temporis particulæ (quas communi vocabulo *minuta* vocant) adearum integritatem desint. Quod cum à veteribus observatum non esset; diuturno seculorum lapsu paulatim evenerat, ut hucusque jam decem dies, ultrà quàm oportuisset, in Calendario numerati sint: ideòque & æquinoctium vernum, quod aliàs incidere debebat in diem vicesimam primam Martii, præpostero modo jam incideret pridie Kalendas Aprilis. Errorem hunc, aliorum plurium errorum fontem, jam pridem adverterant multi viri docti. Sed ejus correctioni manum admoveere majori cum auctoritate nemo poterat, quàm Romanus Pontifex. Qui auditis Mathematicorum peritissimorum consiliis, primò ad restituendum æquinoctium vernale statuit, ut prædicti decem dies in Octobri hujus anni omitterentur; atque ideo post diem quartam istius mensis, quæ S. Francisco sacra est, continuò scriberetur decima quinta. Deinde verò, ne similis error in posteriora secula rursus illabi posset, perpetuo edicto sanxit, ut præsentem quidem seculo annus centesimus adhuc maneret intercalaris: postea verò singulis quatuor seculis tres primi anni seculares vel centesimi diem intercalarem omitterent; & quartus annus secularis, vel centesimus, eam rursus adhiberet, uti videri potest in ejusdem Pontificis constitutione, signatâ Tusculi VI. Kalendas Martii Anno 1582. Correctio hæc apprimè necessaria, uti à Principibus Catholicis non parvum applausum retulit; ità è diverso à multis acatholicis

Gregorius XIII. Papa Calendarium Julianum hoc anno corrigit, Spand. hic n. 14. & 15

Non sine magna plurimum acatholicis

tholicorum
invidia &
contradi-
ctione.
Spond. m. 17
& alii.

cis non solum ore maledico, sed etiam libellis famosis gravissime appetita est. Imò & eorum aliqui in eam audendi licentiam prolapsi fuere, ut imprudenti populo voluerint persuadere, nullum certius Antichristi signum esse, quam annos & eorum tempora emendare. Alii tamen Lutherani, quibus paulò emunctior nasus erat, correctionem istam vehementer approbârunt: sapientissime opposcentes, eam, licet à Pontifice facta sit, rectitudini temporum accomodatam esse; neque hac in respectari oportere personam corrigentis; sed veritatem & rectitudinem rei correctæ.

Daniel Ar-
chiepiscop⁹
& Elector
Moguntin⁹
moritur die
22. Martii.
Serar. l. 5.
rer. Mog.

Haud multò post, quàm ista Pontificis constitutio in lucem publicam prodisset, mortalis vitæ lucem amisit Metropolitanus noster Daniel, ex perillustri Brendeliorum familia Archiepiscopus & Elector Moguntinus, defunctus Aschaffenburgi die vicesimâ 22â Martii. De hujus laudatissimi Principis virtutibus & gloriosis meritis multa copiosè descripsit Nicolaus Serarius in historia Moguntina. Mihi brevitatem sectaturo satîs est, breve laudum ejus compendium hîc adscribere ex ipsius epitaphio, quod ita habet: *Daniel, Dei gratiâ Archiepiscopus Moguntinensis, S. R. l. per Germaniam Archicancellarius, Princeps Elector, et è Nobili familia Brendel ab Homperg, anno 1555, ætatis suæ trigesimo tertio electus, Ecclesiam annis 27 optimè, pacificèque rexit, haud paucis emolumentis auxit, justitiam coluit, Religionem promovit, carus omnibus extitit, duos Imperatores, Maximilianum II. et Rudolphum II. coronavit, inculpate vixit, Sacramentis Catholicè perceptis, piè, placidèque quievit, ac desiderium suû, luctumque cunctis reliquit. Obiit Aschaffenburgi anno 1582 die 22. Martii.*

In ejus locū
eligitur
Wolfgangus,
Camerarius de
Dalberg.
Serar. ibid.

Vacantem ipsius cathedram sequenti mense consecutus est Wolfgangus Camerarius de Dalberg, electus die vicesimâ Aprilis, & eodem anno à Sede Pontificia confirmatus: vir & prudentiâ singulari præditus, & integritate morum conspicuus; &, quod potissimum in Principibus Ecclesiasticis commendari debet, Catholicæ Religionis cultor ardentissimus.

Sectariorū
Aquisgra-
nensium
turbæ, ante
biennium
cœptæ, &
usque in
hunc annū
continuatur
*Chytræ^o l.
25. Saxon.
Noppius in
chron. sc-
dis Regia
Aquisgran.

Erat eo tempore ad Rhenum inferiorem periculosissimus rerum status: quem ut ordinatiùs proponam; à civium Aquisgranensium turbis, jam ante biennium cœptis & hucusque nondum consopitis, initium scribendi faciam. Ab annis ferè quindecim, nescio quâ Magistratûs & Senatorum indulgentiâ, nidulari in hac urbe cœperant Lutherani quidam & Calvinistæ, partim ex Belgio *vicino profugi, partim ex aliis Principum Lutheranorum terris adventantes. Hi, cum ibidem & numero, & mercimoniorum suorum prosperitate, valentiores fierent; anno ejusdem seculi septuagesimo quarto humillimè supplicârunt urbis Magistratui, ut saltem unum alterumve è suis asseclis in senatum admitti sinerent:

pro-

promittere se vicissim, quòd in summa tranquillitate ibidem vivere, pacem colere, superioribus constanter obedire, nec ullam in rebus fidei novationem inducere vel tentare velint. Consensit huic petitioni Magistratus, fraudulentis eorum promissis improvidè credens. At brevi didicit, quàm verum sit illud Svidæ: *omnis echinus asper est*; vel, ut ex Aristophane vertit Erasmus: *è scabro in lævem nunquam vertetur echinus.* Nam post annos paucos, nimirum anno hujus seculi * octogesimo, quando jam civium Aquisgranensium plures diuturnâ familiaritate & colloquiis in societatem suorum traxerant, contra fidem antè datam protervè ausi sunt etiam publicum suæ Religionis exercitium intrâ hanc urbem petere. Cùmque id iis à Magistratu tam civili, quàm ecclesiastico negaretur; contemptâ omni prohibitione nihilo minùs perrexerunt novationem suam violenter introducere, templisq; aliquot occupatis conciones publicas instituere, & coenam Eucharisticam, aliâque sacra novo ritu ministrare. Cæsar ea de re monitus, continuò severissimis literis mandavit civibus, ut hujusmodi res novas abolerent, & sectarios concionatores quàm primùm ex urbe pellerent. Quin etiam sequenti * anno (cùm adhuc iteratis ejusmodi monitis ac præceptionibus dorsum obverterent) Ernesto Episcopo Leodiensi, & Wilhelmo Juliacensium Duci negotium dedit, ut per Legatos * eò missos non solùm Cæsarea mandata perfici, & veterem doctrinam retineri, facerent; verùm etiam in proxima renovatione Magistratûs nullum alium inter senatores aut consules admitti, sinerent, quàm qui juxta pristinas ejusdem civitatis leges Religionem Romano-Catholicam profiteretur. Sed frustra hæc omnia! cantata est fabula furdis! Mense Majo, dum ad nova senatorum comitia veniretur, cives iterum in duas partes distracti sunt; nec minùs Lutherani & Calvinistæ suos, quàm Catholici * suos consules & senatores elegère: idque non alio fine, quàm ut urbis totius regimen a motis Catholicis paulatim ad se pertraherent. Quod cùm impedire vellent Principum commissariorum Legati; ideòque solos consules, à parte civium Catholicorum sibi oblatos, auctoritate Cæsareâ confirmarent: repentè cives alii, Luthero & Calvino dediti, gravissimos in urbe * tumultus concitare, mandata Cæsaris pro nihilo ducere, portarum claves Catholicis extorquere, plateas obductis catenis claudere, forum insidere, armamentarium effringere, tormenta extrahere, turres & valla contra Catholicorum vim & aggressiones præmunire. Imò. consulum sectariorum unus, cùm ad eam violentiam coërcendam alia atque alia Cæsaris mandata cum iteratis poenarum aggravationibus advenirent, non solùm ea pervicaciter contempsit; sed etiam impudentissimo * ore

* Chytræus
ad an. 1580
Klockner.
in hist. Paderb. ad
cund. ann.

* aō 1581.

* Palat. in
Aq. Austr.
ad an. 1581
Chytræ^o ib.

* Palat. ad
ann. 1581.
Chytræ^o ad
annū. 1580.

* Palat. loc.
cis.
Helvic. in
theat. hist.
univers.
ad an. 1581
* Wejer de
ortu & oc-
casu Au-
gust. Conf.

Ooo

dixisse

dixisse fertur: *etiamsi Imperator mulum clitellarium, literis, mandatisq; praegravatum, ad eos mitteret; se tamen idcirco minimè ab inceptis absti-
turos.*

Comitia
Augustana,
ad compri-
mendas
Aquisgra-
nensium
turbas indi-
cā.

*Chron.

Trem. ms.

*Chytraus

ad an 1580.

*ab Isfelt l.

1. de bello

Colon.

Truchsesius

Archiep.

Colon, ma-

trimonium

promittit

amatae suae

Agneti

Mansfeldi-

ca.

Michaël ab

Isfelt loc.

cir. pag. 15.

Palat. in

Aq. Austr.

*Isfelt ibid.

pag. 16. &

alia ms.

Tum verò Cæsar, nihil ampliùs cunctandum ratus, Wilhel-
mo Juliacensi mandatorum suorum executionem præcipere, Aquif-
granense territorium circa festum S. Michaëlis* occupare, ejus-
dem subditos in suam fidem adigere, annonam urbi intercludere,
vias omnes ad importandum commeatum* præstruere; ac demum
post initium sequentis anni octogesimi 2di (de quo nunc agimus)
nova Principum Germanicorum comitia* pro decernendis rebel-
lium pœnis ad urbem Augustanam conscribere. Sed heu! tristitia,
& acerbis lachrymis deploranda tempora! Cùm ibidem congres-
sus Principum aperiretur, & jam agi cœptum esset de punienda
Aquensium rebellione; ecce tibi! iterum ex urbe ac Dioecesi Co-
loniensi deferuntur nova mutandæ Religionis pericula. Gebhar-
do Truchsesio, Coloniensium Archiepiscopo, dudum fuerat con-
suetudo pessima cum Agnete Mansfeldica, uti jam aliàs persæpe
diximus. Et jam amor iste, qui diu furtivus erat, paulatim omnem
lasciviendi verecundiam ita abjecerat, ut omnium ferè hominum
linguis & sermonibus percrebesceret. Quapropter ejusdem Agne-
tis fratres velocissimè Bonnam profecti, maximâque animi com-
motione Gebhardum sic adorti sunt: *Quid fronte ausus esset, sororem
suam, tam illustri loco natam, suis flagitiis conspurcare? si scortari libui-
set, quarendam fuisse aliam plebej generis; non verò puellam tam excel-
sis natalibus ortam. Huic illatum dedecus redundare in probrum totius
familia: idcirco eam nunc, aut secuturis nuptiis cohonestandam esse; aut,
nisi id velit, alia sibi consilia non desore, quibus eam injuriam severe vin-
dicent.* Perterritus indè Præsul sub initium hujus anni, præsentem
Petro Ernesto Mansfeldiensi Comite & aliis cognatis, matrimo-
nii secuturi fidem Agneti dedit: promisitque, eam, quàm primùm
id occasio ac tempus ferret, nuptiali thalamo sibi conjungere; etiam
relictâ, si aliter fieri non posset, Ecclesiæ Coloniensis dignitate.
Gratissimum id erat Adolpho* Comiti Nüenari, & aliis Calvinii
asseclis. Nam ex ea matrimonii promissione dilucidè cognosce-
bant, eum à Religione Catholica recessurum: cùm in hac nulla-
tentis permittatur, matrimonium conjungere cum sacerdotio jam
antè habito. Ne autem idcirco aliquod amittendi Archiepisco-
patûs periculum incurreret; promittebant ei, se laboraturos, ut
& urbs Colonia ad expetendam Religionis libertatem concitetur,
eâque impetratâ, plenis cursibus in opiniones à Fide Catholica alie-
nas proruat.

Habe-

Habebat jam Colonia multos acatholicos, tum ex aliis provinciis pulsos, tum ex eorum doctrina & conversatione depravatos. Hi, dum Augustensium comitiorum initia propediem imminebant; à Nüenario & aliis instigati, Magistratum audacter adunt, multitudinem suorum sectatorum superbè jactitant, porrectoque insuper libello supplice ardentè ab eo flagitant, ut sibi liberam potestatem faciat, Augustanæ confessionis fidem, in Imperio permissam, exercitio publico ibidem profitendi: *contestari se vicissim per salutem animæ suæ, quòd in summa pace cum aliis victuri sint, neque appetitio ad ullam seditionem aut rebellionem vergat.* Speciosa verba! sed eorum voluntati minùs consona. Nam, ut primum senatus Coloniensis, Aquensium exemplo doctus, petitioni huic assentiri noluit; statim illi homines pacifici, neglectâ senatûs auctoritate, in propinqua Mechterensi villa Calvinianæ Religionis exercitium instituere, præsentè Comite Nüenario, ad eodem protegendos quatuor manipulis militum circumfuso. Offensus indè Magistratus, neque talem insolentiam in ipsius urbis conspectu ferens, novo protinus edicto cavit, ne deinceps oppidanorum, civiûmque suorum aliquis, nisi jure civitatis excidere velit, ad peregrinas hujusmodi conciones adeat. Cùm autem id nihilò secius ab eorum pluribus attentatum esset; tandem senatus, pacificos hominum istorum animos apertè videns, tertiâ vice perniciosum illud conventiculum repentinâ tormentorum suorum explosione disturbavit. Atque ut in posterum à contumaci illo hominum genere urbem liberaret; non multò post communi omnium suffragio poenale hoc edictum condidit, & solenni ritu per urbem publicavit: *quicumque exteri ab anno hujus seculi sexagesimo sexto in hanc urbem immigrârunt, neque ritu Catholico vivunt aut vivere volunt, intrâ quatuor hebdomadas urbem deserunt; reliqui verò, qui contra senatûs prohibitionem, vel concionibus in pago Mechterano habitis, vel aliis clanculariis conventiculis interfuere, in pœnas alias huic temeritati vel contumacia debitas reservantur.*

Ità demum prima illa Truchsesii machinatio eventu casso in fumum & ventos abiit. Neque multò fortunatius fuit consilium ipsius alterum, priori longè pestilentius. Agnoscebat homo verisipellis, Legatos illos, qui à se & Collegio Metropolitano ad Augustana comitia missi fuerant, maximèque Casparum Fürstenbergium Satrapam Bilsteinianum, & Franciscum Burchardt Cancellarium, esse viros in Catholica Fide constantissimos; quique in rebus ad Religionem nostram pertinentibus ne vel unicum latum unguem cessuri essent. His igitur in sua causa nihil fidendum ratus, finitis propè comitiis misit illuc duos alios Calvinianæ doctrinæ de-

Conatur evincere per suos, ut Magistrat^{us} Coloniensis permittat omnib^{us} libertatem Religionis. *Kleinsorg. in diario hist. Truchses.*

Iselt l. 1. de bello Colon. Spond. hic n. 20.

Sed opponit se Magistratus, ac tandem omnes acatholicos ex urbe ejicit. *Iselt l. 1. de bello Colon. Spond. ib.*

Truchsesius in comitiis Augustanis evincere nititur, ut sibi permittatur matrimonium Archiepiscopatui suo conjungere: sed frustra. *Auctores iidem.*

**Helvic. in
sheat. hist.
univers.*

ditos, qui secretò & quasi per cuniculos cum Protestantium Legatis agerent; videréntque, an in his comitiis perurgeri nequeat, ut & Principes Ecclesiastici, si relictâ Fide Catholicâ ad statum conjugalem transeant, suorum Episcopatum aut Prælaturarum administrationem retineant? inclinârunt in hanc partem* quàm plures Protestantium Legati: non enim ignorabant, id proponi à Truchsesio; & per ejus apostasiam fore, ut in posterum plerique septemviri doctrinam ab Ecclesia Romana alienam teneant. Contra verò Catholici Principes, cum Rudolpho Cæsare, propositionem hanc unanimi voto rejecerunt: utpote quæ *Religionis paci* directè contraria sit; ideóque ab ipsismet adversariis approbari vel admitti nequeat, nisi totam Religionis pacem eodem impetu everfam aut proculcatam velint. Sed, cùm ea disceptatio videretur esse prolixior, quàm ut intrâ breve tempus absolvi posset; quæstio illa, & plures aliæ ad Religionis tranquillitatem pertinentes, in alium conventum rejectæ sunt. Atque ità mense Septembri ab his comitiis* discessum fuit, etiam Aquisgranensium controversiâ in suspenso relictâ.

**Iselt l. 1.
pag 45.*

In Ducatu
Westphaliae
degens,
externè
simulat se
Catholicum
esse:

*Kleinsorg.
in diario
hist. Truch-
ses.*

**Kleinsorg.
loc. cit.*

Interea Truchsesius, qui tunc agebat in Ducatu Westphaliae, exteriùs callidissimè præferebat, se Catholicæ Religionis promovendæ studiosissimum esse. Præterquam enim, quòd ibidem sacrificio divino frequentissimè interfuerit; etiam die decimâ nonâ Augusti Præposito Conventûs S. Walburgis intrâ urbem Susatensem perscribi jussit, ut omnes novationes à se inceptas abrogent, & antiquæ Fidei Romano-Catholicæ perseveranter se addicant. Item die octavâ Septembris* Petrum Michaëlis, Societatis Jesu sacerdotem ac Theologum, qui id temporis apud eum Hirtzbergæ in Westphalia fuerat, Werlas ad Gerhardum Kleinsorgium juris utriusque Licentiatum ablegavit; jussitque ibidem inter eos consultari de Collegio & Gymnasio Societatis Jesu intrâ hanc urbem erigendo, uti constat ex ipsis Truchsesii literis ea de re ad Kleinsorgium datis. Postremò etiam die ultimâ Octobris (hoc est biduo priùs, quàm è Westphalia Bonnam reverteretur) eorundem locorum consiliarios Arnsbergam convocavit, de Catholica Religione conservanda* cum iisdem egit, tenuiora quædam beneficia in Geseke, Brilon, & Rüden, pro meliore unius Vicarii sustentatione uniri voluit, suffraganeum Coloniensem pro sacramento Confirmationis administrando in hæc terras mittendum esse ap-
promisit; atque, ut alia multa præteream, pro Catholicæ juventutis institutione de fundando Werlis Patrum Jesuitarum collegio sollicitissimè deliberari præcepit. Sed hæc omnia merissimæ tantum fictiones & simulationes erant fraudulentum hominis; qui per
hu-

**Kleinsorg.
ibid.*

hujusmodi artificia nihil aliud intendebat, quàm sub Catholica Religionis pallio sese contra Catholicam Religionem potentiùs obarmare. Nam eodem illo tempore, quo ista nequiter simulavit, Henricum Paderbornensis Ecclesiæ nostræ Administratorem, & Archiepiscopum Bremensem, Joannem Nassovium Principis Oran-gii fratrem, aliòsque Dominos Luthero & Calvino deditos in Ducatum Westphaliæ ad se accersit, cum iisdem Septembri & Octo-bri mensibus mutandæ Religionis consilia contulit, eorum auxilio copiosum ubique militem pro se tuendo conscribi studuit; ac demum aliquos è Nobilitate viros, & aliquos urbium Angaricarum consules, per Ottonem de Wolmeringhausen tacitissimè sollicitari fecit, ut sibi, suisque civibus plenam Religionis libertatem concedi peterent. Id quod tamen eo tempore apud Nobiles, consulésque illos nullum planè successum habuit.

Rebus in hunc modum subdolè institutis, Truchsesius die 2^{dâ} Novembris Arensbergâ discessit; acceptisq; in itinere multis equitum, peditumque turmis, die quartâ Novembris Bonnam ingressus est, ut ibi fraudum suarum telam pertexeret. Cum eo simul intrabat copiosus miles, clanculario delectu conscribi jussus; quem ad avertenda hostium occultorum bella sibi *necessarium esse fingebat. Paulò post Arensbergam ad supremum Quæstorem emittuntur literæ, quibus jubetur Henricum Saxonem, Ecclesiæ Paderbornensis Administratorem Lutheranum, velut singularem Truchsesii amicum gravioribus in rebus consulere, eique in Ducatu Westphaliæ castra & oppida omnia, cum voluerit, aperire. Leguntur deinde majores equitum, peditumque copiarum: imponitur præsidium monasterio Dietkirchensi pulsas virginibus: oppletur militibus Poppelsdorpium, Godesberga, Kessenichium, & alia cum pagis vicinis oppida: auferuntur è Brülensi castro omnia vas-a aurea & argentea, militari stipendio in posterum servitura: extorquentur Magistratui Bonnen-si claves urbis, exarmantur cives, ejiciuntur Minoritæ, violantur Ecclesiæ jura. Verbo, tota urbis & aulæ facies talis erat, ut ibi non Archiepiscopum cum Pastoralipedo & mitra; sed magnum aliquem belli Imperatorem cum suis tribunis, centurionibus, & chiliarchis residere crederes: eo tamen discrimine, quòd ejusmodi belli dux plerumque castiùs & moderatiùs vivat; ille autem penè semper in scortationibus & immani computatione viveret.

Quis putaret inter istos vapores crapulæ, vel inter istas libidinum spurcicias, æternæ beatitudinis viam inveniri posse? Et tamen ille (si superis placet) inter hujusmodi turpitudines æternæ veritatis radio tam copiosè collustratus est, ut extemplo viderit,

Reli-

Sed occultè ibidem studet, apostaticas machinationes suas stabilire.

Kleinsorg. in diar. cit.

Redit Bonnam cum ingenti comitatu militum,

**Isfels l. 1. belli Colon.*

pag. 50. Consilia

sua confert cum Henrico Administratore Paderborn.

Kleinsorg. in diar. cit.

Multa loca circa Bonnâ præfidiis impostis firmat,

Isfels l. 1. belli Colon.

Et publicè
profiteretur,
se Religioni
Catholicæ
nuntium
remisisse.
*Iselt l. 1.
belli Colon.
pag. 81.*

Religionem Catholicam non nisi puras, putasque tenebras appellandas esse; quemadmodum scribit ipsémet in edicto suo, die decimâ nonâ Decembris edito contra eos, quibus videbatur Diœcesim hanc ad suos filios ac nepotes hæreditario titulo transmittere velle. Cùm, inquit, *benignissimus Deus se ex tenebris Papatûs in lucem et cognitionem sancti et salutiferi verbi sui asseruerit; nihil ampliùs postulari à se, quàm ut in vocatione et officio suo bonâ et tranquillâ conscientiâ vivere, et fidelibus sibi ab eodem Deo commendatis subditis publicum verâ atque incorruptâ doctrinâ exercitium, usûinque sacramentorum legitimum permittere posset. Interim se nullius conscientia vim inferre velles; sed utriusque Religionis exercitium juxta pacem Religionis instituire. Polliceri etiam, se majoris Ecclesiæ Capitulum electione suâ liberâ non spoliaturum: itâ ut, si sua Celsitudo ex hac lachrymarum valle abripiatur, electio sinè ulla contradictione ad Capitulum reversura sit. Itâ cæco huic Principi tenebræ lumen erant.*

Paderbornæ Patres
Jesuitæ salutem animarum
promoveant cum ingenti fructu.
*Hist. Collegii Paderb.
P. Provincialis conatur eos Paderbornâ revocare: sed ejus voluntati strenuè se opponunt Primores Capituli, ac tandem impetrant, ut in statione incepta maneat.*
Hist. Collegii Paderb.

Paderbornæ interim hæc novatio Truchsesiana magnopere profuit ad conservandam inibi Societatem JESU, in colligendis animarum fructibus egregiè defudantem. Cùm enim Henricus, Ecclesiæ nostræ Administrator Lutheranus, hoc anno totus in eo esset, ut in Archiepiscopali Sede Colonienfi Truchsesium sustineret; de Jesuitarum Paderbornensium ejectione cogitare ferè nihil aut parum potuit. Aliunde tamen avocationis faciendæ periculum timebatur ab ipso Patrum eorundem Provinciali Præside. Qui, cùm videret, Paderbornæ sub heterodoxo & solùm tricenario Principe tam citò spem non esse fundandi collegii, non modò P. Leonardum indè misit in Livoniam; sed etiam haud longè post Cathedrali Capitulo denuntiari fecit, duos alios Patres aliis in locis expeti, & propediem revocandos esse. Res ea maximopere perculit Cathedralis Ecclesiæ Decanum Henricum de Meschede, atque idèò gravissimè commotus respondit: *non sperare se, Patrem Provinciale in hac voluntate perstiturum esse; alioquin sese precaturum, ut illa dies, quâ Patres hîc abirent, sibi fatalis et suprema in terris fiat. Quantum erit in suis viribus, obnixurum se huic intentioni: utpote quam sinè evidenti nostrâ Diœcesis incommodo, certissimâque plurimarum animarum jactura exequi non liceat. Periclitari hoc modo totam patriam, Cathedrali Capitulo in apertum fidei discrimen conjici, Ceterum deinceps non ausurum publicè ad celebrandum officium divinum convenire: eò quòd Patres insolentem hæreticorum pervicaciam, tum concionibus publicis, tum allocutionibus privatis, tum etiam suæ vitæ ac morum integritate, hætenus coërcuerint.* Eadem senserunt alii Cathedralis Ecclesiæ Primores: qui & literis efficacissimis, hac de re ad Patrem Provinciale datis, continuò id impetrârunt, ut reliqui sacerdotes ad avertenda

Reli-

Religionis & animarum pericula, cum ingenti urbis ac Dioecesis totius commodo, Paderbornæ manferint. Epistola ipsorum, quæ etiam nunc asservatur, *data est Scharmæ die 24 Octobris anno 1582*; eiq; primariorum Canonorum nomina cum sigillis propriis adjecta sunt hoc ordine: *Theodorus Fürstenberg Præpositus, Henricus de Melchede Decanus, Melchior de Plettenberg Camerarius, Wilhelmus Schilder Scholasticus.* Benedicere dignetur divina bonitas gloriosis cineribus tantorum heroum, qui de Religione, de republica, de Societate JESU Paderbornæ tam præclare meriti sunt; inclinataque in ruinam patriæ succollantes, fundamenta jecerunt, quibus Catholica Fides, in pristinum vigorem erecta, solidius postmodum firmaretur.

Quod attinet ad statum Belgii, fortuna Alenfonii (quem anno superiore illuc advenisse, nec longè post inanium nuptiarum spe in Angliam abiisse, diximus) ferè eum in modum sese habuit, ut potius comoedum aliquem aut histrionem; quàm provinciarum foederatarum Ducem egisse videatur. Die nonâ Februarii ex Anglia reversus erat Flissingam in Zelandia, multis armatorum millibus, cum è Gallia præmissis, tum verò etiam ex regno Angliæ comitantibus. Indè verò post decem dies Antwerpiam à foederatis Ordinibus occupatam veniens, magnis omnium lætitiis exceptus, ac Brabantiae Dux festivo ritu proclamatus fuit. Sperabant Catholici, se à novo Duce nunc impetraturos esse, ut sibi liberum suæ Religionis exercitium in hac urbe restitueretur. Sed quia foederati Ordines potestatem ejus ita constrinxerant, ut nihil aliud posset, quàm quod ipsi vellent; sola S. Michaëlis Ecclesia Catholicis permessa est: idque eâ duntaxat lege, ut, quisquis hoc templum adire voluerit; prius omnem Catholici Regis jurisdictionem egeret, novòque Duci Alenfonio perpetuæ fidelitatis & obsequentiæ sacramentum dicat. Quæ foedissima conditio, cum à servo Duce comprobata vel acceptata fuerit; etiam brevi tempore non uno indicio didicit, ambitiosum illud, penitusque servile regimen infausito fidere susceptum esse. Etenim die octavâ Martii in urbe Antwerpia novi Ducis insignia, quæ Philippi Regis insignibus tumultuariè superinduxerat, procelloso ventorum turbine revulsa, & in vicinum flumen abrepta sunt. Deinde rursus die decimâ octavâ Martii, quæ ejusdem Alenfonii natalis erat, non multum abfuit, quin ipse cum suis Gallis intrâ urbem Antwerpiam populari tumultu caderet. Cùm enim eâ die peregrinus adolescens Oran-gium occidere conatus esset, exploso in ejus caput parvo sclopeto, repentè commota plebs non solum adornati hujus flagitii suspicionem conjecit in Alenfonium; sed etiam tam insano furore in eundem

Alenfonius in Belgium redux, Antwerpiae proclamatur Dux Brabantiae: sed infelici omine.

Harans in ann. Brab. Spond. hic n. 2. & alii.

Ab Antwerpiensibus in tumultu civico penè opprimitur cum suis.
Harans loc. cit. Spond. n. 3.

Et sequente
anno Belgiū
rursus defe-
rere cogi-
tur.

dem intremere coepit, ut nisi Orangius, ex vulnere accepto sa-
cius, culpam omnem ab eo protinus removisset, procul dubio in-
ter accurrentium Geusiorum gladios inquietam animam exspuif-
set. Neque tamen idcirco vir infelix destitit à Principatu malè par-
to: donec iterum sequente anno longè pejùs intrà urbem eandem
habitus, probrosâ fugâ in Galliam se recipere debuit, ibidémque
haud multò post celeriore fato arrogantes animos in obscuro se-
pulchro claudere; uti suo loco prolixiùs exponetur.

Annus Christi 1583.

GREGORII XIII. Pontificis 11. & 12.

RUDOLPHI II. Imperat. 7. & 8.

HENRICI Admin. Pad. 6. & 7.

Alenfonius
temere ni-
titur, Belgiū
acatholicū
suz solius
potestati
subdere.

*Spond. ad
hunc annū.*

*Haraus in
ann. brab.*

*Srada de
bello Belg.
dec. 2. l. 5.*

düncker-
ckam, Te-
naramundā
& dixmūdā
feliciter per
tumultum
occupat.

*Auctores
iidem.*

Antwerpiā
ex insidiis
oppressur⁹,
foedā suoru
clade rejici-
tur.

*Auctores
iidem.*

Hactenus Alenfonius inane Ducis nomen in Belgio
turbato gesserat. Nullam ferè urbem tenebat so-
lus; munitorum locorum præsidia constabant si-
mul ex aliis Arausicano Principi devotis; belli sum-
ptus non solvebantur; miles Gallicus laborabat
magnâ victûs inopiâ; deerat omnis imperandi auctoritas, tota re-
rum summa vel potestas erat penès Arausicanum & Ordines foede-
ratos, qui novo Duci ferè nihil præter inanem dignitatis umbram
reliquerant. Itaque ut ex hisce tædiis quàm primùm se expediret;
præcipiti consilio statuit, simul uno die, nimirum decimo septi-
mo Januarii, Antwerpiam, Ostendam, Neoportum, Brugas, Dun-
kerckam, Dixmüdā, Tenaramundā, & alia quædam oppida,
per improvisum Gallicani militis tumultum suo solius juri ac im-
perio subjicere. Evenit res illa prospere in aliquibus locis, ubi
numero vincebant Galli; putà Dünckerckæ, Dixmüdæ, ac Tena-
ramundæ: contrà verò minùs prospere Neoporti, Brugis, & Of-
tendæ, ubi major erat civium & aliorum præsidiariorum copia. At
nullo in loco res infeliciùs gesta, quàm in urbe Antwerpiensi, cu-
jus occupationem & subactionem pro majore gloria sibi delege-
rat Alenfonius ipsémet. Multas equitum, peditumque suorum
copias ante hanc urbem congregari jusserat, sub ementito præ-
textu mittendi eas in hostem. Ibi dum à biduo constitissent; cir-
ca prandium diei præstitutæ cum ingenti militum, ac Nobilium
suorum comitatu extra urbem vehitur, quasi exercitum ad bella
promptum lustraturus. Transeunti primam portam, & jam con-
sistenti in secunda, per speciem honoris exhibendi obviā ei de
castris veniunt nonnullæ equitum Gallicorum turmæ. Statimque
Alen-

Alenfonius, ad suos conversus, urbemque manu monstrans: *Eja*, inquit, *fili mei, jam vestra est Antwerpia*. Quo audito miles omnis, qui præstò erat, occisis excubitoribus portas occupare, in urbem ruere, socios è vallis advocare, insequentèque mox toto exercitu per plateas & compita se dividere, propugnacula conscendere, tormenta in urbem vertere, mercatoriam domum invadere, obstantes interficere, victoriam inclamare. Mirabantur primò cives, quò hæ voces, quò arma tenderent.. At ubi paulò post viderunt, imperium urbis proditoriè à Gallis peti; etiam ipsi ad resistendum se accingere, campanæ signo plebem convocare, arma capere, præsidario militi se conjungere, plateas catenis obductis claudere, pleno impetu in Gallos dispersos ruere, gladiis, hastis, bombardis, clavatis fustibus, & omni obviatorum instrumentorum genere in eosdem ita desævire, ut intrà unius horæ spatium totâ urbe rursus ejecti fuerint. E civibus in hoc tumultu periêre citè octoginta: è Gallis verò mille & quingenti, inter quos non minima pars è præcipua Nobilitate, præter complures alios bello captos.

Proditorium illud, fraudibusque plenum facinus novo Duci non modò sumum odium apud omnes Belgas; sed etiam repentinam Principatûs malè coepti jacturam attulit. Nam ex eo tempore, ab Antwerpianis in fugam pulsus, à Belgis aliis derelictus, annonâ interclusus, inopiâ pressus, reconciliationis obtinendæ spe dejectus, tandem exeunte Junio, convasatis omnibus, è portu Dückerckiano Calêtum abiit; indè ulterius in Galliam, unde venerat, non sinè ignominia ac dedecore, discessit. Tum verò Alexander Farnesius, gravi metu & hoste liberatus, continuò Dückerckam adhuc à Gallis infessam obsidet; eamque, desperato Ordinum Geusicorum auxilio, intrà sedecim dies acerrimâ oppugnatione in sui Regis potestatem redigit. Sequebantur mox urbes aliæ, simili armorum impulsu domitæ; scilicet Neoportum, Winoxberga, Furna, Dixmûda, Menina, Steinberga, Alostum, Zutphania, cum diversis oppidis infirmioribus: in quibus ubilibet Religionem Catholicam in statum antiquum restitui jussit, Calvinianis omnibus domo pulsus, & in alia loca demigrantibus. Neque dubium est; quin laudatissimus hic belli dux (cui Hispanorum, aliorumque militum externorum revocatio præcedente anno rursus ab Ordinibus Catholicis permissa erat) victricia signa longè amplius toto Belgio fuisset extensurus, dummodo Philippus Rex, Lusitanico bello etiamnum impeditus, majores Hispanorum copias cum amplioribus pecuniarum subsidiis in Belgium transmisisset. Qua de re Farnesius ipsemet apud Regem conquestus est* hîsce ver-

Idcirco à Belgis malè habitus, abjectâ Principatûs retinendi spe in Galliam revertitur.

Spond. n. 2.

Haraus, & Strada, loc. cit.

Eo abscedente Farnesius Dückerckam, Neoportum, & alias urbes fœderatis eripit.

Spond. ib.

Haraus & Strada loc. cit.

* *Strada de bello Belg. dec. 2. l. 5.*

Ppp

bis:

bis: si ab Hispania mitterentur auxilia, quibus exercitum abunde auget; sperare se Deo duce, intra annum universâ Brabantia potiturum. Imò si semel vis omnis, quanta ab Regum potentissimo exseri potest, ad profligandos hostes adhiberetur; eosdem, qui nunc divisis Hispanorum conatibus pares sunt, conjunctis in unum viribus impares fore, ac demum fortiori sese dedituros esse. Contra verò, si totâ belli mole in eos non incumbatur; vereri se, ne bellum infinitè protrahatur, et Regis cura adhuc annis compluribus in extinguendo hoc incendio fatigentur.

Truchsesius
Colon. Archiepiscopus
à Pontifice,
Imperatore
propriisq;
subditis
frustra monitus,
*Iselt l. 1.
belli Colon.
pag. 76.

*Kleinsorg
in diario
hist. Truchses.
in adj.
sub lit. H.

Matrimonium init
cum Agnete sua.

Iselt l. 2.
belli Colon.
& in tota
Dioecesi
libertatem
Religionis
permittit
Iselt ibid.

Ruinam Alenfontii propediem consecuta est ruina fidentissimi clientis ejus, Gebhardi Truchsesii, Colonienfis Archiepiscopi. Jam ab anni superioris exitu pervenerant ad hunc diversæ legationes ac literæ, ab ejusmodi personis missæ, quibus Ecclesiæ Colonienfis incolumitas cordi esse poterat ac debebat. Monuerat eum Gregorius Papa, ne quid in rebus Fidei* novandis ageret, unde sibi, subditisque suis æternum animæ detrimentum pareret. Monuerat Rudolphus Imperator: cogitet, ea, quæ ab ipso agi ac procu- di ferebantur, esse contra sacros Canones, esse contra veteres Romani Imperii constitutiones, esse contra pacem Religionis compluribus abhinc annis communi Principum consensione stabilitam, esse contra omnia jura, tam nova, quàm antiqua. Monuerant bini alii Electores Ecclesiastici, ne concupitæ mulieris amore Fidem avitam deferat: à Principibus Catholicis nunquam permissum iri, ut matrimonium jungat huic insulæ; & si id ipsis invitis agat, pomum Eridos ab eo jaciendum esse, quo tota Imperii machina disturbetur. Monuerant denique non solum Canonici Metropolitani, & alii Proceres, Ordinésque Rhenani; sed etiam omnes* Consiliarii provinciales Ducatus Westphaliæ, qui adhuc recenter humillimis literis, Arensbergæ duodecimâ Januarii datis, eundem obtestati fuerant: curaret omnes discordias, inter ipsum et Capitulum excitatas, periculosis hisce temporibus per viros pacificos exaquari, ne in hoc laudatissimo Archiepiscopatu necessaria capitis et membrorum concordia dirumpatur: alioquin vereri se, ne calamitates Belgicæ, jam à pluribus annis ante oculos ipsorum posita, etiam in hunc Archiepiscopatum se diffundant; atque ita hinc etiam impleatur illud Christi: omne regnum in se divisum desolabitur. His tamen omnibus flocci habitis, pertinax in impuro amore Agnetis suæ ipso festo Purificationis Beatæ MARIÆ Virginis, cum eadem sacrilego matrimonio se conjunxit. Atque, ut suorum subditorum aliquos novi sceleris approbatores inveniret; septendecim diebus antè, nimirum decimâ sextâ Januarii stylo veteri, publicum edictum edidit, in quo Dioecesanis omnibus conscientiæ & Religionis libertatem indulgebat hisce verbis: Illustres, Nobiles, et plebejos quosdam in Dioecesi sua peti-

petiſſe à ſe libertatem Religionis, uſumque ſacramentorum in Eccleſiis, Auguſtanae Confeſſioni deditis, exerceri ſolitum. Hac verò poſtulata, ſalvâ conſcientiâ ſuâ, à ſe rejici neſcitum potuiſſe, ne divinis mandatis obſtrepat; negligâtque officium boni Principis, cuius eſt, Regi gloria portas attollere, cùmque vementem expansis brachiis excipere. Quapropter, habitis amicorum ſuorum conſiliis, perlibenter ſe permittere, et omnibus Prælatiſ, Comitibus, Dôminis, vaſallis, urbibus, pagis, et aliis communitatibus in ſua Diœceſi conſtitutis, generalem facultatem dare, ut ea, quæ ad Religionem et ſacramenta pertinent, juxta formulam Confeſſionis Auguſtanae (ſub qua etiam ſe tegebant Calviniſtæ) ſine ullo iudicium aut Magiſtratum impedimento palàm inſtituere et adornare valeant: ità tamen, ut aliis, qui Catholicam Fidem retinere et in ea perſeverare volent; nullam planè moleſtiam creent, aut eoſdem oppugnare, perſequi, vel calumniari auſint.

Erant adhuc id temporis in Capitulo Metropolitano complures viri integritate & zelo Religionis præſtantiffimi, non ſolum ex eorum Ordine inferiori, quos vulgò præbyteros nominant; ſed etiam ex illuſtriori Ordine Ducum, Principum, & Comitum, quos adhuc antiquæ Fidei & ſpiritûs divini fervor impleverat. Nôrant illi, quanta ſibi in Truchſeſium poteſtas eſſet ex antiqua, juratâque Ordinum* provincialium unione: nempe ut, ſi Archiepiſcopus antiqua Diœceſis pacta vel conventiones infringat, ſi in vitis Ordinibus militem conſcribat, ſi ſuis arcibus et caſtris externum præſidium imponat, aut (quod anno 1550 poſt Hermannii Wiedani exaugurationem communi Ordinum conſenſu appoſitum eſt) ſi in negotio Religionis* novationem aliquam contra veterem Catholicæ Eccleſiæ conſuetudinem inſtituere præſumat, neque, à Capitulo Metropolitano monitus, ab huiusmodi rebus et machinationibus abſiſtat: prædictum Capitulum ſtatus omnes Diœceſanos ad comitia generalia convocare debeat; eoque factò iidem Ordines vel ſtatus patriæ à juramentis Archiepiſcopo ſuo præſtitis exſoluti, cum Capitulo ſe conjungere, eidemque ſoli in poſterum obedire ac parere debeant. Hac igitur poteſtate in modernis turbis utendum rati, univerſis Statibus per circulares literas indixêre, ut vi unionis antè dictæ die viceſimâ ſeptimâ Januarii Coloniam veniant, atque ibidem poſtridie interſint generali Ordinum conventui, in cauſa Truchſeſiana & novationibus ab eo factis inſtituendo.

Subinde locus comitiorum opportunè conſtitutus fuit in ampliffimo Patrum Dominicanorum coenobio; totûsque Rhenus inferior cum vicina Weſtphalia ſuſpenſus erat ad eventum periculoſi huius conventûs. Pro Truchſeſio ſtabant è Capitularibus Georgius Comes de Witgenſtein Metropolitanæ Eccleſiæ Præpoſitus, Hermannus Adolphus Comes de Solms, Thomas Baro de Kriechingen,

Capitulum
Colonienſe
in cauſa
Truchſeſiana
convo-
cat comitia
provincia-
lia.

Isſelt l. 2.

belli Colon.

pag. 130.

*vulgò
Land

Bereint-
gung.

*erklärte
Land

Bereint-
gung de

anno 1550,
apud Klein-
ſorg. ibid.

Nomina
Capitulariſſi

qui in his
comitiis
pro; vel
contra

Truchſeſiû
ſtetere.

Isſelt l. 2.

belli Colon.

Propositio
in comitiis
facta.

Isfeld ibid.
pag. 141.

Oppositio-
nes Truch-
sesianorū.

* *Isfeld ib.*
pag. 147.

* *Kleinsorg.*
in diario
bist. Truch-
ses.

Ordines
Westphali,
excusata
absentia
suā declar

chingen, Joannes Baro de Winnenberg, & Henricus è Ducum Saxo-Lawenburgicorum familia Archiepiscopus Bremensis & Administrator Paderbornensis; qui die decimâ nonâ Januarii Coloniâ venerat, periclitanti amico suo fidelem operam præstiturus. Contrâ verò in Truchsesium acerrimè stabat ejusdem Bremensis Archiepiscopi frater Fridericus Chorepiscopus ac Thesaurarius, Antonius Comes de Schawenburg Decanus, Christophorus Comes de Tengen Vice-Decanus, Adolphus Comes de Manderfcheid Scholasticus, Wilhelmus & Joannes Comites de Salm, ac reliqui ferè omnes; quibus egregios animos addidère Legati Cæsaris, aliorumque Ducum & Principum Catholicorum. Primo die comitiorum in confessu publico recitata, prælectaque sunt ea, quæ à Truchsesio contra antiquam, juratamque *Ordinum provincialium unionem* perpetrata fuerant: simulque rogati sunt Ordines Dioecesani, ut pro bono totius patriæ maturè deliberent inter se, an insolentissimas hujusmodi violationes tolerare; an verò iisdem cordatè se opponere, veteremque *unionem* suprâ dictam communi virium & animorum confociatione sartam, tectamque conservare velint? Consultatum est hac de re toto sequente triduo: atque interim à fautoribus Truchsesianis afferebantur multa, quæ statibus congregatis non parvum terrorem incutere possent. Hermannus Adolphus Comes Solmenis vehementi magis, quàm prudenti oratione jactitabat: *Collegas suos *Metropolitane Ecclesie Canonicos minùs consultò agere, quòd Archiepiscopi sui studiis tantâ animorum contentione reluctentur.. Si sic perrexerint, non solum in Archiepiscopatu Colonienfi; verum etiam in Imperio toto gravissimos tumultus excitatum iri.* Eadem obmovebat Joannes Dux Bipontinus, & alii Principum acatholicorum Legati; minitantes insuper, quòd, si Truchsesio adversi aliquid mutatae Religionis causâ eveniret, Electores acatholici ferro & armis eidem adstituri sint. At nemo omnium hac in re impudentiorem se exhibuit, quàm Otto Wolmeringhusius Nobilis Westphalus, ac novationum Truchsesianarum promotor pestilentissimus. Is, cum à Truchsesio inter consiliarios Westphalicos noviter adscitus esset, videretque neminem è Ducatus Westphaliæ statibus in his comitiis comparere; audacter ad ceteros Ordines Rhenanos adiit, & inaudita* mentiendi licentiâ finxit, Ordines Westphalicos cum Truchsesio & Augustana Confessione ab eodem admissa facere, seseque ad hoc declarandum ac denuntiandum ab iis missum esse. At hic impostor, licet initio quosdam contreruerit, brevi ab his comitiis cum ingenti pudore & confusione depulsus est. Præterquam enim quòd nullâ scripturâ publicâ huic denuntiationi suæ fidem facere potuerit; paulò post advenerunt authen-

authenticæ eorundem Ordinum Westphalicorum literæ Arensbergâ missæ, quibus non modò absentiam suam decenter excusârunt; sed etiam unanimi sigillorum ac nominum suorum appositione contestati sunt, *se antiqua Statuum Diœcesanorum unioni constanter inherere, neq ab ea latum unguem recedere velle.*

Tum verò Illustrissimus vir Antonius Comes de Schawenburg, majoris Ecclesiæ Decanus, magnâ constantiâ assurrexit; frustra que infrementibus adversariis, primus omnium sententiam suam * hisce verbis aperuit: *Nemini vestrum, ut opinor, ambiguum esse potest, quin moderne machinationes Archiepiscopi nostri directè pugnent cum antiquis provinciarum nostrarum statutis et conventionibus, quas vulgò statuum unionem vocant. Ab hac autem unione ut recedatur, et pro antiqua, sanctissimâque Religione Catholica jam nobis perperam obtrudatur novitia quadam fides Confessionis Augustana: id enim vero nec ego, quantum in me est, permitti patiar; neque vos pariter, si viri esse vultis, per salutem animæ vestræ concedere poteritis aut consentire. State igitur in hac unione tam sancta et antiqua! Id enim Comites, id viros Nobiles et generosos, id fidelem Reipublicæ Magistratum decet. Hæc sententia, à tali viro tam intrepidè prolata, mirificè erexit animos, non modò ceterorum Capitularium; sed etiam reliquorum statuum, Procerumque totius Diœcesis. Atque ideo protinus die primâ Februarii concordibus omnium votis * conclusum est: *Truchsesium peccasse, Capitulum rite ac legitime processisse, Status omnes Diœcesanos, pro tuenda unione veteri, conjunctis animis cum Capitulo contra Truchsesium stare velle ac debere.* Simul etiam Lintziensibus, Andernacensibus, aliisque oppidis à Truchsesiano milite nondum infessis, comitali decreto imperatum fuit, ut adversùs Archiepiscopum sollicitè se præmunirent, & in posterum soli Capitulo in rebus agendis morem gererent.*

Quo audito Henricus Archiepiscopus Bremensis, contra hæc Ordinum provincialium decreta frustra protestatus, altero statim die Coloniâ deferuit. Fridericus autem frater ejus, Coloniensis Ecclesiæ Chorepiscopus, priori vespere jam discesserat, ut pro egregio suo in Catholicam Religionem studio Truchsesianorum vires infringeret; castrâque & urbes, ab iisdem occupatas, improvise Marte ad Capituli sui obsequium revocaret. Neque defuit fortuna coeptis. Nam intrâ paucas hebdomades Cæsaris-Werdam, Brülam, Hulckeradam, & Linnam, celeritate magis & strategemate, quàm vi & armorum pondere tam feliciter subegit, ut Cæsar ipsèmet * de tanta fortitudine & constantia eidem per literas maximopere gratulatus fuerit. At, quia justum exercitum non habebat, & aliunde satis compertum erat, à quibusdam Protestanti-

rant in comitiis, constanter se inhæsurus antiquæ statuum unioni.

Kleinsorg. in diar. cit.

Antonius Comes de Schawenburg Decanus contra Truchsesiū declarat, standū esse antiquā unionē statuum:

* *Iselt l. 2. belli Colon. pag. 149.*

Cui sententia se adjungunt omnes Ordines Diœcesani.

* *Iselt ib. pag. 155.*

Henricus Archiepiscopus Bremensis discedit Coloniâ;

* *Iselt l. 2. pag. 159.* Fridericus frater ejus strenuè militat contra Truchsesiū;

* *Iselt pag. 168.*

Truchfesi⁹
à Gregorio
XIII. exau-
guratur, ac
dejicitur à
suo Archie-
piscopatu.

In ejus locū
sufficitur
Ernestus
Bavarus,
Ep. Leod.
Hildef. &
Frisingensis
*Isfelt l. 2.
belli Colon.
pag. 262.
& l. 3. pag.
280.*
Nec multò
pòst etiam
fautores
Truchfesi
suis digni-
tatibus &
beneficiis
Ecclesiasti-
cis exuun-
tur.

*Isfelt l. 3.
pag. 283.*
Truchfesi⁹
ex urbe
Bonnâ abit
in Nassoviâ
** Isfelt l. 2.
pag. 159.
* Isfelt ib.
pag. 163.*

stantibus magnos militum delectus pro Truchsesio fieri: magnifi- cum ac grande nihil contra eundem effici prius poterat, quam ex mandato summi Pontificis crearetur novus Archiepiscopus, qui, & unà cum Ordinibus Dioecesanis de copiosiore milite conscriben- do agere, & à suis consanguineis, aliisque Principibus Catholicis, necessaria peditum, equitumque subsidia comparare queat. Huic igitur necessitati subventurus Pontifex, tandem die primâ Aprilis Gebhardum Truchsesium, . velut *hominem Romanæ Ecclesiæ rebellem et excommunicatum*, Archiepiscopali dignitate suâ, omnibusque aliis dignitatibus, Canonicatibus, beneficiis, juribus, & proven- tibus Ecclesiasticis privavit; simulque Metropolitanum Capitulum severè monuit, ut acceptâ hujus privationis notitiâ continuò no- vam electionem indici, atque ad eam sinè omni longiore mora pro- cedi curret. Optatissimum id erat Capitulo, Pastorem alium diu præstolanti. Proinde statim revocatus in urbem Fridericus Chor- Episcopus, consultatum de die & modo electionis, procurata à se- natu eligentium securitas, ac demum die vicesimâ 3tiâ Maji Erne- stus Bavarus, Leodiensis, Hildefiensis, ac Frisingensis Episcopus (qui jam ante duos menses Coloniam venerat) unanimi Canoni- corum suffragio ad Archiepiscopalem cathedram postulatus est, cum incredibili totius urbis, Ordinumque omnium applausu & gratulatione. Nec multò pòst etiam omnes ii, qui de Capitulari gremio Truchsesium secuti fuerant, neque in sinum Ecclesiæ Ca- tholicæ reverti voluère (nimirum Georgius Comes de Witgenstein major Præpositus, Hermannus Adolphus Comes de Solms, Joan- nes Baro de Winnenberg, ac Thomas Baro de Kriechingen) à Nun- tio Apostolico citati, condemnati, excommunicati, & omnibus dignitatibus, beneficiis, & obventionibus Ecclesiasticis, per sen- tentiam publicam exuti sunt.

Interea res Catholica per Ducatum Westphaliæ ferè penitus disperibat iniquis ausibus Truchfesi. Discesserat ille Bonnâ die quartâ Februarii stylo vetere; direptoque prius * archivo publico, in quo scripturæ veteres totius Dioecesis eatenus custoditæ fuerant, properatò receperat se Dillenburgum ad Joannem * Nassovium, Wilhelmi Principis Arausici fratrem: ubi non modò Comitum vicinorum studio factionem suam stabilire, nifus est; verum etiam vasa omnia pretiosa, è Brülensi castro ante annum ablata, in mo- netam & militum suorum stipendia cudi fecit. Indè primùm ali- quos è suis emissariis, maximèque Ottonem de Wolmeringhausen & Joannem Grote civem Gesevensensem, præcipuos istius mali ôpe- ris architectos in Ducatum Westphaliæ præmisit, ut oblatâ Reli- gionis libertate plebem commovere, & popularium animos ab an- tiqua

tiqua Statuum unione, pariterque à Capituli Coloniensis obedientia, disjungere & sevocare conarentur. Quod cum illi malis artibus ac mendaciis tam dolosè fabricari & contexere incepissent, ut etiam aliquos è Nobilitate, & aliquos ex urbium aliquarum consiliis, in rete suum traxerint; continuò Truchsesius die decimâ quartâ Februarii (stylo vetere) pervolavit in Westphaliâ, venitq; Medebacum. Urbs hæc, una cum quibusdam aliis, nimirum Winterbergâ, Hallenbergâ, Stadtbergâ, & Volckmariâ, quæ in Hassorum & Waldecensium confiniis jacent, jam ante unam alterâve septimanam ab Ottone de Wolmeringhausen ad novi Evangelii doctrinam traducta erat. Atque ideo Truchsesius tam optato successu hilaris, biduò post Briloniam abiit; ibique pari modo acatholicæ Religionis exercitium, die decimâ septimâ Februarii (stylo vetere) solenniter introducere cœpit per Valentinum Schnæzum Prædicantem Hassicum. Peractâ hujus concione, Pastorem Catholicum *Suicardum Steven* (vel, ut alii vocant, *Steffens*) ambrosque ejusdem Sacellanos *Wilhelmum Koch* & *Joannem Nöggeradt*, in ædes alicujus civis accersivit, & per Ottonem Wolmeringhusium interrogari fecit, num& ipsi reformationem Truchsesianam acceptare vel amplecti velint, nec ne? cumque id ipsum cordatè recusaret Pastor, Sacellani autem in id perperam consentirent: Parochialis Ecclesiæ regimen propudiosis hujusmodi apostatis commissum est; Pastor autem ab officio suo iniquissimè dejectus, & in angustum Briloniensis nosocomii sacellum pro Catholicorum civium usu ac necessitate retrusus fuit. Imò ne ibi quidem diuturnum esse, & Catholicorum suorum saluti vacare licuit. Nam paulò post in festo Paschatis, cum in Ecclesia parochiali valde pauci ad synaxin Lutheranam vel Calvinianam accedere vellent; *Suicardus* etiam è sacello isto exclusus, à sacramentis more Catholico ministrandis prohibitus, dein urbe pulsus, nec nisi post annum integrum ab Ernesto Bavarò in parochiam, sedemque pristinam restitutus est. Adeò bellè, sanctèque Truchsesius præstitit, quod initio hujus anni, cum Augustanæ Confessionis libertatem obtruderet, fraudulentè ac dolosè venditaverat: *nolle se; ut eâ occasione aliquid molestiarum aut persecutionum inferatur iis, qui Catholicam Fidem retinere, et in ea perseverare ac mori velint.*

Sed hæc solùm erant initia malorum, quæ consecuta sunt. Die decimâ octavâ Februarii (stylo vetere) Truchsesius Briloniensi ex urbe advenit Arensbergam, ibidemque pariter affigi & publicari jussit perniciosum illud edictum suum de permittenda Religionis libertate. Ac tametsi tunc nemò omnium favorem istum amplexus fuerit; sperabat tamen, id proximè & majori cum effectu

Inde verò
in Westphaliâ.
Kleinfor.
ibid.

Medebacū,
Wintersbergâ, Hallenbergâ, Stadtbergâ, & Volckmariâ, urbes deficiunt à Fide Catholica.
Kleinfor.
ibid.

Brilonia ad Augustanâ Confessionem traducitur, Pastor Catholicus deponitur, ac tandem exulare cogitur pro Fide.

Kleinfor.
in diario hist. Truchses.

Arensbergâ in Fide Catholica perseverat.
Kleinfor.
ibid.

ctu

Ibidem à
Truchsesio
indicuntur
comitia
provincias
lia:
Kleinsorg.
ibid.

In quibus
rogat Ordines
Westphaliae, ut
sibi assistant
contra Capitulum
Colonienſe
& persecutiones
ab eo motas
propter concessam
Religionis
libertatem.
Kleinsorg.
in diario
hiſt. Truch-
ſes.

Rogat etiā,
quid reſpon-
deri debeat
Capitulum, ejus-
que literis,

ſtū futurum eſſe in comitiis provincialibus, quæ promovendorum ſclerum ac novationum ſuarum cauſā ibidem indixit in quintum Idus Martii, proſecturus interea ad amicos ſuos, putridæque cauſæ defenſores. Primā die comitiorum nihil propoſitum eſt, propter abſentiam aliquorum Comitum & Magnatum, quos ad eſſe volebat. Præſul. Omnibus tamen ibi congregatis (licet adultā jam quadrageſimā) tam in urbe, quā in arce, largiſſimæ carnes miniſtratae ſunt; non ſine magno eorum, qui hujusmodi cibos recuſabant, improprio ac deriſione. Sequenti die (quæ erat duodecima Martii, & feria tertia poſt *Latare*, ſtylo veteri) Truchſeſius cum ingenti comitatu in curiam ſenatoriam venit; & ea, quæ à Patribus conſcriptis in communem deliberationem adduci voluit, contra omnem annorum veterum conſuetudinem proponi fecit per Jacobum Schwartzium Doctorem Calvinianum, virum ſcilicet extraneum, & Joannis Comitſ Naffovii conſiliarium. Prælegebat hic primū varias, longiſſimāsque literas, & ex iis declarabat, quā bono, ſanctoꝛque zelo Truchſeſius Auguſtanæ Confeſſionis libertatem ſuis ſubditis indulgere cœperit; quæ contentiones ac diſſidia ex laudabili hoc opere nata ſint inter ipſum & Colonienſe Capitulum; quānam idcirco ſeditiones contra eum provocatae fuerint in comitiis Colonienſibus, Capitulari decreto convocatis; ac demum quæ bella & armorum fremitus ea propter formidari debeant à Capitulo & Principibus Catholicis? Tum deinde plauſibilibus verbis adjungebat, quā copioſa militum auxilia Truchſeſio promiſſa fuerint à diverſis Principibus acatholicis, quorum Legati aderant: ſimulque rogabat Ordines Weſtphalicos, *ut et ipſi fidelem opem Truchſeſio ferre, et Confeſſionem Auguſtanam non modò promptis animis acceptare; ſed etiam armis, corporibusque ſuis tueri conſantiſſimè velint.* Propositionem hanc ſecutæ ſunt liberales epulæ, præſertim in arce Electorali: in qua omnes viri Nobiles cum Truchſeſio prænſi, vinôq; tam copioſo proluti & ingurgitati ſunt; ut eorum plures, inuſitatis hauſtibus expugnati, porrectâ manu Truchſeſio fidem dederint, ſe ejusdem conſiliis aſtipulatuſ, vitâque & bona omnia ipſius tutandi cauſâ profuſuſos eſſe.

Poſtridie Legatus Brunſvicenſis, unâ cum duobus Legatſ Haſſicis, oratione longâ Patres conſcriptos adhortatus eſt, ut oblata Religionis libertatem grato animo recipere, neque glorioſis Truchſeſii conatibus repagulum aliquod obmoverent. Schwartzius autem, Truchſeſii delirantis os & lingua, novam aliam proſitionem ſecundariam attulit: nimirum, quid reſponderi debeat ad literas à Colonienſi Capitulo miſſas, in quibus prolixè declarabatur, Truchſeſium propter apoſtaſiam & matrimonium ſuum

Archi-

Archiepiscopali dignitate suâ excidisse; ideoque non amplius illi, declaranti-
bus Truch-
sesium Ar-
chiepisco-
patu suo
excidisse?
Kleinsorg.
ibid.
 sed sibi, ex antiqua Statuum provincialium unione vel conventio-
 ne parendum esse? Prælegit etiam hujusmodi literarum confuta-
 tionem à se compositam: simulque ab Ordinibus congregatis pe-
 tiit, ut super utraque propositione, tam primaria, quàm secunda-
 ria, mentem suam ocyus Truchsesio id urgenti explicent. Cen-
 fuerunt plerique, in re tam ardua pro veteri more primùm exqui-
 renda esse judicia Consiliarium provincialium, eaque postmo-
 dum solerter ac pensulatè conferri oportere cum arbitrio aliorum
 Statuum; ut hac demum ratione facilius in unam omnes senten-
 tiam coeant. Neque huic officio suo defuere prædicti Consilarii
 cum suo Præsidente, Satrapa provinciali. Etiam si enim nulla rerum
 lectarum ac propositarum apographa iisdem tradita vel commu-
 nicata essent (quia Schwartzius & commilitones ejus malebant il-
 lic omnia tumultuariè & sinè maturo consilio fieri) ex iis tamen,
 quæ inter legendum ac proponendum studiosè observaverant; ar-
 bitrium suum, ad postulata Principis, quàm celerrimè in chartam
 coniecere, hac deprecandi & respondendi formulâ: *dissensiones, in-
 ter ipsum et Colonienſe Capitulum ortas, popularibus omnibus acerrimo do-
 lori esse; nec iisdem aliquid ardentioribus in votis fuisse ac fore, quàm ut
 hujusmodi dissidia in primis eorum scintillulis opprimerentur, vel adhuc
 dum sopiri possent. Quoniam verò dissensiones illæ, turbaque bellica,
 Westphalicarum ditionum culpâ suscitata vel incepta non fuerint; idcirco
 adhucdum ab iis dispici ac definiri non posse, an hujusmodi negotiis bellicis
 in unam alteramve partem assentiri, unique magis, quàm alteri propalam
 se adungere, sinè temeritate et præjudicio ausint? præsertim cùm Celsitu-
 do sua Electoralis, unà cum Principibus eidem assentientibus, et vicissim
 Colonienſe Capitulum, unà cum Rudolpho Imperatore et aliis Principibus,
 in hoc litigio sententias toto ferè celo disjunctas forçant; de quarum equi-
 tate vel iniquitate judicium ferre, præsentisque belli partem in se suscipere,
 profectò res est, longè suprâ hujus exiguae provinciae viros et facultatem po-
 sita. Adhuc etiam negotium esse tale, quod non modò concernat unam
 hujus Archidiocesis partem; sed omnino totam Archidiocesim, omnesque
 illius Ordines, tam Rhenanos, quàm Westphalicos, tam Ecclesiasticos;
 quàm seculares, eorumque omnium salutem, animas, corpora, bona, ju-
 ra, consuetudines, privilegia, libertatem, et antiquam, sempèrque sanctam
 Ordinum Diocesanoꝝ unionem: ac proinde in re tam communi et ad
 omnes pertinente, solos hujus Ducatus incolas inaudita aliâ suorum com-
 provincialium parte nihil agere, judicare, statuere; vel ad id exequen-
 dum conferre posse, juxta regulam communem juris: quod omnes tangit,
 ab omnibus approbari debet.*

Consilarii
 provincia-
 les ab Ord-
 nibus rogati
 suadent, ab
 ea contro-
 versia max-
 imum ab-
 strahendâ,
 neque huic
 negotio res
 mere inji-
 ciendam
 esse.
 Kleinsorg.
 ibid.

Otto à
Wolmes-
ringhusen,
& Joannes
Grote, om-
nem Ordini-
um con-
sultationē
impediunt,
obtruso per
tumultum
alio respon-
so Doctoris
Schwartzii:

*Kleinsorg.
in diario
bist. Truch-
ses.

Quod ab
aliquibus
approbatur
à plerisque
autem reji-
citur.
Kleinsorg.
ibid.

Truchsesi?
ex menda-
cissima re-
latione Jo-
annis Grote
responsum
illud
Schwart-
zianum
velut com-
mune pla-
citum pub-
licari jubet,
plerisque
reclamanti-
bus.
Kleinsorg.
ibid.

Hoc senatūs consultum, uti revera prudentissimum erat, ita & innumeras calamitates depulsurum fuisset ab hac provincia, nisi omne consilium præcipiti motu pervertissent conscelerata duo capita, Otto à Wolmeringhausen, vir equestris familiæ, & Joannes Grote civis Gesekenensis, uterque in suæ patriæ exitium natus, & magnis insuper promissis ad omne scelus incitatus. Primus horum in senaculo Ordinis equestris consultationem omnem impedivit per inconditos clamores paucorum sibi adhærentium: atque interim aliud responsum à Doctore Schwartzio compositum, quod omnia Truchsesii postulata comprobabat, furtivo modo ad urbium Legatos attulit, mendacissimè jactitans, *hanc esse mentem Ordinis equestris*. Alter verò, Joannes Grote, responsum illud Schwartzianum, veluti certissimam equestris Ordinis decisionem, Legatis urbium prælegit, urgente interim ac sæpius inclamante Wolmeringhusio: *non esse tempus hac de re diu consultandi: Truchsesium quàm ocyssimè de ipsorum arbitrio doceri velle; neque prius abiturum se, quàm huic scripto consensum præstent*. Fuere quidem aliqui ex Legatis urbium, qui præfestino impetu responsum illud, fallaciter obtrusum, probaverunt. Alii verò, maximèque hi, qui ex urbe Werla, Rüda, Menda, Attendorna, totòque comitatu Arensbergico missi fuerant, consensum negavere: petebantque sibi prius exhiberi aliud senatūs consultum, à provinciali Satrapa, ceterisque ejusdem consiliariis ea de re conscribi jussum. Quod ubi tandem in congressu publico recitatum est; plerique omnium congregatorum, tam Nobilium, quàm urbicorum, communi suffragio decrevere, prudentissimo isto consiliariorum provincialium judicio standum esse: præsertim si in ejus contextu (uti protinus factum est) omitterentur aut mitigarentur pauca verba, quæ Truchsesio, vel extraneis acatholicorum Principum Legatis, forsan aliquid offensionis creare possent.

Et tamen (quid non audet infrunitum os?) tamen iste Joannes Grote cum quibusdam aliis cucurrit ocyus ad Truchsesium; eidemque suprà dictum illud responsum Schwartzii, velut communi Ordinum suffragio probatum, obtulit. Stupuere ceteri (cùm id audirent) unde huic homini tam impudica frons & mendacitas? imò & alterâ die in comitiis publicis complures ausi sunt palàm de ipso dicere: *cum ista mentiri in suum caput: nunquam ei à patria Statibus demandatum esse, ut hujusmodi commenta ad aulam perferat: et, si ita pergat in rebus tanti momenti ludere; meritò vereri se, ne brevi dies appetat, quo halophanta iste minuat capite*. Sed frustra hæ protestationes! frustra omnis reliquorum Ordinum & consiliariorum oppositio! Truchsesio placebat magis hoc mendacium, quàm aperta veri-

veritas: atque ideo die 15 Martii responsum illud Schwartzianum, velut commune placitum comitiale, solenni ritu publicari iussit; plerisque Ordinibus, ne id audirent, celeriore abitu jam dilapsis. Nec multò post introducendæ Confessionis Augustanæ curam Wolmeringhusio commisit, Præcones heterodoxos à Principibus vicinis petiit, ac demum ipsèmet amplioris militiæ conquiendæ causâ in comitatum Nassoviensem & Palatinum abiit.

Secuta mox ingens Catholicæ Religionis disturbatio. Wolmeringhusius enim, Truchsesii mandato pariturus, continuò Valentinum Schonæum, Superintendentem Ziegenhainensem in Hassia, die 22 Martii deduxit Werlam, ut ibidem in parochiali templo recipiendæ Confessionis Augustanæ principium faceret. Opposuerunt se quidem huic novationi præcipui senatores cum duobus consulibus, Joanne Gôdden & Gerhardo Brandis, viri omnes probè Catholici, & in Fide antiqua stabiles. At, quia contiguum urbi castrum à Truchsesiano milite infestum erat, gravi metu adacti sunt eam injuriam pati eâ lege, ut sibi & omnibus Catholicis liberum suæ Religionis exercitium relinqueretur ab hora quinta matutina usque ad octavam. Quo concessio, Wolmeringhusius alterâ die (in quam hoc anno festum Annuntiationis B. MARLÆ Virginis anticipatum erat propter insequentem Dominicam Palmarum) prædictum Schonæum horâ octavâ in templum induxit: non, ut longiùs ibidem commaneret (nam biduo post à suis fautoribus ære non parvo donatus abiit) sed ut unâ alterâve dictione ad plebem habitâ, Religionis heterodoxæ exercitio januam aperiret. Post hunc deinde bini alii aliorum locorum Prædicantes (quorum unus Paderbornæ monasterii Abdinghoffensis * desertor erat) pro concione aliquoties dixere; donec postea die 13 Aprilis à duobus perversæ doctrinæ civibus illuc adductus est Caspar Mottæus (dictus aliàs *Motte*, quod linguâ nostrâ suem significat) olim ex Henenbergensi comitatu pulsus, indeque in Hassiam profugus, Religiosi cujusdam Ordinis apostata. Hic alterâ statim die in parochialem cathedram intrusus, foedissimâ concione veteris Ecclesiæ ritus vituperavit, monachorum & monialium connubia dilaudavit, Sanctorum imagines audacissimè reprehendit: ac tandem Kalendis Maji eò stoliditatis & insaniam venit, ut per hæc verba Christi, *in domo Patris mei mansiones multe sunt*, sibi & aliis novi Evangelii Præconibus à Christo promissum esse diceret, eos nunquam à se temporali subsidio destituendos; & si ex una civitate vel provincia cum uxore ac liberis ejiciantur, in aliam urbem vel provinciam benignissimè deducendos esse. Quæ carnalis & absurda explicatio tamen ita quibusdam heterodoxis placuit, ut non modò

Exercitium Religionis acatholicæ Truchsesio jubente introducit Werlæ. Kleinfor. in diar. cit. Isfels l. 2. belli Colon. à pag. 205. Eylinger & alii.

* Henrich de Saslo-na vocat eum Isfels pag. 207. Et primus ibidem Prædicans constituitur Caspar Motte apostata Henenbergensis. Kleinfor. ibid.

concionem hanc summopere deprædicaverint; sed etiam eâdem die Truchsesio adhuc absenti, pro obtinenda meliore istius Motæi vel suis alimonia, supplicârint.

Similiter
etiâ intro-
ducitur in
urbe Gese-
kenfi.
Kleinsorg.
ibid.

pulso in
exilium.
Wernero
Schlaun,
Kleinsorg.
ibid.

Item in ur-
be Rûda:
ubi Pastor
Catholicus
ab officio
moveretur,
iudex urbis
in carcerem
conjicitur,
duo consu-
les pellun-
tur in exiliū
Kleinsorg.
in diario
hist. Truch-
ses.

Ex urbe Werla Wolmeringhusius, cum prædicto Schonæo, die vicesimâ quintâ Martii processit ad urbem Geseke, novationem Truchsesianam ibi pariter incepturus. Facillimum id erat in loco tali, ubi domicilium & sedem habuit præcipuus novarum partium patronus Joannes Grote, quem sæpe antea civem Gesekensem fuisse dixi. Hic enim perverso consilio suo plurimorum civium ac senatorum animos jam antè sic dementaverat, ut, etiamsi Confessio Augustana ab iis nunquam visa aut inspecta esset; pro ea tamen sanguinem, vitamque suam fundere, inter decumana pocula constituerint. Quare, cum Schonæus illuc ab Ottone Wolmeringhusio deductus esset, non solum ab urbe tota magnis lætitiis receptus est; sed etiam ferè omnium oppidanorum aures ad novi Evangelii susceptionem apertas reperit, excepto loci istius Iudice Wernero Schlaun: qui & idcirco postmodum à Truchsesio tantis persecutionibus exagitari cœpit, ut postremò solum vertere debuerit, & usque ad ipsius Truchsesii ruinam aliis in terris vitam ærumnosam agere. Ità unius tempestuosi hominis instigatione tota Geseke pessum ivit; & Schonæus post quatuor vel quinque dies cum egregio tricenorum imperialium dono in Hassiam reversus est, impositis ibidem novis concionatoribus Henrico Lindberto, Justo Herboldo, & aliis: qui deinde specioso nomine se appellârunt *Ministros Evangelii JESU Christi in Geseke*, *Diener am Evangelio vom JESU Christo in Geseke*.

Inde Wolmeringhusius cum prædicto Joanne Grote, machinationum suarum fideli socio, repentè festinavit Rüdâ, ut ibidem quoque magistratui & consulibus novi Evangelii Præconem obtruderet. Fungebantur id temporis consulari officio Joannes Hartman & Helmigius Lohn: qui, cum essent viri integerrimè Catholici, & novarum doctrinarum osiores; iniquissimis hujusmodi conatibus audacter se opposuerunt pro Dei gloria. Sed, prò dolor! non sinè magno suorum corporum ac bonorum temporalium detrimento. Cum enim postea Truchsesius die nonâ Maji ex comitatu Nassoviensi rediret Arensbergam; seditiosi quidam cives, à Wolmeringhusio concitati, ad aulam Principis detulère: *Magistratum Rüdensem obstitisse hætenus puritati Evangelicæ; se verò et plures alios ejusdem recipiendæ præcupidos esse, idèoque precibus enixis petere, ut eadem ex præscripto Confessionis Augustanæ non minùs Rûdæ, quàm in aliis Westphaliæ urbibus, locum inveniat.* Quo audito, Truchsesius alterâ statim die* cum aliquibus militibus Rüdâ abiit, severam istius

istius causæ disquisitionem instituit, Nicolaum Rhammii urbis judicem in vincula conjecit, prædictos duos consules in exilium egit, pristinum edictum suum de solis Catholicis in senatum adlegendis iterum abolevit: atque, ut alia complura taceam, Religionis antiquæ statum tamini què disturbavit, ut Præconibus Lutheranis duo templa majora ad usum assignata sint; sacerdos autem Catholicus cum residuo grege suo ad ædiculam S. Pantaleonis in hospitali reclusus fuerit.

At longè truculentiùs postmodum in Catholicos debacchari coepit vir invisus Deo; cum Ernestum Bavarum à Colonienſi Capitulo ad Archiepiscopalem infulam, se rejecto, postulatum audit. Nuntium hujus rei accepit Werlis die 25 Maji. Et, quia gravissimum id in corde ejus telum erat; primum velut homo dolore affensus in urbem cucurrit; cives plurimos è suis domibus evocavit; ad cenopolium cum iis abiit, vinum largissimè expromi jussit, bibit, compotavit, inquiens: *jam tandem scio, quis meus adversarius et antagonista sit! vos autem quid ageris pro tuendo me et verbo Dei, quod obtuli vobis?* Tum deinde furorem suum effudit in Catholicos; præsertim verò illos, qui in comitiis Arensbergenſibus pro Capitulo Colonienſi & pro tuenda veteri Dioecesanorum Statuum unionè fecerant. Ex horum numero bonis omnibus exuti & in exilium acti sunt integerrimæ vitæ & constantissimæ Religionis viri, Everhardus Comes de Solms Westphaliæ totius Archisatrapa*, Casparus de Fürstenberg consiliarius intimus & satrapa in Billstein, Hermannus ab Hatzfeldt consiliarius provincialis & satrapa in Balve, Joannes de Droste Dominus in Erwite, Joannes Kleinforge Licentiatuſ & consiliarius provincialis, Henningius Rhamm Officialis judicii Ecclesiastici in Werl, Antonius Blanckebiel actorum judicialium scriba & Secretarius Arensbergenſis, aliique non pauci; qui usque ad ejectionem Truchsesii, non sinè magnis bonorum suorum detrimentis, domo, urbe, & patrio solo, extorres esse coacti sunt.

Pari truculentiâ defævitum est à Truchsesio in urbes illas, quæ in iisdem comitiis provincialium consiliariorum opinioni se conſociaverant. In urbe Werla primum Joanni Gôdden & Gerardo Brandis, consulibus probè Catholicis, gravissimas insidias adornavit: ita ut etiam prior horum (licet omni ex parte innocens) totis quatuor septimanis in carcere detentus fuerit. Post hos deinde Pastorem Catholicum Bernardum Tütel, monasterii Weddinghusani Præmonstratensis Ordinis Religiosum, ad sui Ordinis ac Fidei desertionem variis artibus tentari jussit. At, cum & ipse, pro virilis animi sui fortitudine ac constantia, neque ad ejusmodi apo-

Truchsesi, audità Ernesti Bavarie electione, velut homo infans per urbem currit; & mox omnes Catholicæ Religionis Proceres expellit. Kleinforge. *ibid.*

*vulgo Landdroste.

Werla Joannem Gôdden consulem Catholicum in carcere detruit, Bernardum Tütel Ecclesiæ Pastorem, bonis omnibus denudatum ejicit. Kleinforge. *ibid.*

italiam

stasiam, neque ad oblatum sibi matrimonium, induci posset; ab omni Catholicæ Religionis exercitio prohibitus, rebus omnibus exspoliatus, è Pastoralis curia extrusus, eaque superintendenti heterodoxo traditâ, oves suas deferere compulsus est. Eâdem injuriâ pressi fuere istius Ecclesiæ sacerdotes Vicarii, unâ cum duobus ludimagistris Joanne Platenio & Andrea Telen; quorum iste Werlensium scholarum Rector, hic verò Con-Rector erat. Etenim omnes isti, quod ab Ecclesiæ Romanæ gremio se disjungere, & Augustinæ Confessionis dogmata amplecti nollent; in triste exilium acti, fortunas, reculasque suas in Truchsesii & suorum manibus reliquere. Imò Platenius, quod aliquantò longius in urbe commansisset, à Truchsesio die 10 Augusti in arcem adduci jussus, & in profundum carcerem detrusus; inde postea in molam pulverariam compactus, & à militibus more Turcico dirissimè cæsus; demum verò post undecim vel duodecim dies è vinculis relaxatus & foras ejectus est, cum hac derisoria exprobratione: *si studiorum causâ Marpurgum aut Rostochium iret, ibique Augustinam Confessionem recepisset; cum huc reverti, et ampliorem suâ promotionem opperiri posse.* Ità Religio Catholica, tam è templis, quàm è scholis Werlensibus, tandem ejecta est usque in Aprilem anni sequentis; viris interim præcipuis, multisque civibus, ærumnoso illo tempore in antiqua Fide laudatissimè persistentibus.

Et Joannē Platenium, Scholarum Rectorem, Fidei Catholicæ causâ gravissimè affligit. *Kleinsorg. ibid.*

Arensbergæ monasterium Wedinghusanum occupat. *Kleinsorg. in diario hist. Truchses.*

Religiosos exturbat, *Kleinsorg. ibid.*

Similiter & Arensberga, quæ hucusque ab omni Truchsesianarum novationum turbine inconcussa manserat, ei tandem succumbere, novamque doctrinam tolerare magis, quàm acceptare debuit. Recusaverat urbs illa diu concionatores heterodoxos; quos inter Casparus Mottæus, postea concinator & superintendens Werlensis, ibidem frustra à die tricesima Martii, usque ad decimam tertiam Aprilis, vocationem suam à civibus expectaverat. At ubi postmodum Adolphus Comes Nüenarius, Calvinista pessimus, die 3tiâ Junii cum suis copiis è tractu Recklinghusano Arensbergam venit; parochialem Ecclesiam Catholicis prærepturus, invasit illico vicinum urbi monasterium Wedinghusanum Ordinis Præmonstratensis (nam in eo parochiale templum est totius oppidi) Religiosos violenter expulit, cubicula ipsorum evastavit, horrea diffregit, cellas aperuit, annonam exportavit, in Ecclesiam irruit, ornamenta, vasâque sacra diripuit; interque alias Divorum reliquias manum dexteram B. Richardi, quondam istius Ecclesiæ Religiosi (quæ ab annis ferè quadringentis incorrupta manserat) ità vel excussit, vel alio modo pessundedit ac dissipavit, ut ab eo tempore venerandi hujus thesauri nullum ampliùs vestigium potuerit inveniri. Nec multò post, etiam cives omnes è Truchsesii man-

mandato in curiam senatoriam convocati sunt; minisque admodum severis iussi, Confessionis Augustanæ doctrinam (sub cuius pallio Calvinismus tegebatur) in Ecclesiam suam parochialem seu Wedinghusanam recipere. Quod cum ipsi ardentissimè deprecarentur, seseque in antiqua Fide ac simplicitate sua relinqui peterent; iisdem nihilominus omnis Catholicæ Religionis cultus penitissimè interdictus, & *Joannes Urbani* Calvinianus Præco in Arensbergensis Ecclesiæ regimen intrusus est: magno quidem prædicti monasterii & Religiosorum exultantium damno; sed exiguo tamen orthodoxæ Religionis detrimento. Nam (quod ad æternam Arensbergensium commendationem & gloriam scribit *Kleinsorgius*) viri omnes, feminæque istius urbis, inter innumeras novationum Truchsesianarum pressuras, tam ardentè in Fide Catholica perstitere, ut toto illo tempore, quo avitæ Religionis exercitium indè proscriptum fuit, non nisi quatuor aut quinque homines ad Evangelii novi doctrinam transfugerunt.

Arensbergâ Truchsesius cum prædicto Comite Nüenario, ejusdemque prædatorio milite, profectus est in satrapiam Bilssteinianam. Et quia hæc à pluribus annis oppignerata erat Perillu-
stri Domino Casparo de Fürstenberg, viro admodum Catholico, ac modernarum novationum inimico: non modò arcem istius nominis unà cum omnibus bonis ac proventibus Fürstenbergicis violentâ manu occupavit; sed etiam satrapiam totam, ejusque oppida, Attendornam, Olpam, ac Drolshagam, mulctando, exigendo, rapiendo, abducendo, comessando, occidendo, & incendendo sic oppressit, ut etiam corda saxea ad commiserationem aliquam permoveri posse viderentur. Quod autem in hujusmodi malis luctuosissimum erat; urbs Attendorna, hucusque semper constantissima, in hoc assultu Catholicam Fidem deseruit: non tam suo vel suorum civium & incolarum vitio; quàm eorum, qui animarum curæ & conservandæ earum saluti præerant. Pastorem agebat illic *Wilhelmus Tütel*, *Bernardo Tütelio Werlensium* Pastori (quem suprà memini) in vita & moribus longè dissimilis. Hic, ubi Truchsesius è castro Bilssteiniano Attendornam venit, ejusdem hortatu & comminationibus non modò perperam se induci passus est, ut concubinam suam, quam deamabat, sacrilego matrimonio sibi conjungeret; verùm etiam eo insanix ac temeritatis repente proruit, ut Catholicam Religionem, cui hætenus adhæserat, ex ambone publico crimineretur & condemnaret. Idem pariter fecere tres alii ejusdem Ecclesiæ sacerdotes Vicarii: pessimique Pastoris sui exemplo maluerunt omnes, desertâ patrum suorum Fide uxorem ducere; quàm illâ retentâ, bonorum temporalium jacturam

Civibus
exercitium
sacrorum
Catholico-
rum prohi-
bet,

Et Præconē
Calvinianū
obtrudit,
Kleinsorg.
ibid.

paucis tamē
ab antiqua
Fide rece-
dentibus.
Kleinsorg.
ibid.

Satrapiam
bilssteinianā
invadit,

Attendornā
urbem à
Religione
Catholica
abstrahit.
Kleinsorg.
in diario
hist. Truch-
ses.
Et Pastorē
cum tribus
Vicariis ad
matrimo-
niū ineun-
dum adigit.
Kleinsorg.
ibid.

ram & exilium ferre. Quade re Truchsesius eum in modum gavisus est, ut non modò hunc diem inter crateres & pocula genialem egerit; sed etiam serà nocte sæpius cum Agnete conjuge sua per coemeterium, forúmque publicum jucundè saltitaverit, inter obscœnissimos cantus, à metallariis fossoribus adornatos.

In aliis quoque opusculis ac pagis Pastores orthodoxos ejecit, & missam celebrari prohibet,

Altaria & imagines sanctorum dejecit, Kleinorg. ibid.

sacra templorum vasa in monetam convertit, Kleinorg. ibid.

imaginem crucifixi foedissimè tractat, Kleinorg. ibid.

Kleinorg. ad diem 10. Augusti. & sanctissimum sacramentum barbarum in modum profanari facit, *Kleinorg. ad diem 2. Augusti.

Sic etiam in Erwite, in Stôrmede, in Miste, in Anrôchte, in Kaldenhart, omnibusque aliis in pagis & oppidis, Pastores Catholici vel ad apostasiam adaçti, vel è suis parochiis exclusi, & blateronibus heterodoxis locum dare compulsi sunt. Operari verò ad aram, & celebrari sacrificium ritu Catholico, tam severè prohibitum erat à Truchsesio, ut etiam rusticos alicubi instigârît ad occidendos omnes, qui *Missam* facerent vel audirent. Dicebat enim more aliorum hæreticorum, *hanc esse maximam idololatriam, quòd in ea divinus honor tribuatur creaturæ*: quasi verò Christus, qui ibidem adoratur à Catholicis, non esset Deus; sed creatura. Neque hic erat finis malorum, quæ Præsul Deo perfidus egit in Westphalia. Nam à sacerdotum Catholicorum ejectione processit illico ad iconomachiam, & ejusmodi sacrilegia, quæ non solum cuilibet homini probo; sed etiam trifuri perditissimo horrorem incuterent. Præter violationes Ecclesiarum, eversiones altarium, contractiones imaginum,urbationes monasteriorum (quibus eo tempore nihil communius fuit) vasa omnia Deo sacra, calices, hierothecas, cruces aureas vel argenteas, ciboria, monilia, & quidquid ornatum pretiosorum erat, ubicumque potuit, è templis abstulit; atque ad alendos milites in monetam converti jussit cum hac inscriptione, sibi met ipsi maximè ominosa: *tandem bona causa triumphat*. In coemeterio Werlensi crucifixi imaginem, eleganter & affabre elaboratam videns, cum ingenti blasphemia dixit vicino militi: *amabo te! huic imagini gladium tuum intorque; et, si tunc emittat sanguinem, illum adfer ad me!* In Ecclesia Meschedensi duo iconoclastæ, ab eo missi, nihilo mitiùs, quàm sceleratissimi judæi soleant, venerabile sacramentum & argenteam crucifixi Domini effigiem sacrilegis pedibus obtriverunt. Cùmque unus è Canonicis loci istius ironicè ad furibundos* diceret: *quæso! ne hac pedum vestrorum impressione crucifixo Domino cruciatum vel dolorem inferte!* propter hæc verba in carcerem abstrahendus, & in vinculis ad Truchsesium adducendus erat, nisi amici ejus magnis precibus & viginti dalerorum Imperialium mulctâ supplicium imminens deprecati fuissent. In templo Büricenfi haud procul ab urbe Werla Caspar Mottæus Prædicans, post effractas, comminutâsque Divorum statuas, involavit in repositorium* sanctissimi sacramenti, pretiosam ejus hierothecam exemit, vitrum ej circumpositum excussit, hostiam

hostiamque consecratam humi fudit, & à Capellano vel coopera-
tore suo Gregorio*Nonnenpater, apostata Paderbornensi, impiis-
simè proculcari fecit, adjectis hîsce verbis, ex ore judaico magis,
quàm Christiano profluentibus: *Ecce, hic est * Deus Papistarum!* * Isfeli l. 3.
ostendat nunc, si quid possit ac valeat: credo etiam, si adfuisset Judæis
Dominum crucifigentibus, dixisset pariter cum illis: *si Rex Israël* pag. 289.
est, descendat nunc de cruce; et credimus ei!

Narravi hæc paulò fusiùs, quia diarium Kleinsorgii, rerum
illarum testis oculati, in manibus paucorum est; nec adhuc appa-
ret propinqua spes, ut per typum publicum erudito orbi commu-
nicetur. Interea Truchsesii res in partibus trans-Rhenanis quo-
tidie magis retroibant; quòd columnæ præcipuæ, quibus frau-
dem atque malitiam suam suffulcire conatus fuerat, Deo fortiùs
impellente paulatim caderent. Prima istarum columnarum fue-
rat Franciscus Alenfonius Regis Galliarum frater; in quo Truch-
sesius, à suarum novationum initio, potissimam auxilii & subsi-
diorum accipiendorum spem collocaverat, uti refert coævus au-
ctor Michaël ab Isfelt. Sed hujus auxiliariam potestatem, ut su-
prà vidimus, fortuna sequior jam retroegerat: & aliæ Francorum
copiæ, fortè ex ejusdem Alenfonii reliquiis missæ, propter ingen-
tes, quas agebant prædas, in Trevirensium finibus ita excepti erant
ab offenso Duce Lotharingico, ut omnes vel ab eo cæsi, vel in fu-
gam acti, vel condigno prædatorum supplicio in furcam abrepti,
suspensique fuerint. Altera Truchsesii columna vel Atlas erat Lu-
dovicus Elector Palatinus; & frater ejus Joannes Casimirus, homo
semper inquietus, & bello ciendo magis quàm conficiendo ido-
neus. Prior horum stabat mordicus pro Truchsesio; & adhuc re-
center Ordines Augustanæ Confessioni deditos conscripserat, ut
ipsius tutandî causâ in diem vicesimam octavam Octobris Mülhu-
sii convenirent. Sed hanc diem prohibente Deo non aspexit, &
fato celeriore ad loca mortuorum abiit, extinctus Heidelbergæ die
duodecimâ Octobris. Posterior verò Joannes Casimirus, tametsi
dum adultæ sextili mense cum pluribus armatorum copiis Bon-
nam advenerit (quò etiam Truchsesius eum protinus è Ducatu
Westphaliæ secutus est) post bimestrem & infructuosam expedi-
tionem die 16 Octobris famelicum exercitum suum rursus dimisit;
quòd & commeatus deficeret, & stipendiorum inopia non levare-
tur, & multi insuper ex ejus ducibus, iteratâ Rudolphi Cæsaris
avocatione ac proscriptione territi, ab armis abstinere decrevissent.

Inopinus hic eventus acerbum, durissimùmque vulnus erat in
corde Truchsesii, humanis auxiliis jam propè destituti. Neque
tamen infelix Præsul adhuc destitit insanire ac furere, donec supre-

Rrr

mum

*Klockner.
in hist. Pa-
derb.

* Isfeli l. 3.
belli Colom.
pag. 289.

In partibus
Rhenanis
Truchsesii
fortuna re-
tro cedit,
pulsò Alen-
fonio, cæ-
sisque
Gallorum
auxiliis.

Ludovicus
Elector Pa-
latinus, post
Alenfonii
præcipuus
Truchsesii
fautor, è
vivis evoca-
tur.
Isfeli l. 3.
pag. 378.
Kleinsorg.
ibid.

Joannes
Casimirus,
ejusdem
frater, nullâ
re feliciter
gestâ, in
Palatinatû
revertitur.
Auctores
iidem.

Legati se-
ptemvirorû
in causa
Truchsesii

conveniunt
Francofurti
Isfeli l. 3.
belli Colon.
pag. 368.

Oratorum
Truchsesia-
norum po-
stulata.
Isfeli *ibid.*
pag. 369.

Oratorum
Ernestiano-
rum re-
sponsa, qui-
bus often-
debant,
Truchsesii
Archiepi-
scopatu suo
excidisse.
Isfeli loc.
cit. à pag.
369.
Eyzinger
in hist.
Truchf.

num & fatalem ictum rursus acciperet in conventu Francofur-
tensi; quia Rudolpho Cæsare ad agnoscendam Truchsesii causam
institutus, & ineunte Octobri inchoatus erat. Convenerant ibi
præter aliorum septemvirum Legatos, constituti ambarum par-
tium Oratores: nimirum ex parte Gebhardi Truchsesii Otto de
Wolmeringhausen, & Doctor Jacobus Schwartzius, ambo maxi-
mi Westphalicorum tumultuum folles; ex parte verò Ernesti Ba-
vari Salentinus Comes de Isenburg quondam Colonienfis Archi-
Episcopus, Godefridus Gropperus Majoris Ecclesiæ Canonicus,
Casparus de Fürstenberg Satrapa in Bilstein, Doctor Franciscus
Burchardt Cancellarius, & quidam alii. Utriusque partis Orato-
res alternatim auditi sunt à Legatis Principum. Et primò quidem
Truchsesiani, die 10 Octobris, rem suam hoc modo proposuere:
*Truchsesium à tempore suæ electionis et confirmationis per plures annos jam
exstitisse in legitima et quietâ possessione Diœcesis Colonienfis: atque ideo
in hac contentione ac dissidio, adhuc nuperrimè in eum suscitato, primùm
oportere, ut in antiquam totius Diœcesis et omnium ab Ernesto occupato-
rum possessionem restituatur; ac tunc demum ipsius causa legitimè discus-
tiatur in tribunali Cæsaris et septemvirum, quorum sententiæ et arbitrio
tunc etiam obedientissimè se submittere teneatur ac velit.* Animi adver-
tebant facilè Oratores Ernestiani, quorsum illa Truchsesii restitui-
tio tenderet: nimirum ut hac obtentâ novis interim amicitiiis ac fœ-
deribus rem afflictam stabiliret. Quare statim sequenti die in con-
gressu publico responderunt: *petitioni ac restitutioni huic tantummo-
do locum esse in jure utrimque dubio; non autem, quando certum et sole-
clarius est, reum omni jure suo et legitimâ possessione, quam habuerat, ex-
cidisse, uti nunc evenit in Truchsesio. Quòd enim hic amiserit omne jus
ad insulam, ideòque et Capitulum Coloniense non solum potuerit, sed etiam
debuerit procedere ad electionem novi Antistitis; id sole clariùs elucere ex
pace Augustana, vulgò Religions-Friede, cujus verba sunt S. und nach-
dem:* Si quis Archiepiscopus, Episcopus, Prelatus, aut alius Ordinis
Ecclesiastici, à Religione veteri deficiat; is continuò sine omni repugnan-
tia et cunctatione decedat à suo Archiepiscopatu, Episcopatu, Prelatura, et
aliis beneficiis, unâque simul omnibus fructibus ac proventibus, quos inde
habuit: Capitulis etiam atque iis, ad quos de jure vel consuetudine perti-
net, omnino integrum, licitumque sit, ejus loco personam aliam Religioni
antiquæ deditam eligere vel constituere; quæ et in omnibus eò pertinenti-
bus juribus ac bonis, mobilibus et immobilibus, quietè et imperturbatè re-
linqui debet. Neque adversus limpidissima hæc verba novas aliquas
commentationes et explicationes alienas admitti vel audiri posse. Id enim
sinceritati pacis quàm plurimum repugnare; et, ne à quoquam secuturis
temporibus fieret, in eadem pace (S. und soll alles) prudentissimè cautum
esse

esse per hæc verba: *Et contra hunc statum pacis nulla declaratio, vel quidquam aliud, quod eundem impedire vel alterare posset, dari, obtineri, vel admitti debet; aut si quid tale datum, obtentum, vel admissum foret, nullius tamen valoris et efficacitatis esse, neque juxta illud in-vel extra judicium agi aut pronuntiari debet.*

Quæ cum ita sint, Ernestum recens electum justè ac meritò à septemvirali collegio postulare, ut, si pacem Augustanam sanctè et integre custoditam velint, à Truchsesio manum abstrahant; et eundem non aliter, quàm ut Principem legitime exauguratum, habeant: contra verò sibi, ut legitime suspecto, manum amicam porrigant, et adversus omnes Truchsesii molitiones auxilium ferant. His deinde iidem Oratores Ernestiani subjungebant omnia Truchsesii apostatantis maleficia: quomodo fidem, in electione, confirmatione, & sacerdotio suscepto præstitam, nefariè violaverit? Quomodo juramentum suum de observandis omnibus, in antiqua Statuum provincialium unione comprehensis, iniquissimè fregerit? Quomodo in comitiis Arensbergensibus, contra Ordinum plerorumque voluntatem, sinè lege omnia per tumultum ac seditionem paucorum egerit? Quomodo contra pacis Augustanæ decreta subditos suos ad exuendam Religionem veterem violentissimè compulerit, extraneos Prædicatores in Westphalam evocârit, Pastores Catholicos ejecerit, Romanæ doctrinæ exercitium interdixerit, monasteria virorum ac feminarum disturbaverit, novationi huic repugnantes in exilium amandaverit, imagines crucifixi Domini gladiis impiorum perforaverit, sacramentum Eucharistiæ sacrilegis ministrorum suorum pedibus proculcaverit, & alia complura fecerit, quæ nec ab ipsis Augustanæ Confessionis Principibus approbari vel tolerari queant?

His auditis, omnes Principum septemvirorum Legati (Palatino solùm excepto) unanimi suffragio censuere, *Ernesti causam omni ex parte justam; Truchsesii verò inquam, et Augustanæ paci è diametro adversantem esse: ideòque et illum in Electorali solio relinqui; hunc verò ab eodem ejici ac depelli oportere.* Belli tamen evitandi causâ, atque ad impediendam provinciarum evastationem, putabant aliqui ex æquo & bono fore, ut eidem in singulos vitæ annos assignetur aliqua nummorum pensio, quâ se, suamque conjugem tenuiore victu commodiùs aleret. Sed hæc offa Truchsesio, uxorem & infulam retinere cupido, nequaquam sapuit. Post quatuor ferè septimanas (tam diu siquidem non sinè magna ceterorum indignatione responsum à se petitum distulit) Legati ejus tandem die 6ta Novembris redeunt, alteroque mane in pleno conventu referunt: *Truchsesium neque velle neque posse ab Archiepiscopatu suo desistere, tum quòd egregia vicinorum Principum, Comitumvè auxilia ad manum ha-*

Cetera Truchsesii scelera ab iidem enarrantur. Auctores iidem.

Legati septemvirorum sententiam ferunt pro Ernesto Bavaro: Isfeld l. 3. belli Colon. pag. 384. Belli tamen evitandi causâ Truchsesio offerunt pensionem annuam. Isfeld ibid. Quam cum ille recusaret;

Legati se-
premjorū
ab eo manū
abstrahunt
& conven-
tui finem
imponunt.
Iselt ibid.
pag. 406.

schwartzii
repentinus
obitus.
Kleinsorg.
in diario
hist. Truch-
ses.

Ernestus
Archiep.
Colonien.
ineunte
Novembri
apud suos
introducitur
Calendarium
gregorianū.
Iselt l. 4.
belli Colon.
& Ferdi-
nandum
fratrem suū
constituit
supremum
belli Præ-
fectum.
Iselt l. 3.
pag. 394.
Qui occu-
pato prius
Poppels-
dorffio &
Godesbergā
Iselt l. 4.
pag. 408.

beat; tum quòd in Ducatu Westphalia, Ordines omnes juratò rursus ap-
promiserint, se eidem constanter adhesuros, et usque ad extremum san-
guinem adstituros esse. Non ignorabant Oratores Ernestiani, quā
vi ac fraude ab Ordinibus patriæ extorta esset hæc promissio. Jam
enim consules & senatores Arensbërgenses pridie Kalendas No-
vembres non unis literis Ernestum edocuerant, se ad hujusmodi
promissa, contra voluntatem, conscientiam, & intentionem suam,
gravissimis terroribus adactos fuisse: multoque sibi gratius fore,
si Ernestus veniat; patriamque, intolerandis contributionibus &
ærumnis diu pressam, à jugo tandem Truchsesiano liberet. Quæ
omnia cum ad Electoralis collegii Legatos perferrentur; commu-
ni rursus consilio declarant, *Truchsesii machinationes Augustana pa-*
ci contrarias esse, in ejus præjudicium vel eversionem nihil agi vel permit-
ti oportere, Ernestum Bavarum jure maximo ad Coloniensem insulam per-
venisse, adeoque et ei licitissimum fore, ut in Truchsesium decedere nolen-
tem agat, illatōque bello eundem omnibus à se possessis urbibus, castris, at-
que provinciis, quàm primum exuat ac depellat. Ità demum huic Fran-
cofurtensi Principum conventui die 16 Novembris (stylo vetere)
finis impositus est: nec multò post etiam acerrimus ille Truchse-
sianarum partium Promotor & Legatus, Doctor Jacobus Schwar-
tzius, repentino fato finè omni vocis & mentis usura mortuus, vi-
vere simul & Coloniensem rempublicam turbare desiit.

Interea Ernestus ineunte Novembri Calendarium Gregoria-
num à suis recipi; omisissisque decem diebus, pro die tertia No-
vembris continuo diem decimam tertiam signari jusserat: Ferdi-
nando autem fratri suo, qui ad ipsum adjuvandum è Ducatu Ba-
varia venerat, supremam totius militiæ præfecturam demandarat.
Videbat hic statim primas belli cogitationes advertendas esse ad ex-
pugnationem Bonnæ. Hæc enim præcipuum Truchsesii muni-
mentum erat in ditione trans-Rhenana: ceteræ autem urbes &
oppida (puta Novesium, Antenacum, Lintzium, Brüla, Cæsa-
ris Werda, & alia non pauca) vel à Friderico Saxone Colonienfi
Chorepiscopo ad obsequium reducta; vel à Salentino Isenburgico,
olim Archiepiscopo, in Fide novi Principis conservata erant.
Eam igitur ut subigeret, initium bellandi fecit à vicina arce Pop-
pelsdorffienfi: quam admotis castris eum in modum pressit, ut die
quartâ Novembris (quæ recepto jam stylo novo, decima quarta
Novembris erat) in Ernesti fratris potestatem venerit. Inde, ac-
ceptis è Bavaria quater mille armatorum auxiliis, post moram ali-
quam se convertit ad arcem Godesbergam, uno circiter milliari à
Bonna dissitam, & in monte admodum excelsa positam. Resi-
stebat illa quidem paulò diutius: cuniculis tamen infra eam actis,
mar-

martioque pulvere displofis domita, peringentes moenium ruinas
 *tandem victores Bavaros admittere, seseque in obsequium novi
 Principis inclinare debuit. Tum verò Bonna, quæ jam eminus
 incingi & circumvallari cœperat, *vehementer à bello vicino tre-
 mere: tum Carolus Truchsesius Gebhardi frater, cui imperium
 ac tutamen urbis commissum fuerat, pavore non parvo concuti-
 tum denique totus exercitus, numerato stipendio ac triduanis lau-
 titiis recreatus, ad urbem arctius includendam promoveri, eamq;
 omni ex parte sic affligere, ut intrà paucas hebdomades Ferdinan-
 do Duci herbam porrigere, & Ernesti fortunam adorare coacta
 fuerit; quemadmodum sequenti anno prolixius ostendetur.

Ceterum in his tumultibus Truchsesianis non solum Ducatus
 Westphaliæ; sed etiam Paderbornensis Dioecesis nostra non parum
 periculi ac detrimentorum tulit. Initio præsentis anni, cum Henri-
 cus Ecclesiæ nostræ Administrator ad comitia, contra Gebhardum
 Truchsesium indicta, Coloniam proficisceretur (nam & ipse Me-
 tropolitanæ Colonienfis Canonicus erat) inter alios Aulæ Proce-
 res unà secum adduxit illuc Philippum *Comitem de Pyrmont,
 Simonis Comitis Lippiensis patruelem. Sed, quia Princeps ma-
 jori equitum ac virorum Nobilium numero stipatus erat, quam à
 senatu *Colonienfi in hac temporum habitudine permetteretur;
 etiam Philippus Comes cum equitibus non paucis Tuitium recede-
 re, ibique diversorium capere necessitate cogente debuit. Fera-
 lis admodum hic locus fuit bono Comiti, nondum annos tres &
 viginti nato, nec adhuc matrimonii vinculis adstricto. Repente
 enim hic in morbum fatalem incidens, die undecimâ Februarii *in
 primo ætatis flore extinctus est: suoque obitu præmaturo sic affe-
 cit matrem suam Ursulam Pyrmontanam, omni jam prole vacu-
 am; ut & ipsa mterore nimio contabescens, die sextâ Martii *in
 viam æternitatis consecuta fuerit. Inde rursus exortæ sunt novæ
 contentiones feudales inter Ecclesiam nostram Paderbornensem,
 & inter Philippum Ernestum Comitem Gleichensem, ejusque fra-
 tres ex Walburga, Ursulæ Pyrmontanæ sorore, genitos. Præte-
 xebant hi, matrem suam beneficiariæ successionis *non minùs ca-
 pacem fuisse; ac sororem ipsius Ursulam, Philippi defuncti ma-
 trem (quam putabant feminino titulo successisse) eoque nomi-
 ne sibi statim à consiliariis ac ministris, qui ibidem erant, Pyr-
 montanæ arcis possessionem tradi impetraverant. Contrà verò
 Paderbornensis Ecclesiæ Canonici *Henricum Administratorem
 suum assiduis impulsibus hortabantur, ut armatâ manu Pyrmon-
 tanam arcem recuperet: Philippi enim Comitis jam defuncti pa-
 trem ad Pyrmontani Comitatus adeptionem non pervenisse ex hæ-
 redi-

*die 17.
 Decembris
 stylo novo.

Bonnâ
 arctissimâ
 obsidione
 incingit.
 Iffelt ibid.
 pag. 417.

Mortuo
 Philippo
 Comite
 Pyrmonta-
 no consus-
 gunt novæ
 controver-
 siæ inter
 Ecclesiam
 Paderborn.
 & Comites
 de Gleichen
 *Pideris.
 in chron.

Lippiensis
 pag. 464.
 *Iffelt l. 2.
 belli Colon.
 pag. 117.

*Pideris.
 ib. p. 465.

*Pideris.
 loc. cit.
 Arx Pyr-
 montana
 Comiti
 Gleichenfi
 traditur à
 Ministris
 defuncti
 Comitis.

*Pideris.
 pag. 466.

*Hamelm.
 in chron.
 Oldenb.

reditaria successione suæ uxoris Urfulæ; sed ex nova gratia, & eâ quidem lege, ut beneficiaria* concessio masculinam ejus progeniem non excederet. Quapropter Henricus Administrator, ut in favorem Ecclesiæ suæ videretur aliquid præstitisse, mense tandem Septembris suprâ dictam arcem obsidere cœpit: sed ita languidè & oscitanter, ut simulatè magis, quàm seriò bellum gerere; & magis ad arcem pertentandam, quàm ad eam expugnandam & subigendam advenisse videretur. Præterquam enim quòd, Hamelmanno teste, haberet solum quingentos milites; iisdem vix adhibitis iterum abscessit: eo quidem prætextu, ut Cæsareis avocatoriis morem gereret, & causam istam Spirensis Cameræ judicio committeret; re verâ tamen, quòd Lutherano Comiti magis faveret, omnemque militiam suam defendendo potius Truchsesio, quàm augendo Episcopatu suo consecrare vellet. Id enim haud obscure colligitur ex ejus literis, eodem ferè tempore datis* ad Ottonem Wolmeringhusium, cui ex oppido nostro Dringenbergenfi, die 3. Octobris in hunc modum respondit: *singulari cum voluptate accipimus, quòd fideles Ordines Ducatus Westphalia Domino Archiepiscopo et Electori suo tam constanter adhaerescant, eidemque debita auxilia pro suis viribus tam promptè et expeditè præstent. Unde etiam non ambigimus, quin misericors et fidelis Deus per suam gratiam effecturus sit, ut ea causa ex illorum voto felicem exitum sortiatur. - - Neque etiam, ut opinor, ab Electoribus, Principibus, aliisque Statibus Religioni nostræ addictis deserentur: et, quod ad nostram personam attinet, quidquid ipsorum causâ præstare valuerimus, id à nobis desiderari non patiemur; pro ut etiam ratione obligationis nostræ, quâ veluti Capitularis Colonienfis ad hanc Archidicesin afficimur, ad id præstandum obstrictos nos esse agnoscimus.* Ecce! qui ob avocatorias Rudolphi Cæsaris fingeat se desistere ab oppugnatione Pyrmontana; iisdem spretis ac vilipensis; tueri non desinit causam Truchsesii! Quomodo igitur in rebus antè dictis excusari poterit à commissa fraude?

Conatur etiam Paderbornæ juniores Canonicos adigere ad amplexum Confessionis Augustanæ; sed reprimuntur efficacissimè. *Hist. Collegii S. J. Paderb.*

At longè pejùs versipellis ille Truchsesii fautor Dioecesi nostræ nocere studuit in comitiis provincialibus, hoc anno habitis. Erat ipsi dolori maximo, in Ecclesiæ Cathedralis collegio reperiri adhuc viros tam multos, qui non modò Catholicam Religionem colerent; sed etiam ardentissimè tuerentur ac propugnarent. Hos igitur ut paulatim ex æde summa emoveret; nescio quibus adjutoribus, vel quo hominum improborum adminiculo, in comitiis publicis id efficere nifus est, ut Canonici juniores Catholicam Fidem ejurent, nec in posterum alii ad Ecclesiæ Majoris gremium admitterentur, quàm qui Lutherò vel Calvino se addicerent. Exhorruerunt ad insolentem hujusmodi propositionem boni omnes. Cùmque adhuc

adhuc ampliùs id urgeret homo pessimus & Administratoris nomine indignissimus, non solùm & unanimiter & constantissimè in faciem restiterunt; sed etiam variis comminationibus à Truchsessii periculo ductis eundem adegère, ut concionatores heterodoxos, qui ipsius conniventia Paderbornam subintraverant, à se rursus ejectum iri compromitteret. Id quod tamen postea ab eò maximè neglectum est.

Aliam subinde chordam tentare cœpit in ejiciendis Patribus Jesuitis, qui jam ab annis quatuor Paderbornæ sedem fixerant. Duo ex illis fungebantur officio concionatorum in æde summa; & alii duo juventutem instruebant in scholis humanioribus, eaque ratione simul docilibus puerorum animis doctrinam Catholicam unà cum literis instillabant. Quod cùm ægerrimè ferret Henricus Administrator; die vigesimâ octavâ Novembris misit aliquos è suis consiliariis heterodoxis, qui ad Ecclesiæ Cathedralis Capitulum accederent, & cum eo de prædictis Jesuitis, tam ab urbe, quàm à gymnasio dimovendis agerent. Sed hæc petitio, quemadmodum citra omnium Canonorum expectationem proponi cœpit; ità etiam ab iisdem responso minùs expectato protinus repulsa est. Inquiebant enim: *si prædicti Patres ab urbe et scholis amoveri debeant, id vel agendum erit ob eorum improbitatem, vel certè ob imperitiam literaturæ, tam sacræ, quàm profanæ. De improbitate et vita impia nemo hætenus auditus est, qui illos arguat; et, si quis arguere vellet, sufficientem hujus rei probationem adducere necessum foret. De imperitia quoque nihil est, quod alicui de nobis constet: ac, si quis vestrùm ea de re dubitet, vos ipsi de ipsorum eruditione periculum facite; aut in præsentia nostra cum iis in literarum certamen descendite!* Quo responso accepto, cùm hanc aleam subire nollent, verecundo cum silentio & confusione tacita de Capitulari curia recessere.

Laudatissimum hunc majoris Capituli zelum pro suis viribus æmulata sunt pariter nonnulla nostræ Diocesis monasteria; quibus itidem periculosis hîsce temporibus maximopere cordi fuit, antiquam Fidem Romano-Catholicam in pagis & oppidis, jurisdictioni suæ subditis, inviolatam & integram conservare. Laudem planè singularem hac in re meretur monasterium oppidi Wilbadensis, virginum religiosarum Ordinis S. Benedicti. Cùm enim hoc anno ibidem consultaretur de condenda nova regiminis oppidani forma vel ejus emendatione; inter alia speciatim constitutum est jussu Abbatissæ & Præpositi: *ut ad informandam juventutem deligatur persona idonea et probatæ fidei: ut singulis diebus Deo sacris pueri ac puella catechismum publicè in templo recitent: ut oppidanorum quilibet iisdem diebus pueros ac domesticos suos ad explicationem catechesis mittat:*

Studet insuper Patres Societatis Jesu Paderbornæ à scholis & urbe amovere; sed Capitulum Cathedrale etiam hac in re unanimiter eidem resistit. *Hist. Collegii S. J. Paderbornæ.*

Abbatissa & Præpositus Wilbadensis magnopere sagittantur novæ doctrinæ ab oppido suo prohibere. *Litteræ antiquæ monasterii Wilbadensis.*

ac denique ut ejusdem loci Pastor sollicitè ac diligenter advigilet, ne in eadem explicatione catechetica doceatur quicquam aliud, quàm quod antiqua Fidei Catholica prorsus consentaneum et conforme sit etc.

Annus Christi 1584.

GREGORII XIII. Pontificis 12. & 13.
 RUDOLPHI II. Imperat. 8. & 9.
 HENRICI Admin. Pad. 7. & 8.

Gregorius
 Papa Capi-
 tulum &
 Canonicos
 majoris Ec-
 clesiæ Pa-
 derbornen-
 sis adhor-
 tatur, ut
 strenuè
 pergant re-
 sistere Epi-
 scopo Lu-
 therano, &
 Societatis
 Jesu Patres
 apud se
 retinere,
*Litera Ca-
 thedr. Ec-
 cles. Pad.*

Audiêrat jam Roma plurimis optimorum pariter ac gravissimorum virorum testimoniis, quantum Paderbornensis Ecclesia nostra sub hæretico Administratore suo hæctenus perpeffa fuerit. Audiêrat, quàm nefariè corruptissimus hic Pseudo-Episcopus ante annum laboraverit in pervertendis Canonicis junioribus, & ejicienda Societate JESU; in utroque tamen conatu illo tantâ animi fortitudine & constantiâ ei restitutum sit ab Ecclesiæ Majoris Capitulo, ut, nisi pejora experiri vellet, ab iniquis hujusmodi molitionibus debuerit abstinere. Id verò cum summopere placeret Gregorio XIII. Pontifici verè sanctissimo, non solum toti Capitulo de tam egregio Religionis conservandæ zelo gratulatus est; sed etiam omnium amore ac benevolentia monuit, ne Societatis JESU Patres, velut Sedi Apostolicæ fidelissimos, in his periculis ab urbe ejici aut à se divelli sineret. Ecce hîc ejus literas, omni humanitate & affectu plenissimas!

*Literæ Gre-
 gorii XIII.
 ea de re.*

*Gregorius XIII. Papa Dilectis filiis Canonicis,
 et Capitulo Ecclesiæ Paderbornensis.*

Dilecti filii salutem et Apostolicam benedictionem. Optimorum, gravissimorumque virorum testimoniis celebratur vestra virtus et zelus Dei gloriæ, in instituenda Ecclesiæ vestræ, Catholicaque Religionis dignitate. Volumus igitur has literas testes esse nostræ erga vos voluntatis. Dolemus, vos ab hæretico isto, Pastore tantum nomine, re autem lupo, assidue vexari. Sed gratulamur simul virtuti vestræ, quod ejus impetus fortiter sustinetis, injuriæque resistitis: quodque illius perversitatem, virtutis exercenda, ampliorumque indices à divina bonitate premiorum promerendorum, materiam esse ducitis. Sic par est agere servos Christi! quod gravius oppugnantur, eò acrius obsistere; neque illius causam deserere, neque in illius gloria, optimisque institutis tuendis, Sathana, ejusque ministrorum furori in oppugnandis cedere! Accepimus etiam, illum conari sacerdotes sodalitatis JESU istinc ejicere; vos autem, fructuosos eorum labores expertos, repugnare. Pergite per eundem ipsum Christum, cujus causa

causa illos vobis commendat, virtutem et pietatem fluctibus istis à Sathana excitatis opponere; neque illos obrui finite! Hos, ut vos in corde habemus. Sic vestros assiduos labores ejus bonitati offerimus, omnemque ab eo felicitatem vobis precamur. Si quid autem auctoritate atque operâ, vestrâ causâ, efficere nos posse existimatis, certiores nos facite: erunt à nobis omnia paternæ caritatis officia semper vobis paratissima. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die VI. Februarii, MDLXXXIV, Pontificatus nostri anno XII.

Mirificè animata sunt omnium Canonicorum corda, cum primùm hujusmodi literas, tam paternis adhortationibus & solatiis refertas, attentis oculis inspexêre. At heu! priùs quàm illæ ad Paderæ fontes perferrentur; novi rursus tumultus, nova Religionis turbamenta, in Dioecesim nostram se infuderant ex vicino Ducatu Westphaliæ, Truchsesianis motibus miserrimè discerpto. Nam ut illic ante annum; sic etiam ineunte hoc anno Paderbornæ, & in aliis locis Ducatus Westphaliæ proximis, vesana plebs Truchsesianorum exemplo coepit in Ecclesias parochiales ruere, altarium ornamenta diripere, sacerdotes tunicas auferre, calices divinis mysteriis consecratos diffringere, Divorum reliquias de sacris hierothecis extrahere, in terram fundere, pedibus obterere, contundere, & proculcare. Quin & aliqui, facto agmine & accensis facibus, per loca templis vicina cum ululatu absurdissimo circumiêre, Catholicarum processionum & supplicationum formam barbarico ritu derisuri. Sed hæc tempestas, Deo dante, non admodum diuturna fuit: cum & Henricus Administrator, quem infana plebs ejusmodi sacrilegiis faventem habuit, post annum repentino fato occubuerit; & Gebhardus Truchsesius, qui ad hæc nefanda scelera funesto exemplo anteiverat, intra paucos menses toto Westphaliæ Ducatu exclusus, atque ad summam rerum omnium indigentiam detrusus fuerit, uti nunc apertiùs edocebo.

Premebatur jam Bonna magnis undique necessitatibus. Paderbornæ, & in locis Ducatus Westphaliæ proximis, incipiunt acatholici Truchsesiano more Ecclesias diripere, & rebus sacris insultare. *Hist. Collegii Paderb.* Sed hæc tempestas brevi iterum conquiescit pulso Truchsesio. *Hist. Collegii Paderb.* Paderbornæ affligebat Ferdinandus Bavarus Ernesti frater, qui non modo totam urbem arctissimè circumcinxerat; sed etiam ex altera parte Rheni fortissimum excitaverat munimentum, unde & moenia tormentis quatere, & omnem comitatum ex eo litore inferendum arcere poterat. Intus verò arctabat eam gravissima rerum plurimarum inopia, præsertim verò pecuniæ, salis, & lignorum: quorum tantus apud omnes præsidiarios defectus erat, ut frigido illo brumali tempore (erat enim mensis Januarius) Catholicorum exulantium ædes diruere, earumque trabes ac tigna ad focum apponere necessum fuerit. Unica spes miserorum erat in Adolpho Comite Nüenario, & Itelio Henrico Ducis Brunsvicensis

S f f

filio

Brunsvi-
censis no-
thus, cum
suis copiis
auxiliarib'
ab eodem
cæduntur.
*Iffelt loc.
cit. p. 421.
Eyzinger
ibid. & alii*

filio notho; qui corraso virorum circiter quinque millium exerci-
tu, multisque curribus annonâ plenis, exeunte Decembri ad ur-
bem obsidione liberandam abiêre: sed magno suo & suorum in-
fortunio. Ferdinandus enim, cùm de eorum adventu per explo-
ratores edoctus esset, paritêrque intelligeret, eos in Ducatu Mon-
tium ex adversa ripa Ackeræ fluvii rectâ Siburgum tendere; non
parvas equitum, peditumque suorum copias in occursum ambo-
rum misit. Atque (ut magis inobservatè eosdem falleret) à cite-
riore fluminis illius ripa, ubi ligneum pontem transitori erant,
suas copias abdidit in opaco, densoque saltu; in quo & hostem ob-
servare, & vicissim à nemine observari poterant. Ibi postquam
Ernestiani conspexêre, potiorè exercitus Truchsesiani partem in
litus proximum advenisse; continuò è suis latebris prosiliunt,
minúsque opinantes tanto impetu aggrediuntur, ut magna pars
Ernestianorum gladiis trucidata: pars è ponte, accedentium & re-
cedentium compressionibus dissoluto, sub aquismersa & suffoca-
ta: reliqui verò, qui Siburgum versùs improspèram fugam capef-
siverant, ibidem in Siga fluvio consèpulti fuerint. Quo animad-
verso etiam hi, qui adhuc trans Ackeram amnem constitère, præ-
cipiti cursu in fugam abeunt; relictis impedimentis omnibus, in-
têrque cetera, etiam quadraginta quinque curribus, pernarum &
succidiarum multitudine, salêque & pulvere nitrato plenis.

Præfidiarii
Bonnenfes
deditione
paciscuntur
*Iffelt l. 4.
belli Colon.
pag. 437.*

Ea clades continuò præcidit omnem spem Caroli Truchsesii
gubernatoris urbici: neque jam aliud respiciebat, quàm ut ex ur-
be tot ærumnis fatigata clanculum se retraheret. Id quod ubi subo-
lere coepit militibus præfidiariis, qui jam diu frustra stipendiorum
suorum solutionem flagitaverant; jejunam hanc militiam detesta-
ti, primùm sese cum Ernestianis in occultum colloquium immi-
sêre. Deinde verò cognitâ, quam hætenus ignoraverant, Geb-
hardi & omnium ei militantium proscriptione, die 28. Januarii de-
ditionem urbis eâ lege pacti sunt, ut Carolus Truchsesius Bonnæ
gubernator in Ernesti manus traderetur unâ cum duobus centu-
rionibus primariis; reliquus verò miles, ne nimium damni è sti-
pendiis à Truchsesio non persolutis ferat, acceptis ab Ernesto qua-
tuor florenorum aureorum millibus cum omni armatura sua liberè
discedat, quocunque velit. Post hæc aliquarum hebdomadum
quiete interpositâ, cum exercitu toto in Dioecesim inferiorem per-
rectum est ad obsidendam Bedbergam, arcem & oppidulum Co-
miti Nüenariorum parens, eoque tempore totius viciniae famosum spo-
liarium, juxta amnem Erpiam, vulgò *die Erpe* / vel *Erffte*. Erat
hîc ingens præda, ex incolarum & accolarum aut viatorum trans-
euntium direptionibus comportata; ideoque & arcis illius guber-
nator

& Carolum
Truchsesiū
gubernato-
rem urbis
captivum
tradunt.
*Iffelt ibid.
pag. 440.*

Bedberga
ab Ernestia-
nis occupa-
tur.
*Iffelt pag.
455.*

nator, uti memorat Eyzingerus, constituerat eam stationem toto virium suarum objectu usque ad extremum spiritum conservare, ne opes ibidem partas amitteret. At ubi consensu oppido, etiam vicina arx tormentis majoribus verberari coepta est, & jam ingenti murorum strage factâ propediem adornandus erat assultus militaris: repenti gubernator, die nonâ Martii, deditiorem velocitatem obtulit, quanquam nullo alio favore pro se, suisque impetrato; quàm ut solo accincti gladio, nullâ re aliâ simul exportatâ, suas quisque vias abire possent.

Tum verò Ferdinandus Dux, pacatâ ferè totâ Provinciâ trans-Rhenanâ, castra movit in Westphaliâ, ut ibidem pariter Coloniensis belli reliquias conficeret. Præmissus illuc primùm cum aliquot centuriis Joannes de Manrique Hispanus; qui in territorium Recklinghusanum veniens, collocavit sese in pago *Buer*, vel, ut alii vocant, *Boër*. Sed cum ibidem intelligeret, è Ducatu Westphaliæ Truchsesium cum suis advenire; aliquantulum se removit ad jungendum se Ferdinando Duci, cum universis Ernestianorum castris propinquant. Quo animadverso Truchsesius, valentior adversarii sui exercitum veritus, mutato protinus consilio cum suis copiis recepit se trans amnem Lupiam: indeque primò Wesaliâ, & hinc iterum Zutphaniâ profectus est, ut Hollandis hanc urbem obsessuris auxilium ferret; eâque domitâ, cum attractis Hollandorum legionibus in Westphaliâ rediens, Ferdinandum Ducem penitus obtereret. Sed vehementer fefellit ipsum tam remota spes. Ferdinandus enim fugâ cognitâ summo cum silentio ac festinatione Truchsesium insecutus est, nec ab eodem persequendo prius destitit, usque dum pridie Kalendas Aprilis, apud Burgam in comitatu Zutphaniæ, unam Truchsesianæ militiæ partem assequeretur. Constabat hæc sexcentis equitibus, ac ducentis sclopetariis, quibus præerat Itelius Henricus Brunsvicensis notus, vulgò dictus *Etzel Henrich*. In hos Ferdinandus, priusquam ab aliis juvarentur, tanto cum impetu derepentè invehit, ut quingentis eorum interfectis, ceteri fere omnes vivi in potestatem ipsius venerint unâ cum Itelio Henrico; quem tribus vulneribus gravissimè saucium, & adhibitâ chirurgorum operâ nonnihil re-creatum, postremò Cæsaris-Werdam ad honestam custodiam abduci iussit: in qua tamen Haræo teste, non longè post è plagis acceptis obiit. Reperta in castris ditissima præda, quam è spoliis Westphalorum tulerat; simulque in primario curru vexillum prætorium Gebhardi Truchsesii, ex albo serico damasceno confectum, & aureo caractere inscriptum hisce vocibus: *Dominus fortitudo mea*.

Ferdinandus
Dux cum
suis movet
in West-
phaliâ.
*Iselt l. 4.
pag. 457.*

Truchsesius
eo adveni-
ente recedit
versus Wes-
saliâ &
Zutphaniâ.
*Iselt pag.
457.*

Quem Fere-
dinandus
propere
consequi-
tur & partem
exercitus
Truchsesia-
ni cædit,
capto Itelio
Henrico
Brunsvi-
censi notho
*Iselt ibid.
pag. 459.*

*Eyzinger
in hist.
Truchsf.
& paulò
post mor-
tuo.*

Sff 2

Per-

Truchsesius
cum reli-
quis mille
equitibus
fugit in
Hollandiā
ad Wilhel-
mum Prin-
cipem
Arausicanū.

*Eyzinger
in hist.*

Truchses.

Ferdinandus
dux redit in
Westphalia
&
Reckling-
husium
cingit obfi-
dione.

*Isfels l. 4.
belli Colon.
pag. 463.*

quā duran-
te primū
Werla.

** stylo novo
aliā die 6.*

ac deinde
totus West-
phaliae Du-
cat^{us} Ernesto

Archiepi-
scopo se
submittit.

*Kleinsorg.
ibid.*

Arx Bilstei-
niana à sa-
trapia istius
rusticis re-
cuperatur.

*Kleinsorg.
ibid.*

Advectis à
Rheni
tormentis
bellicis,

*Isfels pag.
463.*

Castrum
Hornen-
burgense.

Isfels ibid.

Peractâ clade, Truchsesio solum supererant mille equites, quos habebat sub Comite Nüenaro. Cum his ille, statim atque tam infelicitè pugnatum audiit, lepore, cervoque timidior trans Isalam & Rhenum fugit in Hollandiam ad amicum suum Wilhelmum Principem Arausicanum. Ferdinandus autem, ab hoste fugitivo liber, viam cum suis retro vertit in Westphaliā, ubi die septimā Aprilis (stylo novo) castra applicuit ad obsidendum Recklinghusium. Diuturnior quidem fuit hæc obsidio, tum ob militum præsidiorum pertinaciam; tum verò maximè, quòd Ferdinandus Dux ob itinerum præteritorum celeritatem nulla secum attulisset graviora tormenta bellica, è Rhenano tractu lentius adducenda. Aliæ tamen urbes (quæ extra territorium Recklinghusianum in Ducatu Westphaliæ jacent, & jam pridem antea Truchsesiani jugi gravitatem pertæfæ erant) ejusmodi vim non expectantes, eā promptitudine ad novi Præfulis Ernesti partes accessere; ut ante Recklinghusii deditionem, totus Westphaliæ Ducatus absque ullo armorum strepitu in potestatem illius venerit. Prima omnium Werla, ubi dudum Catholici ad antiquum suæ Religionis exercitium ardentissimè suspiraverant, die decimā sextā Aprilis Ernesti Præfulis imperio se submisit: nec multò post etiam Werlensis arx, propter subitanèam gubernatoris Truchsesiani fugam, à præsidariis militibus eidem tradita, & à Bavaris occupata est. Idem illud exemplum continuo secutæ sunt Arensberga, Attendorna, Rüda, Brilonia, Stadtberga, Medebacum, Volckmaria, Geseka, & aliæ urbes; quæ continenter intra dies paucos voluntariā submissione novo Principi, coram ejus commissariis, obedientiæ ac fidelitatis juramentum edixere. Imò, quod magis admirandum est, Satrapia Bilsteinianæ rustici suis ipsi manibus Bilsteinianam arcem recuperârunt; hærentemque in ea Carlewizium centurionem, unā cum aliis bellatoribus Truchsesianis, tam diu retinuerunt in custodia, donec eos Ferdinando Duci, Satrapæque suo Casparo Fürstenbergio jam dudum exuli, captivos traderent. Interea è tractu Rheni advectus erat magnus tormentorum bellicorum apparatus, quo territorium Recklinghusense (ubi sola Dôrsta Truchsesianas partes recusaverat) nunc demum frangi & exballistari debebat, nisi jam sponte cederet. Quod cum viderent hi, qui ibidem in præsidiis à Truchsesio collocati fuerant; pavore protinus tam insolito concussi sunt, ut intra octo vel novem dies, etiam non expectatâ muralium tormentorum explosione, suam quisque stationem deseruerit. E castro Hornenburgenfi, nocte inter vicesimam quintam & sextam Aprilis (stylo novo) miles omnis hoste nondum viso turpissimā fugā se subduxit; non aliter

aliter, ac ii faciunt, qui foro cedunt, & ædes habitatore vacuas post se relinquunt. Octiduo post (nimirum die quartâ Maji) etiam Oppidum Recklinghusense, præfidiarii Recklinghusani, impressionem è majoribus tormentis faciendam veriti, deditionem oppidi istius obtulere: sed, quia *Issels pag. 464.* diuturniori tempore contumaces fuerant, nullam aliam deditionis legem impetrarunt; quàm ut armis abjectis, & cum solo baculo manu tento egredientes, Ferdinandi Ducis clementiæ se, vitamque suam permitterent. Quo intellecto, statim gubernator Westerholten- *& arx Westerholten- sis, Ernesto se subji- unt.* sis, Ernesti voluntariâ submissio- *Issels pag. 464.* ne pariter suæ arcis portas Ferdinando Duci patefecit, & cum suis militibus in ejus fidem receptus est. Ità demum Westphalia tota, quousque illa septemviro Colonien- si paret, intra quinque hebdomades, ad Ernesti Præfulis obsequium se inflexit: ut proinde ex repentina hac omnium rerum conversione sole clariùs appareat, id esse opus misericordiæ & justitiæ divinæ; quæ hoc modo tot hominum oppressorum gemitus exaudire, & abominanda Truchsessi scelera condigno tandem supplicio castigare voluit. Revocati subinde sacerdotes Catholici, à Truchsesio proscripti: restituti veteres Ducatus Westphaliæ Proceres & consiliarii, à suis officiis depositi: reducti urbium variarum consules, judices, & secretarii, propter fidem antiquam exules: renovatum Catholicæ Religionis exercitium, diu pulsum: reædificata aut reconciliata altaria, ab hæreticis destructa vel profanata: atque, ut hæc omnia majorem firmitatem obtinerent, Ernestus ipsemet in Westphalam venit, *Revocatis omnibus propter fidem exulibus, Ernestus Archiepiscopus venit in Westphalam; & ubique Catholicam religionem, quietemque publicam restituit.* urbes omnes perlustravit, oppidanos in suam fidem recepit, in auctores turbarum inquisivit; ac deinde in comitiis Gesfensibus, *Kleinsorg. in diario hist. Truchses.* *Miseria Truchsesii crescit* mense Junio congregatis, adornavit omnia, quæ ad communem patriæ tranquillitatem reducendam & conservandam facerent.

Agebat eo tempore miser Truchsesius apud Wilhelmum Principem Arausicanum Delphis in Hollandia: ubi licet humanissimè exceptus fuerit; miseriam tamen & infelicitatem suam aggravari magis, quàm leniri ac mitigari sensit. Uterque ipsorum sperabat sereniora tempora: Truchsesius ab Arausicano, & Arausicanus à Francisco Alenfonio, Regis Galliarum fratre; quem oblatâ Ordinum Belgicorum reconciliatione, cum ingentibus Gallorum copiis rediturum esse confidebat: sed utriusque spem festinâ cuspide intercudit inopina mors. Nam Alenfonius Kalendis Maji in morbum sibi fatalem incidit; & quadragesimâ *die post, nimirum decimâ Junii, majori cum pietate & constantiâ, quàm in mundo viverat, è mundo emigravit, anno ætatis suæ trigésimo. Arausicanus autem die decimâ sequentis Julii in urbe Delphis (vulgò *Delft*) à quodam Balthasare Girard, manuali sclopo duobus globulis fer-

*ex morte Ducis Alenfonii, *Spond. hic n. r. & cæde Principis Arausicani, seu Orangii*

reâ

* *Hareus in*
ann. brab.
 cujus etiam
 funus ma-
 gno luctu
 ibidem
 profecutus
 est.
Sirada de
belto Belg.
decad. 2. l. 5

reâ catenulâ junctis repente sic trajectus est, ut sinè omni signo intellectûs in terram decidens, post modicum semihoræ spatium exspirârit. Funus ipsius die tertiâ Augusti (postquam *Girardius*, horrendis cruciatibus diu tortus, nihil aliud edixisset, quàm hujusmodi *necem divino solùm instinctu à se peractam esse) magnificentissimâ pompâ celebratum est, comitante præ cunctis aliis Truchsesio, qui Mauritium ejus filium, unâ cum Philippo Comite Holachio, post feralem tumbam deducebat, in oblongo, nigroque pallio conspicuus. Et certè nemini tam inopina cædes luctuosior erat, quàm Truchsesio. Qui, sublato hoc fulcro suo, frustra inter paludes Batavicas exspectabat consolationem suæ calamitatis, dolens de Archiepiscopatu perduto, & gemens cum Propheta, *psalmo 136. : super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur Sion.* Sed hæcerat justissima divini Numinis vindicta: ut, qui antea superos omnes malitiosè contempserat; nunc etiam vicissim ab omnibus hominibus desertus & contemptissimus esset.

Alexander
 Farnesius
 in Belgio
 Ipras, Bru-
 gas, Tene-
 ramundâ,
 Gandavum,
 & alias ur-
 bes, ad Hi-
 spani Regis
 obsequiū
 reducit.
Hareus in
ann. Brab.
Sirada dec.
2. l. 5.

Ceterum ex utroque illo, tam Alençonii, quàm Arausicani fato, utilitatem longè maximam consecutus est Alexander Farnesius, Parmæ Dux & gubernator Belgii. Occupaverat hîc paulò antè duas è præcipuis Flandriæ civitatibus, Ipras nimirum & Brugas: quarum prima die decimâ Aprilis; altera verò die vicesimâ quintâ Maji, abjectâ Hollandorum & Zelandorum societate, ad Hispani Regis obsequium reducta fuerat. At ubi postmodum duo illa foederatorum capita cecidère; Alexandri fortuna ex adversæ partis consternatione eum in modum crevit, ut continuato victoriarum cursu etiam Herentalia, Teneramunda, Vilvordia, & Gandavum, cervicem diu refractariam Hispanico marti promptissimè submiserint, antiquâ Fide Catholicâ in iisdem protinus restitutâ. Id quod etiam sequenti anno à Bruxellensibus, Mechliniensibus, & Antwerpiensibus factum esse, docebunt gesta sequentis anni.

Annus Christi 1585.

GREGORII XIII. Pontificis	13.
RUDOLPHI II. Imperat.	9. & 10.
HENRICI Admin. Pad.	8.

Gregorius
 Papa, cum
 audisset
 Legatos
 Principum
 Catholico-
 rum è Japo-
 nia,

Incredibili cordis lætitiâ perfusus est hoc anno Gregorius Papa, quando die vicesimâ 2dâ Martii ex ultimis terræ finibus ad ipsum pervenère Legati Catholicorum Principum Japoniæ, Francisci Regis Bungi, Protasii Regis Arimæ, & Bartholomæi Principis Omuræ; qui Patrum Jesui-

Jesuitarum operâ, è diuturnis Ethnicarum superstitionum tenebris, ad lucem Evangelicam perducti erant. Literæ, quas iidem Legati à suis Principibus attulere, maximam submisionem & obsequentiam Sedi Apostolicæ debitam præferebant: atque ideo, cum in consistorio publico prælegerentur, ita omnium præsentium animos affecerunt, ut neque summus Pontifex, neque Patrum *Purpuratorum senatus, præ liquidissimo cordis gaudio temperare sibi à lachrymis potuerint; uti narrat, qui vidit, & in suis diariis descripsit, Magister cerimoniarum Franciscus Mucantius. Fuit autem hoc ultimum laudatissimi hujus Pontificis gaudium, quod in terris habuit. Nam paulò post repentinâ infirmitate obrutus, ac die decimâ Aprilis morte sanctissimâ extinctus est, anno ætatis octogesimo tertio; posteaquam immensis ferè sumptibus in urbe Roma fundâisset locupletissima Adolescentum Germanicorum, Anglicanorum, Græcorum, Maronitarum, aliarumque nationum collegia, toti earum posteritati quàm maximè profutura: Suffectus est in ejus locum, humillimis quidem natalibus ortus, virtute autem ac literis plurimum conspicuus Cardinalis, Felix Peretti, Italus ex ordine Fratrum Minorum Conventualium S. Francisci, qui se postea Sixtum V. appellari voluit, electus die 24. Aprilis, coronatus verò Kalendis Maji.

*Spondan.
n. 9.

die decimâ
Aprilis magna cum
laude obiit:
Spond. hic
n. 13.

cui eodem
mense successit Sixtus
V. dictus
antea Felix
de Peretti.
Spond. ib.
n. 14.

Mortem Gregorii Papæ intrâ breve tempus consecuta est mors Henrici Administratoris nostri; quem superi prohibuerunt, ne in Fidei Catholicæ eversionem diutius viveret. Spina ipsi in oculis erant Societatis JESU Patres Paderbornæ: quorum operâ Catholicos, qui ibidem adhuc supererant, in Romana Fide retineri; vel quandoque etiam parvis accessibus augeri noverat. Arque ideo rursus, uti jam ante biennium coeperat, cum perversis consultoribus suis curam omnem huc intendebat, ut eosdem quâcunque vi & methodo à scholis & cathedris amoveret: nihil dubitans, quin ejectis illis etiam omnes Catholicorum reliquiæ propediem exturbandæ ac dissipandæ forent. Sed hæc volentem & conantem potentiori consilio prævenit è cælo Deus: effecitque, ut pseudo-Episcopus ille prius, quàm bonos Patres ab urbe pelleret, miserabili mortis genere è vivis ejiceretur. Cum enim die octavâ Aprilis stylo vetere (quæ tunc Dominica Palmarum erat) Bremer-Vôrdæ in Archiepiscopatu suo Bremensi; Lutheranae prædicationi interfuisset, indeque rursus ad vicinam arcem adequitaret; non tam equicespitantis vitio, quàm ex impulsu & voluntate divina contigit, ut prope Cancellariam ejus loci repentinè in terram *dejectus fuerit. Ac, tametsi ex eo lapsu non statim fregerit cervicem, sicut aliqui in manuscriptis referunt; ita tamen & animo & corpore affectus est,

Henricus
Administrator Ecclesie Paderbornensis, cum Societatis Jesu Patres ejicere vellet;

inopinâ
morte prævenitur.
Hist. Collegii. S. J. Paderb.

*Flamelm.
in chron.
Oldenb.
pag. 436.

*Hamelm.
pag 434.
Veseramfs.
Paderb.

est, ut intrâ duas hebdomades mortalitatis suæ cursum expleverit, vitâ simul & Episcopatu malè gesto functus die vicesimâ 2dâ Aprilis* stylo vetere, anno ætatis suæ circiter trigesimo quinto. Chytræus & alii scriptores acatholici magnopere commendant illum à pietate & prudentia : nos autem neutram in eo dilaudare possumus. Nam illi pietatem vocant Catholicæ Religionis odium; passimque omnes appellant pios, qui Augustanæ Confessioni contra piissima Patrum sanctorum sensa tenaciter adhærent. Hos autem qui pios nominat, similis est iis, de quibus Isaias inquit c. 5. *Va! qui dicitis malum bonum, et bonum malum; ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras!* Prudentiam quoque aliam in eo non reperimus, quàm quòd in motibus Gebhardi Truchsesii, cui vel maximè addictus erat, aliquantò cautiozem se ostenderit: ac, licet cùm eo pariter ad conjugales amplexus aspiraverit; à connubio tamen publico se abstinerit, prius finem Truchsesianorum ausuum visurus, & interea libidinem suam expleturus pellicatu Annæ Bestorpiæ, de qua alio in loco diximus. An autem hæc vera & Christiana prudentia appellari debeat; viderint illi, qui eum commendant à prudentia.

Animadversio.

Hucusque in Diæcesi nostra Paderbornensi retentum fuit Calendarium vetus. Mortuo autem Henrico Lawenburgico, & succedente huic Theodoro Fürstenbergico, receptum est protinus Calendarium Gregorianum, uti refert Chytræus hisce verbis: *Paderbornensi Diæcesi gubernanda prapositus est Theodoricus à Fürstenberg, qui statim subditis Calendarium Gregorianum obtrusit, et novo Religionis juramento se Pontifici obstrinxit.* Quare ea, quæ de Henrici Administratoris casu & morte superius dicta sunt, intelligi debent stylo vetere: ita ut juxta novum Gregoriani Calendarii stylum Henrici casus acciderit die decimâ octavâ Aprilis; mors autem illius die 2dâ Maji.

In Ducatu Westphaliæ idem Calendarium introductum est uno anno prius: scilicet mense Junio anni superioris, quando Ernestus Archiepiscopus ibidem celebravit comitia in urbe Geseka; uti refert Kleinsorgius in diario Ms. Historiæ Truchsesianæ.

AN-

ANNALIUM
PADERBORNENSIIUM
LIBER XXIII.
THEODORUS
DE
FÜRSTENBERG
ECCLESIAE PADERBORNENSIS
EPISCOPUS XLV.

Annus Christi 1585.

SIXTI V. Pontificis
RUDOLPHI II. Imperat.
THEODORI Episc. Paderb.

I.
ut supra.
I.

Morte Henrici Administratoris nostri vacabant simul tres Antistitum Saxoniorum Cathedralæ, nimirum Bremensis, Osnabrugensis, & Paderbornensis; quarum primam obtinuerat anno 1567, secundam anno seculi ejusdem 74, tertiam denique anno seculi istius 77. Singulæ earum exinde singulos acceperunt successores. Et in primis quidem in Bremensi Archiepiscopatu Canonicorum

Bremæ in locum demortui Henrici Lawenburgici surrogatur Joannes Adolphus Holsatiæ Dux, puer decennis. *Chytrani l. 27. Saxon.*

Lutheranorum conspiratione suffectus est decennis puer, Joannes Adolphus Holsatiæ Dux, patre Adolpho & matre Christinâ, Philippi

T t t

lippi

lippi quondam Hassiæ Landgravii filiâ, in mundum editus. Cui sacros honores eâ lege detulerunt Majoris Ecclesiæ Canonici, ut usque ad adultam ætatem certâ quadam pensione annuâ contentus esset; reliqui autem proventus Archiepiscopales interea temporis insumerentur ad restaurandas ac repignerandas arces, quæ sub Episcopis decessoribus, vel ruinam aliquam, labemque passæ, vel ob æris alieni magnitudinem oppigneratæ fuerant.

Osnaburgi
eligitur
Wilhelmus
de Schenck-
king, Ma-
joris Eccle-
siæ Decanus.
Chytræus
loc. cit.

Hoc autem
post quin-
que dies
mortuo,
postulatur
Bernardus
Comes de
Waldeck,
Metropoli-
tanæ Colo-
niensis Ca-
nonicus
Diaconus.
Chytræus
loc. cit.
Quem &
probè Ca-
tholicum
fuisse,
ostenditur
ex profes-
sione fidei,
ab eodem
edita in Ma-
riensfeld.

Ad insulam Osnabrugensem offerebant se, teste Chytræo, novem competitores vel candidati; quorum potissima pars Lutherani erant, magisque ab illustriori sanguine, quam à religiosis moribus & antiquæ Fidei præstantia commendandi. Sed quia Rudolphus Imperator Canonicos omnes è sacrorum Canonum instituto severè ac seriò commoneri fecerat, ne quis alius, quam probè Catholicus, ad Episcopalem cathedram admoveretur; tandem ab iis die 20 Julii electus est Cathedralis Ecclesiæ Decanus, Wilhelmus de Schencking, vir apprimè doctus, prudens, moderatus, & quod omnium caput est, ardentissimus Catholicæ Religionis cultor. Natus hic erat in Diocesi Monasteriensi ex antiqua & perillustri familia Dominorum de Schencking in Beveren: præterque alias egregias animi sui dotes pollebat etiam singulari comitate, industriâ, & felicitate in componendis hominum inter se dissidentium controversiis. Qua de causa non solum Henrico Administratori defuncto; sed etiam omnibus Dioecesanis tam acceptus & carus erat, ut eo regente se felices evasuros, & optimo Præsule gavisuros crederent. Neque hanc eorum opinionem fefellisset rerum exitus; nisi quintâ post electionem diè præmatura mors desiderati regiminis initia præsecuisset. Novus igitur electionis terminus præfiniri debuit à Capitulo: alterisque demum comitiis die 25 Octobris postulatus est Bernardus Comes de Waldeck, Francisci quondam Episcopi ex fratre pronepos, & Coloniensis Ecclesiæ Canonicus Diaconus. Virum hunc in Coloniensi bello à turbulentis Truchsesii ac Truchsesianorum consiliis procul abfuisse, fatetur Chytræus: malè tamen addit, eum Augustanæ Confessionis magis, quam Catholicæ Religionis fuisse deditum. Id enim veritati repugnare, manifestum est ex professione fidei, sub initium sequentis anni in coenobio Mariensfeldensi palàm edita; cujus authenticum testimonium, Sixto V. Pontifici missum, ex autographo Osnabrugensi hîc adjungimus:

Sanctissimo in Christo Patri et Domino nostro, Domino Sixto divinâ providentiâ Papæ quinto etc. Nos Godefridus à Myrlo, Dei et Apostolicæ Sedis gratiâ Episcopus Harlemensis, et in exilio agonis suffraganei Cathedralis Ecclesiæ Monasteriensis, sanctitati vestræ, omnibusque aliis, præ-

præsentes literas inspecturis, lecturis, seu legi audituris, per præsentes significare debuimus et notum facimus, quòd Reverendissimus et generosus Dominus BERNARDUS ex Comitibus de Woldegk etc. Postulatus Osnabrugensis, post insinuatam decretum postulationis, per Celsitudinis suæ fideles nobis exponi fecerit, eandem Celsitudinem suam nihil magis in votis habere, quàm ut ex præscripto concilii Tridentini quævis requisita pro impetranda confirmatione perficerentur: propter defectam verò et longiorem absentiam aliorum Episcoporum Catholicorum, tum etiam propter viarum discrimina, --- vicinum aliquem confirmatum Episcopum habere non possit. Ideoque ex causis prædictis à nobis postulari fecit, quatenus nos professionem fidei à Celsitudine sua recipere vellemus. --- Quare ad sapius factam instantiam et requisitionem præfati Domini Postulati, ne propter diuturnam confirmationis protractionem Episcopatus Osnabrugensi aliquid detrimenti accresceret, ad monasterium Campi S. MARIE, appellatum Marienfeldt, in Diœcesi Monasteriensi situm, anno et die infra scriptis nos contulimus. Ibidemque, decreto postulationis, sub sigillo Reverendæ Capituli Osnaburgensis et manibus duorum Notariorum expedito, in originali nobis præsentato et lecto, idem Dominus BERNARDUS postulatus coram nobis, nec non Reverendis Patribus ac Dominis, Hermanno Fromme prædicti monasterii campi S. MARIE, et Patroclo Meierinck in Iborch Osnaburgensis Diœcesis, respectivè Abbatibus à nobis desuper accersitis et adhibitis, præsentibus quoque Reverendis et Nobilibus Dominis, Gottschalco Ledebur et Joanne Beverförde, dictæ Cathedralis Ecclesiæ Osnaburgensis Canonicis, personaliter constitutus instanter petiit, ut juxta sacrosancti concilii Tridentini decreta ab eadem Celsitudine sua recipere dignareremur. Nos itaque requisitioni prædictæ tandem annuentes, --- primum proprio motu nonnullos nobiles et ignobiles fide dignos testes, desuper citatos, de ætate, fide, doctrina, et moribus ejusdem Domini Postulati, summarie, disjunctim, et secretò examinavimus; ex quorum attestationibus, quòd idem Dominus Postulatus viginti septem vel circiter annos numeret, et in Coloniensi Metropolitana Ecclesia, tanquam Canonicus Diaconus, in officio Missæ Epistolas sapius solenniter legerit, cognovimus: ac aliàs de fidei, vitæ, ac morum integritate, bona testimonia et multiplices commendationes percepimus, pro ut testium examinatorum depositionibus, suo tempore, quatenus opus, producendis clariùs et plenius constabit. Quibus præviis, subinsertos articulos et fidei professionem dicto Domino Postulato legendos et profitendos tradidimus; ac clavis et apertis verbis, tactis scripturis sacrosanctis, ad sancta Dei Evangelia sub hac verborum formula recitavit: Ego Bernardus, natus ex Comitibus de Waldegk, Postulatus Osnaburgensis, firmâ fide credo * &c. --- Quâ qui- ^{hic inferi-} dem fidei professione recitatâ, et per dictum Dominum Postulatum jurju- ^{cur profes-} rando coram nobis præstito affirmatâ, additâ etiam promissione in manibus ^{suo fidei.}

nostris factâ, quòd in ea fidei confessione constanter perseverare velit: Nos super præmissis omnibus et singulis ulterius requisiti, in fidem eorundem præsentis literas per infra scriptos Notarios, ad præmissa omnia et singula specialiter per nos adhibitos subscribi, ac majori fide suprà scriptorum hanc professionem per eundem Dominum Postulatum manu propriâ subscribi et sigillari mandavimus; sigillique nostri subappenditione, et manûs nostræ subscriptione communivimus. Acta sunt hæc in Abbatia Mariensfeldensi prædicta sub anno à Nativitate Domini nostri Jhesu Christi millesimo quingentesimo octuagesimo sexto, die Mercurii vigesimâ nonâ mensis Januarii stylo correcto: præsentibus ibidem venerabilibus et consultissimis Dominis, Theodoro à Bêeck exempti et Imperialis monasterii Montis Martis Paderbornensis Diœcesis Præposito, Davide Fabritio Canonico ad S. Joannem in civitate Osnabrugensi, nec non Petro Mensingk jurium Licentiatò civis Monasteriensi, testibus ad præmissa vocatis specialiter rogatis.

Ego Bernhardus Postulatus Osnabrugensis, et Comes in Waldeck, manu propriâ subscripsi.

Godefridus à Micrlo, qui suprà, manu propriâ subscripsit.

Ego Arnoldus Isfordinck etc.

Paderbornæ
næ eligitur
Theodorus
de Fürsten-
berg, Ca-
thedralis
Ecclesiæ
Præpositus;

qui & eo-
dem anno
confirma-
tur à Sixto
V. Pontifi-
ce,
Ex veteri-
bus mss.

magno
omnium
bonorum

At longè felicior, velociorque fuit electio novi Episcopi Paderbornensis, quæ stylo veteri die vigesimâ sextâ Maji, stylo autem correcto, die quintâ Junii in festo S. Bonifacii contigit; ac æterno totius Diœcesis bono cecidit in orthodoxæ fidei zelatorem ferventissimum Theodorum de Fürstenberg, Cathedralis Ecclesiæ Paderbornensis, & Collegiætæ Meschedensis Præpositum. Hic splendori natalium sociaverat simul egregias virtutes animi: quarum exempla tam prælustria Paderbornæ dederat intrâ octennium suæ Præposituræ, ut Henrico Administratore mortuo Canonici omnes dignissimum ducerent, qui vacantem Ecclesiæ cathedram pro majore totius Diœcesis bono conscenderet. Neque solum hæc virtutum illius fama se continuit intrâ unius Westphaliæ terminos; verum etiam ultrâ Alpes progressa, jam dudum prævolaverat usque in urbem Romam. Atque ideo Sixtus V. Romanus Pontifex, ut primùm Theodori electionem audiit, eandem facillimè confirmavit per literas Apostolicas hoc anno datas octavo Kalendas Octobris. Alii verò urbis Romanæ Proceres, virique præstantissimi, tam ante, quàm post confirmationem, summopere lætabantur, Paderbornam exulceratis hîsce temporibus eo tandem Antistite positam esse; qui & contractum ex priori electione dedecus expungere, & Ecclesiam sub hæretico Administratore pressam rursus erigere vel restaurare posset. Longum foret, omnium istorum literas hîc adducere. Satis erit hîc delibare pauca ex duabus epistolis, quarum una die 27 Octobris ab Eminentissimo Cardinale Ludo-

Ludovico Madrutio, & altera die 8 Septembris à nostræ Societatis Generali Præposito Claudio Aquaviva, ad ipsummet Theodorum data est. Primus horum inter alia sic inquit: *Ea semper de pietate et virtute Dilectionis vestra audiveram, ut restitutionem et reformationem illius Diœcesis à Dilectione vestra expectandam judicem. Communicavi itaque statim hoc gaudium meum sanctissimo Domino nostro et Cardinalium collegio, omnesque tam desiderato nuntio recreavi. Secundus verò, eadem opinione imbutus, inter alia sic ait: Confidunt omnes, Dei domum, quæ jam dudum temporum vitio variis modis afflicta et labefacta fuerat, jam Reverendissimæ Dominationis vestræ zelo, prudentiâ, ac vigilantia, ad suum splendorem revocatum iri; futurumque brevi, ut hæresum ac reliquorum errorum labe purgata, Domino ac Salvatore suo, cujus sanguine redempta est, in sanctitate et veritate serviat.* His adjungo paucula, quæ sequenti anno 1586 rescripsit Cardinalis Caraffa, cum Theodorus Episcopus ei gratias egisset pro obsequio sibi præstito in procuranda confirmatione Pontificia: *Abundantiâ, inquit, humanitatis tuæ factum est, ut mihi gratias agendas putaveris, quod opera mea, Christianis tuis virtutibus debita, tibi præsto fuerit in negotio confirmationis istius Ecclesiæ, quæ Pastoralis vigilantia tuæ commissa est. Equidem ut majora tuæ causâ cupio; ita, Te ad gubernacula Paderbornensis Ecclesiæ admoto, ratus sum, non tam tuis commodis atque ornamentis; quam ipsius Ecclesiæ rationibus, et popularium tuorum saluti, provisum ac prospectum iri.*

Non fefellit hanc eorum opinionem zelosissimus Princeps. Licet enim ante ultimos hujus anni menses plenam hujus Diœcesis administrationem non acceperit; ejus tamen annisu factum est, ut Cathedrale Capitulum, sede vacante, gymnasium quinque scholarum (in quo hætenus non nisi duo Jesuitæ sub vestimento seculari ad informandam juventutem admissi fuerant) eorundem Patrum institutioni ac sollicitudini penitus commiserit. Frenduère quidem, cum id agi intelligerent, cives acatholici: multique eorum suos filios à scholis hujatibus avocabant; alii vero, ut studiosæ juventutis numerus dissiparetur, satagebant inducere cives alios, ne cuiquam adolescenti, qui in scholis Patrum erudiri vellet, hospitii, mensæque suæ societatem concederent. Sed res aliter, ac illi voluère, cecidit. Cum enim Kalendis Maji, celebrato Missæ sacrificio & invocata ope Spiritûs sancti, ludus literarius solenniter aperiretur, in primo scholarum aditu numerati sunt centum & quadraginta auditores: qui deinde, hoc anno nondum evoluto, usque ad trecentos excreverunt. Ità ut apertè jam constaret, non esse metuendum, ne de scholarium adolescentum numero dies detrahat; sed potius paulatim cogitari oportere de prolatandis parvulo-

& Romanæ
urbis ap-
plausu.
Ex veteri-
bus episto-
lis.

Ibidem
gymnasiū
quinque
scholarum,
olim à Sa-
lentino Ep.
institutum,
traditur Pa-
tribus à So-
cietate Jesu
Hist. Colle-
gii S. J. Pa-
derbornæ.

non sine
magno stu-
diosorum
affluxu.
Ex eadem
hist.

vularum scholarum angustiis, ut capere possint omnes, qui ad Patrum Jesuitarum institutionem, non solum è Westphalia, verum etiam ex aliis terris quaquaversum sinè Religionis discrimine mittebantur.

Ernestus
Archiepisc.
Colon, ad
Monasterien-
sem infus-
lam postu-
latur post
resignatio-
nem Joan-
nis Wil-
helmi Cli-
viæ Ducis:
*chron. Mo-
nast. ms.*

Qui paulò
post matri-
monium
iniit cum
Jacoba,
marchionis
Badensis
filia,

Novesium
ab Adolpho
Comite
Nüenari-
ac Truchses-
ianis inter-
cipitur,
*Haras in
ann. brab.
Strada dec.
2. l. 8.
*chron.
Trem. ms.*

magnor-
bis ac Diœ-
cesis totius
damno.

Ceterum sæpe dicta mors Henrici Lawenburgici, non minùs Dioecesi Monasteriensi, quàm nostræ, plurimum salutaris fuit. Nam & isti Episcopatus lupus ille jam pridem insidiatus erat: ac, ne eodem per quorundam Canonorum factiones potiretur, Joannes Wilhelmus Cliviæ & Montium Dux administrationem Episcopalem hucusque retinuerat, uti jam alibi fusiùs declaratum est. Sed hoc periculum (Deo sinè laudes!) repentina ejusdem Pseudo-Episcopi mors felicissimè dispulit. Hac enim intellectâ, Joannes Wilhelmus continuò Monasterium venit, administrationem Episcopatus deposuit, Ernestum Bavarum Colonensem Archiepiscopum Cathedralis Ecclesiæ Capitulo commendavit: eoque, die decimâ octavâ Maji ad vacantem cathedram postulato, non multò post matrimonium iniit cum Jacoba Marchionis Badensis filia; quæ eidem Düsseldorfii die decimâ sextâ Junii inter splendidissimos apparatus conjugali vinculo conjuncta est.

Fortunatus eo tempore videri poterat Ernestus Archiepiscopus, tot egregiis infulis exornatus; nisi octiduo priùs, quàm ad Monasteriensem infulam posceretur, Adolphus Nüenarius, Môrsæ Comes, Truchsesiani belli reliquias è cineribus infaustis resuscitasset. Obtinebat is adhuc urbem Rhenoberckam, quam initio belli Colonienfis occupaverat pro Truchsesio: indèque tacitissimo studio satagebat, urbem Novesiensem, nullo militum præsidio communitam, sed in sola civium suorum fortitudine confisam, militari astu intercipere. Occasionem ad hoc tentandum offerebat dies nona *Maji. Quo tempore cum ibidem celebrandæ essent solennes nundinæ; prædictus Comes militum suorum plures sub habitu mercatorio in hanc urbem præmisit: ipse verò cum aliis copiis, è vicina Geldria collectis, per noctem sequebatur; iterumque viris aliis per incustodita moenia intromissis, vigilias portarum cædi & repagula claustrorum perfringi jussit. Quod cum ab iis feliciter atque ex animi sui voto effectum cerneret; repente militiam omnem portis infundit, repugnantes interficit, forum occupat, urbemque totam, priusquam illa se capiendam intelligeret, in suam ac Truchsesii sui potestatem redigit. Invasæ mox ædes sacræ pro more Calvinistico, direpta altarium supellex, confRACTA S. Quirini Martyris lipsanoteca, disjectæ ejusdem reliquiæ, ablati Missarum calices, despoliatæ civium domus, prædæque non minores trecentis florenorum millibus in spolium exportatæ. Quæ verò

verò damna postmodum toti provinciæ Colonienſi ex eodem oppido à Truchſeſianis illata fuerint; paucis declarat Famianus Strada, de Novesio capto ſic ſcribens: *ad ejus regimen Nüenarius valido cum præſidio impoſuit Hermannum Fridericum Clôit* (vel, ut alii ſcribunt, Klute) *adoleſcentem impigrum ac præferocem. A quo affiduis excuſſionibus, pagi circum omnes, oppidâque, in primis Colonia ipſa, uſque adeo infeſta habebantur, ut jam dominantibus per Agrippinenſem provinciam Truchſeſianis, vix tutò pedem urbe efferre auderent Colonienſes.*

Quid hîc ageret Erneſtus Archiepiſcopus, cui nec Bavaria ſubvenire jam rurfus voluit ob magnitudinem ſumptuum, priori bello impenſorum; nec provinciæ Colonienſes ad obſidionem inchoandam ſufficientes pecunias miniſtrare poterant ob inopiam ærarii, priori bello exhausti? unicum ejus refugium debebat eſſe Alexander Farnelius, gubernator Belgii Hiſpanici: nam & hujus plurimùm intererat, Nüenarium ac Truchſeſianos, rerum Hiſpanicarum hoſtes, ab ea parte non invaleſcere. At Alexander eo tempore gravioribus armorum curis præpeditus erat, quàm ut militem ſuum in belli Colonienſis minutias traducere, ſine maximo rerum Belgicarum detrimento poſſet. Jam enim ab Alenſonii & Arauſicani morte premebata cerrimè foederatorum urbes: & hoc anno fortunam ſuis armis tam faventem habuit, ut præter Neomagam ac Dôesburgum in Geldria (quæ ſuâ ſponte Calviniſtas expulerant) etiam Bruxellas, Mechliniam, & Antwerpiam, longâ fame & inediâ ad Hiſpani Regis obſequium revocaverit. Qua de cauſa primùm tam felicibus armorum progreſſibus inſiſtere, & obſidionem Novesienſem in annam proximè ſequentem rejicere, neceſſum fuit.

Alexander Farnelius in Belgio occupat Bruxellas, Mechliniâ, Antwerpiâ, Neomagi, & dôesburgum.

Flarens in ann. brabant. Strada dec. 2. l. 6. & 7.

Annus Chriſti 1586.

SIXTI V. Pontificis 1. & 2.

RUDOLPHI II. Imperator. 10. & 11.

THEODORI Episc Paderb. 1. & 2.

Theodorus Episcopus noſter, poſtquam anno ſuperiore confirmationem ſuam à Sixto V. Pontifice, nec multò poſt etiam *Regalia* ſivè jura Principum à Rudolpho Cæſare accepisset; per æſtatem hujus anni, die decimâ ſextâ Julii, ex propinqua arce Neuhufana Paderbornenſem urbem ſolenni inaugurationis pompâ ingreſſus eſt. Condecorabant eam feſtivitatem Theodorus Princeps Corbejenſis, & Simon

Theodorus Ep. Paderb. ritu ſolemni urbem ingreditur. Klockner in hiſt. Paderb.

Co-

Cathedrali
Capitulo
suo conce-
dit locum
supplicii
criminalis
prope Lip-
springam.

Comes Lippiensis, cum universa Nobilitate Dioecesana, & splendissimo equitatu: eratque dies præter morem tam serena, hilaris, & ab omni nube pura, ut cælum ipsum novæ hujus inaugurationis lætitiæ radiorum solarium amœnitatē videretur comprobare. Subinde etiam Saltzkottenam, Warburgum, Borgentricam, Brakeliam, & ad alia Dioecesis oppida progressus fuit, ibidemque non minus ac Paderbornæ (licet minore cum apparatu) cives omnes consuetâ jurandi formulâ in suam fidem & obedientiam recepit, non finē maximo heterodoxorum pavore, & Catholicorum hætenus oppressorum gaudio. Postremò etiam Cathedrali Capitulo gratificaturus, toti istorum Dominorum collegio perpetuâ ac liberali concessione indulgit, ut prope castrum Lipspringense, quod eorum potestati suberat, criminalis supplicii locum instituere; in eoque omnia maleficia, in suis pagis committenda, per seculares ministros plectere, reosque pœnis etiam capitalibus afficere queant, uti constat ex hoc diplomate.

DEi gratiâ Nos Theodorus, electus et confirmatus Episcopus Paderbornensis, notum facimus et hisce profiteamur pro nobis ac nostris successoribus in Diocesi nostra Paderbornensi, quod in vim capitulationis nostræ, Reverendis ac honorabilibus, dilectis, nobis devotis, Præposito, Decano, et Capitulo Cathedralis Ecclesiæ nostræ Paderbornensis, ad supplices eorundem preces, virtute nostrorum à Casarea Majestate Domino nostro clementissimo gratiosissime nobis concessorum Regalium, attamen citra damnum et præjudicium Casaræ feudalitatis, concesserimus et gratiosè indulserimus: hisce etiam indulgemus, prout meliore modo fieri potest, ut memoratum nostrum Capitulum Cathedrale proximè ipsorum castrum Lipspringam supplicii sive criminalis executionis locum habere et usurpare, in eoque omnia maleficia et criminales excessus, in prædicta arce vel oppido Lipspringa, suisque pagis, in quibus jus captura hætenus exercuit, committendos, condignis pœnis per seculares commissarios et ministros suos plectere possit. In qua modò dicta gratiosa concessione nostræ Capitulum nostrum Cathedrale manutenebimus, nihilque adversus eam agemus, aut fieri patiemur. ^o E contrario Capitulum prædictum hac concessione nostrâ non abutetur, neque hanc ullo modo excedet, aut alibi quocunque prætextu nobis præjudicabit. Præterea judicium criminale taliter constituet et ordinabit, ut juxta jus et Ordinationem criminalem semper procedatur. In horum omnium fidem, concessionem et gratiam hanc nostram manûs propria subscriptione, sigilliq; nostri appensione communivimus. Datum, actumque in arce nostra Neubusio XVI. Decembris, anno Christi Salvatoris nostri MDLXXXVI.

Scholæ Pa-
trum Jesui-
tarum Pa-
derbornæ

Interea scholæ Paderbornenses, quas Patrum Jesuitarum institutioni antè annum commendatas esse diximus, sub novi Principis tutela sic efflorescere coeperant, ut studiosorum numerus ad qua-

quadringentos excreverit. Hi autem utilissimè proficiebant, non modò in omnibus literarum humaniorum studiis; verùm etiam in Catholicæ Religionis & antiqua Fidei cultura: uti hoc anno præclarissimè ostenderunt in supplicatione publica, quæ in solemnii festivitate sanctissimi Corporis Christi, more apud Catholicos recepto, celebrari assolet. Non erat ea quidem Paderbornæ penitus abolita; sed adeò tamen infrequens & neglecta, ut præter bina Canonicorum collegia, eorùmque familiares & ministros, è toto populo vix unus & alter esset, qui venerandam ejus diei celebritatem comitatu suo condecoraret. Quæ cum esset res absurda, maximòque illo Sacramento indignissima; visum est prædictis Patribus ad promovendam Catholicæ Religionis æstimationem cum primis fructuosum fore, si inusitato quodam apparatu novum huic processioni splendorem afferri facerent. Communicato igitur consilio cum Ecclesiæ Majoris Capitulo, non solùm constitutæ sunt quàm plurimæ faces, quæ diversis floribus adornatæ, ab adolescentulis elegantioribus portarentur circa Venerabile Sacramentum; sed etiam pulcherrimo ordine circumducta juvenus studiosa, interque eam locati plures cum diversis instrumentis musicis, qui nunc alternis cantibus, nunc intermixto cum studiosis modulamine, totius urbis aures & aërem suavissimè demulcerent. Novitas rei, & insueta discipulorum nostrorum pietas, attonitam defixit multitudinem heterodoxorum; lachrymasque etiam invitas extorsit pluribus, qui de Fidei nostræ mysteriis quandoque magis abjectè senserant.

Neque tamen inter hos Patrum labores defuère mali homines, qui & ipsos, & universum Jesuitarum Ordinem gravissimis dictariis lacerarent. Anonymus quidam tenebrio, nescio, quo in loco, finxerat horribilem fabulam de Jesuitis; in qua narrabat, quatuor ex iis propter infanda scelera & libidines à Regio senatu Cracoviensi comprehensos, & infami supplicio publicè affectos esse. Scriptum illud, quod auctor mendacissimus etiam typo dare non erubuerat, primò divulgatum est Moguntiæ, deinde etiam Paderbornæ: utrobique tantò sectariorum applausu, ut in omnium ferè manibus esset, & ubique in circulis, in plateis ac triviis, in coetibus ac mensis referretur, non sinè maxima totius Ordinis denigratione & contemptu. Prudentiores quidem, etiam ex ipsismet adversariis, non credebant huic fabulæ: gaudebant interim, id ab hominibus plebejis credi, & odioso nostræ Societatis nomini tam insigne ac palmare dedecus inuri. Jàmque eò procacitatis à communi plebe deventum erat Paderbornæ, ut boni Patres vix tutò possent è domo egredi: aut, si quandoque egrediendum esset; ple-

florant, non modò studiis literarum sed etiam pietatis ac devotionis incremento.

Hist. Collegii Paderb.

Infame commentum, de quatuor Jesuitis in Polonia combustis, Moguntiæ & Paderbornæ spargitur, cum ingenti Societatis opprobrio ac derisione.

Serar. l. 5. rer. Mog. pag. 658.

Manuscriptum vet. Collegii Paderb.

beji cives protervè accurrerent, oculos iisdem admoverent, vultum inspicerent, gressum attenderent, mores observarent, vixque etiam sibi à gravioribus injuriis inter assiduas derisiones & acerba sibila temperarent. Sed hæc tempestas contumeliarum brevi iterum deferbuit.

Ejusdem
commenti
falsitas à
Wolffgan-
go Archiep.
moguntino
palam con-
vincitur
testimonio
Stephani
Poloniæ
Regis, &
aliorum.
*Serar. l. 5.
rex. Mog.
pag. 960.*

At multò luculentiùs falsitatem ejus demonstravit Wolffgan-
gus Archiepiscopus Moguntinus, Patrum Jesuitarum singularis
fautor ac patronus. Is, tametsi pro sua prudentia & gravitate jam
pridem didicisset, impias hujusmodi narratiunculas & maledica
scripta contemnere; nihilo minùs, ne sceleratum illud, impru-
dènsque mendacium impunè volitaret per ora hominum, undeci-
mo Kalendas Junii tabellarium cum literis misit ad Stephanum Po-
loniæ Regem: petiitque, sibi ab eo de rebus, in infami charta illa
contentis, authenticum aliquod veritatis aut falsitatis testimonium
dari. Ille verò in responsoriis Moguntino redditus, non modò Pa-
trum Jesuitarum innocentiam à calumniis malitiosè impactis vin-
dicavit; sed etiam egregias eorundem laudes & commendationes
addidit, ità pergens: *Nos quidem, cùm in regno ac ditionibus nostris
Societatis ejus Patres ad juventutem excolendam non paucos foveamus,
testimonium hoc illis verè tribuere possumus, non modò nullum eorum un-
quam in regno nostro ob facinus aliquod supplicio affectum; sed ne accusa-
tum quidem, aut minimam suspicionem facinoris alicujus unquam in ul-
lum eorum collatam: itaque omnes vixisse et vivere, ut, cùm Religionis
ipsius causâ dignissimos eos clementiâ nostrâ judicemus; ob singularem pie-
tatem et vitæ sanctimoniam multò etiam cariores nobis sint, etc.* -- Grod-
na die XII mensis Julii, anno Domini 1586, Regni nostri XI. His dein-
de accesserunt plura alia Cracoviensis Episcopi, Generalis Capita-
nei, senatûs & consulum Cracoviensium testimonia; quæ levita-
tem istius fabulæ ità difflexerunt, ut meritò ambigas, an ex ea So-
cietati nostræ plus honoris detractum, an verò plus adjunctum fue-
rit?

Martinus
Schenckius
miles
truchsesia-
nus, per
stratagemam
capit urbē
Werlam;
*Isselt in
comment.
rer. gest.
Chytraus l.
28. Saxon.
Chron.
Trem. ms.*

In Ducatu Westphaliæ vehementer hoc anno rursus trepida-
tum est ab incurso militum Truchsesianorum, quos occultè & im-
provisò huc deduxerat Martinus Schenckius bellator strenuus; olim
à Batavis ad Hispanos, & nunc iterum ab Hispanis ad Batavos &
eorum clientem Truchsesium profugus. Hic instigante Everhar-
do Reckio, viro illegitimo & quondam urbis Werlensis judice Cal-
viniano, decreverat ex insidiis rursus invadere Ducatum Westpha-
liæ: assumptoque in hunc finem Hermannò Fridericò Klute gu-
bernatore Novesiensi, cum selectis equitum, peditumque copiis
tertio Kalendas Martii celeritate maximâ pervenerat ad portas Wer-
læ. Ibi tempore antelucano, cùm adhuc tenebræ essent, curavit
clan-

clanculum inflammari domum unam suburbanam prope molendinum, & alteram ad muros interiores oppidi. Interea verò, dum utrique incendio restinguendo sese gnaviter occuparent cives, vicinorum hostium ignari; ipse cum suis peditibus ex alia urbis parte muros conscendit: statimque disiectis portarum vicinarum repagulis eâ velocitate equitatum omnem intromisit, ut urbs tota ferè priùs in manibus Truchsesianorum esset; quàm ipsimet cives & incolæ id intelligerent. Periclitabatur hinc iterum totus Westphaliæ Ducatus. Actumque fuisset de illius incolumitate, nisi Werlensis arx ab eodem hostili impetu feliciter conservata esset, partim fidelitate ac fortitudine gubernatoris Joannis à Werminghausen, partim etiam auxilio & industriâ Archisatrapæ Everhardi Comitis de Solms; qui, accepto urbis occupatæ nuntio, statim aliquot cursus annonâ plenos, novâque militum subsidia, periclitanti castro suppetias misit. Lætus hoc eventu prædictus Archisatrapa, nitebatur etiam Schenckianos, Werlensi castro exclusos, intrâ urbem obsidere; eumque in finem repentè multa vicinorum rusticorum millia, cum præcipua Colonienſium Westphalorum Nobilitate, prope Werlam congregari jusserat. Sed admodum infelici ac deplorando rerum exitu! Cum enim viri Nobiles paulò tardius advenirent, neque adhuc plures, quàm sexaginta equites, paucique pedites ad manum essent; Martinus Schenckius postridio Kalendas Martii cum trecentis equitibus in imparatos irruit, & incustoditam hanc rusticorum multitudinem improvise impetu sic obtrivit, ut plurimi eorum in arena cæsi, multi in *Rura* fluvio submersi, reliqui verò, quò ferebant pedes, in effusissimam fugam dispersi fuerint. Peractâ lanienâ Schenckius, à sclopetario Arensbergensi in femore fauciatus, cum suis Werlam revertitur: ibique adhuc aliquot diebus, partim agros, pagosque vicinos, partim omni stratum gematum ac minarum genere Werlensis castri deditionem sollicitat. Sed quia præfidiarii fortissimè se gerebant, & aliunde simul ferebantur nuntii, Altapennium Hispanum transmissio Rheno cum egregiis Hispanorum copiis in Westphaliâ advenire: nihil ultra morandum ratus, quidquid prædarum tam citò potuit, die octavâ Martii in currus onerarios intulit, eodemque vespere circa horam nonam receptui cecinit, & militum suorum protectione munitus, cautissimis itineribus Rhenoberckam aufugit; abductis unâ secum ferè triginta civibus primariis (quos inter & Gerhardus Kleinsorgius erat) non nisi multo ære ac pretio redimendis.

Mitiora tamen hæc fuere, quàm ea, quæ postmodum ab eodem Schenckio perpetrata sunt in provinciis, trans Rhenum sitis. Die decimâ sextâ Maji, rursus ex urbe Novesiensi cum expeditis

Non tamen arcem ei contiguam; *Auctores iidem.*

Magnâ clade proster- nit rusticos, ad inclusendam urbem coeuntes: *Isselt loc. cit.*

chron. Tremon. ms.

ædit Werlam; ac desperatâ arce occupata, cum ingenti præda & pluribus captivis Rhenoberckam se reducit.

Isselt ibid. Chytrano loc. cit.

chron. Tremon. ms.

Deinde ar- lam cons- tendit; eaq; non accep- ptâ pagos

omnes in
agro Colo-
niensi post
se incendit.
*Iffels in
comment.
rer. gest.*

aliquot armatorum copiis contendit Brülam, visurus, an illud op-
pidum novo dolo vel stratagemate posset intercipere. Cum au-
tem animadverteret, ibidem omnia vigilantissimè à præfidiariis cu-
stodiri; pedem indè funestum retrahens, tam horrendis ubique in-
cendiis desævire coepit, ut Coloniam usque, nullum pagum, nul-
las Nobilium ædes, nulla ruricularum tuguria aut villas post se re-
liquerit, quæ non in cineres & favillas egerit, vel certè maximâ ex
parte inflammaverit. Feruntur in hac tristi Schenckianorum ex-
cursione periisse aut conflagrâsse pagi circitè quinquaginta: me-
morâtque etiam Famianus Strada, Ernestum Archiepiscopum ob
has, aliâsque Truchsesianorum Novesium invasiones & latro-
cinia tanto pavore consternatum fuisse, ut penè in Bavariam se re-
cipere, & incertas Colonensium res Deo ac eventui committere
decrevisset; nisi nova & propinquior expugnandi Novesii spes è
Belgio allapsa esset ab Alexandro Farnesio, provinciarum Belgica-
rum gubernatore felicissimo.

Alexander
Farnesius,
occupatâ
in Belgio
Graviâ &
Venlonâ,
obsidet
Novesium;
*Strada dec.
2. de bello
Belg. l. 8.
Heraus in
ann. Brab.
Iffels in
comment.
rer. gestar.*

**Strada ib.*

Hæserat ipse hætenus cum exercitu suo ante Graviam & Ven-
lonam urbes, quarum illa septimo nonas Junii; hæc verò quarto
Kalendas Julii in potestatem ipsius venit. His autem occupatis,
continuò sua castra vertit in Diocesim Colonensem; decimâque
die Julii cum iisdem constitit ante Novesium, novum illud præd-
num, latronumque receptaculum brevi bello domiturus. Fossæ
obsidionales, tormentarii suggestus, ceteraque ad extremam vim
inferendam necessaria, intrâ duas hebdomades ad omnimodam per-
fectionem deducta fuere: atque ideo Alexander Dux die 24 Julii
denuo facialem aliquem ad urbis gubernatorem, aliòsque militiæ
Præfectos misit, qui ab iisdem sciscitaretur, velléntne jam Erne-
sto Archiepiscopo urbem dedere; an verò præsentis belli eventum
experiri? Cum autem illi non solùm petulantissimè id recusarent;
verùm etiam sequenti nocte duos è captivis Hispanis* in medio ur-
bis foro comburerent: alterâ die, S. Jacobo Hispanorum patrono
sacrâ, ex triginta majoribus tormentis urbem ita everberari jussit;
ut veterani milites faterentur, crebriora tormentorum fulmina in-
trâ tam paucas horas nunquam hætenus à se visa vel audita esse.
Cecidère hinc magnis hiatibus muri, prolapsa sunt geminarum
portarum propugnacula, eluctati in vicinas munitiones Hispani,
attracta in eas tormenta campestria, quæ infestis ejaculationibus
fatigarent hostes apertos vulneri: ipse demum gubernator, cum
Hispanos ex adeptis munitionibus ejicere per noctem vellet, non
modò cum ingenti suorum clade repulsus; verùm etiam globo mis-
sili in dextero femore ita sauciatus est, ut à suis in urbem retra-
hi, & in hospitium reportari debuerit. Sequenti mane sub ortum
solis

solis, totis ferè castris per moenium dējectorum rudera in urbem procursum est; indēque statim ea civium ac præsidiariorum strages inferri cœpta, qualis ab irato milite in urbibus per vim & assaultum captis edi solet. Cæsi omnes, quoscunque primus gladiatorum furor offendit, exceptis pueris & mulieribus: Truchsefianorum ferè nulli parcitum, etiamsi abjectis armis, flexisque genibus vitæ gratiam orarent: ipsēmet gubernator Hermannus Friedericus Klute, quem superiori nocte vulneratum diximus, è strato suo protractus; atque unā cum duobus centurionibus & Prædicante Calviniano, ex ædium suarum fenestra suspensus est, postquam ad sopiendum rationis usum, mortisque funestæ sensum prius ingens vini poculum exhausisset. Ceteram occupatæ urbis miseriam auxit gravissimum incendium, quod aliqui ab ipsismet præsidiariis ex invidia suscitatum esse credidēre. Ortum est illud juxta portam Rhenanam; ventōque adjuvante, inter assiduas mortes & circumjecta funera tam horrendum sæviit, ut teste Famiano Strada, vix quarta urbis pars à voraci malo intacta manserit. Sic una dies vidit urbem adhuc florentem & hostium contemptricem; altera verò eandem cædibus, ruinisque suis consumptam ac propè nullam, quemadmodum cœtaneus* poëta cecinit:

Nüssia de nihilo, vano sic nomine, dicta

Nunc verè nihil est, nilque decoris habet.

Novesio movebat Princeps Alexander die sextâ Augusti: alterâque statim die Môrsam; & rursus biduo post, Alpense castrum & alia quædam minora loca, Nüenario Comiti subjecta, quasi cursum in suam potestatem redigebat. Indè verò die decimâ tertiâ Augusti pervenit ante Rhenoberckam; ut & urbem istam, quam pro Truchsesio tribus abhinc annis Nüenarius interceperat, Ernsto Archiepiscopo restitueret. Sed cursum hujus obsidionis, tametsi magnis progressibus jam ab eo promota esset, contrariis belli motibus interceptus Robertus Dudlæus Lycestriæ Comes, Anglicarum copiarum, quas Regina Elisabeth foederatis Batavorum Ordinibus hoc anno suppetias miserat, supremus Dux. Cruciabat hunc acerrimè fortuna Ducis Alexandri; ac præsertim, quod & Graviam, & Venlonam, & Novesium urbes, tam celeriter ac penè se præsentē & inspectantē sibi præripuerit. Quapropter, ne ad infringendas tanti Ducis victorias nihil penitus attentasse videretur, eo tempore, quo Alexander ad Rhenoberckam consistebat, ipse vicissim ad obsidendam Zutphaniam se accinxit, comitante Gebhardo Truchsesio, quondam Colonienſi Archiepiscopo; tunc autem vano exercitūs additamento, ac potiùs herilis mensæ, quàm belli affectû. Non audebat Alexander in hac rerum habitudine, pericli-

Illudque per vim expugnat, occisus ferè omnibus præsidiariis & gubernatore suo spento; *Auctores iidem.*

urbe etiam non prævisso incendio consumptâ *auct. iidem*

*Klockner in bist. Paderb.

Môrsam quoque, & alia Comitatus Nüenarii castella occupat. *Strada dec. 2. l. 8. Haraus in ann. brab. Isselt in comment. rer. gest. Obsidionē Rhenoberckenſem solvere cogitur ob adventum dudlæi Comitatus Licſtrienſis; Auctores iidem.*

Quem à
Zutphanis
ensi obli-
dione fel-
citer depel-
lit.

Haras
& Strada
loc. cit.

periclitanti Zutphaniae suam opem subtrahere: praesertim cum au-
disset, eam ab annona vel com meatu non satis communitam esse,
& vicinum ei Dõesburgum jam penè in extremis angustiis degere.
Quare & hic, suspenso protinus Rhenoberckenſi obſidio, in hoſtes
movit. Et primò quidem complures currus annonà plenos in ur-
bem intulit (id quod etiam ſecundò ac tertio factum) deinde mili-
tum Saxoniorum quatuor millia, qui à Nüenariorum in Liceſtrii Co-
mitis auxilium conducti erant, in Dioceſi Monasterienſi, Lingam
inter & Wildeshuſium, à foederatorum partibus feliciter abſtraxit:
poſtremò etiam hoſtilem exercitum, multitudine & numero ſu-
perioſiorem, vigilantia ac fortitudine ſua ita continuit; ut Liceſtrius,
tameſi jam aliquot propugnacula ſuperàſſet, circa finem Octobris
urbem deſerere, militemque diu fruſtra deſaſſatum in Bataviam re-
ducere compulſus fuerit.

Moriuntur
egregii de-
ſenſores Fi-
dei Catho-
licae, Gode-
fridus de
Raëſfeld,
Monaste-
rienſis
Eccleſiae
Decanus,
Chron. Mo-
naſt. mſ.

Eodem ferè tempore, nimirum die 24 Octobris; Monasterii
Weſtphalorum obiit Reverendiſſimus ac perilluſtris Dominus Go-
defridus de Raëſfeldt, Cathedralis Eccleſiae Decanus & Canonicus
Paderbornenſis, Catholicae Religionis cultor & propugnator con-
ſtantiffimus. Huic Monasterienſis Eccleſia cum primis debet,
quòd in antiqua Fide ſteterit inconcuſſa: cujus amittendae certiſſi-
mum periculum ſubiſſet, ſi Episcopum accepiſſet Henricum, è
Domo Saxo-Lawenburgica Bremenſem Archiepiſcopum, Pader-
bornenſis Eccleſiae Adminiſtratorem Lutheranum; quem ille po-
tiſſimum ab adeunda Monasterienſi cathedra, conſilio, prudentia,
& fortitudine ſua compescuit. Singularis etiam fautor & amator
erat Patrum Societatis JESU: quorum fructuoſos labores cum vi-
diſſet Paderbornae (urbe tunc erroribus Lutheranis dedita) tanto
in eos propendebat affectu animi, ut, quoties Monasterio Pader-
bornam adveniret; prius ad eorum domicilium, quam ad aedes
proprias accederet. Unde & ipſi maximopere in votis erat, ejus-
modi operarios & Catholicae doctrinae deſenſores evocari Monaste-
rium, ibique velut in primaria Weſtphalorum urbe ſtationem ca-
pere. Quod cum in vivis efficere non potuiſſet; morti proximus
iſdem pro inchoando *collegio Monasterienſi legavit viginti qua-
tuor dalerorum Imperialium millia: aliis verò Patribus, qui Pa-
derbornae jam in ſeptimum annum reſidebant, *omnem ſupelleſtilem
majorem ac minorem in curia ſua Paderbornae; itemque cenſum annuum
de quadringentis Imperialibus, pro commodiore ſuſtentatione annua.*

*Chron.

Monast. mſ.

& Henricus
Lawen-
burgenſis
Dux, Chor-

Sex ferè hebdomadis poſt illum, nempe die octavâ Decembris,
praematurò funere deceſſit alius Catholicae Religionis Atlas, Fri-
dericus Dux de Saxen-Lawenburg, Choepiſcopus Colonienſis,
& Cathedralis Eccleſiae Argentinenſis Decanus. Fuit hic ſuprà
dicti

dicti Henrici Bremensis Archiepiscopi & Paderbornensis Admini-
stratoris germanus frater; sed fide ac moribus tam dissimilis, quam
dies nocti. Hic enim Fidem Catholicam defendebat; ille evert-
bat: Hic adversus Truchsesium stabat; ille pro eodem consilio &
armis depugnabat. Hic nullam Episcopalem infulam obtinebat,
& pluribus dignus erat; ille nullâ dignus erat, & plures obtinebat.
Res ab eo præclarissimè gestas variis in locis memorat Michaël ab
Isselt, belli Truchsesiani scriptor. At nihil illustrius, quam quòd
hoc anno die 18 Junii apud Woringam ducentos Truchsesianos,
vallo & omnibus munimentis undique circumseptos, solus ipse
cum quinquaginta militibus obscurâ nocte adortus fuerit; cæsisq;
primùm excubiis in ipsa munimenta penetrans, reliquos omnes
vel humi straverit, vel captivos abduxerit, ne quidem unico è suis
amisso vel saucio. Neque dubium est, quin ob egregiam fidem,
cum rara fortitudine conjunctam ad altiora honorum culmina fuisset
perventurus, nisi bonorum omnium remunerator Deus eum
cælo, quam terris digniorem reputasset.

Episcopus
Colonien-
sis.
Klockner.
in hist. Pa-
derb.

Annus Christi 1587.

SIXTI V. Pontificis 2. & 3.
RUDOLPHI II. Imperator. 11. & 12.
THEODORI Episc Paderb. 2. & 3.

Initium hujus anni tristissimum fuit à ferali supplicio
capitis, quo Elisabetha Anglorum Regina condem-
nari & affici jussit Mariam Stuartam Scotiæ Regi-
nam, ipsi proximè cognatam, & Catholicæ Re-
ligionis propugnatricem constantissimam. Vice-
simus propè annus erat, cum hæc ad illam confugisset, opem quæ-
situra contra insidias rebellium subditorum; à quibus jam antè ca-
pta, & in arctissimam custodiam detrusa fuerat. Sed p̄to solatio,
quod expetebat, novos illic invenit carceres, totis ferè novende-
cim annis patientissimè toleratos. Interea variis artificiorum ac
fraudum cuniculis nihil aliud ab ejusdem hostibus quæsitum erat,
quàm ut ipsa vel Catholicam Fidem ejuraret; vel pro eadem Fide,
licèt alio prætextu, vitam innocentem perderet. Primum ex his
duobus ab ea nunquam impetrari vel extorqueri potuit: quippe
quæ mori semper maluit, quàm extra Ecclesiam Catholicam vive-
re. Alterum verò tandem inimici ejus consecuti sunt occasione de-
tectæ alicujus conspirationis, quâ Nobiles quidam Angli superio-
re anno constituerant Elisabetham Reginam de medio tollere, Ma-
riam

Tragedia
Mariæ
Stuartæ
Scotorum
Reginæ
Catholicæ,
ab Elisabe-
tha Anglorum
Reginæ
occidi
jussæ.
Spond. ad
hunc annū.
Serada de
bello Belg.
dec. 2. l. 8.
Narratio
Londinen-
sis de mor-
te Mariæ
Stuartæ.
Stuarta
post longos
carceres

falsò argui-
tur quæsi-
visse mortē
Elisabetæ.
*Spond. ad
ann. 1586.
Strada
loc. cit.*
Innocens
condemna-
tur capite.
Spond. ib.
Strada ib.
*Romuald^o
in summ.
de morte
Mariae.*
** Anglicè,
Kent, &
Schrews-
bury.*
morte indi-
cā sacer-
dotem Ca-
tholicum
petit, & non
obtinuit.
auct. iidem
Devotissi-
mè se ad
mortem
præparat.

A commis-
sariis jube-
tur exerci-
tia devotio-
nis abrum-
pere.
*Ex Narra-
tione Lon-
dinensi ab
ipsismet.
Calvinistis
edisa.*
Surgit ab
oratione, &
procedit ad
locum sup:

riam Stuartam ei substituere, & hujus ope Religionem Catholicam Regno Anglicano reddere. Tunc enim homines malevoli conti-
nuò Mariam traduxere, velut istius sceleris incentricem, aut certè
participem. Ac, tametsi illa non solùm constantissimè id negave-
rit; sed etiam ne ab ipsis quidem conjuratoribus de hoc flagitio
accusata vel insimulata fuerit: nihilo minùs tamen ab iniquis ju-
dicibus, & à communi Ordinum Anglicorum senatu, læsæ maje-
statis rea pronuntiata, & ad mortem postulata est; quòd hac in vi-
vis permanente, Religionem heterodoxam unà cum ipsius Elisabe-
thæ vita periclitaturam esse crederent. Sententiam hanc appro-
bavit Elisabeth die quarto Decembris anni superioris: executio-
nem verò ejus adhuc distulit in Februarium anni præsentis, nomi-
natis interim funestæ rei commissariis, Comite Cantienfi, * Salo-
piensi, & aliis quàm plurimis. Hi die decimâ septimâ Februarii
(stylo novo) horis pomeridianis ad eam accedebant in castello, quo
tenebatur; nullisque verborum ambagibus rotundè indicebant
mortem, Reginae suæ, Regiique senatûs imperio subeundam. Qui-
bus illa vicissim, animo ad omnem fortunæ casum imperterritito:
utî imperatum est, ità fiat! Et quidem, si id vultis, etiam die crastino.
Quod cum illi avidissimè acceptarent, id unum gratiæ supremæ
loco ab iisdem petiit, *ut Catholico sacerdoti, cum quo animæ suæ ra-
tiones pertractaret, accessum ad se concederent.* Sed quia & hoc so-
latium à viris asperis emendicare non potuit; iisdem abscedere jus-
sis, totam se deinceps in divinas preces effudit: ac demum sequenti
mane (quæ erat decima octava Februarii) post ardentissima poeni-
tentis & amantis animi suspiria Christum Eucharisticum, quem
pretioso vasculo inclusum Pontificiâ dispensatione in hanc ulti-
mam necessitatem asservabat, manu propriâ devotissimè simul ac
reverentissimè sumpsit. Indè rursus ad orationem reversa, nihilq;
aliud quàm cælum & cælestia cogitans, Deo suo per iteratos fidei,
spei, & charitatis affectus penitissimè se conjunxit. Sed à Calvi-
nianis judicibus & commissariis, qui manè inter horam octavam
& nonam aderant, vix tantum otii & quietis eblandiri potuit, quo
pietati suæ & sanctis amoribus aliquantisper vacaret. Nam intrâ
breve tempus ad eam, adhuc orantem, parantemque se, ter mi-
sere nuntium, qui moneret festinandum esse: ac demum unus è
satrapis, velut moræ longioris impatiens, ad ejus oratorium adiit;
inveniēsq; adhuc genu flexam, & cum gynæceo ac famulitio
suo divinis precibus intentam, inquit: *surgere Domina! satis oratum
est. Urget hora sustinendi, quod decretum est. Jam omnia ad execu-
dam fati sententiam stant parata.* Cui illa respondit ocyùs: *et ego pe-
nitùs jam parata sum!* Statimque de genibus assurrexit; & ad ca-
meram

meram anteriorem progrediens, famulatio suo valedixit, eosdem breviter ibidem adhortata, *ut Deum timerent, et superioribus demissè obedirent.* Procedebat autem modestissimè compta, uti viduam Regalem decet; vestem ad talos usque promissam gerens ex nigro & pretioso holoserico. Manu dexterâ tenebat effigiem Christi crucifixi, sinistrâ verò libellum precum. E collo defluebat supra pectus aurea crux minoris formæ; ad latus verò dependebat è cingulo corolla precatoria, quam nos Catholici *Rosarium* appellamus. Hoc apparatu ad inferiorem aulam descensura, in imis gradibus occurrentes reperit Cantiensem & Salopiensem Comites; qui, nescio quâ ferali cerimonia, eidem rursus edicebant, *se adesse, ut exhibeant mandatum Reginae suae, quo juberetur mori.* At illa, nihil inde mota: *præsto sum!* ait, *et jam ita me constitutam invenio, ut mori potius, quam vivere cupiam.* Simulque Melvinum, unum è primariis Ministris suis, eodem in loco videns: *Melvine, inquit, mihi hætenus Minister fidelissime! credo equidem, et te esse unum è numero Protestantium, neque ampliùs Catholica Religioni deditum.* Attamen, quisquis es, per tuam ego te salutem postulo, *ut accedas ad carissimum filium meum* (erat is Jacobus Scotiae Rex, tunc unum circiter & viginti annos natus) *eique nomine meo dicas, precari me et in extremis eupere, ut fideliter Deo serviat, Catholica Ecclesiae se adjungat, orthodoxam doctrinam teneat, Regnum suum pacificè gubernet, fiduciam suam in Deo ponat, sollicitèque caveat, ne Elisabetha Anglorum Regina causam vel occasionem aliquam sinistram de se suspicionum prabeat.* Quod autem ad me ipsam attinet, id ei à me dicas velim, *me ad mortem usque in Fide Catholica perstitisse.* Tum ad Salopiensem & Cantiensem Comites denuo se convertens: *Oro vos!* inquebat, *finite vel nunc salutem paulisper ad me accedere sacerdotem meum! finite etiam domesticos meos omnes interesse morti meae, ut videant, et orbi Christiano contestentur, me Catholicè defunctam esse!* Prima istarum petitionum ei prorsus denegata est: altera verò, licet ægre admodum, ab iisdem admissa est cum ea limitatione, ut adessent solum quinque famuli cum duabus pedisequis. Post hæc deducta in inferiorem aulam, ejusque theatrum, quod unà cum vicinis parietibus nigro panno obtectum erat, reperit ibidem tres sedes positas, nempe duas pro suprâ dictis Comitibus, alteramque mediam pro se. In qua ut primum se collocaverat inter istos assessores, confestim prodiit Regni secretarius; prælegitque ferale decretum, quo mandabat Elisabetha, Mariam Stuartam olim Scotorum Reginam securi percuti *propter multa, diversaque læsa Majestatis facinora*, quæ deinde fusiùs ex eodem scripto proferebat. Audiit hæc Maria cum singulari patientia. Cùmque ille jam desisset legere, rursus ipsa consurgens

plicii, crucem unâ manu, alterâ libellum precum, & è cingulo *Rosarium* portans. *ex eadem narrat.* *Londin.* *Spond. hic n. 2.*

Jubet monachi filium suum Jacobum Regem, ut Catholicam Religionem teneat. *Ex narrat. Londin.*

Iterum frustra petit sacerdotem Catholicum. *Ex narrat. Londin.*

Feralem sententiam patienter audit, & negat se criminum objectorū ream esse.

XXX

edice-

Calviniani
prædicantē,
ad se missū,
animosē
rejecit.

Cantienfi
Comiti,
crucifixi
imaginem
deridenti,
pulcherri-
mè respon-
det.
ex eadem
narrat.
suprà cit.

Orante
Præcone
Calviniano
cum cetera
turba ho-
minum;
ipsa aliam
orationem
elatori vo-
ce incipit.

Omnibus
suis necis
auctoribus
ex animo
veniam
concedit.
ex eadem
narrat.

edicebat palam: *Testor Deum scientem omnia! nihil eorum omnium, de quibus in hoc mortis decreto postulor, à me gestum esse; neque unquam insidias aliquas à me structas, vel etiam strui iussas fuisse in vitam Elisabethæ. Fateor tamen, me esse peccatricem, et aliis criminibus obstrictam: propter quæ libenter, amore Dei mei, hanc mortem oppeto.* Hæc dicenti adstabat Calvinianus Prædicans Petrus Borungus, Petroburgensis Decanus: atque (ut iussus erat) sacerdotis Catholici vicem supplementurus, hortabatur eam, *ut in Christo fideret, ac satageret christianè mori.* At illa hæreticum hominem dedignata: *faceffe hinc, ait, et istarum curarum desine! satis ego ad mortem comparata sum, neque ad eam fortiter et christianè obeundam tuis acclamationibus egeo.* Cùmque ille adhuc ampliùs instaret, neque aliud se dicturum appromitteret, quàm quod veritati Christianæ consentaneum foret; rursus ipsa, ne communionem videretur habere cum hæretico, adhuc altiùs exclamabat: *file, obsecro, file Magister Decane! nolo te audire. Nil mihi negotii tecum est: solùm disturbas me.* Quo audito filere quidem Borungus debuit. Sed hoc tacente rursus Cantienfis Comes virulentum os aperuit; & effigiem crucifixi Domini, quam in manibus Regina tenuit, splene sacrilego deridens dixit: *Miseret me tuè, Domina! maximèque dolco, quòd huiusmodi nugas et signa superstiosa adhuc in manibus tuis videam!* Cui ipsa vicissim alacriter ac modestè: *Crucifixi Domini imaginem præ oculis meis habere debeo, ut ejusdem recorder, et exemplo ejus me ad sanctè moriendūm excitem.* At ille rursus, uti Calvinistæ loqui solent: *Christus in corde nostro tenendus est. Quare apage has nugas manuum!* statimque & ipsa pariter: *imò et in manibus meis effigiem ejus tenere juvat, ut memoria patientis Domini per sensuum exteriorum fores faciliùs descendat in cor et pectus meum.*

Subinde Calvinisticus præco Borungus, unà cum omni populo & spectatoribus (erat autem hîc turba hominum ferè centum & ampliùs) incipiebat aliquam orationem & comprecationem, quam huic actui convenientem esse duxerat. Maria autem è diverso, ne ipsius importunitati cederet, longè elatori voce suamet ipsa precationem ex officio defunctorum proferebat, clamans: *Libera me, Domine! de morte aterna, in die illa tremenda, quando cali movendi sunt et terra; dum veneris judicare seculum per ignem etc.* Quâ finitâ cùm accederet carnifex, genibùsque flexis ab ea veniam imperatæ sibi functionis precaretur; ipsa protinus generoso, verèque Regali animo reposuit: *Ego non solum tibi, qui officium tuum coactus facis; verùm etiam omnibus iis, qui hucusque mortem, sanguinèmq; meum sitruerunt, omnia contra me gesta libentissimè condono: idque eodem affectu nunc palam ago, quo mea mihi peccata à misericorde Deo condonari desidero.* Tum deinde rursus in genua procidens (Calvi-

niani

niani scriptoris testimonio) recitavit ardentissimam & affectibus plenam precationem, dicens: *Placare mihi, clementissime Domine JESU Christe, quem hac imago crucifixi in manibus meis repræsentat; me-
isque peccatis Te propitium exhibe! scio, me sæpius deliquisse coram Te, ideoque divinam misericordiam tuam indignam esse. Sed Tu Domine, quem offendisse ex intimo corde pœnitet, averte faciem tuam à peccatis meis; et respice potius illum pretiosissimum sanguinem tuum, quem in ablutionem peccatorum nostrorum è cruce pendens profudisti. Tua mors, obsecro, sit vita mea! Tua vulnera sint mea sanitas! Tua ad mortem condemnatio sit mihi à noxis omnibus perfecta absolutio! Tu mea spes, Tu Deus Tu amor meus! Tu mortuus es pro me; et ego quoque libenter moriar pro Te! Tu sanguinem tuum profudisti amore mei: et ego pariter amore Tui sanguinem, vitamque meam profundere non recuso. etc.* Postremò etiam hisce precibus adjunxit alias pro salute Elisabethæ Anglorum Reginae, pro filio suo Jacobo Scotorum Rege, pro felici statu Scotiæ & Angliæ, ac demum pro sua ipsius anima, ardentissimè Deum orans, ut eam terreno corpore solutam Angelorum suorum ministerio in cælum reciperet. Quo peracto, ornamenta corporis deposuit, tunicam superiorem exuit, famulis & famulabus suis producto super eosdem signo Crucis benedixit, Catholicam se mori velle repetivit, animo intrepido sinè omni coloris mutatione rursus in genua se dejecit, psalmum trigesium: *in Te Domine speravi, non confundar in æternum*, clarâ voce recitavit, eoque finito, collum trunco imposuit; & cum altiùs inclamasset: *in manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*, semel & iterum securi percussa, spiritum exhalavit, acclamantibus Calvinistis: *sic percant universi hostes verbi Dei, et Regina nostra!*

Orat, peccata sibi remitti per sanguinem Jesu Christi cujus amor re & ipsa libenter suum fundebat sanguinem, ex eadem narrat.

Iterum proficitur se mori Catholicam, & inter sanctissima suspiria securi percutitur; plaudentibus Calvinianis, ex eadem narrat. Londin.

Necem ejus inter alios egregiè promoverat Robertus Dudlæus Licestriæ Comes & gubernator fœderatî Belgii; qui sub exitum prioris anni, rebus apud Hollandos improspere gestis, in Angliam reversus erat. Sed intrâ breve tempus commissi facinoris mercedem accepit homo ferox, & Catholici nominis persecutor infelicissimus. Nam in primis eo absente castellum ante Zutphaniam (quod priore anno occupaverat) itémque Daventria & Geldria urbes, in Alexandri Farnesii potestatem devenêre: non quidem vi & armatâ manu; sed voluntariâ traditione Præfectorum, quorum duo primi Angli, tertius verò natione Scotus erat. His autem levi brachio subactis, graviore Marte Farnesius post bimestrem obfidionem expugnavit Slusam, urbem Flandriæ munitissimam; de qua postea ad Regem scripsit, se nunquam hætenus in obsidione magis operosa laborasse. Ac tametsi Licestrius, tunc temporis ex Anglia redux, cum ingenti militum & navigiorum apparatu

In Belgio Farnesius obtinet Daventriam, Geldriam, & quædam alia. Hærens in ann. Brab. Spond. n. 6 Strada dec. 2. l. 8. Expugnat Slusam in Flandria, frustra succurrente Lycestrio;

qui ob dis-
sidia, hinc
inter se &
Hollandos
orta, in
Angliam
revocatur;
Harans
& *Spond.*
loc. cit.
Strada dec.
2. l. 9.
& anno se-
quenti ex
animi ægri-
tudine mor-
ritur.

Auctores
idem.

**Spond. ad*
ann. seq. n.

27.
Dioecesis
Monaste-
riensis ab
Hispanis &
Batavis
plurimum
affligitur.
chron. Mo-
nast. msf.

fatiscentem urbem liberare conatus esset; omnia tamen à Farnesio sic præmunita invenit; ut auxilii ferendi spem abjicere, & Ostendam, unde venerat, non sinè aliqua pusillioris animi nota cum suis reverti, compulsus fuerit. Exinde verò dissensiones animorum, quæ jam anno superiore Licestrium inter & foederatos Ordines propullulare cœperant, propediem resuscitatæ sunt; brevique tempore varijs querelis ac diffidentiâ mutuâ sic increverunt, ut Licestrius tandem evitandorum tumultuum causâ in Angliam revocari debuerit, ibique gubernationem Belgicam Reginae suæ jussibus abdicare. Hoc igitur honore dejectus, homo tumidus & semper magnorum avidus, novo ambitu contendit fieri supremus Reginae Elisabethæ Vicarius in administrandis Angliæ & Hiberniæ rebus. Jamque id impetraverat à Regina, sibi plurimum addicta: sed magno suo, ut eventus docuit, infortunio. Cum enim Hattonus Regni Cancellarius recusaret huic diplomati sigillum Regium apponere, simulque demonstraret Reginae, quanti periculi res foret, si nimia potentia in hunc unum hominem conferretur: Licestrius eâ spe deturbatus, ex furore & iracundia non modò in gravem ægritudinem incidit; verùm etiam, uti scriptor coævus asserit, *horribili mortis genere animam exhalavit* die 14 Septembris* anni sequentis.

Interea Dioecesis Monasteriensis in Westphalia plurimum hoc anno pati debuit occasione belli Batavici. Nam ex una parte miles Hispanicus transmissio amne Lupia in eam irruit, rusticos contra se collectos prostravit, Sendensem pagum funditus exussit, Oistbeveram & Westbeveram diripuit, Haselünnam oppidum violenter occupavit; neque prius Episcopatum deseruit, quàm acceptis octoginta aut amplius imperialium millibus, quibus Ordines Dioecesani molesti hospitis abscissum pacti sunt. Ex altera verò parte miles Batavicus, duce Adolpho Comite Nüenariorum, die undecimâ Septembris Meppenam cepit, ibique non sinè maximo incolarum & accolarum damno tam diu pessimè hospitatus est, usque dum & huic ab eadem Dioecesi, die vicesimâ primâ Novembris, numerata fuerint circiter triginta millia imperialium. Causam utriusque invasionis apud rerum Westphalicarum scriptores non invenio. Verisimile tamen est, mali hujus originem ex eo natam esse, quòd Alexander Farnesius, cum audisset, eas militum Saxonicorum turmas (quas anno superiore Lingam inter & Wildeshussum dissipaverat) hoc anno rursus prope urbem Bremam à Comite Nüenario colligi; rursus ad eosdem avertendos aut repellendos, in Monasteriensem Dioecesin miserit selectos aliquot equitum Hispanicorum centurias. Cum autem rusticana gens, ibidem è circumsi-

cum sitis pagis congregata, non modò iter Hispanorum impedire; sed etiam aliquos eorum interficere aut despoliare ausa fuerit: hi vicissim in iras & furorem versi, peregerunt ea, quæ suprâ diximus; pariterque Nüenarium & Batavos, in quos ibant, exemplo suo permoverunt ad eadem attentanda. Ità colligo partim ex Chytræo, qui sic habet: *bis mille equites, quos anno superiore à Comite Mörzano collectos et ad W'ildeshusiam dissipatos dixi, hujus anni æstate recolligebantur* *: idèoque *Taxius, Hispanorum Præfectus militaris, in comitatûs Tecklenburgensis pago Lengerke diu expectabat, ut eorum iter impediret.* Partim ex manuscripta historia Klockneri nostri, qui hac de re brevissimis verbis ità meminit: *eodem hoc anno rustici in Diocesi Monasteriensi equitum Hispanicorum aliquos prostravere, bonâque prædam ab iis retulere; id quod iis postea miles Hispanicus egregie repensavit.*

* apud Bremam ut memorat Harans in ann. brabant.

In Diocesi nostra Paderbornensi nihil hujusmodi turbarum fuit. Atque inter hæc pacis quieta otia Theodorus Præsul studiofissimè satagebat, non modò Religionem Catholicam Diocesi totâ restituere; verum etiam castra & satrapias, quæ ab ejus decessoribus potissima ex parte vel oppignerata, vel ingentibus debitis prægravata erant, parsimoniâ & frugalitate suâ ab omni ære alieno liberare. Qua in re, ut ex annorum sequentium decursu clariùs elucebit, planissimè demonstravit, se non esse mercenarium, qui sua quærit; sed verè *Pastorem bonum et suæ domui bene præpositum.* Subinde etiam Diocesis Mindensis hoc anno Præsulem syncerè Catholicum recipere visa est, postquam biennio ferè toto vacasset. Præfuerat ibidem Lutheranus Princeps, Henricus Julius Dux Brunsvicensis, Julii Ducis natu major filius. Is cùm ante duos annos uxore ductâ Episcopatum abdicasset; Julius pater ejus vacantem cathedram sollicitè postulabat pro altero filio suo Philippo Sigismundo, itidem Lutherano. Neque id admodum recusabant Cathedralis Ecclesiæ Canonici: vicissim tamen petierunt à Duce Julio restitutionem aliquot Præfecturarum in comitatu Hojano, quas Episcopatui Mindensi ex antiquis transactionibus deberi contendebant. Qua de re cùm diuturnior consultatio fieret, & interea tempus electioni Canonice præfinitum effluxisset; Ernestus Archiepiscopus Colonienfis velut Metropolitanus, Mindense Capitulum ex jure devoluto convenit coram Francisco Bonhomio Legato Pontificio. Pronuntiata tandem pro se ejusdem Legati sententiâ, ad vacantem cathedram nominavit Antonium Comitem de Schawenburg, Colonienfis Ecclesiæ Decanum: illum, inquam, virum syncerè Catholicum, qui ante annos quatuor in comitiis Colonienfis primus contra Truchesium dixerat, *se pro suis viribus*

Theodorus Ep. Paderb. magnopere studet restituendæ Religioni Catholicæ, & redimendis Præfecturis ære alieno pressis. Ex veteribus mss. Antonius Comes de Schawenburg ab Ernesto Archiepisc. Colonienfi ex jure devoluto nominatur & constituitur Episc. Mindensis.

ribus nunquam passuram esse, ut ab antiqua Statuum unione recedatur, et pro sancta Religione Catholica subditis obtrudatur novitia fides Augustana Confessionis.

Bonna die
23 Decem-
bris à Marti-
no Schenckio rursū
occupatur
in favorem
Truchsesii.
Srada dec.
2. l. 10.
Harans in
ann. brabant.
& alii.

Id cum feliciter effecisset Ernestus Archiepiscopus; iterum post menses pauculos in luctum acerbissimum dejectus est ex improvisa amissione urbis Bonnæ, rursus exeunte hoc anno à Martino Schenckio & militibus Truchsesianis captæ. Sciebat Schenckius, urbem hanc nec sufficienti præsidio firmatam esse; nec eâ, quâ par est, vigilantia custodiri. Itaque hanc præsidii negligentiam in suam utilitatem conversurus, die vicesimâ tertiâ Decembris obscuræ noctis beneficio cum aliquot militum suorum centuriis tacitissimè Bonnam proficiscitur. Maximâque eorum parte vicino in loco præstolari iussâ, ipse cum paucis clanculum accedit ad portam Rhenanam; & eidem affigit Pyloclastrum æneum (quod vulgò *Petardam* vocant) instrumentum bellicum pulvere copioso fartum, atque id temporis ad evertendas urbium portas noviter inventum. Quod ubi post breve spatium cœpit ignem concipere; & pestem intra se clausam ejectare; non modo portam illam, sed etiam contiguos urbis muros tanto impetu disjecit, ut militibus omnibus per apertas portarum ac moenium ruinas irrupentibus, Bonna prius ab hoste capta fuerit, quàm hostem sibi tam vicinum senserit. Indè Schenckius ad urbem fortius communendam se accingere, militem adaugere, annonam comportare, nova propugnacula ex adversa Rheni parte construere, totamque provinciam Coloniensem ac Montensem hebdomadariis contributionibus fatigare, non sinè maximo dolore Ernesti Archiepiscopi: cui semper ingenti molimine & pretiosissimis obsidionibus recuperanda erant, quæ à suis tam levi negotio & quasi per ludum amissa fuerant.

Annus Christi 1588.

SIXTI V. Pontificis 3. & 4.
RUPOLPHI II. Imperator. 12. & 13.
THEODORI Episc Paderb. 3. & 4.

Bonna ab
Hispanis
recuperatur
& Ernesto
Colonienfi
restituitur.
Harans in
ann. brabant.

Ernesto Colonienfi, ob amissam Bonnam in extremis angoribus constituto, subvenit iterum Alexander Farnesius Achilles Belgicus: nam & ejus plurimùm intererat, ne in terris Colonienfibus Geusiorum arma figerentur. Primùm itaque mense Martio præmisit illuc nonnullas equitum, peditumque turmas, qui con-

continuis excursionibus Bonniensem agrum à Schenckianorum injuriis tuerentur, & hostem intrà sua moenia coërcerent. Quod cum illi strenuè ac feliciter peregissent, ineunte Majo ejusdem urbis obsidio inchoata est à Carolo Croyo, Principe Chimacensi; cui Farnesius, rebus aliis præpeditus, expeditionem istam demandaverat. Inter primos ante urbem cecidit Joannes Baptista Taxis, miles egregius, ideoque Duci Farnesio cum primis carus: cujus defuncti corpus Coloniae in templo Patrum Franciscanorum summâ militum & sacrarum personarum pompâ tumulatum est. Urgebatur obsidio, indefessâ militum & Præfectorum contentione. Neque Hispanis quidquam de virtute Martia concedebant obsessi: licet absente Schenckio, qui ad petenda militum & pecuniarum auxilia in Angliam, & inde rursus in Palatinatum ierat. Sed cum ex Anglia nihil, ex Palatinatu verò minus copiarum adveniret, quàm ut earum ope solvi posset obsidio; tandem præsidarii, quinque mestri oppugnatione fatigati, die vigesimâ octavâ Septembris urbem dederunt, eâ lege, ut suis rebus, corporibusque salvis Rhenoerberckam & Wachtendonckam deducerentur.

Lætus hac de re Ernestus Archiepiscopus Alexandro Farnesio liberatori suo gratias immensas egit, didicitque in posterum suas urbes accuratius custodire: ne tam facile rursus dies una perderet, quod multorum mensium certamine, plurimoque sanguine recuperandum fuit. Copiæ verò militares, quæ huic expeditioni inserviêrant, magnis præmiis affectæ, cum Petro Ernesto Comite Mansfeldiensi disceserunt ad obsidendam Wachtendonckam Geldrorum oppidum, toti Geldriæ tunc infestum. Credebant multi, aggressionem hujus loci, in campo admodum paludinoso positi, non modò perdifficilem; sed etiam hac anni tempestate minimè fructuosam, imò & ingloriam fore. At verò Mansfeldius, cui ista expeditio à Farnesio imperata fuerat, ipsius judicio magis, quàm aliorum formidoloso timori fidens, intrepidè respondit, se hujusmodi mandatis tantò libentiùs pariturum, quantò plus laudis ex difficiliore victoria sperandum esset. Neque abfuit fortuna coeptis. Nam erectis intrà paucas hebdomades duobus altis terræ suggestibus, oppidum istud non solum tormentis obsidionalibus; verum etiam prægrandibus globis ignivomis, nuperrimè tunc inventis, ità conterruit, ut præsidarii die vicesimâ Decembris ad inhonorem deditionem compulsi fuerint, etiam iis, qui nuper è præsidio Bonniensi venerant, in captivitatem traditis.

Multa alia, quæ momenti multò gravioris erant, per ætatem hujus anniolvebat animo Farnesius. Sed hæc omnia disperiêrunt in aquis pelagi, unà cum ingenti classe Hispanica, quæ hoc anno ad

Ab iisdem
expugnatur
Wachten-
doncka,
oppidum
Geldriæ.
Auctores
iisdem.

Hispana
classis, An-
gliam Hol-
landicæ re-
bellionis

ad

nutricem
invasura,
tristi infor-
tunio mise-
re dissipa-
tur.

Strada dec.
2. l. 9.

Flarus in
ann. brab.
Spond. ad
hunc ann.

ad invadendam Angliam & Hollandiam venerat. Erat hæc una ex præstantissimis classibus, quas unquam in oceanum misit Hispania: numerabátque centum ac triginta quinque naves magnas, in quibus circitè viginti millia virorum armatorum, præter nautas, remiges, & omnem apparatus bellicum. His è portu Dückerckiano & Neuportensi debebant accedere alia viginti sex virorum millia, quos in Belgio parabat Alexander Farnesius: totaque illius expeditionis & magnorum consiliorum summa in eo versabatur, ut Angliam Hollandicæ rebellionis fautricem unitis viribus invaderent; eaque domitâ vel oppressâ, etiam foederati Belgii expugnationem sibi faciliorem redderent. Sed inscrutabili Dei judicio res alium planè eventum habuit! Nam, priusquam Farnesius accederet, potentissima classis illa, partim Archithalassi imperitiâ, qui freti Caletani pericula non sciebat; partim Anglicarum navium agilitate, quæ tardiores Hispanorum naves celerrimo flexu identidem lacerabant; partim diversis tempestatibus, multisque aliis infortuniis, adeò dispersa ac lacerata est, ut amissis triginta duabus navibus, ægerrimè tandem exeunte Septembri sinè ullo tam operosæ, pretiosæque expeditionis fructu in Hispaniam reversa fuerit. Zelandii in perpetuam hujus rei memoriam cuderunt nummos, quibus ex una parte inscripta erant hæc verba: *Classis Hispanica*: ex altera verò: *venit, ivit, fuit, MDLXXXVIII*: vel uti Spondanus refert: *Venit, vidit, fugit*. Memorant præterea scriptores primariæ Hispanorum navi insculptos fuisse hos versus, quibus Angliæ Regina Elisabeth compellabatur:

*Tu quæ Romanas voluisti spernere leges,
Hispano discas subdere colla iugo.*

Post navium autem interitum Reginam, Regi Hispanorum ità respondisse:

*Tu qui divinas voluisti spernere leges,
Femineo discas subdere colla iugo.*

Henricus
III. Galliarum
Rex in comi-
tibus Ble-
sensibus ju-
bet obtrun-
cari Henri-
cum Guisio-
um Ducem,
ejusque fra-
trem, Car-
dinalem &
Archiepisc.
Remensem.

Multò exitius fuit illud infortunium, in quod hoc anno temerariè se præcipitavit Henricus III. Galliarum Rex, Valesiæ stirpis ultimus. Vixerat is hucusque in connubio infœcundo; timebántque boni omnes, ne eo decedente Regni sceptrum jure sanguinis devenirent ad hominem hæreticum, videlicet Henricum Bononium Regem Navarræ: qui, licet anno 1572 post Collignii & aliorum Hugonottorum cædem ad Ecclesiæ Catholicæ gremium se recepisset; quadriennio tamen post, iteratis aliorum Hugonottorum impulsibus, ad ejuratam Calvinii haram redierat. Quare jam ab aliquot annis, instigante Henrico Duce Guisio, fabricaverant novum foedus, quod ipsimet *sacrum* appellari voluere: eoque tena-

tenacissimè constituerant, se usque ad vitæ & sanguinis effusionem pugnatos pro Fide Catholica; nec unquam permissuros, ut alia Religio sedem retineat in Regno Galliæ, aut ad sceptrum & coronam Regni perveniat Rex hæreticus. Jamq; foedus illud ita increverat, ut & ipsi Galliarum Regi formidandum esset; ideoque Gallus persæpe Navarrum obsecraverat, ut Ecclesiæ Romanæ se rursus aggreget: alioquin vereri se, ne futuræ successionis causâ totum Galliæ, Navarræque Regnum funestissimis tumultibus involvatur. Quod cum Navarrus non solum recusasset; verum etiam ad arma convolare, & bellum bello opponere incepisset: res hoc anno tandem in apertam seditionem prodit, in qua & ipse Francorum Rex

Parisinam urbem deferere, & acceleratis itineribus Carnutum fu-

gere compulsus est. Indè Rothomagum profectus Rex, quietis causâ Guisianorum postulata audiit, sacro eorum foederi se adjunxit, nova Regni comitia* Blesis indixit, ibique statuit, juravit, & ab omnibus jurari fecit, se ad Hugonottorum extirpationem pro suis viribus laboraturos; & si contingeret sine prole mascula Regem decedere, nunquam passuros aut commissuros, ut alius, quam sincere & probè Catholicus, ad Regni solium evehatur. An autem Rex id seriò & ex animi sententia fecerit; an verò simulatè & solummodo Guisiorum obterendorum causâ, non est meum disputare. Enim verò haud longè post in iisdem comitiis Henricum Guisium, totius foederis primipilum, quem ad secretius colloquium accersi jusserat, in ipso Regii cubilis aditu* per sicarios à se constitutos obtruncavit; statimque etiam ipsius fratrem, Ludovicum Guisium Cardinalem & Archiepiscopum Remensem, unà cum aliis ejusdem cognationis aut factionis Principibus comprehendi jussit. E quorum numero Cardinalis Guisius alterâ die consimilium sicariorum gladiis occubuit: fratrumque amborum corpora primùm vivâ calce consumpta; deinde eorum ossa funestis ignibus cremata, & cineres in aërem aut præterfluentem Ligerim dispersi fuere. Credebat improvidus Rex, eo facinore magnum aliquid à se perpetratum esse. Atque ideò peractâ cæde, velut exultabundus ad Reginam matrem accurrebat, inquit: *nunc tandem se Regem esse extincto annulo suo Henrico Guiso*; quem populari favore ad Regni solium aspirare, sibi falsò persuaserat. At illa, tam immani factò exterrita: *sat in animo prospexisti, fili mi Rex! quid inde motuum ac turbarum in tuo Regno secuturum sit?* Cùmque ipse respondisset, se jam satis tutum, penitusque securum fore; ipsa jam ægro corpore decumbens: *precor Deum*, inquit, *ut hac Tibi in bonum vertant! metuo tamen, ne res eo in statu non sint, quo tua Majestas arbitrat*. Hæc autem quàm verè prudentérque dixerit astuta mulier,

*Spond. ad hunc ann.

n. 4.

*Carnut.

gallicè

Chartres.

*Blese, gal-

licè Blois,

urbs ad Li-

gerim flu-

vium.

*Spond. ib.

n. 18.

Heraus in

ann. brab.

Quæ res

non solum

ipsi met

Regi; sed

etiam toti

Regno fa-

talis fuit.

eventus docuit. Nam & ipse Rex anno proximo interfectus, & universum ipsius Regnum tam exitiali bello involutum est, ut illud vix intrà decem annos componi, & non nisi profuso hominum innumerorum sanguine extinguere potuerit. Sed hac de re suo loco plura. Nunc ad nostra transeamus.

Patres Societatis Jesu strenuè laborant Paderbornæ in hominibus convertendis,
Hist. Collegii Paderb.

Paderbornæ res Catholica adhuc tardiùs procedebat, etiam si Patres Societatis JESU conversioni civium diligentissimè se impenderent; & Celsissimus Princeps Theodorus Fürstenbergius nihil industriæ vel curarum prætermitteret ad restaurandum & corrigendum ea, quæ Lutherani decessoris vitio corrupta ac depravata fuerant. Primarium conversionis impedimentum erat Forensis Ecclesiæ Lutheranus Pastor & apostata, Hermannus Tünneken: qui hæreticis declamationibus suis totam urbem sic avertebat ab amplexu Fidei Catholicæ, ut plerique civium, nisi ab aliis derideri vellent, Jesuiticæ concionis audiendæ causâ principali templo pedem imponere non audent. Neque adhuc licebat Episcopo, superioribus mandatis buccinatorem istum de Forensis Ecclesiæ cathedra dimovere. Id enim si fecisset, non immeritò formidare poterat, ne hujusmodi jussionibus irritati cives ad vicinorum Principum Lutheranorum opem recurrerent, sibi que magnam apud eos invidiam & persecutionem concitarent. Interea præcipua supra dictorum Patrum sollicitudo fuit in excolenda juventute studiosa: quam in scholis humanioribus ita instituerunt, ut unà cum literis, etiam Catholicæ Religionis veritatem & mores homine Christiano dignos condiscerent. Quin & inter adultos, etiam si paulò tardiùs converterentur, non omnis animarum labor inanis abiit. Nam, cum in primo Patrum adventu Paderbornæ summa paucitas Catholicorum esset; octennali tamen sudore eorundem numerus ita increvit, ut hic annus jam computaverit septingentos & quinquaginta circiter, qui ex antiquo Romanæ Ecclesiæ ritu ad sacræ Eucharistiæ mensam accesserint. Nec minore animarum fructu desudatum fuit in excolendis extra urbem vicinis oppidis. Nam & illuc identidem excurrerant Patres, ut Catholicos in Fide confirmarent, & heterodoxos converterent, & ignorantes instruerent, & æternæ salutis monita oppidanis omnibus instillarent, non sinè maxima Theodori Principis consolatione. Qui & idcirco Patri Oliverio Manaræo, Germanicarum Provinciarum visitatori, cum eidem in arce Neuhusana Paderbornenses Patres & Collegii foundationem hoc anno commendaret, non solum benevolè respondit, *rem eam sibi cum primis cordi fore*; sed etiam Cathedrali Capitulo renuntiari jussit, ut curam Patrum singularem gererent, neque ulla in re paterentur eos penuriam ferre. Natalem Domi-

favente Theodoro Episcopo, qui hoc anno natalem Domini celebravit in monasterio Bodekenfi.
Hist. Collegii Paderb.

Domini celebravit idem Celsissimus in Bôdekenſi monaſterio Canonicoꝝ Regularium S. Auguſtini. Ubi loci ejuſdem Prior ſeu Prælatus donavit ei Coſmodromium Gobelini Perſonæ, manu vetuſtiſſimâ ibidem vel ab ipſomet auctore, vel ab alio quodam Religioſo, in charta pergamena ſcriptum; uti ipſemet in fine libri iſtius manu propriâ adnotavit hiſce verbis: *Ex cænobio noſtro in Bôdicken hic liber à Priore ejuſdem oblatuſ eſt nobis ibidem in die Nativitatis Chriſti, anno 1588. Theodorus à Fürſtenberg Epiſcopuſ.* Autographum hoc vel apographum aliis exemplaribus, à Meibomio vel alio quocunque editis, longè accuratius eſt: ſervatûꝛque adhuc in collegio Patrum Societatis Paderbornæ, cui Theodorus Epiſcopuſ hunc librum redonavit anno 1612.

Hic ei donatur Coſmodromiũ Gobelini perſonæ: quod ille poſtea reo donavit collegio Societatis Juſu Paderbornæ. *ex inſcriptione libri ejuſdem.*

Et hæcenus quidem prædicta Societas nullam aliam ſedem obtinuerat in Weſtphalia, præter eam, quam ante octennium ceperat ad fontes Paderæ. Nunc verò etiam cum ingenti ſubditorum commodo recepta eſt Monaſterii Weſtphalorum, ex liberali fundatione Reverendiſſimi Domini Godefridi de Raëſfeld, Cathedraliſ Eccleſiæ Decani ante biennium defuncti: qui ex amicitia cum Patribus Societatis Paderbornæ contracta (nam & ibi Canonicuſ fuerat) iuſdem pro inchoando Monaſterienſi collegio in teſtamento ſuo legaverat ad viginti quatuor Imperialium dalerorum millia. Ea donatio ſeu voluntas ultima, cùm & ab Erneſto Epiſcopo & à frequenti Canonicoꝝ collegio probata eſſet, erigendo ibidem collegio viam aperuit: primuſque Patrum Societatis Monaſterium hoc anno miſſuſ eſt Pater Petruſ Michaël, cognomento *Brillmaecker*, vir egregiè doctuſ, & jam antè variis magnorum Principum legationibus præclare functuſ. Hic unà cum P. Melchione *Kernthen* venit illuc diè vicesimâ quartâ Februarii: ſuſceptuſque à Reverendiſſimo Domino Henrico à Raëſfeld (quem aquæ potorem appellabant) intra breve tempuſ religioſâ converſatione, doctrinâ, ſua- vitate, & concionibus, partim in ſacello S. Nicolai, partim in antiquo choro Majoriſ Eccleſiæ ad plebem habituſ, Canonicoꝝ Cathedralium animoſ ità ſibi conciliavit, ut ejuſdem Societatis Patribus primò duas Vicarioꝝ ædeſ in eo loco, ubi jam collegium Societatiſ eſt; deinde etiam ſequenti anno Monaſterienſe gymnaſium & ſcholæſticæ juventutiſ institutionem attribuerint.

Primi Patres Jeſuitæ, ex fundati-
one godefridi Raëſfeldii
quondam Decani, veniunt Mo-
naſterium Weſtphaliæ;
*chron. Mo-
naſt. mſ.*

& ſequenti
anno Mo-
naſterienſiſ
gymnaſii
curam ac
inſtitutione
obtinent.
*chron. Mo-
naſt. mſ.*

Annus Christi .1589.

SIXTI V. Pontificis 4. & 5.
 RUDOLPHI II. Imperator. 13. & 14.
 THEODORI Episc Paderb. 4. & 5.

Henricus III
 Galliarum Rex,
 plerisque
 urbibus ac
 provinciis
 propter
 Guisiorum
 cædem
 contra se
 conspiran-
 tibus;
*Spond. ad
 hunc annũ.
 Haraus in
 ann. Brab.
 Buffier. l.
 21. hist.
 Franc.*

**Ducem de
 Mayenne.*

amicitiam
 & fœdus
 contrahit
 cum Hen-
 rico Rege
 Navarrae;
*Auctores
 iidem.*

& eodem
 anno per
 insidias
 trucidatur,
 moriturq;
 in Fide-Cas-
 tholica.
*Auctores
 iidem.*

Uam ingenti periculo se, vitamque suam exposuerit Henricus III. Galliarum Rex, quando Principes Guisios in superioribus Regni comitiis tam atrociter obtruncari fecit; prima statim hujus anni initia declararunt. Nam ex ea cæde protinus Catholicorum plerique suspicati sunt, Regem suum vel non probè Catholicum esse, vel certè Navarræo Regi hæretico magis addictum; quàm fœderi sacro, in iisdem comitiis approbato. Et hæceorum opinio supra modum aucta est, quando non solum concionatores Parisini è sacris pulpitis Regem suum perfidiæ & hæreseos infamârunt; sed etiam academia Parisiensis, cui nomen *Sorbona*, decreto publico divulgavit, populum Gallicanum nullo amplius juramento fidei & obedientiæ Regi suo devinctum esse, possèque tutâ conscientiâ adversus nefaria ejus & sociorum suorum consilia pro defensione Fidei Catholicæ bellum suscipere. Quare primùm Parisienses, deinde Aurelianenses, Tolosates, Lugdunenses, Ambianenses, Arelatenses, & quidquid ferè urbium aut provinciarum erat, uno impetu in Regem insurgunt, imagines ejus deturpant, sigilla Regia confringunt, sacro fœderi certatim se addi-
 cunt, ejusque ducem primarium nominant Carolum **Mayennum*, Henrici Guisii occisi fratrem; qui à comitiis Blesensibus tempore fraternæ cædis abfuerat. Consternatus indè Rex, ut in hujusmodi turbis fidelem belli adiutorem sibi adscisceret, amicitiam & fœdus iniit cum hæretico Rege Henrico Navarræo; cum quo & postea conjunctis exercitibus progressus est ad Lutetiam Parisiorum obsidendam. Sed prius, quàm eò perveniret, apud S. Clodoaldi fanum, duabus ferè leucis Parisina ab urbe dissitum, à Jacobo Clemente, monacho Dominicano è terrestri solio in vitam aliam transmissus est. Homo iste simplicioris ingenii, acceptis quibusdam literis, accedebat ad aulam Regis; fingebatque simul, sibi maxima quædam negotia ab aliquibus commissa esse, quæ secretò solum & cum summa taciturnitate in aurem Regis infunderet. Altero mane ad alloquium arcanum ductus, porrigebat Regi literas, de quibus dixerat. Cùmque eas Rex perattentè legeret, ipse interim extractum de manica sua cultrum capulo tenus in ventrem ejus ita intorsit, ut sequenti die, quæ erat 2da mensis Augusti, Rex præ-
 missâ

missâ aliquoties piâ sacramentali confessione religiosè & Catholice è vivis emigraverit, anno suæ ætatis trigesimo nono. Neque poenam omnem evasit parricida; tametsi, ut inquit Bussierius, leviolem tulerit, quàm flagitii admissi gravitas postulâset. Nam in ipso scelere deprehensus, inter ministrorum accurrentium gladios occubuit; & ejusdem cadaver è fenestra projectum, à quatuor equis discerptum, ac demum funestis ignibus consumptum est.

Eodem mense turbulentam animam in aquis exspuit nocentissimus Rheni inferioris & Westphaliæ prædo Martinus Schenckius. Animus huic erat per insidias Neomagum intercipere: eoque fine apud munitionem, in divortio Rheni & Wahalis à se constructam (quæ ab ejus nomine adhuc dicitur *die Schenckenschanz*) diversas naves militibus, armisque plenas congregaverat. Cum his die decimâ Augusti secundo amne defluxit Neomagum, eadem nocte ex improvviso urbem obruturus. At tametsi paulò seriùs illuc adveniret, quàm in animo constitutum fuerat (jam enim incipiebat alterius diei aurora surgere) ausus est nihilominus belli aleam tentare, contractâque portâ Antonianâ usque ad ipsum urbis forum percurrere. Sed eventu minùs fortunato! Cives enim & præsidarii, campanæ pulsu convocati, eo statim annisu virium in Schenckianos proruerunt, ut iidem ter obtento, terque iterum amisso foro, tandem præcipiti fugâ ex urbe rursus excedere coacti sint, hortanti ad resistendum Schenckio protervè respondentes: *jam sæpe nos in hac urbe ad carnificinam deduxisti! decerta jam solus, pro ut ipse voles; nobis enim nulla urbis potiùsda spes est.* Haræus memorat in illius diei conflictu quingentos & ampliùs è militum Schenckianorum numero periisse: quorum complures à civibus ac præfidiariis in recessu & fuga cæsi; alii verò plurimi, dum cæco impetu ad naves suas recurrerent, vel in aquas acti, vel unâ cum suis navibus nimio virorum & armorum pondere submersi sunt. Schenckius ipse, cum in unam istarum navium insiliisset, eâ subsidente vitam in aquis perdidit: atque, ut poenam suis flagitiis dignam acciperet, cadaver ejus amputato capite in quatuor partes dissectum; & è quatuor turribus, ad amnem ædificatis, volente populo, suspensum est.

Magna Truchsesii columna cecidit cadente illo: nec jam alius ferme è reliquiis Truchsesianorum in vivis erat, quàm Adolphus Comes Nüenarius; cui hic annus pariter vivendi ac tumultuandi finem attulit. Recipiebat hic ad se residuum Schenckii extincti militem: &, quia solvendorum stipendiorum facultas deerat, Schenckiano more ad rapinas ac spolia sese protinus convertibat. *Adolphus Nüenariæ & Morfæ Comes in Diœcesi Monasteriensi prædatur*

Oppor-

Martinus Schenckius Truchsesii fautor, dum Neomagum per insidias interciperet nititur;

Haræus in ann. brah. Strada dec. 2. l. 10.

magna tur- rum clade repulsi in aquis mergitur & suffocatur.

Auctores iidem.

nundinas
Grevonien-
ses:

*Harans in
ann. brab.
chron Mo-
nast. msf.*

& paulò
pòst, Arn-
hemii ex
incenso
pulvere ni-
trato mori-
tur.

*Harans ib.
Strada dec.
2. l. 10.*

Carolus
mansfeldi⁹,
Alexandri
Farnesii no-
mine Rhe-
noberckam
obsidet.

*Harans &
Strada
loc. cit.*

eamq; sub
initium an-
ni sequen-
tis fame &
inediâ do-
mitam, re-
stituit Erne-
sto Colon.
Archiepi-
scopo.

*Harans in
ann. brab.
ad an. 1590
Strada loc.
cit.*

Theodorus
Episcopus
Paderborn.
hoc anno

Opportuna ad hoc agendum occasio videbatur fore in proximis nundinis, quæ die vicesimâ octavâ Augusti celebrandæ erant Grevoniæ in Dioecesi Monasteriensi, loco admodum aperto, & horis tribus Monasteriensi ab urbe diffito. Collectis igitur Schenckianis, adjunctisque simul aliis prædatoribus ex oppido Lochemensi & vicinis quarundam urbium præsidii, festinato itinere Grevoniam progreditur: ipsoque nundinarum die improvisus in pagum involat, mille equos abducit, mercatorum tabernas exspoliat, pecunias abripit, resistentes trucidat, ac tandem prædis, rapinisque dives Lochemium revertitur, flagitii commissi pretium cum suis divisurus. Verùm is, qui humanorum actuum supremus inspector est è cælo Deus, criminoso Comiti intrâ breve tempus tam iniquæ invasionis mercedem reddidit. Cùm enim haud multò pòst Arnhemii in Geldria majus aliquod pylocлаstrum experiri vellet; ignis fortuito casu in vasa pulveris nitrati decidens, eundem sic adussit, ut intrâ viginti quatuor horas, aut paulò ampliùs, die septimâ Octobris miserabili morte consumptus fuerit.

Tum verò Carolus Mansfeldius, bellator egregius, Alexandri Parmensis imperio ad obsidendam Rhenoberckam se accinxit. Hæc enim sola finito Colonienſi bello in Truchsesianorum potestate manserat, non sinè magno Batavorum commodo, & Hispanorum detrimento. Ut autem expeditio ista faciliùs procederet, copias suas admovit primò ad Resam oppidum, ejusque munitiorem à Martino Schenckio recentissimè constructam. Quâ intrâ quatridduum subactâ, progressus est Rhenoberckam: urbemque istam, licet asperâ durâque hieme, novis aggeribus & munimentis ita inclusit, ut, nisi Batavi ferro & armis viam aperirent, nihil annonæ ac rerum humano victui necessariorum ad obsessos perducì posset. Restitère quidem diu obstinati civium ac præsidiorum animi; passique sunt, sua corpora in obsequium Batavorum diuturnis jejuniis contabescere. At ubi tandem extrema fames nimium invalesceret, neque jam ampliùs ab Hollandis ulla com meatûs importandi spes alluceret; post initia sequentis anni, die tricesimâ Januarii, deditionem pacti sunt eâ lege, ut neque pecuniâ plecterentur cives, neque armis exuerentur abituri milites. Quo concessò, Ernestus Archiepiscopus Colonienſis à Carolo Mansfeldio, ejusdémque victore exercitu, in hanc urbem inductus, atque ita demum plenâ totius Dioecesis possessione potitus est.

Inter has bellorum ac mortium vicissitudines Theodorus Episcopus noster, postquam à negotiis, curisque temporalibus quietem aliquam adeptus esset, magnâ animi præparatione se convertit ad

ad accipiendum presbyterium, Ordinemque Episcopalem. Ea de re literas hoc anno perhumanas die 18 Junii Coloniam dedit ad Nuntium Apostolicum, Octavium Episcopum Calatinum; petiitque, istorum Ordinum conferendorum facultatem tribui Domino suffraganeo Colonienfi. Quod cum ab eo facillime impetrasset, haud multo post à prædicto suffraganeo sese expetitis hujusmodi Ordinibus initiari fecit; ac deinde in Bodekenfi (ut fertur) monasterio primam Deo hostiam pientissime immolavit. Superfunt adhuc in Episcopali archivo nostro ejusdem Nuntii Apostolici literæ, hac de re ad Principem Theodorum datæ die 25 Junii, præsentis anni; quæ sic incipiunt.

uscipit sacerdotium, & Ordinem Episcopale. Ex literis Archiepi. Episcopi. Item ex ms. Liberi Baronis de Fürstenberg.

Illustrissime et Reverendissime Princeps, Domine observandissime. Ex literis Illustrissima et Reverendissima Dilectionis vestræ, decimâ octavâ Junii datis, se sacris sacerdotii Ordinibus initiari proposuisse, intellexi. Quod ut illi felix, faustumque sit, Deum optimum maximum precor. Ac ob eam causam ad Dominum suffraganeum Coloniensem scripsi, ut ad illum accedere (quàm primum licebit) ei que sacros sacerdotii Ordines juxta sanctorum Canonum decreta conferre vellet: ac etiam, juxta petitionem Illustrissima ac Reverendissima Dilectionis vestræ, Domino suffraganeo, particulari diplomate, hujusmodi Ordines extra statuta tempora conferendi potestatem impertiri etc.

Clarius hæc omnia Perillustris Dominus Casparus de Fürstenberg Archisatrapa Ducatus Westphaliæ, frater germanus Theodori Episcopi in suo diario his verbis notavit: Anno 1589. 27 Julii Reverendissimus ordinatur in Subdiaconum. 29 in Presbyterum Neuhusii. 30 per suffraganeum Coloniensem Laurentium Fabricium astantibus insulatis Abbatibus in Marienmünster et Abdinghoff; ministrantibus fratre Friderico de Fürstenberg Metropolitana Moguntinensis, Cathedralis Paderbornensis, et aliarum Collegiatarum S. Albani, S. Petri, et S. Victoris tum intra tum extra muros Moguntia Canonico Capitulari, et seniore Rosero à Westrum Præposito in Meschede; Filius meus Joanne Godefrido de Fürstenberg Metropolitanarum Ecclesiarum Moguntinensis et Trevirensis Domicellari, et Friderico de Fürstenberg Ecclesiæ Cathedralis Paderbornensis et Ecclesiæ Collegiatae Equestris Ordinis ad S. Burchardum Herbipoli Domicellari Episcopales baculos tenentibus; præsentè Præposito Fritzlarienti Joanne à Wamboldt solenniter Episcopus consecratus.

Ejusdem Theodori Antistitis favor erga Patres Jesuitas, qui Paderbornæ sedem fixerant, nullo satis præconio dilaudari potest. Hos ille diligebat ut indefessos antiquæ Fidei defensores; auditusque est hoc anno, cum in Bacchanalibus erudito studiosorum nostrorum dramati interfuisset, in frequentissima plurium Nobilium & Aulicorum corona dicere: Catholicam Religionem inter modernorum

Favet Patria bus Jesuitis Paderbornæ. Hist. Collegii S. J. Paderbornæ.

tempo-

Henricus à
Meschede,
Cathedralis
Ecclesiæ
Decanus, &
magnus Je-
suitarum
fautor, Pa-
derbornæ
moritur.
*Hist. Colle-
gii Paderb.
In cujus
locum ini-
tio sequen-
tis anni
1590 eligi-
tur Arnoldus
ab Horst,
magnus pa-
riter Jesui-
tarum pa-
tronus.
Hist. Coll.
Pad. ad
ann. 1590.*

*temporum iniquitates hucusque à Patribus Jesuitis conservatam esse, et adhuc in posterum contra omnes adversariorum impugnationes conserva-
tum iri.* Simili affectu in eisdem Patres ferebantur majoris Eccle-
siæ Canonici; è quorum numero, die vicesimâ primâ Novembris,
hoc anno obiit præcipuus Catholicæ Religionis & Jesuitarum Pa-
derbornensium fautor Henricus à Meschede, Cathedralis Ecclesiæ
Decanus: idem ille, qui ante septem annos non sinè zelo singu-
lari dixerat, *precari se, ut, si vivente se contingeret, Jesuitas ex hac
urbe revocari, dies ista sibi fatalis et suprema foret!* Mortem ejus acer-
bè luxerunt Patres, benefactorem & patronum optimum à se amif-
sum querulati. Sed eam jacturam anno proximo fructuosè repen-
savit vicesima quarta dies Januarii; quando in ejus locum electio-
ne Canonicâ suffectus est Reverendissimus ac Perillustris Dominus,
D. Arnoldus ab Horst, vir egregiæ pietatis, nostrisque Patribus
tam addictus, ut priusquam eligeretur, familiarium suorum ali-
quibus apertè enuntiaverit: *vacantem hujus Ecclesiæ Decanatum à se
non nisi in bonum Societatis appeti.* Studuerat hic Romæ in collegio
Germanico, in quo & alii tres cum illo virtute ac literis probissi-
mè exculti fuerant, nimirum Joachimus à Langen, Theodorus à
Plettenberg, & Wilhelmus de Ledebur: omnes viri probatissimi,
quique non solum plebi & civibus; sed etiam Clero ac personis Ec-
clesiasticis, egregio Religionis, probitatis, continentiae, & virtu-
tum omnium exemplo prælucebant.

Urbis Pa-
derbornens-
is consules
prohibent
civibus, ne
in æde sum-
ma ad con-
ciones Je-
suitarum
adeant.
*Hist. Colle-
gii Paderb.*

Ceterum hoc anno rursus Jesuitarum Paderbornensium labor
fructum non magnum habuit in conversione Lutheranorum ci-
vium. Obstitabant enim indefessis ipsorum conatibus non solum
injuriôsæ declamationes Hermannî Tünneken, Forensis Ecclesiæ
Pastoris, de quo anno superiore diximus; verum etiam severæ
prohibitiones ipsorum consulum, qui, ut suos in heterodoxorum
dogmatum professione retinerent, iisdem ad Catholica templa &
conciones Jesuiticas accessum omnem interdixerant. Imò con-
sulum istorum unus, cognomento *Bote*, singulari Catholicæ Re-
ligionis odio frequentabat assidue conciones & catechismos no-
strorum Patrum: non ut ex iis antiquæ Fidei sinceritatem ac ve-
ritatem disceret; sed ut eos, qui ad sacras hujusmodi institutio-
nes pedem adducerent, suis met oculis observaret, & acerbis exa-
gitationibus coram urbico senatu reprehenderet. Ità Patrum bo-
norum sedulitatem ac patientiam Deus aliquantulum exercere vo-
luit, donec ipso adjuvante copiosior animarum messis exsurge-
ret; uti postea sub eodem Episcopo Theodoro felicissimè conti-
git.

AN-

Annus Christi 1590.

SIXTI V. Pontificis 5. & 6.
 URBANI VII. & GREGORII XIV. 1.
 RUDOLPHI II. Imperator. 14. & 15.
 THEODORI Episc Paderb. 5. & 6.

SIXTO V. Pontifici, die vicesimâ septimâ Augusti è vi-
 vis evocato, post breve interregnum successit Ur-
 banus VII, dictus antea Joannes Baptista Casta-
 nea, electus die decimâ quintâ Septembris, & Ec-
 clesiæ Romanæ magis ostensus, quàm concessus.
 Nam alterâ statim die post electionem suâ in morbum fatalem in-
 cidit; nec multò post, nimirum die vicesimâ septimâ ejusdem men-
 sis, pientissimè decessit: magnas Deo gratias agens, quòd in tam
 gravi ac periculoso munere adhuc nihil agere permissus fuerit, de
 quo posset vel deberet apud severum ipsius tribunal rationem red-
 dere. Ab eo tempore vacavit sedes usque ad Nonas Decembris:
 quo die tandem electus, ac triduo post in festo immaculatæ Con-
 ceptionis B.M. V. coronatus est Gregorius XIV, dictus antea Ni-
 colaus de Sfondratis, patriâ Mediolanensis, & S. Caroli Borromæi
 conterranei sui magnus imitator.

In Gallia post necem Henrici III, Valesia de stirpe Regis ultimi,
 fervebant omnia plena turbis ac tumultibus. Pars enim è Princi-
 pibus Regni declaraverant se pro Henrico Borbonio Navarrorum
 Rege, licet erroribus Calvinianis dedito: putabântque sibi & Re-
 gno satis cautum esse de Religione, quòd juratus promiserit, se
 Catholicæ Religionis firmitati nihil amplius obstiturum; neque,
 ut in ea quidquam innovetur, acturum aut permissurum esse. Alii
 verò potissimâ ex parte declaraverant se pro Carolo Borbonio Car-
 dinali, ejusdem Regis Henrici patruo, qui in comitiis Blesensibus
 à defuncto Rege in custodiam abductus fuerat: atque, ut illum è
 captivitate sua ad Regale solium pertraherent, constantissimè in-
 hærebant foederi sacro; cui etiam Philippus Hispaniæ Rex, pro
 depellendo Catholicæ Religionis periculo, opem & operam suam
 addixerat. Parabatur bellum ab utraque parte magnis animis:
 ducemque sacri foederis pergebat agere Carolus de Mayenne, Gui-
 siorum occisorum frater: cui Alexander Farnesius exeunte Februa-
 rio suppetias misit, Philippum Egmondia Comitem, cum equiti-
 bus mille ducentis, totidemque peditibus. Commissa deinde pu-
 gna est pridie Idus Martii; & Navarræus tandem, cum eventus
 prælii diu pependisset, à Mayennio victoriam non parvam retulit:

Sixtus V.
 Papa mori-
 tur. Succes-
 dit Urban⁹
 VII; & huic
 propediem
 decedenti
 Gregorius
 XIV.

Spond. his
 n. 18. &
 sequens.

Galli dis-
 cordant in
 designando
 novo Rege,
 aliis Henri-
 cum Bor-
 bonium
 Regem Na-
 varræ; aliis
 Carolum
 Borbonium
 ejus patru-
 um desig-
 nantibus.
 Spond. ad
 ann. 1589.

n. 18. 19.
 & 24.
 Henricus
 Navarrus
 contra
 Mayenniū
 feliciter
 pugnat.
 Hærens in
 ann. Brab.
 Spond. ad
 hunc ann.

Z z z

quan-

ac deinde
Parisios
obsidet.

*Haraus ib.
Spond. n. 11*

Carolus
Borbonius
moriatur.

Spond. n. 10

Et tamen
Parisenses
adhuc mor-
dicus per-
stare in vo-
luntate non
admittendi
Regem aliū
quā Catho-
licum.

*Spond. hic
n. 9.*

*Haraus in
ann. brabant.*

Fortissime
tolerant
horrendam
fame :
auctores
idem.

quanquam (ut ex Haræo colligimus) longè minorem, ac Regum Borbonicorum assentatores prædicant. Philippus Egmondus, & Henricus Brunsvicensis nothus, in prælio cecidère : Mayennius cum exercitu reliquo Parisios, indeque Sveffionem discessit : Navarræus, occupatis quibusdam urbibus, & reparato militum suorum robore, demum appetente Majo castra movit ad Parisiorum confinia, urbem istam, populūque grandem fame aut armis ad obsequium suū coacturus.

At Parisini à præterita foederatorum suorum clade jam diu primum terrorem vicerant. Ac tametsi haud multò post infelici nuntio comperirent, etiam designatum à se Regem Carolum Borbonium septimo Idus Maji in custodia sua obuisse; indè tamen animis nihilò fractiores, novo iterum juramento se obstrinxerunt ad moriendum pro defensione Fidei Catholicæ, nec admittendum Regem alium, quā Catholicum. Eadem erat mens Religiosorum penè omnium in tota urbe : atque ut apertius id profiterentur, commovendæ plebis causâ adornabant supplicationem publicam, animo quidem serio ab ipsis institutam; re ipsâ tamen planè ridiculam, & fortè nunquam aliàs in orbe Christiano visam. Præibat Sylvanectensis Episcopus Guilielmus Rosa, unâ manti crucem, & alterâ hastam portans. Hunc deinde sequebantur ordine Capucini, Franciscani, Minimi, Dominicani, Carthusienses, Carmelitæ, & alii plures, maximè verò ii, qui corrogabant stipem è publico : omnes instructi gladiis, bipennibus, galeis, thoracibus ferreis, aut alio veterum armorum genere, religiosis vestibus superinjecto; simulque sacris cantionibus Deum obsecrantes, ut oppressæ urbi auxilium ferret. Unum verò in tantâ animorum alacritate non solum illis, sed etiam omnibus obsessis deerat : videlicet ea frumentorum & annonæ copia, quæ urbi vastissimæ in diuturniora tempora posset sufficere. Quapropter appetente jam tertio obsidionis mense, cum omnes ad com meatum inferendum viæ ab inimicis præclusæ essent, subintravit urbem tristissima fames; eaq; processu temporis ita invaluit, ut exeunte mense Julio tenuioris fortunæ homines concursu facto aut pacem aut panem sibi dari poscerent. Miserati eas pauperum querelas duo Archiepiscopi, Parisiensis & Lugdunensis, die sextâ Augusti ad Regem eunt; propositâque civium afflictissimorum necessitate, eundem enixissime rogant, ut Catholicam Religionem suscipere non dedignetur : id enim unicum levandæ hujus calamitatis remedium esse; & hoc adhibito, Regem protinus ab urbe tota ambobus brachiis receptum iri. At ille contra arroganti supercilio : *nolo*, inquebat, *moveri mihi questionem de fide. Religionem, cui me addixi, regnandi causâ non muta-*

mutabo: nec ullatenus equum est, ut subditi suis Regibus legem præscribant. Hæc autem paulò superbiùs respondebat Navarræus, tum actandem à diuturna obsidione liberantur per Alexandrum Farnesiũ, cum selectis Hispanorum copiis venientem è Belgio. quòd in urbe hac jam ultra decies mille homines extremâ fame consumptos esse nôset; tum quòd eidem urbi nullum ab Hispanis auxilium è seditioso, turbatòque Belgio adfuturum crederet. Quatamen in re mirum quantum deceptus est. Nam Alexander Farnesius eodem illo tempore jam totus erat in colligendo, adducendòque exercitu: nec multò post cum octodecim millibus tam inobservato itinere contra Navarrum proficiscitur, ut priùs, quàm huic aliquid de adventu ejus innotesceret, jam in corde Galliarum staret apud Meldas, urbem Galliæ, decem ferè horis ab urbe Parisina dissitam. Ibi cum exercitu Mayennii se conjungens, die vicesimâ octavâ Augusti rectâ processit in obsidentes, eosque inopinâ sui adventûs famâ sic perterrituit, ut obsidionem diuturnam repente solverint; & exercitum suum, ne inter urbem & Hispanos appropinquantes, veluti inter malleum & incudem staret, in securiorem locum revocaverint. Subinde magna com meatûs & annonæ copia in urbem injecta, semineces incolæ necessariis vitæ subsidiis recreati, pientissimæ gratiarum actiones in templo B. MARIE Virginis Deo persolutæ; & Farnesius (posteaquam adhuc unam alteramve urbem in ipso Regis conspectu expugnâisset) rebus à se feliciter confectis, mense Novembri victricibus laureis coronatus in Belgium se recepit. Spond. n. 13. Haraus loc. cit. Farnesius re feliciter gestâ, redit in Belgium. Auctores iidem.

Interea Batavi sub his Galliæ turbatæ motibus fortunam suam in Belgio non parum promoverunt. Et in primis quidem Breda, Hollandi per stragem occupant Bredâ, urbem Brabantiae; Haraus in ann. brabant. urbs munitissima, ineunte Martio ab iisdem intercepta est egregio maleficio alicujus nautæ, qui solebat illuc advehere cespites, deficientium lignorum loco nutriendis ignibus peridoneos. Repererat hic in suam navem septuaginta milites lectissimos, à Mauritio Principe Arausicano missos; eosque in inferiore navis carinâ super impositis cespitibus ita obtexerat, ut etiam ab Argo oculatissimo deprehendi non facile possent. Cum his deinde quinto Nonas Martii, sole jam occidente, ad arcem Bredanam pro more suo adnavigat: & quia milites præsidarii rigente brumâ cespitibus indigebant, in eam facile admittitur. Mox etiam homo subdolos inter ingruentes tenebras partem aliquam allatorum cespitum expromit, nempe quantum præsidariis eâ nocte ad alendos ignes necessarium fuit: ceteram verò partem, inquit, primo diluculo sequentis diei commodius expromi posse. Aberat eo tempore gubernator: & incautus miles homini fraudulento adhibebat fidem; sed ingenti suo & urbis totius malo. Nam eâdem nocte latentes insidiæ tacitissimo gressu prorumpunt è navi, vigilas arcis trucidant,

ac deinde
etiam alia
quædam
oppida ac
munitiones
intercipi-
unt, absen-
te Farnesio
iterum in
Gallias
misso.
*Haræus ad
hunc annū.*

Theodorus
Ep. Paderb.
hoc anno
cœpit ædi-
ficare arcē
neuhusanā,
haud pro-
cul Pader-
bornā.
*Klockner.
in hist. Pa-
derb.*

*apud Ha-
giographos
Anwerp.
*10. 1. Ss. Ju-
nii c. 9.*
Neuhusii
antiquitas,
ex veterib⁹
scriptis de-
clarata.
*monaste-
rium intra
Paderbor-
nam, olim
Ordinis Ci-
sterciensis,
nunc au-
tem Bene-
dictini.

dant, reliquos præfidiarios alto sopore merfos in cubilibus oppri-
munt, Mauritium Arausicanum, qui cum amplioribus militum
suorum copiis propinquo in loco exspectabat, signo dato in arcem
à se captam evocant; indèque simul in urbem ipsam uno impetu
profusi, eandem pariter cæsis, fugatisque custodibus in suam po-
testatem adigunt. Ægerrimè res illa habuit Alexandrum Farnes-
ium: ac fortè potuisset eam jacturam per decursum hujus anni re-
sarcire; cùm haberet militem, & bello promptum, & ad omnia
Martis ausa impavidum. Sed quia à Philippo Hispanorum Rege
jussus erat, urbium Belgicarum pericula Parisiorum opitulationi
ac liberationi posthabere; altiori demum imperio parendum fuit,
non sinè maximo Batavorum commodo. Qui interea, dum Far-
nesius cum florentissimo exercitu suo rem alienam in Galliis age-
ret, Catholicis provinciis plurimùm nocumenti intulère; occu-
patis quibusdam castellis ac munitionibus minoribus, usui suo in
posteriora tempora multùm profuturis.

In Westphalia per hunc annum (si ultimos anni dies exceperis)
florebat alta pax, & omnium hostilitatum quies. Hac invitatus
Theodorus Princeps & Episcopus noster adjecit animos ad ampli-
ficandam arcem Neuhusanam, eamque novis operibus ita perfici-
endam, ut in posterum Domus ista sedem Episcopo dignam ex-
hiberet. Qua de re priusquam uberius agam, juvat hîc paululum
subsistere in eruderanda hujus arcis antiquitate hucusque prorsus
incognita. Neuhusium, germanicè *Neuhaus*, westphalicè autem
Nienhuse, in vetustis archivorum nostrorum literis appellatur *No-
va-domus*. Primamque ejus mentionem invenio in vita B. Mein-
werci* Episcopi; ubi de Athela ipsius matre sic legitur: *ad filium
suum Episcopum in Patherbrunnon venit; et oblati ei bonis, ad tempora-
lis vite subsidia sibi delegatis, NB. Novam Domum cum attinentiis ejus,
quàm diu viveret, sibi ab eo concedi petiit.* Quæ cùm acciderint cir-
ca annum 1013, & ante secundas Athelæ prædictæ nuptias cum Bâl-
drico Comite; manifestum est, Neuhusanam arcem jam floruisse
ante finem seculi decimi, & fortè adhuc multò anteriùs. Alteram
ejus mentionem faciunt Gaukirchensis* monasterii literæ de anno
millesimo ducentesimo quadagesimo quinto: in quibus Priorissa
& Conventus Parthenonis Gerdensis *Mabilia Abbatisa et Conventui
grisei Ordinis ad S. Olricum in Paderburne vendiderunt bona sua in Burch,
cum pertinentiis suis, sita NB. prope Novam Domum Domini Paderbur-
nensis Episcopi.* Tertiam ejus mentionem affert Gobelinus in Cos-
modromio ætate 6. c. 66. Ubi è veteribus manuscriptis memorat,
Ottoni de Ritberg, quondam Episcopo nostro, post annum 1281
fuisse multa bella cum civibus Paderbornensibus; intérque eas bel-
lorum

lorum turbas *Castrum novum*, sive *Neuhufium*, à civibus exustum ac devastatum esse. Ex his quidem ruinis *Nova Domus* vel *Neuhufia* restaurata est ab eodem Ottone & aliis successoribus: sed opere minùs firmo ac tali, cujus hodie nullum ampliùs vestigium superest. Moderni verò castri primus inceptor fuit Henricus de Spiegel, ex Corbejensi Abbate creatus Episcopus: qui, cùm ad insulam Paderbornensem pervenisset anno 1361; haud multò post *Neuhufii** condidit novum ædificium è solido lapide, nunc adhuc in arcis ala australi situm, ceterisque ædificiis aliquantulùm supereminens. Huic deinde moderno seculo Ericus Episcopus adjecit alam orientalem, quæ Paderbornam respicit; & aliam partem alæ australis, quam ejusdem successor Hermannus de Wieda usque ad ædificium Spiegelianum continuasse aut perfecisse legitur. Tandem verò Theodorus Episcopus, cùm ad splendorem hujus arcis adhuc alias duas alas, occidentalem scilicet ac septentrionalem, deesse conspiceret; ingenti sumptu & magnificentia opus istud per hunc annum aggressus est. Videbatur statim cælum ipsum præcellis hujusmodi conatibus favere & applaudere. Cùm enim ob humiditatem soli non parva difficultas appareret in fodiendis, locandisque fundamentis; repentè molestiam hanc mitigavit æstas calidissima: cujus beneficio non solùm fundamenta faciliori negotio jacta; sed etiam reliquæ superstructiones maximopere promotæ sunt. Continuatús deinde labor anno sequente: neque postea ullis impensis parcitum, donec arx nobilissima in eam, quâ modò fulget, amplitudinem exædificata, fossis ac turribus communita, præstantissimis conclavibus, & hortis condecorata est. Lubet hîc adjicere castri illius laudes ex eleganti poëmate Patris Frederici Rôrich S. J. poëtæ & oratoris disertissimi:

*Quid memorem celsis spectandas turribus arces,
Ac tantùm Domino tecta minora suo?
Ornamenta olim pacis, munimina belli,
Sumptibus ad cælum surgere jussa tuis?
Hinc NOVA, deterso veteris squalore senectæ,
Jamque suo demum nomine digna DOMUS,
Regalem tectis immanibus explicat aulam,
Laxaque formosis atria porticibus:
Quas circum, virides ventis crispantibus undas,
Plaudit lascivis squamea turba choris.
Flora favet, favet attiguis Pomona viretis;
Certatimque suas utraque promit opes:
Utraque certatim vernantes divitat hortos,
Floribus illa suis, fructibus ista suis.*

Cete-

*monu-
menta Pa-
derbor-
nensia Fer-
dinandi
Fürsten-
bergii.

Arcis Neu-
hufanz, à
Theodoro
conditæ,
splendor &
elegantia.

Prædones
Hollandici,
ductore
Comite
Oberstei-
nio, die fe-
sta Nativi-
tatis Domi-
nicæ, in
Diœcesin
Monasteri-
ensem in-
volant;

*Haras in
ann. brab.*

Eaque mi-
lere direptâ
& spoliatâ,
*Haras ad
hunc ann.*

procedunt
etiam in
Diœcesin
Paderbor-
nensem.
*Haras ib.
Klockner
in hist. Pa-*

derb.
Ubi post-
quam toto
biduo fœ-
dissimè
grassati es-
sent;
*Klockner
in hist. Pa-
derb. ms.
ad hunc
annum.*

Ceterum initia hujus ædificii admodum periculosa fuerunt ipsimet Episcopo & ejus Episcopatu. Nam eodem hoc anno, quo novum illud opus inchoatum est (cùm putarentur omnia nobis tranquilla & pacata fore) Joannes Philippus Comes Falckensteinius & Obersteinius exeunte Decembri cum prædatricibus Hollandorum copiis in Westphalam irruit: ipsoque die Nativitatis Dominicæ, quæ omnibus verè Christianis fuit semper sacratissima, ausus est primùm in pagos, urbi Monasteriensi proximos, repentino impetu se infundere, omnes in templis repertos immis- sis raptoribus exspoliare, sacram supellectilem auferre, sacramenta pedibus conculcare, virginibus & matronis vim inferre, aliâque plurima nefanda agere, quæ eidem & suis commilitonibus dictitabat animus, libertate hæreticâ depravatus. Similia sequenti die Telgeti ac Wolbecæ; & rursus postridie Warendorpii, Ewerswinckelæ, aliisque in locis vicinis perpetrârunt, multis etiam captivis unâ secum abreptis. Indè porrò in Hausewinckel & Marienfeld progressi, quaquaversum tristissima suæ rapacitatis ac truculentia Calvinianæ vestigia reliquere. Et quidem in pago Hausewinckel, præter alia complura scelera, etiam fontem sacrum seu baptismalem fœdissimè conspurcârunt: Marienfeldiæ verò (ubi insigne monasterium sacri Ordinis Cisterciensis est) non solum in sacramenta & religiosas Divorum imagines; verum etiam in ipsosmet monachos, tametsi innocuos & culpæ nullius reos, immani furore debacchati sunt. Hinc spoliis opimis hilares, & nondum saturi, in Episcopatum nostrum Paderbornensem involant: ac die trigesimâ Decembris, in Dominica, tam improvise Delbrugiam ingrediuntur, ut prius illic pedem infortunatum fixerint, quàm rumor aliquis de eorum adventu percrebesceret.

Consternatus eo nuntio Theodorus Episcopus repentè fugit Neuhusio; recepitque se in alia tutiora loca, ubi ab hoste vicino magis custoditus esset. Arx enim Neuhusana propter inchoatam hoc anno fabricam jacebat ex omni parte patula: & ipsamet urbs Paderborna tanto in angore ac tremore versabatur, ut, si illuc venissent Batavi, fortè cives heterodoxi diductis, laxatisque portis eosdem fuissent excepturi; præsertim cùm insuetum istud Harpyjarum genus nondum penitus & ex ungue nôssent. At, quia hæc amborum locorum habitudo Batavicis harpagonibus ignota erat; sequenti die (quæ erat ultima Decembris) post expilatam Delbrugiam processerunt in Anreppen, Scharmede, Bentfeld, Elfen: indeque (relictâ à sinistris Neuhusiâ ac Paderbornâ) in Wewer, Obere-Türpke, Niederen-Türpke, Haren, Brencken, & Bôdeken. Quas autem insolentias in hisce pagis exercuerint; facilius est co- gita-

gitare, quàm verbo & scriptis exprimere. Nam ut omittam ea, quæ magis vulgaria sunt; in pago Wewer viro Nobili Domino Arnolfo à Brencken plurimum damni intulere in diripiendis veteribus literis, vasis argenteis, aliisque cimeliis pretiosis. In Bôden, ubi insigne monasterium Canoniorum Regularium S. Augustini est, præter ablatis Ecclesiæ thesauros rapuerunt simul ac disperdiderunt annonam omnem & frumenta, in annum proximum reposita. In Oberen-Türpke, & universim in locis omnibus ita percurfis, equos optimos in prædam abduxere, multa ædificia injectis ignibus exussere, plebem rusticanam barbarum in modum afflixere, puellas ac mulieres per summam libidinem violentè oppressere; & (quia in prædatoriis hujusmodi cohortibus non pauci erant natione Angli) nullum penè flagitium tam atrox & immane fuit, quod Anglicanâ licentiâ non auderent.

Annus Christi 1591.

GREGORII XIV. Pontificis 1.
INNOCENTII IX. Pontificis 1.
RUDOLPHI II. Imperat. 15. & 16.
THEODORI Episc. Paderb. 6. & 7.

K Alendis Januarii prædones Hollandici, de quibus modo loqui cœperam, cum Obersteinio ductore suo retraxerunt se ex Dioecesi nostra in Angariam seu Ducatum Westphaliæ; spoliatisque pagis obviis perrexerunt Gesekam, Dioecesis Colonienfis urbem eo tempore non ignobilem, satisque præmunitam. Ibi verò, cum è portis excludi facillimè potuissent, haud ægre tamen in urbem admissi sunt adminiculo multorum civium Calvinisticorum, & adhuc faventium Truchsesio, quondam Antistiti suo; cujus nomine prædatoriam hanc invasionem institutam & adornatam esse, testatur * Metrius. At brevè didicere iidem cives, quos amicos & mutatæ Religionis consortes habeant. Etenim ingrattissimi hospites illi, qui ante ingressum polliciti fuerant, se unâ tantum alterâve nocte ibidem sine noxa perstituros; intrâ portas improvidè recepti, quatuordecim diebus integris eam urbem veluti captivam retinere: atque interea temporis in cives omnes absque omni Religionis discrimine sic debacchati sunt, ut sole clariùs appareret, eos non ad promovendam suæ Religionis novitatem; sed tantum spoliatorum auferendorum causâ in Westphaliâ advenisse. Gelenius à Meriano citatus asserit, in hac irruptione tumbam auream

Retraxes-
runt se ad
urbem Ges-
sekam in
Ducatu
Westpha-
liæ:

Klockner
ibidem ad
ann. 1591.

* Metrius
ap. Haræ
in anal.
Brab. ad
ann. 1590.

quæ ab iis
truculen-
tissimè ha-
bita, peni-
tiusque dis-
repta est.

Klockn ad
ann. 1591.

ream, quæ S. Cyriaci ejusdem urbis patroni ossa includebat, ab Obersteinio sublatam esse. Neque tamen id satis fuit inexplibili istarum belluarum rapacitati. Nam, ut miseris hominibus pecunias omnes usque ad extremum obolum extorquerent, alios diris funibus velut in equuleo distendebant, alios vestibibus detractis nudos ustulandi causâ ad ignitas ædium suarum fornaces apprimebant, alios verubus alligatos ad focum domesticum lento igne torrebant, alios alio cruciatuum genere tam diu excarnificabant, usque dum ab iis omne aurum, argentumque extunderent. Præterea violatæ in aspectu maritorum conjuges, defloratæ in oculis parentum virgines, discerpta secularium Canonicarum Gesekensium privilegia, laceratæ veteres urbis & Capituli tabulæ, profanata templa, pessundata altaria; & ut homines fide digni retulere, ipse fons baptismalis in Ecclesia S. Petri (sit verbo venia) humano stercore deturpatus.

Diœcesis
Paderbor-
nensis novâ
eorum ins-
cursionem
redimunt
undecim
millibus
imperialiū,
Klockn. ib.
Haraus ad
annū 1590.
Ducatus
Westpha-
liæ octode-
cim milli-
bus,
auct. iidem

Indè verò,
percurſâ
iterū Diœ-
cesis Mona-
steriensis &
Osnabru-
gensis rede-
unt in Gel-
driam:
Chytra^o ad
annū 1590.
Haraus ad
eund. ann.
chron. Ma-
nast. ms.

Eadem comminati sunt non solum reliquo Ducatui Westphaliæ; sed etiam vicino Episcopatu nostro Paderbornensi, cui denovo ex urbe Geseka per ferales literas denuntiârunt, nisi ulteriorem vexationem & evastationem pecuniis redimat, propediem se redituros, longèque tristius per totam Diœcesin grassaturos, quàm in primo transcurso fecerint. Neque dubium est, quin ejusmodi minas diabolico furore suo fuissent executuri, nisi Ordines Diœcesani (quos vulgò nominant *Status Patriæ*) per selectos viros cum iisdem transegiſſent in urbe Geseka, de numerandis unâ vice undecim millibus dalerorum Imperialium. Quibus acceptis (cùm & Ducatus Westphaliæ Proceres adhuc alia octodecim millia ad redimendam provinciæ totius populationem addidissent) funestissimi hospites illi tandem adulto mense Januario discedunt Gesekâ; repetuntque Diœcesin Monasteriensem, unde venerant, eandem amplius, quàm paulò antè, vexaturi. Id autem ut faciliori negotio ab iisdem fieret, statim in adventu suo occupant Wolbekam oppidum, & castrum Schôneſſiet: simulque in ambobus locis tam diu se præmuniunt ad agendas ubique prædas & spolia, donec istius etiam Diœcesis Ordines magno ære deprompto sanguinariî militis abscessum emerent. Neque mitior fortuna fuit propinqui Episcopatus Osnabrugensis; ad quem accipitres isti post emunctos Monasteriensium subditorum loculos devolârunt. Nam & ibi præter alia nefanda plurima, quæ in aliis Episcopatibus Obersteinii Comitatus imperio fecerant, quarto Idus Maji Oſedenſe monasterium virginum unâ cum Ecclesia & sacrario funditus exhaustere: dubiumque non est, quin & cetera monasteria eodem infortunio pressa fuerint, nisi oblatis pecuniis funestam hanc direptionem à se averterint.

terint. At brevi didicit prædonum istorum ductor Obersteinius, quàm verè dictum sit à veteribus: *Dii lancos habent pedes, at ferreas manus.* Cùm enim, exeunte Majo, adjuvandæ Zutphanienſis obſidionis cauſâ rediſſet ad Hollandos; in primo ad hanc urbem adventu ſtatim globo tormentario percuffus obiit, priusquam ſporiorum ſuorum dulcedinem penitiùs deguſtâſſet. *Stulte! ſic reptant animam tuam à te: et, quæ parâſti, cuius erunt?*

Ceterùm hoc anno Batavi, duce Mauritio Arauſicano, fortunam ſibi maximè faventem experti ſunt in bello contra Hiſpanos geſto. Nam præter Zutphaniam, die vicesimâ octavâ Maji ab Hiſpanis deditam, occupârunt inſuper Daventriam in Transſalania, Hulſtum in Flandria, & Neomagum in Geldria: urbes omni ex parte præclariffimas, & ad promovendum belli curſum loco admodum opportuno ſitas. Mirabantur quidem plures Catholici, quid cauſæ eſſet, quòd Alexander Farnexius iſta permetteret; neque plùs indiſtriæ præ ſe ferret in conſervandis, liberandisque prædictis urbibus? At huic fortiſſimo Principi id temporis non ſolum belli nervus deerat; ſed etiam rerum proſpere gerendarum animus: cùm & pecunias pro conſcribendis, alendisque militibus non acciperet ex Hiſpania; & breves copias, quas habebat, juberetur iterum in expeditionem Gallicam reſervare. Quæ ex re, & ſimul ex evidenti periculo amittendi urbes à ſe hætenus tanto cum labore & ſudore partas, in eam corporis animique ægri tudinem incidit; ut menſe Auguſto curandæ valetudinis cauſâ ad Spadanum fontem proficiſci, atque iſtic medicinalibus undis atram bilem expurgare coactus fuerit. Indè viribus aliquantulum reſtauratis in Belgium rediit, militem collegit, exercitum recensuit, ac tandem, uti juſſus erat, lentis itineribus in Galliam traduxit, foederatis Catholicis contra infeſtas hæretici Regis machinationes auxilium præſtiturus. Id autem quàm bellè ac feliciter ab hoc bellatore invictiſſimo effectum fuerit, ſequenti anno declarabitur.

Interea Dioceſis Oſnabrugeniſis eodem ipſo tempore, quo Comes Oberſteinius Weſtphaliam divexabat, in moerorem & luctum præcipitata erat ex inopina morte Epifcopi ſui Bernardi Comitſ de Waldeck; quem abſoluto quinquennali regimine, undecima dies Martii è vivis abſtulit. Profeſſionem Fidei Catholicæ, quam initio ſui Pontificatûs ex præſcripto concilii Tridentini edidit, jam ſuprà vidimus ad annum 1585: atque idcirco etiam à Sede Apoſtolica legitimè confirmatus erat; uti docent Oſnabrugeniſes literæ de anno 1590, in quibus apertiſſimè nominatur *Postulatus et Confirmatus Eccleſiæ Oſnabrugeniſis.* Vacantem ipſius cathedram affectabant *è Principibus Lutheranis, Joannes Adolphus Holſatiæ Dux, Ar-

Ubi Comes Oberſtein⁹ ipſorum ductor, poſt paucos dies globo tormentario percuffus obiit ante Zutphaniam.

Haras ad ann. 1591. Hollandi Zutphaniam, Daventriam, Hulſtam, & Neomagum, Hiſpanis eripiunt: ſed ſine culpa Alexandri Farnexii, qui & æger erat & militum ſum reſervare jubebatur in expeditionem Gallicam. *Haras in ann. 1646.*

Mortuus Bernardus de Waldeck Epifcopus Oſnabrugeniſis, princeps Catholice. *Chytræus & mſs. Oſnabr.*

*ex mſs. Oſnabr.

In cuius lo-
cum postu-
latur Lu-
theranus,
Philippus
Sigismundus
Dux Brun-
svicensis;

qui Capi-
tulo spem
inanem fe-
cerat suæ
conversio-
nis, & secu-
ritæ con-
firmationis
Pontificiæ,

Eidem gu-
bernatio
Diocesis
traditur,
non adeptâ
confirma-
tione.

Ex Rever-
sali (ut
ajunt) Phi-
lippi Sigis-
mundi:
quod habe-
tur in Of-
nabrugensi
archivo.

Warburgi
in Episco-
pato Pader-
bornensi ad

chiepiscopus Bremensis; & Philippus Sigismundus Dux Brunsvi-
censis, Verdensi cathedræ jam antè impositus: è Catholicis verò
Theodorus Fürstenbergius Episcopus Paderbornensis, & Antonius
Comes de Schawenburg Episcopus Mindensis; quibus etiam fa-
vebat mandatum Rudolphi Imperatoris de non surrogando alio,
quàm viro probè Catholico. Subinde quatuor è Majoris Ecclesiæ
Canonicis adhærebant firmiter præcepto Cæsaris; ideòque palàm
protestati sunt, se nunquam esse consensuros in postulationem
Principis heterodoxi. Alii verò, etiam Catholici, potiora vota
conferebant in Philippum Sigismundum, de quo suprâ diximus;
putabantque, se facti illius innocentiam Papæ & Cæsari probatu-
ros ex huiusmodi causis: nimirum, quòd afflictis hisce temporibus con-
tra Hispanos et Batarvos, per Westphaliâ grassari solitos, indigerent po-
tenti Principe, qui Osnabrugensem Diocesi à prædonum istorum incur-
sionibus tueri possit: quòd ejusmodi Principem ad regendam Ecclesiâ suam
postulaverint, qui re verâ sit optimæ indolis, nec à Fide et Religione Catho-
lica multùm aversus; imò qui et ejus amplectenda spem sibi non parvam
fecerit: postremò, quòd principali fide sibi ab eodem Postulato promissum
fecerit, se in moderno Religionis Catholica statu nihil penitus novaturum;
neque prius ad Osnabrugensis Ecclesiæ gubernationem accessurum esse,
quàm à summo Pontifice legitimas suæ confirmationis tabulas exhibuerit.
Atque utinam huic ultimæ conditioni, quæ Recessui postulationis
disertè ac nominatim inserta erat, constanter inhæsum foret! sed
contrarium accidit, non sinè postulantium culpa & mutabilitate.
Hi enim, cùm post aliquot menses animadverterent, confirma-
tionem Postulati in Romana curia multis difficultatibus intricari;
avertendorum (ut inquebant) graviorum periculorum causâ, Dioc-
cesanam administrationem ei tradidère. Ac, ne idcirco ullam Cæ-
saris aut summi Pontificis offensam incurrere posse viderentur, non
modò solenni ritu protestati sunt, se per huiusmodi facinus pote-
stati Cæsaris ac Pontificis nihil penitus derogatum velle; sed etiam
à Postulato novam sponsonem recepère de abdicando protinus
Episcopatu, si Romana Sedes postulationem de se factam rejiceret.
Utì constat ex ejusdem Postulati literis, quarum finis est. *Datum
et actum in arce nostra Diepenauviensi, anno post natiuitatem Christi Do-
mini et Salvatoris nostri millesimo quingentesimo nonagesimo primo, die
22 mensis Augusti. Philippus Sigismundus Dei gratiâ postulatus Episco-
pus Osnabrugensis et Verdensis etc.* Quid autem hinc postea conse-
cutum fuerit, per decursum anni explicabitur.

Feliciore passu res Catholica procedebat in Episcopatu nostro
sub Theodoro Antistite; qui hoc anno ferè totam urbem Warbur-
gensis ad Romanâ sacra redeuntem vidit, auspicio & operâ Do-
mini

mini Herboldi à Geismar, viri Nobilis; & urbis ejusdem consulis laudatissimi. Is, cum ex erroribus Lutheranis Paderbornensium Jesuitarum adminiculo se extricasset, nequaquam satis habuit salutem propriam in tuto collocasse; verum etiam singulari studio ac solitudine connixus est, cives alios Lutherò, Calvinòque deductos in eandem salutis viam revocare. Id autem ut expeditius & quasi gradatim obtineret, à rebus facilioribus initium duxit: primumque studuit, ludimagistrum Calvinianum propter querelas varias ab officio dejicere; & virum alium syncerè Catholicum, qui in scholis nostris præclarissimè excultus erat, in ejus locum surrogare. Quod cum ei prospere cecidisset; confestim apparuit, quantum intersit inter ludimagistrum Catholicum & heterodoxum. Adolescentes enim studiosi, qui prius dyscoli & ab omni pietatis cultu alieni fuerant, evolutò trimestri spatio repente visi sunt mores planè alios induere, pietatem colere, signo crucis frontem ornare, catechismos hæreticos abjicere, singularem in templis reverentiam exhibere: verbo talem in suis actibus modestiam ac verècundiam præ se ferre, ut Lutheranus ludimagister secundarius (quem vulgò *Correctorem* appellabant) visâ morum disparitate, suum quoque magisterium sponte abdicarit; alterique itidem Catholico, & in scholis nostris instituto, locum dederit. Reformatis hoc modo ludis literariis, adhuc magis creverunt Herboldo animi; novòque Fidei Romanæ zelo pientissimè in id incubuit, ut & primarium urbis Pastorem ejiceret, hominem apostatam, & è Catholico sacerdote Calvinistam pessimum. Neque ad hoc opus erat magno molimine. Cum enim hic apostata simul in scortationibus, actibusque lenoniis assiduè se volutaret, Herboldus omnia ipsius crimina in breve compendium traxit; eaque, luculentissimis testimoniis declarata, Celsissimo Principi Theodoro Fürstenbergio per supplicem libellum obtulit: enixè rogans & obsecrans, ut scelus istud è Pastoralis cathedra profligare, aliūque doctorem Catholicum eidem substituere quàm primum velit. Consensit illico zelosissimus Princeps tam sanctæ huic petitioni. Et ex eo tempore Catholica Religio, partim indefessâ parochorum curâ, partim laudatissimis ejusdem Geismarii exemplis & hortatibus, ibidem ita incepit reflorescere, ut verè & sine fūco dici queat, Warburgensem* urbem Geismarianæ familiæ potissimum debere, quòd ad Romanæ Ecclesiæ gremium reducta, & in eodem conservata fuerit.

Fidem Catholicam à Jesuitis convertitur Hermannus à Geismar: Hist. Collegii Paderb. Annua ejusdem Colleg. Qui paulò post, ejectis ludimagistris & Prædicante heterodoxo, totam penè urbem reduxit ad Catholicam Religionem. ex eadem hist. & literis annis.

*hist. Colleg. Paderborn. ad hunc ann.

Paderbornæ etiam hoc anno multa, ad Religionem promovendam utilissima, à Societatis JESU Patribus perpetrata legimus. At, quia minutiora sunt, quàm ut annalibus Diocesanis mereantur

Gregorius
XIV. Papa
moritur
Spond. n. 11

Succedit
Innocenti
IX: & huic
sub anni fi-
nem defun-
cto Cle-
mens VIII,
electus die
30 Januarii
sequentis
anni.
*Spond. hic
n. 14.*

inferi; brevitatis consequendæ studio ea sponte præterimus, & hunc annum claudimus geminato Pontificum Romanorum funere. Primum est Gregorii XIV; qui, postquam à Decembri superioris anni Romanæ Ecclesiæ præsedisset, Idibus Octobris diem extremum clausit, sepultus in Gregoriano sacello Basilicæ Vaticanæ. Alterum fuit successoris ejus, Innocentii IX: qui cum electus esset die trigesimâ Octobris, dictusque antea Antonius Fachinetti; post breve mensium duorum regimen die trigesimâ Decembris vitam simul & Pontificatum exiit. Huic deinde sub initium sequentis anni, communi Patrum Purpuratorum calculo surrogatus est Clemens VIII, antea dictus Hippolytus de Aldobrandinis, electus die trigesimâ Januarii, & coronatus die 9. Februarii: vir, ut inquit Spondanus, qui omni ætate suâ in diversis muneribus egregium prudentiæ, probitatis ac justitiæ specimen exhibuerat.

Annus Christi 1592.

CLEMENTIS VIII. Pontificis	1.
RUDOLPHI II. Imperat.	16. & 17.
THEODORI Episc. Paderb.	7. & 8.

Farnesius
in Gallias
proficisci-
tur ad sol-
vendam
obsidionē
Rothoma-
gensē, à
Navarro
cæptam;
*Haræus in
ann. brabant.
Spond. hic
n. 6.*

Navarrum
in via sibi
occurrentē
profligat,
*Auctores
iisdem.*

Annus hunc suæ vitæ ultimum, Alexander Farnesius clausit insigni facinore; quo Henricum Navarrum, Regis Galliæ successorem hæreticum, à Rothomago iteratis vicibus obsesso depulit. Urbem hanc Navarrus coronâ militari circumdare cœperat sub finem anni superioris, die undecimâ Novembris, in festo S. Martini. Ac, tametsi milites præfidiarii unâ cum civibus fortissimè se defenderent, multitudini tamen hostium circumfusorum tandem cedere, manusque vietas porrigere debuissent; nisi Alexander Farnesius, à Rege Philippo jussus, in eorum auxilium advolâset. Ducebat hic secum, teste Haræo, circiter quindecies mille pedites, & quater mille equites, diuturno Marte probatissimos. Quos ubi exeunte Januario conjunxisset cum duce Mayennio, aliisque copiis Gallicanis & Pontificiis; ausus est Navarrus, eidem usque ad Aumaliam oppidum cum exercitûs sui parte in Picardorum finibus occurrere, & Nonis Februarii prælio inopino congregi. Sed majori temeritate ac præfidentiâ; quàm fortitudine. Etenim Farnesius, consilio & robore armorum potior, non modò eum cum insigni clade in fugam repulit; sed etiam in tales angustias adegit, ut leviori vulnere perstrictus, penèque captus, illapsæ noctis beneficio ægerrimè se in silvam proximam subduxerit. Nec multò post Villarîus, urbis

bis Rothomagensis gubernator, cum selectis præfidiariorum suorum copiis improvise in obsidentes irruit, quingentos eorum Navarro absente cædit, centum alios* captivos ducit, pulverem tormentarium incendio perdit, munimenta diruit, tentoria inflamat, plura tormenta bellica vel in urbem devehit, vel clavis impactis feliciter obturat. Quo audito Farnesius, qui non procul ab urbe obsessa aberat, convocato ducum sociorum concilio: *Eja*, inquit, *o socii! jam tempus est invadendi castra, quæ adhuc supersunt ante urbem! Absit Rex cum præcipuis equitibus: Bironius, vicem illius gerens, ex vulnere ab erumpentibus accepto, sub manibus chirurgorum jacet: reliquus miles, qui adhuc ante urbem hæret, recenti casu ita perculsus est, ut à nobis facile profligari aut fundi queat. Agite ergo, et in eos mecum irruite, priusquam animos ex Regis adventu colligant! vicinus, si in hostem imus.* At Mayennius, sacri foederis ac foederatorum primarius dux (cùm timeret, ne profligato Navarro universa Francia penès Hispanum esset) manibus, pedibusque, ut ajunt, salutare illud consilium aversabatur, inquiens: *pugna aleam non temere tentandam esse ob incertos ejusmodi exitus. Finem hujus expeditionis haud alium fuisse, quam ut succurreretur obsessis. Id cùm à se jam satis effectum crederet; nihil aliud superesse, quam ut in urbem una ex parte patalam immittatur novus miles cum sufficiente stipendio. Reliquum exercitum usque in urgentiora tempora saluum et integrum reduci oportere.* Conticuit ad hæc Farnesius, contra torrentem niti non ausus. Et quia consilii istius imprudentiam clarissimè pervidebat; in Flandriam se reverti simulans, lentissimis itineribus Picardiam pertransibat, ut interea videret finem. Vix autem ibi paululùm conquieverat, cùm iterum diversis cursoribus ad se missis edocetur, Navarrum cognito Hispanorum abitu ad obsidionem Rothomagensem rediisse, urbem longè acrius, quam priori vice ab eodem premi, & Villarsium gubernatorem, jam deperdito præfidiariorum suorum flore, per literas indicasse: *nisi intra octiduum adjuvetur, necessarium se coactum iri, ut urbem Navarro dederet.* Tum verò Farnesius, Mayennii reluctantiam hoc modo castigatam gaudens, continuo relegit iter: & inopinatâ celeritate suâ (nam intra quatrimum circiter cum suis iterum ante Rothomagum constitit) Navarrum ita perterritum, ut solutâ protinus obsidione, exercitum suum die vigesimâ Aprilis in securiora loca traduxerit. Suadebat hîc iterum Farnesius, fugitivo Regi totis viribus insisti oportere. Sed quia id iterum recusabat Mayennius; cum eo simul castra movit ad urbem *Calidobecam, septem ferè leucis Gallicis infra Rothomagum sitam: quam & intra dies paucos ad celerem deditionem compulit, ibidem vulnere ad brachium accepto non leviter fauciatus. Neque tamen

*Buffier.
hist. Franc.
l. 22. n. 20.
Exercitus
Navarrici
reliquias
ante Rothomagum
invasurus,
retrahitur à
duce Mayennio.
Spond. n. 6.
Buffier.
loc. cit.

Navarrus,
recedente
Farnesio,
resumit obsidionem
Rothomagi.
Spond. n. 7.
Buffier. ib.
n. 21.

Farnesius
celeritè
redit,

Obsidionem
felicissimè
solvit,
aut. iidem

*Gallicè
Candebee.
& ante Calidobecam

à se captam
sauciatuſ,
iter in Bel-
gium rele-
git.

*Auctores
iidem.*

Hollandi in
Transſala-
nia Steno-
vicum &
Covordia
occupant.

*Haræus in
ann. brabant.*

Farnesius,
novam ex-
peditionem
in Gallias
parans, gra-
viori mor-
bo oppreſ-
ſus moritur
Atrebatii.

Spond. n. 9.

*Haræus
loc. cit.*

Wilhelmus,
Julia, &
Clivia dux
Catholicus
moritur.

**Tefchenm.*

*part. 2. an-
nal. p. 342.*

**chron.*

Trem. msf.

Item Joannes
Casimirus
Comes
Palatinus,
Catholicæ
Fidei ex-
ſtirpare
frustra co-
natus.

tamen idcirco deſtitiffet à bello contra Navarrum coepto, niſi id ipſum impediſſet & corrupiſſet Mayennius: quem deinde ſemper in qualibet re ſibi, ſuiſque conſiliis tam diu adverſum habuit, uſque dum innumeris tædiis, laboribúſque feſſus, exeunte Majo in Belgium abiret.

Interea magnum illic armorum ſilentium fuerat, Hollandis pariter ac Hiſpanis in eventum belli Gallici intentis. Neque etiam poſtea ſingulare quid actum eſt ab utraque parte, niſi quòd Hiſpani munitiores quasdã arces; Hollandi verò in Tranſſalania Stenovicum & Covordiam ceperint. Utrumque hunc locum libentiſſimè ſervâſſet Farnesius ad protegendam ac defendendam Friſiam. Sed modernæ rerum ac temporum circumſtantiæ non ſinebant eis auxilium ferre: tum quòd militem à Gallicanis expeditionibus oppidò fatigatum ſciret; tum quòd adhuc aliam expeditionem in Gallias adornaret, in qua ſolus ipſe contra Navarrum agere, nec ampliùs à Mayennii voluntate vel imperio pendere voluit. Jamque eum in finem die 13 Novembris Bruxellenſi ex urbe diſceſſerat Atrebatum, corpore quidem æger; ſed animo fortiore adhuc priſtinam valetudinem illic è Spadanarum aquarum potu exſpectans: cùm, eheu! in ipſis Kalendis Decembribus repente morbo graviore tangitur; biduóque poſt, nimirum die tertiã Decembris, magno urbis & omnium Catholicorum luctu in vitam aliam evocatur, anno ætatis quadrageſimo ſeptimo. Hic ergo finis, hic vitæ epilógus eſt MAGNI pridem ALEXANDRI FARNESII, Parmæ ac Placentiæ Ducis: *qui, ut veriffimè ſcribit Haræus, univerſum Belgium pacare, et Regi ſuo reſtituere potuiſſet, nê Catholicam in Regno Galliarum Fidem magni Ducis operã tueri; quàm ſuas ſibi provincias demò acquirere, Rex verè Catholicus maluiſſet.*

Idem hic annus multis aliis Principibus moriendi neceſſitatem impoſuit, è quorum numero tres potiſſimùm ad annalium noſtrorum hiftoriam pertinent. Primus eſt Wilhelmus, Julia, Clivia, & Montium Dux, quem Teſchenmacherus * die viceſimã quintã; alii verò die ſextã Januarii deſunctum aſſerunt. Inter innumeras laudes hujus optimi ſenis (erat enim annorum ſeptuaginta ſex) illud in primis rarum ac penè ſingulare eſt, quòd inter omnes iſtorum temporum viciffitudines conſtanter perſeveraverit in antiqua Fide Romano-Catholica; eãque filio & ſucceſſori ſuo Joanni Wilhelmo, olim Eccleſiæ Monafterienſis Adminiſtratori, velut hæreditatem præſtantiffimam conſignaverit. Alter ipſorum eſt Joannes Caſimirus Comes Palatinus, Ludovici quondam Electoris Palatini frater, & acerrimus omnium Calviniſtarum patronus ac deſenſor. Juraverat hic teſte Klocknero ſcriptore ſynchro-
no,

no, se pro suis viribus connisurum semper, ut Papatus, & quidquid Catholici nominis adhuc supererat, ex imis radicibus extirpetur. Neque etiam hac in re, quantum in ipso erat, ullam industriæ suæ partem prætermisit. Nam & Hugonottis in Gallia, & Geufis in Hollandia, & Gebhardo Truchsesio in Archiepiscopatu Colonienſi, auxilia non parva ad Catholicos opprimendos contulit. At, priusquam illud animi sui votum expleri cerneret, ad umbras defunctorum abire debuit, & experiri dictum istud Pontificium: *Niteris in cassum navem subvertere Petri! Fluctuat; at nunquam mergitur ista ratis.* Tertius è Principibus antè dictis fuit Wilhelmus Hassiæ Landgravius, Philippi Landgravii filius, Religione Lutheranus. Et hic pariter gloriatus fuerat, se exemplo sui patris, qui primus Lutheri doctrinam in suas terras introduxerat, Religioni Catholicæ nuntium remisſisse, uti constat ex his verbis* in ejus epitaphio positis: *Vincla Petri demo, pacem colo, mœnia condo etc.* Sed echo! quousque nova hæc Lutheri doctrina (quam ipsi purum putumque Dei verbum appellaverant) in Hassia Cassellana perſtitit: Certè non multò longius, quàm hoc anno. Mauritius enim, filius ejus unicus, relicto Luthero & confessione Augustanâ ad Calvinii partes accessit; iisque tanta cum pertinacia se addixit, ut omnes tandem Lutherani Evangelii sectatores & magistros è suis provinciis emigrare jusserit, quemadmodum suo loco prolixius explicabitur.

Inter hæc Principum diversorum funera, singulari providentiâ conservabat Deus gloriosissimum Principem nostrum, Theodorum Fürstenbergium; verè talem: quem æterno hujus Dioecesis emolumento natum, atque ad hanc insulam singulariter à Deo præordinatum esse, fateatur omnis posteritas. Etenim à primordio sui regiminis nullum ferè annum præterlabi vel abire passus est sinè excellenti aliquo in hanc Dioecesin collato beneficio: sive illud consisteret in extinguendis patriæ obæratæ debitis; sive in redimendis domibus vel satrapiis olim oppigneratis; sive in excitandis magnificis arcibus, castrisque Episcopalibus; sive in aliis operibus publicis Religioni & Ecclesiæ profuturis. Inter hæc autem non infimo loco numerandum est collegium Societatis JESU Paderbornæ; cujus erigendi & fundandi initium hoc anno fecit, non sinè maximo civium Lutheranorum fremitu & indignatione. Locum inchoando huic operi convenientissimum exhibebat in urbe vetus ac desertum ab annis pluribus monasterium Fratrum Conventualium S. Francisci: de cujus antiquitate id unum pro certo affirmari, & è veteribus monumentis evinci potest, ejusdem fabricam hæud multis annis post S. Francisci tempora inchoatam & con-

Item Wilhelmus Hassiæ Landgravius Lutheranus. *Dilich. in chron. Hassia.* *Klockner in hist. Paderb. ms. Mauritius ejusdem filius & successor, ejusdæ Religionis Lutheranæ, introducit Calvinismum. *Klockn. ib. Theodorus Ep. pro inchoando collegio Patrum Societatis JESU, emit Paderbornæ vet. ac desertum cœnobium Fratrum Conventualium S. Francisci, Hist. Collegii Paderb. quod ibidè steterat à primis temporibus instituti Ordinis.* ex literis antiquis Eccl. Cath.

consummatam esse. Res enim indubitata est, religiosum hunc Ordinem prodixisse in orbem Christianum seculo Christi decimo tertio: & ex eodem illo seculo in Ecclesiæ nostræ Cathedralis archivo adhuc supersunt Papales literæ de anno 1289, per quas amplæ peccatorum suorum indulgentiæ conceduntur omnibus, qui Fratribus Minoritis liberalem operam & auxilium præstituri essent ad restaurationem coenobii Paderbornensis, recente incendio perditis; uti meminit etiam Schatenius ad finem istius anni. Cum autem postea funestissimis Lutheri temporibus multorum Religiosorum disciplina maximopere laxaretur; etiam in hoc Minoritarum coenobio mores adeò dissoluti invaluerent, ut ibidem saltatriculæ civium Paderbornensium filiae & ancillæ festivis, Dominicisq; diebus *liberrimè convenirent, in conviviiis & nuptiis ibi habitis ad fides ac tibias tripudiaturæ. Unde paulatim contigit, ut monachi pluri-
mi abjecto cucullo ad amplectendam Lutheri sectam pervolarint; alii verò in præsentis periculo starent eundem saltum attentandi. Nitebatur quidem Ordo religiosus hanc suorum insolentiam & libertatem coercere. Sed quia plerisque eorum jam pruriebant ad apostatandum pedes; revocatis iis, quos ista lues nondum afflaverat, corruptissimi unius monasterii jacturam facere maluit, quàm diuturniori salutis & famæ amittendæ periculo suos exponere: præsertim cum in hoc ævo tanta interdum esset probatorum Religiosorum paucitas, ut subinde his, qui ad Lutherum transfugiebant, haud faciliè liceret alios tutò substituere.

Illudque
Patribus
in usum
Collegii fu-
turi donat.

Post hæc monasterium illud, à suis derelictum, in hac urbe variam fortunam subiit. In primis enim compluribus annis desolatum & ab omni cultore destitutum jacuit; non secus, ac si adhuc in incerto esset, cui Domino tandem obvenire debeat. Deinde Salentinus Episcopus anno 1577 post longæ vacationis miseras applicuit illud novo scholarum grammaticarum gymnasio, quod Salentinianum appellabant; statuitque, ut omnia illius bona & reditus ludimagistris & præceptoribus in partem suorum stipendiorum cederent. Quinquennio post (nimirum anno 1582 in Dominica *Quasi modò geniti*) Salentinianarum scholarum provisores, majoris emolumenti & reddituum augendorum causâ, structuram ejus & pomarium * cum omni libertate annexa bis millenis imperialibus monetæ gravis vendiderunt Perillustri Domino Elmerhusio ab Haxthausen, viro Nobili & Lutherano. Ab hoc denique, vel (ut rectiùs loquar) ab ejusdem jam defuncti filiis, Georgio, Godeschalco, Hermanno, & Elmerhusio fratribus Haxthusianis, Theodorus Episcopus præsentis hoc anno vetus illud monasterium redemit & vindicavit, repensis bis mille & quadringentis imperialibus. Nec multò

*literæ in
archivo
Collegii.

multò post, nimirum sexto Idus Julii, illud ipsum Patri Claudio Aquavivæ Societatis JESU Generali in usum collegii futuri obtulit hisce literis, omni pietatis ac Religionis affectu refertissimis:

Theodorus, Dei gratiâ Episcopus Paderbornensis, universis et cunctis presentes literas inspecturis, vel legi audituris, salutem in Domino. Postquam à divina providentia ad Episcopale munus, hoc exulceratissimo seculo, et undequaque Ecclesiæ Christi Catholicæ impendentibus calamitatibus, vocatos nos esse cognovimus, et illius pondus, quasi gravem sarcinam, persentiscere cœpimus; nihil nos magis sollicitos tenuit, quàm ut divinæ vocationi, quo ad fieri potuit, respondentes, consilia caperemus, quâ ratione potissimum, ab ipsis quasi fundamentis, labascenti penitus Religioni Catholicæ in his Westphaliæ partibus succurreremus: certissimè persuasi, fore; ut cum hac in pristinum statum reducta, patriæ felicitas simul quasi postlunio revocetur. Quæ cogitatio cum nos sollicitos plurimum teneret, nihil conducibilius fore duximus, quàm si juxta S. Tridentini concilii decreta operam daremus, ut, quæ ad teneræ juventutis, tanquam reipublicæ Christianæ sementis, institutionem et conciones ad populum pertinent, integra in Diœcesi nostra constarent in posterum: quod exploratissimum esset, hinc nos optimorum civium et Pastorum felicissimum seminarium rectius exorsuros. Quando itaque oculos nostros et cogitationes has convertimus in Patres Societatis JESU (quos jam diu noveramus, antequam ad Episcopatum proveci fuimus, ut in aliis Christiani orbis partibus; ita in civitate nostra Paderbornensi strenuam operam in hac re multis annis profectos esse) *in ædibus admodum incommodis, et sine publico templo, atque idoneis scholis, tanquam ipsorum industriæ necessariis officinis degere; sapius exoptavimus, illis prospectum esse melius, quò majores fructus tam in instituenda juventute, quàm reducendis civibus nostris, hæresi prædolor! plurimum infectis, facerent. Quo* desiderio nostro ut tandem aliquando satisfiat, cum consensu et approbatione Capituli nostri Majoris Ecclesiæ, templum et monasterii Fratrum Minorum Conventualium ruinas potius, quàm monasterium (utpote quod à duodecim circiter annis à Fratribus planè desertum, et ex parte ab Antecessore nostro Salentino *Nobilibus viris ab Haxthausen dictis, antequam planè collabasceret, eo fine vendi permissum, ut ex eo pretio Cathedralis Ecclesiæ Paderbornensis scholæ Professorum salaria tenuia nimis augerentur) sumptibus nostris à dictis Nobilibus recuperata, et in Ecclesiasticum usum vindicata, Societatis JESU Residentiæ, quæ Paderborne est, donare ac incorporare decrevimus: pro ut per presentes literas, cum omnibus appertinentiis suis et terminis, Reverendo Patri Claudio Aquavivæ, prædictæ Societatis JESU pro tempore Generali, pleno jure, et secundum ejusdem Societatis constitutiones, libere offerimus, donamus, et incorporamus: optime de divina bonitate confisi, fore aliquando, ut hoc loco commodas sedes, ac tam nostrâ et Capituli

*videtur hic aliquid omissum, videlicet hæc duo verba: vidimusque eos in ædib' &c.
*Quo, rectius lege, cui desiderio
*imò, non à Salentino sed à scholarum Professoribus, olim à Salentino constitutis, uti habent originales literæ.

Bbbb

nostri

nostri, quàm aliorum piorum hominum liberalitate, auxilio, atque consilio, integrum collegium constituent: ex quo uberrimus in Diocesim nostram fructus spiritualis proveniat. In cuius rei fidem et evidens testimonium has literas nostras presentes, propriâ manu subscriptas, sigillo communi vimus. Data 10 Julii, Anno incarnationis millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, ex arce nostra Newhausen.

Donatione
hanc eo-
dem anno
confirmat
Clemens
VIII, Papa.

Donationem hanc, toti urbi ac Diocesi nostræ utilissimam, Clemens VIII. Pontifex die vigesimâ quartâ Octobris lubentissimè confirmavit insigni diplomate; in quo præmissis iis, quæ in donatione Theodoriana continentur, ita sub finem pergit: *Nos piam mentem et intentionem tuam in Domino plurimum commendantes, tuis hac in parte supplicationibus inclinati, donationem, incorporationem, et literas prædictas, ac omnia et singula in eis contenta, et inde secuta quæcunque, Apostolicâ auctoritate tenore præsentium confirmamus et approbamus, illisque perpetuæ et inviolabilis firmitatis robur adjicimus, ac omnes et singulos tam juris quàm facti defectus, si qui intervenerint in eisdem, supplementus. Non obstantibus etc. Datum Romæ apud S. Marcum sub annulo Piscatoris, die XXIII Octobris, MDLXXXII. Pontificatus nostri Anno primo.*

Philippus
Sigismundus
Osnabrugi
ante annum
postulatus,
frustra ad
Fidem Ca-
tholicam
solicitatur
à Legatis
Nuntii
Apostolici.
*ex manu
scriptis Os-
nabrugi.*

Dum autem hæc Paderbornæ & Romæ fierent, Philippus Sigismundus Dux Brunsvicensis (quem anno superiore ab Osnabrugiensi Capitulo postulatum, & regimini gerendo admotum esse diximus) adhuc pergebat administrare Diocesim illam; etiamsi nec à Romano Pontifice confirmationem accepisset, uti futurum speraret; nec ullam illius accipiendæ spem haberet, nisi ad Fidem Catholicam se converteret. Id igitur ut perurgeret Nuntius Apostolicus, qui Coloniam ad Rhenum inferiorem residere solet; obediendæ legationis causâ misit ad eum duos egregiæ doctrinæ viros, Jacobum Middendorpium Canonicum Colonensem, & Petrum Michaëlem, cognomento Brillmacher. Monasteriensis Collegii Societatis JESU Rectorem primum. Hi à Philippo Sigismundo bis admissi, & ab eo perbenevolè habiti, post exhibitas publicæ Fidei & legationis literas, iterum iterumque hortabantur, ut Catholicam Fidem, ab avo suo constantissimè defensam, recipere non detrectaret: alioqui certè non futurum, ut vel à Romano Pontifice confirmationem, quam petebat; vel à Rudolpho Cæsare consueta Principum Ecclesiasticorum Regalia consequeretur. Cùm autem hac in re diutius restitaret, neque tam subito mentem suam ad hoc audendum inflectere posset propter alios respectus humanos; Wiedenbrugi die 19 Octobris rursus illum perhumaniter aggressi fuere, & saltem eò perducere conati, ut vel occultè & clandestinum Romanæ Fidei professionem ederet: hac enim peractâ, con-
firma-

firmationem Pontificiam, quam sollicitaverat, sinè dubio secuturam. Propè aberat, ut postremæ huic admonitioni consensum daret: Sed hærentem, & jam parantem obsequi, retraxit illico reverentia filialis erga matrem viduam Hedwigem Brandenburgicam, & prævisa indignatio sui fratris Henrici Julii Brunsvicensium Ducis, & intercessio repetita Lutherana Nobilitatis, oppidorumque Dioecesis Osnabrugensis, qui præposterè verebantur, ne præclarissimus Princeps eâ fidei mutatione aliorum Principum heterodoxorum animos à se, suâque Dioecesi alienos faceret. Quare tandem hi Legati, viso rerum suarum successu irritò, receperunt se Osnabrugum ad Ecclesiæ Majoris Canonicos; culpataque temeritate, quam in deligendo Principe Lutherano commisissent, eosdem iterum iterumque per salutem suam rogavêre: darent operam, ut ipsi primùm firmissimo pede persisterent in antiqua Fide Romano-Catholica; deinde etiam, ut Postulatus nullum rei Catholicæ nocumentum afferret, atque (utî superiori anno se facturum promiserat) non obtentâ Papali confirmatione Episcopale regimen abdicaret. Primum ex his duobus libentissimè addixit Princeps. Ad alterum verò nec induci blanditiis potuit, nec severioribus verbis compelli, juxta vulgatum illud: *Turpius ejicitur, quàm non admittitur hospes.*

Legati, re infectâ reduces, Capitulum Osnabrugense hortantur ad constantiam in antiqua Fide; & ad perurgenda ea, quæ promiserat Postulatus. *ex manuscriptis Osnabrug.*

Annus Christi 1593.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 2.
 RUDOLPHI II. Imperat. 17. & 18.
 THEODORI Episc. Paderb. 8. & 9.

Farnesio defuncto, rerum Belgicarum cura à Philippo Rege commissa est egregiis duobus belli ducibus, Petro Ernesto Comiti Mansfeldio, & Carolo ipsius filio. Priori demandatum, ut provinciarum Belgicarum gubernatorem ageret, donec à Rege alius cognati sanguinis & familiæ Princeps mitteretur: posteriori verò, ut Regalium copiarum, quæ in expeditionem Gallicam deducendæ, & à Farnesio jam dudum collectæ erant, supremam præfecturam gereret. Lætus eo Regis favore Carolus ineunte Januario se ad iter Gallicanum comparat; alteroque mense ad Mayennum veniens, Noviodunum urbem trium fere hebdomadarum spatio feliciter expugnat. Indè verò longiùs in ipsa Regni viscera progressurus, derepente omnem hujus belli scenam ex inopina rerum conversione sic immutatam reperit; ut militiæ inceptæ cur-

Petrus Ernestus Comes de Mansfeld constituitur gubernator Vicarius Belgii. Carolus ejusdem filius exercitum Hispanicum in Gallias ducit, & Noviodunum expugnat. *Haraus ad annū 1592. & 1593.*

Bbbb 2

sum

Henricus
Navarrus,
viso rerum
periculo,
sele offert
ad recipien-
dam Fidem
Catholicā;
*Spond. hic
n. 12.
Bussier. l.
22. hist.
Franc.
editaque
eiusdem
dei profes-
sione pub-
licā,
*vulgò S.
Denis, op-
pidum Pa-
risiis vici-
num.
*Bussier.
loc. cit.
Spond. hic
n. 19.

inducias ar-
morum pa-
ciscitur
cum Duce
Mayennio.

sum inhibere, & velut obice injecto sistere necessum fuerit. Navarrus enim, cum videret eventus belli incertos esse, jamque in comitiis Parisiensibus parari omnia ad Regem alium eligendum, nisi ejuratâ Calvinî sectâ ad Fidem Romano-Catholicam se reciperet; improvise Numinis impulsu se ad eam recipiendam obtulit: eo primùm* argumento motus, quod recenter à Ministrorum seu Prædicantium suorum pluribus accepisset, etiam Catholicos in sua Fide salvari posse; ideoque sibi tutius esse persuaderet, eam Religionem colere, quæ ambarum partium consensu, quam quæ unius partis judicio tantum, ad æternam animæ salutem duceret. Nec multò post, virorum doctissimorum instructioni se committens, & ab iis in rebus omnibus controversis diligentissimè informatus, die tandem vicesimâ quintâ Julii, in festo S. Jacobi Apostoli, apud S. Dionysium* haud procul ab urbe Parisina solennem Fidei Catholicæ professionem hoc modo edidit. Manè circa horam octavam Rex indutus veste candidâ cum oblongo nigri coloris pallio, præeuntibus* duodecim tubicinibus, multisque militibus, ministris, Proceribus, ac Principibus Regni, procedebat ad fores Ecclesiæ Sandionysianæ; intrâ quas Archiepiscopus Bituricensis, Pontificali ornatu splendens, & ingenti multorum Præsulum ac sacerdotum coronâ cinctus, in elatiore sella stragulis albis instrata confidebat. Ab eo Rex primùm interrogatus, quis esset, & quid ex peteret? clarâ voce respondit, *se Regem esse, cupereque ab eo recipi in gremium sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ, et Romanæ.* Quærenti mox iterum Archiepiscopo, an id seriò & ex corde sincero vellet? respondit iterum, *se id itâ velle.* Statimque in genua procumbens, hanc fidei confessionem è charta manuscripta prælegit, & Bituricensi tradidit: *Ego Henricus, Dei gratiâ Rex Gallia, protestor ac juro coram Deo omnipotente, me vivere et mori velle in Religione Catholica, Apostolica, Romana, eamque protegere ac defendere adversus omnes cum periculo sanguinis et vitæ meæ. Renuntio quoque omnibus hæresibus et erroribus contrariis sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ, Romanæ.* Quo peracto, ab hæresi absolutus, in Ecclesiam introductus, peccata sua Bituricensi confessus, ac demum inter sacrorum solennia divinissimo Eucharistiæ sacramento pientissimè refectus est. Mox etiam armorum induciæ usque ad finem hujus anni Regem inter & Mayennium constitutæ, cum bonâ spe secuturæ tandem pacis & concordia: quam, etsi optarent plurimi; alii tamen adhuc videbantur averfari, quod eam Henrici Regis conversionem fictè solum ac simulatè factam esse pertimescerent.

Atque hæc etiam causa est, quare Carolus Mansfeldius unâ cum Hispanico exercitu suo jussus fuerit, inter istas armorum inducias

ducias retinere pedem in Regno Galliarum. Nimirum, ut interea videret, quo sese res Gallorum ab ea Regis conversione verterent; & si fortè bellum simulationis prætentæ metu à foederatis continuandum foret, iisdem è vestigio necessariam opem & auxilium ferret. Quæ Catholici Regis consilia, tametsi ad orthodoxam Fidem in Regno Galliarum stabiliendam peridonea fuerint, in Belgio tamen compluribus provinciis Regi Hispano subditis non parùm nocuementi attulère. Nam interea, dum Hispani in terris alienis confiderent, Hollandi suis commodis intenti, non modò continuis invasionibus affligebant Frisiam; sed etiam in Hollandia meridionali Gertrudenbergam, situ & arte munitissimam, trimestri obsidione in suam potestatem redege're. Ità ut his ultimis tribus annis, quibus expeditiones Belgicæ in Galliam advocatæ sunt, Hollandi universim acquisierint Zutphaniam, Daventriam, Hülstum, Neomagum, Covordiam, Stenovicum, Gertrudenbergam, & alia complura loca, vel iisdem contermina, vel ab eorum possessione, ac dominio dependentia. Qua de re Rolandus Mirteus, ab Haræo citatus, ità conqueritur: *His tribus expeditionibus, in foederatorum gratiam susceptis, Rex Catholicus totius prope Frisiae jacturam fecit; in Brabantia Gertrudenbergam, in Geldria Neomagum, in Flandria Hülstum, magna, munitaque loca perdidit. Sic fit, dum propriis neglectis aliena curamus!* Sed hæc ultima verba, quæ hic scriptor per modum epiphonematis addidit, nimis acrem censuram continent. Si enim Gallis eo tempore non succurrisset miles Hispanicus; fortasse tota Gallia in errores Calvinisticos abrepta foret. Hac autem ab antiquis doctrinis recedente, quis non videt, etiam omnes Belgarum provincias de Fide Catholica fuisse periclitaturas? Cum in eas tunc ex una parte incurrissent Galli, ab hæretico Rege ducti; ex altera verò Batavi, ab Elisabetha Regina Angliæ confirmati?

Frustra est, ea de re plura loqui: tempus est, ut revertar ad nostra. Produxi ad annum superiorem Papales literas, quibus die vicesimâ quartâ Octobris Clemens VIII. Pontifex confirmavit omnia, à Theodoro Paderbornensi Episcopo facta in negotio emptionis ac donationis monasterii veteris, olim à Patribus Minoritis Paderbornæ deserti; nunc autem ad inchoandum Societatis JESU collegium applicati. Hæ literæ, nescio qua ex remora, quaternis ferè mensibus hæserunt in itinere: tandem verò die 27 Februarii præsentis anni unà cum aliis literis Claudii Aquavivæ, Societatis JESU Generalis, Paderbornam allatæ; & in præsentia Reverendissimi Abbatis Abdinghoffsensis Celsissimo Principi oblatae sunt, non sinè maximo ipsius gaudio & gratulatione. Subinde Princeps legitimum venditionis & numeratæ pecuniæ instrumentum

Interea Carolus mansfeldius jubetur cum exercitu suo permansere in Gallia: Haræus ad ann. 1594.

eoque absente Batavi invalescunt in Frisia, & simul occupant Gertrudenbergam. Haræus ad ann. 1593.

Theodorus Ep. Paderbornensis monasteriū veteris Minoritarum, Patribus Societatis JESU Paderbornæ tradit in usum collegii futuri. Hist. Collegii Paderb.

tum sibi à Dominis Haxthusiis dari jussit: eoque accepto, veteris monasterii possessionem unà cum ejusdem clavibus, Patri Fridrico Wachtendonck, Paderbornensium Jesuitarum Præsidi, per manus sui fratris Caspari Fürstenbergii die vigesimâ 2dâ Aprilis ritu solenni tradidit, præsentibus Reverendissimis, clarissimisque viris, Melchiore de Plettenberg Cathedralis Ecclesiæ Canonico & Præposito Bultorffensi, Georgio Jacobi Paderbornensi Cancellario, & P. Petro Michaële Brillmacher collegii Monasteriensis Rectore primo. Quo autem affectu animi id factum sit à Clementissimo & Religionis Catholicæ studiosissimo Principe; adnotavit ipsémet *hîsce verbis, manu propriâ conscriptis: *Hanc domum Dei ab Ordine desertam, et planè prophanatam, auctoritate ordinariâ, confirmante summo Pontifice Clemente VIII, Patribus Societatis JESU tradidi, spe recuperandæ, restaurandæ, retinendæ, adipiscendæ, vel acquirendæ vetustissimæ, à Christo et suis Apostolis ad nos devolutæ, Religionis Catholicæ, vel Romanæ et orthodoxæ.*

*Theodor⁹
Ep. in li-
bello suarū
rationum,
manu pro-
priâ con-
scripto.

Monasterii
Westphas-
lorum hoc
anno perficiuntur
scholæ Pa-
trum Socie-
tatis, & fa-
brica tem-
pli multum
promove-
tur,

sub P. Petro
Michaële
Brillmacher
ejusdem
collegii
Rectore
primo.
Ex veteri-
bus mss.

Hæc sunt initia collegii nostri Paderbornensis; de cujus novo ædificio, postmodum ex antiqui coenobii ruinis fabricari cœpto, plura dicemus triennio post. Celeriore interim fortunâ processerant in Westphalia res novi collegii Monasteriensis, sub ejusdem Rectore primo Petro Michaële Brillmacher. Scholas enim, quas hic ibidem paucis abhinc annis construere cœperat, singulari Meccœnatum plurimorum beneficentiâ per decursum hujus anni ad usque supremum fastigium perduxit. Et similiter novæ Ecclesiæ fabricam (cui primum lapidem substerni fecerat quinto Nonas Julii, anno seculi præsentis nonagesimo) oblatis multiplicibus eleëmofynis eò promovit, ut jam hoc anno supra dimidium proyecta & exædificata fuerit. Hanc autem piorum hominum liberalitatem sibi conciliavit, partim egregiâ humilitate, prudentiâ, affabilitate, & comitate animi; partim etiam insigni doctrinâ suâ, variisque libellis editis, quorum unus Theodoro Antistiti nostro devotissimè inscriptus ac dedicatus est. In eo decimas fidei controversias non minùs breviter, quàm eruditè, lectori exhibet; simulque de omnibus Religionis Christianæ dogmatis tam dilucidè & nervosè tractat, ut ab homine tranquillo, nullisque sinistris affectibus occæcato, facilè cognosci queat, ubinam sit vera fides.

AN-

Annus Christi 1594.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 5. & 6.

RUDOLPHI II. Imperator. 18. & 19.

THEODORI Episc Paderb. 9. & 10.

IN Regno Gallia, post conversionem Henrici Navarra, paulatim omnia se componebant ad quietem: præsertim cum apertè cernerent foederatæ urbes, jam desinere causam belli, ad conservandam Religionem Catholicam unicè suscepti. Hinc Meldæ & Aquæ-Sextiæ mense Januario; hinc Aurelia, Lugdunum, & Bituriges mense Febuario; hinc ipsa Francorum Regia, civitas Parisina mense Martio; hinc denique Rothomagum, Treca, Senones, Abbevilla, & aliæ certatim urbes aliis hujus anni mensibus Henrico Regi (quem deinceps Henricum IV. Galliarum Regem appellabimus) devotissimè se submiserunt. Idem fecere Gallicorum Procerum & belli ducum plerique, excepto Duce Mayennio & paucis aliis: quærebátque alter alterum in accelerando suæ submissionis negotio prævenire, ut antè habitas urbium præfecturas, aliæque honorum insignia retinerent. Quare Carolus Mansfeldius, Gallicanum fœdus conversione Regis dissolutum videns, unà cum Hispanico exercitu suo, quem anno superiore foederatorum adjuvandorum causâ in Galliam duxerat, exeunte Majo in Artesiam & Hannoniam reversus est. At Henricus Rex inter hujusmodi successus prosperos nondum omnino securus erat ab hoste quolibet. Etenim die 27 Decembris vesperi, cum è vicino S. Germani oppido Parisios adveniret; adolescens quidam, nomine Joannes Castellius, denso Procerum & Aulicorum agmini se immiscuit, jugulum, vitamque Regis, quem adhuc occultè hæreticum esse putaverat, ferali cultro petiturus. Neque dubium est, quin eo scelere casurus fuisset Rex, nisi eodem ipso temporis momento paululum se inclinâset ad excipiendam salutationem quorundam Procerum. Hac enim fortuitâ corporis inflexione commodum evenit, ut ictus parricidam falleret; &, qui in jugulum designatus erat, in os & labra inciderit, uno simul dente per vim excusso. Capitur è vestigio malefactor improbus; biduóque post rea manus eidem amputatur, caro ignitis forcipibus conserpitur, corpus reliquum in quatuor partes à totidem equis in diversum actis dilaceratur. Quod verò maximè iniquum erat, etiam Patres Jesuitæ à malevolis quibusdam in suspicionem & communionem istius criminis pertracti sunt; idque ea solùm de causa, quòd parricida adhuc nuper studuerit

Plerique Proceres, urbesque Gallia, converso Rege Henrico ad obsequium redeunt.
Haras in ann. brabant. Spond. hic n. 6. 8. 9. 13. & 17.

Carolus Mansfeldius cum exercitu Hispanico redit in Belgium.
Haras ib. pag. 487.

Henricus IV. à quodam Joanne Castellio Parisiis vulneratur.
Spond. n. 22. Buffier. & alii.

Castellius punitur.
Spond. n. 23.

Jesuitæ malevolorum quorundā invidiā trahuntur in communionem istius criminis;

Spond. n.

22.

& innocentissime jubentur exulare toto Regno.

Spond. n.

23. & alii.

Postea tamen ab eodem Rege cognita ipsorum innocentia, magnis honoribus res vocantur.

Spond. ad ann. 1604.

Ernestus Archidux venit in Belgium, futurus ibidem gubernator *Haraeus in ann. brabant.*

æquam pacem Hollandis per literas amicas offert. *Haraeus ib. Spond. hic n. 24.*

duerit in gymnasio Societatis JESU, ibique videatur parricidales hujusmodi spiritus acceperisse. Missi igitur ad collegium viri aliqui in societatem nostram non optimè affecti, perquisitæ Patrum singulorum chartæ, inventa demum apud P. Guignardum scripta quæpiam, in quibus de Henrico Rege, tunc adhuc erroribus Calvinianis dedito, asseverata erat ejusdem indignitas ad coronam Franciæ. Satis hoc fuit vultureis ejusmodi oculis ad convellendam Patrum innocentiam, deferuntur hæc scripta ad senatum Regium, Guignardus capitur & appenditur patibulo; reliqui verò omnes Jesuitæ, velut Christianæ juventutis corruptores, toto Regno exulare jussi. Quis non videt, hæc decreta virulento malevolorum hominum instinctu condita; magisque atrabile, quàm atramento conscripta esse? Ante annos quinque Jacobus Clemens, monachus Dominicanus, manu propriâ Henricum III. Galliæ Regem occiderat: nec tamen idcirco omnes Dominicani in exilium pulsi sunt. Nunc autem unus Jesuita, qui tamen vel ipsius malefactoris testimonio nihil prorsus ad Regem vulnerandum contulit, invidiosum aliquod manuscriptum in suo cubili detinet; statimque in illum funesti suspendii, in ceteros verò Jesuitas omnes perpetuæ relegationis & exilii poena decernitur. Quid indignius? Agnovit hoc tandem ipse Rex. Atque ideo novennio vel decennio post non solum eos cum laude maxima in Gallias revocavit: sed etiam permultis aliis favoribus & gratiis tam insigniter exornavit, ut hæc eorum restitutio non culpæ venia; sed luculentum innocentiae prioris testimonium censi debeat.

Sed hac de re plura dicemus ad annum Christi 1604. Interea desiderabant boni omnes, ut pacatis Galliarum dissensionibus, tandem etiam restitueretur quies Belgii & pax cum Batavis. At ipsi à recipienda Fide seu Religione Catholica longè alieniores erant, quàm Henricus Galliarum Rex! Et quid dico, à recipienda Fide? etiam ipsum pacis revocandæ nomen iis adeò invisum erat, ut vix ullam de ea mentionem injici paterentur. Intraverat hoc anno Belgium Ernestus Archidux, Rudolphi Imperatoris frater, quem Philippus Hispaniæ Rex provinciarum istarum gubernatorem designaverat. Hic, ut erat reducendæ pacis cupientissimus, Bruxellis die 6. Maji foederatis Ordinibus amicissimè scribebat: *considerare aliquando velint, in quas arumnas et calamitates provincia Belgicarum venerint per bella intestina, tot annis hinc inde gesta? finem belli omnis esse pacem: ideoque hortari se, ut omni studio ad eam componendam et restituendam unà secum incumberent. Quòd si conditiones non iniquas proposuerint; se et Casarem curaturos, ut eadem concedantur, et accuratione maximâ in posterum ab Hispanis observentur. sine omni dolo et perfidia.*

fidia. At illi, vel prospero aliquot annorum successu tumidi, vel etiam (quod verisimilius est) Henricum Galliae Regem novo bello cum Hispanis committendum odorati, responsorias ei tales ex Haga Comitum reddidēre, ut sole clariùs apparuerit, eos nihil minùs, quàm pacem ab Archiduce oblatam cupere. Nec iniquæ huic eorundem repugnantiae fortuna suffragari desiit. Nam hoc anno Gröningam, urbem amplam & satis amplo territorio circumfusam, quæ hucusque semper in fide Regis Catholici constantissimè perseveraverat, obsidione trimestri in suam potestatem adegere; nunquam eam potituri, si pro civium egregiè se tuentium desiderio tempestiva militum Hispanorum auxilia transmissa forent. Cur autem id omissum vel neglectum fuerit, non una omnium est opinio. Nonnulli culpam conjiciunt in Ernesti Archiducis ægritudinem, quâ correptus, & initio sequentis anni extinctus est: alii in inopiam stipendiorum militarium, quorum defectu longo nolebat jejunos miles in bellum progredi. Mihi verò longè verisimilius videtur, id ortum esse ex defectu copiarum sufficientium. Præcipuum enim Hispanici exercitus robur sub Carolo Mansfeldio adhuc agebat in Regno Franciæ. Ac licet inde Mansfeldius excunte Majo cum suis reversus fuerit in Belgium, uti suprà diximus ex Haræo; tamen haud multò post, cum Henricus Galliae Rex Laudunum urbem*, sibi hætenus repugnantem obsedisset, rursus illuc cum exercitu suo remigrare jussus, & à Gallis prope Crepiacum non levi clade notatus est.

Longè tristius, magisque luctuosum erat bellum aliud, quod adversus Christianos in Hungaria concitatum erat auctore Sinano Turcarum primo Vizirio. Hujus jussu Hassanus Bosniæ Præfectus biennio abhinc, dum adhuc induciæ cum Turcis fluerent, improviso Marte in Croatiam irruerat; urbemque Wihitzam, nullius belli imminentis consciam, tumultuariâ obsidione Christianis eripuerat. Quod cum ei feliciter evenisset; iterum sequente anno (1593) cum triginta millibus Turcarum, quos ex urbium vicinarum præsiis corraferat, in eandem provinciam hostiliter se infudit, Sissekum pariter (latine Sisciam) inopino bello subactus. At ibi Deus turbulenti hominis perfidiam egregiè vindicavit. Christiani enim, collecto protinus octo millium exercitu, eundem fortiter apud urbem hanc aggressi sunt; perruptaque inimicorum acie tam illustrem ab eo victoriam retulere, ut amissis nostrorum pauculis, duodecim ferè millia Turcarum (inter quos & ipse Hassanus fuit) vel in prælio cæsa, vel in fluvio præterlabente submersa fuerint, reliquis omnibus in fugam effusissimam conjectis. Percussus eo nuntio Turcarum Imperator Amurates) nam & Mahometem

Quam Hollandi statim rejiciunt, Auctores iidem.

& paulò post Gröningam urbem trimestri obsidione capiunt. Haræus in ann. brab.

* Spond. hic n. 17.

Laudunum urbs gallicè

Laon.

Turcæ aō

1592, ruptis

induciis occupant

Wihitzam,

urbem

Croatiæ.

Anno 1593

prope Sisse-

kum in

Croatia à

paucis

Christianis

ingenti clade proster-

nuntur.

Isthaanf.

l. 27. hist.

Hungar.

Spond. ad

ann. 1593.

n. 27.

Cccc

ex

Novo &
majore
exercitu
Constanti-
nopoli ac-
cepto, Sif-
sekum, Ve-
sprinium,
& Palottam
occupant.
aut, iidem

Iterum in-
genti clade
cæduntur
apud Albã
Regalem.
*Auctores
iidem.*

Christiani
in Hunga-
ria superio-
re Turcis
eripiunt
Fillecum &
multas ar-
ces.
*Isthuansff.
loc. cit.*

*Haras ad
ann. 1593.*

Anno 1594
Christiani
occupant
Novigradũ.
*Isthuansff.
l. 28. hist.*

*Hung.
Spond. ad
hunc annũ.*

Strigonium
propè suba-
ctum dele-
runt, adve-
niente Si-
nano Tur-
carum Vi-
zirio.
*Auctores
iidem.*

ex ejusdem sorore genitum prædicta clades absorbuerat) continuò Fridericum Crecovitziũ, Rudolphi Cæsaris Legatũ, jussit unà cum suis omnibus in carcerem detrudi. Simul etiam *Sinanum* Vizirium, qui totius belli & rumpendarum induciarum præcipuus instigator fuerat, cum ingenti exercitu velocissimis itineribus contra Christianos misit, cladem ab iis acceptam, si occasio ferret, graviore clade repensurus. Cùm autem Christiani viso tanto exercitu se retraherent (pauci enim erant; nondũque Cæsar ob inducias ad ejusmodi vim sustinendam se obarmaverat) *Sinanus* castra promovit contra *Sissekum* sive *Sisciam*: eaque intrà dies non multos occupatã, etiam *Vesprinium* & *Palottam* in Hungaria jugo Turcico subjecit. Interea Christiani per Octobrem se consociaverant ad quadraginta millia: pauloque post ad Albam Regalem progressi, Turcarum exercitum contra se venientem rursus obtrivère prælio felicissimo; in quo perempta sunt peditum Ottomannicorum sex, & equitum quatuor millia, desideratis ex parte nostra vix quadraginta viris. Nec minori alacritate id temporis bellatum est in Hungaria superiore. Nam & hi, qui ibidem rebus gerendis præerant, sociorum suorum exemplo & fortitudine provocati, Fillecum oppidum, præfecturã Turcicã & arce duplici insignitum, generoso Marte adorti sunt. Hoc autem expugnato, fugatisque insuper Turcarum copiis, quæ abhinc non longè aberant, eam hosti formidinem ac trepidationem iniecere, ut complures locorum istorum arces, extracto militum suorum præsidio, Christianis occupandas & insidendas reliquerit.

Sperabant indè Christiani, fore, ut succedente hoc anno (1594) in Hungaria res longè majores gererentur. Multum enim ad hostes debellandos valet animorum generositas, præcedentibus victoriis excitata. Et initio quidem Novigradum, superioris Hungariæ munitissimum oppidum, fortunatã expeditione subactum est ineunte Martio. Postea verò etiam Strigonium (vulgò *Gran*) inferioris Hungariæ urbs Archiepiscopalis ac ferè triplex, quinquaginta millium virorum exercitu obsideri coeptum à Matthia Archiduce, Rudolphi Imperatoris fratre, qui Christianæ militiæ præerat. Jàmque occupatã majori urbe labores obsidionales eò promoti erant, ut urbs aquaria sive minor (cui proximè superincumbit arx) continuis tormentorum ictibus conquassata, non exiguas murorum ruinas faceret. Per quas ubi semel & iterum Christiani in urbem conscendere nisi, iterumque & iterum à Turcis repulsi essent: ecce tibi! *Sinanus* Vizirius, cum exercitu novo è Thracia veniens, Matthiam Archiducem & quosdam alios, Ottomannici belli minùs peritos, repentino metu ita perterruit, ut solutã protinus

nus

nus obsidione in adversam Danubii ripam recesserint, urbem adeò laceram ac penè agonizantem in hostium suorum unguibus foedissimè relinquentes. Neque ex eo tempore quidquam aliud à Christianis & numerofo eorum exercitu gestum est, quàm quòd urbem Jaurinensem (vulgò *Raab*) fortissimum totius Austriae propugnaculum, ab eodem Sinano obsideri, atque, ut ità dicam, penè in suis oculis expugnari siverint: quanquam non sinè aliqua Hardeckii Comititis & gubernatoris culpa, qui prèmaturè nimis urbem adeò munitam, & ferè sex millium armatorum præsidio instructam dedit.

Qui & Jaurinū Christianis ademit, praeprèrè de seditione Comititis Hardeckii. *Isthuanff loc. cit. Spond. bīc n. 30.*

Cæsar interea magnam hujus ætatis partem exigebat in comitiis Imperialibus, necessitatum publicarum causâ Ratisbonam convocatis: aderantque è Principibus Electoribus Wolffgangus Archiepiscopus & Elector Moguntinus, Joannes Archiepiscopus & Elector Trevirensis, Ernestus Archiepiscopus & Elector Colonienfis; alii verò Principes & septemviri plerique absentiam suam per Legatos explevere. Præcipua deliberationum capita fuere partim de auxiliis contra Turcas, novennialium induciarum violatores; partim de aliis quibusdam gravaminibus, inter Catholicos & acatholicos Principes componendis. De prima deliberationum istarum parte conventum est, ut intra sexennium octoginta mensium stipendia pendantur in bellum Turcicum; simulque omnis Romani Imperii populus è cathedris templorum excitetur ad orationem & poenitentiam. De gravaminibus verò non solum amicissimè actum in comitiis; verum etiam Ernesto Colonienfi (qui in hoc tandem congressu, post acceptam omnium Episcopatuum suorum confirmationem, consueta Principum Regalia suscepit) auctoritate Cæsareâ demandatum est, ut ea postmodum cum Electore Brandenburgico & aliis Imperii Principibus pro communi Religionis Catholicæ bono transigeret. Id quod etiam ab eo, tum in ipsis comitiis, tum verò postea per singulares congressus, tam studiosè & fructuosè peractum fuit, ut ipse Romanus Pontifex Clemens VIII. eidem hac de re, per literas postridie Kalendas Septembris Romæ datas, amplissimè gratulatus fuerit: addideritque, se à Legato suo Ludovico Madrucio Cardinale, aliisque Oratoribus suis ad eadem comitia missis, non sinè gaudio singulari comperisse, *quanto studio, quanto animi ardore et zelo, Catholica Religionis causam defendendam suscepisset; suâque autoritate et gratiâ procurâisset, ut Catholicorum Principum concordia et consensio conservaretur, et Ecclesiastici Ordinis jus ac dignitas retineretur.*

In comitiis Ratisbonensibus decernuntur auxilia contra Turcas, *Spond. hic n. 23. Helvic. in theat. hist. univers.*

& componuntur controversiæ quædam cum Principibus acatholicis: *Annales Boici part. 2. l. 12. n. 68. & alii.* Qua in re præclaram operam Catholicæ Religionis præstitit Ernestus Archiepiscopus Colonienfis. *Annales Boici ibid.*

Paderbornæ etiam hoc tempore gravissimæ dissensiones urbem inter & Capitulum exortæ sunt, instigatione quorundam senatorum

Paderbor-
næ cives
Lutherani
Capitulo &
immunitati
Ecclesiasti-
cæ pluri-
mum insul-
tant.
Klockner
in bist. Pa-
derb.
Litera Spi-
rensis Ca-
mera, de
quibus
infra.

Capitulum
verò contra
eos ex Cas-
mera Spi-
rensi impe-
trat manda-
tum de non
offendendo
Klockner
ibid.
Litera in
archivo
Cath. Eccl.

rum & Consulum Lutheranorum. Qui, ut paulatim ad supre-
mum in omnes Ecclesiasticos imperium pervenirent, contra jura-
tas annorum præcedentium transactiones & Recessus insolentissi-
mè ausi sunt immunitati Ecclesiasticæ vim inferre. Mense No-
vembri superioris anni mulierem aliquam, nescio cujus maleficii
vel criminis insimulatam, violentâ manu & auctoritate propriâ è
loco immunitatis in carcerem abripuerant; nullâ priùs licentiâ (ut
aliàs moris & juris fuerat) à Cathedralis Ecclesiæ Capitulo petita.
Similiter etiam aliquantò priùs curiam Ecclesiasticam Reverendis-
simi ac perillustri Domini Hermanni de Ketteler, Cathedralis Ec-
clesiæ Canonici, per dies, noctesque aliquot obstipatis civium suo-
rum excubiis circum undique obsederant; eo solùm prætextu,
quòd ibidem occultari & latitare crederent civis alicujus filium, ho-
micii perpetrati reum. Imò & audacissimè comminati erant,
nisi reus brevè traderetur, se vi maximâ in hanc domum incurfu-
ros, omniâque fracturos, lustraturos, & pervestigaturos, donec
reum acciperent. Qua ex re, cùm adhuc pejora vererentur Eccle-
siæ majoris Canonici, tandem adjunctis ministrorum suorum ali-
quibus cum protestatione debita visitationem illius domûs permi-
sere: & nihil inventum est. Hæc & alia multa fiebant sæpius cum
ingenti comminatione: jamque hæc audendi libertas apud cives
rerum novandarum avidos in eam proterviam ierat, ut, quidquid
hac in re Paderbornensi senatui mandaret ac remandaret Celsissi-
mus Princeps, id ferè nihili & flocci facerent. Quare tandem Ca-
pitulum Cathedrale (posteaquam Theodorus Præsul seditiosæ ur-
bi comneatum, viasque & aditus omnes frustra intercluserat) que-
rimonias suas detulit ad Imperiale tribunal Spirensis Cameræ. Et
hæc attentis illius causæ ponderibus non modò judicium tulit pro
Capitulo; sed etiam Paderbornensi senatui misit acre *mandatum de*
non offendendo cum inhibitione. Id quod hoc anno Spiræ die nonâ
Martii consignatum, ac dein die decimâ quartâ Aprilis à Luca Stei-
nio, Spirensis Cameræ cursore vel nuntio, eidem senatui exhibi-
tum & insinuatum est, non sinè magno civium Lutheranorum fre-
mitu.

Multum valuit hoc mandatum ad refrenandam senatorum
insolentiam, quam in viros Ecclesiasticos & ipsorum immunitatem,
usurpare coeperant. Sed interiùs tamen adhuc manebant urbem
inter & Capitulum non parvæ animorum aversiones & odia; quæ
velut ignem gliscentem continuis afflatibus egregiè suscitabat ac
promovebat Forensis Ecclesiæ rabula, & omnium dissensionum
præcipuus incentor Hermannus Tünneken, è sacerdote & Pastore
quondam Catholico factus apostata. Solus hic & unicus Prædi-
cantium

cantium Lutheranorum Paderbornæ manserat à temporibus Henrici Lawenburgici, quondam Antistitis heterodoxi: neque adhuc è parochiali cathedra expelli poterat propter vicinos Principes, doctrinæ sequiori deditos. Is, cum universa penè civitas penderet ab illius ore & institutione, grassantibus hoc anno morbis pectoralibus & valde periculosis, assiduè percurrerat omnes urbis parochias; omnibusque ibidem ægrotantibus, etiam in ipsa Capitulari immunitate, campoque Dominico, coenam Eucharisticam Lutheranorum ritu publicè ministrabat. Aliquoties hac in re connivebant & connixerant Majoris Ecclesiæ Canonici. Tandem verò, cum id sæpius & iteratò fieret, suprà dicto Cameræ Spirensis mandato freti, severè & sub gravi poena eidem indixère, ne deinceps tale quidpiam auderet, saltem in immunitate sua, locoque penitus extra omnem urbis jurisdictionem sito. Paruit ille quidem huic iussioni; sed non sinè novis turbis ac tumultibus. Nam insana plebs, ut primùm audiit, hujusmodi mandatum Prædicatori suo impossum esse; continuò coepit inter se murmurare, quiritari, conqueri, & palàm de Majoris Ecclesiæ Canonicis imprudenti linguâ effundere, quòd ægrotis hominibus divinissimum Eucharistiæ Sacramentum, ipsamque adeò salutem animæ sempiternam tyrannico modo subtrahere studeant. Crevitque eum in modum hæc seditiosa plebis murmuratio, ut Canonorum Cathedralium aliqui, ne à tumultuosis opprimerentur, aliquantisper urbem deseruerint. Sed hi igniculi, priusquam in flammam irent, id temporis adhuc facile consopiti sunt.

Pauloque post etiam Prædicanti Lutheranorum prohibet, ne sacramenta ritu Lutheranorum ægris admittet in immunitate Ecclesiastica;

unde magnæ inter cives turbæ obmurmurationes & querimoniarum. *Klockner. in hist. Paderb. Hist. Collegii Paderb.*

Annus Christi 1595.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 4.
 RUDOLPHI II. Imperator. 19. & 20.
 THEODORI Episcopi Paderb. 10. & 11.

Amurates Turcarum Imperator, Jaurino ante annum occupato tumidus, cum iterum in Christianos novum exercitum cogeret, Constantinopoli mense Januarii nephriticis doloribus extinctus obiit. Successit ei filiorum natu maximus Mahometes III, barbari patris multo barbarior filius. Quippe qui, ut suæ & regnorum suorum securitati prospiceret, continuò fratres omnes, circiter novendecim, inhumanitate barbarâ strangulari; & similiter omnes uxores patris, ne qua posthuma proles masculina ex iisdem gigneretur, in mare projici ac suffocari fecit. Hinc ad Hungarici belli curas conversus,

Amurates Turcarum Imperator moritur: cui succedens filius Mahometes dirigit Christianis minatur. *Isthuansff. l. 29. hist. Hungar.*

Carolus
Mansfeldi⁹,
à Belgio
accitus,
Christiano
exercitui
præficitur,
Strigonium
obsidet,
exercitum
Turcicum
profligat,
Isthuanff.
loc. cit.
Spond. n. 19

febrique ac
dysenteria
corruptus
extinguitur
Isthuanff.
& Spond.
ibid.

Strigoniū à
Christianis
occupatur,
paulòque
post etiam
Vicegradū
& Vacia.
auct. iidem

versus, ferocissimè indixit omnibus Ottomannicæ militiæ Præfētis, ut ad continuandam Christianorum invasionem summo studio se accingerent: *sibi enim omnino certum, fixumque esse, Hungaricarum expeditionum reliquias proseguere, et usque ad urbem Viennensem obviam quaque ferro et ignibus evastare.* Sed majora sperabat homo ferox & arrogans; quàm instigante Sinano Vizirio potuerit obtinere. Nam & Rudolphus Romanorum Imperator egregiè se ad bellum comparabat: præterque multa Germanorum & Italorum auxilia, etiam à Philippo Hispaniarum Rege impetrarat è Belgio Carolum Mansfeldium bellatorem strenuissimum, unà cum duobus equitum, & sex peditum Wallonicorum millibus. Hic adjunctus Matthiæ Archiduci, armorum Cæsareorum supremo Præsidi, statim in primo expeditionis ingressu luculenter ostendit, quanti ad hostes debellandos momenti sit, habere ducem rei militaris oppidò peritum. Priùs enim, quàm id à Turcis exspectatum esset, Kalendis Julii cum exercitu suo ante Strigonium constitit: brevique tempore totam urbis obsidionem, circumjectis quaquaversum aggeribus ac propugnaculis, tam insigni prudentiâ adornavit, ut adveniens Turcarum exercitus (die quartâ Augusti) non solum à ferendis auxiliis impeditus; verùm etiam ingenti clade prostratus fuerit, amissis uno prælio quatuordecim millibus vel captis vel occisis, atque insuper mille quingentis tentoriis, totidemque camelis, mulisque sarcinariis. Quod autem Christianis omnibus maximo dolori erat, Carolus Mansfeldius (cùm ex ardore prælii sitiundus, eodem vesperi recentia poma & melopepones intemperantiùs sumeret, vinumque largum superfunderet) primùm febris importunâ, deinde & alvi profluvio laborare cœpit: hisque duobus malis tandem oppressus, die 14 Augusti pridie assumptæ in cælum Virginis generosam animam exhalavit cum acerbo luctu cunctorum militum, à quibus, teste Isthuanffio, *ut pater amabatur.* Perrexere tamen Christiani obsidionem prospere inceptam proseguere, occupatâque urbe aquariâ, demum etiam die 2dâ Septembris validissimam illius arcem, totumque simul Strigonium, quod ab annis quinquaginta duobus in Turcarum potestate fuerat, ad optatissimam deditionem adegerunt. Secutæ mox aliæ duæ urbes & arces, faciliori negotio captæ, scilicet Vicegradum & Vacia, vulgò *Wathen*: fuitque pavor tantus in vicinis Turcarum præfidiis, ut etiam in urbe Buda conjuges, parvosque liberos, & omnem chariorem substantiam, ad remotiora loca demitterent, vicinam à Christianis invasionem & subactionem veriti.

Non minori prosperitate res gestæ sunt in aliis Hungariæ & regionum vicinarum tractibus. Ex Illyrico Georgius Comes de Zrini,

Zrini, post receptam anno priore Sisciam vel Sissekum, rursus hac æstate in bellum prodit; ademitque Turcis Petriniam in Croatia, & Barbotziam in Hungaria inferiore, unâ cum aliis quibusdam arcibus & oppidis infirmiori præsidio communitis. Ex alia verò parte Sigismundus Bathorius Transilvaniæ Princeps, acceptâ conjugem Mariâ Christiernâ Caroli Archiducis filiâ, subjectionem Turcicam abiecit, Moldaviæ & Walachiæ Principes in societatem belli pertraxit, militem conscripsit, hostiles provincias invasit, profligatôque Temesiensi Bassâ, qui iisdem suppetias venerat, Eperiesinum, Chonadium, Lippam, aliasque vicinas urbes Ottomanicæ servituti subtraxit. Quo audito *Sinanus* Turcarum Vizirius cum exercitu numerosissimo, quem eduxerat Constantinopoli, repentè se convertit in Walachiam, superbè jactitans, eâ cursim devictâ sibi postmodum haud difficile futurum esse, ut & Sigismundum Transilvaniæ Principem, & Cæsarem Rudolphum vinceret. Sed vehementer fefellit eum ventosa hæc præsumptio. Nam paulò post homo tumidus & supercilii plenus à Sigismundo & sociis ejus bis ingenti clade rejectus est. Semel inter Alpes Walachiæ; ubi prælio cruento cæsus, intèrque fugam ex ruinoso ponte in paludem actus, fugitivorum quorundam operâ ægerrimè ex præfenti vitæ & salutis periculo extractus est. Postea verò die vicissimâ octavâ mensis Octobris, ad Istrum fluvium: ubi, dum *Sinanus*, adventu Sigismundi territus, in ulteriorem fluminis ripam se recipere incepisset; in ipso transitu à Christianis ex improvise obrutus ac devictus est, cum ingenti omnium impedimentorum jactura. Perièrunt in eo conflictu ferè quinque Turcarum millia: nam potissima copiarum hostilium pars trans flumen jam deducta erat. Capta sunt carrorum & curruum, omni apparatu onustorum, circitèr sex millia. Liberati denique è servitute Ottomanica quater aut quinquies mille Christiani, quos iidem barbari è Walachia & Moldavia secum abstraxerant. *Sinanus* autem, pudore & ignominiâ plenus, cum accisi exercitus reliquiis Constantinopolim reversus est: ubi intrâ annum, vel inœstitiâ rei tam infeliciter gestæ, vel veneno præ confusionis impatientia sumpto, confectus obiit.

Optandum fuisset, ut eo tempore Philippus Hispaniæ Rex habuisset pacem cum suis hostibus: erat enim Austriacæ Domui faventissimus, & cum ea multiplici cognationis ac affinitatis vinculo intimè conjunctus. At ille, ne majora Cæsari præstaret auxilia, non solum impeditus erat bello Batavico; sed etiam alio novo bello, quod eidem die 17 Januarii denuntiaverat Henricus Galliæ Rex, instigatus ab Henrico Turrenio, Hugonotticæ factionis primario

Georgius Zrinus Petriniam & Baborziam Turcis eripit.

Isthuanff. l. 29. hist.

Hungar. Sigismundus Bathorius, Transilvaniæ Princeps, Cæsareanis partibus se adjungit, Eperiesinum, Lippam, & alias urbes occupat.

Isthuanff. ibid.

ac demum duplici prælio profligat *Sinanum* Vizirium:

Isthuanff. ibid.

qui cum ignominia Constantinopolim reversus, intrâ annu obiit.

Isthuanff. ibid.

Henricus Galliæ Rex, bellum indicit Regi Hispaniæ. *Haræus ad hunc annu.*

Regis Hi-
spaniæ re-
sponsum.

Haraus in
ann. brabant.

Hispanorū
& Belgarū
victoriæ
contra Gal-
los.

Haraus ib.
Spond. hic
n. 3. & 4.

Hollandi
Huvum
dolo occu-
pant, & rur-
sus amittunt;

Haraus in
ann. brabant.

Grollam
obsident, &
ab obsidio-
ne depel-
luntur;

Haraus ib.
Hispanorū
castris ad
Lupiam ca-
stra oppo-
nunt, & ab
iis non par-
vâ clade af-
ficiuntur.

mario capite. Occinuerat hic Regi suo varias injurias, priori bello ab Hispanis acceptas; præsertim verò per auxilia militaria, Duci Mayennio & Catholicis foederatis missa. Re verâ tamen erat aliud, quò tendebat: nimirum, ut Hugonottorum operam Regi suo in his armorum apparatibus necessariam faceret, & indirectè simul rebellium Batavorum causam adjuvaret. Miratus ea Gallorum consilia Philippus Rex, die decimâ septimâ Martii respondit Gallo: *denuntiationem belli à se acceptari: causas tamen, contra se adductas, nullius planè roboris ac momenti esse. Quòd enim Catholicis foederatis auxilia miserit, id eorundem rogatu factum esse ad avertendam ab iis vim et potentiam Hugonotticam: idèoque nullatenus à se quesitum esse Regnum Franciæ; sed illius quietem ac perseverantiam in antiqua Fide Romano-Catholica.* Primi in bellum procurrere Galli: sed exiguo rerum suarum commodo. Nam præter Hamense vel Hannense oppidum in Picardia, proditione gubernatoris à se captum, ferè nihil aliud hoc anno effecerunt, quàm quòd Burgundiam, agrumque Luxenburgensem foedissimè populati sint. Contrà verò Belgæ cum Hispanis (tametsi Ernestus Archidux provinciarum gubernator die vicesimâ primâ Februarii lento morbo extinctus esset) ductore Petro Comite de Fuentes in Picardiam involârunt, Castellum ac Durlanium oppida munitissima expugnârunt, Gallicanum exercitum Durlanienfibus opitulaturum gravissimâ cæde profligârunt; ac demum Cameracum, urbem amplam & probè communitam, quæ ab Alençonii Ducis temporibus Francorum imperio paruerat, bimestri obsidione ex eorum unguibus extorserunt.

Nec majori felicitate contra Hispanos bellârunt hoc anno Batavi: imò omnia, quæ tentârunt in occupandis quibusdam urbibus, eventu minùs prospero in irritum cecidère. Ineunte Februario, partim dolo & stratagemate, partim verò civium aliquorum proditione, capiebant Huyum Diœcesis Leodiensis oppidum & arcem. Sed mense Martio Ernestus Episcopus, impetratis Hispanorum auxiliis, arcem, oppidumque simul celerrimâ obsidione recepit. Mense Julio Hollandi rursus duce Mauritio Nassovio obsidebant Grollam, Zutphanienfis Comitatus oppidum. Sed advolante cum Hispanis Mondragonio, repenti unâ cum suis omnibus ad securiora loca se retraxere, obsidionem à se inceptam præcipiti fugâ deferentes. Mense Augusto, cum Hispani, à Grolla servata reduces, posuissent castra Dinxlakum inter, & amnem Lupiam; Hollandi iterum cum auctioribus copiis procedebant illuc, & castra castris opponebant. Sed paulò post, nimirum die 2dâ Septembris, quinque equitum Hollandicorum turmæ, quæ ex eorum castris exploratum iverant, à quibusdam aliis equitum Hispani-

spanicorum turmis ad amnem Lupiam interceptæ atque ita oppressæ sunt, ut præter multos in fluvio merfos & suffocatos plerique alii ab hostili gladio interiêrint; capto etiam eorum ductore Philippo Nassovio, & ejusdem fratre Ernesto Casimiro: quorum prior alterâ nocte ex vulnere accepto mortuus; posterior verò Antwerpianam deductus, & ære magno à suis postmodum redemptus est. Demum etiam die 14 Octobris tentârunt Hollandi, Liram Brabantiae oppidum vi & astu interciperè: jamque transceso sub auroram vallo, & effractis unius portæ repagulis, penetraverant armatâ manu in forum urbis. At (quia gubernator hujus loci cum paucis præfidiariis, quos habebat, ad unam portam defendendam ac retinendam se receperat; Hollandique interim, nocturno itinere ac matutinis laboribus fatigati, ad opimas Ecclesiarum prædas & lauta prandia se effundebant) post meridiem ab accurrentibus Antwerpianis & Mechliniensibus toto oppido rursus expulsi sunt, amissis plûs quàm trecentis, & aliis propè ducentis in fuga captis.

Liram in Brabantia interciperè tentant, & ex eadem occupata continuò rursus ejiciuntur.
Harant in ann. brab.

Ceterùm, quod eorum bellicæ virtuti defuit, prædando & rapiendo audentiùs expleverunt. Nam initio hujus anni prædatoriâ libertate suâ irruebant iterum in Dioecesin Coloniensem, eique tales undique terrores incusère, ut unâ cum annexo Westphaliæ Ducatu quadraginta millia imperialium ad redimendas urbium & pagorum exustiones expromere coacta fuerit. Causa hujus invasionis prætexebatur, quòd Adolphi Comitis Nüenarii viduæ nondum restitutus esset comitatus Môrfanus & alia bona, eidem in Colonienfi vel Truchsesiano bello quondam subtracta. Sed quis non videt, prætextum hunc planè frivolum, & solùm culpæ levandæ causâ quæsitum esse? Quid enim urbi Susatensi, quid Episcopatui Osnabrugensi, & aliis Westphaliæ ditionibus commune fuit cum bello Truchsesiano? & tamen hæc ambo eâdem incurfione plurimum damni ab Hollandis pertulisse, testatur Chytræus hîsce verbis: *Osnabrugensis etiam Episcopi subditis aliquot millia, et civitati Susato quinque millia Joachimiorum expresserunt.*

Ex Dioecesi Colonienfi, Osnabrugensi, & aliis Westphaliæ locis, magnâ pecuniæ vim prædando extorquent.
Chytræus ad an. 1598

Annus Christi 1596.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 5.

RUDOLPHI II. Imperator. 20. & 21.

THEODORI Episc Paderb. 11. & 12.

Belli Hungarici cursus hoc anno minùs prosper ac fortunatus fuit. Christiani quidem paulò maturiùs procedebant in campum; & exeunte mense Augusto subegerunt Hathuanum, superioris Hungariæ oppidum

In Hungaria Hathuanum (vulgò hatvan) à nostris occupatur ac destruitur.

Dddd

cum

Agria, five
Erla, præsi-
diariorum
seditione
Turcis præ-
maturè de-
ditur.
Isthuanff
loc. cit.
Spond. hic
n. 6.

Christiani
Turcarum
exercitum
profligant,
& castra
ipsorum
occupant.
Isthuanff.
loc. cit.
Spond. hic
n. 7.

At ubi ca-
strorum di-
reptioni si-
nè lege &
ordine avi-
dius in-
cumbunt;

cum adjuncta arce, vallo ac mœnibus non leviter communita. At, ubi postea Mahometes Turcarum Imperator cum potentissimo centum millium exercitu festinabat in Hungariam; deserto iterum dirutòque Hathuano, sua castra trans Danubium reduxere, majores peditum, equitumque copias ibidem collecturi. Interea Mahometes exercitum suum convertebat ad obsidendam Agriam, superioris Hungariæ urbem prævalidam: & quia nostri, vel ob incipientes pluvias, vel ob alia quædam viarum obstacula, paulò tardius adveniebant ad obsidionem depellendam; præsidarii milites, de ferendis auxiliis desperantes, frustra obluctantibus legionum suarum Præfectis, conjuratione factâ nobilissimum illud Hungariæ propugnaculum ante tempus dederunt. Mirificè res illa perculit Maximilianum Austriacum, qui Christiano exercitui præerat, nec nisi paucis adhuc milliaribus ab urbe Agria, cùm à nostris dederetur, aberat. Animo tamen infraçto statuit, cum exercitu suo, qui vix quadraginta millium virorum erat, generosè in hostem progredi, eumque vel ab ausis ulterioribus repellere; vel, si quid amplius fortuna ferret, eundem inito conflictu cedere, atque ad Agriam reddendam cogere. Neque fuisset hoc admodum difficile, nisi Christiani milites victoriam à se obtentam præcipiti spoliis aviditate rursus corrupissent. Etenim die vicesimâ 2dâ Octobris, quâ nostri primùm bene magnam Ottomannici exercitus partem conspexere, felici armorum concursu prostraverunt ex iis mille quadringentos: ceteri verò in fugam acti sunt, relictis quadraginta tribus tormentis bellicis, quæ in castra nostrorum attracta sunt. Biduo triduove post, cùm ipse Mahometes universi exercitus robur contra nostros educeret; primum, validissimùmque Turcarum agmen à nostris iterum fortissimè retrusum, fugatùmque est, amissis iterum tribus ipsorum millibus & quatuor colubrinis. Demum etiam die vicesimâ sextâ Octobris, coorto rursus graviori prælio, Turcæ rursus cum ingenti strage multorum millium à nostris profligati sunt, amissis insuper quadraginta tribus tormentis. Cùmque nostri sinè mora fugientibus instarent, & plenis ordinibus procederent usque ad ipsorum castra, quæ abinde non procul aberant: continuo Mahometes, adventu & victoriâ nostrorum territus, conscenso velociter equo è castris avolavit; eaque fugiendi pernicitate totum simul exercitum suum in fugam effusam traxit. Perditissimæ tunc erant Mahometis & omnium sociorum vires, dummodo nostri intrâ legionum suarum ordines, uti Maximilianus Archidux imperaverat, adhuc unâ alterâve horâ potuissent coerceri. At illi, ruptis omnibus obedientiæ militaris, legumque vinculis, repentè confuso impetu se in prædas effundere: & alii

& alii quidem cistas argento plenas confringere, alii tentoria pretiosiora in ducum suorum usus occupare, alii equos à fugitivis relictos carpere; alii in imbellem calorum & lixarum turbam deservire; verbo omnes palantium instar hinc inde per castra currere, & si quid spoliis deprehendi poterat, avidissimis unguibus abripere. Quod cum viderent hi, qui Turcarum fugientium postremi & pauci erant, è vestigio resumtis animis consociari iterum inter se, nonnullos alios ad se attrahere, militares ordines construere, in castra derelicta regredi, nostros adhuc palantes obruere, magnâque strage editâ tantum eis pavorem incutere, ut non modo inhonoram fugam sinè lege & ordine capeffiverint; verum etiam ipsimet pedites, & hi, qui in ordinem, aciemque militarem recolligi voluere, cæco impetu à fugitivis equitibus protriti ac dissipati fuerint. Ità victores ab iisdem, quos vicerant, foedissimè devicti sunt; laureasque triumphales, quas in manibus jam habuerant, inconsultâ prædandi libidine sibi iterum è manibus evelli & extrahi permisere.

Nec multò felicius fuit bellum, quod hoc anno contra Hispanos in Belgio gestum est à Gallo & Batavis. Obsederat Gallus à Novembri præterito Feram Picardiæ urbem fortissimam, Hispanis olim à duce Mayennio traditam: Credebátque fore, ut hac devictâ magnos armorum progressus in Belgio cum Hollandis faceret. Sed uterque hostis victoriam cecinit ante triumphum. Nam interea, dum hæc urbs opinione diutiùs Marti Gallico restitaret, Albertus Archidux (qui in Belgarum gubernatione Ernesto mortuo surrogatus, & initio hujus anni in Belgium appulsus erat) brevissimâ expeditione cepit in Picardia munitissimas urbes, Caletum, Hamam, Guinas, & Ardrum. Unde & Galliæ Rex, cum postea tandem die 22. Maji Feram obtinuit, fortunam non aliam habuit; quàm qui unam urbem suo hosti eripit, & interim quatuor alias rursus amittit. Ne autem sola Gallia Alberti Archiducis victoriam persentisceret, expugnatâ Ardrâ cum laureato exercitu suo convertit se in Flandriam, ut & Hollandis, qui interea Brabantiam milite Hispanico vacuum populati erant, victricem dexteram ostentaret. Simulabat ibi primùm, se adversus Ostendam pergere. Sed, priùs, quàm Batavi consilia ejus penitiùs introspicerent, signis aliò conversis die decimâ Julii repente constitit ante Hulstum: oppidumque hoc, licet eo tempore videretur inexpugnabile, vivacissimâ oppugnatione tandem die decimâ octavâ Augusti ad suum & Philippi Regis obsequium redire compulit. Ità magnæ illæ Batavorum spes, quas è Gallici Martis auxilio sibi finxerant, rursus in vicino oceano vel certè in mari Austriis submersæ sunt.

à paucissimis Turcis redeuntibus opprimuntur, & victoriam obtentam perdunt. *Istbm aff. ibid.* *Spond. n. 7. & 8.*

Galli obsidione longissimâ Hispanis eripiunt Feram oppidum Picardiæ. *Harans in ann. Brab. Spond. n. 13* Contendit vero Hispani, ductore Alberto Archiduce, Gallis eripiunt Caletum, Hamam, Guinas, & Ardrum, urbes Picardiæ:

item Hollandis Hulstum in Flandria. *Harans ib. Spond. hic n. 12.*

Theodorus
Ep. Paderb.
Calvinianū
verbi mini-
strum ex-
pellit ex
oppido
Büren.
*Annales
Collegii
Paderb.
Littera ar-
chivi Bü-
rensis.*

Pastores,
commu-
nionem sub
utraque
specie mi-
nistrantes,
pane &
aquā casti-
gat.
*Annales
Colleg. Pa-
derborn.*

Pro ædifi-
cando col-
legio Patrū
Societatis
Jesu, pri-
mum lapi-
dem hoc
anno solen-
nissime po-
nit.
*Annales
Collegii Pa-
derb.*

Interea Paderbornæ Theodorus Princeps, uti jam semper an-
tea, ita maximè hoc anno singularem, quem habebat, Catholicæ
Religionis amplificandæ zelum novis iterum gloriosissimis que fa-
cinoribus illustravit. Nam in primis ex oppido Bürensi Degen-
hardum Rôttekenium Calvinianæ doctrinæ præconem, quem bi-
ennio abhinc ibidem rogatu Joachimi Baronis in Büren constitue-
rat Joanna de Stockhausen vicini Holthusensis monasterii Abba-
tissa, non attentis ejusdem Joachimi & aliorum Principum acatho-
licorum intercessionibus hoc anno rursus ejecit; eidemque Jodo-
cum Pistorium, virum optimè Catholicum, surrogavit: modestè
excusans, sibi in territorio suo non esse minùs juris ad expellendos
Pastores acatholicos; quàm Lutheranis & Calvinianis Principibus
ad expellendos Pastores Catholicos. Deinde & omnes corruptio-
ris vitæ vel doctrinæ parochos, qui in Episcopatu nostro vel sacram
Eucharistiam sub utraque specie ministraverant, vel antiquam Ro-
manæ Ecclesiæ Fidem sequiore novarum opinionum fermento
conspergere cœperant; in concilium evocavit, ibidemque legiti-
mè convictos in carcerem Ecclesiasticum detrudi jussit: ubi pane
arcto & aquâ brevi tam diu macerati sunt, usque dum vel ad so-
brietatem sapere docerentur, vel à Pastoratu suo se abstituros esse
promitterent. Qua tamen in re intra urbem Paderbornam cum
Hermannio Tünneken, Forensis Ecclesiæ Pastore apostata, adhuc
aliquantisper connivendum censuit, ne cives jam ad seditionem
concitandam pronos vehementius irritaret. Postremò etiam, ut
in urbe Fides Catholica incrementum & stabilitatem caperet; So-
cietatis JESU Patribus, qui hucusque in domo admodum angusta
prope sacellum S. Bartholomæi vixerant, novum hoc anno colle-
gium fabricare cœpit in eo loco, ubi quondam cœnobium Fra-
trum Minoritarum steterat. Locum hunc desolatum, & jam diu
sponte à monachis desertum, quadriennio abhinc emerat ab hæ-
redibus Perillustribus ac generosi Domini Elmerhusii ab Haxthausen,
uti suo loco diximus: neque ab eo tempore quidquam aliud ad no-
vam fabricam inchoandam deerat; quàm domus alia, ad mona-
sterium Hardehusanum pertinens, & veteri Minoritarum horto
penè inclusa, ubi nunc est collegii nostri officina braxatoria. Ve-
rùm cum & hanc præcedente anno Theodorus Episcopus ab Har-
dehusanis coëmisset; nihil ampliùs morandum ratus, hoc anno tan-
dem die 5. Junii, S. Bonifacio sacrâ & suæ electionis anniversariâ,
tam sancti, laudatissimique operis initium fecit. Aderant con-
scripti ad eam diem quatuor Abbates, cunctorum Ordinum Diœ-
cesanorum Procures, urbium præcipuarum consules, & quidquid
ferè ministrorum, vel ad aulam, vel ad curiam Episcopalem perti-
nebat.

nebat. Cum his paulò post, quàm Neuhusio Paderbornam ad-
 vectus esset, præeunte Cathedralis Ecclesiæ Clero majore & mino-
 re processit ad sacellum S. Bartholomæi, jam pridem usui Societa-
 tis attributum: auditòque ibidem sacro musico, eâdem pompâ &
 apparatu conferebat se ad locum veteris monasterii; ubi scrobes,
 jam effossæ ac præparatæ, solennem primi lapidis impositionem
 expectabant. Lapis hic in medio paululùm excavatus (utì mo-
 ris est) in vicina domo servabatur, & jacebat eleganti vehiculo in-
 jectus: indè verò jucundissimo omnium spectaculo à Nobilibus
 quibusdam & egregiè vestitis adolescentibus, ad ædificii aream per-
 tractus, & ab ipso Clementissimo Principe consuetis Ecclesiæ ce-
 rimoniis lustratus est. Quo peracto, idem Princeps Clementissi-
 mus manu propriâ auream, argenteamque monetam, cum inscri-
 ptionibus congruis eo fine culam, cavitati lapidis immisit, oper-
 culum ejus probè occlusit, laminam æream circumjecit, ac denique
 lapidem hoc modo comparatum novi operis fundamento impo-
 suit, accinentibus musicis, interstrepentibus tubis ac tympanis,
 acclamantibus inter festiva carmina Poëtis, omnique juventute
 studiosâ. Porro laminæ, quam ex ære fusam & lapidi primario
 circumjectam diximus, incisa erat hæc epigraphe, ab ipsomet Prin-
 cipe composita: *Q. F. F. F. Q. S. E. A. D. O. M. Q. G. C.* (hoc est,
 ut ego interpretor: *Quod felix, faustum, fortunatumque sit, et ad Dei*
optimi maximique gloriam cedat) *Anno reparata salutis 1596, die 5. Ju-*
nii, indictione 9, gubernante Ecclesiam universalem Ss. D. Papa Clemen-
te 8. Theodorus à Fürstenberg, D. G. Episcopus Paderbornensis, ad Fidei
Catholicæ incrementum, pro singulari sua liberalitate, hoc novum collegium
Patribus Societatis JESU, ex fundamento, isto novo lapide collocato,
adificare cepit. Post hæc itum est ad mensam, apud eosdem Patres
 principali sumptu instructam; eâque finitâ, ad elegans drama à
 studiosa juventute nostra exhibitum. In eo dramate non solum
 Theodori Episcopi majores & proavi; sed etiam plurium familia-
 rum proximè cognatarum Procures, cum suis quisque signis gen-
 tilitiis quasi è suis tumulis redivivi, producebantur in scenam pub-
 licam. Commemoratisque gloriosis facinoribus suis, pro Deo &
 republica olim à se patratis, Theodoro nepoti suo de susceptis hu-
 jusmodi consiliis gratulati sunt; eundemque simul adhortati, ut
 glorioso huic operi perficiendo & consummando ferventissimè in-
 sisteret. Id quod omnibus spectatoribus, maximèque ipsimet Epi-
 scopo eum in modum placuit, ut liquidissimâ cordis voluptate per-
 fusus, & quasi jam prægustato laborum suorum fructu magno-
 pere gaudens, ex peracto dramate Neuhusium reversus fuerit.

Inscriptio
 primi lapi-
 dis.

Annales
 iidem.

Comœdia
 post primi
 lapidis po-
 sitionem
 Celsissimo
 Principi &
 aliis exhibi-
 ta.

Annales
 iidem.

Dum

Interitus
monasterii
Falckenhag-
ensis Pa-
trum Cru-
cigerorum
in comitatu
Swalen-
bergenſi.
*Annales
Collegii
Paderb.
*vulgò
Crucigeri
ſive Creuß-
Berren.*

Post obitū
Chriſto-
phori à
Dart, ultimi
Prioris Ca-
tholici,
monachi
omnes à fi-
de & Ordi-
ne defi-
ciunt.
*Annales
iſdem.*

Dum autem hoc modo Paderbornæ vetus illud monasterium ſancti Franciſci verteretur in collegium Societatis JESU; ecce tibi! iterum aliud ejusdem Dioceſis monasterium, quod erat Falckenhagæ in comitatu Swalenbergenſi, ab inductis Lutheri, Calvinique placitis everſum ac diſſipatum eſt. Poſſederant illud à ſeſqui ſeculo, & paulò ampliùs, religioſi Patres ex Ordine S. Crucis* & inter novationum heterodoxarum initia ſatis cautè ac providè ſe cuſtodièrant ab omni pravarum doctrinarum aut vitæ licentioris contagio. At, ubi poſtmodum novioris Evangelii placita toto comitatu Lippienſi & Swalenbergenſi recepta fuère; etiam in hoc monaſterio religioſæ diſciplinæ cuſtodia ex frequenti cum heterodoxis converſatione plurimùm retroceſſit: ac tandem primus omnium Hermannus Wegge, labascentis monaſterii Prior, anno ſeculi præſentis ſexageſimo ſeptimo à fide & Ordine ſuo turpiſſimè defecit, acceptâ in matrimonium Catharinâ quâdam, civis Lügdenſis filiâ. Peſſimi exempli res hæc erat ad pervertendos alios ejusdem conventûs monachos, libertati jam ſatis deditos: videbaturque jam totum illud monaſterium unius ſcabioſi capitis contagio ſic ruiturum eſſe, quemadmodum, teſte Juvenale, *grex totus in agris unius ſcabie cadit et porrigine porci.* Aſt eâ vice huic malo adhuc ſatis maturè occuſum fuerat à ſupremo prædicti Ordinis Magiſtratu ſeu Præſide provinciali. Qui, ut primùm de Hermann Prioris apoſtaſia ac matrimonio per literas edoctus fuit, quàm celerrimè eidem ſurrogârat è conventu ſuo Ruremundano Dominum Chriſtophorum à Dart Nobilem Geldrum, virum præclariffimum, & virtute non minùs, quàm illuſtri majorum ſuorum ſanguine conſpicuum. Præſuit hic ibidem ſumma cum laude. Reductâque vetere diſciplinâ, & reſtaurato bonorum temporalium ſtatu, religioſiſſimè deceſſit anno 1589, die 16. Martii; ad quam in antiquo Falckenhagenſi necrologio hoc ei encomium ſcribitur: *Anno 1589; die 16 Martii, Reverendus et omni laude digniſſimus Dominus Chriſtophorus à Dart, ex Nobilium genere in Geldria natus, conventualis Ruremundenſis, Pater et Prior hujus domûs Falckenhagenſis; cum huic loco ſumma cum laude et maximis laboribus præſuiſſet, ex hac lachrymarum valle piè et devotè conceſſit in aulam celeſtem, animam ſuam filio Dei maximis ſuſpiriis commendans, et decimâ octavâ ejusdem cum multorum gemitu ſepultus.*

Mortem hanc intrâ paucos annos non ſolùm conſecuta eſt luctuoſa morum diſſolutio; verùm etiam totius monaſterii interitus ac diſſipatio. Qui enim Chriſtophoro Dartio in Præfectura ſacra vel Prioratu ſuſſectus eſt Alexander Backhus; haud multò poſt abjecto cucullo, & avulſâ non modicâ bonorum monaſticorum parte,

ma-

matrimonium pudendum iniit cum deamata pridem alicujus consulis Huxariensis filia. Hoc autem in viam scelerum præeunte, etiam ceteri, qui adhuc supererant, sacerdotes ac laici ruptis omnibus legum sacrarum repagulis non modò Fidem, Ordinémque religiosum deseruere; sed etiam in eam græcandi & luxuriandi licentiam sese præcipitârunt, ut verissimè de eo conventu potuerit affirmari: *sacra Deo quondam domus, est jam tota lupanar.* Aspiciebat hæc oculo non invito Simon Comes de Lippia, cujus dominio Swalenbergensis comitatus potissima ex parte subest: credebátque fore, ut, sicuti monasteriorum aliorum bona quàm plurima jam pridem ad se attraxerat; ità quoque Falckenhagensis conventus prædia in ærarii sui augmentum verteret. Sed hæc ejus consilia tempestivè interceptit prudentissimus Episcopus noster Theodorus Fürstenbergius. Qui, cùm intelligeret rem eò dirigi, per Octobrem hujus anni transactionem iniit cum Simone Comite: ac tandem effecit, ut ibidem partitio bonorum fieret, mediâque pars eorum Comiti; & altera medietas Episcopatui nostro in usus Deo sacros relinqueretur. Superfunt adhuc ejusdem transactionis literæ, die decimâ quartâ Octobris hoc anno datæ, & appensis ambarum partium sigillis communitæ.

Monasterii derelicti bona dividuntur inter Episcopum Paderbornensem & Comitem Lippiensem.
Annales Collegii Paderb.

Monachi autem exleges & apostatæ, ex quibus adhuc residui erant sacerdotes quinque & laici tres, monasterii prædicti bonis postmodum exclusi, fortunam quisque diversissimam subiêre. Pater Henricus Alffhusen Prior (qui Alexandro Backhusio ad sacrilegas nuptias transeunti successerat) ceteris paulò melior ac simplicior, ejuratâ Fide Catholicâ in magna rerum inopia vixit; mortuusque est Blombergæ in comitatu Lippiensi. P. Petrus Missing Procurator & Cellerarius, diuturno prius concubinato infamis, matrimonio tandem inito, primùm à Lippiensi Comite constitutus est silvarum Falckenhagensium Præfectus: deinde verò post secundas nuptias cauponem plebejum egit in pago Rischenau prope Falckenhagam. P. Stephanus Jacobi, loci parochus, antea passim in stupris & adulteriis volutatus, uxore ductâ Calviniani verbi ministerium accepit in pago Alverdissen. P. Casparus, vir nequissimus, & sub habitu religioso continuus armorum gestor, conjugē acceptâ factus est Calvinianæ doctrinæ buccinator in pago *zur Zalle* comitatus Lippiensis. P. Antonius Frobôsen, projecto honore sacerdotii, per annos ferè triginta partim in Falckenhagen, & partim in *Wöbbel* Calvinianorum Prædicantium administer, seu templi ædituus & custos fuit, utrobique factus duodecim aut amplius liberorum parens. Frater Oswaldus laicus, homo senex, Henrico Priori suo in Calvinianis erroribus adhæsit, & cum eo pau-

Religiosi apostatæ variam fortunam subeunt.
Annales Colleg. Paderborn.

pauperrimè defunctus est Blombergæ. F. Bernardus abjectâ fide & Ordine suo diu variis in pagis subulcum egit; ac tandem post longos errores ad mentem saniozem rediit, Catholicè defunctus in Dioecesi nostra Paderbornensi. Denique postremus omnium F. Joannes, diu vagus & spiritui sancto resistens, anno 1605 à Patribus Societatis JESU ad Catholicam Fidem reductus; ac deinde, quàm diu vixit, in Paderbornensi collegio sustentatus est. Ubi non modò summa cum sedulitate famulorum labores perlubenter obiit; sed etiam prioris vitæ errata multis orationibus, jejuniis, & voluntariâ sui corporis castigatione eluens, post plures annos pientissimè decessit.

Reliquiæ
S. Landelini
ex desolato
monasterio
Flechtorpi-
ensi aufe-
runtur, ac
transferun-
tur in Oda-
cker.

Henſchen.
10, 2. Ss.
Junii, in
commenta-
rio prævio
ad vitam
S. Landeli-
ni n. 5. & 6.

Cum cœnobio Falckenhagenſi extremos etiam trahebat hali-
tus monasterium Flechtorpienſe Dioceſis noſtræ in comitatu W al-
decenſi; de cujus fortuna retrograda, foediſſimâque defectione Bal-
thasaris Haghmeiſteri Abbatis ultimi, plura diximus ad annum
1558. Ex monachis, qui ibidem fuerant, hoc anno ſolùm ſuper-
erat unus ſacerdos ætate grandis & ſepulchro proximus. Bona
temporalia nobiliſſimæ hujus Abbatia jam pridem à Lutherano Co-
mite occupata, atque ad alios uſus traducta erant. Reliquiæ S.
Landelini, quas olim Henricus II. Episcopuſ Paderbornenſis illuc
tranſtulerat ex pago Boke, magna ex parte jam diſperſerat vicino-
rum hæreticorum furor: propèque aberat, ut & reliquæ ejusdem
ſacri corporis partes eandem fortunam paterentur ab adverſariis.
Hoc igitur ut averteret Erardus Comes de Soberen, vicini Duca-
tûs Weſtphaliæ ſatrapa provincialis; Conradum Lutherum, ſacer-
dotem religioſiſſimum & Parthenonis Odackerenſis Præpoſitum,
in menſe Octobri ad ſe accerſiit; juſſitque illum unâ cum Domi-
no Sviberto Stephani Paſtore Brilonienſi Flechtorpium ire, &
quidquid reliquiarum prædictarum ſuper-eſſet, ex monaſterii tem-
plo clanculum ſublegere. Perlubenter huic mandato Conradus
paruit. Opèque & indicio iſtius monachi ſenis, quem ſuprà me-
mini, S. Landelini caput cum quibuſdam aliis ejusdem oſſibus ibi-
dem reperit, de ſacro loculo reverenter extraxit, Arenſbergam
abduxit, Comiti Erardo obtulit, multisque ab eo precibus impe-
travit, ut in Odackerenſi* monaſterio ſuo, quod Virginum Bene-
dictinarum eſt, pretioſum hunc theſaurum ad venerationem pub-
licam deponeret. Ubi clanculariæ hujus translationis anniverſa-
ria feſtivitas etiamnum ſub ritu duplici celebratur die 26 Octobris,
quâ hæ reliquiæ Odackriam pervenêre, Theodoro Episcopuſ no-
ſtro eaſdem fruſtra indidem repoſcente.

*Odacker
monaſteriuſ
Virginum
in comita-
tu Arens-
bergico
prope oppi-
dulum
Hersberg.

AN-

Annus Christi 1597.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 6.

RUDOLPHI II. Imperat. 21. & 22.

THEODORI Episc. Paderb. 12. & 13.

IN bello Hungarico singulare nihil hoc anno gestum est, præter leviora * quædam certamina; in quibus tamen Christiani minùs, quàm Turcæ perdidērunt. Similiter & in bello Gallico, quod Hispanos inter & Gallos à biennio suscitari cœperat in Picardia, nihil aliud hoc anno peractum fuit, quàm quòd Hispani Ambianum urbem ridiculo stratagemate ceperint, & eandem Galli diuturnâ, gravissimâque obsidione recuperârint. Stratagemata autem erat hoc: undecimâ die Martii Portocarrerus Hispanus, qui Durlanio ante biennium occupato præerat, nocturno tempore misit illuc octodecim viros lectissimos, rusticanis vestibus indutos: quorum aliqui currus onustos in urbem veherent, alii saccos pomis ac nucibus repletos dorso importarent. Ipse verò cum duobus equitum, peditumque millibus hærebat pariter ante urbem in occultis quibusdam latebris, ut ibidem exspectaret signum accedendi. Primo diluculo personati illi rustici introibant in portas urbis. Dùmque illi, qui agebant currus, intrâ portas aliquantisper consisterent, ne rastrum superius demitti, liberque in urbem aditus occludi posset; aliorum personatorum unus & alter sacculum suum, nucibus & pomis plenum, veluti ex quodam infortunio in terram effuderunt. Quæ cùm avidissimè legerentur ab incautis portarum excubitoribus; continuo personati illi gladios infra vestimenta sua contactos extrahunt, vigilias occidunt, socios è propinquo præstolantes dato signo ad se accersunt, urbemque nihil minùs ominantem priùs occupant, quàm plerique civium è nocturno somno excitati fuerint. Exhorruit ad improvisam illam tantæ urbis interceptionem Henricus Rex. Et quia ab ejus recuperatione belli Gallici fortuna quàm plurimùm dependebat, ruptis illico moris omnibus eam rursus obsidere cœpit cum ingenti exercitu, ex Gallicanis, Anglicisque copiis conflato. Decertatum fuit acriter ab utraque parte; multique hostium ante hanc urbem trucidati sunt, non solum vehementi explosione tormentorum; sed etiam crebris, fortunatisque præsidiariorum eruptionibus. Neque dubium est, quin Albertus Archidux Belgarum gubernator, qui cum viginti & ampliùs armatorum millibus ad urbem liberandam adventaverat, Gallicanum exercitum fuisset propul-

In Hungaria singulare nihil hoc anno geritur.

* *Shuansf.* l. 30. *hist.*

Hung.

Hispani ridiculo stratagemate eripiunt

Gallis Ambianum in Picardia;

Harans in

ann. brab.

Spond. hic

n. 2.

& Galli illud semestri obsidione recuperant.

Harans ib.

Spond. n. 3.

4. 5. & seq.

Eeee

pulsu-

pulsurus : nisi Dux Mayennius, Henrico Regi ante annum reconciliatus, præcedenti nocte Gallorum castra ex ea parte, quâ invadi poterant, incredibili celeritate sic obfirmâset, ut nullus amplius ad eadem invadenda pateret aditus. Quo animadverso Albertus Archidux die decimâ sextâ Septembris cum exercitu suo se retraxit; pauloque post etiam urbs illa, diuturnis obsidionum laboribus fatigata, sese iterum Regi Gallorum dedit, præfidiarius Hispanis cum honore maximo dimissis.

Hollandi interim, Hispanis alibi occupatis, Rhenoberckam, Grollam, Oldensaliam, Lingam, & alias urbes in & prope Westphaliâ sitas. *Haraus in ann. brabant.*

Multum illa Gallorum & Hispanorum concertatio rebellibus Hollandis profuit ad extendendos dominiorum suorum limites. Nam interea dum Albertus Archidux præcipuum Belgicæ militiæ robur transferret in Picardiam, ut Ambiano periclitanti succurreret; Mauritius Princeps Arausicanus, cum ingenti exercitu in agrum Coloniensem & Clivensem irruens, terrore magis, quam vi & armis celerrimè occupavit Alpam, Rhenoberckam, & Môrsam, urbes & oppida ab Hispanis præfidiariis adhuc infessa. Inde verò trans Rhenum pergens (cùm nemo esset, qui progressum armorum sisteret) eodem victoriarum ac terriculationum hostilium cursu in suam & Hollandorum potestatem adegit urbes, Grollam, Brevordam, Oldensaliam, ac Lingam: quarum postrema quondam paruerat Comiti de Tecklenburg; tunc autem ab annis fere quinquaginta sub Hispanorum dominio consistebat. Magnum hinc erat gaudium in Hollandia. Sed longè major tristitia ac moeror in vicinis Westphaliæ provinciis: utpote quæ in sinu suo jam alebant hostem, à quo sæpius jam afflicta, & in posterum adhuc amplius affligendæ erant. Certè eodem hoc anno, priusquam Linga & ceteræ urbes antè dictæ in Hollandorum unguis incidissent, alii prædones Hollandici ductore Joanne Nassovio in Diocesisin Monasteriensem, octo pagos cum uno oppidulo expilaverant, hominibus pauperculis octingentos equos abstulerant, aliâque multa infanda fecerant, quæ ab infidelibus Ottomannis potius, quàm à viris Christianis peracta crederes. Neque ab huiusmodi nocumentis prorsus intacta mansit Paderbornensis Diocesis nostra. Nam & eam ingressi sunt mense Martio: & non abiissent sine noxa, nisi & subditi nostri ad vim repellendam egregiè se præmunivissent; & Episcopus noster, ulterioris incommodi evitandi causâ, numeratis quater mille imperialibus hostiles ipsorum animos compescuisset.

Iidem hoc anno rursus in Westphalia magnas prædas exerceverunt. *Klockner. in hist. Paderb.*

Theodorus Ep. Paderb. cum Hassia Landgravio improspere transigit, de

Tristiore aliam hoc anno plagam accepit Ecclesia nostra ex infelici transactione, ineunte Januario inter Theodorum Episcopum nostrum & Mauritium Hassiæ Landgravium inita, de monasterio & oppido Helmershusano, de Dynastia Schönenbergensi, de castello

castello Drendelburgico, de arce & oppido Liebenaviensi, de sil-
 va Reinhartziana, & aliis quibusdam pagis inferioris Hassiæ; de
 quibus jam longo tempore in judicio Spirensis Cameræ discepta-
 tum ac decertatum erat. Steterat quidem hac in re validissimum
 jus pro Dioecesi nostra: &, quod attinet Helmershusiam, silvâmq;
 Reinhartzianam, clarissimæ sunt donationes S. Henrici Imperato-
 ris apud *Schatenium. Sed, quia prô dolor! ea tunc erant tem-
 pora, ut armorum potestate magis, quàm jure & legibus agere-
 tur; tandem Theodorus Episcopus noster, aut fraude aliquâ cir-
 cumventus, aut vi & metu compulsus, ad concordiam ineundam
 se componere, flecterq; debuit, interventoribus Ludovico Land-
 gravio Mauritiî prædicti patruo, & Simone Comite Lippiensi.
 Horum operâ, post varios congressus Corbachii & Warburgi ha-
 bitos, demum ineunte Januario præsentis anni conventum est in
 hos articulos transactionis: *monasterium, oppidumque Helmershusa-
 num unâ cum omni jurisdictione, bonis, decimis, aliisque juribus et ob-
 ventionibus, in potestate Mauritiî Landgravii, ejusque heredum et suc-
 cessorum constanter maneat, quàm diu ex modernis omnibus Hassiæ Prin-
 cipibus masculina proles in vivis erit: hac autem deficiente, ad Episcopos
 Paderbornenses, eorumque possessionem certam et indubitatam redeat, sine
 omni aliorum successorum obstaculo et impeditione. Dynastia Schônember-
 gensis, castellum Drendelburgense, arx et oppidum Liebenaviense, uti et
 silva Reinhartziana, unâ cum omni jurisdictione sua, pagis, hominibus,
 et aliis utilitatibus conjunctis, perpetuò et hereditariè pertineant ad Mau-
 ritium Landgravium, ejusque heredes et successores: contra verò Mau-
 ritius et ejusdem successores perpetuò renuntient omni juri suo, quod præ-
 tendunt et prætenderunt in Calenbergam, Swalenbergam, Oldenburgam,
 et Beverungam, Paderbornensi Episcopatu subdita. Denique pagus
 Wettefingen perpetuò et irrevocabiler maneat penès Landgravium; con-
 tra verò pagus Herlinghausen penès Episcopum Paderbornensem: salvo ta-
 men omni jure et jurisdictione, quam hucusque in pago Herlinghausen ob-
 tinuerunt et obtinent perillustres Domini de Malsburg. Superfunt ad-
 huc ejus transactionis literæ, pluribus sigillis communitæ, quarum
 finis est: Datum die Mercurii, quintâ mensis Januarii, anno à Nati-
 vitate Christi Domini et Salvatoris nostri millesimo quingentesimo nonage-
 simo septimo.*

Peractâ hac infelici compositione, quæ tamen citra omnem
 Theodori Antistitis culpam vel socordiam contigit, nova alia tem-
 pestas contra eundem concitata est à quibusdam patriæ Statibus
 Luthero vel Calvino deditis. Convocaverat Princeps Dioecesana
 comitia die decimo septimo mensis Martii, ibidémque Augustissi-
 mi Imperatoris nomine proponebat, quàm iniquo loco versarentur

monasterio
 oppidóque
 Helmers-
 husano, ali-
 isque bonis
 inferioris
 Hassiæ.

Litera
 transactio-
 nis in ar-
 chivo Pa-
 derborn.

*Schaten.

to. 1. pag.

425. 426.

439. 553.

Nobilibus,
 urbibusque
 aliquibus,
 negat liber-
 tatem Reli-
 gionis, po-
 stulatam in
 comitiis
 dioecesanis.

Christianorum res in Hungaria: Turcas ibidem quotidianis urbium populationibus foedissimè grassari, neque esse in potestate solius Imperatoris, tam innumeræ barbarorum multitudini se opponere, nisi & aliis aliarum provinciarum auxiliis benignè adjuvetur. *Proinde rogare se et Casarem, ut reipublica ibidem periclitantis misericordiam capiant, atque ad bellum illud validius propulsandum liberale subsidium in arcem conferant.* His auditis, Nobilitas heterodoxa, libertatem suæ fidei quæsitura, in coetus arcanos coit; attractisque urbium aliquarum consulibus, quos eadem libertatis prurigine laborantes noverant, audacissimo tandem consilio denuntiârunt Principi: *ne vel obolum se duros, nisi vicissim acceperint libertatem credendi, et usum cœnæ Dominicæ sub utraque specie.* Obstupuit ad ista Princeps: atque, ut erat inconcussi pectoris, continuo respondit illis magno animo: *Quid? Vosne ad infames ejusmodi nundinas hoc modo me adigere? Malo potius hanc vitam, animamque meam immolare pro conservatione antiquæ Fidei Romano-Catholicæ, quam ut effreni huic audaciæ concedam, aut me demittam ad hæc impia postulata vestra, sanctissimis Ecclesiæ legibus adversantia.* Agite, quod vultis modo! Non enim mihi; sed Casari: non pro oculis meis; sed pro salute publica subsidium posco. Quis non putasset, eos ad hæc verba tacituros esse, in reverentiam sui Principis? At illi nihilo minùs à suis postulatis nondum desistere: imò adhuc ampliùs tumultuari, & impudenti agmine ad Cathedrale Capitulum currere, ut vel ibidem à pluribus extorquerent, quod ab uno impetrare non potuerant. Sed cum & istic in rupem incurrissent; bilem omnem in Patres Jesuitas exspuunt, eos Christianæ libertatis eversores & malorum omnium auctores vocitant, oculis, verbis, & armis insolenter ostensis territant, ausi etiam iisdem bonorum suorum direptionem & incepti ædificii demolitionem atrociter comminari. Stetere tamen hæc omnia intra solos terrores. Et Illustrissimus Princeps, ut ostenderet se hujusmodi minacias flocci facere, inter ipsa comitia die 21 Martii operarios omnes per quæstorem Neuhusianum ad labores per hiemem intermissos redire jussit.

& collegii
ædificandi
labores re-
sumi jubet.
*Annales
Colleg. Paderborn.*

Paderbornæ
in urbe
ac Diœcesi
tota grassatur
pestis.
*Annales
Collegii Paderborn.*

Sub horum indefessis manibus quotidie crescebat nova collegii Paderbornensis fabrica, donec ineunte Augusto funesta pestis, Paderbornam ingressa, operariorum labores iterum abrumperet. Periêrunt ex ea lue multi civium: nonnulli etiam studiosorum, quos idcirco maturiùs è scholis domum remitti oportuit. Eadem afflavit aliquos è collegio Societatis, ac præsertim omnes Fratres laicos; tametsi nullus ipsorum ex eo malo extinctus fuerit. Ceteri verò Patres, quibus integra valetudo constitit, indefessam operam præstitere, non solum in adjuvandis, curandisque pestiferis intra

intrà urbem; sed etiam foris in convertendis, præparandisque ad mortem compluribus sagis & veneficis, Attelenæ, Ettelenæ, & Henglerenæ comprehensis. Ex harum numero una à diabolo amasio suo impetraverat, ut maritum suum è superioris tabulati sinu aut foramine in præceps deturbaret, atque ità cervicem ejus infringeret. Altera verò maritum & aliquot liberos, veneno sibi per diabolum allato, crudelissimè interfecerat, non sinè diuturno eorum cruciatu & lamentatione. Utraque primùm ignitis forcipibus toto corpore lacerata, ac deinde in pulveres combusta est, posteaquam diligenti nostrorum Patrum instructione singularem poenitentis animi dolorem prodidissent. At nullus omnium scelestorum flagitiosior fuit, quàm aliquis Attelensis rusticus, cognomento *Francke*, inveteratæ malitiæ senex, &, si ità loqui liceat, vivus in humana carne diabolus: per quem hostis avernalis peregerat ferme omnia, quæ in rebus criminosis per hominem exercere potest. Is, cùm in ætate juvenili sese totum devovisset infernali genio, accepit ab eo tres fabas, aut potius tria semina, fabarum instar. Simulque ab eo jussus est, virginem occidere, caput ejus refecare, ad altitudinem trium pedum humi defodere, certoque modo tres illas fabas aperto ejusdem ori inserere vel implantare. Indè nascituras esse tres alias fabas: quarum una, si in ore teneretur, eidem præstitura sit, ut fiat invisibilis: altera, ut vertatur in Lycanthropum, vel aliud animal, quodcunque vellet: tertia, ut in alias quascunque res inanimes transformari, si velit, queat. Hæc igitur affecuturus homo pessimus, non multò post in comitatu Waldecensi, haud procul ab urbe Corbachiensis, inter silvarum abdita virginem aliquam violenter à se constupratam* interemit, caput ejus resectum sacculo suo inclusit, Attelenam deportavit, humo infodit, fabas antè dictas ori imposuit, novisque fabis ex eo scelere procreatis tam infanda crimina ope dæmonis perpetravit, ut evitandæ seductionis vel offendiculi causâ, neque typo committi, neque propalam enarrari debeant. Inter alia, quæ in publicum edi possunt, illud etiam confessus est, se beneficio istius fabæ, quâ invisibilis reddebatur, non solùm furta & homicidia multa, sed etiam alias nequitias quàm plurimas commisisse: alterius autem beneficio frequenter abiisse in lupum aut aliud nocivum animal, eaq; in figura vehementer nocuisse pecori & hominibus, etiam plures ex iisdem occidendo. Hæc inter horrenda maleficia ad ætatem senilem veniens (quod rari admodum exempli est) serâ tandem experientiâ didicit, nefarium id genus hominum ferè nunquam siccâ morte ad inferos descendere. Prælectâ mortis sententiâ instar morticini pecoris ad locum supplicii raptatus est: ubi, cùm in mensa quadam

In pagis urbi vicinis comburantur plures veneficæ:
Annales
iidem.
Klockner
in hist. Paderb.

Attelenæ diro supplicio plectitur senex veneficus, criminum horrendorum reus
Annales
Collegii
Paderb.
Klockner
ibid.

Qui ope dæmonis non modò se invisibilem reddere; sed etiâ in res alias animatas & inanimes mutare potuit.

Auctores
iidem.

**Klockner.*
in hist. Paderb. ms.
ad an. 1598.

Supplicii
locus ab ejus
nomine ad-
huc nomi-
natur *Grand-
enberg.*

Monasteriū
Holthufen-
se virginum
solutā re-
gulari disci-
plinā, incli-
nat ad abji-
ciendam fi-
dem, Ordini-
nemque re-
ligiosum.
*Ex literis
archivi
Bürensis.
item ex li-
teris ac
traditione
monasterii
Holthufani
Monasterii
ejusdem vi-
sitatio ac
reformatio
committis-
tur Abbati-
bus, Harde-
husano ac
Marienfel-
densi.
Ex literis
Bürensis*

quadam extentus & firmissimè constrictus esset; ferali cultro eidem vivo ac spiranti venter apertus, cor exsectum & in faciem impa-ctum, corpus in quatuor partes divisum & in pulveres combu-stum, caput à trunco revulsum, paulisper in igne tostum, palo terreo infixum, ac demum rotæ, infra quam lignea effigies lupi consistebat, pro communi omnium terrore impositum est. Mo-numenta hujus executionis & supplicii adhuc supersunt in colle ali-quo non procul ab Attelena: qui ab istius malefici cognomento *Grande* etiam nunc *Franckenberga* nominari solet.

Eodem hoc tempore monasterium Holthufense virginum Ci-stertiensium, quas vulgò Bernardinessas nominant, à primæva disci-plinæ regularis observantia plurimum deviaverat. Jamque res & mores earum tam præcipiti lapsu in ruinam volvebantur, ut jam earum aliquæ proculcatis monasticæ vitæ, Fideique Romanæ legi-bus ad Lutherum Calvinumve transgressæ fuerint; aliæ verò, in-ter quas & ipsa Abbatisa erat, abjectâ jam veste religiosâ in peri-culo propinquo starent, ut eandem perditionis viam ingrederen-tur. Quod ubi advertit vigilantissimus monasteriorum Paderbor-nensium inspector Theodorus Episcopus; primùm anno superio-re Calvinianum Prædicantem vicini oppidi Bürensis, unde hoc malum fluxerat, frustra obnitente Domino Joachîmo de Büren è Pastoralis domo ejecit, uti suo loco narratum est. Deinde autem prædictarum sanctimonialium emendationi consulturus, hoc anno Reverendissimum Dominum Godefridum *Dräick*, ejusdem Ordinis Visitatorem generalem, de earum statu edoceri fecit, moneri que, ut periclitanti huic monasterio maturè prospiceret. Non egebat hic multis calcaribus ad adeundam illius Parthenonis visitationem: erat enim vir egregiæ virtutis; & cui nihil magis cordi erat, quàm vitæ religiosæ vigor & labentis disciplinæ restauratio. Sed, quia propter itinerum pericula munus illud obire per se ipsum non po-terat (jam enim semel à militibus heterodoxis captus, & satis gran-di sex millium dalerorum pretio redemptus erat) vices suas hac in re demandavit binis Abbatibus vicinis in Hardehusen & Marien-feld; jussitque, ut prædictum Holthufense monasterium in spiri-tualibus æquè, ac temporalibus, tam in capite, quàm in membris reformarent, uti constat ex hisce literis:

NOs Frater Godefridus *Dräick*, Abbas veteris campi in Colonienfi
Diecefi, ac dicti Ordinis in partibus inferioris Germania et Saxo-
nia Vicarius et Visitator generalis, Reverendis et nobis in Christo charissi-
mis Coabbatibus de Hardehausen et Maria Campo, salutem in Domino.
Cum illud potissimum officii nostri ratio postulet, ut, monasteria et loca re-
gularia utriusque sexûs nobis subiecta in sanctæ et Catholicæ Religionis ob-
serva-

servatione salubriter dirigamus; nosque propter itinerum pericula, singulorum monasteriorum nobis commissorum et in diversis partibus situatorum visitationibus et reformationibus personaliter interesse non possumus, pro ut summopere cuperemus: tales anhelamus per nos institui visitatores et reformatores, per quorum providentiam salutaria Religionis nostrae instituta debitum sortiantur effectum, pretiosissima anima ad salutis portum dirigantur, ac vepres et spina à medio tollantur. Ceterum, cum non inferiorum personarum relatu didicerimus, quod, etsi monasterium nostrum Holthausen in Diœcesi Paderburnensi in bona observantia et reformatione multis annis ad Dei honorem, animarum salutem, populique Christiani ædificationem manserit; à paucis tamen annis maxime deciderit. Non enim jam regularis observantia et Ordinis disciplina ibi viget; sed habitus et Religionis mutatio, morum corruptio, et vita dissolutio. Unde divina Majestas offenditur, anima damnationis aeterna periculo exponuntur, et populus Christianus non modice scandalizatur: ita ut vinca Domini jam non uvas; sed labruscas producere, aurumque illius in scoriâ versum esse videatur. Unde metuendum, nisi his malis mature succurratur, quod præfatum monasterium in Holthausen ab Ordine et Catholica Religione decidat. Hinc est, quod tantis malis totis viribus occurrere cupientes, vobis duobus committimus et in mandatis damus, ut de die concordetis, et statuto inter vos die conveniatis, ac dictum monasterium ingrediamini, in eoque conjunctim et concorditer, salvis gradibus et dignitatibus vestris, auctoritate nostrâ paternâ visitetis, reformetis, corrigatis, instituatis, ac destituatis, in capite, in membris, in spiritualibus et temporalibus, quacunque secundum legem divinam, regulamque legislatoris S. Benedicti, nostrique Ordinis salutaria instituta et definitiones, inveneritis visitanda, reformanda, corrigenda, emendanda, instituenda, et destituenda: computationes dicti monasterii audiat, examinet, approbet, vel reprobet, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachio seculari: mandantes et præcipientes omnibus et singulis Professis monasterii prænominati, ut vobis tanquam nobis in omnibus obediant, et humiliter pareant. Et cum Reverendus Dominus Abbas MARIAE Campi hæcenus semper fuit monasterii in Holthausen indubitatus visitator, nihil suæ jurisdictioni per præsentem commissionem derogatum volumus; sed ipsum jus visitandi magis confirmamus: hortantes Reverendum Patrem, ut post reformationem, diligentem curam et inspectionem habeat, quatenus non iterum deficiat; sed in Religione et disciplina proficiat. etc. - - - Datum Colonia, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, die Martis decimâ septimâ Decembris.

Acceptis hîsce literis prædicti Abbates, Hardehusanus & Marienfeldensis, consultârunt ocyùs inter se de injectæ visitationis die. Eâque inter se invicem constitutâ (mense, ut opinor, Februario

qui sub initia sequentis anni 1598 monasterium

illud visi-
tant ac re-
formant,
constitutâ
ibidem no-
vâ Abbatis-
sâ, & aliis
aliorum
cœnobiorû
virginibus.
*Ex litteris
Bürensis*

bruario sequentis anni) monasterium Holthusanum cœperunt ingredi, spirituales ac temporales administrationem perlustrare, sanctimonialium vitam & mores perquirere, disciplinam reformare, defectus corrigere, errores emendare. Et quia loci illius Abbatis Joana de Stockhausen, quam eadem Lutheranismi aut Calvinismi lues jam invaserat, circa idem ferè tempus defuncta est; etiam paulò post ex monasterio *Himmelportensi* novam Holthusanis virginibus Abbatissam præfecere. Quæ deinde octavo Idus Martii unâ cum quibusdam aliis virginibus, è Wormeleni & Himmelportensi monasterio desumptis, Holthusium deducta, & ibidem regimini sacro admota est; uti colligitur ex litteris Udalrici Abbatiss Breidelariensis, qui ex prædicto Himmelportensi monasterio die 7. Martii anno 1598 ad Hermannum Pfenningium, Bürensem secretarium, ita scripsit: *non sine maxima difficultate res in hisce locis eò tandem direximus, ut favente Deo, crastinâ die electam Abbatissam cum adjunctis virginibus personaliter nobiscum adducturi, et monasterio presentaturi simus.* - - - *Cellerarius Hardehusanus huc modò venit, secumque adfert virgines duas ex monasterio Wormelensi.* - - - *Abbas Hardehusanus quàm celerrimè evocatus est Neubusium, quò die crastinâ proficiscetur.*

Annus Christi 1598.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 7.
RUDOLPHI II. Imperator. 22. & 23.
THEODORI Episc Paderb. 13. & 14.

Jaurinum
in Hungaria
Turcis ite-
rum per
stratagemam
eripitur ab
Adolpho
Barone de
Schwartz-
enburg.
*Spond. hic
n. 19.
Isthuanff.
l. 31. hist.
Hungar.*

IN Hungaria Jaurinum urbs munitissima, quam ante quadriennium à Turcis sædissimâ gubernatoris deditione occupatam vidimus, insigni stratagemate hoc anno tandem recuperata est ab Adolpho Barone de Schwartzenburg, Comorræ seu Comaronii Præfecto. Audiêrat hic, urbem illam à Turcis negligentius custodiri, quòd ejusdem firmitati nimium confiderent: imò & jactitarent, eam non antè à Christianis recipiendam esse; quàm gallus ferreus, in primariæ turris fastigio positus, vocem ederet. Itaque hanc eorum socordiam in sua commoda conversurus, cum quinque millibus virorum præstantissimorum, quos ad Comaronium convenire jusserrat, tacitissimis itineribus Jaurinum proficiscitur; ac tandem die 28 Martii, horâ noctis undecimâ, in urbis conspectum venit. Ibi, cum unam portam non satis firmiter oclusam reperisset, & alteram ad-
moto pylocastro (quod instrumentum Turcis hucusque ignotum fuerat)

fuerat) momento temporis confringi ac disjici præcepisset: continuo plenis agminibus militem intromisit; hostesque interim è somno excitatos, diuturno certamine ita fregit, obtrivitque, ut illucescente die urbem, arcemque Schwartzenburgio victori dedere coacti fuerint. Periêrunt in hoc assultu è nostris quingenti circiter, è Turcis verò mille quadringenti & amplius: capti eorundem trecenti præter imbellem puerorum ac mulierum turbam: præda omnis inter duces ac milites æquis partibus divisa est; exceptis tormentis bellicis, quorum centum & octoginta octo unà cum omni apparatu suo in potestatem Cæsaris devenêre.

Lætissimo huic nuntio, quo penè totus orbis Catholicus mirificè recreatus est, brevi tempore successit aliud non minùs felix, prosperumque nuntium de optata pace, Gallos inter & Hispanos ac Belgas inita. Desudatum in ea fuerat per plures hujus anni menses: interimque simul non minima curarum ac sollicitudinum pars in eo versabatur, ut Angli quoque ac Batavi æquissimis conditionibus ad eandem concordiam flecterentur. Sed, cum illi pertinaciter omnem cum Hispanis amicitiam & reconciliationem abnuissent, tandem postridie Kalendas Maji prædicta pax Vervini * in Picardia Gallos inter & Hispanos felicissimè conclusa est his articulis: *ut iterum confirmetur pacis Cameracensis placita de anno *1559. Ut Henricus Gallia Rex Hispano et suis restituat omnia eidem ablata ab anno 1559; nominatim verò comitatum Carolesii in Burgundia, quem Hispanus et hæredes ejus beneficiario nomine obtinebunt sub fide et clientela coronæ Gallicæ. Ut Philippus Hispania Rex restituat vicissim Gallo Caletum, Ardrum, Casteletum, Durlanium, et alias urbes Gallis creptas à prædicto anno 1559. Ut eadem pax et concordia non solum se extendat ad ambos Reges; verum etiam ad omnes eorum liberos, hæredes, et successores legitimos: neque eorum alter alteri nocumentum inferat, aut alios eidem nocituros gratiâ et favore juvet etc.*

Plurimum ea de re gavisi sunt omnes Catholici in toto Belgio: sed nemo magis, quàm eorundem serenissimus gubernator Albertus Archidux. Huic enim Philippus Hispaniæ Rex filiam suam Isabellam Claram Eugeniam nuptui collocare, & cum ea simul omnes Belgarum provincias in dotem tradere jam pridem constituerat. Id quod etiam hoc anno pridie Kalendas Maji in Madritensi aula ab eo publicè declaratum, ac stabilitum est eâ lege; ut, si fortè ex eo conjugio nulli provenirent aut superessent liberi, rursus omne Belgarum imperium ad Hispaniæ coronam revolvatur. Confecta simul in hunc finem varia diplomata, etiam à Philippo III, Hispanicarum ditionum hæreditario Principe consignata. Quibus acceptis Albertus Archidux die decimâ septimâ Augusti, nomine

Inter Hispaniæ Gallicæque Reges concluditur optata pax.

Haræus in ann. Brab. Spond. hic n. 5. & 6.

*Gallicè Vervins.

*vide dicta ad eundem ann.

Nuptiæ Alberti Archiducis cum Isabella Clara regis Hispaniæ filia (cui Belgium in dotem datur) & Margaretæ Archiducis cum Philippo III. Regis Hispaniæ filio

Spond. n. 13

Ffff

mine

Matrimo-
nia ambarū
partium
Ferrariæ
contrahun-
tur coram
summo
Pontifice
per procu-
ratores, ab-
sentium
personarū
vicem ex-
plentes.
*Spond. hic
n. 14.
Haraus ad
hunc annū.*

Philippus
II. Hispa-
niæ Rex
moritur.
*Spond. hic
n. 10.
Haraus in
ann. brab.*

mine futuræ conjugis provinciarum Belgicarum possessionem so-
lennem adiit: nec multò post ejusdem adducendæ causâ, cum in-
genti multorum Principum comitatu properavit in Hispaniam,
rebus interim civilibus Cardinalem Andream Austriacum; milita-
ribus autem Franciscum de Mendoza, Arragoniæ Admiratum,
suo nomine præficiens. Vix autem pervenerat in Ducatum Wir-
tenburgensem, cum insperatus ad ipsum affertur nuntius, Philip-
pum Hispaniæ Regem die decimâ tertiâ Septembris è vivis evoca-
tum esse. Magnum indè moerorem hausit prædictus Archidux.
Neque tamen idcirco destitit iter inceptum profequi: quia simul
in mandatis habuit, ut eodem itinere Margaretam Austriacam,
Caroli Archiducis filiam, novo Regi sponsam adduceret. Occur-
rit hæc eidem in Tirolis non longè post urbem Oenipontum; ade-
râtque pariter ejus mater Maria Bavara, cum insigni rerum omni-
um & personarum illustrium apparatu. Qui cum in unam itine-
rum societatem sese invicem adunâssent: primò Tridentum ac Ve-
ronam; indè verò Ferrariam, ubi Clemens Pontifex eosdem ex-
spectabat, inter innumeras vicinorum Principum ac provinciarum
gratulationes profecti sunt. Ibi, postquam per dies aliquot sum-
mis honoribus in- & extra urbem affecti essent; ipsèmet supremus
Pontifex, die decimâ quintâ Novembris in Dominica, duo illa fe-
renissimorum sponсорum paria, per mandatarios loco absentium
constitutos, inter missarum solennia conjungere, & matrimonium
hoc modo initum sancire, benedicere, & consecrare dignatus est.
Quo peracto post triduum discessere: præsentemque hiemem Me-
diolani in Lombardia transigere coacti sunt, cum ob incommo-
dum anni tempus, quod non sinebat longiùs proficisci; tum ve-
rò maximè, quòd in Hispania recentissimus dolor è morte Regis
nondum permitteret, nuptialibus ibidem gaudiis indulgere.

Regis autem prædicti obitus hoc modo contigit. Ad ægræ
senectutis incommoda (erat enim septuagenario major) accessit
hoc anno febris tabida, quæ omnem ipsius carnem paulatim ita
corrupt & exedit, ut ea penè videretur minutatim diffluere. Qua
ex re cum sibi mortem imminere persentisceret; præmissâ confes-
sione sacramentali, divinissimum Eucharistiæ sacramentum singu-
lari cum devotione sumpsit: insuperque jussit, antiquam defuncti
hominis calvariam juxta coronam Regiam in mensa vicina poni,
ut hujusmodi signo, ante oculos habito, humanæ mortalitatis ad-
moneretur. Indè filio, filiaque suæ tabefactum corpus ostendens:
*Ecce, inquit, ecce hæc specimen mundana gloria! aspiciate miserabile
corpus hoc! nihil opis humana superest: ideòque nunc mihi non de morbi
remedio; sed potiùs de felici morte et sepultura cogitandum est.* Hæc lo-
cutus

cutus non finè multo circumstantium fletu, scriniolum aliquod è cubiculo suo adferri mandat: eoque aperto, monile pretiosissimum auro & gemmis interstinctum extrahit, filiaque Isabellæ tradit hisce verbis: *Tua quondam id matris fuit. Id jam Tu habeto, et in perennem tuæ matris ac meæ memoriam asseruato.* Mox etiam ex eodem scriniolo flagellum depromit imbutum sanguine. Quod cum in altum attolli præcepisset, ad Philippum conversus inquit: *Eccè! hic sanguis est, non meus; sed mei patris, qui hoc flagello corpus suum castigare sœvit. Ego, ut avitæ pietatis ac devotionis te commonefacerem, id hucusque inter pretiosissima asseruare volui.* Demum urgente vi ingravescentis, ruentisque morbi, sacramentum extremæ unctionis petiit; eoque accepto, post biduum triduumve circiter, die, ut supra diximus, decimâ tertiâ Septembris, vitam in terris actam ^{*ita scri-} pientissimè clausit inter hæc verba: *tu solus *sanctus, tu solus Domi-* ^{por aca-} *nus, tu solus altissimus, 7ESU Christe etc.* ^{tholicus in}

Interea Franciscus de Mendoza Arragonum Admiralius, quem ^{vitis Regi} ab Alberto Archiduce rebus militaribus in Belgio curandis præfe- ^{Hispan.} ctum esse diximus, Batavorum progressus priori anno ad Rhenum ^{Hispani in} factos everfurus, ineunte Septembri cum duobus equitum & vi- ^{Belgio mi-} ginti peditum selectissimorum millibus in Ducatum Clivensem ^{litantes, du-} properat: subactoque Orsoviensi oppido, quod ad Rhenum hosti ^{ctore Fran-} præcludendum proderat, Môrsam, Alpam, & Rhenoberckam, ^{cisco de} ab Hollandis ante annum intromissis recuperat. Indè verò miles ^{Mendoza} omnis ab utraque ripa fluminis effusus, Bûdericum, Dinslakam, ^{Arragoniæ} Reësam, Embricam, & Xantum occupat, Dotechemium in co- ^{Admiralio,} mitatu Zutphanienti per vim expugnat, Wesaliam urbem ad pen- ^{varia oppi-} denda sibi centum millia dalerorum & centum maldera frumento- ^{da ad Rhe-} rum adigit: & (quod ei maximam Principum acatholicorum in- ^{num occu-} dignationem peperit) Wiricum Falckensteinii & Obersteinii Co- ^{pant. Wi-} mitem heterodoxum, post oblatam suæ arcis Broëkenis* deditio- ^{ricus Ober-} nem, unâ cum præsidiariis ferè omnibus contra fidem sibi datam ^{steinii Co-} crudelissimè trucidat. Id quod tamen ab infreni milite citra omnem ^{mes contra} Francisci Ducis voluntatem accidisse volunt. Ac fortè his, quæ ^{datam fi-} hætenus enarrata sunt, adhuc aliquis excusationum color, saltem ^{dem ab iis} ad exteriorem speciem, obduci poterat: nimirum, quòd anno su- ^{interficitur,} periore Alpa, Môrsa, & Rhenobercka gravi rerum Hispanicarum ^{Acta publi-} incommodo ab Hollandis infessæ fuerint: quòd Hispani prudenter ^{ca apud} formidare debuerint, ne Budericum, Orsovium, Reësa, Embrica, ^{Meyer. l. 1.} reliquæque ad Rhenum urbes, occuparentur à Mauritio Arausi- ^{Klockner} cano, qui cum exercitu Batavico non procul abhinc stabat prope ^{in hist. Pa-} Sevenariam: quòd Wesalia contra voluntatem sui Principis Ca- ^{derb.} tholici ad hæresin Calvinianam, Hispanis admodum inuisam, ne- ^{*vulgo} ^{Broeck}

fariè defecisset: ac demum, quòd Wiricus Obersteinius, Calvinista ferventissimus, olim unà cum defuncto fratre vel cognato suo Philippo Catholicis admodum infestus fuerit; & adhuc recenter Hispanis, pabulatum egressis, invadendo, rapiendo, vulnerando, non parvam injuriam irrogaverit, uti Admiralius ipsèmet in suis ad Wiricum datis conquestus fuerat.

Indè in Westphalia effusi, hibernorū capiendorū causā multas urbes & oppida vi & metu subigunt, cum ingenti provinciæ istarum damno.

Auctores iidem.

Sed hæ & aliæ excusationes, quæ ab Admiratio prætexi poterant, haud multò pòst vim omnem amisère, quando militum Hispanorum stipendia per mortem Philippi Regis diutius emanebant; & exercitus Regius propter exundantiam Italæ, vicināsque Bataavorum advigilantium copias, in hostiles agros transmitti non poterat. Tunc enim jejunos, inopsque miles jubente Admiratio in adjacentes Westphaliæ provincias hibernorum quærendorum causā latissimè se diffudit: omnique protestatione vel contradictione contempta, vi & armis occupavit Recklinghusam ac Dörstam in Vesta Recklinghusana; Essendiam, Lünam, Cameniam, Unnam, & Hammonam in comitatu Marcano; Bucholdiam, Borckam, Halterenam, Dulmaniam, Cosfeldiam, Horstmariam, Billerbeckam, Wernam, Beckemiam, & alia decem vel undecim oppida in Episcopatu Monasteriensi. Quæ autem scelera & bonorum, corporumque injuriæ ab invisis hujusmodi hospitibus per hanc hiemem perpetrata sint; facilius est cogitare, quàm verbis exprimere: præsertim, cum eorum avaritiam accenderet diuturna stipendiorum inopia, luxuriam concitaret assidua ciborum ingluvies, crudelitatem irritassent obstacula in hujusmodi locorum invasionibus objecta.

Ab aliis Westphaliæ Proce-ribus contributiones postulant. Meyer l. 1. actor publ.

Lutheranis, aliisq; catholicis in urbe ac Diocesi Paderbornensi minas intendant.

Litteræ Admiralis apud Meyer. l. 1.

Neque tamen his omnibus adhuc satis contenti erant insatiables eorum ventres ac loculi. Nam ex iisdem hibernis etiam ad Comitem Lippiensem, Benthemensem, Tecklenburgensem, Oldenburgensem, itémque ad Episcopos Osnabrugensem & Paderbornensem, varias dedere literas, quibus comminati sunt, se illuc pariter cum aliquot millibus venturos esse, nisi ipsorum adventus & hibernatio collatis, missisque pecuniis redimeretur. Ex his tamen literis multò mitiores erant eæ, quas ipse Admiralius manu propriâ dedit ad Episcopum nostrum Theodorum Fürstenbergium. Audiêrat enim hunc esse Principem antiquæ Religionis Catholicæ retinentissimum: atque ideo non tam ipsi & fidelibus orthodoxis; quàm ejusdem Lutheranis, rebellibusque civibus malum omne comminatus est. Ecce hîc ejusdem Admiralis litteras, è castris ad urbem Réesam exaratas:

Illustrissime et Reverendissime Princeps ac Domine. Quid acerbitatis, et irritamenti malorum, bellum in se habeat, secumque trahat, nemini igno-

ignotum est. Unde Illustrissimam et Reverendissimam Dominationem vestram scire volumus, Regium exercitum, non voluntate aut libidine; sed necessitate communis periculi et utilitatis, in Westphalia oras introductum, ac per stipendiorum prorogationem, pabulique inopiam, licentiùs latiusque vagatum. A vestra Illustrissima ac Reverendissima Dominationis Diœcesi vix possumus cohibere famelicum et nudum militem; cum in castris nostris passim divulgatum sit, Illustrissima ac Reverendissima Dominationis vestrae subditos magna ex parte hæreticorum deliramenta et insanas opiniones sequi, sæpe in conventibus publicis tumultuari, ac Religionis libertatem violenter poscere, concionatores Lutheranos suis sumptibus in primaria civitate Paderbornensi sustentare, et contra voluntatem Illustrissimæ ac Reverendissimæ Dominationis vestræ fovere ac retinere. Quapropter Illustrissima ac Reverendissima Dominatio vestra videat, quo pacto amoveat tempestivè tales sectarios, ne flagellum in innocentes etiam accersat. Addo et hoc, si longior hiems cogeret nos nolentes etiam ad vestram Diœcesim declinare, et invenirentur huiusmodi diabolici seductores in civitate; miles Catholicus neque à suspendio illorum, neque à rapinis (quod alioquin ubique prohibemus) aliorum civium sibi posset temperare. Hæc Illustrissima ac Reverendissima Dominationi vestra significanda duximus, ut in tempore super his respondeat nobis, quibus nihil gratius erit, quam audire, suos subditos esse obedientes, et in Fide Catholica stabiles. Deum rogamus, ut Illustrissimam ac Reverendissimam Dominationem vestram diu incolumem servet. Ex castris in Rees, 10 Decembris anno 1598. Illustrissimæ ac Reverendissimæ Dominationis vestræ addictissimus, Magnus Admiralius Arragonum.

Sperabat optimus Princeps, hanc Admiralli comminationem sibi plurimum profore ad conversionem civium, & ejectionem Hermanni Tünneken sacerdotis & Pastoris apostatæ, qui cum aliquot Lutherani Evangelii collaboratoribus Forensensem Ecclesiam hucusque retinuerat. Quare literas illas non solum publicè à Majoris Ecclesiæ cathedra promulgari iussit; verum etiam die 27 Decembris, in festo S. Joannis Evangelistæ, Paderbornensis civitatis consules ac fenatores paternè monuit, ut suæ suorumque civium saluti maturè consulant: alioquin metuendum esse, ne retentis hæresum doctoribus, Hispani veniant; urbique toti luctuosam cladem, & exitium feris lachrymis deflendum, inferant. At illi, talibus Hispanorum territationibus nihil moti, protervè responderunt, se pro urbe defendenda maximopere sollicitos fore: interimque, retento Lutheranorum dogmatum seminatore, vicinam Principum Hassorum opem contra Hispanos clanculum implorant, non sinè maxima Theodori Antistitis offensione.

Paderborna contem-
ptis Men-
dozæ ac
Theodori
Episcopi
sui monitis,
protervè
retinet Ec-
clesiæ Fo-
rensis con-
cionatorem
Lutheranum.
*Annales
Collegii Pa-
derb.
implorato-
etiam Has-
sorum
Principum
auxilio.*

Faci-

Contrà ve-
rò cives op-
pidi Saltz-
kottenfis,
jubente
Episcopo,
monachum
apostatam
unà cum
ludimagi-
stro Luth-
rano expel-
lunt;

*Annales
Collegii
Paderb.*

& ejus loco
recipiunt
sacerdotem
Societatis
JESU.
*Annales
Colleg. Pa-
derborn.*

Theodorus
de Smising,
Theodori
Episcopi
nostri è so-
rore nepos,
Lovanii in-
greditur
Ordinem S.
Francisci
de strictiore
observan-
tia.
*compendiū
vite ejus
ex veteri-
bus mss.*

Faciliorem hac in re, minúsque obstinatam hoc anno se ostendit Saltzkottena, Dioecesis nostræ oppidum non ignobile, celebratúmque à salinis, quæ magnum huic loco vectigal afferunt. Rursus inibi, post ejectos jam pridem alios Prædicantes Lutheranos, in Pastoralem Ecclesiam se intruserat apostata monachus, ac vir ejusmodi, in quo morum improbitas cum rerum divinarum ignorantia decertabat. Is, tametsi è suggestu sacro nihil auribus eruditis dignum proferre posset; novis tamen doctrinis suis cives omnes, præter unum alterúmve satis Catholicum, ità fascinaverat, ut, quò impudentiùs contra Ecclesiam Romanam loqueretur, eò avidiùs illi propositos errores biberent. Subinde salubrioris doctrinæ causâ ex Paderbornensi collegio missus est sacerdos aliquis è Societate JESU. Quem cum illi fastidiosè rejecissent, haud multò post Celsissimus Princeps non modò Jesuitam hunc ad eos reverti jussit; verùm etiam superadditâ centum aureorum multâ præcepit eis, ut sceleratum illum, aliisque multis criminibus infamem apostatam, intrà spatium 24 horarum ab urbe pellerent, & cum eo pariter ludimagistrum acatholicum, oppidanæ juventutis depravatorem. Non audebant cives huic Principis mandato se opponere: quia jam ab aliquot annis cum Episcopo litigabant propter salinas novas, ab eo non procùl indè fabricari coeptas; ideòque non immeritò formidabant, ne ob inobedientiam exuerentur omnibus privilegiis & prærogativis suis, quas in Camerali judicio Spirenfi contra novum illud opus nitebantur obtendere. Quare statim huic mandato obsecundatum est, & in locum apostatæ substitutus Jesuita; qui usque ad adventum novi Pastoris Catholici, parochiam Saltzkottensem administraret. Id autem ab eo partim per catecheses & conciones publicas, partim etiam per allocutiones & institutiones privatas, tam fideliter, navitèrque præstitum, ut non modò intrà hanc urbem; sed etiam in aliis locis viciniorebus, multi agnitis novarum doctrinarum erroribus ad orthodoxam Fidem reducti fuerint.

Providebat interea benignissimus Deus, ut religiosorum virorum Ordines & monasteria pro tot apostatis, à fide & Ordine suo deficientibus, persæpe reciperent viros alios, doctrinâ & sanctitate præstantissimos. Quos inter è Westphalia ad hunc annum præcipuè memorandus est Reverendus & eximius Pater Theodorus Smising, Celsissimi Principis & Episcopi nostri Theodori Fürstenbergii è sorore nepos. Natus hic erat anno seculi currentis octogesimo Nobilissimis parentibus, Domino Henrico Smising in Tatenhausen, conditò Korff; ac Domina Barbara de Fürstenberg suprâ dicti Henrici conjuge: quorum ille in statu matrimoniali

Hora.

Horarum Canoniarum pensa quotidie Deo perfolvisse; hæc vero servitiis, eleëmofynisque pauperum assidue semper instituisse legitur. Ab his ad omnem pietatem ac modestiam in arce Tatenhusana sollicitè institutus, indeque postmodo ad literarum gymnasia missus, quatuor scholas inferiores Osnabrugi; Rhetoricam verò Colonia Agrippinæ didicit. Quo in studio cum Osnabrugi ad Ecclesiæ Majoris Canonicatum evectus esset; politioris literaturæ causâ, Lovaniensem academiam jussu parentum adiit, adducto secum pædago probo Catholico, qui juventutem ipsius in terris peregrinis regeret. Ibi inter ipsa scholarum philosophicarum studia simul animum adjecit ad Ordinem S. Francisci de strictiore observantia, quem Bilefeldiæ in patria sua jam dudum noverat; eundemque incio pædago, tandem ineunte Junio præsentis anni pientissimè complexus est, uti constat è sequentibus literis, ad Henricum patrem suum ex Lovaniensi novitiatu scriptis:

*S*1, pater plurimum dilecte, unâ cum matre, sororibus, ac tota familia, adhuc optatâ omnium rerum prosperitate fruereris; nihil esset profecto, quod mihi optatius, jucundiusque evenire posset: ego (laus Deo optimo maximo!) adhuc optimè habeo. Cum à longo temporis spatio, pater dilectissime, turbulentum hujus nostræ tempestatis et humana vitæ statum diligentius nonnihil considerâssem, ac animadvertissem facile, quantum in periculum subeant, qui se tantis hujus mundi procellis exponunt; toto tandem animo contremiscens cœpi statûs mei certificationem Deo assiduis commendare precibus. Qui (ut est parens omnis misericordia, omnibusque pulsantibus aperit) per frequentissimas jam dudum instigationes animum, affectionemque meam ab hoc seculo abstraxit, et me ad sanctissima B. FRANCISCI instituta invitavit: cujus voluntati, dispositionique sapientissimæ grato animo annuens, Religionem Minorum relicto seculo ingressus sum. Quamobrem cum scirem parentes meos dilectissimos (ut naturale est) non nihil forsân turbari posse; volui eos præsentibus hisce literis consolari, obnixè petens, ut inceptis meis, voluntatique divinæ velint libenter consentire, idque omnino persuasum habere, quod felicissimo jam ac tutissimo in statu verser: et in eo statu, in quo et Deo perfectius servire, ejusque Ecclesiam juvare, et precibus meis (licet exiguis) pro parentibus meis Deum exorando, eisdem hoc pacto innumera eorum in me beneficia compensare possim; exiguoque hoc vitæ curriculo feliciter exacto, ad æternam patriam pervenire, et ibidem cum parentibus meis, omnibusque beatis sinè fine latari queam. Sed una res superest, quam parentibus commendatam velim, ut nihil hac in re pædago meo fidelissimo imputent; sed ipsum semper pro tali habeant, qualem se perpetuò præstitit. Ille enim ita fidelis mihi semper fuit, ut nulla in re compensari posse arbitrer: ipseque, ut nihil de hac re scire potuit, ita nec illam impedire. Quapropter

Ejus literæ ex novitiatu Lovaniensi ad parentes datæ. ex compendio vitæ suprâ cit.

propter quaso, illud parentes ipsi perpetuò præsent, quod quidem ipse à me promeritus fuisset; sed ego vocatione Dei impeditus facere non potui. Hisce paucis parentes meos dilectissimos, sorores, fratres, reliquosque omnes, Deo, omnibusque Sanctis commendatos volo. Etiam atque etiam vale dilectissime pater. Datum Lovanii, 6. Junii 1598. Filius Tuus observantissimus Theodorus Smising.

Ejusdem
pientissima
responsio
ad proposi-
tionem,
quâ tenta-
batur ad
monasteriū
illud relin-
quendum.
ex eodem
compendio
vita.
*ex literis
Guardiani
Lovaniensis
ad ejus
patrem.

Vehementer hæc epistola consternavit optimos parentes, maximèque matrem ejus Barbaram Fürstenbergiam: cui tam repentina mutatio statūs vel idcirco acerbior erat, quia nimis improvisa. Ac, tametsi divinæ voluntati resistere nequaquam vellent; continuò tamen ad coenobium Lovaniense miserunt virum aliquem (Cathedralis Ecclesiæ Canonicum fuisse, ex aliis literis * non obscure colligo) qui in suscepto istius Ordinis tyrocinio, constantiam ejus ac firmitatem juvenilis animi adhuc paululū pertentaret. Is, cum ad ejus alloquium haud ægre admisus esset; præter alia verbis admodum querulosis proponebat ei, quàm acerbo in luctu mater ejus per inopinum hunc tam severi Ordinis ingressum constituta sit! quomodo ejusdem oculi continuò sint fletu madidi; neque ullum interni doloris remedium admittant, nisi Theodorum ex eo vitæ statu ad se revertentem videant! Id si negaret matri nimium afflicta; manifestum periculum fore, ne eadem ex vehementi ægritudine animi in hujusmodi morbum incidat, ex quo difficillimè postmodum eluctari, & ad vitam longiorem convalescere queat. At ille, jam spiritu sacratione plenus, monitori huic præter omnem ipsius expectationem tam egregium responsum reddidit, ut nullum aliud præstantius, etiam ab adultæ; & probatissimæ virtutis Religioso, potuerit expectari. Stabant eo in loco (nimirum inter duas portas, quibus ad conventum Franciscanorum itur) lapideæ quædam imagines passionis Dominicæ: ac præsertim JESUS crucifixus, ac MARIA mater ejus, prope filii sui crucem acerbè plorans. In has imagines Theodorus continuò digitum intendens, respondit monitori suo: *Vides hic JESUM, in cruce pendulum ac madentem sanguine! simulque matrem ejus dulcissimam, cruci huic indolentem, perfusamque multis lachrymis! Putasne JESUM propter hujusmodi lachrymas, dolorémque suæ matris, de cruce iterum descendisse, ut ostenderet, à se amari matrem? Certè nec ipse id fecit, nec ego id matris amore faciam; tametsi huic dolenti intimè condoleam, brevique mœrorem ejus à Deo levandum sperem. Pauperem S. Francisci vitam velut crucem Domini mei JESU Christi complexus sum. In hac vivam, in hac moriar, in hujus amplexu ita porro me perficere satagam, ut possim dicere cum Apostolo: mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.*

Obstu-

Obstupuit his auditis prædictus monitor. Paulóque post etiam Theodori parentes, cum penitiùs intelligerent, eum non aliquo juvenili impetu, sed spiritu ~~divino~~ agi; sanctissimq; ejus proposito lubenter acquievêre: id unum obtestantes, ut Osnabrugensis Ecclesiæ Canonicatui non aliter, quàm ex eorundem arbitrio & voluntate, renuntiaret. Id quod etiam sequenti anno, sub expletæ probationis ac tyrocinii religiosi finem, pro ipsorum desiderio accuratissimè peractum est. Quàm verò piè ac devotè postmodum in hoc Ordine religioso vixerit, quibus doctrinæ, sanctitatis, & omnium virtutum radiis, Germaniæ inferioris provinciam illustraverit, prolixiùs referendum erit ad annum sequentis seculi vicesimum sextum, quo defunctus est Lovanii die vicesimâ 2dâ Octobris. Mihi interim hîc sufficiet breve illud elogium, quod ei texuit Nicolaus Vernulæus, hoc modo scribens de illo: *Hic vir in Theologia magnus erat; et vix ulli cedens, vivere si diutius licuisset. Vixit quadraginta sex annos natam præmatura mors eripuit; dicam etiam, orbi invidit. Erat matura in illo virtus, et suis sanctimoniaradiis clarescebat: dignus terrâ, qui tam doctus; dignus calo, qui tam sanctus. Unum illi opus studere et orare. Posteritas, qua scripta ejus admirabitur, longiorem ei vitam fuisse, frustra optabit.*

Parentes
Nobilissimi
tandem acquiescunt
ejus vocationi; petuntque, ut Osnabrugensis Ecclesiæ Canonicatui renuntiet ex eorundem arbitrio.
ex eodem compendio visa.

Annus Christi 1599.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 8.
 RUDOLPHI II. Imperator. 23. & 24.
 THEODORI Episc Paderb. 14. & 15.

Lutherani cives Paderbornensis urbis; cum in Decembri superioris anni à Theodoro Episcopo clementer admoniti essent, ut ad evitandas Hispanorum circumjacentium iras Lutheranum templi Forensis concionatorem expellerent, seseque rursus antiquæ Fidei Catholicæ & ejusdem cultoribus associarent: non solum Admiralli Mendozæ literas, ea de re ad Episcopum datas, petulanter exploserunt; verum etiam cum aliis quibusdam patriæ Statibus, qui biennio abhinc in comitiis Dioecesanis libertatem Religionis obstinatè flagitaverant, adversus istas Admiralli literas novum aliud anile figmentum per totam urbem stolidissimè evulgarunt. Fabellæ totius tenor erat: *apud Admirallium in castris prope Réesam agere sex Religiosos ex Ordine Fratrum Crucigerorum, et aliquot alios ex Ordine Minoritarum seu Fratrum Conventualium S. Francisci. Illos urgere, ut sibi restitueretur monasterium Falckenhagensæ: hos verò,*

Lutherani cives Paderbornæ fingunt, novum collegium Societatis JESU ibidè ab Hispanis disturbatum iri.
Hist. Collegii Paderb.

Gggg

ut

Admiralius
de Mendo-
za fabulam
istam egre-
giè refutat,
& summo-
pere com-
mendat Pa-
tres Jesui-
tas.
Hist. Colle-
gii Paderb.

ut sibi restitueretur monasterium, olim à se Paderborna habitum, et à Theodoro Episcopo nunc attributum Patribus Jesuitis. Amborum Ordinum istorum Religiosos Admiraliū Mercaros esse: ideoque facile ab eodem impetraturos, ut Paderbornensi Diœcesi bene magnam sui exercitus partem infundat; atque ita Episcopum ad utriusque illius monasterii restitutionem vi et armis cogat, cum ingenti pernicië totius Diœcesis. Cogitabat facile prudentissimus Princeps, narrationem hanc à malevolis hominibus confictam esse in odium suū & Patrum Jesuitarum, quos amabat. Nihilo minùs tamen, quia viri sapientis est, quandoque etiam timere ea, quæ videntur esse tuta: Patrem Fridericum Wachtendunck, Paderbornensis collegii Rectorem, pro majori securitate misit ad Admiraliū, jussitque inibi non solum indagare veritatem hujus rei; sed etiam ab eo petere, ne pateretur à suis ullam vim aut injuriam inferri Episcopo, de Ecclesia Catholica tam præclarè merito. Summopere mirabatur Admiralius tam ineptas hæreticorum calumnias. Atque, ut mendacissimo eorundem ori frenum imponeret, continuo ex urbe Rēsa humanissimè rescripsit Episcopo: *Videre se, quo consilio tam inanis, falsusque rumor ab hæreticis in plebem dispersus fuerit: nimirum ut Societatis JESU Patres universæ Diœcesi exosos facerent; quasi propter eos, et propter sapientem iis Episcopum, Paderbornensis Diœcesis incursionem aliquam ab Hispanis formidare debeat. Nullum certè Minoritam, aut Religiosum Ordinis Crucigeri, suis in castris degere; et Falckenbagam, quam ope militum Hispanorum à Crucigeris repetendam spargerent, sibi ne quidem ex levissimo istius nominis auditu notam esse. Contrà verò Societatis JESU Patres non solum apud se in castris agere; verum etiam vehementer à se amari: quòd execrationes et blasphemias militum compescant, quòd eorum furta et rapinas pro suis viribus coercant, quòd alia peccata plurima iteratis dehortationibus impediant, quòd agrotos assidue visitent, sanciatos foveant, afflicto consolentur, humillimæque intercessione suâ frequenter id efficiant, ut cum urbibus multis longè mitius agatur, quàm aliàs ab offensis, irritatisque militibus agendum fuisset. Quam obrem hortari se et instanter commonere, ut Reverendissimus et Illustrissimus Princeps, contemptis hujusmodi malevolorum hominum rumusculis et fabellis, gloriose prosequatur ea, quæ in edificando Societatis JESU collegio pro Dei gloria et Catholice Religionis incremento feliciter incepisset. Promittere se vicissim, quòd militem suum ab ingressu Paderbornensis Diœceseos cohibere velit; ut vel inde conspiciant omnes, se esse fautorem Jesuitarum, et hostem eorum omnium, qui præclaris ipsorum laboribus pro Fide Catholica susceptis obstrepuunt.*

Receptis hīsce literis, quæ ineunte hujus anni Januario datæ erant, ingenti gaudio perfusus est Illustrissimus Princeps Theodorus Episcopus. Ideoque statim, ut omnem Hispani militis offensionem

tionem evitaret; toto animi conatu se convertit ad exequenda ea, quæ idem Admiralius de ejiciendis concionatoribus heterodoxis exeunte priori anno per literas admonuerat. Præcipua difficultas erat in amovendo Hermanno Tünneken, Pancratianæ seu Forensis Ecclesiæ Pastore apostata, de quo jam aliàs sæpe diximus. Is enim histrionicâ garrulitate suâ totam urbem, velut equum freno, circumducebat: neque poterat à civibus exspectari pax & observantia erga Principem, quàm diu nequam ille sedebat in cathedra pestilentiæ. Mense igitur Januario suprâ dictus Princeps quæstorem & secretarium suum ex vicina arce Neuhusana in urbem mittit, jubetque sibi statim à civibus tradi clavem templi Forensis. Quod cum illi protervè recusarent; obseratis, firmatisque ejusdem Ecclesiæ foribus, gravissimo rursus præcepto mandat, ne quis eam sibi audaciam sumat, ut ædem hanc se invito referet, aut Hermannum Tünnekenium doctrinæ veteris corruptorem, quocunque demum colore vel prætextu, rursus in sacrum suggestum efferat. Paruere tum quidem cives pejora veriti: & quia sacerdotem Catholicum admittere detrectabant; ædes illa mansit postmodum sine omni Religionis exercitio clausa à die 24. Januarii* usque ad Kalendas Maji inclusivè, uti refert oculatus testis Martinus Klockner. Quanta verò tempestas persecutionum exinde rursus à civibus commota sit in Patres Jesuitas, quos omnium hujusmodi jussionum ac prohibitionum authores esse arbitrati sunt, cogitari facilius, quàm explicari potest. Hos illi palàm in tabernis & circulis traducere, hos publicæ tranquillitatis eversores dictitare, hos diris, furisque omnibus devovere, his domuum suarum effractionem, novæ fabricæ destructionem, bonorum omnium direptionem, ac denique totius collegii internecionem tam atrociter comminari, ut amicorum suorum suasu pretiosiora quælibet in tuto collocare; cetera verò divinæ providentiæ ac benignitati committere necessum fuerit. Sed hæc eorum comminatio, uti jam sæpe aliàs; ita nunc iterum, providente è cælis Deo, intra solos terrores constitit.

Interea milites Hispani, quos exeunte anno superiore in varias Westphaliæ terras involâsse diximus, partim inopiâ stipendiorum, partim etiam necessitate brumalis auræ, ibidem in hibernis perstiterunt usque in Aprilem anni præsentis. Ac tametsi hominibus, urbibusque, Luthero vel Calvino deditis, admodum infesti fuerint; longè tamen moderatiùs egerunt cum viris aliis Catholicis aut Religiosorum hominum domiciliis: uti non solum constat ex iis, quæ de Theodoro Episcopo nostro superiùs diximus; verum etiam ex literis publicis, quibus Joannes Abbas Liesbornensis die octavâ Aprilis Domino Joanni Contreras de Gamarra, copiarum eque-

Theodorus
Episcopus
Forensis
templum
Paderbor-
næ Luthe-
sanis occlu-
di jubet, &
Hermannū
Tünneken-
ium apo-
statam ar-
ceri ab ejus-
dem aditu.
*Klockner
in bist. Pa-
derb.*

**Klockner
loc. cit.*
Hinc Patres
Jesuitæ
à civibus
gravem
persecutio-
nem pati-
untur.
*Hist. Colle-
gii Paderb.*

Hispani in
Westphalia
hiber-
nantes, mi-
tiùs agunt
cum Catho-
licis, quàm
cum Prote-
stantibus,

Vicini
Westpha-
liæ Princi-
pes varios
conventus
agunt, & in
iis delibe-
rant de bel-
lo Hispanis
inferendo.
*Turckius
in hist. ms.
Hareus in
ann. brab.*

Admiralius
Mendoza
in Conven-
tu Coloni-
ensi omnē
hujus facti
invidiam
rejiit in
Hollandos,
utpote ma-
gis reos.
*Turckius
in hist. ms.
Hareus in
ann. brab.*

strium Commissario, donavit caput et partem corporis S. Simeonis Epi-
scopi Hierosolymitani. In his enim literis prædictus Abbas liberrime
testatur, suprâ dictum Contreram, cum ibidem hospitaretur,
nihil pecuniarum exegisse à monasterio Liesbornensi: ideoque se
eidem pietatis et grati animi ergò pro spiritali munere sincere et sponte
obtulisse ac donasse prædictas reliquias, eique simul ex animo precari, ut
non solum de inimicis suis plenariam in hoc seculo victoriam reportet; sed
etiam sanctis illis, quorum sacris reliquiis in Christo confidit, æterna bea-
titudinis coronâ redimitus associari mereatur. Quo benignius autem
agebatur cum Catholicis; eo magis offendebantur animi Princi-
pum acatholicorum: præsertim cum audirent, passim ab Hispanis
jactitari, se in has provincias defluxisse ad conservandam, foven-
damque inibi Religionem Catholicam. Quare statim sua capita
inter se conferre, aliorum Protestantium opem expetere, Catho-
licos Hispanorum hiematione pressos in suam partem attrahere, ad
Albertum Archiducem scribere, innumeras ad Cæsarem querelas
deferre, Mendozæ & militum suorum proscriptionem ab eodem
extorquere, ac demum plurimis in locis, maximèque Erfurti,
Francofurti, & Coloniæ, pro depellendis hujusmodi hospitibus in
varias consultationes & conventus ire.

In horum conventuum ultimo sæpe dictus Admiralius de Men-
doza causam suam, & ea, quæ ab Hispanis per hiemem gesta erant,
per suos Legatos & Oratores copiosè non minùs, quàm speciosè
excusavit. Compendium sermonis erat: *Vehementer mirari se,
quòd Germanici Principes tam acerbè conquerantur de Hispanis; et non
potius de Hollandis, omnium hujusmodi bellorum ac turbationum auctori-
bus. Illos venisse in bonum Imperii, nimirum ut Rbenoberckam, Lingam,
et alia loca Romano Imperio subtracta, veris Dominis restituant: hos ve-
rò nihil aliud agere vel moliri, quàm ut ex Imperii Romani spoliis rebel-
lionem suam foveant. Et tamen hucusque prò dolor! non paucos Germa-
nia Principes Regi Catholico tam iniquos fuisse, ut non solum temporaria
Bataavorum defectioni fauerint; sed etiam perduellibus istis contra legiti-
mum Dominum novas identidem vires et arma suppeditarint. Memi-
nisse paulisper velint illorum temporum, quando tumultum Belgicorum
signifer Wilhelmus Princeps Arasficanus; quando Ludovicus, et Henri-
cus Nassovii Comites, Wilhelmi Arasficani fratres; quando Joannes Ca-
simirus Comes Palatinus et plures alii, tot exercitus in Germania conscri-
ptos adversus potentiam Hispanicam per diversas Imperii terras in Bel-
gium traduxere. Ecquis illorum omnium tunc ab aliis Principibus cum
in modum accusatus, aut jussionibus ac mandatis adeò severis à Cæsare
proscriptus vel exagitatus fuerit, uti nunc Bataavorum persecutor Admi-
ralius? Recordari similiter velint continuas eorundem Bataavorum incur-
siones*

iones ac depredationes, quibus à decennio et amplius plerasque *Westphalia* provincias penè singulis annis acerrimè dirèxerint. Non enim ignorari à Principibus posse, quomodo *Adolphus Comes Nüenarius*, anno seculi presentis octogesimo nono, cum *Hollandicis* militibus tristissimè despoliaverit *Grevonienses* nundinas in *Diœcesi Monasteriensi*: quomodo *Joannes Philippus Comes Obersteinus*, anno seculi ejusdem nonagesimo et sequente, per totam *Westphaliā* crudelitatem plūs quā *Ottomannicā* rapiendo ac destruendo grassatus fuerit: quomodo *Joannes Nassovius* et ejusdem socii biennio abhinc in *Diœcesi Monasteriensi* octo pagos cum uno oppidulo expilaverint; eadēque et alia mala in *Episcopatu Paderbornensi* voluerint perpetrare, nisi partim oppositis armis, partim etiam acceptis quater mille imperialibus, ab alteriore conatu repulsi forent. Ecquis autem vicinorum Principum acatholicorum, id temporis contra has et plures alias *Hollanderum* invasions, pedem aliquem digitiūve moverit? Quis ad *Cæsarem*, *Batarōsque* literas, tam atrocibus querelis et proscriptionibus oppletas dederit? quis denique ad ejusmodi vexationes annuas, à *Coloniensi*, *Monasteriensi*, *Paderbornensi*, et *Osnabrugensi*, *Diœcesibus* avertendas, tot Principum et Legatorum cœtus in diversis Imperii circulis convocarit? Cur ergo contra *Hispanos* id modò facerent? et quidem ob hiemationem unicam, necessitate magis, quā voluntate aut animo nocendi captam? Certè non aliam hujus rei causam ab adversis Principibus afferri posse, quā quia *Hispani* adhuc antiquam *Fidem Romano-Catholicam* retinent; *Hollandi* verò propter novæ *Fidei* vel doctrinarum conjunctionem in eadem cymba cum illis navigant. etc.

Hæc ubi non minùs verè, quā plausibiliter, elocuti erant Oratores Belgici; propè omnes Principum Catholicorum Legati videbantur à bello *Hispanis* inferendo non parùm abhorrescere: præsertim cùm in oculis omnium versaretur (id quod in eodem Legatorum cœtu proposuerat *Admiralius*) *Romanam Ecclesiam* *Hispanis* maximè obstrictam esse; eorūque fidelibus auxiliis potissimū deberi, quòd *Archiepiscopatus Coloniensis Truchsesio Calvinizanti* subtractus, & in antiqua *Fide Catholica* felicissimè conservatus fuerit. Contrà verò Legati Principum Protestantium urgebant bellum in *Hispanos*; eoque tandem post multam disceptationem consilia sua perduxere, ut communi omnium consensu novus alius conventus, in quo & alii aliorum plurium circulorum Legati præsto essent, ad urbem *Confluentinam* indictus & conditus fuerit. In eo rursus variabant vota cunctorum Principum. Legati *Cæsaris* judicabant, non esse temere incundum bellum cum *Hispanis*. *Rudolphum Imperatorem* de avertendis hujusmodi malis jam abunde sollicitum fuisse. *Andream Cardinalem gubernatorem Belgii* non sine lachrymis contestari, quòd hæc irruptio in *Westphaliā* se invito et inscio peracta

Principibus de inferendo hispanis bello dissentientibus decernitur novus alius conventus Confluentia.

Turck. in hist. ms. Hærens in ann. brabant.

In eo tan-
dem decer-
nitur bellū
contra Hi-
spanos: ita
tamen, ut
agatur so-
lū defen-
sivē; tam
contra Ba-
tavos,
quā con-
tra Hispa-
nos.

*Auctores
iidem.*

Admiralius
militem Hi-
spanicum
retrahit ē
Westpha-
lia & ple-
risque ur-
bibus Cli-
via.

*Auctores
iidem.*

Miles Has-
sicus colli-
gitur in ter-
ra Fulden-
si: indē tradu-
citur in
Diocēsin
Paderbor-
nensem.
*Turck. in
hist. mss.
Klockner.
in hist. Pa-
derb.*

peracta sit. Albertum Archiducem, nunc Belgii Catholici Dominum, iteratis vicibus promississe, quod Hispanorum copiae ex hibernis in Westphalia captis propediem revocari, et omne damnum ab his illatum resarciri debeat. Proinde eventum hujus pollicitationis adhuc paulisper expectandum esse prius, quam adversus potentissimum Regem temere et inconsultō ad arma profiliatur. Idem censuere Legati quatuor Electorum Rhenensium, & quidam alii Principes Catholici. Alii verò ac praesertim acatholici, promissionibus ab Alberto factis non contenti, urgebant acriter, non esse expectandum amplius: oportere protinus conscribi militem contra Hispanos, & in eos, velut publicae pacis turbatores, conjunctis omnium vicinorum circularum animis ac viribus iri. Id quod etiam die nonā Aprilis communi decreto sancitum est: sed eā tamen lege ac moderatione, quam plerique addendam esse censuere, ut expeditio ista per modum solius defensionis fieret; neque minùs ex Imperii finibus pellerentur Batavi, quā Hispani.

Tum verò Admiralius, ulteriorem Principum offensionem declinaturus, die duodecimā ac decimā tertiā Aprilis Hispanos omnes ē Westphalia revocavit. Ex aliis verò locis, in territorio Coloniensi & Cliveni ad Rhenum occupatis, retinuit solū paucas urbes & oppida: nimirum Gennepiam, Calcariam, Rëesam, Embricam, & Rhenoberckam. Hæc enim dictitabat sibi adhuc paulisper necessaria esse, partim ad habendum aditum in Ducatu Geldriæ; partim verò ad expugnationem propugnaculi Schenckiani, quod Hollandis ex eo nimium sibi infestis eripere, Clivioque Duci, tanquam legitimo fundi istius Domino, restituere contendeat: etiamsi eventu, postmodum ob resistantiam hostilem irritō. Pergebant interea Principes heterodoxi copiosos militum delectus facere: statimque ex primo armorum apparatu patuit, expeditionem hanc non in Batavos, Hispanosque simul (quemadmodum in conventu Confluentino sancitum erat) sed in solos Hispanos, imò & in omnes Catholicos, eorumque ditiones obterendas dirigi. Mauritius Hassiæ Landgravius militum suorum copias in usum hujus belli collegit in territorio Catholico Abbatis Fulden-
sis; idque tanto colonorum damno, ut provincia hæc, Browero teste, postmodum adhuc multis annis mali istius sensum circumtulit. Indē miles omnis traductus est in Diocēsin Paderbornensem: & primò quidem Heristallum in modernis Paderbornensis Diocēsis finibus; postea verò in omnia totius Principatūs oppida, ipsamque adeò Paderbornam. Quæ & militem heterodoxum, die decimā quintā Maji, cum prætorianis equitum, peditumque vexillis tanto recepit gaudio, ut jam tredecim diebus antè (cū
iidem

iidem Hassi adhuc in finibus Dioecesis agerent) Lutherani cives For-
rense templum, à mense Januario hætenus occlusum, contemptâ
Principis auctoritate reſeraverint; & Hermannum Tünnekenium,
ſacerdotem apoſtatam, rurfus in interdictam ſibi cathedram intro-
duxerint. Sed brevi didicit maleſanum vulgus, qualem aſpidem
in ſinu foveat. Nam ex eo tempore peregrinus miles in Dioceſi
Paderbornenſi hæſit uſque in finem Junii: & interea in pagis, ur-
bibuſque omnibus ea cum inſolentia ac inhumanitate verſatus eſt,
ut etiam in terra hoſtica pejus agere, aut inſolentiùs debacchari non
potuerit. Pecunia in oculis omnium ipſorum deerat: & tamen
lautiſſimè volebant vivere. Promittebant, impenſas omnes à Mau-
ritio Landgravio ſolutum iri; ſed tortè ad Kalendas Græcas. Ci-
borum delectus ex quotidiana ſatietate apud eos tam petulans &
exoticus erat, ut propè neſcirent ampliùs, quid admittere in men-
ſam vellent. Nullus in hac turba reſpectus erat perſonarum illu-
ſtrium de Capitulo, nullus honor minoris Cleri, nulla in cives, ho-
ſpitesque ſuos obſervantia: civem unum ante fores ædium ſuarum
barbarè trucidârunt, alios minis ac verberibus terruère, ſacerdo-
tibus ad aram operantibus procaciter illuſère, juventutem ſtudio-
ſam in ſcholis Patrum Jeſuitarum inconditis vociferationibus aſſi-
duè turbavère, demum toti Episcopatu in rebus omnibus tam
irreparabile damnum intulère, ut adhuc ſeris annis triſtem ejus me-
moriam ubique locorum retinuerit.

Nec minori cum inſolentia graſſatus eſt alibi miles Brunsvicen-
ſis & Onoltzbacenſis; tametſi uterque paulò tardiùs in Weſtpha-
liam dilapſus fuerit. Ambo, poſtquam legiones Haſſicæ pridie
Kalendas Julii Dioceſin, urbemque Paderbornenſem deſeruère,
unà cum his in unum exercitum conſluebant; ac deinde conjun-
ctis viribus ad Rhenum proceſſère ſub Illuſtriſſimo Domino Simo-
ne Comite Lippienſi, qui toti huic exercitui cum ſupremo impe-
rio præerat. Summa omnium copiarum, poſt acceſſionem legio-
num ceterarum, quæ ex aliis Imperii circulis adventabant, aſcen-
diſſe dicitur ſerè ad viginti peditum, equitumque millia. Cum his
primùm Comes Lippiacus naves plurimas è vicino Montium Du-
catu abripi, & in caſtra ſua abduci fecit. Deinde Rheno tranſmiſſo
Clivenſe oppidum Orſovium, ab Hiſpano milite jam pridem va-
cuum, novo ſuorum præſidio firmavit, non ſinè gravi oppidano-
rum incommodo. Ibi cum intelligeret, Hiſpanos, qui Rheno-
berckam inſidebant, ex defectu ſtipendiorum tumultuari; occasio-
nem hanc in utilitatem ſuam conyerſurus, obſidione præproperâ
cœpit urbem illam circumcingere. Sed eventu minimè fortunato.
Nam Hiſpani, militem peregrinum ante portas conſpicati, repente

Eâ occasio-
ne Lutherani
cives Pa-
derbornæ,
invito Prin-
cipe, rurfus
aperiunt, ſi-
bique ven-
dicant Ee-
cleſiam For-
renſem.
*Klockner
in hiſt. Pa-
derb. mſ.*

Haſſi cum
Brunsvi-
cenſibus,
Onoltzba-
cenſibus, &
aliis, ineun-
te Julio in
unum exer-
citum con-
fluunt.
*Klockner.
ibid.
Turckius
in hiſt. mſ.*

Simon Co-
mes de Lip-
pia, qui toti
exercitui
præerat,
frustra ten-
tat Rheno-
berckam.
*Turck. in
hiſt. mſ.*

poſitâ

Insulam, è
regione ur-
bis in Rhe-
no sitam,)
cum dam-
no expug-
nat.
Turckius
in hist. ms.
Paderis. in
chron. Lip.
pag. 652.

Embricam
& Genne-
piam, ab Hi-
spanis eva-
cuatam,
præsidio
firmat: &
indè præda-
bundus ex-
curret in vi-
cinam Bra-
bantiam,
non sine of-
fensione
multorum
Principum.
Haras in
ann. brab.
**Turck. in*
hist. ms.
Admiratio,
ea de re
conquesto,
superbè fe-
rociterque
respondet.
Haras in
ann. brab.
Turck. in
hist. ms.

positâ seditione in hostes vicinos erupere; mactatisque eorundem
facile ducentis, cum ingenti jubilo in urbem reversi sunt. Neque
tamen idcirco coepit antè dictus Comes omnem urbis potiundæ
animum despondere: imò potiùs ab utroque Rheni litore non par-
vam navium multitudinem contrahere, numerosas militum suo-
rum copias iisdem imponere, ad insulam è regione urbis in Rheno
sitam adnavigare, & munimentum in ea positum, die vicesimâ
sextâ Julii, manu armatâ vincere, occisis Hispanorum sexaginta,
suorum verò penè centum & quinquaginta. Plura conanti, ur-
bémque ipsam validiùs tentaturo, deerant grandiores belli machi-
næ, sive tormenta Martia ad confringendos, labefactandósque ur-
bis muros necessaria. Quæ cum ab Hollandis petenda esse verere-
tur Admiralius (jam enim in castris Germanorum ea de re consul-
tatum erat) consilium illud & omnem cum Hollandis communi-
cationem præventurus, continuò suos omnes ex Gennepiensî &
Embricensi præsidio revocavit; atque ità Germanico exercitui po-
testatem dedit, utramque hanc urbem, si ità vellent, occupandi.

Tum verò statim apparuit, quo animo prædicti exercitus du-
ces in hoc bellum iverint. Nam solutâ protinus obsidione Rheno-
berckensi, non modò Embricam & Gennepiam imposito præsidio
firmavere; sed etiam excursionem in vicinam Brabantiam factâ, ausi
sunt extra Imperii fines primam contra Hispanos hostilitatem in-
cipere, monasterium, pagumque Audenroiensem inimicâ manu
diripiendo. Indignissimè hoc tulerunt complures Imperii Princi-
pes, ac præsertim Catholici, utpote qui solum *defensivè* (ut in-
quiunt) in hoc bello agendum esse constituerant. Joannes Wil-
helmus Cliviæ Dux acrioribus idcirco literis Lippiensem objurga-
vit, quòd *commissiois suæ limites transcenderit, neque satis fideliter*
præstiterit ea, quæ sibi in comitiis Confluentinis præscripta fuerant. Ipse
etiam Admiralius, jussu Andreæ Cardinalis Austriaci, Ferdinan-
dum Madrutium ad Simonem Comitem Lippiacum in castra misit,
rogavitque: *qua de causa veniat ad persequendum se, suosque? mili-*
tem Hispanum jam è plerisque Germanorum urbibus reductum esse; resta-
reque solum Rêesam et Rhenoberckam. Eas quoque propediem à se, su-
isque restitutum iri, dummodo Hollandi pariter ex munimento Schenckia-
no et aliis Germania locis excedere velint? cur ergo manum ab his inva-
dendis retrahat, et in solos Hispanos furorem belli convertat? Quatti-
dum ferè totum exspectare Madrutius debuit, priusquam ad hæc
postulata responsum acciperet. Jam enim præcipua circularium
copiarum capita de rebus à se agendis non parùm dissentiebant.
Et alii quidem cum Hohenloio Comite suadebant, ut exercitus
tôtus conjungeretur cum Hollandis: alii verò cum Simone Comite
Lip-

Lippiensi contendebant, prius Rëesam à se invadi, Cliviámque totam ab Hispanis expurgari oportere. Quæ sententia cum à maiore belliducum parte probaretur, Madrutio tandem ferociter ac superbè responsum est: *Admiralium et Andream Cardinalem de his rebus frustra inquirere: visuros brevi, quid Principes Germani velint.*

Sed hæc Lippiaci Comititis & suorum ferocia intrà breve tempus finem admodum infelicem habuit. Cum enim haud multò post, exeunte Augusto, sua castra admoverent ad urbem Rëesam; neque Hispani eam tam citò dederent, quàm egeno militi persuasum fuerat: derepente fames tam dira & intolerabilis in castra Germanorum irruit, ut miseriæ inexpectatæ magnitudo fidem penè omnem superet. Advehebatur illis quidem satis frumentorum, ciborumque ex aliis ad Rhenum urbibus, atque ex ipsamet etiam Hollandia. Sed quia jejuno exercitui ferè nihil stipendiorum à longo tempore numeratum erat; pecuniarum defectus in totis castris ità invaluit, ut vel præcipui centuriones ac primipili, consumptis, venditisque gemmatis annulis & omni re pretiosâ, nihil ampliùs obsoniorum emere, vel à propolis castrensibus creditum accipere potuerint. Ipsi etiam obsessi, ex misericordia Christiana, quandoque illis panem & alia propter Deum elargiri ac donare visi sunt, uti refert Klocknerus temporum istorum scriptor. Summa summarum: insolentiam illam in cibo ac potu, quâ ad immodicam superfluitatem abusi fuerant Paderbornæ & alibi, in castris prope Rëesam positis per abstinentiam, famémque involuntariam satis acerbè & amarissimo cum gustu luere coacti sunt. His accesserunt & alia tria mala, quæ huiusmodi famem comitari plerumque solent: nempe militum gregariorum ignavia, ducum primariorum discordia, & funesta corporum malè pranforum dysenteria, ex omni militantium genere plurimos depasta. Quo intellecto Hispani, die decimâ Septembris manè, beneficio densæ, tenebricosæque nebulæ cum sexcentis ferè militibus in stationem Hassorum prorupère, in eaque stragem adèò improvisam ediderunt, ut quingentos ipsorum obtruncaverint, centum alios gravi vulnere sauciârint, tria vexilla in spoliis abripuerint, octo bellica tormenta clavis ferreis impactis corruperint, quædam alia in aquas deturbârint, unum ostentandæ victoriæ causâ in urbem traxerint, plura secum adducturi, si necessarii funes tam celeriter ad manum fuissent.

Magnus exinde pavor in castris omnibus: Ducumque terrorem auxit insecutus illico tumultus militum, stipendia sibi pridem non soluta placandæ famis causâ minaciter flagitantium. Quæ cum intrà biduum repræsentari non potuère, tandem die 13 Sep-

H h h h

tembris

Sed hæc est
ferocia
paullò post
iterum de-
tumuit.

Eiusdem
exercitus
ante Rëesam
fame hor-
rendâ pre-
mitur.
Klockner
in hist. Pa-
derb.

Hassi clade
non parvâ
caduntur
ab erumpen-
tibus
Hispanis.
Turck. in
hist. ms.
Klockner.
in hist. Pa-
derb.

Hareus in
ann. brab.
demonstrat
ta Germa-
norum ca-
stra ausus
giunt.

tembris tota castra dissolutis ordinibus in fugam ruunt, ea cum
**Harans* , velocitate & confusione, ut Hispanis, abeuntium* vestigia pre-
hic pag. 563 mentibus, non exiguam vim suorum impedimentorum diripien-
dam reliquerint. Primi ante omnes fugerunt Hassi, revulsis dila-
ceratisque suis vexillis: & quia in patriam reverti non audebant
(idenim iisdem sub poena suspendii interdictum erat) huc illuc in
omnes terræ plagas abscurrere, pro ut quemque malesani terroris
**Klockner.* impetus & fortuna propulit. Plures eorum furtivè transierunt*
loc. cit. Paderbornam, neque ausi sunt ad hospites antiquos regredi: quia
ob insultationes nuperas de iisdem erant pejùs meriti, quàm ut sibi
vel panis aut casei frustulum ab iisdem gratis offerretur. Simili-
ter etiam Brunsvicenses & aliæ aliorum Principum acatholicorum
copiæ, eodem pavore ac tumultu percitæ, à suis signis turmatim
abscèsere; exceptis aliquot equitum peditumve centuriis, quæ
cum Hohenloio & quibusdam aliis versùs Embricam se retraxe-
rant. Sed & hæ non multò post, cùm Zevenariam ad Hollandos
se deduci animadverterent, repentè fugam respicere visæ sunt; nec
**Turck. in* ullis deinde* minis aut pollicitationibus adigi potuère, ut ad Hol-
hiß. ms. landorum stipendia pertransirent, vel extra Imperii Romani fines
militiam facerent. Ità famosa expeditio illa, pro qua suscipien-
da tot Imperii conventus ac deliberationes per hunc annum habi-
tæ, cum ingenti Germanicorum Principum dedecore sinè omni
prorsus fructu in ventos & fumos abiit: multò gloriosior futura,
si primarii duces unà cum Hispanis, perlubenter excedere volen-
tibus, ab expugnando munimento Schenckiano bellum istud exor-
si essent. Sed hoc non permittebat eorundem nimius in Hollan-
dos, doctrinarum suarum & acatholicæ Religionis consortes,
amor.

Paderbor-
na per æsta-
tem affligi-
tur gravi
dysenteriâ.
Klockner
in hist. Pa-
derb.

Paderborna interim, quæ duobus annis anterioribus gravi pe-
ste afflicta fuerat, per æstatem hujus anni rursus alio non levi malo
percussa est, nimirum foedâ & exitiali lue dysentericâ. Prodidit
hæc sese statim ab emigratione militis Hassiaci: ideoque clancu-
lum inter milites latuisse, & ab iis huic urbi remunerationis loco
obvenisse creditur. Periêrunt ex ea complures viri ac mulieres,
juvenes & senes, cum intolerabili dolore viscerum: testaturque
Klocknerus tunc in urbe vivens, morbum hunc tam fuisse plenum
cruciatu, ut robustis etiam, vegetisque viris intestina ipsa, quasi
minutatim concisa (date veniam huic verbo!) unà cum aliis for-
dibus per alvum dilapsa fuerint. Cessavit quidem hoc malum cir-
ca initium Septembris: at eo vix depulso, ecce! iterum in plebe
murmur, iterum insani motus & querimoniæ civium gregario-
rum. Repetebant hi à Magistratu urbico sumptus omnes, quos in
alimen-

alimenta militum Hassicorum fecerant. Horum solutionem, in-
 quiebant, sibi à Landgravio bonâ fide promissam, & hucusque
 nondum exhibitam esse. Proinde rogare se, ut consules & sena-
 tores ea de re ad Landgravium scriberent, expositisque civium præ-
 gravatorum damnis ab eo celerem omnium expensarum solutio-
 nem poscerent. Obsecundabat equidem huic civium postulato
 Magistratus urbiç: omniumque sumptuum rationes, in unam
 summam contractas, Landgravio misit, humillimè ab eodem pe-
 tens, ut & suæ ipsius promissioni, & ardentissimæ civium egeno-
 rum supplicationi satisfaciat. Sed quia Landgravius ad hujusmo-
 di postulata non admodum affectus erat, solutio ista prò dolor! ad
 magnum Platonis annum procrastinata est: debuîtque civibus hac
 vice id unum satis esse, quòd obtentu militum Hassicorum, in Fo-
 rensi templo Lutheranæ Religionis exercitium recepissent. Quan-
 quam & hujus violentæ recuperationis negotium nondum extra
 omnem disceptationem ac poenam arbitrariam esset. Celsissimus
 enim Princeps Theodorus, sinè cujus consensu prævio templum
 illud à civibus receptum erat, acerrimè inquirebat in omnes atten-
 tati istius facinoris reos: volebátque sibi rotundè ac sigillatim in-
 dicari, quis Ecclesiam istam se invito rursus aperuerit; aut Her-
 mannus Tünnekenium, Pastorem apostatam, in ejusdem Ecclesiæ
 cathedram denuo introduxerit? Licet enim Paderbornenses cives
 facti hujus invidiam in Hassiacos milites conjectam vellent: id ta-
 men vel ex eo falsum esse apparebat, quòd reformatio templi peracta
 fuerit die 2dâ Maji, in Dominica tertia post pascha; miles autem
 Hassiacus in urbem introire coeperit die 15 Maji, in sabbatho ante
 Dominicam V. post Pascha. Alios igitur ad id colorandum quæ-
 sivêre fucos, alias admissi à se criminis excusationes. Quas tametsi
 Theodorus levi spongiâ potuisset iterum diluere; dissimulavit ta-
 men aliquantisper, fecitque instar opulenti hospitis, qui solutio-
 nem pecuniæ sibi debitæ interdum procrastinari patitur, ut eam
 suo tempore severiùs exigat.

Eâ cessante,
 cives cum
 ingenti
 murmure à
 Landgravio
 repetunt
 sumptus, in
 militum
 Hassicorum
 alimenta
 factos. Sed
 frustra.
Klockner.
ibid.

Theodorus
 Ep. severè
 inquit in
 cives illos,
 qui Forense
 templum
 Paderborn
 nâ resera-
 verant: poe-
 nam verò
 in tempus
 aliud refer-
 vat.
Klockner
ibid.

Ex aliis Westphaliæ Episcopis vivendi & gubernandi finem hoc
 anno fecit Antonius, è Comitum Schawenburgicorum familia
 Princeps & Episcopus Mindensis, Catholicè defunctus die sextâ Fe-
 bruarii, & sepultus in monasterio Mollenbeckiensi. De rebus ab
 eo gestis nihil memoratu dignum invenio: fortè, quòd in terra
 prorsus acatholica nullum adeptus fuerit, qui vel sacris ejusdem
 conatibus morem gerere, vel res ab eo præclarè coeptas deprædi-
 care vellet. Certè, cùm adhuc apud Ubios Metropolitanæ Eccle-
 siæ Decanum ageret, egregium Catholicæ Religionis propugna-
 torem

Antonius
 Comes de
 Schawen-
 burg, Epi-
 scopus Min-
 densis, Ca-
 tholicè mo-
 ritus.
*Casal. Epi-
 scop. Mind.*

Succedit
Christanus
Dux Lune-
burgensis,
Princeps
lutheranus

torem se exhibuit: omniumque primus fuit, qui anno 1583 Colonia in comitiis provincialibus contra Gebhardum Truchesium & iniqua ejus molimina peremptoriam sententiam dixit. Min-
denſi Eccleſiæ præfuit ab anno ſeculi præſentis octogefimo ſepti-
mo: & ſucceſſorem ſibi planè diſſimillimum naſtus eſt Chriſtia-
num, Guilielmi Ducis Luneburgenſis & Brunſvicenſis filium, Lu-
theranis erroribus ab ætatis primordio innutritum; ceterà tamen
Principem omnino bonum & pacificum.

Annus Chriſti 1600.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 7.
RUDOLPHI II. Imperat. 24. & 25.
THEODORI Episc. Paderb. 15. & 16.

In Belgio
poſt ingreſ-
ſus lætiſſi-
mos novo-
rum Princi-
pum Alber-
ti & Iſabel-
læ.

*Haræus in
ann. brab.
ad an. 1599.
& 1600.

tumultuans
tur milites
de ſtipen-
diis non ac-
ceptis.

Haræus ib.
Quâ occa-
ſione Mau-
ritius Arau-
ſionenſis
varia loca
Hiſpaniæ
eripit, ac
tandem eti-
am Neo-
portum ob-
ſidet.

Albertus
Archidux
magnis
pollicita-
tionibus
militem

Albertus Auftriacus & Iſabella Hiſpana, Belgarum
Principes (de quorum nuptiis, coram ſummo Ponti-
fice contractis, ante biennium egimus) celebratis in
Hiſpania connubialibus gaudiis, circa Septembrem
anni ſuperioris in Belgium advenire: ubi uſque in Februarium
anni præſentis, nunc Lovanii, nunc Bruxellis, nunc Antwerpæ,
Gandavi, Cortraci, Tornaci, Duaci, & alibi, ſummo omnium Ca-
tholicorum applauſu & gratulatione excepti & inaugurati ſunt.
Pompa iſta, & apparatus hac de cauſa factorum ſplendor, non
modicos ubique ſumptus abſorbuit cum ingenti rerum bellicarum
damno. Interea namque egebat miles, & ſtipendiorum inopiâ diu-
turnâ preſſus, ita plurimis in locis tumultuari coepit, ut neque in
hoſtem ire, neque ducum ſuorum imperia ſequi vellet; niſi prius
expedirentur pecuniæ, à tempore jam longo debitæ. Quod ubi
comperiſſet Mauritius Arauſicanus, Hollandicæ militiæ ſupremus
Præſes; ex ea ſeditione fructum aliquem decerpturus, primò Wach-
tendonckam, Crepicordium, & caſtrum Sanct-Andreanum, im-
proviſo Marte ſubegit. Hiſ autem nullo ſuccurrente captis, etiam
auſus eſt maritimo itinere in Flandriam ſe infundere; ibique Neo-
portum urbem, ſitu & arte non leviter præmunitam, obſidionali
coronâ cingere. Sed hæc illius machinatio minùs felicem, quàm
ipſe opinatus fuerat, ſucceſſum habuit. Nam Albertus Archidux
repentè magnis pollicitationibus plerorumque militum ſeditioſo-
rum animos ita emollivit, ut unà ſecum in bellum ire, & Mauri-
tium è Flandriæ finibus iterum ejicere conſtituerint. Copiæ omnes
die viceſimâ octavâ Junii prope Gandavum reſenſitæ, ac deinde ab
ipſomet Alberto eâ celeritate in hoſtem deductæ ſunt; ut Mauri-
tius,

tius, accepto ejusdem adventûs nuntio, credere vix potuerit, exercitum Catholicum exercitui suo tam propinquum esse. Munimenta ferè omnia, inter viam ab Hollandis occupata, primo statim incurfu in Archiducis potestatem rediêre. Tum deinde Ernestus Nassovius, qui cum aliquot peditum equitumque millibus ad remorandum Catholici exercitûs iter à Mauritio missus erat, subitanè clade sic affectus ac rejectus est, ut è duabus peditum Scotorum & Zelandiorum legionibus vix unus & alter ex arena salvus evaserit. Postremò etiam sequenti die, quæ erat 2dâ Julii, totis utrimque castris acerrimo prælio concursus est. In quo, tametsi tandem propter equitum Hispanicorum ignaviam Hollandi campum retinuerint; ambiguum tamen est, utra ambarum partium graviore suorum strage notata fuerit. Sunt, qui asserant, ex parte Batavorum longè plures occubuisse, quàm ex parte Archiducis: sunt etiam vice versâ, qui Catholicorum jacturam supra mortes & occidionem Batavorum augeant. Illud certum est, Hollandos victoriâ admodum cruentâ potitos, atque ità hoc prælio debilitatos fuisse, ut paulò post ab obsidione Neoportana aufugerint: contra verò ex parte Archiducis multò plures è præcipuis belli ducibus, vel in prælio cecidisse, vel in hostium suorum potestatem devenisse. Atque in horum numero etiam fuit famosus ille Arragonum Admiralius Franciscus de Mendoza: qui in eodem conflictu captus, ac demum post sesqui annum tribus & viginti aureorum millibus è captivitate sua redemptus est.

feditiosum
pacat, & co-
piarum
Hollandi-
carum par-
tem felici-
ter profligat.

*Auctores
idem.*

Concurritur iterum totis castris apud Neoportum:

*Auctores
idem.*

Admiralius
Mendoza
ab Hollan-
dis in præ-
lio capitur,
& postmo-
dum redi-
mitur ma-
gno ære.

auct. idem

Prædones
Hollandici
in diocesi
Paderbor-
nensi con-
tributione
postulant.

*Annales
Collegii
Paderb.*

In Diocesi
Monasteri-
ensi in sup-
plicationem
Strombergensem
irruunt.

*Annales
Collegii
Monast.*

In Westphalia quietem hujus anni turbârunt iterum prædones Hollandici, jam à decennio & amplius in his provinciis rapinas agere, aut iniquas contributiones exigere docti. Collegerant iifese, die decimâ octavâ Martii prope urbem Susatensem: indeque, ut ipsi asserabant, in Ducatum Brunsvicensem perrecturi, vicino Episcopatu nostro Paderbornensi minabantur acerba plurima, nisi maturè conveniretur secum de pecuniis, ad redimendam vexationem dependendis. Actum igitur cum iis, ac tandem effectum est, ut acceptis bis mille & quingentis imperialibus Diocesi in hanc sinè noxa pertransiêrent. At longè dirior, superisque omnibus execrabilior fuit insolentia illa, quam alii prædones Hollandici per æstatem hujus anni peregerunt Strombergæ in Episcopatu Monasteriensi. Est ibidem in sacello S. Crucis imago thaumaturga crucifixi Domini, quæ ob miraculorum frequentiam jam à seculo duodecimo in summa veneratione, cultûque fuerat apud omnes, qui de Deo & rebus divinis Christianè sentiunt. Multæ ad eam peregrinationes hominum proborum fiunt, etiam è locis remotioribus: præsertim verò in Dominica proximâ post nativitatem S.

Joan-

& Crucis
thauatur-
gæ imagi-
nem, argen-
to inclusam
sacrilégâ
manu con-
fringunt.
*Annales
Colleg.
Monast.*

sed non si-
nè gravi
Numinis
vindiçta,
propediem
insecuta.
*Annales
iidem,*

Rudolphus
Imperator,
& Ferdi-
nandus Ar-
chidux, Ca-
tholicam

Joannis Baptistæ; quâ solennis ibidem supplicatio agitur, incre-
dibili populorum affluxu per totam Westphaliâ celebratissima.
Id cum à nefariis ejusmodi prædatoribus ignorari non posset; so-
lenni die istâ, nescio quibus è latebris, in piam illam supplicantium
& concinentium turbam cum ingenti furore involant: & aliis qui-
dem egregiè diverberatis ac despoliatis, aliis verò in captivitatem
abstractis, Crucem thaumaturgam de manibus ipsorum auferunt.
Hanc deinde (ut faciliùs detraherent argentum omne, cui tota Chri-
sti effigies inclusa erat) sacrilegis ausibus detruncant, caput à cer-
vice revellunt, brachia expansa resecant, frustra que corporis, ab-
repto argento, nuda in terram projiciunt. Quæ tamen postea ab
hominibus piis religiosissimè iterum conquesta, & ad collegium
Societatis JESU Monasterii (quod eo tempore sacelli Strombergen-
sis curam & inspectionem habuit) cum singulari venerationis af-
fectu reportata sunt; ut adunatis partibus, tota Christi effigies no-
vo rursus argento includeretur. At brevi didicerunt Calviniani
prædones isti, rarò admodum ac ferè nunquam impunè despici &
contemni Deum, etiam in imagine sua, ad excitandam populi de-
votionem fabricata. Vix enim cum iniquissimis hujusmodi spo-
liis è Strombergensi expeditione sua pervenerant in pagum *Oist-
Beveren*, tribus quatuorve horis Monasterio dissitum: cum ex im-
provviso & præter omnem expectationem inciderunt in aliquot
cuneos militum Hispanicorum, de quibus tamen per totum hunc
annum in Episcopatu Monasteriensi nihil antea visum vel auditum
fuerat. Ab his ille, qui prædictæ imagini caput amputaverat, vi-
cissim poenâ talionis ita caput infaustum perdidit, ut rectâ per me-
dium à summo vertice divisum atque diffusum fuerit: Ceteri verò
pariter eum in modum obtriti, percussi, aut vulnerati sunt, ut eo-
rum paucissimis licuerit, fugiendo vitam, cutemque suam conser-
vare. Imò & hos quoque non omnino impunes remansisse, veri-
simili conjecturâ multis persuasum fuit. Constat enim, quòd eo-
rundem unus, cum biennio post ad extremam vitæ lineam dedu-
ceretur, paulò ante agonem ultimum publicè confessus fuerit, se
ab eo tempore, quo hæc impietas in crucem & supplicationem
Strombergensem à se, suisque commilitonibus admissa erat, ferè
nunquam vidisse diem aut horam unicam, quâ vel à doloribus cor-
poris, vel à continuis conscientie læsæ cruciatibus immunis vi-
xerit.

Hi nimirum erant præclari fructus mutatæ Religionis antiquæ!
Hæ consuetæ utilitates novi Evangelii Lutherani & Calviniani,
quod ubique tantâ cum furiali iconomachia & sacrarum imagi-
num violatione introductum est; uti è rebus, in historiæ nostræ
decurfu

decurſu recenſitis, abunde conſtat! Meritò proinde ad pernicioſam huiusmodi doctrinam è ſuis provinciis eliminandam ſummo ſtudio conniſi ſunt laudatiſſimi Principes, Rudolphus Imperator, & Ferdinandus Archidux: quorum poſterior *è Styria, Carinthia, & Carniola; prior verò ex inferiore Austria Præcones acatholicos expellere, veteremque doctrinam Romano-Catholicam hoc anno reſtituere cœpit, initio ab urbe Lincienſi factò, & poſtea in aliis etiam urbibus continuato. Idem hic Fidei & Religionis antiquæ fervor circa Rhenum inferiorem elucebat in duobus aliis Principibus, Erneſto Colonienſi Archiepiſcopo, & Joanne Wilhelmo, Julię, Clivię, & Montium Duce. Primus enim, proſcriptis omnibus heterodoxorum libris, Novem ſum hoc anno miſit ſacerdotem aliquem è Societate JESU, qui in urbe, ſæpius à Calviniſtis occupata, pietatem Catholicam reſuscitaret; & ſacramentorum frequentiam, præteritorum temporum injuriis antiquatam, rursus induceret. Alter verò per decurſum hujus anni doctrinam heterodoxam è ſuis provinciis ejici, & ejus loco veterem Catholicam ubique in omnibus Eccleſiis reſtitui juſſit, non ſinè magno Lutheranorum & Calvinistarum fremitu. Quin etiam biennio antè Aquisgranum urbem, diu contumacem & Cæſareis mandatis obſtreperam, tum ſuâ, tum Erneſti Colonienſis auctoritate, ad unius Catholicæ Religionis exercitium redire compulſit; uti alii ſcriptores clariùs, Teſchenmacherus autem paulò obſcuriùs tradidit hiſce verbis: *Anno 1598 Joannes Wilhelmus, dum in Aquenſes rebelles executionem ſibi et aliis à Cæſare demandatam pararet; conſilio Wilhelmi à Waldenburgh, ſolâ auctoritate ſuâ eos ad obedientiam reduxit, ita ut anno 1600 res publica plenè pacata fuerit.* Qua de cauſa etiam Albertus & Iſabella Belgarum Principes Aquisgranenſibus hoc anno reddiderunt omnia privilegia, à Burgundicis Principibus olim accepta, & propter invectam hæreſin ſuſpenſa vel abolita: eâ tamen juratâ lege, ut in urbe ſua nunquam aliud, quàm Catholicæ Religionis exercitium haberi ſinant; neque ibidem ferant vel admittant ullos Principum Belgicorum hoſtes.

Non minori Catholicæ Religionis ac Fidei zelo jam pridem arſerat Paderbornæ laudatiſſimus Princeps & Epicoſopus noſter Theodoruſ FÜRSTENBERGIUS, de cujus egregiis, maximis que facinoribus nunquam ſatis. Ejecerat ille hætenus concionatores heterodoxos è plerisque ditionum ſuarum pagis & oppidis. Interdixerat omnibus animarum curatoribus, ne contra morem veteris Eccleſiæ miniſtrarent Euchariftiam ſub utraque ſpecie. Maceraverat carceribus & jejuniis ſacerdotes & parochos, qui ſaluberrimo huic decreto non fuerant obſecuti. Proſcripſerat à ſcholis publicis ludimagi-

Religionem in ſuis provinciis reſtituere incipiunt.

*acta publica apud

Meyer l. 2. pag. 174.

Erneſtus Colonienſis proſcribit libros hæreticos. *Turck. in hiſt. mſ.*

Joannes Wilhelm. Clivię dux è ſuis ditionibus heterodoxam doctrinam ejicit,

Klockner in hiſt. Paderb. mſ.

Aquisgranum à duobus annis ad Fidem Catholicâ revertitur; ideòque & hoc anno à Principibus Belgicis antiqua privilegia recipit *Turck. in hiſt. mſ.*

Theodoruſ Ep. Paderb. Catholicæ Fidei reducendæ ſtudioſiſſimus Romæ impetrat, ut medietas bonorum Falckenha-genſium

attribuatur
collegio
Societatis
JESU.
*Ex Bulla
Clementis
VIII, Papa,
in archivo
Collegii
Paderb.*

magistros ac præceptores acatholicos, ne erroneis opinionibus suis tenera puerorum corda inficerent. Postremò etiam, ut Paderbornensis juvenus unà cum literis pietatem Christianam biberet, quarto abhinc anno Paderbornæ, tanquam in urbe primaria & sequioribus doctrinis maximè corrupta, Societatis JESU Patribus novum & illustre collegium excitare cœperat: planissimè confisus, indè non solum urbi; sed etiam universæ Dioecesi nostræ, perpetuum Catholicæ Religionis præsidium fore. Ac tametsi hæc nova fabrica triennio proximo paulò tardius processerit, cum ob gravem pestilentiam, quæ duos annos Paderbornæ tenuit; tum ob irruptionem Hassicam, & consecutam protinus dysenteriam, quæ anno superiore multis hominibus vitæ spiritum interclusit: nihil tamen interea destitutum est ab augendis inchoati collegii proventibus, effectumque tandem ab Episcopo, ut Clemens VIII Pontifex, pro commodiore magistrorum docentium sustentatione, duas Capellanas, nimirum S. Bartholomæi infra ædem Cathedralem, & Ss. Fabiani ac Sebastiani in collegiata Ecclesia Buxtorffensi, unà cum dimidia parte monasterii Falckenhagensis prædicto Societatis collegio in perpetuum attribui posse permiserit. Bullæ Apostolicæ hujus unionis vel incorporationis (utì vocant) initium & finem hîc paucis accipe. *Clemens Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Intelligentes, quàm Domino grati, et Christiana reipublica utiles sint fructus, qui ex verbi Dei assidua predicatione, ac frequenti sacramentorum Ecclesiasticorum ministerio, aliorumque operum piorum exercitio, per dilectos filios Religiosos Societatis JESU producuntur; ea ipsis Religiosis libenter concedimus, quæ ad id facere, quæque eorum commoditatibus fore conspiciamus opportuna. Sanè pro parte Venerabilis Fratris nostri, moderni Episcopi Paderbornensis etc. - - Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis Domini millesimo sexcentesimo, quinto Kalendas Martii, Pontificatus nostri anno octavo.*

Annus Christi 1601.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 10.
 RUDOLPHI II. Imperat. 25. & 26.
 THEODORI Episc. Paderb. 16. & 17.

Albertus
Archidux
& Belgii
Princeps
inchoat ob-
sidionem
urbis
Ostendæ,

Annus hic memorabilis est ab obsidione Ostendana, mense Julio inchoata, ac deinde per tres integros annos continuata, usque in Septembrem anni millesimi sexcentissimi quarti. Oppidum illud Flandriæ non ità pridem adhuc fuerat pagus maritimus, à solis ferè piscatoribus habitatus, teste Haræo. Sed initio hujus belli

belli civilis ab Hollandis, ejusdem loci opportunitatem conspicantibus, paulatim ita præmuniri, & in oppidi validissimi formam effe-
 ferri coepit, ut ex eo miles Batavicus toti penè Flandriæ tributa im-
 peraret; neque ab iisdem extorquendis, per castella varia ab Hi-
 spanis undique circumjecta, sufficienter impediri vel coërceri pos-
 set. Quare tandem Albertus Archidux, continuis Flandrorum
 precibus invitatus, die 5. Julii magnis animis castra sua admovit
 ad Ostendam: putantque multi, urbem istam exeunte hoc anno,
 tum ob alimentorum inopiam, tum ob militum peste & ferro con-
 sumptorum paucitatem, Catholico Marti succubituram fuisse; ni-
 si Albertus Archidux à Francisco Verio, ejusdem urbis gubernato-
 re, fraudulenter se deludi permisisset. Rogabat hic inducias belli
 pridie Natalis Domini: eâ quidem specie, ut inter hæc armorum
 silentia de urbis dedendæ conditionibus transigeret; re verâ autem,
 ut vicinam urbis invasionem tam diu sisteret, donec ab Hollandis
 & Zelandis nova militum & alimentorum subsidia accepisset. Cre-
 debat & annuebat Archidux dolosæ huic petitioni: sed ingenti suo,
 suorumque malo. Nam cum inter quæsitâs illas, prorogatasque
 inducias quinque naves, novo milite & multo commeatu plenæ,
 è Zelandia in portum Ostendæ invec-tæ essent; suprà dictus gu-
 bernator simulatæ hætenus deditiois tractatum repente iterum
 abruptit, modestè * se excusans: *ad priora deditiois consilia se ada-*
ctum fuisse ob extremam necessitatem: hanc verò cessare nunc per adveclas
naves; ideòque peccaturum in conscientiam, famamque suam, si acceptis
hujusmodi novis viribus defensionem sibi commissam prosequi detrectaret.

toto post-
modum
triennio
continua-
tam.
Hærens in
ann. brab.
Gallus. de
bello Belg.
L. 14.

* Gallus. de
bello Belg.
L. 14.

Interea Mauritius Nassovius, Princeps Arausicanus, obsedit
 Rheno-berckam territorii Colonien-sis urbem, ab Hispanis hæte-
 nus retentam: eamque tandem die tricesimâ Julii ad honestam de-
 ditionem compulit, Alberto Archiduce de eadem suis armis con-
 servanda non multum sollicito. Nec longè post, ineunte mense
 Augusto, etiam urbem comitatûmque Morsensem armatâ manu
 Clivensibus eripuit: frustra obnitente Joanne Wilhelmo Clivo-
 rum Duce, qui priore anno, post mortem ultimæ Comitissæ Wal-
 burgis, comitatum hunc, velut feudum recidivum occupaverat;
 eundemque Mauritio Nassovio (utî factum erat) nullatenus lega-
 ri vel donari potuisse contendebat. Nimirum ea tunc erant tem-
 pora, iique mores Mauriti, ac rebellium Batavorum (quibus præ-
 erat) ut ea, quæ libebant, sibi etiam licere crederent, ac penè in
 solis armis jus omne constituerent. Eâdem agendi licentiâ Bata-
 vi grassati sunt per varias Westphalorum provincias: neque ullus
 Principum acatholicorum fuit, qui, ut ante biennium contra Hi-
 spanos; ita pariter contra Hollandos & infestas eorundem incur-

Hollandi
interim oc-
cupant
Rheno-ber-
ckam, Mors-
ensem & alia
loca vici-
niora.
Hærens ad
hunc ann.

In Diocesi
Monaste-
riensi pro-
pter eas
hollandorû
incurfatio-
nes hoc aô

intermitti-
tur suppli-
catio
Stromber-
genfis,
Annales
Collegii
Monast.

Nihilo mi-
nus contue-
tâ supplica-
tionis die
audiuntur
ibidem in
aëre solen-
nes concen-
tus vocēsq;
supplican-
tium:
Annales
iidem.

item virgo
Monasteri-
enfis ex vo-
to Strom-
bergam
adiens, pro-
digiosè cu-
ratur à va-
riis morbis,
Annales
iidem.
Unde &
anno se-
quenti sup-
plicatio ea
rursus in-
stituta est.
Annales
Colleg.
Monast.

siones ad arma conclamaret. Qua de causa etiam in Monasterienfi Episcopatu solennis illa supplicatio Strombergensis per æstatem hujus anni penitus intermissa; & effigies thaumaturga crucifixi Domini (quæ à raptoribus Hollandicis anno superiore despoliata, & nunc iterum novo argento inclusa fuerat) in collegio Patrum Societatis JESU Monasterii retenta, ne hæc iterum hominibus impiissimis in spoliū cederet. Mirum interim, & æternâ posteritatis memoriâ dignum est, quàm apertè ac dilucidè ostenderint Superi, veterem illam pietatem Strombergensem Deo plurimùm complacere. Nam eadem illâ die, quâ solennis illa supplicatio celebrari debuisset (nimirum Dominicâ proximâ post nativitatem S. Joannis Baptistæ) vicini opiliones, pastoresque gregum campestrium clarissimè audiērunt per totum aërem insonare consuetas cantantium voces ac tintinnabulorum sonitus; non secus, ac si eadem staurophoria more veteri peracta & circumducta foret. Id quod iidem pastores & opiliones juramento edito contestati sunt coram Notario publico, qui hæc eorum testimonia in publicam scripturam retulit. Neque interim cessavere prodigia, Strombergæ aliàs patrari solita. Nam & virgo Monasteriensis, quæ hydrope, vertigine, stomachique doloribus diu pessimè laboraverat, eodem anno Strombergam ex voto adiit: & cum ibidem in eo loco, in quo aliàs thaumaturga crux asservari solita erat, aliquamdiu Deum pro nobis crucifixum ardentissimè invocasset; repentè plenam omnium infirmitatum suarum abstersionem, sanitatēque retulit. Ob hos igitur, aliōsque eventus admirabiles veneranda Crux illa sequenti anno Strombergam reportata; simulque staurophoria celeberrima, quæ ibidem ab antiquissimis temporibus floruit, incredibili piorum hominum affluxu rursus instituta est. Quæ & postmodum ita semper in assiduo flore & usu mansit, ut etiam inter omnes gravissimas bellorum subsequētiū furias continuata, ac ferè nunquam intermissa fuerit.

Theodori-
cus Abbas
Corbejen-
sis mona-
sterium
Brenckhu-
sanum vir-
ginum Cis-
tertienfiū
hoc anno
transfert ad
Ordinem S.
Benedicti,

In territorio Corbejensi Dioecesis nostræ Paderbornensis novam hoc anno mutationem ac reformationem spiritualem subiit monasterium virginum, quod olim Beringhusanum appellabatur; nunc autem paululū inflexo nomine Brenckhusanum dicitur. Fuerat illud hætenus instituti Cistertiensis sub inspectione aut visitatione Reverendissimi Abbatis Hardehusani: neque dubium est: quin ejusdem Ordinis observantia perpetuis temporibus fuisset inibi perstitura; nisi post annum superioris seculi sexagesimum, corruptissimi virginum religiosarum Patres ac Præpositi florentem hujus monasterii statum pessimè convulsissent. Ex horum numero

præci-

præcipui dissipatores fuerant Liborius Bolte, Bernardus Kopper- & congrega-
schmidt, & Petrus Krantz, qui sibi invicem in istius monasterii tionem
cura * & administratione infelicissimo fato successe- ejus Burs-
rum Liborius Bolte cum Brenckhusiana monacha, à se publicè vio- feldientem.
lata, secularem vitam repetiêrat; sub Lutherano matrimonio dul- Ex veteri-
cius, quàm sub excusso Christi jugo victurus. Alter, nimirum bus manu-
Bernardus Kopperschmidt, posteaquam toto suæ administrationis scriptis Pa-
tempore nihil aliud egisset, quàm illius monasterii bona disperse- derborn.
re, literas antiquas alienare, proventus annuos divendere, æs alie- * ex Rela-
num contrahere, sanctimonialium fundos oppignerare; tandem tione Rein-
pœnæ secuturæ metu cum pecuniis malè partis aufugit, & mona- hardi Ab-
sterium in statu misero dereliquit. Neque melior his duobus fuit, basis Cor-
qui iisdem ex Hardehusano monasterio statim surrogatus est, Pe- bejensis, ad
trus Krantzius, lupo magis, quàm animarum sacrarum curatori Cathedrale
similis. Nam & ipse pariter sceleratis decessorum suorum vesti- Capitulum
giis institit, foedissimisque libidinibus ac spurcitiis ita se ingurgi- Paderbor-
tavit, ut urgente criminum suorum conscientia sese furtim sub- nense data
ducere maluerit; quàm includi carceribus, quos promeruerat. His anno 1574.
igitur, aliisque malis oppressæ virgines, cum omnia pessum ire & die 30
in præsentissimum interitum deturbari ac præcipitari cernerent, Aprilis.
proximioris auxilii causâ confugerant ad Reinhardum Abbatem, Principemque Corbejensem: profundis eundem lachrymis rogan-
tes & obsecrantes, ut labentis monasterii curam suscipere, eique tam in temporalibus, quàm in spiritualibus necessarium auxilium
ferre non dedignetur. Non poterat hanc earum petitionem respue-
re benignissimus Princeps: præsertim cum in aperto esset, Par-
thenonem hunc in Corbejensi territorio situm, & à suis decessori-
bus fundatum, & ab Hardehusano Abbate ferè penitus derelictum
aut neglectum esse. Quare protinus misit illuc e conventu suo sa-
cerdotes duos: unum, qui sub nomine Præpositi administrationem
rerum temporalium gereret; & alterum propè septuagenarium se-
nem, qui dirigendis virginum sacratarum conscientiis præesset. Ipse
verò curabat sedulò, ut prædictæ sanctimoniales non modò sanctè
ac devotè secundum veterem sui Ordinis Cisterciensis disciplinam
viverent; sed etiam ut antiquos monasterii proventus reciperent,
literas à malis Præpositis alienatas recuperarent, æs alienum dilue-
rent, & in veterem rerum domesticarum florem sese restitutas esse
lætarentur. Probabant hæc summopere virgines Brenckhusanæ:
neque etiam contradicebat * Hardehusanus Abbas; utpote cui pe-
nitens persuasum erat, hoc modo nihil aut in suo visitandi jure, aut
in virginum prædictarum statu ac professione, mutatum vel inno-
vatum iri.

**ex eadem
relatione
msf.*

**ex variis
litteris in
archivo
Cath. Eccl.*

**ex litteris,
infra ci-
tandis, An-
tonii Vigi-
liarum
Episcopi,
Nuntisque
Apostolici.*

**ex iisdem
litteris.*

**Italicè Bi-
seglia, urbs
Episcopalis
in Regno
Neapolis.*

At ubi postmodum Reinhardus Abbas & Princeps Corbejen-
sis, anno seculi prioris septuagesimo tertio, potestatem suam eò
usque extendere voluit, ut Margaretam Teves, monasterii Brenck-
husani **Abbatissam*, propter calumnias aliquas eidem impruden-
ter ex ore lapsas à magistratu & officio suo deposuerit; repente
graves discordiarum flammæ inter utramque partem suscitatae sunt.
Margareta enim cum suis asseclis ad se tuendam ac defendendam
imploravit Abbatem Hardehusanum, ejusque Superiorem, Joan-
nem Wachtendonckium, Abbatem Veteris Campi. Hinc inde,
suorum veterum privilegiorum diminutionem veriti, ab Episcopo
& Capitulo Cathedralis Ecclesiæ Paderbornensis, tanquam à Do-
minis **Diocesanis* monasterii Brenckhusani, opem & auxilium
quærivere. Ab iis autem, post varios tractatus & conventiones,
eò tandem res deducta est, ut Reinhardus Corbejenfis ab hujusmo-
di novationibus abstinere debuerit, & monasterium illud Harde-
husano Abbati, ac Præpositis ab eo constitutis, regendum ac gu-
bernandum relinquere. Tum verò, si unquam antea, Brenck-
husensium fortuna coepit adhuc amplius in ruinam agi. Cum e-
nim eo tempore ipsimet monachi Hardehusani vitam planè inor-
dinatam ac religioso statui suo dissentaneam ducerent (utì constat
ex antiquis Cathedralis Ecclesiæ litteris) necesse erat, ex indoctis
dissolutisque monachis pejores Præpositos & sanctimonialium
Præfectos nasci. Horum ignaviâ Brenckhusensium bona rursus
interire, monastica disciplina solvi, nulla rerum spiritualium **so-*
licitudo geri, moniales ad sacrilega connubia pertransire, Luthe-
rana hæresis in coenobium & Ecclesiam ejus parochialem recipi, ac
demum omnia ita in pejus labi, ut exeunte priore seculo Virginum
sacratarum numerus ad binas tantum personas totidemque sorores
laicas reductus fuerit. Qua ex re cum præsentissimum eversionis
periculum immineret, hoc anno rursus Corbejenfis Abbas ac
Princeps, Theodoricus de Beringhusen, ruentis monasterii cu-
ram suscepit; & sinè omni Cisterciensium Abbatum **contradi-*
ctione, imò & eorum consensu rogatuque, parthenonem supra
nominatum ad Ordinem S. Benedicti & Congregationem ejus
Bursfeldiensem transtulit, virginibus aliis profugarum loco surro-
gatis. Ne autem secuturis temporibus novæ lites & controversiæ
ob illud factum suboriri possent; congregatio Bursfeldiensis an-
no seculi præsentis decimo nono translationem hanc ab Antonio
Vigiliarum **Episcopo*, tunc ad Rhenum inferiorem Nuntio Apo-
stolico, Papali auctoritate roborari petiit, & impetravit hoc di-
plomate:

Anto-

Antonius, Dei et Apostolica Sedis gratiâ Episcopus Vigiliarum, sanctissimi Domini nostri Pauli V. ejusdemque sedis ad Germania partes et per tractum Rhenanum cum potestate Legati de latere Nuntius, ad futuram rei memoriam. In hac nostræ legationis functione ad ea mentis nostræ aciem sedulò dirigimus, per quæ abusus et incommodis, quæ in Ecclesiasticas personas tractu temporis irrepunt, eliminatis, non solum suo antiquo splendori restituantur; sed etiam instituta ad laudem Dei et gloriam ejus stabiliantur. Et, ut id votivè succedat; his, quæ pro ipsarum reformatione salubriter ac prudenter ordinata fuerunt, ut firma semper et perpetuò illibata persistant, libenter, cum à nobis petitur, Apostolici roboris firmitatem adjicimus. Sanè exhibita nobis pro parte Præsidentis et sacre unionis Bursfeldensis, Ordinis S. Benedicti petitio continebat, quòd, postquam monasterium sacrarum Virginum in Brenckhusen, Diocesis* Paderbornensis, ad visitationem Ordinis Cisterciensis spectans, à compluribus annis gravissimè in regula, moribus, et monastica disciplina pericliteretur (quòd ex eodem Cisterciensi Ordine ad regendas istas virgines præfecti et collocati erant soluti monachi, bona cœnobii abalienantes, et post comperta illorum crimina in fugam sese dantes, monialibus virginibus desertis, ex eodem claustro ad sacrilega connubia transcurrentibus; quarum numerus velatarum ad duas omnimodo totidemque sorores laicas decreverat, ac hæresis in templum ac cœnobium istud invec̃ta fuerat) sic bonam memoriam* Theodoricus, monasterii Corbejensis, Ordinis S. Benedicti, unionis Bursfeldensis Abbas, sub cujus territorio hujusmodi monasterium situm erat, cum suo Capitulo, præmonitis Cisterciensibus Abbatibus et ejusdem monasterii visitoribus (ut qui coràm et per literas hoc ipsum petierant) omniconatu et sollicitudine incubuit, quibus mediis hujusmodi cœnobium ad cultum divinum et veram orthodoxam Religionem, ac morum et disciplinæ monasticæ reformationem reducere posset. Et idem eidem monasterio Præpositum F. Gerardum Eickel, monachum Ordinis S. Benedicti, quæ Benedictinis* et Cisterciensibus communis est, nec non in cantu et ritibus ejusdem Ordinis instructis, præfecit. Ac monasterium ipsum in loco, Vallis Dei, nuncupato, sub præsidio ac nomine gloriose Deiparæ et sanctissimi Præcursoris Christi, ut à diuturno squallore ac propemodum præsentis interitus retraheretur, in fidem, patrocinium, et gubernationem, divi Benedicti professis, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, de anno 1601, nullâ contradictione interveniente, totaliter, liberè, et quietè, cum bonis et rebus omnibus appertinentibus translatum ac transportatum; ac hæcenus, recuperatis magna ex parte bonis alienatis, et respectivè restauratis, laudabiliter ab eodem Præposito in spiritualibus et temporalibus administrandum fuit. Cum autem, sicut eadem expositio subjungebat, illa, quæ Apostolicâ auctoritate munita sunt, majorem obtineant roboris firmitatem; dictisque Præsides ac unio Bursfeldensis cupiant prædicta per nos omnia approbari

Antonius
Vigiliarum
Episcopus,
Nuntiusq;
Apostolicus,
rogatu
unionis
Bursfeldensis, trans-
lationem
istam con-
firmat Co-
loniæ anno
1619.

ex archivo
monasterii
Brenckhu-
sani. Et ex
chron vir-
ginum Ot-
tenbergen-
sum apud
Paullinum
pag. 254.

*hæc duo
verba
Paullinus
malâ fide
omisit.
defunctus
anno 1616.

*etiam hæc
verba
omissa sunt
à Paullino.

probari et confirmari, ac, ut aliàs opportunè providere de Apostolica auctoritate dignaremur: Nos igitur, ut ea, quæ prædicti monasterii salubri directione et reformatione statuta sunt, inconcussa mancant perpetuò; hujusmodi supplicationibus inclinati, Apostolicâ, quâ fungimur in hac parte, auctoritate translationem et transportationem dicti cœnobii Brenckhusani sic, uti permittitur, in laudabilem Fidei Catholicæ propagationem, ac piæ foundationis conservationem, utilitatēque reipublicæ, cum restauratione et augmento cultûs divini pio zelo factam, confirmamus et approbamus, ac illis perpetuæ et inviolabilis firmitatis et approbationis robur adjicimus, omnēsque juris et facti defectus, si qui intervenerint, supplemus: non obstantibus constitutionibus et ordinationibus juramento, confirmatione Apostolicâ, vel quâvis firmitate suâ roboratis, statutis vel consuetudinibus, privilegiis quoque et indultis in genere vel in specie dicto Ordini Cisterciensi concessis, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Colonia die decimâ octavâ mensis Julii, anno MDCXIX, Pontificatûs prædicti sanctissimi Domini nostri Papæ anno decimo quinto.

Wolfgangus Archi-
Episcopus
Moguntin⁹
hoc anno
moritur:
*Serar. l. 5.
rer. Mog.
pag. 967.*

In Diœcesi Moguntina vitam hoc anno & Pontificalem dignitatem exuit Metropolitanus noster, Wolfgangus Archiepiscopus & Elector Moguntinus, Aschaffenburgi defunctus die quintâ Aprilis, & Moguntia in æde Cathedrali sepultus die decimâ septimâ ejusdem mensis. Funeralem ei concionem dixit Sacellanus aulicus & sacrosanctæ Theologiæ Doctor Joannes Elgardus, qui inter alia ejus encomia summopere dilaudavit hæc tria: quòd in extrema ægritudine sua, tempore quadragesimalis jejunii, nunquam à medicis amicisve suis induci ad hoc potuerit, ut in cibum carnes admitteret. Quòd omni die præscriptas Clericorum preces, quas Romani *horas Canonicas* vocant, cum singulari accuratione persolverit; easque etiam in hoc morbo lethali nunquam intermiserit. Quòd omnia subditorum damna studiosè præcaverit: atque ideo, cum audisset, à silvestribus, montanisque feris multum detrimenti segetibus inferri; syncerè dixerit: *malo totâ vitâ meâ ferinis carnibus perpetuò carere; quàm idcirco subditos meos rerum suarum detrimentis affici.* In ejus defuncti locum, die 15. Maji, per canonicam electionem surrogatus est Metropolitanæ Ecclesiæ Scholasticus Joannes Adamus à Bicken. In cujus nomine, non infelici omine, præsentis anni numerum eluxisse, non infcitè id temporis observavit Klocknerus noster; quando nomen ejus majoribus literis numeralibus hoc modo signat: ADAM à BICKEN.

In cujus loco
cum elect⁹
est Joannes
Adamus à
Bicken.
*Serar. ibid.
pag. 970.
Klockner
in bist. Pa-
derb.
At longè
infelicius
hoc anno
decessit
Gebhardus
de Truchses*

Longè infeliciores fato sceleratam animam hoc anno perdidit Gebhardus Truchsesius, quondam Elector & Archiepiscopus Colonienfis; quem ante hos octodecim annos cum Agnete Mansfeldica sacrilegè maritatum, Calviniana dogmata complexum, à Ca-

Capitulo Colonienſi exauſtoratum, nec multò poſt ab Erneſto Ba-
 varo deviſtum, & omni ditione ſuâ expulſum vîdimus. Spera-
 verat ille quidem, ſe reſtitutum iri à Wilhelmo Principe Arauſica-
 no, ejusdémque auxiliatore Franciſco Alenſonio Regis Galliarum
 fratre. Sed, cùm uterque eodem anno, quo Truchſeſii fortuna
 peſſum ivit, inopinâ morte ſublatus fuerit: ad Eliſabetham An-
 glia Reginam ſe convertere; atque, ut in ejus Regno ſuſciperetur,
 mendicantis in modum petere compulſus eſt. Illa verò tam faſti-
 dioſos conviſtores dedignata, juſſit eidem Hagæ Comitſ nume-
 rari duo millia dalerorum Imperialium: ſimúlque huic munuſcu-
 lo literas addidit tam acerbo felle & abſynthio mixtas, ut ex earum
 contextu ſole clariùs eluceſceret, aures iſtius Reginae Truchſeſia-
 nis precibus in poſterum ocluſas fore. Ecce hîc literas iſtas, ex
 anonymo ſcriptore Lutheranò ſumptas, & à me latinè redditas:
Perdilecte Domine etc. Quæ à vobis concepta fuerat intentio ſeu volun-
*tas laborandi et efficiendi, ut reformatio * induceretur in Archidieceſim*
veſtram, mihi admodum grata et auditu jucunda fuit. Sed quantum in-
dè voluptatis hauſeram; tantum poſtea contriſtabar, cùm intelligerem cir-
cumſtantias connubii veſtri: per quas dilucidè oſtendiſtis, in inceptis ve-
ſtris longè fortiùs operatam eſſe carnem et ejus titillationem; quàm ſpi-
ritum, fervorémque Religionis vera. Prudentiores homines probi admo-
dum præviderunt infortunium, in quod eſſetis prolapſuri: cùm impoſſibile
ſit, feliciter evenire ea, quæ cecam animi paſſionem pro fundamento ha-
bent. Quare non eſt, ut conqueramini, vos cum in modum ubique de-
ſeri. Incuſate potiùs voſmet ipſos, et inconſultas machinationes veſtras,
quæ cauſa ſunt, ut amici veſtri à vobis manum abſtraxerint. Quidquid
egitſis, Romano-Catholicis maximo offendiculo fuit; neque ab ipſiſmet Pro-
teſtantibus approbari, aut ratum gratùmque haberi poterat. Quidnam
igitur auxilii vel propenſæ voluntatis ab una alterâve parte exſpectabitis?
interea tamen intimè cor meum afficit fortuna veſtra; eoque magis, quòd
nullum ampliùs vos adjuvandi remedium videam. Proinde in eo ſtatu
luctuoſo, in quem veſtrâ culpâ inciditſis, unice neceſſum erit, intrâ vòſmet
ipſos conſolationem querere. Imò patientia veſtra nunc temporis tanta
eſſe debet; quantam, ut optavimus, oportuiſſet eſſe prudentiam et circum-
ſpectionem veſtram, ſi voluiſſetis evitare miſeriam, quam incurriſtis. Ce-
terùm quod à me petiſtiſis, ut indulgeam vobis habitationem ac perman-
ſionem in Regno meo; ſcitote, modernas temporum circumſtantias non fer-
re, ut hoc à me permittatur: et jam Legato meo apud Hagam Comitſ de-
mandavi, ut iſtius rei unam alterâmve cauſam vobis aperiat. Orabo
Deum, ut ſub umbra ſua protectionis conſtanter in poſterum vos cuſtodiat.
 Perlectis hiſce literis vir infelix in ſummam animi triftitiam incidit.
 Fruſtrâque à Batavis, aliſque Principibus acatholicis auxilium
 præſto-

quondam
 Archiepi-
 ſcopus Co-
 lonienſis &
 Calvinian⁹
 apoſtata.
Turck. in
hiſt. mſ.

Epiftola
 Eliſabethæ
 Anglorum
 Reginae.
 olim ad
 eundem
 expulſum
 data.

*puta, fides
 Calvinia-
 na, quam
 vocant re-
 formatam.

*Turck. in
hist. ms.

præstolatus, tandem extremis ætatis suæ temporibus confugit Argentoratum; ubi ante acceptas Archiepiscopales infulas Majoris Ecclesiæ Decanum egerat. Ibi vel è proventu sacerdotii prioris alius, vel Canonorum Protestantium ope sublevatus, vitam diu miseram tristiori morte conclusit die vicesimâ primâ* Maji, nullâ prole è sacrilegis, vetitisque nuptiis post se relictâ Infelix Princeps in hac vita! sed, uti metuendum est, longè infelicior in altera!

Annus Christi 1602.

CLEMENTIS VIII. Pontificis II.
 RUDOLPHI II. Imperat. 26. & 27.
 THEODORI Episc. Paderb. 17. & 18.

Obsidio ur-
bis Osten-
dæ ab Ar-
chiduce
continua-
tur, hollan-
dis interim
occupanti-
bus Graviâ.
*Hæc in
ann. brab.
Galluc, de
bello Belg.
l. 14.
Theodorus
Episcopus
Paderborn.
hoc anno
perficit ex-
teriorem
fabricam
collegii Pa-
derbornen-
sis Societa-
tis JESU.*

Albertus Archidux, Belgarum Princeps toto hoc anno continuavit obsidionem urbis Ostendanae, superiori æstate coeptam. Contrà verò Mauritius Nassovius, Hollandicæ militiæ Præses, interea coepit obsidere Graviam, olim Geldriæ, nunc autem Brabantia Hollandicæ urbem; eamque tandem bimestri oppugnatione, duodecimo Kalendas Octobris, ad honestam deditionem compulit: non sinè magno militum Archiducalium dedecore, quorum iterata rebellio & in-tempestivæ stipendiorum flagitationes liberationem istius urbis impedivêre.

Interea Paderbornæ Theodorus Episcopus exteriorem structuram collegii Societatis JESU, quod ante sex annos ædificare coeperat, inter innumeras præteritorum temporum difficultates hoc anno tandem feliciter perfecit. Neque jam aliud ad consummandam fabricam exteriorem deerat, quam ut excelsæ, magnificæque turri, quæ egregio prospectu ad collegii ingressum visitur, supremum fastigium imponeretur. Id autem ut solenniori cum apparatu fieret, ipsèmet Celsissimus Princeps die 29 Julii Neuhusana ex arce in urbem venit, & inter festivos cantus colophoni seu globo turris hanc inscriptionem includi fecit: *Vetera transiêrunt: ecce nova facta sunt omnia! Anno 1602, Clemente VIII Pontifice maximo, Rudolpho II. Imperatore, Reverendissimus et Illustrissimus Dominus, D. Theodorus à Fürstenberg Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus, sacri Romani Imperii Princeps huic ædificio, ad honorem in primis Dei, Ecclesiæ utilitatem, reipublicæ emolumentum, ac juventutis erudiendæ gratiâ à fundamentis erecto, fastigium imposuit vicesimâ nonâ Julii.*

Pari sollicitudine pro suarum Ecclesiarum bono curavit hoc anno perfici novum *librum Ritualem*, quem vulgò *Agendam* vocitant,

tant, Paderbornæ impressam cum hoc titulo: *Agenda Ecclesiæ Paderbornensis per Reverendissimum in Christo Patrem et Illustrissimum Principem ac Dominum, D. Theodorum Episcopum Paderbornensem etc. in gratiam Pastorum suæ Diocesis recens evulgata.* - - - Paderbornæ ex-
 cudebat *Matthæus Pontanus, Anno Domini MDCII.* Hunc deinde librum, pro incidenda sacrorum rituum uniformitate, jussit ubiq;
 in omnibus parochiis recipi; neque aliter, quàm ex ejusdem præscripto, sacramenta ministrari. Paruerunt huic mandato plerique
 parochi* & Ecclesiarum Pastoralium Rectores: nec ferè alii se ei-
 dem opponere sub initium visi sunt, quàm soli parochi & parochia-
 ni Cörbekenses & Rhederenses, à suis perillustribus hæreticisque
 Dominis, de Spiegel & de Mengersen, ad hoc audendum instigati.
 Quapropter ut istorum repugnantiam trangeret; primùm ultimâ
 die Martii sequentis anni 1602 severiora ad eos mandata dedit, etiam
 cum imposita (nî parerent) ducentorum aureorum mulcta: dein-
 de verò, cum adhuc protervè restitarent, Dringenbergici quæsto-
 ris ministerio Rhederensibus complures equos; Cörbekensibus au-
 tem ducentas oves in poenam commissi abstulit, non priùs hæc iis-
 dem redditurus, donec in recipiendo suprà dicto Ordinationum
 Ecclesiasticarum libro se morigeros exhiberent. Vehementer inde
 commoti sunt Spiegeliorum ac Mengerseniorum animi. Atque
 ut iniquitati suæ pallium aliquod obvolverent, inobedientiæ suæ
 culpam reticentes, coram Illustrissimo Capitulo graviter conquesti
 sunt, *câ pecorum abactione violatam esse jurisdictionem suam, quam in*
pagis antè dictis obtinent: omnem executionem, in iisdem pagis faciendam,
à se primùm tanquam à Dominis immediatis requiri oportere: quòd si ali-
ter fiat, agi contra privilegium Bernardi Episcopi; ideòque peti à se, ut
Canonici Majores curent, ablata pecora Cörbekensibus et Rhederensibus
propediem restitui. His auditis, respondit Princeps: *supremam juris-*
isdictionem in toto Episcopatu suo, et consequenter etiam in prædictis duobus
pagis, indubitatò pertinere ad se: præsertim cum ipsimet Spiegelii et Men-
gersenii sint ejusdem vasalli seu clientes beneficiarii; et quidquid juris ibi-
dem obtinent, à suo Principe in feudum habeant. Superioritatem hanc à
nullo unquam Episcopo abdicari, vel in personam laicalem transferri po-
tuisse; ideòque privilegium Bernardi Prasulis malè in favorem causa præ-
sentis trahi. Cörbekenses et Rhederenses Ecclesiastica Ordinationi suæ con-
tumaciter obstitisse, idque non solum instigantibus Spiegelii et Mengersen-
niis; verùm etiam interdicentibus et vetantibus, ne hac in re suo Principi
morem gererent. Proinde justissimam sibi causam fuisse, ut supræma au-
ctoritatis suæ conservandæ causâ, iisdem non requisitis, contra hujusmo-
di refractarios ad pœnalem hanc mandatorum suorum executionem proce-
deret. Quod si tamen sæpe dicti Cörbekenses et Rhederenses vel nunc tan-

Evulgat
etiam novū
librum Ri-
tualem,
quem vul-
gò nomi-
nant *Agenda*
Eccles-
iæ Pader-
bornen-
sis.
**hist. colle-*
gii Paderb.

Duo pagi
Cörbete
& Rheder
instigantib;
hæreticis
dominis de
Spiegel &
Mengersen
librum
hunc pro-
tervè reji-
ciunt:
ideòq; pus-
niuntur
abactione
ovium &
equorum
anno 1603.
ex processu
apud Casa-
rem ea de
re instituto
anno 1603.
Spiegelii &
Mengersen-
nii conques-
runtur, per
hoc violatâ
esse jurisdic-
tionem
suam in
prædictis
pagis.
ex eodem
processu.
Theodori
Episcopi
responsio
ad has que-
relas.
ex eodem
processu.

dem caput submittere, et Episcopalem Ordinationem suam recipere velint, acquiescere se, et curaturum protinus, ut abacta pecora iisdem absque omni pœna restituantur.

Spiegelii & Mengersenii contra Principem suum primò concitant Ordinem equestrem;

ac deinde aliquos è Capitulo Cathedrali, inter quos etiam Decanus Arnoldus ab Horst, ex eodem processu. eorum præcipiti consilio violentâ manu rursus auferrunt abacta & in custodiam deducta pecora. ex eodem processu Casareo. Klockner ad an. 1603

Episcopus Ecclesiasticâ censurâ Decanum ferit. Hist. Collegii Paderb.

Quis non putâset, hac lenissimâ responsione Spiegeliorum ac Mengerseniorum animos ad obsequium inclinandos esse? At illi, hæretico spiritu tumentes, tertio Idus Maji ejusdem anni 1603, non parvam heterodoxæ Nobilitatis partem auctoritate propriâ convocârunt in urbem Lichtenaviam: factâque ibidem deliberatione, rursus denuntiârunt Capitulo: *persistere se in repetendis pecoribus abactis ab Episcopo; et nisi ea propediem restituta fuerint, necessario se coactum iri ad arripienda alia media, Theodoro Principi suo minimè placitura.* Nec multò post nimirum, die vicesimâ octavâ Maji, nova Ordinis equestris conventio ab iisdem instituta est Paderbornæ: ubi, sub inani prætextu violatæ jurisdictionis & privilegii suprâ dicti, ad seditiosorum istorum partes accessere non solum duæ urbes Paderborna & Brakelia; sed etiam nonnulli Cathedralis Ecclesiæ Canonici, nimirum Hermannus de Keppel, Joachimus à Langen, Rotgerus ab Horst Cathedralis Ecclesiæ Decanus, hac in re à Joanne Môllero Capituli Syndico fallacissimè deceptus. Horum conspiratione quinquaginta equites, multaque pedestris turba, nocturno tempore Paderbornensi urbe emissi, pridie Kalendas Junii armati involârunt in Episcopi curiam Steinhemensem; confractisque ejusdem ostiis, detentas inibi Cõrbekensium parochianorum oves abstulere. Indè cum ingenti plausu Brakeliam profecti, eâdem die custoditos ibi Rhederensium equos in libertatem, nullo jure concessam, asseruere. Postremò etiam sequenti die quæstori Dringenbergico, qui nuper in abigendis Cõrbekensium & Rhederensium pecoribus mandata sui Principis ex imposito sibi munere executus fuerat, ex Beverungensi præfectura ducentos & amplius verveces abegerunt: non secus, ac si Principem Dominumque suum in ejus executore vel ministro ad poenam deponere vellent. Acerrimè res ista pupugit Clementissimum Principem. Singularem tamen prudentiâ ac mansuetudine dolores cordi infixos tam diu pressit, usque dum in festo S. Margaretæ frequentius Capitulum Paderbornæ convenisset. Ibi, dum plerique Canonici in domo Capitulari pro more considèrent, improvisus adest Celsissimus Princeps: & explicatâ facinoris indignitate rogat omnes, quid in casu tam insolente sentiant? cui parti accedant? secumne facere; an verò cum ejusmodi turbatoribus velint? stetere statim plerique (ut æquissimum erat) pro Theodoro Antistite. Solus ferè cum tribus aliis antè dictis se opponebat Arnoldus Horstius Major Decanus: quem proinde per Officalem suum Ecclesiasticâ censurâ per-

cuti,

euti, & non solum à templi Cathedralis aditu; sed etiam ab omnium rerum sacrarum exercitio submoveri fecit.

Sed inde oleum flammæ additum. Nam exutâ semel Theodori Principis reverentiâ, sæpe dicti Domini de Spiegel novo ausu denuntiârunt publicè & apertè, *Agendam*, vel *Ordinationem Ecclesiasticam* recenter evulgatam à se suisque repudiari. Brakelenses, eodem spiritu Lutherano ducti, protervè reduxerunt Prædicantem hæreticum, Episcopali auctoritate prius expulsum. Tota demum Nobilitas heterodoxa, unâ cum prædictis urbibus, Paderborna & Brakelia, in perniciem antiquæ Religionis Catholicæ, varias conventiones & confederationes illicitas moliri visa est. Quæ omnia cum in evidentem Theodori Episcopi, imò & omnis domini principalis despectum cederent; Rudolphus II. Imperator, die 10 Novembris, ejusdem anni millesimi sexcentissimi tertii, ad omnes machinationum istarum auctores severissimum ex urbe Praga mandatum edidit: præcepitque sub poena quadraginta marcarum auri puri, ut ablata omnia sinè mora ad locum priorem referant, intra dies triginta sex de mandati hujus obtemperacione doceant, Episcopo suo tam in spiritualibus, quàm temporalibus accuratè pareant, & si quid injustæ querulationis contra ipsum habeant, viâ juris remedium quærant; neque in causa propria sibi ullam judicandi, invadendi, vel exequendi potestatem, quocunque juris prætextu arrogant. Quid acceptis hisce mandatis egerit Arnoldus Horstius Majoris Ecclesiæ Decanus, cum tribus aliis ejusdem causæ consortibus; non memorant scriptores nostri. Videntur illi protinus retraxisse manum de tabula; tametsi adhuc aliis de causis per aliquot annos cum Episcopo discordes fuerint. Contra verò, qui ex Ordine equestri erant, unâ cum Spiegelii & Mengerseniis eò progressi sunt, ut sequenti anno 1604, non attentâ comminatione Cæsaris, à Mauritio Hassiæ Landgravio tutelam expetiêrint. Quæ cum esset res omnium jurium Episcopaliū everfiva: non multò post ab eodem Rudolpho Cæsare novis aliis, arctioribusque mandatis pressi, ac demum in eas angustias adacti sunt, ut non modò tutelam Hassicam abdicare debuerint; sed etiam inobedientiæ crimen ære non parvo luere.

Graviori hoc anno intra urbem Paderbornensem exortæ seditioni occasionem dederat præposterum perversumque regimen senatorum & consulum, qui, cum à longo tempore senatoriam dignitatem ad se suasque familias pertraxissent: spiritu superbo coeperant supra communem civium aliorum sortem se attollere, ex proventibus publicis dapsiliter vivere, plebem despiciere, jussa Principis floccifacere; & si quid ideo mulctarum dictaretur, id

Brakelenses à Spiegelii excitari, Prædicantem Lutheranum in urbem suâ revocant.

ex processu apud Casarem instituto.

Rudolphus Imperator severissimè præcipit Nobilitati & Capitulo ut ablata omnia confestim restituant, & Episcopi mandato pareant.

mandatum, Cæsaris typodatum. Klockner in hist. Paderb.

Nobilitas Diocesana à Cæsare cogitur, tutelam ab Hassio impetratam rescindere, & Episcopo sese submittere. Klockner ibid.

Historia seditionis Paderbornensis hoc anno coepit: & ejusdem occasio ab anno 1600; Klockner in hist. Paderb.

ex urbis ærario, non autem ex propria crumena solvere. Unde paulatim contigit, ærarium commune exhauriri, totam urbem ære alieno sic prægravari, ut vix annuæ pensiones, ne dicam alia urbisonera, ex ejusdem annuis redditibus dilui aut exæquari possent. Adverterat hæc pridem universa civium communitas: nec tamen aliud responsum obtinere à magistratu potuit; quàm quòd omnes pecuniæ publicæ in bonum urbis expositæ sint pro tuenda Religione Lutherana, pro qua noverant libenter omnia à civibus profundi. At ubi postea compertum est, hæc in odium sui Principis à senatu & consulibus mendacissimè confingi: tandem viginti quatuor *tribuni plebis* cum aliis viginti quinque *deputatis* (ut appellabant) nonnulla civium gravamina in chartam coniecere: iisdemque magistratui urbano traditis, minaciter protestati sunt, nullam amplius pacem & concordiam sibi cum senatoribus & consulibus fore, nisi gravaminum istorum articulos propediem expedirent. Quo audito, senatores & consules (cùm viderent rem ferriò geri, neque se amplius sub defensionis Religionis umbra securos fore) inevitabili necessitate coacti sunt, primum consentire in prædictorum gravaminum articulum septimum: nimirum, *Ut è singulis quinque urbis regionibus deligerentur viri singuli, qui præmissò gravi juramento omnes urbis obventiones recipiant, solvenda solvant, et anno quolibet accuratas omnium acceptorum et expensarum rationes communitati Paderbornensi præstent.* Acta sunt hæc die decimâ sextâ Decembris anno millesimo sexcentesimo; & quadriduo post in istorum quinquevirorum ordinem electi sunt, ex *Campensi* urbis regione Joannes Hôvelman, ex *Occidentali* Sebastianus Tom Berge, ex *Königstratensi* Arnoldus Drom, ex *Mashoffiensi* vel *ükeriana* Walterus Koithe, ex *Gierstratensi* vel *Statelhorviana* Joachimus Weites: omnes viri integerrimi, & utilitatis publicæ admodum studiosi.

*Klockner.
ibid.
ad an. 1600

Aliqui ci-
ves Pader-
bornenses
in ükerensi
regione ur-
bis anno
1601 infur-
gunt contra
senatum:
Klockner
in hist. Pa-
derb. msf.

Oportuisset his obtentis urbem acquiescere, Deoque gratias immortales agere, quòd proventus ærarii publici nunc tandem è sumptuosius ejusmodi consulum ac senatorum manibus extracti fuerint. Sed, quod in maximum urbis enervatæ commodum potuisset cedere; id in summam ejus perniciem ac ruinam ex insperato eventu cecidit. Etenim sequenti anno cùm suprâ dicti quinque viri suo muneri perfectè satisfacerent, & ex eorum rationibus, toti communitati præstitis, luculenter appareret, proventus urbicos præcedentium annorum spatio periniquè administratos esse; tumultuosa plebs vehementer insurrexit adversus magistratum, & absolutè voluit, etiam reliquos gravaminum suorum articulos propediem complanari. Magni idcirco motus in vulgo: multæ ci-
vium

vium gregariorum concursationes ad senatum. Et quia hæc tenus ducem non habebant, qui eorum postulata contentiosius perurgeret; nonnulli cives ex ükeriana vel Mashoffiensi urbis regione ad hoc invitârunt *Liborium Wieggers*, vel, ut alii vocant, *Liborium Wichards*, hominem audacissimum, & ad seditiones concitandas natum: cujus factioso ingenio tandem universa civitas in extremas calamitates fœdissimè præcipitata est. Natus hic erat Paderbornæ ex familia perhonestâ; ejusdemque paterna domus incumbebat fonti primario istius Paderæ, quem ab equorum *adaquatione *Paderam* *adaquarium vocant. Ibi enutritus, fortunam à parentibus acceptam opulentiori matrimonio non parùm auxit: eoque demum emerfit, ut circa annum prioris seculi *octogesium primum inter urbis proceres & senatores cooptatus fuerit. Non poterat sese diu intrâ novam hanc sortem continere vir instabilis: erat enim arrogantis animi, quique nulli volebat cedere, nec ullum sibi parem aut superiorem ferre. Quare non multò post cum duobus urbis consulibus in gravissimam dissensionem litemque sumptuosam incidit. Et (quia uterque horum acerrimus causidicus; ipse autem indoctus & expers literarum erat) ab his ita premi, & in eas angustias compelli cœpit, ut non solum debuerit senatorum subsellia devitare; sed etiam urbem ipsam & penates patrios derelinquere. Sic ejectus recepit sese primò *in pagum *Scher-vede*; ubi complures annos cauponem egit, non sinè magno incommodo vicini Abbatis Hardehusani, qui subinde multum adversi* ab eo pertulit. Postea verò, cum ibidem è vivis abiisset ipsius uxor; novâ conjuge ductâ, Warburgi in suburbio consecutus est præfecturam in hospitali vel xenodochio S. Petri, quod eo tempore satis opulentum erat, habebatque propria armenta boum, & greges ovium pecorumque. Ibi cum satis opiparè viveret; pro tumultuoso turbidoque ingenio suo rursus ita collisus est cum senatu *Warburgensi, ut hic illum violentâ manu comprehendit, & aliquantisper in urbis curia captivum attineri jusserit. Interea Paderbornæ defuncti erant omnes, qui privatarum offensionum causâ eundem olim à magistratu & urbe excludi fecerant. Quare divenditâ xenodochii* Warburgensis Præfecturâ, cum acceptis pecuniis nummisque suis Paderbornam rediit: pauloque post (utî suprà memorare cœperam) in ükeriana urbis regione à seditiosis quibusdam è vulgo civibus instigatus est, ut oppressæ communis curam susciperet, atque ad complanandos reliquos propositorum gravaminum articulos magistratum hæc tenus reluctantem adigeret.

Ducemque
suz factio-
nis eligunt
*Liborium
Wichards.*

*Klockner
ad an. 1604
*vulgò die
Börne
Pader:
*Klockner
ad an. 1601

*Klockner
ibid.

*hist. colle-
gii Paderb.
ad an. 1603.

*Klockner
ad an. 1601.

*Klockner
ibid.

Pla-

Wichardi?
factiosos
accendit
amplius ad
rebellandū.
Klockner
ad ann. 1601

*hist. colle-
gii Paderb.
ad ann. 1603

Adjungit
sibi Wolff-
gangum
Günter ju-
ris peritum:
Klockner
ibid.

Hist. Colle-
gii Paderb.
ad ann. 1604

& plures
alios homi-
nes plebe-
jos ex aliis
urbis regio-
nibus.

Klockner
ad ann.
1602.

cum his die
11 Februar.
præsentis
anni 1602.
in curiam
involat, &
senatum to-
to triduo
captivum
detinet.

Klockner
ibid.

Placebat id summopere Liborio, ad solum natale reduci: præsertim, quòd hoc eventu offerretur ipsi commodissima occasio sumendi vindictam de hæredibus eorum, à quibus olim persecutionem passus, & ejectus fuerat. Itaque statim ille coram eis garrere multa de senatoria dignitate sua, jam olim habita: uti etiam de senatorum & consulum infidelitate, quam sui Magistratûs tempore non solum experiri; sed etiam oculis conspicer, & quasi manibus palpare cœperit. Nimirum *Paderbornam fuisse aliàs urbem opulentissimam, senatum ejus potentem, cives admodum pecuniosos, argentum plenis ferè *corbis importatum. Nunc verò à pluribus annis, per quotidianas consulum et senatorum comessationes, esse ærarium exhaustum, cives indigos, redditus accisos, argenti fluxum apprimè tenuem ac ferè penitus interversum. Hæc autem, nisi quis urbem ad incitas redactam velit, non posse diutius ferri: idèoque Magistratum vel ad reddendas præteritorum rationes cogi oportere; vel, si nolit, lege repetundarum agi cum eo posse ac debere.* Talia dicentem audiebant ükeriani murmurones illi, non secus ac novum Apollinem loquentem è tripode: atque idcirco multi ex eadem urbis regione ita se obligabant huic blateroni, ut promitterent, se pro adjuvandis ipsius ausis, vitam, sanguinem, & honorem suum, libentissimè profusuros. Augebat subinde factionem hanc legulejus garrulus, Wolfgangus Günter, ortu etiam Paderbornensis, & ejusdem farinae cum Liborio Wichardio; sed occultioris nequitiae, promptioris calami, versutioris ingenii: ita ut ea, quæ Liborius vi & fœdere suorum occepisset, Wolfgangus calamo & juris prudentiâ ulterius promovere ac perurgere posset. His duobus primipilis, quotidie crevit multitudo seditiosorum ükerensium. Et quia gemini ipsorum duces fallacissimè prætexebant, nihil aliud à se quæri, quàm ut reliquis propositorum gravaminum articulis à magistratu satisfiat; etiam non pauci alii ex quatuor aliis Paderbornensis urbis regionibus inquieto huic factiosorum cuneo se adjunxere. Secuta mox ingens ac plena turbis rerum confusio. Etenim fæx ista hominum die undecimâ Februarii præsentis anni, millesimi sexcentissimi secundi, cum suis ducibus in curiam civitatis irruit; magnoque fremitu senatoribus & consulibus ibidem congregatis extrema omnia comminatur; nisi reliqua publicorum gravaminum puncta confestim absolverent. Quod cum illi, nescio quâ suorum facinorum conscientia, more solito recusare pergerent; ibidem à furiosa plebe toto triduo detenti, custodiis obsepti, contumeliis onerati, frigore & inedia pressi, necindè prius in libertatem relaxati sunt, donec Princeps, ab eorundem amicis imploratus, die decimâ quartâ Februarii custodiam solvi, & usque ad pleniorē causæ hujus cognitionem

tionem ab omni violentia sub poena duorum millium aureorum abstineri iussit. Paruere quidem huic mandato seditiosi cives unà cum suis ducibus. At, ubi postmodum causæ hujus decisio propter innumeras ambarum partium querimoniās, interlocutiones, exceptiones, appellationes, aliæque juris adminicula, diutius protrahi ac procrastinari debuit; seditiosi rursus in tumultus graviores ruere, moram ulteriorem velut suspectam respuere, desperata consilia cudere, ubique in coetus clamorosos convenire, etiam in ipso Cathedrali templo, non sinè maxima divinorum officiorum perturbatione. Indicabant hæc Principi suo Cathedralis Ecclesiæ Canonici, rogabantque, ut periculosas hujusmodi conventiones ocyùs inhiheret: metuendum aliàs, ne res ista, malorum graviorum prodroma, in extremam totius reipublicæ perniciem vergeret. Perlubenter id egit Princeps: nam & ipse jam pridem nihil boni è damnosis hujusmodi conventiculis ominatus fuerat. *Seditiosa conventicula cum iisdem agit, etiam in arde summa. Klockner ibid.*

Contra verò Liborius Wichardius, cum suis affeclis, hoc audito horrendum furere, jussionem Principis execrari, collegium Cathedralis diris omnibus devovere, interque alia virulentas hæc calumnias in Ecclesiæ Majoris Canonicos velut Cerberi spumam eruclare: *In Ecclesiæ Cathedralis Canonicos, ea de re conquestos vehementer invehitur. Klockner in hist. Paderb. ms.* *Videtis, charissimi cives, videtis, quâ ratione nobiscum agant iidem ipsi, quos vigiliis nostris custodire, in honoribus habere, et ab omnibus oneribus publicis liberare cogimur? Videtis, quomodo interitum, sanguinemque nostrum perditissime sitiant, cum non modò satagant Christianum illud propositum impedire; sed etiam Antistitem nostrum eò permovere velint, ut nos, et conjuges puerosque nostros, corpore, vitâ, bonis, et, quod omnium tristissimum est, purissimo Dei verbo et Evangelicâ doctrinâ privet? Quid autem ad has Wichardii exclamationes & amara ejus dicteria consecutum fuerit, in sequentis anni decursu prolixius declarabitur.*

Annus Christi 1603.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 12.

RUDOLPHI II. Imperat. 27. & 28.

THEODORI Episc. Paderb. 18. & 19.

Seditiosi Paderbornenses, antè dictâ Cathedralium Canoniconum denuntiatione commoti, priusquam acerbius aliquid in eosdem constituerent, ineunte hoc anno ad eos miserunt complures legatos cum præcipuo Wichardianæ factionis promotore wolffgango Günter, homine malitioso, & innumeris penè sceleribus involuto. *Günterus, Wichardii socius, cum aliis factionis ablegatis, coram Ecclesiæ Cathed-*

dralis Capit-
tulo studet
excusare
conventi-
cula, à se
suisque in-
stituta.
Klockner
adam. 1603.

prudenti-
ma respon-
sio Arnoldi
ab Horst,
Cathedra-
lis Ecclesie
Decani,
Klockner
ibid.

voluta. Is, ubi die 3tia Januarii ad Capitularem congressum ad-
missus est, prolixâ oratione studuit, à se suisque omnem rebellio-
nis inchoandæ suspicionem abstergere. *Audistis*, inquiebat, *Reve-*
rendissimi Domini, *quàm iniquè hactenus ararium urbicum à senatoribus*
consulibusque nostris dilapidatum fuerit. Conquesti sumus ea de re, pro
ut oportuit, apud Celsissimum Principem: et hic propenso in ciues animo
nominavit ante annum plures commissarios, qui unâ cum aliis viginti
quinque urbis nostræ deputatis, viris admodum pacificis et quietis publi-
cæ amatoribus, causam hanc diligenter excutere satagant. Cum autem
hi deputati, quos inter nonnulli sunt è viris consultissimis totius urbis, de-
liberationum suarum causâ debuerint aliquoties in unum convenire et col-
loqui: Vos, Domini Reverendissimi, non modò suspicionem alicujus re-
bellionis in eosdem coniecistis; verùm etiam adhibendæ cautela gratiâ An-
tistiti nostro persuasistis, ut huiusmodi conventiones, veluti periculosas
principali auctoritate suâ interdiceret. Avertant superi boni, ne nobis
tales cogitationes in mentem veniant! Nos aliud animi propositum non
habemus, quàm ut afflicta civitas tandem è diuturnis malorum hominum
oppressionibus evolvatur. Hic scopus nostrarum consultationum est! hæc
meta, in quàm unicè dirigimus arcum! Quare iterum iterumque à vo-
bis petimus, Reverendissimi Domini, ut à sinistris ejusmodi suspicionibus
decedatis: pariterque nobis exponere dignemini, utrum in hoc dissidio pro
communitate civium accusantium; an verò pro senatu et consulibus ac-
cusatis facere cogitetis? Finitâ hac oratione surrexit Ecclesiæ Cathedra-
lis Decanus Arnoldus ab Horst, & omnium Capitularium suo-
rum nomine respondit breviter in hunc modum: *Quòd Paderbor-*
nenses ciues de proventuum urbicorum interversione senatores consulesque
suos per viam juris accusaverint, et jam ulterius quovis modo licito de-
pauperata urbis prosperitatem restaurare satagant, id non solum auditu
nobis jucundissimum est; sed etiam paratissimi sumus, afflicta huic urbi in
omnibus rebus aquis auxilium ferre. Quod autem à vobis additur de su-
spicatione alicujus rebellionis, quam inter nos enatam esse dicitis ex iterata
viginti quinque deputatorum conventionem; res illa (pace vestrâ) longè ali-
ter se habet. Non enim conventiones licitæ et probatæ; sed illicitæ ac mo-
dis omnibus interdictæ: non aliquoties aut interdum; sed ferè singulis die-
bus: non à viginti quinque deputatis, virisque doctis et pacificis, uti à vo-
bis dicitur; sed à centum et amplius indoctis, clamosis, insolentibus, et gre-
gariis è vulgo civibus, jam passim hæc in urbe fiunt. Neque hi in conven-
tulis predictis agunt de rebus ad commune bonum pertinentibus; sed de
aliis seditiosis ausibus: idque non solum alibi, sed etiam in ipso Cathedrali
templo; in quo subinde consilia sua tanto cum tumultu ac murmure per-
tractarunt, ut officium divinum ibidem à Clero peragi vix potuerit. His
ergo, et non aliis de causis, iustissimè conquesti sumus apud nostrum ve-
strumque

strumque Principem. Nec enim ignorabamus, quàm periculosa consecutiones jam saepe alias è damnosis hujusmodi turbulentorum conventiculis enata fuerint. Proinde hæc et similia à civibus vestris, cùm in urbe, tum in templo nostro Cathedrali, sollicitè devitari facite: et scitote, nos in ea causa, quæ civis inter et magistratum Paderbornensem vertitur, juris cursum non impedituros, nec uni magis quàm alteri parti addictos fore. His auditis Günterus consternatus abiit; effecitque, ut in posterum Cathedrale templum à tumultuosis hujusmodi concursationibus immune fuerit.

Sequenti die, quæ erat quarta Januarii, Celsissimus Princeps ad evitandas ambarum partium offensiones pendente adhuc lite sapienter vetuit, ne in proxima novorum consulum ac senatorum creatione deligeretur ullus è senatoribus, consulibusque pristinis, tanquam personis ab adversa parte denunciatis: neque etiam viceversâ Wichardius, Günterus, & alii priorum consulum ac senatorum accusatores primarii, tanquam præcipua modernæ seditionis & factiosorum capita. Prudentissimum sanè consilium! quo reipublicæ turbatæ quies revocari facillimè potuisset, nisi infauſtis motibus id iterum impediisset Liborii Wichardii audax malitia. Is enim die decimâ Januarii, quâ viginti quatuor tribuni plebis ad eligendum senatum pro more veteri in urbis curiam convenerant, iterum cum insolenti sociorum suorum turba in foro curiæ vicino constitit; magnoque terrore electoribus intentato, neminem inter senatores adoptari sivit, nisi è sua, suorumque adhærentium voluntate. Unde & aliqui ex his, qui eligebant, conspectâ hac illorum vi sublati in cælum oculis cum fletu & lachrymis exclamarunt: *Bone f ESTU! quid his tumultibus ac turbis fiet?* Nec minor ejusdem hominis imperiositas fuit electione jam peractâ. Nam & tunc in urbis curiam se intrusit, magistratûs officia distribuit, camerarios instituit, consules designavit, interque eos * unum sutorum, nomine Henricum Bellerſen, virum animo quidem sincero præditum; at sutorinæ dirigendæ magis, quàm assumendis reipublicæ curis idoneum. Quare Princeps, graviora urbis incommoda veritus, novo magistratui imperavit, ut Wichardum, velut hominem inquietum & magno totius communitatis exitio natum, sinè mora * in custodiam & captivitatem abstrahant. Debuissent hîc statim senatores consulésque novi tantis imperiis obsequi, si suam suæque urbis tranquillitatem in tuto collocatam vellent. At illi, nescio quo metu perciti, non solum à Wichardo capiendò & custodiendò abstinènt; verùm etiam eò usque habenas viro turbulento laxant, ut Philippum Berningium juris Licentiatum, quem illi Secretarium urbis constituerant, rursus ab officio dimovere,

LIII

ejus-

Theodorus
Episcopus
vetat, ne in
proxima
senatûs ele-
ctione deli-
gatur quis-
quam è
duabus
partibus,
inter se in-
vicem dis-
sidentibus,
Klockner
hunc ann.
Horriam in
Panegyrico
Theodori
Episcopi l.
3. c. 4.
Wichard
electionem
hanc inter-
vertit; nec
ullum, nisi
è sua suo-
rumque vo-
luntate, in
senatum
adoptari
sinit.
Horriam.
loc. cit.
* *Klockner.*
ibid.

* *Klockner*
ibid.
Günterum
quoque vi
& meru se-
cretarium
urbis no-
minari cu-
rat.

eiusdémque loco Wolffgangum Günterum, suæ factionis hominem, substituere ausus fuerit.

Cum eo-
dem Gün-
tero man-
datis Epi-
scopalibus
ferocissimè
se opponit.
*Klockner
in hist. Pa-
derb.*

* die 18 Fe-
bruarii.

Videbant hinc faciliè prudentiores viri, quorsum res ista vergeret. Atque ideo plures viri docti è viginti quinque *deputatis*, qui discutiendis prioris anni controversiis unà cum Episcopalibus commissariis præerant, missionem ab officio suo petivère: causantes, præsentem rerum faciem pro se nimis periculosam apparere, Wichardum & Günterum ferociter omnia pro suo arbitrio gerere, multitudinem seditiosorum quotidie magis inolescere, eaque de causa jam nihil ampliùs pacatè & per viam juris agi posse. Quo audito rursus Theodorus Princeps die 18 Januarii ministrorum suorum aliquos Paderbornam ad monasterium Abdinghoffense misit; indèque denuo severissimè præcepit magistratui, ut Wichardum ab omnibus conventionibus juridicis, quæ ad pristini senatûs denuntiationem pertinent; Günterum verò non solum ab ejusmodi coetibus, verum etiam ab accepto secretariatûs officio propediem depellerent. Cùm autem & huic mandato obsequi recusaret magistratus, prætenderetque se amborum operâ & consiliis carere nequaquam posse: tandem die 15 Februarii in comitiis, extra urbem in pago *Schwanne* habitis, magistratui Paderbornensi rursus imperatum est sub poena quingentorum aureorum, ut priori mandato confestim pareant; aut certè intrà octiduum legitimis argumentis doceant, qua de causa non teneantur mandato Principis obedire. Tum verò senatores & consules, tristiora pericula veriti, consilio cum plebis tribunis habito nuntiârunt ocyùs Wichardio & Güntero, ut in posterum à rebus omnibus, Episcopali præcepto vetitis, manum abstraherent. At illi diuturnâ magistratûs conniventia suas frontes jam ita induraverant, ut ad omnia superiorum suorum imperia obsurdescerent. Sanè Wichardius, Güntero longè impetuosior, paulò post* cum ingenti conjuratorum suorum caterva in curiam senatoriam irruit; & , cur ejusmodi mandatis parere non velit, in hunc modum excusare conatus est. *Ego, Domini consules et senatores, à communitate civium vestrorum ad hoc electus ac penè adaectus fui, ut in accusando ac denuntiando senatu pristino causam ipsorum agerem. Illi se mihi, et ego vicissim illis, fide sanctâ porrectisque dexteris me obstrinxi, nos causa huic usque ad vitam et sanguinis profusionem instituros, donec ea penitus confecta et absoluta fuerit. Quid ergo mirum, nos aliquando in frequentiore cætum conglobari oportere, et conferre ea, quæ ad hunc scopum assequendum pertinent? Id si Episcopo et Majoris Ecclesiæ Popis displiceat, aut rebellionem seditioemque sapere videatur; patienter ferendum est mihi. Ego interim in rebus bene cœptis pergam, et unà cum sociis meis malo vitam, honorem, et omnia bona, in*

oppressa

oppressa urbis emolumenta profundere; quàm à fœdere inter nos invito in gratiam Principis abstinere. Multò minùs verò me se jungi patiar à conventu viginti quinque deputatorum, qui cum Episcopalibus commissariis exauctorati magistratûs causam excutiunt. Non enim sum ita plumbeus, vel obejanaris homo, quin olfacere possim, quò mandata Principis collineent. Nimirum, ut me amoto solus lndat, me meôsque consortes deprimat, senatores exauctoratos rursus in altum efferat; itaque tandem urbis totius regimen, etiam in rebus fidei, pro libitu suo verset ac circumvolvat. Quo dicto, ad multitudinem suorum factionum conversus, altissimâ voce clamabat: Nunquid hæc omnia sentitis mecum? Illi autem è diverso: ita, ita! sentimus hæc omnia tecum. Et hæc primi ante omnes vociferati sunt ii, qui omnium postremi steterant, ac nullum propè verbum è rebus à Wichardio propositis intellexerant.

Nuntiabant hæc Principi senatores: addebântque potestatem senatoriam, prò dolor! nunc eo in statu esse, ut sinè præsentis capiti sui periculo nihil severius agere in tumultu moderno possint. Contrà verò Wichardius, ut in posterum omnia, vel invito senatu, pro sua solius voluntate gereret; è suo illo hominum perditissimorum grege novos viginti quinque deputatos creare iussit: eorûmque operâ assecutus est, ut, quidquid ipse cupiebat, etiam plebs malè sana vellet juberétque. Ferebat hæc omnia Princeps moderato, ut erat, animo: solumque præstolabatur occasionem commodam, quâ alterutrum è duobus rebellium signiferis, Wichardium scilicet aut Günterum, caperet. Offerebat hanc demum pro voto ejus dies quartâ Octobris. Quâ die cum Günterus aliorum negotiorum causâ Neuhusium iret; confestim à Theodoro Principe comprehendi iussus, & propter adulterium, rebellionem, & alia gravissima scelera, in severam custodiam adductus est. Mirabiles indè motus in tota urbe, præsertim inter eos, quos eadem factio implicuerat. alii præ dolore furere ac debacchari, alii occultam inter semetipsos prodicionem extimescere, alii, ut cetera complura taceam, seditiosos inter se conventus congregare, & in iis consultare, quâ ratione huic malo à se suisque occurrere debeat. Postremum verò die 11. Novembris velut insani homines ad urbis curiam ferociter concurrere, ibidemque à magistratu congregato poscere, ut conspirantibus animis novam legem seu constitutionem ederet, quâ in posterum nemo civium, etiam ex infima fæce hominum, jussu Principis attineri, vel in custodiam abduci valeat: sed, *Si quis in posterum fuerit, quem Episcopus in jus vocari aut sisti velit* (inquirebat audacissimus iste Wichardius) *veniat ipse in urbem Paderbornam, accedat ad curiam senatoriam, equum*

Günterus, negotiorum causâ Neuhusium veniens, jussu Principis comprehenditur & custoditur. *Klockner in hist. Paderb.*

Indè Wichardius, etiam se postulandum veritus, una cum suis factionis urget, ut novâ constitutione prohibeatur, ne quis civium ex mandato Principis attineri vel extrahi debeat,

suum ibidem ad annulum vel unciam alliget, magistratus alloquium posulet, nocentem deferat, sententiam exspectet, jus accipiat, et nemini illud in urbe dicet. Exhorruit ad postulata senatus, licet alias Wichardio indulgentior: negavitque, talem constitutionem sine peccato à se condi posse, utpote repugnantem juri Principis, & legitimæ potestati ab eo semper in hanc urbem habitæ. At illi his auditis adhuc gravius insolescere, tumultuari, fremere, vociferari: *Ecce! consules et senatores nostri colludere volunt cum inimicis nostris. Quis scit, an non pariter iidem ipsi fuerint, qui insontem Gûnterum detulere Principi, ut in custodiam raperetur?* augebaturque hæc eorum suspicio, cum eodem hoc tempore imperaret Princeps, ut sequenti die, nimirum pridie Idus Novembres, cives omnes, regionatim inter se divisi, extra urbem convenirent; ibique seorsim una regio post alteram jussu Principis auscultaret. Tunc enim seditiosi, animorum disjunctionem inter cives tentandam veriti, (nam potissima urbis & senatus pars adhuc erat Wichardianæ perduellionis expers) mox altero mane magno cum fremitu per plateas currere, portas urbis obferare, nemini ingressum vel egressum permittere, toto triduo urbem ita occlusam tenere, atque, ut aliquam huic machinationi fraudem obtexerent, mendacissimè in plebem spargere, quod Princeps è Transmontana dioecesis parte* multos homines armatos evocaverit, qui interea, dum cives extra urbem essent, urbem omni suorum civium præsidio denudatam invaderent.

Theodorus
Ep. magistratui
mandat, ut
Wichardium vel sibi
captivum tradat, vel
saltem in
carcere civi
vili custodiat, usque
ad ulteriorem
jussionem.

Magistratus
denuntiat
Wichardio, ut vel
custodiam subeat, vel
ex urbe se
proripiat.
Klockner
ibid.

Constabat inter omnes, unicum hujusmodi malorum architectum esse Liborium Wichardium. Atque ideo Princeps, hunc à reliqua seditiosorum turba segregandum ratus, die vicesimâ Novembris primarios aliquos è suo consilio viros ad monasterium Abdinghoffsense misit: convocatisque ibidem senatoribus & consulibus gravissimè rursus imperavit, ut ex antiquorum recessuum vel transactionum statutis continuo Wichardium, vel sibi captivum dederent; vel certè protinus apprehendi, & in urbis custodia tam diu sedulo detineri facerent, usque dum objecta sibi crimina in legitimo judicio diluisset. Magistratus, cum in tam æquis postulatis Principi suo reluctari nullatenus posset, sine mora denuntiavit Wichardio, *ut ex mandato Principis ad civilem urbis custodiam se dmitteret. Suadere se, ut hac in re modestè parcat; ac vicissim promittere, quod interea nihil omittere velint, quo cum Clementissimo Principi reconcilient, et omnia civium suorum dissidia feliciter componant. Quod si autem id refugiat; orare se, ut aliquantisper se ex urbe retrahat, et usque ad sereniora tempora securiore in loco domicilium figat.* At ille, mandatis omnibus jam pridem obstrepere doctus, adhuc lon-

longè truculentiùs insanire, machinationum suarum socios convocare, & hoc modo coram universa multitudine conqueri: *Jam tandem aperta res est, senatores consulésque nostros cum Episcopo Theodoro facere. Proponunt mihi ac persuadere satagunt, ut vel me ipsum, veluti captivum, custodia ipsorum tradam; vel perditissimi nebulonis instar ex urbe et solo patrio me subducam! Vah! quàm acerba ipsorum propositio? Ego nebulonis instar huic urbi me subtrahere? Absit! absit! in aeternum non committam, ut hoc fiat. Aut jussu Principis me in urbis custodiam veluti captivum tradere? Id equidem non omnino vereor, nec recuso: Sic enim habetote, me libenter mori pro salute patriæ! sed quid inde commodi nasciturum sit vobis, et oppressæ civitati vestræ (quam ego perpetua libertati à me asserendam spero) vobismet ipsis considerandum et expendendum relinquo. Ego, laus Deo! jam cò usque rem deduxi, ut aeterna lex vel constitutio (de nullo civium, jussione Principis, in posterum attinendo vel constringendo) jam concepta et in scripturam publicam redacta sit. Nec opinatus fueram, senatum Paderbornensem in approbanda et consignanda eadem scriptura sic à meis consiliis recessurum esse: præsertim cùm ea res non ad meam unius tantum; sed ad communem omnium nostrum utilitatem faciat. Quid igitur faciemus in hac senatûs repugnantia? si me auditis, pergendum est in incepto: et, si quidem Princeps acquiescere non velit, nisi manus suas lavet in meo sanguine; ferendum id mihi potius, quàm ut sanguinis mei servandi causâ vos ab ista constitutione deterreri patiamini.*

Wichardus
his auditis
plebem sibi
addictam
seditiosâ
oratione
concitat.
Klockner
ibid.

Hisce dictis rursus ingens in plebe fremitus. Et alii quidem per plateas currere & ità Wichardium suum deplorare, ac si gladius carnificis jam esset appositus ipsius jugulo. Alii verò ad curiam urbis advolare, & omnem Wichardianæ captivitatis imperatæ culpam in senatores conjicere. Si enim, inquebant, prædicta constitutio Wichardiana à vobis recepta et consignata fuisset; nunquam Episcopus noster, conspectâ civium et senatorum unanimi conjunctione, habuisset hosce animos, ut ejusmodi virum tam audacter in custodiam trahi præcepisset. Quare agite adhuc, et seriò satagite, ut hoc malum evitetur: alioqui grande malum impendebit cervicibus vestris. Respondebant senatores: Ecce hîc mandatum Principis! legite in eo pœnas et comminationes gravissimas, quas intentat urbi nostræ, nisi postulationi suæ continuò satisfiat! Quid nostra subditorum constitutio derogare poterit legitimo ipsius juri ac potestati? sanè, si rectè hoc negotium expenditis, aut parendum hîc nobis est; aut suadendum Wichardio (id quod et nos eidem suavimus) ut aliquantisper se ex urbe retrahat, donec ira Principis defervescat. Nos interim, quidquid in ejus absentis bonum poterimus facere, faciemus. At frustra hæc omnia. Nam infana plebs (cùm audiret senatum à Wichardio capiendū non destitutum, nisi ex urbe fugeret)

Tumultuosa
plebs
magistratui
ferociter
obstrepit,
Klockner
in hist. Paderb. ms.

& Wichardii domum ne capiatur, validissime custodit. *Klockner ibid.*

Magistratus recusat admittere milites, à Principe mittendos ad capiendum Wichardii: *Klockner ibid.*

Paulò post à Wichardianis in extremas angustias agitur. *Klockner ibid.*

Ac tandem, eade intentione, ab iisdem cogitur configurare supra dictam constitutionem de nullo cive, ad mandata Principis attinendo. *Klockner loc. cit.*

ret) continuo armatâ manu domum ejus incingere, viciniam omnem custodiis opplere, minores quasdam belli machinas attrahere, violentiæ inferendæ viam obstruere, nullum nisi amicum intromittere, &, si quis alius ibidem præteriret, eundem in facietis vocibus deridere.

Sperabat magistratus, popularem hunc tumultum, & ostentata civium resistentium arma, sibi magnæ apud Principem excusationi fore. Sed ubi Princeps reposuit, *se facile occurrurum huic tumultui: permitterent sibi tantum, ut militia sua Præfectus Georgius Bosen cum armatis non valde multis in urbem veniat: cum brevi curaturum, ut Wichardium sine omni sanguinis profusione, imò etiam sine omni aliorum civium obedientium adminiculo in suam suique Principis potestatem redigat:* tunc, inquam, senatores consulésque nostri rursus admodum tergiversati sunt; ac, nescio quo animi metu, honestatem prioris excusationis novo inobedientiæ vel detrectationis vitio turpissimè corruerunt. Id verò quàm nocivum ipsis & urbi universæ fuerit, cum ingente suorummet caput periculo propediem didicere. Nam paulò post, nimirum die 26 Novembris, Wichardius cum frequenti suorum caterva, quorum singuli gladiis, cultris, pugionibus, securibus, & quovis alio telorum sanguinario genere sub pallio clanculum obarmati erant, furioso impetu in medium senatum irruit, rogâtque consules & senatores, nunc tandem sæpe dictam constitutionem approbare, admittere, consignare, & suis consiliis in posterum obsecundare velint, nec ne? Cumque ipsi responderent, id à se nec bonâ conscientia fieri posse, nec, si fieret, ullo jure validum firmumque fore; conjurati ejus, reducto nonnihil pallio, ostensisque parricidalibus armis, cum quibus venerant, impudentissimè comminati sunt eis, *paululum se recessuros à conventu senatorum, ibique tertiâ vice comprecaturos orationem Dominicam.*

Interea vel consentiendum esse postulatis; vel ejusmodi tragediam à se adornatum iri, de qua adhuc post centum annos locuturi sint posteri. Bella sanè comprecatio! quam cælum superique omnes detestentur! Orabant cyclopes isti flexis genibus: *dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Et tamen finitis precibus, volebant magistratui suo manus injicere, dissidentes trucidare, jugulatorum corpora minutatim concidere, atque (ut postmodum gloriati sunt) concisa ipsorum frustula defenestris in subjectam aream ita devolvere, ut nulla mulier mariti sui carnes ab alterius occisi carnibus distinguere vel discriminare posset.

In his angustis magistratus, extremâ necessitate compulsus, tandem impiis ipsorum postulatis annuit: maluitque ad breve tempus

pus furori tam inhumano cedere; quàm diuturniori tergiversatione, certissimam sui corporis & vitæ jacturam incurrere. Wichardius autem, eo rerum successu hilaris, decem daleros Imperiales consulibus & senatui elargitus est pro liberali vino, quo terrorem abstergerent. Neque jam aliud quidquam videbatur ei deesse ad promovenda suæ rebellionis consilia; quàm ut Güntherum cominitonem suum, qui adhuc Neuhusii captivus erat, è Theodori Principis custodia solveret. Id autem quò facilius efficeret; ejusdem focero & affini, duobus opulentis fortunatisque civibus, blandè persuasit, ne in eo liberando ulli sumptui vel pecuniis offerendis parcerent. Consensit horum iteratæ petitioni benignissimus Princeps: eâ tamen lege, ut & hi, duorum millium imperialium cautione præstitâ, fidem suam obligarent pro Günthero in priorem custodiam restituendo, cùm id à Principe imperatum fuerit; & Güntherus pariter juratò polliceretur, se in legitimo judicio compariturum, ibique responsurum esse de objectis accusationum suarum articulis. Quæ omnia cùm ab utraque parte recepta essent, infelicissimus iste homo die tricesimâ Decembris è custodia sua relaxatus, & Paderbornam reversus est: magno quidem Wichardii & omnium Wichardianorum gaudio; sed irreparabili totius urbis & seductorum civium detrimento, quemadmodum sequenti anno declarabitur.

Güntherus
rogatu suo-
rum affiniū
è custodia
Neuhusiana
relaxatur,
erga datam
cautionem
bis mille
imperialiū.
Klockner
ad an. 1603.

Interea nunc etiam breviter attingam ea, quæ de aliarum provinciarum rebus gestis præcipuè memoranda sunt. In Regno Angliæ die 3. Aprilis juxta Calendarium Gregorianum, aliàs verò juxta veterem stylum die 24. Martii, tandem è vivis abiit Regina Elisabeth, Henrici VIII. & Annæ Bolenæ filia: magnis quidem ingenii naturæque dotibus exornata; sed Catholicorum omnium & maxime sacerdotum atrocissima persecutrix. Quibus tamen, cùm terrestrem vitam eripuit, gloriosi martyrii palmam vel invita in manus tradidit. Mortem ejus è vestigio consecuta est funestissima pestis: quæ in urbe Regia Londinensi tam horrendum sæviit, ut à mense Majo usque ad Novembrem sæpe singulis hebdomadis* tria hominum millia devoraverit. Successorem coronæ, titulo sanguinis propinquioris, habuit Jacobum Regem Scotiæ: qui deinde primus omnium sese *Magna Britannia Regem* nominari voluit, quòd universam insulam, Angliæ, Scotiæque Regna complectentem, ferèque semper sub diversis Dominis constitutam, solus uno imperio possideret. Natus hic erat parentibus probè Catholicis; matre etiam pro Fide martyre, videlicet Mariâ Stuartâ Scotorum Reginâ, cujus gloriosum agonem jam alio in loco* explicavimus. Unde & multis Catholicis in animo persuasum erat, eum Catholicæ

Elisabetha
Angliæ Regina
mori-
tur.
Spond. ad
hunc annū.
n. 2.
Hareus in
ann. brabant.

*Hareus ib.
Succedit
Jacobus
Scotorum
Rex.
Spond. ib.
n. 3.

*ad annum
1587.

Re-

Religionis defensorem fore, cum ad Regni Anglicani solium pervenisset. At illa spes repente iterum in aërem & ventos abiit. Jam enim virus Calvinisticum, quod ab ætatis primordio fuxerat absente captivæque matre suâ Mariâ Stuartâ, tam altè in ipsius animum descenderat, ut illud revomere difficulter posset: præsertim cum videret, novam hanc Religionem ad retinenda Regni Anglicani sceptrâ sibi plurimum profuturam, imò & necessariam esse.

Henricus IV.
Galliæ REX
novo edi-
cto curat,
Societatis
Jesu Patres,
ante novem
annos, in
Franciam
revocari.
Juvenius
in hist. Soc.
Jesu. part.
s. l. 12. n. 62
Buffier. l.
23. hist.
Franc. n.
18.

In Regno Galliæ tandem hoc anno Henricus IV. Francorum Rex novum edictum condidit, pro revocanda in Regnum istud Societate JESU; quæ novem abhinc annis, ob iniquas malevolorum aliquorum criminationes, cum summo dedecore indidem expulsa fuerat. Æquitatem hujus rei paulò post, nimirum V. Kalendas Novembres, in supremo senatu Parisino proposuit ipsemet in hunc sensum: *Decrevi, jam revocare Patres Societatis JESU: vestra jam partes erunt, in re tam æqua voluntati meæ suffragari. Vestrum erga me studium fecit, ut eos Regno pelleretis: idem erga me studium faciat, ut eos Jesu. part. mecum restituatis. Expendi omnia diligenter: multa de illis quotidie sal- s. l. 12. n. 62 sò in vulgus jactitari didici: leges, disciplinam, et constitutiones, pia hu- Buffier. l. jus et erudita Societatis perspexi. Magnas hæc attulit utilitates Hispan- 23. hist. nis, Germanis, Italis, et orbi toti: afferet et Gallis non minores. Æger- Franc. n. rimè adduci poterat prædicti concilii præses Harlæus, ut huc pro- 18. positioni morem gereret. Acceptâque deliberandi licentiâ, tandem pridie Natalis Domini coram ipso Rege & senatu frequentissi- mo bene longam orationem contra Patres Jesuitas habuit: nimi- rum quòd vehementer ambitiosi, multisque personis Ecclesiasti- cis admodum invisi sint: quòd Romano Pontifici nimis arctè se ob- stringant, Regem Hispaniæ magnopere colant, atque ideo Gal- licanæ reipublicæ nocituri magis, quàm profuturi sint. At Hen- ricus Rex, nihil indè motus, totam Harlæi orationem à principio statim reduxit; & omnia, quæ ab eodem objecta fuerant, admira- bili memoriâ pariter ac respondendi celeritate præclarissimè refuta- vit hisce verbis à Buffierio* traditis: *Gratias vobis habeo plurimas pro solitudine, quam de me et regno meo geritis. Cogitationes vestras omnes mente complector: sed vos mentem meam non assequimini. Objecistis mihi ea, quæ vobis visa sunt magni ponderis et momenti: nec animad- vertitis, nihil dictum à vobis, quin id ego jam ab annis novem seriò per- spexerim et considerârim. Jesuitæ Possiacci dederunt specimen doctrinæ; sed non ambitionis: nec satîs video, quâ ratione hoc vitium affricetis iis, qui dignitates Ecclesiasticas ex peculiari voto recusant. Quòd si è perso- nis Ecclesiasticis nonnulli ab iis Patribus alieni sunt, id enim verò vel ig- norantiæ est, quæ ab omni ævo scientiam carpit; vel solutioris vitæ, quæ ab iisdem reprehendi metuit. Observavi enim, cum de iis restituendus*
agere*

*Buffier.
ibid.
Juvenius
loc. cit.
n. 63. & 64

agere cœpi, duo genera hominum iis potissimum refragari: nimirum Religionis nova sectatores; et è personis Ecclesiasticis eos, qui de morum licentia merentur argui. Sed objicitis, quòd ingenia præclara ad se pellant. Imò vel idcirco magni apud me sunt nominis. Nam et ego, cùm scribo militem, cupio deligi fortissimum quemlibet: vellémque, et neminem in senatum vestrum adscisci, nisi digniorem. Quod asscruiſtis de ipsorum doctrina, in eam sedulò intendi: nec ullum ex eorum discipulis aut alumnis reperi, qui ab ipsis doceri dicat, fas esse tyrannum occidere, aut necem Regibus intentare. Castellius hac de re eos nunquam accusavit. Et, si accusasset, imò si et aliquis Jesuita mihi vulnus intulisset; an idcirco oportebit Jesuitas omnes pœnam ferre, cunctòsque Apostolos ob Judam unicum exturbari? Quòd ad jussa Pontificis arctius obstricti sint, hoc ad infidelium conversionem pertinet: neque arbitror, hoc votum obedientiæ firmissimum esse, quàm sacramentum fidelitatis, quod mihi præstituri sunt. Postremò, quòd Hispania Rex utatur ipsorum operâ, sapienter facit. Et ego in posterum operâ ipsorum utar: neque volo, ut Franciæ conditio hac in re pejor esse debeat, quàm Hispania. Si timetis, ne quid ex arcanis meis vel hosti vel Hispano prodant; meum erit, nihil ipsis arcanum aperire, quàm quòd volucro. Vos hujusmodi curas mittite; nec jam aliud cogitate, quàm ut impleatis id, quod volo et jubeo. Mirati sunt omnes, qui adfuere, tam expeditam Regis in refutando promptitudinem. Ac, tametsi Harlæus adhuc aliquantulum cunctaretur in exequenda Regis voluntate; nihilominus tandem ineunte Januario sequentis anni coactus est imperata facere, & unâ cum supremo senatu Parisino editum illud in tabulas publicas referre. Quo peracto, Patres Jesuitæ mox in omnem Franciam cum ingenti plurimorum gaudio revocati, nova multa Societatis domicilia variis in locis expetita, collegium Flexiense ab ipsomet Rege magnificis impensis erigi fundarique cœptum: nec multò *post, urgente Petro Cottono Societatis JESU eruditissimo sacerdote, quem Henricus Rex conscientiæ suæ arbitrum & concionatorem sibi adlegerat, ante Palatium curiæ dejecta est ignominiosa illa pyramis, cui olim ejectæ Societatis decretum injuriosis verbis & versibus incisum fuerat.

In Belgio hoc tempore adhuc acriter urgebatur obsidio urbis Ostendæ: eratque jam annus tertius, quo Albertus Archidux cum suis castris ante hanc urbem consistebat. Inter varias retardatæ expugnationis causas numerari non ultimo loco debet infausta seditio aliquorum Hispanorum; quos ob infidelitatem & inobedientiam, ex importuna stipendiorum flagitatione consecutam, vernaculâ linguâ **Mentenirios*, id est, perduelles nominabant. Hi dum anno superiore Hochstratanam arcem & oppidum ex insidiis occupassent, non modò ibidem validè se præmunierant; sed etiam

Sequenti
anno 1604
revocantur,
& ab eo novum collegium accipiunt in urbe Flexia, loco natali Regis.
Buffier. ib.
Juvenc. ib.
n. 65.
Spond. ad ann. 1604.

*anno 1604
die 13 Febr.

In Belgio perduelles Hispani (quos vocabant *Mentenirios*) retardant expugnationem Ostendæ.
Harlaus in ann. brabant.
*à verbo *Mentenirios* quod est perduellio.

M m m m

pro-

Conjuncti
gunt se hol-
landis & ab
iis urbem
Graviam
pro hiber-
nis accipi-
unt.

*Haras ad
hunc annū.
Galluc. l. 15*

processu temporis tam multos alios vi & lenociniis ad se pertraxerant, ut seditiosæ ipsorum phalanges per æstatem hujus anni creverint ad duo millia peditum & mille quingentos equites. Vivebant autem ex rapinis vicinorum populorum, quos identidem affligebant novis pecuniarum postulationibus. Atque ideo tandem Albertus Archidux, postquam frustra tentasset omnia concordie reducendæ media, coactus est decem millia peditum equitumque ad eosdem oppugnandos mittere, non finè magno Ostendanae obsidionis damno. Quod cum illi advertissent, novâ perfidiâ se ad dixerunt Mauritio Nassovio copiarum Hollandicarum præcipuo duci: pollicitique sunt, se eidem hoc anno militaturos, dummodo sibi contra Archiducem auxilio foret; & finitâ expeditione currentis anni, adhuc aliam urbem ampliores sibi pro hibernis assignaret. Utrumque perlubenter iisdem præstitit Mauritius. Nam & copias Archiducis ab Hochstrateni oppugnatione desistere compulit; & finito hujus anni bello urbem Graviam prædictis (ut appellabant) Meuteniriis tenendam & insidendam tradidit. Indè damna non provinciis solum Cliveni & Montensi; sed toti etiam Westphaliæ illata.

Annus Christi 1604.

CLEMENTIS VIII. Pontificis 13.
RUDOLPHI II. Imperat. 28. & 29.
THEODORI Episc. Paderb. 19. & 20.

excursiones
Hispanorū
rebellium
in ditionem
Leodienſē,
Juliacenſē,
Colon. &c.
deinde in
Westphalia.

*Haras in
ann. brab.
Klockner
in hiſt. Pa-
derb.*

Er frigidam hujus anni hiemem vehementius exarsit ferocia perduellium Hispanorum. Freti auxilio ab Hollandis accepto ex urbe Gravia in ditionem Leodiensem, Juliacensem, Colonensem, & Clivensem proruunt; ferro ubique & flammis omnia devastantes, donec imperata pecunia penderetur. Mox, transmissis Rheno, per terras Montenses, ineunte Martio, in Westphaliā ad Vurgim usque effusi, immensam ex interjectis provinciis pecuniæ vim extorquent. Theodorus Episcopus noster, simul atque transitā jam Unnā, in Diocēsin Paderbornensem rectā eos pergere dicerat; misit, qui adventantium furorē mitigarent oblati ultro tredecim imperialium millibus. Dono hoc placatiores unicā duntaxat nocte in Episcopatu commorati, nihil præter unius diei annonam abstulere. Eodem ad sedandam rabiem remedio usi sunt reliqui Westphaliæ Proceres; nullo, quod mirere, vicinorum Principum, Comitumque ad arma conclamare, auso: atque, ut meminit

minit Klocknerus, pendere Lippiensis comitatus debuit quatuor millia; duo millia Ravensbergenſis, totidem Tecklenburgicus; Epiſcopatus Mindenſis ſex millia, novem millia Oſnabrugeniſis, Monafterienſis undecim millia, decem millia Ducatus Montium; urbs Suſatum, pagique huic circumſiti ſex millia. Generatim tota Weſtphalia imperialium millia ſexaginta tria. Quàm exigua laus Weſtphalicæ gentis, auro redimere, quod ferro ſolvendum erat!

At nullis, plùs damni ab his *Meuteniriis* importatum, quàm Delbrugenſibus colonis; quorum tamen temeritati eam cladem adſcribas. Pridie Idus Martii in *Dominica Reminiſcere* revertebantur Meutenirii ex *Oiſtſchlangen* comitatûs Lippienſis pago, per deſertum *Sendæ Ritbergam cogitantes. At pervenire eò haud facilè poterant, niſi itinere per Delbrugenſem agrum inſtituto. Edocti de illorum propinquo adventu Delbrugenſes, quòd in reditu è templo congregati adhuc eſſent, quàm primùm coire in cuneos, muſſitare, conferre capita, mox veteri *Rhythmo (quæ populo illi tum teſſera belli erat) ſe incendere ad eundem obviàm venientibus ad uſque campum, quem Haſpelium vocant. Ibi, dum armata ruſticorum turba ſe oſtentat, militem Hiſpanum videt pacatò ſinè omni noxa tranſitu implere datam Theodoro Epiſcopo pactamque fidem. Sed quæ ruſticanæ gentis plerumque, dum extra teli jactum ſe putat, magnanimitas eſt, auſi nonnulli ſunt, extremum agmen carpere, duobus prætereuntium glande plumbeâ ex equo in terram dejectis. Audito, qui prægreſſi erant, bombardæ ſonitu pedem è veſtigio referunt; furore tanto incompoſitam hominum turbam adorti, ut eorum facilè quadringentos inſtar pecudum maſtaverint. Reliqui in vicinas domos & mapalia profugium uxoribus, liberis, pecoribus, injecto tectis igne, conflagrârunt. Hæc inconfultæ aggreſſionis pœna fuit; cujus vel memoriam hodie dum Delbrugenſes impendiò magis oderunt; nec unquam amariores eos, aut ſtomachofiores feceris, quàm ſi iis joci cauſâ veterem illum odioſum *Rhythmum occinas, jubeâsque ad campum Haſpelium faceſſere: tanquam *Rhodus* illic eſſet, ubi ſalutare poſſent.

Ulti audaciam Delbrugenſium *Meutenirii* coeptum iter inſiſtunt tardiùs, quòd ſpoliis graves eſſent, ad urbem Graviam pergentes. Hic equitum peditumque Batavicorum novis aucti ſuppetiis, novum pariter prædandi campum aperiunt. Die vicesimâ Aprilis ſæviffimæ in Brabantiam excuſſiones fiunt; nec pagus uſquam nec vicus ab igne & ſævitia innocuus; niſi qui paratâ pecuniarum, quas cogeabant, ſolutione incolumitatem à prædonibus redimerent. Major deinde metus inceſſit omnes, ex eo ortus; quòd

M m m m 2

rumor

*vulgò die
Senne.*hiſrio!
hiſrio!
tom Haſ-
pelcamp
hinto.delbrugen-
ſes ſædiſſi-
mè cædun-
tur à Me-
uteniriis;
quæ cauſa
ſtragis.*Turcius*
in hiſt. mſ.
To. 6.
Klockner
loc. cit.*hiſrio!
hiſrio!
tom Haſ-
pelcamp
hinto.Poſt cæſos
delbrugen-
ſes per-
gunt
Hiſpani ad
urbem Gra-
viam.Populantur
brabantiam

ac tandem
reconcili-
antur cum
Archiduce.
Harans in
ann. brabant.
Galluc. de
bello Belg.
l. 15. pag.
204 & 205.

rumor ferebat, post expilationes illas progressuros per mediam Brabantiam, ac Flandriam ad invadenda Catholicorum castra, à quibus urbs Ostenda jam triennium obsidione premebatur. Quare Archidux Albertus pejora metuens per Legatos cum ipsis hunc in modum paciscitur: *ut stipendium omne adhuc residuum rite repræsentaretur. Arcem Hochstratensem Archiduci restituerent. Desererent militiam Batavicam, seque rursus Catholico jungerent exercitui. Sic sancta injuriarum perpetua oblivione, concordia redintegraretur.* Hic tandem finis perduellioni, quæ Westphalis etiam & regionibus trans-Rhenanis, non Belgis solum quàm maximè exitiosa hoc anno fuerat.

Sclusa urbs
Flandriæ
occupatur
ab Hollan-
dis.

Auctores
idem.

Interea Ductore Mauritio Nassovio exeunte Aprili Sclusa à Batavis ingenti armorum classiumque numero circumfideri cœpta; neque adeò laboriosum fuit eam urbem subigere; cùm Archiduci in obsidenda urbe Ostendana distento exercitus tanti roboris non esset, ut disperitis agminibus simul Ostendam premere, simul depellere à Sclusa urbe obsidentes posset. Vicesimâ igitur Augusti urbs ea ex inopia annonæ cum triremibus decem, & tormentis bellicis ferme centum hosti cessit. Consternatos ex hujus urbis jactura Catholicorum Belgarum animos non parùm erexere alii duo admodum felices nuncii: primus retulit; octiduo post Anglos inter & Hispanos convenisse pacem; dissolutam ab Anglorum Rege Jacobo armorum societatem, omnèque fœdus cultum hæcenus cum Hollandis; nec permissu Jacobi Regis, aut eo sciente quidquam deinceps subsidii ex Anglia venturum.

Ostenda
post trien-
nalem ob-
sisionem
deditur Ar-
chiduci.

Harans ad
hunc ann.
Galluc. l.
16. pag. 242

Alter primo felicior nuncius gaudium ingens apportabat de optatissima deditioe urbis Ostendanae; quæ post trium annorum in reluctando pertinaciam, tandem die vicesimâ Septembris se Hispanico Marti subjecit; territa cum primis domitæque insigni virtute bellicâ Ambrosii Spinolæ, quem per Octobrem superioris anni Rex Hispaniarum admoverat moderandæ huic oppugnationi, ex eo potissimum tam diuturnæ & difficili, quòd aperto semper mari pervioque Hollandi uterentur ad alimenta, militesque intromit-

**Galluc. l.*
16. pag. 253

tendos. Ex his memorant obsidionis triennio periisse septuaginta obsessorum millia, totidem ex obsidentibus Hispanis, certè non pauciores. Tantæ nimirum molis erat, tantum profundendum sanguinis & temporis, ut nova illa Belgarum Troja expugnaretur, quam tamen sequenti seculo hæc nostra ætas tridui spatio expugnatam vidit.

**in Julio ab*
Anglis &
Hollandis.
1706.

Nunc ab externis ad tumultus domesticos me recipio, visurus, quò tandem Wichardii Catilinæ nostri perduellio evaserit. Gunterus, postquam die tricesimâ Decembris ex custodia Neuhusio re-

versus

versus Paderbornam erat, una omnium fuit conjuratorum sollicitudo, ad consulatum evehendi Wichardium, ut eo turbarum duce & antesignano facilius urbis dominatum occuparent: jamque subornatierant, quorum suffragiis Wichardius in proxima magistratus creatione inter senatores cooptaretur, cum ecce! casus plane fortuitus, novo tumultui populari occasionem attulit. Erat ex Cathedralis Ecclesiæ Canonicis, cui in parvo quodam vivario, sive piscium intra urbem post molendina receptaculo, lutra ingens damnum dederat, piscibus non semel nocturno tempore aut absumptis, aut morsu enectis omnibus. Noxium animal, cum sæpius insidias fefellisset, hoc modo circumventum neci datur.

Student rebellantes ut Liborius Wiegers vel ut alii dicunt Wichards Paderbornæ consul eligatur.

Nonnihil escæ, cujus lutra appetentior est, annectunt fistulæ minori ferreæ; illamque ex insidiis ita collocant, tenduntque, ut esca tam leniter attrectari à lutra, tollique non posset, quin eo motu fistulæ solveretur rota, ac pulvis nitratus, elicit igne, accensus grandinem plumbeam in corpus furtivi animalis excuteret. Successit ea res quidem ex animi sententia, & lutræ mortem conscivit; at secus, quam sperabatur, inde nova simul turbarum origo. Quarto Idus Januarii, qui novo erat magistratui creando præstitus dies, cum horam noctis secundam inter & tertiam displosi sclopeti fragor audiretur, nonnulli factiosorum civium, (uti pavidum semper scelus est) terrefacti insueto nocturna per silentia sonitu, electo citi prosiliunt: curritur per urbem; admonentur focii; contentâ voce clamatur: *Hannibal ad portas! Episcopus cum exercitu ad urbem est! eum intromittere magistratus cogitat in nostrum exitum, ad nos, qui Episcopo refragamur, Neuhusium abripiendos. Proditio! proditio! proditionis signum modò datum audivimus.* Clamore tanto exciti plures focii, primum ad duplicandas portarum vigilias procurrunt, inde ad pervestigandas consulum senatorumque ædes; excussi omnes anguli & sinus, numquid armorum in imis ædium recessibus, aut periculi lateat. Alii cum Wichardio, factionis tubâ, pro curiæ foribus congressi, tumultuosè parant omnia, quæ ad hostem arcendum facerent.

Tumultus novus occasione lutræ (germanicè ein Otter) de nocte sclopeto enectæ. in contin. Cosmodromii Gobelini Persona ad hunc & præc. ann.

Lux demum exorta, cum nihil hostium ad portas uspiam appareret, detexit inanitatem timoris; cumque exonerati sclopicaussa passim divulgaretur; consules jubent, ut tranquilli omnes, & hostium securi domum se recipiant; nec diem legendo magistratui destinatum suis misceant tumultibus. At illi neglectis consulum monitis sublatius exclamare; comminari; non prius arma posituros se, quam Günterus adsit, palamque edicat, quam ob rem & quibus actoribus Neuhusium protractus in custodiam fuerit. Vocatus ille multis quiritationibus mendacissime narrat: *Captivitas*

Wolfgangus Günterus mendaciter narrat causas captivitatis suæ. *in contin. Cosmod. Gobelini.* *tatis causam imputari non posse, nisi suæ de republica sollicitudini, suis studiis ad erigendam diu oppressam urbem, eamque in puro Dei verbo, veterumque privilegiorum usu, conservandam. Ex hoc uno omnium in se odiorum fomitem inflammatum; qui et restingui à se facile posset, si, quam fortiter suscepisset urbis defensionem, per timiditatem animi, aut perfidiam abjiceret. Quod ad delatores; nihil certi sibi, suspensionis tamen non parum esse de illis ipsis, quos scirent haud pridem ærarii depeculatores fuisse, consules nimirum, et senatores, ante annum exauthoratos.*

Liborius Wichardus consul eligitur. Ejus fucata pietas. *ibid.*

**Marct. Kirche.*

**dictus Joannes Wennebier.*

Mendacem hominis sermonem, secunda plebis admurmuratio secuta est; & Liborius Wichardius, qui eodem navigabat vento; velis, dum hæc popularis aura aspirabat, indulgendum ratus, plenis apud consules buccis, Günteri merita crepat, jactitatque, virum esse extra controversiam meritissimum; cui magistratus omni ope adversus mandata Principis & injurias præstò sit, oporteat. Consules verò, cum finem regiminis sui obtenderent, quòd, eò jam perfuncti, nihil polliceri ultra securitatis aut præstare possent, Wichardius intra se errantibus oculis ac torvo vultu immurmurans, abit cum gregalibus suis; & eodem die, quemadmodum antè per vim & fraudes conventum erat, in solenni magistratus electione primarius urbis consul renunciatur. Hoc honore auctus Wichardius jam satis elatos spiritus in immensum auxit, extulitque. Ut tamen, quæ jam animo impiæ perduellionis consilia volvebat, fucò simulatæ pietatis tegeret; quasi à Jove principia petiturus, jubet proximo die Dominico senatores omnes unà cum uxoribus *Forensi* in * templo adesse, pro urbis incolumitate supplicaturos: illuc senatorum agmen deductum est, Wichardio ac consule alio de tribu futorum* tumido gressu præeuntibus. Turmam mulierum, longo per plateas ordine procedentem, utriusque consulum uxores, cultu supra sortem superbo, præcessere. Duas Junones dixisses, rejectis centonibus, alienis plumis turgidas; nisi *incessu* mendicabula *patuissent*.

Jam à sacris ad profana conversus opera Wichardius, ab urbe melius communienda orditur. Remotis ab officio veteribus civium signiferis ac tribunis; novos de conspirantium numero surrogat rei bellicæ ministros. Pulchræ illis bipennes ex urbis ærario apparatus; ipse pretiosam sibi, rutilantemque hastam, eodem sumptu publico coëmit. Inspectis singulorum civium armis, lustratque armamentario tormenta majora rotis imponenda curat; certamque imperat metalli ac æris copiam, qualibet è domo pro novis aliis fundendis afferri. Mox tympani cantu evocantur ad arma induenda cives: militares in foro ac plateis vicinioribus ordines instruuntur, sua cuilibet, si quid periculi ingrueret, cohorti assigna-

assignata statio: ipse Wichardius cum tympanis ac fistulis per noctem frequens in moenibus, ad conatus hostium, qui nusquam terrarum erant, observandos. Credidisses delirum caput cum larvis nocturnisque spectris belligerare. Mitto plura ludione magis, quàm viro consulari digna; quibus homo fanaticus miseris civibus illudebat. Postremò vicinum urbi *quercetum Wichardii jussu stirpitus excisum. Cæsæ arbores, postquam vecturas urbi imperiosè descripsisset, sonantibus tympanis ac tubis in urbem advectæ: varia inde propugnacula ac loricae prope urbis muros constructa; iisdemque, superinjectâ mole terreâ, firmatis grandiores belli machinae impositæ.

Hæc tragoedia, ut se initia dabant, quàm feralem aliquando fortitura catastrophem esset, non pauci è civibus, quorum pars bene magna fida adhuc Episcopo, averfa à Wichardio erat, facile prævidebant. Nec deerant è prudentioribus, qui sapientissimè Wichardium remotis arbitris monerent: *plus satès irarum esse; temperandas vehementes illas animi commotiones; minimis momentis maximas fieri voluntatum inclinationes: nec quidquam ipsi metuendum magis, quàm ut flexile vulgus in voluntatem Principis inclinatum, cum Principe et Cathedrali Capitulo in unius Wichardii exitium conspiret.* Quibus ille cæperatâ fronte: *quorsum mihi ista occinitis; quasi verò non hæc jam pridem à me expensa, dolusque dolo oppositus in animo non esset? Si adeò meticulosi sitis, induite galeam leporis; eaque induti in cœmeterio majoris Ecclesiæ vos collocare: ego verò nec Episcopum vereor, nec * magnos illos Popas et sacrificulos. Regant illi Diœcesin et ea, quæ ad Cathedralē ** *ad eum spectant, nos penès arbitrium est, et vis et norma regendæ urbis, à Deo nobis concredita; neque eorum tonitrua pluris facio, quàm puerilium digitorum talitra, aut straminis paulò madidioris incensi crepitus.*

Haud mollius responsum abstulit civis alius, qui, ex arce Neu-hufana redux, Wichardio multa amicè retulit de lenitate Principis; de propensione ad eum in gratiam recipiendum; imò principali adhibendum mensæ, si consulatûs initia præter modum dura & acerba comitate quadam & majore prudentiâ mitigaret. Huic Wichardius contracto supercilio: *mène parasitum putas? aut ollarem amicum? major est honestiorque Wichardius, quàm ut sordido abjectoque animo sorbillare offam Principis, et lambere ejus lances ambiat. Tu, si voles, per me licet, ad satietatem parasitare. At me, mea agere, finito: tantidem mihi sunt gratia et odium Principis; neque hunc revereor unquam, cum diabolo licet et sociis ejus contra me acheronta moveat.* Hæc contumeliosa verba brevi re ipsâ & injurioso exemplo confirmavit. Aderat ad occlusas urbis portas, præter alios aulae consiliarios, missus Neuhusio *Cancellarius, qui Principis nomine negotia quædam

*vulgò
Privin-
del.

Monetur
Wichardi-
ab amicis
de tempe-
rando furo-
re.

Insulsa ejus
responsio-
nes.

in contin.
Cosmod.

Gobelinii
germanicè
scripta.

*Thum-
Paffen.

Theodoro
Episcopo &
Cathedrali
Capitulo
ferociter
insultat
Wichardi-

*D. Henri-
ous Recquin
alii scri-
bunt Rich-
wein.

dam cum Cathedralis Ecclesiæ Canonicis expedirent: severè autem prohibitum erat, ne ulli injussu Wichardii portæ panderentur. Re intellectâ mittitur statim è ministris Capituli, qui ocyssimè Legatos in urbem intromitti, poscat. At, illo cum opprobriis rejecto, unus de Cathedrali collegio Prælati, comitante Syndico, in curiam ascendit; acriterque Wichardio rei indignitatem exprobrat; gravem certè, nisi portas confestim recludi jubeat, offensam apud Principem nec impunè subiturum. Ille verò hæc ridens, atrocissimas quasque contumelias in ipsūmet Principem effutit. Ac tametsi *hac vice*, ut inquiebat, *in Capituli gratiam aperiri portas pateretur*, has tamen ore impudentissimo minas adjecit: *quòd si Cancellarius et socii ejus posthac in urbe demorentur; curaturum se, ut minutatim concidantur; dissectæque eorum partes, sacco inclusa, projiciantur extra portas.* Audias hîc loquentem rabiosum hominem, unius infirmæ urbis dominatu ebrium. An quidquam eo asperius est, quod ex humili in altum surgit?

Inter hæc, nuntiis & literis perfertur, Hispanos *Mentiniros* transmisso Rheno invasisse in Ducatum Montensem; indè in viscera Westphaliæ irruptionem meditari. Novum ex hoc rumore falso Wichardius arripit nequitiae suæ pallium. Fingit hoc rapax hominum genus, in urbis excidium à Theodoro Episcopo invitatum, rectâ Paderbornam petere. Mox classicum per urbem insonat; evocantur cives tympani sonitu ad arma protinus sumenda: cūq; congregati ante curiam essent, prælegi diversas jubet belli gerendi leges; sed leges Deo, & Principi injuriosas, repugnantes veteribus conventis; civibus, civiūque liberis ut plurimum nocituras: atque ideo non paucis, quibus plūs animi & virtutis inerat, civibus præsertim habitantibus in Campensi* urbis regione (in qua id temporis habitasse se Klocknerus meminit horum omnium scriptor) jurare in leges tam iniquas horrori fuit, iidemque timidè Wichardio opposuere: *nulli bono esse nova illa conscientiae onera; cū urbem consuetâ juris jurandi formulâ jam satîs obstrictam teneret.* Ad hæc ex-candescens Wichardius *quid? vos me corrigere, inquit, et docere? volo ut fiat; Wichardius imperat, sic visum Wichardio, satîs est. Qui contra mutire ampliùs ausit, Wichardium ultorem sentiet*: statimque erectis digitis coacti in verba sacramenti præeuntem sequi, ore tenus omnes, non pauci ex metu, nec animo jurandi.

Omnes
Clericos &
religiosos
in urbe,
etiam Ca-

At nondum hîc ineptiarum finis, stolidarūque machinationum. Rursum undecimâ Martii, nullo adhuc urgente periculo, compellantur per urbem tympana: Canonicis, Clericis, religiosi, sub poena capitis & jactura bonorum omnium, atrocissimè demandatum, protinus ut omnes & singuli in publicum civitatis forum

penniferis stipatus; pavonio incedens gressu. Ea verò Wichardii, ejusque gregalium in utroque congressu fuit in obloquendo protervitas; tam inverecunda altercatio cum arduis superciliis vocisque; immodica contentione conjuncta, ut ab aliis de equestri Ordine præsentibus viris non obscurè animadversum, creditumque fuerit, gladium eos non pacem petere; & novum quodammodo per jurgia illa, & inconditos clamores classicum canere.

Quare in æquissimum furorem toties læsa, tandem malis victa, Episcopi patientia erupit, senatoribus, urbique toti ferele bellum ineunte Aprili denuntiando. Minaces literas, quas ea de re ad senatum, urbemque Theodorus Episcopus dederat, Wichardius, ne belli instantis metu animorum mutatio fieret; tam studiosè, subdolèque suppressit, celavitque omnes; ut argumentum illarum, tametsi traditæ ipsi in curia in confessu sociorum essent; ne cum ipsis quidem senatoribus communicatum fuerit: pauciores si exceperis; quorum indolem, uti ad quævis audenda promptissimam, ita exequendis desperati animi sui consiliis magis idoneam noverat. Cum his igitur, quos inter Günterus præcipuus, frequentata sedulo nova rursus conciliabula; arctius occluduntur portæ; firman- turque geminato excubitorum numero. Compulsi cives quàm primùm arma resumere: non segnes illi quidem, quòd jam de motu Ritbergensium rumor increbuerat, securi tamen, & sinè ullo adhuc gravi metu, quòd nec faciem nec literas belli inferendi nuncias vidissent. Adhæc Wichardius pro suis, suorumque deliramentis vi existimabat, & terrore adigi Cathedrales Canonicos posse, ut, novo Antistite Dioecesi imposito, Theodorum Episcopum à gubernaculis Ecclesiæ dejectum, Neuhusio procul exturbarent. Incredibile hoc dictu videatur, nisi ex insulsa responsione, quæ tabellario Wichardium Lipspringam, quò Majores Canonici tot turbarum satiri profugerant, vocanti reddita fuit, rei veritas pateret: *abi Tabellarie, inquit Wichardius, ac dicito tuis Dominis; ut ad pacem urbis et reipublicæ nostræ confestim alium sibi Episcopum quærant: alioqui faxim ego, ut in Cathedrali templo non relinquatur lapis super lapidem. Quòd si ista non dixeris, quemadmodum ego tibi, consul civi, impero; certus esto, tibi non solum hac urbe interdictum iri; sed etiam uxorem, liberòsque tuos in exilium agendos; et unà tecum à foco patria proscribendos esse.*

Theodorus Ep. tentatis sed frustra lenioribus remediis tandem bellum in- dicit rebel- lanti urbi Paderbor- nensi.

Auctores iidem.

ContraEpi- scopum Wichardi- consul Mauritium Hassiæ landgraviū implorat. in contin. Cosmodro- mi Gobelii ni Persona

Exceptæ hæ minæ sunt, & insana consilia magno, uti excel- sitatem animi ejusdem Dominorum condecebat, contemptu, & indignatione. At tanto infensior Wichardius, sollicitiorque de præsidio alio sibi quærando. Confugere ad domum Hasso-Cassel- lanam statuit, petiturus opem, eò certiore, potentiorèmq;

Nnnn 2

quo

*die Ge-
meindes
Herren.

quo citiùs è vicinia, faciliùsque afferri posset, ut ingens in mora periculum subitò præverteretur. Eum in finem pridie solennitatis Paschalisconvocat in urbis curiam senatores omnes, tribunos* plebis, aliòsque de civili concilio viros. His ille in pleno confessu miseram urbis fortem ob oculos ponit; aspici illam infestis ab Episcopo oculis; ejùsque malignis instigationibus jam Ritbergenses copias imminere urbi, funditus exscindendæ: nec aliud eum quære- re quàm ut innocentum civium sanguine manus lavet. Occisissimos brevi fore omnes; nisi in uno, quod superesset, præsidio salutem quærerent. Illud verò velle se summo silentio premi; & consultiùs fore, si ex iis, quos coràm cerneret, paucioribus duntaxat notum fieret; ne multis, ut ferme fit, scientibus improvidè divulgatum, in hostium notitiam perveniat. Deliberarent, ediceréntque; si ità penes paucos esse accersendi ejus auxilii potestatem vellent. Refragati sunt initio propè omnes: quòd periculolum nimis, neque satis providentiæ consentaneum dicerent; summam rei paucis committere, ignaris aliis, quid rerum agatur, quibus tamen eadem fortuna si contra quid, ac speretur, accidat, subeunda sit. Victi demum blanditiis Wichardii & mendaciis consensere in hos quatuor viros: Liborium Wichards, Wolffgangum Günter, Joannem Scheper, & Henricum Bône, homines nequissimos, & ab ipsòmet Wichardio suggestos. Ex quibus statim Günterus illo ipso die, quo resurgentis Christi Domini & pacem mundo annuntiantis memoria agitur, ad Mauritium Hassiæ Landgravium clàm aliis festinanter abiit; gladios, arma, viros, in excidium patriæ comparaturus. Atque, ut facilior ad postulata Landgravius esset; mundis duabus *chartis infra appposito urbis sigillo instructus iba; Günterus: in quarum altera notaretur civium obligatio ad rependendum, quidquid in hanc expeditionem sumptuum fieret. In altera foedus de urbe tradenda scriberetur, quovis Comiti collibitum esset etiam durissimo modo ineundum. Itaque in Landgravii arbitrio ponebatur, quodcunque in utraque charta vellet, necem etiam omnium totiusque urbis everfionem signare.

*chartam
blancam
vocant.

Consilium atrox, sed cassum effectu; inversumque ex maturato adventu Joannis Comitis Ritbergensis: hic enim die Veneris post Pascha (vicefima tertia Aprilis erat) inter nocturnas adhuc tenebras sub horam, quæ diem vigesimum tertium Aprilis à quarto dividit, Neuhusium delatus; & postquam pauca locutus Theodoro Principi, rogatusque ab eodem esset; ut sibi, quantum fieri posset, à cæde civium atque urbis vastatione temperaret; Paderbornam cum exercitu properat, ad eam vi & astu subigendam.

dam. Jámque circiter horam noctis primam ad moenia consistens, portæ occidentem versùs diffringendæ * pyloclastrum admovere parabat, cùm destitutum se videns aliis militaribus copiis, quæ per errorem noctis itineribus deviis profectæ seriùs adveniebant, interrumpere machinationem cogitur. Interim appetente die detectum stratagema cives omnes ad arma concivit: lignis, lapidibus, congesto fimo, contra vim pyloclastrorum obvallata porta, revulsæ è moenibus scalæ. In muros eluctati milites ferro transfossi, impetiti faxis, sclopetis enecti: quin adeò in remotiores alios tormenta bellica è vallis tam ferociter displosa, ut inspectâ strage, plurimi terga verterint. quos è vestigio Comes, licet tentatus febriculâ aliquantùm langueret, stricto gladio infecutus, ad honorificam præ turpi fuga eligendam mortem reduxit. Statimque grandiores belli machinas ad everberanda moenia necessarias advehi in castra jubet. Eas idcirco Comes expeditionis initio adduci noluerat, quòd solis pyloclastrorum viribus confici rem totam posse existimaret. Priùs verò, quàm hæ propiùs adveherentur machinæ, Clementissimus Princeps, imperatis utrimque induciis, per tubicinem ad obsessos missum percontatur: *urbemne principali Clementiæ velint et potestati suæ dedere, an secùs? non de fore sibi ea, quibus cogi ad deditionem nolentes possint.*

Hoc audito multùm fluctuabat urbs trepida rerum, nescia, quodnam consilium satìs firmum capeßleret & diversis civium voluntatibus distrahebatur. Eorum plerisque satìs adhuc animi ad porrò renitendum inerat, non ignorantibus, promissum ab exorato Landgravio subsidium plenè jam passibus adventare. Tandem omnibus ademit animos militaris hic dolus, quo Theodori Episcopi jussu excitæ è pagis ingentes rusticorum turbæ, ligonibus, furcis ferreis, tanquam armis instructæ in propinquis, editisque collibus se urbi spectandas obtulerunt. Has illi è turribus & domorum fastigiis eminus conspicati, esse armatorum militum putant, atque suppetiarum ad castra Comitis properantium legionem. Contreriti vehementiùs, habitâ deliberatione brevi, respondent tubicini: *venturos celeriter, qui de paciscenda urbis deditione agant cum Principe. Obtestari se, ut ab armis interim et impugnanda urbe cessetur.* Nihil interpositum moræ. Adsunt continuo ex urbe supplices, degenibus Principem per innatam ipsi clementiam pro salute civium infimis obsecrant precibus: *veniam daret malè meritis, sed delicta agnoscentibus: ne sinceret paucorum scelus omnium interitu expiari.* Princeps objurgatos leniter, surgere jacentes jubet: eademque die quartâ nimirum, & vicesimâ Aprilis (primum erat post Pascha sabbathum) pactiois tabulæ consensu mutuo confectæ: interque

* vulgò eim Peturde.

Comes Ritbergensis Paderbornam oppugnare incipit.

Juvene. L. 15. pag 299

Annales

Collegii

Paderb.

Magnanimitas Joannis Comitis Ritbergensis.

Stratagema Theodori Episcopi.

Mittuntur qui cum Principe de urbis deditione tractent.

in contin. Cosmod. Gobelini.

alia

aliâ conventum; ut biduo post, ne in crastinum incidens sacer dies (Dominicam in *Albis* vocant) militari strepitu profanaretur, urbs tota cum omni apparatu bellico se Principis redderet arbitrio, ejusdemque potestati. Præcipuos turbarum concitores vivos, vinc-tosque traderent.

His insciente Wichardio peractis, in urbem reversi subornant, qui vigiles ubique oculos in Wichardium intentos habeant; ne vel elabi è domo sua, vel novo scelere se ipse interimere posset. Erant enim, qui eum dicentem audiverant: *malle se cum uxore et liberis suffocari igne adibus suis injecto; quàm virum in Episcopi manus incidere.* Illuxerat jam dies vigesima sexta Aprilis, dedendæ urbi præfinita; cùm Wichardius rerum omnium ignarus in curiam progreditur; postque multos cum alio consule sermones inopinata hæc verba audit: *advenisse finem Wichardiani regiminis; nec superesse jam aliud, quàm ut ocyùs in custodiam Theodoro Principi et captivitatem tradatur.* Conturbatus nuncio, & propè præ ira à mente desertus: *collocabo me,* inquit furiosâ voce, *in consulari sede mea; et ubi ille, cui animus sit extrahere Wichardium ex ea, et captivum abducere?* Sensit illico vecors, nimiumque sibi præfidens homo; non deesse fidos Episcopi ministros ad id audendum imperterritos. Cùm enim arroganter surgeret, se in illa consulum sella reclinatorus; profiliunt ex adstantibus, involant in hominem, injectisque manicis & compedibus columnæ in curia stanti adstringunt. Reseratæ mox urbis portæ, earumque claves venienti Legato Principis obviam missæ. Exceptus cum omni honoris & gaudii significatione Comes Ritbergen-sis; armatæque ejus sonantibus tubis ac tympanis in urbem introductæ cohortes. Wichardius deinde ex urbis curia in publicum forum producitur; iisdem vincendus catenis, quas torquendis aliis in atrio curiæ fabricari curaverat, ut orbis disceret, non unum suo Perillum tauro torqueri. Fecit tamen bene saginati corporis crassitudo; ut adhiberi eadem pedicæ non potuerint, arctiores nimirum, quàm ut abdominis tam obesi crura pinguedine diffuentia, extensaue stringere aut complecti possent. Quare subito ad infamem in propinquo catastam raptatur; pendulo ex ea monili ferreo religandus: Sed, cùm & hoc angustius esset, nec aptum tam adipato & semilunari collo capiend; prægrandi eâq; crassissimâ ad probrosum stipitem catenâ adstringitur, die toto ludus omnium, quibus antè per atroces cruciatus terrori fuerat. Sole demum in occasum vergente catastâ solutum, sed aliis oneratum vinculis in maleficorum carcerem lictores detrudunt. Severis deinde quaestionibus, ex præscripto legum Cæsarearum, subjectus scelus confitetur, capitisque damnatur.

Capitur
Wichardi
& urbs
Theodoro
Episcopo
deditur.
*Annales
Collegii Pa-
derb.
in contin.
Cosmôd.
Gobellini*

Com.

Theodori Episcopi habeat. Accedit, quòd narrata hæcenus de vita & morte Wichardii piè & Catholico ritu obita, à nobis excerpta ex eo sint, qui oculis omnia & auribus coràm usurpavit: cui si fidem deroges, omnem ex commercio humano fidem sustulisti.

Sanè: quòd inficias iturum neminem arbitror, tanto illustrior hæc victoria fuit; quo benignius parta sinè cæde, sinè ullius civis interitu, salutem urbi jam in exitium ruenti reddidit. Id auxilio cælitum adscribens Theodorus Episcopus, statim Kalendis Maji postridie Wichardiani supplicii Paderbornam subiit. Eo deductus à Joanne Comite Ritbergenfi & primaria Nobilitate patriæ. Solenne sacrificium in summa æde oblatum urbis liberatori Deo; actæq; gratiæ pro consiliis rebellium feliciter dissipatis. Secundùm hæc in Abdinghoffense monasterium se recepit Theodorus: ubi in primario congregati cives novo fidei & obedientiæ sacramento se obstrinxerunt; veteremque perfidiam detestantes Principis dexteram viritim osculo contestandæ subjectionis ergò veneratæ sunt. Primas deinde quietioris animi curas dedit Theodorus perficiendo Patrum Societatis JESU domicilio; cujus structura interior ex urbano tumultu interrupta hæserat. Ea nunc duplicatis operis maturari coepta: datùmque negotium Godefrido de Mirlo, Harlemensi Episcopo, & Vicario Episcopi Monasteriensis in Pontificalibus; ut annexam domui Patrum Societatis veterem Minoritarum Ecclesiam cerimonis consuetis, sacro Beatissimæ Virginis natali, expiaret. Quo eodem die, cùm res divina ad aram præsentè Theodoro Episcopo post reconciliatum templum perageretur; deventùmq; ad eam esset sacrificii partem, quam Catholici *Offertorium* vocant; surgit Theodorus; tabulâsque foundationis collegii Patrum Societatis JESU manu tenens, ad altare procedit; easque Christo Domino, cujus solius gloriam per Patres propagandam unicè sibi propositam habebat, Majori Clero & Nobilitate patriâ inspectante, offert. Appono hic tabulas ex ipsa origine, nullo, ut merentur, quantumvis prolixæ sint, apice omisso. Lege, & demirare literarum elegantiam, Religionis tuendæ ardorem, liberalitatem, & excelsas cogitationes pientissimi Principis.

Theodorus à Fürstenberg Dei et Apostolicæ Sedis gratiâ Episcopus Paderbornensis ad perpetuam rei memoriam. Cùm à primis ferme annis adolescentiæ nostræ adscripti in Cathedralis Ecclesiæ nostræ Paderbornensis Clerum fuissimus; multorùmque deinde annorum usu confirmati, in eadem Ecclesiâ ad Præposituræ dignitatem promoti essemus; magna nos cura tenuit, præcipuè de Religione Catholica ac Majorum pietate, per temporum horum calamitates in civitate atque per Diocesi Paderbornensem miserabiliter collabescente, retinenda et in antiquam speciem honorémque

Oooo

restit.

Theodorus
Ep. novum
fidelitatis
juramentū
accipit à ci-
vibus Pa-
derbornen-
sibus.
Klockner
in bist. Pa-
derb.
Annales
Collegii
Paderb.

restituenda. Quod nimirum praevidebamus futurum, ut, si tempestivius non occurreretur, succrescentibus per Westphaliam universam haeresum pestiferis & zaniis, extremum in hac ipsa ditione periculum Fides Catholica subiret, et provincia tandem omnis ad interitum prorueret.

Literæ fundationis collegii Paderb. ex archivo collegii Paderb. Nec verò aliud magis opportunum remedium nobis aliisque Religio-
nis antiquæ & elatoribus collegis veniebat in mentem; quàm ut in tam conspicuo ac luëtuofo periculo, iuventuti tanquam omnium Ordinum reipublicæ seminario, per fidos incorruptosque magistros; populo autem per idoneos minimeque depravatos concionatores sacerdotésque quàm diligentissimè consuleretur. Quare, cum et ipsi in floridiori aetate nostra Patrum Societatis JESU, quos hoc tam necessario tempore ad reprimendos haereticorum furores, et consopitam Germanorum pristinam virtutem pietatémque resuscitandam, divinitus submiserat Deus; acuratissimam diligentiam in iuventute literis virtutibusque excolenda, populoque de Religione et sanctitatis studio informando, perutilem experti essemus; satisque insuper sciremus, eorum institutum ab Sede Apostolica et ab œcumenico Tridentino concilio cum singulari elogio approbatum; operamque eorundem Patrum-Imperatoribus Romanis, Regibus maximis, Principibusque per orbem terrarum Catholicis mirificè antehac placuisse: omni curâ allaboravimus, unâ cum Reverendis Capitularibus collegis nostris, ut à superioribus Societatis anno 1580 Paderbornam destinarentur aliquot idonei operarii, quibus deinde conciones, gymnasiúmque nostræ Cathedralis Ecclesiæ cum scholarum annuo proventu, additis insuper ad pleniorém sustentationem nonnullis redditibus, communi Capitulari consensu commissa sunt: idque tam bono eventu, ut fructus paulatim haud contemnendus è Patrum indefessis laboribus apparuerit. Postea verò, quàm Deo optimo maximo visum fuit, ut consentientibus Capitularium omnium suffragiis, perque publicam approbationem et confirmationem S. Sedis Apostolicæ, ad munus Episcopale legitime vocaremur: sensimus confestim, quàm gravis, dura, ac laboriosa provincia nobis obtigisset; quàmque seriò curandum esset, ut tot animæ, Christi pretioso sanguine redemptæ, atque infinitis obnoxia periculis, nobis commissa conservarentur; utque lolia haeresum vitiorumque, quibus Ecclesiæ nostræ agrum oblitum ac penè oppressum videbamus, extirparentur; et Fides rursus Catholica, virtusque optimorum Majorum nostrorum vindicata à corruptoribus per Diocesiñ effloresceret. Eaque de re circumspicere sollicitè omninò cepimus, quâ ratione et officio nostro Pastoralis satisfacere, et subiectarum tot ovium à Christo Domino nobis concreditæ salutis periclitanti, his præsertim tam iniquis infidisque temporibus, succurrere possemus. Neque tandem aliud invenimus futurum magis ex usu Diocesis hujus Paderbornensis, et ad relevandam conscientiam nostram opportunius; quàm si denique Societatis JESU Patribus, quorum jam sat multos per annos virtutem operamque utilissimam cognoveramus, firmam stabili-

stabilémque sedem, constituto in Episcopali civitate nostra Paderbornensi collegio, fundaremus. Quod ut succederet, sumptibus laboribusque pro Dei honore animarúmque salute parcendum non putavimus. Nam quamvis post electionem nostram Episcopatum oberatissimum acceperamus, ac sumptibus erant maximis oppignerata Ecclesiæ bona recuperanda, et collapsa minúsque commoda adificia Episcopalia haud modicis erant impensis instauranda: tamen, quòd Religionis nobis fideique cura erat præcipua, cuperémusque pro Pastoralis officio nostris consultum omnibus; proinde, posthabito etiam privato dispendio, voluimus Societatis Jesu Patribus, qui se in angustiis adhuc adibus continebant, minúsque opportuno templo atque Gymnasio ad sacras scholasticasque functiones utebantur, laxiorem commodiorémque habitationem apparare. Eúmque in usum cœnobium Franciscanorum, multos jam annos desertum ab Ordine, ac venditam partim Nobilibus, redemptúmque impensâ aliquot millium aureorum nummum, approbante Decano et Capitulo nostro, Societatis Jesu Patribus tradidimus. Quemadmodum testantur literæ, anno 1592. 10 Julii datæ, et nostro Capituli que nostri sigillo confirmatæ. Sed quoniam fatiscebat sensim antiqui structura cœnobii, nec apta satis ad collegii occupationes in longitudinem futura videbatur; cœmptis nostro ære vicinis aliquot adificiis, ut ad habendas cum collegio conjunctas de more Societatis scholas capacior esset habitatio, exstrui à fundamentis novam domum vetere monasterio diruto, et templum novo organo erecto quoque restaurari, ingentibus impensis curavimus. At nunc denique ad gloriam honoremque Ss. Trinitatis et omnium Beatorum cali civium, pro Pastoralis nostro paternoque in Diocesi nostram ac subditos affectu, ad restituendam, conservandam, ac propagandam per Episcopatum nostrum Paderbornensem Fidem Catholicam, ad juventutem, quæ est Christianæ reipublicæ omniumque statuum seminarium, in orthodoxæ Religionis disciplina optimisque literis rectè informandam, ad populum concionibus, catechesi, aliisque piis officiis fideliter instituendum, ad sacramenta aliæque mysteria divina piè dispensanda, ad educendos è collegii scholis idoneos incorruptosque animarum curatores, Ecclesiæque nostræ ministros, ac denique ad animæ nostræ, totiusque familiæ nostræ Fürstenbergicæ Catholicæ defunctorum ac morientium salutem, redemptionemque peccatorum nostrorum, ad collegium Societatis Jesu hisce publicis literis auctoritate nostrâ Episcopali fundandum ac dotandum in civitate nostra Paderbornensi, ad hunc, qui sequitur, modum progredi volumus. Principiò exadificatam à nobis magnâ curâ, sumptu, ac labore, ex fundamentis domum novam in fundo antiqui Franciscanorum cœnobii, cujus donationem et incorporationem, à nobis modo supra dicto factam, S. D. N. Anno 1592. 24. Octobris, per Breve Apostolicum approbârat, eidemque perpetuæ et inviolabilis firmitatis robur adjecerat, uti et templum adjuncium, cum horto item, juribus, privilegiis, exemptionibus, ceterisque

risque omnibus ad illud ipsum monasterium quoquo modo spectantibus, vigore ejusdem privilegii Apostolici, cum vicinis domibus, nostrâ industriâ pecuniâque comparatis, eidem collegio Societatis JESU incorporamus atque donamus, ut in præsentia venturisque temporibus habeant Religiosi prædicti opportunam habitationem ad exercenda vocationis et instituti sui propria ministeria, tam pro juventutis informatione, quam pro aliorum hominum, per conciones, catecheses, sacramenta, aliasque religiosas functiones, spiritali præsidio atque solatio. Deinde, cum è constitutionum suarum præscriptis legibus iidem Societatis Religiosi gratuito obire officia omnia debeant, ut suppetat illis, unde vitam honestè tolerare, et necessarium numerum operariorum sustentare semper possint, qui fessis senio, morbove fractis, aut vitâ exeuntibus succedere queant; præter eos redditus, quos hucusque à Venerabili Capitulo nostro perceperunt, et bibliothecam nostram, Ss. Patrum operibus aliisque insignibus libris satis instructam, quam gratiosè iisdem donavimus, Falckenhagensis cænobii proventuum partem mediam, à Comite Lippienti per nos recuperatam, et ab eo concorditer dimissam, dicto collegio in civitate nostra Paderbornensi, atque sacellum S. Bartholomæi juxta Ecclesiam nostram Cathedralē situm, similiter Capellaniā sub invocatione Ss. Fabiani et Sebastiani in Ecclesia Bustorpiana Ss. Petri et Andreae, approbante et confirmante S. Sede Apostolicâ, bullâ super hac re datâ Anno 1600. 5. Kal. Martii, in perpetuum attribuimus, ut dictum collegium illa perpetuò retinere, illorūque fructus, redditus, proventus, jura, obventiones, et emolumenta quæcunque, percipere, exigere, et levare, ac in suos usus et utilitatem convertere possit. Ad extremum, quoniam cuperemus liberali sustentatione bene provisum collegio; ut perfectior, et plurium, quàm hætenus, personarum sit fundatio; donamus insuper de nostro decem millium dalerorum Imperialium summam capitalem ad stabilem perpetuūque redditum comparandum. Hoc igitur Religiosorum Societatis JESU collegium, modo suprâ dicto erectum à nobis, atque fundatum in civitate nostra Paderbornensi, libere et gratiosè offerimus donamisque R. P. Claudio Aquaviva, ejusdem Societatis Præposito Generali, ac successoribus ejus: petentes, ut hanc fundationem, dotationem, oblationemque nostram, instar piæ eleemosynæ amanter accipere; collegiumque hoc nostrum Episcopale, uti cetera Societatis collegia, conservare, ac perpetuare velit; atque eidem de idoneis personis quovis tempore providere: quæ et Ecclesiæ nostræ, et subditorum nobis commissorum salutem, magno ardore, uti hætenus factum libenter vidimus, promoveant, et scholas secundum instituti sui rationem administrent. Quam ob rem iisdem Religiosis Societatis JESU potestatem facimus, ut per Diocesim nostram universam, secundum constitutiones, ac data ipsis à S. Sede Apostolica privilegia, obire vocationis suæ ministeria omnia, atque exercere libere valeant. Nosque vicissim spondemus pro nobis successoribusque nostris,

quod

quòd hanc ipsorum fundationem, unionem, incorporationem, ac donationem, paterno affectu defendere, conservare, ac sanctam tectamque tueri pro viribus velimus. Ac proinde seriò vetamus, ne quispiam omnino subditorum nostrorum, seu Ecclesiasticus, sive secularis, hujus collegii nostri Societatis *f*ESU Religiosos ullâ prorsus ratione in hac ipsa possessione, liberòque usu ac dispositione prædictorum bonorum perturbare directò vel indirectò, per sese aliùmvæ ausit. Mandamus autem Officiali nostro, iudicibus aliis et Præfectis, ministrisque nostris omnibus, ut, quotiescunque eorum auxilium, seu communiter, seu seorsim, fuerit contra adversarios turbatoresque quoscunque requisitum, exemplo diligenter atque efficaciter succurrant; et eosdem, tum censuris, tum pœnis debitis, ita coërceant, ut maneat collegio Patribusque Societatis *f*ESU integra, pacatâque possessio. In quorum omnium fidem indubitata hæcce literas sigillo nostro Episcopali et manu propriâ communicavimus: et earum literarum exempla duo collegii Rectori dari volumus, ut eorum alterum ad R. P. Præpositum Generalem transmittatur; alterum verò in collegii archivo perpetuò asservetur. Datum in arce nostra Nienhusana, Anno à nativitate Domini millesimo, sexcentesimo quarto. Die 8. mensis Decembris.

Peractâ re divinâ, grates egit amplissimas collegii Rector P. Henricus Koestius nomine totius Societatis; palàm contestatus, parem liberalitati tantæ gratiam referri à Patribus haudquaquam posse: habituros quidem certè, quantam capere animi illorum, quantam prædicare voces, & literæ posteritati consignare possent. Principi deinde labores, obsequia, preces prolixè detulit, superos tanquam fidejussores ac obsides appellans; ut quam vicem reddere tenuitas sociorum haud posset, ipsi cumulatissimè solverent, consuetis coelestibus beneficiis munificentissimum Principem, totâmq; ejus Perillustrem Familiam prosequendo.

Non minores de Religione Catholica in ditionibus suis servanda curas gessit, iisdemque immortalis hoc anno est Moguntinus Archiepiscopus, Metropolitæ noster, Joannes Adamus à Bicken. Brevitatem regiminis multo fructu compensavit; annis enim quibus præfuit * duobus tantùm supra octo menses, duos comitatus Reineckianum & Konigsteinianum repurgatos hæreseos novitibus ad vetera & vera sacra reduxit: atque ut fontes obstruerentur, unde virus propinari incautis solet, libros ab hæreticis in Catholica Fidei calumniam editos, Moguntia ex tabernis librariis gravi præcepto sublato suppressosque voluit: adeò alienus à contubernio sectatorum novæ Religionis; ut nemo unquam, de præcipua licet patriæ Nobilitate esset, Electoris mensæ adhibitus in aula fuerit, nisi quem constaret mensæ Eucharisticæ ritu Catholico accumbere. Plura dum meditatur pro militantis Ecclesiæ incrementis,

* electus aò
1691. 15.

Maji.

Moritur
Joannes
Adamus à
Bicken Archiepiscopus
Moguntinus.
Serar. l. 5.
rer. Mog.

Succedit
Joannes
Swicardus
à Cronen-
berg.
Serar. ib.

tis, ad triumphantem abiit evocatus morte immaturâ Aschaffenburgi decimo Januarii. Bene coepta explevit successor Joannes Swicardus à Cronenburg electus XVII Februarii: vir acer ac solers in agendis versandisque negotiis publicis; ingenii perspicacis, ac spectatæ prudentiæ.

Annus Christi 1603.

LEONIS XI & PAULI V. Pont. 1.
RUDOLPHI II. Imperat. 29. & 30.
THEODORI Episc. Paderb. 20. & 21.

**hunc alii
Leonem X.
dicunt, &
Joannem
Mediceum
volunt esse
Leonem IX
non X.*

Moritur
Pontifex
Clemens
VIII. Huic
Leo XI;
Leoni eos
dem anno
Paulus V.
succedit.
*Spond. ad
hunc annū.
Stangefol.
in synopsi
circuli
Westph.*

Transilva-
nia capitur
à Bostkaio,
Strigonium
à Turcis.
*Auctores
iidem.*

**germani-
ce Gran.*

Ristior hic annus fuit duorum Pontificum funeribus, Clementis VIII. & * Leonis XI. Prior post sanctissimam annorum tredecim, & aliquot dierum Ecclesiæ gubernationem sublatus è vivis est quinto Nonas Martii. Vacantem Pontificis cathedram Kalendis Aprilis sexaginta Cardinalium consensu obtinuit Leo XI; dictus antea Alexander de Medices, Cosmi Hetruriæ Ducis consobrinus: at per brevi tempore in ea sedit, dejectus morte quinto Kalendas Martii. Hæc intra dies paucos iterata fedis vacuitas, ut paucorum quoque dierum esset, fecit mira Purpuratorum in conclavi Patrum consensio: senatu enim convocato, cum pro more diebus aliquot res permissa suffragiis esset, electus est sinè longiori procrastinatione decimâ sextâ Maji Camillus Burghefius Romanus, Cardinalis Presbyter titulo S. Chrysogoni; assumptoque Pauli V. nomine coronatus die vicesimâ nonâ ejusdem mensis. Electionem maturaverat fama virtutum, quæ in Burghesio maximæ erant; utpote quem, uti Spondanus loquitur: *magnus usus rerum agendarum, zelus honoris Dei, et libertatis Ecclesiastica, singularis morum comitas, placida in omnes beneficentia, et incorruptissima vitæ integritas egregiè commendabant.*

Tam habili igitur successore persanata videri poterat gemina per Italiam mortis plaga: at turbæ majores & vulnera à Marte in pluribus aliis per orbem locis. In Transilvania post multas hominum cædes dominatum occupat rebellis Bostkaius; inque comitiis ibidem mense Aprili habitis factiosorum procerum sententiâ Principatûs possessio raptori confirmatur. Mittit insuper huic seditioso capiti Turcarum Imperator Achmetes præter alia augustalia ornamenta Ladislai, ut perhibebant, olim Hungariæ Regis coronam: quâ insignitum Regio deinceps nomine Bostkaium salutandum, colendumque præcipit. Tam nobilis provinciæ jacturam multum auxit secuta amissio urbis * Strigonii post triginta quinque dierum obli-

obsidionem Turcis traditæ quinto Nonas Octobris. Imputata celerior deditio ignaviæ germani militis arma abjicientis: tametsi Comes Dampetra Præfectus urbis sat virium, moneret, ad sustinendos porro hostiles impetus superesse. Non omnibus impunè abiit. Authores immaturæ deditiois servatam sinè honore vitam, inter supplicia ignaviæ proposita cum dedecore perdiderunt.

Nec plus quietis in Belgio ab armis. Hærebant fixis castris Hollandi pertinaciter in Flandria, aucupantes locum Antwerpia per insidias obruendæ. Eos ut inde eliceret Albertus Archidux; totam belli molem constituit in ditionem hosticam transportare. Igitur ejus jussu mense Junio Carolus Longevallius Comes Buquoi cum numerofo exercitu per Juliacensium & Ubiorum terras festinanter movet; transitoque Rheno & depulsis ibidem, quæ pro tutela fluminis excubabant, Hollandorum navibus post varias per viam cum hostibus velitationes ad oppidum Rurordam progreditur; ibique loco operibus editisque munimentis circumsepto confidet. Ipse verò Marchio Spinola, qui contento itinere ex Flandria ad Rhenum delatus die secundo & vicesimo Julii se Buquoi copiis junxerat; nunc eodem ad Rurordam relicto, pari celeritate cum infestis agminibus ad Transisalanos abit; præmisso ad vicinos Principes Philippo de Croy, qui exercitum sinè noxa transiturum significet: mentem Archiducis esse, ut ne ulli gentium miles suus fraudi sit. Sexto Idus Augusti Oldensaliam perventum: urbs ea vix tormentis bellicis verberari coepta, cum suæ imbecillitati diffidens oppugnatore cessit. Inde Spinola Lingam versùs maximâ usus festinatione exercitum reflectit; spemque victoriæ in præveniendò hoste reponens id brevi effecit, ut & tanti momenti locus, naturâ & arte, nec levi præsidio munitus quinto decimo Kalendas Septembris sese dederet. Lætus tam faustis successibus Spinola iter ad Rhenum relegit; direptâque ibi Hollandorum navi, quæ posita ad ostii Lupiæ custodiam erat, omnibus modis Mauritium ad pugnam provocat. At eo prælium detrectante, Marchio Spinola divisum tribus in locis exercitum collocat, hosti quavis viâ nociturum. Triplex hæc copiarum partitio majores animos Mauritio attulit; cogitanti, vires loco à se disjunctas obrui faciliùs posse. Igitur postridie Nonas Octobris silenti agmine è castris Wesaliensibus proficiscitur, ac die postero eam copiarum partem, quæ ad Ruram hosti arcendo à trajectu fluminis invigilabat, adortus prospera habuit prælii initia; cum nihil minus metuentes opprimerentur Hispani. At exitum satis funestum, quingentis nimirum, quæ vulneratis quæ cæsis, in fugam compulsus. Posthæc à Comite Buquoio die sexto & vicesimo Octobris urbs Wachtendonca, arx Cracavienfis

Albertus Archidux bellum è Belgio in hostile solum traducit.

Gallus de bello Belg. lib. 17. Stangefol. loc. cit.

Oldensalia & Linga capitur à Spinola.

Clades Batavorum. Gallus. lib. citato pag. 325. & seq. Stangefol. in summ. circuli Westph. pag. 93. Helvicius pag. 124.

vienſis ineunte Novembri expugnata. Meurſæ urbis obſidionem proximum in annum dilatam oportuit; cùm frigidum pluviũque tempus vergeret in hiemem; milésque caloribus æſtivis fractus hiberna & quietem poſceret.

Erneſtus
Archiep.
Colon. ſtu-
det reduce-
re Diœceſes
ſuas ad me-
liorem vitæ
normam.
*Chapeau-
ville in
Erneſt.
vetuſt. mſ.*

Hoc turbido rerum ſtatu in Belgio, Erneſtus Coloniensis Archiepiſcopus, idẽmque Leodiensium & Monasteriensium Antistes, non nihil etiam turbarum in ſubjectis ditionibus, ab iis moveri comperit, qui, vulneratis impunè legibus Eccleſiaſticis, a vitæ pietati excidium moliebantur. Leodiensibus eâ ſeculi pravitate ludibrio erant magni jejunii eſuriales feriæ, quibus, nullo cibariorum dierũve habito discrimine, bene pransi & cænati, pro ſua lubidine derogatum ibant. Hos Erneſtus ſeveris gravibuſque literis ad frugem & frugalem vitam cohortari; in memoriam revocare ſacros majorum ritus: quantâ ſe illi crediderint illis diebus religione obſtriectos, ut omnino modicè cænando, ne tantillum contra antiquas leges vel primoribus labris deguſtarent. Nec dubitem malè inſcatas oves ſuaviſſimi Paſtoris voci, monitiſque morem geſſiſſe, ab illicitis paſcuis ad conſentaneam interdictis diebus frugalitatem reverſas.

Prohibet
magnos
ſumptus
ſieri in mo-
naſteriis
dum veſti-
untur aut
proſitentur.
*Chapeau-
ville loc.
cit.*
Si duo ſi-
mul eodem
die in mo-
naſteriis ve-
ſtiantur &
proſitean-
tur, mandat
Erneſtus ut
ſumptus in-
ter illos di-
vidantur,
non à ſin-
gulis con-
vivium ap-
paretur.
Item tres
aliæ ſabu-
berrimæ
ſanctiões
*Auctores
idem.*

Exinde Erneſtus eadem, quâ Leodienses, etiam Ubios Weſthaloſque complexus ſollicitudine, multa Arenſbergæ in arce ſua pro Diœceſibus Coloniensi ac Monasterienſi præclare ſanxit, quibus religioſos, in diſſolutæ vitæ licentiam prolapſos, reſtringeret arctiùs; ſublatisque, quæ irreperant, corruptelis ſuo in officio contineret. Invaluerat in quibuſdam utriuſque ſexũs coenobiis vetuſt conſuetudo, quâ in afferenda & multa & lauta ſupellectili, in appa- randis ultra modum exquisitis epulationibus ſe ſumptuoſiùs jactabant ii, qui primũ religioſâ veſte induerentur, aut ſolennia vota nuncuparent. Erneſtus hos immodicos ſumptus intra modum eſſe; atque ad certas moderatæ largitionis, epulique leges adſtriectos voluit: neque propterea augendos, aut protrahendum, geminandumque epulum; ſed partitiſ inter ſe ſumptibus eadem religioſâ mediocritate inſtituendum, ſi quando in monaſteriis duo pluresve eodem veſtirentur tempore; aut votorum profeſſio in unum eundẽmque diem incideret; *turpe enim et indecorum fore, vitam pauperem ab immoderato aut ſuperbo luxu auſpicari.* Optimis hiſ ſanctiõnibus ſuperadditæ tres aliæ: unâ Erneſtus teſtamentum Religioſorum cujuſcunque ſexũs declarat irritum, infectũque, quo tenebre epulum aut perpetuam ſuã ad aram quot annis memoriam decernerent. Alterâ religioſis quibuſcunque adempta facultas eſt colligendi aut poſſidendi peculii. Tertiâ conſcientiæ, religioſarum virginum, libertati conſultum voluit; integrũque illis eſſe, ſacer-

sacerdote alio nonnunquam ad sacras confessiones uti; hac lege parthenonum præfectis, aut conscientiae moderatoribus imposita: iterum ac tertium singulis annis sui vice quendam accerferent, qui confitentibus aures daret. Has sanctiones biennio post Paulus Pontifex assensione sua, multaque laude ornavit, postque factam in synodo Leodiensi promulgationem non laudis tantum; sed optatae etiam emendationis fructum uberrimum consecutæ sunt.

Haud dispar Theodori Episcopi nostri nec minus laudabile studium extitit in Dioecesi sua ad veterem Dei, Divorumque cultum formanda. Hæc foedam superiorum temporum faciem aliquantum deterferat, pulchrior jam ex virtutum aspectu gratiorque Episcopo suo: cujus tamen animum adhuc omnem in partem hæc cura versabat, quibus adminiculis, extinctam in animis omnium, ac prope sepultam erga Dei matrem venerationem exsuscitaret. Subinde optimo Principi in mentem venit suburbani sacelli dimidia hora à moenibus remoti; quod olim ob statuam Dei matris, cælesti miserorum ope celeberrimam, multis miraculis inclaruerat, quotidianano multorum hominum accessu frequentatum. A Romana urbe sacellum nomen sortitur: Roma dictum. sed nihil tum Romani splendoris habebat, angustum, malè materiaturum opus, rudi levique brachio ex lignis & luto coagmentatum. Diceres, magnam Dei matrem, quæ *Ancillam* Domini se vocat, simplici cultu delectari magis, & inculta sæpe loca deligere, quibus coli malit. Senserat præterea vetus hoc sacellum non semel inimicas, violentasque hostium manus, adeò, ut jam neglectum penitus, collapsumque ad ruinam propenderet. Huc oculos & sollicitum animum advertit Theodorus Episcopus noster: nec moderari prius dolori suo potuit, quàm sacellum hoc, impensis ultro oblatis, à ruina defensum, ac novo, eoque elegantiori opere ornatiùs cerneret, haud alio instituto, quàm ut meliori sacelli specie refrigerantibus subditorum animis, antiquæ in virginem matrem pietatis igniculos subderet. Neque eum concepta spes fefellit. Ut primùm enim detecta, populoque ostensa, quæ à majoribus impressa erant, priscae venerationis vestigia, relegere ea pedentem coepit. Versus hic, lapidi superliminari incisus, reparationis annum posteritati notum facit:

En a Vore, Labans, Theodoro Roma refloret.

Germanicè:

Als Rom war ohne Flor / newirt es Vrst Theodor.

Non hic omiserim imbecillioris sexus fortitudinem in propugnanda re Catholica. Antonia Princeps Lotharingica, Joannis Wilhelmi Clivæ, Juliæ, ac Montium Ducis, Marchiæque Comitiss, ut Thalami sic & gubernationis socia, cùm in domo Lotharingica

P p p p

gica

Theodorus
Episcopus
Paderborn.
sacellum
ruinosum.
Roma dictum in-
staurat.
*Annales
Collegii Paderb.
Item libellus cum li-
centia su-
priorum
& appro-
batione
editus an-
no 1691.
fol. 44.*

In ducatum
Clivensem,
Juliacensē,
Montensē,
& comita-
tum Mars-
chizæ redu-
citur Reli-
gio Catho-
lica per An-
toniam
Principem
Wilhelmi
Cliviz Du-
cis conju-
gem.

Chaupeau-
ville in
hist. de Ep.
Leod. in
Ernest. cap.
39. & seq.
Vetus ms.
Eadem An-
tonia Lo-
tharingica
fecit provi-
deri Patribus
S. J. de me-
liore domi-
cilio Embri-
cæ.

Annales
Societ. at.
Variæ per-
secutiones
Jesuitarum.
Videantur
Authores
passim de
pulvera-
rea conspi-
ratione in
Anglia.

Thuanus.
Chytræus
& alii.
* Videatur
Jurvencius
l. 13. part. 5

gicæ tanquam palæstra virtutum versata à teneris esset, fatisque ve-
ritatem docta à falsis opinionibus secernere; hoc summo inter re-
liqua studio egit, ut vetus religio non nihil depressa rursus attol-
leret caput, quique sub Wilhelmo Principe refrixerat Catholicæ
Religionis ardor, effervesceret. Aderat consilio & operâ Antonia
Principi Hermannus Lennepius Agrippinas; Clivensis Cancellarius,
vir singulari autoritate valens; notæ expertæque Fidei & eru-
ditionis. Hoc peritissimo, fidoque consiliario & duce, Antonia
Princeps ad leniora primùm remedia progreditur, comiter hortan-
do; positâ contumaciâ imperio Romanæ Ecclesiæ se redderent.
At ubi præfractè hortationibus obstrepitur, durior quoque manus
rescindendo malo adhibita. Aliquot verbi præconum obstinatio
officii privatione mulctata. Alii variis in urbibus coacti, dimissis
cathedris, solum vertere. His eum in modum profligatis, sacer-
dotes Catholici postliminio rediērunt ad pristinam templorum pos-
sessionem: interque eos, Patres de Societate JESU, Antonia jussu
Embricâ Clivos adsciti, ut lapsantem illic Religionem consiliis la-
boribusque suis sustinerent. Actum ab his sedulo quâ privatis con-
gressibus, quâ publicis ad populum dictionibus, ut in primis sacra
cœnæ sub utraque specie sumptio ad unam reduceretur; sublato,
qui multorum animis altius infederat, stolido errore; quasi sacer-
dotum superbia sibi soli sacrum calicem præriperet, tenuiore cœ-
nâ, neque per subtractum Christi sanguinem integrâ, imperitæ ple-
bi obtrusâ. Placuisse Antonia Principi Patrum labores, ex eo fa-
cilè conjicias, quod præter navatam aliâs benevolentiam, anno qui
præsentem proximè insequitur, benignè providerit, ut Embricæ
ampliori habitationis loco potirentur.

Hæc studia proferendæ Religionis, ut interromperent adver-
sarii; in eosque, quos non uno in loco defensores pietatis conspe-
xerant, odium afflarent omnibus; enormia quædam, quorum con-
sortes illi religiosi essent, scelera commenti sunt. His tanquam pro-
ditoribus, parricidis, impiæ conjurationis authoribus carceres, pa-
tibula, rotas parabat Anglia. Sed decantata satis, notaque fabu-
la est: uti meris, crassisque à Chytræo aliisque innumeris referta
mendaciis; ita falsitate perspicuis rationibus* propositâ, ab æquio-
ribus arbitris explosa, rejectaque. Neque Anglia tantum, sed &
Saxonia eos impietatis hoc modo arcessivit.

Tristis & infaustus rumor totam prope Saxoniam inferiorem
anno superiore pervaserat, juventutem in urbe Hildesiensi Patrum
Societatis JESU institutioni commissam, pessimis depravatam cor-
ruptelis; atque adeò magicis imbutam artibus, scire veneficorum
incantationes, diraque carmina, quæ magistro aliquo, ex infero-
rum

rum sedibus in reipublicæ perniciem recens protruso, hausissent. Patres invalescente famâ conturbati, territique; adolescentum vitâ, sermonibus, moribusque studiosè observatis, dolenter compariunt, haud esse inanem; neque malignâ omnino dicacitate confictum rumorem. Pestilens hæc contagio primùm infecerat triviales summi templi scholas, in quibus Tirones à pædagogo quodam nullius religiosi Ordinis legibus adstricto prima literarum elementa docentur.

Scholæ Hili-
defientes
inficiuntur
arte magicâ
Annales
Societ. ad
hunc &
præc. ann.

Malum tam exiguis profectum initiis quotidie ita augescebat, ut brevi Patres de Societate nullam non classium suarum eadem lue infectam adverterint. O quanta hîc scilicet! quàm lata area in laudes Jesuitarum patuit. Una omnium aut in scholis Lutheranis docentium pueros, aut in templis pro concione dicentium assidua hæc vociferatio: *Patere nunc denum nequitiam Jesuitarum diu teclam parietum custodiis. Relegandum extra diœcesis fines in malam crucem perditissimum hoc genus hominum; qui neglectis honestissimarum artium studiis, ad turpissimam ipsius mali genii doctrinam occultè alios, nequitèq; abducant.* Appellatur, urgetur magistratus: miscentur in circulis & vicis sermones: prospiciendum esse salutis publicæ: curandum omnibus sedulò, ut nequam homines fictè tantum & fallaciter probi, diu celatæ improbitatis rei peragantur. Senatus post diuturnam disquisitionem, sed casso eventu adhibitam, consultius duxit, rem totam ad arbitrium quarundam academiarum deferre. Earum omnium, tametsi cum Luthero aut Calvino facerent, ideoque à Religione Jesuitarum dissiderent; mira tamen in hanc sententiam consensio fuit: re ponderibus suis examinatâ repertum nihil, quo inclinari possent ad gravius quidquam contra Patres statuendum: multò minùs, ut ad eorum propenderent opinionem, qui, post inustam ignominie notam, urbe & patriâ Patres ejectos euperent. Nisi manus abstinerent ab omni violentia Patribus inferenda; linguamque à jaciendis probris: certè altiorum tribunalium justitiam brevi affore, ultricem poenæ immerentibus irrogatæ.

Arts magica
ex alphabe-
taria sum-
mæ ædis
promanat
in totum
gymna-
sium.

Jesuitæ ha-
bentur au-
thores artis
magicæ.
turba &
tumultus
in urbe.

Annales
idem.

Contulun-
tur acade-
miæ Luthe-
ræ quomodo Je-
suitæ pel-
lendi urbe,
& ignomi-
nia afficien-
di.

responde-
tur pro Je-
suitis.

ibid.

Tam grato nuncio recreati Patres paululùm à metu respirabant: adversus inimicorum molimina hoc solo quidem, sed quod venusino. Poëtæ validissimum est, muniti præsidio:

Hic murus abeneus esto

Nil conscire sibi, nullâ pallefcere culpâ.

Horatius
Epist. 1.

Ne qua tamen nova rursus suspicio Patres tanquam sceleris illius fautores afflaret; invigilatum diligentius, ut, quibus hæc nota adhæresceret; quosque jam senatus nigro notârat calculo; deprehenso è scholis ejicerentur. Vota deinde superis facta ad impetrandum malo radicibus evellendo coeleste auxilium; hac stabili à

Instituuntur solennes preces pro aver-tenda arte magica.
ibid.

Pppp 2

scho-

scholarum moderatoribus constitutâ lege; ut post finitas pomeridiano tempore in scholis literarias exercitationes quot diebus certæ (orthodoxi *Litaniae Lauretanas* vocant) obsecrationes in honorem Reginae cœli, malignorum spirituum domitricis, fierent. Eas cælum habuisse ratas, adolescentum perversorum fuga, metu divinitus injecto, docuit. Quare id gymnasium Hildesienſi in hunc usque diem, quo post centum triginta quinque annos hæc scribimus, solenne mansit, manebitque deinceps perpetuum. Æquior deinde animus magistratui utcunque placato rediit: Patribusque à turbis quies aliquantò major. Atque iidem hodiedum Patres in eadem urbe quotidianos in juventutis institutione labores solâ conscientiâ rectè factorum: atque mercedis æternæ memoriâ consolari pergunt: sæpe memores illius, quo justus Lipsius non rarò obtractatores suos in ruborem dedit: *mibi sententia de me non nisi fertur apud me: nec quis sim, alium rogo. Interno isto iudice si probus audiam, quid addent aut dement mihi hi sermones?*

*Lipsius
Cent. 1.
Epist. 77.*

*Obitus Jo-
annis No-
peli Lipsta-
diensis
Meshov.
in vita
Ulenberg.*

Incidit in hunc annum improvisa mors Joannis Nopelii, viri in propugnanda Religione acerrimi: idque eo majori ardore, quo sæpius singularem illam sibi ob oculos ponebat felicitatem, quod, exactis pueritiæ primis annis, è natali solo vicinâ nobis urbe Lipstadio divinâ quodammodo manu ad Ubios eductus in veram fidei lucem esset; popularibus præ se infortunatis plurimis, inque sua caligine etiamnum demersis. Vitæ integritas & eruditio parem ipsum amplissimis muneribus fecerant: dignumque, qui Cyrenensis Episcopatus insulâ donaretur. Quâ dignitate exornatus diu patriæ commodis inserviit, Pontificalia munia, vice Ernesti Archiepiscopi Colonienſis, obeundo.

Plurimum huic viro præcipuè Westphalia debet, quod profligato Truchsesio ad eam Calvinî sæcibus purgandam properârît; multisque sanctis, severisque decretis post institutam variis in parochiis synodum prolapsos mores ad meliora erexerit. Neque passus suam est deesse illis operam, quorum in gremio enutritus inter errores fuerat. His *Confessionem Ambrosianam* multo elucubratam studio transmisit: ut si eos non cogeret amplecti verum, saltem intueri. Pluribus aliis laboribus impigre perfunctus cum vicesimâ septimâ Decembris anni superioris, peractâ re divinâ, habitoque in paræcia ad populum sermone domum pergeret; fallente gressu per viam ex attrita glaciæ incertam, ac lubricam Colonia in platea corruit, pede dextro in coxendice ex illa prolapsione contuso, ac foedè disrupto. Nec diu fuit, cum illud Religionis columen vehementia dolorum planè dirueret; virumque optimum præmaturâ opprimeret morte octavo Idus Januarii, anno ætatis septimo, & quin-

& quinquagesimo. Certè si octogenario evasisset major; in deli-
ciis labor *illi et dolor pro augmento religionis fuissent.

Alio per hæc tempora spiritu agitabatur Mauritius Hassiæ Co-
mes provincialis. Non illi animus acceptam à patre Religionem
quovis modo tueri; sed ejicere, conculcare penitus. Felix con-
filium: si eâ ejectâ antiquam aliam majorum suorum Religionem
ad avitas Hassiæ sedes revocâset. At quemadmodum via semel à
recto itinere devia, ut diutius teritur; ita longius abducit errantes:
non aliter Mauritius Lutheri vestigia secutus, nunc ex alio in alium
lapsus errorem; *tritâ à Calvino in diversa abeunte viam ingre-
ditur: omnibusque Lutheranæ sectæ primoribus (*Superintenden-*
tes vocant) Marpurgum accitis palàm edicit: abundare errori-
bus *Augustanam Confessionem*; velle se, ut ex ea potissimùm hæc tria
rescindantur:

1. *Sublatam voluit opinionem de præsentia Christi in cæna cum huma-*
na pariter ac divina natura.

2. *Auferendas è templis imagines contra Moysis decalogum à Papistis*
intrusas:

3. *Antiquandum morem utendi orbiculatis in cæna hostiis. Accum-*
bentibus mensa Eucharistica divisi panis fragmenta deinceps juxta usum
cenantis Domini porrigenda.

Huic Landgravi decreto cùm Marpurgensium in scholis, tem-
plisque doctores gerere morem, & populo promulgare deterrecta-
rent; pertinaciæ poenas dedere, exilio multati: omnibusque ex
urbe profligatis, suffecti Cassellis Georgius Schônfeldius, Zigen-
heimio Valentinus Schonæus, Wigandus Pfaffius; aliique, pe-
nes quos summa rerum Ecclesiasticarum ex voluntate Mauritiæ erat.
Schônfeldius ante alios præfidentior; minimèque dubius, varium
& mutabile vulgus facile ad nova commenta abiturum; xvi Au-
gusti de mutanda Lutheri doctrina pro concione verba facit. At
contrà, quàm opinabatur, adeò erroris tenacem, sibique infen-
sum comperit auditorem; ut verbosè declamantem Schônfeldium
aggressi, impactis pugnis unguibusque os oppilârint: eumque
& socios omnes verberibus ad livorem contusos præcipiti irâ ex ur-
be exegerint. Schonæus suprâ reliquorum fata dirissimè habitus;
idem ille, qui mercenariam *Truchsesio Colonensium infelici Ar-
chiepiscopo in pervertendis Westphalis operam locaverat: famo-
sus à prima Werlis, & Gesekenæ habita concione. Sed quod illis
in locis aureum pro dictione munus imperiosè depoposcit, extor-
sitque; hîc nolenti etiam, liberaliùs ferratis sudibus persolutum,
Mauritius temeritate populi commotior animum obfirmat, fran-
gere potius quàm corrigere, quæ in pravum obduruissent. Nu-

*in poten-
taribus
octoginta
anni, &
amplius
eorum la-
bor & do-
lor.
psal. 89.

*vide di-
sta ad ann.
1592.
Mauritius
Hassiæ
Landgravi-
nunc forti-
us introdu-
cit Calvi-
nismum
in contin.
Cosmod.
Gobelin.
Kleinsorgi

*vide an-
num 1583,
pag. 491.

Mauritius
armis suos
cogit ad
Calvini
partes, &
me-

ipse populo
de Calvini
doctrina
conciona-
tur.
in appendi-
ce ad Cos-
mod. Gobe-
lini Klein-
sorgins.

*anno 1527
cepit Lu-
theranif-
mus in
Hassia,
Kleinsorgi
ponit ejus
initia ad
ann. 1525.

*fuit Mar-
gareta de
Sala. vide
dicta ad
ann. 1540.
*cognomen
non addit
scriptor.
Vide librū
de ortu &
occasu Lu-
theranismi
pag. 110.
item viſā
Ulenbergii
pag. 15.

merofus igitur in urbem miles inducitur : & subito tubarum clangor acrius, quàm antè voces oratorum aures incolarum feriunt. Armis nudantur cives : atque ita inermis civitas Calvini legibus, & imperio violenter subiecta. Ipsum ferunt Mauritium ex suggesto Calvini laudes & dogmata prædicasse. Dubites, plūsne ferri, an orationis acumine valuerit? Quàm triste Lutheri fatum! tanto turpius ejecti, quanto præstabilius fuisset non admisisse hospitum, retentā veteri Romanā Religione; jam inde à Caroli Magni, ejusque filii Ludovici Pii ævo admissa ab Hassis : magnòque studio culta adusque tempora Philippi I. Hassiæ Landgravii, cognomento *Magnanimi*: qui novitatibus Lutheri pellectus pientissimi parentis sui Wilhelmi II. majorumque omnium *antiquare Religionem coepit. At quàm brevi consumpta novitatis gratia? Hujus enim Philippi, ex filio Wilhelmo IV, nepos Mauritius, ne uno quidem seculo disjunctus ab avo, Lutherum jam perosus se, suosque Calvino addicit. Quid periculosius, quàm varietate delectari in negotio, ubi una, immutabilis, & æterna veritas spectanda? Non desunt tamen, qui Mauritium Landgravium non adeò temere egisse velint; odiique adversus Lutherum concepti causam ex eo profectam asserant; quòd Mauritius indignabundo secum animo sapius expenderit: quàm turpiter olim Lutherus homo mulierofus suo (Mauritii) avo Philippo potestatem fecerit, viventi conjugii, & gignenti adhuc, aliam *thalami duplicis sociam adjungendi. Fœditatem illam inquiunt, quemadmodum id temporis *uni filiorum incitamento fuerit à Luthero ad Zwinglium abeundi; ita nunc induxisse nepotem Mauritium; ut lutulentam ejusmodi doctrinam aspernatus, puriora suo judicio Calvini dogmata amplecti maluerit.

Annus Christi 1606.

PAULI V. Pontificis	1. & 2.
RUDOLPHI II. Imperator.	30. & 31.
THEODORI Episc. Paderb.	21. & 22.

Cæsar paciscitur
cum Bostkaio, dein-
de cum
Turcis.
Bostkaius
moritur.
Spond. in
contin. Ba-
ron. p. 948.

EX perdita superiore anno urbe Strigonio, aliisque cladibus, Imperatoris animo fixus hærebat & vehemens dolor. Cùmque spes nulla fortunæ melioris affulgeret, rebus quotidie in deteriora labentibus: ad prævertendam aliarum urbium jacturam, necessum habuit confugere ad consilia pacis. Per quam postridie Idus Septembris initam Stephano Bostkaio, ejusque hæredibus masculis relicta est Transilvania; præter Hungariæ partem aliam à Sigismun-

gismundo Bathorio olim possessam. Idem pacis negotium quinto Idus Novembris coeptum cum Turcis, confectumque. Utriusque pacis conventa fuse narrat Joannes Palatius in ** Aquila Austriaca*. Inde Bostkaius quinto Kalendas Januarii tot manubiis dives prædator morti in prædam cessit, nihil ex tot spoliis ad manes suos ferens, nisi *caelestium inanem animam*. Ab obitu Stephani Bostkaii, sine mascula prole decedentis, Transilvaniæ possessio ad Rudolphum Cæsarem reciderat: à Transilvanis autem interversa, datâq; Sigismundo Ragotzio. Novum vulnus Domui Austriacæ. Sed, cui posteros mederi, voluit Rudolphus: tum quod diffideret Ordinibus Imperii, adeò parcis in mittendis suppetiis: tum quod fessus ipse senio, & tædiis ad pristinos bellorum turbines in extrema vitæ statione abripi nollet.

Institutum anno proximo in hostili solo cursum Alberti Archiducis copiarum novo ardore prosequuntur. Eductus in expeditionem miles duce Terralio primâ aggreSSIONe Zutphaniam petit: in eaque provincia, postquam Bredevorda ad fines Monasteriensis agri pridie Idus Martias astu militari intercepta esset; arx ibidem situ, altisque paludibus munitior diu multumque labores oppugnantium exercuit, nec dolo, nec virtute expugnabilis. Interventu enim auxiliaris Hollandici exercitus ductore Henrico Naslovio abrupta arcis oppugnatio est: postque arctam obsidionem subita urbis deditio rursus extorta.

Plus virium, animique prodidit Ambrosius Spinola, gnarus & prudens feliciter auspicatis insistere. Is reversus ex Hispania post Flandriam, Brabantiamque probè communitam ineunte Julio in munimenta ad Rurordam properat. Ibi Comite Buquoio trans Rhenum ad exploranda hostium molimina, transitumque fluvii Wahalis tentandum relicto; ipse Lochemium urbem sibi expugnandam sumit. Quæ die vicesimâ Julii sine longa renitendi contentione sub jugum missa est: magno Westphalorum gaudio, cum affligi cernerent perniciosam sibi urbem; infame receptaculum nefariorum prædonum, qui diu crebris in Westphalam excursionibus ex rapto vixerant. Mox Grollam longè firmiorem majori nisu adortus Spinola, majus etiam bellicæ virtutis argumentum dedit, præsidarios mille, & quadringentos eò brevi adigens, ut Mauricii cum auxiliaria cohorte appropinquantis adventum celeri deditione postridie Idus Augusti præverterint. Converso hinc itinere exercitum conjunctis Buquoii copiis validiorem, reflexit Rheno-berckam versus; in eaque urbe munitionibus, ac vallo è regione destructis, suffosisque; atque Hollandis ex insula Rheni in oppidum rejectis, pari fortitudine ac celeritate Kalendis Octobris rerum

** Palatius in Aquila l. 47. c. 2.*

Bredevorda capitur ab Hispanis sed brevi rursus amittitur. Galluc. l. 18. pag. 349 & seq.

Spinola occupat Lochemium, Grollam Rheno-berckam. Galluc. l. 18 pag. 363 item l. 19. pag. 373. item l. 19. pag. 395. Spond. in cont. Baron pag. 948. Theatrum hist. l. 5. pag. 125.

poti-

expugnatio
Rhenober-
cæ plus dif-
ficultatis
habuit.
Galluc. l.
19. fol. 396

potitur. Celebrior fuit hujus urbis expugnatio, tum à numero cæforum hostium ad quadringentos, tum à multitudine superstitum adhuc præfidiariorum militum. Tres enim equitum turmæ, cum ter mille peditibus egressæ sunt: ita tanti herois nomine & famâ perterritæ, ut sese dederint, antequam res ad triarios rediisset.

Seditio Hi-
spanorum
ob stipen-
dia non so-
luta
Galluc. l.
19. fol. 397.
Mauritius
per hunc
Hispanorū
tumultum
recipit Lo-
chemium.
à Grolla ur-
be rejicitur
per Spino-
lam.

Galluc. fol.
395 & 393.
Helvicus
fol. 125.
Laus duorū
Comitum
Ritbergen-
sium.
Galluc. l.
19. fol. 971.
Hist. msf.

Inde ad Meursam subactis his urbibus adjungendam, facilis admodum & plana via erat. At ea nimium aspera & difficilis videbatur Catholico exercitui ob attritas vires tantis porrò ferendis laboribus impari. Neque per seditionem ab Hispanis rursus citatam eò progredi licebat. Cùm enim militaria æra in mora essent; nec rite statis diebus repræsentarentur: miles stipendiis defraudatus non solum discordiis miscere omnia coepit; sed perfidioso etiam aliquot millium transfugio hostium castra augere. Mauritius pro versuto ingenio non ignorans, hebescere ferrum, dum illud aurum non acuit; occasione, quam in turbido luculenter videbat, nono Kalendas Novembres usus, Lochemium milite sordidiùs obnitente recipit; & per easdem seditiosorum turbas idoneum tempus recuperandæ Grollæ aucupatur. Jamque magna vis machinarum, trigesimâ primâ Octobris, urbi adnota erat. At Marchio Spinola itinere inter varia cæli pluvii incommoda per Monasteriensē Dioecesin maturato, feliciter cum hoste congressus, machinationes omnes proturbat. Eo in conflictu die octavâ Novembris pars magna cæsi, pars in turpem fugam versi.

Præcipuam ex Proceribus Westphalis laudem in hoc bello consecutus est Joannes Comes Ritbergicus: idem ille, qui Theodoro Episcopo nostro duobus abhinc annis in edomanda urbe Paderbornensi strenuam commodaverat, felicemque operam. In his verò expeditionibus duplici famâ clarior. Præterquam enim, quòd Ambrosio Spinolæ ex Brunswicensis belli reliquiis dispersè vagantibus collectam militum manum subsidio miserat; ipsum etiam Comitē Joannem cum fratre Christophoro Embdano in expugnatione urbis Grollensis, decimo quarto Augusti primos inter ductores armatâ manu duo propugnacula pulsis defensoribus conscendisse, legimus; utrumque non mortifero quidem, gravi tamen & glorioso vulnere cruentatum.

Ex his toties illatis acceptisque cladibus, ex varia urbium alternatim expugnatarum fortuna, ex tam crebrò per Juliam, Ubiorum, Westphalorumque terras copiarum transitu magna ubiquè vastitas, & perniciēs. Ante regiones alias tristiùs afflictæ, bonisque ferme omnibus everfa fuit Dioecesis nostra. Malo huic occasionem dedit obsidio urbis Brunswicensis. Hæc enim, quòd Imperialium *urbium jura, indeque à pendendis Duci tributis im-
muni-

*alii aliam
causam af-
signant.
Vide Bu-
leng. Juliū
Cesar.

munitatem obtenderet; gravissimam in se concitaverat Ducis Henrici Julii indignationem. Ille, quò certius urbs illa & validius ad obedientiam redigeretur, cum aliquot Imperii Principibus; atque in primis cum Danorum Rege Christiano IV. foedus pangit; socialia etiam Hollandorum arma invitans. ut circumfideri se urbs Brunswicensis vidit; atque omnia sibi indies arctiora fieri: urbium Hanseaticarum fidem opemque exposcit, ne sociæ urbis periculum negligenter. His urbibus ad subsidia omni celeritate ferenda jam accinctis, cum metus non inanis esset, ne utrimque nimium intensæ vires in nervum erumperent: adest Legatus Cæsareus, monet Henricum Julium Ducem; æquius visum Imperatori, ut, si quid cum urbe haberet controversiæ, cum ea jure, non armis experiretur. Eâ monitione Ducem, aliosque belli socios metu proscriptionis eò permovit, ut solutâ obsidione sub initium mensis Januarii inducias fecerint; sublato aggere, cujus objectu, qui urbem perfluit, flumen Occarus retrò adactus erat, vicos, plateasque omnes eluvione complens.

Promulgatis induciis, dum receptui canitur, ut suam quisque exercitus viam relegerent: Batavi proximam, quæ occurrebat, Dioecesin Paderbornensem mense Februario atrocitate tantâ percurfant, diripiuntque, ut nihil illâ spoliatus, nihil egentius. Obviæ quæque villæ prædis exhaustæ; abacta pecora; injectæ manus, inque miseram captivitatem abrepti homines. Miratus tantam barbariem Theodorus Episcopus per tubicinem sciscitatur; unde tantæ iræ, tantæ populationes? Id solum responsi datum: *Occisi consulis Wichardii manes, ac profusum ab eo sanguinem flagitare vindictam: adesse se ultores justissimos necis per summam injustitiam illata. Ità parentandum innocentis viri manibus.* Quæ malum! isthæc peregrinæ gentis in alieno solo intolerabilis arrogancia! homines exteros in territorio alio, ubi nihil ipsis juris, se judices, seditiosi capitis defensores se jactare! ideoque populabundos irruere! id scilicet placidè ferrent Batavi! si eorum in provinciis tantum sibi authoritatis & licentiæ sumerent Imperii Principes: utcunque specioso nomine facinus prætexerent. Mare cælo, summa inis movebunt prius, quàm ausa ejusmodi inulta ferrent! Et tamen Theodoro Episcopo tam iniqua audentium furor non placatè ferendus modò, sed etiam oblata vi magnâ pecuniæ placandus fuit. Crediderim sapientissimum Principem consultò hunc bolum objecisse; ne gens majoribus assueta spoliis Dioecesin totam planè pessunderet, integrâque absorberet.

Neque aliud mense Junio iterata in Westphalorum fortunas incurfio portendere & moliri timebatur. Expilatæ rursum villæ,

Q q q q

oppi-

Obsidetur
urbs Brunswicensis.Julius Cæsar Buleng.
Imhoff de
notitia
Procerum
S. R. I.Dioecesis
Paderbornensis dirè
affligitur ab
Hollandis.
Strangesol.
Julius Cæsar Buleng.
gerus.Vetus mss.
Hollandorum quasi
ta causa invadendi &
vastandi
Dioecesis
Paderbornensem.
ex archivo
Paderb.
Cath. Eccl.
Hist. Collegii Paderb.

Spoliato ab
Hollandis
cœnobio
Bredelari-
ensi, ipse
Abbas cap-
tivus abdu-
citur.
Stangefol.
l. 4. pag. 94
Vetus msf.

*Abbas
Udalricus
Iscrenhoit
electus an-
no 1593.
Abbas Bre-
delariensis,
larratu par-
vuli canis,
proditur,
delitescens
sub foliis
antiqui or-
gani.
Littera ex
Tabulario
Bredela-
riensi.

oppida, urbes, quotquot se primùm in Westphaliam redeuntium rapacitati offerrent. Demum atrocitas omnis in vicinum nobis Bredelariense Archidioecesis Colonienſis cœnobium exprompta. Cohortis prædatoriæ ducem se præbuerat olim de servitio monasterii nequam juvenis. Hic ex impacto ob errata quædam colapho in rabiem versus ad Hollandos profugerat; suumque dolorem impiâ ultione expleturus viam aperit pinguis prædæ, cœnobiiq; Antistitem comprehendendi occasionem. Fit irruptio tam violenta, auri argentique, rei pecuariæ, utensilium omnium direptio tam sordida, tam crudelis; ut ne minimam quidem rem reliquam fecerint. Cœnobiarcha *adhuc deerat, ultimum rapinæ complementum. Hunc excussis domûs totius angulis, omnibûsque vestigiis indagatum, cùm nusquam locorum reperire esset; proditori juveni perfidiam inscitiamque exprobrant. Suspendio, nî rectius promissa præstet, ex asseribus portæ puniendum. Deprecatus tantisper poenam nebulo; unas, inquit, latebras superesse, nondum pervestigatas. Conjecisse se in eas Abbatem necessum esse. Quò cùm ocysſimè advolatur; Antistitem offendunt subtus venteris organifolles abditum. Mox in lucem protractum vinculis onerant: inque duram servitutem abstrahunt: nec libertati prius redditum, quàm imperialium millia quatuor sibi numerata cemerent. Potissima exitii causa parvulo cani, qui cum Abbate in latibulum profugerat, attributa. Is ubi accurrentium strepitu excitus, arcere hostes latrando nititur, dominum suum iis prodidit. Quos, haud scio, an triceps inferni Cerberus abigere immani latratu potuisset.

Theodorus
Episcopus
Dioecesis
suam variis
modis ad
lo contra
hostes pe-
tendam in-
stigmat.
ex literis à
Celsissimo
Principe
Nenhusii
datis, quas
vide infra.

Theodorus Episcopus tam frequentes & acerbæ patriæ afflictiones intuitus, velut totidem divinæ iræ flagella, quibus superiorum temporum malitia, atque urbis Paderbornensis rebellio etiamnum caderetur: eò sanctiores curas vertit, ut subjectam Dioecesis crebrioribus hortamentis, largisque promissionibus ad iratum numen ardentius colendum induceret. Quibus horis res divina ad aram à sacerdotibus peragitur, ut frequentior in templo adesset populus; certam pecuniæ summam, sed sequentium, opinor, annorum fatis ereptam, fidei quorundam & curæ credidit; cuius annui proventus in pauperes erogarentur, certo numero designatos; qui, sacerdote sacris operante, pro communi urbis, patriæ, ac Principis incolumitate quovis die preces suas conjungerent. Litteras ea de re à Theodoro Episcopo scriptas germanicè ità latinè vertimus.

Theo.

Proponentes nobis, atque animo sapius expendentes; quantopere cupiat Pater misericordiarum & Deus totius consolationis aliorum benignitate miseriam pauperum sublevari: beatos pronuntians misericordes: quoniam misericordiam consequentur. Item sibi fieri reputans; quacunque uni ex minimis illorum fiant. Verba etiam Ecclesiastici: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleëmofyna resistit peccatis, sæpe considerantes induciti sumus ad majestatis divinæ gloriæ, pro levamento egentium, nostræque celestis gratiæ egentis animæ solatio perennem in omne ævum duraturam eleëmofynam pro decem et octo pauperibus fundare. Assignamus in hunc finem sexies mille imperiales; quos Philippus Ludovicus Comes Hannoveriæ mutuos à nobis sumpsit cum promisso fœnore annuo trecentorum et sexaginta imperialium. Literas contractam à Comite obligationem testantes; reliquæ totius curam compittimus dilecto nobis Officiali et Abbati Abdinghoffsensis cœnobii, ejusque successoribus. Rogamusque, ut diligenter invigilent, ne quid unquam de sorte siue summa pecuniæ intereat. Si quando contingat eam à creditore reddi, providè rursum exponatur fœnori, ut idem proventus annuus ad sublevandos pauperes expectari certò possit. Volumus autem, et ordinamus; ut hoc beneficio cujuscunque sexûs fruantur illi, qui Religioni Catholicæ addicti, eandem quoque moribus et inculpata vitâ profitentur. Major tamen eorum habeatur ratio; quos senium aut languor malè affecti corporis lucrando pati inabiles reddidit. Hos oclodecim pauperes volumus quotidie simul eadem horâ congregatos interesse sacro Missæ officio ab introitu ad finem usque: idque in templo fundati a nobis collegii PP. Societatis Jesu; ibi fideliter orare pro nobis et Catholicis nostris Majoribus; pro commissis nobis Diœcesi; ejusque universo populo; pro temporali salute et æterna Catholica Domûs Fürstenbergicæ, ex qua originem ducimus. Singuli horum pauperum quot diebus duos grossos lucrabuntur, erogandos à fido ad id ex gremio pauperum constituto dispensatore. Qui et quovis anno ipso Pentecostes die, aut paucis post diebus tenebitur præsentem, quem nominavimus, inspectore et executore pauperibus rationem reddere; indicare, quinam et quoties absentes fuerint; aut subdlexerint se sacro nondum finito: deferre eos, quorum vita minùs proba aut sceleris alicujus infirmulata sit. His exclusis substituentur alii. Absentibus, nisi satis de absentia se purgaverint; et qui non fideliter integræque preces suas persolverint; subtrahetur quotidianum lucrum, apponendum sorti; ut eâ crescente numerus fruientium pauperum crescere possit. Hac gratiosa nostra voluntas est. Iterumque rogamus dilectum nobis Officialem, et Abbatem cœnobii nostri Abdinghoffsensis, ejusque successores; atque graventur hoc

Q999 2

Chri.

*Christiana caritatis onus in se suscipere : ut curent assidue, ne quo unquam casu, hominum iniquitate aut temporum hac ultima voluntas nostra intercidat; aut applicata pauperibus juvandis pecunie alios in usus avertantur. Et ut hac auctoritas nostra largitionis firma stabilisque permaneat, presentes literas manu propria subscriptas, sigilli nostri impressione corroboravimus. Dabantur in arce Neuhausana ipso Pentecostes**

**incidit eo
anno festu
Pentecostes
die anno 1606.*

*in 14 Maji
sub litera
Domini-
cali A.*

THEODORUS Episcopus. (L.S.)

*Consecra-
tur sacel-
lum Roma-
num.
Annales
Collegii
Paderb.*

*Verba Cel-
sissimi Epi-
scopi.*

A filio ad matris opem poscendam se confert pientissimus Princeps. Sacellum huic Virgini sacrum ad occidentem extra muros situm, ut ex ruderibus & ruina ad meliorem speciem resurgeret; nullis à Theodoro Episcopo sumptibus parcitum, meminimus anno proximo. Hoc demum, ne quid ad solennitatem, & promovendum Virginis cultum deesset; quarto Idus Septembris illud à Monasterienſi Proëpiscopo Godefrido de Mirlo ritè initiari voluit: annuo vectigali addito, quo omnia ex præscripto Romanæ Ecclesiæ ad rem divinam decentius peragendam necessaria comparari possent. Sacelli deinde possessionem, Patribus Societatis JESU traditam, munitis, appenso sigillo subscriptoque nomine, literis confirmat. In his ille graviter deplorat sacelli *reditus incuriâ** et *malitiâ temporum suppressos atque expilatos esse*. Tristiores certè in modum, nisi jam tristitiæ sensum inter cælites amisisset, deploraturus esset novos paucis ab obitu annis exortos hostium furores; quibus & munificentia ejus, nova præda fuit.

*Viri nomen
& annus
prodigii,
scriptorum
incuriâ in-
tercide-
runt.*

*Origo Ro-
mani sacelli
unde statua
miraculosa,
unde sacel-
lo nomen,
Roma.
Annales
Societas,
Jesu.*

Juvat nunc hujus sacelli nomen; ejusque originem paulò altius repetere. Fuit olim auriga quidam* isque civis Paderbornensis; qui in ducendo curru incautior, puerum temere obviam venientem, actis per corpus rotis, imprudens insciensque obtriverat. Hominem hunc rectum & simplicem, ad poenas piaculi, quod præ tenerioris conscientiae cruciatu commissum opinabatur, subeundas, ultro se iudicibus stitisse ferunt: etiam atque etiam obtestatum; fatalem justitiæ sententiam in se ferrent. Qui pro tribunali sedebant, mirati tam insolitum animi candorem; postquam re expensâ casum fortuitum intelligerent, malitiæ expertem; monitum de incogitantia, lenitèrque ingrepium impunem dimittunt. At ille veritus, alia sæpe in supremo illo, minima quæque perspicientis cæli foro, judicia esse: fixum habet, quid quid culpæ à se etiam imprudente & iudicum oculos fugiens, contractum, voluntariis afflictationibus corporis plectere & expiare. Igitur Virgini Deiparæ peccantium communi refugio juratâ sponſione se obligat ad statuam ejus ferendam pedestri itinere Romam usque:

usque: indéque in natale solum ad usque urbem Paderbornensem reportandam. Mox statuat pro tenuitate opum haud magno sibi comparat: eâque majoris ponderis, quàm pretii sarcinâ onustus se viæ committit. Quà quâ iter facit; inter singultus ac ploratus lacrymis vestigia notat. Romæ provolutus ad pedes Pontificis, suoque multum illacrymatus delicto: impertiri absolutionem sibi, statuamque sceleris expiandi causâ asportatam petit à summo in terris Christi Vicario solenni precatione lustrari. Pontifex hominis innocentiam demiratus, eum votorum compotem, & fausta cum prece dimittit.

*Liber de
facelli ori-
gine typo
editus aō
1691 ex re-
latione ju-
rati Nota-
rii.
Historia
Paderb.
Atlas Ma-
rianus.*

Hic ille triumphans gaudio nihil præ lætitia oneris sentiens, citra ullam corporis defatigationem longam ac difficilem viam relegit: illamque haud multo dierum intervallo permensus eodem, ubi contusus puer fuerat, loco reponit: animo jam tranquillo, missisque è cælo consolationibus affluens. Postquam piis animi motibus tantisper indulserat, effigiem reverenter amplexatus, movere de loco studet, ad pauxillum reliquæ viæ in usque urbem Paderbornensem conficiendum. Ateccet tibi! gravissimo jam pondere resistit homini in brachia eam sustollere conanti. Auriga id aliunde evenire existimans; tæque, quaterque vires suas experitur. Sed incassum conatus omnes. Statua quasi clavis trabalibus loco affixa hæret; nullis inde viribus movenda. Rei insolentia perturbatus homo descendere in se; pervestigare, num quo novo rursus errato ultra cum sacro hoc thesauro progrediendi, gratiâ excidisset. Re interim à prætereuntibus ad urbem perlatâ magistratus mittit, qui lacertis, & robore valentes in tollenda effigie extremas vires periclitentur. His pariter movendo oneri imparibus portenti quid subesse: cælique Reginam ad dispensandas gratias hunc sibi locum delegisse, rati: institutâ solenni supplicatione eminentem colossus asportant; terræque defigunt. Hujus in apicem statua haud difficilè elata fuit: serviitque hæc portenta in altum columna publicæ sub dio venerationi: dum pluribus post annis pia quorundam liberalitas ad facellum, in quo magis honorificè prodigiosa imago coleretur, extruendum opes, & animum adjicerent.

Hæc de Roma nostra veteribus tabulis consignata habemus ab Henrico Politoris scriba publico; qui Ferdinandi Episcopi jussu decrepitos quosdam seneciones juris jurandi religione ad ea edicenda adegit; quæ vel oculis, vel auribus, pro longæva ætate, à majoribus de facelli hujus origine acceperant.

*narratam
historiam
Henricus
Politoris
Notarius à
testibus de
visu &
auditu ac-
ceptam re-
tulit.*

Nomen facello hæsisse vel ab urbe Romana volunt; vel à facelli præside, sacra olim in eo ministeria obeunte. Hunc enim, quod

Sacellum,
Roma, di-
ctum, pu-
tant aliqui,
à Romana
urbe, unde
statua af-
portata. ali-
qui à facel-
lano, quòd
habuerit
potestatem
absolvendi
à peccatis
Pontifici
reservatis.

*Auctores
iidem.*

*anno 1598
magistrat^o
Lutheran^o
proscriptus
à Cesare,
& rebellio
suppressa.
Typogra-
phia West-
phalia
Matthai
Merian.
Diffidium
inter Aquis-
granenses
& Ducem
Juliae.
Molimina
hæreticorū
ibidem.
Teschenn.
p. 2. f. 343.
Petrus
Beeck de
origine &
incremento
civitatis
Aquis-
gran.

quòd peculiari Pontificis gratiâ, id temporis infrequente, paucisq; concessâ, absolvere quosvis poenitentes posset ab iis etiam gravioribus peccatis, quorum ceteroqui absolutionem Pontifex ipse suo tribunali reservat; joci causâ Papam Romanum passim appellatum esse. Sed omnis hujus rei certa memoria planè interiit: sicut & ipsum sacelli satis amplum, & dives sacerdotium; Conrado Ekelendorff ultimo possessori anno MDXXIX ab Erico Episcopo datum; tanquam *insignis*, ut veteres tabulæ loquuntur, *literaturæ præmium*. At postea in profanos usus aversum est. Hoc sacellum quàm opulentum olim & ornatum; tam miserum & desertum ad Theodori Episcopi tempora pervenerat: ut is piâ quadam jactatione *gloriari in Domino* potuisset; se suam ad Paderæ fontes Romam; quam ne *lateritiâ* quidem, sed luteam, & ligneam invenerat, si non *marmoream*, certè solidam de lapide parabili structuram *reliquisse*.

Non eadem hoc tempore studia propagandæ religionis fervebant Aquisgrani. Erat urbs ea tumultuario aliquot abhinc annis bello implicita: jamque ab octennio* se turbis evolverat, quiete & pristinâ fruens libertate orthodoxæ Fidei redditâ. Eam evertere hoc anno occultis artibus connituntur turbulenta quædam capita; quæ in diversis tribubus intra moenia clâm perstiterant, lenitate, an incuriâ eorum? quibus id temporis integrum erat, omnibus diversæ religionis sectatoribus urbem prorsus expurgare. Hæ sub dolofo cinere gliscentes scintillæ, quò tutius in apertum aliquando incendium erumperent; sibi in creatione magistratûs adjungere quorundam Catholicorum benevolentiam student, publica illis munia unanimi suffragatione deferendo. Indè audaciores non nihil tentandum decernunt: erupturi copiis omnibus in loco; sed incerti adhuc, quæ machinæ primùm adhibendæ. Visum pluribus, jacienda esse primores inter & populum semina discordiæ. Nihil fore hac viâ tectius, aptiusque ad insinuandum se in dissidentes civium animos. Itaque in clandestinis coitionibus insidiosum sermones sparsi de senatûs in plebem; de plebis in senatum malevolentia. De supprimendo jure; quod Dux Juliensis in urbem *Advocatiâ* titulo arroganter sibi vendicatum iret. Et jam eò incensi animi; ut Joannis Guilielmi Juliæ Ducis conjugis Antoniæ Lotharingicæ multo comitatu portam Borscheidtianam subeunti, magno numero occurrerent minitabundi cives: *reflexo curru viam, unde venisset, relegeret ocyûs: alioquin daturam pœnas, quòd ausa sit prærogativâ quadam se eximere à communi lege, quâ nemini liceat, nisi obtentâ prius à senatu facultate, urbem Aquasque ingredi*. His comminationibus insuper habitis, cùm satellitum nobiliûmque, quæ Principem affectabatur, turba admissis equis civium cuneum perrumperet;

peret; acerrimè in progredientes depugnatum. Ferro, bombardis, fustibus lapidibusque obluçtati cives tam graves iras exercuerent, ut ipsa Princeps multitudinis furori contortâ rhedâ cedens, vitæ periculum ægre evaserit. Urebat vehementer Joannem Guilielmum Ducem injuria conjugii illata; & illata ab urbe, quam sibi obnoxiam haberet. Nec dubitavit ultionem opprobrii ab armis reposcere. Scribitur in vindictam miles. Viæ circum undique incivium peregre abeuntium direptionem obsessæ omnes. Urbs ipsa intercluso comœatu, omnibusque molendinis ex aquarum obstructione languentibus, ad rei cibariæ inopiam redacta: hæreticis clam in sinu eo magis gaudentibus; quo plus spei ex tempore tam turbido affulgebat telæ, quam ex insidiis exorsæ erant, pertexendæ. Hujus bellici tumultus exitum annus proximus insequens narrabit.

Præter has turbas gravioribus aliis per omnem vitam obrutus sæpe fuerat idem Joannes Guilielmus Dux Juliæ; jamque tædiis, senio, & morbis fatiscens vergere ad finem vitæ, etiamnum improlis, videbatur. Inde omnium tam patriæ, quàm pervetustæ familiæ benè cupientium eò vehementior sollicitudo; quò metus gravior, ne hærede masculo vacuæ ditiones competitoribus fierent altercationis bellique irritamentum. Igitur arcendo huic impendenti malo indicta Essendiæ Procerum comitia; in quibus unâ omnium consensione sancitum: si Superis fortasse visum, hærede provincias destituere; earum partitionem conjunctis viribus & armis impugnare: nullum populum, urbem nullam seorsum ulli auxiliaturum candidato; qui soluto ditionum vinculo divellere aliquid, aut partem sibi præripere machinaretur. A consiliariis Ducis Juliæ deinde propositum cætui congregatorum fuit: magnum in eo boni publici, & pacis servandæ momentum fore; si ad omnes, qui quovis nomine sibi juris aliquid in has ditiones assertum cuperent; mitteretur, qui ex voluntate Cæsaris denunciaret; ab obitu Ducis sinè prole decedentis controversiam, si qua inter competitores oriretur, æquissimorum judicum arbitratu discernendam. Antehorum decisionem nihil tentandum in provinciis. Hic vehemens sententiarum conflictus; aliis aliò inclinantibus. Ratam demum habuere legationem Ordines; modò ipsos inter & Ducis consiliarios divisum foret in interregno regimen: nec ii soli, qui à consiliis Duci essent, rei summam tenerent. Id verò cum præfractè nollent omnes, quos Cæsar & Guilielmus Dux publicæ rei moderatores præfecerat: altercationibus consumpti comitiales dies sinè ulla difficultatibus data luce occiderunt.

Aquisgranenses Joanni Wilhelmus duci Juliæ, Clivia &c. insultant. Auctores iidem. *suprà ad aucti.*

Comitia Procerum Juliæ Clivia &c. de inveniendis mediis, quibus consultatur patriæ si fortassis Dux sinè prole moreretur. Comitiorum exitus. Cur irrita fuerint. *Hist. mss. Teschenm. ad hunc annum.*

Expun-

Moritur
Arnoldus
Comes
Bentheimii,
Tecklen-
burgiStein-
furti, Lim-
burgi ad La-
nam primū
lutheranus
pōst Calvi-
nista, gym-
nasii Stein-
fordienſis
conditor.
Stangefol
Imhoff de
notitiis

Procerum.
ms. vetus.
**parte 1.*
hist. Eccl.
pag. 784.
**Hamelm.*
ibid. pag.
785.
**Hamelm.*
hoc obscure
innuit
part 1. hist.
Eccl. pag.
788.

Arnoldi
Comitis
Bentheimi-
ensis &c. in
sacras ima-
gines injus-
tiosi pœna.
Vetus ms.
Joannis
Turckii.

**Imhoff de*
not. Procer.
l. 9. c. 1.
**aliis Fridericum Lu-*
dovicum
vocant.

Expunctus hoc anno Arnoldus Comes Bentheimii & Tecklenburgi &c. è numero vivorum, non item è Calvinistarum fastis. In his immortalis nomine & multis in cælum laudibus effertur, quòd ex Westphalorum dynastis omnibus ipse primus Calvinì dogmata invexerit in Westphaliā. Meliorem ipsi laudem Hamelmanus* scriptor Lutheranus his verbis tribuit: *Vir erat naturā pius, et ex sancto zelo Pontificiæ Religioni deditus.* At depravatus postea per concionatorem aulicum Joannem Loënum* mendaciis ejus & technis, quibus inspersum dictionibus suis venenum tegere primum, & nescientibus propinare scivit. Infecti statim in aula quàm plurimi: Arnoldo Comite adhuc novitatis virus respuente. Quare Loënus more serpentis, qui antè Evam, quàm virum in paradiso dolosè aggressus est, ad conjugem Magdalenam (Hamelmannus Walburgem vocat) fallacibus escis decipiendam se vertit. Eā brevi inescatā protinus & Arnoldum Comitem primum habuit ad comedendum de fructibus Lutheri. Verum paulò post aperti sunt oculi Comitis: vidensque Lutheri vanitatem auribus illam & animis averſatur. At heu dolor! parum profuit aperuisse oculos. Proscripto enim Luthero secutus Calvinum* itidem cœcum ducem incidit in profundiorē foveam, in novos errores, gymnasio ad eos latius disseminandos Steinfurti, haud procul à Westphalorum Metropoli, sub annum superioris seculi nonagesimum erecto; idq; ad perniciem confinium in urbe Monasteriensis scholarum: ibi enim, cū magna discipulorum celebritas esset; incauta juvenus doctrinæ mollioris ostentatione facilius Steinfurtum pellicienda, sperabatur. Et jam hæreditarias ditiones omnes rejecto Luthero ad Calvinì partes cōegerat, imaginibus è templis, ceterisque omnibus locis Calvinianorum more abolitis, profanatisque. Restabat in oppido *Sengerte* divæ Margaritæ Virginis & Martyris incisa saxo effigies: cui tanquam tutelari Patronæ olim multi honores habiti. Comes faxeā molem jubet tanquam inutile pondus ex altari in terram proturbari. Tergiversantibus oppidanis ipse Comes statuae sacrilegas manus affert; deque altari revulsam afferri per satellites curat, in commune pagi lavacrum demergendam. Sensit illico ultores superos. Manus ut applicitæ fuerant isti statuae; obstupescuntibus contractæ nervis, detortæque facti pœnam usque circumtulērunt, dum tertio Idus Januarii sub anni hujus initium finis calamitati morte daretur. Ab excessu patris* paternarum possessionum facta partitio inter filios. Ex his Fridericum* Ludolphum eādem pravitate corporis laborasse, confirmatum habetur testimonio viri nobilis fide dignissimi; cui vetere junctus amicitia Ludolphus non rarò questus fuerat; suarum, quibus cap-

tus

tus esset, manuum triste vitium in se à patre transfusum.

Nihil de hac cælesti vindicta meminit Hamelmannus: at tantò verbosior in narrandis figmentis aliis. *Idolon*, dicit, *Margareta sacrum in pago Sengerick fuisse. Deprehensumque dolum sacrificorum, Hamelm. quasi coram vulgo statua sudorem emitteret, artificio quodam tale quid ad pag. 349. decipiendum vulgus adorantium. Neque ad hoc idolon aliter, quàm ad oraculum Delphicum concurrisse populum. Tandem ereptum ex oculis hominum; prostratumque non ab Arnolfo, sed Coprado Comite Tecklenburgico & Lingensi. Inde triumphum plausu ingenti celebrat: advocatque in auxilium poetam Joannem Pollium, qui heroi tam egregio Epinicium canat. Vulgares * & proletarii *vide illos loco citato. versus sunt: nihil poetici nitoris habent; nec quidquam virium ad obliterandam memoriam tam tristic rei, quæ illustrissimam Comitum Bentheimicorum familiam, pessimorum hominum consiliis ad pejora inductam, affixit. Fortunatiores olim; atque à Divorum cultu celebres primi harum regionum Comites: interque eos eum *Bentheimenses olim dicti Tubantes. Sophia Ottonis * (qui misso Tubantino nomine primus se Comitem Bentheimii scripsit) soror à Sanctorum veneratione memorabilis; atque à votivo itinere tertium Hierosolymas instituto his *versibus posteritati commendata: *vide Hakenbergiæ de origine Germanor. & Suedor. imhoff de notis. Pro.*

It procùl ad Solymas mulier, trans Ilion uxor;

Imbellémque Asia suspicit ora nurum.

Excidimus jam laude viri: si femina Christi

Ter bustum querit, quæ manet umbra viros?

Eodem hoc anno justus Lipsius morte extinctus est celebre hu-
jus, & superioris seculi litteratorum lumen. Is olim apud Ubios*
in gymnasio Patrum Societatis JESU scientiarum alumnus, jam
tum semina jecit frugis post enatæ, cujus ubertatem * complures
multis passim laudibus exornarunt. Secus quàm recentior quidam
* laudum ejus obtrektor: qui libello nuper in lucem dato Lipsium
invidiosè criminatur, tanquam Proteum, varias indutum figuras,
omnium horarum, & religionum hominem: aliàs Jenæ in Thuringia
Lutheri, Calvinii aliàs in Hollandia Lugduni Batavorum per-
sonatum se asseclam tulisse. Pluribus insuper superstitionibus, si-
mulationumque involucris tectum toti illuisse mundo. An tur-
pior viro tam gravi, & innocenti macula aspergi ulla potest? sed
quæ à vento facile diffabitur, decidetque, quando in nulla prorsus
à scriptore adducta probatione innititur. Equidem nemo inficias
iverit, Justum Lipsium reprehensione temeritatis non carere, quod
ab Hollandis ob eruditionis famam accersitus, publicè docendi mu-
nus Lugduni Batavorum non sinè gravi Catholicorum offensione
susceperit. At inde continuò arguere, quis audeat? incidisse ipsum in

cer. l. 9. c. 1.

* missus Co-
loniam an-
no 1563.

* Chapeau-
ville in vi-
ta just. Lip-
sii à Astruc
edita.

* Christianus
Jöcher
historiarum
Lipsiæ Pro-
fessor edi-
dit librum
1733.

Mortuus
hoc a. 6. ju-
Lipsius.
Defenditur
vita ejus
contra cas-
suminatorem

Rrrr

deliria

*ex literis
à Lipsio
Moguntia
datis 14.
Aprilis an-
no 1591.
*obiit Lo-
vanii die
23 Martii.

deliria Calvinii; aut ficto ea animo popularis auræ gratiâ propugnâsse. Quanquam naufragii periculum non leve fuerit. At eo per Delrii viri sapientissimi, quocum vetus ipsi necessitudo erat, consilia tempestivè discusso, ad tutiorem portum in patriam * reli-ctâ apud Hollandos uxore & familiâ se recepit. Exinde reliquum vitæ in Christianæ pietatis cultu & otio erudito positum. Quàm sanctè ritu Catholico ad mortem compositus decesserit; abunde narratum ab aliis. • Juvat *ultima morientis verba repetere: oculis manibûsque in cælum sublatis: *O Mater Dei, inquit, ad sis famulo tuo cum tota aternitate decertanti: Nec me deseras in hac hora, à qua pen-det aeterna anima mea salus.*

Inaudita
tēpestas
ferè totam
Europam
affligit.
Chytræus
fol. 115.
Hist. ms.
Stangefol.

Ad tanta hoc anno homini ab homine illata mala, accessit alia ab irato cælo immissa calamitas. Sexto Kalendas Aprilis feriâ se-cundâ Christo resurgenti sacrâ sub meridiem tanta ventorum vis repentino motu exorta est, quâ post hominum memoriâ violen-tior extitisse vix ulla memoratur; fastigiorum domuum, turriûmq; dejectu, evulsarum sinè numero arborum strage per omnem Eu-ro-pam perniciosâ: quin & funestissima fuit interitu plurimorum hominum, quos de via sublatos, inque gyrum ludibrii instar cir-cumactos per aërem sepositis in locis terræ allisit. Multa insuper narrant integrâ oppida, pagosque in Ducatu Clivenſi suis dimota sedibus corruisse, obtritis hominibus & jumentis. Exinde conti-nuis per æstatem pluviis ac inundationibus & vineæ & agri corru-pti, tenuēs fructus tam vindemiæ, quàm messi immaturos dedere; spicis & uvis nimio frigore perustis, emortuisque. Terrorem ex hac cæli inclementia incussum non parùm auxit sexto Nonas Octo-bris horâ primâ pomeridianâ Solis tanta defectio, ut plerisque in lo-cis die in noctem verso mercenariæ operæ, ex agris in domos pro-fugæ, turbatas naturæ leges inclamarent; ipsis etiam pascentium pecorum gregibus præ horrore obstupefactis.

Paderbor-
nenses ter-
rentur mirâ
nube per
aërem ap-
parente.
in contin.
Cosmod.
Gobelini.
Episcopus
Theodorus
lenius pro-
cedit cum
suspectis de
hæresi.
Hist. ms.

Alio jam antè metu decimâ sextâ Februarii perculsa hæc urbs Paderbornensis fuerat. In aëre visâ nubes variis primùm colori-bus distincta: mox atrato luridoque; demum colore igneo, mul-tisque dejectis in terram flammulis horrida. Non una inde divi-nationum materies. Qui ex colorum varietate variam, disparémq; rursum intrâ moenia aliquando fore religionem; ex eaque fatum aliquod reipublicæ ominabantur, graves concivêre motus in com-plurium animis, tam futurorum, quàm præsentium malorum for-midine suspensis. Princeps tamen, nequid sibi, tanquam hostile aliquid adhuc molienti, diffiderent cives; militari eos onere immu-nes deinceps voluit: atque urbis custodiâ civibus conceditâ Prin-cipis miles ab excubiis aliò migrare jussus. Neque consules, quos suspi-

suspicio erat hæresin ore tenus abjurâsse tantum, animo reconditam fovere; Princeps loco aut officio movendos censuit; ne Religionis fervore vicinorum in se Principum animos incenderet; intraque urbem gliscenti adhuc igni affunderet oleum.

Annus Christi 1607.

PAULI V. Pontificis 2. & 3.
 RUDOLPHI II. Imperator. 31. & 32.
 THEODORI Episc Paderb. 22. & 23.

Hoc anno Archiduci Alberto inducias pacemque petendi necessitas imposita, tum à seditione ac tumultu militum; quos parca rursus stipendiorum solutio ad prædas, & in furorem verterat; tum à Batavis terrâ, marique grassantibus; eoque navalium expeditionum felicitate jam progressis, ut Hispanicam classem in ipsis freti Gaditani faucibus hoc anno adorti profligaverint. Missi in Hollandiam, qui de Alberti mente ad Ordines referrent; suâ dexteritate & solertiâ inflexere foederatorum animos ab armis ad inducias; atque ab his ad pacis tractationem: cujus initium, ne quâ hostili offensione impediretur, armorum cessatio * pari utrimque consensu in menses octo sancita. Albertus ut Mauritium beneficio aliquo delinitum, sibiq; conjunctiorem haberet; ultro illi Cracaviam comitatûs Meursensis arcem cedit, eidemque toti extra Belgii limites in fundo imperii sitæ ditioni ab hostium incursum & injuriis securitatem pollicetur. At tantò postea acerbior Albertus in seditiosos milites. Ut turbidum tot hucusque malorum fontem obstrueret; omnes seditionis unquam in castris concitatæ authores; ejusque flagitii quovis modo rei publico edicto, omni sublatâ cunctatione, * in exilium pelluntur: poenâ capitis constitutâ in eos, qui amplius viginti quatuor horas in ditionibus Belgicis hæreere ausi essent. Hoc ense illud *immedicabile vulnus rescindendum erat.*

Quas modò memoravimus belli ferias; his mille Batavi equites viginti in turmas distributi prædatoriâ in Westphaliâ excursione mense Februario præverterant, tam latè per omnem Ducatum, quàm impune prædis, cædibus, incendiis grassando: ut gentem, crederes, ab omni humanitate relictam ex ultimo barbari orbis spoliario prorupisse. Sacra, profana, publica, privata, fursum deorsum versa. Villicorum præsertim & religiosorum ruri indefensis domibus ingens illata vastitas. Populata afflictâque omnia. Demum oppido, cui *Salve* nomen in tractu Angariæ penitus in

Albertus Archidux inducias paciscitur cum Hollandis.

Spond. in contin. Baron. f. 949. Strangefol. Haraeus Galluc. & alii.

** mense Aprili Spondan.*

Pœna seditionis militum in castris Alberti.

Galluc. ad hunc annu. fol. 411.

*Haraeus. * 24 Decembris.*

Hollandi
Westphalia &
Diocesis
Paderbornensem
crudeliter
devastant.
Stangefol.
in summa-
rio circuli
Westph.
n. 1. & 2.
Kleinsorgi
**Delbrugen-*
ses ex
Bructeris

orti. vide
mon. Pad.
pag. 58. 59.
**vide an-*
num 1604.

Theodorus
Ep. arcem
Wewels-
burgensem
anno 1604
à funda-
mentis in-
choatam
hoc anno
absolvit.
Monum.
Paderb.
fol. 230.
**Zwang-*
Dienste.

**año 1646.*

Descriptio
arcis We-
welsbur-
gensis.
Monum.
Paderb.
Horrión in
panegy.
Paderb.
**alloquitur*
pœta Theo-
dor. Ep.

cineres redactò; direptòque Ohlinghusano cœnobio, prædæ jam aliàs degustatæ dulcedine laceßiti ad expilandam Diocesis Paderbornensem feruntur: ubi maxima rursùm vis prædantium in miferos agricolas; atque ex his præ ceteris in Delbrugenses incubuit. Præter abacta jumenta alia coacti sunt equos magno numero abreptos caro redimere: duobus præterea imperialium millibus ad futurandam eorum rapacitatem oblatis. At hoc exiguum nimis prædatoribus visum, & illiberale munus. Afferentibus illud pro honorario redditum tergus bene depexum; cum hac inter acerrimos ictus exprobratione: *sordidam esse gentem et stupidam; quæ gratiori animo reponere in beneficii loco nesciat, secum tam benignè actum esse.* Hæc lenitas latrocinantium est: videri misericordes volunt, quando ablatis omnibus peram inanem, & vitam viatori condonant. Neque animus erat Delbrugensibus, genti aliàs pugnacissimæ veterem Bructerorum * fortitudinem hîc rursùm periclitari: quippe territi adhuc infelici nuper cum Hispanis congressu; à quibus inflictae illis plagæ * nondum coaluerant.

Theodorus interim Episcopus ac Princeps noster; postquam anno prioris seculi octogesimo nono ad Diocesis suæ fines profectos, summâ ter mille quingentorum sex & triginta aureorum Rhenanorum Dynastis Bürensibus numeratâ, Wewelsburgum Ecclesiæ Paderbornensis patrimonio recuperâisset; hoc itidem anno arcem Wewelsburgensem, cujus fundamenta triennio abhinc jecerat, sex & triginta millium nummorum imperialium sumptu (vecturas, operâsque, jure * angariarum præstitas in rationes impensarum non referimus) ad fastigium perduxit, artificiosâ triangulum exhibente formâ, & tam magnificâ, ut teste quodam de gente Suecorum non ignobili viro; cujus ex ore id audivisse se Schatenius notatum reliquit, universum Sueciæ Regnum nullam illi parem; nedum augustiore specie arcem id temporis habuerit. Excisa quidem postea, & per Gothos * absumpta flammis arx illa fuit; aliqua tamen tam sumptuosæ & elegantis aulæ utcunque imperfecta adumbratio in his versibus extat:

-- *Wewelsburgi solido domus ardua saxo*
Nubila sublimi culmine saxa ferit.
Hæc olim à priscis (fama si credimus) Hunnis
*Post varios dominum * Te sibi legit heros.*
Nunc te digna domus: sed erant mapalia nuper;
Pæne ruinoso semisepulta situ.
Circùm Chaonia texunt umbracula quercus;
Sylvæque vicinas occulit alta feras.
Quasque sub hospitibus celat frondentibus arbos;
Plurima lascivo gutture vernat avis.

Aliud

Aliud hoc anno Ludovicus Darmstadii Princeps musarum non incelebre domicilium tradendis omnibus scientiarum artibus constituit Gieslæ in præcipua ejus ditionis urbe. Atque ut labem Luthero ex vicinis Cassellanis ditionibus per Mauritium Hassiæ Landgravium ejecto aspersam nonnihil elueret; neminem in hac Academia voluit Doctorum subsellia, aut docendi munus adire; nisi qui in Lutheri institutionibus diligenter versatus, ejus doctrinam cum juris prudentia sociasset. Post impetrata à Rudolpho Cæsare privilegia solenni eorum promulgationi octava dies Octobris dicta: literatis circum viris, Principis invitatu, ad hanc solennitatem affluentibus. Invitationis programma Chytræus prolixè adducit.

Gravioribus per id tempus curis distinebatur Rudolphus Imperator. Is certior factus Turcicos rursus in bellum apparatus fieri; veteresque rebellium Hungarorum turbas recrudescere: ad copias auxiliares ab imperii Ordinibus poscendas Ratisbonam comitia exeunte anno indicit, à Præside Ferdinando Archiduce vicariâ potestate gubernanda; ipso Rudolpho Cæsare jam per devexam ætatem publicis negotiis non satis idoneo. Ejus vero absentiam audaciores Calvinistæ, postulationibus obfirmato animo refragantur: comitiisque proximum in annum inaniter altercando extractis præfractè contendunt; se prius ne unum quidem militum manipulum duros; quam Imperatoris animum in *postulata sua facilem ac benignum haberent: atque in primis æquum & placabilem Donawerdæ civitati: utpote cui poena turbata pacis Religio-
sæ nullo merito *irrogata esset. Adeo debile in ea perversitate temporum erat Cæsaris imperium, & quasi precaria autoritas. Lati hac perviciâ Duces & *capita factionis Calvinisticæ & tanquam nacti occasionem commodam pariendi aliquando, quod jam diu parturiverant; paulò post Aschusium conveniunt, ad nihil minus, quam ad Cæsaris, Germaniæq; salutem intenti. Omnes ibi ab aliis negotiis curas avocant ad excudendam famosam illam *unionem*, quæ in assiduis occultisque coitionibus, Procerum numeriis, natalibus aliisque conventiculis, multo labore fabricari coepta.

Libet rem paucis repetere. In comitiis Augustæ Vindelicorum celebratis, lapsò *seculo in illa Religionum rerumque omnium confusione; cum post longas acresque disceptationes, Imperii Ordines ægrè admodum reduci tranquillitatem publicam posse, nisi duarum Religionum permisso, viderent; comitali sanctione data omnibus libera optio, utram amplecti Religionem mallent, Catholicam an *Augustana Confessionis*: ceteris extra has duas cum

Cal-

Ludovicus Darmstadii Princeps author Academiæ Gieslæ. Chytræus fol. 125. Stange fol. fol 94. Rudolphus Imperator comitia celebrat Ratisbonæ sed inutilia, nil subsidii contra turcas obtinet. Helvic. in theat. hist. univers. l. 5 pag. 126 *Helvicus ea narrat ad an. 1608 *Palat. in Aq. Aust. narrat fuse pœnas & tumultus urbis Donawerdæ *Frideric⁹ IV. Elector Palatinus Christian⁹ Princeps Anhaltin⁹, Joachimus Ernestus Brandeb. Marchio Onoldinus sive Anspachensis. *aō 1555. & 1566. Dux tantum religiones in Imperio Romano permittuntur.

Initia unio-
nis Calvi-
nianæ in
comitiis
Ratisbo-
nenſibus.
Acta ho-
rum comi-
tiorum
manu ſcri-
pta.

Augetur
unio Calvi-
niſtica ac-
ceſſione
Ducum &
Comitum
multa-
rumque
urbium,
quæ ſibi à
Cæſare me-
tuunt.
Palatius in
Aq. Auſt.
l. 47. p. 112
Helvici
theat. hiſt.
univ. l. 5.
pag. 126.
ms. Turckii

Calvinismo damnatis, proſcriptisque ex Imperio omnibus. Hæc ſententia *mollioribus* quibuſdam Lutheranis æquo durior viſa: ideòq; nunc Ratiſbonæ in comitiis Calvinistarum vices miſerati, huic decreto interceſſere; verbis ad commiſerationem compoſitis perorando: *infirmiores fratres* (itâ nominabant fortiffimos ſuæ & Catholicorum Religionis hoſtes) *non adeò duriter habendos: dandum aliquid eorum infirmitati; nonnihil libertatis et domicilii intra Imperii terminos permittendum.* Ex ea igitur blanda fratrum indulgentia id mali natum, ut pauci antè & inquilini duntaxat Calviniftæ; poſtea augete gregalium multitudine, ad ſedem ſibi propriam in Imperio ſtabiliendam, inque hoſpitum ſuorum perniciem erumperent; ſacerdotum, monaſteriorum, & Episcopaliſum Eccleſiarum patri-
monia, facultates, bona omnia, aras ipſas per ſummam fruſtra dehortantis Cæſarei tribunaliſ contempti-
onem evaſtando, diripiendoque. Haud alia herinaceo ſive echino indoles ſpinis hirt-
o animali. Dum admitti alienum in cubile petit; ſpinas occulit, blanditur; intromiſſus ſua ſe in arma colligit: ſpinas exerit longiùs, hoſpitẽmque aculeis configendo faceſſere de cubili cogit.

Corroboratâ hunc in modum ſeditioſâ factione, ſuum cuique munus deſcriptum. Æraria, armamentaria impleta: comparata annona militaris. Designati copiarum duces Princeps Anſpach-
ſis & Anhaltinus; idem ille, qui ſub Galliæ, Hollandiæque ſignis merens, ad Calvini caſtra transfugerat. Quo etiam ſua ſore præter Mauritium Haſſum, Fridericum Ducem Wittenbergicum, Godefridum Comitẽ Oettingenſem; præterque ceteras minores urbes, inſuper in huius ſœderis ſocietatem pellectæ ſunt urbes aliæ Ulma, Argentoratum, Norimberga: omnes exemplo ſeveritatis ab Imperatore in Donawerdam edito conterritæ, perſuaſæque, ut graviora ſæpius auſæ in Cæſaris iras ſeſe hoc inito ſœdere præmunirent. Mira exinde fuit horum ſœderatorum ad replendum ærarium liberalitas an effuſio: quàm reſtri-
ctæ & parcæ manus in contri-
buen-
do ad tutandum contra Turcas Romanum Imperium; tam exporrec-
tæ jam & liberales, ubi largiendum aliquid ad prodendum illud, perdendũque. Quindecim enim millia & nongentos ſeptuaginta quatuor florenos germanicos ab univerſo ſœdere ſingulis menſibus ærario inferendos, decernunt. Ingens certè viſ pecuniæ, & maxima videbitur reputanti paucitatem eorum, qui ſoli ad eam ſummam quovis menſe repræſentandam ſe obligârunt. Foeda inde ſi quæ aliâ ad eum diem, labes Romano Imperio tam turpiter in ſe di-
viſo hæſit.

Longè felicior hic annus Venetis ex lenitate Pauli V. Pontificis maximi. Is ſublato nunc, quo ſuperiore anno Venetos ob violatam

latam* immunitatem perculerat anathemate; Rem publicam communioni fidelium restituit: Legatis Galliae ac Hispaniae ortas simultates componentibus, ne res ad arma & bellum vergeret. Ferunt contumaciam Venetorum in Pontificem longius processisse ex impulsione Jacobi primi* Anglorum Regis; illud solum tectè sollicitéque agentis, ut sectam in Anglia ex Pontificii solii ruinis surgentem altius eveheret per calcatam à Venetis quoque Pontificis auctoritatem. Cui & gravius labefactandæ jam anno proximo quandam juris jurandi formulam, velut novum bellicum arietem admoverat. *Furamentum fidelitatis*, appellabant Angli, et *tesseram fidei ad internoscendos Papistas*. Horum singuli in certa jurare verba jussi; quibus omnem summo Pontifici potestatem Rex abrogatum ibat. Indignatus Pontifex alteris hoc anno literis docet Catholicos, vinculum iniquitatis ac perfidiæ hoc sacramentum esse; ejusque quantumvis atrocibus tormentis extortam susceptamque obligationem cum sempiterno exitio conjunctam: illis omnibus graviter interminatus, qui à Sedis Apostolicæ judicio alienâ interpretatione effugium circumspicerent, dicerentque; Regem merè civilem obedi entiam & cuilibet Principi debitam reposcere à Catholicis.

Memorabilis etiam hic annus ex hyeme contra exsuccam tristemque aliàs naturam læta admodum & foecunda. Februario enim mense non modò in pratis jam virentibus matura videre erat pastio ni gramina; sed & in hortis plantas arborésque frondibus & floribus convestitas. Et quod magis mirère; vidisse se, horum temporum æqualis* scriptor meminit, Padibornæ sub ferias nascenti Domino sacras stipitem brassicæ jam floridum & desinentem in semen. At breve hortorum gaudium. Vicesimo octavo Februarii subito ingruens tempestas vi ventorum, ac grandine imbri mista; ictuque fulminum præcoces fructus enecuit, absumpsitque. Secuta dein ex inverso temporum ordine gravis cæli aspiratio luem pestiferam in æstate afflavit; quæ hac in urbe Paderbornensi multos depasta; plures Coloniae centum prope & quadraginta quot diebus; multa verò paucos intra menses hominum millia extinxit.

Annus Christi 1608.

PAULI V. Pontificis.

3. & 4.

RUDOLPHI II. Imperat.

32. & 33.

THEODORI Episc. Paderb.

23. & 24.

N cumulum malorum, quibus diu pressus Imperator, hoc anno accessit reliquis omnibus atrocior calamitas. Archidux Matthias, in Hungaria non ita pridem in salute Rudolphi Cæsaris & Imperii contra Turcas

* Canonici
Vincentini
& Nervensis
Abbates
pertraxe-

runt ad judicium
senatus
Item
Canonici
in carcere-

rem conjectant.
Juven. l.
so. part. 5.
pag. 90.

Veneti reconcilian-
tur Pontifici.
Chytræus
Juven.

& alii.
* Rex Scotiae
ejus nominis VI.

Novum fidelitatis
juramentum
à Jacobo
Angliae Rege
obtrusum
Catholicis,
improbatur
Romæ &
severè prohibetur.

Spond. ad
hunc annu.

Hyems lenis, inde
tecura pestis & alia
damna.

Kleinsorg.
in contin.
Comodr.
Gobelin.

* Klockner
in appen-
dice ad Comodr.
Gobelin.

*Presburg.

Bellum & diffidium inter Imperatorem Rudolphum & Mattheum fratrem Archiducem. *Palatinus in Aq. Aust. Chytranz, Helvicus.*

Gaudium hæreticorum de orta Imperatore inter & fratrem Mattheum discordia. *recenset eos articulos Helvicus ad an. 1608*

Reconciliantur fratres Imperator Rudolphus & Archidux Mattheus. *Helvicus in theat. hist. univers. l. 5. pag. 128 Palatinus in Aq. Aust.*

Turcas propugnanda acer & diligens; nunc subito à Rudolpho fratre alienior coactis *Posonii comitiis in ejusdem exitium, tragediam commutatâ consiliorum scenâ adornat: atque ut rebelles Hungaros Austriacosque, ad arma in fratrem sumenda alacriores habeat; peramplam Religionis, cujuscunque arbitratu eligendæ, potestatem facit: cum valido dein exercitu viginti millium armatorum hominum inter acerrima hiemis frigora, ipse regnandi cupiditate & irâ æstuans, in Moraviam irrumpit: eâ subactâ Bohemiam adulto Vere pari armorum terrore obruit; positisque haud procul Pragâ castris, mittit in urbem, qui Rudolphi Imperatoris, Ordinûmque in ea, quæ Posonii cum Hungaris ex æquo bonoque conventa essent, assensum postulet: velle Mattheum firma haberi ratâque omnia; stabiliri pacem Turcicam & Hungaricam: atque datâ protinus cautione de hæreditariis aliis ditionibus, jam nunc cum Austriæ Archiducatu sibi Bohemiæ, Hungariæque coronas deposcere: ipso Rudolpho fratre ad privatæ vitæ tenebras in comitatum Tyrolensem secedere jussu.

Hic macti animis, ut nunquam antè, hæretici. Gaudere tristem & sinistram vicem Cæsaris: Calviniani cum primis in Germania convolare rursus ad perficiendam, quam affectam reliquerant, *unionem*. Plura Hussitæ ausi in Bohemia, non obscure jactantes; fortunas omnes vitamque ipsam pro servanda prosperitate Cæsaris sibi venales esse, sed non alio emendas pretio, quàm datâ approbatione quorundam* articulorum, quos in favorem sectæ suæ consignatos Cæsari exhibebant. Ità partitis in diversa consiliis hæretici Rudolpho alii; alii Matthiæ favere visi; re ipsâ neutrarum partium omnes: magisque clàm accendendo fratrum dissidia eò solùm tendere, ut, in quem inclinaret fortuna, factioni suæ adjungerent: ejusque exitio ad sua commoda uterentur. Imperator Rudolphus, cum ad promissa aliqua, quæ dura temporis necessitas imperabat, Bohemos aliquantò placatiores haberet; justum ex tempore exercitum contrahit: jamque in occursum adventantis Matthiæ explicata acies sese ostentabat, quando pro suo in Austriacam Domum studio opportunè intervenientes arbitri, reductâ inter fratres concordia, structas acies solvunt. Pacis hujus conciliatores fuere in primis Paulus V. Pontifex, Philippus III. Rex Hispaniarum, Christianus Saxoniae & Fridericus Elector Brandenburgicus. His arbitris in has leges conventum: *cederet Rudolphus Matthiæ Hungariam, Austriam, Moraviam: datâ insuper fide, Bohemiam his ditionibus ab obitu fratris adjunctum iri.*

Gravis item hoc anno plaga inflicta Luthero in Dioecesi Paderbornensi ex odio in ipsum & alienatione animi Simonis Comitis Lip-

piensis. Is cùm plures annos Lutherum in ditionum suarum gre-
mio fovisset; nunc Mauriti Hassiæ Landgravii exemplo novas ho-
minis opiniones detestatus, alia Calvinii commenta sibi veriora fin-
git. Atque ut eadem faciliùs, quàm veriùs propugnata subiecto-
rum animis ingeneret; rudiores primùm è pagis suis Lutherani ver-
bi præcones ad synodum in arcem suam*convocat, jubetque cum
adversario*, quem Lipsiâ acciverat Calvinianæ doctrinæ peritissi-
mum, de rebus fidei in certamen descendere. At nihil expeditiùs,
quàm leviores ejusmodi arundines, mobiles omni vento, quamli-
bet in partem traxisse: paucis contrà obnitentibus officio & patriâ
interdictum. Ignari hujus mutationis Lutherani Paderbornen-
ses, cùm occlusa illis esset, ac reddita Catholicis Forensis Ecclesiâ,
in Lippiense territorium ad pagum *Schlange* concedunt, ex ritu Lu-
theranorum coenam sumpturi. At visâ novitate rei ità indignati
omnes, ut, aliis aliò abeuntibus, non pauci etiam ad mensam Eu-
charisticam, antiquo & immutabili majorum more frequentan-
dam redierint. Hic idem Simon Comes Lippiensis est, qui sylva-
rum ac prædiorum, quæ Crucigeri monachi è monasterio Falcken-
hageni olim profugi *reliquerant, parte aliquâ, nescio cujus rei
obtentu, sibi vendicatâ non contentus; alteram quoque hoc anno
partem, à Patribus Societatis Jesu Pontificis largitione impetratam
invasit; omnes glandemiæ fructus multasque cæsas arbores sibi
præripiens. Implorata adversus vim usurpatam Curia Romana
non modò gravatè tulit indignitatem rei; sed & Pontifex latâ è tri-
bunali suo sententiâ utramque bonorum partem (utpote Religio-
forum bona nulli profanæ jurisdictioni subiecta, nec insciente sum-
mo Pontifice ab ullo occupanda) tanquam supremus bonorum Ec-
clesiasticorum dispensator Patribus Societatis JESU addicit. Ex
litteris Pontificiæ donationis, cùm prolixæ nimium sint, gratius
lectoris fuerit principium & finem adjecisse.

Simon Co-
mes Lippi-
ensis Calvi-
nium
amplecti-
tur.
in contin.
Cosmodr.
Gobelin.
**Bract*
dictam.
**Henricus*
Dreckmey-
rus dictus.

*vide de
vita horū
monacho-
rum annū
1596.
Bona &
prædia
omnia de-
serti mona-
sterii Falck-
enhagen-
sis à Ponti-
fice dantur
Patribus
Societ. Jesu
ex literis
Romanis.
Litteræ Apo-
stolicæ Pau-
li V. Pont.

Paulus Episcopus Servus Servorum Dei. Dilecto filio Officiali Pader-
bornensi salutem et Apostolicam Benedictionem. Sedis Aposto-
lica providentia circumspecta circa collegiorum et aliorum piorum locorum,
præsertim iis in regionibus constructorum, in quibus major inesse dignosci-
tur sapientum et religiosorum virorum necessitas, qui rudem populum co-
rum exemplari vitâ et doctrinâ erudiant: ac pravas hæreticorum opinio-
nes ad divini Nominis laudem et Catholica Fidei propagationem totis viri-
bus refellere studeant, statum intendens, quæ pro necessitatibus suarum ac
onerum illis incumbentium sublevamine opportuna remedia fore noscuntur,
libenter adhibet; ac de super parochialis officii sui partes et favorabiliter per
suppressionis beneficiorum Ecclesiasticorum, ministerium interponit; pro ut
rerum locorum et temporum circumstantiis debite pensatis id in Domino

Ssss

con-

conspectum est salubriter expedire. etc. etc. Nos igitur --- supplicationibus inclinati per Apostolica scripta mandamus, quatenus in dicto monasterio nomina et titulos monasterii, Abbatis, et dignitatis Abbatialis; atque omnia et singula officia, dignitates Canonicales, auctoritate nostrâ perpetuò suppressas, et extinguas: dictique monasterii sic suppressi et extincti situm, domos, structuras, ædificia, membra, Ecclesias, Capellas unâ cum parochiali Ecclesia nec non reliquos tam per dictum Simonem Comitem Lippiensem, quàm quoscunque alios occupatos et nondum eidem collegio applicatos fructus, redditus, proventus, jura, jurisdictiones, decimas, pertinentias, census, proprietates, emolumenta, obventiones, res et bona universa quomodolibet qualificata, et nuncupata, ac in quibuscunque rebus, et ubicunque existentia eidem collegio perpetuò applies et appropries, ac unias, annectas et incorpores: itâ tamen, quòd secutâ reali et actuali recuperatione parochialis Ecclesiæ hujusmodi Rector et collegiales prædicti illi de parcho Catholico et idoneo, qui in ea divina officia celebret, et sacramenta Ecclesiastica ritu Catholico administret, cum assignatione congruæ portionis pro ipsius parochi manutenzione providere debeant et teneantur; liceâtque prædictis, ac pro tempore existentibus ipsius collegii Rectoribus et collegialibus post factas à te præsentium vigore applicationem et appropriationem, ac unionem, annexionem et incorporationem hujusmodi eorum et dicti collegii nominibus omnium et quorumcunque præmissorum et præapplicatorum seu unitorum corporalem realem, vel actualem possessionem per se vel alium seu alios libere apprehendere, et apprehensam perpetuò retinere: ac fructus, proventus, jura, obventiones, res et bona prædicta, propriâ auctoritate etiam libere percipere, colligere, levare, exigere, recuperare, arrendare, locare, dislocare; ac in suos et dicti collegii usus, et utilitatem convertere, Diocesani loci, vel cujusvis alterius licentiâ desuper minimè requisitâ; onera spiritalia monasterio prædicto pro fundatoribus et benefactoribus illius incumbentia in solita dictæ Societatis ministeria et suffragia dictâ auctoritate commutando, et decernendo easdem præsentibus sub quibusvis similium vel dissimilium quarumcunque revocationibus, suspensionibus, limitationibus, aut aliis contrariis dispositionibus, et per nos, et per successores nostros summos Pontifices quomodolibet editis et in crastinum assumptionis eorum ad summi Apostolatus dignitatem, et unionem et applicationum suum effectum nondum sortitarum revocatoriis edendis minimè comprehensis: sed semper et perpetuò validas et efficaces, et ab illis exceptas, et quoties illæ emanabunt, toties in pristinum et validissimum statum, et sub quacunque posteriori datâ per pro tempore existentes Rectorem et collegiales, collegii hujusmodi eligendâ restitutas, repositas, et plenariè redintegrandas, ac de novo concessas fore et esse. Romæ apud sanctum Marcum Anno incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo septimo, quinto decimo Augusti, Pontificatûs nostri anno tertio.

Data

Data sunt hæc literæ anno proximè elapso Romæ. Hoc anno in has regiones in ejusque, cui inscriptæ, manus pervenire, ex quibus consultò prætermisimus, quæ ^{*vide annu} de vita monachorum, defectio- ^{1596. ubi} ne ab ordine & Fide narrantur; ne putida materies iteratò proposita ^{fusè illa} nauseam moveat. Vi harum literarum & Cæsaris insuper volun- ^{narrantur.} tate Patres possessionem adiëre. Sed quâ paulò post expulsi rursum illâ temporum licentiâ; cum nulli piaculo duceretur, spoliis ^{Videatur} permiscere omnia: & rapere tantum quisque auderet, quantum ^{Fabri} prævalere armis poterat; eoque imbecilior esset authoritas Ponti- ^{Stantes} ficis, quò plures ejus in contemptum & ruinam arma sumpserant, ^{Conqley} ^{p. 4. pag.} ^{576. & seq.} Luthero & Calvino, maledicis summorum mundi capitum convitiatoribus incitati.

At neque benigniùs actum superiorum temporum improbi- ^{heristallum} tate cum dioecesi nostra Paderbornensi. Ex tot bellis & depræda- ^{ab Episcopo} tionibus maxima rerum omnium difficultas: fundi ac villæ passim ^{Theodoro} pignori oppositæ, urbes, arces, oppida non levî ære alieno pressa. ^{Paderborn} Theodorus Episcopus videns in limine Episcopatus sui dioecesi ^{nensi hoc} adeò discerptam ac propè deploratam, nihil prætermisit, quo eam ^{anno re-} confestim perfanaret. Expunctis jam pridem* nominibus, qui- ^{demptum.} bus Wewelsburgum Dynastis Bûranis obstrictum erat, hoc pari- ^{Monum.} ter anno non minor ejus cura versabatur in arce Heristalli ^{Paderb. fol.} *ad Vi- ^{216 & 217} surgim contractis debitis & alienis manibus liberanda. Fuit hæc ^{*ad 1599.} arx patrio vocabulo ^{*aliud He-} Heristall) à statione castrorum Caroli Magni ^{ristallum} olim, ejusque hibernis sic dicta) Cæsarium dono Episcoporum Pa- ^{Francicum} derbornensium possessio; eoque Theodoro Episcopo majori in ^{ad Mosam.} pretio, quòd primâ isthic sacrorum fuisse Præsulum sedes* memo- ^{*unde Epi-} retur. Sed quæ rerum omnium vicissitudines & fata sunt; ab ^{scopi Pa-} Episcopatus patrimonio avulsa in dominatum Falckenbergicæ fa- ^{derbornen-} milia transierat; non antè reversa ad Paderbornensem Ecclesiam, ^{ses, pri-} quàm Theodorus Episcopus eandem à Falckenbergicis, aliisque ^{mum Epi-} creditoribus septendecim millium sexcentorum sex & sexaginta ^{scopi Heri-} aureorum solutione redemisset. Alterum, quod ex anni hujus me- ^{stallenses} moria Episcopo nostro Theodoro laudi datur, est placabilitas ani- ^{dicti. de} mi, & Christiana facilitas in condonandis offensis. Licet enim ^{quo vide} ipsum inter & Arnoldum ab Horst Cathedralis Ecclesiæ Decanum ^{Schasenii} orta ^{ad annum} *dissensio jam in quinquennium protracta & novis irritamen- ^{780.} tis exasperata sæpius esset; ubi tamen Româ literis Pontifex depo- ^{*ad annum} nendæ simultatis hortator accessit, nihil tergiversatus est Theodo- ^{1602 nar-} rus, interpositæ summi capitis authoritati morem gerere, ac con- ^{ratur dis-} troversia amicè compositâ pristinam erga Decanum benevolentiam ^{sensio orta} instauravit. Eundem Theodori animum pacis amantissimum ex- ^{& causa} perti hoc anno nonnulli de patria hac viri nobiles. Quamvis enim ^{illius.} ^{Componi-} ^{tur contro-} ^{versia inter} ^{Theodoru} ^{Ep. & deca-} ^{nū majorē.}

**Videatur
ms. post ty-
po editum
in causa
contra
Spiegelias.*

inobedientia eorum *ære non parvo mulctata fuerit; uti videre est ex rei totius argumento typis dato; graves tamen ab illis exercitas inimicitias mox oblivioni dedit; eoque facilius certis legibus dirempta lis fuit, quod Principem viderent non tam sumendæ vindictæ, quam juris tuendi cupidum. Hoc optimum ultionis genus est: hæc propria dos excelsæ indolis, adversantibus ignoscere.

*Simon Co-
mes Lippi-
ensis cona-
tur urbes
suas ad Cal-
vinismum
cogere.
Lemgovia
fortiter re-
sistit
in contin.
Cosmodr.
Gobelini.
Kleinsorg.*

Plus irarum sub hæc tempora in finitimo nobis comitatu fuit, eæque tantum non implacabiles. Simon VI. Comes Lippiensis, postquam superiore anno pellexerat minores pagos ad recipiendam Calvinii doctrinam, nunc lætus pergit ad eandem per omnes ditioris suæ urbes disseminandam. Neque magnæ molis erat minora oppida Detmoldiam, Hornam, Blombergam, nec moenibus satis, nec magnis civium animis munita eò inflectere. Sola urbs Lemgovia majoribus confisa viribus obnitebatur strenuè; exitiosum arbitrata, omni vento jam Lutheri jam Calvinii in ponderoso Religionis negotio circumferri. Urebat vehementer Comitem repulsæ dolor: eo tamen dissimulato, lenitate usus virum popularem adhibet gesto consulatu celebrem, qui amicos inter sermones populum doceat; nihil in structura Religionis à Lutherò coeptæ immutandum: solum addenda quædam parerga, ut paria utrobique ornamenta sint, & par in utriusque Religionis sectatoribus pietas foveatur. Credula plebs asserenti fidem habet. At ubi postea deventum ad Coenam Eucharisticam, ex panis de furno extracti frustillis, & puro puto vino instructam; commune exortum murmur, damnataque inconsulta mutatio. Magnis deinde iris in Doctorem Dreckmeyerum, hominem animi falsum; novitatis authorem exarsere, invadendo domum ejus, fenestrasque omnes intortis lapidibus excutiendo. Punita quidem à magistratu hæc insolentia, aliquot tumultuantium in carcerem detrusis. At inde populi alienatio major; aurium oculorumque in audiendo, videndoque homine fastidium tam grave, ut functionibus, ad quas obeundas statò die redierat, præ rubore ob paucitatem auditorum intermissis, ac celeriter consensu, quo superbus venerat, equo ex urbe Hornam aufugerit; multa inter maledicta per plateas saxis, sumptisque de cloaca telis impetitus: non solo jam nomine tenus*, sed toto etiam corpore sordidus ac lutulentus. Perfractis deinde carcerum ostiis à ferociente populo captivis libertas reddita. Comes ulturus plebis contumaciam scripto milite vim meditatur. At Hollandi, Hassique alio impediti bello, metu Cæsarei exercitus detinebantur, quò minus, uti à Simone rogati erant, auxilio venirent. Mauritius tamen Cattorum Princeps, ne suo Simoni, quem ferventissimum sui imitorem habebat, planè deesset;

*Doctor
Dreckmey-
erus Lem-
govien-
sibus
odio est,
nec videre
eum nec
audire vo-
lunt, lapi-
datus & lu-
to sedatus
urbem de-
serere co-
gitur.
author an-
te citatus,
*dictus
Dreck-
meyer.*

set;

set; ad Lemgovienſes miſit, qui furioſam plebem leniter officiū
commonitam gravi dein oratione cohortaretur: *plus ut voluntati Si-*
monis Comitis ſui et ejus prudentia, quàm odio in Calvinum et pertinaci-
cerebro ſuo tribuerent: memores eſſent ſacramenti, quod in leges Comitis
et mandata dixiſſent. At illi in ea ſolùm, inquit, mandata, quæ res
temporarias ſpectabant, ſtatùmque politicum: neque in his ſe ulla unquam
imperia detrectaturos: minime verò Religionis, negotii omnium maximi
cardinem verſari in volatiko ſpiritu Comitis; ad quem caco motu ſe populus
continuò obverteret: ea in re ſolùm ſe moderatorem Deum rectàmque con-
ſcientiam ducem ſequi.

Comes ar-
mis cogere
Lemgovi-
enſes cogi-
tat ſed de-
fertus ab
Hollandis
& Haſſis
cepto ab-
ſiſtit.
Kleinsorgi
in contin.
Coſmod.
Gobellini.

Mox deſenſio adverſus vim omnem à civibus comparata; ſparſusq;
de ea rumor Comitem à cœptis deterruit. Majoribus certè animis,
& conatu laudabiliore hujus Comitis avus Simon V. anno MDXXX
Lutherum* à Lippienſibus per ſeditionem in urbem Lemgoviam
intruſum junctis cum Erico Antiſtite noſtro viribus ejecerat, ve-
teri majorum Catholicâ Religione reſtitutâ. At eundem Luthe-
rum poſtea à Bernardo* Comite filio Simonis V. in ditiones Lip-
piacas revocatum, nunc Comes Simon VI. Bernardi filius, nepos
Simonis V. hoſtilibus armis perſequitur; atque in erepta Luthero
ſede Calvinum collocare ſtudet. Sic *varium et mutabile ſemper*
regnum & quævis ditio eſt, ut primùm amiſſa ſemel Fides vera, do-
*num Dei, *datum optimum deſcendens à patre luminum, apud quem*
non eſt tranſmutatio, nec viciffitudinis obumbratio. Nonnullorum
equidem opinio fuit, Comitem Simonem ſextum, cùm novem an-
norum puer Bernardum patrem amiſſet; primis adoleſcentiæ an-
nis in Mauritiï Haſſiæ Landgravii tanquam tutoris poteſtate fuiſſe;
ideòque ab eo facile illeçtum ad eandem ſecum Religionem ample-
ctendam. Hujus tamen tumultûs cauſa verior adſcribi poterit in-
ſcitia, aut mendacio eorum, qui, cùm prædicatores veritatis ſe ja-
çtitent, eam aut ignorant ſponte, aut adulterant: eodémque Lu-
therum pretio & Calvinum venalem habent; pro ut Principes, Co-
mites, magnòſque Dominos, quorum blandiuntur auribus, & gra-
tiam aucupantur; ad peregrinas hujus vel illius novatoris merces
emendas propenſos ſentiunt. *Nec unquam, ut bene Spondanus*
*inquit, *ſinis erit hujusmodi ardelionum; quonſque redigant omnes in-*
telleçtum ſuum in captivitatem in obſequium Chriſti, et ejus Eccleſiæ; quam
dedit Deus in opus miniſterii, ut jam non ſinus parvuli fluctuantes, et cir-
cumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad cir-
cumventionem erroris.

*vide dicta
ad an. 1530
*Vide dicta
ad an. 1563

*Epiſt. Ja-
cobi cap. 1.
v. 17.

*Spondan.
pag 963.

Deſperatâ Lemgoviâ Calvinus Coloniã ad Rhenum progrê-
ditur; eamque in urbem, ut feliciter tutiusque irrepat ſub pallio
tuendæ libertatis civiçæ, clam doſas artes per amicos adhibet, qui-

tumultus à
Calvinistis
excitatus
Coloniz.

*cognomen
Linckens.

Reinerus
rurbarum
author lon-
gâ oratione
seditiosos
magis insti-
gat.
Mehov?
in libro de
hac re edi-
to.

Magistrat?
Colonien-
sis remedia
ad sedandū
populum
adhibet sed
sinè fructu.
Ibidem.

quibus seditiosum vulgus in senatum concitetur; eoque vel amoto vel subverso, admissi sensim ad ea munia Calviniani totâ urbe ad arbitrium gubernandâ potiantur. Author seditionis è Calvinianorum secta homo ultimæ sortis; cui Reinero *nomen, in agro Ruræmundano in casa natus: inde è coeno emerfus in tribum victorum Coloniae. Hoc vile caput, homo nihili, rusticanis quidem moribus asper, sed nequiter blandus; postquam sæpius in conventiculis opificum, officinis, tabernis, in circulis, in publicis confessibus libertatem civium à senatu iniquè oppressam per suos emissarios deplorâisset; demum ipse vicesimâ octavâ Augusti in corona victorum frequente ad sexcentos, velut larvatus catilina, ad tristitiam compositâ facie, rostra conscendit; acerbâ callidâque oratione in urbis optimates, tanquam iniquos civium oppressores in-
vectus: *Agi fortunas, salutem omnium; periclitari pessundari libertatem civium; quæ et vitâ ipsâ carior, pro qua sibi, urbiqûe vindicanda suum ipse caput cum primis devoveat.* Post hæc injurias omnes, quas commentus erat à senatu irrogatas populo, longâ narratione prosequitur, præsentésque fallaciter monet: *minimè omnium tangi se Religionum varietate; albi sint, an atrii co in genere, suâ tantidem interesse: ex-
pergescerent tantum è veterno ad miseram illam servitutem, in quam prolapsi per ignaviam essent, quacunque ope à fortune à capite propulsandam. Quæ liberorum? quæ nepotum? quæ totius posteritatis olim querimonia? si quem à majoribus acceperint libertatis thesaurum, sibi è manibus patiantur eripi, suâ interire socordia.* Rapuit astuta hominis vociferatio plurium etiam Catholicorum animos; tantumque valuit, ut turmatim in plateas effusi lymphatis similes vim ac terrores inconditis clamoribus magistratui denuntiarent. Consulibus ancipiti, quò se verterent, curâ distractis placuit demum, post varias de mitiganda plebe deliberationes duos è senatorum gremio viros prudentes, neque populo ingratos mittere, qui seditiosos officii sui commonefaciant; verbisque studeant lenioribus pacare ferociter exultantes spiritus. Sed in ventum verba omnia. Validiori igitur prosternenda hæc quercus ictu erat: utque securis statim ad radicem poneretur, missi ad Reinerum totius seditionis architectum apparitores, carceris poenam illi nomine magistratûs comminantur. Ille verò quàm primum insanire, aspernari consulum iussa; inverecundè in os regerere, se pariturum nunquam tam iniqua imperantibus: sociorum opem, tribunatias domus appellare: *Viderent jam, quò senatus audacia et injuriarum progrediatur; ipsum adeò libertatis assertorem ad carceres deposcendo. Equidem nihil fore sibi honorificentius, quàm suo unius sanguine pro communi salute omnium litâsse: nimium verò socordes futurorum esse, nisi prævideant, se libertatis defensore oppresso, palàm majoris dominatûs vexilla erectum iri.* His

His dictis obfirmatior populus animos identidem extulit; eoque processere exacerbatorum iræ, ut perruptis jam omnibus obedientiæ reverentiæque repagulis, diurnæ per urbem nocturnæque fierent armatæ plebis concursationes: graves passim, apertæque jactarentur minæ, de senatu honoribus, ac fortunis exuendo; de proscribendis Clericis, Religiosis, de compilandis eorum domiciliis, templisque: hoc onere à cervicibus civium dejecto, respirare urbem aliquando posse; & quæ ejusmodi esse plures solent impotentium animorum contumeliosæ voces; ipsi adeò, neque pauci Catholici, quos in communionem sceleris subdolè pertraxerant hæretici, terrificum quid animo in senatum, & linguâ spirabant. Tempestati ut tantisper cederet magistratus; ab intentata Reine- ro poena conversus ad lenitatem, comiter invitat seditiosos ad amicam dissidii compositionem: *Seligerent ex quavis tribu aliquos urbanorum, tribuumque rerum scientes viros; qui de injuriis, de jugo, quo premisse contra jus fāsque populus diceret, ad senatum placidè referrent: non defuturam magistratûs aequitatem: si qua hætenus onera æquo graviora fuerint, ad justæ moderationis leges reducendum iri.* Nihil eo consilio prudentius leniusque: sed quod procacitas Calvinistarum, & fraudulencia fructu cassum reddidit. A sextili enim mense ad Novembrem creberrimè tam in curia, quàm in tribunitiis rebellium domibus consultatum; Calvinianis semper, ubi se vel specula concordiae offerret, eò majore strepitu repugnantibus, quò sibi nequiùs persuasum habebant, Rhenum turbidum, quàm tranquillum aptiorem fore ad Calvinii fæces in urbem invehendas; eoque faciliùs eripi senatoribus gubernacula posse, quò majores procel- læ in motu manerent. Pauciores tamen è Catholicis nobilioribus, cum edocti à senatu essent, latere anguem in herba, & nomine libertatis servandæ quæri everisionem avitæ Religionis; mox damna- tis seditiosorum consiliis ad pristinam quietem redièrè; parte interrim de vulgo Catholicorum maximâ ad quævis hortamenta silicis instar immotâ persistente. Ità hæc urbs veræ Religionis studio flagrantissima semper; illa hætenus ab hæreseos corruptelis illibata virgo in proximo erat integritatis amittendæ periculo. Id cujus fuerit virtute remotum, anno sequente narrabitur.

Hoc interim labente anno turbis Juliæ Ducem inter & Aquisgranenses exortis, quarum biennio abhinc initia dedimus, finis datus: sapientissimis enim Ernesti in primis Colonensium Archi- Episcopi, & Gonzagæ Ducis Mantuensis, qui fortè, usus Spadanis* aquis, lustratâ Coloniâ in Belgium cogitabat; adhortationibus eò inclinati dissidentium animi, ut sibi tanquam vicinis ex ju- re amicitiae, quæ vicinitati debetur, condonarent multa; positis odiis

Et tentatâ
Reineri
captivitate
populus
magis tu-
multuatur.
Meshov.
Turckius
tom. 5. ms.

Invitantur
à magistra-
tu rebelles.
ad amicam
composi-
tionem, sed
nihil effici-
tur.
Auctores
iidem.

aliqui Ca-
tholici ad-
vertunt pe-
riculum
Catholicæ
Religionis
& à rebelli-
bus disce-
dunt.
Auctores
iidem.
Lis inter
Ducem Ju-
liæ &
Aquisgra-
nenses
composita.
Tischenm.
p 2 fol. 343
*germani-
cæ Spa-
lat. vicus
Spadannus
in Diacefi
Leodiensi.

odiis, quæ hoc rursus anno alternis prædis, infestis in agros pro-
cursationibus, aliisque mutuis injuriis recrudescere coeperant: at-
que ut tam crebris simultatibus disjuncti toties animi coirent ar-
ctius, à congregatis Dusseldorpii Ordinibus sollicitè laboratum.

Adolescens
in diœcesi
Paderbor-
nensi per
quatuor
semè an-
nos ab
omni cibo
& potu ab-
stinens.
*Philippus
Sechsenius
in libello,
qui hac de
re, typis
vulgatus
est anno
1614.*

Ad calcem hujus anni rejecimus typis olim vulgatam narratio-
nem de adolescente ex hac patria oriundo, quem impransum sem-
per, & incoenatum, coeptam hoc anno ab omni prorsus cibo & po-
tu abstinentiam nullâ unquam panis micâ aut guttâ aquæ sumptâ,
in ipsos quatuor annos produxisse, tradunt. Rem non temere di-
ceres fabulæ, quàm vero propiorem; nisi scriptor, qui eam po-
steritati literis mandavit, jejunanti non rarò id temporis præsens,
testimonio suo credibilem faceret. Adolescenti nomen Herman-
no *Commerß*. octo & decem annos natus matre per pestiferam luem
extinctâ, & ipse Bochendorpii in vico hujus Diœcesis alio morbi
genere corripitur: Græci *ἰντερπον*, Latini *morbum regium aut arcuatum*
auriginemque vocant. Ex hoc morbo decumbens sub initium men-
sis Martii paulatim coepit modici & tenuis cibi esse. Variæ quidem
ad irritandam ciborum appetentiam curationes adhibitæ: verum
secuta tam gravis est languentis stomachi nausea, ut circiter illud
tempus, quo annua adventûs Spiritûs sancti memoria recolitur,
omnia prorsus esculenta poculentâque, quantumvis lautè condi-
ta, rejecerit. Fuitque perpetuum hoc stomachi fastidium, dum
quarto post anno * eadem sancta Pentecostes solennia recurrerent.
Quo tempore, parco primùm, dein largiore cibo, curare corpus
coepit, stomacho jam frustra alimentorum ejectionem tentante. In-
gens interim durante hoc morbo quorumvis hominum de plebe,
de nobilitate in ægroti domo frequentia, ad habitudinem corpo-
ris visu, tactûque explorandam.

* a^o 1611.

Adolescen-
tis in diœ-
cesi Pader-
bornensi
quadrien-
nio jeju-
nantis de-
scriptio à
teste ocula-
to affertur.

Ego quoque, inquit ipse hujus rei scriptor, rem primùm fuca-
tam, & commentitiam existimans, duobus aliis viris eruditissimis
me comitantibus, eundem accessi & hanc, quam subjicio, mace-
rati hominis constitutionem notavi. *Quantum ad externa corporis
lineamenta: vultu præditus erat satîs liberali, qualis in villici filio requiri
potest, pleno etiam et mediocriter carnosio: genæ tinctæ colore pallido; oculi
acres, cassique: vox virilis et minimè refracta; extenuata brachiâ; ma-
nus et digiti teretes; hi cultro vulnerati nihil mittebant sanguinis; secus
ac caput, aliâque membra cultello lesa. Nullos ex tam longo decubitu dolo-
res percepit; surgere tamen, niti pedibus, aut formare gressus, haud po-
tuit. Inter alia fallendi temporis oblectamenta persæpe recreabatur aspe-
ctu columbarum; quibus in lecto decumbens oblectare pabulum solebat. Itâ
ille; additque, rem insolitam multorum cerebra torfisse; aliis diu-
turnam inedia boni, aut mali genii ope; aliis eam spe lucri, aut
cibis*

Ostenditur
jejunium il-
lud solis
naturæ vi-
ribus ad-
scribendû
esse.

cibis furtim captis toleratam affirmantibus. Nulli harum opinio-
 ni assentitur. Primam refellit ex vita hominis, vulgari instituto
 pietatem, Deumque colentis; qui sæpius ad sordidos satisque il-
 liberales jocos aberraverit, vix unquam de Deo divinisque rebus
 factâ mentione. Quotus autem quisque est, qui credat, eum, cui ra-
 rus de cælestibus sermo; quem nulla pietatis peculiaria virtutumq;
 indicia superis supra reliquos gratum produnt; Moysis & Eliæ in-
 star divinitus foveri ac sustentari? Neque etiam potuisse suspicio-
 nem pacti aut familiaritatis cum malo genio cadere in Lommerium;
 utpote in quo nihil vitæ tam flagitiosæ, nihil ejusmodi scelerum,
 quibus ea amicitia confletur, notatum unquam. Alias autem
 conjecturas de spe lucelli ab invisentibus captandi; de cibis furtivè
 subministratis, ex eo inanes dicit, quod pro suâ statûs conditio-
 nè sâs locuples fuerit, bonorum omnium à parentibus scriptus hæ-
 res. Neque vero simile videatur, voluisse vitricum* & novercam
 nullo suo emolumento eam privigni simulationem quatuor anno-
 rum obsequiis tegere. Quare illam tot annis ab omni esca & po-
 tione abstinentiam citra miraculum, & præstigias stetit intrâ solas
 naturæ vires, non inscitè probat: nimirum ex eo morbi genere
 remansisse prava crudosque humores in ventriculo, aliisque parti-
 bus; in quem remissior congenitus calor interea egerit: eâ verò
 relictâ vitiosâ materiâ affici primarias corporis partes; sæpe lienem,
 aliàs vesiculam felleam; quandoque hepar ipsum: hepate autem
 læso, fonte atque principio vegetantis animæ necessum esse omnes
 simul auxiliares, in quibus tota nutriendi vis versatur, facultates
 concidere; ut mori, quàm vel summis labris quicquam attinge-
 re, præoptent ægri. Hanc opinionem suam Galeni, *aliorumq;
 sententiis stabilitam in libellum retulit, exiguum quidem, sed ad
 unguem expolitum; neque indignum, quem medicorum, phy-
 sicorumque periti, manibus terant.

*Philippus
 Sechtlenus
 olim Pastor
 Delbrin-
 gensis in li-
 bro, quem
 Theodoro
 Episcopo
 dedicavit,
 & ita in-
 scripsit:
 Lapis Lydi-
 in ediarum
 prodigiosa-
 rum, quas
 plurimi in
 multas dies
 septimanas
 menses &
 annos pro-
 duxerunt.
 * Mater ejus
 patre mor-
 tuo alteri
 viro nup-
 serat, qui
 rursus ger-
 manâ ma-
 tre defun-
 ctâ aliam
 duxit uxore.
 * L. s. de
 locis affect.
 c. 1.*

Annus Christi 1609.

PAULI V. Pontificis. 4. & 5.
 RUDOLPHI II. Imperat. 33. & 34.
 THEODORI Episc. Paderb. 24. & 25.

*Induciæ
 duodecim
 annorum
 inter Alber-
 tum Archi-
 ducem &
 fœderatos
 Ordines.
 Spond. ad
 hunc annu.*

ELuctuante jam pridem Belgio inter prosequendi bel-
 li, aut pacis cum Archiduce Alberto ineundæ con-
 silia, tandem hoc anno induciæ, cum de firma pace
 conveniri nondum posset, in annos duodecim
 quinto Idus Apriles prorogatae sunt. Mox earum
 facta Antwerpia decimo octavo Kalendas Maji promulgatio West-
 phalis

T t t t

Moritur
Joannes
Wilhelmus
Dux Juliae
Cliviae &c.
Spondan.
Stangefol.
& alii.

phalis quoque eò plùs attulit gaudii, quò recentior tristiorque erat recordatio malorum, quæ ex bello isto, per annos ferme quadraginta summis utrimque viribus gesto, etiam in Westphaliâ promanârant. At ostensa tantum spes alicujus malaciæ. Brevi & hæ regiones in gravissimos bellorum fluctus revolutæ sunt. Quintâ enim & vigesimâ Martii Joannes Wilhelmus Dux Juliae, Cliviae, & Montium, Comes Marcæ, Ravensbergæ & Meursæ, Dominus Ravensteinii ætatis anno septimo & quadragesimo decedens, tot ditiones hærede vacuas, totidémque novi, nobisque vicinioris belli irritamenta reliquit. Infelix Princeps ob filiorum omnium in utroque thoro orbitatem.

*natus an-
no 1555.
*mortuus
año 1575.

Felicioꝛ, foecundusque sex prolibus thalamus fuerat Wilhelmo Patri ejus cum Maria Austriaca, Imperatoris Ferdinandi primi filia, Caroli V. nepte. Ex senario illo prolium numero, qui filiorum primus mundum* ingressus, primus ex eodem* decessit Carolus Fridericus. Adolescens præter donatas à natura, & acquisitas scientiarum dotes à pientissima matre Austriaca ad omnes Christianas virtutes, quibus ornari ad bonæ spem frugis, educarique adolescentiam par est, sanctè formatus. Is variis regionibus peragratis diuque in Maximiliani II. Cæsaris, aliorumque Germaniæ Principum versatus aulis, peregrinationem sacram instituit, jubilæi Kalendis Januariis* Romæ inchoandi solennia spectaturus. Tam nobilem advenam Pontifex Gregorius XIII. magnis excepit honoribus; interque ipsa primæ diei gaudia gladio, pileoque consecrato donatum ad regnum, quò cogitabat, Neopolitanum perlustrandum dimisit. Ex eo reversus Romam in morbum incidit; plùs valentem omni arte medicâ. Ipse summus Pontifex sæpe decumbenti præsens, & solatio erat; anxius, multumque sollicitus, si quâ ope vinci malum posset. At doloribus morbi in horas invalescentibus oppressus die IX. Februarii, anno Christi supra millesimum quingentesimum septuagesimo quinto, ætatis vicesimo vixdum expleto, innocentem animam exhalavit. Funus regali pompâ Romæ tumulatum in Ecclesia germanorum B. MARIE Virginis dell' anima. Pontifex Gregorius, quem minimè fugiebat tristitiæ in paterno animo de morte filii perceptæ vehementia; plenas ad Ducem consolationis literas dedit: earum partem hîc adjecisse, lectori non ingratum fuerit.

Moritur
Romæ Carolus Fridericus filius
Wilhelmi
ducis Juliae,
Cliviae &c.
cum ingenti
luctu
Pontificis.
Pighius in
Hercule
prodicio.
Teschenn.
in annal.
Julia, Clivia
&
Montium.
p. 2.
*erat is
Maximilianus II.

Dilecte Fili, Nobilis Vir, salutem et Apostolicam benedictionem. Nil potuit nobis gravius accidere eo casu, quo sumus gravissimè afflicti. Carolus Fridericus, non minùs nobis caritate filius, quàm tibi naturâ, venerat à Maximiliano avunculo defessus et languens de via. Excepimus cum eo honore et gaudio, quo par erat, filium nostrum in Chri-*

flo charissimum, et tanti Principis natum: nec prius illum à nobis discede-
 re et Neapolim (cujus urbis visenda studio tenebatur) ire passi sumus, quam
 bene firmum et robustum vidimus; inde, cum rediret, eodem ipso, quo ad
 nos pervenit die, cum febre decubuit. Nihil pratermisimus, quod qui-
 dem humanâ ope provideri, atque effici potuit: eandemque in eo curando
 diligentiam adhiberi fecimus, quâ nobis ipsis simili in periculo adhiberi po-
 tuisset. Cum autem nihil proficeretur, morbusque ingravesceret, quod ex-
 tremum erat, ad divinam opem impensius implorandam confugimus, perq;
 omnia templa, et religiosas domos pro illius salute supplicari fecimus. Neque
 tamen nostras et ipsorum preces aspernatus est Deus, sed ut solet amplius
 multo, et abundantius tribuit, quam postulabamus. Nam pro hac mortali
 et caduca, quam Carolo Friderico precabamur, vita tribuit ei divina boni-
 tas immortalem illam, et beatissimam cuius causâ facti sumus, et quod to-
 tis viribus omnes niti, atque aspirare debemus. Acerbum certè nobis,
 et ferè intolerabile, carere tanto filio, tamque amabili. Et è dolore nostro fa-
 cile existimamus de tuo. At quoniam nos mortales agnoscimus, Deumque
 benedictum (tamen si saepe nos latet ejus consilii ratio) omnibus in rebus, ut
 optimum Patrem, nobis, nostrisque, scimus præclare consulere: æquum est
 nos ejus voluntati acquiescere, et gaudere, quod illum ad se in calum evoc-
 carit. Quod quidem pollicetur nobis ipsius bonitas, quam saepe aliàs, tum
 verò in ipsa agitudine (sapius enim ad eum visendum iuvimus) in eo sin-
 gularem perspeximus. Ferebat astum febris cum summa patientia, Deum
 semper in ore habebat, eum invocabat, et non corpus, sed animam ei suam
 commendabat. Ad extremum omnibus criminibus absolutus, sacramen-
 tisque Ecclesiasticis munitus, nostrâque dispensatione ex Ecclesiæ thesauris
 omnibus pœnis, si quæ reliquæ fuissent, liberatus, eò charitatis proventus est,
 ut multis audientibus proferret illa Pauli verba: Cupio dissolvi & esse
 cum Christo. Maxima hæ sunt, charissime fili, ad consolandum: et
 tanta, ut meritò debeant omnem dolorem abstergere. Etenim de filii feli-
 citate dolere, parentis non est: suo verò ipsius incommodo commoveri, se
 ipsum amantis est, et suas rationes ad summi parentis Dei voluntatem non
 accomodantis. Cogitemus non periisse filium, sed ad optimum parentem
 pervenisse, non vitam perdidisse, sed ad meliorem migrasse: non nobis ere-
 ptum esse; sed in calum receptum. Divinam sapientiam audiamus: ju-
 stus, inquit, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit: raptus
 est, ne malitia mutaret intellectum ejus. Hæc nobis ipsis ad consolanda-
 dum proponimus: quibus ut tu quoque utaris, et ubi primis naturæ com-
 motionibus satisfeceris, te sapientem et servum Christi, in dolore leniendo,
 præstes, dicāsque cum Beato Job: Dominus dedit, Dominus abstulit,
 sicut Domino placuit, ita factum est: etiam atque etiam rogamus.
 Deus ipse omnis consolationis auctor consoletur Nobilitatem tuam, teque
 indices augeat suâ gratiâ, nobisque facultatem tribuat nostram erga te vo-
 luntate-

Gregorii
 XIII Pon-
 tificis literarum
 consolato-
 riæ de morte
 Caroli
 Friderici fi-
 lii ad Wil-
 helmum
 patrem du-
 cem Juliz
 Clivæ &c.
 Pighius in
 Hercule
 prodicio à
 pag. 454.

luntatem declarandi. *Qua cum semper fuit paterna, tuorumque commodorum cupidissima; hoc tempore cò propensior erit, quò altius in animo conservabimus dulcissimam memoriam amoris, quo hunc filium benedictum prosequeremur. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die X. Februarii MDLXXV. Pontificatus nostri anno tertio.*

Quantum confirmârint hæ literæ, erexerintque Ducis Wilhelmi profundo moeroremersum animum; abundè liquet ex responsoriis Pontifici redditis. Pauca ex iis notatu digniora decerpimus.

Habentur
hæ literæ
apud Pig-
bium in
Hercule
prodicio
pag. 456.

- - - Cum autem hisce doloribus animus meus obrueretur, vixque consolationem recens istud vulnus reciperet, peropportune eodem ferè tempore sanctitatis tuæ Nuntius Casparus Gropperus ex mandato sanctitatis tuæ me convenit: meque non solum verbis aptissimis consolatus est; sed etiam Breve sanctitatis tuæ plenum è Christiana Philosophia petitis consolationibus mihi reddidit: cujus quidem lectione animus meus nonnihil crectus est; cæpique mox tuæ sanctitatis paterno, et piissimo consilio acquiescere, et me divina voluntati (cui repugnare non licet) magis, magisque accomodare. Hoc autem vel mihi maximam consolationem attulit, quòd filius meus etiam sanctitatis tuæ testimonio, in orthodoxa et Catholica Fide piè et devotè obdormièrit; ità ut certus sim, nihil mali illi accidisse; sed mortalem hæc vitam cum immortalì, ad quam omnes aspiramus, commutasse - - - Datum ex arce nostra Clivensi septimo Idus Martii Anno MDLXXV.

*aò 1574.

Mortuo hoc Carolo Friderico in vivis adhuc restabant feminei sexûs proles quatuor; unus duntaxat filius Joannes Wilhelmus, cujus mortem hîc paulò ante narravimus; & in quo sita solo erat spes tota conservandæ Domûs Juliæensis. Is quanquam *uno ante fratris obitum anno Monasteriensium postulatus Antistes esset; nemini tamen jam dubium, quin ex sacra hac præfectura ad propagandam Juliæensium familiam regrederetur. At cum difficultas non levis orta esset in deligendo alio Præsule vitæ & Religionis incorruptæ, qui evidentissimum introducendæ hæreseos periculum propulsaret; jussu Pontificis abdicatio Episcopatûs integro in aliud tempus decennio dilata fuit. Quo præterlapso, postquam Ernestum Bavarum Colonensem Archiepiscopum anno MDLXXXV. decimâ octavâ Maji successorem in Episcopatu Monasteriensi nactus esset; statim mense Junio ad primas *cum Jacobæa Philiberti Marchionis Badensis filia; hac mortuâ ad secundas *cum Antonia Caroli II. Ducis Lotharingiæ filia nuptias, utrasque steriles processit. Huic improli mortuo Joanni Wilhelmo quatuor germanæ sorores erant. Major natu Maria Eleonora Alberto Brandenburgico, Borussia Duci nupta. At hæc præmortua anno superiore An-

*aò 1585.

*aò 1599.

nam

nam filiam reliquit, Joanni Sigismundo Brandenburgico Electori in matrimonium datam. Altera Joannis Wilhelmi soror Anna, Ludovico Comiti Palatino Neoburgico juncta, ab excessu fratris superstes & mater Wolffgangi Wilhelmi. Magdalena soror tertiorum consors adscita à Joanne Palatino Bipontino, non unius etiam filii parens. Quartam denique Sibyllam sibi junxerat Carolus Austriacus Burgaviæ Marchio: sed sterili & infœcundo planè matrimonio. Felicem Domum reputares ob contractam per tot conubia cum præpotentibus familiis amicitiam. At quam fallax affinitatis fides, & fluxa est, ubi ad bonorum divisionem pervenitur. Quàm primùm ab obitu Joannis Wilhelmi, quotquot in Domum Juliacensem nupserant unquam, certatim advenire omnes, aut hæreditatem sibi totam, aut partem asserturi. Non est nostri consilii, quam quisque Candidatorum ad has provincias sibi vendicandas ingrediatur viam, explicatiùs referre, quando * plurimæ jam extant, eæque satis eruditæ ingeniorum concertationes, de jure inter tot competitores controverso; Brandenburgicum aliis, aliis Neoburgicum, Saxonem aliis, pro ut quemque vel veritas, vel affectio animi rapit, præferentibus. Neque diu hæc chartacea pugna placuit Brandenburgico & Neoburgico: illi paulò post mortem Joannis Wilhelmi omisso verborum calamorumque conflictu stylo ferreo de re controversa, & armis decernere maluerunt; jamque in mutuas incensi iras, alter alteri præripere vi armorum hæreditatis partem parabant. Violenta hæc consilia tantisper ab Imperatore inhibita quidem severioribus literis, postridie Kalendas Apriles Prægæ datis; quibus suam utrumque Principem jubet causam abjectis armis viâ juris persequi: neutrum in ditionum illarum possessionem prius admissum iri, quàm plenior de ambiguo inter illos jure decisio ex Cæsareo tribunali afferatur. At secutæ brevi majores turbæ per instigationem Mauricii Hassiæ Landgravii. Is suavis utriusque Brandenburgico & Neoburgico, impulsorque extitit: positis inimiciis in gratiam redirent; cùmque successionis jure essent uterque reliquis omnibus propiores; factâ æquali provinciarum partitione suam quisque partem armatus invaderent; atque ad eam contra vim omnem tutandam arma, animosque conjungerent. Huic pacto in congressu pridie Kalendas Junii Tremoniaë illigati, Dusseldorpium cum multo comitatu progrediuntur; se cognatos Principes intromitti in urbem hospitio recipi, amicè flagitant. Consiliiarii, Ordinésque magnopere obluctati, cùm se mandato Cæsaris ad id permittendum prohibitos dicerent; fuere alii vel muneribus, vel sinistra affectione inducti cives, militesque, qui portis clàm apertis, intrandæ urbis copiam fecerunt. Eam vix ingressi Prin-

*Videatur
Lucius Veronensis.
Pufendorff
hist. Brand.
Rhetius
Swederus
in Th. hist.

Londorp.
supplet.
tom. 1. l. 2.
cap. 113. &
cap. 114.
Gastel de
statu publ.
Europ. c. 9.
num. 108.

Brandenburgicus, &
Neoburgicus?
reconciliati
per Mauriti-
um Hassiæ
Landgravii
paciscuntur
de provin-
ciis inter se
dividendis.

Dusseldor-
pienses ad
jurandam
fidem co-
gunt.

Londorp.

Pufendorf.

Hist. Bran-

denb.

§ 9.

Stangefol.

* 16. Junii.

* 25 Julii.

Imperator

contra at-

tentata à

Neoburgi-

co & Bran-

denburgi-

co mittit

mandata

gravia, item

leopoldum

Archiducē

mittit, qui

Juliam Cli-

viam &c.

sequestri

nomine oc-

cupet.

Londorp.

supplet.

tom. 1. l. 2.

c. 116.

Ludolf in

in theatro

mundi

tom. 1.

Marcodurū

à Branden-

burgico &

Neoburgi-

co occupa-

tur.

Auctores

iidem.

Fallaciæ &

iræ Bielefel-

dienſium in

Westpha-

lia contra

Catholicos.

Kleinsorgi

in contin.

Cosmod.

Gebelini.

Principes, tantâ freti faventium civium, militumque audaciâ; jubent continuò refigi mandata Cæsaris; Proceribus, Ordinibusque comitia imperiosè indicunt: eosque præfinito die congregatos obferatis prius civitatis portis, cogunt ad fidem sibi tanquam legitimis Dominis jure jurando * obligandam.

Imperator non parum commotus ob spretum tribunal suum & explosa mandata: literis Pragâ missis, publicèque * Dusseldorpii affixis, quidquid machinati hætenus Principes essent; frivolum & inane declarat: iteratò sub poena proscriptionis Imperialis præcipiens: ocyus absisterent coeptis, totiusque causæ cognitionem Cæsareo tribunali submitterent. Ad hæc Imperator Leopoldo Austriaco Patrueli suo, Argentinenſium sacro Antistiti in mandatis dedit, festinatò tendere Juliacum, ad provincias omnes sequeſtri titulo occupandas. Nihil territi Principes adventu Leopoldi; audaciores etiam fiduciâ auxiliarium ex Hollandia copiarum, transito Rheno in Juliacenſem Ducatum sub initium Decembris irruptionem tentant. Marcodurum inter præcipuas regionis urbes primo impetu petebatur; ubi senatum inter & plebem dissensio erat, & contraria partium studia; plebe Principum, senatu partes Cæsaris sectante. Neoburgicus Princeps, cum quadriduo ferè vicino in agro hæſſſet, demum octavâ Decembris plebs seditiosa clavis per vim magistratui ereptis Neoburgico portas urbis aperit. Prima illi cum Brandenburgico ab ingressione cura, hîc quoque cives in suam fidem arctiùs adstringere; paucis, qui obnitebantur, aut ejectione ex urbe, aut carcere mulctatis.

Magna inde gaudia hæreticorum. Utpote qui tacito hætenus pede in has regiones proserpserant; nunc liberum sub horum Principum dominatu sibi campum gratulabantur prodeundi palam, atque in miseras & rempublicam Catholicorum insultandi. Idq; Bielefeldienses, utne ad remotiora abeam, haud cunctanter ausi, Comitatus Ravensbergici in Westphalia nobis finitimi cives. Horum in oculis hærebat Sparemburga arx suburbana, in edito colle sita; nequidquam diu ad defectionem apertè sollicitata. Præfecto arcis, quem Imperator fidum habebat, ad comitia Dusseldorpium evocato; hic dolus clam adhibitus: præſidiarium militem alium atque alium è castello in urbem blandè invitant; levibusque oblectamentis & fabulis, quas comminisci simulata amicitia novit, usque attinent; dum suis præſidiis inſessam arcem tenerent; atque redeuntibus ex urbe præclusus in illam aditus esset. Tum palam erupit omnium atrox odium in Religionem Catholicam, ejus cultoribus plurimis cum curione suo depulſis. Mox quoque Decanus, & primores Catholici falsò in prodicionis crimen vocantur.

Statu-

Statuta in commentitios proditores poëna carceris, exilium, variæque supplicia. Sed æquior Brandenburgici & Neoburgici Principum animus iniquitatem hominum compressit; dimissis captivis, additæque severâ inhibitione, ne porro injuriis lacefferent Catholicos. Urbi interim arcique custodiendæ, quæ foederatorum Principum jussu venerat, militum manus injecta. Grati primùm hospites Bielefeldiensibus, ac velut delapsi è cælo tutelares Angeli magno excepti gaudio adversus Joannis Ritbergensis vicini Comitis molitiones; à quo numerosum sub Cæsarea signa cogi militem, rumor erat. Pérque æstivum tempus ex odio in Catholicos & quòd omnia ad denarium solvenda, dicerent, supra vulgarem modum liberaliter habiti. At spe solutionis per subitum militis discessum frustrati Bielefeldienses, dolum dolo punitum senserunt.

In eundem prope modum Coloniae consulis, viri sapientissimi, Joannis Hardenradii æquitate & prudentiâ hoc anno popularis seditio compressa. Multis illa viribus anni unius spatio increverat. Accersiti undique ex regionibus hæresi infectis triobolarii, egentes, capite censi homines, tribuúmque albo inserti: eò ad quodvis facinus proniores, quòd metuere opum nullam, aut subire jacturam possint; ex publica rerum agitatione, aliorúmque damnis lucra inopiæ suæ captantes. Horum hominum duritiem inflectere, & corrigere insaniam, haud potuère duo à Joanne Schweickardo Moguntinensium, & * Lothario Metternichio Trevirensium Archiepiscopo, missi Oratores. Hi enim post diutinam in urbe Coloniaensi, & sumptuosam commorationem; post frequentes, sed irritos ad plebem cum senatu componendam congressus, hoc anno ad suos quisque Principes re infectâ regressi. At tantò jam securiùs confluere perditorum hominum colluvies; miscere furiosos sermones de magistratu à reipublicæ gubernaculis dejiciendo; de inferenda ipsa nece, nisi portarum clavibus cum populo communicatis, nonnullisque de grege suo ad publica munia admissis, populum vellent omnium in curia consiliorum participem facere; nisi rationum tabulæ, urbis proventuum libri traderentur, ad rectiorem calculum revocandi: eaque consilia agitabant nocte concubiâ, tenebrarum & parietum custodiis tegendo omnia; ne quâ parte feralium machinationum suspicio pelluceret.

Fallere tamen Hardenradium consulem diligenter circumspicientem omnia, atque sagacem virum non potuère. Is re comperitâ senatum jubet ocyùs coire: atque expositâ periculi gravitate, cum nosset, certam violentæ irruptioni designatam à conjuratis horam, singulis quibus per urbem horologiorum cura, de senatorum sententia imperat, ut vel horologii cursum omnino sistant; vel erratico

Arx Sparenberga prope Bielefeldiam occupatur à Brandenburgicis & Neoburgicis cum magno gaudio Bielefeldiensium quod in lucum post vertitur, *Auctores iidem.*

* hos duos Electores Casar delegaverat ad reducendâ Colonia pacem. Turbæ & seditio in urbe Coloniaensi sopiuntur. *Meshov. vetus ms. Turckii.*

Singularis
magnani-
mitas con-
sulis Colo-
nienſis.

*Auctores
iidem.*

ratico motu faciant inter ſe diſcrepare; diverſam diverſis in locis horam nuntiando. Ipſe interim conſul Hardenradius ferreâ loricâ, quam pallio oblongo texerat, indutus, ponè magno armatorum globo ſequentè accedit ædes: interritus contemptoque vitæ periculo fores pellit. Iſ per errorem velut conſpirantium ſocio patefactis, audacter in medium conjuratorum irruit: projectoque pallio, & arreptâ, quam poteſtatis inſigne miniſter à tergo ferebat, haſtâ ſeveriore vultu ad præſentes converſus: *num, inquit, veſtrum me conſulem agnoſcitis, vobis, totique urbi imperitantem? quorſum igitur me invito illa cœventium multitudo? illa nocturna conciliabula?* Hic ſtatim in pallido omnium vultu nequitie indicia; alter in alterutrum oculos, latentis animi proditores deſigere: ex abruptis ſermonibus, ac turbido ore; ex truci ſilentio ipſi ſe ſcleris meditati reos agere: inde latebras, fugam, ſalutem optare. At nihil uſpiam eſugii. Jam enim, obſtructo ubique elabendi loco, velut in cavea concluſi, ab excubiis circa domum poſitis, detinebantur. Facto dein ſenatus conſulto, ſi per tenebras dilapſos, ac iudicio conſulis mitiorem poenam promeritos excipias, alii perpetuâ lege relegati omnes. Ità demum ejectâ ſordidorum hominum ſentinâ, tam celebris reipublicæ relevata navis feliciore curſu provehitur.

**Scha-
Abas.*

Rex Perſiæ
rogat Pon-
tificem, ut
Imperii
Principes
contra Tur-
cas arma
ſumant.

*Spond. ad
hunc annū*

**Fœdus*

*Calvinia-
norum*

Principum

*qui corre-
ſponden-*

tes ſe dice-

bant. & Ca-

tholicorum

contra Cal-

vinianos,

quod liga

dicebatur.

Hos per Imperium in tot regionibus inſtintos motus eò ægrius ferebat Paulus V. Pontifex, quò ipſi facilius fuiſſet, ſublatis ejuſmodi turbis deſideria *Regis Perſarum explere. Sollicitabat iſ Pontificem iteratâ legatione, ut Sedis Apoſtolicæ impulſu fortiùs Imperii Principes Turciam bello premerent; prolixè multa Pontifici per Legatos pollicitus: ſe omnes belli impenſas compenſaturum, tum ſingulari erga quosvis Chriſtianos humanitate, & benevolentia; tum etiam cellione plurium locorum variis in urbibus & provinciis pro ſcholis templisque conſtruendis; in quibus propagandæ per regnum ſuum religioni Catholicæ vacari tutò poſſet. Nihil hiſ promiſſis optabilius Pontifici. Sed quid ageret urgeretque hoc deſecto rerum ſtatu? exilis majeſtas Imperii; Imperatoris authoritas debilitata, ac propè nulla ex diſſidio ipſum inter & fratrem Matthiam: Austria, Bohemia invaleſcentibus hæreticis turbata: turbatior Germania ex percuiſſo * duplici hoſtium domesticorum fœdere; utroque magnam plagam injiciente toti Imperio. Calamitoſa tempora! quando Chriſtiani Principes civilia in ſe ipſos arma vertunt; quæ ritu majorum noſtrorum barbari ipſi in barbaros ſumenda ſuadent.

Non alia ex hoc anno Theodori Episcopi noſtri memoria, niſi propenſionis ejus in juventutem literarum ſtudioſam. Formabatur illa in ſummæ ædis peristylio, minùs commodo functionibus lite-

literariis loco. Inter cetera grave erat adolescentibus itare illuc; redire longo lutulentæ viæ intervallo per cæli, & insolentium etiam hæreticorum quandoque injurias ad remotius templum; ubi rebus divinis interessent. Sublata sunt hæc juventutis tædia, postquam de Theodori Episcopi & Cathedralis Capituli consensione empta templo vicina domus; opportuno admodum loco è regione collegii Patrum Societatis JESU sita; solo cœmeterio, & angustæ plateæ interjectu dirempta; satisque apta scholasticis exercitationibus: non tam à pretio & elegantia memorabilis, quàm ab antiquo ejus possessore (cui nomen Antonius Crato) uti Lutheri amantissimo, ita Patrum S. J. insigni osore. Horum ille in vituperationem præter convitia alia nuper famosum libellum hoc titulo in vulgus emiserat: *Possitne fidelis quispiam salvâ conscientia permittere, ut filii scholas Jesuitarum adirent.* A morte hominis partæ in vita opes ita dilapsæ sunt, ut vidua necessum habuerit, rei familiaris inopiam venditione domûs juvare. Maluisset illa emptores alios, at, nemine ad licitandum se offerente, pretium obtulit nobilis virgo Odilia de Spiegel; aditâque possessione jus suum Patribus Societatis JESU cessit. Adeò rebus in humanis sæpe ludit divina providentia; illudîque obtreçtatorum machinationibus.

Commodior locus pro instruenda juventute, ex gratia Theodori Episcopi comparatus. Mira dispositio Dei. *Annales collegii P. P. S. J.*

Superest paucis memoranda calamitas inferioris Saxoniae: per cujus regiones hoc anno grassata pestis, magnam mortalium multitudinem absumpsit. Urbem Hildesensem non sinè multis funebribus eadem lue correptam, foeda insuper contagio morum infecterat. Potior Ernesti Episcopi cura in curandis his contagiosis animorum morbis. Ejus jussu venêre duo morum censores Nicolaus Episcopus Aconensis, & suffraganeus Monasteriensis, Lubbertus ab Hasfeld Decanus Xantensis, & Canonicus Monasteriensis. Ab his post inspectam Clericorum vitam metu gravissimæ animadversionis, severisque edictis quæsitæ emendatio eorum, qui per indecoram cum sequiore sexu liberiùs versandi licentiam, non sinè sceleris suspitione probis omnibus offendiculo fuissent. Obtinebat in hunc usque annum prisca consuetudo, sub horam noctis duodecimam in Cathedrali Ecclesia matutinum psalmorum chorum frequentandi: ex arbitrio visitorum, præter alia laudabiliter sancta, gravibus de causis jussi sunt, tempori aliarum Ecclesiarum se accomodare, eos psalmos manè horâ quartâ decantando.

Pestis grassatur Hildesii, Ernestus Episcopus duos mittit, qui Clerum visitent. *ex archivo Cath. Eccl. Hild.*

Abrogatur consuetudo frequentandi chorum horâ tamâ noctis. *ex archivo Cath. Eccl. Hild.*

Annus Christi 1610.

PAULI V. Pontificis 5. & 6.
 RUDOLPHI II. Imperator. 34. & 35.
 THEODORI Episc Paderb. 25. & 26.

Comitia
 Pragensia
 solvuntur.
 Nihil ex il-
 lis auxilii
 obrinet Im-
 perator Ru-
 dolphus.
 Rex Gallie
 Henricus
 IV. necatur.
Palatius in
Aq. Aust.
l. 47. c. 2.
Spond. ad
hunc annu.
ms. Turckii
Vita Rudol-
phi Caesaris

Christianus
 II. Elector
 Saxonie
 Juliam Cli-
 viam &c. à
 Cesare ob-
 tinet & in-
 vestiturâ
 donatur.
Helvic. in
theat. hist.
Galii scri-
ptores de
successione
Juliacensi,

Gebatur jam annus Christi sexcentessimus decimus su-
 pra millesimum ; Rudolphi quartus & tricesimus ,
 ex quo Imperium , quâ intestinis dissidiis , quâ Tur-
 carum incursionibus concussum administrârat. jamq;
 in foribus extremam adesse perniciem formidabat , cùm in suum
 unius caput tot conjuratos hostes à fronte & à tergo , domi , forisq;
 parare arma intelligeret. Augebatur in dies singulos exacerbati
 rursus Archiducis Matthiæ studium & cupiditas sibi utrasque
 scissi Imperii partes in fratris Rudolphi Cæsaris cladem adjungen-
 di. Maximi fiebant in Anglia , Gallia , Hollandia armorum ap-
 paratus : Rudolpho hærente in aula Pragensi , omnis consilii & au-
 xilii inope ac penè neglecto. Pauci etiam Imperii Proceres , quos
 sibi fidos habebat , mense Aprili Pragam convocati nihil opis contu-
 lere. Hos inter memorantur , Schweikardus Archiepiscopus Mo-
 guntinus Metropolitanus noster , Ernestus Archiepiscopus Colo-
 niensis , Maximilianus & Ferdinandus Archiduces Austriæ , Chri-
 stianus Saxonie Elector , Henricus Julius Dux Brunsvicensis , Lu-
 dovicus Darmstadii Landgravius. Decimâ quintâ Maji cùm ini-
 tium congressûs fecissent , deliberaturi de mediis collisos fratres
 Rudolphum & Matthiam reducendi in gratiam ; de creando Roma-
 norum Rege ; de sopiendo motu Juliacensi : inopinatæ properanti-
 bus tabellariis perferuntur literæ , Henricum IV. Galliarum Regem ,
 postquam bellum in Germania gerendum magnâ mole jam ap-
 parâisset ; pridie Idus Majas à Francisco Ravalliaco , patriâ Engo-
 listensi , gemino vulnere cultro percussus ; trajectoque pulmo-
 ne exanimem cecidisse. Principes metu , qui maximus ab hoc in-
 jectus Rege erat , soluti , mox abruptis consultationibus , nec ullo
 ad res propositas emolumento discessere. Elector tamen Saxo-
 nie & Dux Brunsvicensis sua ex hoc conventu commoda captâ-
 runt : hic pleno in urbem Brunsvicensem jure donatus ; atque à
 sapientiæ doctrinæque fama adscitus ad intima consilia Cæsaris :
 ille aliis æmulis , quemadmodum citati edicto erant , coram tri-
 bunali Cæsareo non comparentibus , Juliam annexasque provin-
 cias ab Imperatore fiduciario jure obtinuit , clientelari statim insti-
 tutione confirmatus : sed eam obtinuisse facilius , quàm armistu-
 tari fuit.

Hæc

Hæc enim Cæsaris in Saxonem benevolentia adeò irritavit competitorum animos, ut juncto mox exercitu provincias hostilibus armis ingrederentur; certiores à Marte quàm à Cæsare fortunam favorémque petitori: idque tam prospero eventu; tanto animorum æstu; ut oppositus Leopoldi exercitus, multis passim claudibus imminutus, aut internecione deletus, sustinere belli molem, urbésque ac carces tueri haud valuerit. Et jam arx Bredenbenda ab Ernesto Brandenburgico, qui fratris Sigismundi eo in Bello vices obibat, redacta erat ad pulveris tormentarii inopiam; ac penè interierat, præfidiario milite magnam partem obtrito. Missi in auxilium ab Archiduce trecenti sclopetarii sacculis pulverariis onusti, dum rustico quodam viarum duce conantur per devias paludes penetrare; propè ad unum omnes ab obsidentibus macantur; neque horum stragem avertere aut ulcisci poterant mille alii, ac septingenti pedites; & sex equitum turmæ, quos cum tormentis bellicis quatuor in proximo nemore Archidux abdiderat. Hi enim facto in obsidentes impetu cum ducentorum amissione pariter reiecti sunt.

Brandenburgicus & neoburgicus offensus, favore Saxoni à Cæsare præstito, atrocius Leopoldianos persequuntur. Helvicius theat. hist. Londorp. Jul. Cæs. Bulengerus & alii.

Internecio gravior facta à Christiano Principe Anhaltino. Is Majo ineunte è Galliis per Hollandiam redux, cum itinere didicisset, non exiguas Leopoldi auxiliares turmas trans Mosam per pagos Juliæ in stativis considere; securas hostium, & nulli, quàm agricolis formidabiles: confestim Neomagi & suum & Friderici Nassovii militem plaustris injicit; plenoque cursu, quasi Jovis quadrigas conscendisset, advectus, incautos adoritur. Perfacile fuit hostem in quatuor equitum, peditumque cohortem unam divisum dispersumque ex improvviso opprimere. Pars magna statim contrucidata, plurimi per agros palantes, atque ex fuga ad sexcentos in captivitatem retracti: qui omnes in triumpho adducti Dusseldorpium, ubi magnus honor habitus victori Anhaltino ab utroque Principe Brandenburgico & Neoburgico, tam gloriosè revertenti ad primum ab urbe lapidem obviàm prodeuntibus. Archidux Leopoldus nihilò dejectior tam adverso Marte; incensus magis contumeliâ illatæ cladis ad Imperatorem abit, de ratione belli felicius prosequendi consulturus, urbe interim Juliacensi prudentiæ & fortitudini Joannis Reuschenbergii commendatâ. Hujus de habitu factus certior Mauritius Nassovius militiæ fœderatorum Ordinum supremus Præfectus, exeunte Julio cum ingenti exercitu ex Anglis, Gallis, Belgis que conflato, per Hollandorum provincias in Juliam irruit. Auctus deinde Christiani Anhaltini copiis oppugnationem Juliaci Kalendis Augusti aggreditur. Magnis ibi animis & ab obsidentibus & ab obsessis integro mense pugnatum. Obsessorum

Victoria Christiani Anhaltini de Cæsareanis obtenta. Auctores iidem.

Juliacum
expugnatur
ab Anhalti-
no:
Stangeſol.
Baleng.
Londorp.
& alii.

rum tamen animos non parùm infregit Chatræi in obſidentium caſtra adventus cum inſtructiſſimo Gallorum peditum novem milium, & ducentorum ſupra mille equitum exercitu. Jámque munitiones erant, & obliqui acceſſus ad uſque foſſas producti: ſuſſoſſa cuniculis ipſa arcis propugnacula, quæ injecto igne omnia præſentem intentabant præſidiariis mortem; cùm Reuſchenbergius, ut communem omnium interitum deditione averteret, arcem oppidumque ſecundâ ſeptembris victoribus aperit. Atque ità univerſa Julia & Clivia aliæque ditiones duorum Principum dominatui traditæ, prorſus excluſis Saxonibus; quorum deinde contentio & ardor plurimùm refrixit. Nihil hoc rerum ſtatu triſtius Religioni Catholicæ; ad quam ubique exterminandam Lutheri & Calvinii aſſectæ ſub horum Principum regimine audentiùs conſpirabant. Nec illud minùs triſte omen, quòd hoc anno Duſſeldorpii in palatio cœnam Calvinisticam celebrari à nobili & numeroſo cætu, Catholici cernerent; interque eos magno convivantium gaudio novum convivam Erneſtum Marchionem Brandenburgicum, Julix & Clivix Gubernatorem; ad Calvinum à Luthero nuper tranſgreſſum.

Comitatus
Ritbergenſis
ad Fidem
Catholicã
reducitur.
Friſidericus
Rôrlich S. J.
in concione
funebri
Ritberge
habita anno
1518.
Hiſt. mſ.
Turckii ad
ann. 1601.
& 1610.

Lætiora ſubinde Religioni Catholicæ tempora obtigere in Comitatu Ritbergenſi. Ubi, poſtquam Sabina Catharina, Ennonis III. Oſtfriziæ Comitis, & Walburgis Ritbergicæ filia, indeque unica Comitatus Ritbergenſis hæres jam pridem anno MDCI. in gremium veræ Eccleſiæ redierat: hoc præterea anno Joannes Comes Ritbergenſis, Sabinæ Patruus, ejusdemque ſublato per authoritatem Pontificiam conſanguinitatis impedimento conjux ſubjectum ſibi populum poſt ſexaginta & ampliùs annorum tenebras ad Catholici veritatis lucem reducere ſtudet. Eâ mente Paderbornâ Rectorem collegii Patrum Societatis JESU Joannem Roberti Ritbergam evocat: paucis, quid cum animo verſaret, aperit: eumque ad Comitatus ſui templa poſt tot annorum profanationem reconcilianda adhibet. Tam ſalutari operi XXVIII Februarii, qui primus jejunii quadragenarii dies erat, initium datum à Ritbergenſi Eccleſia. Rei divinæ ſolenni ritu peractæ de præſtantia orationis, ſi jejunio ſocietur, concio ſubjuncta fuit; præſente Comite, cum Sabina conjuge & prolibus, aulæque tota & gynæceo: nec paucis incolis ſeu novitate rei, ſeu boni animi motu accitis. Itum deinde longiùs pari pietate ad alias hujus Comitatus parochias: templaque omnia ex more Catholico ſacris initiata cerimoniais, ſupremi Numinis cultui reſtituta ſunt: migrare aliò, & ſilere juſſi omnes doctrinæ Lutheranæ Prædicatores; quòd clam intruſi, nec *per oſtium introiſſent*. Reliqui non vi, aut virgâ ferreâ; ſed manſuetudine, piis

*Neuſſtr.
den/
Berle/
Maſtholt

piis monitionibus, soliusque veritatis agnitæ impulsu in viam reducti.

Ut verò *Religionem* esse *vanam* discerent, quæ cum virtute, & vitiorum fuga conjuncta non sit, gravi in eos animadversione utendum censuit, quorum vita & mores à doctrina Religionis dissentirent. Unum proferam hoc anno editum hujusmodi severitatis exemplum. Comes in Juliacensi bello perquam studiosus Cæsaris, ac Christiani Saxoniae Electoris, non modicum conscripserat exercitum ad recuperandam Bielefeldiam. Ne quid tamen inconsulto Imperatore aggrediretur; ad eum Pragam contendit: milite per oppidum & pagos distributo. Is verò per absentiam Comitis solutior, audaciórque ad proxima quæque loca, ubi prædæ spes aliqua, effusus multa impiè nefarièque committit. Obvii prope Sufatum, in ejusque urbis territorio pagi, & quidquid per viam spoliis opportunum; primos prædantium impetus sustinuère; ne vomeribus quidem aratorum in agris parcitum. Ipsaque urbs Sufatensis ad pendendum non leve tributum violenter adacta. Indè per agrum Paderbornensem, Osnabrugensem, Monasteriensem, viæ omnes latrociniiis, & grassatoribus infestæ. Mox ad Visurgim flumen in Principatum Corbejensem procursantes, latè omnia sceleribus, & vastitate complent. Comes Pragâ ab Imperatore redux, reperit in itinere omnia querelarum, turbarumque plena. Crebris deinde literis appellatus de sarcindis damnis, sedulò inquisitionem fieri in sceleris authorem jubet: deprehensumque tandem, culpam residere in eo *, cujus fidei arcem, militesque gubernandos abiens commiserat: non modò hunc omnes militaris licentiæ habenas laxasse militi; sed datis etiam commeandi literis, quodammodo viam ad prædandum stravisse. Rogantur tria militiæ tribunalia sententiam de poena delicto irroganda: & à singulis poena capitis pronuntiat. Neque Comes ullis ad gratiam vitæ faciendam rationibus induci potuit. Quare reus culpæ gravitatem agnoscens, cunctis facultatibus priùs erogatis in pauperes, consuetisque sicut *bonus miles Christi*, Romanæ Ecclesiæ armis in mortem munitus, cervicem fortiter securi subjecit: dignus, qui ob bellicas virtutes honestiore in arena sanguinem profudisset. Exinde Comes, quòd ex tenui ærario sufficere porro stipendia tanto exercitui non posset; plebsque militum ultro rude donavit; vel aliò dilabi fugâ, haud ægre passus est. Eorum partim hostium auxêre castra: partim reversi ad gustatas antè in Westphalia prædarum cupedias; sed capti corporum passim in patibulis, rotisque pabulum fuère. Valuit autem isthoc justitiæ exemplum ad majus virtutum, religionisque per Ritbergensem Comitatum in hæc usque tempora florentis studium.

Plu-

Joannes Comes Ritbergensis plectendo scelera studet promovere studia virtutum & Religionis Catholicæ. *Kleinsorgi* in contin. Cosmod. Gobelini.

* *Præfectus arcis* Thot dictus.

Pietas refi-
piscientium
civium Pa-
derbornen-
sium.

Quantum
inde gaus-
dium Theo-
doro Epi-
scopo.

*Annales
Colleg. S.J.
Paderb.*

**ad Rom 8.
v. v. 23.*

Plurimum inde gaudii Joanni Comiti Ritbergensi. Nec minùs Theodoro Episcopo; nostro solatii ex accrescentis per Dioecesin suam Religionis, pietatisque fructibus. Vidit ille non semel eos, quibus antea Catholici ritus deridiculo erant; novo ornatu aut intrà mœnia per ædes sacras, aut extra urbem ad sacellum Romanum in supplicationem prodire: alios oblongâ, pullâque veste; quâ vitæ licentiùs actæ dolorem: candido habitu alios, quo peractæ poenitentiae signa testarentur, indutos; obnupto capite, nudisque pedibus omnes corollam precatoriam alterâ, alterâ cereum manu gestantes: moribus tam compositis, tanto precum ardore; expansis, dum salutaris hostia sublimè tolleretur, brachiis, ut auditus sit postea Theodorus Episcopus, cùm diceret; tam uberes, sub ipsa renatae Religionis incunabula, *primitias** spiritus sibi præ gaudii abundantia lacrymas extorsisse. Pupugit tamen hoc pietatis spectaculum non leviter hæreticos: Fuitque de trivio rabula tam protervè dicax, ut anniversariam, quâ Divorum urbis tutelarium reliquæ à supplicantibus circumferuntur, solennitatem conspicatus sinè fronte effutiret: *vel unicum ex Lutheri femoralibus, quæ alibi in honore essent, solum pretiosius sibi, gratiusque fore, quàm ingentem illam mortuorum ossium congeriem.* Illoti oris, ejusque similium rabularum sacrilegæ cavillationes, & odia non forbenda solùm Theodoro Episcopo; sed etiam concoquenda fuerunt: donec tandem satietate defessus, anno proximo omnem in eos stomachum erumperet.

Prodigiola
grando &
perniciosa
Paderbor-
næ, non
item vicinis
urbibus.
*Kleinsorg:
in contin.
Cosmodr.
Gobelin.*

At cunctantem Theodori Principis justitiam divina prævenit, injectâ patriæ plagâ levi illa quidem; sed quæ ex portento formidabilis, & mali gravioris nuncia timebatur. Sudum omnino cælum erat tertio Kalendas Maji: & gratissima aëris serenitas; cùm repente sub horam quartam opaca, & nigrore horrida ab occidentis solis regione nubes exsurgit: quæ celerrimo motu, non aliquo impulsâ vento, quòd nulla adhuc esset cæli intemperies; sed occulta agitatione incitata advolat; urbem hanc obtegit, tantam ex templo vim grandinis, ovi gallinacei magnitudinem æquantis effundens; ut contusi in tectis imbrices, comminutæ fenestrationes, rami arborum detracti, nemine pedem domo efferre auso. Vehementem grandinis effusionem lenior pluvia excepit: eâ cessante portentosum erat cernere in quovis grandinis globo, tanquam in pelucido speculo, feminarum capita, humanosque vultus, iridis quasi coloribus expressos; capronis in fastigium erectis; pendentibus cincinnis, striatisque collaribus. Ipse, qui id temporis hæc literis consignavit, vidisse se testatur aliquot grandinum globos, diu mellis beneficio asservatos ad fidem exteris faciendam. Varii continuo hujus ostenti interpretes, cùm hanc urbem solam, aliis inta-

ctis

ctis, eâ percussam tempestate intelligerent. Alii mulierum nimio in urbe luxui illusum volebant; derisamque in parando mundo muliebri, comendâque corpore diligentiam. Per fastigiatas capronas divinabant alii, hæreticorum notari cornua; utpote quæ levi ictu paulò post convellenda essent, instar aquæ concretæ gelu, ad venti calidioris flatum diffluentis. Sed quid conjecturâ, quæ in varias partes duci potest, incertius? præsertim, cum id genus fatidici vates non aliquo agantur Numine, sed pro suo quisque genio quidvis augurentur. Haud dubium tamen; hæsisse adhuc in urbe plures projectæ audaciæ homines; & elatos hæreticorum spiritus. Quorum de grege fuit plebejus homo, malæ mercis institor, indolis petulantia magis, quam lucri cupiditate ductus comparat sibi libellum famosum, vernaculo sermone scriptum; quo Jesuitæ tanquam cædis Henrico IV. Galliarum Regi nuper illatæ authores ad poenas deposcebantur. Ad calcem libri appendix erat fusè deferens de nequitiiis & mysteriis, unde tela ad hujusmodi expeditiones depromerent. Atque ut criminationis invidia certiùs diffunderetur; pro summi templi foribus infamem satyram in publico mercatu vendendam exponit. Ut primum veteratoria scriptio in oculos Patrum incurrerat, compellant hominem, de contumelia conqueruntur; adulterinam mercem diribitori ablatam volunt. Urbis Prætor Henricus Westphalen magis indignatus, dispositis apparitoribus homini comprehendendo invigilat: comprehensum protrudit in carcerem; certus pro delicti gravitate vel præcisionem auriculæ; vel præter probrosum licitoris manu inflictum fustuarium, exilii poenam decernere. Patres verò Societatis memores consilii *Christi Domini multis judicem obtestati sunt; ne quid durius in calumniatorem statueret. Mitigata igitur horum precibus sententia, ut diebus octo fame & frigore in ergastulo castigatus, urbe exigeretur. Priusquam exulatum abiret; videns famæ refarciendæ necessitatem, Patres supplex adiit; aspersam maculam, cum non posset calamo, lacrymis deleturus. Prandio recreatus, & largo viatico discessit; monitus, ut disceret cautiùs mercari. Nihil attinet hîc referre grandiora aliorum aliis in mundi partibus scriptorum volumina, quibus rursus in parricidii hujus suspensionem vocare Jesuitas conati sunt. Vel unas Ludovici XIII. Galliarum Regis literas legisse, plus satis fuerit; quæ de Reginæ matris, de Principum, ac Procerum sententia exarata extant, innocentia Jesuitarum testes. Habet hoc hæreticorum livor, & maledicentia: iterum iterumque lectori ad nauseam recoquunt incoctam toties de Jesuitis crambem; tanquam insipidi eorum libri essent, aut impoliti, minùsque grati, nisi bile in Jesuitas effusâ condirentur; aut

Variz divinationes, quid portentosa illa nubes & grando sibi velint.

Ibidem.

Famosus liber de Jesuitis, quod per ipsos Henricus IV rex Galliarum occisus esset, aliisq; plenus calumniis venalis exponitur à bibliopola Paderbornensi. Poena hominis. *Annales collegii PP. S. J.*

*orate pro calumniantibus vos, Luca c. 6, v. 28.

*diploma illud habetur in Javencio hist Societ. l. 12. p. 5. pag. 124. Spond. ad hunc annu.

ab

ab inspersis ad eosdem conspurcandos sordibus nitorem sibi, gratiamque accerferent.

Annus Christi 1611.

PAULI V. Pontificis.

6. & 7.

RUDOLPHI II. Imperat.

35. & 36.

THEODORI Episc. Paderb.

26. & 27.

Parva Praga
intercipitur
à Leopoldi-
cis, furor
indè & tu-
multus Pra-
gensium.
*Helvicus
theat. hist.
l. 5. p. 139.
Spondan.
pag. 953.*

Matthias
Rex Bohe-
miz coro-
natur.
Comitia
Norimber-
gensia.
*Spond. ad
hunc annū
Helvicus in
theat. hist.
pag. 138.
ms. Turckii*

Rudolphus Imperator quò morti propior venienti-
bus annis; eò magis à fortuna, & amicis fugienti-
bus desertus, res suas omnes vergere in deterius vi-
det; à suòmet etiam exercitu, quem ad provincias
Juliacenses in quiete continendas miserat, in gra-
ves turbas coniectus. Passaviensem vulgò scriptores vocant exer-
citu à duce ejus Leopoldo Austriaco Passaviensium Episcopo.
Depulsus ille ex urbe Juliacensi prædas agere per viam, tumultu
miscere omnia cœpit; non tam irritatus sinistrâ belli fortunâ, quàm
negatâ hæctenus stipendiorum solutione: cùmque Passavii restitu-
tus in hibernis crederetur; motis ex inopinato castris, in Bohemi-
am se infundit; oppidisque aliquot expilatis circiter Idus Februa-
rias ad Pragam, ubi tunc sedes Imperatoris, confidet; eamque ur-
bis partem, quæ Praga minor appellatur, XV. Kalendas Martii die
hilariorum, quo indulgeri epulis largiùs, & oblectamentis solet,
ingressus, lætitiâ illius temporis funestat, stipendia rapturus à no-
lente Cæsare, quæ obtineri à volente non possent. Hic protinus
ad arma Bohemi hæretici: ejectioneque ex urbe peregrino milite, in
religiosorum monasteria barbarum in morem debacchari: spolia-
re tanquam receptacula hostium, consiliorumque pessimorum
officinas omni diritate pessundare: reliquiis, templorum ornamen-
tis, imaginibus per compita & plateas manu sacrilegâ dispersis, pro-
culcatisque; non paucis etiam ex religiosorum cœtu, tanquam
turbarum concitoribus, crudelissimâ nece illatâ. Pulsis deinde è
regno Passaviensibus copiis, Archiducem Matthiam ex Austria
cum exercitu in Bohemiam evocant: eidemque, omnibus læto cla-
more assentientibus, decimo Kalendas Majas regalem coronam
consuetis cerimoniis imponunt: Rudolpho fratre vel armatis pre-
cibus ad regni abdicationem inducto; vel nequidquam invito, &
repugnante. Proceres quoque Germaniæ, cùm ita vilescere &
negligi Rudolphi auctoritatem; corporis etiam animique vires de-
crescere; Matthiam verò fratris detrimenta suo apponere lucro,
cernerent, mense Septembri Norimbergæ consilia agitant de tol-
lendo

lendo ejus ex humeris Imperii onere: deque alio, velit, nolit, ipsi subrogando: qui majori fortitudine & gloriâ Imperatoriam Majestatem sustineat. Quorundam tamen dissensione, vel potius aliquâ adhuc in Cæsarem reverentiâ disturbatum electionis negotium; rejectumque est ad comitia anno postero Francofurti habenda.

Aquisgrani etiam hæreticorum molimina repressa sæpe, nondum compressa penitus, ad majorem hoc anno urbis perniciem se effundunt. Sex in carcerem à magistratu protrusi cives poenas dabant sæpius violatæ legis: quâ vetitum, ne quis extra urbem hæreticorum immixtus coetui, aures eorum concionibus daret. Dieta captivis erat levior quædam multa, tanquam tessera obedientiæ pendenda. Ejus verò solutionem, cum in ipsas sex jam hebdomadas contumaciter procrastinassent, tertio tandem Nonas Julias à senatu decernitur: *penderent pœnam pecuniariam: aut si per tenuitatem opum non possent; meliora polliciti condonationem flagitarent. In alterutro nisi gererent morem; priusquam sol occumberet, tanquam obstinatas et rebelles urbe excludendos.* Antemeridianum hoc senatus consultum sedulo tegebatur; nulla ut ejus ad populum in urbem aspirare suspicio posset. At perdifficile ita curiæ rimas obstruere, quin aliquid perluceat. Paucis post horis ubi res populo suboluit, circiter quartam pomeridianam ad feralem æris campani sonum ingens vesanæ plebis è gurgustis, tabernis, officinis accursus. Raptis, quæ cuique fors obtulerat, armis ad forum in ipsa curiæ penetralia irruitur: horrendâ vociferatione cædem, incendium, vastitatem conclamant; nî, laxatâ mox custodiâ, religionis suæ socios impunes missos faciant. Neque antè tumultuantium ira desæviit, quàm impuniti omnes, solutâ captivitate, prodiissent.

Atrocius deinde grassatum in Jesuitas: eorum duos, qui valetudinis curandæ causâ peregre illuc venerant; dum ex urbe ab amicis domum redeunt; gladiis & fustibus armata cohors per viam aggreditur. Dirèque contrucidati ante ipsas fuissent collegii fores; nisi celeri fugâ in vicinæ domûs latebris persequentium rabiem evasissent. Novus deinde sexto Julii sub tertiam matutinam, majorque furentium impetus. Adest conglobatum, densumque agmen. Saxis prægrandibus, contis, bipennibus, ferociter in domûs januam arietatur. Patres veriti, ne truculentiùs agerent, si per valvarum cogerentur ruinas ingredi; ultro fores sævientibus recludunt. Antesignanus cum sociis aliquot mox irruens, janitore multis verberibus inhumaniter salutato, insignem obvio sacerdoti plagam infligit: horrendum inclamitans: *ubi urbis consules? ubi reliquorum de grege tuo nebulonum latibula?* cui tremulâ voce Pater: *Contubernales suos, inquit, esse in templo congregatos. Nihil extra*

Tumultuantur Aquisgranes contra magistratum. Causa tumultus. *Helvic. in theas. hist. l. 5. f. 136.*

Eidem Jesuitas crudelissimè exagitant. *Helvicus. libro citato Annales Societ. Juvenic. l. 14. part. 5. pag. 247*

XXX

605

Furor
Aquisgra-
nensium in
Jesuitas.
Auctores
iidem.

*dictus
Joannes
Worms à
Thomberg.

PP. Capu-
cini hoc
anno Colo-
nienlem in
urbem ad-
mittuntur.
Ægidius
Gelonius.
ms. Turckii

eos peregrini hominis domi latere uspiam. E vestigio procurrentes in templum vident eos ante sacrosanctam Eucharistiam in genua provolutos. Substitère paulisper quasi sacro horrore defixi: at rediit actutum animi furor: precibusque interpellatis omnes in vicinum atrium pedibus, manibusque propelluntur. Indè viâ infami, quâ facinorosos capite damnatos deduci, moris est, curiam versùs socii novem inter acerbissima verbera protracti. Patres reliquos jam propè exanimes domi non leviùs foedissimæ direptionis conspectus afflixit. Nihil in re domestica tum sacra, tum profana fuit; quod furentium rapaces manus, ludibria, sacrilegia, non senserit. Ipsi Patres rebus jam omnibus exuti, immane dictu! quàm multa, quàm indigna perpeSSI sint. Ex alio in aliud conclave; perque omnes domûs angulos obtorto collo raptati, nihil nisi maledicta audiunt; terrificosque sermones de laqueis, quibus gulam frangant; de acuendis cultris, quibus aures, narèsque præcidantur. Mitto injurias alias, quibus tandem erepti sunt commiseratione quorundam Catholicorum, qui apud vulgus gratiosi id exorârunt; ut, migrare in ædes Decani * tanquam in custodiam, Patribus liceret: indè revocandi, sistendique populo, quando, & ubicunque libuisset. Potentius per Legatos patrocinium præstitit Regina Galliarum, Maria Medicea, Regis Ludovici XIII mater. Hæc seu recenti non levium in urbem beneficiorum memoriâ; seu Gallici exercitus in viciniam adventantis metu eò induxit furentium animos, ut Patres jam mensium quinque spatio apud amicum diversatos, regredi in ædes suas pridie Nonas Decembris permiserint. Neque defuisset innocentibus æquitas Imperatoris Rudolphi; nisi paulò post morte coactus eos deferere, ex turbis hujus mundi abiisset.

Urbs Agrippinensis inter hæc cautior ex alienis periculis; nihil prætermisit, quò impias ejusmodi molitiones quâcunque ope divinâ, & humanâ præverteret. Eò donati civitate hoc anno, publicoque admissi decreto fuere Nono Kalendas Novembris, ut exordia religiosi instituti sui istic caperent, Patres Ordinis sancti Francisci (quos Capucinos dicimus) quique cultu rigidioris vitæ, aspero, incomptoque habitu homines à liberiore per hæresin depravata vita, ad meliorem frugem, ad expiandam piis poenitentiarum operibus tot rebellionum culpam allicerent. Crevit deinde pluribus piis aliunde accitis viris religiosa isthæc familia, suoque in rem Catholicam, pietatémque promovendam studio, consulum aliorumque beneficentiam quinquennio post permovit, ad stabilem habitationis sedem assignandam.

Neque in Dioecesi nostra suis caruit incrementis, strenuisque tutoribus Catholica Religio. Hæretici diu recondita quædam latibula

bula quæsiêrant; in quibus filii ad parentum ingenia, morésque formarentur. Atque ità innocens ista ætas errores combibebat, quos ægre adultiores evomerent. Olfecit damnosas scholas, qui puerili tironum ludo præerat, Bartholomæus Ruffius. Is continuò insidiis, per supplicem libellum Principi expositis, severius decretum, prætori urbano inscriptum, obtinet; quo, facultate pueros privatim, puellâsque docendi sublatâ, insuper mandat Princeps, universa clâm discientium, docentiûmque receptacula everti, destruíque. Neque timidior Ruffius in perurgenda decreti promulgatione. Inde conflata sibi, omnium per plateas linguis, sâxisque insectantium, odia animo imperterrito tulit: cûmque in petulantem violentè eum in vicis aggredientium turmam incideret; fortiter luctatus, machærâ uni luculentam plagam infligit. Vulneris dolores aucti sunt poenâ carceris, in quem læsus ille cum sociis detrusus, emendatûsque fuit. Ceteris levi hac in paucos animadversione coërcitis, res prospere ex bonorum omnium sententia procedebat: consultûmque parvulis eò magis, quò prima fidei elementa, rudibus percepta annis, hærent tenacius. At brevi spes omnis in herba succisa fuit. Filios enim, postquam tribus quatuorve annis, cum aliquo saltem pietatis gustu, imbuti humanioribus literis erant, abstractos è scholis Catholicorum aliò Lipstadium, Lemgoviam, Marpurgum, Rinteliam amandabant; ut velut angues ex agris reversi ejectum virus resorberent, & imbibitus cum literis pietatis succus hæresis veneno extingueretur. Plùs allaturum momenti sperabatur edictum aliud de matrimonio à nemine contrahendo; nisi qui sua priùs peccata sacerdoti Catholico in sacro tribunali aperuisset. Sed & hoc protervè elusum crebetrimo ad finitima loca, Lipstadium, ad pagum Sclange, in confini comitatu Lippiensi situm, perfugio. Ubi audacter nullo metu gravioris multæ absterri, cerebrosa conferebant capita, tædâsque nuptiales, & consilia in commune jungebant. Erant & ipsi quorum habitatio in suburbana domo ob contagiosam lepram ab aliis discreta est; non corpore solo, sed mente etiam infecti. Novo huic morbo, à quibus afferri medicinam oportuisset; lepræ turpitudinem non ferentes, adire ægrorum contubernium horrebant. Obtulère se ultro alii; quibus animi, quàm corporis impetigo periculosior, foediórque visa. Nec à remedio ferendo antè destiterunt; quàm omnes ad sanam mentem, inque sinum Romanæ Ecclesiæ rediissent. Mussitabant interea hæretici, & clâm fremebant; palàm contraire veriti istis recentibus decretis. Nonnulli tamen, qui indolis acrimoniâ magis, quàm maturitate consilii valebant, ausi tentare rursus per supplices literas Principis clementiam: si, aperire

Theodorus Ep. privatas aedes, in quibus pueri clâm Paderbornæ hæresin docebantur severe interdicit & conventicula illa destruit
Hist. collegii S. J.

Hæretici Paderbornenses abstrahunt è scholis Catholicorum filios & aliò mittunt.
Vetus ms. Annales S. J.

Leprosi à Jesuitis Paderbornæ convertuntur ad Fidem Catholicam.
Ibidem.

Hæretici supplicantes apud Theodorum Ep. pro aperendis privatis scholis.

Theodori
Ep. respon-
sio.

Ejus pietas
erga B. V.
MARIAM.
Hist. colle-
gii S. J. Pa-
derborna.

de integro literarios ludos, liceret. Hi responsum imminite quidem & asperum abstulêre; sed leni dignum, sapientissimoque Principe. *Nihil, ait Princeps, aequè dolere se; quàm diutinam illam errorum in Diœcesi sua tolerationem: Nec aliquid sperent novis sanctionibus adver- sum ullo unquam tempore sibi indulgendum.* Vehementer brevis hæc responsio feriebat hæreticorum aures. At tantò suaviùs recreati Catholicorum oculi raræ pietatis spectaculo; cùm ipse pientissi- mus Princeps XV Augusti, qui Deiparæ in cælos assumptæ sacer dies est, supplicantium cætui ad sacellum Romanum se pedes so- cium jungeret: eo divæ Virginis, cujus statua à primoribus urbis præferebatur, cultu, quorundam in urbe hæreticorum stolidam correcturus opinionem; quasi rudis plebecula ejusmodi otiosis cir- cuitionibus induceretur, ad honoris aliquid lignis, saxisque haben- dum: crederetque quidpiam veri Numinis in fictis istis simulacris inesse.

Annus Christi 1612.

PAULI V. Pontificis	7. & 8.
RUDOLPHI II. Imperator.	36.
MATTHIÆ Imperator.	1.
THEODORI Episc Paderb.	27. & 28.

*Palatius
l. 47. c. 11.

Hoc anno Christi duodecimo supra millesimum sex- centesimum Rudolphus Imperator ætatis suæ sexa- gesimo fatale mortis imperium in arce Pragensi sub- iit X. Januarii; variâ jactatus fortunâ; confectus senio, morbis, bellorumque tædiis. Eoque ma- gis sceptrâ, coronas, Regna, vitam ipsam perosus, mortemque ap- propinquare gaudens, ita emortualem lectum circumstantes allo- quitur: **Charissimi mei, cùm in juventute mea à divo parente meo ex Hispania in hanc patriam meam transitoriam per Legatum revocarer; tan- to gaudio perfundebar, ut sequentem noctem, totam insomnem traduce- rem. Quanto magis mihi nunc latandum, quia pater meus celestis in æternam patriam me brevi avocaturus est: ubi nulla est temporis vicissi- tudo, aut mutatio; et ubi calamitas nulla est.* Plurimi virtutes ejus, ac naturæ dotes celebrant; contra ac Spondanus scriptor Gallicus, paulò asseverantiùs, eum fuisse, dicit, *bellicis curis ac ferè civilibus minùs, et naturâ et valetudine aptum.* Hoc tamen ipsi à plerisque da- tum vitio, quòd optimis orsus initiis, posteriora vitæ tempora con- taminarit nimia in hæreticos benignitate, & indulgentiâ; segniter timidèque hærendo in aula Pragensi, hæreticis interim sacra, pro- fanâque omnia pro libidine sua miscentibus. **Matrimonii semper absti-**

abstinens fuit Rudolphus: non tamen improlis decessit. Cujus illi-
citi commercii, ut inquit Palatius * *culpam non modicâ dignitatis ja-*
sturâ luit. Evocati postea Francofurtum ad comitia septemviri,
Matthiam fratrem, Hungariæ jam tum Bohemiæque Regem, XIII
Junii caput Imperii renuntiant. Quem quartâ ibidem & vicesimâ
eiusdem mensis Joannes Schweikardus Archiepiscopus Mogunti-
nus Regali decoratum purpurâ, & Augustali coronâ redimitum
Romanorum Imperatorem inunxit. Sextus deinde Kalendas Julii
designatus dies, quo pari magnificentiâ conjugii Annæ, Austriaci
sanguinis, ex Tirolensi Comite Ferdinando, Ferdinandi primi Im-
peratoris filio progeneræ, corona Imperii imposita: solennibus nup-
tiis jam anni superioris mense Decembri Viennæ celebratis. Quam
in urbem nunc quoque ex arce Pragensi transferre sedem Impera-
toriam placuit.

Rudolphum Imperatorem paucis post diebus ex hac mortali
vita secutus in æternitatem est, Ernestus Bavarus, Agrippinensium
Archiepiscopus, in arce Arensbergensi 17 Februarii placidâ piâque
morte extinctus. Princeps erat indole ad summa surgente flo-
rens; consilii maturus; Catholicæ rei inter paucos diligens; pub-
licæ pacis assertor. Si ditionum, quibus præfuit, amplitudinem
* *species*, post Pontificem Maximum major vix ullus in hierarchi-
co universi orbis Christiani statu. Et habuit vires animi, dotésq;
præclaras tantæ molis capaces; prudentiâ, magnanimitate, facun-
diâ illius ævi Principum nemini inferior. Nec ita tamen Dioce-
sibus bene administrandis se impertit; quin simul ab ipso Ponti-
fice & Rudolpho Cæsare sæpius in consilium adhibitus, magnam
curarum partem daret arduis aliis Imperii negotiis conficiendis.
Princeps multis excultus scientiis; eodémque, quo in literas, etiam
in literatos amore & benevolentiam ferebatur; homines eruditos ho-
noribus, opibusque locupletando. Longum foret, recensere col-
lata in plures Ecclesias, in religiosas domos beneficia, omniâque
virtutum præstantissimarum decora. Inter hæc tamen diffiteri,
animus non est, *cedros Libani*, viros excelsæ virtutis, quandoque
tentationum inflecti ventis, infringique posse. Vitam ad annos
productam * *quinquaginta septem* quam laudabili & religioso finē
coronavit; lubet ex ipsis Gelenii verbis percipere: *grandi*, scribit,
languore oppressum abdicatis publicis curis, aulaque strepitu totum in Deum
fixum; et ad lacrymas, suspiria, divinas meditationes conversum, in ipsum
morbidum corpus severe animadvertisse: totiusque antea vitæ pecca-
ta, piæ cordis compunctionis, et penitentie animi confessum * *Joanni Pel-*
kingio deinde Episcopo Cardicensi. Demum sacrosanctæ Eucharistiæ mu-
nitum viatico, ingeminatis sæpius his verbis: JESU fili David miserere
mei

* *Aquila*
Aust loco
citato.

Moritur
Rudolphus
Cæsar.
Succedit
Matthias
frater.
Stangefol.
Spond. ad
hunc ann.

Moritur
Ernestus
Archiepi-
scopus Co-
lon.
Kleinsorg.
Stangefol.

* *Archiep.*
Colon. Ep.
Frising.
Leod. Mo-
nastr. Hild.
Administ.

* *Stangefol.*
Gelenius
numerat
annos 62.
Quam piæ
mortuus
Ernestus.
Gelenius
pag. 243.
** Fuit Ord.*
FF. Minor.
Convent.

mei. *placide, et pie in Domino obdormivisse.* Cadaver aromatibus conditum, ornatumque Electorali habitu per altissimas eo tempore nives tertio Nonas Martii transvectum Coloniam; ibidemque in æde Metropolitana illatum magnifico Mausulæo, ante facellum trium Regum exstructo.

Ernesto
succedit
Ferdinandus
Bavarus
Colonie,
Leodii, Mo-
nasterii,
Hildesii,
Sangerfol.
Kleinsorg.

Ferdinandus
Bavarus,
Archiep.
Colon. ve-
nit Pader-
bornam,
jam antea
electus Co-
adjutor
Theodori
Episcopi.

Archivum
Cath. Eccl.

Ab Ernesti obitu relictæ ab eo mitræ, Frisingensem si exceperis; pulchro nexu omnes in uno capite Ferdinandi Bavari coiere. Is Ernesti ex Wilhelmo ejus fratre nepos erat: neque tanto oneri cum laude, & gloria, exemplo patris, ferendo impar: utpote qui pridem delectus Coadjutor, in partem sacri muneris veniendo, suum jam periculum fecerat. Et Ferdinandus, postquam funus satis amplum Ernesto faciendum curasset; quartâ Idus Martii Colonie inauguratus; mox celebratâ postridie synodo omnia ad iter Francofurtum versus ad novi Cæsaris electionem componit. Quò etiam splendidâ Procerum comitante turbâ haud multò post profectus; omnium primus cum Joanne Schweikardo Moguntino Archiepiscopo ingressus Francofurtum, ab undecima Maji ad exeuntem usque Junium Matthiæ Regis honoribus, communi Imperii saluti, Catholicæque præsertim Religioni consultum ivit. Indè in patriam, ex eaque XXII Septembris in Dioecesin nostram regreditur. Cui multâ cinctus equestrium virorum coronâ Theodorus Episcopus processit obviam: inque arcem Neuhausanâ maximo, quo poterat, apparatu deduxit *Pater Filium*: hoc enim dulcissimo nomine recreare se in familiaribus literis, sermonibusque consueverant. Vetus amor ille, animorumque conjunctio multum increverat, postquam vivente adhuc Ernesto decimâ Februarii Ferdinandus Episcopo nostro Theodoro Coadjutor datus fuerat omnium, quorum intererat, eligentium consensione. Fuitque maturata electio ex gravi metu, ne, si quid humanitus ex improvviso accideret senescenti Episcopo nostro; extinctæ veteres turbæ reviviscerent; inque Dioecesis perniciem conspirandi rursus occasio præberetur. Jam enim, ut narrat Kleinsorgius, turbulenta quædam de Ordine equestri capita elato supercilio XXVI Januarii in civitatem venerant; aditòque Reverendissimo summæ ædis Capitulo palam sinè omni metu in has eruperant voces: *nolle se unquam pati, ut suis absque suffragiis deinceps Dioecesis Antistes legeretur. Penes nobilitatem patria jus idem eligendi Episcopum esse, quod Cathedralis Ecclesia Canonici sibi inique soli arrogarent.* Verum hi boni viri minùs Catholici agebantur Lutheri spiritu; qui, postquam Wittenbergæ flammis dedisset sanctiones juris Canonici, laicos ab ejusmodi electionibus repellentis: illud ubique terrarum continuo suppressum, abolitumque, stolidè putavit. Sanè inviolatum adhuc in suo vigore ad Paderam per-

perseverabat. Nec defuere, qui deprompta ex sacro illo jure tela jacerent in profanos turbatores; domumque cum ignominia rejicerent. Plus periculi imminere ab aliis potentibus procis; cupide Dioecesin ambientibus, velut sponsam jam satis formosam; ex quo Theodorus Episcopus rugas & maculas detulerat. Præ ceteris retardare electionem, aut intervertere prorsus, omnibus adnisa artibus fuerat Brunswicensis & Luneburgica Domus: jamque profusis largitionibus quorundam occupata erant suffragia, aliisque averfa. Sed disiectus aureus hic aries interventu Legatorum; qui tum ab Ernesto; tum ab Antonio Albergato Nuncio Apostolico aderant. Graphice illi cohortabantur omnes: *ob oculos sibi ponerent periculosum, ancipitemque rerum statum; si discordantibus votis ad mortem Theodori Episcopi extracta electio fuerit: eoque è vivis exempto, Ecclesia suo Pastore orba, novis lyporum incurfibus pateat. Ubique locorum augescere hæresin: eoque validius esse necessarium columnen, cui infirmo adhuc pede nutans religio innitatur.* Neque pluribus opus fuit. Quibus jus suffragii erat; sapienter recordati, quantas urbi ruinas superiorum temporum turbæ invexerint; exclusis aliis, spretisque omnibus largis pollicitationibus, solo patriæ juvandæ amore ducti, quarto Idus Februarii concordibus suffragiis Ferdinandum Bavarum Theodoro Episcopo Coadjutorem adjungunt.

Quantum inde gaudii in animo Principis optimi jam per senium fatiscantis, cum diu optatum pro grege suo vigiliarum natus socium esset! ut verò & Superos in administranda Diocesi faventes sibi, & socios haberet; extinguere malum instituit, quod horror est in oculis Dei; omnemque cælum avertit opem. Publico, eoque severo admodum decreto per totam Dioecesin promulgato interdicit; ne quis rebus divinis ad aram peragendis destinatus; aut sacris initiatus ordinibus impudicas, vel suspitioni pravitatis obnoxias mulieres domi suæ sustineat. Qui arcere eas procul ab ædibus, convictu, consuetudine, cunctarentur; sacerdotii fructibus carituros omnes. Ipsas verò mulierculas, si ex abstrusis angulis protrahi, necessum foret, per lictorem urbe exterminatum iri. Fuit è Clericis, qui amoribus magis, quàm mandato Principis morigeratus, lupam in latibuli tenebras abditam sollicitè servabat. At brevi observatum scelus ad fori curiam educitur. Carcere dies aliquot, & fame punita, post ex civitate etiam relegata fuit hoc lepidò spectaculo. Ibat lasciva pellex supernè collum ac humeros nuda, ac stramineo redimita ferto, media lictorem inter & ejus famulum. Hunc lævâ æneam pelvim, quam dextrâ ad numeros saltantium pulsabat, præferentem ponè sequebatur lictor acerbissimis virgarum percussionibus prostibuli tergus dilanians:

atque

Theodorus Ep. corrigere Clericum studet non viventem congruenter statui suo.

Ideoque deprehensam pellitent puniri jubet.

Kloster. in hist. Paderb.

atque ad portam urbis usque, ubi ejecta, ad quemvis ictum dare artis saltatoriæ specimen, coëgit. Ludicram hanc comoediam, rudis licet saltatrix, magno cum plausu, & eo fructu lusit; ut nulla, cui in ejusmodi saltus prurirent pedes, post deprehensam unquam fuerit. Neque ea res parum incussit timoris quibusdam effeminatis Clericis; qui neglecto propè omni cultu divino; in tēplis rari; infrequentiores ad aram, ipsam Astarte foediora clam domi idola colebant. Unde obsecro in viris Deo sacratis tanta id temporis vitæ turpitudine? annon ex diuturna consuetudine cum hæreticis, qui fescenninis verbis blandiendo auribus, ea vitia vel humanæ imbecillitatis, vel aliis coloribus oblinunt: satis experti, haud esse in hæresin suam crebriorem aliam, quàm ex lubrica hac via prolapsionem. Rectè enim gloriosus ille* cum Thoma Moro in Anglia sub Henrico VIII martyr olim ajebat: *libido est mater hæreseos, aquæ ac filia*. Quare justissimam Theodorus Episcopus, & majore jam incensus irâ; certusque foras extrudere omnes; omnibus optionem facit: novam velint cum Religione veteri, indeque consecrariâ meliore vitâ; an patriam hanc mutare cum alia; aliorum migrando, migrationis certo mense præstituto. Lex altera non mitior accessit; quâ omnes è vita antè, quàm ex urbe excessuros, sepulchri honore in cœmeteriis Catholicorum privandos, declarat.

*Joannes
Fischerus
Episcopus
Roffensis
vide Cornelium à
Lap. in cap.
7. Matth.
Exilium in-
dicitur Pa-
derbornæ
hæreticis.
Auctor
idem.

Hic rursus enormia, grandia, sesquipedalia, ut sese iratæ plebi in buccam offerunt, convitia certatim evomuntur in Jesuitas, veluti horum consiliorum & fraudum machinatores. At omnibus una mulier maledicentior. Huic nomen Hildegundis, uxor Balthasaris Flôren alutarii habitantis in platea* à foveis appellata. Dicastax & insana femina Catholicis omnibus, at Patribus Jesuitis multo infensissima; illisque, quoties in plateis obvios haberet, aut domum suam transeuntes cerneret; nunquam non malam crucem, pestem optabat omnem; hoc præcipuè familiari maledicto: *ut ti-*

*vulgo in
der Browe.

*est phali-
ce dat dy spo
vendusent
Ayge Dû
vel int Eff
fahren.

*pes in mo-
sex* coli unguis
dam crucis
ad formam
quadrati
pilei colum
fulcit. inde
dicitur co-
li unguis
Wodens
Klauwen.

bi et tibi septies mille vicenarii demonum in corpus involent.* Et recen-
ter adhuc, cum S. Marci Evangelistæ festo die sex eorum, tenentes
manu pileolum quadratum; præsentésque studiosæ juventuti in
supplicatione videret; eadem linguæ intemperantiâ ecce, inquit,
sex coli unguis; sex nigros demones cum suis quadratis, et cornigeris
pileolis. Digni omnes, qui cum suis cornibus attollantur in patibulum.*
Hæc autem cum effutiret oris effreni mulier; paucis diebus à par-
tu aberat, uterum ferens. Iis elapsis pridie Idus Maji fetum eniti-
tur masculum; aspectu horridum; coclitem, mortuum; sinè lin-
guâ, & naso; manibus humanis quidem, pedibusque præditum;
ore autem & auribus mordaci feli persimilem: cujus in capite pro-
minebat caro eum in modum torta, ac figurata, ut pileoli Jesuitici
formam

formam exprimeret. Mulieres, quæ adstiterant parienti, viso
 monstro cohorrere omnes. Quarum una, cum admirans exclamaret: **ecce! fetus habet cornua instar Jesuitæ.* Obrigit pater auditâ voce, ac penè in saxum stetit. Recepto spiritu infelicitatem partûs conjugis linguæ procacitati assignat. Hæc pariter deforme monstrum in pelvi exhibitum intuita: *in me, inquit, manet ista culpa! meis ego maledictis Deum ad iracundiam concitavi.* Aliæ insuper mulieres, quæ aderant (aderant autem omnino decem) id sentiebant omnes: *non oportuisse tam maledicè loqui de istis Patribus: qui si impiè quid agant, doceantur; non à se, sed ab aliis prudentioribus didicandum.* Scriptor hujus prodigiosæ rei sub finem narrationi hæc subjicit: *id temporis Paderbornæ literis vacabam, mulieremque perbene novi. Hospes mea admiratione attonita ipso puerperii, cui interfuerat, die mihi, à me narrata, retulit.* Non deerunt tamen; quibus explenda res, & velut anilis fabula ad vetularum colum rejicienda videbitur: sed iis potissimum, apud quos in erroribus fidei, inque odio adversus religiosam illam familiam induratos nihil frequentius est hoc miraculo: **oculos habent, et non videbunt; aures habent, et non audient.*

Percussi his plagis hæretici nonnihil ad Paderam quievêre. At tantò illi turbulentiores ad Rhenum & Mosam. In Julia, Clivia, Montibus, in Marchia, in Comitatu Ravensbergenfi odiis omnia ardent in Catholicos. Dejiciuntur oppidorum, arciumque gubernaculis, ceterisque muniis: eorum in locum Principes Brandenburgicus, & Neoburgicus, quo suam quisque sectam altius provehat; non alios sufficiunt, quàm qui averfi à Catholicis, Lutherum, aut Calvinum sectentur. Subinde pomœria Mulheimensis vici proferre, constituunt, novam ibidem, potentissimamque urbem moliendo: quam Agrippinensium civitati rivalem & æmulam è propinquo objiciant. Fervere opus confestim cœpit. Descripta ejus lineamenta peramplo in spatio. Urbs nimirum, portis quinque in murorum circuitu, & propugnaculis munienda decem directas sex, septem transversas plateas habitura: tribus distinguenda foris, temploque insigniore uno pro Calvinii affectis; qui potiores erant, Albertumque Brandenburgicum hujus præcipuè operis conditorem habebant. Ad hæc XII Martii literæ triplici idioma te vulgantur, quibus ad domicilia Mulheimii figenda invitati ex-
teri: liberam ibi fore potestatem, Religionis cujuscunque arbitratu exercenda; construendi adificia; negotiandi; omnibusque jus civitatis decemvironeribus immune impertendum. Iisdem literis speciosa extruenda urbis inserta hæc ratio erat: *permotos se precibus, et lacrymis exulm Coloniensem, qui per summam indignitatem penitus ex odio Religionis natali*

**bat Sym-
pen rote ein
Jesuiten.*

*Mulier in
Jesuitas Pa-
derbornæ
maledica à
Deo puni-
tur mon-
strolo partu
Klockner.
in hist. Pa-
derb.
Annales
Colleg. S. J.
Paderb.*

**psal. 103.
u. s. & c.*

*Inchoata
edificatio
novæ urbis
Mulheimi-
ensis ad
Rhenum
hæreticorū
bono, &
damno Co-
lonienfium
Kleinsorge
in contin.*

*Cosmod.
Gobelin.
Marb.
Merian.
topograph.
Westph.*

natali solo proscripti, perfugium apud potentes, amicisque Principes, et commorandi locum quaesissent. Senatus, populusque Colonienſis hanc urbis molitionem limis oculis è moenibus ſuis proſpectabant: eò magis ſtomachati, quò certius illis erat, ſurgere exitioſam molem non in Religionis ſolùm; ſed ſuorum etiam mercimoniorum, urbisque totius ruinam. Queſti deinde identidem, adverſari ea molimina vetuſtis foederibus, initis Agrippinenſes inter & veteres Montium Duces, olim ſanctè pollicitos Colonienſibus; neque ſua neque ullâ poſteriorum ſuorum ætate ad utramvis Rheni ripam caſtrum, arcem, munimentum, urbemque ullam aut exſtruendam à ſe; aut à quopiam exſtrui permiſſum iri. Sed parùm valuit hæc literarum, utrimque jura ſua tuentium, pugna. Niſi armatâ manu cœpti labores, ut infra memorabitur, diſturbati fuiſſent; brevi hæc Carthago Romanæ Coloniz æmulum caput oſtentâſſet.

Melioribus hoc anno conſiliis Theodorus Paderbornenſium Antiſtes illuſtre cœpit Paderbornæ gymnaſium, velut novum ſcientiarum, virtutumque emporium condere. Magno huic ſub ipſa Episcopatus exordia dolori fuerat, Diœceſin accepiffe refertam oppugnatoribus Catholicæ Religionis: vacuam propè iis, qui pro dignitate ejus ſcita explicarent; veritatẽque adverſus mendacia tuerentur. Indè magnis ſtatim animis muſarum designare domicilium; è quo prodire in utilitatem patriæ poſſent, qui tela hoſtium omnia gemino virtutum, doctrinæque ſcuto repellerent. Dies divo Ignatio ſacer Julii ultimus initium pridem meditato operi dedit: quo optimum Principem cernere erat ſuis manibus in angulo ad plateam occidentem verſus primum in fundamento lapidem ponere; haud diſſimili, ſi non majore pompâ & apparatu, quo eaſdem ſacras manus admoveſcere primo lapidi ponendo placuit, cum Patrum Jeſuitarum habitatio ejusdem liberalitate exſtrui cœpta. Jucundum equidem eo die oratores inter, & Poëtas certamen in agendis tanto Meccœnati gratiis fuerat, oratione vincitâ numeris & ſolutâ: at quando laudibus ſuis adæquabunt tam ingentis beneficii magnitudinem? quo uno univerſam complexus Weſtphaliã eſt: Patrẽsque in primis de Societate JEſu; quos perpetuos gymnaſii moderatores ſtatuit, Principali epulo peractis cœrimoniis in triclinio recreatos; plurimis præter Joannem Comitẽ Ritbergenſem de patria nobilitate viris ſimul accumbentibus. Longiùs deinde progreſſa ejusdem Principis beneficentia. Ut cunctos de Societate Patres non ad Paderam ſolùm, ſed & omnes ad Rhenum inferiorem habitantes devinctos ſibi, beneficiis ſuis ornatos haberet; communem toti provinciæ, probationis domum, ſanctioris vitæ, doctrinæque palæſtram, idoneis vectigalibus Paderbornæ inſti-

Theodorus
Ep. condi-
tor gymna-
ſii Pader-
bornenſis.
*Horſion in
panegyrico
lib. 3. cap. 8.
pag. 120.*

**vide an-
num 1598.*

Theodorus
Ep. inſtituit
domum
probationis
pro Patr. b.
S. J. Bader-
bornæ, il-
ludque ſua
liberalitate
fundat.

instituit; ubi religiosæ militiæ rudimenta conscripti tirones ponerent. Voluit autem providentissimus Princeps, quot annis in hoc religioso exercitu succenturiari viginti & unum; supplementa veteranorum, quos vel senectus à laboribus, vel mors ipsa abstraxisset; assignatis, unde recens cooptati alumni viverent, viginti imperialium millibus. Literas, in quibus rationes stabiliendi tironum domicilii recenset; ipso sancti Ignatii, Ordinis Jesuitarum Parentis die, ad aram neque inanes honorario munere obtulit, Præsidente totius provinciæ Reverendo Patre Henrico Schereno sacris operante. Secuti Principem tres infulis ornati monasteriorum Antistites; varique ex patria de equestri loco viri oblatis pariter donis diem illum commemorabilem fecerunt. Inchoatæ dehinc tironum exercitationes tenuere in ea domo ad annum hujus seculi vicesimum. ex quo consecuta temporum, rerumque mutatio fecit, ut magis è publica re esse, visum pluribus fuerit, alios de consensu familiæ Fürstenbergicæ Paderbornam, sublimioribus scientiis Theologicis, aut Philosophicis imbuendos mittere; tironibus Treviros migrare jussis: ubi in sejuncta ab aliis inibi Patrum domiciliis domo, hodieque nec parvo numero educantur. Juvat nunc ipsas donationis tabulas exhibere; ut amici cum gaudio intelligant singularem à tanto Principe conceptam de Patribus existimationem: neque calumniari per invidiam inimici possint, fuisse largitionem eam sinè Diocesis commodo profusam, immodicamque.

*THEODORUS Dei et Apostolica Sedis gratiâ Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus, S. Romani Imperii Princeps
ad perpetuam rei memoriam.*

Vlgesimus nonus propè Pastoralis nostri regiminis inchoatur annus; ex quo, divinâ providentiâ dispensante, in Ecclesiâ Paderbornensi curam animarum suscepimus. Magna interea, multaque difficultatum procella nos agitarunt. Neque adhuc, afflictissimarum curarum in gravi, ac cana jam etate vel modus apparet, vel finis: dum ingravescentes bellorum motus, atque damnatissimorum adversus avitam Religionem errorum augescentes discordias apud animum nostrum recogitamus. Attamen stimulat nos misericordissima desuper in nos Dei bonitas; ut sub molestissimo laborum onere non deficiamus: sed multò magis intenti in eundem authorem fidei, qui ad mortem usque pro animabus nostris decertavit, et eorum, quæ retro sunt, obliviscentes, novos animos, novasque vires pro glorioso Christi corpore, quod est Ecclesiâ, induimus. Assumpsimus ante annos ferè triginta in partem laborum Patres Societatis Jesu: quibus, ut fideles nobis cooperatores essent, collegium in civitate nostra Episcopali edificavimus; et fundavimus tantâ dote, ut concionatores, confessarii, ac humaniorum literarum magistri cum necessariis ministris religioso modo sustentari

*Horron in
panegyrico
lib 3. cap. 8.
pag 122.*

*Litteræ
Theodori
ep. fundan-
tis novitia-
tum S. J.
asseruan-
tur in ta-
bulario
PP. S. J.
Paderbor-
na.*

stentari possent. Et sanè magno subditorum bono, magnâque consolatio-
ne nostrâ experti sumus eorum conatus, atque industriam. Sed quia faci-
le apparebat, ex nulla adhuc, in provincia Rhenana, fundata probationis do-
mo illud futurum; ut paulatim in necessariis operariis pro scholis, et cathe-
dri deficeret juxta religiosum Societatis Jesu institutum preparandis; sin-
gulari, ac paterno in laudabilem Societatem affectu novam foundationem
vicies mille Imperialium dalerorum pro 21 tironibus alendis cum priore col-
legii dote conjunximus. Quam quidem foundationem tum in nostri Episco-
patûs, tum etiam totius provincie Rhenana utilitatem erectam munificen-
tissimo Deo ità cordi fuisse, arbitramur; ut ex thesauro sapientie sue am-
pliora consilia suggerere, et majores cum vita longiore vires donare digna-
tus fuerit. Datum in arce Neuhausana Anno à Domini Nativitate mil-
lesimo sexcentesimo duodecimo die trigesimâ Julii.

THEODORUS à FÜRSTENBERG

Ecclesia Paderbornensis Episcopus.

PP. Capu-
cini à ma-
jore decano
Arnoldo ab
Horst vo-
cantur Pa-
derbornam
in contin.
Cosmodr.
Gobellini.
* Cloppen-
burg in fa-
stis sacris
Westpha-
lia ad 18.
Maji.
* vulgò
Stadel-
bove.

Accessit præterea, ut hac eâdem, Ignatio viro perfectæ sancti-
tatis consecratâ luce, trinum perfectum esset; munus tertium, quin-
quaginta nimirum & trecenti imperiales; quibus parandum jussit
elegans in templo organum; quod jucundâ soni sui varietate in
varios pietatis motus duceret auditorem. Videas hîc certare quo-
dammodo sacrum Præsulem cum divina in se bonitate: quò enim
Superi plures jam grandævo largiuntur annos; eò frequentio-
ribus ille vel res divinas, vel bonas literas, beneficiis prosequitur:
idque tam cumulatè, ut propè dicerem: ubi diem Titus perdide-
rit, eum ne horam quidem perdidisse. Hanc supremi Antistitis
pro patria sollicitudinem piè æmulatus Major summæ ædis Deca-
nus Arnoldus ab Horst, Paderbornam hoc anno religiosam Patrum
Capucinatorum familiam, consentiente Episcopo Theodoro, ad am-
plificandam rem Catholicam evocavit; singulari istum præ reli-
quis Ordinem amore complexus semper, paternâque benevolentia,
ex quo Romæ familiariter usus sæpe fuerat S. FELICE*, ex Ca-
pucinatorum Ordine, religioso Laico; perque crebros cum ipso ser-
mones habitos insignes plurimas in viro integerrimo virtutes ad-
verberat. Vetus intra urbem xenodochium * novis sancti Ordini
hospitibus primùm pro monasterio fuit. At eo quadriennio
post per incendium absumpto, ejusdem patroni sollicitudo & be-
neficientia effecit, ut brevi coenobium elegans è cineribus instau-
ratum habuerint. Grati postmodum pro tanto beneficio Patres
quà crebris concionibus, quà spectatis sanctioris vitæ documentis
assiduum cum operariis aliis laborem contulere ad novellam hanc
vineam Domino suo recens assertam, optimâ rursus propagine,
excolendam, augendamque.

Annum

Annum hunc in exitum vergentem vicesimâ nonâ Novembris die funestavit ingens cæli intemperies, plurium hîc Paderbornæ & vicinis locis dirutarum ædium; arborumque in sylvis corruentium strage perniciosissima. Perniciosior tamen in finitimi Comitatus Ravensbergenſis oppido Bilefeldiæ. Ubi subsultantibus passim, trepidantibusque ædificiis, terribili motu & fragore concussa tellus; revulsa domuum tecta; muri, parietesque labefacti: cùmque ipsa urbis Bilefeldiensis, proximæque in edito colle arcis Sparembergæ incœnia latas ubique, profundasque rimas agere; ac Sparembergæ quidem jam ad duos subsedisse in terram pedes, cernerent; tanta omnes invasit consternatio, ut sursum deorsum volvenda omnia, timerent. Hos inter terrores, cùm Lippiensi in oppido præco Calvinianus sub mutatæ Religionis initia fortè ad populum verba faciens, auditorum non nullos, nuper Calvinio authoratos, videret haustâ à Majoribus consuetudine ad repentinam terræ concussionem sacro crucis signo munire frontem; sanctoque Servatoris nostri invocato nomine genua incurvare: multum indignatus homo, *malè, inquit, sit vobis omnibus; qui odiosis istis Papistarum ineptiis etiamnum adhærescitis. Non Deo, sed malo genio superstitiosis talibus, stolidisque ritibus litatur. Et quid est? quòd isto terræ motu conturbemini? Legem Moysi cùm à Deo traditam legimus; Coeperunt audiri tonitrua, micare fulgura; & densissima nubes operire montem. Moysè ad hæc omnia nihil contrerito. Haud secus vos sinè metu quietos omnino velim. Hoc turbulento calo novæ legi à me vobis promulgatæ, quemadmodum Mosaica in monte Sinai, testimonium veritatis datur. Timeat Papisticum vulgus; et siquid illo ob adoratos toties vitulos aureos scelestius est. Probioribus nobis tempestas hæc gaudio sit et consolationi.* In hunc sensum plura, cùm eructasset ineptus declamator; quassatæ ædes nocte proximâ fuere tantâ rursus terræ agitatione; ut ex iis præ metu propè mentis inops cum uxore & liberis protugus, ad tutiorem se locum receperit; jam suo jugulatus gladio, suo ipsius iudicio, si soli terreantur scelerati, sceleratorum in numerum referendus. Rectiùs sensere alii, à quibus ex prudentiorum opinione hi terræ motus accepti sunt in omen irati Numinis; vel mortalium castigantis flagitia, vel publicas imminentes poenas prænuntiantis. Hanc tempestatem secuta hyems est lenissima, multique calor, inde ex sententia physicorum orti, quòd motibus sæpe iteratis velut dehiscens tellus ex imis visceribus emiserit calidiores ventos; quibus aër tepefactus, molliorque brumali tempore speciem quandam æstatis præbuerit.

Ingenster-
ræ motus
& horrida
tempestas
per West-
phaliam.
Stangefol.
Vetus ms.

prædicantis
lepidus dis-
cursus de
terræ motu
in comitatu
Lippiensi.
in contin.
Cosmodr.
Gobelini.

*Exod. 19.
v. 16.

*Matthæus
Tympius in
libro edito
Monasterii

AN-

Annus Christi 1613.

PAULI V. Pontificis 8. & 9.
 MATTHIÆ Imperator. 1. & 2.
 THEODORI Episc. Paderb. 28. & 29.

Bethlem
 Tabor in-
 vadit Tran-
 sylvaniam,
 Comitia
 Ratisbos-
 nensia pro
 subsidii
 contra Tur-
 cas, sed in-
 utilia.

*Spond. ad
 hunc annū.
 Helvic. in
 theat. hist.
 l. 5. pag. 141*

**correspon-
 dentes di-
 cti.*

**quia tutor
 Friderici
 Palatini
 erat.*

Theodorus
 Ep. sui loco
 misit Ratis-
 bonam ad
 comitia Jo-
 docum à
 Landtsberg
 ex archivis
 Cath. Eccl.

Matthias Imperator majoribus, ac Cæsare dignis ani-
 mis Imperium auspicaturus duodecimo Kalendas
 Julii Viennâ cum conjuge Ratisbonam discedit ad
 comitia, sine superioris anni indicta. Per id tem-
 pus Transylvaniae turbo Gabor Bethlemus pulso,
 occisoque Gabriële Bathorio, totum Principatum ope Turcarum
 sub jugum miserat. Jamque iidem Turcæ ex finibus Transylva-
 niæ magno cum exercitu Hungariæ imminebant. Matthias Im-
 perator, quò bellicis artibus & felici hostium illorum elade regni
 primordia nobilitaret; Ratisbonæ in comitiis Proceres urget acri-
 ter ad decernenda in primis militaria subsidia, quibus ab incurso
 Turcarum Hungaria tegeretur. Sed vetus rursus cantilena hic
 occinitur ab **unitorum* Principum Legatis: *Nihil Cæsari auxiliorum
 prius collatum iri; quàm Donaverda libertati, retracto milite Bavaro,
 reddatur: ratæque habeantur omnia; quæ Joannes Dux Bipontinus à mor-
 te Rudolphi Cæsaris* **Vicarius Imperii pro equitate sua Aquisgranensibus
 benignè indulisset.* Addunt præterea inflecti Principes suos ad ferendam
 opem nunquam posse; nisi controversia de urbe nova ad Rhenum cepta
 ex utriusque Religionis Procerum arbitrio; idque ad amicitia normam po-
 tius; quàm juris summi apices dijudicaretur. Demum pugnacissime ex
 suorum Principum voluntate contendunt omnes; ut ne porro rerum deci-
 sio ex majori suffragiorum numero, sed ex gravioribus, pauci licet eas af-
 ferrent, rationum momentis fieret. Hæc an concessu Cæsaris assecuturi
 sint; nisi redditæ antè certiores essent; comitium se neutiquam ingressuros.
 Imperator quanquam adhuc infirmam, ut ferè principia regnan-
 tium sunt; authoritatem exerceret; atque ob susceptam cum Ru-
 dolpho fratre similitudinem in hæreticos fuisset aliquantò indulgen-
 tior: his tamen, quæ omnis justitiæ, & Religionis spectabant ever-
 sionem, iniquissimis postulationibus prævertendum statim, com-
 primendamque audaciam censuit.

Comitia interim satis frequentia fuere multorum congressu
 Principum; partim ex inferiore Rheno, partim ex aliis Westpha-
 liæ regionibus. Princeps noster Theodorus, quæ infirmior ejus
 ex senio jam ætas erat; cum itineris ferre incommoda haud pos-
 set: sui vice Ratisbonam allegavit Jodocum à Landtsberg ex Er-
 vite, Satrapam Dringenbergensem: addito viarum, & muneris so-
 cio

cio Guillelmo *Horn juris utriusque scientissimo. Qui aderant in **disctus*
 Cæsaris voluntatem proni; non tenue subsidium adversus Chri- *Gold-*
 stianorum hostes promissere; quod à factione adversa tanquam *schmidt.*
 exlege, & imperio non obnoxia pertinaciter detrectatum. Causam *Helvic. in*
 offensionis inter reliqua dederat sententia Viennæ sexto Idus Janua- *shear. hist.*
 rii lata adversus Brandenburgicum, & Neoburgicum; quâ Impe- *lib. 5. pag.*
 rator graviter præceperat, præter urbis ad Mulheimense oppidum *142.*
 inchoatæ demolitionem, tolli quamprimùm nova non levi merca- *Matthaus*
 torum onere imposita Rheno vectigalia: revocari ab infessa Rhe- *Merian. in*
 ni ripa armatas naves: mandata omnia negotiationi, aliisque Co- *Topograph.*
 loniensium rebus inimica antiquari, rescindique. Valuit nonni- *Westphal.*
 hil autoritas præcipientis; permovitque Majo ineunte Principes *pag. 88.*
 ad nova telonia penitus abolenda. Nihilò tamen segniùs labora-
 tum in nova ad Rhenum urbe perficienda; provocatumque con-
 cordibus animis ab Imperatore malè informato ad eundem meliùs
 informandum. Hæc tam firma hætenus animorum conjunctio
 solvi paulatim, & vacillare inter Principes coepit: ut ferè omnis
 consortio odiosa dominantibus est. Ex diversæ potissimùm Reli- *Initium dis-*
 gionis studio, atque arcanis utriusque nec comunibus consiliis dis- *sensionis*
 cordiæ jaciebantur semina: majorémque in modum crescebant; *inter Bran-*
 cum Princeps Neoburgicus Wolfgangus Wilhelmus ductâ septi- *denburgi-*
 mo Idus Novembris in matrimonium Magdalenâ, Wilhelmi V. Ba- *cum &*
 variæ Ducis filiâ, Brandenburgico injiceret suspicionem occultæ *Neoburgi-*
 cujusdam propensionis in Cæsareas, Catholicasque partes. Aper- *cum.*
 tæ dein neque incruentæ offensiones aliquot accidere inter utroque *Helvic. in*
 Principes. Placatæ illæ quidem, nec adeò graves: sed quibus ve- *theat. hist.*
 lut exiguis velitationibus gravissimo sequentis anni bello prolu- *loco citato.*
 sum. Adeò verum est illud: *ms. Turckii*
Palat. lib.
48, cap. 11.

*Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
 Impatiens consortis erit - -*

*Lucanus
 L. 1.*

Alia Episcopus noster Theodorus consilia pacatiori versabat *Sollicitudo*
 cum animo: utpote cui in postremis curis terrenæ opes, & ditio- *Theodori*
 num amplitudo erant: modò suppeteret affatim ad instruendos plu- *Episcopi*
 res sacræ militiæ viros; qui pro aris in aciem, & propaganda re- *de Theolo-*
 Catholica educi *prælia Domini præliarentur.* Intuebatur nimirum *gia & Phi-*
 sollicitus Princeps inferiorum scientiarum candidatos, velut levis *losophia,*
 armaturæ milites: nec satis paratos ab armis; ut omni ex parte la- *humanioris*
 tus præbere cuivis adversario possent. Scribendis igitur auxilia- *bus studiis*
 ribus copiis tempestivum censuit, ut literarum humaniorum dis- *adjungen-*
 ciplinis sublimiora Philosophiæ, ac Theologiæ studia adjungeren- *da.*
 tur. In eam verò deliberationem cum incidisset; maturo priùs con- *Annales*
 filio agendum reputat cum summis Christianæ reipublicæ Præsidi- *S. J. Pader-*
 bus *borna.*
Horriion in
paneg. aca-
dem. Pad.

bus ad jura, & privilegia academiarum Germaniæ obtinenda. Moderari tamen suis diu desideriis haud potuit. Paucis post diebus imperialium millia quindecim jubet eam in rem numerari, asserens, *diligentis* (quo lemmate uti consueverat) *agricola esse semen projicere, ut colligat sementem; hanc enim perdendo servari.* Id quod multò putem liberaliùs ab eo præstitum; cum semen ipse spargeret, aliis messem relicturus; solâ sibi divinâ gloriâ, hominûmque salute pro fœnore fat amplo propositâ.

Quàm verò Princeps ad munera, & *premia velox, tam piger ad pœnas erat*; nisi si cunctantem vindictam facti atrocitas incitaret.

*vocatns
Bernardus
Kremerus
Berckensis.

Videre id in profligato hominis *monstro hîc Paderbornæ fuit. Mortalium salacissimus nequam tortè ancillam sub occasum Solis XI Julii hortum petere advertens, urbe egressam insecutus sollicitare ad flagitium aggreditur; obluçantem diu robustior ipse, manus, pedesque istic defixis in terram palis astringit: expletâque libidine solutam togâ denudat. Cùmque illa iracundiùs de allato pudicitiae vitio expostulans, abeunti minitaretur; daturum sceleris pœnas, quippe qui ignotus sibi non esset; minas non ferens ganeo retorfit se; ac securi altè capiti impactâ cadentem iisdem revincit palis, cuneo ligneo per viscera in humum adacto. Misera manè reperta eodem loci fuit jam vocis expers, totam noctem cum morte luctata. Quæsitum in authorem sceleris: & suspicione hic, quòd egressus urbe seriùs esset, notatus est. Certius facinoris patratu indicium fecit puellæ toga inventa in pervestigatis ædibus, agnitâque. Comprehensus post confessionem criminis XIV Augusti secundum feralem sententiam asseri supinus affigitur; Neuhusanum per oppidum instar pecudis ad locum supplicii protrahitur. Ibi dexterâ, quâ ancillam percusserat, amputatâ; simul brachiis, cruribusque diffractis rotæ imponitur; manu ex infami ligno pendulâ, securim illatæ necis instrumentum, tenente.

libidinofus
juvenis se-
verissime
punitus à
Theodoro
Episcopo.
in contin.
Cosmodr.
Gobelin.
Vetus ms.

Principem mitissimum, *dolentemque, quoties cogebatur esse ferox*; maximo deinde recreavit solatio perillustis Domina Elisabetha de Lohe: quando eam post spretas diu aliorum monitiones rediisse hoc tandem anno ad cætum rectè credentium intellexit. Nupta hæc fuerat *Nobili* Domino Joachimo de Büren & Ringelstein, Domino in Volbrexen intrâ Dioccesin nostram. Matrona dives multarum opum: cum circumpositis prædiis, Geistanae in Monasteriensi Diocesi arcis hæres. At conjuge per mortem *sublato, in viduitate uno è cælis impertito thesauro, verâ Religione, multò locupletior. Filium unicum tot licet bonorum hæredem, absque hoc cælesti bono infelicem existimans; non destitit in ejusdem secum felicitatis societatem pertrahere. Filio nomen Mauritius, à

*anno 1610
obit aca-
tholicus.

Mau-

Mauritio cū infantem sacro fonte fusciperet, Hassorum Comite provinciali inditum. Hic opinatus teneri se pro ratione obiti muneris ad gerendam de salute Mauritiū vicariam, defuncti parentis, curam; nihil non insidiosè egit, quo clām interceptum ē laqueis, ut loquebatur, *Papistarum* expediret. Loci, ubi studebat Mauritius, vicinitas favebat insidiis; ipsi ut tutum haud fuerit vel animi causā pedem extra urbis moenia ponere; variis non uno in loco abripiendæ in Hassiam nobili prædæ invigilantibus. Post duas igitur inferiores absolutas classes, relicta Paderbornâ, Mauritio, ut remotior ab Hassis esset, ad evadendas insidias & excolenda studia Trans Rhenum ad Ubios migrandum fuit. Ubi pariter Mauritiū soror Anna Dorothea paulò post anno 1615, spretis procorum illecebris, in divæ Brigittæ Ordine sponsum sibi Christum elegit.

Conversio
dominæ de
Lohe ad ve-
ram Fidem
ejus filius
Mauritius
studet Pa-
derbornæ.
Huic stru-
untur infi-
diæ.

ex archivo
Bürensi.
Kloppen-
burg in flo-
rilegio sa-
cro West-
phalia.

Duo, quæ ab iratis cælitibus immissa crediderim, hunc annum afflixere mala, reliquis graviora. Primum fuit ingens exortum in urbe Osnabrugensi incendium: quo præter templa, monasteria, molendina varia, præter stabula, horrea duodecimo Kalendas Aprilis mille* & trecentæ ædes redactæ in cineres; cūque numerosa pecude homines* quadraginta suffocati, aut ignibus absumpti perire. Incendii origo, cū ab incuria famulantium, tum à malevolorum perfidia diu requisita; sed resciri hætenus nequīt, fortuitum fuerit, an oblatum incendium. Alterum malum hiems parum gelida attulit; adeo lenis, ut solo per Decembrem triduo aquæ tenui perstrictæ gelu hæserint. Dies reliqui æstivo tempori similiores sub natalem Domini rosas, aliosque flores, ornamenta altarium, dedere. Sed hic florens ante diem annus fatales deinde spinas protulit. Secuta enim hiemis lenitatem vis magna pestilentia, mortalium voracissima; propè dimidiâ Westphalorum parte sepulchris illatâ. In illa funerum confusione Attendoria in oppido Ducatus Westphalici res miranda mense Octobri contigit. De plebe juvenis, cui nomen Antonio, annorum undeviginti, cū vi pestilentis morbi de potestate mentis, sensuūque omnium dejectus jaceret; tumultuariè, ut sit eo malo grassante; feretro elatus humo contegitur. Haud longo intervallo cœmeterium forte obambulans Sacellanus, gementis, incertus unde, vocem, suspiriaque percipit. Dum circumspicit; dum aurem propius admo- vet; prodire sonum lamentabilem ex injecta recens humo compe- rit. Vocantur illic vespillones; tumulus regeritur; ruptisque, quibus inclusus erat, asseribus ægre spiritum trahens Antonius: *pro hominum fidem!* inquit, *quonam fato infelici meo in hunc detrusus locum miser pereo?* porrectis statim aliquot fomentis paulò valentior, se erigere in pedes cœpit: domūque seu novus ab inferis reversus,

Gravissimū
incendium
Osnaburgi.
Stangesol.
** archi-
vum Osnab-
rugense.

Pestis grassatur per
Westphalia.
Stangesol.
Kleinsorg.
in hist.
Westph.

Adolescens,
cū peste
extinctus
putaretur,
sepelitur
vividus.

ex charta-
phylacio
Attendori-
ensis pa-
rochia.

Zzzz

homo

homo pergere. Plures exinde annos superstes manuum mercede inopiam toleravit. Ac postquam sub celeberrimo *Ligistarum* Duce Tillio aliquamdiu miles stipendia fecisset; gladio rursus cum stiva commutato, *in sudore vultus sui* reliquum vitæ exegit. Facti memoria hodiedum exstat in Attendoriensis Ecclesiæ tabulis exarata.

Annus Christi 1614.

PAULI V. Pontificis 9. & 10.
MATTHIÆ Imperator. 2. & 3.
THEODORI Episc. Paderb. 30. & 31.

Wolfgangus Neo-
burgicus fit
Catholicus.
*Helvet. in
sheas. hist.
L. 5. pag. 144*

*Videatur
de hac con-
versione li-
ber qui in-
scribitur:
Muri san-
ctæ civita-
tis 12 sum-
damensis
nisi,*

*12. Augusti
hoc anno.*

Ingens hoc anno eluxit, & singularis animi fortitudo, solidaque virtus Wolfgangi Principis Neoburgici in amplectenda Fide orthodoxa. Concurrebant varia, eaque superatu admodum ardua; quæ fortissimum quemque ab ejusmodi deterrere proposito valuissent: periculum grave excidendi patrimonio Juliacenſi; si quorum illud adeptus ope esset, amicitiam novæ Religionis cultu dirimeret: certissima parentis ex Lutheri, quem parens adhuc superstes colebat, contemptione, offensa; odiûmque universæ Domûs Palatinianæ in Wolfgangum, velut degenerem in nepotem, à Lutheranæ familiæ constantia & probitate desciscientem: incertum verò, an extinctis tot patronorum studiis continuò revivisceret gratia Imperatoris; utpote qui ipretus toties, & illusus: quo etiam aut Rudolpho fratre invito, Juliæ, aliæque regiones per vim occupatæ. At Wolfgangus Princeps ingenio sublimi, maturâ ætate, judicio firmo; postquam Europæ partem non modicam, Germaniam, Italiam, Daniam, Galliam, Angliam peragrasset: interque eas peregrinationes ex libris, doctisque aliorum sermonibus discrimina Religionum, & momenta expendisset altius; cunctos obices prudentiâ & Christianâ fortitudine perfregit; palàm Dusseldorpii in primario urbis templo Catholicam Fidem, præsentē Theodoro Riphano, Archiepiscopi Colonienſis in Pontificalibus Vicario, ex concilii Tridentini forma professus vicesimo quinto Maji; quo tum sanctissimæ Trinitatis mysterium reolebatur; quémque diem in tanti beneficii memoriam præcipuâ quadam omnibus vitæ suæ annis veneratione celebrem egit. Statimque de peccatis singulis, ducto ab ultima pueritia initio, sacerdoti rite confessus, divinis sub una specie epulis, cum pientissima conjuge Magdalena Bavara accubuit. Post parentis * mortem omnibus Romana complectendi sacra, & exercendi potestas facta; edicto eam in rem promulgato,

poë-

poenâque in obtrectantes, & impediētes constitutâ. Rationes, quibus ad nuncium pristinis erroribus mittendum impulsus Princeps, vulgatæ libro sunt typis edito; quem *muros sanctæ civitatis inscribi voluit, duodecim immixtos fundamentis*. Quæ concutere hætenus nulla vis adversariorum potuit. At quantum hi muri, quàm odiosum attulere *lapidem offensionis et petram scandali*! Philippus Ludovicus, genitor Wolffgangi, cùm advertisset filii in fide vacillantem animum, indictis per ditiones suas publicis precibus avertere periculum; & fulcire cælesti ope nutantem studuit. Comperto jam, prorsus cecidisse filium; vix dici potest, in quam vehementem subito prolapsus tristitiam fuerit. Nec multis post mensibus pridie Idus Augusti, sive senio, seu curis, & moerore animi consumptus, mortalitatem explevit: Principatu suo prius duas in partes diviso; quarum altera Sultzbacensis Augusto filio, Wolffgangi germano fratri transcripta, felicitatem suam in liberos, nepotésque ad usque hæc tempora propagavit.

Tacitum pariter vivebat Principi Brandenburgico sub pectore vulnus: ille præfagire sibi, nec temere deterrima quæque ex ea Wolffgangi ad partes Catholicorum defectione: intueri recens cum sponsa Bavara connubium, velut majoris, potentiorisque amicitiae vinculum: Haud dubiè Neoburgensem porro vertumnum fore; qui in omnes se formas induat: & quemadmodum uxoris illecebris divulsus à Luthero turpiter esset; ità brevi rupto foedere ad voluntatem Cæsaris inclinandum. Metum magnopere & suspicionem auxit rumor de Archiducis Alberti studiis in cogendo sub signa numerofo milite. Eum belli apparatus cùm fraudi suæ fieri, & bono Neoburgici suspicaretur Brandenburgicus; ut dolum dolo, cuneum cuneo truderet; occultè cum Batavis consilia de socialibus armis, de urbe Juliacensi prodenda agitat. Erat urbs ea à Brandenburgico & Neoburgensi Principe, partito præsidio infessa: utrique Principi sacramento fidem obligaverat gubernator urbis. Urbs ipsa à fossis, situ, propugnaculis firma satis. At quàm facilè aureâ, ubi ferreis nihil profici balistis potest, machinâ perrumpitur. Expugnatus auro gubernator perfidè urbem prodit, Batavo milite tectâ viâ in arcem admissio. Præsidarii, quid rerum ageretur, ignari, in subeuntes arma corripunt. At Brandenburgicis sensim arma ponentibus, soli Neoburgenses casso diu conatu obluctati, compulsi demum sunt urbe excedere. Indè plenis tubis utrinque classicum insonuit: palâmque pugnatum acriter, quam quis alteri in Julia, Clivia, ac Montibus præripere urbem dolo, an virtute posset. Ambrosius Spinola, Hispanici Neoburgico missi exercitus, ductor, cùm petere Juliacum crederetur; repentè Aquisgr-

Augerur
diffidentia
& dissensio
inter Brans-
deburgicū
& Neobur-
gicum ex
variis cau-
sis.

Branden-
burgicus ad
Hollandos
descendit;
traditque
illis urbem
Juliacen-
sem.

Lexicon
historicum
heronum

pag. 1151.

Helvicus 2.

s. pag 144

Palatinus in

Aq. Auf.

24 *Augusti* num obsidione tam arctâ cingit, ut brevi *urbs coacta fuerit clementiæ victoris, Cæsarisque se voluntati permittere. Dimisso ex urbe, honestis tamen conditionibus, milite Brandenburgico, hæreticis erepta, quæ triennio ab hinc per vim invaserant, urbis gubernacula, & Catholicis restituta fuere. Spinola deinde Wefaliâ, ibidémque Rheni ponte potitus, ad oppidum Reësam confedit. Nec tardiores Batavi ad sua lucra. Mauritius enim eorum belli ductor, plerisque Clivensium urbibus occupatis, sua Spinolæ castra opponit. At utroque & Mauritio & Spinola otioso, nec moliente quidquam; per brumale tempus in hiberna discessum est: omnibus interim regionum illarum incolis misere sub diversorum Dominorum potestate gementibus.

Ambrosius
Spinola su-
bigit Aquie-
granum,
Wefaliam,
Matthæus
Merian. in
Topograph.
Westphal.
Helvis. l. 5.
pag. 144.
& 145.

Fundatur
à Theodo-
ro Ep. Aca-
demia Pa-
derb.
Ex auto-
grapho li-
terarum
Episcopi.

Quàm felix præ his regionibus, & tranquilla Dioecesis Paderbornensis! cujus sacro Antistiti per id tempus nulla de re cura potior, quàm de aperiendis Theologicis, Philosophicisque scholis: à quibus sacra hauriri scientia, & profana posset, felicitatis, rerumque bonarum omnium mater & conservatrix. Eam in rem pientissimus Princeps, quem ad modum auspicari maxima quæque ab divino honore, cælitumque prius imploratâ ope solebat; post ardentissimam pro salute populi precationem, Præside Societatis JESU Rhenanæ Provinciæ, Reverendo Patre Henrico Schereno ad aram faciente, consignatam millium quindecim Imperialium cautionem suis ipse manibus ad altare tulit. Reliqua pecuniæ summa mensæ, è regione altaris collocatæ, per ministros imposita fuit; caput nimirum annui vectigalis pro honesta & liberali eorum sustentatione; qui sublimiores scientias profiterentur. Tam salutaris consilii causam multiplicem his literis, à Theodoro Episcopo posteritati transcriptis, insertam legimus.

*THEODORUS Dei et Apostolicæ Sedis gratiâ Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus, S. Romani Imperii Princeps
ad perpetuam rei memoriam.*

Literæ
Theodori
Ep. quibus
rationibus
fuerit ins-
ductus ad
fundandam
Theologiâ
& Philoso-
phiam.
ex auto-
grapho
quod asser-
vatur à
P. P. S. J.
Paderb.

Sape, ac sollicitè circumspiciebamus, ut cognoscere liceret; quid tandem decesset eorum, quæ ex Pastoralis obligationis munere subditis nostris prestare possemus. Videbamus meliora ingenia absolutis humaniorum literarum studiis ad vicinas hæreticorum Academias cum aeterno salutis dispendio abripi: aut si ad Catholicas remotiores abire mallerent; sumptuum inopiâ in medio studiorum cursu non absque Catholica Reipublica detrimento succumbere. Videbamus etiam multa ingenia animarum curæ, sacrisque Religiosorum institutis apta, planè ab omni literarum exercitio impediiri. Unde Episcopatus nostri parochiæ, monasteria, et collegia aptis operariis adversus hæreseos flagitia, et impietatem destituebantur; non absque iusta dolore cordis nostri. Quibus malis mederi cupientes, divi-

nâ

nâgratiâ opitulante, illud consilium arripuimus; ut in Episcopali nostra civitate Paderborna Academiam duarum facultatum nimirum Philosophiæ, et Theologiæ prioribus foundationibus adicere vellemus. Et quamvis ante annum constitutum esset; ut Philosophia tota cum sola Theologia morali, quæ controversias de Religione et casus conscientiæ complectitur; auditoribus praelegeretur: visum est tamen utilitati subditorum, et honori Ecclesiæ plurimum expedire; ut tota Theologia scholastica juxta morem Universitatis doceatur. Ità enim fiet; ut qui ingenio præcellunt, non tantum excellenti doctrinâ præclare armatos; sed etiam Doctoratus Theologici titulis ornatos, subditis utilius majori cum honore et authoritate in Ecclesiâ nostra queamus præstituerè. Quare, cum in collegio nostro Paderbornensi Societatis Jesu operarii eum in finem plures, quàm hætenus, necessarii sint: Admodum Reverendo in Christo Patri Claudio Aquaviva Præposito Generali pro Philosophiæ et Theologiæ professoribus adhuc quindecim Imperialium dalerorum millia lubentes volentes ex peculio nostro elargimur; quibus prædictarum facultatum Doctores ac Magistri pro tam necessario, utili, ac honorifico Ecclesiæ Dei, ac familiæ nostræ Fürstenbergicæ, labore alantur: petentes, ut hanc auctiorem dotem benigne suscipere; nostrique ac familiæ nostræ Fürstenbergicæ per se, ac per suos in sacrosanctis Sacrificiis ac precibus memor esse velit. Id quod ad majorem Dei gloriam, Ecclesiæ sanctæ incrementum proficiat, et æternum sedat. Datum in arce nostra Neuhausana. Anno à Domini Nativitate millesimo sexcentesimo decimo quarto. Die decimâ Septembris.

*THEODORUS à FÜRSTENBERG,
Ecclesiæ Paderbornensis Episcopus.*

Hujus omnium votis diu expetiti operis fama patriam, vicinasque oras pervagata, complures excivit ad felicissima subtiliorum disciplinarum primordia; & promulsidem quasi sapientiæ degustandam. Atque ideo post consuetas musarum ferias ab logicis præceptionibus sumptum initium est academicarum exercitationum. Frequens statim, ad sex & quadraginta, auditorum numerus; quem Religiosi septem de sacra divi Benedicti familia cohonestabant, ex suo intrâ urbis mœnia coenobio Abdinghoffensi ad discenda Philosophica ventitantes. Quinque itidem Societatis Jesu novitii: quibus facta à præposito Generali facultas erat, nondum exacto, quod alioquin ejus Ordinis leges vetant; tirocinii biennio profanis se studiis applicandi. Fluebant omnia secundissimo cursu. Ultima jam manus erat scholarum constructioni admotâ. Ædificium academicum in suas exedras aptè descriptum: musæ cum alumniis suis attributas sedes occuparant: & ecce! non leve infortunium quinto Idus Martii mediâ nocte evenit; innoxium

Philosophicæ lectiones hoc anno inchoatz. diarium Rectoris universitatis.

um

ruinam patitur turris in ædificio gymnasii, instauratur ab eodem, cujus sumptibus ædificata fuerat.

Hist. collegii S. J. Paderborna.

Ferdinandus Archiep. Colonien- sis, Coadju- tor Pader- bornensis Leodii Philologica studia instituit, Dinanti primum lapidem ponit pro extruendo templo PP. Jesuitarum. *Turck tom. 5. ad hunc annum. ms. vetus. * de hac appellatione vide annum 1612. Emslandia in Diocesi Monasteriensi fit Catholica. littera Monasterienses.*

um tamen, & sine vicinorum damno. Altera turrium, quâ per lapideos gradus septentrionem versus ad scholas ascenditur; in fundo subsidens ruinam patitur, in aream, vicinamque plateam collapsa. Fuerat turris illa non vulgare monumentum liberalitatis Arnoldi ab Horst Majoris Decani, imperialibus trecentis conditum: & ejusdem Arnoldi etiam impensis majori soliditate primo redditum splendori; hodieum præfixis Horstianæ familiæ insignibus conspicitur. Partem proinde aliquam ex tanta laude sibi decerpit Arnoldus; parte maximâ remanente penes Theodorum Episcopum. Hujus pro grege suo tam anxie excubantis curas, cum mirifice dilaudâset Ferdinandus Colonienſium Archiepiſcopus; ipſe etiam ejus generis multa ab aliis prædicanda instituit; Theodoro, cujus pridem in Episcopali munere lectus Adjutor fuerat, Catholicæ rei studiis simillimus. Hoc anno enim ad Eburones Leodium abiit; ubi patèfacta ejus auspiciis Philosophiæ adita; clavésque Patribus de Societate JESU traditæ. Erant ea in urbe obrectatores haud pauci; qui multa in Patrum vitam; multa eorum in doctrinam contumeliosè dicerent. At Ferdinandus, quidquid uspiam criminationum audiit, hac unâ responsione brevi illâ quidem; sed acri refellebat: *alieno vel judicio vel authoritate sibi opus non esse in estimanda Patrum innocentia. Quorum à puero haberet quàm exploratissimam probationem.* Leodio Dinantum profectus, unumque duntaxat commoratus diem; sepositis aliis gravioribus negotiis, primum ædificando Patrum Societatis JESU templo lapidem, operi bene precatus, collocavit. Quisquamne *stellam stellæ*, quàm suo hunc filium* patri similiorem vidit. Longiùs suam Ferdinandus pro ovibus sollicitudinem in Diocesis Monasteriensis extremam regionem, Emslandiam, protendit. Hærebat illa regio annos amplius septuaginta in erroribus Lutheri, temporis longinquitate pertinacior. Subegit hoc anno duras cervices in obsequium veritatis Ferdinandus; exturbatis omnibus, qui novi magistri inventa è superiore loco declamitant. Introducti curiones Catholici sunt, virique religiosi; ac secum Religionem veram introduxerunt.

Annus Christi 1615.

PAULI V. Pontificis.

10. & 11.

MATTHIÆ Imperator.

3. & 4.

THEODORI Episc. Paderb.

32. & 33.

ANnorum viginti pax ultro à Turcis hoc anno mense Major oblata Matthiæ Imperatori; confirmatâque anno postero peropportuna utrisque fuit, & Cæsari, & Achmeti: huic ut victoribus

bus Persis se objiceret fortiùs: illi, plùs virium ut haberet ad comprimendam Principum quorundam, & urbium, in negligendis mandatis, protervitatem. Indè Imperio affulgere coepit spes aliqua fortunæ melioris. Neque hanc multùm imminuit leviùs grassata pestilens contagio, quâ Tremonia, Werlis, ceterisque in urbibus pauciores occubuere. Plura & graviora damna Westphalis, à Batavo milite rursùm ad urbis Brunsvicensis obsidionem per Westphalam transeunte, illata. Copiarum ductor Henricus Fridericus Nassovicus, instituto per Dioecesi Monasteriensem & Osnabrugensem itinere, nullâ vel levi laceffitùs injuriâ, utrique patriæ tam gravi exitio fuit; perinde ac si miles in aliam eductus expeditionem non esset; quàm ad eas Dioeceses affligendas, planèque populas. Quidquid frumentariæ uspiam aut pecuariæ aut familiaris rei erat; militum rapacitati cessit. Quin adeò magnâ pecuniæ vi ægre flecti potuere; ut ferrum à cervicibus; ab ædibus ignem abstinerent. Satiati spoliis ad prosequendum iter se accingunt: jamque Visurgis ad trajiciendum militem ponte junctus erat; cùm appropinquans nuntius, Brunsvicensium Ducem Fridericum Ulricum mitiora, narrat, pacis amplexum consilia, solvisse obsidionem. Proinde viam eandem, quâ venerint, remetiendam. Nova jam belli materia, novus quærendus hostis: nec deliberatum diu. Ravensbergensis Comitatus in conspectu erat; suggestitque, quo tegi colore ardor belligerandi posset. Obtigerat hæc provincia in Juliacensis hæreditatis partitione Neoburgico Principi. Hanc illi ut Nassovius regresso milite eriperet; præsidio Bilefeldiæ, & arci per vim occupatæ injecto, fidem jurare Brandenburgico oppidanos cogit.

Hic turbo bellicus, qui Ducem cum Brunsvicensibus in mutua arma commiserat; quò propior Hildesienfi Dioecesi, eò illi plùs detrimenti afflavit. Prægressæ aliquot Batavorum copię Brunsvicum jam devenerant; non tam pacis, ut aiebant, inter dissidentes reducendæ, quàm confines terras despoliandi causâ. Dioecesi Hildesienfi, cùm tota ferme * jam alienis in manibus esset; vix tenues pristinæ felicitatis reliquiæ supererant. Has illis animus erat, duris exactionibus, ac prædis prorsus absumere: nec aliâ, quàm objectæ pecuniæ vi, velut aureis repagulis, arceri à finibus potuere. Patribus Carthusianis prope Hildesium saluti fuit ex suburbano coenobio celeri se fugâ proripuisse in urbem. Eos enim omnes præter foedam domûs direptionem captivitati, & exilio destinârunt. Moniti de periculo, & machinationibus, intrâ moenia recepti, apud amicos diverforium & tutelam invenerunt. Hoc Lutherani non adeò indignè ferebant: indignius illud; quòd ne suis

Achmetes
init pacem
cum Impe-
ratore.

Spond. ad
hunc annũ.
Stangefol.

Hollandi
milites
Dioecesi
Monasteri-
ensem &
Osnabru-
gensis di-
ripiunt.

Bilefeldiam
occupant.
Vetus ms.
Monast. &
Osnabrug.

*vide an-
num 1521.
Affligitur
ab Hollan-
dis dioecesis
hildesienfis
Ex tabula-
rio PP.
Carthusia-
norum,
aliisq; do-
cumentis
Hildesien-
sium.

qui-

quidem parvitum verbi præconibus esset, crudeliter exagitatis, ut abditos è latebris thesauros proferrent. Fuit haud procul Hannovera, quem pernæ instar ex infumibulo suspensum fumo excruciarunt; modicòque interjecto spatio tanquam satès infumatum demissere. Duo alii, alter in templo ex ara; alter ex suggesto pendulus, quemadmodum plecti in ludis errata puerorum solent; virgis acerrimè concisi.

Conversio
Joannis
Comitis Si-
genensis ad
Catholi-
cam Fidem.
ex docu-
mentis Si-
genensium.

Longè alium se Westphalis præbuit Joannes Comes Sigenensis, ex eadem stirpe quidem; sed stipite diverso prognatus: & quanta ejus cum Henrico Friderico affinitatis, sanguinisque conjunctio; tanta utriusque morum & vitæ distantia. Scripserat Comes iste Sigenensis in Westphaliæ finibus numerosum militem, qui sub signis Sabaudia Ducis in Italia adversus Mantuanum stipendia faceret. Jam iter ingressus cum valido peditum octingentorum, ac mille peditum exercitu, Argentoratum attigerat. Ibi edoctus, Ducem Sabaudum, inimicitis positus, cum Mantuano in gratiam reconciliatum; copias retrahere in patriam cogitur; suoque maximo, incolarum nullo damno, exauthorare. Ità disperfo milite, ipse animum colligere, tot bellicis curis dissipatum coepit: atque ad momenta suæ, & Catholicæ Religionis expendenda appellere. Brevi, ut erat ingenio literis exulto sagax; in deliberando prudens, & rectus satès vidit, utra utris præponderarent. Parens filium omnibus diu machinis, sed inani conatu oppugnatum è numero suorum & testamenti tabulis expungit; quod turpi levitate ad *Papistas* desciscendo, stirpis suæ gloriam inquinasset. Hanc gravem bonorum jacturam locuplete, & felici cum Catholica Principe *connubio; multisque favoribus cælum compensavit.

*fuit Erne-
stina Prin-
cipis La-
moralii de
Ligne filia,
nupta 1618.

Diruitur
nova urbs
Mulheim-
ensis ad
Rhenum,
Helvic. l. 5.
pag. 145.

Matthæus
Merian. in
Topograph.
Westphal.

*dictum s. Africanæ, quòd hac eversa

Augustini.

*verba hæc
legantur
in fronte
gymnasii.

Justiores Colonensium hoc anno iræ. Hi, obtentâ à Cæsare novam Mulheimensem urbem funditus demoliendi, facultate palis, bipennibus, armisque instructi pridie Kalendas Octobres ex urbe proruunt. Ingens hominum multitudo. Pars fabrorum; pars lapididarum; textorumque secundo Rheno Mulheimium devecti, totam propè à sedibus urbem eruunt. Diruuntur valla; implentur fossæ; dierum quatuor spatio ædes quadringentæ solo æquatæ: templum, quod Calvinii honoribus jam altiùs surgebat, destructum; inque lapidum congeriem versum. Atque ità concidit Carthago illa Mulheimensis; quam tamen gaudeas fuisse in hoc dissimilem *dictum s. Africanæ, quòd hac eversa *Romanis plùs nocuerit, quàm adversa.

Sub ea tam damnosæ Colonensibus oppidi demolitionis tempora Paderbornæ novo gymnasio, SOLI DEO *ET PATRIÆ, erecto novum decus additum: elegans scilicet in saxum incisa effigies; quæ tanti operis authorem Theodorum Episcopum sublimem exhibet,

bet, portæque in media ala orientem versùs insistentem; peditum infulâ, aliisque Episcoporum ornamentis visendum. Infra statui hæ memores conditi operis notæ, inauratis expressæ characteribus, leguntur.

Elegans statua fundatoris Theodori Episcopi in medio alæ gymnasii orientem versus.

THEODORUS à FÜRSTENBERG DEI, AC APOSTOLICÆ SEDIS GRATIÂ, ECCLESIE PADERBORNENSIS ANTISTES, AC S. R. I. PRINCEPS AFFECTU, ZELÔQUE BONI PUBLICI, QUÀ RELIGIONE, QUÀ SAPIENTIÂ PROCURANDI, PROPAGANDIQUE: RELIGIONI QUIDEM TEMPLUM; SAPIENTIE VERÒ GYMNASIVM ACADEMICUM: COLLEGIUM PORRÒ PATRIBUS SOCIETATIS JESU, TANQUAM FIDIS UTRIUSQUE THESAURI DISPENSATORIBUS ÆTERNUM

CONSECRABAT.

ANNO EPISCOPATUS S. VI PADERBORNENSIS TRIGESIMO.

CUI VIVO, MORTUOQUE BENE,

QUISQUIS ISTA PERLEGES,

APPRECARÉ.

Superi jubeant; *tabida*, quæ ferrum consumit, lapidemque vetustas, hîc ut eò parcior sit; quo liberalitas tanta dignior; cui ad perennem memoriam, nullâ diuturnitatis aut hominum injuriâ obliterandum, ponatur *monumentum ære perennius*, Regalique situ pyramidum altius. Sollicitatæ jam pridem à Theodoro Episcopo erant tum Romana, tum Viennensis aula ad impertienda institutæ à se academiæ privilegia, immunitates, atque alia aliis per Germaniam academiis communia decora. Interest ad gloriam hujus primæ in Westphalia academiæ literarum & Pontificis & Cæsaris, quæ hoc anno advenire, exemplar proferre.

*Horatius
l. 3. ode 30.

PAULUS PAPA V. Ad perpetuam rei memoriam.

Literæ
Pauli V. P.
de universitate Theodorianæ ad Paderam.

N supereminenti Apostolicæ Sedis specula, meritis licet imparibus, disponente Domino constituti; et intra mentis nostræ arcana revolventes, quantum ex literarum studiis Catholica Fides augeatur; divini nominis cultus protendatur; veritas agnosceatur, ac justitia colatur; ad ea per quæ literarum studia hujusmodi ubilibet excitentur, et humiles personæ eis incumbere desiderantes id efficere possint; libenter intendimus, et in iis nostræ sollicitudinis partes propensius impertimur; pro ut pia Ecclesiasticorum Prelatorum vota exposcant: Nosque locorum qualitate pensatâ in Domino conspiciamus salubriter expedire. *Sane nomine Venerabilis fratris Theodori Episcopi Paderbornensis, sacri Ro-

Studiorum
universitatis
commendatio.

*Theodor^{us}
Ep. S. R. I.
Princeps
collegium

Aaaaa

mani

S. J. à Præposito Generali dictæ Societatis regendum ad Religionem & bonas artes in sua civitate Paderbornensi constructum redditibus competentibus dotavit. *Et in dicto collegio Universitatem studii GENERALIS Theologiæ, Philosophiæ &c. à Pontifice institui petiit, Rationes, quibus Theodorus Ep. movet Pontificem ad annuendum petitioni.

*Qui propterea annuam petitioni.

mani Imperii Principis, nobis nuper expositum fuit; quod ipse à viginti annis vel citra, ut adolescentes sue civitatis Paderbornensis in bonis literis, et moribus, et syncerâ pietate instituerentur; et populus sibi commissus per frequentiam sacramentorum Pœnitentiæ, et Eucharistiæ, nec non concionum, lectionum et sacrificiorum in spiritualibus promoveretur. In eadem civitate unum collegium Societatis JESU, in quo humaniores literæ docerentur, per tunc existentem Præpositum Generalem dictæ Societatis in vim privilegiorum sibi ab Apostolica Sede concessorum, erigi, et institui curavit: illudque opportuno edificio construi fecit, et competentibus redditibus annuis dotavit. *Cum autem, sicut eadem expositio subjungebat, dictus Theodorus Episcopus providè consideret, tam in suo, quàm vicinis Episcopatibus magnam penuriam parochorum, qui literas sciant, ut populum erudire, et seriò hæreticis, eorumque falsis, et erroneis opinionibus opponere; ac etiam eorum, qui cum dignitate Clero seculari, civitatibus, oppidis et locis, ac etiam Abbatibus et monasteriis præfici possint, existere; et academias Catholicas quinque aut sex dierum itinere distare. E contra verò propinqua esse gymnasia Hæreticorum, in quibus omnia studia ad hæreses, et falsa dogmata propaganda diriguntur, ac sapientiâ hujus sæculi gubernantur: et ad ea meliora sæpe ingenia cum magno spiritualium, et temporalium rerum damno proficiuntur: et in tota veteri Saxonia nullam adesse academiam Catholicam, et propterea, ut Religionem Catholicam, quæ in locis sibi subjectis, et vicinis Episcopatibus viget; conservet, et ubi collapsa est, hac potissimâ ratione restituat, ac suos subditos, et vicinos quàm plurimos ad literarum studia et navandi bonis literis operam excitet: Universitatem studii GENERALIS, in qua duæ facultates, Theologia, et Philosophia cum scholis linguæ latinæ, Græcæ, et Hebrææ sub curatamen, regimine, et administratione dictæ Societatis Præpositi Generalis, et Clericorum ejus, seu personæ, à dicto Præposito Generali deputandæ doceantur, seu legantur; sufficientibus redditibus per eum dotandam, ac competente habitatione, aliisque rebus necessariis ei providendum per Nos erigi, et institui summo opere desideret. Nobis igitur humiliter supplicari fecit; quatenus suorum subditorum salutem, et commodum consulendo in dicta civitate, ac adibus ipsius collegii Universitatem, in qua Societatis prædictæ Religiosi Theologiam, Philosophiam et ingenuas artes prædictas publicè profiterentur: et juvenes quoscunque docerent, Apostolicâ authoritate perpetuò erigere, et instituere, aliisque in præmissis opportunè providere, de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur *Theodorum Episcopum à quibuscvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, et pœnis à jure, vel ab homine quavis occasione vel causâ latis; si quibus quomodolibet inmodatus existit, ad effectum præsentium duntaxat consequendum harum serie absolventes, et absolutum fore censentes; hujusmodi supplicationibus inclinati ex nunc prout, postquam dictus Theodorus

dorus Episcopus sufficientes redditus ad infra scripta de suo attribuerit; et de rebus necessariis providerit in civitate predicta ac adibus dicti collegii, ubi nunc schola sunt, seu forsan in ampliorem formam constructur; Universitatem studii GENERALIS, in qua Religiosi dictae Societatis Jesu Theologiam, nec non Philosophiam tam scholasticam, quam positivam, naturalem, ac moralem, linguas, Latinam, Graecam, et Hebraeam, aliasque ingenuas artes predictas publice profiteantur; ac juvenes quoscunque doceant ad instar aliarum Universitatum studiorum GENERALIUM tam in trans alpinis provinciis et regnis, quam alias ubilibet erectarum, Apostolicâ auctoritate predictâ tenore presentium perpetuò erigimus, et institui-
mus, sinè tamen praëjudicio alicujus. * Ipsamque Universitatem, et studium GENERALE sic erectum, et institutum cura, regimini, et administrationi dictae Societatis, et illius Praepositi Generalis seu ab eo deputandi, qui totius Universitatis Rector existat, praefatâ auctoritate etiam perpetuò superponimus, et submittimus: ac eidem Universitati, illiusque Rectori, Magistris, scholasticis, aliisque praefatis universis, et singulis, ut omnibus, et quibuscunque privilegiis, indultis, libertatibus, immunitatibus, exemptionibus, favoribus, gratiis, praerogativis, honoribus, et praesumptis hujusmodi Universitatibus, illarumque pro tempore existentibus Rectoribus, Magistris, Lectoribus, Doctoribus, Praeceptoribus, scholasticis, Procuratoribus Pedellis, Nunciis, Officialibus, ministris, et aliis personis in genere, vel in specie tam Pontificiâ, quam Imperiali Regiâ aut Ducali auctoritatibus, et aliis pro tempore quomodolibet concessis non solum ad eorum instar; sed pariformiter ac aequè principaliter in omnibus, et per omnia uti, potiri, et gaudere: et * insuper Rectori ejusdem Universitatis, et collegii pro tempore existenti, ut illos quos in ipsa erecta Universitate, vel etiam alibi in alia quavis Catholica per debitum tempus studuisse, et scientiæ, et moribus idoneos esse, repererit; in predictis facultatibus artium, et Theologia ad Baccalaureatûs etiam formati, Licentiaturæ Laureæ, ac Doctoratûs nec non Magisterii gradus (servatâ in omnibus formâ decretorum Vicensis et Tridentini conciliorum, quibus in aliquo derogare non intendimus) et aliis juxta Universitatum aliorum studiorum GENERALIUM consuetudines, et erectae Universitatis statuta promovere; et ipsorum graduum solita insignia eis exhibere, * utque ad dictos gradus sic per illum promoti postea publice et privatim etiam in omnibus aliis Universitatibus studiorum GENERALIUM facultates predictas interpretari; et alios docere: et de eis disputare, gradui seu gradibus hujusmodi convenientes actus exercere; ac omnibus privilegiis, gratiis, favoribus, praerogativis et indultis, quibus alii in predictis Universitatibus seu aliis, et alibi juxta illarum constitutiones, et mores ad gradus predictos promoti de jure vel consuetudine utuntur, potiuntur, et gaudent; ac uti, potiri, et gaudere poterunt in futurum. In omnibus et per omnia perinde, ac si gradus ipsos in Universitatibus

*Universitatem Pontifex regimini Societatis committit.

Privilegia & gratiae Pontificis.

*Rectori illius, facultatem promovendi ad gradus studentes concedit.

*Promotis autem privilegiis in aliis hujusmodi studiis alibi promotis competentes elargitur.

*Præposito
Generali S.
J. statuta
pro Uni-
versitatis
regimine
condendi,
Officialis-
que & Mi-
nistros de-
putandi au-
thoritatem
tribuit.

*Bona &
jura ab ipso
Theodoro
Ep. dicto
collegio
conceden-
da eidem
perpetuò
applicat.

*Clausulas
hujus con-
stitutionis
præservati-
vas apponit

*& ita &
non aliter
judicari
mandat.

Contra-
riisque de-
rogat.

Diploma
Cæsareum
de Univer-
sitate Pa-
derbor-
nensi.

fitatibus ejusmodi juxta illarum mores et consuetudines rite suscepissent, uti, potiri, et gaudere. *Nec non pro tempore existenti dicta Societatis Præposito Generali, ut per se vel dictorum collegii, et erecta Universitatis Rectorem, aut alium seu alios pro salubri et felici dicta Universitatis directione, ac Rectoris, Magistrorum, Procuratorum, Pedellorum, Nunciorum, ac aliorum Ministrorum seu Officialium muneribus, et functionibus modoque, et forma docendi, et aliis sua officia exercendi, et scholasticorum mantentione quacunque statuta, et ordinationes, licita, et honesta, sacris Canonibus et concilii Tridentini decretis, et constitutionibus Apostolicis non contraria edere, et promulgare: eaque pro temporum, rerum et personarum qualitate mutare, corrigere, et reformare; seu illa cassare, et abrogare; ac alia de novo edere; et super illorum observatione penas ejus arbitrio imponere; dictaque Universitatis Doctores, Magistros, Lectores, scholasticos Procuratores, Pedellos, aliosque Ministros et Officiales eligere, et amovere; seu electiones factas confirmare libere et licite valeant, auctoritate, et tenore præfatis etiam perpetuò concedimus, et indulgemus. *Nec non domum, bona, et jura à dicto Theodoro Episcopo, ut præfertur, collegio, et illius Universitati per præfatos erecta præfatis concessa et donata; ac etiam concedenda, et donanda, auctoritate et tenore similibus itidem perpetuò applicamus, et appropriamus. *Præfates verò literas nostras de nullitatis vitio notari, seu impugnari, infringi, limitari, seu in jus vel controversiam vocari; aut adversus eas quodcunque juris et facti vel justitie aut gratie remedium intentari, impetrari, vel concedi nullatenus unquam posse; sed illas semper, et perpetuò adversus quascunque impugnationes et exceptiones validas, et efficaces fore, et esse; suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtinere debere. *Sicque, et non aliter per quoscunque Judices ordinarios, et delegatos etiam causarum Palatii Apostolici Auditores ac S. R. E. Cardinales judicari, et definiri debere: ac irritum et inane, si secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit, attentari, decernimus. Non obstantibus Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Roma apud S. Mariam majorem sub annulo Piscatoris die 2da Aprilis 1615. Pontificatus nostri anno decimo.

Matthias Imperator Theodorum voti compotem paulò seriùs reddidit; iisdem tamen & ipsum brevi, & musas omnes favoribus complexus in literis, quas subjicimus.

Matthias, divinâ favente clementiâ, electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germania, Hungaria, Bohemia, Dalmatia, Croatia, Sclavonia etc. Rex. Archidux Austria, Dux Burgundia, Brabantia, Stiria, Carinthia, Carniola etc. Marchio Moravia etc. Dux Luccemburgia, ac superioris,

et

et inferioris Silesiæ, Wittenbergæ et Teckæ. Princeps Sueviæ, Comes Habsburgi, Tirolis, Ferretis, Kiburgi, et Goritiæ, Landgravius Alsatiæ, Marchio sacri Romani Imperii, Burgoviæ, ac superioris et inferioris Lusatiæ, Dominus Marchiæ Sclavonica, Portus Naonis, et Salinarum etc. Agnoscimus et tenore præsentium notum facimus universis. Postquam præpotentis Dei concessu, ac munere ad Imperialis dignitatis fastigium evecti sumus, ad officii nostri munus in primis pertinere existimamus, majorum nostrorum Romanorum Imperatorum, ac Regum, qui inter alias supremæ potestatis curas hanc in primis dignitate suâ dignam existimârunt, ut varia in sacro Imperio gymnasia et universalia studia instituerent, fundarent, et confirmarent: exemplo sollicitè curare, ut liberalium artium, ac scientiarum studia, quæ ad Ecclesiæ, ac reipublicæ gubernationem, et conservationem necessaria, et opportuna sint, excolantur; et convenientibus honoribus, ac præmiis excitentur; nostroque auspicio felicia incrementa consequantur. Quam ob rem à Venerabili nostro, et sacri Imperii Principe Theodoro Episcopo Paderbornensi humiliter rogati, ut quod magno labore, gravibusque expensis in civitate sua Paderborna instituit, atque crexit collegium; cui Patres Societatis Jesu præsent, requisitis rerum omnium commoditatibus locupletatum, et accommodatum, auctoritate nostrâ Cæsareâ confirmare; nec non privilegiis, libertatibus, et prærogativis universalis studii munire et exornare dignaremur. Nos maturo super hoc habito consilio, ac deliberatione precibus ejusmodi per sese honestis, et aquis benignè locum dandum, duximus. Ac proinde ex certa scientia, ac de Cæsareâ nostræ potestatis plenitudine in vim motûs proprii collegium antè dictum ab eodem Venerabili Theodoro Episcopo Paderbornensi erectum, ac fundatum tenore præsentium omni meliore viâ et modo instituimus; et in gymnasium, ac studium UNIVERSALE erigimus, fundamus et confirmamus; illudque unâ cum personis ibidem profitentibus, ac studentibus, privilegiis omnibus, immunitatibus, honoribus, et gratiis, quibus alia gymnasia, eorûmque membra utuntur, fruuntur, et gaudent; donamus, insignimus, et exornamus. Volentes et eadem auctoritate nostrâ Cæsareâ decernentes, quod Rector et Visitatores, aut Professores, et persona idonea ad id per superiores Societatis Jesu juxta formulam Dilinganæ, aliarumque academiarum, in ejusdem Societatis constitutionibus comprehensam deputanda possint, et valeant in prædicto gymnasio, seu UNIVERSALI studio in duabus facultatibus; sacra nimirum Theologia, nec non Philosophia, et quibuscunque scientiis in gymnasiis Societatis Jesu tradi solitis, legere, et lectiones, et disputationes, et repetitiones publicas facere; conclusiones palàm proponere, ac prædictas scientias docere, interpretari, glossare, et dilucidare: omnesque actus scholasticos exercere eo modo, ritu, et ordine, qui in ipsorum gymnasio hætenus usitatus est, aut in ceteris Universitatibus, et gymnasiis publicis Societatis Jesu observari solet. Porro cùm ipsa studia eo feliciori gradu

Magna estimatio
Imperatoris de scholis & Universitatibus

Gratiæ & privilegia
Matthiæ Cæsaris
Universitatis Theodorianæ concessa.

Bbbbb

pro-

Datur fa-
cultas ab
Imperatore
promoven-
di doctores
Baccalau-
reos &c.
quos ubiq;
in omnibus
academiis
ad omnia
Professorū
mutua reci-
pi jubet
idem Im-
perator.

Donatur ab
Imperatore
Universitas
Paderb.
omnibus
privilegiis
& immuni-
tatibus qui-
bus gaudet
Universitas
Tubingen-
sis, Fribur-
gensis, In-
golstadien-
sis, ac alia
studia pri-
vilegiata.

procedant, et majus sumant incrementum; si ingeniis et disciplinis ipsi
suis honos, seu dignitatis gradus statuatur; ut meriti aliquando digna la-
borum suorum premia consequantur; statuimus, et ordinamus, ut per col-
legia Doctorum seu Professorum electis ad id idoneis, et praeter ceteris excel-
lentioribus, si qui ad sumendam palmam certaminis sui idonei judicati fue-
rint; adhibito prius per ipsos Doctores, et Professores in qualibet facultate
pro more, et consuetudine, atque solennitatibus, et ritu in ceteris Univer-
sitatibus observari solitis, riguroso et diligenti examine (in quo conscientias
ipsorum Professorum onerari volumus) in Theologia, Philosophia, et li-
beralibus artibus eos, qui examini se submiserunt, seque pro more, ac juxta
statuta scholarum per aliquos dignos et honestos viros de gremio ipsius col-
legii praesentari fecerint; possint ad ipsum examen admitti, et invocata Spi-
ritus sancti gratia examinari. Et si hoc modo habiles idonei et sufficien-
tes reperti, et judicati fuerint; Baccalauri, aut Magistri, aut Licentiati,
aut Doctores pro uniuscujusque scientia et doctrina creari, et hujusmodi
dignitatibus insigniri; nec non per Bireti impositionem et annuli ac osculi
traditionem; ceterisque consuetis solennitatibus investiri; et consue-
ta ornamenta, atque insignia dignitatum praedictarum eis tradi, et conferri;
quodque Baccalauri, aut Magistri, aut Licentiati, aut Doctores in eadem
academia promoti, et promovendi debeant, et possint in omnibus locis, et
terris sacri Romani Imperii, et ubique terrarum et locorum libere omnes
actus Professorum legendi, docendi, interpretandi, glossandi facere, et exer-
cere, quos ceteri Professores, Baccalauri, Magistri, Licentiati, et Do-
ctores in aliis studiis privilegiatis promoti, et insigniti exercent, et exer-
cere possunt, et debent de consuetudine vel de jure. Ceterum, quo pra-
efatum gymnasium Paderbornense suis gubernatum magistratibus solidiori,
et firmitate consistat fundamento; omnes, et singulas ordinationes, et sta-
tuta in eo hactenus facta tenore praesentium confirmamus: et insuper da-
mus, et concedimus scholaribus, Doctoribus, Professoribus, et scholaribus
in dicta academia quoquo tempore existentibus, auctoritatem et potestatem
condendi, et faciendi statuta, et ordinationes juxta consuetudinem cetera-
rum Universitatum. Ad hac damus, et concedimus ejusdem Societatis
superioribus potestatem creandi, et constituendi Rectorem scholae, et Visita-
tores, et Professores. Item Procuratores ad negotia, vel Syndicos, sive
alios quoscunque Officiales Universitatis, pro ut ipsis visum fuerit expedi-
re. Praeterea volumus, et decernimus per praesentes, quod scholastici, ac
ibidem dignitatem, seu gradum aliquem assumptes, gaudeant, et potiantur;
utique frui, et potiri possint, ac debeant omnibus, et quibuscunque gratiis,
honoribus, dignitatibus, praecminentis, prerogativis, privilegiis, conces-
sionibus, favoribus, et indultis, ac aliis quibuslibet, quibus Universitas
Heidelbergensis, Tubingensis, Friburgensis, Ingolstadiensis, ac alia studia
privilegiata, ac Doctores, Licentiati, Magistri, Baccalauri, et scholastici
istic

istis promoti, aut aliquâ dignitate, seu gradu insigniti gaudent, utuntur, fruuntur, et potiuntur, quomodolibet consuetudine, vel de jure. Non obstantibus aliquibus privilegiis, indultis, prærogativis, gratiis, statutis, ordinationibus, legibus, constitutionibus, reformationibus, exemptionibus, aut aliis quibuscunque in contrarium facientibus. Quibus omnibus, et singulis ex certa nostra scientia, animo deliberato, et motu proprio, hæc derogamus; et derogatum volumus per præsentem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ confirmationis, erectionis, indulti, concessionis, et privilegi gratiam, vel facultatem infringere; aut ei quovis temerario ausu contravenire, seu illam quovis modo violare. Si quis autem id attentare præsumpserit; nostram et Imperii sacri indignationem gravissimam, et penam centum marcharum auri puri toties, quoties contra factum fuerit, se noverit irremissibiliter incursum: quarum dimidiam Imperiali Fisco seu ærario nostro; reliquam verò partem sæpe nominato Venerabili Theodoro Episcopo, et ejus successoribus decernimus applicandam, harum testimonio literarum manu nostrâ subscriptarum, et sigilli nostri Cæsarei appensione munitarum. Datum in arce nostra Regia Praga die decimâ quartâ mensis Decembris. Anno Domini millesimo sexcentesimo decimo quinto. Regno- rum nostrorum Romani quarto, Hungarici octavo, Bohemici verò quinto.

Pœna statuta in eos, qui violant privilegia & immunitates Universitatis Paderbornensis.

Ex autographo quod asservatur in collegio PP. S. J. Paderb.

MATTHIAS Imperator.

(Locus Sigilli appensi)

Vice Reverendissimi Domini Jo. Swikardi
Archicancellarii et Elect. Mog.

Vt. L. L. (ô) Ulm subsc.

Ad mandatum sacre Cæsareæ
Majestatis proprium
Joannes Barvitijs mpp.

Ingens urbis & Dioecesis Paderbornensis decus, tot Pontificiis, Cæsareisque ornata gratiis academia. Non defuere tamen laudis ejus & gloriæ obrectatores; qui mancarn dicerent, mutilamque, quod juris prudentia in eadem non tractetur. Eos, inquit Joannes Horriøn* in panegyrico, non meis, sed hominum juris peritorum ver-
bis hunc errorem dedocebo. Prima, quam ibidem adducit, Petri To-
losatis doctissimi juris consulti sententia est. Arbitrarias, ait ille, Principibus Ecclesiasticis et secularibus scientias esse, quas velint tradi, si-
ve omnes, siue certas. Quamvis enim omnes habeant commune vinculum, et constituent encyclopadiam: non tamen sequitur, debere in uno, eodemq; loco simul tractari, vel doceri. Neque ideo minùs Universitas privile-

*Lib. 3. cap. 6. pag. 115.

Bbbbb 2

giata

*giata in Gallia, aut alibi dicetur, si modò privilegia concessa sint, quia ibi omnes artes vel studia omnia non tradantur. Sunt enim scholastici et Doctores, qui faciunt Universitatem, et non diversitas scientiarum. Possunt adjungi semper scientiarum diversarum Professores jam introductis professionibus. Ità Petrus Tolosas. Cui Petrum Rebuffum, Batholomæum Cassanæum adstipulari, probat Horrion: atque his verbis disceptationem finit: *qui igitur Paderborna negant Universitatem propriè dictam esse; ii jurisperitorum, et summorum Principum inscientiam dum videntur sugillare velle, demonstrant suam. Hæc, cui libuerit, prolixiùs legat libro 3. cap. 6. panegyrici; qui die natali academix Paderbornensis fundatori ejus Episcopo Theodoro oblatuſ est.*

*panegy.
lib. 3. cap.
6. pag. 116.

Vocatum insuper in controversiam à nonnullis fuit; an hîc Paderbornæ gymnasium frequentando, ab Ecclesiarum Cathedralium Canonicis satisfiat legi, aut statuto illi; quo tenentur, ante cooptationem docere de anno studiorum in celebri aliqua Universitate, sinè ulla ex urbe per noctem absentia expleto. Vidi ego non semel, quando perillustrium familiarum filii se Magnifico hujus Universitatis Rectori cum in finem sistebant, rogabantque anni illius à se inchoandi, quem designabant, diem notari. Evolutò anno, postquam viri fide dignissimi, apud quos diversati erant, jurati docuissent de annua intrà urbem commoratione, nunquam foris pernoctando, interrupta; datum à Rectore Universitatis testimonium, Paderbornæ sæpius in Collegio Cathedralis Ecclesiæ, & Hildefii valuit: impugnatum tamen haud ità pridem *Osnaburgi; cùm Reverendissimus, & Perillustis Dominus Wilhelmus à Melchede ex Alme literas Paderbornensis Universitatis sigillo; ejusque Rectoris, & scribæ publici appositâ manu roboratas, anni studiorum Paderbornæ transacti testes afferret. Neglectæ hæc primùm fuère tanquam nullius roboris: oppositumque statutum *vetus de adeundo loco, ubi *Generale*, quod Paderbornæ non esset, studium coleretur. Inducti in hunc errorem erant ex oblivione eorum, quæ in diplomate Pontificis Pauli V, & Matthiæ Imperatoris de *Generali*, ut vocant, ad Paderam studio satis perspicuè habentur.

*anno 1633

*de anno
1239.

Ex extra-
Etuproto-
colli Capi-
tuli Osnab-
rugensis
summa
adis 9. Ja-
nuarii
1733.

Quibus postea in memoriam revocatis statim, quæ æquitas illorum & prudentia fuit; suas testimonium vires, & Orator locum in numero Cathedralium Canonicorum obtinuit. Hæc pace omnium publicæ rei bono strictim narranda, duximus. Erit enim fortassis nonnemo, cui facilius sit in vicina patria parvo comparare sibi; quod alioqui peregre magno trans Alpes pretio & sumptu petendum esset. Atque hæc sunt illæ jam multis progressionibus auctæ Paderbornenses scholæ, quæ jam indè ab Hathumari & Baduradi, primo.

primorum hujus Dioecesis Episcoporum, temporibus per Westphaliā celebres, florentesque fuerunt. *Tanquam ad amēnos Paderā fontes* (verbis Schatenii utor) *ipsa Christi Religio musarum carmenas collocare voluerit.* De Imperio mero et mixto; quo & Universitas Paderbornensis in delictis suorum atrocioribus puniendis gaudet; occasionem differendi, annus seculi hujus nonagesimus sextus dabit.

*Lib. 11.
annalium
ad annum
815.

Annus Christi 1616.

PAULI V. Pontificis

11. & 12.

MATTHIÆ Imperator.

4. & 5.

THEODORI Episc. Paderb.

33. & 34.

Princeps Neoburgensis factus certior de prærepto sibi, inque solius Brandenburgici obsequium per Batavum militem subactō Comitatu Ravensbergensi, nihil dubitavit frangere frangenti fidem; & contra injectam plagam lege talionis agere. Quidquid urbium, oppidorūque ex Marchia, aliisque Juliacensibus terris posset, vi, & armis sibi vendicando. Quam ob rem Albertus Archidux, cui questus de injuria Neoburgicus fuerat; Henricum Montium Comitem cum collectitio novem millium exercitu misit. His, trajecto Rheno in Westphaliā transgressis, prima se obtulit urbs Tremoniensis; & solā adventūs famā, exercitūsque conspectu territa, victāque. Non itā facilē se dedit Susatum, urbs amplitudine territorii, & civium numero potens. Hæc contrā, ac promiserat se Principum neutri hæsuram; anno superiore, agentibus Batavis, Brandenburgici partes amplexa, negat exercitum, qui pro mœnibus Neoburgici nomine aderat, admitti à se in urbem sinē perfidiæ nota posse. Henricus Comes, legionis ductor, per facialem monet obsessos: *ruptam prius à Brandenburgico pacem, violatāque fidem; nec ulli quidquam fieri injuriæ; si perfidiam experti ultionem parent.* At tergiversantibus illis, lucrūque (adventabant enim suppetiæ) in mora ponentibus, confestim Comes machinis bellicis mœnia concuti & portas, imperat. Mox portarum una, suis evulsa cardinibus corruens, omnium animos prostravit: missisque ad Comitem urbis clavibus, octavo Aprilis deditio maturata. Valido hîc relicto præsidio Lipstadium versùs omni festinatione utendum fuit, quò illuc properantia Batavorum auxilia Comes adventu suo præverteret. Jamque illa sese in adversa, cui urbs incumbit, Lupiæ fluminis ripa ostentabant: at viso cominus circumfusi exercitūs robore satius habuere, retro referre pedem, quàm congregiēdo cum hoste omnium

Tremonia,
Susatum,
Lipstadium
aliæque ur-
bes occu-
pantur per
Alberti Ar-
chiducis
exercitum
in favorem
neoburgici.
*Matthæus
Merian. in
Topograph.
pag. 55.*

vitam

*Stangefol.
in annual.
circuli
Westphal.
Palatius in
Aq. Aufst.
msf.*

vitam extremo discrimini objicere. Cives interim ex discessu auxiliorum nihilò timidiore, omnia ad civitatis defensionem comparant: eratque populus tam crudeliter infestus Catholico nomini; ut dejeraret, millies se periturum potiùs, quàm superstitem cum Hispano milite intrà urbem esse. Tumor ille animi, furorque plurimùm subsidit ad fragorem tormentorum; quibus cum mœnia, rudique opere constructa valla conquassari, & dejici viderent; spēsque omnis suppetiarum, & com meatûs invehendi præcisa esset; decimo Aprilis altero post coeptam oppugnationem die hosti, propiùs ferociùsque imminenti, urbs dedita.

Comiti Henrico, ut pro his prosperis armorum progressionibus se devinctum Superis, gratumque testaretur; duo in primis curæ, & cordi fuere. Primum: ut ne Catholicus miles dissolutis moribus vitam duceret à Religione sua alienam; nec quidquam supra militarem modum civibus molestiæ faceretur. Hinc ipsum Lipstadii gubernatorem, quod pressisse cives novo argueretur exactionis genere; amotum jussit Bruxellas ad dicendam causam abire. Suffecto alio in locum ejus, cum trecentorum militum supplemento. Alterum, quod sedulò curabat Comes, Religionis spectat incrementa. Susati ex primaria urbis Ecclesia sancto Patroclo dedicata, à senatu, spretâ prohibitione Cæsaris, dejecti * è cathedris erant concionatores Catholici: nunc in sacram functionem restituti omnes. Insuper ex eodem templo multis jam intermissam annis supplicationem per urbis compita instituere: sub cujus finem res divina in ipsa nave templi, solennibus cerimoniis peracta est. Videbaturque jam divo Patroclo pristina veneratio rediisse; non dissimilis illi, quo olim venerandum ejus martyris corpus ex Tricassina urbe Coloniam transmissum; à Brunone Coloniensium Archiepiscopo, Ottonis I. Imperatoris fratre Susatum, clero & populo in occursum piæque gaudia effuso * deportatum est. Tantusque sacro pignori apud Susatenses honor partus; ut ejus imago non modò in variis per urbem locis; sed in ipsa etiam curia ex ligno sculpta, aut artificii adumbrata penecillo steterit: nec senatus ad tractanda urbis negotia congregatus, in curiam concederet unquam, quin singuli antè Tutelari suo supplices consilium, & opem efflagitassent. Prisca hæc Majorum pietas visa hoc anno in nepotibus reviviscere: sed emortua brevi; quòdque tum veræ Religionis *semen in terram bonam cecidit, exorta posteris annis spina suffocaverunt.*

Paderbornensium inter hæc sacer Antistes ac Princeps Theodorus, ut Pontificiæ, Cæsareæque in erectam à se academiam benevolentiae fama manaret latius, adeptas immunitates, & privilegia in ore, atque oculis omnium publicâ voce divulgari voluit.

Quo-

** anno 1568
9. Decembris.
Restituta
Catholica
sacra Susati.
Quanta
olim veneratio S. Patrocli fuerit
in urbe Susatensi.
Bolland.
tom. 2. Ss.
Januarii in
addendis
de S. Patroclo col.
.1. pag. 1144
* anno 964.*

Quocirca indictus omnium totius Dioecesis Ordinum conventus; vicinique etiam Principes, Comites, & Dynastæ invitati. His magno numero ad rem novam excitis, die decimo tertio Septembris eo, quam rerum majestas exigebat, apparatu datus in scenam est *faciens Salomon*, ille templi Dei olim magnificentissimus conditor. Post exhibitum drama, Pontificis Cæsarisque concessionem, & gratiarum, tubis personantibus, intercurrentibus musicis, palam recitatae incredibiles in præsentium Procerum, populique animis motus conciveret. Princeps ipse vim gaudii comprimere & solatii vix potuit: aperte testatus, hunc sibi in longæva vita jucundissimum illuxisse diem; quo abundè instructum, firmatumque divinæ, ac humanæ sapientiæ armamentarium; quo uni Deo majorem gloriam, Catholicæ rei præsidium; quo partem toti patriæ salutem conspiceret. Nunc sibi se, ac aliis vixisse satis: exclamare pio animi sensu cum sene illo Evangelico Simeone: *Nunc dimittis servum tuum Domine*. Ubi quæso terrarum ullus unquam, ex patrimonio quantumvis amplo & lauto, filiis nepotibusque ditandis relicto, tantum gaudii hausit; quantum huic Principi ab opibus in patriæ, Ecclesiæque utilitatem bene positis allatum lætitiæ & consolationis? Hanc alia præcesserat matutino ejusdem diei tempore, nec minor solennitas, quando summum altare in templo Patrum Societatis JESU Theodori Episcopi inexhausta liberalitate albo nigroque marmore expolitum, perfectumque; XIII Septembris à Nicolao Arensdorffio Episcopo Anconensi, Monasteriensis Episcopi Vicario in Pontificalibus consecratum fuit; præsentem ipso Theodoro Episcopo nostro, ejusque sorore Othilia, Domicellarum Herifiensis collegii Antistite. Utriusque tenera in Deum, & rara pietas mirificè aliorum præsentium animos affecit; cum nobile hoc à splendore virtutis & generis illustre par tardo, & difficili ex gravi senectute incessu; vultu divini honoris augendi desiderio ardente, sub solenni sacro circuire aram Deo consecratam intuerentur; in eaque largam admodum eleëmofynam deponere. Vetus hoc templum olim PP. Minoritarum Ordinis S. Francisci fuerat. Sed cum ruinofum, nec ulli porro usui esset; ampliùs decennio abhinc dirutum jacet. In ejus demolitione hæc literæ, rei narratæ testes, in ruderibus summi altaris inventæ:

Promulgatio privilegiorum, gratiarum &c. quas Theod. Ep. à Pontifice & Imperatore pro academia sua impetravit. *Hist. collegii S. J. Paderb. Litera Universitatis.*

Anno Domini 1616 die 13 Septembris ego Nicolaus Arensdorffius, Episcopus Acconensis, suffraganeus Monasteriensis consecravi altare hoc in honorem SS. Joannis Apostoli, et Evangelistæ, et SS Apostolorum... et reliquias beatorum martyrum Cosmæ et Damiani in eo inclusi.*

*lege Anconensis.

Singulis Christi fidelibus - - - -

Cetera, quæ hîc desiderantur, vetustate & situ consumpta erant.
Hæc

*Heerds-
thor.

*Geyre
Thor.

Incens in-
cendium
Paderbor-
næ.

in contin.

Cosmodr.

Gobelin.

Hæc publica urbis gaudia tristi conturbata incendio fuere; quod pridie Kalendas Octobres hora post meridiem alterâ exortum Paderbornæ, Patrum Capucinatorum domum, viciniâque totam absumpsit. Flamma deinde versûs*Pastoritiam, ab eâque mox flexo ad Austrum vento, ad*Vultuream usque portam fusa, correptis per viam tectis omnibus, deflagrationem toti urbi comminabatur. Populus vehementium (quos ubique inflammatus spargebat aer) caloribus intolerans; igne etiam in plateæ partem alteram, spatium licet satis latum interjaceret; subito quasi volatu transiliente, fugam ex desperata urbe adornabat. Cum religiosi quidam (citius vix potuerunt flammâ fulminis instar sæviente) scalis, urceisque instructi prodeuntes, animos desperantibus, & opem ferunt. Trecenta tamen quinque & septuaginta cum horreis ædificia in cineres procubere. Præsentis, ac propitii Numinis beneficium fuit, non periisse omnia.

Incendium
urbis Mo-
nasterien-
sis.

Jacobi Polii

Exegeticon

historicum

S. Anna.

Littera Mo-

nasterien-

ses.

*puta Ma-

ria Virgo.

*puta Anna

Minore damno ignis hoc anno nocuit Monasteriensi urbi in Westphalia, sed cælo, ut apparet, vindice injectus. Civis habitans in platea Ludgeriana pistor opificio, coctorque cerevisiæ; lucri, quam pietatis amantior, ipso assumptæ in cælos Virgini sacro die sub meridiem famulo imperat: *ligna, aquam comportet: instruat focum: defecisse cerevisiam; coctam oportere aliam. Initium labori sub vespertinum dandum. Vetitum*, inquit famulus, *laborem tam sacro die: neque licitum esse crastino in honorem sanctæ Annæ ad meridiem feriato, ex more apud Monasterienses jam olim recepto.* Cui ille stomachosior: *volo*, inquit, *excoquere imperata: si* *Filia labori nostro obicem posuit hodie; *Mater cras minime ponet. Obtemperatum igitur minaciter imperanti: diésque servili opere profanatus. At quanto rerum, famæque dispendio? cerevisiâ enim, quantum satis erat, bene excoctâ, circiter horam pomeridianam sextam domus tota flammis ex inopinato ardet: eâque cum duabus vicinis exustâ, sparso latius incendio, ædes in urbe amplius triginta haustæ. Senatus, intellectâ hominis temeritate, non imprudenter arguens, voluisse Superos eâ poenâ maledicum os ulcisci; petiit à magistratu Ecclesiastico, ut diem mensis Augusti decimum sextum mandato novo sanctæ Matris ANNÆ honoribus consecraret, servilium intermissione operum, ac ritu aliis diebus festis solito colendum. Jam enim per impietatem & turbas Anabaptistarum multum exoleverat Erci Episcopi Monasteriensis mandatum, quo ille anno *superioris seculi decimo perpetuis temporibus per Dioecesin totam, diem posterum ab assumpta in cælum Virgine, cultui ANNÆ Matris dedicatum voluit. Interim miser ille, cuius improbitati, nimioque lucrandi studio mali origo adscribebatur, ob jacturam domûs, poenâque pecuniariam, tum senatui, tum aliis

*vide dicta
ad illum
ann. 1510.
chron. Mo-
nast. ms.

aliis damnum passis persolutam egentior; in odio omnium & moerore animi contabuit: hoc uno felix, quod infortunio *monitus didicerit, non temnere Divos.*

Huic immissæ è cælo poenæ aliam subnectere libet, *concitatæ Aquisgrani rebellionis incentoribus hoc anno irrogatam. Ambrosius Spinola, postquam anno MDCXIV edomitâ urbe plerosque barbarum signiferos & authores conjici in vincula, & carceres jussisset; Marcodurum movens Aquisgrani reliquerat, qui factâ nomine Imperatoris diligenti inquisitione, reos pro gravitate scelerum justis suppliciis addicerent. Missi hi judices erant ab Alberto Archiduce, & Ferdinando Electore Colonienfi, Paderbornensium Episcopo designato: quibus suas hoc in negotio vices commiserat Imperator Matthias. Ab his tertio Nonas Decembris damnati primum, reique capitis *pronunciati plures, quos jam vel mors è vivis, vel fuga ex urbe aliò subtraxerat; facultatibus, ubi ubi locorum extarent, omnibus fisco addictis. Ex his fugitivis uni, rebellantium duci primario (Helvicus Joannem *Kalcherner* vocat) inusta gravis ignominia; palamque in oculis omnium defixa hoc modo fuit. Hominis effigies stanti in foro columnæ insculpta visebatur; defecto capite, pedibus sursum versis; quibus lictor astabat machærâ armatus, imminens trunco cadaveri, dissecando in partes quatuor; quæ ad totidem urbis portas in terrorem viventium suspenderentur; capite prius supremo curiæ apici clavis affixo. Infra incisi hi characteres: *sic pereant, qui hanc rempublicam et sedem Regalem spretis sacra Casarea Majestatis edictis evertere moluntur.* Præter hos, producti in ferale pægma pro foribus curiæ amplius octoginta; vilia de plebe capita: cerdones, opifices de sartorum, sutorumque tribu; obscura nomina. Ex iis duo plexi capite; bona omnia publico ærario adjudicata. Cum ceteris actum mitius: plerisque vel gratia vitæ facta, vel imposita levior multa. Alii in ergastula retrusi, proscripti alii, inque exilium ejecti.

*incepit rebellio anno 1611.

*horum nomina adducit

Helvicus lib. 6. pag. 150.

Executio facta in seditionis

Aquisgranenſes à Ferdinando

Colonienſium Archiepiſcopo,

& Alberto Archiduce.

Helvic. l. 5 ad hunc annum pag. 149.

Matth. Merian. topograph. Westph.

Annus Christi 1617.

PAULI V. Pontificis 12. & 13.

MATTHIÆ Imperator. 5. & 6.

THEODORI Episc. Paderb. 34. & 35.

Olvitur annus decimus septimus supra millesimum sexcentessimum. Eum Lutherani novæ Religionis suæ secularem numerârunt. Unde varia in templis, exedris, theatris, exeunte Octobri, audita gratulatio de conservata proximis centum annis Lutheri doctrina; festivis ludis, car-

Primum Lutheranorum jubileum.

Chron de ortu & occasu Lutheraniſmi.

carminibus, hymnis ubique personantibus: tantumque jam *cœca noctis habebant mortalia pectora*, postquam à seculo *dilexerant magis tenebras, quàm lucem*; ut superfusis recens Germaniæ tenebris à *Patre luminum* impetrandam crederent, *alterum in lustrum, meliusque semper in ævum*, perennitatem. His præposterè orantium votis contrarium antè indixerat jubileum Paulus V. Pontifex Maximus pridie Idus Junii promulgatum; quo totum voluit Christianum orbem pro Imperio, & communi salute; pro extinguendis Christianorum Principum simultatibus ad preces ardentissimas, certaque pietatis opera confugere. Placuit paterna sollicitudo Matthiæ Cæsari, non semel adversis in rebus experto, cælestis auxilii necessitatem: cumque annis jam, ac morbis fatisceret; imbecillior, quàm ut porrò ferret tot regnorum molem; reclinandam in alium partem oneris censuit; suapte sponte omni in Hungariam, Bohemiam, Austriam, jure abdicato. Nulla Matthiæ ex matrimonio* suscepta proles erat, soli restabant ex Maximiliani II stirpe mascula, Matthiæ fratres duo, Maximilianus Ordinis Teutonici supremus Magister; & Albertus Belgii Princeps. Sed quos longa jam dies exhauferat, pariter spe prolis orbatos: eoque faciliores ad contenda certis pactionibus jura omnia, ac ditiones Austriacas in Archiducem Ferdinandum, Patrualem suum, *Caroli Carinthiæ, Stirriæ, ac Carinthiæ Ducis filium: cui & hoc anno, postquam à patruo Matthia Cæsare adoptatus in filium esset, corona Regni imposita est Pragæ tertio Kalendas Julii: quo die post defensam fuso sanguine Catholicam Religionem, Apostolorum Principes repositam in cælis justitiæ coronam adeptos, veneramur.

Hæc surgentis fortunæ initia eò gravius ferebant Calviniani, quò iniquiorem fore sibi ominabantur Ferdinandum, propagandæ, tuendæque rei Catholicæ cupientissimum. Indè rursus coitiones novæ; nova consilia Heilbronnæ de instruendis bellorum, augendisque apparatus agitata. Obicem exequendis consiliis tantisper posuere exorta inter illos ipsos intestina dissidia; quibus abrepti per Hollandiam, Frisiam, vicinamque Westphaliam in viscera sua debachati sunt. Belli origo nata anno MDCVI ex discrepantia opinionum; quâ quisque viâ ad salutem perveniret; aut in exitium rueret sempiternum. *Molles Calvinistæ* dicti *Remonstrantes*; eoque nomine secuti Jacobum Arminium sentiebant, neminem ad gaudia, aut supplicia æterna destinari à Deo; nisi quos ille prævidisset, post lapsum credituros in Christum; aut secus infideles perstituros: ideoque gaudiis fore, vel suppliciis dignos sempiternis. In alia omnia ibant *Rigidi Calvinistæ*, *Contraremonstrantes* vocati; hocque titulo Francisci Gommari asseclæ. Acriter illi contende-

bant

*Joannis 3.
c. 19.

Jubileum à
Paulo V. P.
indictum.
Spond. ad
hunc annū
& alii pas-
sim.

Cæsar Mat-
thias abdi-
cat se Re-
gno Bohe-
miæ. Suc-
cedit Ferdi-
nandus pa-
truelis.

Spond. ad
hunc annū.
Helvic in
theat. hist.
lib. 6.

*Conjux
Matthia
fuit Anna
Ferdinan-
di Archi-
ducis filia.
*Carolus
fuit filius
Ferdinan-
di I, &
frater Ma-
ximiliani
II. qui pa-
ter fuit
Matthia.

Schismata
inter Hol-
landos ra-
tione præ-
destinatio-
nis & re-
probatio-
nis.

Franciscus
Van Ranst
pag. 457.
Spond. ad
ann. 1609.
1610. 1617.

bant; nullo fidei, aut operum habitâ ratione, mortalium alios liberâ Dei voluntate, ut *vasa iræ apta**, in interitum rejici: retineri ^{***in Epist.} alios ut *vasa misericordiæ*: quibus solis Deus ad declarandam pote- ^{ad Rom. c.} statem suam *divitias gloriæ suæ ostenderet*. A verbis deinde ad ar- ^{9 vers. 22} ma, & verbera hoc anno deventum: suosque opinio utraque cru- ^{& 33.} entos defensores habuit. Inter ceteros Principes Mauritius Nassovius, ut Regis Angliæ Jacobi, Arminianis plurimum infensi, aucuparetur gratiam; se Gommari sectatorem profitetur: collectoque exercitu anno proximo mense Augusto Ultrajectum ad Rhenum, sedem præcipuam Arminianorum intercipit, subigitque. Hæc nimirum hæreseos volatica indoles est: secum ipsa, & ab aliis dissidens; sibi dissimilis semper; nunquam constans, nisi in levitate sua: nec minores vulgò sunt errorum inter se; quàm cum veritate conflictus.

Opposita his turbis Theodorus Episcopus noster pacis colebat, & Religionis per literatos viros juvandæ, studia: utpote cui ju- ^{Annales} cundius nihil hic annus attulit; quàm quòd ex primis incunabulis ^{Univer-} per prioris anni adolescentiam succrescens academia in statum per- ^{sistat.} fectiorem evasisset. Neque desiderari se passus est; quo die primi, decurso Philosophiæ stadio, liberalium artium Magisterii laureâ donati sunt. Hos ille ad honorum subsellia evectos spectare coràm; suâque præsentia augere illorum gloriam non dedignatus: idque in frequentissimo Nobilium, Procerumque totius patriæ confessu; applaudentibus omnibus, ipso etiam fundatore sibi illius diei felicitatem gratulante; quo primum tot curarum, consiliorumque, ac tanti in academiam impendii fructum videret: messem, venientibus annis, uberiores posteris non semel precatus. Et quidni uberimam sperarent posteris? cùm nihil Paderbornæ eorum desit, quæ ad academici splendorem, & commoditatem requiruntur. Primi enim illi sapientes viri, qui è Britannia, Carolo magno Cæsare, venerant in Galliam, jacturi prima Parisiensis academici fundamenta; cùm sapientiam afferri à se venalem dicerent, interrogati ab aliis, quonam opus pretio esset ad rem tantam sibi comparandam. *His rebus quatuor*, inquit, **opportunis locis, animis ingeniosis, victu, et* ^{*Sangal. l. 1. cap. 1. de gestis Caroli Magni} *amiclu*. Horum autem nihil deesse Paderbornæ, Joannes Horrion eruditè probat in panegyrico Lib. 2. Cap. 7. Ego, ne encomiasten videar agere, malim, lector ipsum ut scriptorem consulat; ponderetque, quàm solidis argumentis stabiliat, illa quatuor ex virorum sapientum assertione necessaria academicis commoda, ad Paderbornæ fontes quodammodo confluere. Mihi satis erit, id solum ex panegyrico adduxisse: *scilicet, ut est apud Strabonem*, inquit, *gymnasio liberalium artium, quod erat Ibarsi in Cilicia, Cydnus amnis, cujus saluberrima* ^{Panegyricus natali die academia}

Paderbor- ma aqua ferebatur, plurimum celebritatis attulit; nihilne habebit ad il-
mensis obla- lustrandam Paderbornæ academiam salubrium fontium copia, quibus am-
bus Theo- bigere possis, plusne palati et valetudinis, an aspectus vel voluptatis gra-
doro Epi- tiâ delecteris? neque enim sentio, quæ possit species esse jucundior, quàm
scopo fun- trium fontium in media urbe ex eodem colle modico intervallo exorienti-
datori lib. um - - - quanta amœnitas singulorum, cùm seorsim fluunt? quanta
2. 6. 7. pag. omnium, cùm uno amne labuntur? Nec pauca addit de præstantia fon-
53. tis Paderæ; quàm salubres aquas vehat, quas habeat dotes pau-
cissimis in orbe fluviis communes. Sed de hoc satis. Ad perse-
quenda reliqua horum temporum eventa redeamus.

Fatalis hoc anno casus afflixit finitimam nobis Domum Hasslo-
**Hirshfeld* Cassellanam. Herofelda **sive* Hersfeldia oppidum erat in provin-
vide geo- cia Hassica haud procul à Fulda fluvio Imperiale ac liberum; postea
graphiam exemptum ab Imperio, subque proprii Abbatis dominio constitu-
Baudrand. tum; cujus lata jurisdictio se per ipsum oppidum Herofeldense,
tractumque adjacentem exporrigebat. Multæ opes cœnobio: laus
magna diu monachis à religiosa vita. Verùm quæ prò dolor! id
temporis erat communis morum corruptela, non difficile fuit Mau-
ritio Hassiæ Landgravio eos aliò pertraxisse, post antiquatas ibi-
dem antiquissimi Ordinis divi Benedicti regulas cœnobitis novas
Calvini leges obtrudendo. Eorum plurimi tamen horrore novi-
tatis perciti gloriosam fugam ceperunt: paucis, quos doctrinæ
mollioris illecebræ detinebant, remanentibus, à Mauritio modera-
tor, & tanquam novus Archimandrita impositus Otto filiorum
ejus natum major. Is in flore ætatis primo, quidquid oblectamenti
adolescenciæ dari potest sive venatu, sive aliis ludis; sibi admodum
juveni liberius indulgendum censuit. Fistulam æneam pulvere py-
rio & glande oneratam incautâ manu cùm versaret, ejus ore ad se
converso; rotula fistulæ fortuitò soluta ignem elicit; ac glandem
plumbeam per corpus Ottonis adigit: momentoque septimâ Au-
gusti exanimem proturbat, tres & viginti annos natum. Felicem
Archimandritam, si ex aliena Religiosorum domo per vim occu-
pata à patre terrestri, è vestigio transiêrit in domum cælestis pa-
tris, quæ etiam *vim* **patitur, et quam violenti rapiunt*: sed sibi non
aliis violenti.

Eodem hoc anno sextum decimum Februarii diem, supremum
habuit Casparus Ulembergius; vir præstantissimarum virtutum,
multæque eruditionis. Natalis ipsi annus superioris seculi quadrin-
gentesimus nonus; patria Lipstadium, urbs paucis hinc horis dis-
sit: ubi primùm literis, deinde Sufati, & Brunsvici, tum Witten-
bergæ sedulam, neque infelicem operam dederat; *animam sortitus*
bonam, dotésque egregias, quibus hæresim frui, par non erat. In
ca

Otto Mau-
ritii Hassiæ
Landgravii
filius per
infortuniū
perit.
in contin.
Cosmod.
Gobelini.
msf.

**Matthæi*
21.
Moritur
Casparus
Ulember-
gius, ejus
conversio,
& vita.
Mesborvi.
Kloppenb.
in fastis sa-
eris Westp.

ea enutritus, ad eam variis formatus in scholis; simul atque verum fecernere à falso potuit; egressus de *terra et cognatione sua* ad Ubios concessit. Ibi anno 1572 ejuratos errores literario bello persequi coepit; vix congressus cum sectarum doctoribus, quin nonnullis arma de manibus eriperet. At nulla victoria gratior; quàm ubi matrem, sororémque, falsarum commenta opinionum dedoctas, cogeret Romanæ Ecclesiæ manus dare. Variis ^{*apud Agrippina-}tes honorificis perfunctus muniis, vitam ad octavum ætatis ac sexagesimum annum produxit, in relictis lucubrationibus ^{*immor-}talem. Nihil ipso in omni vitæ genere emendatius; nemo integrior illibatâ castimoniâ: hinc sæpe fassus, nihil sibi ad deferendum Lutherum incitamento majori fuisse; quàm lectas à se cum horrore ejus spurcitas, fescenninâque verba; quibus sermones ad mensam habitos foedaverit: *cogitasse se non raro, olentia ejusmodi, et aperta sinè ulla fronte acumina esse quovis satyro, Priapôque digna: non cedere in virum, quem divinitus missum perhibeant ad instaurandam Religionem, et, quæ eam comitantur, reducenda virtutum studia.* Scientem sanè & prudentem virum, qui colligere de spinis ^{*uvæ}, et de tribulis ^{*ficus} potuit. Corpus ejus triennio à morte integrum, nullo arrosum verme; eodem quo tumulo illatum modo fuerat, suavitérque fragrans repertum; ne linteis quidem tinearum morfu, aut putredine vitiat. Plura hujus viri elogia peculiari libro complectitur Arnoldus Meshovius; à Christiano Jôchero professore historiarum Lipsiæ ^{*immeritò} reprehensus, quòd librum illum de Ulembergio multis fabulis, & mendaciunculis insperferit: neque nuda isthæc objectatio, nullis ad probandum argumentis vestita, aliquid de auctoritate scriptoris detrahet.

^{*gymnasti}
Laurentia-
ni regens
Pastor ad
D. Colum-
bam.

^{*catalogum}
librorum
quos scrip-
sit vide

^{apud Mes-}
hovium.

^{*Matth.}
7. 6. 16.

^{*vide Le-}
xicon ipsi
editum
Lipsiæ an-
no 1733.

Annus Christi 1618.

PAULI V. Pontificis.

13. & 14.

MATTHIÆ Imperator.

6. & 7.

THEODORI Episc. Paderb.

ultimus.

Undictis hoc anno Hungariæ comitiis, in quibus Posonii de successore eligendo cum Regni Ordinibus ageretur; Matthias Cæsar Pragâ Viennam regressus, adversâ ibi valetudine detinetur, quò minùs reverti Posonium ad comitiales dies ipse posset. Unde ejus absentia causam Ferdinandi minùs venerabilem, multisque obnoxiam altercationibus reddidit. Cunctantibus enim, ac tergiversantibus Hungaris, comitia ad Kalendas Junias extracta fuere.

Ferdinandus
coronatur
Rex Hun-
garie.
Helvic. in
shear. hist.
l. 6. pag. 164.
& pag. 165
Londorp,
& alii.

Lis

Iis demum post longam disceptationem finitis, eodem die Ferdinando aurea S. Stephani corona imponitur. Eadem, quæ Bohemis antè, nunc Hungaris etiam fides data: nolle Ferdinandum, dum Matthias viveret, regni administrationem capessere; regio titulo sinè ulla dominatûs parte contentum fore. Tranquilla jam, & ex votis habebat omnia Ferdinandus, duplici redimitus coronâ: cùm alteram nihil minùs exspectanti, rapere Bohemi perfidè aggre-
diantur; protracti in arma vel ex innata genti ferocia, & mobilitate; vel quod plurimi volunt, ex præcepta suspitione de Ferdinando malè in Religionum novitatem animato: Styriam nuper ad vetera ab eo sacra celeriter reductam; in reducendis Bohemis Ferdinandum, augesciente potentiâ, celeriores fore. Indè incensis vehementer ad audaciam animis, ferali tragoediæ initium datum hoc immani facinore.

Turbæ Bohemicæ origo vel initium tri-
cennalis belli per Westphali-
am, totamque Germaniâ.
Helvic. l. 6.
pag. 171. &
seq.
Palatius in
Aq. Aust.
Londorp.
l. 1. act. 1.
publ.
Stangefol.
Caraffa.
pag. 78.

Die decimo Kalendas Junii frequentes *Utraquistarum* dynastæ, circumfusi famulis, iisque armatis bene multis; unâ cum furiosæ plebis promiscua multitudine, Henrici Matthæi Turriani Comitis ductu, ferociter Pragensem in arcem irrumpunt. *Violata*, clamitant, *quæ Rudolphus Cæsar benigne Lutheranis indulserit, Religionis privilegia. Templum in oppido Brunovia, multo extructum sumptu, nullo jure occlusum stare. Cives ibidem per summam injuriam, quod ademscram moliti essent, in vincula detrusos attineri. Multò adhuc iniquius egisse Archiepiscopum Pragensem, diruendo ceptam Clostergrabii fabricam, nemini perniciosam; sibi verò ad operandum suo ritu adeò necessariam.* Has querelas cùm afferrent seditiosi; congregati fortè erant in arce præcipui de Regio ministerio viri; nimirum Adamus à Sterneberg supremus Regni Burggravius, Guilielmus Schlabata Cameræ Bohemicæ Præses, & Jaroslaus Borzita Comes à Martinitz, Baro Popelius cum Philippo Fabritio Secretario. Sternebergius & Popelius leni responsione datâ, tumultuantium furorem nonnihil placabant. A reliquis, quòd paulò altiori voce verba pro Cæsare facerent, magis accensa populi rabies, oleumque affusum flammis. Mox arce, armamentario, regiâque curiâ in potestatem redactis, omnis in Schlabatam, Martinitzium, ac Fabricium expromptus furor. Per longum conclave raptati, tanquam publicæ libertatis hostes, ex arcis fenestra in subjectum vallum, altitudinis cubitorum amplius quadraginta, aguntur præcipites, non sinè Numine omnes à lapsu integri; nec bombardæ, cùm incolumes cernerent, in dejectos displosæ, quidquam noxæ aut vulneris dederunt. Turrianus, quasi re bene gestâ ovans, interim obequitare urbem, inclamare: *nemo cieret tumultum: abstinerent à vi mutua. Supplicium de publicæ rei et Evangelii hostibus infra meritum in arce, et majorum exemplo*

plo

plo sumptum: redditurum se ejus, quod gestum esset, rationem; purgaturum apud Cæsarem omnia. Facinus audacissimum audaciora mox sequuntur. Direptionibus, exiliis, carceribus in regios ministros in Catholicos omnes sævitur: jubentur Patres Societatis ocyùs regni finibus excedere, constitutâ in regredientes poenâ capitis. Regium tribunal dirissimè invaditur, aboletur; creatis ex Procerum numero triginta viris, qui *Directorum* nomine rem publicam administrent. Exinde ad arma properatum. Pellecti in sociale bellum Silesii, Moravi, Lusatii; quin & ipsi Austriæ superioris incolæ, ex communione hæresis opitulandi studio incitati. Mox Crumlavia à Turriano; à Mansfeldio Pilsa, fidæ hætenus Cæsari urbes, expugnatae ad perfidiam sollicitantur. Imperator Matthias re compertâ, postquam literis non unis, atque amicorum hortatu rebelles avocare ab armis frustra studuisset; Carolum Longevallium Comitem Bucquoii, & Henricum Comitem Tampierium cum duodeviginti millibus, quâ equitum, quâ peditum in fines Bohemiæ immittit. Succursum properè urbi Budevitio, quæ munitione, & præsidio firmior, hosti fortiter obluctabatur. Vis intentata perfidis. Capta utrimque oppida, prædæ actæ. Quarto demum Idus Novembres perruptæ sunt hostium phalanges; Bucquoio, & Tampierio rem non infeliciter pro Cæsare gerentibus. Hæc funestissimi erant illius belli primordia; cujus diutinas, & graves triginta annorum miseras cometa prænuntiavit, totidem diebus in signo scorpionis sub anni finem mundo aspectabilis. Eo viso cohorrui tota Germania; hoc majore impendentis mali percussa metu; quo critinæ stellæ forma visu erat terribilior. Ab oriente minaci flammâ sereno cælo consurgens, longissimam jubam protendit in occasum. A septentrione paulatim digrediens ad meridiem vicesimâ secundâ sequentis Januarii videri desuit; cum obductæ nubes mortalium oculis illum eriperent.

Turbis Bohemicis, quas summatim narravimus; quamvis Brandenburgici miscerentur, implicari Wolffgangus Neoburgicus noluit, duntaxat sollicitus, quæ domi habebat, & in primis Catholicæ Religionis vulnera in suis ditionibus curare. Hispani urbem Lipstadium Wolffgango Principi Neoburgico, jussu Imperatoris Matthiæ, duobus abhinc annis armatâ manu subjecerant. Restabat subigendus in urbe hostis alius, scilicet pertinacia civium in retinendis Lutheri dogmatis. Huic vincendæ Paderbornâ Wolffgangus postulat Patres Societatis JESU, qui meliora doceant; suavitèrque inducant populum, ad insistendum vestigiis novi Principis sui nuper ad veram Ecclesiam reversi. Curaverat ille in Patrum habitationem aptandum vetus coenobium; quod olim à Friderico

Cometa
terribilis
nuncius
belli futuri.
*Meibom.
chronicon
Marienth.
Trac. 3.
pag. 280.
Abelini
Theat. Europ. Trac.
1. pag 166.
& seq.*

Wolfgangus
Prin-
ceps Neo-
burgicus
evocat Je-
suitas Lip-
stadium.
*Hist. colle-
gii S. J. Pa-
derborna.*

ab

*anno 1280
Gelenius l.
3. sacrorum
syntag.
Stangefol.
*Schaten.
ad annum
1338.

*proverb.
21.

*vide de
magia an-
num 1605.
Jesuitæ per
calumniam
Hildesii vo-
cantur
Huckuppii.
ex. lueris
Hildesien-
sibus.

*Eccle. 6.
23. v. 38.
*Matth.
6. 10. v. 38.

ab Hôrde antiquissimæ primæque inter Westphalos nobilitatis viro, Augustinianis monachis (quos à solitaria vita Eremitas dicimus) *conditum; amplisque agrorum possessionibus donatum *à Bertholdo dynasta Burano fuerat. At desertum id temporis jacebat, monachisque aliò per flagitiosæ vitæ intemperantiam profugis, incultum. Non ignorabat Wolffgangus, Lutherum ejusdem religiosi Ordinis desertorem, hujusque monasterii hospitem olim per emissarios monachos primùm errores suos in has Westphaliæ partes disseminasse: eò magis fixum ipsi, constitutumque, jam tradere infelicem domum divinæ veritatis satoribus inhabitandam. At temporaria sedes fuit. Brevi, conversis rebus, extrusi novi incolæ: non redituri priùs, quàm placitum ejus voluntati fuerit, in cujus manu *cor Regis est.

Iisdem Patribus Jesuitis per id tempus etiam apud septentrionales Saxonas multum odii conflatum ex Bohemico tumultu; quasi in castris Catholicorum irarum contra sectarios per Bohemiam incentores essent. Nulli eorum intrà, extrâque muros Hildesheimenses esse securo licuit: quotidiana in prætereuntes convitia, maledicta, cruentæ lapidationes: renovatum *infamis magiæ probum. Tres civium filii è museo in tenebris tanquam scelerum rei, & magicam à præceptoribus edocti artem, jubente senatu, ad custodiam à lictoribus rapiuntur. Fit sedula inquisitio in mores & vitam adolescentum: in nomina, numerum, & doctrinam Jesuitarum. At deprehensum nihil, quod vel dari adolescentibus vitio, vel trahi in Patrum poenam aut criminationem posset. Dimissi adolescentes quidem dato qualicumque innocentiae testimonio: at nova rursus aspersa Patribus infamia. Foedissimum quoddam monstrum urbem Hildesiensem nocturnis infestabat temporibus: plateas obambulans, si quos in via obvios haberet; eorum in humeros velocissimo saltu involans, pondere premebat anxios & gravi, & terrifico. Indè monstro nomèn *Huckup*. Malignum hunc, quæ plurimorum erat opinio, protrusum ex inferis spiritum, Lutherani Jesuitam esse ex omni nequitia concretum caput, asseverabant: cùmque foras prodirent Patres; multas inter ludificationes probroso eos nomine *Huckuppiorum* insectabantur. At mansueto illi animo tulere omnia, non immemores illius: gloria *magna est sequi Dominum, paternè monentem: si *patrem familias Beelzebub vocaverunt; quantò magis domesticos ejus?

Longè meliorem de integritate eorundem Patrum conceptam opinionem toti mundo testificatus hoc anno fuit, non ignobili genere adolescens Everhardus Meiradt, de familia Meiradiana in Ducatu Juliacensi. Venerant parentes ejus adultâ ætate Marcoduro in hanc

hanc urbem; simulatione amoris erga filium, & desiderii eum religiosâ veste ornatum videndi: reautem ipsâ; ut nullis adhuc in primo tirocinio voti adstrictum vinculis, clam abducerent: irritati vehementer, quod nescientibus, atque adeo invitis parentibus, quasi pietatis illis debitæ parùm memor, nomen dare Ordini decrevisset. Invitatur filius cum tironum Præsede ad ædes, in quas diverterant parentes. Itur illuc, suavissimis amplexibus excipitur filius. Consideratur paulisper: amici & hilares de valetudine filii, an firma semper fuerit, de religiosorum felicitate, sermones miscentur; ne minimo quidem prodito irati animi indicio. Postridie summo mane sub horam quintam, rhedâ jam instructâ, omnibusque ad iter comparatis, misso famulo rogatur filius, ad valedicendum parentibus, ut accederet. Accedit; comitatur idem qui pridie, primo patrem adit jam tum equo insidentem; extremam salutem nunciat, felicissima quæque precatus. Idem præstiturus matri ad rhedam properat: illa verò porrectam filii dexteram cum arctissimè teneret, stringeretque, famulus eundem, quantumvis renitentem, in currum injicit: quo facto pergunt citatis equis cum præda elabi. A patre interim colloquio de industria detinetur alius, qui socius tironi erat. At ille, viso dolo, colloquentem deserens, plenis passibus rhedam, & clamore insequitur. Fortè civis in platea pro ædium suarum foribus adstabat. Hic imploratus, prioribus equis freno apprehensis, sistere tantisper properantes cogit, alio ad portam præcurrente, ut extrema venienti rhedæ repagula objicerentur. Ibi mater omnibus *carnis et sanguinis* filium blandimentis aggressa est: at is *aeram* ad hos cantus *aurebus* obdens surdus, immotusque perstitit. Ex rheda dimissus, plenæque redditus libertati; à suo, qui aderat, Rectore sic compellatur: *Ecce nunc optio tua est; cum his parentibus tuis in patriam malis, an mecum in religiosam domum regredi.* Nihil ille cunctatus, patre rursus, & matre humaniter valere jussis, *respicere retro* noluit. Parentibus tum quidem indignatio aliquas; uberiores verò lacrymas postea gaudium movit; cum reversi Marcodurum, probâ indole filii, & constantia aliquamdiu expensâ laudatâque, unicum illum hæredem Societati ultro cederent; bonis insuper omnibus sat amplis, pro collegio istius Ordinis Marcoduri fundando, transcriptis.

Hæc religiosi tironis victoria fundatori novitiatus, Theodoro Episcopo, ingenti solatio fuit. Cumulavit ejusdem gaudium florantissimus rursus hoc anno status coenobii Bodecensis, & Dalheimensis. Utrumque Canonorum Regularium monasterium superiore seculo non parùm à primæva felicitate desciverat. Et Bodecense quidem, quantâ olim, sanctitate & doctrinâ præstan-

D d d d d

tium

Lucta religiosi novitii cum parentibus, qui filium volunt ab Ordine abstrahere.

Parentes permoti constantia filii, post omnia bona sua eidem Ordini transcribunt. ex literis & donationis tabulis illius loci.

tium virorum copiâ floruerat; tantâ nunc laborabat eorum inopiâ: ut vix esset, qui Theologicas quæstiones sciret enodare junioribus; aut eosdem ad divini verbi prædicationem rite formaret. Res quoque angusta domi in horreis, cellis, & culina erat; tum quòd bona temporalia indiligenter, & perperam administrarentur; tum etiam, quòd, moribus in deteriora lapsis, obstructus videretur fons divinæ benedictionis. His malis ut tempestiva adhiberentur remedia; venerat illuc anno MDXCV ineunte Majo ejusdem Ordinis per utramque Germaniam Generalis Prior, Marcellus Lentius; correctisque erratis omnibus, quæ in vitam religiosorum irrepsissent, multa insuper præclare sanxit, quibus, in administrandis temporalibus bonis, procuratorum negligentia emendaretur. Superfunt adhuc Paderbornæ ejus visitationis decreta, articulis comprehensa viginti quatuor. Satis fuerit, initium eorum, ac finem hîc ad memoriam posterorum adjecisse.

NOs Marcellus Lentius, Prior Canoniarum Regularium Capituli Windesemensis, Ordinis S. Augustini, per utramque Germaniam Generalis. Domum nostram Budicensem, divo Meinolpho Confessori consecratam, Diœcesis Paderbornensis, ex ordinaria nostra, quâ fungimur, authoritate visitantes, invenimus utrumque ejus Domus, et Religionis, et rei familiaris statum, ut olim florentissimum, et in benedictionibus Dei non ultimo loco positum; ita nunc ex tantis hostium impressionibus, ac depopulationibus semel atque iterum perpeffis, calamitosissimum, ac miseris modis labefactatum. Quem ut iterum asserere, et in formam aliquam reducere possemus; hæc quæ sequuntur, ad ejus restitutionem, et reformationem ordinanda putavimus, ac per præsentem ordinamus. In primis Venerabili Priori nihil antiquius esse volumus; quàm ut se ferventi zelo ad reparationem tam insignis Domus succingat; sollicitè cum primis sua cura commissio gregi invigilando; memor verborum Christi ad Petrum dicentis: pascere oves meas. Quod duplici modo fieri oportere, à Patribus traditum est; nempe verbo et exemplo. Hæ enim boni Pastoris partes sunt: hæc duo absolutum constituunt Præpositum: quorum neutrum sine altero vix esse potest. Unde et de Domino Jesu scriptum legimus: coepit Jesus facere, & docere. Nihil profectò ita movet subiectos, atque actio: quæ est tacita admonitio. Ad hæc in corrigendis subditorum erratis severitatem cum mansuetudine temperatam habeat; ne oleum desit vino, nec sal sacrificiis. Plus enim efficit civilis modestia, quàm impetus etc. Quæ omnia ut robur habeant, et memoriam relinquant; nominis nostri subscriptione, et sigilli officii nostri subimpressionem munivimus sexto die Maji anno 1595.

Reliqua brevitate studio omissa, ad corrigendos quidem religiosorum mores perquam idonea erant; at nondum apparebat satis; quâ

quâ viâ emergerent ex multiplici alieno ære tot annis contracto. Quare Theodorus Episcopus, ut labentem œconomiam certiùs adjuvaret; ex Episcopali *potestate eodem illo anno misit & peritum, & diligentem œconomum, qui sedulam, ac fidelem operam cum P. Priore, & Procuratore in curanda re domestica poneret; singulisque annis primùm sibi (Episcopo) deinde toti etiam conventui rationes accepti, & expensi daret. Hic verò cùm religiosus non esset, sed secularis, torvis ingratus hospes oculis aspiciebatur; omnemque Bodecenses movebant lapidem, quo odiosum hominem, speculatorem rerum omnium, amolirentur. Monitus de ejus in cœnobium adventu, qui jam abiêrat, Martinus Lentius, appellat Coloniae Nuncium Apostolicum: conqueritur de violatis eo facto Ordinis sui privilegiis. Nec inanes fuisse querelas, hæ literæ à Nuncio ad Episcopum datæ, declarant.

Reverendissime Domine. Reversus isthinc ex visitatione sua R. D. Marcellus Lentius, Generalis Regularium Canoniorum S. Augustini, nobis actionis suæ rationem reddidit, eamque auctoritate Apostolicâ confirmari petiit. Quod et fecimus: rati, fructuosum fuisse visitationis munus: et amputatos præcipuos monachorum excessus, qui sensim irreperunt. Nunc verò dolenter nobis exponit idem Generalis; enervari sua studia, ac per Dominationem vestram Reverendissimam debilitari innovatione instituti ipsius Ordinis: penes quem solet esse dispositio, administratio, et dispensatio temporalium bonorum: et conari Dominationem vestram Reverendissimam ad Ordinis injuriam intrudere œconomum laicum. Agnoscimus, durum esse religiosi hominibus, libertate Apostolicâ, et civili donatis, secularis alicujus iugo subesse; ad cuius quasi nutum regantur, et concutiantur. Neque in hoc possumus cum Dominatione vestra Reverendissima consentire: cui judicavimus tribuendam tantum morum correctionem (casu quo ab Ordinis superioribus negligetur) non verò aliquam usurpationem bonorum. Itaque solliciti putavimus, suggerendum Dominationi vestræ Reverendissimæ (pro eo amore, et observantia, quâ eam colimus) ne patiatur per suos Officiales hanc violentiam cœnobitis inferri. Quin potius extirpatis excessibus, si qui adhuc resideant, permittat Ordini suam temporalium administrationem; ne cum dolore nostro Generalis recurrat ad Protectorem in Urbe. Atque hisce bene valeat Dominatione vestra Reverendissima. Colonia quintâ die Junii Anno Domini 1595.

Reverendissima Dominationis Vestræ

uti frater

Coriolanus Nuncius Apostolicus.

Dddd 2

Nihil

*ita in veteri ms.
Monasterio Bodecensi & Dalheimensi à Theodoro Ep. datur scriba secularis, inde hoc anno optimus utriusque monasterii status. Vetus manuscriptum.

Litteræ Nuncii Apostolici ad Theodorum Episcopum Paderbornensem, ne Bodecensibus & Dalheimensibus obtrudat scribam secularem, acta visitationis Martini Lentii.

Nihil his motus literis Theodorus Episcopus, Pontificiâ, opinor, fultus auctoritate, coeptis nihilo minùs institit; neque missum à se rerum domesticarum administrum revocavit priùs, quàm hoc anno 1618 mutuum æs repensum creditoribus; omniâque pristinum, atque adeò meliorem in statum reposita cerneret. Similifato premebatur paulò pòst monasterium Dalheimense. Huc tradducta olim fuerat anno 1429 *religiosorum Colonia ex Bodecensi coenobio ad capienda Dalheimii exordia novi monasterii. Indè monasterium Dalheimense filiam Bodecensis nominant, Verùm hæc filia, ut primùm anno 1452 tutelâ, & vinculo *matris soluta fuit; sibi relicta soli, cum potestate Dalheimii novum, nullòque nexu à Bodecensi dependens coenobium construendi; magnopere studuit *meliora* matris suæ *charismata* æmulari; assidua, & indefessa in loci illius, & agrorum cultura: tantùmque lucri ex laboribus, & auxilii è cælo habuit, *ut octennio pòst, nimirum anno 1460, non coenobii modò, sed etiam templi novam, dejectâ veteri, fabricam moliri occeperit, spatio annorum decem *ad fastigium perductam. Extant hodiedum obsoleti quidam versus, incisi variis Dalheimensis templi columnis, hujus rei testes.

*Vide
Schaten ad
hunc annũ.

*historia
manuscrip-
ta trans-
lationis
monasterii
Dalhei-
mensis.

*in eadem
hist. trans-
lationis.

*nimirum
anno 1470.

*id est pri-
mum lapi-
dem posuit
in funda-
mentis
aëdificii.

*articulis
digitorum
sive digitis

*L. X. milleno, petram in *operis imo*

C quater Ordo construxit Canonicorum.

O singularis regulam regulans regularis.

Et sic politi lapides, ac trulla, cementum

*Articulis *fratrum struunt Domino bene gratum,*

Templum sublime, templum subtile, jucundum.

Regnet Ihesu tecum, qui dat donaria mecum.

Videas hîc industriam Dalheimensium in procurando *decore Domûs Dei*; nec dubites, quin coenobium Dalheimense, tanquam filia Bodecensis coenobii, matrem suam temporalium, virtutùmque studio id temporis exæquaverit. Sed quid humanis in rebus adeò magnum, tam firmum, cui non à diuturnitate periculum nascatur? non opera arte laborata solùm, aut quæ in hominum commercio versantur, ipsâmque naturam sensim exedendo perimit tempus, & vêtustas; sed virtutem etiam, animorùmque robur ipsa dies paulatim carpit, deteritque. Neque contra hanc temporis violentiam satis sibi prospexerant Dalheimenses: variis jactati casibus in eandem postea cum Bodecensibus tenuitatem reciderunt; nec alio, quàm illi, per Theodorum Episcopum remedio adjuti: quemadmodum ex hoc vetere manuscripto discimus: *Reverendissimus noster Episcopus Paderbornensis non solùm anno 1595 huic malè constituto monasterio Bodecensi; verùm etiam post aliquot annorum curriculum vicino coenobio Dalheimensi suâ Episcopali auctoritate constituit fidelem, et indu-*
strium

strium scribam, corporali juramento obstrictum. Qui unà cum P. Priore et Procuratore singula accepta, et exposita fidelissime jam annotat: deque iis annuatim puras, dilucidas, ac bene distinctas rationes adfert ad manus ipsius Reverendissimi Episcopi, accurate et attentè perlegendas, et examinandas; et postea in monasterio exhibendas coram Domino Patre et conventu, prasente ipsomet Reverendissimo Domino Episcopo, aut aliis à Celsitudine sua deputatis Commissariis, singulari prudentiâ, ac rerum usu præditis. Non caruit sperato fructu isthæc paterna sollicitudo Episcopi: cùmque is meliore jam loco sitas res coenobii intelligeret; hoc anno 1618 *multorum** *precibus exoratus* plenam rursus, amoto scribâ peregrino, bonorum administrationem monasterio concedidit; hoc solum nec aspere, nec arroganter agens, ut ne unquam ob rei familiaris angustias ulla fieret diminutio cultûs divini; semperque iis, qui in religiosis claustris Deo famularentur, necessaria corporibus, animisque subsidia suppetere. Quam in rem quoque, ut testatur * Joannes Horrion in Panegyrico; nullum prætermisit in tota Dioecesi coenobium, quod non perpetuis vectigalibus auxerit.

**iis in veteri manu scripto.*

**Lib. 3. c. 5 pag. 110.*

Ex his duabus religiosis domibus ad florem pristinum reductis, maximum Theodorus Episcopus hausit, sed ultimum tot curarum in terris gaudium. Pridie enim Idus Decembres fatis succubuit, nullâ magis, quàm meritorum suorum mole laborans: nunquam creditus posse carissimam sibi patriam in luctum conjicere, nisi cùm morte extinctus, tristibus oculis lacrymas eliceret. Excelsam ille indolem, & optimam à parentibus hauserat. Pater ipsi Fridericus à Fürstenberg, quatuor Electorum Colonienfium Consiliarius; mater verò Anna à Westphalen, Rabani Westphalii, satrapæ Lichtenaviensis, & Wunneburgensis, & Helenæ ab Hörde, Dominae in Bôcke, filia. Quorum omnium antiquissima, & innumeris proavorum ceris illustrior nobilitas est, quàm ut splendore à me adscitò augeri queat. Cùm primam lucem* aspiceret Theodorus, tenebricosa tempora erant; patria fidesque germana passim involuta caligine perversorum dogmatum. Ab hac communi errorum nocte, ut carum pignus Deo, & Religioni natum, vindicaretur; cavit sollicitè parentum educatio; filiùmque apud Ubios imperio eorum, & institutioni credidère; quos eruditionis, & fidei non dubiæ fama ibidem celebres ferebat. Ità factum, ut virtutem simul cum literis conjungens, pares in utraque palæstra, easque maximas progressiones fecerit, condiscipulis omnibus celebrior à felici memoria, quâ Bucolica Virgilii & Georgica complexus, totamque Æneidem fuerat; versibus in viridi adhuc lætâque ætate solitus ludere atque oblectari: hoc in primis hemidisticho:

**natus anno 1546.*

Judi-

Judicium melius posteritatis erat.
Jeß viele Ding beschmarchet der Nendt
So pressen wird die künfftige Zeit.

Moritur
Theodorus
Episcopus.
Breve ejus
elogium.
Horrión in
panegyrico
Paderb.
Archivum
Cath. Eccl.
Hist. colle-
gii S. J.
Paderb.
**habentur*
ea de re li-
tera in ar-
chivo Ca-
thedrali.

Virtutibus excultus, & literis, animum ad Cleri statum adjecit: in eoque brevi sublimia illa, quæ memoravimus, honorum conscendit, & dignitatum culmina; non alio usus, quàm virtutum, atque scientiarum adminiculo. Ad ejus, quemadmodum historiæ series tulit, jam dilaudatum sæpius divini cultûs promovendi studium adde quadraginta sex Imperialium millia, cujus capitis annuos proventus dividi inter Cathedralis Ecclesiæ Canonicos voluit, quotquot supplicationes duas, alteram in solennitate Corporis Christi, alteram sacro purificatæ Virgini die, suâ præsentia augustiores facerent. Quæ tamen pecuniæ summa post mortem* in anniversario die obitus, inter præsentis in summa æde ad memoriam ejus faciendam, distribui cœpta. Paderbornensis Episcopus renunciatus provinciam, inquit Joannes Horrión, *acceperat propè depositam, ac deploratam. Eam ità persanandam putavit, ut aliquando, non qualem accepisset laceram, et afflictam; sed florentem, ornatamque successive relinqueret.* Neque tam excelsis cogitationibus defuit animus bene cogitata exequendi. Plurimo oppressa ære alieno erat Principis, ut vocant, Camera. Respirare illa tandem cœpit, extinctis octoginta quinque imperialium millibus, solutione non ex publico patriæ, sed privato mensæ ærario desumpta. Superest hodie in archivo Cathedralis Ecclesiæ vetus scriptum manu ipsius Theodori, in quo singillatim omnia, & minutatim quæcunque, quibus annis, quibûsve in locis nomina expunxerit, diligenter notata legimus. Subductis calculis memorata summa conficitur. Narrationi tot expunctorum nominum ibidem in fine hunc versum subjicit:

Feci, quæ potui; quæ tu mihi Christe dedisti.

Improba, fac melius, si potes invidia.

Ich dein Talent hab angewendt

Deine Ehr, O Gott/ zu mehren.

Was so verwendt/ wer nemt verschwendt

Ein'n bes'ren Brauch mag lehren.

Prolixa certè, si Episcopatum ejus non aded magnum consideres, donatio. Neque ideo tamen, quod talem deceret Episcopum, Principemque; sibi passus illiberaliter est quidquam deesse: tam ambitiosus in accurandis omnibus, quæ honestatis, aut decori ratio exigeret; quàm aversus ab umbratili gloria, quæ captari non rarò ex rebus citra modum profundendis solet. Domus expertus strepitûs atque turbarum: latus suorum caritate magis, quàm septum armis habuit; *inexpugnabile*, cum Seneca existimans, *muni-*
mentum

mentum esse amorem civium. Satis epheborum ipsi & satellitum, haud multi tamen; servitiumque omne non incomptum nec sine nitore; at citra ostentationem, pompamque immodicam. Omnia denique ad nitidam, frugalémque modestiam, ad aureæ mediocritatis leges composita. Profusum tamen fuisse, ac piè prodigum dixerim in quotidiana stipe egentibus erogata. Horum ingente turba quotidie obsessa Theodori aula erat; vetitumque ab eo, ut ne ullus unquam pauperum, quoquo numero adreperent, eleëmofynâ non donatus abiret; consueverátque ipse Princeps in dies usque impratus manere, dum pauperes decem, quotidiani in aulae atrio praefores, saturati essent. Assignati præterea in egenorum solatium sex mille imperiales: ex qua fenebri pecunia in singulos anni dies imperialis unus inter egentiores distribueretur; id unum se habere arbitratus, quod in miseros, inopésque homines effudisset.

Demirata sæpius fuit posteritas nostrorum temporum; inque varias abiit opiniones, ex quonam felici fonte tam ingens Theodoro Episcopo thesaurus fluxerit: præsertim cum nullo unquam tributo tribus & triginta ipsis, quibus præfuit, annis populum præferit: unam, si exceperis, eamque oppido modicam exactionem, ad obæratum Episcopalis mensæ patrimonium, debitis liberandum. Posthabitis aliorum opinionibus cum nonnullis verisimilius habeas; invenisse Episcopum Theodorum thesaurum illum absconditum; illam auri fodinam, cujus venas cum primis misericordia in pauperes aperit, quemadmodum ex sacris literis discimus: *generatur*

**Domino, qui misereatur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ei.* Hac ^{proverb.} dutescendi arte usus, quò largiùs dedit egentibus; eò plura rece- ^{XIX. 17.} pit in sinum *mensurâ bonâ, confertâ, coagitâ, et supereffluente.* Quamquam fluxas ejusmodi opes, nisi si ut cæli munera & adjumenta divinæ gloriæ provehendæ intueretur; flocci fecerit: noctes diésque in mente *annos æternos* habens; illudque, etiam cum peregre in itineribus esset; Ecclesiæ canticum identidem sibi ingeminans: *dies ira, dies illa solvet seclum in favilla*, quò semper recens caducarum rerum memoria, amorem cælestium & desideria augeret, ibi enim *cor ipsius, ibi thesaurus* erat. Vis morbi, cum propinquam mortem denunciaret, totum se tradidit curis, quas tempus poscebat. Pri-die Kalendas Decembres recitatâ Catholicæ Fidei professione, sacro ad extremam luctam oleo inungi se, jussit. Quatriduo post, quarto Decembris, die S. Barbaræ morientium patronæ, sacramentis aliis rite perceptis, impletisque omnibus pietatis officiis, hæc, creberrimè usurpata ipsi à puero verba, suavissimè recinens: *fili David misereere mei* spiritum suo creatori placidè redonavit, anno post secundo & septuagesimo, quàm illum acceperat; cum Dioecesi hanc diffi-

difficillimis rexisset perditisque temporibus, triginta tribus annis. Paucis ante obitum diebus sanctè cavit, ne usitatâ Principibus ceremoniâ cadaver aromatibus condiretur: *nolle se manibus alienis contrectari mortuum; sincerant, eâdem cum aliis ratione à vermibus consumi; qui communem cum omnibus nascendi conditionem habuisset.* Sepultus Paderbornæ est in odeo Cathedralis Ecclesiæ: ubi sumptuosum mausoleum non tam suū ad memoriam; quam in ornamentum Basilicæ ex nigro, candidoque marmore vivus struendum sibi curaverat; his exornatum, ingenio non minus, quam pietate plenis, ab ipsomet Principe elaboratis versibus.

Ad tumuli dexteram.

Mortuus ut vivas, vivus moriaris oportet;

Ergo disce prius, quàm moriâre, mori.

Ad sinistram.

Mors certa est, incerta dies; neque certa tuorum

Cura. Tibi tumulum, si sapias, ipse loca.

Stanneo funebri capulo incisi hi versus.

Balsama, myrrha, aloë, pigmentaque cuncta facessant.

Sumptus ego è terræ pulvere, pulvis ero.

Spiritus in calo diâ dum luce fruatur;

Nostra vel in cœno, nil moror, ossa cabent.

In ipso tumulo.

Principis hic tumulus Theodori est. Carmina quaris

Grandibus in tumuli marmore scripta notis?

Aspice templa, aras, arces, collegia, libros;

Aspice vel tumuli, quem modò cernis, opus.

Nil refert istis aliud superaddere carmen.

Cùm lapides clament, carmina jure tacent.

Additur deinde stylo soluto.

THEODORUS è FAMILIA FÜRSTENBERGICA DEI ET
APOSTOLICÆ SEDIS GRATIÆ ECCLESIAE PADERBORNENSIS EPISCOPUS, S.
R. L. PRINCEPS IN HOC SEPULCHRO, QUOD VIVUS AC VALENS FACIENDUM
SIBI LOCAVIT, NOVISSIMAM TUBAM EXPECTAT. DECESSIT ANNO
CHRISTI MDCXVIII DIE IV MENSIS DECEMBRIS ÆTA-
TIS SUE LXXII CUM PER ANNOS XXXIII
DIOECESIN DIFFICILLIMIS TEMPORIBUS
GUBERNASSET.

Elogium sepulchro à nemine inscriptum fuit, quod præclarissimas tanti Principis virtutes brevi quodam compendio posterorum subjiceret oculis. Habet tamen suos, nec inelegantes versus statua
Theo-

Theodori Episcopi, in scholarum vestibulo proposita; quibus poë-
ta vitam ejus paucis complexus, piis manibus parentat. Juvat non-
nihil ex iis decerpere; quò suæ scriptor cupiditati, honoratos ci-
neres venerandi, paululum indulgeat. Ità vates canit.

*Monum.
Paderb.
pag. 33. in
appendice
ad paneg.*

Fürstenbergiacâ Theodorus origine Princeps

(Námque illum memini cernere) talis erat.

Talis erat; neque multùm à vivo abludit imago;

Eheu! quòd fas sit dicere, talis erat.

Mente sagax; vultu facilis; cultûque modestus;

Manabat comi multus ab ore lepos.

Tum quoque, cùm seris natura fatisceret annis,

Temporis antiqui gesta referre, memor.

Pacis amans; reliquæ tenax; nec prodigus æris:

Et tamen in patriâ commoda largus erat.

Oderat immodicos fastus; sed et oderat astus;

Non affectata simplicitatis amans.

Moribus antiquis, cultor pietatis arita;

Certus in antiqua Religione mori.

Non fuit impositis populo gravis ille tributis:

Aula sed infletas sobria parsit opes.

Non sibi, sed patriâ genitum se credidit esse;

Communemque suis civibus esse patrem.

Nunc calum colis, ô calo dignissime Princeps!

Aspectu frueris nunc propiore Dei.

Episcopum nostrum Theodorum prægressa quinque mensi-
bus ex arce Ritbergensi in domum æternitatis hoc anno fuit Sabina
Catharina, Comes Ritbergensis, Ennonis III Ostfrisiæ Comitissæ,
& Walburgis Ritbergicæ filia natu maxima. Hæc unica Comita-
tûs Ritbergensis hæres, postquam legibus, quæ hujusmodi matri-
monia vetant, autoritate Sedis Apostolicæ soluta esset; Joanni
patruo suo nupserat. Hujus ad Catholicam Ecclesiam reversi ex-
emplo, Fidem orthodoxam anno 1601 amplexa, vitam deinde o-
mnem omni virtutum genere excoluit. Liberalis, ac propè ho-
norifica in egenos, quibus eleëmofynas, in arcis atrium se demit-
tens, suâmet, aut prolium duntaxat manu erogabat. Rei divinæ,
postquam flexis sinè fulcro genibus quotidie interfuisset; consue-
verat quinquies per diem, in obscurum sinè tenestra, sinè lumine
cubiculum, abdere se; ut procul arbitris sola cum Deo quietiùs sa-
lutis negotia pertractaret. In honorem Christi è cruce pendentis,
sexto quovis per septimanam die, omnis cibi abstinens, tam acer-
bam jejunijs corporis junxerat afflictationem, ut modum ab con-
scientiæ arbitris rogata ponere, induci ægre potuerit, ad exuen-

Eeeee

dam

Moritur
Sabina Catharina Comes Ritbergensis.
Ejus vita,
& virtutes.

ex concione
funebri
authore P.
Friderico
Rörich S. J.
dicta Rit-
berge in
parochiali
Ecclesia 10.
Julii anno
1618.

dam è sētis, pilisque confectam vestem, toto jam anno furtim torquendo corpori admotam. Utī amabat filium, colebātque; sic neque matris obliviscebatur; tanto jam ferventior, quanto antè ejus in cultu remissior. Cogitaverat sæpe in Italiam Lauretum versùs pietatis explendæ causā: at loci distantia, ac itineris difficultas cūm obessent desideriis; per alios, quod ipsa non posset, exequi statuit, donatis mille imperialibus, ex quorum stabili fructu annuo, illuc iter facientibus Germanis, aliquid subsidii ad sumptus piæ peregrinationis daretur. Interim domi Sabina Comes, singulis in honorem Virginis per annum feriatīs diebus, priùs de peccatis confessa, cælesti epulo fruebatur: neque ullus unquam dies abiit, quin tota sub vesperam aula æris campani accita signo, sanctissimæ huic Virgini, cælitibusque omnibus supplex in genua provolveretur, ipsâ Comite in exemplum & verba præeunte, recitando publicè preces illas, quibus Sanctorum opem implorare nominatim, Ecclesia consuevit: additis, si quando foris in profectione conjux Comes, aut militiæ esset, aliis precibus, quæ pro felici itinere dici solent. Secundùm hæc sollicita semper, ac propè nimia erat in delendis omnibus prioris vitæ erratis. Qui confitenti aures dabat, non semel ab ea obnixè rogabatur, acriter moneret errantem, si quid emendato opus esset. Scrutaretur rigidis interrogationibus singillatim unumquemque animi angulum; utne in eo minimum quid occultæ noxæ non expiatum resideret. Eum in finem religioso quodam pacto se divinæ alligaverat voluntati: quod manu suâ exaratum, filiæ Catharinæ Mariæ imitandum, moriens tradidit, his conceptum verbis: *Ego Sabina Catharina hodie et omni tempore profiteor, dum anima in me erit; quòd nihil velim, nisi quod vult Deus: quidquid contra Deum est, etiam contra me erit; quod odit, et ego odio habeo; quod amat, et ego amo. Sic vivam, sic moriar; sic prestolabor ipsius misericordiam in vita, et in morte; hîc in tempore, et postea in aternitate. Quòd peccaverim, pœnitet, ideo confitebor, et agam pœnitentiam; nec amplius peccabo. Contra omnes tentationes pugnabo, causas peccandi evitabo. Ità volo; ità manu meâ subscribo, coram Deo, B. Virgine, omnibus Sanctis, et Angelis.* Demum tot ardentibus, arduisque spiritûs exercitationibus exhausta; tertio ætatis, & trigésimo anno, ad mortem sacramentis omnibus piè composita, pridie Kalendas Junii affligere se, & vivere desiit. Non aliunde Ritbergensibus felicitas major, quàm ex Sabina Comitissæ singulari sanctimonia. Eam enim cūm ex vita Comitissæ ad Religionis antiquæ leges traducta profluxisse, cernerent Comitatus incolæ, & ipsi ad eam, rejectâ veteri, amplectendam, se faciliores præbuerunt. Quanquam timeri non temere poterat, obduruisse ad meliora animos diuturnitate temporis

poris; cùm tota illa regio annos ampliùs sexaginta, jam inde à primis Lutheranae defectionis temporibus, Romanae Ecclesiae doctrinam abjecisset. Verùm praevaluit illustre, & potens pientissimae Comitum exemplum; popularis ejus cum omnibus agendi, hortandique modus; ut qui se antea secuti errantem essent; redeuntem in viam sequerentur. Proxiùs narrat Sabinae Comitum virtutes, dicta in solennibus exequiis concio funebris, cujus in ingressu author, ne quid auribus dedisse videatur, hæc S. Hieronymi verba usurpat: *Testor Jesum* et Ss. ejus, ipsùmque proprium Angelum, qui custos fuit admirabilis feminae; me nihil in gratiam, nihil more blandientium loqui; sed quidquid dicturus sum, pro testimonio dicere, et minus esse meritis ejus.*

**S. Hieron. in epitaph. Paula.*

Eadem contestatione uti poterat scriptor admirandae prorsus vitae Theodorici *à Monasterio. Mortem hujus praeclari viri ex Ordine S. Francisci de strictiore Observantia retulimus ad annum MDXV: ubi in metropoli Westphaliae natum esse diximus, ac Lovanii obiisse sanctitatis opinione celeberrimum. Sed quam sibi vivens sanctimoniae famam collegerat; ab obitu majorem in modum aucta, sic piorum animos affecit, ut cineres, & ossa hoc anno millesimo sexcentesimo decimo octavo digna censuerint, quæ veteri tumulo relevata, in sacello Valetudinarii Lovaniensis apud Patres Franciscanos honoratori loco conderentur, lignæ & eleganti inclusa arcæ. Plurima singularem ejus virtutum opera percensuimus ad annum obitus. Admonet me recens cineribus hoc anno honor habitus; ut, quod ibi egregium facinus prætermissum video, hîc memorem; posterisque, sed Apostolicis præsertim viris imitandum proponam. Gravis & diuturna pestis anno 1489 Belgium pervagata, urbem Bruxellas corripuit immanitate tantâ, ut annorum duorum spatio tria hominum, & triginta millia consumpserit. Tristissima urbis facies, solitudo, vastitas, fuga! rupta omnia cognationis & amicitiae foedera; singulis, ne quotidiani usus contagione inficerentur, à se invicem divulsis, aliisque diffugientibus. Atque adeò illi ipsi, quibus, eo sæviente malo, tum corpora tum animos curandi necessitas, officii lege imponitur; perculsi horrore insanabilis morbi, caput medium in discrimen offerre, detrectabant. Ibi enim verò Theodoricus non temperavit sibi, quin utrorumque, quantum in ipso esset, suppleturus vices, periculosam provinciam ultro deposceret; certus alienum periculum redimere suo, seque ipsum, servando alios, feliciter, ac sanctè perdere. Adeò vehemens est, cùm semel inflammavit animum, vis divinæ caritatis! & quàm ingeniosa simul in Theodorico? quò facilior ipsi ad alios, aliisque ad ipsum pateret aditus; superiorum permissu extra monasterii septa in foro publico tentorium sub dio figit; in eoque mensam, quaestui animarum faciendo necessariam, altaris

**vide annum 1515 ubi dicitur unde illud nomen habeat, & plura de illo narrantur.*

Theodorici à Monasterio, Franciscani ossa hoc anno reponuntur honoratori loco.

Arnoldus Raissus in vita ejus.

Idem Theodoricus grassante peste cœnobium egreditur, fixòq;

in

tentorio
Bruxellis in
foro studet
omnes pe-
ste infectos
juvare.

*Fortuna-
tus Hueber
in chron.
Tripur.
Ordinis.
Arnoldus
Raisius in
vita ejus.*

in modum collocat. Ibi ille velut ad aram communis refugii assiduus confidere; valentes, ægros, pestéque jam contactos, trepido adrepentes gressu, præstolari: inter putridos anhelitus dare aures confitentibus; consolari, pascere, corroborare cælesti cibo: nihil omittere, quo plures, in illo aliàs profano nundinarum loco, animas cælo mercaretur. Si quid otii ab ægris illuc ventitantibus superesset; dabat crebris in urbem ad infectas ædes, ubi mors regnabat, excursionibus; plateas obiens, inclamans, requirens infirmos: noctes, diésque experrectus; quocunque, ægrotantium salutem per sacramenta adjuvandi, spes evocaret, celeriter advolans; celerrimè ad illos, quos divino monitu didicerat, celeriori ante alios morte extinguendos.

*Agit perso-
nam sacer-
dotis & sa-
cristani si-
mul.*

*Auctores
iidem.
Annales
Ordinis
ms/.*

Operam sub initium contagionis commodaverat Theodorico templi cujusdam ædituus; in itu ad ægros, & reditu in tentorium sacri laboris focius; portans lucernam cum tintinnabulo, quoties ad discessuros in æternitatem viaticum deferretur. At brevi, pestilentia afflatus homo, sensimque contabescens, animam efflavit. Felix, qui mortem naturæ debitam sibi per obsequia caritatis quæstuosam fecerat. Neminem unum tamen, eo mortuo, reperire erat, qui ejusdem lucri & mercedis cupiditate teneretur. Quid ageret vir optimus, jam solus sedens in tentorio ac gemens? tandem ex arena caritatis consilium capit. Ne miseri sacramentorum expertes decederent; utramque decernit & sacerdotis, & famuli personam ipse unus sustinere. Igitur ad morientes accitus, sic alacer in publicum prodiit: ex funiculo, quo religiosi istius Ordinis præcinguntur, pendula hærebat lucerna; dextrâ sacram portabat pyxidem, lævâ notulam; motuque tinnitum ciebat. Atque ita media inter venena impunè volitans, solus ipse triginta duo millia, necessariis ad mortem piè oppetendam sacramentis, præmunivit. Nihil acerbius in tam dulci opere videri poterat, quam quòd ingruente hyeme manus & pedes malè rekti, acrimoniâ frigoris adurerentur; sæpiusque in tentorio ventis pervio, ante sanctissimum pendens lumen extinctum, igne attritu filicis elicitò accendere, necessum esset. Superavit molestias, ac hyemale frigus, quæ intus in animo ardebat caritas, omnibus brumæ incommodis major. Demum Patris optimi miseratus vicem, coctor aliquis cerevisiæ, qui cominus habitans, pruinâ sæpe ac nivibus obsitum conspexerat; adit ad ipsum, ædésque suas offert: ubi & frigus arcere, operari sacris rebus, suoque pro arbitrio excurrere ad ægros, morientesque posset. Non recusabat Theodoricus oblatam sibi gratiam. Eâ majorem hospiti cælum reddidit. Cum enim pestifera lues cerevisiarias urbis officinas pervasisset omnes; hanc unam, ubi domicilium habebat Theodoricus, divinâ obfi-

obsistente manu penetrare haud potuit: nec ejus incolis tantum constitit vita, & sanitas; sed & cocta inibi cerevisia, foris contagione laborantibus, medicina fuit; reliquis, eam bibentibus, peste nondum infectis, ne inficerentur, praesens remedium. Hoc certâ haberi experientia compertum, scribit Raisius. Illud mirandum magis; Theodoricum, tanquam in arcana Dei judicia admisus esset; scivisse fructum laboris sui tot morientibus impensum. Duos, inquit, (remittente pestilentia ad tristes, pallidasque populi reliquias verba è cathedra faciens) duos duntaxat ex duobus, & triginta hominum millibus ad mortem à se comparatis, aeternum periisse: alterum, quod de salute sua moriens desperaverit: alterum, quod pudore retentus, & superbiâ, confiteri de peccatis sacerdoti noluerit. Extra hos duos, omnes alios, uti divinitus intellexisset, beatorum choro associatos. Hoc lucrum ceperat Theodoricus. Tot animas in foro publico mercatus caelo fuit labore gravi & indefesso. Neque enim levi eas pretio venales esse, decet, quæ multò adhuc pluris humani generis servatori constiterunt.

Anno huic finem, & libro dabit, caelesti hinc Paderbornæ beneficio, reddita adolescenti sanitas: & illi quidem adolescenti, cujus deinde eruditio, & ingenium toti mundo portenti ac prodigii simile visum. Nomen ipsi Athanasius Kircher, natus * Geysæ, oppido trium horarum itinere Fuldâ dissito. Post longam de capessendo vitæ statu, maturamque deliberationem, divino rapi se impulsu sentit ad societatem JESU. Ejus ingrediendæ facultatem jam obtinuerat; sed post, periculo incautè adito, tantum non perditam. Cum aliis sodalibus ad ludos, qui brumali tempore fieri in fluminibus gelu constrictis, assolent, frequentandos egressus, mirâ agilitate glaciem terit, pernicipique cursu palmam præripere omnibus, puerili gloriâ connititur. At impetu, quàm ut sistere posset, vehementiore incitatus; sejunctis, divaricatisque pedibus in glaciem prolabitur, gravi herniâ ex lapsu contractâ. Auxit malum foeda scabies, lepræ speciem referens, quæ ex frigore, nocturnisque nata studiis, crura invaserat. Utrique malo, ne vulgaretur, in patria nihil adhibitum remedii. At tanto, quot diebus auctius, molestiusque. Præstitutus tirocinii initio dies cum moneret, solâ fretus caelestis ope medici, se ad iter accingit: eoque gravissimos inter dolores confecto, in domum religiosam 2dâ Octobris ingreditur: verum ipso in limine tardior adolescentis, & vacillans incessus, omnium advertit oculos; ac mali latentis * suspicionem non dubiam movit. Interrogatus, tristi voce, ac verecundâ rei veritatem aperit; tacitâ tamen herniâ, ne duo simul mala proderet, quorum sufficere vel unum arbitrabatur, ut ne in Ordinem tot

* NATUS ANNO 1602.

Kircherus novicius Societ. Jesu Paderbornæ per miraculum sanatur. Morbus ejus, & causa morbi.

Ex vita Kircheri Roma in collegio Romano post obitum ejus inventa. ab ipsomet Kirchero conscripta. * cap. 3. vita ab ipsomet conscripta.

Fffff

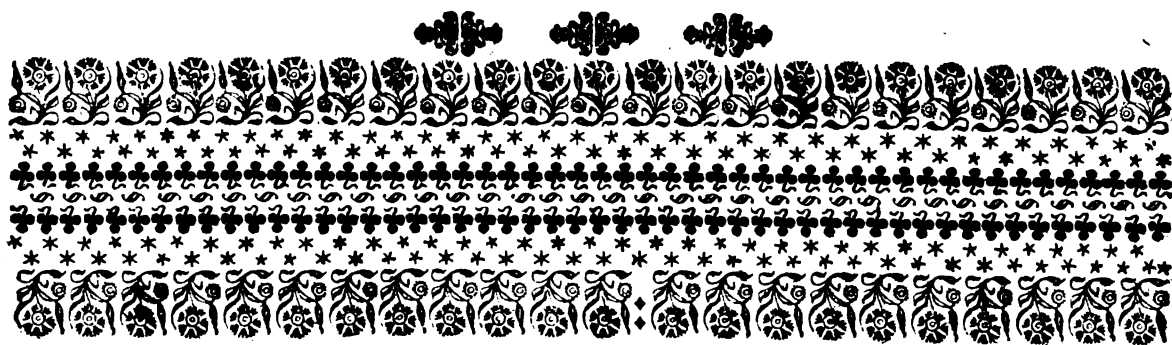
votis

*ad Rom.
8. v. 26.

*Exod. 6. 8.
v. 19.

*psal. 88.
v. 1.

votis expetitum cooptaretur. Accitus illico chirurgus naturam morbi, & gravitatem inspicit; eumque ex gangrænæ, vicinas partes jam depascentis, accessione insanabilem declarat. Magnis interim impendiis nihil non tentatum, si quâ viâ occurri malo posset. At omnibus parùm proficientibus, sententia dimissionis fertur in adolescentem, tanquam functionibus Ordinis minimè idoneum; nisi si intra mensis unius spatium malo liberatus, convalesceret. Quantus hîc ægrotantis in animo dolor & consternatio! desertum se ab hominibus videns, ad Matrem misericordiæ recurrit. Ejus ante statuam, in odeo venerationi propositam, nocte intempestâ in faciem procumbens, cum lacrymis & *gemitibus inenarrabilibus magnam Matrem filius afflictissimus violentis sollicitat precibus. Et ecce! divino mox instinctu exauditum se persentiscens, ab oratione surgit: suumque ad cubile suspenso se gradu referens, alto, suavique somno obruitur. Manè experrectus sentit evanuisse herniam: atque crus utrumque, deterfâ lue, integrum, sanumque videt. Paucis post horis chirurgus adest. Dum crura nudat, dum medicamenta parat adhibere; nihil nisi extimæ hærentes cuti squamas invenit, sanatæ scabiei reliquias. Ille stupenti similis, *digitus Dei est hîc, exclamat; non opis est humanæ tam subita, tam insolens curatio. Itur ad Rectorem domûs: advocantur alii: visâ re, intellectâque causâ in divæ Virginis laudes effusi: *fecit* huic, attoniti inquirunt, per matrem *magna qui potens est et sanctum nomen ejus*. Qualis postea, quantusque vir evaserit hic adolescens, erudito orbi notissimum. Hoc fortasse ignotum nonnullis, eum, quidquid reconditæ & sublimioris scientiæ habuit; soli Deiparæ acceptum referre; illiusque patrocínio impetratum, palàm toti mundo fecisse, eo in libro, quem Romæ de portentosa hac sanatione, deque tota vita conscripsit, hîsce exorsus verbis: *misericordias Domini in æternum* *cantabo. Tu quoque, quisquis es, cui erudito Kircheriana ex usu est; unde haustam intelligis, fontem corona, tam potens apud filium matris patrocínio agnoscendo, honorandóque.

INDEX

RERUM MEMORABILIUM

HAC PRIMA

ANNALIUM

Paderbornensium

CONTINUATIONIS PARTE

C O N T E N T A R U M.

A

Achmetes Turcarum Imperator
pacem init cum Imperatore. pag. 735.

Adolphus Comes de Schawen-
burg fit Archiep. Colonienſis. p. 283.

Adolphus Archiep. Colon. ce-
lebrat ſynodum provincialem, in qua præ-
ſcribit media ad Cleri & populi reforma-
tionem. p. 298.

Adolphi Colonienſis Archiep.
mors & laudes. p. 335. & p. 336.

Adolphus Nuenariæ & Morſæ
Comes in diœceſi Monafterienſi depræ-
datur nundinas Grevonienſes. p. 541. Pau-
lò poſt moritur. p. 542.

Ahlenſe oppidum Monafterienſe Lu-
theranos recipit, Catholicos Paſtores eji-

cit. p. 184. Oppidani abactis pecoribus
ſuis ad necem poſtulant Prædicantes, qui
ægerrimè elabuntur, oppidumque redit ad
Fidem Catholicam. p. 185.

de Alba Dux (Ferdinandus) fe-
rocitate ſuâ rebellionem reſuscitat in Bel-
gio. p. 383. Devincit feliciter rebellium
Geuſiorum duces. p. 390. Pleſti jubet Co-
mitem Egmondanum, Hornanum, & alios.
p. 391. Belgas premit nimis exactionibus.
p. 403. Adornat bellum contra maritimas
Belgarum oras. p. 422. Harlemum obſi-
det. ibid. Revocatur ex Belgio. p. 423.

Albertus Brandenburg. Magde-
burgi, & Halberſtadii Episcopus. p. 63.
Item Archiep. Moguntinus. p. 64.

Albertus Elector Moguntinus
Luthe-

A

INDEX.

Lutheranam doctrinam permittere cogitur in Episcopatu Magdeburgensi, & Episcopatu Halberstadiensi. p. 242.

Albertus Cardinal. & Archiepiscopus Moguntinus moritur. p. 245. Ejus elogium. Ibid.

Albertus Brandenburg. Magnus Magister Ordinis Teutonici in Borussia deficit à Fide, & uxorem ducit. p. 116.

Albertus Archidux in Belgio magnis pollicitationibus militem de stipendiis non acceptis tumultuantem pacat. p. 612. Partem Hollandicarum copiarum profligat. pag. 623. Inchoat obsidionem urbis Ostendæ. p. 616. Eam continuat. p. 624.

Albertus Archidux bellum è Belgio in hostile solum traducit. p. 663. Paciscitur cum Hollandis. p. 683. Seditiosos milites suos in exilium pellit. Ibid. Duodecim annorum inducias init cum Ordinibus foederatis. p. 697.

Alberti Archiducis Exercitus in favorem Neoburgici occupat Tremoniam, Sufatum & alias urbes. p. 745.

Albertus Marchio Brandenburg - Anspacensis Germaniam pessimè affligit. p. 313. Item Episcopatum Wormaticensem, Spirensensem, Moguntinensem, ac Trevirensensem. p. 314. Item ditionem Heribolensem, Bambergensem & Norimbergensem. p. 319. Recusat pacem oblatam. p. 320. Irruit in terras Henrici Brunsvicensis. p. 320. Cæditur ab eodem & Mauritio Saxone. p. 320. Non longè post iterum cæditur. p. 320. Fugit in Franconiam. p. 321. Proscribitur ut Imperii hostis ab Imperiali Camera. p. 321. Ab Henrico Brunsvicensi iterum cæditur in Franconia. p. 324. Fugit in Galliam. Ibid. Exulibi moritur. Ibid.

Alenfonius cum ingenti apparatu in Belgium venit. p. 470. Abit inglorius in Angliam, inanes Elisabethæ nuptias prenaturus. p. 470. Idem in Belgium redux, Antwerpiaë proclamatur Dux Brabantiaë, sed in tumultu civico penè opprimitur cum suis. p. 479. Belgium rursus deserere cogitur. p. 480. Temere nititur Belgium acatholicum suæ potestati subdere. p. 480.

Urbes aliquas per tumultum occupat. Ibid. Antwerpiam ex insidiis oppressurus, cædà suorum clade rejicitur. Ibid. Inglorius in Galliam revertitur. p. 481. Moritur. p. 509.

Alexander Pontifex camini ruinâ propè oppressus fuisset. p. 3. Moritur. p. 21.

Alferadis Abbatissa Confugio pulsa cum aliis monialibus recipit se ad monasterium Gerdense, & moritur. p. 228. In ejus locum eligitur Gerdæ Helena Tresken. p. 229.

Amurates Turcar. Imperator moritur. p. 573.

Anabaptistarum hæresis oritur. p. 131. Anabaptistæ undequaque monasterium confluunt. p. 183. Anabaptistarum clamoribus territi cives Monasterii ad eorum sectam accedunt. p. 188. Anabaptistæ plura suorum sectariorum auxilia in urbem advocant. p. 189. Crescente suorum numero novum è suis magistratum eligunt. Ibid. Omnes suæ doctrinæ non adherentes ex urbe pellunt. Ibid. Anabaptistæ proscribuntur Monasterio, quostamen orto tumultu publico senatus ferre cogitur. p. 183. Missis literis sparsi hinc inde jubentur convenire Monasterium. p. 191. Multa eorum millia detinentur, & capiuntur à Transilalanis. p. 191. Anabaptistarum perversæ machinationes reprimuntur in urbe Leyda. p. 203. & in Frisia occidentali. p. 204. Maximè verò Amstelodami. p. 204. Anabaptistæ nituntur occupare urbem Amstelodamensem, sed ab aliis civibus vincuntur, & diverso pœnarum genere puniuntur. p. 205. Anabaptistarum supplicium. p. 219.

Anglicani Schismatis origo. p. 211.

Anna Bolena ob gravissima scelera securi percutitur. p. 215.

S. Annæ Caput Moguntiaë furtivè transfertur Marcodurum. p. 9. Adjudicatur denique Marcoduranis à Julio II. Papa. Ibid.

Anna Regis Hungariæ filia despondetur Ferdinando Austriaco. p. 67.

Antonia Princeps Wilhelmi Clivia Ducis Conjux Religionem Catholicam reducit in Ducatum Clivensem, Juliaccensem.

I N D E X.

sem, Montensem & Comitatum Marchiæ. p. 666. Eadem Patribus S. J. provideri facit de meliore domicilio Embricæ. p. 666.

Antonius Comes de Schawenb. Archiepiscopus Colonienfis. p. 336. Ejus zelus & virtutes. ibid. Moritur. 351.

Antonius Comes de Schawenb. ab Ernesto Archiepiscopo Colonienfi nominatur Episcopus Mindenfis. p. 533. Catholicè moritur. p. 611.

Aquisgranensium Sectariorum turbæ. p. 472.

Aquisgranenses Joanni Wilhelmo Duci Juliæ, Cliviæ &c. se opponunt, ab hæreticis instigati. p. 678. & 679. Lis componitur. p. 695. Tumultuantur contra Magistratum. p. 713. Jesuitas crudeliter exagitant. ibid. & p. 714. Aquisgranum subigitur ab Ambrosio Spinola. p. 732. Aquisgranum ad Fidem Catholicam revertitur, & ideo à Principibus Belgicis antiqua privilegia recipit. p. 615.

Aquisgrani plectuntur seditiosi. p. 749.

Arensberga in Fide Catholica perseverat. p. 487. Ibidem à Truchsesio indicuntur Comitata provincialia. p. 488. In his quid actum. Ibid. & p. 489.

Argentoratum tentatur ab Henrico II. Galliæ Rege. p. 311.

Arnhemium cum aliis urbibus Philippo Belgarum Duci se submittit. p. 28.

Arnoldus Comes Bentheimii Gymnasium Steinfordienfe condit. p. 680. Ejus in sacras imagines injuriosi pœna. ibid.

Attelenæ in pago Diœcesis Paderbornensis diro supplicio plectitur senex veneficus, criminum horrendorum reus. p. 589.

Augustanæ Confessionis refutatio approbatur à plerisque. p. 147.

Augusta Vindelicorum capitur à Mauritio Saxone. p. 310.

Augustanis in Comitiiis constituitur pax Religionis, passavienfis dicta. p. 331. Articulorum istius pacis explicatio. p. 331. & p. 332.

Augustanis in Comitiiis petuntur auxilia contra Turcas. p. 377. Augustana Comitata ad comprimendas Aquisgranensium Turbas indicuntur. p. 474.

B

Bathorius (Sigismundus) Transilvaniæ Princeps, Cæsareanis partibus se adjungit. multas urbes occupat. p. 575. Duplici prælio Turcas profligat. ibid.

Bedberga ab Ernesti Baviaræ Ducis copiis capitur. p. 506.

Belgæ Cæsarem rogant, ut nepotum nomine gubernationem Belgii suscipiat. p. 34. Propter ferociam Albani Ducis nuntiant in fide & obsequio Regis Hispaniæ. p. 415. Multas urbes adigunt in obsequium Principis Orangii. p. 416. Belgarum Proceres, foedere cum Geusiis inito nituntur Hispanos expellere toto Belgio. p. 434. In Belgio foederatorum exercitus per intestinas discordias dilabatur. p. 453. Belgæ foederati Regi suo Provinciarum Belgicarum imperium publico edicto abrogant. pag. 469.

Bertholdus Archiep. Mogunt. moritur. p. 26.

Bertholdus Ep. Hildesienf. &c moritur. p. 22.

Bethlem Tabor invadit Transilvaniam. p. 726.

à Bicken (Joannes Adamus) Archiep Moguntinus eligitur. p. 622. Ejusdem mors. p. 661.

Bielefeldiensium fallaciæ & iræ contra Catholicos. p. 702.

Bilsteiniana Arx à Satrapæ istius rusticis recuperatur. p. 508.

Blombergæ in oppido à fide deficiunt Canonici Regulares S. Augustini. p. 339.

Bockelsonius (Joannes,) aliàs **Johan van Zeyden** Monasterium redit cum Joanne Matthisonio Anabaptistarum duce. p. 187. & 188. Simulant se esse duos Prophetas à Deo missos. Ibid. Adigunt magistratum urbicum ad concedendam libertatem credendi vel docendi. Ibid. Novo mendacio extollit se in locum occisi Matthisonii. p. 192. & 193. Abrogat senatum, & loco ejus constituit duodecim Judices novi Israël. p. 193. In adultério deprehensus introducit polygamiam, multis civium hanc doctrinam detestantibus,

INDEX.

bus, cūque propterea urbem Episcopō volunt tradere, crudelissimè necantur. p. 195. Abrogat iterum potestatem duodecim judicum. p. 196. à Dufentschürino novo Propheta creatur, & inungitur Rex. Ibid. Ejus Aula, Proceres, & Gynæceum. Ibid. Novos Apostolos emissurus jubet institui magnam Cænam in sulso modo. p. 198.

Bohemicæ turbæ origo. p. 754.

Bonna à Ferdinando Bavariz Duce vehementer premitur. p. 505. à Truchsesianis rursum occupatur. p. 534. Ab Hispanis recuperatur. p. 534.

Bonnenses præsidarii deditiōem paciscuntur, & Carolum Truchsesium Gubernatorem urbis captivum tradunt. p. 506.

Boninus Lutheri doctrinam introducit in tres Ecclesias Parochiales Osnaburgi consentiente Francisco Ep. p. 264. Progredditur ad reformandas Ecclesias rurales, & præscribit novam ordinationem Ecclesiasticam. p. 265. Ecclesiæ ministros ordinat, quod aliàs à se fieri negarat, & redit Lubecam. Ibid.

Brakelenses in Diocesi Paderbornensi Lutheranism prædicantem in urbem suam revocant. p. 627.

Brandenburgicus & Neoburgicus reconciliati per Mauritium Hassiæ Landgravium paciscuntur de Provinciis inter se dividendis. p. 701. Dissident inter se. p. 727. Dissensio inter utrumque augetur. p. 731. Brandenburgicus ad Hollandos desciscit, illisque tradit urbem Juliacensem. p. 731.

Bredelariense Cœnobium ab Hollandis spoliatur. p. 674. Abbas ibidem captivus abducitur. Ibidem.

Brema à Luthero ad Calvinum transit. p. 365.

Brenckhusanum Monasterium Virginum Cisterciensium transfertur ad Ordinem S. Benedicti, & Congregationem Bursfeldensem. p. 618.

De Brendel (Daniel) ab Homburg fit Archiep. Moguntinus. p. 330. Idem moritur. p. 472.

Breviarium Paderbornense aliàs

excudi cœptum, jam perficitur, cui additur instructio pro devota recitatione. p. 61. & 62.

Brillmacher (P. Petrus Michaël) primus Collegii Monasteriensis Rector. p. 566.

Brilonia ad Augustanam Confessionem traducitur. p. 487. Pastor Catholicus deponitur, & pro Fide exulare cogitur. p. 487.

Brunsvicenses gravissimè cœduntur à confœderatis Hildesienfibus. p. 87.

Brunsvicensis urbs obsidetur. p. 673.

De Bucholtz (Reinerus) Abbas & Princeps Corbejensis. p. 335.

De Büren (Mauritius) studet Paderbornæ. p. 729. Huic struuntur infidiæ. Ibid.

C

Calviniana unio ortum ducit à Comitibus Ratisbonensibus. p. 686. Augetur illa accessione Ducum & Comitum, & multarum urbium. Ibid.

Calvinistarum motuum initia in Gallia. p. 357. Capiunt arma contra Catholicos. p. 365. Eorum Sacrilegia, prælium & anceps victoria. p. 366.

Calvinistæ Belgii perturbatores. p. 380. dicuntur in Belgio Geusii, & unde. Ibid. Calvinistarum Belgicorum impietas in templa, altaria &c. p. 381. Eorum turbæ in Belgio comprimuntur. p. 383.

Calvinus Genève pulsus venit Argentoratum, ejus natales, studia, Clericatus, exilium, & fuga in Italiam. Item Calvinus mors. p. 373.

Cameracense foedus inter Pontificem, Cæsarem, Gallum & Hispanum contra Venetos. p. 41.

Cameraci constituitur pax inter Cæsarem & Gallum, item Cæsarem inter & Venetos. p. 140.

Canonici Cathedrales Julium Philippum deligunt in Coadjutorem Episcopi Paderbornensis. p. 318.

Cano-

I N D E X.

Canonici Havelbergenses ,
Brandenburg. & Raceburgenses
à statu religioso ad secularē transeunt, p. 39.

Capucinatorum Ordo confirmatur
à Pontifice, p. 139.

PP. Capucini Coloniensem in urbem
admittuntur, p. 714. à majore Decano
ab Horst vocantur Paderbornam, p. 724.

Carlstadius infelicitè disputat cum
Eckio, p. 85.

Carolus Borbonius moritur, p. 546.

Carolus Fridericus, Wilhelmi
Ducis Julix filius &c. Romæ moritur
cum ingenti luctu Pontificis, p. 698.

Carolus IX. Gallix Rex, p. 354.

Jubet Collignium & omnes Hugonottos
Parisiis interfici, exceptis Navarra, &
Condzo, p. 419. Eandem cædem ten-
eat in aliis urbibus, p. 420. Idem Ru-
pellam & Sanceram ad ditionem co-
git, p. 421. Malè permittit in toto reg-
no libertatem conscientix, Ibid. Dete-
ctâ novâ adversum se conspiratione è vi-
vis evocatur, p. 425.

Carolus Gelder pacem dolose im-
petrat à Philippo Belgarum Duce, p. 29.
Quo in Hispaniam cogitante fidem fallit.
Ibid. Philippo mortuo irrumpit in Braban-
tiam, p. 33. Iterum infestat Brabantiam
adjutus à Gallis, p. 36. Dirè grassatur in
Hollandia, p. 74. Cogitur pacem à Ca-
rolo Austriaco petere, Ibid. à Cæsareis
profligatur ex tota Frisia, p. 103. Pacem
init cum Cæsare, & Geldriam clientelari
jure obtinet, p. 135. Occultè iterum fœ-
deratur Gallo, Dani ejus consilio Dam-
mum occupant, & agrum Gröningensem
infestant, p. 218. Carolus Gelder ad pa-
cem cogitur eâ lege, ut, si moriatur sinè
prole mascula, tota Geldria recidat ad
Carolus V. p. 219. Idem moritur &
hæredem scribit Wilhelmum Clivensem,
unde iterum nova bella, p. 235.

Carolus V. nascitur, p. 2. Decla-
ratur hæres Coronæ Hispanix, p. 70. Fœ-
dus init cum Rege Gallix, p. 71. In
Hispaniam solvit, & initio sequentis an-
ni coronatur Rex Hispanix, p. 74. Am-
bit vacantem Imperii thronum, p. 84.
Unanimiter eligitur Imperator, p. 85. Co-

ronatur Aquisgrani, p. 89. Sollemnis in-
gressus ejus in urbem, Ibid. Aquisgra-
no abscedit Coloniam, ubi Comitia Wor-
matiensia indicit, & Tremonienfi urbi
confirmat Comitatum Tremoniensem, p.
90. Comitia celebrat Wormatix, p. 91.
Idem imperat Joanni Episcopo Hildesi-
ensi, ut bello Hildesienfi captos relaxet,
sibi que tradat usque ad exitum causæ, p.
95. Proscribit & maximâ terrarum par-
te multat Episcopum renuentem, Ibidem.
Ejus milites Genuam occupant, p. 97.
improspere impugnant Marsiliam, p. 109.
Obsidionem Marsiliz solvunt, p. 110. Ro-
mam occupant & diripiunt Vaticanum,
p. 121. Carolus V. reprobatur decretum
Norimbergense, p. 107. uxorem ducit
Isabellam Lusitanam, p. 120. Francis-
cum Gallix Regem libertati restituit sub
variis conditionibus, Ibid. Ejus quere-
læ contra Pontificem, p. 121. Idem co-
ronatur à Pontifice Bononiæ, p. 114. Con-
firmat ibidem privilegia Ecclesiæ Mini-
densis, p. 145. Maltam Insulam confert
equitibus Rhodiis, Ibid. Pridie Corporis
Christi venit ad Comitia Augustanæ.
Ibid. Et recusantibus Principibus Luth-
eranis postridie interest solenni supplicatio-
ni, p. 146. Exposito Comitiorum sine
accipit Augustanam Confessionem, Ibid.
Comitia celebrat Norimbergæ, p. 158.
Item Ratisbonæ, ubi metu Solimanni co-
gitur permittere Protestantibus liberum
exercitium Religionis usque ad Concilium,
p. 158. Impetrat coràm à Pontifice indi-
ci Concilium generale, p. 176. Francis-
co Sfortiæ Duci Mediolanensi uxorem
dat, suam è sorore neptem Christiernam,
Ibid. Alexandro Mediceo conjugem tra-
dit Margaretham, filiam suam notham,
p. 202. Carolus V. Imperator Romæ a-
git de Concilio indicendo Mantuæ, p. 217.
Queritur de Rege Gallix, qui magnam
Sabaudix partem occuparat, Ibid. Pes-
simo consilio transfert exercitum in Gal-
liam, Ibid. Spondet se proximè respon-
surum ad Principum Lutheranorum po-
stulata, p. 225. Carolus V. Imperator &
Rex Gallix Franciscus amicissimè se com-
plectuntur apud Aquas mortuas, p. 235.
Redit ex Hispania in Belgium, p. 244.
Mittit Legatum ad Principes Protestantè,

B

Ibid;

Ibid. Gravissimè conqueritur de connubio Wilhelmi Clivæ Ducis cum nepte Regis Galliz. p. 252. Ejus responsum ad Imperii Principes pro Clivenſi deprecantes. *Ibid.* In Italiam profecturus agit cum Pontifice de inchoando Concilio. *Ibid.* & p. 253. In Africam trajiciens adversis ventis ab inceptis impeditur. *Ibid.* Ex Hispania per terras Italicas venit Spiram. p. 259. Lustrato prope Bonnam exercitu, Marcodurum expugnat intrâ biduum. *Ibid.* Illi se dedunt reliquæ urbes Juliz, & Geldriz Marcodurensium exitio territæ. p. 260. Cogit Galliam ad pacem ineundam sub certis conditionibus. p. 268. Indignatur in Comitibus Wormatiensibus vix unum, alterumve è Principibus adesse. p. 270. & 271. Meditatur bellum contra Protestantes, prius tamen indicit nova Comitia, celebranda Ratisbonæ. *Ibid.* Carolus Imp. Philippo Hassiz Landgravio roganti, ne is se opponat novationibus Hermanni Archiepisc. Colonienſis, renuit gratificari. 277. Abit Ratisbonam ad Comitia: in quibus videns Lutheranos comparere non velle, decernit bellum in refractarios. *Ibid.* Exercitum suum colligit Landshuti. p. 278. Redit Ratisbonam, occupat Ingolſtadium, ibique novum belli robur accipit è Belgio. p. 279. Pleraque urbes antea ab hostibus occupatæ se dedunt Cæsari. *Ibid.* In Belgium reversus, mulctat diversos ob communionem fœderis Smalkaldici. p. 298. Carolus Imp. non impetrato, concilium Tridenti rursus inchoari, publicat Libellum, appellatum: **INTERIM** p. 293. Et statuit, ut omnes Episcopi se proximè consecrari faciant, et ante S. Martini celebrent Synodum Diœcesanam pro reformatione cleri. *Ibid.* & p. 294. Idem cum exercitu venit Augustam. p. 314. Marchionem Brandeburgicum ad obsequium revocat. *Ibid.* Metas frustra obsidet. p. 315. Belgii totius regimen transfert in Philippum Filium. p. 333. Regna sua transfert in Philippum Filium. p. 337. Curam Imperii commendat Ferdinando Fratri, & justitiam iudicibus Cameræ. *Ibid.* Abit in Zelandiam & Hispaniam *Ibid.* Monasterio S. Justii se includit. *Ibid.* Coronam Imperii abdicat per Legatos. p. 348. Moritur *Ibid.*

Carolus Mansfeldius Alexandri Farnesii nomine Rhenoberckam expugnat. p. 542. Exercitum Hispanicum in Gallias ducit, & Noviodunum expugnat. p. 563. Jubetur cum exercitu manere in Gallia. p. 565. Redit in Belgium. p. 567. è Belgio accitus, Christiano exercitui præficitur, Strigonium obsidet, Turcas profligat. p. 574. Febri & dysenteria correptus extinguitur. p. 574.

Castellius vulnerat Henricum IV. Galliz Regem, punitur. p. 567.

Catechismus Romanus juxta normam Tridentini editur Coloniz. p. 414.

Catharina Angliæ Regina moritur magno Regis mœnore, & gaudio Annæ Bolenz. p. 215.

Catharina Galliz Regina Turpissimam pacem init cum Hugonottis. p. 368. & p. 369. Detrectat in Regno suo promulgare Concilium Tridentinum. p. 370.

Catholici contra fœderatos Smalkaldienses pereunt aliud fœdus, quod fœdus sanctum appellant. p. 236. Catholici Doctores & Lutherani Ratisbonæ disputant de rebus Fidei. p. 276.

Controversia pacatur inter Landgravium Hassiz & capitulum Paderbornense per coactam desertionem litis de monasterio Confugiensi. p. 232.

Christiani in Hungaria superiore Turcis eripiunt Fillecum, & multas arces. p. 570. Occupant Novigrodum. *Ibid.* Strigonium propè subactum deserunt, adveniente Turcarum Vizirio. *Ibid.* Occupant Strigonium, Vicegradum, & Vaciæ. p. 574. Occupant in Hungaria Hathuanum. p. 577. Turcas profligant sed paulò post victoriam perdunt. p. 578. & p. 579.

Christianus Dux Luneburgensis Princeps Lutheranus fit Episcopus Mindenſis. p. 612.

Christianus Anhaltius Cæsareus nos cœdit. p. 707. Juliæ expugnat. p. 708.

Christianus II. Elector Saxoniz Juliam, Cliviam &c. à Cæsare obtinet, & investit.

I N D E X.

investiturâ donatur. p. 706. Gravi Brandenburgici & Neoburgici offensione. p. 707.

Christianus Halverius S. J. mittitur Heiligenstadio Paderbornam. p. 463.

Christophorus Brunsvicens. succedit Bertholdo Administratori Verdæ. p. 22.

Claudius Jajus, & Petrus Faber à S. Ignatio in Germaniam missi, plurimum ibi boni operantur pro fide Catholica. p. 265.

Clemens VII. Pontifex quadrimestres inducias cum Cæsareis paciscitur, postea redit ad fœdus Gallicanum. p. 121. Quibus cum fœderatis invadit regnum Neapolitanum. p. 128. Capitulum, nec nisi post mensem septimum libertati restituitur. p. 129. Cæso Gallorum exercitu init pacem cum Cæsare. p. 139. Moritur. p. 201.

Clemens VIII. Papa eligitur. p. 556. Moritur. p. 662.

Collignius Domum redux è vicinâ domûs fenestrâ duabus glandibus vulneratur. p. 419. Regem Carolum instigat contra Hispanos in Belgio ibid. Interficitur cum omnibus Hugonottis. p. 419. In ejus cadaver populi furor. p. 420.

Coloniæ moriuntur ex peste 25. milia hominum. p. 323. Pro tentanda Belgarum concordia instituitur conventus publicus, solenni supplicatione inchoatus. p. 454. Ibidem Tumultus excitatur à Calvinistis. p. 693. Frustra à Magistratu remedia adhibentur. p. 694. Frustra rebelles à Magistratu ad concordiam invitantur. p. 695. Ibidem Aliqui Catholici advertunt periculum Catholicæ Religionis, & à rebellibus discedunt. p. 695. Turbæ ibidem sopiuntur. p. 703.

Coloniense Capitulum in causa Truchsesiana convocat comitia provincialia. p. 483. Capitularium diversa studia. p. 483. & 484. In comitiis illis declaratur: Standum esse antiquâ unione statuum. p. 485. Ibidem In conventu defenduntur ab Admiralio Mendoza Hispani Hybernantes in Westphalia. p. 604.

Colonienses rebellant contra suum Ma-

gistratum. p. 60. Trucidantur consules, & senatores. p. 61. Civitates variz rebellant. p. 61.

Coloniensis Magistratus omnes acatholicos ex urbe ejicit. p. 475.

Cometa per dies 15. apparet mense Augusto. p. 157.

Cometa terribilis nuncius futuri belli. p. 755.

Comitatus Pyrmontanus à Joanne II. Ep. Pad. pro sola ejus progenie mascula conceditur Hermannò Simonì Comiti Lippensi. p. 403.

Comitia Norimbergensia p. 712.

Comitia Procerum Juliæ Cliviæ &c. de inveniendis mediis, quibus consulatur patriæ, si Dux sinè prole moreretur, cur irrita fuerint. p. 679. Comitia Ratisbonensia contra Turcas. p. 726.

In Comitiis Augustanis omnes Imperii ordines addicunt Cæsari in rebus fidei & statutos esse definitionibus Concilii Tridentini. p. 291. Ibidem Agitur de doctrina interimistica à Lutheranis uniformiter admittenda. p. 302. item decernitur obsidio urbis Magdeburgensis, ejus perurgendæ cura committitur Mauritio Saxoni. p. 303.

Comitia Spirensia de componendis religionum dissidiis, & auxilio contra Turcas. p. 140. Ibidem Decernunt auxilium contra Turcas, Frustra obnitente legato Galliz. p. 253.

In Comitiis Spirensibus ingentia auxilia decernuntur Cæsari contra Regem Galliz. p. 267.

Comitia Cæsaris Ratisbonæ habita pro tentanda concordia religionis. p. 250. concordia illic non obtentâ, controversiæ Religionis remittuntur ad concilium, permissio, ut omnes interim maneant in sua Religione. p. 251.

Comitia Treviris transferuntur Coloniâ. p. 57.

Commendonus Papalis legatus admittitur cum Delfino ad conventum Naumburgense. p. 360. Ejusdem oratio ad Principes ibid. Invitat Principes Catholicos inferioris Germaniæ ad concilium. p. 361. Idem in Comitiis Augustanis

I N D E X.

his suadet receptionem Concilii Tridentini & animorum conjunctionem contra Protestantes. p. 378.

Concilium generale Germanis Principibus indicitur eâ lege, ut ejusdem decretis pareant, nec interea aliquid innovent in rebus fidei. p. 176.

Concilium Tridentinum resumitur. p. 305. **Interfunt 3. Archiepiscopi Electores.** p. 306.

Concilio Tridentino Elector Brandenburgicus per suos oratores offert obedientiam. p. 306.

Concilium Tridentinum sub Pio IV. resumitur. p. 363. **emanant Catholici Principes Germaniæ & quare.** p. 364. **Concilium finitur.** p. 368. **De eo conclusio a Catholicorum calumniæ.** ibid.

Concilium Tridentinum confirmatur à Pio IV. Papa. p. 370. **recipitur in Gallia privatim ab omnibus.** ibid. **Illud in regno suo promulgare detestant Rex & Regina Galliarum.** ibid. **Ab aliis Regibus Catholicis recipitur.** ibid.

Condæus capitur. p. 367.

Confugiensis Monasterii in Hassia, & malorum Episcopatus Paderbornensis imminentium Historia. p. 227. & p. 228.

Conradi Comitis de Tecklenburg mors. p. 345. **Comitatus Tecklenburgicus transit ad Bentheimenses.** p. 346.

Conradus Episcopus. Monasterii moritur. p. 42.

Conventus à Principibus Westphaliæ decernitur Confluentiæ. p. 605. **Decernitur in eo bellum contra Hispanos.** p. 606.

Corbejense Monasterium reformatur. p. 14. **Illius Abbati Hermannus de Bömelsburg mortuo succedit Hermanus de Kettelet ex Liesbornensi Monasterio postulatus.** p. 15.

Cosmus Medicus Hetruriæ Dux inauguratur. p. 225.

Croningius (Jodocus) belliductor Cæsareus varia Westphaliæ loca ad Cæsaris obsequium cogit. p. 289.

Cruces prodigiosæ in vestimentis hominum expressæ. p. 3. **Continuantur in variis Germaniæ locis.** p. 10. **Videntur præsignasse ignominiam S. cruci postea à Luthero irrogatam.** p. 11.

Cyprus in manibus Turcarum relinquitur. p. 411.

D

Delbrugeses implorant patrocini-um Capituli Cathedralis. p. 30. **Obrinent è Statibus Patriæ XII. Arbitros.** p. 31. **Qui auditis Delbrugensium excessibus pro mitiganda pœna intercedunt.** ibid. **Conficitur Delbrugensium judiciorum forma, & sequente anno publicatur.** p. 31. & 32.

Delbrugeses fœdissimè cæduntur à Mœrentiis. p. 643. **Quæ causa stragis.** ibidem.

Delbrugensium privilegia confirmantur ab Erico Episcopo. p. 106.

Divara Regina Monasteriensis capite plectitur. p. 209.

Ducatus Mediolanensis donatur Francisco Sfortiæ. p. 140.

Düfenschurius Propheta mendax nominat Apostolos 27, interque eos seipsum. p. 199. **Eorum octo Coësfeldiam abeuntes, octo Susarum, plectuntur capite, quinque recipiuntur à Warendorpiensibus & denique decollantur, excepto Kloprius, qui Coloniensi Archiepiscopo missus, Brülæ combustus est.** p. 199. **Sex alii capiuntur Osnaburgi, & morte meritâ afficiuntur, excepto uno.** p. 200.

Dusseldorpienses à Brandenburgico & Neoburgico coguntur ad jurandam fidem. p. 702.

Dux Borbonius à Gallo ad Cæsarem transit. p. 102.

E

Eimbeca urbs Ducatus Brunsvicensis tristissimum incendium patitur. p. 248.

Electores

I N D E X.

Electores Imperii statuunt non nisi unanimiter electum Imperatorem admittere. p. 84. Elector Moguntinus perorat pro Carolo V. p. 84. Elector Trevirensis pro Francisco I. Rege Galliarum.

Electores invitantur Coloniam ad electionem novi Regis Romanorum, p. 147.

Elisabetha Angliarum Regina eligitur. p. 349. à Paulo IV. pontifice rejecta fidem catholicam deserit. ibid. Eadem moritur. p. 639.

Elisabetha de Lohe convertitur ad veram fidem. p. 728.

Elisabetha Ducis Brunsvicensis Vidua totam Provinciam tradidit ad Lutherum. p. 246.

Embslandia in Diocesi Monasteriensis fit catholica. p. 734.

Erbmannorum Monasteriensium causa cum nobilibus de idoneitate adeundi Canonici Ecclesiarum Cathedralis. p. 344. Idem mittuntur in possessionem à Carolo VI. Imperat. p. 345.

Ericus Dux Brunsvic. residentiam peragit Paderbornarum. p. 23. Eligitur Ep. Osnabrugi. p. 42. Confirmationem à Pontifice obtinet, & licentiam retinendi Canonatum Paderbornarum. ibid. Eligitur Episcopus Paderbornensis. p. 44. Qui anno sequenti ex conventionem præviā debuit consecrari Episcopus. p. 45. Primus est, qui ex concessione Pontificiā Episcopum se nominat duarum Ecclesiarum. p. 49. Præstat juramentum Capitulo Paderbornensi. Ibid. Osnabrugi solennissimè inauguratur. p. 48. Osnabrugo venit Neuhusium. p. 51. Paderbornarum solenniter introducit, & inauguratur. Ibid. Hostiliter invadit agros Corbejenses. p. 55. Renuit contribuere ad bellum Venetum, idèq; mulctatur pœnâ Banni. Ibid. Absolvitur hac à pœna ita urgente Pontifice. p. 57. Curat novum Breviarium Paderbornense imprimi. p. 58. In horis orandis est admodum assiduus. p. 62. Mutuæ assistentiæ fœdus init cum Ducibus Brunsvicensibus. p. 72. Idem monasterio Virginum in Wurmelen concedit facultatem resuscitandi Molendinum. p. 73. Componit lites inter Monasterium Bode-

cense, & præfectos arcis Wewelsburgensis. p. 78. Item litem cum Nobilibus de Hörde. p. 83. Confirmat electionem Abbatis in Marienmünster. Ibid. Mutuæ defensionis fœdus init cum pluribus Comitibus. p. 88. Wormatiarum per Legatos accipit confirmationem suorum Regalium. p. 96. Componit litem inter Capitulum, & Nobiles Calenbergios. Ibid. à Comite Lippiensi recuperat Comitatum Pyrmontanum. p. 100. Hoc anno cepit ædificare orientalem alam arcis Neuhusianæ. p. 104. Confirmat pacem Castellanam inter Nobiles de Spiegel. p. 109. Gravissimè minatus seditioso Osnabrugo, placatur quorundam intercessionem. p. 114. Exequitur rigorosè editum Wormatiense Caroli V. p. 117. Horivordienſes sacerdotes, vitæ communis in Domo Fratrum, citat Paderbornam propter doctrinam Lutheranam, & immodestius respondentes in carcerem detruit, literis publicis de totâ re conscriptis. p. 117. Componit litem Capituli Majoris, & Ettelensium de Marca vel saltu Ettelensi. p. 133. Paderbornam rebellem bello aggressurus mitigatur à statibus Patriæ, transigit proinde cum urbe. p. 138. Postulatur ad Episcopatum Monast. moritur Fustenaviz. p. 163.

Ericus Dux Brunsvic. capitulatur. p. 87. Libertatem redimit & Hovano Comiti restituit arces varias. p. 88.

Ericus Saxo-Lawenburgicus Episc. Hildes. succedit Bertholdo. p. 22. Eligitur Ep. Monast. p. 42. Instituit festum Annæ perpetuò celebrandum postridie assumptæ Virginis. p. 51. Nicolaum Comitem propter depredationes publicas à dynastia Lingensium rejicit. p. 82. Moritur. p. 100.

Ericus Senior Dux Brunsvic. probè Catholicus moritur. p. 245.

Ericus Junior rem Catholicam restituit, Corvino Superintendente in carcerem coniecto. p. 246.

Ericus Junior, & Henricus Junior Duces Brunsvicenses egregiè desudant in reducendo suos ad fidem Catholicam. p. 300.

INDEX.

Ernestus Archiepisc. Magdeb. & Administrator Halberstadiens. moritur. p. 65.

Ernestus Dux Bavariae Episcopus Hildesienſis. p. 425. Idem postulat Episcopus Leodiensis. p. 468. Postulatur Archiepiscopus Colonienſis in locum Truchſesii. p. 486. Introducit apud suos Calendarium Gregorianum. p. 500. Venit in Westphaliā, & revocatis omnibus propter fidem exulibus ubique Catholicam Religionem restituit. p. 509. Ad Monasteriensem Insulam postulat. p. 518.

Ernestus Archidux venit in Belgium, futurus ibidem Gubernator. p. 568. Aequam pacem Hollandis per literas offert. ibid. Proſcribit libros hæreticos. p. 615.

Ernestus Archiep. Colon. studet reducere suas Diœceses ad meliorem vitam. p. 664. Idem prohibet magnos sumptus fieri in monasteriis, dum vestiuntur, aut profitentur. Ibid. Aliæ ejusdem salubres sanctiones. Ibid.

Ernestus Episc. Hild. duos mittit, qui Clerum Hildesii viſitent. p. 705. Piè moritur. p. 717.

Everwinus Comes Bentheimensis ac Tecklenburgensis uxorem Annam tradit custodiæ. p. 363. Fraude educitur, ibid.

F

Falckenhagenensis Monasterii Patrum Crucigerorum in Comitatu Swalenbergensi interitus, & Monachorum à Fide & Ordine defectio. p. 582. Monasterii derelicti bona dividuntur inter Episcopum Paderbornensem, & Comitem Lippienſem. p. 583. Religiosi ibidem Apostataz variam fortunam subeunt. Ibid.

Falckenhagenensis deserti monasterii bona & prædia omnia à Pontifice dantur Patribus Societatis Jesu. p. 689.

Falsatores Monetarii Osnabrugi in ardenti ahenò coquuntur. p. 157.

Famagusta, Cypri urbs, à Turcis invaditur & superatur. p. 409. Ejusdem Gubernator Bragadenus contra da-

tam Fidem necatur. p. 410. Alii duces, militesque Itali vel necantur, vel triribus addicuntur. Ibid.

Farnesius (Alexander) Belgii Gubernator. p. 452. Trajectum ad Mosam expugnat. p. 454. Ob defectum copiarum nihil efficit contra Geusios. p. 466. Bredam ac Tornacum expugnat. p. 470. Idem, profugo in Galliam Alenſonio, captas ab eo urbes recipit. p. 481. Ipras, Brugas, Teneramundam, Gandavum, & alias urbes ad Regis Hispani obsequium reducit. p. 510. In Belgio occupat Bruxellas, Mechliniam, Antwerpiam, Neomagus, & Dõesburgum. p. 519. Idem occupatā in Belgio Graviā & Venlonā obsidet Noveſum. p. 524. Expugnat illud tandem per vim. p. 525. Idem Morsam, & alia Comitatus Nüenarii castella occupat. Ibid. Obsidionem Rhenoberckensem solvere cogitur ob adventum Dudlæi Comitatus Licestrienſis. Ibid. Obtinet Daventriam, Geldriam, Slusam in Flandria. p. 531. Parisios liberat à diuturna obsidione. p. 547. In Gallias proficiscitur ad solvendam obsidionem Rothomagenſem. p. 556. Navarrum proſigat. Ibid. Obsidionem Rothomagenſem solvit. p. 557. In Belgium redit. p. 558. Novam expeditionem in Gallias parans moritur. Ibid.

Ferdinandus Austriacus Boemiæ Rex eligitur in Regem Hungariæ. p. 129. Cogitur decretum Wormatiense immutare, & sic impetrat auxilia contra Turcas. p. 141.

Ferdinandus Bavariae Dux Bonnam obsidens Nuënarium, & Itelium Henricum Brunſvicenſis nothum cum copiis suis cædit. p. 505. Movet cum suis in Westphaliā. p. 507. Cædit partem exercitus Truchſesiani, capto Itelio Henrico Brunſvicenſis notho. p. 507. Recklinghusum obsidet. p. 508.

Ferdinandus Bavarus fit Archiepiscopus Colonienſis. p. 718. Venit Paderbornam, jam ante electus Coadjutor Theodori Episcopi. Ibid. Leodii philosophica studia instituit. p. 734. Dinanti primum lapidem ponit pro exstruendo templo PP. Jesuitarum. Ibid. Aquisgrani plectit seditiosos. p. 749.

Ferdinandus Caroli Imperatoris

INDEX.

ris frater Coloniae eligitur Rex Romanorum, & coronatur Aquisgrani, frustra contradicente Saxone. p. 151. Cum Mauritio Saxone occupat terras Electoris Saxoniz. p. 279.

Ferdinandi Regis Romanorum excusatio apud Pontificem de inito tractatu Augustano. p. 333. Ejusdem fervor in Fide. Ibid.

Ferdinandus frater Caroli V. denunciatur Imperator. p. 348. à Paulo IV. Pontifice non agnoscitur ut legitimus Imperator. p. 349.

Ferdinandus frater Ernesti Bavari à fratre constituitur supremus belli præfectus. p. 500. Occupat Poppelsdorffium & Godesbergam. Ibid. Bonnam obsidet. p. 501.

Fischerus (Joannes) Juramentum Regis Angliæ impium recusans in carcerem conjicitur. p. 213. Trucidatur una cum aliis. Ibid.

Flechtorpiensis monasterii Ordinis S. Benedicti miser status. p. 326. Postulatur ibidem novus Abbas Joannes Rode, professus in Liesborn. Ibid. Ejusdem confirmatio & benedictio petitur à Remberto Episcopo Paderbornensi. p. 327. Occupatur illud monasterium à Comite Waldeckensi. p. 253.

Florentia Cæsareis deditur. Medici restituuntur. Alexander Medicus fit postea Magnus Hetruriæ Dux. p. 150.

Fœdus Schmalkaldicum confirmatur. p. 151.

Franciscus Brunsvicensis, Episcopus Mindensis. p. 41.

Franciscus de Waldeck Episcopus Mindensis. p. 143.

Franciscus de Waldeck postulat Episcopus Monasterii & Osnaburgi in locum defuncti Antistitis. p. 171. Qui Cives & Senatum monet, ut, Rotmanno, & aliis præconibus ejectis, sacra avita restituant. p. 172. Annonam urbi Monasteriensi intercludit, & rebellium bona in fiscum redigit. p. 174. Petunt ab eo legati urbici per judices compromissarios agi de pace. ibid. Inauguratur Osnaburgi. p. 175. Caput incendiarium, & len-

to igne mulctat. ibid. Monasterii solenniter inauguratur. p. 180. Obsidet Monasterium, Joanne de Buren, & Hermannno de Mengersen Dynastis Paderbornensibus strenuè colluctantibus. p. 190. è Diœcesi expellit Comites Oldenburgicos, & eorum Comitatum vastat. p. 238. Majores Ordines, & Consecrationem Episcopalem suscipit. p. 249. Doctrinam Lutheranam introducere studet in Diœcesin Monasteriensem. p. 263. Cui se acerrimè opposunt status Diœcesani. ibid. Quibus ille respondet, se vi acturum nisi sponte consenserint, minantibus contra statibus depositionem ab Episcopatu, siquid attentet contra fidem Catholicam. p. 263, & p. 264. Episcopus, & Ordines utrimque discedunt cum indignatione. p. 264. Permittit Lutheranismum introduci in urbem, & Diœcesin Osnabrugensem. ibid. Perseverat in hæresi Lutherana. p. 269. Exiit possessione arcis, ac præfecturæ Delmenhorstensis. p. 290. Citatur Romanam à Pontifice ad purgandum se de suscepta hæresi Lutherana. Ibid. Pro eo intercedunt Ordines patriæ Monasteriensi, & sententiam privationis intercipiunt. Ibid. Ad Catholicam fidem redit. p. 296. Quam jubet in urbe, & Diœcesi Osnabrugensi recipi. Ibid. Synodum Diœcesanam Osnaburgi celebrat. p. 297. Rejicitur ab Ordinibus Diœcesanis. p. 321. Ejusdem mors, laudes, & vitia. p. 321.

Franciscus I. Galliæ Rex renovato cum Venetis fœdere proficiscitur in Italiam. p. 66. Helvetos feliciter cædit, & Mediolanensem Ducatum recuperat. p. 66. Ambit vacantem Imperii thronum. p. 84. Invadit & occupat Regnum Navarræ. p. 94. Cujus possessione exiit. Ibid. Ejicitur etiam è Ducatu Mediolanensi. Ibid. Ante Papiam ingenti clade prostratus capitur à Cæsareis. p. 110. Abducitur in Hispaniam. p. 111. Libertati restitutus non modò non reddit Burgundiam, sed fœdus percutit etiam cum Pontifice, & Venetis. p. 120. Recipit filios à Carolo, & ejus Sororem Eleonoram ducit uxorem. p. 150. Turcarum Imperatorem incitat ad invadendas

INDEX.

das oras Italiz. p. 225. Cum Wilhelmo Clivenſi invadit Cæſarem quinſ exercitiſ, ſed fruſtu exiguo. p. 254.

Franciſcus Sfortia moritur, & Ducatûs ſui hæredem ſcribit Carolum V. Imperatorem, unde nova hunc inter, & Regem Galliz bella. p. 202.

Franciſcus Episcop. Mindenſis moritur. p. 143.

Francofurti conveniunt Legati Septemvirorum in cauſa Truchſeſii. p. 497. In hoc conventu quid actum. p. 498. & p. 499. Legati Septemvirorum ſententiam ferunt pro Erneſto Bavaro, belli tamen evitandi cauſâ offerunt penſionem annuam, quæ à Truchſeſio recuſatur. p. 499.

Francofurti pro tutanda concordia conveniunt Catholici & Aetholici Principes. p. 239. Ubi denique feriuntur induciæ quindecim menſium, intra quos controverſiæ fidei utrimque à Theologis diſcutiantur, ſi id Cæſar approbet. p. 240. Induciæ tamen illæ, & congreſſus Theologorum diſſuaſu Pontificis reprobantur. Ibid.

Franciſcanus metu ſuſpendii fidem abnegat, factûsque miles eodem anno furtorum cauſâ ſuſpeditur. p. 418.

Fridericus Elector Palatinus, à fide catholica deficit. p. 276.

Fridericus Elector Palatinus, Dux Wittenbergicus, & urbes variæ Carolo Imperatori ſe ſubmittunt, diſſoluto jam Saxonis, & Landgravii Haſſæ exercitu. p. 279.

Fridericus Elector Palatinus Calvinismum in ſuas terras introducit. p. 375. In Comitiiſ Auguſtanis recipitur inter aſſeclas Confeſſionis Auguſtanæ. p. 379.

Fridericus Episcop. Monaſt. urbem Wildeshuſanæ deſtruit levi de cauſa, indignantiſ aliis. p. 144. Tranſigit cum Erico Episc. Paderb. & Osnab. de Episcopatu ſuo dimittendo. p. 156.

Friderici Episcopi Hildeſienſis & Slevicenſis mors. p. 336. Eccleſiæ Hildeſienſi cum damno præſuit. Ibid.

Fridericus, Frater Henrici Bre-menſis Archiepiſcopi, cum Antonio Comite de Schawenburg ſtrenuè militat contra Truchſeſium. p. 485.

Fridericus Holſatiæ Dux Episcop. Hildeſienſis. p. 309.

Fridericus Saxo cenſet ſtandum pro Carolo V. p. 85. Moritur Catholice. p. 115.

Friſia depulſo Geldro magna ex parte ſe ſubmittit Carolo V. Belgarum Principi. p. 71.

DE Fürſtenberg (Theodorus) fit Paderbornæ Cathedralis Eccleſiæ Przpoſitus, & confirmatur ab Episcopo. p. 440.

DE Fürſtenberg (Theodorus) eligitur Episcop. Paderbornenſis. p. 516. Confirmatur à Sixto V. Papa. Ibid. Paderbornæ Gymnaſium ſ. Scholarum, olim à Salentino Episcopo inſtitutum tradit Patribus Societatis Jeſu. p. 517. Rit. ſolenni urbem ingreditur. p. 519. Cathedrali Capitulo ſuo concedit locum ſupplicii criminalis prope Lipſpringam. p. 520. Magnopere ſtudet reſtituendæ Religioni Catholicæ, & redimendis præſecturis, ære alieno preſſis. p. 533. à Monafterii Bodekenſis Priore accipit Comodromium Gobelini Perſonæ, quod poſtea Collegio Societatis Jeſu donavit. p. 539. Suſcipit Sacerdotium, & ordinem Episcopalem. p. 542. Ædificat arcem Neuhuſanam. p. 548. Emit Paderbornæ vetus ac deſertum cznobium Conventualium S. Franciſci. p. 559. Donat illud Patribus Societatis Jeſu in uſum Collegii futuri. p. 560. item 565. Donatio illa confirmatur à Clemente VIII. Papâ. p. 562. Calvinianum verbi Miniſtrum expellit ex oppido Büren. p. 580. Paſtores communionem ſub utraque ſpecie miniſtrantes, pane, & aquâ caſtigat. p. 580. Pro ædificando Collegio Patrum Societatis Jeſu primum lapidem ſolenniter ponit. Ibid. Celſiſſimo Principi comœdia exhibita. p. 581. Tranſigit improſpere cum Haſſiæ Landgravio de monafterio oppidôquæ Helmershuſano, aliſque bonis inferioris Haſſiæ. p. 586. Nobilibus & aliquot urbibus ne-

gat

INDEX.

gat libertatem Religionis. p. 587. Collegii ædificandi labores resumit. p. 588. Forense templum Paderbornæ Lutheranis occludi jubet, & Hermannum Funnekenium Apostatam arceri ab ejusdem aditu. p. 603. Idem Theodorus Episcopus inquit in cives illos, qui Forense templum Paderbornæ reseraverant: pœnam verò in aliud tempus reservat. p. 611. Impetrat Romæ, ut medietas bonorum Falkenhagensium attribuaturs Collegio Societatis Jesu. p. 616. Perficit exteriorem ejus fabricam. p. 624. Evulgat novum librum ritualem. p. 625. Rejicitur hic à duobus pagis. Ibid. Respondet ad querelas à Dominis de Spiegel & Mengerlen delatas. Ibid. Centurâ Ecclesiasticâ ferit Decanum ab Horst, & quare. p. 626. Vetat, ne in proxima senatûs electione deligatur quisquam è duabus partibus dissidentibus. p. 633. Wichardium in carcere civili custodiri jubet. p. 636. Theodorus Episcopus Paderbornensis, lenitate frustra tentatâ, bellum indicit rebellanti Paderbornæ. p. 651. Ejusdem stratagema in terrendo urbem. p. 653. Novum fidelitatis juramentum accipit à civibus Paderbornensibus. p. 757. Idem Sacellum Romanum ruinofum instaurat. pag. 665. Diocesanos suos variis modis ad opem è cælo contra hostes petendam instigat. p. 674. Idem lenius procedit cum suspectis de hæresi. p. 682. Arcem Wewelsburgensem à fundamentis inchoatam absolvit. p. 684. Heristallum redimit. p. 691. Theodorum inter & Decanum Majorem controversia componitur. p. 691. Comparat locum commodiorem pro instruenda juventute. p. 705. Mira circa illud Dei Providentia. Ibid. Ejusdem gaudium ex resipiscentium civium Paderbornensium pietate. p. 710. Theodorus Episcopus Paderbornensis interdicit privatas ædes, in quibus clâm Paderbornæ pueri hæresin docebantur. p. 715. Non audit hæreticos, pro aperiendis scholis privatis supplicantes. Ibid. & p. 716. Ejusdem pietas erga Beatam Virginem. p. 716. Clerum corrigit. p. 719. Pellicem deprehensam puniri jubet. Ibid. Exilium Paderbornæ indicit Hæreticis. p. 720. condit Gymnasium Paderbornense. p. 722.

Fundat domum probationis pro PP. Societatis Jesu. Ibid. Theodorus Episcopus suû loco mittit Ratisbonam ad Comitia Jodocum à Landsberg p. 726. Ejusdem sollicitudo de Theologia & Philosophia humanioribus studiis adjungenda. p. 727. Punit severissimè libidinosum juvenem. p. 728. Fundat Academiam Paderbornensem. p. 732. Statua ejusdem elegans in medio alæ Gymnasii orientem versûs. p. 737. Idem dat scribam secularem monasterio Bodecensî & Dalheimensî. p. 759. Moritur. p. 762. Breve ejusdem elogium. ibidem.

G

Galliæ Rex remittit suos in Italiam. p. 59.

Galli Italiam & Ducatum Mediolanensem coguntur deserere. p. 57. Cæduntur ab Helvetis in Italia. p. 60. Obsidentes rursus Mediolanum cæduntur à Cæsareis. p. 97. Eorum exercitus Papiam & Alexandriam recuperat. p. 129. Qui ante Neapolim peste consumitur. p. 134.

Galli & Clivii Cæsarem adoriuntur in Belgio. p. 258.

Galli à Cæsareis magnâ clâde cæduntur in Hetruria. p. 325.

Galli mutant æram suam. p. 373.

Gallorum discordia in designando novo Rege. p. 545. Galli Feram, oppidum Picardiz, occupant. p. 579.

Gaukirchense monasterium reformatur. p. 4. Adstringitur ad ordinem S. Benedicti. Ibid. Monasterii reformatio confirmatur à Leone X. Pontifice. p. 5.

Gebhardus Truchsesius fit Archiepiscopus Colonienfis. p. 444. Publicam Religionis Catholicæ professionem facit. p. 445. Confirmatur à Pontifice. p. 445. Ejusdem impurus amor in Agnetem Mansfeldicam. p. 755. Inter hos amores simulat ardorem Fidei Catholicæ. p. 468. Promittit matrimonium Amasiz suæ. p. 474. Frustra conatur evincere

INDEX.

re, ut magistratus Colonienſis permittat omnibus libertatem Religionis. p. 475. Idem in Comitibus Auguſtanis fruſtra conatur evincere, ut ſibi permittatur matrimonium, Archiepiſcopatui ſuo conjunctum. p. 475. In Ducatu Weſtphaliæ degens externè ſimulat, ſe Catholicum eſſe. p. 476. Occultè ibidem ſtudet apoſtaticas machinationes ſuas ſtabilire. p. 477. Bonnam redit cum ingenti comitatu militum. Ibid. Conſilia confert cum Henrico Adminiſtratore Paderbornenſi, Ibid. Multa loca circa Bonnam firmat præſidiis. Ibid. Publicè proſequitur Apoſtaſiam. p. 478. à Papa, Imperatore & ſubditis fruſtra monitus matrimonium init cum Agnete ſua. p. 482. In tota diœceſi libertatem Religionis permittit. p. 482. à Gregorio Papa ſuo Archiepiſcopatu deſcicitur. p. 486. Ejus fautores dignitatibus Eccleſiaſticis exuuntur. p. 486. Ipſe Bonnam abit in Naſſoviam. Ibid. Indè in Weſtphaliam. p. 487. Gebhardus Truchſeſius audit à Erneſti Bavari electione velut inſanus urbem percurrit, & omnes Proceres Catholicos expellit. p. 493. Satrapiam Biſteſianam invadit. p. 495. Attendornam urbem à Religione Catholica abſtrahit, & Paſtorem cum tribus Vicariis ad Matrimonium incundum adigit. p. 495. Ejusdem ſacrilegia variis in oppidis. p. 496. Idem adveniente Ferdinando Duce Bavarum recedit verſus Weſaliam & Zutphaniam. p. 507. Fugit cum ſuis in Hollandiam ad Wilhelmum Principem Arauſiacum, p. 508. Ejusdem miſeria creſcit ex morte Ducis Alenſonii, & cæde Principis Oranſii. p. 509.

Gebhardus de Truchſes, quondam Archiepiſcopus Colonienſis & Calvinianus Apoſtata infeliciter moritur. p. 622.

Georgius Saxonix Dux, Catholicæ Fidei retinentiſſimus, moritur. p. 241. Henricum fratrem, & ejus filios à ſucceſſione in ditiones ſuas prohibet, niſi ad Fidem Catholicam redeant. Ibid.

Georgius Zrinius Petriniam & Baborziam Turcis eripit. p. 575.

Gerardus de Reck Ahlenſium pecora ſub concione Lutherana ſilenter abigit. p. 184

Gerardus Epicoſopus Leodienſis moritur. p. 468.

Gerardus Rôtekenius, Paderbornæ Concionator, edit librum de ceremoniis veteribus. p. 361. Fruſtra hic impugnatur ab Hamelmanno. Ibid.

Gerdenſe oppidum excepto monaſterio per incendium deſtruitur. p. 73. Idem oppidum rursus conflagrat, ſalvo cœnobio Virginum. p. 223.

Gefeka in Ducatu Weſtphaliæ ab Hollandis diripitur. p. 551. Eandem in urbem introducitur exercitum Religionis acatholicæ. p. 492. Pulſo in exilium Wernero Schlaun. Ibid.

Geuſii vincunt Hiſpanos in Belgio prælio navali. p. 425. Paulo poſt vincuntur prælio campeſtri, cæſis eorum ducibus. Ibid. & p. 426. Geuſii in congreſſu rejiciunt pacis conditiones in Belgio. p. 431.

Godefridus de Raëſfeld Monaſterienſis Eccleſiæ Decanus moritur. p. 526.

Gorcomienſes Martyres. p. 417.

Gothæ, urbis, obſidio & deditio. p. 384.

Gropperus (Joannes) S. R. E. Cardinalis designatus, Romam evocatur. p. 350. Stat pro Imperatore Ferdinando. Ibid. Vocatur in ſuſpicionem hæreſis. p. 351. Defendit ſe. Moritur. Ibid. Ab ipſo Pontifice oratione funebri laudatur. Ibid.

Graſius Anabaptiſta promittit ſe ſuorum conſilia proditurum, acceptâ vitæ gratiâ. p. 200. Monaſterium redux aſtutiſſimè fallit Anabaptiſtas. Ibid. Declaratur Propheta, & à Rege diſcit arcana omnia. Ibid. Fingit ſibi à Deo mandatum eſſe, ut alibi omnes Anabaptiſtas ad urbem liberandam colligat. p. 201. Accipit à Rege literas fidei ſuæ teſtes, & abit. Ibid. Graſius Anabaptiſta Monaſterio egreſſus Iburgum venit, & Franciſco Epicoſo detegit omnia Anabaptiſtarum conſilia. p. 202. Mittitur Weſaliam, ubi ipſius proditione plures Anabaptiſtæ capiuntur, & puniuntur. p. 203.

Gregorius XIII. Papa creatur. p. 415. Romæ fundat Collegium Germanicum

I N D E X.

manicum. p. 423. Calendarium Julianum corrigit. p. 471. Non sine magna A catholicorum invidia, & contradictione. p. 472. Idem Capitulum Paderbotnenſe & Canonicos datis literis adhortatur, ut pergant reſiſtere Epifcopo Lutheranò & Patres Societatis Jeſu apud ſe retinere. p. 504. Audit Legatos Principum Catholicorum è Japonia. p. 510. Obit magna cum laude. p. 511.

Gregorius XIV, Papa eligitur. 545. Moritur. p. 556.

Grevenburgum domus nobilis Dominorum de Oynhauſen hoc anno conditur. p. 223.

Gröningeſes rejeſto Geldro ſe ſubmittunt Imperatori. 218.

Grumbachii ſcelera. p. 383. Ejusdem poena. p. 384.

Günterus, Wichardii ſocius, cum aliis factioſorum ablegatis coram Eccleſiæ Cathedralis Capitulo ſtudet excuſare conventicula, à ſe ſuiſque inſtituta. p. 631. Reſutatur ab Arnolſdo ab Horſt, Decano. p. 632. Negotiorum cauſà Neuhuſium veniens juſſu Principis comprehenditur, & cuſtoditur. p. 635. Dimittitur erga datam cautionem bis mille imperialium. p. 639.

H

Hariadenus Barbaroſſa Turcarum Archithalaſſus Regnum Tunetanum occupat, depulſo Rege Muleaſſe. p. 187. Gravia mala minatur Hiſpaniæ, & Italiæ, ſed anno ſequenti ejicitur regno Tunetano à Carolo, Muleaſſe reſtituto. p. 187.

Hadrianus Pontifex Maximus eligitur. p. 97. Hadriano petenti, ut Principes Imperii pareant decreto Wormatienſi contra Lutherum, frigidiffimè reſpondetur. p. 101. Moritur. p. 104.

Hagenoæ & Wormatiæ varii congreſſus Principum pro tentanda eorum concordia ſinè fructu habiti. p. 245.

Haghmeiſterus (Balthaſar) Flechtorpienſis Monafterii ultimus Ab-

bas. p. 352. Accepto regimine malè vivit. Ibid. Revocatus ad Monafterium Liesbornenſe auſugit. p. 352. Infeliciter moritur. p. 353.

Hallenberga deficit à fide Catholica. p. 487.

P. Halverius (Chriſtianus) S. J. Heiligenſtadio mittitur Paderbornam. p. 463. Item Pater Stephanus Lohn S. J. p. 464. Item P. Leonardus Rubenus S. J. Ibid. Patrum illorum unus evocatur ad Monafterium Gerdenſe & in Marienmünſter. p. 465.

Hardenradii Conſulis Coloniienſis ſingularis magnanimitas. p. 703. & p. 704.

Harlemenſes à Duce de Alba obſidentur. p. 422. Eorum impietas. p. 422. Coguntur ſe dedere. Ibid. Dant poenas ſclerum. Ibid.

Haſſicus Miles colligitur in terra Fuldenſi, indè traducitur in Diœceſin Paderbornenſem. p. 606. Cum Brunſvicenſibus, & aliis in unum Exercitum confluit. p. 601. Cæditur ab Hiſpanis. p. 609.

Helena Fresken Abbatiffa Confugiienſis ex Judicio Camere Imperialis contra Landgravium Haſſiæ impetrat mandatum poenale de reſtituendo monaſterio. p. 230.

Helmershuſenſes Monachi diſſolutè vivunt. p. 14. Cum Abbate Apoſtata. p. 123. Abbatum Helmershuſenſium Catalogus. p. 125.

Heltius oſtendit Principibus Lutheranis iniquiſſimum fore, ſi actiones judicii Cameralis in ipſorum cauſis aboleantur. p. 226. Exponit etiam voluntatem Cæſaris de concilio celebrando Mantuæ. p. 227. Sed illius propoſitiones diſplicent Principibus Lutheranis. Ibid.

Henricus Abbas in Marienmünſter moritur. p. 297. Ejus elogium. Ibid.

Henricus Adminiſtrator Paderbornæ cum ingenti Religionis damno permittit libertatem doctrinæ Lutheranæ. p. 449. Paderbornenſem Diœceſin ingreditur.

I N D E X.

ditur. p. 450. Saltzkottenz componit lites aliquas, novásque molas ædificari jubet. Ibid. Hiatus in Alma Fluvio à Bodencensibus obturatos pro Saltzkottensium commodo recludi jubet. p. 451. Eiusdem Impurus amor in Annam Bestorpiam. p. 456. Monasterium venit ad consequendam insulam illius loci. p. 465. Repellitur ab Adveniente Wilhelmo Clivorum Duce, ejusque Filio Joanne Wilhelmo. Ibid. Colonia discedit. p. 485. Oscitanter Pymontum obsidet, & brevi ab eo recedit, & quare. p. 502. Idem frustra conatur Juniores Canonicos adigere ad amplexum Confessionis Augustanz. p. 502. Item Patres S. J. à scholis & urbem amovere. p. 503. Cum Patres S. J. vult ejicere, inopinâ morte prævenitur. p. 511.

Henricus VIII. Angliæ Rex recedit à fœdere Cæsareo, & Hispanico. p. 64. Consilio Thomæ Volsæi petit Matrimonium suum cum Catharina declarari irritum, p. 211. Excommunicatur à Pontifice. p. 212. Exigit à suis impiissimum duplex juramentum, p. 213. Moritur. p. 291.

Henricus, Dux Brunsvicensis à Principibus Protestantibus exuitur omnibus ferè provinciis. p. 255. In cujus terras Lutherana doctrina introducitur à Saxone & Hassio. p. 256. Qui sententiam Cameræ Imperialis contra se latam contemnunt. Ibid. Catholicus tentat recuperare suum Ducatum. p. 273. Sed ab Hassio & aliis fœderatis unâ cum Filio suo capitur. p. 273.

Henricus Junior, Dux Brunsvicensis, Catholicæ Religionis vindex acerrimus moritur. p. 392.

Henricus Dux Luneburgensis frustra monet Franciscum Episcopum Mindensem, ut se retrahat à factione Salderorum. p. 87.

Henricus Episcopus Mindensis moritur. p. 41.

Henricus Episcopus Ultrajectinus Ultrajectensem Provinciam Cæsari transcribit sub certis conditionibus. p. 134.

Henricus II. Galliæ Rex impedit, ne consilium resumatur in urbe Tridentina. p. 292. Contrarium postulantis Cæsare, & Principibus Ecclesiasticis. Ibid. & p. 293. à Concilio Tridentino prohibet omnes Episcopos Galliæ. p. 306. Rhætos, & Helvetos ab accessu Concilii dehortatur. p. 307. Cum Saxone & quibusdam aliis Protestantibus fœdus init pro defendenda contra Cæsarem libertate Germanica. Ibid. Fœdus illud percutitur Fridewaldæ in Hassia cum Saxone, Hassio, & Alberto Marchione Brandeburgico. p. 307. Occupat Tullum, Viridunum, & Metas. p. 311. Trevisis rejicitur. ibid. Tentat Argentorat. ibid. Irruit in Regnum Neapolis cum Paulo VI. Pontifice. p. 341. Inva-dit Belgium. Ibid. Suorum clades in Piccardia. ibid. Revocat Milites ex Italia. p. 342. Moritur. p. 354.

Henricus III. jam coronatus Poloniæ Rex, fit Galliæ Rex. p. 425. Cogitur ad pacem cum Hugonotis incundam. p. 434. Jubet obtruncari Henricum Guisium Ducem, & ejus fratrem Cardinalem, & Archiepiscopum Remensem. p. 536. Fœdus contrahit cum Henrico Rege Navarræ. p. 450. Per insidias trucidatur, & moritur in fide Catholica. p. 540.

Henricus Lawenburgensis Dux, Chor-Episcopus Colonientis moritur. p. 526.

Henricus Navarræ Rex capitur à Cæsareis. p. 110. è custodia clàm elabitur. p. 111. Nuptias agit Parisiis cum Margareta Regis Galliæ Sorore. p. 419.

Henricus Navarrus contra Mayennium feliciter pugnat. p. 545. Parisios obsidet. p. 546. Professionem fidei publicè edit. p. 564. Inducias armorum paciscitur cum Duce Mayennio. Ibid. Vulneratur à Joanne Castellio. p. 567. Bellum indicit Regi Hispaniæ. p. 575. Revocat in Galliam Jesuitas, ante novennium ejectos. p. 640.

Henricus IV. Galliæ Rex necatur. p. 706.

Henricus Saxonæ Dux in ditiones

INDEX.

nes Georgii fratris sui succedit, & fidem Catholicam è terris ejicit. contrà, ac moriens frater testamento caverat. p. 241.

Henricus Saxo - Lawenburgicus Bremensis Archiepiscopus postulatur Osnabrugi magno istius Ecclesiæ malo Episcopus Osnabrugensis. p. 428. Item Episcopus Paderbornensis. p. 443. Episcopatum Monasteriensem adipisci frustra nititur. p. 447.

Henricus Zutphanus Apostata vivus exurit. p. 108.

Heristallum à Theodoro Episcopo redemptum. p. 691.

Hermannus à Geismar ad Fidem Catholicam à Jesuitis convertitur. p. 554. & p. 555. Idem totam penè urbem Warburgensem ad veram Fidem reducit. p. 555.

Hermannus Archiepisc. Colonienfis, Ecclesiæ Paderbornensis Administrator, cum Joanne Duce Cliviensi pacem restituit inter Oldenburgicos & Monasterienses. p. 238. Inter Colonienfes & Paderbornenses componit litem de jurisdictione in Erwitte & Westerkotten. p. 239. Fidem Catholicam deserit seductus à Bucero. p. 257. & p. 261. Caroli Imperatoris monitu Præcones Lutheranos à se dimittit, sed paulò post revocat. p. 262. Reformationem à se inceperat protervè continuat, Clero Colonienfi & Statibus diocesanis propterea ad Cæsarem appellantibus. p. 269. Luthero perditè addictus conatur etiam doctrinam hæreticam infundere Paderbornæ, reluctantibus Statibus Patriæ. p. 272. Hæreticus à Pontifice exauguratur. p. 280. & à Carolo Imperatore utrumque Episcopatum abdicare cogitur. p. 281.

Hermannus Hassiæ Landgravius Ecclesiæ Paderbornensis Administrator celebrat Paderbornæ diem feudalem. p. 7. Ab eo sua feuda recipiunt Comes de Schaumburg, & Comes de Lippia. p. 8. Init fœdus cum Conrado Episcopo Monasteriensi contra Prædones de Guardia nominatos. Ibid. Erigit novum beneficium Ecclesiasticum Huxariæ. p. 19. Partem castri Kruckenbergenfis, & oppidi Helmershusani redimit à

Wintzingerodis. p. 29. Confirmat fundationem & privilegia monasterii Virginum in Brede. Ibid. Gravissimè commovetur contra Delbrugeses. p. 30. Consecrat Ecclesiam Parochialem in Beveren. p. 35. à Corbejensibus emit alteram partem oppidi Stadtbergenfis. p. 36. moritur. p. 44. Fundatur Paderbornæ annua ejus memoria. p. 47.

Hermannus Simon de Lippia accipit Comitatum Spiegelbergensem. p. 346. Eidem negatur Comitatus Pyrmon-tanus. Ibid.

Ab Heusenstam (Sebastianus) eligitur Archiepiscopus Moguntinus. p. 275.

Hildesensis belli origo. p. 86. Eadem diocesis infestatur à Dominis de Saldere, & Francisco Episcopo Mindensi. p. 86.

Hildesii Scholæ PP. Soc. JESU inficiuntur arte magicâ. p. 667. Hildesii tumultus. Ibid. Grassatur pestis. p. 705. Abrogatur consuetudo frequentandi chororum horâ 12 noctis. p. 705. Ibidem Jesuitæ per calumniam vocantur Huckuppii. p. 756.

Hildesum urbs à Fide Catholica desinit. p. 260.

Hispanica classis, Angliam invasura, tristi infortunio dissipatur. p. 536.

Hispani in seditionem versi, Brabantiam, Flandriam conantur expilare. p. 434.

Hispanorum & Belgarum viæ contra Gallos. p. 576. Ibidem Gallicis eripiunt varias urbes Picardiæ. p. 579.

Hispani, duce Francisco de Mendoza ad Rhenum varia oppida occupant. p. 595. Contra datam fidem Wiricum Obersteinium interficiunt. Ibid. Multas urbes & oppida in Westphalia vi & metu subigunt. p. 596. Ab aliis Westphaliæ proceribus contributiones postulant. Ibid. Lutheranis aliisque A catholicis in urbe ac diocesi Paderbornensi minantur. Ibidem. In Westphalia hibernantes miriùs agunt cum Catholicis, quàm cum Protestantibus. p. 603. Westphaliæ deserunt. p. 606.

Hispani Bredevordam capiunt, sed brevi rursus amittunt. p. 671. Ibidem sub

E

duce

I N D E X

duce Spinola occupant Lochemium, Grol-
lam, Rhenoberckam. p. 671.

Hispanorum seditio ob stipendia non
soluta. p. 672.

Hohenholtanum Coenobium
convertitur in Collegium Domicellarum
secularium. p. 344.

DE Hoya (Joannes) confirmatur
à Pontifice Episcopus Monasteriensis, &
Administrator Osnabrugensis. p. 385.
Consecratur Episcopus. p. 386. Postula-
tur Episcopus Paderbornensis. p. 396. E-
piscopus Osnabrugensis electus confirma-
tur à Pontifice. p. 325. Postulatur in E-
piscopum monasteriensem. p. 381. Vacantis
Ecclesiæ Paderbornensis curam tempora-
riam accipit. p. 397. Martinum Hoitban-
dum rursus ab urbe pellit. Ib. Confirmatur
Episcopus Paderbornensis usque ad suum
& sedis Apostolicæ beneplacitum. p. 398.
Accipit à Maximiliano II. Imperatore re-
galia pro Episcopatu Paderbornensi. p. 399.
Neuhusii cum urbe Paderbornensi benigne
transigit de rebus in seditione præterita ge-
stis. p. 400. Solenni ritu Paderbornam
ingreditur. p. 401. Monasterii instituit ju-
dicium aulicum. p. 402. Paderbornæ cu-
rat à suis vasallis accipi novas infeudatio-
nes. p. 402. Idem gravissimè præcipit,
ut Osnabrugibis in anno celebretur syno-
dus diocesana. p. 405. Idem Paderbor-
nensi Capitulo mandat, ut omnes Archi-
diaconi suas Ecclesias visitent, earumque
statum sibi exponant. p. 406. Jubet Pa-
stores A catholicos ex diocesi Paderbor-
nensi ejici. p. 408. In diocesi Osnabru-
gensis, Paderbornensi & Monasteriensi ju-
bet promulgari Concilium Tridentinum,
& recipi Catechismum ex ejusdem Con-
cilii decreto editum. p. 412. & 413. Ac-
cipit à Pio V. facultatem recudendi, & e-
vulgandi Catechismum Romanum. p. 413.
Idem propter suam infirmitatem urget e-
lectionem Coadjutoris. p. 414. moritur.
p. 426. Ejus sepultura & laudes. p. 426.

**Hoitband (Martinus) Pader-
bornæ ad S. Pancratium Pastor**
à Fide Catholica deficit. p. 386. Diu re-
luctatus, cogitur urbem deserere. p. 387.
Fugit Cassellas ad Wilhelmum Landgravi-
um. p. 388. Fit Pastor Huxariz. p. 389.

Hollandici Prædones in diocesi
Paderbornensi contributionem postulant.
p. 613. In diocesi Monasteriensi in sup-
plicationem Strombergensem irruunt. Ib.
Crucis Thaumaturgæ imaginem sacrilegè
confringunt. p. 614. Non sine gravi
Numinis vindictâ. p. 614. Occupant
Rhenoberckam, Mörsam & loca alia. p.
617.

Hollandi occupant Bredam, urbem
Brabantiz. p. 547. Diripiunt diocesi
Monasteriensem. p. 550. Paderbornen-
sem. Ibid. Gesekam & Ducatum West-
phaliz. p. 551. Spoliant diocesi Osnab-
rugensem, & iterum Monasteriensem,
Daventriam, Hulstam & Neomagum ex-
pugnant. p. 553. Invalescunt in Frisia,
& occupant Gertrudenbergam. 565. Re-
jiciunt pacem ab Archiduce Ernesto sibi
oblatam. p. 569. Urbem Gröningam ca-
piunt. Ibid. Hollandi Huyum dolo oc-
cupant, & rursus amittunt. p. 576. Grol-
lam frustra obsident. Ibid. Magnâ cla-
de afficiuntur. Ibid. Lirâ Brabantiz oppi-
do antè occupato rursus ejiciuntur. p. 577.
Ex diocesi Colonensi, Osnabrugensi, &
aliis Westphaliz locis magnam pecuniæ
vim prædando extorquent. Ibid. Ex-
pugnant Rhenoberckam, Grollam, Ol-
densaliam, Lingam & alias urbes, in, &
prope Westphalam sitas. p. 586. Idem
prædantur in Westphalia. Ibid. Sclu-
sam, Flandriz urbem occupant. p. 644.
Hollandorum clades illata à Spinola. p.
663. Recipiunt Lochemium. p. 672.
à Grolla urbe rejiciuntur per Spinolam.
ibid. Westphalam, & Diocesi Pader-
bornensem crudeliter devastant. p. 684.
Iterum diripiunt diocesi Monasterien-
sem & Osnabrugensem. p. 735. Bilefel-
diam occupant. Ibid. Affligunt diocesi
Hildesiensem. Ibid. Scinduntur ob præ-
destinationem & reprobationem. p. 750.

Holthusanum monasterium de-
ficit à regulari disciplina. p. 590. Refor-
matur. Ibid.

**Holthusius (Georgius) Aposta-
ta**, Concionator Summæ Ædis, & Pastor
ad S. Pancratium Paderbornæ moritur. p.
462.

Hor-

I N D E X.

Hornenburgense castrum se sub-
jicit Ernesto Bavaro. p. 508.

AB Hôrsel (Casparus) postulat
Abbas Corbejenfis, mortuo Francisco de
Ketteler Abbate. p. 291. moritur. p.
335.

AB Horst (Arnoldus) eligitur Pa-
derbornæ in Decanum Cathedralis Ec-
clesiæ. p. 544. Paderbornæ restaurat in
ædificio Gymnasii turrim, à se nuper ex-
structam. p. 734.

S. Hostia furto sublata è templo
venditur Judæo. p. 52. à quo variis pun-
ctionibus impetita in tres partes dissilit.
duæ partes aliis Judæis mittuntur, tertia
pars ab eodem Judæo rursus perforata e-
mittit sanguinem. p. 52. Mittitur in fur-
num, puer Jesus apparet. p. 53.

Hudensis monasterii Abbas, &
monachi ad Lutheranismum transeunt. p.
233.

Hugonotti in Gallia barbarè desæ-
viunt in sacerdotes. p. 399. Cæduntur
duobus præliis. p. 403.

Hugonotti adiguntur ad novam paci-
ficationem Catholicæ Religionis magis fa-
ventem. p. 447.

Hungariæ miser status, & Chri-
stianorum clades propè Segedinum. p. 315.

Huttenus (Udalricus) orator
Saxonicus incitatus à Luthero dissuadet
bellum in Turcas. p. 80.

Huxaria à Philippo Brunsvicensi
mulctatur. p. 319.

Hyems mitissima sine frigore & ni-
vibus. p. 309.

Hyems lenis, & inde secuta pestis. p.
988.

I

Jacobi Campensis Amsteloda-
mensium Episcopi Anabaptistæ
horrenda mors, ac supplicium. p. 205.

Jacobus Scotorum Rex, An-
gliz Rex proclamatur. p. 639.

Iburgum diripitur à Philippo magno,
Henrici Brunsvicensis filio. p. 316.

Jesuitæ vocantur Fuldâ & Heiligen-
stadio Paderbornam. p. 463. Illis assignatur
Sacellum S. Bartholomæi, cum ali-
qua domo vicina. p. 464. Idem Patres
Paderbornæ salutem animarum promo-
vent cum ingenti fructu. p. 478. à Pa-
tre Provinciali advocandi, Capituli inter-
ventu in cœpta statione manent. Ibid.

Jesuitarum PP. Paderbornæ labor in
hominibus convertendis. p. 538. Idem
veniunt monasterium Westphaliæ, & Gym-
nasii institutionem obriunt. p. 539. Je-
suitæ innocenter jubentur exulare totâ
Galliâ. p. 568. Cognitâ ipsorum inno-
centiâ magnis honoribus revocantur. p.
568. Paderbornæ gravem persecutionem
à civibus patiuntur. p. 603. Revocantur
in Galliam, eorum primum in urbe Flexia
collegium. p. 641. Meliore domicilio
donantur. p. 666. Eorum variz perse-
cutiones. Ibid. Habentur Hildesii au-
thores artis Magicæ, ibidem introductæ.
p. 667.

S. Ignatii de Lojola mors. p. 340.

Imperium dividitur in circulos. p.
57.

Incendium Paderbornæ. p. 748.
Item Monasterii. Ibid.

Innocentius IX. Papa eligitur.
p. 556. Eodem anno moritur. Ibid.

Inundationes aquarum magnæ,
& annonæ caritas in Diocesi Pader-
bornensi, & alibi. p. 243. Sed messis
præmatura subsecuta. p. 244.

Joachimus II. Elector Brande-
burgicus Lutheranam doctrinam reci-
pit, itâ tamen ut plerique missarum ritus
retenti fuerint. p. 242. Per suos oratores
Consilio Tridentino offert obedientiam.
p. 306. Idem cupientissimus restituendæ
concordiæ religionis p. 306.

Joannes Adolphus Holsatiæ
Dux, Puer decennis eligitur Archiepis-
copus Bremensis. p. 513.

Joannes Austriacus Cum classe
Christianorum seriùs advenit. p. 410. Tur-
cas profligat. Ibid. Præda Christianorum,
& clades hostium. p. 411. Idem Belgii
gubernator constituitur. p. 446. declara-
tur

I N D E X.

tur à Belgis Patriæ hostis. p. 446. Fœderatos fundit. p. 452. Occupat multas urbes. *ibid.* moritur. *ibid.*

Joannes Casimirus Comes Palatinus Catholicam fidem frustra extirpare Conatus moritur. p. 558.

Joannes III. Clivenſium Dux inopinò moritur. p. 243.

Joannes Comes Ritbergensis Paderbornam expugnat. p. 635. Ejusdem Magnanimitas. *ibid.* Plectendo scelera studet promovere Religionem Catholicam. p. 709.

Joannes Comes Sigenensis ad Catholicam fidem convertitur. p. 736.

Joannes Dux Clivenſis capit aliquos Mercatores Monasterienses. p. 82. Frustra petit restitui Comiti Nicolao Lingensem Dynastiam. *ibid.*

Joannes Elector Saxonie favet Luthero. p. 115. Moritur, jussu prius Joanne Friderico Filio Catholicam religionem restituere ejecto Luthero, & aliis Apostatis. p. 159. Joannes Filius promittit hoc Patri morituro, & certiores de hoc facit Wilhelmum & Ludovicum Bavarie Duces. *Ibid.* Illius hac de re literæ. p. 160. Mutatâ mente ad Lutheranismum resilit. p. 162.

Joannes Episcopus Hildesienſis invadit, & occupat Diocesim Mindensem. p. 87. Indè convertit sua arma contra Duces Brunsvicensis. *Ibid.* Abdicat Episcopatum, & vitam privatam agit. p. 131.

Joannes Fridericus Elector Saxonie à Carolo Imperatore vincitur, & capitur. p. 286. Exiit dignitate septemvirali, terrisque Electoralibus. p. 288. Idem à Cæsare è custodia dimittitur. p. 312.

Joannes Fridericus Saxonie Dux obsidetur in urbe Gotha, & quare. p. 383. Perpetuæ captivitati addicitur. p. 384. & p. 385.

Joannes Gebhardus Comes DE Mansfeld eligitur Archiepiscopus Colonienſis. p. 352. Moritur. p. 367.

Joannes Saxo, & Philippus Hassiæ Landgravius conscribunt in-

gentem exercitum contra Catholicos. p. 135.

Joannes Wilhelmus Julæ, Clivie & Montium Dux Coadjutor Monasteriensis postulatus. p. 424. Fit Episcopus Monasteriensis. p. 428. Ejusdem resignatio à Gregorio Pontifice pronuntiatur irrita. p. 448. Idem deponit Administrationem Episcopatus Monasteriensis. p. 518. Matrimonium init cum Jacoba Marchionis Badensis Filia. *Ibid.* è suis ditionibus heterodoxam Religionem ejicit. p. 615. moritur. p. 698.

Jubileum celebratur Romæ insolito accursu hominum. p. 431.

Jubileum primum Lutheranorum. p. 749. Jubileum à Paulo V. indictum. p. 750.

Judæi omnes proscribuntur ex Marchia Brandenburgensi. p. 53.

Julius Dux Brunsvicensis Mindensem Infulam abdicat. p. 323. Catholicam Religionem è ducatu rejicitur. p. 393.

Julius II. Romanorum Pontifex succedit Pio III. p. 22. Dat PP. Franciscanis licentiam transferendi monasterium in urbem Bilefeldiam. p. 38. Confirmat Erici Brunsvicensis postulationem ad Episcopatum Paderbornensem. p. 47. Frustra nititur Cæsarem retrahere à fœdere Cameracensi. p. 53. & p. 54. Moritur. p. 60.

Julius III. electus Pontifex confirmat Societatem Jesu, & mandat resummi Concilium Tridentinum. p. 301. moritur. p. 60.

Julius Philippus fit Coadjutor Episcopus Paderbornensis. p. 318.

K

De Kerſſenbroich (Rembertus) Paderbornæ Episcopus eligitur, & confirmatur. p. 284. Literæ Pontificis ea de re ad diversos. p. 285.

De Ketteler (Gothardus) Supremus Magister Ordinis Teutonici in Livonia à Fide, Ordine, & Imperio deficit. p. 364. A Sigismundo Au-

I N D E X.

Augusto Poloniæ Rege creatur Curlandiæ Dux. p. 364.

De Ketteler (Wilhelmus) fit Episcopus Monasteriensis. p. 322. à sede Pontificia confirmatur. p. 326. Urbem solenni pompâ ingreditur. p. 334. Episcopatu renunciat. p. 343.

Kircherus (Athanasius) Novitius Societatis Jesu per miraculum sanatur. p. 769. Ejus morbus & causa morbi. ibid.

Knipperdollingius Monasterii Westphaliæ turbas agit, & illudit Episcopo. Captivus liberatur è carcere majoris capituli. p. 132. Animat Cives Monasterienses contra obsidentem Episcopum. p. 190.

Knipperdollingius capitur. p. 209.

Krechtingius capitur. p. 209.

Knipperdollingius, & Krechtingius cum Rege suo ludibrii causâ per varias urbis placeas deducti, in diversos carceres compinguntur. p. 211.

L

Ladislaus Hungariæ Rex misere occumbit. p. 122.

S. Landelini Reliquiæ ex desolato Monasterio Flechtorpiensi auferuntur, ac transferuntur in Odacker. p. 584.

Landgravius Hassiæ gravissimas minas intentat Episcopatu Paderbornensi. p. 230. Capituli Cathedralis responsa ad minas. p. 231.

Langenstratius (Joannes) Miles transfuga docet modum capiendæ Urbis Monasteriensis. p. 207.

Lemgovia Urbs in Comitatu Lippiensi per seditionem publicam recipit Lutheri dogmata. p. 149. Sed reducitur paulò post ad fidem Catholicam. p. 150.

Lemgovienſe Monasterium PP. Franciscanorum Strictioris Observantiæ occluditur à Lutheranis. p. 362. Extinguitur. ibid.

Lemgovienſes detrectant Calvinismum admittere. p. 692. Doctorem Dreckmeyerum ab urbe pellunt. p. 692.

Leo X. succedit Julio Pontifici. p. 60. moritur. p. 97.

Leo XI. Papa eligitur. p. 662. Eodem anno moritur. p. 662.

Leydenſis (Joannes) Iburgum deductus protervè respondet Episcopo. p. 210. Tumultum veritus, creat 12 Duces, & promittit Urbem liberandam ab obsidione circa Pascha. p. 206. Capitur. p. 209.

Liber famosus de Jesuitis, quod per ipsos Henricus IV. Rex Galliæ occisus esset, aliisque plenus calumniis venalis exponitur à Bibliopola Paderbornensi. p. 711. Pœna hominis. ibid.

Lichtenœa oppidum funesto incendio conflagrat. p. 274.

De Liebenstein (Jacobus) Archiepiscopus Moguntinus. p. 27. Moritur. p. 43.

De Lippia Comes (Bernardus) moritur. p. 54.

De Lippia Comes (Bernardus) in diœcesi Paderbornensi invadit Pagum Entorp, & ruriçulas inde abducit. p. 270.

De Lippia Comes (Bernardus) Promotor Lutheranismi. p. 338. moritur. p. 369.

De Lippia Comes (Simon) impetrat ut ipse carens prole masculâ, & posterì per duas vices nominare possint successorem. p. 79.

De Lippia (Simon) Comes vir pientissimus moritur. p. 222.

De Lippia (Simon) Comes cum Hassis & Brunsvicensibus frustra tentat Rhenoberckam. p. 607. Embricam, & Gennepiam, ab Hispanis evacuatam præsidio firmat, & indè prædabundus excurrit in Brabantiam. p. 608. Admiralio ea de re conquesto superbè respondet ibid. Ejusdem exercitus ante Rœesam fame horrendâ premitur. p. 609.

Lippiensis Comes (Simon) Calvinismum amplectitur. p. 689. Conatur urbes suas ad Calvinismum cogere, sed desertus ab Hollandis & Hassis cœpto abstinit. p. 693.

F

Lip-

I N D E X.

Lippiensis Comitatus ad Lutheri doctrinam relabitur. p. 315.

Lipsius (Justus) moritur. p. 681. Eiusdem vita defenditur contra calumniatorem. ibid.

Lipstadium pervertitur à duobus Monachis Augustinianis. p. 130.

Lipstadium à Duce Clivenfi, & Comite Lippiensi circumvallatur, & capitur, expelluntur seductores, Cives promittunt se mansuros in fide Catholica. p. 149.

Literæ foundationis Collegii Societatis Jesu Paderbornæ. p. 658.

Literæ Pontificis de Universitate Theodoriana ad Paderam. p. 737. Item Imperatoris de eadem. p. 740.

Livonia à Russis invaditur. p. 355.

Ludovicus Darmenstadii Princeps Author Academiæ Gieslæ. p. 685.

Ludovicus Elector Palatinus moritur. p. 497

Ludovicus Regis Hungariæ Filius despondetur Mariæ Austriacæ p. 67

Ludovicus XII. Rex Galliarum moritur. p. 66.

Lutherus (Martinus) incipit Germaniam turbare. p. 75. Evocatur ad comitia Augustana, ubi confitetur, se velle sequi Doctrinam Ecclesiæ Romanæ. p. 81. Rediens Wittenbergam ad errores pristinos relabitur. ibid. Ab Eckio erroris convincitur. p. 86. Condemnatus à Leone impudentissimè contra Pontificem furit. p. 90. Evocatus ad comitia wormatiensia, protervè renuit revocare suos errores. p. 92. Proscribitur cum suis fautoribus edicto publico Cæsaris. p. 93. Abducitur elàm à Saxone in arcem Wartenburgam. ibid. Eidem à suis blasphemè applauditur. Ibid. Tres libellos edit putidissimos contra Papam, statum Ecclesiasticum, & de vita conjugali. p. 97. Novem moniales è monasterio Nimicensi, inter quas Catharina de Bore, abductas, scurriliter laudat. p. 102. Cuculum monachalem exuit. 108. Ducit uxorem monialem profugam Catharinam de Bore. p. 115. Saudet Alberto Archiepiscopo moguntino Apostasiam, & matrimonium, sed

frustra. p. 116. Georgium Saxoniarum Ducem frustra ad suam sectam allicit. p. 122. Lutheri de fœdere Catholicorum mendacia. p. 136. Lutherus moritur. p. 275.

Lutherani detrectant auxilia contra Turcas, nisi eximantur à Concilio, & Cameræ judicio. p. 271. Lutherana doctrina per seditionem introducitur mindæ. p. 147. Item Herivordiarum in Westphalia, & Lipstadii. p. 148. Lutheranismus invalescit Sulari, Lipstadii & in aliis locis Westphaliæ. 338. Lutheranis Principibus præfinitur tempus deliberandi. p. 147. Lutherani Principes iterum conveniunt Isenaci. p. 236. Lutherani Principes novam conventionem celebrant Arnstadii. p. 241. Lutheranorum Principum Legati è comitiis Ratisbonensibus discedunt. Catholici Principes apud Cæsarem urgent progressum concilii Tridentini. p. 278. Lutherani ingenti cum exercitu bellum adoriuntur cum Cæsare. ibid. Lutherani Principes in Comitiis Ratisbonensibus frustra petunt, libertatem Religionis permitti etiam in terris Catholicis. p. 435. Lutherani tres Prædicantes captivi Arensborgam abducuntur, sed à Sularensibus in via intercepti. p. 171. Lutheranis Monasterii turpissimâ pace relinquuntur sex templa Parochialia. p. 178. Lutheranismus Huxariæ introducitur per Joannem Winnenstedium Augustinianum Apostatam invito senatu. p. 185.

Lycestrius ob disidia inter se & Hollandos orta in Angliam revocatur. p. 532. moritur. ibid.

M

Magdeburgum post obsidionem annalem Cæsari deditur, agente Saxone, sed conditionibus simulatis. p. 308.

Magica ars ex Alphabetaria summæ ædis promanat in totum Gymnasium Hildefii. p. 667. Pro ea avertenda instituntur solennes preces ibid.

Mahometes succedit Amurati Turcarum Imperatori. p. 573.

Marcellus II. succedit Julio Papæ. p. 330. Moritur. ibid.

Mar-

I N D E X.

Marcodurum à Brandenburgico, & Neoburgico occupatur. p. 702.

Maria Angliæ Regina restituit rem Catholicam, & despondetur Caroli V. Imperatoris Filio. p. 325. Moritur. p. 349.

Malta frustra obsidetur à Turcis. p. 376. Defenditur fortissimè. p. 377. In Auxilium venit Siciliæ Pro-Rex. p. 377.

Matthias Archidux Belgii Gubernator. p. 446. Non regit ipse, sed regitur ab Orangio cum ingenti damno rei Catholicæ. p. 451. Gubernationem Belgii, sibi nuper à fœderatis oblatam deserit. & quare. p. 467.

Matthias Rex Bohemiæ coronatur. p. 712. Renunciatur Imperator. p. 717. Regnum Bohemiæ transfert in Ferdinandum patruelem. p. 750.

Matthisonius Propheta Anabaptistarum jubet omnia Civium bona conveni, & distribui per septem Diaconos. p. 192. Rupertum Ruscherum sibi contradicentem contrucidat. ibid. Occiditur, dum prodigiosè vult hostes depellere ab urbis obsidione. ibid.

Mauritius Elector invitatu Ferdinandi Regis venit Lincium. p. 311. Consentit in Conventum Passaviensem. ibid. Irruit in Tirolim, & occupat Oenipontum. p. 311. In Conventu Passaviensi de modo Pacis cum Cæsare agit. p. 312.

Mauritius Hassiæ Landgravius ejectione Religione Lutherana introducit Calvinismum. p. 559.

Mauritius Hassiæ Landgravius, fortius introducit Calvinismum. p. 669. Suos armis cogit ad Calvini partes. ibid. Ipse populos de Calvini doctrina concionatur. p. 670.

Mauritius Saxo Imperatorem decipit, Legiones Magdeburgensium sibi clanculum auctorari curat. p. 308. Pergit Cæsarem deludere. p. 309. Cum Wilhelmo Hassio contra Cæsarem ad arma proruit. p. 310. Augustam Vindellicorum capit ibid. Sævitur in res sacras. ibid.

Maximilianus I. Imperator proscribit Rupertum Palatinum & Imperii Principes contra eum concitat. p. 24.

Bohemos à Ruperto conductos profligat. p. 25. Ditiones Palatinas cum suo & tribus aliis exercitibus invadit. ibid. Coloniz celebrat Comitia publica. p. 27. Contra Carolum Geldrum in Bellum proficiscitur. p. 28. Comitia celebrat Constantiz. p. 35. Improspere transit in Italiam. p. 40. Nocet ei tardior militum suorum adventus in Italiam contra Venetos. p. 47. Augustæ Vindellicorum in comitiis Imperii sollicitat auxilia contra Venetos, & impetrat. p. 50. Celebrat comitia Treviris. 55. Epternacum veniens offert ingentem Cereum. p. 57. Convenit Sigismundum Poloniz, Uladislauum Hungariæ, Reges propè Viennam, & cum utroque Viennam magno splendore ingreditur. p. 67. Ascendit fœderi Carolum V. nepotem inter, & Franciscum Galliz Regem inito. p. 71. In Belgium proficiscitur ad Carolum nepotem suum. p. 73. Celebrat Comitia in urbe Augustana, ubi consultatio de bello contra Turcas differtur ad alia comitia. p. 80. Moritur p. 83. Ejus virtutes. ibid.

Maximilianus Ferdinandi Imperatoris Filius Rex Romanorum eligitur, & coronatur Francofurti. p. 367. Imperator eligitur. p. 372.

Maximilianus Imperator Nobilitati Austriacæ permittit exercitium privatum Religionis Lutheranz. p. 391. Simul severè prohibet, ne quis plebejorum Catholicam fidem deserat. p. 392. Idem filias suas Annam & Elisabetham Hispaniæ & Galliz Regibus in matrimonium tradit. p. 405. Moritur Ratisbonæ. p. 436.

Medebacum deficit à fide. p. 487.

Medicæus (Alexander) primus Hetruriæ Dux occiditur à Laurentio Medicæo cognato suo. p. 224. Qui haud multò post interficitur. p. 225.

Melanchton (Philippus) moritur. p. 358.

Merckelius (Balthasar) Episcopus Hildesienfis eligitur. p. 132. Moritur. p. 157.

Mendoza (Admiralis) ab Hollandis

I N D E X.

landis in prælio capitur, & postmodum magno ære redimitur. p. 613.

à Meschede (Henricus) Cathedralis Ecclesiæ Decanus Paderbornæ moritur. p. 544.

Meutenirii, perduelles Hispani Ostendæ expugnationem retardant. p. 641. Conjungunt se Hollandis. p. 642. Excurrunt in Dioccesin Leodiensem, Juliacensem, Coloniensem & Westphalam. Ibid. Populantur Brabantiam. p. 643. Reconciliantur cum Archiduce. p. 644.

Minoritæ PP. ab Huxariensibus expelluntur. p. 335.

Missæ & rituum Catholicorum Irrifores divinitus puniuntur. p. 282.

S. Modoaldi patrocínio miraculosè curatur Pastor in Herstelle. p. 13.

Monasterium PP. Franciscanorum inchoatur in monte S. Jodoci prope Bilefeldiam. p. 12. Transfertur intra urbem Bilefeldiam. p. 37.

Monasterii in urbe propylæum Cathedralis Ecclesiæ cum Bibliotheca conflagrât. p. 132. & p. 133. Monasterienses Rottmannum Apostatam retinent, aliósque intrudunt Concionatores Lutheranos pessimæ vitæ invito Principe. p. 173. Inde exeunt multi consulares turbamur causâ ibid. Monasterienses incundæ pacificationis causâ invitatos Legatos capiunt & abducunt, comprobantibus omnibus etiam acatholicis hoc facinus. p. 174. & p. 175. Iterum petunt compromissum. p. 178. Monasteriensis senatus interdicit cathedrâ præconibus Anabaptisticis. p. 181. Petit auxilium Episcopi contra Anabaptistas. p. 182. Detrectat senatus in æde Cathedrali ferre Concionatorem Catholicum. p. 182. Monasteriensis Diocesis oppida varia Lutheranismum amplexa, coërcentur ab Episcopo. p. 184. Monasterii Westphaliæ expugnatio tentatur, sed infelicitè. p. 194. Urbis assultus iterum tentatur ab obsidentibus, sed frustra. p. 197. Urbis obsidio mutatur in circumvallationem. p. 198. Monasteriensis urbs tenetur arctissime clausa. p. 205. Horrenda illis fames,

ob quam multi ex urbe dimissi, partim occisi à militibus, partim ad urbis expugnationem variis in locis custodiri. p. 206. & p. 207. Monasterii Catholica fides restituitur. p. 220. Cives etiam, qui Luthe-ro adhererant, ab eo discedunt. ibid. Monasterii extruitur novum castellum, vulgo *Engelburg*. p. 221. Quæ ad Cleri Monasteriensis reformationem pertinent, ordinantur in provinciali Synodo Coloniensi. ibid. Monasteriensis urbs egregiè restauratur. p. 233. Calices, & alia ornamenta inferuntur ex Monasterio Hudenſi. Ibidem 120. ædes incendio absumuntur. p. 309. Eadem urbs invaditur à Philippo Magno, Henrici Brunsvicensis Filio. p. 316. ibidem pestis grassatur. p. 433. Monasteriensis Diocesis ab Hispanis & Batavis plurimum affligitur. p. 532. Monasterium veniunt Patres Jesuitæ, & Gymnasii institutionem obtinent. p. 539. Eadem Diocesis ab Hollandis prædonibus diripitur. p. 550. Perficiuntur Scholæ Patrum Societatis, & fabrica templi promovetur. p. 566. Ejus urbis incendium. p. 748.

Montes Hannoniæ capiuntur à Ludovico Nassavio, sed paulò post obsidentur à Friderico, Ducis Albani Filio. p. 418.

Mulheimium ad Rhenum ædificatur hæreticorum bono, & damno Coloniensium. p. 721. diruitur. p. 736.

Mulier Frisica, necem parans Francisco Episcopo, proditur, & capite mulcatur. p. 194.

N

Naumburgensis Conventus Principum Acatholicorum. p. 359. Frustra ibidem student è diversis Augustanæ Confessionis formulis unam seligere ibid. Ex eodem Joannes Fridericus Saxoniz Dux recedit. p. 360. Ad eundem Conventum admittuntur Delfinus & Commendonus Papales Nuntii.

Neapolis ad Cæsarem redit conſumpto Gallorum exercitu. p. 134.

Neuhusana arx à Theodoro Episcopo ædificatur. p. 548. Ejusdem Splendor

INDEX.

dor & elegantia. p. 549. Neuhausii antiquitas p. 548.

Nicolaus Dynasta Lingensis suâ Dynastiâ eiectus confugit ad Ducem Clivensem. p. 82. Recipit Dynastiam urgente capitulo, & statibus Patriæ. p. 82.

Nopelii (Joannis) Lipstadiensis obitus. p. 668.

Novesium ab Adolpho Comite Nüenariorum ac Truchsesianis intercipitur. p. 518. Expugnatur iterum ab Alexandro Farnesio, occisus ferè omnibus præsidariis & Gubernatore suspensio. p. 524. & p. 525. Urbs tota non prævisio incendio consumitur. p. 525.

Nuptiæ Alberti Archiducis cum Isabella Clara Regis Hispaniæ Filia. p. 593.

Nuptiæ funestæ Remberti de Krevet, & Margarethæ de Haxthausen. p. 367.

Nuptiæ Margarethæ Archiducis cum Philippo Tertio Regis Hispaniæ Filio. p. 593.

Nuptiæ Philippi Hispani cum Elisabetha Galliæ Regis Filia, & Philiberti Sabaudi cum Margaretha Regis Galliæ Sorore. p. 253.

O

Ab Oberg (Burchardus) Episcopus Hildesienensis. p. 337. Ejusdem mors, & egregia laus. p. 424.

Oldenburgici Comites Antonius & Christophorus invadunt, ac populantur diocesi Monasteriensem. p. 238.

Orangius Montensem obsidionem soluturus auditâ Hugonottorum in Gallia cæde fugit. p. 420. Idem proscriptione à Rege Hispaniæ factâ magis efferatus Principatum Belgii defert Francisco Alesoncio, Regis Galliarum fratri. p. 467. Sclopo manuali trajicitur. p. 509.

Ordines Dioecesani à Philippo Brunsvicensi pacem redimunt 25 millibus imperialium. p. 318.

Ordines Imperii in Comitibus Augustanis denuo pollicentur se statutas determinatione Concilii Tridentini, Con-

tradicente quidem, postea tamen consentiente Saxone. p. 302.

Ordo Teutonicus in Livonia extinguitur. p. 364.

Osnabrugense Capitulum impetrat à Leone Papa, ne quis deinceps ad Canonicatum Ecclesiæ Cathedralis admittatur, nisi plenæ nobilitatis. p. 76. Civitas ob seditionem mulctatur. p. 114.

Osnabrug. Episcopus deligitur Comes de Hoya. p. 325.

Osnabrugi Lutheranis permittuntur 2 Parochiæ à Francisco Episcopo. p. 315. Ibidem gravissimum incendium. p. 729.

Osnabrugum invaditur à Philippo M. Henrici Brunsvicensis filio. p. 316.

Ostenda post triennalem obsidionem deditur Archiduci. p. 644.

Ostphaliæ Comites mutantur à Philippo Brunsvicensi. p. 319.

Otto Comes Tecklenburgicus à filio suo Conrado conjicitur in vincula. p. 65. Liberatur à vicinis Episcopis. p. 65.

Otto Mauritii Hassiæ Landgraviæ Filius per infortunium perit. p. 752.

P

Pack (Otto) Saxonis Consiliarius confingit fœdus Catholicorum contra Joannem Saxonem, & Philippum Landgravium. p. 135. Convincitur falsitatis, ejicitur, & diu vagus denique meritâ morte mulctatur Antverpiæ. p. 136.

Paderborna magnam partem conflamat. p. 34. Struitur officina hydraulica. p. 105. Paderbonensium civium seditio contra Clerum. p. 137. Iterata seditio ante adventum Hermannii II. Administratoris. p. 166. Paderbornensi in Diocesi grassari cæpit pestis. p. 248. Paderborna diocesis affligitur finitimo Protestantium bello adversus Brunsvicensem. p. 256. Paderbornæ turris major Cathedralis Ecclesiæ ob imminentem ruinam superiore sui

INDEX.

sui parte tollitur. p. 352. Paderbornensis Ecclesiæ antiquum jus in dynastiam Plesensem. p. 414. Paderborna ferè tota sub Henrico Administratore Fidem antiquam deserit. p. 456. Paderbornensi in Diœcesi detegitur perditissima latronum societas. p. 456. Paderbornæ, & in aliis locis Ducatui Westphaliæ proximis incipiunt acatholici Ecclesias diripere, sed ad breve tempus. p. 505. Paderbornæ & Moguntia infame commentum de quatuor Jesuitis in Polonia combustis spargitur. p. 521. Diluitur testimonio Stephani Poloniæ Regis & aliorum. p. 522. Paderbornæ Urbis Consules prohibent Civibus, ne in æde summa ad Conciones Jesuitarum adeant. p. 544. Paderbornensis Diœcesis ab Hollandis spoliatur. p. 550. Novam eorum incursionem redimit undecim millibus imperialium. p. 552. Paderbornæ Cives Lutherani Capitulo & immunitati Ecclesiasticæ insultant. p. 572. Civium ibidem turbæ. p. 573. Ibidem Canonici Cathedrales prohibent Lutherano Prædicanti, ne ægris administrent Sacramenta in immunitate Ecclesiastica. pag 573.

Paderbornæ in urbe, ac Diœcesi tota grassatur pestis. p. 588. In pagis vicinis comburuntur plures veneficæ. p. 589.

Paderbornenses, contemptis Mendoza ac Theodori Episcopi monitis, protervè retinent Ecclesiæ Forensis Concionatorem Lutheranum. p. 597. Implorant auxilium Hassorum Principum. ibid. Fingunt, novum Collegium Societatis Jesu Paderbornæ ab Hispanis disturbatum iri. p. 601. Refutatur hæc fabula egregiè ab Admiraglio de Mendoza. p. 602. Ibidem Lutherani cives invito Principe, rursus aperiunt, & sibi vendicant Ecclesiam Forensensem. p. 607. Paderborna affligitur dysenteria gravi. p. 610. Eâ cessante cives à Landgravio Hassiæ repetunt frustra sumptus in Militum Hassicorum alimenta factos. p. 611.

Paderbornensis Nobilitas à Cæsare cogitur, tutelam ab Hasso impetratam rescindere, & Episcopo se submittere. p. 627. Paderbornensis seditionis origo & occasio. p. 627. & p. 628. Tumultuantur cives adversus Magistratum. p. 637. Wichardium rebellem custodiunt, ne ca-

piatur. p. 638. Cogunt Magistratum consignare constitutionem, de nullo cive ad mandatum Principis attinendo. p. 638. Tumultus ibidem novus. p. 645. Paderborna oppugnatur à Comite Ritbergensi. p. 653. Cives mittunt ex urbe, qui cum Theodoro de urbis deditione tractent. ibidem. Paderbornensis Diœcesis dirè affligitur ab Hollandis. p. 673. Paderbornæ tumultuantes Cives Liborium Wiegers Consulem eligunt. p. 675. Paderbornenses terrentur mirâ nube per ærem apparente. p. 682. Paderbornæ Adolescens per 4 ferme annos ab omni cibo & potu abstinere. p. 696. Paderbornensium Civium resipiscientium pietas. p. 701. prodigiosa, & perniciosa ibidem grando. p. 710. Paderbornenses Hæretici abstrahunt è Scholis Catholicorum Filios, & aliò mittunt. p. 715. Ibidem Leprosi à Jesuitis ad Fidem Catholicam convertuntur. p. 715. Paderbornæ Mulier in Jesuitæ maledica à Deo punita monstroso partu. p. 720. & p. 721. Ibidem Philosophicæ lectiones inchoantur. p. 733. Paderbornæ ingens incendium. p. 748.

Palatinum bellum. p. 24.

Parisi ab Henrico Navarro obsidentur. p. 546. Incolæ tolerant fortissimè horrendam famem. ibid. Liberantur per Alexandrum Farnesium, cum copiis è Belgio venientem. p. 547.

Paulus III. Pontifex eligitur. p. 201.

Paulus III. Pontifex, Carolus V. Imperator & Franciscus Rex Galliarum conveniunt apud Niczam, ubi Cæsarem inter, & Regem Galliarum decennales induciæ feriuntur. p. 235.

Paulus III. Pontifex moritur. p. 301.

Paulus IV. Pontifex. p. 330. Queritur acerbè apud Ferdinandum Regem de inito Tractatu Augustano. p. 332. Pacificatur cum Philippo Rege Hispaniarum. p. 342.

Paulus V. Papa eligitur. p. 662. Improbatur, & severè prohibet novum fidelitatis juramentum à Jacobo Angliæ Rege Catholicis obtrusum. p. 688. Indicit Jubileum. p. 750.

I N D E X.

Pax inter Hispanum & Gallum inita. p. 253.

Pax inter Hispaniæ, Galliæque Reges concluditur. p. 593.

Perfarum Rex Pontificem rogat, ut Imperii Principes contra Turcas arma sumant. p. 704.

Pestis grassatur Hildesii. p. 705. In Westphalia peste extinctus putatur adolescens, & sepelitur vivus ibid.

Pestis grassatur Paderbornæ. p. 22. Statutum Reverendissimi Capituli hoc tempore ibid. Iterum furit Paderbornæ & alibi. p. 91.

Petrus Canisius Societatis Jesu. à Pio IV. ad varios Germaniæ principes mittitur ad promovendam fidem Catholicam & promulgationem concilii Tridentini. p. 374. Ejus gesta Paderbornæ, Osnabrugi & Coloniz ibid. Ejusdem gesta apud Wilhelmum Juliz, Cliviz, & montium ducem. p. 375.

Petrus Ernestus Comes De Mansfeld constituitur Gubernator Vicarius Belgii. p. 563.

Philippus à Daun eligitur Archiepiscopus Colonienfis. p. 44. moritur. p. 68.

Philippus Hassiæ Landgravius è bonis monasticis condit Academiam Marburgensem. p. 129.

Philippus Hassiæ Landgravius juniores comites abducit Cassellas, ibique eos educari facit in Lutheranism. p. 222. Lippiacas ditiones ad Lutherum pertrahit. ibid.

Philippus Hassiæ Landgravius geminas ducit uxores consentiente Luthero. p. 247. Idem invadit bona monasterii Helmershusani à desertore Abbate sibi iniquissimè venditi. ibidem

Philippus Hassiæ Landgravius occupat Bückeburgum. p. 274. Venit Paderbornam, & inde Cassellas redit. ibid. Tradit se potestati Cæsaris, & certis conditionibus impetrat immunitatem à custodia perpetua. p. 288. Moritur, propendet in fine in Zwinglianismum. p. 385. Ejus

familia dividitur in lineam Cassellensem & Darmstadiensem. p. 385.

Philippus Maximiliani Filius Belgarum Dux in Hispaniam navigans tempestate in Angliam rejicitur. p. 32. In Hispaniam venit, ibique coronatus castiliæ Rex, moritur. p. 33.

Philippus Palatinus Cæsari reconciliatur, componitur pax illum inter, & Albertum Bavarum. p. 27. & p. 28.

Philippus Rex Hispaniæ Monasterium ædificat in Escuriaco. p. 342. Maritimam classem mittit ad occupandum in Africa Regnum Tuncetanum. p. 422. Malè ex Belgio revocat Ferdinandum Albez ducem, substituto in ejus locum Ludovico Requesenio. p. 423. Faventissimos concordiz articulos Ordinibus offert. p. 455. sed rejiciuntur ab Orangio ibid. Lusitaniam occupat, Henrico illius Rege defuncto. p. 466. Idem edicto publico proscrit Orangium seductorem Belgii ibid. Piè moritur. p. 594.

Philippus Magnus, Henrici Brunsvicensis Filius invadit Patriam Osnabrugensem & Monasteriensem. p. 316. Iburgum diripit. p. 317. à Diocesi Osnabrugensi extorquet millia florenorum aureorum. p. 317. Warendorpium occupat, & inde Diocesanos cogit ad pendenda 100. millia aureorum. ibid. Episcopum Monasteriensem cogit ad relinquendum Julio fratri Episcopatum Mindensem. ibid. Minatur etiam Diocesi Paderbonensi & quare. p. 318.

Philippus Sigismundus Dux Brunsvicensis, Lutheranus postulat Episcopus Osnabrugensis. 554. Frustra ad Fidem Catholicam sollicitatur à legatis Nuntii Apostolici. p. 562.

Pius III. Pontifex Romanus succedit Alexandro VI. p. 22. Moritur intra mensem ab electione. Ibid.

Pius IV. Pontifex eligitur. p. 355. Ferdinandi Cæsaris assumptionem ratam habet. p. 356. Promittit resumptionem Concilii Tridentini. p. 357. Illud indicit. p. 358. Confirmat Synodum Tridentinam & omnia ejus decreta. p. 370. Quibusdam Germaniæ Episcopis dat potestatem per-

I N D E X.

permittendi usum Calicis. p. 371. Potestas illa revocatur à Pio V. & aliis ibid. moritur. p. 375.

Pius V. Papa eligitur. p. 375. Causam inter Henricum de Meschede & Wilhelmum Schilder dedignitate decanali agitatam decedit pro primo. p. 402. Ejus gaudium de victoria de Turcis relata. p. 411. Sanctè moritur. p. 415.

DE Plettenberg (Waltherus) supremus Ordinis Teutonici Magister in Livoniâ, Moscos vincit. p. 12. Illo autem ægrotante horum Dux Joannes Livoniam vastat. p. 16. Cujus centum ac triginta millium exercitus à Plettenbergio deinde profligatur. ibid. Qui perenti Moscoviæ Duci transmittit unum è suis Equitibus cataphractis, exercitia militaria coram Duce magnâ artis dexteritate, & Ducis non minore gaudio obeuntem. p. 17. & p. 18. Impetrat à Carolo V. ut Livoniæ Magistri creentur Principes imperii. ibid. Ejus laudes, & mors. ibidem.

Pombsen, pagus exurit. p. 157.

Pragensia Comititia sine fructu solvuntur. p. 706. Parva Praga intercipitur à Leopoldicis. p. 712. Pragensium tumultus. p. 712.

Principes A catholici frustra in Comitibus Augustanis petunt relaxationem in pace Augustana. p. 378.

Principum A catholicorum insolentia in comitiis spirensibus. p. 122.

Principes Catholici decernunt obtemperare edicto Wormatiensi, & Catholicam Religionem tueri. p. 107.

Protestantes de rebus à se agendis consultant Francofurti. p. 276.

Protestantes Principes frigidè excipiunt contra concilium generale, ideòque ostendunt, se nunquam illud voluisse. p. 360.

Pyrmontana arx mortuo Philippo Comite Pyrmontano causam dat controversiæ inter Ecclesiam Paderbornensem & comites de Gleichen. p. 501. Arx illa traditur Comiti Gleicheni à Ministris defuncti Comititis. pag. 501.

Pyrmontani fontis virtus medicinalis in

clarescere cœpit. p. 339. Dæmonis ibidem artes. p. 340. Fons ille hodie adhuc salutaris. ibid.

R

Rade (Joannes) professus in Lieborn postulat Abbas in Monasterio Flestorpiensi. p. 326.

à Raësfeld Episcopus Monasteriensis. p. 344. Renuntiat Episcopatu. p. 381.

Raymundus Cardinalis difficulter à Germanis recipiendum intelligit, quod afferebat Jubileum. p. 10. Visitat provincias Aquilonares. p. 19. Indè venit in Westphaliâ. ibid. Confirmat bona Monasterii Dalheimensis. p. 20. Dalheimio ad Rhenum profectus Principibus Francofurti congregatis valedicit. p. 21.

Ratisbonensibus in Comitibus decernuntur auxilia contra Turcas, & componuntur controversiæ cum Principibus A catholicis. p. 571.

Recklinghusense oppidum se submittit Ernesto Bavaro. p. 509.

à Reck (Jodocus) olim Episcopus Derpatensis in Livonia frustra prestat Episcopatum Monasteriensem. p. 322. Uxorem ducit. ibid.

Religiones duæ in Imperio Romano permittuntur. p. 685.

Religiosi Novitii lucta cum parentibus, qui filium volunt ab Ordine abstrahere. p. 757.

Rembertus Episcopus Paderbornensis in Dalheimensi monasterio consecratur. p. 294. Paderbornæ celebrat synodum diœcesanam. ibid. Curat visitari, & ad interimisticam doctrinam adstringi terras jurisdictioni suæ spirituali subditas. p. 295. Componit litem Marienmünsterense cœnobiū inter & viduam perillustres Domini Arnoldi ab Oynhausen in Grevenburg. p. 302. Item causam inter cœnobiū Gaukirchense Virginum, & Nobiles de Westphalen in Fürstenberg. p. 304. Episcopi hac dere literæ. p. 304. Componit controversiam, habitam cum Phi-

I N D E X.

Philippo Comite Spiegelbergenſi de limitibus Pyrmontanis, & Schwalenbergſibus. p. 328. Item aliam, cum Nobilibus Amelunxiis habitam de limitibus inter Beverungenſes & Corbejenſes pagos Amelunxen & Drencke. p. 329. Inter oppidum & monaſterium Wilbadeſſenſe componit litem de ſilvis & Glandemia. p. 356. Item aliam de limitibus dominiſi noſtri Bokenſis, & arcis ac Præſecturæ Lippiacæ in Lipperode. ibid. Ejusdem alacritas ad Concilium Tridentinum ad-eundum. p. 361. Moritur. p. 393. Ejus laudes. ibidem.

Requeſenius (Ludovicus) pro Ferdinando Albæ Duce mittitur in Belgium. p. 423. Idem inter felices armorum progreſſus moritur. p. 433.

Ritbergenſis Comes (Joannes) bello premitur à comite Lippienſi, & Epifcopo Paderbornenſi. p. 346. Obſidetur & capitur in arce Ritbergenſi. ibid. moritur. ibid. Ritbergenſis Comitatus devolvitur ad Comites Oïſtfrifæ, 348. Ritbergenſium duorum Comitum laus. p. 672. Ritbergenſis Comitatus ad fidem Catholicam reducit. p. 708.

Romam expugnant Cæſarei. p. 128. Eorum clafſis cæditur à Philippo D' Oria. p. 133. Quid inde abit ad Cæſareos, impetratque, ut genua ſit libera Respublica. p. 134.

Romanum Sacellum ruinoſum inſtauratur à Theodoro Epifcopo. p. 665. Conſecratur. p. 676. Ejusdem Sacelli origo, & unde ſtatua miraculoſa ibidem. p. 676. Et ſequentibus.

Rottmannus (Bernardus) Apoſtata pervertit cives Monaſterienſes. Ejus Patria, Natales, & ſtudia. p. 155. Proſcribitur à Carolo Imperatore. ibid. à Sacellanatu Mauritiano amotus clam ſe recipit in urbem ad ſuos amicos. p. 156. Monaſterii per publicam ſeditionem introducit Lutheraniſmum. p. 163. Fit primus Superintendens Lutheranus, & uxorem ducit. p. 179. Ejus impulſu Catholici omnes ejiciuntur è Magiſtratu. ibid. miniſtrat Euchariftiam in cætibz vespertinis, quare dictus eſt *Stutenbernd* ibid. Panem ſacrum interit in patinas,

vinoque ſuperfuſo dat illum coehlearibus exedendum. p. 180. Deſectit in errorem Zwinglii, & negat præſentiam corporis Chriſti in Euchariftia. ibid. Labitur in errores Anabaptiſtarum, & populo ut imponat, novam exteriorem ſanctitatem inducit. p. 181. Factionem Anabaptiſticam auget, & novos fidei articulos in lucem edit. p. 182. Indicitur illi à ſenatu Monaſterienſi exilium, ſed fretus aliorum auxilio ridet ejuſmodi minas. p. 183. Suorum ejectionem ex urbe Monaſterienſi refert inter miracula. p. 190. In acie expugnatae urbis Monaſterienſis cadit. p. 209.

Rüdæ introducitur exercitium Religionis A catholicæ. p. 492. Ibidem Paſtor Catholicus ab officio movetur, Juxta urbis in carcerem conjicitur, duo Conſules pelluntur in exilium. p. 492.

Rudolphus Maximiliani II. Filius Ratiſbonæ eligitur, & coronatur Romanorum Rex. p. 432. Fit Imperator. 436.

Rudolphus Imperator & Ferdinandus Archidux Catholicam Religionem in ſuis Provinciis reſtituere incipiunt. p. 615. Idem Rudolphus ſeveriſſimè præcipit Nobilitati & Capitulo Paderbornenſi, ut Theodori Epifcopi mandato pareant. p. 627. Paciſcitur cum Boſtkajo, deinde cum Turcis. p. 670. In Comitibus Ratiſbonenſibus nihil ſubſidii contra Turcas obtinet. p. 685. Diſſidet cum fratre Archiduce. p. 688. Reconciliantur fratres ibid. De diſcordia hac gaudent Hæretici. p. 688. Contra attentata à Neoburgico & Brandenburgico mittit gravia mandata. p. 702. Leopoldum Archiducem mittit, qui Julianæ, Cliviam &c. ſequeſtri nomine occupet. p. 702. moritur. p. 717.

Rupertus Palatinus cum uxore ſua moritur. p. 25.

Ruſticorum bellum in Germania authore Müntzero. p. III. Hujus belli infauſtus ſinis. p. 112.

S

Sabinæ Catharinæ Comitſs Ritbergenſis vita, virtutes, & mors. 766.

H

Sacr-

Sacrilegium proditur profanatz à Judæis Hostiz. Gravissimè punitur. p. 53.

Salentinus Comes de Isenburg eligitur Archiepiscopus Colonienfis. p. 386. Postulatur Episcopus Paderbornen-
fis. p. 429. Confirmatur à Pontifice ibid. Solenni pompâ Paderbornam ingreditur. p. 430. Ejus juramentum de tuendis Ec-
clesiâ Paderbornensis juribus. p. 430. Re-
dimit à Comitibus Schawenburgicis Ve-
stam Reklinghusanam. p. 437. Idem ut
Episcopus Paderbornensis multa redimit
ibid. Argentariam supellectilem Eccle-
siâ Paderbornensi donat. p. 437. Gym-
nasium Salentinianum Paderbornæ insti-
tuit. p. 437. Conatur inter Colonienfes
& Paderbornenses componere litem de
pagis Erwitte, & Westerenkotten. p. 439.
Visitat Paderbornensem Diocesi, & ve-
tera illius monumenta. p. 440. Abdicat
Episcopatum Paderbornensem. p. 441.
Uti etiam Archiepiscopatum Colonien-
sem, & quare. p. 442.

Saltkottenfes Cives, Jubente E-
piscopo, monachum Apostatam unâ cum
Ludi-Magistro Lutherano expellunt. p.
598. Recipiunt sacerdotem Societatis
Jesu. ibidem.

De Schade (Henrici) incenden-
tis Ecclesiâ in Wardenburg pœna. p.
238.

De Schawenburg Comes (Otto)
eligitur Episcopus Hildesienfis. p. 157.

**De Schawenburg Comes (Ot-
to)** Episcopus Hildesienfis exau-
toratur à Paulo III. Pontifice. p. 234.
In cujus locum eligitur Valentinus à
Teutleben vir magnæ eruditionis. ibid.

Schenckius devicto Geldro varias
urbes eripit. p. 218.

Schenckius (Martinus) Miles
Truchsesianus per stratagemâ capit ur-
bem Werlam. p. 522. Frustra arcem ei
contiguam obsidet. p. 523. Idem magnâ
clade afficit colonos, ad urbem inclu-
dendam coeuntes. p. 523. Idem locis
aliquot frustra tentatis pagos omnes in
agro Colonienfi incendit. p. 524. Idem
Bonnâ capit. p. 534. Ab urbe Neo-
magenfi repulsus, in aquis suffocatur. p.
541.

**Schildeccensis Ecclesiæ præposi-
tura** extinguitur, & reditus transcribun-
tur Wilhelmo Clivenfi. p. 257.

Scholæ Patrum Societatis Jesu
Paderbornæ florent. p. 521.

Schôpper (Jacobus) Conciona-
tor & Pastor celebris moritur Tre-
moniz in Westphalia. p. 329. Cum illo
extinguitur ibidem fides Catholica. ibid.

Schwartzius, promotor partium
Truchsesianarum moritur. p. 500.

Scribonius, cognomento sic dic-
tus, latro in Diocesi Paderbornensi famo-
sissimus. p. 456. Educatus in Monaste-
rio Bodekenfi ibid. In Haren mercato-
rem peregrè venientem obtruncat ibid.
Socios complures adsciscit. p. 457. Fra-
trem Laicum monasterii Bodekenfis cru-
deliter occidit. ibid. Toto ferè biennio
cædes innumeras perpetrat. p. 458. Com-
prehensus, ope Dæmonis è carcere cla-
bitur. ibid. Proditus ab amasia sua capi-
tur. p. 459. Morte severissimâ cum so-
ciis plectitur. p. 461.

**Sebastianus Archiepiscop. Mo-
guntinus** congregat synodum provincia-
lem, cui Rembertus Episcopus Pader-
bornensis per Legatos interest. p. 299.
Remberti ad Archiepiscopum Mogunti-
num hac super re literæ. ibid. Ejusdem
mors. p. 330.

Seditio excitatur Francofurti,
& Moguntiz. p. 112. Item Monasterii,
sedatur depositis ab officio prædicatori-
bus. 113. Item Osnabrugi, iniquissimâ
de causâ contra clerum & Capitulum. p.
114.

Selimus Turcarum Imperator
eligitur. p. 380. Cyprum invadit. p. 404.
Nicosiam expugnat. p. 404. Famagu-
stæ urbis obsidionem deserit. p. 404.

Septemviri tres, Palatinus,
Trevirensis & Colonienfis mori-
untur. p. 335.

Sigethum in Hungaria occupa-
tur à Solimanno. p. 379.

Sixtus V. Papa eligitur. p. 511.
moritur. p. 545.

Smalkaldienfes foederati conve-
niunt

I N D E X.

miunt Brunsvici, ibique suum fœdus augent. p. 235.

De Smising (Theodorus), Theodori Episcopi Paderbornensis ex sorore nepos, Lovanii ingreditur Ordinem S. Francisci de strictiore Observantia. p. 598. Ejusdem constantia. p. 600.

Sparemberga arx propè Bielefeldiam occupatur à Brandenburgicis, & Neoburgicis, magno Bielefeldiensium gaudio, quod in luctum post vertitur. p. 703.

DE Spiegelberg Comes (Friedericus) comitatum Pyrmontanum à Diœcesi Paderana abstrahit. Iniquissime pro hoc decisæ per arbitros controversia. p. 118. & p. 119. Cujus sententiæ iniquitas ostenditur. Ibidem & seq.

De Spiegelberg Comitis (Philippi) & Pyrmontani in bello mors. p. 346.

Spiegeliorum motus adversus Theodorum Episcopum. p. 625. & p. 626. & p. 627.

Spinola (Ambrosius) subigit Aquisgranum & Wesaliam. p. 732.

Societas Jesu inchoatur. p. 201. Confirmatur à Paulo Pontifice. p. 249. Ejusdem obsequia Coloniz in juvandis pestiferis. p. 323.

Societas Latronum detecta, & variis suppliciis è medio sublata. p. 65.

Solymannus occupat Rhodum. p. 99. Occupatâ Budâ & aliis Hungariæ urbibus Viennam obsidet. p. 141. Cognito autem nostrorum adventu Viennam deserit. p. 143. Oppugnat diu, sed frustra Guntium. p. 159. Cognito Cæsaris adventu se subducit. p. 159. Hungariam invadit, & cædit exercitum Hungarorum. p. 122. Moritur triduo ante expugnationem Sigethi. p. 380.

Statberga deficit à fide Catholica. p. 487.

Stedingius Episcopo Monasterium venienti offert captivi Regis coronam, Sceptrum, aliosque Regis Leydenfis insignia.

Steinfordiensis Academia con-

ditur ab Arnaldo Comite Bentheimensi. p. 680.

Stromberga ab Hollandis expilatur. p. 614. Supplicatio ibidem intermittitur ob incursiones Hollandorum. p. 617. Audiuntur ibidem in aëre solennes concentus vocésque supplicantium. p. 618. Ibidem prodigiosè à variis morbis curatur virgo. p. 618.

Stuarta (Maria) Scotiæ Regina, ad Elisabetham Angliæ Reginam fugiens, carceri mancipatur. p. 390. Innocens condemnatur capite. p. 527. & p. 528. Devotè se ad mortem præparat. ibid. Jubet moneri Filium suum Jacobum Regem, ut Catholicam Religionem teneat. p. 529. Feralem sententiam patienter audit, & negat, se criminum objectorum ream esse. p. 529. Calvinianum Prædicantem rejicit. p. 530. Profitetur semori Catholicam, & inter sancta suspiria securi percutitur. p. 531.

Sudor Anglicus, certum morbi genus, multos in Germania occidit. p. 143.

Surius (Laurentius) Carthusianus Coloniz cœpit edere vitas sanctorum. p. 408. Laudatur idcirco à Pio V. Pontifice ibid.

De Sufato (Joannes) Abbas Abdinghoffensis cum forma sanctitatis moritur. p. 223.

Sufatum per tumultum publicum doctrinam Lutheranam recipit. p. 153. Sufatensium Præconum vita pessima. p. 154. Sufatum ab Alberti Archiducis exercitu occupatur in favorem Neoburgici. p. 745. Ad fidem Catholicam revertitur. p. 746. Quanta ibidem veneratio S. Patrocli olim fuerit ibid.

Swicardus (Joannes) à Cronenberg Archiepiscopus Moguntinus. p. 662.

T

Tecklenburgicus Comitatus transit ad Bentheimenses. p. 346.

Te-

I N D E X.

Temefvarium Turcis deditur. p. 315.

Tempeſtas inaudita totam ferè Europam affligit. p. 682. Eadem per Weſtphaliam, p. 725. De eadem lepidus Prædicantis diſcurſus, p. 725.

Terræ motus in Weſtphaliâ, p. 26.

Theodoricus Abbas Corbejenſis monaſterium Brenckhuſanum Virgini-um Cifterciienſium transfert ad ordinem S. Benedi-cti & Congregationem ejus Buſſeldeniſem, p. 619.

Theodoricus à Monafterio, alio nomine, Theodoricus de Ofna-brugo ex Ordine S. Franciſci de ſtrictiore Obſervantia, moritur cum fama Sanctitatis. p. 68. Prædictâ jam ante ſuâ morte. p. 70. Ejus oſſa elevata in valetudinario cœnobii Lavoniienſis aſſervantur. p. 767. Ejus mira charitas erga peſte infectos. p. 767. & p. 768.

Theodoricus de Roremunde eligitur Abbas in Abdinghoff. Benedic-tus die primâ Auguſti. p. 223.

Thomas Cramerus ſententiam fert pro Rege Angliæ, permittitque eum conjungi cum Anna Bolena. p. 212.

Thomas Morus improbat cogi-tatum à Rege divortium, & Cancellarii officium Sponte abdicat. p. 212. Jura-mentum Regis Angliæ recusans in carce-rem detruditur. p. 213. Ad mortem con-demnatur, & moritur. p. 214.

Thomas Volſæus offenſam Regis Angliæ incurrit, eique in dignitate Can-cellarii ſufficitur Thomas Morus. p. 211. & p. 212.

Toga Chriſti Domini invenitur Treviris cum aliis multis Reliquiis. p. 56. Quem ut videant multi homines illuc con-fluunt, qui inficiunt urbem luc. ibid.

Transilvania capitur à Boſtkajo. p. 662. Tranſiſalani ſe libenter ſub-mittunt Cæſari. p. 135.

Tremonienſis Comitatus mor-tuo Joanne de Stek urbi Tremonienſi à Cæſare in feudum datur. p. 26.

Tremonienſes Cives fruſtra à Magi-stratu petunt concionatorem Luthera-num. p. 130. Tremonia à Fide Catho-ca deficit. p. 371.

Tridentum pro futuro concilio proponitur à Legato Pontificio, & con-cilium illuc indicitur. p. 254. Quod trien-nio ſuſpeditur ob nova bella. ibid. Tri-dentinum Concilium inchoatur. p. 274.

Tünneken (Hermannus) Sa-cerdos ad Eccleſiam Pancratianam pro-moveretur, poſt Apoſtata. p. 463.

Turcæ irrumpunt in Hungariam, & oras Maritimas Italiæ. p. 257. & p. 258. Maltam obſident. p. 376. Magna ſuo-rum clade fugiunt. p. 377. Ruptis indu-ciis occupant Wihitzam, Croatiæ urbem. p. 569. Ingenti clade prope Siſſekum pro-ſternuntur. ibid. Novo & majore exer-citu Conſtantinopoli accepto, Siſſecum, Velſprinium, & Palottam occupant. p. 570. Iterum ingenti clade cæduntur apud Al-bam Regalem. p. 570. Occupant Jauri-num. p. 571. Idem per ſtratagema Tur-cis eripitur. p. 592. Iidem capiunt ſtri-gonium. p. 662.

Turcica claſſis recedit ab Italico littore, cum Galli conſtituto tempore non adſſent. p. 225.

Turris Eccleſiæ Brakelenſis igne conſumitur. p. 79.

De Twickel (Joannes) nova in urbem Monaſterienſem auxilia convocat. p. 208.

V

Valentinus Epicoſopus Hildeſi-enſis ſententiam reſtitutionis obtinet con-tra Henricum Brunſvicenſem; cujus ta-men executio impeditur à Cæſare. p. 246. & p. 247.

Valentinus à Teutleben Epicoſopus Hildeſienſis moritur. p. 309.

Veneti invaduntur bello à Rege Galliæ. p. 36. Ejus belli continuatio & ſucceſſus, p. 46. Cæduntur à Cæſaribus &

INDEX.

& Hispanis, p. 60. Venetiis gravissimum incendium existit, p. 63. Veneti à Cæsareis cæduntur prope Muranum, p. 64. Veneti contra Turcas percutiunt fœdus cum Pio V. Pontifice & Philippo Rege Hispaniæ, p. 409. Reconciliantur Pontifici, p. 688.

Vegetius Legatus Pontificis à Paulo III. ad Principes Germaniæ mittitur, ut cum iis agat de concilio celebrando Mantuæ, p. 216. Inania Principum A catholicorum responsa ad hanc propositionem, ibid.

Viennæ in Austria fundatur Collegium Societatis Jesu à Ferdinando Romanorum Rege, p. 135.

Ulenbergii (Caspari) conversio, vita, & mors, p. 752.

Ultrajectum capitur à Cæsareis, p. 135.

Volckmaria deficit à fide Catholica, p. 487.

Vôrde oppidum exurituro castro illæso, p. 248.

Urbanus VII. Papa electus, statim moritur, p. 545.

W

Wachtendonka, Geldriæ oppidum ab Hispanis expugnatur, p. 535.

De Waldeck Comes [Bernardus] fit Episcopus Osnabrugensis, p. 514. Moritur Catholicus, p. 553.

Warburgum ab Hermanno à Geismar ad fidem Catholicam reducituro, p. 555.

Warendörpii casus funestissimus contingit, p. 445.

Wedinghusanum Monasterium occupatur à Truchsesio pag. 494. Catholicis ibidem obtrudituro Concionator Calvinianus, pag. 495.

Werla à Schenckio milite Truchsesiano per stratagema capitur, arce tamen servata, p. 522.

Werlæ exercitium Religionis Aca-

tholicæ introducitur à Truchsesio, p. 491. Primus ibidem Prædicans Caspar Motte Apostata Hennenbergenſis, p. 491. Ibidem Joannes Godde Consul Catholicus à Truchsesio in Carcerem conjicituro, & Bernardus Tâtel Ecclesiæ Pastor bonis omnibus denudatus ejicituro, p. 493. Ibidem Joannes Platenius Scholarum Rector, fidei Catholicæ causâ gravissimè à Truchsesio affligitur, p. 494. Werla cum toto Westphaliæ Ducatu Ernesto Archiepiscopo se submittit, p. 508.

Westerholtenſis arx se subicit Ernesto Bavaro, p. 509.

Westerholtius ob hæreseos suspicionem citatur ad curiam Romanam, p. 449. Inde causâ perditâ rediens, Canonicatum abdicat, p. 449.

Westphalia magnâ siccitate premitturo, p. 286.

Westphaliæ Comites plures mulctanturo à Philippo Brunſvicenſi, p. 319.

Westphaliæ Principes varios conventus agunt de bello Hispanis inferendo, p. 604.

Wewelsburgensis arcis descriptio, p. 684.

De Wieda Comes [Fridericus] Episcopus Monasterienſis eligituro, p. 101. Episcopatum abdicat, p. 163.

DE Wieda [Fridericus] Archiepiscopi Colonienſis Frater exuituro præpositurâ Bonnenſi, quæ dein collata est Joanni Groppero, p. 281.

De Wieda Comes [Fridericus] Archiepiscopus Colonienſis, p. 367. Abdicat Archiepiscopatum, p. 386.

De Wieda [Hermannus] Archiepiscopus Colonienſis, p. 68. Postulaturo Episcopus Paderbornenſis, p. 165. Solenni ritu Paderbornam ingredituro, p. 166. Præcipuos rebellionis præteritæ duces comprehendi jubet, & condemnari ad mortem, p. 167. Ad Capituli autem, aliorumque preces concedit reis veniam, p. 168. Recessus transactionis ea de re Episcopum inter & civitatem, ibid.

Wichards vel Wiegers [Liborius] seditionis Paderbornenſis incen-

INDEX.

tor, p. 629. Adjungit sibi Wolfgangum Günter juris peritum, p. 630. Senatum toto triduo captivum in curia detinet. ibid. Seditiosa conventicula agit, etiam in æde summa, p. 631. Invehitur in Ecclesiæ Cathedralis canonicos ibid. Opponit se mandato Episcopi, p. 633. Günterum urbis Secretarium nominari curat. ibid. Iterum se opponit Episcopo, p. 634. Urget, ut nova constitutione prohibeatur, ne quis civium ex mandato Principis attineri vel extradi debeat, p. 635. Seditiosa oratione plebem concitat, p. 637. Idem consul eligitur, p. 646. Ejus fucata pietas, ibid. Monetur ab Amicis de temperando furore, p. 647. Insultat Theodoro Episcopo & Cathedrali capitulo, p. 647. Omnes clericos & Religiosos in urbe, etiam Canonicos Cathedrales ad arma sumenda cogit, p. 649. Sævitur in cives, p. 650. Innocentem civem suspendi jubet, ibid. Implorat Hassiæ Landgravium contra Episcopum Paderbornensem, p. 651. Capitur, & Episcopo deditur, p. 654. Supplicio afficitur, & moritur Catholicè, p. 655. De ejus morte mendacia Nigrini Prædicantis, p. 656.

Wilbadessensis Abbatissa & præpositus omni modo student novas doctrinas ab oppido suo prohibere, p. 503.

Wilkinus Stedingius præeunte Langenstatio cum quadringentis militibus vallum transcendit, & urbem intrat, sed per incuriam negligit aperire portam urbis, p. 208. Certatur acriter in campo Dominico, ac tandem Anabaptistæ se ex eo retrahunt in forum, ibid. redintegrato prælio urbem capit Anabaptistis partim occisis, partim fugatis, 209.

Wilhelmus, Dux Clivensis convertit se ad Schmalkaldienfæ fœdus, & amicitiam Regis Galliarum, p. 249. Conjungit se Regi Galliarum, & filiam sororis ejus in sponsam accipit, p. 251. è suarum provinciarum Ecclesiis omne argentum diripit pecuniæ conflandæ causâ, p. 258. & p. 259. Idem supplicat à Carolo Imperatore pacem petit, & impetrat, p. 260. Leges pacis hunc inter & illum ibid.

Wilhelmus Comes Bergensis

magnam Geldriz, Frisiæque partem Hispanis eripit, p. 418.

Wilhelmus Comes Ravensbergensis &c. moritur, p. 54. Wilhelmus Dux Brunsvicensis capitur, p. 87.

Wilhelmus de Fürstenberg supremus Teutonici Ordinis Magister in Livonia munus abdicat propter senium, p. 355. Capitur à Russis, & in Moscoviam abducitur ibid.

Wilhelmus de Schencking Episcopus Osnabrugensis, p. 514. Moritur ibid.

Wilhelmus de Westphalen denuntiat, Joannem Dynastam Buranum à fide Catholica defecisse, & cum eo Baronatum, p. 407. Idem nuntiat, cives Paderbornenses aliorum excurrere ad Prædicantes A catholicos, p. 407.

Wilhelmus Dux Juliensis frustra Paderbornæ sollicitat, ut infeudatio Comitatus Pyrmontani conferatur Simoni, Juniori Comiti Lippensi, p. 389.

Wilhelmus Juliæ & Cliviæ Dux Catholicus moritur, p. 558.

Wilhelmus Hassiæ Landgravius monasterium Flechtorpense in suam tutelam recipit, p. 37. Cujus Filius Philippus Lutherum secutus hanc abdicat, ibid.

Wilhelmus Hassiæ Landgravius Filius Castellis in adventu captivorum Ducum Brunsvicensium amare flet, & Patri similem fortunam prælagit, p. 273. & 274.

Wilhelmus Hassiæ Landgravius scribit ad Rembertum Episcopum Paderbornensem pro restituendo Hoitbando, ab urbe pulso, p. 388. Idem Dynastiam Plessensem occupat, p. 414. Idem moritur, p. 559.

Winterberga deficit à fide Catholica, p. 487.

Wolfgangus Archiepiscopus Moguntinus moritur, p. 622.

Wolfgangus Camerarius de Dalberg fit Archiepiscopus Moguntinus, p. 672.

Wolff-

INDEX.

Wolfgangus Günterus mendaciter narrat causas captivitatis suæ, p. 646.

Wolfgangus Neoburgicus fit Catholicus. p. 730. Evocat Jesuitas Lipstadium. p. 755.

Wormatiæ nova Imperii Comitia habita in causa Anabaptistarum Monasteriensium. p. 207.

Wormatiense Colloquium inter Theologos Catholicos, & Lutheranos. p. 342. In hoc plaga Augustanæ confessionis ob eorum dissensiones. p. 343. Sinè fructu dissolvitur. p. 343.

Wormatiensis decreti executio urgetur à Pontifice, & Cæsare in Comitibus Norimbergensibus, sed fructu exiguo.

p. 106. Illi jubentur omnes parere usque ad adventum Cæsaris, protestantibus contra hoc Acatholicis Principibus, p. 140. & 141.

Z

Ziriczæa, Zelandiæ urbs ab Hispanis ad deditionem cogitur, trepidante cum suis orangio. p. 434.

Zwingliani in Helvetia maximo-pere affligunt pagos, vel cantones catholicos, quibus bellum à Catholicis indicitur, & variz infliguntur clades, capto etiam, & dein combusto Zwinglio. p. 152. & p. 153.

1

